This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 609,696

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

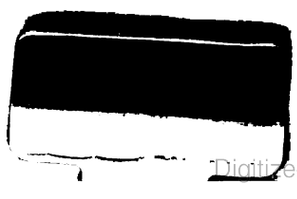

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. VIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1896. ÉVI NOVEMBER HÓ 23-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

NYOLCZADIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
1897.

Digitized by Google

J
335
.K3
1976 1901
v.8

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

129. országos ülés. 1897. évi julius hó 5-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Schwicker Henrik szabadságolása. — Felirat bemutatása. — Czukoradóról szóló 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 3

130. országos ülés. 1897. évi julius hó 6-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Szerb György szabadságolása. — Gróf Horváth-Toldy Lajos a közös függő államadósságot ellenőrző országos bizottság tagságáról lemond. — Sipeky Sándor választása (elnöki jelentés). — Napirend előtt. (Interpellácziokra adandó válaszok megsürgetése.) — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 22

131. országos ülés. 1897. évi julius hó 7-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Papp Sámuel szabadságolása. — Közgazdasági bizottság jelentése a magyar királyi központi statisztikai hivatalról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A czukoradóról szóló 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Molnár János interpellácziója az aratósztrájk ügyében, a miniszterelnökhöz és az összkormányhoz. — Hentaller Lajos interpellácziója: az egyesült államok törvényhozása által felemelt beviteli pótvám tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez. — Hock János interpellácziója: a munkásmozgalmok tárgyában, a kormányhoz 43

132. országos ülés. 1897. évi julius hó 8-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Báró Perényi Zsigmond és Trauschenfels Emil szabadságolása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza Marjay Péter interpellácziójára a nagylétai görög-katholikus román egyházban fölmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása tárgyában. — Belügyminiszter válasza Eötvös Károly interpellácziójára: a budapesti rendőrségnek a Vígszinház május 31-iki előadásán gyakorolt eljárása tárgyában 71

133. országos ülés. 1897. évi julius hó 9-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Chorin Ferencz, Halassy Gyula szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése: Győrffy Gyula, b. Nopcsa Elek, Nagy Mihály, Rakovszky István mentelmi ügyében. — Czukoradó, 1886 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Belügyminiszter válaszol: 1. Rátkay László interpellácziójára: a német szini-előadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának betiltása tárgyában; 2. Justh Gyula interpellácziójára: azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában 93

Digitized by Google

Lap

134. országos ülés. 1897. évi julius hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Igazságügyi bizottság jelentése a büntetőtörvénykönyv 412. §-ának és a kihágási büntetőtörvénykönyv 59. §-ának módosítása tárgyában. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — A kérvények ötödik sorjegyzékének tárgyalása. — Kereskedelemügyi miniszter válaszai: 1. Meltzl Oszkár interpellációjára: a romániai csatlakozási vonalak tárgyában; 2. Asbóth János interpellációjára: az oraviczai explozió tárgyában. — Kossuth Ferencz interpellációja: a török-görög békealkudozás és a keleti kérdés tárgyában, a miniszterelnökhöz. — Lukáts Gyula interpellációja: a fiumei kormányzói állás betöltése tárgyában, a miniszterelnökhöz 117

135. országos ülés. 1897. évi julius hó 12-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Légrády Károly és Weisz Berthold szabadságolása. — Zárszámadásvizsgáló bizottság jelentése: 1. az 1896. pótnegyedében; 2. az 1897. I. negyedében történt túlkiadásokról. — Czukoradó, 1897 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 142

136. országos ülés. 1897. évi julius hó 13-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 166

137. országos ülés. 1897. évi julius hó 14-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök átiratai: 1. közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteinél magyar koronaországokbeli ifjak helyeiről; 2. a honvédnevelő- és képzőintézetekről; 3. az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok illetményeiről; 4. az egyetemi telekvásárlásokról szóló törvényjavaslatok szentesítése. — Kérvények bemutatása. — Miniszterelnök jelentése: az állandó országház építésének előhaladásáról az 1896-iki évben. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 187

138. országos ülés. 1897. évi julius hó 15-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zmertych Iván szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Rakovszky István sürgős interpellációja: a téglagyári munkások ügyében, a kereskedelmi és belügyminiszterekhez 213

139. országos ülés. 1897. évi julius hó 16-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 235

140. országos ülés. 1897. évi julius hó 17-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Interpellációs és indítványos könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Kérvények tárgyalásának elhalasztása. — Olay Lajos interpellációja: 1. az egyleti szabályok megerősítése tárgyában, a belügyminiszterhez; 2. a külföldi munkások alkalmazása tárgyában, a belügyminiszterhez 258

141. országos ülés. 1897. évi julius hó 19-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 279

142. országos ülés. 1897. évi julius hó 20-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Haditengerészet parancsnokának meghivása a »Zenta« torpedóhajó vízrebocsátásának ünnepélyére. — Miniszterelnök felszólalása, az ülések meghosszabbítása tárgyában. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend 305

Digitized by Google

Lap

143. országos ülés. 1897. évi julius hó 21-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gróf Nákó Kálmán szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend 326

144. országos ülés. 1897. évi julius hó 22-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Tolnay Lajos és Madarász József szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Hock János választásáról. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend 348

145. országos ülés. 1897. évi julius hó 23-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Pildner Ferencz szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend 371

146. országos ülés. 1897. évi julius hó 24-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Kérvények 5. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása. — Napirend 395

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896—1901. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

VIII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

129. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 5-én, hétfőn,

Láng Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Schwicker Henrik szabadságolása. — Felirat bemutatása. — Czukoradóról szóló 1896 : XIX. törvénycikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr vezeti. A javaslat mellett felszólalókat jegyzi Esterházy Kálmán jegyző úr, az azok ellene felszólalókat jegyzi Rakovszky István jegyző úr. Méltóztassék meghallgatni a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a múlt ülés jegyzőkönyve hitelesíttetik.

Bemutatom Schwicker Henrik képviselő úr levelét, melyben egészségi okokból hat heti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom Komárom vármegye közönségének feliratát, a törvényhetósági tisztviselők fizetésének javítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Egyéb előterjesztés nincs. Következik a napirend. (Irom. 188, 199)

Rakovszky István jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. ház! A szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalásának folyama alatt úgy is itt benn a házban mint a házon kivül mesterségesen csináltak közvéleményt arra nézve, vajjon jogos-e az a harcz, melyet az ellenzék e javaslattal szemben folytat. Az úgynevezett hivatalos közvélemény érdekében különböző gazdasági egyletek útján a kormányhoz és a képviselőházhoz feliratok érkeznek, melyek e törvényjavaslatnak mielőbbi elfogadását kivánják, sőt a kormányhoz közel álló lapokban az ellenzék úgy van feltüntetve, mintha ellensége volna az országnak s különösen a gazdaközönségnek, midőn fölveszi ezt a harczot, melynek nem kevesebb a czélja, mint az, hogy lehetetlenné tegye e törvényjavaslat törvénybe iktatását. Hát, t. ház, mindnyájunk előtt ismeretesek azok az eszközök, melyeket a kormány mindannyiszor mozgásba hoz, valahányszor az ellenzék a kormány parlamenti akcióját erős csapással fogja fel és azt visszaverni törekszik. Minket azonban, akárhány gazdasági egyesület fordúljon hálás elismeréssel a kormány és annak t. fejéhez és akárhány vezérczikkben hangzik fel az ódaszerű lelkesültség a Bánffy-féle kormányrendszer dicsőítésére, ez egy pillanatra sem téveszt és ingat meg a felfogás- és tudatban, a mely immár az országban köztudomásúvá vált, hogy a kormány az ő kormányzati rendszerével, egész politikai rendszerével az országnak hátrányára van és az ellenzéken nyilatkozik meg a hamisítatlan közvélemény, melyet nem hivatalos lapok szaturálnak, hanem mely a népnek lelkében, szivében

Digitized by Google

lakozik. Ezen ellenzéknek minden erejét harczba kell vinni, hogy a rendszert megbuktassa, ezt a kormányt lehetetlenné tegye. Ha tehát pusztán politikai taktika és semmi más nem volna az, a mit az ellenzék ezen kérdésben álláspontjánál fogva a t. kormánynyal szemben követ, akkor is jogosult, természetes és akkor is nagy nemzeti kötelesség teljesítése az ily kormányt képtelenné tenni arra, hogy bármit cselekedhessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A jelen törvényjavaslatnál azonban, t. ház, még sokkal nagyobb, épen a nemzet, épen a mezőgazdaközönség érdekének szempontjából oly fontos momentumok, oly súlyos érvek állnak rendelkezésünkre és követelik tőlünk, hogy e törvényjavaslatnak törvénybe iktatását megakadályozzuk, mint alig más törvényjavaslatnál, melyet a kormány az utóbbi időben a ház elé terjesztett. Beszédem folyamán, t. ház, nem fogok takarékoskodni abban, hogy előterjeszszem mind azt, a mit országos gazdasági szempontból a t. ház elé kell terjeszteni, hogy meggyőzzek mindenkit arról, hogy a jelen törvényjavaslat elfogadása nem a magyar gazdaközönség érdeke, hanem a nagy tőkének istápolása. *(Helyeslés a szélsőbal felől.)* Mielőtt ezekre áttérnék, szükségesnek tartok némi parlamenti és politikai motivumokat bevonni a tárgyalás keretébe, mert tájékoztatni kell a t. házat arról, hogy minket ezen küzdelemben, melyet a kormánynyal szemben felvettünk, egyáltalában nem fog alterálni egy pillanatra sem az a fenyegetés, mely a kormány részéről a mi akcziónkkal szemben úgy a sajtóban, mint a klubban és itt a t. ház folyosóin megnyilatkozott. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindenek előtt, t. ház, egy körülmény az, melyet komoly megfigyelésre, megszívlelésre ajánlott különösen a ház fiatalabb tagjainak, a kik oly modern lelkesültséggel veszik körül a kormányt és mesterségesen csinált érzelmek hatása alatt lelkesednek egymás mellett arra nézve, hogy kitartunk mind halálig és hogy megrendszabályozzuk az ellenzéket, mert már a kormánypárti sajtóban nem egy, se két, de egymást érő czikkekben megvan az ellenzék fenyegetve, hogy majd a kormány megrendszabályozza az ellenzéket.

Mi ettől egy cseppet sem félünk, mert hallottak már a házban e fajta fenyegetéseket és azon idők kitünő parlamenti férfiai példaképül szolgálnak nekünk arra, miképen kell az ellenzéknek egy kormányt, midőn az már a közélet elernyesztésére és az ország közjavának megrontására tör, megrendszabályozni.

Midőn Tisza Kálmánt, az önök tulajdonképeni vezérét az akkori kormány azzal vádolta, hogy az ellenzék akcziója veszélyezteti a parlamentarizmust és egyenesen az alkotmányosság felbontására vezet, ezek őt meg nem ijesztették.

De nem ijesztenek meg a fenyegetések minket sem, legfeljebb jó okúl szolgálnak nekünk ezek a fenyegetések arra, hogy a t. miniszterelnök urat és társait a parlament életében már lejátszódott nagy harcz emléke alatt figyelmeztessük, hogy az általuk meghonosított rendszer és szellem már lejárta magát a magyar közvélemény előtt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha csak negyvenen vagyunk is, elegen vagyunk arra, hogy a parlament háromszázra menő többségét, a mely többség nem a nemzet igazi közvéleményének képviselője, itt a parlamentben kapitulácziára kényszerítsük. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ohó!)*

Az 1871—72-ik évben, t. ház, mikor Tisza Kálmán állott a balközép élén s mikor egy Andrássy Gyula, Lónyay Menyhért, Eötvös és társai álltak a kormány élén, az ellenzék, minthogy az akkor a ház asztalára fektetett törvényjavaslatot az országra nézve hátrányosnak találta, kijelentette, hogy ezt a javaslatot pedig nem engedjük, hogy törvénybe iktassátok.

Akkor a kormány megfenyegette a balközép vezérét s egyáltalában az ellenzéket egész napi és éjjeli ülésekkel. A kormánypárti sajtó azt irta, hogy az ellenzék veszélyezteti a parlamentarizmust, ezen ellenzék politikai küzdelme egyenlő a hazaárulással. Hát Tisza Kálmán abban az időben ezen hazaáruló vádra, a melyet ma is felénk kiált a kormány lapjaiban, a következőleg válaszolt az akkori miniszternek *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Tessék megnézni a kormány lapjait, elkezdve a kormány szubvenczióját részesülő lapoktól, hogy mit írnak egyebet hónapok és hónapok óta, mint hogy az ellenzék hiúságból feláldozza a haza javát, mint hogy az ellenzék hiúságból, nagyravágyásból szövetkezik a haza ellenségeivel. Mondom, nem olvasunk egyebet, mint hogy az ellenzék csupa hiúságból veszélyezteti a haza jólétét, nem olvasunk egyebet, mint hogy szövetkezik a haza ellenségeivel, melyeknek nagyobb része ugyan, reménylem, csak azon lapok képzelődésében élhetnek, mit olvasunk egyebet, mint hogy az ellenzék a haza integritása ellen törekszik.«

Gondolom, hogy a ki azt mondja, hogy az ellenzék ezt teszi, hogy az ellenzék hazaárulást követ el, önök itten eléggé nem parlamentáris modorban, a parlament kebelében ismétlik ezen gyanúsítást, mondván, hogy igaz, bebizonyították, hogy nem mi vagyunk azok, a kik nem nemes, nem erkölcsi fegyverekkel élünk, hanem önök.

És uraim, most ismétlem a belügyminiszter úrnak egy tegnapi mondatát. Nem felelek a bel-

Digitized by Google

ügyminiszter úrnak; ha ezt tenném, akkor mondhatná a képviselő úr, hogy nincs napirenden; de felelvén az interpellációmra adott válaszban mondottakra, idézem mint tekintélynek, a belügyminiszter úrnak egy mondatát. Ezt tán szabad tennem.

A belügyminiszter úr tegnap azt mondta, hogy a hazaárulással vád már ma hála Istennek oly vád, a melylyel legfelebb csak az őrülteket lehet izgatni.

Én, uraim, tekintettel arra, hogy önök is hazaárulással vádolnak bennünket, midőn mi itt az ellenzék részéről egy komoly, nagy, hatalmas akcziót indítunk az önök politikája ellen, levonom Tisza Kálmán konzequenczióját az önök vádjával szemben. Azt mondja Tisza Kálmán *(olvassa)*: »Én nem húzom ki a következtetést a belügyminiszter úr nyilatkozatából. Önök azzal illetnek minket, hogy hazaárulók vagyunk; önök izgatnak ezzel; méltóztassék már most a belügyminiszter úr szavaiból a következtetést lehúzni.«

Hát, t. ház, valamint 1872-ben csak az őrülteket lehetett a hazaárulás vádja czímén izgatni, úgy minket legkevésbbé sem lehet sodrunkból kihozni, akármit olvasunk is az önök lapjából s akármilyen politikai eszközöket s módokat alkalmaz is a t. miniszterelnök úr az ellenzék akcziójával szemben. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Legkevésbbé izgat pedig bennünket azért, t. ház, mert ha semmit sem veszek, pusztán ezen törvényjavaslat tárgyalásának módja is már egyik bizonyítéka annak, hogy nem mi veszélyeztetjük a parlamentarizmust, hanem a túloldal; nem mi vagyunk okai, t. ház, hogy ily akcziót kell a kormánynak egy, esetleg más szellemben is tárgyalható törvényjavaslatával szemben indítani, hanem a kormánynak azon merev és makacs álláspontja, melyet a bűnvádi perrendtartás 16. §-ának fentartása érdekében tanusít, hogy a midőn már napok hosszú során át folytatunk ezen törvényszakasz felett vitát, kénytelen volt a képviselőház, hogy a jelenlegi törvényjavaslat tárgyalás alá jöhessen, azt a másik törvényjavaslatot félretenni és annak tárgyalását jobb időkre halasztani, hogy ezen határnaphoz kötött törvényjavaslatnak letárgyalása és törvénybe iktatása keresztülvihető legyen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

No hát, t. ház, miért foglalja el a kormány ezt az álláspontot? Azért, mert — azt mondja a kormánypárt — a többség nem engedhet. Hogy engedhet-e vagy nem, arra nézve a múlt emlékéből szintén czitálok, azon férfiak politikai múltjából és küzdelméből, a kik hirdetik, hogy az alkotmánynak és a parlamentarizmusnak volna a megtévesztése és megvesztegetése, ha a többség a kisebbségnek engedne.

1872-ben, midőn a választási törvényt tárgyalták, melyre az akkori balközép kimondta, hogy »azt pedig törvénybe nem fogjátok iktatni«, akkor is azt mondta a kormány és kormánypárt, hogy a többség nem kapitulálhat, a parlamentarizmus szigorú elve az, hogy a többség uralkodik.

Hát akkor, a ki ma is vezérszámba mehetne önök között, ha véletlenül quótaellenes nyilatkozata miatt ki nem hagyják, ki nem fejtik a képviselőházból, Jókai Mór, az akkori balközépnek egyik vezére, a következőket jelentette ki *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon. Olvassa)*: »Az ellenzéknek is volt egykor majoritása. Épen czímkérdésben, a mostaninál nevezetesebb czímkérdésben, jutott többségre az ellenzék akarata. Ez volt az 1861-iki válaszfelirati vitánál.

És az akkori ellenzék, midőn meggyőződött felőle, hogy akaratának érvényesítése nem a kivánt eredményt szüli: eltért a magáétól s a kisebbség véleményének adott helyet.

És önök, uraim, parlamentünk t. többsége, már egy hét óta elhallgatják, hogy az ellenzék a választási törvényjavaslat czímét ostromolja s nem támad önök közül egy bátor férfiú, a ki felállna és azt mondaná: »jól van, tehát legyen olyan czíme a törvénynek, a minőt az ellenzék többsége óhajt.«

Önök vaskeménységgel állanak azon maxima mellett, hogy a parlamenti többség akarata szent s a kisebbségnek jogai nincsenek.«

És ezen okoskodás révén Jókai Mór szintén azon konzequencziára jutott, hogy hát majd a parlamenti küzdelem határai mutatják meg, ha vajjon a többség képes lesz-e a kezében levő törvényjavaslatból törvényt alkotni. És mi történt? 1872. február 21-én benyújtotta a kormány a választási törvényjavaslatot. Pusztán az általános vita és a czímkérdés két és félhónapi vitát vett igénybe, míg végre a kormány belátta, hogy helyzete tarthatatlan és a törvényjavaslatot levette a ház asztaláról.

Ezeket a példákat tehát csak azért idézem fel, t. ház, hogy méltóztassanak látni, miszerint a parlamentnek a többsége elméletben és gyakorlatban is, igen, alkotja a törvényt; de hogy ha ezen törvényalkotás veszélyezteti a nemzet közérdekeit, akkor a parlament kisebbségének ellenállása, nemcsak Magyarországon, de a művelt Európa alkotmányos államaiban bárhol számtalanszor lehetetlenné tette a többség törvényalkotási képességét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez meg fog történi ezuttal is. *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Simonyi Ferencz: Meg fog történni azért, mert a kormány egyrészről a perrendtartásról szóló javaslat tekintetében egy oly merev álláspontot foglal el, a mely szemben áll az egész nemzet

Digitized by Google

közvéleményével. De nem képes a t. kormány a jelen törvényjavaslatnál sem, ha az ellenzék teljesíti a nemzet és a haza érdekében kötelességét, a törvényalkotás stádiumáig eljutni, mert e javaslat, mely a ház asztalán fekszik, a mint imént már kijelentettem, semmi egyéb, mint a nagy tőkének az istápolása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Weisz Berthold t. képviselőtársam csóválgatja a fejét. *(Mozgás jobbfelől.)* Ezt én megértem, de legyen nyugodtan, mikor én azt mondom, hogy ez nem egyéb, mint a nagy tőke istápolása, akkor 50.000 magyar gazda igazolólag bolintja a fejét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondják önök, hogy a czukorprémiumra vonatkozó törvényjavaslat által egyrészről a czukorgyártás felvirágoztatását mozdítja elő a magyar törvényhozás, másrészről az ezzel kapcsolatos mezőgazdasági érdekeket istápolja, tehát a mezőgazdáknak nyújt oly mérvű támogatást, a mely magában véve elég arra, hogy a törvényhozás közlelkesültséggel fogadja e javaslatot. De tovább mennek és azt mondják, hogy ezen törvényjavaslatnak törvénybe iktatása nem csak a czukoripar felvirágzását, nem pusztán az ezzel kapcsolatos mezőgazdasági érdekeknek istápolását, de a munkáskérdés helyzetének javítását is magában foglalja.

Nem akarok erős kifejezéssel élni, hanem akkor, a mikor ezen törvényjavaslat mellett semmiféle statisztikai kimutatás nincs, noha ez magában véve egy pusztán statisztikai adaton alapuló törvénykérdést képez, és csak akkor győzhet meg bárkit, hogy ha a statisztikai adatok számokkal igazolják azt, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy e törvény által menynyiben fog előmozdíttatni a czukoriparnak felvirágzása, másodsorban ezen javaslatnak törvényerőre emelése által mily mértékben nyújtatik támogatás a magyar mezőgazdának, harmadszor, hogy az ezzel kapcsolatos mezőgazdasági ágaknál foglalkozó munkás népnek helyzete mennyiben nyer anyagi ellátást és anyagi exisztenciát; a mikor — mondom — mindezek számokkal egyáltalában nincsenek igazolva: akkor nekem legkényelmesebb a helyzetem, hogy ha semmi egyebet nem mondok, hanem ezen minden indokolás nélkül, szárazon, és mereven elébünk tett törvényjavaslattal szemben egyszerűen tagadom, hogy a magyar mezőgazdának abból haszna volna, tagadom, hogy a magyar mezőgazdaságnál ezen iparággal kapcsolatban alkalmazott munkásnak ez bármely tekintetben előnyére válnék. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Van Magyarországon 10—12 czukorgyár, vegyük egyszerűen a dolgot. Nem is kell sok statisztikai adat hozzá. Ezen gyáraknak akar az ország adni kilencz millió prémiumot, de hogy adja ezt? Adja úgy, hogy azt mondja, valamiképen a kincstár meg ne károsodjék, mert mi nem akarjuk, hogy a kincstár megkárosodjék, a kincstár bevételének épen kell állania azért, hogy esetleg a külügyi kiadások fedezésénél valami bajba ne essék a kincstár. Tehát ezt kirójuk a közönségre fogyasztási adóképen.

E szerint két irányban terheljük meg egyszerre magát az országot. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert először nagyobb prémiumot adnak a czukortermelésre a gyárosoknak, a kiknek tőkéje még jó részben nem is Magyarországon nyert teljes gyümölcsöztetést, hanem külföldön, tehát nem is igazi magyar tőkét istápolunk, hanem idegen tőkét. S másodsorban, t. ház, ugyanezt a pénzt megfizettetjük a közönség által fogyasztási adókban. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hát egészséges, helyes és józan politika az, mikor a t. kormány maga kimutatja, hogy Törökország, Szerbia, Bulgária és Románia kivételével az összes európai államok között Magyarországnak van a legkevésbbé czukorfogyasztó közönsége, hogy ugyanakkor a közönségnek a fogyasztási képességét még csökkentsük azzal, hogy a czukoradót fokozzuk? Hiszen egy egészséges közgazdasági politikának már akár egészben véve, az összes közgazdasági érdekeket tekintve, akár pedig a részleteket véve, oda kell konkludálnia mindig, hogy a közönség a fogyasztási czikket minél olcsóbban kapja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha tehát én prémiumot akarok adni az ország pénztárából, azt a prémiumot nem azért adom, — ha józan, okos politikát követek, — hogy drágábban kapjam azt a fogyasztási czikket, hanem prémiumot adok azért, hogy olcsóbban kapjam azt a fogyasztási czikket és annak a fogyasztási czikknek a közönség legalsóbb rétegében a legszélesebb fogyasztási terrénumot biztosítsam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt gondolom, t. ház, hogy ha a prémiumrendszernek van jogosúltsága, ezt a jogosúltságot egyedűl és kizárólag csak abban találhatjuk, ha a prémium által módot és alkalmat nyújtunk arra, hogy a fogyasztó közönség jobban élhessen, könnyebben hozzá juthasson olyan fogyasztási czikkekhez, mint a milyenek például ma még Magyarországon a czukrot kell tekinteni. Hanem arra adni prémiumot Magyarországon, e közgazdaságilag teljesen az elzüllés felé közeledő államban, hogy fogyasztási czikkeink drágábbak legyenek, ez a lehető legszerencsétlenebb, közgazdasági szempontból a legnagyobb elutasításra méltó politika, a melyet nem az ellenzéknek kellene ostromolnia, hanem az uralkodó többségnek kellene lehetetlenné tennie még annak a

Digitized by Google

gondolatát is, hogy ily javaslat az ország asztalára kerüljön. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De ha nagymértékű hiba rejlik abban, hogy ez a kilencz millió forintnyi prémium nem a magyar gazdaközönségnek és a magyar iparnak szolgál előnyére, hanem pusztán csak néhány gyárosnak, részemről már azért is feltétlenül ellene vagyok ezen törvényjavaslatnak, mert a prémium-rendszert oly politikának tartom, melyet adózási, kulturai szempontból csak a megelégedésteljes szinvonalára emelkedett nemzet engedhet meg magának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Jól mondta azt Kossuth Ferencz t. képviselő úr, hogy a prémium az államok kezében olyan fegyver, a melylyel mindig az győz, kinek nehezebb kezejárása van, kinek több a pénze. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem nevetséges dolog-e, hogy mi a mi fejletlen czukoriparunkkal prémium útján fel akarjuk venni a harczot Németországgal, Franczia-országgal s a többi európai művelt államokkal, a melyeknek velünk szemben még az az előnyük is megvan, hogy répatermelésük sokkal magasabb kulturai fokon áll, répájuk czukortartalma jóval nagyobb, a mezőgazdasági kultur és napszámviszonyok sokkal kedvezőbbek?! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy ha a konkurrenczíát ezen a téren akarjuk felvenni, elvérzünk ebben a harczban, a nélkül, hogy a győzelem legkisebb sikerére számíthatnánk.

A ki Magyarország közgazdasági viszonyait ismeri, ha egyebet nem tud, ha beeresztették ebbe a házba, ha volt oly választóközönség, a mely azt mondta: te vagy közöttünk a legderekabb, eredj oda beszélni helyettünk a többi okos ember közé, annyit bizonyára tudnia kell, hogy Magyarország abszolute semmiféle luxust nem engedhet meg magának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha mi prémiumot adunk bármiféle iparnak, ez a versenynek oly neme, melyben mi elvesztünk a nélkül, hogy a kiadott milliók csak a legkevésbbé is gyümölcsöznének a haza közgazdasága javára. Ha el birnám is fogadni jogosúltságát annak, hogy valamely iparág a kincstár terhére prémium útján istápoltassék, akkor is minden államban megvan a közgazdasági fejlődésnek az a foka, mikor a prémium-rendszert mint helyes segédeszközt alkalmazhatja. Nálunk ez a stádium még nem következett be.

Kérdezem én, — sajnálom, hogy nincs itt a t. pénzügyminiszter úr, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Itt kellene lennie! Bécsbe utazott!)* ő reá nem tartozik ez a törvényjavaslat, — kérdezem, hogy akkor, mikor Európa összes államai, kivévén a rendezetlen délkeleti államokat, Görögországot, Szerbiát, Bulgáriát, — Romániát nem veszem ki, — szóval minden állam adózási rendszere többé-kevésbbé összhangzásba van hozva az adózó polgárok adófizető képességével: miért van Magyarországon oly rossz földadórendszer, a milyen Európa egyetlen művelt államában sincs? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Évek hosszú sora óta igérgetik a földadó-rendszer reformját. Mezőgazdasági állam vagyunk és egész financziális és gazdasági életünk a mezőgazdasági életben érvényesül. De kérdem, mikor tett e kormány valamit, hogy egy egészséges adóreform által védje a mezőgazdaság érdekeit? Méltóztassék megnézni az 1875: VII. törvényczikket, melynek alapján kataszterünket átdolgozták. 1875-től 1882 végeig összeállították a kataszteri tiszta jövedelem alapját. De abban az időben 10—12 forint volt a buza ára. Ez lett bázisául véve a földadó-törvénynek. A földmívelésügyi miniszter úr nevet. Nagyon szomorú, ha a földmívelésügyi miniszter úr nevet, mikor a mezőgazdaság nyilt sebét emlegetik! Mosolyokkal nem lehet egy országot kielégíteni, még ha kegyelmes urak mosolyognak is. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Tessék törvényt alkotni, tessék gondoskodni arról, hogy az adózó polgár exisztenczíájának biztositékait megnyerje, akkor aztán mosolyogva dörzsölheti kezét és mondhatja: Jó munkát végeztem, megérdemlem, hogy már most a közönség is rám mosolyogjon és kalapot emeljen előttem. Addig pedig semmiféle miniszteri kirándulásokkal és felséges urak kisérgetésével nem jut semmire. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Visszatérek oda, a hol szerencsés voltam a miniszter úr mosolyát provokálni. Mert mahol-nap az lesz jutalmunk, ha rámutatunk az ország sebeire, hogy nagyúri mosolyban részesittetünk. Hát kérdezem, ha egy első osztályú földnek tiszta jövedelme 12 forintos buzaár alapján lett megállapítva, és a buzát nem tudom eladni csak 5 forint 50 krajczárért, hát nem kétszeres adót vesz-e tőlem a t. állam? Igazságos kulcs ez? Az a kulcs-e ez, a melyen a mezőgazda a maga exisztenczíájának teljes biztosítását találja? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És nem ez a kulcs-e ez, a melynek segítségével kinyitunk egy ajtót, hogy a magyar mezőgazda mikép sétálhasson ki a mosolygó miniszter segítségével saját birtokából.

Ilyen kulcsok azok, t. ház, a melyekkel az egész kormány dolgozik a magyar mezőgazdák érdekében. Addig, míg az urak ezeket a kulcsokat hordozgatják, egyáltalában ne mosolyogjanak, hanem gondolkozzanak azon, hogy az országnak anyagi érdekei azt követelik, hogy egyszer már egészséges, a nemzet jóvoltáért törekvő törvények alkalmaztassanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Szeretném én azt tudni, hogy mi jogon és mennyi méltányossággal lehet pré-

Digitized by Google

miumot nyújtani akármiféle iparczikknek Magyarországon akkor, mikor az állami élet bázisát képező mezőgazdasági adórendszer nincsen összhangzásba hozva annak a polgárnak exisztenciájával, a mely polgáron nyugszik az egész államélet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát előbbrevaló nekünk [a czukor, mint] a búza?

Madarász József: A gyáros!

Sima Ferencz: Előbbrevaló nekünk a gyáros, mint az a magyar földbirtokos? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Azt méltóztatnak gondolni, hogy két-háromezer métermázsa czukor gyártásával boldogabbá teszik önök ezt a nemzetet, hogyha még ráadásúl drágábban adják ezt a czukrot, a helyett, hogy olcsóbban adnák? Hát arra adjon az állam pénzt a gyárosoknak, hogy az az egyszerű földmíves, — a kinek a sorsára majd beszédem folyamán rá fogok mutatni, — még kevésbbé juthasson czukorhoz?

Ha, t. ház, elfogulatlanúl gondolkozunk, és ha praktikus, józan kezelés alá veszszük a szőnyegen lévő törvényjavaslatot, akkor nem kell Irlandig menni, a hová el akar minket fárasztani Arányi t. képviselőtársunk, hogy megtaláljuk azokat az arányokat, a melyek között nekünk mozognunk kell, hanem elég józan eszünkhöz folyamodni, hogy bizony nem cselekszik helyesen senkisem, de a leghelytelenebbül a kormány, hogyha a mai gazdasági válságok közepette első, legnagyobb gondjának a czukorgyárosok és nem az adózó közönség érdekét tekinti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Miután a t. kormány nem tartotta szükségesnek, hogy statisztikai adatokkal mutassa ki egész pontossággal, mekkora a czukortermelés az osztrák-magyar monarchiában, és mennyi az a czukor, a mely Magyarországból kimegy, és mennyi, a mely bejön Ausztriából, ennélfogva — legalább a kormány által kezünkbe adott adatoknak segítségével — egyáltalában nem vagyunk képesek eljutni azon igazságokhoz, hogy ha már prémiumot adunk, ezzel a prémiummal ha nem is a mezőgazdák sorsát és munkásokat, legalább a magyar ipart támogatjuk-e, igen vagy nem. Ez a kérdés. A kormány erre nézve semmiféle támogató adatot elénkbe nem terjesztett, hanem egyszerűen azt mondja, hogy elvből helyteleníti a prémiumot és egyáltalában a czukorprémiumnak ellensége; de azért, hogy ellensége elvileg a prémiumnak, mégis nemcsak, hogy megmarad az öt millió prémiumnál, de daczára annak, hogy elvileg ellensége a prémiumnak, a prémiumot még fölemeli.

Mi tudjuk azt, hogy a kormányt nem elvek tartják fenn, sőt épen a magyar kormányoknak erkölcsileg az a pozicziójuk, hogy minél kevésbbé közelednek az elvekhez, annál erősebben tartják magukat. De a jelen törvényjavaslat benyújtásánál a kormánytól mégis jogosan elvárhatta volna az ellenzék, — ha már a kormánypárt abszolut nem tartja kötelességének a kormánynyal szemben semmit elvárni, az ellenzék elvárhatta volna — hogy mutassa ki statisztikai adatokkal legalább azt, hogy abból a kilencz millió forint prémiumból mennyit kapnak a magyar gyárosok és mennyit kapnak az osztrák gyárosok, hogy abból lássuk, hogy a holdanként kimutatott czukorrépa-termelő földnek termőképességét mennyire fokozhatják, és mi haszon hárúlnék a mezőgazdára és a gazda jobb sorsa útján arra a munkásra, a kit foglalkoztat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert hiszen ha az a munkás sorsa, helyzetének javulása szempontjából, a mit tegnapelőtt láttam Somogymegyében Toponáron, a hol ilyen prémiummal dolgozó két répa-munkást a csendőrök agyonlőttek: ha ez a prémium jut ebből a kilencz millióból a czukorrépatermelés körül foglalkozó munkás népnek, akkor az ilyen prémiumot nagyon szépen köszönjük és oda adresszáljuk azoknak, a kik immár unos-untig forgatják a csendőrszuronyt és puskát a munkások ellen. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Felemlítem ezt, mert annyiban áll ez vonatkozásban a prémiummal, hogy midőn egy falun utaztam át tegnapelőtt, Somogymegyében, a hol egy nagy uradalomnak czukorgyára részére czukorrépát termelnek, ott a munkások között, — a mint én legalább információimat nyertem azoktól, a kik ott laknak és élnek, azon okon, mert egy pár munkás czukorrépát vágott ki kapálás közben, összekocczanás történt a munkavezető és a munkások között, és nagyon természetes, miután tudja azt ma már minden gazda Magyarországon, hogy van csendőr, hát a munkavezető is egyenesen a főszolgabiróhoz fordult, hogy adjon neki csendőrt. A csendőrök odamentek, két munkást el akartak tolonczolni, a többi munkás azonban azt mondta: Mi nem egyezünk bele, ezek az emberek nem csináltak semmitsem, nem izgattak, mi szivesen dolgozunk, hanem a munkavezető munka közben gorombáskodott velünk és azzal a fenyegetéssel élt, hogy azonnal kiver minket kenyerünkből, ha nem engedelmeskedünk, — erre a csendőrök belelőttek a munkásokba és két ember azonnal meghalt.

Hock János: Ezzel is kevesebb a munkás!

Sima Ferencz: Igaza van Hock János t. képviselőársamnak, hogy ezzel is kettővel kevesebb munkás van Magyarországon.

Madarász József: Pedig jóravaló magyar emberek azok a toponáriák!

Sima Ferencz: Még ha toponáriak volnának! Hanem szegény tót atyafiak, a kik a legjámborabb munkások a világon. Toponáron elegendő magyar munkás van ugyan, de azért a czukorrépa-termelésnél egyetlen somogyi embert

Digitized by Google

sem alkalmaznak, hanem Nyitrából és a felső megyékből hoznak munkásokat. Kerestem magamban, miért csinálnak nekik konkurrenciát, mikor sztrájkról szó sincs és jó munkásnép, a mely kenyeret akar keresni, hogy megéljen és hasznos tagja legyen a társadalomnak. Azért, mert a messze vidékről jövő, szegény tót munkás kényszer alatt áll, mert ha elbocsátják a munkából, haza nem mehet és így a munkaadó a munkást valósággal kizsákmányolhatja.

Ez annyiban áll vonatkozásban a czukorprémiummal, mert mindenfelől hangoztatják, hogy e javaslat elfogadása által egyrészt a mezőgazda nyer, másrészt a munkás helyzete javul. Ha a munkás helyzete úgy javúl, hogy a hol él, ép azért nem kap munkát, mert ott czukorrépát termelnek, a kik pedig odajönnek, azokat lelövik: akkor nagyon furcsán javúl a munkás helyzete.

Kérem tehát azokat, kik e törvényjavaslat mellett a munkás helyzetének javulásával érvelnek, szíveskedjenek statisztikai adatokkal kimutatni, kik azok a munkások, a kiknek existenciája ezen a czukorprémiumon nyugszik.

Igazolatlannak tartom ennélfogva azt az állítást, hogy a magyar mezőgazdasági munkás helyzete ezen prémium által javúl.

De rátérek beszédem folyamán később erre, vonatkozásszerűleg itt csak azért tértem ki, mert épen czukorrépa-munkásokról van szó, kiknek helyzete ezen prémium segélyével nemcsak nem javúl, de egyáltalán az oda bevándorolt idegen munkások existenciája által az ottani törzslakosok sorsa van lehetetlenné téve. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De mi czímen, milyen jogosúltsággal dolgozhatunk mi prémiummal, midőn Magyarország egész ipara a tönkremenés szélén áll? Mondják meg nekem a t. miniszter urak, a kik e szakban bizonyára több jártassággal és adatokkal rendelkeznek, mint én, hogy eltekintve azon iparágaktól, a melyek kivitele fizikailag vannak e földhöz kötve, mely iparágak azok, a melyek az alkotmányos élet helyreállítása óta lendülést nyertek, mert én az iparágak egész tömegére fogok rámutatni, a melyek alkotmányos életünk helyreállítása előtt virágzó iparágak voltak, de teljesen elpusztultak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Munkásoknak és jómódú iparosoknak egész tömege közeledett a koldusbothoz, sőt nagyrésze koldusbotra jutott épen azért, mert maga az az iparág, a mely előbb bőséges existenciát biztosított neki, teljesen elzüllött és semmivé lett Magyarországon. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Méltóztassék oly iparágat mutatni, a mely nem pusztúlt a legutóbbi időben.

Horánszky Nándor: A viczinális vasút!

Sima Ferencz: Az is pusztuló félben van már, mert az állam teherviselő képessége apródonként még az ilyen politikai honorálások tekintetében is kimerűl. Nincs hazánkban egyetlenegy ipar, a mely, ha csak nagyobb tőkével nem rendelkezik, existenciát nyujtana ifjóinek. Régente 15—20 évvel ezelőtt a csizmadia-, a varga-, a szűrszabó-, a szabó-, a lakatosipar stb. mind virágzásnak örvendett az Alföldön. Tessék most belenézni akármelyik boltba vagy műhelybe: a hol azelőtt 8—10 segéddel dolgozott a mester, most önmagának sem tud munkát találni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csodálatos, hogy midőn mindezt mindenki látja, akkor azok, a kik a népet kormányozzák, és a kiknek gondolkozniok kellene arról, hogy mikor lehetséges az, hogy oly foglalkozási ágak, oly életforrások, a melyek évekkel ezelőtt milliónak és milliónak adtak existenciát, családjuk számára jövőt, apródonként kiapadtak, kiszáradtak, ennek okát nem keresik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mondja meg a t. miniszter úr, a ki mostan prémiumban utazik, hogy miképen van az, hogy a magyar ipar annyira hanyatlott? Még érteném, hogy ha a mily arányban elpusztúlt a vidéken az iparos nép existenciájának forrása, olyan arányban emelkedett volna idefent a fővárosban vagy a vidék góczpontján az iparos osztálynak a helyzete. Miért van ez? Azért, mert Magyarország állandóan és örökké a mezőgazdasági osztály sorsának a hátrányára, fokozott erővel, prémiummal dolgozik Ausztria érdekében, mert minél nagyobb prémiumokra hajlandó a kormány, annál nagyobb számára az elismerés Bécsben. Miután a mi minisztereinket nem a magyar gazdaközönség és parlament tartja fenn, mert ez nem tart fenn senkit, sem Istent, sem embert, ennek a kezén elpusztúl minden, s a hol jár és megy, fű ott nem nő, ha csak magának nem szánt és vet, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* nem a magyar nemzeti politika, hanem az osztrák érdek-politika az, a melyben ez a kormányrendszer éltető elemét, életforrását és fentartásának minden biztosítékát találja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ilyennek tekintem én ezt a törvényjavaslatot, mely a ház asztalán fekszik. Ha a t. kormány prémiumot akarna behozni a magyar mezőgazda érdekében, nem lesz itt egyetlen egy ember sem a parlamentben az ellen, hanem közös egyetértéssel fogják megadni az oly prémiumot, mely a magyar földmívelő osztály helyzetének javítására szolgál és a haza javára gyümölcsöz. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hanem, hogy 8—10 czukorgyárnak 9 millió forintot adjon az állam akkor, mikor a mezőgazda a tönkremenés felé közeledik, az nem politika, hanem egyenesen a magyar földmívelő osztálynak teljes megrontása. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Még egyet jól jegyezzünk meg, ez pedig az, hogy az önök iparpolitikájával már oda jutot-

Digitized by Google

tunk, hogy az iparos a földmívelés körül keres magának élelmet. Én szerfelett sok iparos családot ismerek, a mely ma már iparral nem foglalkozik, hanem elmegy a földeket művelni s a mezőgazdánál keres magának exisztenciát. Bármiféle politikát csinálnak is önök, a magyar ipart, mely egykor a leghatalmasabb teherviselő forrását képezte ennek az államnak, nem tudják megrontani, az már tönkre van téve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a prémium pedig, melyet önök állítólag az iparnak akarnak adni, az egyenesen a földmívelő osztály zsebéből lesz kivéve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mondja meg a kormány őszintén: hogy mi egy kormány, egy kormányzati rendszer vagyunk, mely prémiumot nyújt mindenkinek, a ki ennek a rendszernek a keretében a maga politikai kötelességét teljesíti, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és mi legalább el fogjuk ismerni, hogy az önök politikája őszinte, az önök álláspontja nyílt; ne takarják el, a mit különben a nemzet előtt hiába takarnak, mert azt látja az országban mindenki, hogy ez a kormányzati rendszer egyáltalában odavezet, hogy Magyarországon a nép érdekének tekintetbe nem vételével mindenképen elégületlenséget akarnak támasztani.

Rámutatok majd később beszédem folyamán, hogy az önök politikája hová fogja vezetni Magyarországot, mert szükség van arra, hogy Magyarország parlamentjében, ha a közgazdasági kérdések egy jelentékenyebb ága tárgyalás alatt áll, azt hozzuk vonatkozásba az állam egész közgazdasági életével, hogy a mérlegnél elfogulatlanúl ítélhessük meg, vajjon azzal, hogy ennek az ipar- vagy gazdasági ágnak nem akarunk külön támogatást nyújtani, az ország közjavának megrontásán dolgozunk-e, vagy pedig azzal csak igazságot szolgáltatunk azoknak, a kiknek nem képes, vagy nem akar a mi szerencsétlen politikai rendszerünk szintén támogató kezet nyújtani, daczára annak, hogy már az eléshez közeledik.

Olyan prémiumot, a mely az ország közérdekében lesz az államkincstárból kiadva, mi megszavazunk; olyan prémiumot azonban, a melylyel önök talán a múlt választások alkalmával nyert segítséget akarnak honorálni, mi megszavazni hajlandók egyáltalán nem vagyunk. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Habár mosolyraméltónak látszik is, midőn én azt mondom, hogy a múlt választások alkalmával teljesített politikai szolgálatok honorálása fekhetik ebben a javaslatban, én mégis azt hiszem, hogy sokkal közelebb járok a valósághoz akkor, midőn ezt állítom, mint önök, midőn azt állítják, hogy ezen törvénynek megalkotása a nemzetnek és országnak érdekében áll. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én nem láttam még ebben a derék Magyarországban egyetlen egy gyárost sem, a ki kezébe vette volna a függetlenségi pártnak, vagy a nemzeti pártnak zászlaját, hogy magyarok előre, mert a haza veszélyben van, *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem gyáros, felügyelő, részvényes érdekelt, nem érdekelt fél, a ki csak ott csoportosúlhat, a ki ma megtalálja ott az érdekét, vagy holnapra várja, az mind kizárólag a kormánynak szekerét tolja. Ha így áll a dolog, nagyon természetes, hogy a t. kormány, a melyik siket akkor, mikor a magyar paraszt kér tőle támogatást és segítséget, udvarias, figyelmes, előzékeny és prémiumszolgálatra kész, mikor a millióval rendelkező gyáros kopogtat a t. miniszter urak ajtaján. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a politika, az államkincstár érdekének ez a képviselete nem az, a melyet mi prémiummal honorálhatnánk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezzel szemben nekünk egy kötelességünk van: ez pedig az, hogy az ellenzék tudásának, ismereteinek és részben elkeseredésből eredő, de a haza érdekében lelkesültségig emelt ösztönének egész erejével harczoljon ennek a rendszernek megbuktatására. És én abban a meggyőződésben élek, de ez a meggyőződés ad erőt az ellenzéknek ebben a harczban, hogy valamint immár a magyar közvéleményben, kivévén a hivatalos elemeket, a melyek érdekközösség miatt vannak hozzáfűzve a kormányhoz, a társadalomnak nincs semmiféle rétege, a mely ne tiltakoznék a most uralkodó kormányrendszer és szelleme ellen, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* nincs egyetlen egy réteg sem a nép, sem az állami életben, a mely lelkesültséggel ne támogatná az ellenzéket küzdelmében, sőt a társadalom nagy rétegei immár — nem úgy, mint azt a kormánypárti sajtó hirdeti, hogy megütközéssel és elkeseredéssel látja, hogy az ellenzék a parlamentarizmust veszélyezteti azzal a harczczal, a melyet a kormány ellen folytat — elítéléssel nézi azt a tétlenséget, hogy az ellenzék, bár nagy erkölcsi erővel és tőkével s a nemzet bizalmát tekintve az egész nemzetnek a támogatásával rendelkezik, mégsem bir olyan akcziót kifejteni, a mely ezt a kormányzati rendszert megrendszabályozná, hogy úgy mondjam, megzabolázná.

Hogy mi egy, nem is társadalmi rétegnek, mert még ha társadalmi, vagy bármi osztály volna, érteném, prémiumot adjunk, annak a javára az ország pénztárából áldozatot hozzunk néhány gyárosnak és ezekkel kapcsolatban álló nagy tőkének mi milliókat adjunk, ez egyáltalában a legszerencsétlenebb, a legáldatlanabb, de egyúttal a legveszedelmesebb politika is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Rámutattam, bár rövid vonásokban arra, *(Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk!) hogy ez a kormányzat a magyar földmíves osztálynak érdekében 1881 óta abszolute nem tett semmit, mert a hol tett, az is úgy lett téve, hogy az ország, az illető vidéknek népe siratja azt az áldást, a melyet a kormány reá hozott. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Sokat áldozott a kincstár földmívelési szempontból a vizszabályozási érdekekre. Tudom, mert magam is szakszerűen foglalkoztam vele, a menynyiben én is egy nagy társulatnak igazgatója vagyok, hogy az államkincstár ereje a vizszabályozások érdekében milliókra és milliókra menőleg lett igénybe véve, és így, ha külsőleg veszem azon alkotásokat, a melyeket a kormány működése a vízszabályozási műveletek terén létrehozott, melyekkel, — hogy úgy mondjam, — emberileg a vízmenti nép biztonsága meg van védve az elöntás veszélye ellen, de ha veszem azt, hogy az a nép jut ma-holnap koldusbotra, hogy immár a teherviselési képesség legvégsőbb stádiumába jutott ép a vízszabályozás következtében és szerencsétlen földadótörvényünk folytán, akkor még az az elégtétele sem lehet meg a kormánynak, hogy nyugodt lelkiismerettel hivatkozhatnék arra a munkára, mely a Tisza mentén és Kőrös mentén a vízszabályozás és mentesítés érdekében létrejött. Mert, hogyha én egy kis házban laktam megelégedve és jó barátaim eljönnek és azt mondják: kicsiny ez a ház, gyermekeid is szaporodnak, jobb lesz, ha egy nagyobb házba mégy, meg is csináltatják, én bele is hurczolkodom, kényelmesebbnek is találom, de akkora teherrel akasztják a nyakamba, hogy megtartani képes nem vagyok, akkor sokkal jobb volt az én anyagi exisztenciám szempontjából a kis ház, mint a palota, melyet gyermekeimnek örökségkép hátra nem hagyhatok, sőt melyben magam sem hajthatom le nyugodtan fejemet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem akarok rámutatni egy nagy város példájára, Szegedre, mely a modern építészet törvényei szerint varázskézzel lett emelve. Szép város, tagadhatatlanúl büszkeségére szolgál az országnak, de siralmas tanyája azon polgárok ezreinek, a kik benne laknak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak a legvagyonosabb polgár az, ki azt mondhatja, hogy a ház, melyben lakom, az enyém. A polgárok legnagyobb része rendre költözködik ki a maga palotájából, folyton járnak a kormány nyakára kamatelengedésért, adóstornirozásért és mindazon eszközök mozgósításáért, melyek segítségével azt a népet fenn lehet tartani. Ha még azzal jönne a t. miniszter úr, hogy ime 80.000 telket számláló város, mely a vízszabályozás szerencsétlen alkalmazása miatt elpusztúlt, a kormány inicziativájára nagy luxussal felépült s nem bír megmaradni ott a nép, ha csak az állam segítséget nem nyújt neki, ha erre kellene a prémium, habár az ország más városai is jogosan követelhetnék ezt a prémiumot, mindnyájunkban feltámadna a politikán kivűl az emberszeretet és a hazaszeretet törvénye. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha azt mondanák: 80.000 lélek kiált segítségért, jöjjetek, segítsetek, nem merne ezen oldalról felállani egyetlenegy tagja sem a parlamentnek, ki azt mondaná: emberszeretet ide, hazaszeretet oda, 80.000 lélek erre, vagy arra, de nincs pénzünk. Mert azt mondanám, hogy ha nincs is, hát legyen, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert az országnak egy darab földjét, a népnek egy seregét kell megmenteni. Hogy ha önök itt keresnék a nemzet áldozatkészségét s oly czímen nyúlnának a nemzet szivéhez, melynél fogva lehetetlenség, hogy meg ne dobbanjon minden igaz, jóravaló magyar polgár szíve, akkor jöhet a kormány unos-untalanúl segítségért ebbe a parlamentbe, mi nem fogunk obstruálni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert az az obstrukczió méltán számíthatna a nemzet elítélésére és megvetésére. Mi itt nem beszélünk, hanem ha önök azt mondanák: adjatok, mi egy szívvel fogjuk kiáltani: adunk! *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Megyek e kérdés fonalán tovább, mert tisztán kell az ország helyzetét a miniszter urak elé állítanom, kik lehetnek igen derék emberek, de emberek ők is. Nem ők maguk kopogtatnak be a kunyhókba, hanem hivatalnokoktól szerzik az információt, a kik szeretnek jönni a miniszter elé s a rossz helyzetről is jó képet szeretnek festeni. Azért a mi kötelességünk, hű képet rajzolni s mi teljesítjük is e kötelességet, bármennyire kellemetlenségnek, sokszor személyes üldözésnek teszszük ki magunkat.

Ismétlem, nagy alkotások jöttek létre a Tisza és Kőrös mentén. De még az az elégtétele sem lehet a kormánynak, hogy azt mondhatná: Az a nép hálával és elismeréssel gondol most rám, annak a népnek biztos földet adtam, a melyen most már megélhet!

Az Alföld Magyarországnak a szive, mert tősgyökeres magyar nép lakja, mely e nemzet függetlenségében találja a nemzet boldogulásának minden biztosítékát. Hogy áll most e nép a vizszabályozás következtében? Egy hold I. osztályú föld után fizet öt-hat forint ármentesítési adót; ehhez járúl az állami, a községi, az egyházi adó, a megyei pótadó és mindenféle adója az úristennek, a czukoradó is, úgy hogy a gazda pusztán adóban 13—14 forintot fizet holdankint. Most már, ha minden tiz évben egyszer elöntené földjét az árviz, egy évi termését elvesztené ugyan annak a földnek, t. képviselőház; de a következő esztendőben, — a mint azt a régi állapotok példája mutatja, — az behozza

Digitized by Google

az elmúlt esztendőnek tetemes hiányait is. Ezzel nem azt akarom én mondani, t. ház, hogy én visszakivánkozom azon ősidőkre, a mikor még ármentesítés és vizszabályozás nem volt, korántsem, csak arra akarok rámutatni, t. ház, a mi tényleg megvan, hogy megvan ugyan az a föld mentve a vizelöntéstől, de a gazda elpusztúl és tönkre megy, (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) úgy hogy erre lehet igazán elmondani azt a közmondást, hogy: Adtál uram esőt, de nincs köszönet benne. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Már most, t. ház, ha a vízszabályozás mentén a földbirtokos, osztálynak ez a sorsa, nevezetesen az, hogy nagy bérért bírja épen a vízszabályozás révén a maga földjét: akkor, t. ház, nincsen az ország semmiesetre sem abban a helyzetben, hogy a czukorgyárosok sorsát édesebbé tegye kilencz millió forint prémiummal. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Hanem azt a keserűséget, azt a nehéz helyzetet, a melyet a magyar földmíves-osztály visel, tegye könnyebbé evvel a kilencz millió forinttal. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Ha az önök politikája közgazdasági szempontból fidetendál; ha önök itt keresik azon útvonalakat, a melyek Magyarország népét boldogítani akarják, akkor, t. ház, megtaláljuk a magyar nép érdekeihez az utat és ezen az úton megtalálnak minket, mint önök minden politikai törekvésének feltétlen támogatóit, (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) úgy hogy ezen az oldalon pusztán közjogi szempontok lehetnek azok, a hol összeütközés lesz, de közgazdasági téren összeütközés köztünk és önök közt nem lehet. De ha van, a mint hogy van, mert hiszen látjuk, hogy egyetlen egy törvényjavaslat, a mely a közgazdasági érdek kiegyenlítésére volna hivatva, sem kerülhet a ház elé a nélkül, hogy az ellenzék részéről több-kevesebb ostromnak ki ne legyen téve, honnan van ez, t. ház? Ez onnan van, mert nálunk nincsen semmiféle intézmény, egyetlen egy törvény sem jön létre közgazdasági érdekek szempontjából, a mely törvény valamely, a kormány háta mögött lévő tábor érdekében ne volna. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Visontai Soma: Telefon és a többi! (*Zaj. Elnök csenget. Halljuk! balfelől.*)

Sima Ferencz: Akár járadék-bankról, akár vízszabályozásról, akár vasutakról, akár országos utaknak építéséről legyen szó, nincs e házban egyetlen egy közgazdasági objektum, a mit a kormány létrehozott, s a minek a háta mögött nagyobb mértékű egyéni érdekek ne legyenek. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Mert, ha van valamely objektum, a melyet a kormány igazán közérdekből inicziál, mert esetleg megszállja a szentlélek a minisztert, mikor a költségvetést megalkotja és a nagy ostrom alatt azt mondja: igazuk van ezeknek az embereknek, ezt meg kell csinálni, akkor ez a törvény meg lesz csinálva, de az objektum nem lesz megcsinálva.

Hogy rámutassak, mert rámutathatok és rá fogok mutatni a törvényjavaslat tárgyalása során az egyes szakaszoknál, hogy mily gyorsan létesülnek nagy alkotások, ott, a hol az alkotások tényezése körül hatalmas egyéni érdekek képezik a rugót, hogy azok megvalósúljanak, s milyen kínnal, milyen rákmódra tudunk valamit létrehozni és megalkotni, akár kulturális dolgot, akármi mást, ha ott nem nagy emberek nagy érdekei játszanak közbe, példának okáért, hogy mezőgazdasági érdekekről beszéljek, mert hiszen ez a czukorprémium vonatkozásban áll vele s nem lehet elválasztani tőle; ezelőtt négy esztendővel elhatározta a kormány, hogy létesíti az alföldi nagy tranzversális műutat, — erre a körülményre Gajári Ödön t. képviselőtársam figyelmét is felhívom, mert őt is érdekli, lévén képviselője egy olyan választókerületnek, a mely legszomorúbban érzi a kormánynak azt a határtalan gyors kezejárását, a melylyel az ilyen, különösen országos érdekbe vágó alkotások létrehozása körül el kell járni, — négy esztendővel ezelőtt, mondom, elhatározta azt a kormány és feltúrták az utakat, a földeket. Azelőtt lehetett még rajta menni, most már nem lehet az Istenért se. Halastól talán Aradig már fel van túrva az ország, azelőtt nem törte ki a nyakát senki rajta, igaz, rossz út volt, elfáradt a ló, ki kellett fogni és itatni, most azonban nincs az Istennek az a fia, a ki sötétben végig merjen azon hajtani, mert kitöri a nyakát. Négy esztendő óta van feltúrva az országút. Azt hiszik, van rá valakinek gondja, hogy az gyorsan elkészüljön? Nincsen, mert nagy egyéni érdekek nem játszanak közbe, hogy ez a nagy, igazán az egész magyar Alföldnek mezőgazdasági szempontból is fontos érdekét istápoló alkotás megvalósúljon. Sőt többet mondok. Ennek a tranzverzális műútnak a kiépítése hídak építését involválja a Tiszán és a Kőrösön. Még csak nem is goldol senki arra, pedig nem lehet egy országutat elképzelni a nélkül, hogy a patakokat és árkokat át ne hidalják. Az az egy szerencse kérem, hogy a Tiszát nem lehetet felszántani, hogy ott még komp segítségével lehet járni. Akkor, midőn Pest, Csongrád, Békés, Arad, Jász-Nagy Kún-Szolnok megyének, tehát körülbelül négy millió, sőt talán azt meghaladó lélek népének nagy forgalmi, gazdasági, kereskedelmi érdeke, hogy ezen négy esztendővel ezelőtt munkába vett nagy út létesülhessen, nincs pénze a t. kincstárnak; hogy akkor mi a czukorral foglalkozó embereket prémiummal lássuk el, olyan nincsen.

Digitized by Google

Én a magam részéről nagyon is szomorúnak tartom a helyzetet és gazdaságilag sokkal válságosabbnak s egyáltalában az egész magyar gazda, iparos és kereskedő közönségnek a helyzetét, mindenütt az apró polgárokat értem, a kiknek a helyzete olyan súlyos, hogy semmiféle kiváltságos polgárok érdekében az államkincstárt ez idő szerint felhasználhatónak nem tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A jelen esetben azt a küzdelmet, a melyet mi prémium czímén Franczia- és Németországgal felvesztünk, nevetségesnek is tartom; olyan — Don-Quijote-féle harcz ez a szélmalom ellen. Mert ha Német- és Francziaország prémiumokkal akarják kiterjeszteni czukoriparukat egész Európára, hogyan volnánk mi képesek ezt a versenyt felvenni, pláne, mikor önök mindig az mondják, hogy azért nem lehetünk teljesen önállóak, mert kicsinyek és gyengék vagyunk.

Ha tehát egyébként volna is értelme, mily nevetséges egész Európa előtt, hogy egy ily harczban Magyarország erőlködjék a maga kilencz millió forintjával, melyet úgy kell kicsikarni annak a földmívesnek, kiskereskedőnek és kisiparosnak a zsebéből és asztaláról kell esetleg egy falattal több kenyeret elvenni.

Látszólagos értelmet ad ugyan a dolognak, hogy nem Magyarország, hanem az osztrák-magyar monarchia veszi fel a harczot, a mely elég nagy arra, hogy versenyre keljen Európának egy másik államával. Csakhogy ebben a versenyben, a melyet az osztrák-magyar monarchia czímén futunk meg Európa előtt, az osztrák ló meghizik, a mi lovunk pedig az út közepén soványan kídől. *(Úgy van! tetszés a szélső baloldalon.)*

Azt gondolom, t. ház, hogy Magyarországnak nincsen érdekében, hogy mi az obstrukczió vádjával terheltessünk akkor, midőn opponálunk egy ily harczban, melyben statisztikai adatok hiányában azt sem tudjuk, hogy tulajdonképen mennyit vesztünk, mert hogy veszítünk, azt a t. miniszter úr maga is mondja, midőn kijelenti, hogy az öt milliónyi prémiumnál is veszítettünk, de a jövőre gondja lesz, hogy ne veszítsünk. Most pedig négy millióval még a tetejére mászik.

Nem tudom, van-e a mi kormányunknak szakbeli és politikai kérdésekben elég éles szeme, hogy az osztrák kártyájába jól bele lásson és magának az ország érdekében biztos pozicziót teremthessen. De egyet tudok. Méltóztassék a ház naplóit felütni, 1867 óta minden közgazdasági egyezkedésnél, a melyet Ausztriával szemben folytattunk, minden tárgyalásnál az volt a miniszteréknek és bizottságoknak a nyilatkozata, hogy eddig rosszúl ment a dolog, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert itt sem ismertük jól s amott is élelmesebbek voltak az osztrákok, ezután jobban fog menni a dolog, mert jobban vigyáznak. De mikor lesz már az a jobban vigyázás, t. ház? Mert 30 esztendő óta folyik ez a politika; épen 30 esztendő óta kecsegtetnek, biztatnak bennünket, hogy majd jobb sors jön ránk ezután, és az a klasszikus, t. ház, hogy daczára annak, hogy a miniszterek a bizottságoknak és a kormánypártnak erre hivatott szakférfiai úgy itt a házban beszédjeikben, mint a bizottsági üléseken tett kijelentéseikben és a ház elé terjesztett jelentéseikben mindenütt dokumentálták, hogy ebben és abban meg lettünk csalva, sohase maradtak a statusquo alapján; nem azt mondták, hogy itt már megmaradunk, és tovább azért nem megyünk az áldozatok hozatalában, mert eddig is csalódtunk, hanem mindig nagyobb és nagyobb áldozatokat követelnek a nemzettől. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A magyar kormánynak ezen élelmessége és azon rendkívül nagy ellenőrzés és szigorúság mellett, melyet a t. kormánypárt a kormánynyal szemben gyakorol, hogy szinte remeg minden miniszter, mikor egy bizottsági ülésen megjelenik, hogy statisztikai adatai nem hibásak-e, mert a lelkiismeretes képviselő urak, a kiket a nemzet ide küldött, azok ugyan nem engednek ám szemfényvesztést üzetni magukkal, nem engedik bekötni a szemüket, hanem azok belenéznek, tanulmányozzák, átvizsgálják és a bizottsági ülésen már oly kegyetlen rosta alá veszik a miniszterek munkáját, hogy jól rigolizálva kell lenni azon dolognak, a melyet a t. miniszter úr a bizottság elé visz, — mondom olyan ellenőrzés mellett, a midőn azt látjuk, hogy a magyar kormány a parlament többsége részéről semmi ellenőrzésben nem részesül, hogy az egyetlen ellenőrzés, melyben részesül, abban áll, hogy minden képviselő, a ki a kormány háta mögé kerül, ha tud valamit, ha belát valamibe, önmagát igyekszik érvényesíteni, de nem a hazának és nem a nemzetnek érdekében; nem az a czél . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, tartózkodjék az ilyen kifejezésektől. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Sima Ferencz: T. ház! Azt gondolom, hogy azzal, a mit mondtam . . . . *(Mozgás jobbfelől.)* . . . .

Elnök: Ne tessék vitatkozni kérem, hanem folytassa a képviselő úr! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Sima Ferencz: Mondom, t. ház, a míg azt tapasztalja az ellenzék, hogy a kormánypárt, a melynek hivatása volna a nemzet javára és érdekében a kormány minden eljárását a legszigorúbban ellenőrizni és nem vakon leplet dobni mindenre; a mikor oly hatalmas eszköz van a kormány kezében, hogy a miniszterelnök

Digitized by Google

úr azt is megmondja, hogy beszélhetnek-e vagy sem; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a hol a képviselők lelkiismerete felett így virraszt a miniszteri omnipotenczia, oly háladatosan gondos, hogy még attól a kényelmetlenségtől is megója, hogy lásson valamit, hiszen abszolute nincsen szükség arra, hogy lásson; csak arra van szükség, hogy azt mondja: igen, megszavazom; míg a helyzet ilyen, önöknek nincsen joguk azt mondani, hogy a parlamentarizmust fenyegeti az ellenzék akkor, mikor bírál. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ellenkezőleg, a parlamentarizmusnak erkölcse van gyökerénél, életforrásánál megtámadva, mikor a parlamentnek kebeléből, a többségből, melyet a képviselőházban alkot, hatalmi szóval akarja kiölni, és elnémítani az igazi tiszta meggyőződésnek szavát. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem talán, hogy a parlamentarizmus nagy elve épen abban nyer érvényesülést, hogy kérdések, melyek az ország szine elé kerülnek, a melyeknek rendezésénél és megoldásánál a nemzetnek, és a hazának érdekeit akarjuk kiszolgálni, közös eszmecsere útján jutnak el abba a stádiumba, a mely stádiumon az eszmék, gondolatok, felfogások és vélemények krisztallizálódnak és ezeknek tisztaságában az egész parlamentnek köztudata és közfelfogása érvényesül. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De itt nincsen tanácskozás, itt nincsen vitatkozás. Mert hogyha mi előhozakodunk s általánosságban bíráljuk a kormány eljárását, akkor azt mondják: konkrét eseteket hozzatok elő; ha pedig konkrét eseteket hozunk elő, mi a parlamentarizmus tekintélyét veszélyeztetjük, mert személyeskedünk, az ellenzék nem tud egyebet, mint helyi bajait és kellemetlenségeit az ország szine elé tárni.

Tehát mi veszélyeztetjük a parlamentarizmus tekintélyét, mi járatjuk azt le, mert kritizálunk, mert lelkünk meg tudatunknak egész hevét, bármily gyarló legyen is az, de legalább a mit tudunk, beleviszszük lelkünknek egész erejét a vitába? Vagy önök járják le a parlamentarizmust, a kik a miniszterelnök úrnak intésére szónokolnak, vagy szavaznak, vagy hallgatnak? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt én tagadom, t. ház. Azt hiszem, e tekintetben immár nem lehet a magyar közvéleményt egy pillanatra sem megvesztegetni, hogy az ellenzék azért, mert kritizál, azért, mert bírál, mert támad ott, a hol jogában van, a parlament tekintélyét sértené. Sőt egyenesen épen akkor, mikor a parlamenti erkölcsöt sülyesztő kezét látjuk itt működni a miniszterelnök úrnak, hogy rendeletre beszélnek vagy nem beszélnek a képviselők, az a veszély, a melylyel épen a parlament tekintélyét fenyegetik, az a veszedelem magában véve kötelezi és fokozza az ellenzéknek harczképességét, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a kérdésnek minden részére kiterjedő kritikájával felnyissa a nemzet szemét, hasson a közvéleményre, hogy a közvélemény erejével, megnyilatkozásával a parlamentarizmus erkölcsét igyekezzék megtisztítani attól az igazán veszedelmes és minden parlamenti tekintélyt teljesen aláásó erkölcsi szimptomától, mely itt uralkodik; épen akkor, mikor napok óta foly a vitatkozás, a melyben önöknek volna kötelességük meggyőzni az országot arról, hogy ez a törvényjavaslat jó és helyes: a miniszter úrnak mosolyát látjuk a nemzet boldogítására. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még ha nagy emberekről van is szó, azok nagysága, erkölcsi fölénye rendesen abban domborodik ki, abban nyer különös egyéni érvényesülést, hogy a kritika elől nem zárkóznak el s a legkisebb embernek az észrevételére is figyelnek, mert ez kötelességük. És mit tapasztalunk? Azt, hogy a miniszter urak, a kik sokszor üresebbnél-üresebb nyilatkozatokat tesznek itt, tehát tudásuknál és tekintélyüknél fogva akkora erkölcsi súlylyal nem járhatnak köztünk, hogy a tiszteletnek önkéntes adójával kellene hódolni minden megnyilatkozásuk és beszédjük előtt, még azon ildomosságot sem gyakorolják az ellenzékiekkel szemben, hogy kritikájukat fontos, nagy kérdéseknél kellő türelemmel és figyelemmel hallgassák meg és a kapaczitáczióra válaszoljanak. Akkor, mikor a helyzet ilyen, a parlamentarizmust nem mi, hanem önök veszélyeztetik és ez a magatartás pusztán csak arra vezet, hogy az ellenzék még erősebb, még támadóbb lesz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha ezt tapasztaljuk, hogy az önök érzéketlen tábora a nyilt, az egyenes, a határozott kritikával szemben, mely objektiv vonalon mozog mindvégig, akkor egy lépéssel közelebb megyünk, akkor megkeressük önöknek a gyengébb oldalát, megkeressük azon pontokat, a melyekhez közelebb férhetünk és ha keressük, arról méltóztassanak nyugodtak lenni, hogy meg is találjuk. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Sem előadó, sem miniszter nincs itt! Zaj jobbfelől.)*

Tóth János: Hol van az előadó úr? Az előadónak mindig itt kell lenni? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget.)*: Csendet kérek! Itt van már az előadó úr.

Sima Ferencz: Én magam részéről csak az olyan országban ismerhetem el bármelyik iparágnak prémiummal való istápolása jogosúltságát, a hol az adózási viszonyok a polgárok teherviselési képességével teljes arányban állanak és a hol mind a mezőgazdasági kultura, mint az ipari és a kereskedelmi élet teljesen reális alapon van fejlődve és vezetve a fejlő-

Digitized by Google

dés egy olyan fokához, a melynél már az állam, a többi polgárok megkárosítása nélkül hozhat áldozatokat bizonyos iparágak istápolására.

Nézzük meg, t. képviselőház, ha vajjon Magyarországon a helyzet ilyen-e. Az imént pár szóval érintettem, most visszatérek rá, mert ebből kell a konzequenciát végelemzésében levonnom, hogy Magyarország adózási viszonya, a kultura, akár mezőgazdasági politikát, akár kereskedelmit, akár magyar iparunk életét veszszük, olyan fokon áll, hogy mi egyáltalában nem mérkőzhetünk Európának egyetlenegy államával sem. Még hogyha nem több országgal kellene fölvenni a harczot prémium segítségével valamely iparág istápolására, hanem pusztán egyetlenegy állammal, akkor is ebben a harczban Magyarország vérzenék el, azért mert a mi áldozatot a magyar kincstár meghoz, mondjuk, a czukoripar, a malomipar vagy a gépipar érdekében, azt az áldozatot, azt az összeget, a melyet a kincstár ekképen kiad, elvonja a többi szintén fejletlen iparágnak istápolásától. Nevezetesen az iránt, hogy mi a prémium kérdésében hogy állunk, mielőtt tovább mennék vonatkoztatásaimban, felhivom a t. ház figyelmét arra, hogy — a mint én ismerem a mi közgazdasági állapotainkat — két iparág az, a melyet Magyarországon prémiummal látunk el. Az egyik a czukoripar, a melynek a prémiuma érdekében a jelen törvényjavaslat a ház előtt fekszik, a melynél tehát tisztán az államkincstárból honorálunk és istápolunk egy iparágat, a másik pedig a malomipar. A malomiparnál már a prémiumot nem maga a kincstár nyújtja közvetetlenül, hanem a román buzának a behozatala segítségével nyújt prémiumot az állam a gazdaközönség rovására. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Tehát, t. ház, akárhol keresem is a kormány kezét, a hol ő honorál, prémiumot nyújt, segítséget és támogatást ad, sehol, de sehol nem találom azt a kezet, a mely a közönségnek érdekeit istápolja. A román búza behozatalára nyújtott kedvezmény segítségével először megrontják a lisztünket, másodszor a vidéki malmok legnagyobb részét tönkre tette az állam, harmadszor a román búza behozatalának segítségével a búza áraira megvesztegető hatással van, úgy hogy a román búza behozatala nélkül a magyar gazdának búzája egy forinttal kelne el drágábban, mint elkel a miatt, mert Szerbiából és Romániából különös kedvezmény segítségével pesti malmaink román búzát és szerb gabonát hozhatnak be.

Mit látunk tehát ebből? Azt, hogy nálunk a kormány a nagy gyárakat, a nagy tőkéket, a melyek segítségét igénybeveheti a választásoknál vagy politikai érdekek istápolására, más irányban a törvényhozás útján gyámolítja, támogatja, élteti, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* de magának a magyar gazdaközönségnek támogatására a kormány egyetlenegy oly törvényt nem alkotott, melynek hatása, áldása, kiterjedne az egész közönségre.

Justh Gyula: Kérünk öt perczet! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: Ha a szónok maga kéri, akkor nem lesz kifogásom ellene; másnak azonban nincs joga ily kéréssel előállani, már csak azért sem, mert nem lehet mindig tudni, nincs-e ez maga a szónok ellen irányítva. *(Helyeslés.)* Ha tehát valakinek van joga ezt kérni, az csak a szónok maga lehet és senki más. *(Általános helyeslés.)*

Sima Ferencz: T. ház! Miután még hosszasabban kivánok szólni a tárgyhoz, *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* kérem a t. elnök urat, méltóztassék az ülést öt perczre felfüggeszteni.

Elnök: Ennek következtében az ülést öt perczre felfüggesztem; figyelmeztetem azonban az igen tisztelt szónok urat, hogy beszédét ebben az ülésben minden körülmények közt be kell fejeznie. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Tessék beszédét folytatni.

Sima Ferencz: Mikor ez a törvényjavaslat előttünk fekszik, arról van szó, hogy a magyar törvényhozás egyik különben nem jelentéktelen, elismerem, nagyfontosságú iparágának istápolása érdekében nagyobb áldozatot hozzon meg. Nem szabad tehát elzárkóznunk attól, hogy vajjon azzal az áldozattal, a melyet évenkint több millióval a czukoriparnak meghozunk, nem rövidítjük-e meg a magyar közgazdasági érdeknek több olyan ágát, a mely ágak ép oly mértékben tarthatnak igényt az államkincstár támogatására, mint ez az iparág. A czukor, bár jelentékeny fogyasztási czikk, nem képezi a népeknek oly élelmi czikkét, a mely az embereknek életfentartásuk szempontjából oly elutasíthatatlan szükségét elégítenék ki, hogy ezért, ha máskép nem, államkincstári segély útján is istápoltassék ez az iparág, és ez által út és mód nyujtassék arra, hogy a fogyasztóközönség igényei és érdeke ki legyen elégítve. Ha a czukor nem képezne — szerintem — sokkal inkább luxus-, mint élelmiczikket, akkor érteném, hogy az államkincstár ez iparág érdekében nagy mérvben igénybe vétessék, akkor, midőn ennek helyzete nem engedi meg, hogy más fontos, a polgárok exisztenciáját érintő, sőt egész nagy társadalmi rétegek létfeltételét képező fogyasztási czikkek gyártása és bizonyos életmód nyerjen állami

Digitized by Google

támogatást. De ha veszem azt, hogy egyáltalán nem vagyunk képesek nemcsak prémiumot, de még nagyobbmérvű erkölcsi támogatást sem nyújtani az állam apró polgárainak, a hova számítom a kisebb földbirtokost, iparost, kereskedőt, de különösen a munkásnépet, a mely népréteg érdekének különös istápolása oly elválhatatlan kapcsolatban áll nagy állami feladatainkkal, és államkormányzati szempontból oly fontos érdeket képez, hogy kellő gond hiányában egész állami életünk nyugalma, békéje s jövő fejtődése e tekintetben állandó zavarnak van kitéve: *(Úgy van! Úgy van!a szélső baloldalon.)* mondom, addig, míg a viszonyok olyanok nálunk, egyáltalán el nem ismerhetem, hogy az ország helyes úton jár, ha a czukorrépa érdekében ilyen áldozatot hoz, a mely által, bármilyen fontos fogyasztási czikk is ez, kétségtelen, hogy nem a magyar mezőgazda, se a munkás nyer támogatást, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem az a néhány gyáros.

Mutasson rá nekem a t. földmívelésügyi miniszter úr, hiszen szakjába tartozik a czukorprémium kérdése is, még inkább, mint a pénzügyminiszter úréba, — mutasson rá, hogy a mióta ő kormányozza Magyarország közgazdaságát, vajjon mi jót tett intézkedéseivel magának a magyar termelőközönségnek? Mily áldásos eredményeket tud például felmutatni a telepítés körül, a mely oly evidens és rendkivül fontos állami érdeket képez, a melynél azután már csakugyan prémiumra volna szükség. Ha a miniszter úrnak volna elég bátorsága a pénzügyminiszter úrral és a kormánynyal szemben ezt a nagyjelentőségü állami érdeket felkarolni és e czélból az országot különösebb áldozatra felhívni, és ez iránt törvényjavaslatot nyújtana be, bizonyára meghozná az ország az áldozatot.

De méltóztassék megmondani, hogy mi az eredmény, a mit ezen a téren fel tud a miniszter úr mutatni? A semminél nem több. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogyha a nagybirtokosnak, vagy a nagy tőkének áll érdekében, hogy valamely vállalat fölvirágozzák, érvényesüljön, valamely czél el legyen érve, akkor nálunk a törvényhozás működése gyors, a miniszter urak eljárása eleven, az érdekek kiszolgálása kétségtelenül pontos és lelkiismeretes. De nem csupán nagybirtokosokból s nagy tőkék tulajdonosaiból áll az ország s nem azok tartják fenn az országot. Mert tulajdonképen bármily aggálylyal nézze is az ország, hogy a nagybirtokosnak a helyzete szintén rosszabbodik, vagy legalább teherviselési képessége szintén csökken és bármily aggálylyal nézzük azt, hogy a nagy iparvállalatokba fektetett nagy tőke koczkázattal jár és mind kevesebb és kevesebb jövedelmet hoz; de mégsem ez képezi azt a bázist, a melyen az államélet államkormányzati szempontból nyugszik, hanem a kisiparosok, kiskereskedők és a munkások milliónyi tömege az a nagy hatalmas népréteg, a melyen az állami élet nyugszik, melyben egyéni erőknek érvényesülésével és érvényre juttatásával egy országot boldoggá, egy ország kormányzását kielégítővé lehet tenni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem olvastam egy lapban sem, pedig szoktam a lapokat olvasni, hogy elégületlenség miatt nagybirtokost meglőttek volna, vagy a csendőrség megszúrt volna; nem olvastam, hogy valamely nagy iparvállalat tulajdonosa azért, mert az általános helyzettel nem volt megelégedve, oly indulatra jött volna s ezt oly kifejezésre juttatta volna, melylyel az állam jogrendével jutott összeütközésbe s azért a csendőr őt lelőtte. De nap-nap után olvassuk és mindig szomorítóbb képét nyujtja az általános helyzetnek az a körülmény, hogy oly tömegeket támadnak meg a szuronyosok, vagy tömegek támadnak meg szuronyosokat, a kik az állam rendével jöttek összeütközésbe. Mit jelent ez?

Luppa Péter: Rászolgált!

Sima Ferencz: Azt mondja a t. képviselőtársam, hogy rászolgált? Meglehet, hogy meglőtték azért, mert a maga elégületlenségének oly indulatokban adott kifejezést, mely az állam jogrendjével, a közbiztonsággal és a személybiztonsággal hozta azután összeütközésbe; de akkor azután keresnem kell annak az okát, hogy annak az indulatnak, mely a tömegben meglobbant, s mint látjuk az országban több helyen fellobbant mi a forrása, mi az indító oka? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogyha valaki azért ütközött bele polgártársába, mert be van rúgva, azt mondjuk, hogy részeg emberrel esett meg a dolog. De hogyha a munkások tömegénél munka közben bármely munkaadóval szemben keletkezett differenczíák miatt támad elégületlenség és ebből származik a lövöldözés, ez már olyan jelensége az ország közállapotának, a mely jelenség a viszonyok és emberek elégületlenségének azt a fokát mutatja, a melylyel csak a legkönnyelmübben gondolkodó kormány nem foglalkazik alaposan. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A leglelkiismeretlenebb kormányzat az, mely minden felügyelet s minden filozófiai betekintés nélkül hagyja ezen állapotot terjedni, mint terjed az a lappangó tüz, mely egyszerre nagy lángokban tör ki, a mit azután sem szuronynyal, sem csendőrrel, sem katonasággal elfojtani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én úgy látom, hogy Magyarországnak sem pénzügyi helyzete, sem közgazdasági állapota, sem társadalmi közrendje nincsen rendben oly arányban, a mely arány egy egészséges

Digitized by Google

állam életfejlődésének képezi a bázisát. A jó kormányzatnak épen az a czélja, hogy az uralkodó különbségeket, a melyekből a nagyobb arányú differencziák támadnak, a mely differencziák következtében azután a polgárok nagyobb arányú elégedetlensége nyilatkozik meg, kiegyenlítse. Ha a t. kormány ilyen czélokra kér a törvényhozástól prémiumokat, akkor ezen prémiumoknak a megadása elől a parlament ellenzéke nem fog elzárkozni. *(Úgy van! balfelől.)* Ha a t. miniszter úr azzal áll a törvényhozás elé, hogy a földadót lejebb kell szállítanunk, mert a földbirtokos a földadó terhe alatt összeroskad; ha a t. miniszter úr előáll azzal, hogy a kereseti adót szabályozni és rendezni kell, mert a mai kereseti adórendszerünk egyáltalában csak arra szolgál, hogy a kisebb tőkével biró iparos- és kereskedő-osztályt tönkre tegye, a nagyobb tőkével dolgozó és kevésbbé ellenőrizhető nagy vállalatot pedig engedje menekűlni az őt teljes mértékben megillető tehertől; ha mondom, arra vállalkozik a t. miniszter úr, hogy ezt reformálja: akkor olyan közgazdasági érdeket igyekszik kiegyenlíteni és szolgálni, a mely az egész nemzetet, az egész országot, az államnak összes polgárait érinti, és a mely érdeknek kiszolgálása mindnyájunk közös támogatására számíthat.

Magával ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban több oldalról lett hangsúlyozva, hogy a czukorprémiumnak a megadása a munkáskérdésnek is megoldását képezi Magyarországon. Valóban, hogy ha azzal a nehány millió forinttal, a melylyel az állam prémium czímén — ha ugyan ez a törvényjavaslat törvénybe iktattatik — egy iparágnak áldozni kénytelen, a magyar munkáskérdés csak egy picziny részben is javítást nyerne; ha a magyar munkásosztály elégületlenségének csak legkisebb arányban is kiegyenlítésére szolgálna: a legmelegebb elismeréssel adóznám nemcsak a miniszter úrnak, hanem mindenkinek, a ki e tekintetben a maga munkálkodó kezét felemeli. Én előttem meglepő az, hogy egy országban, a mely ország lakosainak legalább is kétharmadrésze, különösen mezőgazdasági téren munkásnépből áll, két keze munkájával keresi kenyerét, azon a földön él, a mely a birtokososztály tulajdonát képezi, a mely föld csak akkor válik értékessé a birtokososztályra nézve is, hogy ha a munkás szorgalmas, ha a munkás azon a földön megelégedését találja, hogy ha a munkás a maga kötelességét úgy a munkaadó, mint saját honpolgárai jóléte érdekében teljesíti, hogy a mikor kilencz millió lelket számláló magyar állampolgár közül a minimum hat millió munkás az, a kinek érdekéről van szó, akkor, a mikor a munkáskérdést itt megemlítjük, itt a törvényhozás kebelében bizonyos rideg sivársággal ülnek, hallgatnak és néznek a képviselők a nélkül, hogy gondolkoznának a felett, hogy mi történik egyszer, hogy ha majd az a hat millió lélek épen azért, mert látja a törvényhozó testületnek ridegségét, mert látja a közönyt, nem csak azt, mert látja a gúnyt, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a melylyel épen azon törvényhozó testület részéről fogadtatik ezen kérdés felemlítése, a melynek törvényes hivatása, hogy ezeket a bajokat orvosolja, mi lesz akkor, t. ház, hogy ha ez az óriási néptömeg a maga elégületlenségének az állami jogrend megbontásával keres elégtételt. Hát helyes, józan és okos politika az, hogy mi azt az óriási munkásnépet, a melynek munkájától, szorgalmától és tevékenységétől függ a mezőgazda, az iparos, a gyáros s egyáltalában egész állami életünk anyagi felvirágzása, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)* hogy ha mi azt az óriási munkaerőt és kincset, a mely ebben a tömegben fekszik, hidegen, közönynyel nézzük, hogy más olyan elemek kultiválják, a mely elemek tulajdonképen nem is nevezhetők magyar érzelműeknek? Hogy ha idegen behatás alatt fejlődik a gondokozásmódja, az érzülete annak a munkástömegnek és nem a magyar törvényhozás gyakorol arra irányadó befolyást, hanem behozott idegen izgató elemek hatása alatt fejlődik annak a felfogása, érzülete, gondolkozásmódja és állásfoglalása embertársával, a kormánynyal és a törvényhozással szemben? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Én rendkivül nagy szerencsétlenséget látok abban, hogy megelégedett úri emberek, a kikről a kormány maga is gondoskodik, hogy még jobban meg legyenek elégedve, *(Derültség.)* az állam politikai sorsát és annak kormányzását teljesen helyesnek, kielégítőnek és jónak tartják azért, mert ők maguk meg vannak elégedve. *(Igaz! Úgy van! Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, eszembe juttat egy vén kisasszonyt, ki 18 fokú hidegben benn ült a meleg szobában és a mikor nyomorúlt árva gyermekek érdekében bementek hozzá adakozás végett, hogy azoknak is fűtött szobájuk legyen, s mondták, hogy nagy a hideg s megfagynak a szegény gyermekek a szobában, azt mondotta, hogy lehetetlen, hogy hideg legyen, hiszen nagyon jó meleg van itt benn a szobában. Ez jut eszembe, t. ház, a mikor azt a ridegséget látom, a mely minden jóindulat nélkül — ezt a kifejezést vagyok kénytelen használni — nézi, hogy a magyar munkások tömege akár a gyárosok, akár az ipar, akár a mezőgazdaság szolgálatában napról-napra miképen jön elevenebb összeütközésbe azzal a vállalattal, a melynél tulaj-

Digitized by Google

donkép kenyerét találja meg, azzal a munkával, a melyből él és úgy magát, mint családját fentartani hivatva van, a helyett, hogy a munka, a szorgalom s az emberi tevékenységnek minden ösztöne hatna reá, hogy magának jobb sorsot teremtsen. Ez a kérdés addig, a mig a törvényhozás termében foglalkozunk vele, a magyar parlament kérdését képezi s oly nagy állami feladat, mely sokkal fontosabb, a magyar állam jövő sorsára messze kihatóbb, mint a czukorprémium kérdése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én csodálom, hogy mindezek daczára nem jut eszébe senkinek a világon, még azoknak sem, kik erre hivatva volnának ezen nagy probléma megoldása érdekében, csak gondolatokat is vetni a tömeg közé, hogy ime megvan az az irány, a melyben titeket boldogítani akarunk és azon differencziák, mely saját exisztencziátok és a munkaadók közt fennforog, kiegyenlíteni akarjuk. Nagy hibát, nagy mulasztást, sőt bűnt követ el a törvényhozás az államjövő fejlődése szempontjából, mikor ezt a nagy kérdést teljesen érintetlenül hagyja.

Egy volt képviselőtársam ki sok jó akarattal, sok gonddal, sok utánjárással a magyar munkáskérdéssel foglalkozott, a következő statisztikai adatokat állítja össze, melyeket bátor vagyok a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Megérdemlik, hogy velük foglalkozzék a törvényhozás, mert sokkal kivánatosabb, hogy augusztus 1-ére ebben az irányban tegyen valami jót a t. miniszterelnök úr, mint hogy a czukorprémiumot a czukorgyárosoknak megszavaztassa. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt mondja ez a magyar politikus *(olvassa)*: »Rég tanulmányozom a magyar nép életviszonyait. Sokszor figyelmeztettem már parasztjaink sanyarú helyzetére a kormányt, s az egyéb illetékes faktorokat. Ismétlem, rosszabbúl, mint a magyar mezei munkás, nem él ma senki Európában. Még Cseh- és Olaszországban is több ma a keresetük az embereknek, mint a mi földmíveseinknek s a mi fő, ott sokkal olcsóbb az élet, mint Magyarországon. A helyszinén szereztem be adataimat, melyek megczáfolhatatlanok. A magyar mezei munkás, állítom és bebizonyítom bárkivel szemben is, ma csak a legrettentőbb nélkülözések mellett tud megélni. Élete tengődés.

Fizikai és szellemi satnyaságban vergődik születésétől haláláig. Én, a ki életem jó részét külföldön töltöttem, nem tudom az éhező embert látni. Nálunk nagy a fásultság s talán kevés a felebaráti szeretet. Ez okozza, hogy ezzel a nép élet-kérdésével eddig oly keveset foglalkoztak. Gróf Károlyi István mozgásba hozta a követ. Igyekszem azt én is gurítani, hogy jó oldalára fordúljon majd.

Miből él ma az a magyar földmíves, a kinek nincs saját tulajdona? Ugy-e bár, a munkájából? Vagy elszegődik cselédnek, vagy napszámba jár. — Mit keres ezen foglalkozásaival?

A családos cselédek kommencziója igen variál Magyarországon. Vegyük a legjobb szegődmények egyikét — pl. a Károlyi-uradalmakét az Alföldön: Nagy-Szénás. Ez tesz 44 forintot készpénzben, 40 mérő gabonát, melynek nagyobb része tisztabúza, 2 hold föld — fele őszi alá — 25 font só, egy nagy-marha-tartás borjuval, téli tartás is, 2 sertés-tartás, csak legelő, lakás és tüzelő. Ez a kommenczió, mely ritkítja párját — az uradalmi igazgatóság saját becslése szerint, — kitesz pénzértékben 190 forintot, legfeljebb 200-at. 365 napra felosztva, e kommenczió tehát megfelel 55 krajczár napi átalánynak, ha pedig levonjuk a vasár- és ünnepnapokat, melyeken csak félmunkát teljesítenek a mezei cselédek, — úgy 60—65 krajczár napszámnak is bizvást megfelel.

Ebből a kommenczióból, dicséretére váljék az uraságnak, a cseléd családjával együtt tisztességesen megélhet. De hány ily kommenczió van Magyarországon? Nagyon kevés, az egyes jobb vidékeken, elszórva itt-ott. Az Alföldön is például mindjárt a Károlyi-uradalmak bérlőinél már elesett a marhatartás és a második hold föld az őszi. A béresek tejpénz fejében 8 forintot kapnak évenkint, holott maga a marhatartás, hacsak 2 liter tejet vesznek is átlagban naponkint, az évenkinti borjuval — 50 forintot reprezentál.

Bihar vármegyében már rosszabb a kommenczió. Tiszáék geszti uradalmán például nem ér meg többet 170 forintnál. Az erdélyi kommenczió átlaga nem üti meg a 150 forintot. — A Dunántúl, kivévén Fejért, Tolnát, Somogyot, Baranyát, — a hol 160 és 170 forint körül ingadozik — már mindenhol 140 forint értéken alól marad. Itt már nincs marhatartás, a készpénz 32—36 forint, a gabona 24—30 mérő, melyből alig a negyedrész búza; se só, se hús. — Vas-, Sopron- és Zalamegyékben a cseléd-kommenczió 120—130 forint. Itt már a mezei munkás átlag nem keres 40 krajczárnál többet naponkint. És ebből éljen családjával, tehát egyre-másra negyedmagával!« Nem folytatom tovább.

Ez egészen megbízható statisztikai adatok szerint egy családos embernek 120—170—180 forint az egyévi keresete, s ez is csak a munkásosztályok azon rétegénél, mely elég szerencsés nagyobb uradalmakba elszegődhetni s ott hosszú szolgálattal erre érdemet szerezni. A me-

Digitized by Google

zei munkásnépnek legalább 2/5-e csak három hónapon át foglalkozik és 9 hónapon át nincs biztos napi keresete; ezeknél 60—80 forintra száll le egy család évi keresete.

A kik ezeket látják és ezzel szemben tapasztalják, hogy a munkáskérdés abszolute nem érdekli a magyar parlamentet, ...

Elnök *(csenget)*: T. képviselő úr, kérem, méltóztassék magát némileg a tárgyhoz tartani. *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha valaki késztetve érzi magát a ház figyelmét két órán túl igénybe venni, a hallgatóság megkövetelheti tőle, hogy a tárgyhoz némileg ragaszkodjék. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Csendet kérek!

Hentaller Lajos: Azt nem rendelheti meg az elnök úr, hogy miről beszéljen! *(Zaj.)*

Elnök: Hentaller Lajos képviselő urat rendreutasítom. *(Zajos helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Hentaller Lajos: Nincs joga az elnöknek utasításokat adni, hogy miről beszéljen! *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő urat ismételve rendreutasítom és esetleg kénytelen leszek a legszigorúbb intézkedésekhez nyúlni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Justh Gyula: Mégse hagyjuk magunkat itt terrorizálni! *(Hosszantartó, nagy zaj jobbfelől és a szélső baloldalon.)*

Sima Ferencz: Mindjárt rá fogok mutatni, mily közel áll ez ahhoz a tárgyhoz, a melyről szó van. Egyenesen azért mentem el egy czukorgyárat megnézni, megtudni, hogy kiknek a kezében van az a gyár és hogy mennyire van hasznára ez a czukorprémium a magyar munkásnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én a munkások sorsát kapcsolatba hoztam a czukorprémium kérdésével azért, . . .

Visontai Soma: Ők is kapcsolatba hozták!

Sima Ferencz: . . . mert a t. túloldal azt mondja, hogy mi a magyar mezőgazdák, a magyar munkások exisztencziáját támadjuk meg akkor, mikor lehetetlenné akarjuk tenni ezen törvényjavaslatnak törvénynyé változását. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha, t. ház, a túloldal azt mondja, hogy ez munkáskérdés is, akkor talán nem térek el a tárgytól, hogy ha feltárom ezzel kapcsolatban a munkásnak sorsát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Már most ezeket a munkásokat közelebb viszem ehhez a prémiumhoz.

Teljesen megengedem, t. ház, hogy csak a czukorprémium keretében szabad mozogni. Odaviszem a munkásaimat és a t. ház be fogja látni, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy ha önök az országtól öt- vagy kilenczmillió forintot kérnek és azt mondják, hogy ezt jó czélra akarják fordítani, nekünk jogunk van kérdezni, hogy hová fordítják ezt az összeget, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy az a magyar munkás, a ki 120 forintból tengődik, mit kap abból a kilenczmillió forintból; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* jogunk van tudni, hogy a milliomosok ebből a kilenczmillióból mennyire töltik meg zsebeiket és mi marad a munkásnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha önök azt mondják, hogy ez munkáskérdés, én megmutatom, hogy ez mennyire munkáskérdés.

Odalenn Somogyban van egy czukorgyár az Esterházy-uradalmat bérlő egyik nagyobb helybeli magyar bank kezelése alatt. *(Halljuk! Halljuk!)* Abban a bankban egyetlen munkás sincsen, sem direktor, sem igazgató, sem tanácsos, sem felügyelőbizottsági tag, szóval, a magyar munkásnép közül egyetlenegy tantiémerészes sincs abban a bankban. Már most mikép manipulál ez a bank az ő munkásaival? A következőképen: ott helyben vannak munkások, a kik a répatermelés körül szivesen és örömmel szolgálnának, azonban teljesen ki vannak zárva a munkából. Az egész vidék czukorrépatermelése tót munkásokkal van ellátva. Mit kapnak ezek a tót munkások? Kapnak julius-, augusztus-, szeptemberben, tehát a három legnagyobb munkahónap idejében 60—60 krajczár napszámot, a többi hónapokban pedig kapnak 40—40 krajczár napszámot. *(Közbekiáltások balfelől: Hát a részvényesek mit kapnak?)*

Hát, t. ház, kérdezem én azt, hogy, a mint én magamnak kiszámítottam, ennek a gyárnak forgalmára körülbelül 1,500.000 forint esik ebből a prémiumból. Mit kap ez a munkás ebből a prémiumból? Kérdezem, t. ház, hogy a t. miniszter úr, a ki ezt a törvényjavaslatot ide beterjesztette és a t. többség, a melyik a miniszter urak működésének ellenőrzésére volna hivatva, akarnak-e valami törvényjavaslatot benyújtani, hogy miután kilenczmillió forintra emeljük a prémiumot, a czukoripar gyártással foglalkozó mezei- és gyármunkások ezen prémium alapján ilyen napszámemelésben részesíttessenek?

Hát, t. ház, ne játszszunk itt hamis képekkel és érvekkel. *(Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Igaz!)* Azt mondják, itt a munkáskérdés is forog szóban, azt mondják, hogy mi haznfiatlanságot csinálunk, mi a mezőgazdák sorsát támadjuk meg, mikor a czukorprémiumról szóló javaslatot nem fogadjuk el, egyáltalában a nép legnyomorúltabb rétegének, a munkásnak létét támadjuk meg, mert e törvényjavaslatot ellenezzük. Akkor ne essék zokon, sőt mindenki természetesnek találhatja, hogy ha oda állítjuk a kilenczmillió forintos prémium elé a munkást a maga rongyaival, azzal az asztallal, melyen egy darab száraz kenyere van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, hogy a tárgytól egyál-

Digitized by Google

talában nem térek el, sőt a tárgy mellett vagyok és pedig annak teljesen meleg közelében, mikor azt mondom, hogy igenis a czukorprémium megszavazása által az államkincstár bevételei nem rövidíttetnek ugyan meg, mert azt czukoradó czímen beveszik, épen azon közönségtől, a mely ma úgyis kevés czukrot fogyaszt, mert nincs rá pénze, de odaadják azt a pénzt azoknak, a kiknek mégis sokkal jobb sorsuk van, mint akár a mezőgazdának, akár a munkásnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát térjünk egyszer azon politikára, a mely nemcsak prezenczmárkákkal boldogítja a nagyoknak érdekét, hanem az ország összes polgárainak javát foglalja magában és az ország legutolsó polgárának érdekét is szem előtt tartja. Ha törvényt alkotunk a nemzet, az ország érdekében, akkor nem térünk el a tárgytól, nem térünk el egymástól, nem állunk szemben egymással, hanem egymás mellett közös erővel és közös igyekezettel állunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gajári Ödön t. képviselőtársam a mit integet, mondja el otthon csongrádi választóinak, meg fogják köszönni, mert azok is igen boldog emberek, t. ház, tessék ottan elmondani.

Gajári Ödön: Énbelém hiába akar belémkötni!

Sima Ferencz: T. ház! A főelv, a mi előttem és elvbarátaim előtt lebeg a törvényjavaslat megítélésénél, az, hogy mi a magunk részéről e törvényjavaslat meghozásával egyáltalában nem akarunk prejudikálni az önálló vámterület kérdésére vonatkozó legközelebbi közgazdasági kiegyezésnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi, a kik abban a véleményben vagyunk, hogy Magyarországot anyagilag, közgazdasági téren egyedül csak az önálló vámterület alapján lehet anyagi jólétre vezetni, e törvényjavaslatot már csak azért sem fogadhatjuk el, mert ez is egyike a közös ügyeknek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék elhinni, hogy a mint beszédem folyamán rámutattam arra, hogy az utóbbi harmincz év alatt, a míg gyáraink nagyobb arányú fejlődésére egyáltalában nem mutathatunk reá, sőt hanyatlást látunk mindenfelé, addig a kisipar teljesen elveszett, elpusztult és megsemmisült Magyarországon. Ez a rendkivüli mértékben pusztító közgazdasági jelenség semmi másban nem találja magyarázatát és okát, mint abban, hogy mi a fejlett iparú Ausztriával köző vámterületi viszonyban élük és így a magyar önálló erők abszolute nem érvényesülhetnek, mert az osztrák fejlettebb ipar, fejlettebb kereskedelem a mienket teljesen megsemmisíti, megemészti.

Már most, t. ház, Magyarországnak nem áll érdekében egy oly politikának folytatása, mely erkölcsileg teljesen leszerel és megsemmisít bennünket, mert látjuk, hogy a míg anyagilag egyáltalában érvényesülni nem birunk, erkölcsileg sem birunk fejlődni és haladni. A mily óriási mérvű hanyatlás tapasztalható az ipari élet terén a közös vámterületi viszony folytán, ép oly mértékű hanyatlás mutatkozik politikánk erkölcseiben a miatt, mert semmiféle egyezkedés nem történhetik még egy ilyen speciális magyar ipari és mezőgazdasági törvényjavaslatnál sem, mint a jelenlegi, a melynél feltétlenül az osztrák érdekekhez ne kellene simúlnunk, és ne kellene azt keresnünk, hogy mit fog ehhez majd szólani Ausztria és az osztrák kormány.

Ily viszonyok közt, t. ház, mi, a kik az önálló vámterület alapján állunk, és ebben látjuk Magyarország anyagi fejlődésének minden biztosítékát, ezt a törvényjavaslatot, mint a mely újabb közös ügyet csinál, illetve egy régibb közös ügynek folytatása és megizmosodása, támogatásban egyáltalában nem részesítjük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De minden tartózkodás nélkül ki kell jelentenem, t. ház, legalább a magam részéről, hogy már azért is ellenezzük ezen törvényjavaslat elfogadását teljes erőnkből, mert a t. miniszterelnök úr egy másik javaslatot, melynek tárgyalását megkezdtük, és melynek bizonyos rendelkezései ellen a közvélemény az ellenzék felfogása szerint hatalmasan megnyilatkozott, a legmakacsabbúl fenn kiván tartani és — mint legalább a kormányhoz közel álló lapok hirdetik — meg is akar maradni a végletekig a 16. §. mellett. Mi is megmaradunk, t. ház, a kormánynyal szemben, úgy ezen, mint más törvényjavaslatnál minden a küzdelemre álló erők teljes összemérésénél.

Volt már egy eset a magyar parlamentben, melyre beszédem kezdetém hivatkoztam, akkor is két és fél hónapi hatalmas küzdelmével oda kényszerítette a ellenzék a kormányt, hogy visszavonja azt a törvényjavaslatot, melyet az ellenzék a nemzetre nézve veszélyesnek és hátrányosnak tartott. Ha azelőtt 19—20 évvel ekkora erkölcsi erő volt az ellenzékben, a midőn Magyarországnak, mondhatnám a régi időkből fenmaradt legjelesebbjei állottak a kormányzat élén, és képes volt az ellenzék arra, hogy lehetetlenné tegye a kormánynak egy rossz törvényjavaslatát, akkor a mai ellenzékben is kell annyi erkölcsi erőnek lenni, hogy ha azt látja, hogy a t. miniszterelnök úr és az ő táborra makacsúl ragaszkodik egy oly törvényjavaslathoz, melynek érvényre jutását az ellenzék meg nem engedheti: más téren is a leghatalmasabb akcziót fejtse ki a t. miniszterelnök úrnak minden törekvésével szemben.

A lapokból olvasom, hogy bizonyos pak-

Digitized by Google

tumok készülnek, mikről ugyan tudomásom nincs, de nem is hiszem. Akkor is így volt. Az akkori okos államférfiak, mikor már látták, hogy nem boldogúlnak az ellenzékkel, azt mondták, hogy ezt a parlamenti harczot nem folytatjuk tovább, hanem igyekezni fogunk egy oly útvonalat keresni, a melyen ugyan a kormány álláspontja is, de az ellenzék követelése is méltányos és igazságos kielégítést nyer. Volt akkor a magyar parlamentnek egy nagy idealis lelkű tagja: Jókai Móricz. A következőket mondta a parlamentben, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mikor a választási törvény volt tárgyalás alatt. A törvényjavaslat rossz volt; Tisza Kálmán és társai nem engedték, hogy törvényerőre emelkedjék; a kormány is, az ellenzék is a hosszú, $2^1/_2$ hónapig tartó harcz után kereste a kibékítés módjait. Akkor mondta Jókai Móricz, 1872. márczius 20-án. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás jobbfelől. Egy hang a szélső baloldalon: Olvassa az egészet! Egy hang jobbfelől: Nem találja!)* De megtalálom; méltóztassanak nyugodtak lenni, időm is van rá. Azt mondta Jókai Móricz *(olvassa)*:

»A római fórumon egyszer egy mély üreg támadt, mely dögleletes gőzt okádott egész Rómára. Az augurok azt mondták, hogy nem fogja az üreget betemetni más, mint ha azt, a mi a rómaiaknak a legdrágább, belevetik. Ekkor Marcus Curtius azt mondta, hogy egy rómainak legdrágább a fegyverzete, s lovastúl, fegyverestűl beleugrott az üregbe s az üreg bezárúlt utána és a fórum újra sima lett.« »Uraim,« úgy mond Jókai Móricz »egy magyar hazafinak legdrágább a népszerűsége«. Nekem is az, hát én azt mondom, t. ház, hogy mondja a t. miniszterelnök úr is azt, hogyha becses a népszerűsége, a mely nem nagy, de hogy az legyen, hát vesse magát ebbe az üregbe és mihelyt benne lesz, akkor az üreg bezárúlt és elsimúlt, és nem lesz közöttünk tovább semmi harcz.

Én a magam részéről a törvényjavaslatot nem fogadom el, hanem a következő határozati javaslatot nyujtom be. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon. Olvassa)*: »A törvényjavaslat átdolgozás végett a közgazdasági bizottsághoz utasíttatik a külön vámterület fentartásával leendő kidolgozás végett.«

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mint határozati javaslatom is mutatja, nem fogadom el a törvényjavaslatot és kérem a közgazdasági bizottsághoz újabb kidolgozás végett visszautasítani. Kérem, tehát visszautasítani, hogy annak átdolgozásánál a külön vámterület szempontjai szolgáljanak irányadásúl a közgazdasági bizottság tárgyalásainak.

Szükségesnek tartom ezt, t. ház, azért, mert a mint beszédem folyamán több ízben reámutattam, így a mint jelenleg a törvényjavaslat előttünk fekszik, még csak azt sem tudjuk megítélni, hogy az osztrák-magyar monarchiában produkált czukorgyártmány mily arányban nyer fogyasztást Magyarországban és mily arányban Ausztriában s ezért vagyunk képesek megítélni azt, hogy ezen törvényjavaslatnak törvénybe iktatásával mily nagymérvű anyagi támogatásban részesűl a magyar czukoripar és milyen anyagi részesedés és előny az, mely a magyar czukoriparnak ez irányban nyújtott támogatása által a mezőgazdaságra is hárúl. Mert, ha ezek az adatok rendelkezésünkre állanak, csak akkor mondhatjuk azt, mondhatjuk igaz, jó lelkiismerettel, hogy ebben a törvényjavaslatban, ha az törvénybe iktattatik, a magyar érdekek fognak istápoltatni. Megengedem, hogy a t. államtitkár úr, a ki a t. pénzügyminiszter urat itt helyettesíti, vagy a pénzügyminiszter úr vagy a kiknek a kormány módot és alkalmat adott beletekinthetni a rendelkezésére álló sztatisztikai adatokba, abban a helyzetben vannak, hogy nyugodt lelkiismerettel adhatják szavazatukat a törvényjavaslat mellett. De mi, a kik itt ezen az oldalon vagyunk, miután a törvényjavaslat abszolute semmiféle irányban semmiféle statisztikai adatokkal támogatva nincsen, nem vagyunk abban a helyzetben, hogy jó lélekkel azt mondhassuk, hogy ezt a törvényjavaslatot alkalmasnak tartjuk a magyar érdekek kielégítésére. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én különösen szükségesnek tartom a statisztikai adatoknak beszolgáltatását azért is, mert hogy ha ezen adatok rendelkezésünkre állanak, mi ezen oldalon abban a helyzetben vagyunk, hogy számokkal győzhessük meg önöket arról, hogy ha mi Ausztriával közös vámszövetségben nem élünk és függetlenül rendelkeztünk vagyonunk felett, a czukorgyárak terménye idebent Magyarországon nyer helyes fogyasztást és a magyar czukoripar fel fog virágozni, a magyar közönség nem fog nagyobb árakat fizetni és mert kevesebb áron kapja a közönség a czukrot ezzel a közönségnek és a fogyasztásnak teszünk szolgálatot. Mindezeknek felderítése végett tehát feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a törvényjavaslat statisztikai adatokkal támogattassék és úgy terjesztessék a ház elé! Azt hiszem, hogy ha én ezt magam nem is kivánnám, a t. túloldalnak az érdeke és a saját megnyugtatása kivánja azt és szivesen hozzájárúl ahhoz, hogy ez a törvényjavaslat az általam jelzett czélból visszautasíttassék a közgazdasági bizottsághoz: Méltóztassék határozati javaslatomat elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Zajos felkiáltások a szélső baloldalon. Halljuk a határozati javaslatot!)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa a határozati javaslatot.)* Hentaller Lajos!

Digitized by Google

Hentaller Lajos: Tisztelettel kérem a házat, legyen szives megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Élénk felkiáltások a jobboldalon: Halljuk ma! Felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. házat, méltóztassék — a mint az más alkalommal is szokás — a szónok úr kívánságának eleget tenni és hagyjuk beszédét holnapra. *(Helyeslés.)*

Ezzel a mai ülésnek napirendje ki volna merítve, és így nem marad más hátra, mint a jövő ülés napirendjének megállapítása.

A holnap a szokott időben kezdődő ülés napirendjén a ma félbeszakitott tárgyalás folytatása lesz.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

130. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 6-án, kedden,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Szerb György szabadságolása. — Gróf Horváth-Toldy Lajos a közös függő államadósságot ellenőrző országos bizottság tagságáról lemond. — Sipekky Sándor választása (elnöki jelentés). — Napirend előtt. (Interpellácziokra adandó válaszok megsürgetése.) — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbitása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dessö, Lukács László, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr vezeti; a javaslat mellett felszólalókat jegyzi gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző urak jegyzik.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a julius hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Szerb György képviselő levelét, melyben családi és egészségi okokból nyolcz heti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom gróf Horváth-Tholdy Lajos képviselő levelét, melyben súlyos betegsége miatt a közös függő államadósságot ellenőrző országos bizottság tagságáról lemond.

A ház a lemondást tudomásúl veszi s új bizottsági tagnak a választása iránt az intézkedés annak idején meg fog tétetni.

Bemutatom a beszterczei királyi bíróságok és ügyészség személyzetének Fluger Károly képviselő által beadott kérvényét, anyagi helyzetük javítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Ruffy Pál képviselő és vizsgáló-bizottsági biztos kérvényezi, hogy Sipeky Sándor a várnai választókerületben megválasztott képviselő választása ellen beadott kérvény folytán a második birálóbizottság által elrendelt vizsgálat befejezésére a kérvényhez biztositékúl letett 1000 forint a vizsgálathoz elegendő nem lévén, azonfelül még 500 forint utalványoztassék ki. *(Zaj.)* Ez már preczedens által eldöntött kérdés. Javaslatom az, hogy a ház hatalmazza fel az elnökséget arra, hogy a ház kasszájából ezen vizsgálati költséget előlegezhesse. *(Helyeslés.)*

Ezt határozatkép kimondom.

Kubik Béla képviselő úr napirend előtt kért szót.

Kubik Béla: T. ház! A napirendet megnézvén, azt találtam, hogy 13 olyan interpelláczió van, a mely a házszabályokban előírt 30 nap alatt választ még mindekkoráig nem nyert. Kérnem kell az igen tisztelt elnök urat, hogy a miniszter urakat, a kik teljesen ignorálják a képviselőknek ezt a szép jogát, figyelmeztesse, hogy e tekintben kötelességüknek mielőbb eleget tegyenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A házszabályok szerint minden hónap első ülésében felolvastatik az interpellá-

Digitized by Google

cziók jegyzéke. Ez a felolvasás egyszersmind figyelmeztetés is. Az elnökség különben figyelmüket fel szokta kérni a miniszter uraknak, a mennyiben még interpellácziók függőben volnának. Megjegyzem azonban, hogy a miniszter urak nem felelni tartoznak 30 nap alatt, hanem csak nyilatkozni az iránt, hogy mely időben felelnek. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hisz nem is nyilatkoztak!)*

Következik már most a czukoradóról szóló törvényjavaslat hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Rakovszky István jegyző: Szluha István!

Szluha István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. pénzügyminiszter beterjesztett egy törvényjavaslatot, az 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról, pedig úgy ő, mint a t. előadó úr elmulasztották indokolni, hogy ez az országra nézve mennyire szükséges és hasznos és a helyett, hogy a napok óta huzódó vitában, melyet az ellenzék kötelességből egyszerűen folytat, a felhozott indokokra felelnének és minket meggyőzni igyekeznének ezen törvényjavaslat hasznosságáról, hallgatnak, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* úgy tesznek, mint a sztrájkoló aratók, hogy leteszik a kaszát: nem kaszálnak most már semmit. *(Derültség balfelől.)*

A kormány ugyan indokolásában azt mondja, hogy az 1896-iki törvényt azon hitben és reményben hozta, hogy sikerülni fog időközben a prémiumokat megszüntetni, vagy legalább is tetemesen leszállítani; de miután ez még nem sikerült és sem a vám- és kereskedelmi szerződések eddig megújítva nem lettek, kéri újra az egy évre való meghosszabbítást, mert ha ez a meghosszabbítás elmaradna, úgy ez czukoriparunkra, mezőgazdaságunkra, de sőt még a munkásviszonyokra is káros hatással lenne. Különösen felhozza, hogy Franczia- és Németországgal szemben vesztesek lennénk a versenyben.

Hogy Franczia- és Németországnak szüksége van a kiviteli prémiumokra, az bizonyos, mert ott túltermelés van. Szüksége van Ausztriának is. De, hogy Magyarországnak is szüksége lenne rá, azt egyáltalán nem látom, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert Magyarországon túlterhelés nincsen, sőt az 1894-iki statisztikai kimutatás szerint czukorbehozatalunk 324.294 métermázsát tett, kivitelünk pedig 127.045 métermázsát. Így tehát nekünk van még szükségünk behozatalra, nem hogy kivitelünk volna. És azt szeretném tudni, hogy a gazdag Franczia- és Németország közé minek állunk mi versenytársúl, mikor erre szükségünk nincs, mert ezzel csak egyedűl azt érhetjük el, hogy bizonyosan minket fognak megverni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magyarországon, Ausztriától eltekintve, a czukoripar egészséges alapokon fekszik, mert itt, különösen ha a külön fogyasztási adó nem terhelné czukrunkat, még nagyobb fogyasztást lehetne előidézni és így czukoriparunk még nagyobb fellendülést nyerne. De különben a czukorrépát szeszgyártásra is alkalmazzák.

Hát, t. ház, az előadó úr felhoz egynémely adatokat a törvényjavaslat támogatására. Ugyanis felhozza, hogy Magyarországon körülbelül 160.000 katasztrális hold czukorrépa termesztetik, s ezért évenkint 8,800.000 forintot fizetnek ki. Vizsgáljuk ezt a dolgot gazdasági szempontból. *(Halljuk!)* Eszerint akkor egy katasztrális holdra esnék 55 forint nyersbevétel. Hát, t. ház, azt kérdem én attól, a ki foglalkozik a répatermesztéssel, — én magam nem foglalkozom, de egyidőben tanúlmányoztam a dolgot, mert akartam vele foglalkozni, — hogy van-e ember, a ki 55 forint nyers jövedelemért vállalkozik a czukorrépa termesztésére? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nincs!)* A másik dologra nézve pedig, hogy a munkásoknak mennyire válik ez javára, felhozza, hogy 1896-ban a munkások részére 1,600,000 forint fizettetett ki. Hát, t. ház, akkor egy katasztrális hold megmunkálása 10 forintba kerűlne.

Neményi Ambrus előadó: A gyárakban, de nem a mezei munka!

Szluha István: Ha mezei munkások kapnák ezt, akkor 10 forint esnék holdankint; az pedig nem létezik, hogy 10 forintért egy katasztrális hold czukorrépát megmunkáljanak, mert azt hiszem, nem sokat mondok, ha azt állítom, hogy az legalább 25—30 forintba kerül. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A czukorrépa-termesztés kérdését tanulmányozva, szakkönyvekben azt találtam, hogy a czukorrépa főleg akkor jutalmazó, ha meglehetős közelébe esnek a gyárak és hogy métermázsánként 90 krajczártól 1 forint 60 krajczár, de átlagvéve 1 forint 10 krajczár volt a répa ára. Ily árak mellett tűzhető nyereséggel a czukorrépa-termesztés. De úgy tudom, ma tetemesen leszálltak ez árak, sőt Németországban métermázsánként csak 42 krajczárt fizetnek.

Ha mi kivitelre számítunk, ez nekünk ma egyáltalában nincs is, mert először is a hazai szükségletet kellene fedezni és itt a versenyt helyes gazdasági politikával meg is állhatjuk, de sőt még ha czukoriparunk emelkednék, a keletre tetemes kivitelünk is lenne. Így fentarthatnók ez iparágat. De ha versenyre kelünk, bizonyára mi fogunk vesztesek maradni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig gazdasági tekintetben az ország és a munkások sorsán segíteni akarunk, vannak itt más művelési ágak.

Digitized by Google

Itt van például a dohánytermesztés. Ezt sokkal fokozottabb mértékben lehetne űzni és többet jövedelmezne. Vagy ott van a komló-, kender-, len-, de különösen a selyemtermesztés. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt van egy kitünő szakférfiúnak, Bezerédy Pálnak egy jelentése, egy munkája. Ő másfél évtized óta kezeli ezt a selyemtermesztést és ez körülbelül — a nélkül, hogy tetemes pénzbeli beruházásokra volna szükség — másfél milliót jövedelmez a legszegényebb néposztály részére. Mint kimutatja, ezt évenkint 20—30 millióra lehetne emelni, csak elég eperfát kell ültetni — ez a fődolog — és a termesztőket csekélylyel több támogatásban részesíteni, a mi az ország pénzügyeit nem terhelné, miután mint igen szépen kimutatja, a kormány által adott előlegek 15 év alatt mintegy 12 millió forinttal visszatéríttettek, úgy hogy visszatérítetlen maradt csak száz és nehány ezer forint. Ezenkivül több százezer forint beruházást is tettek, a mi az állam javára esik.

Ilyen ágakat kellene felkarolni, nem pedig olyanokat, a melyek hanyatlóban vannak és, mint látszik, Franczia- és Németországban is termelésük már nem soká viheto.

Egyáltalában nem értem, t. ház, hogy midőn az előadó maga oly adatokat sorol fel, — pedig azt hiszem, még több ily adat is volna rendelkezésére, — a melyekkel nem hogy képes volna bizonyítani álláspontját, sőt a melyek határozottan ellene szólnak; s midőn a miniszter úr szerdai beszédében kilátásba helyezte, hogy azokat a veszteségeket, a miket eddig szenvedtünk a czukorprémiumnál, a legközelebbi gazdasági kiegyezésnél el fogja hárítani: hát erre én csak azt jegyzem meg, hogy hiszen ez nem új dolog, ez már 1867 óta úgy van. Sőt 1873-ban, mikor csakugyan helyes alapokra akarták fektetni a kiegyezést, már megkisérlették ezt és nem sikerült; hogyan hiszi tehát a t. kormány, hogy eddigi eljárásával és magatartásával is sikerülni fog? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én figyelmébe ajánlok a t. kormánynak és pártjának egy füzetet, mely a vámkérdés megoldása érdekében az országos iparegyesület megbizásából jelent meg. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ezt nem ellenzéki férfiú irta és nem is ellenzéki szempontból. Mert maga előszavában kimondja, hogy politikai szempontból e javaslat egészen az 1867-iki kiegyezés alaptörvényéből indúl ki. Ha végig olvassuk az országos iparegyesület 1895. november 25-iki egyetemes szakosztályi üléséről szóló jelentést, látjuk, hogy nem ellenzékiek, hanem 1867-es alapon álló férfiak irták ezt meg és látjuk, hogy mégis határozottan tiltakoznak az eddigi vám- és kereskedelmi politika ellen. Igaz, hogy csak végső esetben tartják szükségesnek az önálló vámterületnek behozatalát; de szükségesnek tartják azon károsításokkal szemben, a melyeket eddig az ország szenvedett, a mit egy milliárdra tesznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás és ellenmondás jobbfelől.)* Tessék elolvasni, benne van. *(Közbeszólások a jobboldalon: De nem évenként! Ellenmondások a jobboldalon.)* Tessék megczáfolni, ha nincs úgy.

A többi között azt mondja ez a füzet *(olvassa)*: »De még más okok is vannak, melyek miatt egyesületünknek ez ügygyel behatóan kell foglalkoznia. Köztudomású ugyanis, hogy Ausztriában erélyes akczió indult meg, melynek az a czélja, hogy a lendületes fejlődésnek indúlt magyar ipar minden irányban megbéníttassék, és hogy visszaálljon ama régi állapot, midőn a monarchiában kizárólag az osztrák ipar uralkodott és hazánk úgyszólván annak alávetett gyarmata volt.«

Hát, t. ház, ez nem csak a 1860-as években volt így, mert hiszen akkor, mikor a kiegyezés történt, sajnos, Magyarországon kevesen voltak, a kik ezzel az ügygyel foglalkozván, értettek volna a közgazdasági dolgokhoz. A törvényben látszólag meg voltunk védve, de a valóságban mégis ki voltunk játszva és erre csak később jöttek rá. A fuzió alkalmával hangoztatták is és helyes irányban indúltunk meg: külön bankot is akartak felállítani, igaz osztrák pénzzel, de mégis Magyarországban lett volna; — mi volt az oka, nem kutatom, — ez sem történt meg, s az akkori miniszterelnök ezt azon kijelentéssel indokolta, hogy ő Felségének e tekintetben aggályait nem volt képes eloszlatni. Ámde én azt hiszem, hogy ha valaki erre nem képes, nem az a helyes és követendő út, hogy mégis jónak látja helyén maradni, hanem az, hogy hagyja ott állását és próbálja meg más. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Olyan ember, a ki el tudja oszlatni az aggályokat!

Szluha István: Itt van még továbbá *(olvassa)*: »Ausztriával való vámszövetségünknek második igen lényeges baja a közös indirekt adókban, a söradó-, czukoradó- és szeszadókban rejlik.«

Először azáltal, hogy az indirekt adók tárgyát képező czikkekből sokkal többet hozunk be Ausztriából, mint a mennyit oda kiviszünk. Miután pedig ez indirekt adót a termelés helyén szedi be az állam és ez adót a termelő a fogyasztóra áthárítja: az Ausztriából behozott eme czikkek adóját a magyar fogyasztó az osztrák kincstárba fizeti

A szeszadóra újabban egy törvényjavaslat jött létre, mely ezt a visszásságot megszüntette. De figyelemreméltó, hogy ép a szeszre nézve az előtt túlsúlyban voltunk Ausztriával szemben.

Digitized by Google

Szeszből többet vittünk ki, mint a mennyit behoztunk. De a czukorból és sörből még mindig behozatali többletünk van és sajátságos, hogy e két czikkre nézve hasonló intézkedés nem történt, a miáltal szintén némi ellenértéket vesztettünk, mely azonban nem igen lényeges, mert újabban szeszipar unk nagyon lehanyatlott és a kiviteli többlet már nagyon csekély.

Az utolsó, 1884., évben— a hivatalos statisztikai adatok szerint — czukorbehozatalunk Ausztriából 324.294 métermázsát tett, kivitelünk pedig 127.045 métermázsát. A 11 forintos adót számbe véve 2,169.739 forintot fizettünk az osztrák kincstárba. A sörre nézve a helyzet hasonló. Behozatal Ausztriából 261.091 métermázsa, kivitel 4429, többlet tehát 256.662 métermázsa. Itt az adó ugyan csekély — sacharometer foka szerint 10 krajczár — de azért mégis majdnem egy félmillió forintot vesztettünk itt is.

A harmadik legsúlyosabb csapás ránk nézve azonban abban rejlik, hogy az indirekt adók tárgyában önálló intézkedési jogunk nincs és az indirekt adók majdnem minden irányban az osztrák viszonyokhoz alkalmazkodnak. Ezáltal a hazánkra nézve eme fontosabb három iparág, tudniillik a szesz-, sör- és czukoripar a legvisszásabb helyzetben van. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A szeszipar — mely régebben egyik legvirágzóbb iparunk volt — igen siralmas viszonyok közt tengődik. A czukoripar az 1888-iki új törvény következtében és az állami akczió folytán örvendetes haladást mutat ugyan, de mégsem áll egészséges alapon. Különben mind a czukoripar, mind a söripar fejlődését Ausztria óriás versenye nagyon megbénítja. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

»De mind e három iparágnál a főbaj az, hogy az adórendszer nem alkalmazkodhatik hazai viszonyainkhoz. Köztudomású, hogy az ilyen indirekt adók az illető iparágak tenyésztését az állam kezébe adják. Helyes és észszerű kezelés mellett az illető iparágak nem csak védve vannak, hanem valóságos fejlesztési rendszerben részesülnek és erős, egészséges fejlődést mutatnak. Nálunk azonban ép az ellenkező történik. Pedig hazánkban e három fő mezőgazdasági iparág minden szükséges előfeltételeivel bír és ez iparágaknak rendkivül fontos hivatásuk lehetne. Helyes a »tenyésztési« eljárás mellett óriási lendületet nyerhetnének és az intenziv gazdálkodást, a mi mai nap úgyszólván életkérdés, rendkivül előmozdítanák.«

Hát, t. ház, mikor az 1867-es alapon álló férfiaktól ilyen nyilatkozatokat hallunk és olvasunk, akkor ne vegyék rossz néven, ha az ellenzék minden erejét megfeszíti s mindent elkövet arra, hogy az országra nézve ilyen sérelmes törvényjavaslat *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* törvényerőre ne emelkedjék. Ez utóvégre közgazdasági kérdés; az ilyent, ha nem is mindig pártállásból tekintjük, de kell tekinteni a közgazdasági szempontból is és így is azt látjuk, hogy helytelen s ennélfogva ezt elfogadni nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. kormánypárt itt hallgat, kint az ujságokban ugyan csinál nagy lármát, hogy mennyire az ország megrontására tör az ellenzék és majdnem hazaárulással vádol bennünket, pedig itt módja és alkalma lenne azt kimutatni, a mennyiben nem igazak állításaink, vagy pedig tévesek volnának. Azért én nem is sokat adok azokra a hiresztelt fenyegetésekre és a miniszterelnök akárhogy erőlteti a dolgot, én figyelmeztetem Szolimán példájára, a ki, a mikor azzal a nagyhangú kijelentéssel élt, hogy valamint egy Isten van az égben, úgy egy úrnak kell lennie a földön, az általa puczoktúrásnak nevezett Szigetvárnál otthagyta a fogát.

Bármily kicsiny legyen is a függetlenségi párt, de nagy az igazsága *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és az igazságnak, érveink igazságának nagyságában bizunk, mert habár számosan is vannak önök, ha fejenként számoltatnak, de argumentumuk nincs. Ezeknél fogva ezen törvényjavaslatot, mert az országra nézve károsnak tartom, nem fogadom el és hozzájárulok a pártom által benyujtott határozati javaslatokhoz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Hentaller Lajos!

Hentaller Lajos: T. ház! Még ha kételyeim lehettek volna is az iránt, vajjon elfogadjam a czukoradóra vonatkozó törvényjavaslatot vagy sem? ezen ingadozásomra döntő befolyással volt Arányi Miksa képviselő úr csütörtöki beszéde.

Arányi Miksa képviselő úr, oly erős logikával, annyi szakértelemmel bizonyította be, hogy a mi helyzetünk ugyanaz Ausztriával szemben, a mi Irlandé Angliában, hogy kételyeim eziránt teljesen eloszlottak.

Eötvös Károly t. képviselő úr pénteki nagyszabású beszédében részletesen kifejtette az Irland és Anglia közti viszony történeti részét. Ez alkalommal kimutatta, hogy az önök magatartása oda juttatja hazánkat is, a hol van ma Irland.

Én tehát csak két momentumra hívom fel Arányi Miksa úr figyelmét. Az egyik 1800-ban, ezelőtt 97 évvel történt. Akkor, a midőn Irland parlamentje czímekkel, pénzzel és igéretekkel már meg volt vesztegetve s az Angolországgal leendő egyesülés felett tanácskoztak. Ekkor Irland függetlenségének nagy előharczosa O'Connel Dániel így nyilatkozott:

»Az én érzületem, s biztos vagyok benne, hogy minden becsületés emberé, a ki engem

Digitized by Google

meghallgat, szintén az, hogy Irlandnak Angliával leendő egyesítését, mint igazságtalant, borzasztót és gyűlöltet ellenzik. Hazánk politikai meggyilkolásához hozzájárulásunkat nem adhatjuk. Tudom, hogy kétes és kivételes hasznok és előnyök eltántoríthatnak sokakat a hazájok iránt tartozó kötelességtüktől, de tudom azt is, hogy Irland népe érzi, hogy neki egy hazája van s nem fogja elfogadni azt az előnyt, a mely őt mint népet semmivé akarja tenni.«

És a midőn felidézem Irland legnagyobb fiának e szavait, figyelmeztetem Arányi Miksa t. képviselő urat, hogy az olyan szövetségen, a minő Angliáé és Irlandé, nincs áldás, az ilyen szövetségben nincsen köszönet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nincs benne köszönet, t. ház, mert 97 év folyt le azóta, a mióta O'Connel e szavakat mondta, s mégis, a mint hiszem, hogy Arányi Miksa képviselő úr sokkal jobban tudja az esetet, mint én, csak a közel múltban, a mikor arról volt szó, hogy az amerikai Egyesült-Államok hadat üzennek Angliának, mi történt? Rögtön a háborús hirek első napjaiban kijelentették az Amerikába vándorolt irek, hogy háború esetén százezer fegyverest állítanak a harczi sorba Anglia ellen.

Pedig, t. ház, mily régi ideje annak, hogy Anglia és Irland között a reálunió keresztül van forszirozva.

Nálunk ezzel szemben csak harmincz éve, hogy a kormányok egy új tizparancsolatra akarják megtanítani a magyar haza polgárait; a közösügy tiz parancsolatára. Ennek a tiz parancsolatnak első pontja gyanánt a következőket szabják Magyarország elé:

Én vagyok Bécs, a te urad, Istened! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* megkövetelem tőled, hogy ne csak fiaidat, ne csak független államiságodat, hanem hogy anyagi javaidat is áldozatúl dobjad érdekeimnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t ház, a magyar társadalom, a mint e javaslat tárgyalása is mélyen elszomorítóan bizonyítja, szót fogad ennek a parancsnak, és követi ezt a parancsot. Meghunyászkodásból és szokásból aláveti magát az idegen érdekek diktaturájának. Tűri, hogy előbb kizsebeljék, azután pedig kinevessék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tűri, különben nem merne a kormány olyanokat tenni, a minőket most is elkövet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így például, a kormány most a legnagyobb nyári meleg és munkaidő közepén dobta a czukoradóra vonatkozó javaslatot a ház asztalára s azt követeli az ellenzéktől, hogy szavazza meg változatlanúl ezt a javaslatot, mert ennek a javaslatnak záros határidőre leendő törvényre emelkedését a magyar gazdaközönség érdeke kivánja.

A »magyar gazdaközönség érdeke« ez ma egy jelszó; s e jelszó terjesztésében rendszer van. Erről írnak a kormánypárti lapok és a magyar gazdaközönség érdekeit emlegetik a kormánypárti szónokok, az előadó úrtól kezdve egész a pénzügyminiszter úrig.

Pedig hát, t. ház, semmi sem könnyebb, mint úgy odavetve állítani valamit, a mint ezek az urak teszik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha csakugyan a magyar gazdaközönség érdeke volna ez, akkor lehetetlennek tartom, hogy Darányi Ignácz miniszter úr ezt szükségesnek tartaná szintén kijelenteni s megindokolni. Én a kormánypárt szónokainak arra az állítására, hogy a gazdaközönség érdeke kivánja e javaslat megszavazását, egyszerűen csak azt kérdem: Mondják meg ezek az urak nyiltan, segítve lesz-e gazdaközönségünk bajain azáltal, ha az ellenzék vita nélkül fogadja el a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot? Segítve lesz-e főleg a hitelhiányból eredő nyomorúságon? Segítve lesz-e a befektetési tőke hiányán? És segítve lesz-e a többi sok, nagy, sorvasztó bajokon, melyek mind összevéve oda juttatták a birtokos osztályt, a kormány által most oly örömmel segítségül hivott gazdaközönséget, hogy ez a magyar gazdaközönség ma már nem talál utat-módot a kilábolásra s napról-napra várja a rettentő válság elkövetkezését. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azét, a válságét a bekövetkezését, t. ház, a melynek gyökere a közösügyes tizparancsolatban rejlik; azét a válságét, mely lassankint érik, de annál szomorúbb, annál orvosolhattanabb társadalmi, politikai és nemzeti válságot fog eredményezni, minél hosszabb ideig vajudik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Avagy, t. ház, nem tudjuk-e mindannyian, hogy a Bánffy-kormány voltaképen Bécs érdekeit védelmezi a magyar nemzettel szemben? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De igenis tudjuk! Tudjuk, mert látjuk, hogy a Bánffy-kormány alkotmányos szabadságunkat lábbal tiporja, látjuk, hogy az anyagi téren folyton több és több engedményt tesz Bécsnek. Látjuk, hogy az osztrákok kedveért pőrére vetkezteti a gazdaközönséget; látjuk, hogy kész feláldozni az államhitel utolsó rongyait, úgy, hogy kezének nyomán olyanná válik az egész ország, mintha ellenséges hadsereg száguldott volna azon keresztül. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És most, t. ház, a kormány benyújt ide egy törvényjavaslatot, melyben egy régi törvény meghosszabbítását kéri. Benyújtja azzal a jelszóval, hogy a gazdák érdekében kell megsza-

Digitized by Google

vazni, pedig ez a javaslat tulajdonképen arra van hivatva, hogy gazdaközönségünket az osztrákok javára tönkretegye. Ép ezért, t. ház, én nyiltan és határozottan kijelentem, hogy ez a javaslat nem vall a kormány alkotmányos érzületére.

Ez a javaslat egyszerüen a Bach-korszakbeli és Magyarország kizsarolására hivatott politikára emlékeztet; emlékeztet még ezenkivül arra, hogy ez az ország Ausztria rabszolgagyarmata. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt hiszem, belátja a t. ház, hogy Arányi Miksa t. képviselőtársam csütörtöki beszéde után egyáltalán felesleges hosszasan bizonyítanom, hogy Anglia ugyanezt a politikát honosította meg az északamerikai gyarmatokon; sőt Arányi Miksa úr maga is nagyon szivesen elismerte, hogy ugyanezt a politikát követi Anglia még ma is Irlandban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És legnagyobb sajnálatomra kénytelen vagyok beismerni, hogy egy szempontból lehet mentegetni a hódító államok politikáját, abból a szempontból, hogy a hódító államok saját honfitársaik részére iparkodnak összehalmozni a gyarmatok kincseit, azért, hogy honfitársaik a fény- és bőségben úszhassanak.

Nem hallgathatom el, t. ház, azt sem, hogy a történetiró, mint erkölcsbiró, elítéli a vastag önzés ez embertelen politikáját, de azért egyet még a legridegebb történetiró sem tagadhat el, hogy ez a politika az angoloknak specziális angol politikája volt, ép a mily specziális osztrák politika az önöké.

És viszont ezzel szemben azt kérdem a t. háztól, minő osztályozást érdemel a nemzetek történetében az olyan politika, mely évszázadok óta arra kényszeriti a haza polgárait, hogy a bölcseség és mértékletesség üres rögeszméi miatt anyagilag teljesen tönkre menjenek; arra kényszeriti honfitársainkat, hogy inkább közösügyes osztrák koldusok legyünk, mint szabad, független, gazdag magyar polgárok? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Kérdem, minő nevet érdemel az a politika, a mely erényt csinál abból, hogy egy idegen ország érdekében nyiltan és titokban fosztogatja a nemzet adózó polgárait?

T. ház! Ilyen politikát csak ott mérhetnek és árulhatnak alkotmányos és hazafias politika gyanánt, a hol — mint nálunk is — a józan észt kificzamitja a túlzott lojalitás. Ilyen politika csak ott lépheti át a nemzeti létjog és polgári megélhetés korlátait, a hol a hatalom élvezete szentesíti a rendszernek a magántulajdon és a munka gyümölcsei ellen intézett merényleteit.

Ez a merénylet, t. ház, a mely lefoglalta és lefoglalva tartja a gazdaközönség földjét, az iparos műhelyének szerszámait, a kereskedő forgalmi eszközeit, ez a merénylet most már úgy tesz, mint a briganti, ha megölt áldozatánál pénzre és értékre nem akad, hát lehúzza az áldozat lábáról még a fejelés csizmát is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, a leghatározottabban állitom, hogy a czukoradóról szóló 1896: XIX. törvényczikk meghosszabbítására vonatkozó javaslat tisztán ilyenfajta merénylet, mert nem más, mint levetkőztetésre, az adózó közönség kizsebelésére czélzó önző spekuláczió. *(Úgy van! a szélső-balon.)*

A czukoradó-törvény, t. ház, főleg és első sorban a magyar adózó, fogyasztó és gazdaközönségre nehezedik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És ezzel szemben az a bámulatos, hogy a magyar kormány különféle rendű és rangú s különféle nyelvű és nemzetiségű hivatalos és félhivatalos szócsövei, kik oly jól vannak informálva, hogy már napokkal előbb képesek Bécsbe feltelegrafálni, hogy mit fog holnap vagy holnapután egyik-másik miniszter itt a házban mondani, ezek a szócsövek az ellenzéket teszik felelőssé azért, mert az ellenzék elég bátor szembeszállani a javaslattal és elég merész tiltakozni az ellen, hogy újabban és ismételve ne szolgáltassák ki gazdaközönségünket a bécsi bankárok és pénzintézetek kapzsiságának.

Ez a része a javasltnak az, a mit a túloldalon ülő képviselő uraknak is jó volna kissé megfontolni.

Magyarországban ugyanis, t. ház, a nyers czukor — a miként Komjáthy Béla képviselő úr mondja — már mint használati czikk, a közönség köréből teljesen ki van zárva. Ki van zárva azért, mert a nyers czukor eredeti állapotában nem is használható. Nem használható, mert szirupos, nyálkás, ragadós és tisztátalan voltánál fogva inkább undorító, sem mint alkalmas élvezeti czélokra. A nyers czukor tehát tisztán és kizárólag finomításra használható.

Közbevetőleg jegyzem meg, t. ház, hogy Angliában, Hollandiában és Franciaországban használják a nádczukorból előállított, úgynevezett kristály, mosott, vagy tisztított czukrot is, mely száraz minőségben kerül forgalomba.

Ezek után konstatálni kívánom én is azt, a mit Arányi képviselő úr konstatált, hogy Magyarországon 20 czukorgyár van működésben. Ennek a 20 czukorgyárnak a termőképessége elég nagy arra, hogy Magyarország teljes szükségleteit fedezhesse.

De t. ház! van egy bökkenő! Az a miről Arányi képviselő úr nem akart megemlékeznt. Az, hogy míg Magyarországon 20 gyár működik, azalatt Ausztriában 215 gyár van működésben.

Digitized by Google

Már pedig, t. ház, köztudomású, hogy Ausztriában nemcsak a munkaerő olcsóbb, mint nálunk, de a czukorrépa tartalmának minősége is jobb 3, 4, sőt 5%-kal is.

Nemkülönben tény és bizonyos az is, hogy szerencsétlen és Ausztriától függő helyzetünkből kifolyólag a magyarországi kereskedőt hitelviszonyai úgyszólván természetszerűleg reáutalják Ausztriára. Igen, reá van utalva a magyar kereskedő Ausztriára, ha egyébért nem, már csak azért is, mert maga a Hitelbank egy személyben képviseli a szerencsi, mezőhegyesi, botfalvi, diószegi, kaposvári és részben a surányi czukorgyárakat. Ezt legjobban tudhatja az előadó úr, mert hiszen ő három czukorgyárral van sógorságban. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Már pedig, t. ház, ha egyik vagy másik kereskedőnek ennél az intézetnél, vagy az általa gyámolt czukorgyárak valamelyikénél kiapad a hitele, akkor az a kereskedő kénytelen egyenesen az osztrák gyárosokhoz fordúlni.

Kénytelen az osztrák gyárosokhoz fordúlni, t. ház, daczára annak, hogy igen jól tudja azt, a miről sem az adózók nagy részének, de még a termelő gazda-közönségnek is alig-alig van csak halavány sejtelme is, sőt még Arányi Miksa is nagybölcsen elhallgatta; igen jól tudja azt, hogy az Ausztriában vásárolt és Magyarországra szállított finomított czukornak métermázsája után, mi magyarok 13 forintot tartozunk Ausztriának termelési adó czímén és fejében visszafizetni.

Ez az oka annak, t. ház, hogy nem bírálhattuk a javaslatot abból a szempontból, a melyből bírálták azt a túloldalról felszólalt képviselő urak; a mely szempontból bírálta főleg Arányi Miksa képviselő úr, a ki csupa »opportunitásból« nem akart ezekre a dolgokra kiterjeszkedni. Ép ez a különbség köztünk és önök között. Mert ha mi is opportunuskodnánk, akkor nem ezen, hanem a túloldalon ülnénk.

A finomított czukor métermázsája után Ausztriának fizetett 13 forint tehát az az óriási előny, t. ház, a mit voltakép gazdaközönségünk hátrányára és az osztrák termelők határozott és egyenes előnyére siet biztosítani a Bánffy-kormány a szőnyegen levő javaslattal!

És a mikor én ebben a javaslatban az osztrákok határozott előnyét látom, mert nem vagyok oly szerencsés helyzetben, mint van Arányi Miksa képviselő úr, kinek aggályait a miniszter úr felszólalása teljesen eloszlatta; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mikor, ismétlem, a javaslatban az osztrákok határozott előnyét látom, — azt hiszem, — méltán kérdezhetem a túloldalt, mi jogon merik önök a magyar gazdaközönség előnyeit emlegetni? Hiszen önök nem a magyar gazdaközönség érdekeit védelmezik akkor, midőn a czukoradóról szóló törvényczikk hatályát óhajtják meghosszabbítani!

Ne varrjunk hímet a dolgokra, t. ház, hanem nézzük azokat a maguk ridegségében. Én a kérdésnek a fontosságát nemcsak annak közjogi részében, hanem az anyagi kérdésben is látom.

Mert én, t. ház, Magyarország anyagi helyzetét nem tartom oly rózsásnak, hogy mi ismét ily koncessziókat adhatnánk az osztrákoknak.

Ép ezért, ne játszszanak önök a szavakkal! Ne! Mert önök, mint minden egyes alkotásukkal, úgy ezzel is a magyar adózó közönség keresetképességét támadják meg. És ennek daczára most, mégis a gazdaközönség őrangyalának tüntetik fel magukat.

Bocsássa meg a t. ház, ha még rövid ideig untatom, de állításaim beigazolására kénytelen vagyok egyes számadatokra hivatkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Komjáthy Béla szakszerűen és részletesen fejtette ki, hogy Ausztria-Magyarországból ma már nagy mennyiségű czukrot szállítunk ki. Szállítunk főleg Galicziába, Romániába, Bulgáriába és Stiriába. Galicziába megy évenként 30.000, Stiriába 10 000 s Romániába és a keleti tartományokba 120.000 métermázsa czukor. Már most az a kérdés, t. ház, kinek is válik voltaképen hasznára a czukorprémium visszatérítése; nekünk-e, vagy az osztrákoknak? Nekünk fizet-e az osztrák vagy mi adózunk neki? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, az utolsó kilencz hónap számadatait mutatom csak be a t. háznak! Az előző évek számadataira annál kevésbbé terjeszkedem ki, mert azokat részletesen és teljes szakszerűséggel fejtette fel úgy Kossuth Ferencz t. barátom, mint Komjáthy Béla képviselő úr.

És, t. ház, ha az 1896. évi augusztus havától 1897. évi május végeig terjedő időtartamra eső kiszállított mennyiség után visszatérítendő czukorprémium összegét átvizsgáljuk, látni fogjuk, hogy az: 9,441 658 frt 48½ krra rug.

Nézzük már most, t. ház, mi esik ebből a 9,441.658 forint 48½ krajczárból Magyarországra, és mi Ausztriára?

Ebből a 9,441.658 forint 48½ krajczárból esik visszatérítés gyanánt Ausztriára 8,122.161 forint 70½ krajczár, Magyarországra pedig 1,319.496 forint 78 krajczár. Ezek számok, t. ház! Ezeket nem lehet leszavazni; ezeket nem lehet miniszterelnöki rendelettel feloszlatni, mert ezek a számadatok még akkor sem változnak, ha az alkotmány felfüggesztésével ijesztgetik őket. Még akkor is szemben fog állni a nyolcz millió az egy millióval. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha azt hiszi a kormány, hogy a polgárság, ha ezeket a számokat látja, nem veszi

Digitized by Google

észre az önök frivol játékát, akkor a kormány nagyon téved.

Mert, t. ház, ezek a számok azt bizonyítják, hogy ha a gazdaközönségnek érdekében áll ennek a javaslatnak keresztülhajtása, akkor az osztrák bankárok és pénzkupeczeknek és a gibiczeknek tizszerte nagyobb az érdeke, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* miután Arányi képviselő azon tagadásával szemben, mintha mi szubvencziót fizetnénk Ausztriának, a leghatározottabban állítom, hogy igenis fizetünk, ha nem is szubvencziót, de még rosszabbat; fizetünk hadi kontribucziót, fizetünk olyan sarczot, a minőt a »vae victis« elve alapján a fegyverrel meghódított népektől szokott behajtani a győztes ellenfél. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Legyenek tehát arról meggyőződve, nagyon is jól tudja a gazdaközönség, mit akarnak önök. Tudja, hogy ez nem magyar, nem hazafias politika; tudja, hogy ebben a kérdésben nem lehet elvi különbség a haza polgárai között.

Nem lehet, mert ebben a kérdésben nincs politikai válaszfal, ez nem a közösügy és függetlenségi eszme küzdelme, hanem egyszerűen zsebkérdés, a megélhetés kérdése; a létért való küzdelem kérdése. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső balodalon.)*

És én lehetetlenségnek tartom, hogy a polgárság e bajokat ne érezze. Hisz a nemzet annyit szenvedett az utóbbi években; annyi áldozatot hozott Ausztria roncsolt pénzügyeinek, hogy ez állapot lassanként tűrhetlenné válik minden osztályra nézve. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Szemeinkkel láthatjuk, hogy kereskedelmünk csak pang, hogy iparágaink tengenek. Úton útfélen tapasztalhatjuk, hogy a tönkrement hajdani adófizetők rongyosodnak, mégis a magyar politikai közélet csodadoktorai a gazdaközönségnek éhségcsillapító czikk gyanánt tálalják fel az Ausztriát hizlaló czukoradóról szóló törvényjavaslatot. *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És nemcsak Arányi képviselő úr, de az előadó úr, sőt maga a pénzügyminiszter úr is azt állítják, hogy nekünk nincs jogunk az osztrák viszonyokat vizsgálni. Hát mi jogunk is van nekünk voltaképen? Egy jogot meghagytak igenis önök a nemzetnek: azt a jogot, hogy fizessen, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* fizessen és szünet nélkül fizessen.

Legyenek önök legalább egyszer életükben őszinték. Valljak be nyiltan, hogy nem a magyar nemzetért, nem a magyar gazdaközönség kedvéért sürgős önöknek ez a javaslat, hanem sürgős az osztrák bankárok miatt, sürgős önöknek a Hitelbank miatt, sürgős önöknek a Lajthán túl lakozó választási Meczenásaik miatt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Valljak be, hogy azért sürgős ez a javaslat, mert az Ausztriával való viszony kényszerhelyzetet teremtett.

És most e kényszerhelyzetnek oly kétségbeejtő alternativája előtt állunk, mely vagy teljesen ketté metszi a nemzet alkotmányos életfonalát, vagy nagyon is hamarosan megszabadít az új tizparancsolattal reánk disputált közös rendszertől. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én ezért, t. ház, egész nyugodt lélekkel konstatálom, hogy a baj gyökere egyenesen a rendszerben rejlik s a czukoradótörvény megszavazásával a gazdaközönség bajain segíteni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem lehet gazdaközönségünk bajain segíteni, mert anyagi és társadalmi jólétünket csak úgy biztosíthatjuk, ha önállóvá, önmagában erőssé és függetlenné iparkodunk tenni a nemzeti termelést. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy nemzet ugyanis anyagilag akkor virágzik, ha idegen nemzetek terményfeleslegéből csakis annyit kénytelen megvenni, a mennyinek megvásárlása elkerülhetetlen szükséges.

Nekünk, t. ház, az oláh, orosz és amerikai gabonát, az osztrák czukrot, vasat és iparczikkeket, az olasz és galicziai kendert, a franczia, spanyol és olasz bort nem volna szabad beeresztenünk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem pedig azért, nehogy ezekért a pénz kimenjen Magyarországból.

Mert, t. ház! Czukrunk, kenderünk, vasunk és borunk nekünk is van, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nemzet anyagi érdeke kivánja tehát, hogy e czikkekért pénzünket inkább a hazai termelőknek és iparosoknak adjuk, mint a külföldieknek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, a kormány javaslatában e közösügy és az osztrák szövetség glorifikáczióját látom. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig a függetlenségi 48-as párt minden törekvése és gyűlölete a közösügy és Ausztria ellen irányúl. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért tehát a javaslat ellen fogok szavazni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ellene fogok szavazni mint polgár, a ki e javaslat által hazám anyagi érdekeit látom veszélyeztve; ellene fogok szavazni mint magyar, ki az osztrák szövetség által nemzetem jövőjét hiszem koczkára téve *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ellene fogok szavazni úgyis mint ember, a ki az osztrák szövetségben a legfőbb emberi javaknak, a szabadságnak, függetlenségnek és a haladás-

Digitized by Google

nak veszélyeztetését látom. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pártolom az itt beadott határozati javaslatokat. *(Helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Illyés Bálint!

Illyés Bálint: T. ház! *(Halljuk!)* A tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot tüzetesen elbírálták előttem felszólalt t. képviselőtársaim, *(Halljuk! Halljuk!)* kimutatva annak mindkét irányú káros és veszélyes következményeit. Én meggyőződéssel osztozom t. elvtársaim nézetében. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Károsnak tartom a törvényjavaslatot közgazdaságilag; veszélyesnek tartom közjogilag. Mint több képviselőtársam, de különösen t. pártelnököm, Kossuth Ferencz kifejezte, ez a törvényjavaslat sem a termelést, sem a fogyasztást nem mozdítja elő. Mit mozdít tehát elő? Az adóemelést. És talán közgazdaságunk érdekében? Nem, hanem Ausztria javára. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kérdem, vajjon nem markukba nevetnek-e osztrák szomszédaink, midőn látják, hogy mi saját iparunk elhanyagolásával az ő iparuk támogatására fordítjuk erőnket. Hát annyira duzzad már ez az ország az életerőtől, hogy azt mint felesleget másoknak is osztogathassa? Hát olyan magas fokon áll-e iparunk, hogy segítségünket minden aggály nélkül nyújthassuk az osztrák szomszédoknak? Az élet és a tapasztalat az ellenkezőt bizonyítja. Hiszen csak nemrég hangzott fel itt a házban a panasz, hogy nagy iparvállalataink egymásután mennek tönkre és kisiparunk, főleg a vidéken, mint szélütött ember tengődik, iparosaink az éhhalállal küzdenek és ezrekre rug azoknak a száma, a kik kénytelenek más keresetforrás után látni. Hát nem volna-e tanácsosabb a czukorprémiumot is a kisiparosoknak a megmentésére fordítani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Épen a napokban olvashattuk, hogy a kis Bulgária minő erős törvényeket hozott iparának emelésére. Igaz, hogy azok nagyban korlátozzák az egyéni szabadságot, de legalább megteremtik a hazai ipart s vele a jólétet s vele áldásos formáját nyitják meg a vagyonosodásnak, a nélkül, hogy szétfecsérelnék, haszontalanúl szétfolyni engednék annak éltető ereit.

Ime itt is egy példa a követésre. De hát mi tanúlnánk a bulgároktól, mi, kik nagyhatalmi politikát űzve, ezen politika érdekében fecsérreljük el erőnket, annak áldozzuk fel mindenünket? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És itt elérkeztünk bajaink főforrásához, a közösügyes rendszerhez. Ez az a hatalmas Pandora-szelencze, a melyből minden baj, nyomorúság árad mireánk. Ime egy látszólag és állítólag csekélynek látszó törvényjavaslat is mily hatályosan bizonyítja közjogi helyzetünknek nyomorúságát és tarthatatlanságát, bizonyítja azt, hogy csak olyanok vagyunk, mint a vontató-hajó kötelén rángatózó gálya; odavisz, vagy legalább oda vinne minket, hogyha ellent nem állanánk a vontató-hajónak: Ausztriának, a hová akar. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És hogy szabad mozgásunkat minél inkább korlátozza, időről-időre, évről-évre több-több súlylyal terheli gályánkat. Most fogyasztási adó, majd czukor-prémium, most hadifelszerelés, majd ama fenyegető rém: a quóta nehezedik ólomsúlylyal állami háztartásunkra s az adózó polgárokra. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* S ki erősíti nyomról-nyomra, ki fűzi összébb-összébb ezen vontató-hajó köteleit? Nem más, mint a magyar kormány és szavazó többsége. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát ezt a kötelet akarjuk mi alkotmányos úton kijebb tágítani, sőt, ha lehet, elmetszeni, hogy szabad, önálló mozgást biztosítsunk nemzetünknek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a mi öntudatos politikánk, ez a mi küzdelmünk végczélja. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A 67-es kiegyezéskor, midőn azt akarták elhitetni a nemzettel, hogy mindent elnyert, úgy beszéltek a függetlenségi és 48-as pártról többen, itt belül a házban és künn a kormánypárti lapokban, hogy ez a párt immár csak szélmalomharczot folytat, mert hiszen a nemzet mindent megnyer, mi szükség ott tovább is harczolni és küzdeni. Sőt voltak, de még ma is vannak kormánypárti lapok, a melyek abban találják gyönyörűségüket, hogy folytonosan azt hangoztatták, hogy ennek a pártnak nincs létjogosúltsága többé.

Hát azt a vádat, mondhatnám káromlást megczáfolja a mindennapi élet. Hol találjuk rá a legerősebb czáfolatot? Nem másutt, mint azokban a kormánypárti lapokban, melyeket az egymást felváltó kormányok időről-időre mintegy azért terjesztenek elénk, hogy lássuk, miként még azt sem nyertük meg tulajdonképen, a mit megnyertünk; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* sőt lejjebb-lejjebb siklunk azon a lejtőn, a melyre nemzetünk a kiegyezés alkalmával azon jóhiszeműséggel lépett, hogy majd lesznek erős karok, a melyek a nemzet önállóságát felemelik. Hát hol vannak azok az erős karok? Láttuk ezeket a véderővita alkalmával a 14. és 25. §-nál; láttuk az önálló hadsereg, a nemzeti jelvények kérdésénél, láttuk a belgrádi zászlósértésnél és láttuk a Vaskapu-ünnepély alkalmával; láttuk mindenütt, a hol a reakczió a liberalizmussal, az osztrák érdek a magyar érdekkel összeütközésbe jött. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És láttuk mindenütt azokat az erős karokat ott, a hol a kormányférfiak egy-egy látszólagos vívmány felett örömtelten dicsekedtek, a mely dicsekvés azonban szabadon magyarra fordítva

Digitized by Google

így hangzik: törököt fogtam, de nem ereszt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igy fogtuk meg a törököt a czukorprémiumnál is. Azt a látszólagos hasznot, melylyel az bennünket kecsegtet, nagy áldozatok s közjogi sérelmek árán vásároljuk meg, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely közjogi sérelemmel — mint a hogy azt igen tisztelt barátom, Eötvös Károly kifejezte — tárt kaput nyitunk az egymásután következő beláthatatlan sérelmek hosszú sorának. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindezek azt bizonyítják, hogy nem jó a kétfejű sas lábára kapaszkodni, mert belevágja karmait testünkbe *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s viszen magával beláthatatlan messzeségbe.

T. ház! A régi közmondás azt tartja: »Kárán tanúl a magyar«. De ma már e közmondást is meg kell változtatni ily módon: »Kárán se tanúl a magyar.« *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annyi kisérlet, annyi hatalmi túlkapások se győztek meg még bennünket arról, hogy a mit Európa többi nemzetei messze, idegen világrészekben űznek, Ausztria velünk űzi gyarmatpolitikáját századok óta. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elismeri ugyan, hogy egyenjogú államtársa vagyunk, de a hol lehet előjogokat gyakorol felettünk, kizsákmányolja jóhiszeműségünket, kiszivattyúzza zsírunkat és vérünket. És ki támogatja ezen törekvésében? Rendesen a magyar kormány. Miért? Nem mondom, rosszakaratból, távol legyen tőlem, hogy a t. kabinet tagjait rosszakarattal gyanúsítsam, de igen is erőtlenségből, férfiatlan-, önmegalázkodó gyengeségből, mert nem bir a viszonyokon felül emelkedni és a közösügyes rendszernek mindinkább üsszébb és összébb szoruló láncszemein tágítani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig a t. miniszterelnök úr olykor fennen dicsekszik erejével, feledi azonban, hogy az erő és erőszak két különböző dolog. Míg az erő folytonos fejlődési képességgel bir a küzdelemben, addig az erőszak olyan, mint a felfújt hólyag, a mely, ha túlerőltetik, szétpattan. Az ellenzékkel szemben lehet ugyan, sőt volt is a t. miniszterelnök úrnak a választásoknál ereje, de itt a házban az az erőtől duzzadó hatalom, a melyet ő kezében tart, és a melyről azt hiszi, mint a játszó gyermek a felereszteti léggömbről, hogy az őt magasabb regióba emeli, és talán a világ urává teszi, nem egyéb, mint papirsárkány: ijesztgetni lehet ugyan vele, de félni senki sem fél tőle. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennek az erőnek még csak halvány megnyilatkozását sem láttuk Ausztriával szemben, pedig ha valamikor, most volna arra igazán nagy szükség. Sajnos azonban, úgy közgazdászati, mint közjogi téren napról-napra ellenkező tünetekkel találkozunk. Törvényalkotásaink egy részéből némcsak az tünik ki, hogy nem járunk a magunk lábán, hanem Ausztria járszalagába kapaszkodunk és annak mozdulataihoz alkalmazzuk saját mozdulatainkat, de kitünik az is, hogy a mit alkotunk, Ausztria kedvéért, vagy legalább annak javára alkotjuk. Pedig a magyarban van annyi önálló alkotási képesség, hogy nemcsak holmi lágyfejű, de a legkeményebb fejű nemzettel is felveheti és kiállhatja a versenyt. De hát ezt a kordivatot a lojálitás hozza magával. Ezen nagy, úgyszólván meseszerű fenség kedvéért sokszor valóságos harakirit követünk el önmagunkon. Azért nem kell nekünk önálló magyar hadsereg, mert hatalmasabbak lehetnénk Ausztriánál, azért nem kell önálló bank, önálló vámterület, mert gazdagabbak lehetnénk Ausztriánál. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi a lojalitás kedvéért lemondunk legszentebb jogainkról is, és egy csalétekért, a melyet előttünk mutogatnak, a nagyhatalmi állásért talán lemondanánk még arról is, hogy magyarok vagyunk, pedig az a nagyhatalmi állás, melynek alapja az összbirodalmi eszme s a melynek moloch-bálvány torkába hordjuk verejtékkel keresett javainkat és legdrágább jogainkat, nem lelkesíthet áldozatokra. A magyar nemzet áldozatai fejében megkivánhatja és meg is kivánja méltán, hogy legyen önálló és független minden külbeavatkozással szemben, hiszen ezt a sokkal kisebb Szerbia, Románia és Bulgária is megkivánja. Különben is, valamint a nagy világnak mesterkélt örömei távolról sem érnek fel egy békés családi tűzhely romlatlan, mesterkéletlen örömeivel, úgy a nagyhatalmi állás sem ér fel a legkisebb államnak önhatalmi létezésével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mint a nagy tragédiaíró mondja:

»Az emberi kebel korlátot kiván, fél a végtelentől.
Belsejében veszt, hogy ha szétterül.
Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz.
Félek: Nem lelkesül a nagy világért,
Mint a szülők sirjáért lelkesült.«

Hát ne fussunk mi, ne kergessünk mi délibábot, ne fecséreljük el ennek kedvéért anyagi javainkat. Mert szép erény ugyan az önmegtagadás, a korlátlan egyéni szenvedélyekkel szemben, de a nemzetnek olynemű lojalitása, melylyel saját magát károsítja és saját jogait veszélyezteti, halálos bűn, mely boszút áll rajtunk és az utánunk következő nemzedéken.

Én azért, mint hazám önálló rendelkezésének feltétlen híve, miután e törvényjavaslatot úgy közgazdaságilag, mint közjogilag károsnak és veszélyesnek ítélem, nem fogadom el azt. Csatlakozom a t. képviselőtársaim által benyúj-

Digitized by Google

tott határozati javaslathoz. *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. ház! Azon pártnak, a melyhez tartozni szerencsém van, mindenkor legfőbb törekvését képezte az, hogy hazánk mezőgazdaságát, iparát és kereskedelmét felvirágoztassa, fejleszsze, gyarapítsa és megóvja. Ámde mindezt a közös vámterület alapján elérni nem lehet és épen azért is az önálló vámterület képezte pártunk programmjának egyik sarkalatos pontját. Ha már most példának okáért a mi érdekeink Ausztria érdekeivel azonosak volnának, vagy nem volnának annyira ellentétesek, akkor utóvégre közös vámterület mellett is megélhetnénk. De a mi érdekeink Ausztria érdekeivel tökéletesen ellenkeznek. Mert hiszen Magyarország első sorban mezőgazdasági állam, Ausztria pedig első sorban iparos állam. Már pedig egy mezőgazdasági államnak, a melynek gyenge, fejlődő ipara van, az érdekei természetesen egészen mások, mint egy iparos államéi, a melynek régi konszolidált erős ipara van. *(Úgy van! a baloldalon.)* Igy azután nem lehet két különböző érdekkel biró államot egy kalap alá vonni, a nélkül, hogy az egyik vagy a másik érzékenyen meg ne károsodjék. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ilyen esetben pedig nagyon természetes, hogy mindig a gyengébbik fél károsodik meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ha visszatekintünk 30 éves múltunkra, azt látjuk mindenben, hogy Ausztriával szemben mi húztuk mindig a rövidebbet, megkárosodásunk pedig 1867 óta óriási. Ha már most önálló vámterületünk volna, ezzel segíthetnénk a czukorkiviteli mizériákon. Hiszen ha a magyar czukoripar az osztrák czukoripar beözönlésétől meg volna védve, mi következnék belőle? Az, hogy kivitelre nem is szorúlna a mi czukoriparunk, hiszen a czukorban egyrészről produkczió nincsen, és másrészről Magyarországnak czukorfogyasztása a nyugoti államokhoz viszonyítva elenyészőleg csekély. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha már most a mi czukoriparunk produktumai szaporodnának, megkétszerződnének, megháromszorozódnának, azzal épést tartana a fogyasztás is, és igy azért a belföldi czukoripar magán a belföldön találna mindig biztos piaczot. Ekképen gyökeresen és alaposan lehetne ezen a bajon segíteni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ámde mivel akar a t. kormány ezen a bajon segíteni? *(Halljuk! Halljuk!)* czukorkiviteli prémiumok által.

Hogy mit érnek azonban ezek a prémiumok, erre nézve engedjék meg nekem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy t. barátom és képviselőtársam: Kossuth Ferencznek monumentális beszédéből csak egy rövid passzust felolvashassak. A prémiumokról ugyanis t. képviselőtársam a következőket mondja *(olvassa)*:

»A czukor kivitelére szánt prémium, melyet különböző országok több év óta megadnak, nem más mint versenyzés és valósággal prémiumháború, mely hasonlít a fegyveres békéhez. Az államok fegyverkeznek, seregeikre milliókat költenek, hogy a békét fentarthassák. Ép igy költenek milliókat arra, hogy czukorkivitelüket biztosítsák. Nagyon természetes, hogy ilyen versenyben a gazdagabb állam fog győzni és a szegényebb vereséget fog szenvedni. Nézzük csak, mi is az a kiviteli prémium? Az, hogy bizonyos összeget áldozunk arra, hogy a mi czukrunk olcsóbban adattassék el. De ha más államok ugyanezt teszik és mi például két forintot adunk mázsánként mint prémiumot s más államok ugyanannyit: akkor a két államból jövő czukor árának aránya ugyanaz marad, s egészen olyan a dolog, mint ha egy ország sem adott volna prémiumot. Ha pedig más ország nagyobb prémiumot ad, mint mi, annak a czukra ki fogja szorítani a mienket, akár adunk prémiumot, akár nem. A prémium-verseny tehát, mint mondám, csakugyan nem más, mint prémium-háború, melynek következései ad abszurdum vezethetők, mert semmi sem zárja ki azt, hogy valamely állam, mely czukorkivitelre van utalva, még inkább növelje a prémiumot, mint most; ez esetben mi mit csinálunk? Mi is növeljük; amaz mégegyszer növeli, mi is mégegyszer. Ez a verseny tehát nyilván abszurdumra vezet, melynek határa nincs.«

A közös vámterületen álló kormány tehát a czukorkiviteli mizériákon másképen nem segíthet, mint czukorprémiumok által; de hogy mit érnek ezek a czukorprémiumok, épen az imént felolvasott beszédből látható.

Ennek csalódás lesz a vége, hiszen maga a t. kormány sem nagyon bízik a czukorprémiumok által elérhető sikerekben. Ezt bizonyítja és igazolja a pénzügyi bizottság indokolása is. Megjegyzem, hogy a pénzügyi bizottság tagjainak a többsége, a zöme a t. kormánypárt soraiból került ki.

Lássuk tehát, hogy mit szól a pénzügyi bizottság jelentése?

»Midőn a törvényhozás az 1896 : XIX. törvényczikket megalkotta, tette ezt abban a reményben, hogy a czukorprémiumok rendszerének megszüntetése vagy legalább is ennek a rendszernek nemzetközi úton való szabályozása rövid idő alatt lehetségessé fog válni. Ez a remény nemcsak hogy nem teljesült, hanem a helyzet időközben még kedvezőtlenebb lett, a mennyiben Németország a prémiumokat a régi magasságban fen-

Digitized by Google

tartotta, Franciaország pedig azokat még szaporította is. Ily körülmények között Magyarország azon kényszerűség előtt áll, hogy az eddigi prémiumokat szintén fentartsa«. Hogyha tudniillik túlliczitál egyik fél a másikon.

Most felolvasom még a mult országgyűlés pénzügyi bizottsága e tárgyra vonatkozó jelentésének egy részét is, a mely így szól *(olvassa)*: »Tekintettel arra, hogy a legnagyobb czukorkivivő állam Németország, a maga czukorprémiumát az 1896. évi május 27-én kelt törvény által majdnem kétszeresével emelte, a sokkal kisebb magyar és osztrák czukoripar érdeke tehát mulhatatlanúl követeli, hogy a prémiumrendszer ellenében azonnal és hatékonyan rendelkezzünk.« Még azt is mondja a pénzügyi bizottság, hogy *(olvassa)*: »E pénzügyi helyzet nyomása alatt a magyar kormány noha elvileg a kiviteli jutalmak eltörlése mellett foglalt állást és ez eszmének a nemzetközi alkudozások alkalmával többször is adott kifejezést, kikerülhetetlennek tartotta a kiviteli jutalmakat nálunk fentartani.»

Ez semmi egyéb, mint csak kisérletezés, a melynek eredménye a legjobb esetben is nagyon problematikus marad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kimutattam tehát a párhuzamból, hogy a 67-es alapon és a közös vámterület alapján álló kormány ezen a bajon segíteni nem képes; kimutattam azt is beszédem elején, hogyha önálló vámterülettel nem rendelkeznénk, ezen a bajon gyökeresen és alaposan segíthetnénk, mert egyrészről Magyarországon túltermelés czukorban egyáltalában nincs, másrészről pedig a belfogyasztás még oly alacsony, hogy igen rövid idő alatt fokozódni fog úgy, hogy beláthatatlan hosszú időkre Magyarországon a czukortermékek magában az országban biztos piaczra találnak. Mivel pedig azon párt, a melyhez én is tartozom, az ország mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi bajait alaposan orvosolni akarja, a kormány ezen álláspontjához nem csatlakozhatik és az előttünk levő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául sem fogadhatja el, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem elfogadja a Kossuth Ferencz és Komjáthy Béla képviselőtársaim által beadott határozati javaslatot.

Azonban még egy kérdéssel fordulok a t. pénzügyminiszter úrhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* A czukorrépa-termelők közül sokan panaszkodnak, hogy a czukorgyárosok oly kartelleket kötöttek, hogy a czukorrépatermelést előbb-utóbb tönkre fogják tenni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem tudom, hogy mennyiben alaposak ezek a panaszok, vagy mennyire túlzottak, de annyit mégis mondhatok, hogy ezeknek a panaszoknak alapjuk is van. Én nem vagyok czukorpar-termelő és így nem szólok a magam tapasztalatai alapján. De ismerek több birtokost, ki az előtt czukorrépát termelt, de a kartellek miatt ezzel felhagyott; másoktól pedig azt hallottam, hogy alig várják, hogy szerződésük a czukorgyárral lejárjon s akkor ők is felhagynak a termeléssel, mert a napszám oly rendkivül magas, a kartellek pedig a répa árát oly alacsonyra szabták, hogy a termelés egyáltalán nem fizeti ki magát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a kartell-ügy nagyon fontos. Míg sokan nagyon panaszkodnak a kartellek ellen, a gyárak azt mondják, hogy kartell nélkül vagy kénytelenek volnának beszüntetni üzemüket, vagy elpusztúlnának, s ennek a gazda adná meg az árát. Nem is mondom, hogy a kartelleket be kellene szüntetni. Hiszen ezt törvénynyel úgy is bajos megcsinálni; ez privát dolog és a gyárak maguk között mégis csak juthatnának bizonyos megegyezésre. De legalább szabályozni kell ezt az ügyet, a mi bizonyára nagy nehézséggel járna, de nem lehetetlen. Jó volna ez ügyben ankétet összehívni, mely a kérdést alaposan tanulmányozná. Hátha mégis lehetne valami módon segíteni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. ház! Midőn a miniszterelnök úr mult pénteken felszólalt, jogos volt az a várakozás, hogy reflektálni fog az itt elhangzott aggályokra, s vagy eloszlatja őket, s akkor ő is czélt ér, az ország is megnyugszik, vagy beismeri, hogy azokat eloszlatni nem lehet és akkor bizonyos megállapodás folytán lehetett volna módot találni, hogy ez útvesztőből kimeneküljünk.

A miniszterelnök úr — nem vitatom, nem akarta vagy nem tudta ezt tenni — csak konstatálom, hogy nem tette. E helyett bizonyos enunciácziókat tett. Úgy olvastam, — mert egészségi állapotom nem engedte meg azt az élvezetet, hogy meghallgassam — hogy így szólt: pártja tudni fogja az ország iránti kötelességét. Ezt örvendetes tudomásúl veszem, mert így nem várhatok egyebet, mint az egész vonalon nevezetes front-változást. Ennek következése volna első sorban a félbeszakított törvényjavaslat tárgyalásának abbahagyása, a napirendről levétele. Nagyon természetes dolog, ezután következnék az önálló vámterület fölállítása, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* az osztrák kivánalmaknak a quóta tekintetében való megtagadása stb. Sajnos azonban, a mint egy kicsit e fölött gondolkodtam: azonnal rájöttem, hogy ez bizony ábránd és a miniszterelnök úrnak ez a nagy mondása csak egy másik mondásához sorozható. Azt olvastam ugyanis, hogy azt mondta a miniszterelnök úr, büszke pártjára, büszke arra, hogy olyan nagy pártja van, a mely őt tömören támogatja. Nem olyan régiben történt s ezért nem

Digitized by Google

is felejthettük el, hogy ez a nagy párt hogyan alakúlt, jobban mondva alakíttatott össze és hogy ebben az összeállításban nem utolsó eszköz volt az egészen kétes provenienciájú pénzeknek kiosztogatása is.

Eszembe jutott, a mit egyszer, bizony már jó régen a madarakról olvastam. *(Halljuk! Halljuk!)* A saskirálynak eszébe jutott egyszer, hogy reformot hoz be a madárvilágba és a madarakat kategóriákba fogja beosztani. Összejöttek tehát a madarak; nagyon természetes, hogy újra megállapították, hogy a sas lesz a király, mert hát ő hatalmas és erős, a kinek elég erős karmai vannak, hogy azokat figyelmeztesse arra, hogy nem jó úton járnak, a kik a hatalmát megtagadni merészelnék. Így aztán beosztották a madarakat; tekintetbe vették a fülemülének bájos hangját, a zöld kányának a szép tollait. Végre előállott egy szerény madárka, a ki rendesen barna-szürke ruhába szokott öltözködni, latinúl úgy szokás nevezni, hogy Upupa Epops, magyarúl: »banka«. Mikor ez előállott, nagy bámulat volt az értekezleten. Mi lehet ez, kérdik, mit akarsz? Hát azt mondja, miért ne mondjam el én is a tulajdonságaimat, hisz én is büszke lehetek. Kérdik tőle, hogy mire? Hát kérem, büszke vagyok arra, hogy büdös vagyok. *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől)* Nagy volt a megütközés. A kis madár folytatja: »Igenis büszke vagyok rá, mert ha büszke nem vagyok, akkor is csak az vagyok«. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Megvallom, én nem irigylem a miniszterelnöktől ezt a büszkeséget. *(Mozgás jobbfelől.)* Tehát térjünk át a fontosabb dologra: a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatra. *(Halljuk! Halljuk!)* Én úgy vagyok meggyőződve, hogy úgy a kormánynak, mint az előadó úrnak elengedhetetlen kötelessége lett volna minket megismertetni azon tulajdonképeni és valóságos okokkal, a melyekre hivatkozva azután követelhetik az országtól, hogy ezen törvényjavaslatot elfogadja és az végrehajtassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt azonban egyik sem tette; nem tette különösen a t. miniszter úr, a ki még attól is intett bennünket, hogy ne foglalkozzunk azzal, vajjon a másik fél képes-e arra, hogy mi vele szóba álljunk?

Úgy vagyok meggyőződve, hogy ha a t. miniszter úr ressortjához tartozó valamelyik hivatalnok — nem mondok nagy dolgot, csak egy falu fogyasztási adójának bérbeadásánál így járna el — oly gonosz fegyelmi eljárást akasztana annak a nyakába a t. miniszter úr, melynek alig lehetne más következménye, mint a hivataltól való megfosztás. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Meg is vagyok győződve, hogy bármely más országban, a hol adnak még valamit a parlamentre, egy javaslat így ajánltatnék, az okvetlenül az illető miniszter bukását vonná maga után. Ebben az országban pedig, mint olvasom, innen is, onnan is jönnek a bizalmi szavazatok.

Ne méltóztassék ezekre olyan nagy súlyt helyezni, mert természetesnek találom, hogy Haas és Deutsch, valamint a többi nagytőkések gratulálnak, de a nép azon milliói, a melyekre e javaslat igaztalan terheket akar róni, nem áldást, hanem valami egészen mást fognak mondani.

Nem fogadhatok szót a t. miniszter úrnak a tekintetből, hogy ne foglalkozzunk szerződő felünk viszonyaival, mert végtére is ez a törvényjavaslat csak egy kiszakított részecskéje az Ausztriával fennálló gazdasági egyezségnek. Ez korántsem Ausztria belügyeibe való avatkozás, hanem egyszerű vizsgálása annak, vajjon bir-e Ausztria képességgel arra, hogy velünk ez ügyben szerződést kössön.

Mindenesetre érdekes és tanúlságos volna annak megvizsgálása, hogy hová jutott az 1864 : XII. törvényczikkben letett alap, melyet önök még nem régen örökösnek hirdettek?

Nos hát, ez az örökös alap minden ízében recseg és ropog már a legelső, nem is válságnál, hanem nehézségnél. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezt csak azért említem meg, mert Ausztria belügyeibe abszolute nincs szándékomban beavatkozni, hogy élénk emlékezetbe tartsuk az 1867 : XII. törvényczikk azon intézkedését, mely szerint alapfeltétele ezen törvénynek az, hogy az osztrák tartományokban valóságos alkotmány létezzék, mert úgy vagyok meggyőződve, s e meggyőződésemet a törvényből merítettem, hogy azon pillanatban, a melyben ott a teljes alkotmány nem működik, és az alkotmányos állapotok megszünnek, az 1867 : XII. törvényczikk hatálya is eo ipso megszünt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és minden további lépés nélkül előáll az az állapot, midőn Magyarországnak senkivel mással az ilyen dologban többé tárgyalni nem kell, nem lehet, mint saját uralkodójával. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagyis magánál ezen ténynél fogva előáll a perszonális unió. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen álláspontot látom én alterálva akkor, midőn azon helyzettel szemben, a mely ma Ausztriában létezik, ezt a törvényt a kormány keresztülerőszakolni akarja. Mondom, nincs szándékom fejtegetni és vitatni most ezt az álláspontot, hanem áttérek arra, hogy megvizsgáljam, vajjon az a fél, a melylyel én egyezkedni akarok, az egyezség megkötésére képes-e vagy sem? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Alig fogja bárki is kétségbe vonni, hogy akkor, midőn ezen törvényjavaslatnak törvénynyé téte-

Digitized by Google

léről és életbeléptetéséről van szó, hasonló lépéseknek kellene és kell Ausztriában is megtörténniök. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hallottam emlegetni, hogy miután köztudomású, hogy a miniszterium ilyen törvényjavaslatot be nem terjeszthet, mert nincs kinek s el nem fogadtathat senkivel, mert nincs kivel, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* tehát gondoskodott az osztrák legiszláczió még annak idejében arról, hogy ilyen különleges esetekre alkalma és módja legyen a miniszternek a törvényhozás intézkedéseit pótolni. Ez az 1867. évi deczember 21-én kelt törvény többször emlegetett 14. §-a, a melyet azután elneveztek Kaiserparagraf-nak. Hát nézzük meg ezt a szakaszt. Mit mond ez? Bátor leszek először németül felolvasni, mert meggyőződésem szerint minden szavának nagy nyomatéka van.

A kérdéses szakasz ekként szól *(olvassa)*: »Wenn sich dringende Nothwendigkeit solcher Anordnungen, zu welchen verfassungsmässig die Zustimmung des Reichsrathes erforderlich ist, zu einer Zeit herausstellt, wo dieser nicht versammelt ist, so können dieselben unter Verantwortung des Gesammtministeriums durch kaiserliche Verordnung erlassen werden.« Állapodjunk meg itt, t. ház. Mit mond ez a szakasz? Azt mondja, hogy, ha sürgős szüksége mutatkozik valamely intézkedésnek, mely intézkedéshez a Reichsrath beleegyezése szükséges és ez a sürgősség, ez a szükség akkor mutatkozik, mikor a Reichsrath nincs együtt, akkor ezt pótolni lehet az ezen paragrafusban elsorolt módozatokkal.

Nagyon természetes dolog, hogy ezt a Reichsrath esetleg máskép is magyarázhatná, azonban én nem magyarázhatom máskép, mint nem is osztrák alattvaló, hanem egyszerűen azokból a szavakból, a melyek a törvényben vannak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Meg is fogom mondani, mért magyarázom így. Ez nem azt mondja, hogy ha valamely intézkedés szüksége forog fenn, mikor a Reichsrath együtt nincs, akkor intézkedhetik a miniszterium, hanem azt mondja: »sich herausstellt«, vagyis, ha azon intézkedés szüksége akkor tűnik ki, mikor a Reichsrath nincs együtt. De hát kérdem: ezen intézkedésnek a szüksége most tűnik ki, mikor a Reichsrath nincs együtt? Hiszen az osztrák miniszteriumnak ép úgy kell tudnia, mint a hogy a magyar miniszterium tudta még áprilisban, májusban, hogy ez a törvény julius 31-én érvényét veszti. Okvetlenül tudnia kellett tehát az osztrák miniszteriumnak akkor, mikor elnapolta az országgyűlést, hogy a Reichsrath szünetelése alatt elő fog állani ezen intézkedés szüksége. Tehát az osztrák miniszterium e szükségnek nem akkor jutott tudomására, mikor a Reichsrath nem volt együtt, hanem tudomására jotott akkor, mikor a Reichsrath együtt ülésezett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De hát t. ház, ezt a paragrafust máskép magyarázni nem is lehet. Mert tegyük fel, hogy a magyar országgyűlés elfogadja ezt a törvényjavaslatot, az osztrák miniszterium kibocsátja a rendeletet s ennek következtében úgy tetszik majd, mintha a dolog egészen simán, rendben volna. Igen, de — akár milyen triviális, de igaz, hogy az étvágy evés közben jön meg — mi különbség van abban, ha a miniszterium azt a 14. §-t rá alkalmazza, vagy akarja, vagy szándékozik az egész kiegyezésre? Mi különbség van abban, mi gátolja abban az osztrák miniszteriumot, hogy ha a kiegyezésnek egy részét ezen a módon szavaztatják meg és léptetik érvénybe, ne szavaztassa az egészet ugyanígy? Épen ez az oka annak — és ez az én meggyőződésem, — miért van világos szavakkal benne a törvényben, hogy nem mikor az intézkedést meg kell tenni, ha akkor nincs együtt a Reichsrath; hanem azt mondja, hogy; »ha akkor, mikor tudomására jut a miniszteriumnak ily intézkedés szüksége, nincs együtt a Reichsrath!« Mert ha nem ezen értelme volna a 14. §-nak, akkor ez, az alkotmánynak kijátszására nyitna tág kaput, már pedig hogy szándékozott volna, az osztrák Reichsrathról sem lehet feltenni. *(Helyeslés balfelől.)* De hát, t. ház, ezen § alkalmazhatásának még egy feltétele van, az, hogy az ilyen rendelet csakis az esetben érvényes *(olvassa)*: »Wenn dadurch keine dauernde Belastung des Staatsschatzes entsteht.« No hát, hogy ez a törvény az államkincstárt tartósan terheli, arról, azt hiszem, még beszélni sem szükséges. Arról nem is akarok szólani, t. ház, micsoda példátlan komplikáczió fognak előállani akkor, ha a Reichsrath, a mely — a nélkül, hogy Ausztria belügyeibe beavatkoznék, használhatom ezen jelszót — ma teljesen kiszámíthatatlan, ezt a törvényjavaslatot nem fogná elfogadni, vagy visszautasítaná.

De, t. ház, vannak elegen, magában Ausztriában is, komoly jogtudósok, a kik azt mondják, hogy ez a 14. §. azon viszonyokra, a melyek Magyarország és Ausztria közt fenforognak, egyáltalában nem is alkalmazható, ebben a tekintetben ez a paragrafus nem is intézkedik, ez tisztán és kizárólag Ausztria belügyeire vonatkozik. Hát, t. ház, én is ezen véleményhez csatlakozom, csatlakozom pedig az 1867. deczember 21-ikén kelt törvény alapján, a mely »Gesetz von 21. December 1867, Nr. 146, Reichsgesetz« mely a közösen kezelendő vagy közös elvek szerint intézendő ügyek ellátásáról rendelkezik. Mit mond ez a törvény? Ez a törvény meghatározza azon modalitásokat, a melyeket követni kell azon ügyekben, a me-

Digitized by Google

lyek Ausztria és Magyarország közt közösen kezelendők, s ez a törvény mindjárt bevezetésében azt mondja, hogy ez annak a másik törvénynek, a melyet előbb voltam bátor emlegetni, kiegészítő része. Következésképen, ha annak kiegészítő része és ez speczialiter a közösen kezelendő ügyekre szól: akkor nagyon természetes dolog, hogy ebben a másik törvényben egyetlenegy betű sincsen, mely a közösen elintézendő ügyekre vonatkoznék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a törvény 36. §-ában azt mondja *(olvassa)*: »Die Vereinbarung in Betreff jener Gegenstände, welche zwar nicht als gemeinsame behandelt, jedoch nach gemeinsamen Grundsätzen geregelt werden sollen, erfolgt entweder dadurch, dass die verantwortlichen Ministerien im gemeinschaftlichen Einvernehmen einen Gesetzentwurf ausarbeiten und den betreffenden Vertretungskörpern beider Theile zur Beschlussfassung vorlegen und die übereinstimmenden Bestimmungen beider Vertretungen dem Kaiser zur Sanction vorgelegt werden, oder dass die beiden Vertretungskörper jeder aus seiner Mitte eine gleich grosse Deputation wählen, welche unter Einflussnahme der betreffenden Ministerien einen Vorschlag ausarbeiten, welcher Vorschlag dann durch die Ministerien jedem Vertretungskörper mitgetheilt, von denselben ordnungsmässig behandelt und die übereinstimmenden Beschlüsse beider Vertretungen dem Kaiser zur Sanction unterbreitet werden!«

Magyarúl annyit jelent, hogy mindazon ügyeknek, a melyek ugyan nem közösen, hanem egyforma elvek szerint intézendők el, a szabályozása akként történik, hogy vagy a két miniszterium megállapodván, mindegyik törvényjavaslatot dolgozik ki és ezt a törvényjavaslatot mindegyik az országgyűléseknek előterjeszti és azok által történt elfogadás után ő Felsége által szentesíttetnek, vagy pedig a Reichsrath ép úgy mint a magyar országgyűlés küldöttségeket választanak, melyek egyezségre jutván, ezen egyezséget kormányaik által ismét a Reichsrath és a magyar országgyűlés elé terjesztik és azok által történt elfogadás után szentesíttetnek és lépnek életbe. Midőn az osztrák törvény ily világos szavakkal megjelöli az utat, a mely szerint az ilyen ügyeket elintézni kell, kétségtelen dolog, hogy igazuk van azoknak, a kik azt állítják, hogy az előbb itt általam idézett törvény 14. §-a csakugyan a szigorúan vett osztrák belügyekre vonatkozik és semmiesetre sem vonatkozik azokra az ügyekre, a melyek Magyarország és Ausztria közt akár közösen intézendők, akár pedig közös elvek szerint intézendők. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De nem is szükséges nekünk elmenni Ausztriába, hogy bemutassuk ennek a törvényjavaslatnak a képtelenségét, hiszen van nekünk törvényünk, a mely világosan intézkedik és sem a miniszter urak, sem a túloldalnak bármely nagytehetségű jogtudósai azt meg nem fogják czáfolni, hogy magában az 1867 : XII. törvényczikkben foglaltatik oly intézkedés, a mely szabályt alkot arra nézve, hogy az ilyen ügyek hogyan tárgyalandók és intézendők el. Mit mond az 1867 : XII. törvényczikk 61. §-a? Azt mondja *(olvassa)*: »A szövetség megalkotása kölcsönös alku által történik, oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló intézkedései történnek.« Már most mondjuk, hogy Németországot, Angliát vagy Franciaországot véve, szóba állhat-e ott a miniszter úr vagy az ország, vagy a törvényhozás azokkal a miniszterekkel? Nem állhat szóba. Mi volna, ha teszem, Magyarország és Olaszország közt egy olyan szerződés jönne létre, melyet a magyar parlament beczikkelyez, ott azonban csak a miniszterek fogadnak el? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha tehát a mi törvényünk elmagyarázhatlanúl megmondja, hogy az ilyen törvények oly módon jönnek létre, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedése, akkor határozottan és világosan ki van zárva az, hogy itt más egyezség történjék Magyarország és Ausztria közt az ilyen ügyekben, mint a Reichsrath beleegyezésével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És mikor ennek ellenére a miniszter úr nemcsak előterjeszti ezt a javaslatot, hanem minket még arra is int, hogy a kérdés ezen oldalával ne foglalkozzunk, akkor — méltóztassék megbocsátani — minden tiszteletem mellett azt kell kijelentenem, hogy nem járt el elég lelkiismeretesen.

Ezek azok az aggályok, a melyek engem a szerződés megkötésének képessége hiányából indítanak arra, hogy ezt a javaslatot el ne fogadjam. De hát ennek a kérdésnek nevezetes közgazdasági oldala is van, vagyis ez a kérdés közgazdasági kérdés. És ha nem lehet azt csupán és tisztán ebből a szempontból megítélni, az épen a mi áldatlan, szerencsétlen viszonyunknak a következése, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a legegyszerűbb, a legtisztább közgazdasági kérdéseknél sem felejthetjük el soha azon komplikácziókat, a melyeket a közjogi kérdésnek ilyen kérdésekbe való belejátszása előidéz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A kérdés már most az, hogy ha egyáltalában közjogi aggályaink nem volnának, lehetnénk-e abban a helyzetben, hogy ezt a törvényjavaslatot elfogadjuk? Elfogadjuk akkor, midőn kétségtelen dolog, hogy ez a törvény feles terhet

Digitized by Google

ró az adózókra és még nagyobbat a fogyasztóra? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt megint azt hiszem, hogy úgy a kormánynak, mint a t. előadó úrnak is a parlament iránti kötelessége lett volna e tekintetben felmerülhető aggályokat már eleve is elhárítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt nem tették. Ha nem tették, akkor sohase panaszkodjanak a tárgyalások hosszasága miatt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az ellenzéknek a helyett, hogy illetékes helyről az adatok nemcsak hogy kiszolgáltatva, előterjesztve lennének, hogy az aggályok már eleve eloszlattassanak, mély hallgatást kell tapasztalnia. Ennek a természetes következése az, hogy az ellenzéknek magának kell — hogy úgy mondjam — abból a kaoszból kifejteni a valóságot. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ez eljárásban téved az ellenzék — mert hisz tévedni emberi dolog — annak oka nem az ellenzék, hanem a kormány, a mely a kellő utbaigazításokat meg nem adta. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig az ellenzék nem téved, hanem helyes úton jár, akkor az egész érdem csupán és kizárólag az ellenzéké. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiába folyamodunk, t. ház, az indokoláshoz. Más törvényeknél mégis csak találunk egy véletlenül elejtett szót, a mely megadja a fonalat, hogy annak nyomán tovább haladva, megtaláljuk az igazságot. Mit találunk ebben az indokolásban? Semmi mást, t. ház, mint a prémiumnak elítélését. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És akkor, midőn az egyetlen indok, a melyet a kormánytól hallunk, elitélése a prémiumnak, akkor ugyanaz a kormány, ugyanaz a többség azt kivánja tőlünk, hogy nyugodtan elhigyjük ezen javaslatról, a melyet ő maga is elítél, hogy az az ország javára is szolgál. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Mielőtt, t. ház, áttérnék arra, mennyire tartom hasznos és mennyire károsnak e törvényjavaslatot, miután itt prémiumról van szó, méltóztassanak megengedni azt, hogy idézzek egy könyvből. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen eredetileg angol munkának czíme: »Volkswirtschaftslehre für Anfänger«, tehát »kezdők részére.« Ez a többi közt, hogy elrettentő példáját adja annak, mi ez a prémium tulajdonképen, Németországra hivatkozik és elmondja, hogy mik voltak a hatásai a prémiumnak Németországban. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja, az egyik hatása az volt, hogy 1884—1885-ben 44 millió márka folyt be a kincstárba, holott a prémium révén 100 millió márkának kellett volna befolyni. Elmondja azután, hogy magára a közgazdaságra milyen hatása volt ennek a rendszernek.

Végre azután rezüméjét adja az egésznek és azt mondja: Legelső hatása Németországban tehát az volt, hogy a mikor az államprémiumok a czukorárakat a külföldön lenyomták, Németországon, tehát magának a német fogyasztónak a fogyasztási czikket megdrágították. A második következés pedig az volt, hogy — a mit már voltam bátor idézni — az állam bevételei csökkentek, s a nép maga kétféle veszteséget szenvedett: az egyik veszteség az volt, hogy az állampénztárba nem folyván be a czukorból a várt s remélt jövedelem, ezt máshonnan, más úton kellett behajtani, akkor, a mikor a czukor árának emelésével külön megterhelést kellett szenvedniök. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Az volt tovább a következése, hogy azon külországok, hová a czukrot bevitték, a német adófizetőktől igen nagy ajándékot kaptak. De most következik egy nevezetes eredmény. *(Halljuk!)* Maguk azok a czukorgyárak, melyek a prémiumot megkapták, ezáltal természetellenes versenyre ingereltetvén, hátrányba jutottak, és vesztettek. Végre azt mondja, hogy ezen beteges erőlködés folytán — mert természetes, hogy a gyáraknak nem természetes, hanem mesterséges fejlődését okvetlenül követte a répatermelésnek mesterséges fokozódása — nevezetes terénumok vonassak el oly terményektől haszonnal való termelésétől, melyek a közélelmezésre szolgálnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Most az a kérdés, ha ez Németországban így megtörtént, történik-e ez nálunk máskép? Meg vagyok győződve, hogy nem. Egy nevezetes hivatkozást hallottam ezen törvény támogatására nemcsak itt a házban, de a lapokban is olvastam, s ez ma a munkásmozgalmak idejében, hogy úgy mondjam — kapatos. Szivesen elhiszi az ember, hogy ha ez a törvény meg nem szavaztatnék, a gyárak vesztesége visszahárúl a magyar munkásra, s ezen okból is meg kell azt szavazni. Kétségtelen, hogy közaggodalmat szülnek a munkásviszonyok, s kell, hogy a közgondoskodás keresse ezek orvoslását. A kérdés az, hogy ez a felállított tétel igaz-e? Én meg vagyok győződve, hogy nem, egy véghetetlenül egyszerű oknál fogva. *(Halljuk!)* Magyarországon ez idő szerint s talán még igen soká, nem munkafölösleg, nem munkahiány, hanem munkáshiány van. Mi hatása lehet tehát a munkáskérdésre? Felteszem azt a képzelhetetlen esetet, hogy a répaprodukczió kisebb térre szorúl. Ebből tán az következnék, hogy a munkás nem kap munkát? Hiszen a répatermelők azok, kik nem kapnak munkást. Talán jó lenne, ha a kormány egyik vagy másik tagja körülnézné magát az országban és látná, hogy például az idén az alkalmatlan időjárás folytán a répa nagy része ott, hol répát termelnek, ma is kapálatlan. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Miért ka-

Digitized by Google

pálatlan? Munkáshiány miatt. Egyébként is megczáfolhatatlan örök igazság, hogy maga a termelés terjeszkedése saját magának csinál konkurrenciát. Nem arra kell törekednie egy kormánynak, hogy mintegy mesterséges ingerlő szerekkel beteges állapotot hozzon létre, hanem arra, hogy minden osztály megtalálja a maga természetes fejlődését, a maga munkáját és ezzel a maga hasznát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a prémiumok kiterjesztik a czukorrépatermelést, a megmunkálandó terület — a munkások hasonló mennyisége miatt — nehezebben lesz megmunkálható. Ez felhajtja a béreket, s míg a munkást egy-két hétre nagyobb keresethez juttatjuk is a gazdát tönkreteszszük. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ez nem egészséges politika. De így van ez más téren is. A hol a baj, a mely bizonyos általános okokból származik, egyes szimptomákban üti ki magát, ott a kormány magának a szimptomának megy neki s azt akarja gyógyítani. Így van a munkáskérdéssel is. Az általános viszonyok fölszinre hozták e bajt nálunk is, a hol pedig annak semmi alapja nincs. A mostani kormány ott is a szimptomákat akarja gyógyítani, legtöbbször elég szerencsétlenül, erőszakkal; pedig az erőszak mindig csak erőszakot szül. Ha a kormány a munkáskérdést szanálni akarja, ne arra gondoljon, hogy csendőrt küldjön oda, a hol a munkás megharagszik az élvezhetetlen étel miatt, hanem gondoskodjék arról, hogy a munkásnak ne csak a nyári hónapokban legyen munkája, a mikor a gazda adhat neki, hanem egész éven át, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* akkor majd nem kell a miniszter úrnak a prémiumra hivatkozni s arra, hogy ezzel a nagy gyárosok zsebébe folyó pénzzel a szegény munkást akarja megmenteni, holott annak a munkásnak abból a pénzből semmi sem jut más, mint a száraz korty.

De hát kell-e, szükséges-e egyáltalában a prémium azért, hogy Magyarországon a czukorgyártás, legalább a mostani állapotban megálljon, vagy még prosperáljon is tovább? Nem szükséges. Kimutatták az előttem szólott t. barátaim, hogy hiszen Ausztriából legalább is annyi czukrot hoznak be hozzánk, mint Magyarországnak czukorkivitele külföldre. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Több, sokkal több!)* Én megnyugszom, hogy legalább is annyi. De ha ebből a tagadhatlan tényből tán az következik, hogy most már azért, hogy a mi gyárosaink Angliába vihessék a czukrukat, a mi népünket kell megzsarolni, megadóztatni? Ebből nem az következik. Ha nem következik az, hogyha Ausztria czukrának beözönlését meggátoljuk, akkor egészséges közgazdasági helyzet fog előállani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen annyira talán még sem vak ez az ország, az ellenzékről pedig egyáltalában nem szabad feltenni, mert hiszen nem adta tanujelét, hogy annyira vak legyen, hogy a fényes napot meg ne lássa. Ha a prémium Magyarországon azért kerül pénzbe, mert Ausztria czukra beözönlik hozzájuk, akkor mi a prémiumot indirekte nem Ausztriának fizetjük-e? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Még ha arra a szempontra állunk is, hogy minden áron — készakarva mondom e szót — minden áron pártolni kell a czukoripart, akkor is nem így, hanem akként kell pártolni, hogy a helyi fogyasztást neki biztosítsuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha a helyi fogyasztást biztosítjuk, akkor biztosítjuk neki a jövedelmet, biztosítjuk a prosperálást, a helyi fogyasztásból azután ráháramlik minden emberre a haszon, úgy hogy a költség, melybe neki a gyárak fentartása kerül, az más úton megtérül. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hát, t. ház, az is ki lett mutatva, hogy az egész prémium tiszta képtelenség. Hiszen Kossuth Ferencz t. képviselőtársam nyiltan rámutatott, hogy az nem más, mint egy liczitáczió, a hol a legnagyobb árt a leghatalmasabb ember tudja megadni. Hát észszerű, helyes, lelkiismeretes dolog e az, hogy a kormány minket olyan liczitáczióba visz bele, a hol előre tudjuk, hogy mi vagyunk a legszegényebbek, tehát a vereség elkerülhetetlen ránk nézve? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De a gyárosok még azzal a haszonnal sem elégesznek meg, melyet rájuk hárít ez a törvényjavaslat, hozzányúlnak azon eszközökhöz, a melyek kétségtelenül és mindenki által elítélendők, ez a kartell *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Abban Benyovszky Sándor t. képviselőtársamnak teljesen igaza van, hogy ezt törvényes intézkedésekkel meggátolni nagyon bajos. A hol azonban a közérdek egyesek túlhajtott érdekei által támadtatott meg és csak drasztikus szerrel lehet segíteni, kétségtelen, hogy ahhoz is hozzá kell nyúlni. Mint olvassuk s nem dementáltatott, már most nem elégesznek meg azzal, hogy a finomítók egymás közt kartellt csinálnak, hanem ezt teszik a finomítók és nyers czukor-előállítók egymás közt is, a mi nagy veszedelem, t. ház, s csodálom, hogy a t. miniszter úrnak ehhez egy szava sincs, adja Isten, hogy legyen. Hisz tudjuk, hogy bizonyos mértékben már kezdett használatba jönni a granulált czukor, a mi által a nép alsó rétegei is hozzászoktak a czukorfogyasztáshoz és kezdett helyreállni az a természetes állapot, hogy lehetőleg a produkczió helyén történjék a fogyasztás. Most a nyersczukor-termelők és finomítók egymás közt kartellt csinálnak, mely szerint a nyersczukortermelő semmiféle anyagot nem adhat el másnak,

Digitized by Google

mint a finomítónak. Mig tehát ez által majdnem lehetetlenné teszik a helyi fogyasztást, addig a t. miniszter úr nagy prémiumot szán nekik, mi által — nem használhatok más kifejezést — a nagy gyárosok és nagy tőkések szekerét tolja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig nem elég, hogy néhány gazdag ember s néhány kivűlről és messziről látszólag szép vállalat legyen az országban, hanem nagyon ideje volna, hogy ne csak a vagyonok megszerzéséről, hanem azok helyes felosztásáról is gondoskodjunk.

De nem fogadhatom el a javaslatot azért sem, mert nemcsak kerülő úton, hanem egyenesen is tributáriusaivá leszünk ez által az osztrák gyárosoknak.

Ép Hentaller Lajos t. barátom kimutatta, hogy mennyi jut vissza a prémium összegéből a magyar gyárosoknak.

Ha tehát még elfogadnám is, a mint hogy nem fogadom el azt, hogy ezen prémiumokkal kell ezen gyárosokat jutalmazni, akkor is csak annyit fogadhatnék el, hogy a magyar pénzen magyar gyárosokat jutalmazzanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De soha semmi szín alatt nem fogadhatnám el azt, hogy a mi pénzünkön az osztrák ipart istápolják *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és valóban kiváncsi vagyok arra, hogy a t. miniszter úr mit fog előhozni álláspontjának ez irányban támogatására, *(Mozgás a szélsőbalon.)* mert nagyon félek, t. ház, hogy ha ezen körülmény, miután világosan fekszik előttünk e kérdés, határozott felvilágosítást nem nyer — midőn a gyanú máris lábra kapott — az a gyanú mindig szélesebb és szélesebb körben fog terjeszkedni, — a mi senkinek sem, nekünk sem kivánatos — *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* hogy ez a választások alkalmával ellenállott kötelezettség, a nyert előnyökért. *(Egy hang a szélső baloldalon: Micsoda előnyök!)* Bizonyosan nem az, hogy a magyar miniszterium fizetett, illetőleg hogy a választást vezető közegek fizettek oda pénzt. Igen kérem tehát a miniszter urat, világositsa fel azon kérdéseket, a melyeket felvetni szerencsém volt, mert azon meggyőződésben vagyok és vagyunk számosan, hogy a törvényjavaslat mindenre való, csak országunk igaz érdekeinek előmozdítására nem, és e meggyőződésből kifolyólag nem fogadom el a javaslatot, hanem pártolom az elvtársaim által benyújtott határozati javaslatokat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Rakovszky István jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Nem volt szándékom e törvényjavaslat alkalmával szavazatomat megindokolni, *(Zaj jobbfelől.)* teszem ezt azonban azon kötelességérzetből, a melyre a túloldal hí fel, midőn a kormány, valamint szócsövei a legnagyobb czinizmussal úgy állítanak a közvélemény elé bennünket, kik e javaslatnak ellenzői vagyunk, hogy mi kerékkötői vagyunk az agrár törekvéseknek. *(Igaz! Igaz! jobbfelől.)* Én részemről kijelentem, hogy arra a közvéleményre, a mely mindig a miniszterelnök úr parancsszavára nyilatkozik meg, sokat nem adok. Én magamat kötelezve azon közvéleménynek érzem, a mely mindig önzetlenül és hazaszeretetből, nem pedig parancsszóra vagy biztatásra szokott megnyilatkozni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem hagyhatom szó nélkül, mielőtt a tulajdonképeni tárgyra áttérnék, Arányi Miksa képviselőtársam egy mondását. Bocsásson meg, hogy annyira szeretünk foglalkozni t. képviselőtársammal. Egész idealizmussal tárta itt elő, hogy a kormány megtalálta a gordiusi csomót, mikép lehet a czukoripart felvirágoztatni és a prémiumot úgy tüntette fel, mint a kormány találmányát és mint olyan tényt, mely csak egyedül képes a czukoripart felvirágoztatni. Én megbocsátom ezt az igen tisztelt képviselőtársamnak, mint ki nagy idealista a gazdasági téren, a minek már elégszer adta bizonyítékát!

De tekintsünk vissza a költségvetési tárgyalásokra, a mikor a t. képviselő úr, lehet mondani, nemzetközi beszédében — mert hiszen az egész világ statisztikáját felhozta — és kimutatta, hogy Magyarország a legboldogabb, a leggazdagabb, közgazdaságilag a legelső állam az egész világon. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Sőt tovább ment és azt merészelte mondani, hogy legbiztosabb hőmérője Magyarország gazdasági fejlődésének és gazdagodásának, a biztosításoknak nagy mérvbeni évről-évrei terjedése és fokozása! Bocsánatot kérek, mélyen tisztelt képviselőház, ezen állítása épen az ellenkezőt igazolja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert mi készteti ma a gazdát arra, hogy biztosítson? Miért kell neki felhasználni a biztosító intézeteket? Fel kell használnia azért, mert oly nagy teher nehezedik vállaira, hogy ha egy év elemi csapása nincs biztosítva, akkor tönkre ment, tönkre jutott és nem képes tovább folytatni gazdálkodását. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez mutatja, hogy az az állítás, a melyet igen tisztelt képviselőtársam itten elmondott, nem a gazdagodásnak a hőmérője, hanem legbiztosabb hőmérője elszegényedésünknek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen tisztelt Chernel György képviselőtársam felhozta, hogy a prémiumot addig, a míg az

Digitized by Google

nemzetközi úton meg nem lesz szüntetve, fenn kell tartani, tehát ő is egyedüli biztosítékot csak a prémiumban talál.

De kérdem, t. ház, hogy mikor fog ez bekövetkezni, vagy ha egyáltalában bekövetkezhetik, nem fognak-e találni módot azon termelő országok arra, hogy a prémiumot másképen, mással egyenlítsék ki, és mégis biztosítsák az ő gyáraiknak külföldön a piaczot. E tény elől, mélyen tisztelt ház, elzárkózni nem lehet. De vizsgáljuk a benyújtott törvényjavaslatot magát, mindenesetre nagyon érdekes jelenség, hogy ezen törvényjavaslat magán hordja mindazon jellegeket, a melyek az egész szabadelvű kormányzatnak az egész idő alatt, mióta csak létezik, gazdasági és kereskedelmi politikáját jellemzik.

Az első, a mi e törvényjavaslatot jellemzi: a hatalmi kérdés, a mely itt is megnyilatkozik azon görcsös ragaszkodásban a bársonyszékhez, ezen törvényjavaslat benyujtásában és keresztülhajszolásában is napvilágot lát.

De tovább megyek. Ezen törvényjavaslat legeklatánsabb bizonyítéka azoknak a »bizonyos tekinteteknek«, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* hogy úgy fejezzem ki magamat, — a melyek mindig szerepelnek és talán — sajnos — szerepelni fognak, a midőn a kiegyezésről, vagy a kereskedelmi szerződésről volt és lesz a szó; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a mely tekinteteknek megvilágítására igen kedvező alkalmat nyujtott ép az igen tisztelt előadó úr, midőn bevezető beszédében ezeket mondotta (*olvassa*): »Végre azt is tudjuk, hogy az osztrákok nagyon jól képesek megítélni és megvédelmezni saját érdekeiket, soha semmiféle gyengébb tekintet őket nem tartóztatta volna vissza érdekeiknek érvényesítésétől«.

T. ház! Nagyobb kritikát, nagyobb bírálatot a t. előadó úr nem mondhatott volna ezen kormányzati politikára, mint a milyen ezen kijelentésében foglaltatik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert micsoda értelmet kell tulajdonítani ennek: »Végre azt is tudjuk, hogy az osztrákok nagyon jól képesek megítélni és megvédeni saját érdekűket«. Ezzel a negativ állítást is provokálja, hogy mi pedig nem vagyunk képesek soha, a kormányt értve, megbirálni és megvédelmezni jogos érdekeinket, mint úgyis van. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A másik passzus így szól: »Soha semmiféle gyengéd tekintet őket nem tartóztatta vissza érdekeik érvényesítésétől«. Kérdem, vajjon nem-e épen az ellenkezőjét is állítja, hogy tudniillik nálunk mindig gyengéd tekintetek játszottak és játszanak közbe, s melyeket nekünk jól meg is kell fizetni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A harmadik, a mi ezen törvényjavaslatot jellemzi, a jogosulatlan tőkének dédelgetése. Ezt, azt hiszem, ezen törvényjavaslattól elvitatni nem lehet.

T. ház! Én mindig megkülönböztetem azt a tőkét, mely a polgári haszonnal megelégszik, attól, mely uzsorával működik. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezért mondom jogosulatlan tőkének. Hogy ennek micsoda működési köre van, azt eléggé igazolják szomorú gazdasági viszonyaink. Hiszen a miniszterelnök úr is felcsapott tőkepénzesnek, mikor tőkepénzét érvényesítette a választásoknál. Hogy minő eredménynyel, vajjon uzsorával, vagy polgári kamattal, azt legjobban meg tudja mondani ő maga. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azonban. midőn egy gazdasági kérdés elbirálásáról van szó, tekintettel kell lennünk arra, vajjon a tőke miképen működik nemzetgazdászati szempontból. Tudjuk mindnyájan, nem kell ahhoz feltaláló bölcseség, hogy az egész ország közgazdasági válságának oka korántsem a gabonaárak depressziójában, hanem főleg a nagy kölcsönnel való megterheltetésben, s azon nagy kamatlábban van, melyet a gazda kénytelen fizetni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én arra kérem a t. pénzügyminiszter urat, találjon módot, hogy ez megszüntettessék, mert minden nap, melyet el hagy mulni a nélkül, hogy ezen segítene, az áldozatok százait követeli. *(Igaz! (Úgy van! a baloldalon.)* Mindnyájan tudjuk, hogy a pénzintézetek, — tisztelet a kivételeknek, de sajnos, kevés van — az egész országban, oly kamatlábbal dolgoznak, melyet nem a mostani, de a régi buzaár sem birna meg. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha azt mindenki tudja és látja, kérdem, hol késhetik egy javaslat, mely ezen hivatva lenne segíteni. Maholnap már oda jutunk, hogy a közbirtokosságok nem fognak egyes falvak szerint elneveztetni, hanem azt kell mondani: N. N. takarékpénztári kerület közbirtokossága, mert az összes birtokok annak kezében lesznek. *(Úgy van! Tetszés balfelől.)*

Tovább megyek, s szabad legyen még egy perczre kitérnem a telepítési kérdésre. mint a mely a munkásviszonyokkal összefügg. Én a telepítésnek őszinte híve vagyok, ha a kellő kautelák mellett történik és megbízható kezek intézik! De ha a telepítéssel szemben látjuk, hogy a meglevő közbirtokos osztály, olyanok is, a kinek családjában századok óta száll apáról fiúra a birtok, egymásután jutnak tönkre, úgy hogy a mit tiz év alatt telepítenek, ugyanannyit egy év elsöpör a közbirtokos osztályból? Erre hívom fel a t. pénzügyi és a t. földmívelésügyi miniszter urak figyelmét. Itt van a tulajdonképeni válság! Ha ezen nem segítünk, még pedig sürgősen, úgy tiz-húsz év múlva csak hirmondó marad a régi gazdaközönségből!

Digitized by Google

S most áttérek a prémium kérdésére. Hogy a prémium értékét kellőkép leszállíthassam, szabad legyen azoknak szavait idéznem, a kik a prémiumról itt a házban nyilatkoztak. Az előadó úr így szólt *(olvassa)*:

»Azonban az igazságnak tartozom annak a fölemlítésével is, hogy Ausztria ahhoz az öt vagy kilencz millió forinthoz, a mely czukorprémiumok alakjában kifizettetik, nagyobb mértékben is járúl hozzá, mint mi. Ennélfogva, ha jobban van érdekelve, többet is fizet. Tény azonban — és ez nekünk egyik jogos sérelmünk — hogy ez ideig nem fizetett egészen abban az arányban, melyben érdekelve volt.«

Tehát az előadó úr világosan kimondja, hogy bizonyos mértékben igazságtalanúl vagyunk megterhelve.

Tovább megyek s idézem a földmívelésügyi miniszter úrnak azon szavait, melyeket a költségvetési vitákban mondott Komjáthy Béla szavaira reflektálva *(olvassa)*: »A t. képviselő úr azt is felpanaszolta, hogy a fogyasztási adók nem azon állampénztárba folynak be, a hol a fogyasztás történt, és hogy a prémiumok nem azon állam által fizettetnek, a honnan a kivitel történt, és nem a kivitel arányában történik a fizetés, hanem a bruttó bevételek szerint. Erre nézve a t. képviselő úrnak igaza van, . . .

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Most is azt mondom!

Major Ferencz: . . . de a kiegyezésnek épen egyik feladata, hogy czen régi anomalián segítsen és a mi jogos igényünknek érvényt szerezzen«.

Tehát régi anomaliának nevezi, régi jogtalan faktornak. Tovább menve, ugyancsak ő mondja *(olvassa)*: »A prémiumok rendszerével sokfelé tettek kisérletet. A prémiumok czélja az volt, hogy kezdő termelési ágat segítsenek és fejlődésre hozzanak. De mit lett a következménye? Az, hogy egyik ország a másik után behozta a prémiumokat, azok hatásukat elvesztették és most már a nemzetek a felett tárgyalnak, hogy a nagynehezen behozott prémiumokat miképen szüntessék meg. Engedjen meg a képviselő úr, ha valaki van, a ki segíteni akarna a magyar mezőgazdán, akkor már hivatásom és állásomnál fogva én vagyok az. De kétes értékű kisérletekbe menni, azt hiszem, nem volna helyén«. Tehát ebben a szavaiban kinyilvánítja, hogy a prémiumok kétes értékű kisérletek.

De tovább menve azt mondja *(olvassa)*: »Ha az ország a mezőgazdaság érdekében tud áldozatot hozni és remélem, hogy a financziális helyzet javulásához képest mindig tudni fog, akkor ez az áldozat essék javára az összes gazdáknak különbség nélkül, nem pedig csak a gazdálkodás egyik ágának. Azért ezen szempontból is a prémiumrendszer — azt hiszem — elhibázott volna.«

Tehát ezekben a szavaiban is elítéli a prémiumot, és csak olyan támogatást tart jogosúltnak a gazdaközönség érdekében, a mely törekvés minden gazdának jóvoltára egyformán hat.

De van egy erősebb része az igen tisztelt miniszter úr beszédének, a melyre különösen felhívom úgy az ő, mint a pénzügyminiszter úr figyelmét. Azt mondja ugyanis gróf Károlyi Sándor t. képviselőtársam beszédére *(olvassa)*: »Azt mondja a t. képviselő úr, mi nem merünk szembeszállani bizonyos áramlatokkal. Legyen meggyőződve, hogy ha mi a magyar mezőgazdaság érdekében valamit szükségesnek, helyesnek tartunk: szembe merünk állani bárkivel. Igen, Ausztriával szemben is meg tudjuk védeni Magyarország érdekeit, természetes, hogy a mennyiben jogosúlt, Ausztria érdekei is megóva legyenek. Természetes! A képviselő úr, úgy látszik, olyan szerződést kontemplál, hol az egyik fél csak nyerjen, a másik csak veszítsen. Én az Ausztriával való szövetséget és viszonyt úgy fogom fel, a mint egy becsületes szerződéses viszonyt felfognom kell.«

Tehát, mélyen t. miniszter úr, vagy nem fogadja el azt a javaslatot, melyet a t. pénzügyminiszter úr beterjesztett, vagy pedig helyt áll azon szavakért, a melyeket itt mond, a mennyiben nyiltan kimondja, hogy csakis egyenlő szerződések alapján, egyenlő jogokkal és egyenlő nyereménynyel és egyenlő teherviseléssel is megy bele a szerződésbe. Mindenesetre nagyon ajánlom figyelmébe ezen kijelentést t. miniszter úrnak. *(Tetszés balfelől.)*

Én a magam részéről teljes mérvben meg vagyok győződve az igen tisztelt pénzügyminiszter úr igazságszeretetéről, munkássága és szorgalma iránt tisztelettel adózom; kérdem azonban mégis, micsoda tekintetek vihették arra, hogy jelen esetben, midőn saját szavaival elítéli és megmondja, hogy itt meg vagyunk károsodva, hogy ha csak egy krajczár különbség is van és csak egy napra, nem egy esztendőre szól a szerződés, ilyenbe bele tud menni, akkor, a mikor nem is egyenlők az erők, tekintve az iparágerősséget, mert azt nem tagadhatja senkisem, hogy a czukoriparág Ausztriában rég megizmosodott és a legnagyobb virágzásnak örvend, még pedig rendezett gazdasági viszonyok mellett, a mi nagyfontosságú dolog az elbírálásnál, azonfelül előnyben van az által is, hogy az ő czukorrépája 3—4%-kal több czukrot tartalmaz, előnyben van továbbá, hogy az ő munkásait sokkal olcsóbban képes szerződtetni gyáraihoz, mint a mi gyáraink; tehát ha ennyi tekintet nem is szól Ausztria virágzó ipara mellett, kér-

Digitized by Google

dem, vajjon hol van a paritás, akkor, hogy ha az a gyenge iparág, a mi czukoriparunk, mely csak most van fejlődésben, kénytelen kedvezőtlenebb körülmények mellett még nagyobb áldozatokat hozni Ausztriának. Itt tehát még csak nem is gyengéd tekintetekről, hanem igazságosságról van szó, a melynek mindig hive voltam és hive leszek is.

De különben sem az az eszköz a prémium, a melylyel czukoriparunk megmenthető, ez csak szurrogátum. A biztos eszköz nemcsak a czukoripar, de minden gazdasági iparágnál a felvirágzásra a gazdasági viszonyok egyensúlyában és a gazdaközönségünk gyarapodásában találja, mikor a gazdák magok szövetkeznek, hogy a megváltozott viszonyokhoz képest gazdasági iparágakat honosítsanak meg, csakis ezen alapon és ezen feltétel mellett lehet hazánkban is a czukor iparnak biztos alapot és felvirágzást teremteni, melyre azonban legelső feltétel, miként már hangsólyoztam, a gazdákat az uzsorakamat fizetés alól felszabadítani, mely egyedül képes a megzavart egyensúlyt a gazdaságban helyreállítani és biztos alapot a fejlődésre megadni! *(Úgy van! a baloldalon.)*

Most lett volna az alkalom, hogy a kormány ezen javaslatnál, mint a kiegyezés előpostájánál megmutatta volna, hogy az ország némi reménynyel tekinthet a kiegyezés elé, hogy a múlt hibái ki fognak korrigáltatni.

Ámde ép a kiegyezés ezen előpostája méltán azon aggodalommal tölt el bennünket, hogy a beismert sérelmeink sem lesznek orvosolva, hanem mindig háttérbe leszünk szorítva, a minek kárát első sorban gazdaközönségünk és iparunk vallja, mely legbiztosabb alapját képezi fennállásának. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ideje tehát annak, hogy valahára már a józan gazdálkodás rendszerére lépjen kormányzatunk és ne dédelgesse minden terén a jogosulatlan tőkét, hanem tegye a gazdaközönséget a tőke urává, mert csak akkor fog életerős verseny gazdaközönségünkben és az iparos osztályban kifejlődni. Ez az egészséges verseny, a melyet a megizmosodott közgazdasági viszony teremt, teszi le Magyarország jobb jövőjének alapját, melyen biztosan és felemelt fővel mehetünk a jövő elé. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Az elmondottak után habozás nélkül kijelenthetem, hogy e törvényjavaslatot, mely teljes pongyolaságában, minden statisztikai adat mellőzésével, továbbá nyiltan, a miniszter úr által is kifejezve, az ország megkárosítását tartalmazva, terjesztett elő, a beterjesztett alakjában el nem fogadhatom, mert lelkiismeretemmel és meggyőződésemmel nem tudom összeegyeztetni, hogy megszavazzak oly törvényt, a mely nyiltan és köztudomásilag a károsításunkra irányúl. Ezért a benyújtott törvényjaslatot sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadom. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Miután $^{8}/_{4}$ 2-re elmúlt, javaslom, hogy a tárgyalás alatt levő javaslat felett a tárgyalás folytatása a holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendre tűzessék ki. *(Helyeslés.)* Ez lesz a holnapi ülés egyedüli tárgya.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

131. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 7-én, szerdán,

Szilágyi Dezső, közben Láng Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Papp Sámuel szabadságolása. — Közgazdasági bizottság jelentése a magyar királyi központi statisztikai hivatalról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A czukoradóról szóló 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Molnár János interpellácziója az aratósztrájk ügyében, a miniszterelnökhöz és az összkormányhoz. — Hentaller Lajos interpellácziója: az egyesült államok törvényhozása által felemelt beviteli pótvám tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez. — Hock János interpellácziója: a munkásmozgalmok tárgyában, a kormányhoz.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni Molnár Antal, a javaslat mellett felszólalókat gróf Esterházy Kálmán, az ellene felszólalókat Rakovszky István jegyző urak fogják jegyezni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a julius hó 6-án kedden tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre?

Nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Papp Sámuel képviselő magánügyei miatt négyheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Heltai Ferencz, a közgazdaságügyi bizottság előadója!

Heltai Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a képviselőház közgazdasági bizottságának jelentését (Irom. 216) a magyar királyi központi statisztikai hivatalról szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentés kinyomatását és szétosztását elrendelni s annak idején azt napirendre kitűzni.

Elnök: A beadott jelentés kinyomását és szétosztását a ház elrendeli s a napirendre tűzés iránt később fog intézkedni.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyvnek felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: T. ház! Jelentem, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem tétetett; az interpellácziós könyvben a következő újabb bejegyzések tétettek: *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár János az aratósztrájk ügyében a miniszterelnökhöz és az összkormányhoz;

Hentaller Lajos az Egyesült-Államok törvényhozása által felemelt beviteli pótvám tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez;

Hock János az alföldi munkásmozgalmak tárgyában a kormányhoz. *(Mozgás.)*

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén fognak megtétetni.

Következik a czukoradóról szóló 1896. évi XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Az előadó úr kivána szólni.

Digitized by Google

Neményi Ambrus előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek a t. háztól, hogy szokásom ellenére személyes kérdésben egy pillanatra igénybe veszem a t. ház türelmét. A ház tegnapi ülésében Hentaller Lajos képviselő úr azt a megjegyzést tette, hogy maga az előadó »három czukorgyárral áll sógorságban«. Én ugyan elegendőnek gondoltam, hogy akkor, mikor a vita bezáratik és a zárszó jogával élek, erre a félig tréfás megjegyzésre is reflektálok. Minthogy azonban úgy tapasztalom, t. ház, hogy ezen megjegyzésnek bizonyos visszhangja van a sajtóban, engedelmet kérek a t. háztól, hogy egész röviden a következőket kijelentsem: *(Halljuk! Halljuk!)* A nélkül, hogy családi visszonyaimat illetőleg valami genealógiai fejtegetésekbe bocsátkoznám, egyszerűen kijelentem, hogy semmiféle czukorgyárral, semmi néven nevezendő érdekeltségben nem voltam és nem vagyok. Kijelenteni akarom, hogy az a kérdés, vajjon a t. ház ezt a törvényjavaslatot elfogadja-e, vagy sem, az én egyéni érdekeim szempontjából rám nézve épen olyan indifferens, mint akár Hentaller Lajos képviselő úrra nézve. Én, t. ház, a bizottság megbizásából képviselem ezen a helyen ezt a törvényjavaslatot, ép úgy, mint a hogy négy héttel ezelőtt képviseltem például a diurnisták fizetéséről szóló törvényjavaslatot. Az érdekeltségem pedig a prémiumokban épen akkora, mint a diurnisták fizetésében — sem több, sem kevesebb, sem egyéb. Minden különös emóczió nélkül kivántam a t. ház színe előtt ezt az egyszerű tényt megállapítani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hentaller Lajos: T. ház! Személyes kérdésben és félremagyarázott szavaim helyreigazítása végett kérek szót. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* T. ház! Én tegnap egy szóval sem mondottam azt, hogy az előadó úr a czukorgyárakat illetőleg érdekelt fél volna; de azért közte és köztem mégis az a különbség, hogy én egy czukorgyárossal sem vagyok rokonságban, míg ő kettővel vagy hárommal is rokonságban van. *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől. Zaj.)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urakat, hogy ne vonjanak a vitába rokonsági viszonyokat, melyeknek a tárgyhoz semmi közük. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennek itt nincs helye.

Rakovszky István jegyző: Reiter János!

Reiter János: T. ház! Midőn én a szőnyegen levő törvényjavaslat feletti vitában és a vitának jelen stádiumában felszólalok, ezt nem azért teszem, mintha talán hivatást éreznék magamban a vitába új a dolog lényegét érintő momentumokat behozni. Hiszen azon szakszerű és alapos tanulmányra valló beszédek után, melyek eddig ezen oldalról elhangzottak, ez nem is volna lehetséges. De másrészt távol van tőlem a gondolat, nem is kecsegtetem magam azzal a reménynyel, mintha talán az én csekélységem képes lenne a t. túloldalt a maga álláspontjának helytelenségéről meggyőzni. Ez lehetetlen. Különben is majdnem üres padok felé hangzanak el szavaim. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* A vita jelen stádiumában, mikor a hatalmi kérdés van felvetve, nincs is már helye a kapaczitációnak. *(Helyeslés balfelől.)*

De azért én mégis kötelességemnek tartom felszólalni, még pedig azért, mert valahányszor oly természetű törvényjavaslat fekszik előttünk, mely nézetem szerint hazánk érdekeire nézve káros, minden képviselőnek kötelessége legalább is azért felszólalni, hogy adandó szavazatát indokolja. *(Helyeslés balfelől.)* És csupán ez is az egyedüli czélja felszólalásomnak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Az újabb időben gyakran halljuk egy bizonyos oldalról hangoztatni a házszabályok reviziójának szükségességét, természetesen azzal a czélzattal, hogy azokba oly rendelkezések vétessenek fel, a melyek alkalmasak az állítólag rendbontó, turbulens, féktelen ellenzék megrendszabályozására, különösen pedig a sok és állítólag csak a huzavonára czélzó ellenzéki beszéd megakadályozására. Ez a terv, t. ház, nem új, ez régi keletű, elő szokták azt rántani mindannyiszor, valahányszor a kormány oly törvényjavaslattal lép a törvényhozás elé, mely akár közjogi, akár közgazdasági, vagy pénzügyi tekintetben az országra nézve káros, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* és a mely ennélfogva nemcsak a jogos kritikát hivja ki, hanem az ellenzékre azon erkölcsi kötelességet rójja, hogy a kötelességéről megfeledkezett kormánynyal szemben minden rendelkezésére álló törvényes eszköz felhasználásával iparkodjék a jogsérelmeket vagy egyéb hátrányos következményeket elhárítani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Bezzeg nem panaszkodtak a túloldalon az ország pénzének elpazarlásáról, a drága idő elfecsérléséről a jelen országgyűlés kezdetén, mikor a kormány heteken át nem tudta foglalkoztatni a házat, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* hogy úgyszólván a szünet volt a szabály és kivétel számba ment egy-egy érdemleges ülés. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nem hallottunk panaszt a házszabályok ellen sem a költségvetési vita alatt, pedig akkor az ellenzék hol rövidebb, hol hosszabb beszédekben nyiltan kifejtette nézeteit az ország általános helyzetéről, feltárta az ország sebeit, bajait, s itt-ott a kormánynak jó tanácsokkal is szolgált. De azért nem volt panasz az ellenzék bőbeszédűsége ellen, sem pedig a házszabályok ellen. *(Úgy van! balfelől.)*

Digitized by Google

Igaz, hogy ez a vita a kormányra nézve talán kellemes is volt, intenczióiknak megfelelt részint azért, mert azon hosszabb vita leplezte a kormány munkaprogrammjának sivárságát, szegénységét, részint, mert ez a, mondhatnám, mesterségesen előidézett hosszabb költségvetési vita a kormánynak szinte bizonyos tekintetben à propos, kapóra jött. Ezért akkor nem is hallottunk panaszt a bőbeszédű ellenzék ellen, sőt ellenkezőleg tudjuk, hogy a túloldal is ebben a költségvetési vitában élénk részt vett. Egymás után álltak fel az újonnan megválasztott kormánypárti kapaczitások és nem ritkán igen terjengős beszédekben dicsérték vezérüket, Bánffy Dezsőt, azon a providencziális férfiút, a ki a lefolyt követválasztások alkalmával államférfiúi előrelátásának, ügyességének, nem mindennapi erélyének és vezéri talentumának fényes jeleit adta. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

Ebben valamennyien megegyeztek és így telt az idő, a melyben legalább megkisérlettek visszaverni és megczáfolni az ellenzéki támadásokat és mivel ez nem igen volt lehetséges, legalább letagadni a felhozott állításokat. Szóval a vita húzódott és a túloldal legfölebb azon boszankodott, hogy ebben a költségvetési vitában a nemzeti párt nem vett részt, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* hanem megelégedett azzal, hogy a maga álláspontját, különösen a kormánynyal szemben bizalmatlanságát egy rövid deklaráczióval kifejezésre juttassa. Provokálás volt elég, *(Zaj. Élénk helyeslés balfelől.)* azonban a nemzeti párt hallgatott s így a túloldal szónokai kénytelenek voltak az ezen párt, de különösen annak illusztris vezére ellen felhozni szokott rágalmazásokat és gyanusításokat ismételni. Mondom, akkor jók voltak a házszabályok. Az elhangzott, gyakran meglehetős hosszú beszédek miatt senkinek sem jutott eszébe akár a házszabályok revizióját szorgalmazni, akár pedig az ellenzék bőbeszédűsége miatt panaszt emelni. És most egyszerre sok az ellenzéki beszéd. A vitának nyújtása állítólag károsítja az országot. És ha kérdem, honnan ez a panaszos hang, miért van ez: azt látjuk, hogy azért, mert az ellenzék erélyes és kitartó küzdelmet folytatott a kormánynak a sajtó ellen irányuló merénylete ellen és azért, mert ugyanezen ellenzék a szőnyegen levő törvényjavaslatot behatóan, szakszerűen tárgyilagosan bírálat alá veszi. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Azt merem teljes joggal állítani, hogy az ellenzék ebben a két vitában soha nem lépte túl sem a parlamenti szólásszabadságnak, sem pedig a házszabályok rendelkezéseinek határait. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ellenkezőleg, minden elfogulatlan, higgadtan gondolkodó politikus kénytelen elismerni, hogy ebben a két vitában, de különösen ama 16. §. ellen felhangzott ellenzéki beszédek úgy tartalmukra, mint formai szépségükre nézve bármely czivilizált állam parlamentjének becsületére váltak volna. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Az igaz, hogy, mikor a kormány e két törvényjavaslatot benyújtotta, nem számított ily erélyes ellenállásra. Az ellenzék azonban megtette kötelességét. Különösen a megelőző vitában oly magasan vertek a hullámok, hogy ismételten ingadozni láttuk az igen tisztelt igazságügyminiszter urat, pártjának kitünőségei félrevonúltak, hallgattak, némelyik talán kárörvendre szemlélte, a miniszter vergődését *(Helyeslés a baloldalon.)* és csak itt-ott akadt egy-egy bátor férfiú, a ki jobb ügyhöz méltó buzgalommal sietett a szorongatott miniszter segélyére. De hiába, nehéz ám a rossz ügyet védelmezni *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* különösen akkor, mikor a felszólalt túloldali szónokok valamennyien abba a dilemmába estek, hogy dicsőítették a sajtószabadságot, de azért mégis oda konkludáltak, hogy az annak megnyirbálására czélzó 16. §-t meg kell szavazni.

Nos, t. ház, a jelen vita nem egészen így alakúl. Egy-két túloldali képviselő felszólalt, a többi hallgat, Úgy látszik, azt tartják, hogy hallgatni arany. *(Egy hang a szélső baloldalon: Legalább is czukor!)* Ily körülmények közt mi ellenzékiek meg vagyunk fosztva azon élvezettől, hogy lássuk, mikép zengenek az új pretoriánusok dicshimnuszokat vezérüknek, de meg vagyunk fosztva azon élvezettől is, hogy érvek ellen érveket hozzunk fel.

(Az elnöki széket Láng Lajos foglalja el.)

Különösen az újabb időben egyik túloldali képviselő sem találta érdemesnek az ellenzékkel szemben a maga álláspontjának kifejtését itt a házban megkisérteni és így magam is, sajnos, meg vagyok fosztva azon szerencsétől, hogy a törvényjavaslat vedelmére felszólalt valamely képviselőtársam beszédére reflektáljak, a mint azt a parlamenti szokás megkövetelné, hanem kénytelen vagyok részint a korábban elhangzott felszólalásokkal foglalkozni, részint pedig észrevételeimet a törvényjavaslat közgazdasági és pénzügyi hatásának mérlegeléséből meríteni, miért is az igen tisztelt ház előzetes kegyes elnézését kérem, ha e téren itt-ott ismétlésekbe leszek kénytelen bocsátkozni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

T. képviselőház! A szőnyegen levő törvényjavaslatról azt szokták a túloldalról mondani: hiszen az nem bir valami különös fontossággal, nincs abban más, csakis egy fennálló, de a folyó hó végén lejáró törvény érvényének meghosszabbítása további egy esztendőre. Ezen csekélység miatt csakugyan nem érdemes, hogy az ellenzék

Digitized by Google

olyan nagy lármát csapjon, vagy pláne obstrukcióval fenyegetőzzék.

Épen így beszéltek, okoskodtak a 16. §-nál is. Persze azok, a kik egymásután feláldozzák az ország jogait, koczkára teszik az ország legvitálisabb érdekeit, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a kik a magán-, a személyes és a közszabadságot, az élő törvényeket lábbal tiporják, a kik a nemzet önérzetét semmibe sem veszik *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ha az megsértetik, annak kellő elégtételt kieszközölni nem képesek, a kik a nemzet alkotmányjogi biztosítékait egymásután megnyirbálják: azok természetesen minden lelkifurdalás nélkül képesek kezüket rátenni azon egy alkotmányjogi garancziára is, mely eredeti tisztaságában még fennáll: a sajtószabadság elvére. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azon sem csodálkozom, hogy ha ők egy perczig sem haboznak magyar pénzből az osztrák iparnak prémiumok czímén áldozatot hozni. *(Úgy van! balfelől.)* Hisz ők csakis a viczinális vasutak engedélyezéséből és építéséből szedett tömérdek nyereségek, a különféle bankigazgatóságokkal összekötött aránytalan jövedelmek és mindenféle üzleti hasznok iránt birnak érzékkel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem törődnek ők azzal, hogy Magyarországon hogy szedi naponként áldozatait a gazdasági válság, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy pusztúl a közép-, a kisbirtokos- és a kisiparososztály, hogy vándorol ki népünk idegen világrészekbe, magának új hazát keresni, *(Úgy van! balfelől)* hogy szaporodik és terjed az államfelforgató szoczializmus és proletariátus. Ők csak a székes főváros új palotasorait látják, a gyárak füstölgő kéményeit és míg amazoknak évekre szóló adómentességet biztosítanak, addig a merkantilistáknak minden czímen nyújtanak előnyöket. A gazdaközönséggel ők nem törődnek, sorsára hagyják, legfeljebb azt a jó tanácsot adják neki; segíts magadon, majd megsegít az Isten is. De arról nem gondoskodnak, hogy az a gazda kapjon olcsó hitelt, arról sem gondoskodnak, hogy termését, egész évi munkájának gyümölcsét előnyösen értékesíthesse, hanem hajtják az uzsorások karjaiba, nyakára zúdítják az idegen terményeket. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ha a szerencsétlen gazdaközönség e miatt feljajdúl és képviselői e házban érdekében felszólalnak, hogyha sürgetik a már sokszor igért reformokat, a börzeadót, az őrlési engedély eltörlését, a szövetkezeti törvényt és hasonló reformokat: akkor mindig süket fülekre találnak, legfölebb azzal biztatnak: hiszen tanulmányozzuk a kérdéseket, folynak az ankétek, legközelebb be fogjuk terjeszteni, és ezek azt hiszik, hogy betömik az éhes gazdaközönségnek a száját.

Bezzeg máskép járnak el akkor, mikor oly törvényjavaslatról van szó, mely a nagytőkének, a nagyiparosoknak *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* előnyére válik, különösen akkor, mikor az osztrák nagyipar dédelgetéséről van szó. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Akkor elnémúl minden közjogi, minden közgazdasági s minden pénzügyi aggály, háttérbe szorúl Magyarország érdeke, itt gyorsan kell intézkedni, mert különben meg találnának haragudni azok az osztrákok, a mi az országra — értsd a liberális kormányt és pártját — kiszámíthatatlan konzequencziákkal járhatna. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És mit tapasztalunk, t. képviselőház? Azt, hogy az ilyen törvényjavaslatokat rendesen az utolsó pillanatban szokták előterjeszteni, hogy az ellenzéknek, de különösen a nagy közönségnek ideje se legyen a kérdéssel behatóan foglalkozni. S ha azután ezen taktika néha nem sikerül és az ellenzék egyik-másik kérdésben beható vitát folytat, akkor mindjárt az obstrukczió czímét festik a falra, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* veszélyeztetve látják a közjogi kiegyezést, veszélyeztetve látják magát a parlamentárizmust, sőt nem ritkán a hazafiatlanság vádját vetik a szemére. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha már most azt kérdem, hogy a szőnyegen fekvő törvényjavaslatot hányféle szempontból lehet kifogásolni, úgy felfogásom szerint a felhozható kifogásokat három osztályba lehet sorozni: az első osztályba tartoznak a közjogi kifogások, a másodikba a közgazdaságiak, a harmadikba a pénzügyiek.

A mi a közjogi kifogásokat illeti, t. ház, úgy ezen szempontból első sorban szomszédjaink ezen az oldalon *(A szélső baloldalra mutat.)* kifogásolták a törvényjavaslatot s ebbeli érveiket magából a kiegyezési törvényből merítették. És én nem habozom kijelenteni, hogy szónokaik oly ügyesen csoportosították az álláspontjuknak igazolására szolgáló indokokat, hogy az első tekintetre majdnem megdönthetetlennek kellene elismernem argumentácziójukat.

A mi ezen argumentumokat illeti, úgy felfogásom szerint azok talán túllőnek a czélon és pedig azért, mert habár magából a kiegyezési törvényből merítvék, még sem oly alaposak, nézetem szerint nem oly indokoltak, hogy azok egyedül indokúl szolgálhatnának arra, hogy e törvényjavaslatot ne is tárgyaljuk. De elismerem, hogy e kifogások komolyak, és mi sem bizonyítja inkább ezen argumentumoknak legalább látszólagos fontosságát, mint azon körülmény, hogy maga a pénzügyi bizottság ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával behatóan foglalkozott ezen közjogi kifogásokkal. Maga a t. miniszter úr szükségét látta tőle telhetőleg felhozni érveket,

Digitized by Google

a melyek az ellenzéki szónokok közjogi aggályainak eloszlatására alkalmasaknak látszanak. Az igen t. előadó úr expozéjában szintén behatóbban foglalkozott ezen közjogi ellentétekkel, de maga az igen t. pénzügyminiszter úr felszólalásában nem is reflektált azon ellenvetésekre, melyeket Komjáthy Béla t. képviselőtársam ezen javaslat ellen közgazdasági és pénzügyi szempontból felhozott, hanem kizárólag közjogi fejtegetéseit vette bírálat alá, iparkodott azokat megczáfolni s t. képviselőtársamat megnyugtatni.

Ez a tény magában véve elég bizonyíték arra, hogy ez a kérdés nem oly tiszta, mint a milyennek a túloldalról feltüntetni akarnák, hanem hogy némileg homályos és beható kritikát igényel. Mert azt az egyet nem lehet eltagadni, hogy azon esetben, ha a most tárgyalás alatt álló törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, az ennek megfelelő intézkedés Ausztriában nem fog az eddig gyakorlatban volt alakban, tudniillik szentesített törvény alakjában, hanem császári rendelettel életbe léptettetni. Az az eshetőség sincs kizárva, hogy a Lajtán túli parlament ezen kibocsátott rendeletet nem fogja tudomásúl venni s így az hatályát veszti. Maga az igen tisztelt pénzügyminiszter úr konczedálja ezen eshetőség bekövetkezését. Az ő felfogása szerint ugyan ez csak theoriában áll, tényleg nem fog beállani, mert az igen tisztelt pénzügyminiszter úr szerint lehetetlen még az osztrák parlamentről is feltenni, hogy annyira megfeledkeznék feladatáról, mely abban áll, hogy az országnak szellemi és anyagi jólétét előmozdítsa, hogy ezen császári rendeletet tudomásúl ne vegye. Tehát az igen tisztelt pénzügyminiszter úr impliczite maga elismeri, hogy ezen törvényjavaslat első sorban osztrák és nem magyar érdek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr iparkodott a felhozott közjogi aggályokat eloszlatni. Nem akarom hinni, hogy sikerült volna neki szomszédainkat felfogásuk helytelenségéről meggyőzni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Legkevésbbé lesz ily hatással a t. miniszter úr azon kijelentése, hogy a részletes tárgyalás alkalmával oly kiegészítést fog javaslatba hozni, melyben világosan ki legyen mondva, hogy azon esetre, hogy ha a mi hozandó törvényünknek megfelelő törvényes intézkedés a Lajtán túl a jövő évi julius 31-ike előtt bármely okból elvesztené hatályát, ugyanakkor az általunk hozandó törvény szintén hatályát veszti. Azért nem tulajdonítok gyakorlati súlyt ezen netalán beterjesztendő módosításnak, mert Horánszky Nándor t. képviselőtársam kézzel foghatólag bebizonyította, hogy ezen törvényjavaslat a fennálló vám- és kereskedelmi szerződésen alapszik, hogy tehát ennek lejártával eo ipso kell, hogy elveszítse a maga hatályát. Abban is teljesen igaza van az én t. képviselőtársamnak, ha mi ezen törvény hatályát a vám- és kereskedelmi szerződés tartamán túl is fenn akarjuk tartatni, ez jogilag lehetetlen és gyakorlatilag keresztülvihetetlen. Én tehát a közjogi argumentáczió azon részétmely a törvény hatályára vonatkozik, nem tartom indokoltnak.

De túlzott az a másik indok, hogy Ausztriában nincs teljes alkotmányosság, mert az a faktor, melylyel alkotmányos úton szerződhetnénk, most nem működhetik. Igaz, Ausztriában a parlamenti állapotok nagyon zavarosak és az alkotmányos működés gépezetében bizonyos fennakadás észlelhető. De azt nem merném állítani, hogy ott az alkotmányos élet szünetel. Az alkotmány sem megváltoztatva, sem felfüggesztve nincs; én tehát addig, a míg ez egész bizonyossággal nem lesz konstatálható, az osztrák belügyekbe beavatkozni nem érezhetem magam hivatva. Boldogúljanak ők, a hogy tudnak. De mégis feltünő jelenség, hogy Ausztriában azok, kik e kérdésben szaktekintélyeknek vannak elismerve, két táborra szakadtak arra nézve, hogy a kibocsátandó császári rendelet egyenértékű-e egy szentesített törvénynyel? És csodálatos, Lustkandl is azon táborban küzd, mely szerint császári rendelettel ez intézkedést Ausztriában életbe léptetni nem lehet. Azzal érvel, hogy a magyarok nem fogják e császári rendeletet törvényértékünek tekinteni. Tehát a magyarok alkotmányos érzületére appellál az a Lustkandl, kinek Verwirkungs-Theoriejával szemben egy Deák Ferencz volt kénytelen tollat fogni. Igy változnak az idők és a felfogások.

Eszembe jut az egyszeri magyar-óvári bádogos esete, a ki az 50-es években, valahányszor az akkori hatalmas megyefőnökkel az utczán találkozott, alázatosan félreállt és levette a kalapját. Mikor bekövetkezett az alkotmányos élet, egy esős napon, sáros utczán át vezető gyalogjárón megint találkozott a megyefőnökkel, ki már a közben elvesztette volt állását. Most nem tért ki, hanem magyar kokárdával kalapján odaállt és várta, mi lesz. A volt megyefőnököt meglepte ez eljárás. Honnan van az, hiszen ön ezelőtt már messziről levette előttem kalapját és most nemcsak hogy nem üdvözöl, hanem még utat sem enged, úgy hogy kénytelen leszek a legnagyobb sárban átmenni a túlsó oldalra. És a bádogos büszkén azt felelte neki: »Ja sehen's Herr Comitats-Vorstand! jetzt is's einmal a so.« *(Derültség balfelől.)*

Már most, t. ház, a mint említettem, én a szőnyegen levő törvényjavaslatot nem csak közjogi szempontból diffikultálom, mert én azt sokkal hátrányosabbnak tartom az ország pénz-

Digitized by Google

ügyi és közgazdasági érdekeire nézve. *(Helyeslés balfelől.)* A túloldali szónokok, természetesen köztük az előadó úr is, ezzel szemben egészen más álláspontot foglalnak el. Ők azért ajánlják a törvényjavaslatot elfogadásra, mert annak elvetése esetében ezer, meg ezer czukorrépatermelő gazda tönkre megy. Ezt állítani lehet, de bebizonyítani alig lehet és eddig nem is hallottam olyan bizonyítékokat, melyek ezen állítást le is győzték volna. Azért mégis áll rendelkezésére a kormánynak egy olyan eszköz, a melylyel legalább a külvilág előtt bebizonyíthatni hiszi, hogy az ő állítása megfelel a valóságnak. Hiszen tudjuk, már mozgásba hozatott az egész hivatalos apparátus. Itt is, amott is, tudom, hogy a törvényhatóságok, városok, gazdasági egyesületek, hol választmányuk, hol rendkivüli közgyűléseik által gyártják a feliratokat a kormányhoz és a képviselőházhoz, melyben könyörögnek az iránt, hogy ezen törvényjavaslat mielőbb tárgyaltassék le és fogadtassék el és pedig változatlanúl.

Tudjuk, hogy ezen mód igen alkalmas eszköz a mesterséges közvélemény megcsinálására, hiszen láttuk ezt annak idején az egyházpolitikai kérdésnél, de újabban a katonai törvényjavaslatok beterjesztése és tárgyalása alkalmával, hogy siettek ama lojális törvényhatóságok, városok dics-himnuszokat zengeni a kormánynak, melyeknek ezen törvényjavaslat beterjesztése érdekében volt, pedig oly ártatlan volt a kormány ebben, mint a ma született gyermek, de az eszköz már többször bevált, miért ne próbálnók meg most is? És a mi sajátságos ebben a mozgalomban, legalább a lapok hírei szerint, ismét láttam szerepelni az Andrássy grófokat, a kiknek felfogására e kérdésben a kormány kiváló súlyt fektetni látszik, nem úgy, mint az inkompatibilitási kérdésben *(Úgy van! balfelől.)* Akkor mit sem adott az Andrássy grófok felfogására. De nem tulajdonított súlyt azon manifesztációnak sem, melyek hol törvényhatóságoktól, hol más testületektől vagy népgyűlésektől eredtek a quóta felemelése ellen, hanem a kormány összetett kézzel nézte, mint folyik Ausztriában minden számbavehető faktor részéről az agitáczió. *(Helyeslés balfelől.)*

És most mit látunk? Túl Ausztriában, azok az osztrák czukorgyárosok igen élelmes emberek, az is bizonyos, hogy jó információjuknak kell lenni, ők nagyon jól tudják, hogy ez a javaslat első sorban az ő előnyükre szolgál, azért meg is mozdítanak minden követ, hogy ezen előnyöket a maguk számára biztosítsák. De nemcsak ezen az úton akarnak előnyöket élvezni. Kartellek útján akarják az eddigi előnyöket biztosítani, sőt kiterjeszteni az által, hogy ezeket a kartelleket mind szorosabban fűzik, sőt a nyers czukrot gyártókat is bevonják a kartellbe. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Reiter János: A mennyiben a bécsi lapok hirei alaposak, három gyár kivételével már is sikerült ezen nyers czukrot gyártókat a kartellbe bevonni és ez a három gyár is előbb utóbb kénytelen lesz hozzájuk csatlakozni, de hazai czukorgyáraink is kénytelenek lesznek hasonlót cselekedni.

Ha igazak a bécsi lapok hirei, úgy a többek közt az a stipuláczió létesült, hogy nem szabad a kartellben nem álló gyárnak nyers czukrot eladni a közös vámterületen belől, ha pedig valaki mégis a kartellben nem álló belföldi gyárnak vagy egyeseknek nyers czukrot elad, tíz forinttal magasabban köteles számítani métermázsánként, mint a kartellistáknak. Az is benne foglaltatik a stipulácziókban, hogy a nyersczukor-gyártók a kartell tartama vagyis öt év alatt finomítókat fel nem állítanak, sem ilyenek felállításában részt nem vehetnek.

Ha czukorgyárosok, t. ház, ily kartelleket kötnek, ez csakis a termelő és fogyasztó megkárosítását czélozhatja, ily kartellekkel szemben ki van zárva a verseny, lehetetlenné van téve a kinálat és kereslet viszonya szerint való természetes árképződés.

És ha tekintetbe veszszük, hogy ezt a mozgalmat az osztrák gyárosok inicziálták, hogy ők a mi gyárainkkal szemben túlsúlyban vannak, hogy a mi gyáraink alig egy tizedrészét képezik az osztrák gyáraknak: oda jutunk, hogy nálunk Magyarországon nem mi és nem a mi iparunk, hanem kizárólag az osztrák nagyipar állapítja meg a czukorárakat, ez zsarolja ki a termelőket és a fogyasztóközönséget.

És ha ezeket látom, lehetetlen, hogy hozzájárúljak ahhoz, hogy ezen gyárosok üzelmei még pozitiv állami szubvenczióval is támogattassanak. Hisz a vita folyamán be lett bizonyítva, hogy hazánkban a czukortermelés alig haladja meg a szükségletet és ha mégis bizonyos túlprodukcziót észlelünk, ez csakis az osztrák czukor beözönléséből származik. El kell ismernem, hogy ez a körülmény némileg sújtja a mi gyárosainkat is, de ez a körülmény nem szolgálhat indokúl arra, hogy nehány nagy czukorgyáros kedveért a mi különben is túlterhelt adófizetőinket milliókra menő terhekkel sújtsuk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hisz, nem ugyan hivatalos adatok alapján, — ilyenek, sajnos, nem álltak rendelkezésre, — hanem hosszú tanúlmány és kombinácziók alapján számította ki Horánszky Nándor t. barátom és képviselőtársam, hogy évenkint közel fél millióval többet adózunk mi az osztrák iparnak, mint a mennyit a prémium útján gyárosaink

Digitized by Google

kapnak. Ezzel azt hiszem, t. ház, be van bizonyítva egyúttal ezen törvényjavaslatnak pénzügyi hátránya is.

De hiszen az igen tisztelt pénzügyminiszter maga sem tagadja, hogy éveken keresztül az eddigi elszámolási módozat folytán Magyarország tetemes kárt szenvedett és én részemről méltánylom az igen tisztelt pénzügyminiszter úrnak ezen őszinteségét, valamint abbeli törekvését is, hogy jövőre Magyarországtól ezen kárt elhárítsa. A pénzügyminiszter úr vigasztalt is bennünket azzal, midőn felszólalásában kijelentette, hogy a legközelebb megkötendő vám- és kereskedelmi szerződésben gondoskodva lesz arról, hogy jövőre e téren hazánkat kár ne érje. Ki lesz kötve ott világosan, hogy a prémiumoknál az az elv lesz irányadó, hogy minden állam azon mennyiség után fog particzipiálni, a mennyit egyik-másik czikkből kivitt. Mi köztünk tehát abban áll a különbség, hogy én, mihelyt meggyőződöm arról, hogy valamely fennálló rendelkezés hazánkra nézve káros, azonnal iparkodom e bajon segíteni, míg a miniszter úr igen helyesen diagnosztizál, de nem mer gyökeres kúrához nyúlni, hanem azzal vigasztal, hogy majd jövőre ezen bajon segíteni fog.

(Az elnöki széket Szilágyi Dezső foglalja el.)

Hát épen a pénzügyminiszter úr ezen eljárása bizonyítja, hogy ő sem képes menekülni azon lidércznyomástól, a melyet a kormány általános politikája még az ő ressortjára is gyakorol, és azért áll meg fél úton és az általa is sérelmesnek talált intézkedésnek, a prémiumnak meghosszabbítását további egy esztendőre az osztrákok érdekében itt e házban pártolja.

Azt szokták mondani, t. ház, a törvényjavaslat védelmezői, hogy ezen törvényjavaslat elvetése esetén tönkre megy ezer meg ezer kis gazda, a ki répatermeléssel foglalkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát, t. ház, a ki a gyakorlati életet ismeri, az tudja, hogy — egyes vidékeken megengedem nagyobb mérvben, de — átlag a kisbirtokos csak csekély mérvben foglalkozik répatermeléssel, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* nagyobb mérvben csak a nagyobb birtokosok foglalkoznak vele. De azt is tudjuk, hogy úgy a kis gazda, mint főleg a nagybirtokosok gondoskodnak szerződések kötése által saját termésük értékesítéséről. Hát az a kár, a melyet itt érvül felhoznak a törvényjavaslat mellett, csak az esetre érné — mondjuk — akár az összes répatermeléssel foglalkozó gazdákat, hogyha valamennyinek a szerződése épen az idén járna le, de hát ez az eset ki van zárva; meg aztán hiszen a campagneban már benne is vagyunk. Ennélfogva azt állítom, hogy az az argumentum igen sokat karol fel és épen azért nem bizonyít semmit. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mielőtt, t. ház, beszédemet bezárom, még egy észrevételt akarok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat indokolásában az igen tisztelt pénzügyminiszter úr maga is úgy nyilatkozik, hogy ő nem barátja a prémium-rendszernek, hanem mintegy kényszerhelyzetbe jut ezáltal, hogy más államok, melyek czukor-exporttal foglalkoznak, hasonló módon védik meg czukortermelésöket.

Nem akarok arra kitérni, hogy mi magyarok bizony nagyon szegények vagyunk ahhoz, hogy az iparos országokkal különösen Németországgal és Franczia országgal e téren versenyezhetnénk. Bizonyos mértékben igenis versenyezhetne Ausztria; de ez csak úgy akar versenyezni, ha mi fizetjük meg az árát. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mondja is a t. pénzügyminiszter úr, hogy nemzetközi úton folytak tárgyalások a prémium-rendszer megszüntetése iránt, de sajnos, ezen tárgyalások mindeddig nem vezettek eredményre; mindaddig tehát, míg e téren eredményt nem sikerül elérni, akarva nem akarva nekünk fel kell tartani a prémiumot.

No hát, t. pénzügyminiszter úr, a napokban olvastam egy újságban, hogy Amerikában nem így gondolkoznak. Ha Amerikában belátják azt, hogy egyik, vagy másik intézkedés az ő iparukra káros, azonnal gondoskodnak, még pedig gyökeres orvoslásról. Most is oly tarifajavaslatot terjesztettek be, a melyben a czukorra magas vámot vetettek. De van ám nekik is annyi eszük, hogy belássák, hogy esetleg azok az államok, a melyek eddig is nagy mértékben szállítottak Amerikába czukrot, ezt a czélt meg tudnák hiúsítani azzal, hogy felemelik a prémiumot. Ennek tehát elejét vették azzal, hogy felvettek a törvénybe egy általános rendelkezést, a melynél fogva mindazokra a czikkekre, a melyek akár nyilt, akár titkos kiviteli prémiumot élveznek, hasonló pótvám lesz kivetendő. Azt hiszem, Amerikának ezen a példáján mi is okúlhatnánk. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezzel nem akarom azt mondani, hogy mi magunk egyedül képesek volnánk erre; hanem ha Amerika jó példával megy elől, talán ez a vén Európa is gondoskodhatnék ilyformán a bajok orvoslásáról és akkor el fognak némúlni azok is, a kik nemcsak a czukorprémiumot akarják fentartani, hanem a gazdasági válság bajait is azzal akarják gyógyítani, hogy a gabonára nézve is honosítsanak meg ilyen kiviteli prémiumot. Remélem, nem sokára ők is meg fognak győződni, hogy a prémium-rendszer le-

Digitized by Google

járta magát, csődöt mondott, hogy az nem egészséges. És miután meg vagyok győződve arról, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat Magyarország érdekeit, és pedig közgazdasági és pénzügyi érdekeit mélyen sérti, miután meg vagyok győződve arról, hogy ezen törvényjavaslat elvetése esetén nem fog bekövetkezni az az eset, a melylyel rémítgetnek, hogy czukoriparunk, ezer meg ezer répatermelő kisbirtokosunk tönkre fog menni, ellenkezőleg, miután meg vagyok győződve arról, hogy ezen egész prémium-rendszer senki másnak nem válik előnyére, mint az osztrák nagyiparnak, — a melyet én támogatni nem akarok, — ennélfogva a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott t. képviselőtársam egészen eltalálta azon gondolatmenetet, a mely engem ezen javaslat elleni állásfoglalásomnál vezérel. Én is azon sorrendben szándékozom bírálat alá venni úgy a javaslatot, mint az annak tárgyalása körüli momentumokat és én is azért a helyzet illusztrállására egy pár perczre igénybe fogom venni a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sajátságos helyzettel állunk szemközt. Ezen országgyűlés egybehívása óta a t. túloldal a hazaárulás vádjával egymásután három pártot illetett különböző momentumok alapján. A néppárt megkapta a hazaárulás vádját, még mielőtt ide bevonúlt. A többek közt a néppárt ellen hazaárulás miatt emelt vádnak egyik indokát képezi az is, hogy Ausztriával kaczérkodik. Nem foglalkozom bővebben ezen kérdéssel, csak megemlítem a tényt.

Nyomban utána a költségvetési, illetőleg a felirati vita stádiumában megkapta a hazaárulás vádját a nemzeti párt. Megkapta azért, mert passzivitással viselkedett a vita első stádiumában, mert úgy volt meggyőződve, hogy a parlament összeállítása törvényellenes alapon történt, s így vitatkozásaiban — legalább a parlament helyzetének tisztázásáig — részt nem vehet. Mennyiben volt ezen vád indokolt, azt bírálják meg azok, a kik emelték. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

S most, t. ház, az a múltban annyira földicsért parlamentaris érzületű, helyes gondolkozású, komoly ellenzéki állásfoglalásra annyira hivatott Kossuth-párt a vita ezen stádiumában megkapta a hazaárulás vádját oly helyről, a melylyel nem szoktunk vitatkozni, nem pedig azért, mert ha az illető hivatott őre a parlamentarizmusnak, ha mint a parlament tagja bírálja meg a helyzetet, itt a helye neki, itt kell neki nyilatkozni, ha pedig nem ez, akkor az egy olyan félreeső helyről eredő nézet, a melylyel nem szoktak jobb társaságban foglalkozni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a helyzet sajátságos volta mégis csak kívánja a kritikát. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha minden párt hazaáruló, a mely nem szavaz meg mindent vaktában, ha a hazaszeretet non plus ultrája abban rejlik, hogy a miniszteri bürókban úgy a hogy összetákolt javaslatokra ament kell mondani, és azután hazamenni . . . . . Nekünk vagy legalább nekem s azoknak, a kikkel egy párthoz tartozom, a hazaszeretetről és a hazaárulásról más fogalmunk van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én például azt mondom, hogy a ki a hazának akárcsak egy talpalattnyi földét, akár egy garasát másnak, idegennek odadobja, az eladja a hazát, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* a ki azonban minden garasát megvédelmezi vérével és minden erejével, az a haza iránti lelkesedésének, a hazaszeretetének adja példáját. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Sajátságos a helyzet más oldalról is, sajátságos a mi pártunk állásából folyólag speczialiter. Nincsen magyar ember a hazában, a ki, négyszemközt akármelyik párthoz tartozzék, el ne ismerne két dolgot. El ne ismerné először azt, hogy a függetlenségi párt Magyarország alkotmányának védője, és pedig oly védője, a kire a túloldalnak nagy szüksége van, hogyha komolyan akar fölfelé is, kifelé is valamit elérni. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minden más állam törvényhozásában egy ily faktort keresnének, megszeretnének; és önök pedig ezt a pártot hazaárulással vádolják. Hát, t. ház, ez az a sajátságos helyzet.

Rónay János: Nem vádolta ezzel senki!

Barta Ödön: Méltóztassanak olvasni azokat a szakközlönyöket, a melyek a czukorprémiummal most foglalkoznak. Azt hiszem, miután az előfizetési idő már lejárt, julius 1-je után a Pesti Hirlap elég merészen állott elő a hazaárulás vádjával mint kormánypárti organum. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akartam megnevezni, mert nem akartam vitába elegyedni vele. De azt hallom, hogy parlamenti tagtól ered a vád. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Helyzetünk sajátságos volta egyébben is nyilvánúl. Köztudomású dolog — nem vitathatja el senki, — hogy oly lelkesedéssel, hévvel és kitartással senki és semmiféle párt nem küzdött az esküdtszéki intézményért, mint ez a párt. Programmpontját képezte már akkor, mikor a t. túloldal épen úgy, őrültség és agyrémnek deklarálta, mint mostani állásfoglalásunkat a XVI. szakaszt és a czukorprémium ellen. És mi volt a helyzet sajátságos volta? Az, hogy mikor a

Digitized by Google

t. kormány végre a helyzet konzequenciájával másképp leszámolni nem lévén képes, behozta a házba a javaslatot, akkor oly torzalakban hozta be, hogy azoknaka kik ezen intézményért évtizedek óta küzdöttek, kénytelenek vagyunk ellene állást foglalni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A rokon sajátság, a mely azon eset és a mai között fenforog, abban áll, hogy köztudomású dolog, hogy a kik ezen oldalon ülnek, különösen a nemzeti párt, — azt nevezem meg először — agrarizmussal volt mindig vádolva; a függetlenségi párt gyökere köztudomás szerint a nép szivében van, a néppárt a nevében hordja a jellegét, hát minket, ezen pártokat, melyek vérükkel és életükkel a néphez vannak fűzve, a kik nem hatalmi érdekből, hanem meggyőződésből küzdöttek a népért, szembeállítanak a néppel s azt mondják, hogy a mikor ezen javaslattal szemben állást foglalunk, a mezőgazdaság ellen küzdünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát ez parlamentarizmus? Ez a parlamentarizmus meghamisítása! *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen van-e nagyobb meghamisítása a parlamentarizmusnak, mint mikor a parlamentből tévhitet terjesztenek a nép közé és eltávolítani igyekeznek azt a pártot, a mely mindig csak a tiszta meggyőződést szolgálta? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nagy elbizakodottság lenne, ha fötételezném csak egy perczig is, hogy akármely argumentummal indokolnám meg álláspontomat, nekem sikerüljön, a mi senkinek sem sikerül, mert a kinek sikerülne, az nincs bent, hogy sikerülne más elhatározásra birni a t. kormányt, mint melyet ezen törvényjavaslatnál elfoglalt. Ki van adva a jelszó; pártkérdés minden, a mit az ellenzék ellenez.

Én meg állok itt, t. ház, mert itt az én közjogi tudományom megakad. Én nem tudom megérteni, hogy miért van joga valakinek még ma ellenzékinek lenni, miért van joga egy kerületnek, ha azt semmiféle úton nem sikerül eltéríteni, ellenzéki programmal megválasztott képviselőt ide beküldeni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és miért igazolják önök, hiszen a hatalom a kezükben van. A ki ellenzéki, önök szerint csak arra való, hogy itt üljön, vagy nem is üljön, hanem csak létezzen, támogassa az önök törekvését, vegye fel illetményeit és számítson mint numerus. Ha önök ezt a praxisba átviszik, nagyon meg fogja gondolni minden ember Magyarországon nem azt, hogy ellenzékire szavazzon, hanem, hogy ellenzéki mandátumot vállaljon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez azonban nem egyezik meg sem a mi érzékünkkel, sem azon kötelességekkel, a melyeknek teljesítését a nép részéről magunkra vállaltuk.

Mi nem szerződésszerűleg jutottunk a mandátumhoz, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nekünk kötelességeink vannak, melyeket magunkra vállaltunk, mert mondottuk, hogy más hatalommal kell egyezkednünk. Önök azt követelik tőlünk, hallgassunk és a mint egy vita folyamán négy ember megszólal, már azt mondják, hogy obstrukczió van. *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Negyedik?)* Méltóztassanak hangosabban közbeszólni, akkor reflektálok rá, de így nem tudok.

Hát én nem tudom, hogy minő fogalom az az obstrukczió, nem is tartozom azon szerencsések közé, a kik önökkel átküzdötték az obstrukcziót, mert önök csináltak obstrukcziót és én a magam fogalmai szerint obstrukcziónak nevezem a parlamenti tárgyalás megakadályozását minden mesterséges úton. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát méltóztassanak engem felvilágosítani, hogy nem obstrukczió-e az, nem a parlamenti tárgyalás mesterséges megakadályozása-e az, a mint a t. túloldal felsőbb rendeletre cselekszik? Hiszen a parlamenti vitatkozás legfőbb feladata és egyszersmind jogosúltsága is abban van, hogy az ellenkező véleményüek itt a parlamentben cseréljék ki véleményüket, azért kell ellene és mellette sorrend szerint felszólítani a képviselőket, hogy e vélemények tisztázódjanak, és a mikor önök mesterségesen, nem önszántukból, nem saját elhatározásukból, nem saját meggyőződésük után, hanem pártfegyelmi szempontból tartózkodnak attól, hogy megmondják, hogy önök valamely javaslatot miért támogatnak s miért fognak megszavazni, vagy hogy az indokok, a melyeket mi ellene felhozunk, miért alaptalanok; akkor önök, t. képviselőtársaim, meghamisítják a parlamentarizmust, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* lehetetlenné teszik a parlamentáris módon való tárgyalást és minket azon sajátságos helyzetbe hoznak, hogy mi az önök tárgyalásainak a múltjából meritsük az argumentumainkat és voltaképen ne azt tárgyaljuk, a mi itt most történik, hanem a minek történni lehetett volna, vagy a mi előzményeit képezi az itt történendőknek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A parlamentarizmusnak ezen jellegével teljesen összeegyezik az, a mit én az egész politikájukban találok. Megtalálom én ezeket a falzumokat másutt is. A szabadelvűség zászlója alatt küzd a párt, a szabadelvűséggel kapcsolatban hangoztatja a demokrácziát.

Én nem akarok e téren tovább mozogni, csak egy pár momentumot említek fel. A szabadelvűséggel összefér és a szabadelvűség alatt érte el tetőpontját az egyéni szabadság korlátozása a legvégső határig. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez az egyik momentum. A demokratikus jelszavakkal, a melyeket

Digitized by Google

önök nagyon hangoztatnak, mert az igen kívánatos jelszó kifelé, összefér a nyakra-főre való bárósítás és grófosítás. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* Egyébként pedig a liberalizmusuk a vélemény szabad nyilvánításának elfojtására irányuló törekvésben lelte legutóbb is kifejezését. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én ebben nemcsak a parlamentarizmusnak, hanem pártállásuknak is téves jelszavak alá helyezését látom, és ezen a téren nem fogadok el a t. túloldal pártorganumaitól olyan rendreutasítást, mint a milyent a Kossuth-párt a hazaárulás vádjának alakjában kapott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Tartoztam ezen előzetes kijelentésekkel, azért, mert lehetetlenség, hogy a párt állásában tárgyilagosan, mereven, egy szakaszhoz alkalmazkodva tárgyalást folytasson egy olyan párt, a melyik ellen ilyen méltatlan támadások intéztetnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Végzek ezzel a kérdéssel s áttérek az előttünk fekvő törvényjavaslatra.

Méltóztassék azonban megengedni, hogy nem épen csak az előttünk fekvő törvényjavaslattal foglalkozzam, mert én ezt egy felületesen készült és a parlamenti szabályokkal meg nem egyező módon idehozott javaslatnak tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Méltóztassék megengedni, nem akarok akadékoskodni, de én felvetem a kérdést, hogy az 1896-iki törvény megalkotásánál itt működött parlament időközben feloszlattatván és egy új parlamentben állván elő a pénzügyminiszter úr egy nagyobbszabású, közgazdasági és pénzügyi jelentőségű javaslattal, vajjon elég-e egyszerűen azt mondani, hogy az 1896-iki törvény meghosszabbításáról van szó? Nem lehet a meghosszabbításáról szó ezen törvénynek, mert 1896-ban más parlament szavazta meg azt a törvényt és az új törvényjavaslatot is más parlamentnek kell megszavazni. *(Zaj. Mozgás a jobboldalon.)* Elhiszem, hogy a pénzügyminiszter úrnak ez szörnyűség. Az 1896-iki törvény benyújtása alkalmával a pénzügyminiszter úr indokoltnak látta a saját álláspontjából felsorolni mindazon momentumokat, a melyek őt ezen javaslat benyújtására indították. 1897-ben benyújtott javaslatában a pénzügyminiszter úr egyszerűen csak prolongációt kér és én azt kérdezem, hogy milyen jogon, milyen precedens alapján történik az, — akármilyen szörnyűségnek tartsa is ezt a pénzügyminiszter úr, — hogy egy újonnan megalakított parlament elé azon motivumokat, a melyek őt ma vezérlik, egyáltalában nem tartja előterjesztendőknek és ezen parlamenttől egyszerűen kéri azt, a mit a múlt parlamenttől indokoltan kért. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Lehet, hogy ez egy meghonosított gyakorlat, de azt hiszem, hogy minden új országgyűlés olyan testület, a mely a múltért abszolute nem felelős, és ezen új testület elé mindent úgy kell beterjeszteni, mintha a múltban soha beterjesztve nem lett volna. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Méltóztassanak megengedni, — mert oly szörnyűnek tartja a pénzügyminiszter úr — hisz ép úgy megtehetné, hogy az idei költségvetést sem indokolja meg, mert a tavalyit megindokolta, pedig itt is adóról van szó, még pedig tetemes adóról, mint majd bátor leszek rámutatni. Miért nem mondja egyszerűen azt, hogy az 1896. évi költségvetés meghozatott . . .

Lukács László pénzügyminiszter: Mert változik!

Barta Ödön: Azért, mert változik. Ezt a kijelentést vártam a miniszter úrtól. De hát nem változnak azon körülmények, a melyek között az 1896. évi czukorprémiumi törvényjavaslat terjesztetett be? Ha nem változtak, akkor a t. miniszter urat nagy mulasztás terheli, mert kötelezte magát, hogy meg fogja változtatni. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem folytatom közbeszólások alakjában a vitát, nagyon fogok örülni, ha az igen tisztelt pénzügyminiszter úr engem meg fog nyugtatni aggályomra nézve és nem fogja bevárni, míg a vita bezárása után lőtávolon kívül áll, hanem a vita folyamán fog előállani azon argumentumokkal, a melyeket kilátásba helyezett. A t. pénzügyminiszter előre is tiltakozik ellene.

Tóth János: Ez is a parlamentarizmusba tartozik!

Barta Ödön: Miután ez határozott alakban lett beterjesztve, én tudomásúl veszem, mert ezt az argumentumot én nem hoztam fel, a mikor azt mondtam, hogy a parlamentárizmus meghamisítása nem a mi oldalunkon van és ne méltóztassanak azután obstrukcióról panaszkodni, ha a czímnél új szónokok fognak foglalkozni a pénzügyminiszter úr zárbeszédével, mert nagyon természetes, hogy ha nem a vita folyamán jő elé az argumentumokkal, akkor azokat a vitán kívül rántjuk elő. Nem tudom, hogy a t. miniszter urak hogy fogják fel helyzetüket; én azt hiszem, hogy ők az egész ország miniszterei s nem egy pártéi s ennélfogva nekik minket is meg kell nyugtatniok.

Hol van megmondva, honnan tudja a pénzügyminiszter úr, hogy ha ő ezen oldalról el hangzott igen szakszerű, jeles és tartalmas felszólalások után, sőt a mint ő kifejezte, igen tanúságos felszólalások után felszólalt volna és azon argumentumokat sorba megczáfolta volna, vajjon nem lett volna-e a vitának vége? *(Mozgás a jobboldalon.)* Hiszen sohasem tudja itt

Digitized by Google

senki, hogy hányadán van: egy fejcsóválásból, egy tagadásból vagy helyeslésből, egy közbeeső mosolygásból nem lehet tájékozódni arra nézve, hogy mely argumentumak állanak. A miniszter urak nincsenek elhallgattatva, ők maguk hallgattatják el magukat; *(Derültség a szélső baloldalon.)* ha pedig a t. túloldal szónokai az obstrukczió jelszava alatt el vannak hallgattatva, akkor hogy lehet ezt a tárgyat az általános vitában kimerítve úgy odaállítani, hogy ne kelljen a részleteknél reá visszatérni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem szóltam volna ezen kérdésről, hogy ha a miniszter előre ki nem jelenti, hogy nem reflektálhat a vita bezárásáig érdemlegesen a felszólalásokra, különösen nem azért, mert abban bíztam, a mit a t. miniszter úr Komjáthy Béla beszéde után méltóztatott mondani, hogy ezuttal csak a közjogi kérdéssel foglalkozik, később azonban a kérdés úgy közgazdasági, mint pénzügyi oldalával is fog foglalkozni.

A javaslat ellen felhozható kifogásokat, t. képviselőház, Reiter János előttem szólott t. képviselő úr három csoportba sorozta, azt mondván, hogy közjogi, közgazdasági és pénzügyi szempontból vehetők azok bírálat alá. Nagy tiltakozás nyer kifejezést minduntalan ott, a hol, ha másképen nem, nyomdafesték útján lehet nyilatkozniok, tiltakoznak az ellen, hogy ennél a javaslatnál valamely politikai momentum van.

T. ház, sajnálom, de kénytelen vagyok kijelenteni, ebben nem osztozom. Nem terjeszthető e ház elé a közösügyi alapon bármife javaslat, a melyből a politikai momentum hiányoznék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Politikai momentum nélkül ezek nem keletkezhetnek; a politikai momentumot onnan kizárni nem lehet, kitagadni még kevésbbé. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Maga közgazdaság is egy politikai momentum; ily értelemben — ne tiltakozzunk az ellen — politikai momentum mind az, a mi akár igenlő, akár tagadó alakban a kiegyezéssel bármiféle összefüggésbe hozható. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Már pedig maga a miniszter úr is szoros kapcsolatba hozta ezen javaslatot az 1867-iki kiegyezéssel s így attól a politikai jelentőséget elvitatni nem lehet *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem lehetne még akkor sem, hogy ha az előttem fölszólalt t. képviselőtársam, Kossuth Ferencz, Komjáthy Béla, Eötvös Károly és Horánszky Nándor oly nyomatékos argumentumokkal nem mutatták volna ki ennek politikai jelentőségét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úr eddigi nyilatkozatából annyit hallottunk, hogy nincs semmi veszély ezen törvény megalkotásában államiságunk ellen, nincs jogainkból, méltóságunkból semmi sem feladva, mert hiszen egy toldattal garancziát fog szerezni arra, hogy ezen törvény sem lesz tovább hatályban, mint az ausztriai. Én ezt olyan okból, mint a milyent a t. miniszter úr mondott, nem fogadom el, mert a mint azt Eötvös Károly igen helyesen kimutatta, amott nincs mit érvényben tartani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én azt a kérdést vagyok bátor a t. miniszter úrhoz intézni: ha egy állam a másikkal érdekeltségre nézve oly viszonyban áll, mint a minőt Horánszky Nándor t. képviselőtársam a múlt évi tárgyalás alkalmával kimutatott, hogy ezen prémium fentartásának érdekéhez Ausztriát 94, minket alig hat százalék érdekeltség köt, mivel lehet azt megmagyarázni, hogy nem ott kezdik csinálni azt a törvényt, a melyben az van, hogy az csak akkor lesz érvényes, ha Magyarország hasonló törvényt alkot? Azoknak van nagy érdekük benne s nekünk kell kezdeményezni, nekünk kell államiságunkat alárendelni, nekünk kell azt a megalázást elszenvedni, hogy azt mondják: Magyarország egy törvénye csak akkor lesz törvényes, hogy ha Ausztriában császári rendeletet bocsátanak ki. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a sorrend-kérdés talán mellékes volna, ha ez nem volna rendszer, de én ebben rendszert látok. Ausztriában csak egy császári rendelet kell a miniszter úr szerint, azt pedig nem csinálják meg, a míg a mi törvényünk készen nincs. Én ebben is közjogi sérelmet látok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha egyéb nincs is benne, van ebben jogfeladás, egy évi időtartam. A vámszövetség ideje lejár, a kiegyezési törvény hatálya végét éri, ezen törvény 1898. julius 31-éig terjed, tehát oly időn túl, melyben összeköttetésünk megszűnt, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megszűnt, mert a konzensus arra, hogy megszűnjék, mind a két félben megvan. Ausztriában fenyegetnek bennünket, hogy velünk nem egyezkednek, mi pedig szívünkből óhajtjuk, mert ezáltal elérjük, hogy önálló vámterületünk legyen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A teljes egyetértés tehát a két szerződő fél közt megvan, legalább a közhangulatban és ha a kormányok csakugyan a közhangulatot fogják követni, kész a békesség s az önálló vámterületért megszavazunk mi egyebet is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én ezzel a kérdéssel abból a szempontból foglalkozom, hogy mit gondol a t. miniszter úr, ha 1898 juliusa előtt nem létesül a kiegyezés — ha nem létesül azért, mert szivünknek ez az óhajtása: meddig fog tartani e törvény hatálya? Fenn fog-e maradni ez a vadházasság? Ha megszűnik az alapszerződés, melynek ez egyik kiegészítő része, maga a kiegészítés mégis érvényben marad? Mikor egy törvényt, mely nagy áldozatokat igényel a nemzettől, azért kell

Digitized by Google

fentartani, mert nem sikerült e kérdést a kiegyezési törvények keretében végleg megoldani: nem a parlamentarizmus elleni vétség-e az, ha velünk nem ismertetik meg azon momentumokat, melyek miatt az az önök által annyira óhajtott kiegyezés létre nem jő? Miért nem jelentik, hogy a kiegyezési tárgyalásokban meddig jutottak el? Így legalább megítélhetnők, hogy az az igéret, melyet a miniszter úr jövőre nézve tett, valószinű-e? Hisz a parlamenttől kérni valamit és e kérés jogosságát ki nem mutatni: ez méltán kihivhatja a kritikát. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A javaslatban kontemplált áldozatok szempontjából lehetetlen azzal az egyik legfontosabb indokkal nem foglalkozni, melyben meglehetős eltérések vannak a múlt és a jelen közt. A múlt évi tárgyalás alatt az előadói széken egy igen jeles közgazdánk ült. Mi nem vonjuk kétségbe jelességét, melyet honorálnak is sok helyen. Ő azt mondta: köztünk és Ausztria között ellentétes álláspontok vannak a prémiumra nézve és hogy mi küzdünk az áramlat ellen. A mostani állapot védelmére az hozatott fel, hogy diplomácziai úton megtétettek a lépések arra nézve, hogy a prémium vagy eltörültessék, vagy legalább tetemesen mérsékeltessék. Hogy ellentétes érdekeink vannak Ausztriával, az a prémiumra nézve kétségtelen. Hisz Ausztria javára adózunk, míg Ausztria ránk nézve nem képez adózó objektumot. Hát nem a legelsőbb ítélet ez közjogi viszonyunkra? Ha a két állam érdeke ellentétes, hogy képviselte a diplomáczia ama tárgyalásoknál a mi érdekeinket? *(Tetszés a szélsőbalon.)* Ha egy kötetet irnánk a közösügyes viszony ellen, ennél lesújtóbb ítéletet nem mondhatnánk. Én az életből veszem a példát. Nem szégyenlem bevallani, állásom szerint ügyvéd vagyok, különben a privát-életben nem tudnám elképzelni azt a bírót, a ki nem a legegyhangúbb ítéletet mondaná, hiszen törvényünk is van arra, ha egy ügyvéd két egymással ellentétes érdekű felet képviselne. Elhiszem, hogy minket képviseltek, de hogy úgy képviseltek volna, hogy ez nekünk biztató lenne a jövőre nézve, a mint azt oda állították, nem hiszem. Én ezt a képviseletet nem tartom alkalmasnak arra, hogy a reá alapított ígéretet komolyan és olyannak vegyük, a mely a javaslat ellen felhozható aggályokat elhallgattatni képes. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hivatkozás történik Németországra és igazán bámulatos az a merészség, a melylyel önök előhozakodnak; azt mondván, hogy a Németország által tetemesen felemelt prémiumokkal szemben nem tehetünk egyebet, mint azt, hogy utánuk megyünk és igyekszünk őket leszorítani a prémiumrendszerről. Ne méltóztassék valami imparlamentáris összehasonlításnak tekinteni, hiszen mindnyájunkat érdekel, de itt eszembe jut az a közszájon forgó mese, a melyet régebben sokszor hallottunk. Csak a czímét mondom: »Rana rupta et bos.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Képesek vagyunk-e mi odáig felfújni magunkat, hogy azzal a kis nyomorúlt iparággal, azzal a maroknyi kis területtel, mely nálunk répával be van ültetve, lekiizdjük Németország hatalmas egységes régi erejét. Ez a »rana rupta et bos« históriája. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez nem vezethet másra, és én teljes tisztelettel a pénzügyi politika iránt lehetetlennek tartok pénzügyi téren egy nagyobb hibát, mint hogy ha erőinket meg nem mérjük, mikor valamire vállalkozunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A költségvetés összeállítása azon az elven alapszik, benne a pénzügyminiszter viszi a döntő szót, minden ressort-miniszternek minden terve ahhoz az erőhöz mérendő, a melyet a pénzügyminiszter nyújthat. Már most az ország összes erejét versenybe állítani egy másik hatalmas állammal; egy, az ipar terén kezdő, a pénzügyek terén lesújtott országot olyan excelsiorral, minő Németország és Francziaország, a legnagyobb hiba. Francziaországgal, mely az öt milliárdot úgy fizette ki, hogy még csak a haja szála sem görbült meg. Ezt én olyan egészségtelen törekvésnek tartom, a melyről bírálatot mondani felesleges. Németországról lévén szó, szembe állítom Francziaország kérdésével. Német- és Francziaország első sorban egymással versenyeznek. Nekünk a két veszekedő fél között kiütött harczba beállani harmadiknak, hogy agyonüssenek, nem tanácsos. Kétségtelen, hogy a két fél egymás ellen hadakozik nemcsak egy közös piaczért, a mit elismer a miniszter úr is, de hadakozik a revansért is. Nem épen csak az angol piaczokról van tehát szó e két állam közötti harcznál, hanem egy kissé a revans is bántja a franczia-kat. Nekünk nincs okunk sem Németországot, sem Francziaországot leszorítani az angol piaczokról és pedig azért, mert nincs reá erőnk, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* vagy válaszszuk a kedvezőbbet, legyünk gavallérok és mondjuk: nincs reá okunk.

Gazdasági szempontból szintén merész az összehasonlítás a mi czukoriparunk s a német czukoripar között. Mindannyian tudjuk, ha nem is mondjuk, hogy Németországban az óriási lendületet nyert czukoripar tényleg alkotó eleme a mezőgazdaságnak, mert ott szövetkezeti czukorgyárak vannak, ott a legkisebb termelő, a ki egy holdon termel, tagja valamely szövetkezetnek, és akár mint mezőgazdát, akár mint czukorgyárost támogatják prémiummal, tarifakedvezménynyel, vagy másként, ezt maga a gazda kapja meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen a t. túloldalon gazdák ülnek, mondják meg, mennyit kapnak ezen a réven, mondják

Digitized by Google

meg, hogy a prémium felemelése óta mennyivel emelték fel a gyárosok a czukorrépa árát! Elhiszem, ha mondják.

De itt nem a gazdaközönség van érdekelve, különösen nem a népgazdák, pedig minden józan politikának ezeket, mint leggyöngébbeket kellene támogatnia.

Méltóztassanak most megengedni, hogy a szétárasztott tömjénfüstből kihámozzak egy adatot. Tudom, hogy az előadandókban a t. pénzügyminiszter úr ártatlan, mert ő a maga politikájának megvalósításában sokkal reálisabb.

A sopronmegyei répatermelők 1897. junius 30-án tartott értekezletének feliratáról van szó ugyanis, a melynek hitelességéért nem felelhetek, mert nem énhozzám jött. A végén azt mondja: »Alulirottak által 124.050 katasztrális hold terület képviseltetik.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Erről ráismerek a stilusára és úgy látom, hogy erre blankettáik vannak.

Azt hiszem tehát, t. ház, bátran mondhatom, hogy a pénzügyminiszter úr ebben ártatlan. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ebből az következik, hogy Sopronmegyétől eltekintve körülbelül 35.000 holdra tehető az egész terület, a mely Magyarországon czukorrépával van beültetve.

A t. előadó úr a vita bevezetése alkalmával ugyanis a következőket mondotta *(olvassa)*:

»Hogy csak némileg képét nyújtsam annak az érdekközösségnek, a mely a nagy- és középbirtok és a czukorgyárak között fennáll, kénytelen vagyok néhány számbeli adatot felhozni. Csakis a legmarkansabb adatokat fogom előterjeszteni, a melyek úgy a házat, mint a közvéleményt e tekintetben tájékoztatni alkalmasak. Utalok mindenekelőtt arra, hogy e pillanatban körülbelül 160.000 katasztrális hold az a terület, a mely a répatermelésben közvetlenül érdekelve van.«

Miután rá lettem terelve erre a térre, kénytelen vagyok itt nyomatékkal kiemelni, hogy a t. előadó úr is az igazsághoz híven elismerte, hogy a nagy- és középbirtok, még pedig a nagybirtok nagyban, a középbirtok pedig igen kis mértékben van itt érdekelve.

Én azon tudatból kiindúlva, hogy Magyarország 17 milliót meghaladó lakossága közül vajmi csekély azon kiválasztott tízezrek száma, a kik a nagybirtokosokhoz sorolhatják magukat nagyon kellemes öntudattal, én nem vagyok hajlandó oly adót megszavazni a nép vállaira és terhére, a mely a nagybirtokosok javát czélozza. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, az argumentumokat a kompetens helyen keresem s minthogy a nagy- és középbirtok mellé az előadó úr nem is merte odatenni a kisbirtokot, ennek az az oka, mert nálunk Magyarországon különleges a helyzet; nálunk a kisbirtok nincs érdekelve a czukorrépatermelésnél azért, mert elhibázott alapokon nyugszik nálunk az egész czukoripar, mert az egész egy falzum, a melyet mint gazdasági tényezőt elfogadni nem lehet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az egyedüli helyes alap, a melyen a czukoripart összeköttetésbe lehet hozni a gazdasági érdekekkel, a szövetkezeti czukorgyárak. Ezeknek istápolásáról t. kormányunk még eddig nem ért rá gondoskodni, mert el volt foglalva a sajtószabadságra irányuló törekvésekkel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mint epizódot, méltóztassék megengedni, hogy felemlítsem, hogy a t. pénzügyminiszter úrnak, a kivel ha egy kissé bővebben foglalkozom, azt hiszem, talán mégis sikerülni fog megváltoztatni elhatározását, egy alkalommal azt voltam bátor megmagyarázni, hogy benyújtott költségvetése nem egészen reális. Szörnyű mód tiltakozott ellene. Igaz, hogy azzal a megtisztelteltetéssel is kitüntetett, hogy nem mondta azt, a mit a t. miniszterelnök úr igen gyakran szokott felénk mondani, hogy: »nem tartom érdemesnek, hogy vele foglalkozzam.« *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Ez plátói nyilatkozat! *(Derültség.)*

Barta Ödön: Én azon időben erre rámutattam, igyekeztem ezt adatokkal is kimutatni. Nem akarom azokat most a világért sem ismételni; de megemlítem, hogy az akkor felhozott indokok között, az, a mely a költségvetés irrealitását kimutatja, nem volt felemlítve, a mit most mondok. Az 1897-re előirányzott bevételek közt szerepel a most felemelendő czukoradóból eredő azon többlet is, a melyet a pénzügyminiszter úr is elismert, midőn kijelentette, hogy az 400.000 forintot tesz, úgy hiszem 350 ezer forintra igyekszik azt leszállítani. Tény azonban, hogy a fogyasztási adó előirányzata a költségvetésben előfordúl; az is tény, hogy erre az esztendőre julius 31-ig a czukornádat csak az 1896-diki törvény alapján lehet bevenni; az is tény, hogy a czukoradó az 1888-iki alaptörvények alapján mázsánként két forinttal kisebb és az is tény, hogy a miniszter úr által is elismert 700.000 mázsányi fogyasztásnál ez a jövedelem két forintot tevén ki mázsánként, 1,400.000 forintra rúg. Ennek a hátralevő öt hónapon keresztül való behajtására a miniszter úr jogosítva azonban nincs. Hogy ha tehát egy költségvetésbe oly tétel illesztetik be, mint bevétel, a melynek behajtására a miniszternek jogosítványa és a mely az ő javára a törvényhozás által folyósítva nincs, az legalább is jogosan hívja ki azt a nyilatkozatot, hogy az a költségvetés nem reális. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azért térek most erre vissza, mert

Digitized by Google

akkor még a jelenlegi állapotról tudomásom nem lévén, ezen argumentummal adósa maradtam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az igen tisztelt miniszter úr, mint pénzügyi ember különben is reális hajlamú lévén, — mert nem akart politizálni — őszintén bevallotta már itt a házban különösen a múlt évi vita alkalmával, hogy nagy sérelem történt rajtunk az adó-restituczió kérdésében. Méltóztassék megengedni, hogy idevonatkozó nyilatkozatából egy-két sort felolvassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Horánszky Nándor t. képviselő úr a tőle megszokott szakértelemmel, mely bizonyára nem kicsinyelhető, a múlt évi vita alkalmával behatóan foglalkozott ezzel a kérdéssel és rámutatott arra, hogy ha már az adórestituczió és a prémium megosztása körül sérelem volt az öt millió forintos alapon, rendes, normális észjárás szerint is annak kell következnie, hogy a kilencz millió prémium elosztásánál a sérelem nagyobb lesz. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondja erre a pénzügyminiszter úr *(olvassa)*: »Egyébiránt, t. ház, részint, hogy eloszlassam azt a téves véleményt, mely úgy látszik, hogy uralkodott s a mely abban áll, hogy ha sérelem származott az öt milliós prémiumnál a visszatérítést illetőleg, a mi az én számításom szerint Magyarországra nézve 300 és egy nehány ezer forint: még nagyobb, sőt kétszer oly nagy sérelem fog származni, mint Polónyi Géza képviselő úr is állítja, ha kilencz millió forintra emeltetik fel a prémium.«

Ha a miniszter úr elismerte, hogy 300 és egynehány ezer forint sérelem fennállott, fennállott pedig 1888—1896-ig, tehát fennállott az egész czikluson keresztül, ezen sérelem orvoslására módot kellett volna keresnie, a mit a törvény keretében is megtehetette volna, ha másképen nem, öt évi tapasztalat után.

Lukács László pénzügyminiszter: Melyik törvény szerint?

Barta Ödön: A vám- és kereskedelmi törvény szerint!

Lukács László pénzügyminiszter: Annak melyik intézkedése alapján?

Barta Ödön: Ha parancsolja, hát kikeresem! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Rá kell olvasni!)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, míg a képviselő úr keres, ne töltsék ki a pauzát diskurzussal. *(Derültség.)*

Barta Ödön: A XXII. czikk azt mondja: *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A szerződési idő első öt évének elteltével minden félnek szabadságában álland ezen határozmányok megváltoztatására alkudozásukat indítványozni.«

Lukács László pénzügyminiszter: Igen, de az 1868-iki törvény szerint!

Barta Ödön: A miniszter úr egész önérzettel mutat tavalyi beszédében arra, hogy ezen károsodások nem új keletűek, nagyon régiek; hogy az 1868-iki szerződések keretében megkárosodtunk, hogy sikerült az újabb kiegyezésben a károsodást némileg enyhíthetni, és hogy ezen egy tételnél a károsodás most mennyit tesz. Azon szilárd állandóságnál fogva tehát, a melylyel az országgyűlés jelenlegi többsége, mint párt harmincz év óta monopolizálja a párt és az alkotmány fölötti uralmat, azt hiszem, hogy minden oly kormánynak az általa és ezen többségből kikerült kormányok által bármikor elkövetett közjogi sérelmekért helyt kell állania. Ezt kivánja a pártegység fogalma. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az a kérdés, hogy hol oldandó meg, hol orvosolandó a mi érdekünk az ellene elkövetett sérelmekkel szemben, egy circulus vitiosust képez. És mondhatom, t. ház. hogy ha talán titkos szavazással kellene szavazni, a t. túloldal hamarjában nem volna tisztában azzal, hogy hol kell hát megoldani, és én mondhatom, ez egy problema az önök álláspontjából; a mienkről azonban nem. A mienkről az egyedül helyes és elfogadható az, hogy ha én azt tapasztalom, hogy egy velünk szerződött fél a kiegyezési törvény világos rendelkezése ellenére felhasznál valamely mellékkörülményt arra, hogy magának jogtalan hasznot biztosítson, akkor én azzal a szerződő féllel tovább nem szerződöm. *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a közönséges élet logikája: a ki engem egyszer rászedett, azzal én nem szerződöm. *(Zajos helyeslés és taps a szélső baloldalon.)* Et si fractus illabatur orbis; és nem szerződöm különösen akkor, hogy ha a szerződés megszűnése rám nézve pozitiv előnyökkel járna is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az egyik circulus vitiosus.

A másik az, hogy a prémiummal experimentálnunk kell. Azt mondják, fel kell emelnünk a prémiumot, hogy a versenyt kiállhassuk és majdnem egy lélegzetvételre ugyanabból a forrásból azt a tanítást kapjuk, — hogy azok is, a kik eddig nem értettek hozzá, tanulják meg — hogy Németország nemcsak gazdasági fejlettségére nézve, nemcsak az által van előnyben, hogy egyedüli örököse és birtokosa a maga jogainak és nem él senkivel oly viszonyban, mint mi, hanem még ezeken felül és azonkivül, hogy gazdaságilag fejlett, pénzügyileg rendezett állapotok közt él s erős gazdasági elemekkel és szövetkezeti alapon nyugvó gyárakkal rendelkezik s mindezeken felül térelőnyben is van, a melyet a t. előadó úr is egy félforintra taksált, hogy tudniillik Anglia felé legalább egy félforintra tehető a térelőnye. Hát akkor legye-

Digitized by Google

nek őszinték, t. ház, és mondják meg nyiltan: használ-e a prémium vagy nem használ? *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Nem használ! Az osztrákoknak!)* Ha a mostani állapotok mellett a felemelt prémiummal is azon nagyhatalomnak, a melynek nagyhatalmat képező ipara ellen ezt az élethalálharczot felveszszük, még mindig mintegy félforint térelőnye lesz velünk szemben minden más előnyén kivül, hiszen akkor mi őt sohasem érhetjük utól. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen bolond volna az az angol, a ki a mi czukrunk után kapna, midőn félforintnyi térelőnyben van a német czukorral! És bolond volna az a német, ha le nem győzne bennünket az angol piaczon. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ehhez nem kell nagy közgazdasági tudomány, parasztészszel is meg lehet érteni, hogy a ki közelebb van ahhoz a piaczhoz, a mely fogyaszt s a mely az árakat szabályozza, mindig előnyben van a másik fölött. Méltóztassék megkérdezni a közönséges búzatermelő parasztgazdát, azt fogja mondani, hogy Péczelről könnyü felhozni a búzát, de tessék beszállítani Bereg-Daróczról, a hol az évnek kilencztized részében járhatatlanok az utak! Ha tehát a térelőny pozitiv gazdasági előny, azzal szemben csak nagyobb prémiummal lehet versenyezni, vagyis a mi prémiumunknak oly nagynak kellene lenni, hogy necsak számszerüleg métermázsánként érje utól azt a prémiumot, a melyet métermázsánként a német czukorgyárak kapnak, hanem még ezenkivül pénzben kifejezve megkapja mindazon előnyöket is, a melyek a térelőnyben, a fejlettebb répaiparban, a jobb répaminőségben, a jobb czukortartalomban s azon ezer meg ezer apró tényezőben állanak, melyekkel mi a másik versenyzőt utól nem érhetjük. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Ha megvan a prémiumnak ez a jogosultsága, akkor csak olyannak kell a versenyzőnek lennie, hogy a versenyre kiállhasson; ha pedig nincs, a mint pedig meggyőződésem szerint két okból nincs; először, mert mi két ilyen óriást le nem győzhetünk, másodszor pedig, mert itthon sem érünk vele czélt, akkor más expediensekről kellett azon kormánynak gondoskodnia, melynek legilletékesebb képviselői: a múlt évi előadó úr, a mostani előadó úr és a t. pénzügyminiszter úr első sorban nyomatékosan kiemelték, hogy a prémium a legelítélendőbb segédeszköz, a melylyel egy iparágat támogatni lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Elítélendő, drága, czélhoz sem vezet és mégis mindenáron keresztül kell azt forczirozni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen örüljünk rajta, t. ház, örüljön a pénzügyminiszter úr, a ki az osztrák testvérekkel szemben nem birta elérni azt, hogy az osztrák testvérek elálljanak ezen áldozattól, melyet tőlünk követelnek, hogy arra hivatkozhatik: íme az egész parlamentben ellene küzdenek a gazdák és azoknak képviselői. Hiszen nem lehet nagyobb megnyugvás magára a pénzügyminiszterre, a ki ezen meggyőződéstől át van hatva, mint hogyha rajta kivül álló okokból nem válthatja be azt, a mi nem az ő törekvése, hanem csak osztrák törekvést képez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem akarok bővebben foglalkozni azon kérdéssel . . . *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Meg kell mosni a fejüket! *(Derültség.)*

Barta Ödön: . . . Nem akarok hosszasabban kiterjeszkedni azon kérdésre, a melyet már előttem megvitattak, tudniillik a prémium forszirozásának kérdésére. Miután a czélt, a mely arra a zászlóra ki van tüzve, elérni amúgy sem lehet, felesleges is forszirozni, tehát sokkal jobb, czélszerübb, helyesebb, ha a saját ajtónk előtt sepergetünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ne nézzük, hogy Franczia ország Németországot hogy akarja kiszorítani az angol piaczról, ne igyekezzünk e két hatalommal szemben előnybe jutni az angol piaczon, hiszen Angliának tizedrészét sem tudnók ellátni czukorral, hanem igyekezzünk arra, a mire többen rámutatnak, hogy itthon fejleszszük a czukorfogyasztást. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Kénytelen vagyok rámutatni én is, hogy a t. pénzügyminiszter úr a múlt évi tárgyalás alkalmával 700.000 métermázsára tette a magyar fogyasztást. Abban a perczben tehát, a melyben ehhez hozzászámítja az osztrák határon történő folytonos csempészetet, a melynek az az eredendő bűn az oka, hogy nekünk még külön fogyasztási adónk is van, hogy ha ezt a csempészetet, a melylyel nem számíthat mint pozitiv tényezővel, hozzászámítja, úgy hozzávetőleg az emberek élelmességére, a kereskedők ügyességére bazirozva, akkor a helyi fogyasztás jóval több kell hogy legyen, mint 700.000 métermázsa és nem vélek tévedni, ha azt mondom, hogy egymillió métermázsára megy az a mennyiség, mely a helyi fogyasztást ez idő szerint kielégíti. Méltóztassék hozzászámítani azon momentumokat, a melyek nagyban hozzájárúlnak minden czikk fogyasztásához.

Ha a magyar királyi posta nem szüntette volna meg azon anomáliát, hogy távolságok szerint számította a postailletéket, úgy hogy például ha Pestre küldtek levelet, kevesebbe került, mintha Pozsonyba küldtek, akkor a postai forgalom sohasem volna ott, mint ma. *(Helyeslés balfelől.)* Ha a czukor luxusczikk, mihelyt olcsóbbá lesz téve, többen fogják üzni

Digitized by Google

ezen luxust; ha élelmiczikk, — a mint azzal a közgazdák és egészségügyi tudósok is tisztában vannak, — ha ez életszükség, nagyon fontos táplálkozási czikk, a mint Kossuth Ferencz t. képviselőtársam alaposan kimutatta: akkor nem az a helyes közgazdasági politika az elítélt prémium-rendszerrel szemben, hogy itt benn a belfogyasztást korlátozzuk, hanem az, hogy minden arra vezethető eszközzel hassunk oda, hogy a belfogyasztás kiterjesztessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy milyen nagy még itt a terjeszkedési tér, azt nem szükséges kimutatnom. Hiszen a hol még csak 4 kilót fogyasztanak átlag a 17½ millió lakosból, és a mint a t. pénzügyminiszter úr igen helyesen megjegyezte, a legszegényebb néprétegek, azok a szegény ruthének, oláhok stb. a czukrot csak híréből ismerik, ha tudniillik vásárból visznek haza: mikor még ennyi hódítani való tér van, akkor közgazdaságilag, azt hiszem, az volna a helyes befektetés: terjeszteni a czukorfogyasztás lehetőségét, kiterjeszteni annak határait. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz igen tisztelt képviselőtársam a múlt esztendőben rámutatott arra, hogy Angliában mértékletességi egyesületekkel dolgoznak, azokkal terjesztik a czukorfogyasztást, azért van ott 35 kiló fogyasztás személyenként. Az egyúttal kiszorítja az alkohol élvezetét is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Én keresem az okát, hogy vajjon mért nem történik ez meg nálunk, mikor olyan nagyon buzgólkodik a t. kormány a czukoripar fejlesztésén. Azért, mert a t. kormány egyuttal a fő regálebérlő. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Az ok itt a collisio officiorum. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Itt összeütközik a két érdek. Az egyik kéz a czukoripart akarja fejleszteni, ennek egyik eszköze volna a czukorfogyasztás terjesztése, de ez egyuttal azt jelentené, hogy a szesz-fogyasztás leszáll. Ez sérti a másik érdeket, tehát hozzá kell nyúlni a harmadik módhoz, ahhoz a módhoz, hogy emelni kell a czukorfogyasztási adót, hadd fizessük meg czukorfogyasztási adó alakjában azt a prémiumot, a melyet a külföldi gyárosoknak adunk. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Hogy a restituczióból eredő ezen sérelem orvoslásában reánk nézve tényleg egy mulasztással állunk szemközt, e tekintetben szabad legyen rámutatnom arra, hogy a múlt évi tárgyalás alkalmával — mert hisz az idén nem tárgyalunk, csak monologizálunk — *(Zajos tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* konstatálták a parlamentben, hogy az osztrák pénzügyminiszter a nyilt Reichsrathban dicsekedett vele, hogy neki sikerült a magyar kormányt ettől a jogtalan követeléstől eltántorítani, visszariasztani, rábírni — a mint ő mondta — hogy ettől elálljon. Én tudom, hogy a t. pénzügyminiszter úr igen kötelességtudó ember, távol áll tőlem, hogy őt kötelességére figyelmeztessem; de azt is tudom, hogy ilyen két állásfoglalás, mint a t. pénzügyminiszter úr és az akkori osztrák pénzügyminiszter között fenforgott, csak két ellenség között történhetik. Mert a pénzügyminiszter úr ma is fentartja, hogy neki igazsága van, mindnyájan tudjuk és érezzük, hogy a sérelmet még nem is egész mértékében vallja be; és akkor az osztrák pénzügyminiszter eldicsekszik, hogy mikor ez már szóba is hozatott, sikerült neki azt a követelést visszariasztania. Ezt nem szövetségesek teszik egymással, nem azok, a kik barátságos elszámolási viszonyban vannak, hanem ellenségek, a kik egymás tönkretételében az eszközökben nem válogatnak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Az a bizonyos közjogi kérdés azt hiszem, hivatottabb interpretátorra ebben a házban alig fog találni, mint a milyent a ház ezen oldala szolgáltatott. A czáfolatot megkaptuk a tulsó oldalról. Csodálatos módon egy olyan tárgyilagos, olyan tanúlságos, és igazán szükséges vitatkozási ponttal szemben, mint a milyen volt a 14. §., abban a perczben, a melyben Eötvös Károly t. képviselőtársam ennek interpretáczióját magára vállalta, azon uralkodó rendszernél fogva, a melyet beszédem elején voltam bátor méltatni, egy sajátságos helyzettel jutottunk szembe, hogy tudniillik itt a házban nemcsak jog szerint, de kötelességszerűleg is szólási joggal bíró képviselők ama bizonyos 14. §. ellen a vitát nem itt a házban folytatják. Ez egy közjogi aggály, a mely nagyon foglalkoztatja Ausztriát és a mely még közelebbről Magyarországot érdekli; s ezt nem itt a házban igyekszik eloszlatni, hanem egy czikksorozatot indítanak a házon kívül. Hát ez az önök parlamentarizmusa? Ez az a »Verwirkungstheorie«? De vajjon ez ellenében akad-e majd más, a ki megint czikket írjon? És vajjon hol írja meg? Mert, t. ház, csodálatos valami, hogy dr. Neumann Ármin mint országgyűlési képviselő, tehát nem mint zsurnaliszta, nem mint műkedvelő, hanem szavainak súlyosbítása végett országgyűlési képviselő minőségének előtérbe tolásával czikket ír azoknak számára, a kik azt mondják, hogy lehet császári rendelettel pótolni a törvényt.

T. ház! Én a szöveggel magával nem foglalkozom, — boldogúljon mindenki hite szerint — az én tiszta meggyőződésem az, hogy az 1867 : XII. törvényczikk 59—61. §-ai egymással kombinálva

Digitized by Google

és ama bizonyos »Abänderung des Grundgesetzes« című alaptörvény 11. §-ának *O*) pontja kétséget nem hagynak fenn arra nézve, hogy mivel ez közgazdasági kérdés és minthogy ez nem új közös ügy, hanem csak egy viszony, ezen viszony tárgyalásánál is úgy kell nekünk szemben állanunk Ausztriával, mint két egyenjogú államnak egymással, nálunk pedig az államjogokat másképen nem ismerjük el képviselve, mint a hogy a törvény körülírja és kikötöttük, — nem akarok a törvény hosszas idézésével foglalkozni — hogy így kell történni odaát is, mert mikor az illető törvényczikket megalkottuk, akkor bizonyos volt, hogy a túlsó oldalon Ausztriában is meg fogják az alkotmányt adni. Kétségtelen tehát, hogy ez érinti a vám- és kereskedelmi szerződés lényegét, minthogy az csak akkor bír erővel, ha beczikkelyeztetik, s ezen faktor helyettesítőjéül senki és semmi be nem állhat, mert ki van mondva: csak a két alkotmányos képviselet intézkedhetik.

Azért tettem ezt szóvá, mert én nem tartom a velünk szemben elfoglalt álláspontnál fogva megengedhetőnek, hogy itt a parlamentben, a ház ellenzéki padjain elhangzott közjogi vitát kint folytassa valaki, a kinek szüksége van arra, hogy szavainak nagyobb súlyosítása végett még oda tegye, hogy »országgyűlési képviselő«, mert ha névtelenül teszi, semmi kifogásom ellene, de mint képviselő nem folytathat vitát künn oly kérdés felett, a mely itt akut, s a mely felett itt kell határozni. *(Helyeslés balfelől.)*

Miután ezt a kérdést szóba hoztam, méltóztassanak megengedni, hogy egy képviselő úrnak tegnap már igen bőven méltatott beszéde egy passzusát is megemlítsem, a mely igazán méltán feltűnést keltett. *(Halljuk! Halljuk!)* Arról van szó, hogy az ellenzék milyen alaptalan érvekkel és elkeseredéssel küzd az ellen, hogy ebből a czukor-prémiumból a gyárosoknak jusson valami. Egy t. képviselő úr a túloldalról a következőt mondja szószerint *(olvassa)*: »Hiszen magam is hiszem, hogy a czukorgyárosok nem csupa hazaszeretetből, vagy embertársaik iránt érzett rokonszenvből fektették millióikat vállalataikba, oly kevéssé, mint a hogy nem csupa humanizmusból vagyunk mi ügyvédek, orvosok vagy képviselők.«

Azok után, mik itt a parlamentben el voltak mondva a felirati vita alkalmával, közvetlenül a választások után, előáll a párt hivatalos szónoka a túlsó oldalról s azt mondja, hogy az ő fogalmai szerint a képviselőség és az azzal járó kötelességek gyakorlása egészen egy tekintet szerint birálandó el, mint a czukorgyárosok tőkebefektetése. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ezt szó nélkül hagyni azon az oldalon sem szabad. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. túloldalnak kellett volna rögtön tiltakoznia ez ellen a felfogás ellen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem hiszem, hogy a t. túloldal ezt egyhangúlag helyeselné és hajlandó volna ezt álláspontjául deklarálni.

Kubik Béla: Szégyeljék magukat!

Barta Ödön: Én azt hiszem, hogy a t. képviselő úrnak, ki elolvasta utólag mit mondott, és azt másnap nem rektifikálta, ez meggyőződése. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ki volt az?)* Arányi! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ah! Ah!)* Én teljes tisztelettel felkérem a t. túloldalt, nyilatkozzék, vajjon a párt hivatalos szónokának ezen kijelentése, pártkérdés-e vagy sem? *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Nem vagyok azon kellemes helyzetben, hogy a t. túloldalnak új vagy kellemes dolgokat mondjak, mert nem tudok argumentumot helyeselni, melyet önök felhoztak, mert nem hoztak fel. Méltóztassanak tehát megengedni, hogy egy argumentumra hivatkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint egy káté terül el a t. túloldal padjain egy lap, melyből a mindennapi parancsolatot meg lehet tudni. A vita megindulásának napja összeesett a vidéki gazdasági egyesületeknek fellármázásával. A vidéki gazdasági egyesületek oly gyorsan, hogy legalább sürgönyileg kellett történnie, fel lettek szólítva Dicsőszentmárton, Baranyaszentlőrincz, s a a többi szent egymásután nyilatkoztak egy napon. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ugyanazon a napon, mikor ezen az oldalon azon párt álláspontját, melyhez tartozni szerencsém van, egy oly szónok illusztrálta, kiről a t. pénzügyminiszter úr is azt mondotta, hogy nagy tanulmányra való, alapos készültségű beszédet mondott, melyből igen sok czáfolni valója maradt az igen tisztelt miniszter úrnak, mint hirnöke egy megindulandó vitának, megjelenik a kátéban egy parancsolat, mely azt mondja: — még nem is tudták, hogy mit csinálunk — »Nem fog ez a vita sokáig tartani, hiszen az a közgazdasági tudás, melynek hiányaival ez a párt oly köztudomás szerint ékeskedik, nem elég arra, hogy három napig handa-bandázzon.« *(Zaj és derültség a szélső baloldalon.)*

T. ház! Legyünk egymás iránt igazságosak. Minket közgazdasági tudásunkért nem fizet senki, tény az, hogy annyi közgazdasági tudásunk van, a mennyi a mi lelkesedésünkkel és hazaszeretetünkkel egyesítve elegendő arra, hogy másoknak, kik kormányozni vannak hivatva, az alkotásaiban a hibákat észre vegyük, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ezzel a mi állítólagos tudatlanságunkkal szemben áll az önök állítólagos tudása, a mely állítólagos tudásuk azonban valahányszor Ausztriával szembe kerülnek mindig tényleges tudatlansággá válik. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Szembe áll a mi állítólagos tudatlanságunkkal az is, hogy ez az országnak egy krajczárjába sem került, az önök

Digitized by Google

állítólagos tudása pedig a népnek vérébe és millióiba került. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát igazságos mértékkel mérjünk. Ne becsméreljük egymás tudását és tudatlanságát, hanem álljunk sorompóba és mérkőzzünk meg nem szavazatokkal, mert nem vagyunk czukorrépa, hogy mázsára vessenek bennünket, hanem tessék argumentum ellenében argumentumot állítani s ha meggyőznek bennünket, leteszszük a fegyvert. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha azután argumentumaiktól össze leszünk törve, a közvélemény el fog bennünket ítélni. De míg önök hallgatnak, azt fogja mondani: hallgatnak, mert nem tudnak felelni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Különben e hallgató politizálással messzire nem fognak menni, mert a hallgatás annyi argumentummal szemben, a mennyit minden alkotásuk bírálatánál hallanak tőlünk, nem jelent egyebet, mint kapitulácziót. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Kik a gazdasági kiegyezés megujítása előtt állunk, a hol ugyancsak sok argumentumra lesz szükségük, hogy meggyőzzenek bennünket, hogy mi vagyunk a hazaárulók! *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Minthogy a részünkről felhozott argumentumokkal szemben egyetlen czáfolatot sem hallottam, én nem ezt a javaslatot, hanem az 1896 évi javaslatot veszem bírálat alá. *(Halljuk! Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* A miniszter úr ott ezt mondta indokolásában *(olvassa)*:

»Minthogy a németországi új czukoradótörvény már 1896. évi augusztus hó 1-jén életbelép, feltétlenül szükségesnek mutatkozik, hogy addig is, míg a czukorkiviteli jutalmak kérdése a czukoradótörvénynek módosításával kapcsolatosan, a kiegyezési tárgyalásokból folyólag véglegesen rendeztetnék, egyelőre az 1896/97-ki termelési időszakra kiható hatálylyal olyan rendszabályok léptettessenek életbe, melyek alkalmasak arra, hogy czukoriparunk a kiviteli jutalmaknak Németországban bekövetkezett felemelése daczára, a világpiaczon versenyképes maradjon és ezáltal fennállása biztosíttassék.«

Tehát az van itt nyomatékosan kiemelve, hogy csak egy-két hónappal is meg kell előzni Németországot, mert ha nekünk nem volna prémiumunk, mikor Németországban felemelt prémium van, ebből nagy baj származnék. Ezzel szemben azt kérdem: hol van biztosítékunk azzal a könnyen bekövetkezhető erélylyel szemben, hogy mivel erős féllel állunk szemben, a kit onnan akarunk kiszorítani, a ki otthon van, mert a német czukoripar elfoglalva tartja az angol czukorpiaczot, már most neki érdekében áll, hogy minket onnan elriaszszon. Talán vannak valami titkos garancziák arra nézve, hogy Németország, melynek érdeke, hogy minket leszorítson, nem emeli fel mindjárt a prémiumokat? Tájékozás végett, mert hiszen mi szeretünk indokolni s én magam volnék az első, a ki nagy bizalmat helyeznék az ilyen adatokba, hogy ha tudnám, hogy ha megszavazok ma egy tételt, azzal az iparon és a gazdaságon segítve van és nem vagyok kitéve annak, hogy a jövő héten már megváltozik, ha már néhány hét alatt történhetnék ilyen változás, hát akkor egy esztendő alatt hányszor jöhetünk ilyen helyzetbe, hogy újból és újból elő kell vennünk? Közgazdaságilag nagyobb veszélyt nem ismerek, mintha a gazda az év elején nem tudja, hogy az év végén hová fog jutni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy tőlünk nem függő momentummal állunk szemben, melyet nem mi szabályozunk, hanem egy rajtunk kivül álló nagyhatalom, a melylyel bármi nagy barátságban állunk is, azért az azt mondja: Kein Bruder im Spiel; *(Úgy van! balfelől.)* én a magam érdekeit úgy védem, a hogy nekem tetszik. Ez egy megengedett reális irány, melyet egy államnak követnie szabad. Magános embernek tudnia kell január 1-én, hogy miből fogja folytatni az üzletet, melyet berendez magának, de egy államnak is tudnia kell azt, hogy január 1-től deczember 31-ig ezen a czímen mire lesz szüksége, biztosítania kell önelhatározási jogát, hogy ő szabhassa meg, hogy meddig akar menni s ne tegye magát függővé oly elemektől, a melyeknek rombolását megakadályoznia vagy korlátoznia hatalmában nincs. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondta a t. miniszter úr a tavalyi tárgyalás alkalmával, szóba hozatván a kartellek, hogy azoknak szabályozására neki nincs módja, hogy voltaképen az egész kartell talán csak mese. Az egyik fél állítja, a másik pedig tagadja, hogy létezik. Ezt mondta a miniszter úr szószerint; nem akarom felolvasással az időt rabolni, de ha azt állítja, hogy ezt nem mondta, akkor felolvasom az egész passzust. Azt mondta továbbá, hogy ha létezik is, nem lehet megállapítani, hogy veszélyes alakjában létezik-e, vagy pedig szelid alakjában, nem lehet tudni, hogy kolera, kolerin-e? Ezt én így nem akczeptálom, mert a kartellirozásnak még olyan czélját nem láttam, hogy azért keletkezett volna, hogy a magyar mezőgazdáknak az exisztencziáját emelje. Nekünk, mint kiválólag agrár államnak, a földmívelés érdekeinek felkarolására nagy szükségünk van, sőt alkalom adtán arra mint jelszóra szeretnek önök hivatkozni, hogy a földmíves érdekeket támogatják. *(Úgy van! balfelől.)* Mutassa a pénzügyminiszter úr egy nem veszélyes alakját a kartellnek; mutasson olyant, melyben az mondatik, hogy kötelezzük magunkat egyértelműleg, mi huszan gyárosok, hogy egy forinton alúl nem veszszük a répát sehol,

Digitized by Google

mi iparkodunk a czukorárakat oly magasra emelni, hogy ezt az árt a répáért megadhassuk. *(Tetszés balfelől.)*

A kartellirozásnak az a czélja, hogy biztosítsák maguknak a répát, melyre nekik szükségük van, hogy azt onnan el ne vihessék s csak oda vihessék, a hol nekik tetszik és hogy a czukorárakat szabályozhassák a fogyasztókkal szemben. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem mondom, hogy nekünk a magánkereskedelem szabályaiba és fortélyaiba belenyúlnunk szabad, mert annyi törvényt nem lehet megalkotni, a mennyit a kereskedelem fortélyai megkívánnának: de szükségünk van meghatározni, hogy kit díjazzunk a fortélyáért. *(Helyes lés és tetszés balfelől.)* Hogyha kartell alkottatik a kizsákmányolásunkra, akkor legalább azt mondjuk, hogy nem adunk prémiumot, akkor nincs okunk sajnálkozni rajtuk. *(Helyeslés és tetszés balfelől.)*

T. ház! Ha a pénzügyminiszter úr, a ki az eszközöket a kezében tartja, a ki a prémiumok megújítása végett e törvényjavaslatot benyújtotta, azt mondja, hogy neki ez nincs módjában, de gondoskodni fog és tanácskozik minisztertársaival, hátha találna rá valami módot, ajánlok én egy módot a t. pénzügyminiszter úrnak. Tessék egy törvényszakaszba betenni, hogy az élelmi czikkek mesterséges megdrágítása büntetendő cselekmény és tessék egynehányat becsukatni. *(Helyeslés balfelől.)*

Különben az eszközökről nem én tartozom gondoskodni, hanem a t. kormány, a mely angazsirozta magát, és kötelezőleg kijelentette, hogy gondoskodik maga. Elvártam volna, hogy beszámoljon erről a gondoskodásáról, hisz 1896-ban kötelező igéretet tett, sőt a pénzügyi bizottság akkori jelentésében azt mondja *(olvassa)*:

»A bizottság a javaslatot, a jelzett kényszerhelyzettel szemben, mint ideiglenes rendszabályt, úgy általánosságban, mint részleteiben a maga részéről elfogadja és a t. háznak elfogadásra ajánlja. Teszi ezt a bizottság annál nagyobb megnyugvással, mert a pénzügyminiszter úr a tárgyalások folyamán kijelentette, hogy a czukorkiviteli jutalmak eltörlését ezentúl is czéljául jelenti és e végből nemzetközi tárgyalásokat is folytat; továbbá, hogy a czukoradó végleges reformja iránt Ausztriával folytatott tárgyalások alkalmával gondja lesz rá, hogy ez alkalommal Magyarország ne károsodjék; s hogy végül gondja lesz arra is, miszerint a mezőgazdasági részről felpanaszolt és a czukorgyárosoknak tulajdonított kartelli rayonirozási törekvésekkel szemben a czukorrépa mesterséges árcsökkentése lehetőleg elkerültessék.«

Tehát a pénzügyi bizottság, mely a kormánynak egyik legerősebb támasza, mint konkrét tényre mutat rá a mesterséges árcsökkenés fenforgására és csak azért fogadja el ezt a javaslatot, mert a miniszter úr ennek megszüntetésére kötelező igéretet tett.

Azt hiszem, t. ház, hogy a kartellek megszüntetésére irányuló törekvéseinket a t. pénzügyminiszter úrtól vettük át joggal és akármilyen nagy a mi közgazdasági tudatlanságunk, ezt az egyet a t. miniszter úrtól tanúltuk. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Egyebekben ezek kijelentése mellett csatlakozom az előttem benyujtott határozati javaslatokhoz és nem fogadom el a javaslatot. *(Megmegújuló zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Rakovszky István jegyző: Sturmán György!

Sturmán György: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Sima Ferencz képviselőtársam hétfői beszédében panaszosan említé fel a kormánypárti sajtó pártunk iránt tanusított magatartását. Barta Ödön t. képviselőtársam szintén felhozta ezt. Én nem fogom fel oly tragikusan a szabadelvűpárti sajtó magatartását, én nagyon természetesnek találom azt, hiszen a természet törvénye az, hogy minden akczió reakcziót von maga után és minél erősebb az akczió, annál erősebb a reakczió. Azért csak annyit látok a túloldal sajtójának reagálásában, hogy pártom akcziója talán mégsem olyan hatástalan, mint a hogy azt mondják. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Vigasztal engem az, hogy hallottam már én e sajtó hasábjain dicsérettel is említeni azon egyéneket és azon pártot, a mely ellen most oly ádáz dühvel támad. Az igaz, hogy ez az egyházpolitikai küzdelmek dicső emlékezetű idejében történt. Akkor például Justh Gyula igen tisztelt képviselőtársamat, a függetlenségi párt elnökét, úgy tüntették fel, mint a politikai elvhűség és következetesség mintaképét. Most pedig úgy tüntetik fel, mint egy elvetemedett csapatnak a vezérét, *(Tetszés és derültség a szélső baloldalon.)* a melynek nincs semmi más czélja, mint az országot csupa privát paszszióból megrontani, a kormány minden üdvös törekvését, ha csak teheti, megsemmisíteni és azért minden igaz magyar hazafinak mintegy kötelességévé teszik, hogy ezt a rakoncátlan csapatot kiirtsa és annak vezérét, a politikai anarchizmusnak prófétáját *(Tetszés a szélső baloldalon.)* ártalmatlanná

Digitized by Google

tegye hazafiui kötelességének teljesítésében. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig mit cselekszik most ez a szegény párt és mit cselekedett akkor? Én azt hiszem, hogy ugyanazokon a nyomokon jár, ugyanazon eszmék lebegnek szemei előtt, mint akkor. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Akkor a lelkiismeret szabadságáért küzdöttünk, most pedig küzdünk a sajtószabadságért. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy ez a két fogalom egy közös törzsnek a hajtása, egy fának két ága, a polgári szabadság nemes fájának. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És valamint akkor küzdött Justh Gyula t. barátom és küzdöttek pártom egyéb vezéremberei, önzetlenül, nem törődve semmiféle, az ellenzék oldaláról jövő támadással, nem várva semmi más jutalmat működésükért, mint a melyet a honfiui kötelesség buzgó, lelkiismeretes teljesítésének tudata ád: úgy most sincs egyéb jutalmunk, most is csak üldöztetünk, szenvedünk érte, habár más oldalról. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig súlyos vádakkal illetett bennünket akkor az ellenzéki sajtó. Vádolt és gyanusított azért, mert elveink érdekében vállvetve küzdöttünk az eszmékért önökkel. Meggyanusítottak minket, titkos kormánypártiaknak, a kormánypárt bérenczeinek tüntettek fel bennünket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Most sincs egyéb jutalmunk, csak az üldöztetés, most sem akarnak egyebet t. ellenfeleink, mint választóink előtt meggyanusítani bennünket azzal, hogy mi a magyar mezőgazdaság érdekét, a mely elemben pedig a mi pártunk gyökereit találja, diszkreditáljuk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig jó lenne meggondolni, t. uraim, hogy a mi akkori akciónk igen nagyban hozzájárult ahhoz, hogy önök most a hatalom aranyos napsugaraiban sütkéreznek. És azt hiszem, hogy a midőn önök rövid idővel a küzdelem lecsillapodása után a legádázabb ellenségei közül mindenkit befogadtak, a ki a hatalom védő szárnyai alá akart jutni, akkor, azt hiszem, hogy a mi választó közönségünk is le fogja vonni ebből a tanúlságot és meg fogja tudni különböztetni, hogy hol van az igazi elvhűség, hol van az igazi, mindentől eltekintő hazafiság. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Most áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatra. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarom felhozni azokat az indokokat, a melyeket előttem már annyian és oly fényesen kifejtettek. Azt hiszem, hogy akkor méltán tenném ki magamat annak a vádnak, hogy itt talán obstruálni akarok, a mit pedig különben is azt hiszem, hogy nem egy könnyen hisz el épen rólam a t. kormány.

Az én felszólalásomnak, tárgyhoz szólásomnak egyedül az a czélja, hogy miután bennünket a mezőgazdasági érdekek ellenségének bélyegeztek, szavazatainkat megindokoljam és magamat, a mennyire tudom, ezen vád alól tisztázzam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azért csak röviden összegezni fogom a vita eredményét és ebből fogom levonni azon következtetést, hogy én ezen törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezen javaslatot benyujtók és arra rámutatók azt hozzák fel e javaslat védelmére, hogy ezen javaslatnak elvetése által mezőgazdaságunk súlyos válságba sodortatik, avagy legalább is a magyar mezőgazdák némely része nagyobb károkat szenved, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* továbbá, hogy a munkások helyzetét is megnehezíti. De azt hiszem, hogy azok után a beszédek után, a melyek ezen oldalról elhangzottak, nagyon is kétségessé lesz, hogy ezek az eredmények a javaslat elvetése alkalmával csakugyan bekövetkeznek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A vitának másik eredménye *(Halljuk! Halljuk!)* sem igér azonban többet, mert azt hiszem az világos és senki által meg nem támadható kérdés, hogy ezen jutalomból mi aránylag roppant kevés hasznot húzunk, és az oroszlánhaszon, a százszoros haszon az osztrák czukoriparé és az osztrák mezőgazdaságé. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen maga a t. miniszter úr is konczedálta, hogy a jelenlegi prémium, felosztás mellett mintegy 350.000 forintot fizet Magyarország az osztrák czukoripar javára és ámbár kilátásba helyezi, hogy a közvetlen jövőben ez megváltozik, Magyarország károsodása reparálva lesz; de arra nézve megnyugtatni bennünket nem birt. Abból, a mi a kiegyezési tárgyalásokból kiszivárgott, csak azt látjuk, hogy bármely téren, bármely jogos kivánalmainknak engedtek az osztrákok, azt az összeget, melyet ezáltal elveszítenek, mindig odacsapták a quótához és ugyanannyival kivánták a quóta felemelését. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én erről jelenleg biztosat nem tudok. Majd meglátjuk a kiegyezési javaslat beterjesztése alkalmával, és ha akkor csakugyan a közös vámterület alapján meg tudja védeni a t. pénzügyminiszter úr a mi érdekeinket, akkor nagyon szivesen fogom neki elismerésemet nyújtani, noha tudom, hogy erre nem sokat ad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha ilyképen reparálódnék Magyarországnak ez a hátránya, azt hiszem, ez nem annyira reparálás volna, mint inkább rögzítése, fixirozása örök időre annak a hátránynak, melyet jelenleg

Digitized by Google

szenvedünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem hiszem, hogy valaha oly idő következnék be, ha ugyan még soká leszünk ebben a helyzetben Ausztriával, hogy az újabb kiegyezésnél Ausztria ne a quóta felemelésére, hanem annak leszállítására gondoljon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Különös az is, hogy akár milyen alkalommal fordúl az a szegény inséges magyar gazdaközönség a kormányhoz, hogy segítsen a baján, védje meg a tőke túlkapásai ellen, mindig hiába kopogtat, mindig elutasító, vagy legalább is a kérdést elodázó választ kap. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha azonban az osztrák iparnak szüksége van kiviteli prémiumra, akkor tüstént készek, és a legsürgősebb dolognak állítják annak keresztülvitelét, nehogy az osztrák ipar kárt szenvedjen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Azok után, mik ezen padokról elhangzottak, nekem felesleges szavazatomat tovább indokolnom. Azt hiszem, elégséges Barta Ödön képviselőtársam beszéde után még Eötvös Károly, Komjáthy Béla s Horánszky Nándor beszédeire utalni; ezekben a beszédekben benfoglaltatik mindaz, a mi engem felhatalmaz arra, hogy teljes hazafiúi önérzettel visszautasítsam ezen javaslatot, azt még általánosságban se fogadjam el a részletes tárgyalás alapjául és csatlakozzam a Komjáthy Béla és Eötvös Károly által benyújtott javaslatokhoz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Most következnének az interpellációk. Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, a holnapi napirendre nézve teszek javaslatot. *(Halljuk!)*

A holnapi ülés napi rendjén lesz a jelenleg tárgyalás alatt levő czukoradóra vonatkozó javaslat tárgyalásának folytatása. Azonkivül az illető miniszter urak megbízásából bejelentem, hogy holnap felelni fog a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Marjay Péter képviselő úr interpellációjára a nagylétai görög katholikus román egyházban felmerült zavargás tárgyában. Ezenkivül a belügyminiszter úr felelni fog Eötvös Károly képviselő úr interpellációjára a budapesti rendőrségnek a vígszinházi előadáson gyakorolt eljárása tárgyában, és Rátkay László úrnak ugyancsak a belügyminiszterhez intézett interpellációjára a német szinielőadások egyszersmindenkorra leendő betiltása tárgyában, végre Justh Gyula képviselő úr interpellációjára azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában.

Ez lesz a holnap 10 órakor kezdődő ülés napirendjén. Elfogadja a ház? *(Él!)* Ezt tehát határozatként kimondom. Következnek az interpellációk. Először Molnár János képviselő úr.

Molnár János: T. ház! Néhány héttel ezelőtt, midőn valaki itt az aratók sztrájkja ügyében interpellált, a földmívelésügyi miniszter úr, ezt — a jelen körülmények között — hazafiatlanságnak bélyegezte. S íme én mégis merészlek most ugyane tárgyban felszólalni, mert hiszen a t. túloldal minket néppártiakat már egészen elkényeztetett. Addig hangoztatta ugyanis ellenünk a hazafiatlanság, hazaárulás, forradalmárság, felségsértés és más ilyen dolgok vádját, míg lassankint megszoktuk azt, mint a török a pipát s annyit törődünk vele, mint a seregélyek és rigók a madárijesztővel, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* melyre rá sem hederítenek, sőt rá is ülnek és ott vígan fütyörésznek.

De értem a t. kormány idegességét, midőn mi e dolgokat feszegetjük, értem, hogy miért igyekszik a közfigyelmet a hazafiatlanság vádjának említésével a tárgyról elterelni, értem — mondom — mert másról szeret beszélni Bodóné is, ha a bor árát kérik s minden tizedik ember sem szereti, ha az igazat reáolvassák. No, de ne féljen a t. miniszterelnök úr, *(Mozgás a jobboldalon.)* hogy valami sötét színekkel kivánom ecsetelni társadalmi, kivált közgazdasági állapotaink képét; mert minek festeném a falra az ördögöt, mikor ez már úgyis megjelent *(Derültség.)* az arató sztrájk és egyéb munkás-forrongások alakjában.

Attól se tartson a t. miniszterelnök úr, hogy számon kérem tőle a kiontott vért és a kioltott élteket, mert azt, vajjon a csendőrök jogosan, igazságosan, szükségszerűen és törvényesen jártak-e el akkor, mikor vért ontottak és élteket is oltottak, sem nem vizsgáltam meg, sem fölötte bírálatot mondani nem akarok. Csak egyet tudok és ez az: hogy szuronyokkal lehet felnyársalni egyéneket, embereket, de nem lehet elnyomni vagy elnémítani eszméket és elveket, pedig azokat a munkásokat ezek vezetik. *(Mozgás jobbról.)* És melyek azon elvek, melyek őket vezetik? Azok, melyek épen azon liberális rendszernek, melynek a kormány is híve, bölcseleti, politikai és közgazdasági kodexébe vannak iktatva: főképen e három, ugymint: a tekintély nagy elvének megtagadása; a vallásos szellemnek a törvényekből való fokozatos számüzése; és a merkantil iránynak, a mobil nagy tőke uralmának túlságos dédelgetése, a mely mobil tőke a földet csak árúczikknek tekinti, melyet minden áron kizsákmányolni kell és melyet ha kellőkép kizsarolva van már, akkor úgy, mint minden más kihasznált politikának salakját a lehetőségig értékesítsen.

Ezek azon elvek, melyeknek konzequenczióit a munkások levonják, és a melyek úgy

Digitized by Google

folynak azokból az elvekből, mint a szélvészből a vihar, a viharból a felhőszakadás, a felhőszakadásból az árvíz.

De úgy látszik, már derengeni kezd a láthatár.

Néhány nap előtt ugyanis a bács-bodrogmegyei alispán egy körlevelet, illetőleg kérelmet bocsátott ki a lelkész urakhoz, a mely szerint felkéri és felhívja őket, hogy a vallás motivumaival hassanak a munkásokra és igyekezzenek őket békére és megnyugvásra birni. Igen szép a vallásos érzület ezen felbuzdulása az illető kormányközeg részéről, azonban még a legkevésbbé sem elég, mert a ki nem toldozni-foldozni, hanem alaposan javítani akar, annak nemcsak a felburjánzott dudvának egyes leveleit kell tépdelnie, hanem magát a radix pecatrix-et, a mérges gyökeret kell erős kézzel kicsavarnia.

Épen azért, mivel nem hihetem, hogy a kormány gépezetében fejetlenség uralkodik, vagyis hogy arról, hogy a mit a kéz és láb cselekszik, a fej, a t. kormány mit sem tudna; és épen azért, mivel nem hihetem, hogy miként az ő alantas közegei, úgy maga a t. kormány is be nem látná, hogy a helyzet így tarthatatlan, hogy a vallási szellemet ápolni kell és visszatérni azon alapokra, melyeken a haza felépült és kilencz századon keresztül fennállott; továbbá, mivel nem hihetem, hogy a t. kormány nem akarna segítségére lenni az ő alantas közegeinek a vallásos szellem restaurálására irányuló nagy munkájában; és épen azért, mivel nem hihetem, hogy ő, tudniillik a t. kormány is nem tartaná elérkezettnek az időt, hogy az újabb politikai törvényeket, főleg pedig a felekezetnélküliségről szólót — mely a vallásos szellemnek a kebelekből való kivitelére valóságos »prémium« — visszavonja, eltörölje, mert hiszen azok a sztrájkoló aratók, meg egyéb forrongó munkások épen azon csoportból verődnek össze, a kik 20, 30, 90, 100 számra egyszerre megtagadják hitüket és »felekezetnélküliekké« válnak; mivel — ismétlem — mindazt el nem hihetem, vagyok bátor a miniszterelnök úrhoz és az egész kormányhoz a következő interpellácziót iniézni *(olvassa)*:

»Interpelláczió az igen tisztelt miniszterelnök úrhoz és az összkormányhoz:

Minthogy Bács-Bodrogmegye alispánjának e napokban kiadott körrendelete, illetve a lelkészekhez intézett kérelme mutatja, hogy már a kormányközegek is kezdik belátni, hogy vallásosság ápolása nélkül a társadalmi rend fenn nem állhat, tisztelettel kérdezem a t. kormányelnök urat és az öszkormányt: szándékozik-e, és mikor az új egyházpolitikai törvényeknek és kivált az úgynevezett »felekezetlenséget« megengedőnek eltörlésére törvényjavaslatot a t. képviselőház elé terjeszteni?«

Elnök: Közöltetni fog a miniszterelnök úrral.

Következik Hentaller Lajos képviselő úr interpellácziója.

Hentaller Lajos: T. ház! A szőnyegen levő czukoradó-törvényjavaslattal szervi összefüggésben levő kérdésben óhajtok interpellácziót intézni a t. kereskedelmi miniszter úrhoz. Megjegyzem, hogy az amerikai szenátusnak az a kezdeményezése, hogy pótvámokkal sújtja azon beviteli czikkeket, melyek saját hazájukban kiviteli prémiummal vannak jutalmazva, még jobban meggyőzhet bennünket arról, hogy a czukoradóról szóló törvényjavaslatot elfogadnunk nem lehet.

Felolvasom interpellácziómat és fentartom jogomat, hogy annak idején válaszoljak a t. miniszter úrnak *(olvassa)*:

»Kérdem a kereskedelemügyi miniszter urat:

1. Van-e tudomása arról, hogy az amerikai Egyesült-Államokban a prémiumot élvező összes árúkat pótvámmal akarják sújtani; s így a magyar czukorkivitelt is differencziális kezelésben szándékoznak részesíteni?

2. Való-e a hirlapok ama közleménye, hogy az osztrák külügyi hivatal a tervezett amerikai reform ellen óvást emelt?

3. Ha ez esetleg nem volna való, szándékozik-e a kereskedelemügyi miniszter úr haladéktalanúl intézkedni, hogy az óvás az Egyesült Államok törvényhozásának ezen reformakcziójával szemben az osztrák külügyi hivatal útján megtétessék?

4. Ha az óvás tényleg megtörtént, s ennek daczára az Egyesült Államokban a pótvám mégis törvényerőre emelkedik és legközelebb életbe lép, mit szándékozik tenni a kormány, a kivitelünket ért sérelem elhárítása, illetve retorziójára?«

Elnök: Kiadatik a kereskedelmi miniszter úrnak.

Következik Hock János képviselő úr interpellácziója.

Hock János: T. ház! Előre jelzem interpellácziómat tartalmát, melyet az alföldön jelentkező munkásmozgalmak és újabb zavargások tárgyában a földmívelésügyi és belügyminiszter urakhoz intézek. Mikor egy nemzet külső veszedelmek válsága elé jut, a nemzetfentartási ösztön és hazafias aggodalom kell, hogy elfojtson bennünk minden politikai kiélesedett ellentétet. Ép úgy, t. ház, mikor a nemzet életére nagy forrongó belső válságok vetik előre árnyékukat és bizonytalanná teszik a jövőt, azt hiszem, akkor is hazafias kötelességünk megtalálni azon érintkezési pontokat, melyekben közös akcziót indíthatunk a bajnak gyökeres orvoslására.

Hogy pedig, t. ház, aggodalomra komoly okunk

Digitized by Google

van, felesleges bizonyítani, mert állt ez a nemzet már nehéz válságok előtt, de soha közéletben az erkölcsi bomlásnak annyi csirája össze nem kumulálódott, mint épen napjainkban. *(Zajos helyeslés balról.)*

Érzem, t. ház, azt a felelősséget, mely rám háramlik, midőn e kérdést a házban szóba hozom; mert olyan sebet érintek, a melyhez óvatosan kell hozzányúlnunk, mert egy ily veszedelmes időszakban a parlamentben elhangzó szó, melynek súlya van, félremagyarázásokra és újabb izgalmakra vezethet és önkénytelenül is bele viheti a szenvedélyek újabb gyúanyagát a tömeg hangulatába, a mely szándék pedig teljesen távol áll tőlem.

De midőn látom az országban, hogy minden téren megnyilatkoznak bizonyos hangulatok, bizonyos lázas feszültség, a mely a kórságnak biztos ismertető jele akkor itt e házban, mint törvényhozónak, kötelességem e bajokkal foglalkozni s rámutatni a sebekre, hogy a kormány álláspontjáról részint tájékozza az országot, részint pedig a meglévő ellentétek kiegyenlítéséhez én is segédkezet nyújtsak. *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyos, hogy az ország minden részéből alarmhireket hallunk, a melyek a legújabban egy új formában jelentkeztek. *(Úgy van! a baloldalon.)* Pár héttel ezelőtt olvashattuk, hogy itt és ott, az ország különböző területein egymásután bontották fel a mezei munkások, mint az aratók, azon szerződéseket, a melyeket a mezőgazdákkal megkötöttek.

Ezen mozgalom kalmirozására a kormány azután talált egy módszert, a mely, hogy alkalmatos-e még nem tudom megbirálni, de a mely szerint a hiányzó munkaerő pótlására a Felvidékről hozott munkásokat, és készen tartja e munkaerőket, az Alföld egyes emporiumain. Mindenesetre ezen intézkedésnek már is észrevehető az a hátránya, hogy elvonja a felső vidék munkaerejét. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Hogy csak egy példát hozzak fel, Beregmegyéből arról értesülök, hogy onnan állami pénzen vitték az Alföldre a munkásokat, nagy bérigéreteknek kilátásba helyezése mellett, és midőn oda értek és a természetes konkurrenczia kifejlődött a sztrajkoló munkások közt és közöttük: az árakat rögtön lenyomták és az igéretet az importált munkásokkal szemben be nem tartották. *(Úgy van! a baloldalon.)* E mellett megvan ennek az a hátránya is, hogy ott a felső megyékben, Beregben, a hol azt hiszem, ismerik a viszonyokat, a hol állami inséges segélylyel élnek egyes vidékek; a hol négy milliónyi ártéri költségeket fektettek be, csupán csak azért, hogy egyes vidékek munkásainak a megélhetés eszközeit megadják, 60 krajczárról rögtön felemelkedett a kapásnapszám 1 forint 20 krajczárra, és ekként kivonván onnan az ott létező munkaerőt, a gazdák helyzetét azon vidéken, a hol nincsenek alföldi termésekhez szoktatva, hanem a hol csak négy-öt magos terméssel kell leszámolni, úgyszólván válság elé juttatták. *(Úgy van! a baloldalon.)*

De ebből még az az erkölcsi hátrány is származik, hogy egyes immunis vidékekről elvitt munkásokba beleoltják a szoczialisztikus eszmék csiráit és ezek viszszatérve magukkal viszik az egész szoczialisztikus világnézetét, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ekként a kormány úgyszólván állami pénzen nevel idegenben a Felsővidékeken szoczialistákat. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Bizonyos azonban, hogy újabban az a sztrájk egy másféle alakjában nyilatkozott meg. Olvassuk az újságokban; kapunk magánértesüléseket; hogy egyes vidékeken a már szerződött és újra munkába állott kaszások letették egyszerűen az aratási eszközöket: a kaszát, sarlót s kijelentették, hogy többé pedig dolgozni nem fognak. Miért? Mert érezték, hogy a válságos, a kritikus pillanat a gazdákra nézve akkor következett be, a mikor kényszerhelyzet elé állítják a gazdát, a ki vagy egy egész évi munkájának gyümölcsét engedi veszendőbe menni, vagy pedig kénytelen magát a munkás-követeléseknek védteleműl kiszolgáltatni. *(Úgy van! balfelől.)* Hogy e két mozgalom közt okozati összefüggés van és azt egy felső hatalom, egy vezető értelem viszi innen a központból, már abból is világos, hogy némely vidéken, a hol a gazda számolva a kényszerhelyzettel, meg akarja adni a munkásnak a kért bért, a munkás egyszerűen megdöbben és azt mondja: »Uram, erre nem voltam elkészülve, hogy az én követeléseimet teljesítse, de nekem az sem kell, mert: én sztrájkolni akarok.« Itt a szerves összefüggés a két dolog közt, de ha mi kételkednénk ebben: a lapokban olvashatjuk, hogy egyes vidékeken, a központi szoczialista egyesületnek kiküldöttei kereskedelmi utazók czégére alatt, *(Úgy van! a és bal- és szélső baloldalon.)* járnak helyről-helyre; rendszeresítik az izgatást; számba szedik, tömörítik az embereket s ekként súlylyal lépnek fel minden vidéken. Egyes vidékeken titkos konventikulumokat és összejövedeleket tartanak a munkások, a hová csak jelszóval lehet belépni. Ott adják ki a napi parancsot, a melyhez alkalmazkodni általában kell. Ezek olyan tünetek, hogy gondolkozóba ejtenek minden mezőgazdát akkor, mikor nálunk az agrár érdekek rendszeresen elhanyagoltattak; midőn nálunk egy nem létező nagy kereskedelemért feláldozták a már létező mezőgazdaságot, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mikor nálunk kiviteli prémiumot, adókedvezményt, tarifakedvezményeket adunk nagygyárosoknak és beviteli prémiumokat

Digitized by Google

nyújtunk a román búzának a magyar gazdák ellen, és mikor tényleg látjuk, hogy az egész vonalon az a megterhelt gazdaközönség nem bírja az árdepresszióból támadó terheket elviselni. *(Úgy van! a bal-oldalon.)* Tessék egyenesen a földadót leszállítani, a mint Ausztriában tették és teszik most, a midőn a kataszter kijavításával ismét tíz millió adóelengedésről van szó. Hoztak olyan törvényeket a mezőgazdaság érdekei ellen, melyekkel kiránthatják a mezőgazdák alól a megélhetésnek, az exisztenciának alapját azért, hogy teremtsenek egy nagy gyáripart, a mely nincsen, s tönkretegyék érte a virágzó mezőgazdaságot, a mely már megvan. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ilyen viszonyok közt nem csoda, hogy az a tömeg, a mely a gazdasági nyomás alatt megmozdúl s rosszúl érzi magát, az izgatók által könnyen félre is vezethető; és mihelyt szervezetté lesz és szemben áll a társadalommal és állammal, nagy veszedelem forrását képezheti, mert sohasem tudhajtjuk, hogy az egyszer elhajtott kő hol fog megállani? *(Úgy van! a baloldalon.)* E mozgalommal szemben nem szabad összetett kezekkel állani, mint a hogy ezt a mi kormányunk teszi. Ezeket a dolgokat és ezt az egész mozgalmat nem lehet szanálni azzal, hogy felállítanak a miniszteriumban egy osztálytanácsost, hogy az vezesse innen az élet nagy mozgalmait, a melyek erővel bírnak, s a melyekkel szemben lehetetlen minden bürokratikus hatalom. Csodálom, hogy igyekezetükben odáig nem mentek, hogy összeszedték volna az ország összes borbélyait, hogy azokkal Magyarország alföldjét leborotváltassák. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)* Nagy hiba az, t. ház, hogy az önök kormányrendszere semmiféle komoly preventiv intézkedést nem tett, hogy e mozgalmat már csirájában elfojtsa és a netaláni sérelmek, vagy esetleges jogos kívánságok kielégítéséről nem gondoskodott. Hogy ha van ebben a mozgalomban humánus, jogos eszme, annak érvényt kell szerveznünk törvényes intézkedések alapján és ezzel az úgyszólván botrányossá vált fekély szálkáját a magyar társadalom testéből eltávolíthatjuk. A mi kormányzási rendszerünk szóval nem alakúlt azon az eszmén, hogy: Gouverner cest prevoir. Mert nem előrelátás a jelenlegi kormányzat jelszava, hanem esetről-esetre csinálnak belügyi politikát, a szerint, a mint esetleg a tarokk-kompánia mellett véletlenül elhatározták. *(Élénk derültség és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Igy, t. ház, ebben a kérdésben nincs sem a kormánynak, sem a törvényhozásnak — a mennyiben a törvényhozás akciója mindig homogén a kormány intézkedéseivel — határozott iránya és úgyszólván tanácstalanúl védtelenül áll.

Igazán, t. ház, el lehet mondani a kormányra nézve is annak a lipcsei bús nótának a végét: »Auf dem Dache sitzt ein Greis, der sich nicht zu helfen weiss.« *(Zajos derültség balról.)*

Tényleg nem tudják, hogyan indítsanak egy részletes törvényhozási akciót, a melylyel ez a dolog szanáltassék. Nem veszik észre a lappangó tüzet, mely ezalatt folyton terjed, és azt hiszik, teljesen eleget tesznek azzal, hogy ha reá vetik magukat a fel-feltörő lángra. Hogy ezalatt az égő zsarátnok folyton nagyobb mértékben terjed és egyszerre észrevétlenül fogja lángba borítani az egész társadalmat, azzal nem igen törődnek. A törvényhozás figyelmét, a helyett, hogy ilyen komoly, életbevágó nagy érdekeknek a mérlegelésével iparkodnának hasznos munkára birni, egy igazán értéktelen, haszontalan 16. § sal merítik ki a törvényhozás munkaerejét. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És akkor, a mikor a reális élet sürgős intézkedéseket követel; a midőn a mezőgazdaság létérdekei forognak koczkán; a midőn a magyar államnak életkérdései, exisztenciájának alapja van veszélyeztetve: akkor felülnek az elméleteknek szürke paripájára és az igazságügyminiszter kedvéért egyszerűen egy elméleti paragrafussal merítik ki a ház idejét és fogyasztják munkaerejét. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igazán nem tudja az ember, hogy mit gondoljon? Mi ez tényleg?! Kormányzati ignoranczia-e, vagy pedig a dacz és makacsságnak az a kémiai vegyüléke, a mely a legfontosabb érdekeket, vagy a nemzeti nyugalom helyreállítását sokkal alárendeltebb jelentőségű kérdésnek tartja, mint egy elméleti paragrafust, a melylyel semmi mást nem védelmez, mint a hatalom érdekeinek sánczait. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hiszen még ha spontán merült volna fel ez a veszedelem, akkor, megvallom, nem csudálkoznám, hogy a kormány tanácstalanúl áll és helyesen intézkedni nem tud. Új dolgokkal számot vetni s ott eltalálni a helyes irányt, mindig nagyon nehéz politikai bölcseség és ilyen mértékben nem lehetek a t. kormánynyal szemben túlkövetelő. *(Zajos derültség a baloldalon.)* De mikor már évek óta lappang ez a tűz, s mikor már hetek előtt is rámutattunk itt törvényhozásban azokra a mozgalmakra, a miket a miniszter úr hazafiatlannak jelentett ki és még mindig nem látunk eredményt, sőt újabb alakjában látjuk feltünni a veszedelmet: akkor kötelességünk e kérdésben állást foglalni és a kormányt is egyúttal kötelességére figyelmeztetni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hiszen ha a kormány évek óta csak egy-

Digitized by Google

tized részét vitte volna bele e szocziális kérdés megoldásába annak az erélynek, kitartásnak, pénzáldozatoknak, a miket a választásra fordított.... *(Zajos helyeslések éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás és derültség a jobboldalon.)* Igen, uraim, az erőszaknak csak egy kis részét abba a választásba, a melylyel a nemzeti akaratot bénították meg és igázták le, vajjon ki beszélhetne akkor a szocziális kérdésekről. *(Derültség a jobboldalon.)* Önök még mosolyognak e kérdés felett! Nézzék meg inkább a gazdák ezreit ott a vidéken, a kik munkájuk gyümölcsét látják tönkremenni a kormányintézkedéseknek régóta nélkülözött hiánya miatt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen annak a tornyosuló felhőnek, a mely most beborítja az Alföld látóhatárát, már évek óta halljuk fenyegető morajját, figyelmeztettük erre a t. kormányt is. Emlékezhetik a t. miniszterelnök úr, midőn kormányra lépése alkalmával rámutattunk az országnak e nyilt sebére, a szocziális bajokra, akkor a miniszterelnök úr, az ő egyéniségének szeretetreméltó dilettantizmusával *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)* azt mondotta nekünk, hogy, kérem, én még a szocziális kérdést nem ismerem alaposan, de majd tanúlmányozni fogom. *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Nagyon helyes! Ez a beismerés nekem imponált, mert ezzel a miniszterelnök úr egyszerűen felhivta a törvényhozás figyelmét e kérdésre és kötelező igéretet tett a törvényhozással szemben, hogy alaposan tanúlmányozni fogja. De két év óta, azt hiszem, elég ideje volt a t. kormánynak ezen kérdést tanúlmányozni és a hosszas tanúlmányozásnak nem lehet mégis az a gyümölcse, hogy egyszerre egy ismeretlen betegség üt ki az államélet organizmusában, a mely azután terjed és fenyegeti az egész társadalmi rendet. Mert ha már az Alföld, Magyarországnak ez a terített asztala kezd elégedetlen lenni, lázongani, — bocsánatot kérek uraim, — akkor önök a pártfegyelemmel összetarthatnak egy bizonyos többséget, de abban nem a nemzeti jólétnek és a megelégedésnek megnyilatkozását találom, hanem csupán a pártfegyelmet. Mikor szenved a tömeg és sebeit mutogatja és eme sebekre önök gyógyító balzsamot nem tudnak adni; mikor a törvényhozás nem képes egy akcziót kifejteni, a melylyel e mélyreható bajokat orvosolhatja, akkor önök ne hivatkozzanak a többségre, legfeljebb a többség tehetetlenségére. *(Helyeslés balfelől.)*

Az bizonyos, ha végig nézzük ezen alföldi munkás-mozgalmakat, mindenhol szervezetet találunk, és ezzel szemben tudtak önök hasonló szervezetet állítani? A szervezettel szemben odaállították a nyers erőt. Nem a testet tették immunissá a betegség ellen, nem azt a tűzfogó anyagot iparkodtak veszedelmen kivűl helyezni, — szó sincs róla — hanem a hol látták, hogy kitör egy-egy láng, oda vetették magukat, és azt hitték, hogyha a csillogó parazsat elfojtják, vége a veszedelemnek. Oda állítottak egy pár csendőrt, az erőszak politikáját, nem a providencziáét, hanem a retorzióét és azt hitték, hogy ezzel lecsillapították az izgalmat? Nem, ezzel csak momentán hatást értek el. Az az egy-két, vérében összeroskadt munkás talán megijeszti a nagy tömeget és szétrebbenti ideig-óráig, de ezzel a gyűlölet egész anyagát is beleoltották a tömeg szivébe, a mely csak a kedvező alkalmat várja a kitörésre. *(Helyeslés balfelől.)*

Konstatálhatjuk, hogy a kormány ezt az egész mozgalmat minden profilaxis és előrelátás nélkül vezette, azt hitte, hogy itt csak olyan spontán izgatottsággal áll szemben, mint a képviselőválasztásoknál, a hol elég a szolgabíró, a csendőr és szurony. Ha az a tömeg lázong, abba bele kell lövetni, az azután hazamegy, megnyugszik, lecsendesül és vége van a munkáskérdésnek. Pedig azzal a szuronynyal csak gyilkolni lehet, de sebeket gyógyítani nem lehet; a ki pedig egy ügynek vértanukat csinál, az jegyezze meg, hogy annak az ügynek ő maga tette a leghasznosabb szolgálatot. *(Igaz! Úgy van! balfelől)* Én megengedem, hogy egyes izgatók innen a központból kiindúlva azt a népet jogosulatlan igényekre iparkodnak rábírni, lázítják őket az izgalomnak agitatórius anyagával; megengedem még azt is, bár nem tudok belemenni a kritikájába, mert tiszta kép nem áll előttem, hogy a munkásosztály a hibás és a gazdaközönség nem; de bármi legyen az ok, én nem azokkal számolok, hanem a fenforgó tényekkel. Én abban a munkásban is meglátom az embert. Az a magyar munkás is az én fajom és az én testvérem *(Mozgás jobbfelől.)* és nem akarom tűrni, hogy minden szolgabíró és csendőr az ő egyszerű belátásával lövesse és gyilkoltassa azt a tömeget. *(Helyeslés balfelől. Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ez csinálja a szocializmust.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Hock János: Végre is azt a vasat az Isten nem azért teremtette, hogy azt az ember embertársa testébe merítse, hanem hogy belőle ekét kovácsoljanak. *(Zaj jobbfelől.)*

Az izgatás anyagát ki kell küszöbölni és el kell távolítani e mozgalomból, de nem fegyverrel kell eltávolítani, hanem törvényhozási akcziókkal és intézkedésekkel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Molnár János t. képviselőtársam csak az előbb említette fel, hogy eszmét lát a dologban. Önök ezen megbotránkoztak. Hát abban tévednek önök, hogy ebben a dologban nem látják meg az eszmét, önök csak egy rendőri thémát és feladatot látnak;

Digitized by Google

pedig végre is ez egy világmozgató eszme, és az eszmének mindig az volt a természete, hogy azt nem fegyverrel kellett lekűzdeni, hanem okokkal és okos törvényhozási intézkedésekkel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert mihelyt mi szembeállítjuk a társadalom két osztályát egymással, akkor nincsen többé kiegyenlítés. Mihelyt az egyik fél az erőre és a fegyverre appellál, akkor megkezdődik a társadalmi párbaj, a párbaj életre-halálra, és én ezt akarom elkerülni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem akarom, hogy ennek a nemzetnek társadalmi élete is szétbontva legyen, hogy szétessék maga, úgyszólván a nemzet-fentartó elem, és a törvényhozással szemben foglaljon el ellenséges állást és bennünket tekintsen nyomora és szenvedése okai gyanánt. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Főleg pedig e szocializmus-mozgalomban ki kell terjeszteni a figyelmét a kormánynak azokra a lelketlen izgatókra, a kik innen a központból kimennek, *(Zaj. Mozgás a baloldalon.)* hogy ott szervezzék a tömeget és ekként ébren és féken tartsák a gyülöletet.

Bocsássanak meg uraim, önök előbb felháborodtak azon, hogy én kifejeztem tiltakozásomat a szuronynyal és csendőrrel való visszaélcseknek ama fajtája ellen, a melyeknek véráldozatairól naponként olvasunk. Nem hiszem, hogy önök között egyáltalán léteznék egyetlen ember, a ki magába szállásának nyugodt és komoly pillanatában, mikor a vita heve őt nem insztigálja, azt ne mondaná, hogy igenis nem fegyverrel kell ezt a kérdést megoldani, hanem törvényhozási akcióval. Már pedig ha önök is azt akarják, mutassák meg nekem azon törvényhozási akciót, a melyet a miniszterium és a törvényhozás tényleg elkövetett, mert azok a rendszabályok, melyek eddig életbeléptettek, tényleg nem vezettek czélhoz. Ha czélhoz vezettek volna, egy új mozgalom nem indult volna meg.

Épen ezért interpellálom a földmívelési és belügyminiszter urakat *(olvassa)*:

»Miután az alföldi munkásmozgalmak folyton terjednek és mindinkább fenyegetőbb jelleget öltenek, az orszag nagy érdekeire való tekintettel kérdezem a miniszter urakat:

hajlandók-e a mozgalom szanálására tett kormányzati intézkedéseket a törvényhozással megismertetni és programmszerűleg megjelölni azt az eljárást, mely a mezőgazdasági munkának zavartalan és nagyobb károk nélkül való lefolyását biztosíthatja;

az ország eme általános és nagy érdekeire való tekintettel hajlandó-e szükség esetén a törvényhozás igénybevételével is oly sürgős intézkedéseket tenni, a melyek a gyökeres orvoslás bekövetkeztén is alkalmasak lesznek arra, hogy a fenforgó mezőgazdasági munkás-bajok kártékony következményei megakadályoztassanak.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Oly sürgős szükségnek és a magyar állami életre oly momentán intézkedést követelő ügynek tartom e dolgot, hogy még a fenforgó törvényjavaslatok tárgyalása előtt is kérem ezeknek sürgős tárgyalását. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Taps. Szónokot üdvözlik.)*

Elnök: Kiadatik a földmívelésügyi- és belügyminiszter uraknak.

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: T. képviselőház! Azon interpellácziora, melyet Hock János képviselő úr előterjesztett, az érdemleges választ t. kollegámmal, a belügyminiszter úrral egyetértőleg fogjuk megadni. Azonban azt hiszem, vétenék azon kötelesség ellen, melylyel állásomnak tartozom, ha bizonyos állításait a képviselő úrnak hallgatással mellőzném. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Azt sem tudják, mit helyeselnek. Zaj jobbfelől. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Előrebocsátom, hogy előadásának azon részeire, a mit izetlennek tartok, a milyen például az, a mi a tarokk-partira vonatkozik és az, hogy leborotváltatni akarjuk a szántóföldeket, nem reflektálok. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Azt hiszem, elhibázott dolog volna ezen székről a képviselő urat azon térre követni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hock János: Üljön csak erre a székre, meglátjuk, helyeslik-e majd! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Megengedem, hogy a képviselő -urat felszólalásában meggyőződése vezette, de annyit megkövetelünk tőle, hogy ugyanazt rólunk is elismerje. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Halljuk a kérdést!)*

A t. képviselő úr beszélt a mezőgazdaság rendszeres elhanyagolásáról. Én ennek megczáfolása végett a törvényhozási és kormányzati intézkedések egész sorozatára utalhatnék. *(Úgy van! jobbfelől.)* Azonban nem bocsátkozom részletek czáfolatába azért, mert meg vagyok győződve, hogy a képviselő úr ezt igen szépen elmondhatja itten, sőt ismételheti számtalanszor, elmondhatják mások is, de a gazdák, a kik a legkompetensebbek ebben a kérdésben, nem fognak neki igazat adni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Általában az az irány, a mely úgy akar segíteni a mezőgazdaságon, hogy ellentéteket idéz fel a mezőgazda és más osztályok közt, mesterséges ellentéteket, mert helyesen fogom fel a dolgot, komoly ellentétek e téren nem találhatók . . .

Hentaller Lajos: Az ellentétet csinálják a prémiumokkal! *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Hentaller Lajos képviselő urat rendreutasítom!

Digitized by Google

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Az a tenor, a melyet a képviselő úr megütött csak arra szolgálhat, hogy ilyen ellentéteket szítson, arra vezethet, hogy magukat a gazdákat is két pártra oszsza, a helyett, hogy mindnyájan közös erővel és törekvéssel iparkodnának a közös czélt elérni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* A mi már magát a fenforgó tárgyat illeti, mikor a mai napság legalább sikerült kollegámmal, a belügyminiszter úrral ezen ügyeket úgy vezetni, hogy aratás közben vérontás eddig seholsem fordúlt elő. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: Igenis fordúltak elő!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Hol? *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: Toponáron!

Perczel Dezső belügyminiszter: Azok nem aratók, hanem répamunkások voltak.

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Igen, répamunkások voltak, a kik a Felvidékről jöttek. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: De igenis voltak!

Elnök *(csenget)*: Kérem Szalay Károly képviselő urat, ne szóljon közbe. *(Felkiáltások a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: Azt kérdezték tőlem, hogy hol? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmíveléügyi miniszter: . . . Akkor, a mikor a kormány egész erélylyel, de a megfelelő tapintattal és előrelátással úgy vezette az ügyeket, hogy az országban eddig, aratási munka közben, az aratási munkálatokkal kapcsolatosan vérontés nem volt, de nemcsak ez nem volt, de általános sztrájkot is minden megyében a kormány intézkedése folytán megelőzni tudtunk, a miért a gazdák az ország minden részéből köszönetet és elismerést szavaznak, akkor a bátorságnak különösen nagy foka kell ahhoz, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* hogy a képviselő úr ily hangon beszéljen. *(Élénk heleyslés és tetszés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Miben hibázott a kormány? Abban hibázott talán, hogy a belügyminiszter, kollegám intézkedése folytán nem engedtük azt, hogy a munkában bárki megakadályoztassék, mert az volt a csendőrség és a katonaság oda rendelésének hivatása? Ez volt talán a hiba, vagy az, hogy viszont én gondoskodtam arról, hogy az országnak egy más, szegényebb részéből oda, a hol dolgozni nem akartak, hol a birtokos azon helyzet előtt állott, hogy pár napi késedelem miatt tönkre menjen, oda mi, éjjelt-nappalt összetéve, a Felvidékről munkásokat ezerszámra tudtunk szállítani, talán ez volt a hiba? *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Énnekem az az érzésem van, hogy a kormány nem szemrehányásokat érdemel, mikor az ország iránt tartozó kötelességét teljesítette. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Én meg vagyok győződve, menjünk bárhova az országban, de nincs gazda Magyarországon, — nem azokat értem, kiket talán elfogúltság vezet, vagy kiket talán politikai szempontból, befolyásolnak — a ki a képviselő úr mai felszólalását helyeselné. *(Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)* Tettük azt, hogy a belügyminiszter úr és az alatta álló közegek igyekeztek mindenütt, hol differencziák voltak a munkaadók és munkások közt, ezen differencziákat békésen kiegyenlíteni, történt az, hogy kollégám, a belügyminiszter úr intézkedése folytán azokat, kik dolgozni és dolgoztatni akartak, meg tudtuk védeni; történt az, hogy egy megyében sem volt lehetséges egy általános sztrájk, mert magam személyesen intézkedtem minden esetben, hogy munkásokat odarendeljünk oly számban, a milyen indokolt volt és intézkedtem akkor, mikor meggyőződtem, hogy nem a munkás kizsákmányolásáról volt szó, nem arról, hogy a munkaadók jogtalan nyereségre kivánnak szert tenni, hanem arról, hogy a munkás él vissza helyzetével és a munkaadóra nézve egy lehetetlen állapot áll elő. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezek voltak az intézkedések. *(Egy hang a szélső baloldalon: Csak?)* Az mondja a képviselő úr, hogy csak. Én most csak a momentán intézkedésekről beszéltem; a théma, mely felvettetett, oly nagy, hogy azt e pillanatban kimeríteni nem volna lehetséges. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én azt mondtam, hogy ezen intézkedések teljesen beváltak és azokkal a magyar gazdaközönség osztatlanúl meg van elégedve *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És ha a t. képviselő úr nekem azt mondja, hogy mi pedig politikánkba vigyünk több emberiességet, több humanizmust, akkor én meg arra kérem a t. képviselő urat, hogy vigyen az ő politikájába több jóakaratot *(Zajos helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Hock János: T. ház! Miután a t. miniszter úrtól érdemleges választ nem kaptam, csak a tett intézkedésekre vonatkozólag világosított fel, kijelentem, hogy ugyanazt az őszinteséget, melyet nekem a t. miniszter úr tanácsolt és tőlem megkövetelt, elsősorban ő tartsa meg, mert én is megkövetelem. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)* A t. miniszter úr azt említette, hogy a magyar gazdák legnagyobb része a tett intézkedésekkel meg van elégedve s abszoluta nincs izgatott közhangulat. *(Mozgás a jobboldalon.)* Megengedem, hogy a t. miniszter úrnak hivatalos jelentései vannak; nekem nincs módom az egész országból összeszerezni azokat a statisztikai adatokat, melyek az elégedetlenséget a munkás-osztály és a

Digitized by Google

munkaadó közti feszült és izgatott viszonyt bemutatná. De egyes esetekről tudok részint a lapok útján, részint ittlevő képviselőtársaim nyilatkozata alapján, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* kik nap-nap után kapnak táviratokat, hogy a munkások leteszik a kaszát és megszüntetik a munkát most a legkritikusabb pillanatban, mikor az egész évi termés veszendőbe megy és így szorítják rá a munkaadót, hogy követeléseiket kielégítse. Azt mondja a miniszter úr, hogy a felső vidékről hozatott munkásokat Ezt én is említettem, de azt mondtam, hogy ez intézkedésekkel nem ért czélt, mert ezzel beviszi a felső vidékre is a szocziális izgatás anyagát és megdrágítja a rendes munkabért. Különben nemcsak abból a kicsinyes szempontból kell hogy mit használ a miniszteri intézkedés most momentán, hanem tessék arra gondolni, miből fog élni télen az alföldi szegény munkás, a ki máskor aratás idején szerezte be családja szá mára az egész évre valót? Annak az üres gyomornak nem lesz elég a miniszteri szónoklás. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Midőn ily dolgokat láttam felmerülni, kötelességből.... *(Egy hang jobbfelől: Kötelességből izgatott!)* Ki mondta ezt?

Hentaller Lajos: Zay!

Hock János: Annak a véleményére nem vagyok kiváncsi *(Zajos derültség.)*

Elnök: Kérem, itt nem lehet kérdéseket intézgetni! *(Zaj.)*

Hock János: Itt gyors orvoslásra van szükség és nem elég az erőszak! Ne tessék a szavakon nyargalni! Igenis aratáskor nem lőttek, hanem Toponáron igenis rálőttek a répamunkásokra; ott egy felügyelő vigyázatlansága miatt a csendőrök igénybe vették szuronyaikat és meglőttek két munkást, még pedig tótot, pedig a tót munkás temperamentumánál fogva csöndes és nyugodt. Említettem, hogy e társadalmi veszély bennünket egységes akczióra kell, hogy bírjon. Itt internaczionális szövetséggel állunk szemben, mely belevonta már keretébe a magyar munkásokat is. A főváros talaja is alá van aknázva és ez ellen igenis törvényhozási profilaxissal kell a jogos munkásérdekek mérlegelésével intézkedni, nem pedig erőszakkal! *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én szintén csak nehány rövid megjegyzést kivánok tenni a képviselő úr beszédjére. Ő is, Molnár képviselő úr is csak erőszakról beszélt, vasról, szuronyról, vérfolyásról és véres kalászról. Ez mind túlzott dolog, mert a kormány igenis épen preventive intézkedett s egyedül ennek köszönhető, hogy eddig vérontás nem történt, kivéve ezt, a hol két kihágás miatt letartóztatott munkást a tömeg ki akart szabadítani. Ott a csendőrség, szabályai szerint, fegyverhez nyúlt. A régi római költő is megénekelte, hogy a vasnak nem az a rendeltetése, hogy fegyvert csináljanak belőle, hanem vagy czirkalmat vagy ekét. De ezt mindig inkább lehetne idézni mint most. Az ily beszéd, minőt a képviselő úr most elmondott, egyik irányban sem megnyugtató, sem a gazdára, sem a munkásra nézve. Sem a gazda nem fogja megköszönni, sem a munkást nem fogja az kielégíteni. E beszéd csak olajat önt a tűzre és nem szolgálatot tesz! Hogy különben mennyire elszigetelve áll a képviselő úr saját pártjában is, arra nézve hivatkozom a ház naplójára, a hol megláthatja, hogy Makfalvay Géza képviselő úr, a ki többet foglalkozik s ért is a mezőgazdasághoz, épen hasonló tárgyban neki adott válaszomat köszönettel és megelégedéssel vette tudomásúl. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés jobbfelől.)*

Ez az, a mit röviden a t. ház tudomására akartam hozni; a behatóbb érdemleges választ fentartom magamnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hock János: T. ház! Élek azon jogommal, hogy a miniszter úr válaszára röviden feleljek. Hogy a miniszter úr, hogy ítél Makfalvay Géza között és köztem, az értelmi különbség tekintetében, az egyáltalában vita tárgyát nem képezheti, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem arról van szó! Gazdasági!)* Higyje meg a miniszter úr, ha én az összehasonlítások terére kivánnék lépni, akkor a miniszter úr sokkal rövidebbet húzna, mint én most. *(Zajos derültség.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: A breviáriumokról nem disputálhatok vele.

Hock János: A mi pedig azt illeti, hogy a két héttel ezelőtt történt interpelláczióra adott választ az akkor felmerült körülmények között Makfalvay Géza tudomásúl vette, az nem bizonyíték, mert nevetséges dolog, ezt az érvet az újabban fölhozott körülményekre alkalmazni. Ha pedig ő hivatkozott a római költőre, én is hivatkozom a miniszter úrra, bár nem tartom őt oly tekintélynek; hogy a resiczai ügyben, midőn lelőtték az embereket, ugyanazt a választ adta Hentaller Lajos képviselő úrnak. *(Helyeslés balfelől.)* Bocsánatot kérek, erőszakkal szemben, a mely minden politikai akcziójukban megnyilatkozik, mindenütt csak sablonos kifogásokat használnak, a melyeket a t. túloldallal rendesen megtapsoltatnak. Védekezésük mindig ugyanaz; egyegy emberrel több vagy kevesebb, azért a kormányzat folyik tovább és a miniszterium él és uralkodik, mert hiszen akár milyen legyen a válasz, bizonyos, hogy a többség tudomásúl veszi. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

132. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 8-án, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Báró Perényi Zsigmond és Trauschenfels Emil szabadságolása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza Marjay Péter interpellációjára a nagylétai görög-katholikus román egyházban fölmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása tárgyában. — Belügyminiszter válasza Eötvös Károly interpellációjára: a budapesti rendőrségnek a Vígszinház május 31-iki előadásán gyakorolt eljárása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Jósika Samu, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr. A javaslatok mellett felszólalókat gróf Esterházy Kálmán, az ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző úr fogja jegyezni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a julius hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Báró Perényi Zsigmond és Trauschenfels Emil képviselők hatheti szabadságot kérnek.

A ház a kért szabadságot mindkét képviselőnek megadja.

Következik már most a czukoradóról szóló javaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Rakovszky István jegyző: Mócsy Antal!

Mócsy Antal: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnap ezen oldalról elhangzott igen súlyos, erős támadásokra, melyek nemcsak a t. túloldal ellen általában, hanem egyes személyeket illetőleg provokálólag is elhangzottak, azt hittem, hogy valaki a túloldalról meg fogja ragadni az alkalmat, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az eme támadásban, ezen valóban nagyszabású beszédekben foglalt argumentumokat megczáfolni, vagy ha az nem sikerül, legalább érvekükben némileg allászállítani törekedjék. Ez annál szükségesebb és indokoltabb lenne, *(Halljuk! Halljuk!)* mert mi, ezen oldalon ülők, a javaslat ellenzői, nem állunk mindnyájan ugyanegy közjogi alapon és így a túloldalról esetleg felhozható érvek bennünket, az ugyanegy közjogi alapon állókat talán meggyőzhetnének. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Így azonban *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* ez a túloldal részéről meg nem történvén, a mihez hozzájárult, hogy a t. kormány annyira figyelmetlen volt, hogy a jelen javaslat beterjesztése alkalmával ahhoz a tájékoztató adatokat mellékelni is elmulasztotta, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* még a kormánypárttal ugyanazon közjogi alapon állók sem érezhetik magukat meggyőzve, a kik különben tán hajlandók volnának a javaslatot elfogadni.

Ily súlyos helyzetben kötelességem nekem is felszólalni, eleget akarván tenni képviselői

Digitized by Google

kötelességemnek, a melyet másként fogok fel, mint a t. túloldal vezérszónoka, a ki a képviselői állást, elég helytelenül, mintegy üzlethez hasonlította. Tudom, hogy igen sokan vannak e házban, a kik egész ellenkező nézetben vannak, sőt azt is szivesen elismerem, hogy a t. túloldalon is vannak, a kik jóhiszeműleg szolgálják azt az ügyet és pártállását. — De annál inkább sajnálom, hogy azon oldalról e kijelentés, mely az egész képviselőházra, minden képviselőre nézve sértő, nem talált megczáfolást. *(Helyeslés balfelől.)*

De mondom, én nem üzletszerűleg fogom fel a képviselői állást, és ezért kötelességemnek tartottam — a mennyire a körülmények és az idő megengedték — utána járni, utána nézni, hogy ebben a t. kormány hiányos intézkedése következtében sokunkra nézve homályos ügyben magamat tájékozzam. Nem tehettem mást, mint hogy elolvastam a múlt évi és az idei, eddig elhangzott beszédeket. Még a múlt évben megtette az igen tisztelt miniszter úr, a mint Horánszky Nándor t. képviselőtársam beszédéből olvastam, hogy bizonyos statisztikai adatokat terjesztett a ház elé, de akkor sem eleget. Az idén még ezt sem tette. Pedig, t. ház, ezt kellett volna tennie annyival inkább, mert a mint tudjuk, a jelen képviselőház körülbelül egyharmad részében új képviselőkből áll. Tehát eltekintve azoktól, a miket tegnap Barta Ödön t. képviselőtársam mondott, hogy tudniillik ez a mostani képviselőház az általános választások következtében egészen más, mint a tavalyi volt, már csak ezért is, a sok új tagra való tekintetből be kellett volna a szükséges tájékoztató adatokat terjeszteni. *(Úgy van! Úgy van! a balszélső baloldalon.)*

Ahhoz semmi közöm, hogy a t. túloldalnak körülbelül száz új tagja a miniszter úrnak ezt rossz néven nem veszi. Ők a t. pénzügyminiszter úr iránti bizalomból meg fogják ezt a javaslatot szavazni, ha kellő tájékozást nem szereznek is maguknak ebben a dologban. De itt az ellenzéki oldalon, mi új emberek, kik nem voltunk ezelőtt a háznak tagjai, és így az előzményeket kellőleg nem ismerjük, mi egyenesen megkövetelhettük volna, és meg is követeljük, hogy a miniszter úr a minket tájékoztató adatokat beterjeszsze, hogy teljes jóhiszeműséggel járhassunk el, midőn szavazatunkat beadjuk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ilyen körülmények között, t. ház, igen sok szópazarlás történik, pedig a t. túloldalnak és a kormánynak, úgy tudom, épen az volna a czélja, hogy minél kevesebb legyen a szó. Ezt tehát úgy érhették volna el, hogy ha a szükséges tájékoztató adatokat beterjesztették és argumentumaikat előadták volna. Én látom a tavalyi, látom az idei beszédekből, hogy mily nagy a tájékozatlanság, mennyi az ellenmondás, menynyi az ellenmondások egymás által való kijavítása korrigálása és az ezzel járó időfecsérelés. Ez mind mellőzhető lett volna a kellő adatok beterjesztése által. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ne méltóztassék azt gondolni, hogy csak épen azért szólalok fel, hogy az idő teljék. Méltóztattak tapasztalni, hogy én képviselői kötelességemhez híven minden kérdésben, a melyet hazámra és a közérdekre, erkölcsi vagy anyagi szempontból fontosnak tartottam, hozzászóltam legjobb tudásomhoz képest. *(Helyeslés balfelől.)* Ugyanezen kötelességérzet késztet arra, hogy ezen kérdéshez is hozzászóljak, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* hozzászóljak pedig azért, mert a t. túloldalnak ezen kérdésben vezérszónokai, kapaczitásai, nemzetgazdászai, a kik különben az ezen oldalon ülők nemzetgazdasági tudományát vajmi csekélyre szokták becsülni, legalább hirlapokból azt látjuk, — mert itt nem igen nyilatkoznak a t. kormánypárt vezérszónokai, — ebben a kérdésben, nézetem szerint, a melyet majd meg is fogok indokoloi, roppant téves tanokat hirdetnek, melyek az országnak már eddig is milliókba herültek, és ha nem rektifikáltatnak, ezentúl is milliókba fognak kerülni, s lehetetlenné teendik ezen ország anyagi boldogulását. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ez a törvényjavaslat igen kurta, igen rövid és máris igen sok szó hangzott el fölötte, — a túloldal szerint túlon-túl is sok. Ennek megvan a maga oka; megvan, nemcsak tárgyi oka, a mely magából a javaslatból meríthető, hanem van más oka is. Ilyen különösen a kormány iránti nagyfokú bizalmatlanság. *(Felkiáltások a baloldalon: Ez az! Ez az!)* Ugyanis az ellenzék arról győződött meg az utóbbi időben, hogy a kormány nem azt tekinti feladatának, hogy a szabadság jogokat kiterjeszsze, hanem inkább, hogy azokat minél jobban korlátozza. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Továbbá meríthető az ugyanezen javaslat rövid indokolásából, melyben beismertetik, de különösen beismertetett a múlt évben, hogy a czukorkérdés tekintetében Ausztriával szemben hátrányban vagyunk, rövidséget szenvedünk, de azért mégis ezen hátránynak további fentartása kivántatik. Ebből az ellenzék ismét azt látja, hogy nemcsak a szabadságjogok terén tör a kormány a közérdek ellen, hanem anyagi téren is. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennek tulajdonítandó tehát az, hogy az ellenzék, kötelességéhez képest, az utóbbi időben a t. kormánynak egyes előterjesztéseit sokkal behatóbban kivánja megbírálni, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* kapaczitáczió útján kivánja meg-

Digitized by Google

győzni az igen tisztelt túloldalt és a t. kormányt arról, hogy az ilyen javaslatokat vegye le a napirendről, illetőleg, hogy hivatásának tekintse a szabadságjogoknak és az ország anyagi érdekeinek előmozdítását, nem pedig károsítását. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igen tisztelt ház! Az előttem elhangzott több beszéd, a mely beszédek között voltak nemcsak hosszúságuknál, hanem tartalmasságuknál fogva is kiváló beszédek; azt lehet mondani, oly helyzetet teremtett azok számára, kik újabban a dologhoz akarnak szólni, minthogyha újat már nem is lehetne mondani. Hiszen, t. ház, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* nem vagyok én annyira elbizakodott, hogy azt mondjam, hogy én csupa új dolgokat fogok mondani. Hiszen a nap alatt semmi új nincsen. Tudom én azt, hogy az ismétléseket el nem kerülhetem; de legyen a t. ház arról meggyőződve, hogy ha épen csupán csak ismétlésekből állana beszédem, én egy szót se vesztegetnék. Azok, a miket hallottam, olvastam, bennem gondolatokat ébresztettek, azokat összemértem saját pártom elveivel és úgy hiszem, hogy beszédem folyamán fogok újakat is mondhatni, a melyek a t. ház figyelmét leköthetik. *(Zaj Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Mielőtt a tulajdonképeni tárgyhoz szólnék, egy dologra kell kitérnem, mert szóba került ezen vita folyamán is. Épen Barta Ödön t. képviselőtársam hozta itt tegnap elő azt, hogy a t. túloldalról a néppártot különösen Ausztriához való viszonylatára nézve a hazaárulás vádjával illették. *(Halljuk! Halljuk!)* Többször találkoztunk mi néppártiak ezzel a váddal, ideje tehát, hogy ennek a vádnak a szemébe nézzünk. Nem fogom a t. háznak idejét túlságosan igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* mert tudom, hogy ezen dolog tüzetesebb tárgyalásának nem most van helye, . . .

Meszlény Lajos: Igaz, majd a 2. §-nál! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Mócsy Antal . . . hanem majd a kiegyezésnél. Mindazonáltal, minthogy az egyes embernek is kötelessége ez, annál is inkább kötelessége a pártembernek s a pártnak, hogy ha valamivel gyanúsítják, pláne a hazaárulás súlyos vádjával illetik, egy pillanatig se tűrje ezt, hanem a szükséges fölvilágosításokat rögtön megadja. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Én megmondom nyiltan, hogy az 1867-iki kiegyezésnek, az ez által teremtett közjogi alapnak őszinte híve vagyok. Úgy tudom, hogy elvbarátaim szintén ezen álláspontón állanak. Ebből kifolyólag a mi álláspontunk az, hogy az ezzel összeköttetésben levő törvényeket lojálisan végre kell hajtani Még abból sem csinálok titkot, hogy én és, merem állítani, elvtársaim is rokonszenvet érzünk a lajthántúli keresztény pártok *(Igas! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)* az antiliberális pártok iránt. Ez azonban nem azt jelenti, hogy mi esetleg hazánkat azon pártok által kizsákmányolni is engedjük, sőt mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy ha ott keresztény pártok képesek lesznek véglegesen pozicziót foglalni, kormányra jutni és itt a házában is, akkor a 67-es alap keretében hazánknak érdekeit igenis fog nekünk sikerülni megvédeni Mi azon az álláspontón vagyunk, hogy nem kivánunk Ausztriától egy krajczárt sem, de mi sem adunk egyetlen jogosulatlan krajczárt sem nekik *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)* és nem engedjük, hogy bennünket kizsákmányoljon. *(Helyeslés balfelől.)* Eddig a t. kormány és szónokainak bevallása szerint az osztrákok kizsákmányoltak bennünket, hiszen épen ezen javaslattal kapcsolatosan szó volt arról, hogy az igen tisztelt miniszter úr szerint a czukoradó-restauráczionál 350.000 forinttal vagyunk még most is hátrányban, azelőtt sokkal többel; t. képviselőtársam, Horánszky Nándor úr számítása szerint majd még egyszer annyival, de én elfogadom a t. miniszter úrnak a számítását, kétségkivül ő jobban tudja, mert az adatok jobban rendelkezésére állanak. Tehát elfogadom azt, a mit ő mondott különösen tavaly, hogy az első kiegyezésnél igen nagy hátrányban volt Magyarország a fogyasztási adókat illetőleg Ausztriával szemben, azonban ez később reparáltatott jelentékeny mértékben, de 350.000 forintig még mindig hátrányban vagyunk Ausztriával szemben. Tehát áll az, hogy Ausztria eddig bennünket bizonyos értelemben kizsákmányolt. Igen ám, t. ház, de kik uralkodtak eddig Ausztriában? Nem-e az önök elvtársai, a liberálisok? *(Úgy van! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

A liberálisok fosztogattak bennünket, azokkal nem lehetett megértetni azt, hogy az nem járja, hogy Magyarországot saját előnyükre kizsákmányolják. *(Úgy van! balfelől.)* S itt Magyarországban kik engedték meg azt, hogy Ausztria Magyarország érdekeit károsíthassa? Itt szintén a liberálisok uralkodtak, ezek engedték meg, hogy Ausztria bennünket károsítson. *(Úgy van! balfelől.)* Igen, Ausztriában azok a liberálisok, a kik elrugták maguk alól a keresztény talajt, mint üzletet fogják fel a dolgot, mint t. képviselőtársam Arányi Miksa a képviselőséget; mindenből üzletet kivánnak csinálni. Azok tehát a kiegyezést is nem lojálisan fogták fel, úgy okoskodtak: húzzunk a magyaron a mennyit lehet, mert ezt megengedte nekik a kereszténységtől elfordult lelkiismeretük. És itt Magyarországon önök, t. liberálisok, kik szintén ilyenformán vannak a keresztény alapelvekkel, szintén nélkülözték a kereszténységnek azt a

Digitized by Google

két sarkalatos erényét, a lelki erősséget és az okosságot, a melyek segítségével önök képesek lettek volna Ausztriának túlzó követeléseit visszaszorítani a 67-es alap igazságos és méltányos korlátai közé. *(Úgy van! balfelől.)* Azonban önök csak okosak voltak, de nem egyszersmind lelki erősek, olyan értelemben okosak, mint a közmondás mondja, hogy az okosabb enged. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Önök, igen t. uraim, engedtek mindig azért, hogy megmaradhassanak a hatalomban. *(Úgy van! balfelől.)*

Lehet, t. ház, hogy tévedek, de mint szokás mondani, mindenki magáról ítél. Én keresztény ember vagyok, ezen elveknek hódoltam idáig, hála Istennek mindig ilyen érzületek irányozzák cselekedeteimet, és én érzem, hogy felebarátomat mint magánember megkárosítani nem akarom, de mint politikus sem akarnám, különösen a monarchiának másik felét megkárosítani, a melylyel egy közös fejedelem alatt együttélve, vannak igen fontos közös érdekeink, a melyeket egyesülten kell megvédelmeznünk. Tehát én mint politikus és annak a másik félnek megkárosítását, jogtalan megrövidítését nem kívánom. Mivel én így gondolkozom, feltételezem, hogy más igazi keresztény ember szintén így gondolkozik.

Szájbely Gyula: Hát Lueger?

Mócsy Antal: Engedelmet kérek, ha Lueger bennünket meg akar károsítani, állunk vele szemben. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)* Különben nemcsak Ausztriában, Magyarországon meg mindenütt, nemcsak most, de minden időben — a történelem tanuskodik — találtattak olyan emberek, a kik a legszebb jelszavak, a kereszténység jelszavai alatt is a saját önző érdekeiket mozdították elő. Hogy Lueger ilyen ember-e, nem-e, azt én még nem tudom, majd megmutatja a jövő. Csak annyit mondok, hogy ha ő a kereszténység álarcza alatt bennünket ki akar zsákmányolni, azt mi nem fogjuk engedni. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Erős meggyőződésem igenis az, hogy ha Ausztriában és itt sikerülne az igazi keresztény gondolkozású embereknek a kormányra jutniok, azok majd ugyanazon egy alapon, a keresztény szeretet alapján állva, igenis megtalálnák a 67-es kiegyezés és annak törvényei keretében a méltányosságot, megtalálnák azt az utat, hogy miként mozdíthatják elő e monarchiának közös érdekeit, miként lehetnek meg egymás mellett, egymásnak méltányos érdekeit támogatva és nem sértve, miként élhetnének meg egymás mellett a nélkül, hogy egymás rovására kívánnának élni. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Ezeket szükségesnek tartottam már most elmondani, hogy valahára vége legyen ama, csaknem állandó gyanusításnak, mintha mi néppártiak Isten tudja mennyire hajszolnók a Lajtántúlnak kedvét, hogy mi minden áron, még az országnak az érdekei árán is hajlandók vagyunk az ő kedvüket keresni. Olyan nincs. Mi a 67-es alapon lojálisan állunk, ahhoz ragaszkodunk, de megkívánjuk, hogy ők ahhoz szintén olyan lojálisan és olyan őszinteséggel ragaszkodjanak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen tisztelt ház! Felmerülhet az a gondolat, — legalább az én fejemben felmerül, — hogy ezt a törvényjavaslatot a 67-es alapon állók megszavazhatják, illetőleg meg is kell szavazniok, mert ha nem szavazzák meg, akkor tulajdonképen amaz alapnak nem igazi, őszinte hívei. Tegnap Reiter János t. képviselőtársam megvonta azt a különbséget, a mely a t. kormánypárt és a nemzeti párt között e kérdésben létezik. Ha jól emlékszem, ő azt mondta, hogy az a különbség köztük, hogy a nemzetipárt ama hátrányokat, a melyek Magyarországra nézve ez idő szerint is még a czukoradó-restitucziónál fennállanak, már most, ezen törvényjavaslat keretében kivánná a nemzeti párt orvosolni, ellenben az igen tisztelt kormány és pártja majd csak a jövőben, majd hogy ha a kiegyezéssel és a vám- és kereskedelmi szerződés tárgyalásával ez az ügy szőnyegre kerül, annyival inkább, mert az igen tisztelt miniszter úr kijelentése szerint nemcsak a czukoradónál vagyunk mi hátrányban, hanem a sörfogyasztási és a szeszfogyasztási adónál is, tehát nemcsak épen erre az egy czikkre nézve kell Ausztriával egyezkednünk, hanem kell majd amazokra nézve is, tehát — a mint szokás mondani — egy füst alatt majd a kereskedelmi s vámszerződés alkalmával lehet ezt a kérdést elintézni és rendbe hozni.

Gondolom, hogy elég jól emlékeztem meg és fejtettem ki, hogy a nemzeti pártnak és a kormánypártnak e tekintetben mi az álláspontja és a felfogása.

A mi az én szerény felfogásomat illeti, az már azután igazán az én saját felfogásom. Nem tudom, hogy mások hogy gondolkoznak, én úgy okoskodom, hogy több is veszett Budánál, *(Felkiáltások a baloldalon: Mohácsnál! Derültség.)* — Mohácsnál meg Munkácsnál is, — hát az az egynéhány százezer forint, a mely a jelen törvényjavaslat alapján ebben az évben el fog veszni, Isten neki, az már nem fog bennünket tönkretenni. Hanem van ennek a dolognak más oldala is, az tudniillik, hogy a t. kormány már a múlt évben is ép hasonló tartalmú törvényjavaslattal állott elő, a mely akkor törvénynyé is vált; akkor is ugyanazt igérte, a mit most, hogy tudniillik adjon a ház azon törvény által neki egy évi felhatalmazást, s ezen esztendő

Digitized by Google

alatt az ügy rendeztetni fog. Ezen esztendő letelt s a t. kormány most egy másik esztendőre kér tőlünk felhatalmazást. Ki biztosít bennünket arról, hogy nem fog-e egy harmadik és negyedik esztendő is következni? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mikor lesz ennek vége? Ki oka ennek? Talán az ellenzék azon tagjai, kik hajlandók volnának tárgyi okokból ezen törvényjavaslatot megszavazni, okai annak, hogy a t. miniszter úr nem volt képes a múlt évi juniusban elhangzott igéretéhez képest ezen dolgokat rendbe hozni? Ennek oka az a körülmény, hogy az igen tisztelt kormány az általa is beismert ezen anyagi hátrányokat még mindig nem volt képes megszüntetni s ez méltán felkelti a bizalmatlanságot a t. kormánynak, nem mondom jóakarata, hanem képessége iránt. Nem állott módjában adott szavát beváltani, nekünk pedig nincs nagyon sok kivetni való pénzünk, mert a pauperizmus, — daczára t. képviselőtársam Arányi Miksa úr roppant bizodalmának, hogy milyen jól állunk, — nagy mértékben terjed az országban.

Én kijelentem s azt hiszem, t. elvtársaim nevében is kijelenthetem, hogy midőn ezen törvényjavaslatot elvetjük, minket ugyan tárgyi okok is, de különösen a t. kormány iránti bizalmatlanság vezet. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hogyha valamely pártnak, ép a néppártnak igen sok oka van a bizalmatlanságra. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hogyha valóban obstruálni akarnék, milyen sokat lehetne erre nézve felhozni, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* de csak igen röviden mondom, hogy mi vagyunk az a párt, mely pedig a kereszténység talaján állva, mindig a tekintélynek, a felsőbbségnek jogait is prédikálja s kötelezi a polgárokat azok iránti engedelmességre, s mindig az államnak fentartó alapjait erősítgeti s mégis ebbeli munkánkban, akár gyűléseken akarjuk ezt tenni, a szólásszabadsággal élve, akár sajtó útján, mindenütt a t. kormány közegeivel találkozunk, kik bennünket, ebbeli szabadságunkban minduntalan akadályoznak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A néppártnak tehát százszoros oka van arra, hogy ezen bizalmatlankodásnál fogva is a törvényt meg ne szavazza. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A vita folyamán felvettettek bizonyos kérdések, melyekre vonatkozólag nézeteimet röviden iparkodom előadni.

Szó volt a tőke szerepéről, Major Ferencz t. képviselőtársam megkülönböztette a produktiv tőkét, mely megelégszik a tisztes polgári haszonnal, attól, mely uzsoráskodik, mely a tőkében levő erőt felebarátai kizsákmányolására, megrontására használja fel, mely illetéktelen, jogtalan, törvénytelen hasznot húz. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ebben a házban nagyon sokszor magasztalták a jelen vita folyamán is a tőkét. Chernel György t. képviselőtársam Széchenyinek egy mondására is hivatkozott, hogy a legjobb pénz az, a mely a legolcsóbb; Arányi Miksa képviselő úr pedig a költségvetés általános tárgyalásakor egész dicshimnuszokat zengett a tőkének.

Már Komjáthy Béla t. képviselő úr, bár igen liberális gondolkozású, legutóbbi beszédjében igen elítélőleg nyilatkozott a nemzetközi, a hazátlan tőkéről. Említette, hogy többnyire idegen tőke alapítja czukorgyárainkat, az kapja a prémiumokat, az viszi ki a hasznot a külföldre, s nálunk csak addig marad, a míg jó haszonnal dolgozhatik, aztán megy odébb s hatalmát esetleg ellenünk fordítja.

Világért se igénylem magamnak, hogy nemzetgazda vagyok s lehet, hogy csalódom, de én mindig féltem az idegen tőkétől, még ha olcsó is. De nem is volt az kezdetben ránk nézve olcsó. Csak a 6%-os aranyjáradékra hivatkozom. 70 forint volt az árfolyama, tehát 1000 forintért 700-at kaptunk, s kellett fizetni hat forintot aranyban, a mi az ázsióval rámént 11—12 forintra. Ilyen olcsó volt az a tőke. S e tőkén építettünk vasutat és egyebet kétszer, háromszor olyan drágán, mint a mennyibe azok a dolgok egyébként kerültek volna.

A mi híres nemzetgazdászainknak a külföldi száz és ezer milliók után való kapkodása rám azt a hatást gyakorolta, hogy talán nem is azért van az, hogy ezzel az országot anyagilag helyreállítsuk, hanem inkább azért, mert az ily nagy kölcsönök kieszközlésével járó búsás proviziók azon kitűnő nemzetgazdászoknak milliókat és tíz milliókat jövedelmeztek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* S mi az eredménye annak az olcsó pénznek? Az, hogy száz millión felül megy ki hazánkból évenkint kamatok fejében amaz idegen tőkék tulajdonosainak zsebébe, a mi beláthatatlan időkig fog Magyarországot terhelni és akadályozni abban, hogy elfoglalja a gazdaság és jólét tekintetében azt a helyet, a melyet elfoglalhatna azon körülménynél fogva, hogy a jó Isten talán egy országot sem áldott meg annyi bőséges természeti adománynyal, mint épen Magyarországot. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Úgy van tehát, t. ház, hogy az olcsó idegen tőke becsődítése, igénybevétele által tönkre tettük magunkat, hogy nem birunk mozdúlni, azt lehet mondani, hogy tisztára a külföldi tőke birtokosainak dolgozunk, azok szedik a mi fáradságunk tejfelét, nekünk csak a savója marad.

T. ház! Nekem, ámbár nem vagyok nemzetgazdász, kezdettől fogva az volt a nézetem, a mit a magyar kifejez abban az igen helyes közmondásban: addig kell nyújtózni, meddig a takaró ér, hogy nekünk ahhoz kellett volna ma-

Digitized by Google

gunkat tartani, hogy megelégedjünk az országunkban előállítható tőkével. Ezzel is lehetett volna — ha talán nem is olyan rohamosan — befektetéseket tenni, mert 1867—68-ban — méltóztatik tudni — nem volt deficzit, az államháztartásban felesleg is volt, s azért a jövedelmek lassú fokozásával és az ebből előálló feleslegge lehetett volna — kisebb mértékben bár — beruházásokat tenni, és akkor ezek a vállalatok nekünk jövedelmeztek volna, nem pedig a külföldi tőkepénzeseknek és akkor most a magunk gazdái volnánk nem pedig a külföldi tőke robotosai. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Most, a midőn ezen törvényjavaslattal kapcsolatban a czukoripar emeléséről van szó, a t. túloldal egyik szónoka ismét az olcsó pénzt, persze a külföldit emlegeti, mert a magunké kevés lévén, nem igen lehet olcsó, tehát hadd jőjjön be a külföldi és alapítson itten czukorgyárakat, majd adunk mi bőven neki prémiumot; az ő hasznuk okvetlenül meglesz, de hogy a termelőké és az országé meglesz-e, az más kérdés, mondom: mikor ismét azt ajánlgatják, hogy ezt az átkos és hazánkat végveszedelembe döntött rendszert továbbra is folytassuk, a külföldi tőkét hozzuk be, feltámad bennem a gondolat — elismerem, hogy az olvasott és hallott beszédek támasztották azt fel — hogy miként Franczia országban, a hol a czukorgyárak többnyire kicsinyek és egyes kisebb birtokosok állottak össze többen szövetkezeti alapon; miért ne követhetnőnk mi is ezen okos és jó példát, nyújtózván addig, a mig a takaró ér. Akkor a czukortermelésből beálló haszon benmarad az országban, illetve azoké lesz, a kik répatermeléssel és czukorgyártással foglalkoznak, nem pedig a külföldi bankároké. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn mi azt mondjuk, hogy ne a külföldi tőkepénzesek állítsanak nálunk nagy gyárakat, akkor, az igen tisztelt előadó úr Neményi Ambrus, ha nem is kifejezetten, de mégis a sorok között gyaníthatólag olyanformán mutat be minket, mintha mi a gyáriparnak ellenségei volnánk. Ezt is kissé tisztázzuk, mert minket azzal gyanusítanak, hogy a gyáriparnak és a nagy tőkének ellenségei vagyunk. Dehogy, t. ház. Mi szükségesnek tartjuk a nagytőkét és a gyáripart, de nem úgy, hogy a kicsinyek kizsákmányoltassanak, hanem hogy a keresztény felfogás szerint ezreknek javára szolgáljanak. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)* Elégedjék meg a nagytőke mérsékelt haszonnal, és ne iparkodjék a tíz millióból száz milliókat csinálni a szegény nép véres verejtékének rovására.

Már a munkáskérdés megoldása szempontjából is kívánjuk a gyáripart, az ország minden részében, természetesen a helyi viszonyoknak megfelelően, mert a munkáskérdés, vagy — hogy a gyereket a maga nevén nevezzük — a szoczializmus bajainak nemcsak a vallástalanság terjedése, hanem a munkahiány is az oka. Ezelőtt 20—30 évvel, midőn még nem volt annyi gép és a gazdaközönség kevésbbé volt terhelve, az alföldi magyar mezei munkásnak csaknem egész éven át volt keresete, de most nincs. Akkor a nyomtatás, kivált nagyobb gazdaságokban, belenyúlt a téli, sokszor a tavaszi időszakba is, tavaszkor természetesen kezdődtek ismét a különböző gazdasági műveletek. És a napszám akkor sem volt kisebb, mint most, sőt a kedvező gabonaárak miatt aratáskor többet keresett a munkás akkor, mint most, az élvezetczikkek: sör, pálinka, dohány, bor stb. pedig olcsóbbak voltak.

A szoczializmus oka tehát tulajdonképen — eltekintve, mondom, hogy a vallás is belejátszik — a megélhetés kérdése. Most nincs a mezei munkásoknak oly keresete, mint régen. Négy-öt hét alatt készen vagyunk a nyári munkával; nagyobb uradalmakban tart ugyan, mondjuk augusztus végéig, vagy kisasszony-napig, ott azonban aránylag már kevés munkás talál munkát; a munkások nagy zöménél most a nyári munka három-négy-öt hétig tart; kevesebbet keresnek mint azelőtt, mert a gabna ára alacsonyabb és többet költenek, mert mindenféle élvezeti czikk drágább.

Ezelőtt 25—30 esztendővel kiadták a földeket felébe; ma már van harmados, negyedes kukoricza s mellé mindenféle robot. Távolról sem okozhatjuk ezért a gazdákat, legalább a zömét, mert rájuk is nehéz idők járnak, az adók emelkedtek, s megélhetési viszonyok súlyosodtak, ők is szorítva vannak arra, hogy földjükből minél több jövedelmet szedjenek. S mivel most a Kanaán-alföldön a munkás nem bír annyit keresni a néhány nyári hét alatt, miből családját eltarthatná, a gazda nem adhat neki annyit, mert akkor maga megy tönkre: a közkormányzatnak kell arról gondoskodnia, hogy minél több gyár keletkezzék az országban, hogy a mezei munkálkodással oly kevés ideig elfoglalt munkások gyári munkával segíthessenek magukon. Ha így majd télen is keresnek valamicskét, ha mindjárt nagyon alacsony 30—40—50 krajczáros napszámmal is, nem fognak lázongani; hiszen a mi magyar népünk nem volt ilyesmire sose hajlandó, csak most a legutóbbi esztendőben vitték gonosz, lelkiismeretlen, hitetlen, istentelen szoczialista izgatók arra, hogy még becsületes magyar jellegét is megtagadja. *(Úgy van! balfelől.)* Mert mikor szerződés ellenére százan meg százan, mint egy ember leteszik a

Digitized by Google

kaszát s azt mondják, hogy nem aratnak, ez már a jellembe is bevág; magyar ember ezelőtt ezt nem tette, ha valamire kötelezte magát, ha ez mindjárt terhes volt is rá nézve, paroláját meg nem becstelenítette; és most a legmagyarabb vidéken az azelőtt mindig becsületes gondolkozású magyar nép részint a vallástalanság, *(Úgy van! balfelől.)* részint a megélhetési rossz viszonyok következtében kiforgattatik még magyar becsületességéből is és nem teljesítheti azt, a mire magát parolával lekötelezte. *(Úgy van! balfelől.)* Ezért óhajtom s hiszem, hogy óhajtja pártom is, hogy a gyáripar terjedjen Magyarországon, de nem úgy, mint a t. előadó úr gondolja és a mint az eddig felszólalt képviselő urak, kik mindnyájan a mellett voltak, hogy a répatermelést, tehát a czukorgyárakat gyarapítani kell. Én ellenkezőleg: a répatermelést hazánkra veszedelmesnek tartom; megmondom miért. *(Halljuk! Halljuk!)*

Több szónok felemlítvén a mi répánk s a külföldi répa czukortartalma közötti különbséget azt három-négy százalékra tették, tehát két kilogramm külföldi répában körülbelül annyi czukor van, mint nálunk három kilogrammban. E különbség mellett s azon statisztikai adat mellett, hogy Németországban egy hektáron, a mi egy és fél kataszteri holdat tesz, 290 métermázsa répa terem, Ausztriában 244, de nálunk csak 180: úgy állunk, hogy az osztrák vagy német czukortermelő félannyi területen annyit termel, mint mi kétannyin, a mihez járúl azon termelők csekélyebb adóterhe. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Említették, hogy a külföldön a répa és más egyéb termény megmunkálása kevesebbe kerül, mint nálunk, hol a napszámviszonyok drágábbak. Hogyan hiszik tehát a t. túloldal nemzetgazdászai, hogy hazánk akár prémiumok segélyével is kiállhassa a versenyt azon országokkal, a melyek talaj- és éghajlati viszonyaiknál fogva sokkal több és gazdagabb czukortartalmú répát termelnek. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hátrányunk tehát kiegyenlíthetlen. Ezzel nem a czukorrépatermelést akarom ellenezni, csak azt óhajtom, hogy ne ugrasszuk be a gazdaközönséget holmi nagy kilátásokkal a répatermelésbe, mert úgy járhatnak, mint a múlt esztendőben, — gondolom Bornemissza Lajos t. képviselő úr előadta, — hogy vagy öt megyében a gazdák felhagytak a czukorrépatermeléssel, mert belátták, hogy nem boldogúlnak. Erre a gyár külföldi tőkepénzesei külföldről hoztak be munkásokat; uradalmakat béreltek, azokat külföldi munkásokkal művelteték és termelték a czukorrépát. A t. előadó úr szerint ez is a munkáskérdés egyik megoldási módja lenne; mert hát ők a külföldi tőkének s kétségkivül a külföldi munkának is nagy barátai. Tehát a dolog úgy áll általánosságban véve, hogy Magyarország nem versenyezhet a czukorrépatermelés terén a külfölddel talaja és éghajlati viszonyainál fogva. Azonban vannak az országnak olyan részei, a melyeknek a talaja és klimatikus viszonyai meglehetősen egyeznek például a szomszéd Morva, Cseh, Alsó-Ausztria viszonyaival. Ama kerületekben a magyar répa is bir olyan czukortartalommal, vagy megközelítőleg olyannal, mint az idegen répa.

Tehát az ilyen vidékeken lehet a répatermelést könnyen haszonnal folytatni. Ilyen vidékeken tartsa a kormány kötelességének a répatermelés előmozdítását, tartsa kötelességének szövetkezeti gyáraknak a létesítését. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ám a hol ilyen viszonyok uralkodnak, épen azért, mert ezen vidékeken a répatermelés, a czukortermelés kifizeti magát, fognak azok külön prémium, külön segély nélkül is boldogúlni. A hol pedig, t. ház, a dolog úgy áll, hogy a talaji és éghajlati viszonyoknál fogva a répa nem fejlődött ki kellőleg, nincs benne elegendő czukortartalom, úgy hogy azokon a vidékeken czukoripar csak áldozatok árán tartható fenn, ottan ne erőszakoljuk a czukoripart. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert egyrészt országunk nincs abban a helyzetben, hogy ilyenféle, előre is láthatólag rossz kimenetelű kisérletre költsön, másrészt én is azon az álláspontón vagyok, hogy az helytelen és jogtalan, hogy egyes helyeken, a nagy többséghez elenyésző csekély számban levő termelők érdekében a nagyközönséget megadóztassuk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mondották, hogy valami 30.000 répatermelő van mindössze az országban. Ezek között igen sok van olyan, a kiknek jobb volna répát nem termeszteni. Hisz szó volt arról, hogy átlag 50 forint a brutto-bevétele egy katasztrális hold répatermelésnek. A t. túloldalról Chernel György t. képviselőtársam mutatta ki, hogy egy kat. hold répatermésnél 35—40 forint a kiadás. Hát akkor mi marad a gazdának? Ilyen viszonyok közt érdemes-e répatermeléssel foglalkozni és szabad-e ilyen eredmények mellett még erőszakolni a dolgot. Azt hiszem, ez nem helyes nemzetgazdasági politika. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De azt mondja Arányi Miksa t. képviselőtársam, hogy nekünk prémiumok segélyével is fenn kell tartanunk a czukorkivitelt. A külfölddel való kereskedelmi viszonylatunkban, már az egész monarchiát tekintve, legyünk aktivek, — mert mi Magyarország nem voltunk s talán nem is leszünk aktivek, de az egész monarchiát tekintve legalább legyünk aktivek. Erre szüksé-

Digitized by Google

günk van azért, hogy nagyobb legyen a hitelünk kint a külföldön.

Múlt esztendőben az igen tisztelt miniszter úr és az akkori előadó úr ajánlotta ugyanilyen törvényjavaslatnak az elfogadását, mert akkor szintén szükséges volt a külföldnek azt mutogatni, hogy Magyarország, illetve az osztrák-magyar monarchia mennyire kivitelképes, menynyire aktiv a kereskedelmi mérlege, mert így a valuta-rendezés érdekében szükséges arany az országba könnyebben fog majd befolyni. Akkor is, meg most is én szerintem helytelen volt az eljárás; persze, a kik úgy okoskodnak, hogy csak minél több külföldi tőkét kell behozni az országba, azok álláspontjából talán ez az eljárás helyes; de én nem tartom helyesnek, mert a külföldi tőkének nem vagyok barátja, de főként azért nem, mert tavaly is, az idén is megterheléstinkkel járt a czukoripar fentartása.

Hivatkozott Arányi Miksa t. képviselőtársam arra is, hogy a répatermelést nem szabad redukálnunk és így természetesen a czukorkivitelt sem, hanem inkább még prémium adásával is elő kell azt segíteni; mert — a mint mondta — ő abban a vélekedésben van, hogy majd akkor a mi hitelünk a külföldön szenvedne, pedig mi nekünk még mindig igen nagy szükségünk van a külföldi hitelre. Ezzel kapcsolatosan hivatkozott Smith Adám híres nemzetgazdászra, a kinek az a véleménye, hogy nemzetgazdasági szempontból káros oly iparágak meg gazdasági ágak forszirozása, fentartása, a melyek prémiummal, ráfizetéssel tarthatók csak fenn.

Arányi Miksa képviselő úr teljesen más véleményben van; ő szerinte fenn kell nekünk tartani a czukoripart még ráfizetéssel is, hogy hitelünk legyen. Én azt hiszem, ő igen csalódik akkor, midőn azt hiszi, hogy a répatermelés redukálásával a mi kivitelünk valami léuyegesen szenvedne. Mert tegyük fel, hogy a 160.000 kataszteri hold répatermőföldből 60.000 hold majd elesik, nem termelnek rajta répát, mert nem fizeti ki magát, akkor természetesen fognak rajta mást termelni és tudvalevő dolog, hogy épen az ország legtermékenyebb részein szokták a czukorrépát termelni, tehát az a föld más egyebet annál inkább megterem, így például jó búzát, s azért az a 60.000 kataszteri hold ép úgy szerepelni fog a kivitelben, s ha nem is répa, illetőleg annak terméke, a czukor fog kivitetni, ki fog vitetni más, a mit rajta termesztenek. És hogy ha áll az, a mit itt már többször felhoztak, hogy egy katasztrális hold répa termése 50 forintot ér, tudjuk. hogy akár árpával, akár más gabonaneművel vessük be azt a darab földet, meghozza ugyanazt az értéket s még nem is kell attól félnünk, hogy ha búzát termesztünk 60.000 katasztrális holdon, majd annyi kivinni valónk lesz, hogy azáltal a búza ára le fog nyomatni; mert hiszen nem magamtól tudom, hanem tudom nemzetgazdászainktól, hogy Magyarország gabnatermése a világ gabnatermésehez viszonyítva édes kevés, figyelembe sem jön, hogy Magyarországon termett-e gabona vagy sem; ez a világpiaczon a gabona árára semmi befolyással nincs.

Tehát Arányi Miksa t. képviselőtársam egészen nyugodt lehet, hogy ha redukáljuk is a répatermelést azon vidékeken, a melyek különben sem alkalmasak a répatermelésre s hol különben is csak országos támogatással tartható fenn ezen mezőgazdasági ág, azért a kivitelünkben nem fog hiány lenni, mert fogja ama holdakon termett más egyéb a mi kivitelünket gyarapítani. Hanem én úgy veszem észre, hogy a mi nemzetgazdáink annyira belemelegedtek és beleszerelmesedtek abba az ideálba, hogy csak répát, répát mindenfelé, *(Derültség a baloldalon.)* hogy e közben nem is veszik észre, hogy hiszen Magyarországnak talajviszonyainál s éghajlatánál fogva, vannak speciális, kitünő termékei, a melyek termelésének közerővel való előmozdítását nagyobb sikerrel lehetne és kellene kezelni, például itt van a mi borunk, szőlőtermelésünk. E tekintetben Magyarország kiállja a világ bármely országával a versenyt, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* itt nem kell félnünk, hogy majd elnyom bennünket az osztrák, vagy pedig a német bor és attól sem kell félnünk, hogy ha Magyarországon sok bor terem, majd nem lesz annak piacza, mert ha százannyi bor terem, akkor sem terem elég. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Sok kell a választásoknál!)* Nekem feltünt az, hogy mikor a mi nemzetgazdáink igen keresik azt, hogy mely mezőgazdasági ágakat terjeszszenek el országszerte, hogy azzal is előmozdítsák a közvagyonosodást és segítsék a munkáskérdést megoldani, mert a répatermelés sok napszámost igényel, akkor megfeledkeznek a bortermelésről, a mely még több napszámost igényel és a melynek mi mindenütt a világon sokkal biztosabb piaczot fogunk találni. Úgy tapasztalom, hogy — bár készségesen elismerem, hogy az utóbbi időben a kormány rajta van, hogy az ország vidékein a bortermelést előmozdítsa, azért még sem történik annyi, a mennyinek történni kellene, tekintettel kivitelképes borunkra és arra, hogy itt túltermelés nem foroghat fenn és tekintettel arra, hogy ezt prémiumokkal előmozdítani nem kell. Azért meg akarnám nyugtatni Arányi t. képviselőtársamat, hogy ne féljen, ha esetleg a czukorrépa-termelés itt redukálódni is fog, azért ha a t. kormány más egyéb, Magyarország éghajlati és talajviszonyainak inkább megfelelő mezőgazdasági iparágakat fog istápolni, el lesz

Digitized by Google

érve az a czél, a melyet ők a czukorrépa-termelésnek, szerintem igen helytelen forszirozásával akarnak elérni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház! Szó volt itten az elhangzott beszédek folyamán különösen a t. túloldalról, nem annyira az idén, mint inkább a múlt évben, mert akkor mind a miniszter úr, mind az előadó úr bővebben foglalkoztak ezen kérdéssel, a miniszter úr kétszer is felszólalt, mondom, szó volt arról, hogy a czukoripart elő kell mozdítani még áldozatok árán is, mert abból aztán a czukortermelőknek meg a munkásoknak is lesz majd hasznuk.

Előbb felemlítettem már, hogy a szerencsi czukorgyár környékén több vármegyében a gazdák kénytelenek voltak felhagyni a czukorrépatermeléssel, felhagyni azért, mert úgy találták, hogy nem fizeti ki magát. És épen tegnapelőtt mondta itt ezen az oldalon Szluha István t. képviselőtársam, nagybirtokos, hogy ő gondolkodott a répatermelés fölött, meg akarta honosítani kitünő talajú fehérmegyei birtokán, de mikor jól elkészítette a számadásokat, azt találta, hogy az nem fizeti ki magát, tehát hozzá sem fogott. Mikot itt minálunk a czukoripar lendületnek indult, én úgy tudom, hogy akkor a czukorgyárak sokkal jobb árakat fizettek a termelőknek és ez okozta aztán azt, hogy mindig többen és többen beleugrottak a répatermelésbe, költséget okozva maguknak. És mi történt? A kubai háború idején — Kuba messze van, de azért a czukoripar terén lényeges termelő, mert ha nem is répaczukrot, de nádczukrot igen sokat termel — tehát a háború idején a termelés szünetelt s ennek következtében a czukorárak emelkedtek is; természetes, hogy a czukorrépa-termelés haszonhajtóságának is kellett volna emelkednie. És a honnan most bizalmi nyilatkozatok jönnek a t. kormányhoz, Nyitra vármegyében, a Vág völgyében, a hol pedig talán a legjobb minőségű répa terem egész Magyarországon, hasonló minőségű, mint Morvaországban, azon a vidéken a gazdaközönség panaszkodott, hogy 93 krajczárról 18 krral lejebb, tehát 75 krra szállította le a czukorgyár a répabeváltás árát. Én ebből is látom, de felesleges e fölött gondolkozni, mert hiszen ismerjük nagyon annak a hazátlan nemzetközi tőkének a czélját, a melynek nem czélja sem a munkáson segíteni, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* sem valamely országnak az iparát előmozdítani, hanem magának milliókat gyűjteni, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* nohát mondom, ez a nemzetközi tőke épen akkor, mikor a világpiaczon a czukor ára következtében úgy is jelentékeny nagy volt a haszna, visszaélt helyzetével és a termelőket, kiket korábban beugratott a termelésbe, az ár hirtelen oly nagy fokú esésével jelentékenyen megkárosította *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és én tudom, hogy nemcsak 75 krajczáron állapodott meg az ár, hanem mindig lejebb és lejebb száll.

Azok ugyan, a kik barátai a prémiumrendszernek, azt hangoztatják és vitatják, hogy az befolyással lesz a czukorrépatermelő hasznának az emelésére is. Én ezzel nem akarok foglalkozni, mert erről az oldalról az elhangzott beszédekben eléggé kimutatták, hogy ez nem áll. Mert azok a szegény czukorrépatermelők úgyszólván kegyelemre — de úgy is van, kegyelemre — vannak kiszolgáltatva a czukorgyárosnak. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Kaphatnak azok akármennyi prémiumot, a czukorrépatermelőnek csak annyit juttatnak, hogy épen csak megélhessen s fel ne hagyjon a répatermeléssel.

A prémiumokról sem akarok hosszasabban nyilatkozni, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mert hiszen ez a kérdés is eléggé meg volt világítva tavaly is, meg az idén is. Tavaly elismertetett már az, hogy a miről különben már az idén is volt szó, hogy ezt az egész prémiumdolgot nevezhetjük bátran prémiumháborúnak, tulajdonképen Franczia- és Németországnak a versenyzése idézte elő, előidézte pedig azért, hogy a világnak a legnagyobb czukorfogyasztóját, Angliát, mindegyik a maga részére igyekszik lefoglalni, megnyerni, mert mindegyikre nézve már földrajzi fekvésénél fogva Anglia igen előnyös piacz gyanánt kínálkozik. Meg volt említve, hogy Németország oly roppant mennyiségben termeli a czukrot, hogy a mit kivihet, az felülhaladja az osztrák-magyar monarchia összes czukortermelését. Franczia ország is roppant nagy mértékben foglalkozik a czukortermeléssel és mindegyik a czukorexportot még különös magas prémiumokkal igyekszik előmozdítani. Már tekintettel arra, hogy az a két ország mind iparilag, mind pénzügyileg sokkal hatalmasabb, előrehaladottabb, mint mi, tekintve azt, hogy közelebb is vannak sokkal a főfogyasztási piaczhoz Angliához, annyira, hogy a tavalyi és az idei nyilatkozatok szerint ez a közelség legalább is egy félforintot képvisel, tekintettel továbbá arra, hogy azok a külföldi talajok sokkal bővebben és sokkal nagyobb czukortartalmú répát termelnek, mint a magyarországi talaj, mindezeket összevetve, hogyan gondolhatjuk mi azt, hogy Magyarország azokkal az országokkal a versenyt felvehesse épen Angliában? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Pedig az egész törekvés odairányúl, mert Angliába igen kevés a kivitelünk, a mint olvastam, csak 3000 métermázsára rug. Adhatunk hát mi akármennyi prémiumot, Német- és Franczia országtól az angol piaczot elhódítani nem fogjuk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Azért én osztozom a t. miniszter úrnak abbeli nézetében, a melyet tavaly kifejezett, — nem tudom az idén kifejezett-e, — hogy a prémium tekintetében Ausztria és Magyarországnak elvi ellentétes álláspontja van, a mi más szóval annyit jelent, hogy Ausztriának a prémium jó lehet, de Magyarországnak az nem használ. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ha tehát nem használ, akkor annak barátja nem is vagyok, és pedig annyival inkább, mert abból a prémiumrendszerből a répatermelőkre haszon nem hárul. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Szó volt itt, t. ház, a kartellekről. *(Halljuk! Halljuk!)* Sokféle kartell van, csinálnak a czukorfinomítók maguk közt, de csinálnak a nyerscukortermelők is maguk közt és e két csoport ismét egymás közt. Emlegetik, hogy ebből haszna van a répatermelő közönségnek is, csakhogy azt már az elhangzott beszédek kimutatták, hogy bizony ezekből a répatermelő közönségnek haszna nincs és abban a szervezetben arról szó sincs, hogy a répatermelőnek adjanak hasznot, hanem azokban a kartellekben gondoskodnak még arról is, hogy szépen felosztják maguk közt az ország területét, hogy te innen, te amonnan szeded répádat, te répatermelő kénytelen vagy répádat annak a bizonyos gyárnak eladni, úgy a hogy annak tetszik megvenni. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nem akarom én az időt rabolni azok ismétlésével, a mik erre vonatkozólag oly bőven kifejtettek; hanem midőn ezen kartellekről hallottam, eszembe jutott nekem a régi czéhrendszer. Én előttem ezeknek a gyárosoknak kartellekben való csoportosulása valóságos czéhnek látszik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A liberalizmus, mely szakított a kereszténység elvekkel és iparkodott mindent tönkre tenni, mi a kereszténységgel össze volt forrva, a szabadság, a szabad verseny nevében a czéhrendszert az élők sorából kiirtotta. Azt mondta, hogy korlátozta a szabadságot. Most ugyanazok a tőkebirtokosok, kik mindig az ily liberális felfogásoknak hódoltak, maguk alkottak czéheket, midőn kartelleket csináltak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Csakhogy roppant különbség van a kétféle czéhrendszer kihatásában a nemzet nagy zömére. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én emlékszem még rá, nem hiszem, hogy idősebb képviselőtársaim megczáfolnának, hogy gyermekkorunkban, midőn a czéhrendszer virágzott, a czéhhez tartozó mesterek, ha mértékletesek és szorgalmasok voltak, képesek voltak családjukat nemcsak tisztességesen fentartani, de öreg napjaikra szerezni is. *(Igaz! Úgy van! balfelől)* A czéhrendszer mellett az országban lakó száz és százezer iparos a mostani helyzethez képest jólétnek örvendett. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A szabad verseny tönkre tette ezeket a derék szakértő iparosokat. A mostani czéhek, azaz a tőkések kartelljei néhány embernek különben is roppant vagyonát még jobban növelik százezrek és milliók megrontásával. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Szó volt arról is, hogy daczára annak, hogy Magyarország bőven termel czukrot, a mint a t. miniszter úr tavalyi kijelentéséből tudom, körülbelül kétannyit, mint a mennyit az országban fogyasztunk, és Ausztriában is igen sok termeltetik, azért Magyarországon még sem akar a czukorfogyasztás emelkedni. Pedig hogy mennyire fontos volna a czukorfogyasztás emelése, kitűnik abból, hogy nálunk, a hol czukrot már bőven termelnek, fejenként csak négy kilo a fogyasztás, holott Angliában kilencz-tízszer annyi, Ausztriában kétszer, Franczia országban háromszor annyi. Jól mondják, hogy ez a műveltség és gazdagság hőmérője is; hiszen például a ruthének, a oláhok az erdélyi havasokban csak akkor látnak czukrot, ha bemennek a városba. A czukorfogyasztás emelésének még az az előnye is van, a melyre már rámutatott Barta Ödön t. képviselőtársam, hogy tudniillik a czukorfogyasztás kiszorítja a szeszfogyasztást. Az édesszájú ember nem igen iszsza a szeszes italt. Ezért Angliában maga a kormány is iparkodik terjeszteni a mértékletességi egyleteket. Ezzel előmozdítja a czukorfogyasztást s így, mivel a czukor magában foglalja azon anyagot, mint a szesz, melyre szervezetünknek szüksége van, előmozdítja az egészséget is. E mellett korlátozza az iszákosságot; pedig fájdalom, e tekintetben Magyarországon rosszúl állunk. Ezért a kormánynak mindent el kellene követnie, hogy nálunk is minél inkább terjedjenek a mértékletességi egyletek. De a kormány ilyen egyletek alakulását nemcsak hogy nem mozdítja elő, hanem ellenük is dolgozik. Barta Ödön t. képviselő úr megmondta, miért: mert a kormány a fő-fő regálebérlő. *(Úgy van! balfelől.)* De ez nem csak föltevés; adatok is vannak rá. Igy például olvastam a lapokban tavaly, hogy a tótok-lakta vidéken a papság iparkodott hivatásával járó kötelességéhez képest a pálinkamérők karjaiból kiragadni, és mértékletességi egyleteket alakítani. Azzal ugyan számolt a papság, hogy e részben a regále-bérlők meg fogják nehezíteni munkájokat, de nem számítottak, hogy a kormány közegei is a regále-bérlők segítségére fognak menni. Pedig ez mégis megtörtént! Én kérem a kormányt, hogy tekintve azt a roppant nemzetgazdasági fontosságot, mely a nép egészségében és munkaképességében rejlik, melyet ebben az ország bir, feledkezzék meg arról, hogy ő a főregálebérlő, és ne akadályozza a mértékletességi egyesületek terjedését, hanem segítse azokat elő. Ha ezt

Digitized by Google

teszi a kormány, erős a meggyőződésem, hogy a finánczia sem fog vele szenvedni, mert a mivel kevesebb rossz pálinkát fog a nép fogyasztani, annyival több czukrot fog szükségelni és így a mit a kincstár elveszít a réven, tudniillik a szeszadóban, azt meg fogja nyerni a vámon: a czukoradóban. *(Helyeslés balfelől.)*

Röviden jeleztem már s beszédem folyamán néhányszor rámutattam, hogy a liberalizmus elfordúlt a kereszténységtől és ennek a körülménynek tudandó be áz a sok mindenféle zavar és békétlenség, általános elégületlenség, a külföldön úgy, mint hazánkban, hogy a nép között az iszákosság, erkölcstelenség, dologtalanság, sztrájkra és szoczializmusra való hajlandóság mindinkább terjed. *(Helyeslés balfelől.)* Azért azt hiszem, hogy az igen tisztelt kormány igen helyesen és az ország érdekében cselekednék, hogyha arra a keresztény talajra, melyről lassanként politikailag letért, ismét visszatérne, mert minél inkább fog különösen a kevés műveltségű lakosságban a keresztény gondolkodás megerősödni, a nép annál inkább lesz képes saját érzéki rossz hajlandóságain uralkodni, annál hajlandóbb lesz a törvényt tisztelni, a felsőbbségnek engedelmeskedni s annál készségesebben fogja teljesíteni — a megszorúlt gazda iránt is — elvállalt kötelezettségét. *(Helyeslés balfelől.)*

De összefoglalom előadásomnak velejét. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Méltóztattak mindenesetre kiverni, hogy a törvényjavaslatnak barátja nem lehetek és pedig azért, mert abból hazánkra, az országra nézve előnyt nem várok. Hiszen Horánszky Nándor t. képviselő úr kimutatta számokkal, hogy abból a prémiumból, a mit a törvényjavaslat alapján adni akarunk a gyárosoknak, nekünk semmi hasznunk nincs, mert azt mind Ausztria viszi el. Továbbá sikerült kimutatnom azt is, hogy Magyarországon a répatermelés, legalább általánosságban, úgy mint a t. túloldalról többen, különösen az előadó úr hangoztatta, ha nagyobb mértékben fog üzetni, az Magyarországon semmi esetre sem fizetné ki magát. Nem fogadhatom el ilyen okból sem a javaslatot, de még kevésbbé fogadhatom el, mert a t. kormányt s különösen annak fejét erőszakos viselkedése miatt, melylyel a szabadságot elnyomni iparkodik, s nem az ország javát, hanem csak saját hatalmi érdekeit kívánja biztosítani, nem tarthatom alkalmasnak arra, hogy az ország érdekeit előmozdítsa.

A javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Rakovszky István jegyző: Gróf Károlyi Sándor!

Gr. Károlyi Sándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy a tárgyhoz röviden én is hozzászóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem bocsátkozom annak vitatásába, hogy közjogi okoknál fogva egyáltalán czélszerű-e ezt a kérdést most elintézni, mert mint már többen megvilágították, magam is azt hiszem, hogy a törvényt közjogi aggályok nélkül meg lehet ugyan alkotni, de ezen lehetőség daczára aggályaim vannak. Nem Ausztriával való viszonyunkra, illetve arra való tekintettel, hogy ez ott törvénynyé válhatik-e vagy sem, hanem közgazdasági szempontból tartom a javaslatot el nem fogadhatónak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezen javaslat elvetése által ugyanis a répatermelő gazdáknak kárt nem okozunk, mert hat hónap múlva vagy meglesz a kiegyezés Ausztriával, vagy provizórium lesz, vagy esetleg áttérünk a külön vámterületre, de ez a kérdés egy vagy más módon rendezve lesz.

Tévednek tehát azok a gazdák, a kik azt hiszik, hogy ezen hat hóra vagy egy évre szóló javaslat el nem fogadása által czukorrépatermelésüknek kárt okozunk.

Az én aggályaim egészen más természetűek, mint némely magyar gazdáéi, bár nagyobb részük így is átlátja, hogy ez a javaslat el nem fogadható.

Két követelmény hiányzik e javaslatban: az egyik az, hogy semmi biztosítékot sem nyújt a t. kormány arra nézve, hogy a jövőben a rayonirozásnak és kartelleknek, s ezt már előttem többen elmondották, vége vettetik; pedig ez igen lényeges kívánalom. *(Úgy van! balfelől.)* Azt méltóztatnak hinni, hogy talán ez nem a törvénybe való? Én igenis ide tartozónak tekintem; *(Úgy van! balfelől.)* mert csak akkor fognánk szívesen megszavazni a törvényt, ha e tekintetben is meg leszünk nyugtatva azon dolgok iránt, a mikről itt szó van. *(Úgy van! balfelől.)*

Van nagyon ártatlan faja a kartellnek, a mely nem fog ártani senkinek, de van olyan is, a mely különösen árt e téren az egész országnak. *(Úgy van! balfelől.)* Ez a czukor kartell tulajdonképen monopol, *(Úgy van! balfelől.)* épen úgy mint a hogy a vas-, a petroleum- vagy bárminő más ily kartellnél szokott lenn ott, a hol az összes árúk, melyek egy országban vannak, illyen kartell tárgyává tétetnek. Ily tárgyakra ott tényleg monopol áll elő. *(Úgy van! balfelől.)* Én azt kívántam volna a kormánytól, hogy midőn e törvényjavaslatot benyújtja, ezzel egyidejűleg teljes biztosítékot nyújtson nekünk arra nézve, hogy valami módon elejét fogja venni annak, hogy az árak a termelő és a fogyasztó közönségre egyiránt ily monopolszerű kartellekkel rádiktáltassanak. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Digitized by Google

Sok módja van ennek, melyek mindenike czélravezető. A kormány, ha akarja, kreálhat például egy gyárat vagy a termelőkkel vagy egy gyárossal, de oly feltételek alatt, hogy semmiféle kartellbe ne menjen bele s ekkor a kartell rögtön meg van törve. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Lehet ezt mérsékelni vasuti tarifákkal is, úgy hogy attól a csoporttól, a mely az országnak világos kárára kartellt csinál, a tarifa-kedvezmények elvonassanak. *(Úgy van! balfelől.)*

Én továbbá abban a nézetben vagyok, hogy »de lana caprina«, olyan dologról, a mi tulajdonképen közömbös, ne vitatkozzunk, mert hiszen a viszonyok új alakulásában ma már nem annyira arról van szó, hogy a répatermelést miképen emeljük, hanem ellenkezőleg arról kellene gondoskozni, hogy egészséges módon miképen apaszszuk. Hiszen a szimptomák ezen a téren nagyon furcsák. Így nem régen Angliában czukorkereskedő-csoportok abban az irányban fejtettek ki tevékenységet, hogy azoknak a koloniális országoknak, a melyek Angliától függésben vannak, legalább is oly kedvezmények adassanak, aminők azok az export-prémiumok, a melyeket más európai országok azon czukorra adnak, a mely Angliába bemegy. Ennél azonban erősebb egy másik, mozgalom. Az amerikai törvényhozásban a legutóbbi időben törvényjavaslatot fogadtak el, a mely ugyan mint, értesülök, még nem emelkedett törvényerőre, mert csak most fog átmenni a másik házba; de ha ott elfogadtatik ez a törvényjavaslat, akkor a jövőben nem tudom, hogyan fognak az urak exportálni. *(Zaj. Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Igaz, lehet e tekintetben még sok mindenféle vitának helye; lehetnek pressziók és kontrapressziók, a melyek e tekintetben előállhatnak, és a melyek következtében Amerika talán nem fog még ezuttal oly élesen föllépni. De azt hiszem, hogy ha az amerikai összes gazdasági politikai konjunkturákat nézzük, akkor arra a meggyőződésre kell jönnünk, hogy ott tulajdonképen a védvámrendszernek, vagyis az abszurd magasságú védvámok behozatalának, ma sokkal nagyobb chanceai vannak, mint bármikor. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez ma még nem történt meg, tehát még csak olyasmiről beszélünk, a mi nincs meg; de méltóztatnak talán konczedálni, hogy csakugyan nagyon élénk ez irányban az amerikai hangulat, a mit az is bizonyít, hogy a törvényjavaslat a törvényhozás egyik házában már keresztül ment. Pedig az valóban furcsa törvény lesz, ha lesz, mert a javaslat egyszerűen kimondja, hogy a mennyi prémiumot fognak valamely európai vagy más czukorkiviteli országban megadni, annyival fogják ők is emelni az ő vámjukat. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Csináljanak hát akkor örök czukorexportot! *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Én nem tudom, be fog-e ez következni, de mindenesetre nagy chanceaink vannak reá, hogy innen Amerikából a czukorgyártást valóban nagyon komoly veszély fogja érni, és pedig nemcsak monarchiánkat, hanem azonkivül Németországot és Francziaországot is, a melyek szintén úgy mint mi, a túltermelésben szenvednek. *(Úgy Úgy van! van! a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Hogy ez miként fog végeredményében akczentuálódni, az bizonytalan; de látjuk jönni a bajt, s ezért én egy czukorprémium megadását nem is perhorreskálom, mert hiszen hogy ha csak két vagy három hónapig tart is a czukorkivitel lehetősége, meg kell adni, hogy az ránk nézve még így is nagyon jó és hasznos lehet. *(Halljuk! Halljuk!)* De azután reparálnunk kell dolgainkat arra az esetre, hogy mit csinálunk, majd ha a zivatar jön. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A baj egyébként ezen czukorzivatar tekintetében az, *(Halljuk!)* hogy Ausztria részéről sokkal nagyobb a kivitel, mint Magyarország részéről, sőt majdnem egyedül ő az, a ki e téren dominál, mert ha csak Magyarországról volna szó, azt mondanánk, hogy körülbelül ott vagyunk, hogy vagy kevés, vagy semmi a kivitelünk, mindenesetre nem sok. Hanem igenis sok ez Ausztriában. Ebből a körülbelül 1 millió és 4 vagy 500,000 forintból, a melyet prémiumokban fizetünk, a mostani és az előbbi törvény értelmében a magyar kivitelre ugyebár körülbelül 900.000 forint esik *(Egy hang a szélső baloldalon: Annyi se!)* és körülbelül 5—600.000 forint az, *(Zaj. Elnök csenget.)* a mit fizetünk az osztrák kivitelnek, a mivel prémiáljuk az osztrákok termelését. Ez nagyon szép dolog, ha a t. kormány ezzel akarja magát Ausztriában népszerűvé tenni, *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* ha ezzel akarja ott magának a népszerűséget biztosítani. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

De ettől eltekintve, mereven csak annál maradok, hogy miért nem tud hát a kormány ez ellen védekezni? Hisz az volna a feladata, hogy mi ne fizessük ezt a ma 600.000, holnap esetleg X összeget. *(Úgy van! balfelől.)* S e tekintetben nem nyugtatnak meg bennünket a bemutatott törvénynyel, a melyet ép most diskutiálunk. Pedig ez volna a feladatuk és parallel kellett volna e részben is megnyugtatást szerezni az országnak, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy ezen ráfizetés az osztrák kivitelre a jövőben megszünjék. De hát nem méltóztatik e részben segíteni a bajon.

Hanem, t. ház, az, hogy már most mi oda fizetjük ezt a 600.000 forintot, talán még csak hagyján, de ha majd az fog előállani, hogy

Digitized by Google

kivitel egyáltalában az egész exportprémium daczára lehetetlenné lesz, hát akkor majd mit méltóztatik tenni? És méltóztatnak-e akkor azt hinni, hogy továbbra is lehessen a mostani nagy mennyiségeket termelni? Vagy nem méltóztatik-e azt hinni, hogy redukálni kell a gyári és földmívelési termelést is azon X-ig, míg az idebent való fogyasztás ezt megengedi? *(Helyeslés balfelől.)* Míg most azáltal, hogy a prémiumot fizetjük, prémiáljuk az osztrákok termelését és gyártását, addig jövőben, hogy ha ezen redukczió be fog állani, — pedig komolyan kell vele foglalkozni, — mindkét esetben ott vagyunk, hogy az romlásunkra fog lenni, mert nincsen kontingentálva a termelés. Ha a termelés kontingentálva lesz, egészen más helyzet áll elő; akkor természetesen az említett 5—600.000 forintos tétel is elmaradna. De hogy ha e termésnek leszállítása be fog következni, akkor egy arány volna megadva a contingens által, hogy mennyivel szállítsa le a termelést a monarchiának ez a fele, és mennyivel a másik fele. De így, nem lévén a kontingens megállapítva, ha a leszállítás be fog következni, ez reánk nézve lesz veszedelmes. Veszedelmes, mert a termelési viszonyok itt és a Lajtán túl különösen földmívelésügyi szempontból nem egyformák. A Lajthán túli földmívelésügyi viszonyok azt mutatják, hogy ott valamivel jobban ki tudják használni a czukorrépát, az osztrák répában nincsenek idegen savak oly mértékben, mint a magyar répában. De ez is némileg mellékes körülmény, a mennyiben ezen savakat végre is neutralizálni lehet, s azt a czukorrépát mégis úgy lehet kezelni, hogy bizonyos fokig a szeszgyártásra is használható legyen; igenis, bizonyos fokig segiteni tudnak ott, a hol már szeszt gyártanak a melaszból. De a lényeges az, hogy mi nem fogunk konkurrálhatni az osztrákokkal, mert az osztrákok földmívelési munkásviszonyai jóval olcsóbbak, mint a mieink. *(Úgy van! balfelől.)* És ekkor a termelés leszállítása leginkább Magyarországot fogja sújtani, a mennyiben ez a leszállítás együtt fog járni az árleszállítással is, a mely árleszállítás azután nekünk jobban fog fájni, mint az osztrákoknak. Ebből következik, hogy a baj nálunk sokkal súlyosabb, érezhetőbb fog lenni, mint odaát Ausztriában. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az, a miért én a termelés kontingentálását kivántam volna, vagy legalább szerettem volna biztosítékképen megnyerni az iránt, hogy azon időre, midőn e törvényt meghozzuk, csakugyan meglesz ez a kontingentálás s így az export-prémiumok, addig míg tartanak, sem túlfizetésre nem fognak fordíttatni, sem pedig, ha redukczió állana be, az csakugyan ne úgy álljon be, hogy Magyarország répa- és czukortermelését katasztrófaképen érje és hogy czukortermelésünket csakugyan végzetesen ne sújtsa.

Ez volt az, a mit a törvényjavaslatra nézve elmondani akartam. Úgy áll a dolog, hogy az a jó, a mi nincs benne és az hibázik belőle, az a mi jó lenne, tudniillik a mit voltam bátor mondani a kartellről és a kontingentálásról.

Ezek azok, uraim, a mikért én a törvényjavaslatot kifogásolom és nem pártolom. És azt hiszem, hogy ezen törvényjavaslatot sokkal jobb lesz visszavenni és arról gondoskodni, hogy az általam előbb érintett veszélyek ellen miként védekezzünk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Minthogy a mai napirendre még négy interpellácziora adandó válasz is van kitűzve, javaslom, hogy már most térjünk át a napirend e tárgyára. *(Helyeslés.)* Egyszersmind már most ki lehetne mondani, hogy a czukoradóról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása a holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjére tűzetik ki. *(Helyeslés.)*

Következik a vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza a Marjay Péter képviselő részéről a nagylétai görög katholikus román egyházban felmerült zavargás és istenitisztelet-tartás megakadályozása tárgyában hozzá és a belügyminiszterhez intézett interpellácziára.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! Marjay Péter képviselő úr a nagylétai görög-katholikus hitközség kebelében előfordult zavargások tárgyában május hó 19-én interpellácziót intézett a belügyminiszter úrhoz és hozzám, melyre lesz szerencsém úgy a magam, mint t. kollegám részéről a következőkben válaszolni.

Az interpelláczió első pontja így szól *(olvassa)*: »Van-e tudomásuk az igen t. miniszter uraknak, hogy Biharmegye Nagyléta községben a görög-katholikus román egyház kebelében május hó elején izgatás folytán történt zavargásról, melynek következtében a lelkészt hivatalos szobájából kirekesztették, a templom kulcsát elvevén, a templomot a pap előtt bezárták, az istenitisztelet tartását két egész héten át megakadályozták, s ezzel vallássérelmi botrányt követtek el?

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a zavargás hirének vétele után azonnal úgy a belügyminiszter úr, mint én Biharmegye alispánját, illetve a nagyváradi görög-katholikus püspököt megkerestük, hogy a zavargás oka és mibenléte felől vizsgálatot tartsanak és az eredményt mielőbb

Digitized by Google

közöljék velünk. A beérkezett jelentésekből konstatálhatom, hogy azok a zavarok azokra a véleményeltérésekre vezethetők vissza, melyek a görög katholikus hitközség hivei között a megválasztott világi gondnok és iskolaszéki tagok tekintetében felmerültek. Ugyanis az 1896-ban Nagylétán megejtett választás alkalmával a lelkész a kisebbséggel tartott, azután kivitte az egyházi hatóságnál, hogy a régi választás megsemmisíttessék és új választás eszközöltessék. Ezen új választásnál ismét a régi jelöltek győztek és a mint a világi gondnok elfoglalta helyét, mintegy viszonzásúl a lelkész eddig követett eljárásának és vádjainak, ellene panaszlevelet adott be. Ezen panaszlevél a vezetésem alatt álló minisztériumnál adatván be, én azonnal a nagyváradi görögkatholikus püspökkel közöltem azt, és kivántam, hogy minél erélyesebb vizsgálatot tartson e tárgyban. A püspök még nem fejezte be a most említett panaszlevél tárgyában megejtett vizsgálatot, midőn az interpellácziában említett zavargásnak hirét vettem. A zavargás közvetlen okául az szolgált, hogy a lelkész a megválasztott gondnokkal és iskolaszéki tagokkal nem akart tanácskozni, és a tanácskozás terméül szolgáló irodahelyiségbe nem akarta őket beereszteni, sőt onnan több alkalommal ki is utasította. Közvetlenül a zavargást megelőzőleg, mikor épen a templom javítása tekintetében akartak tanácskozni a lelkészszel, hasonló visszautasítás történt. Május 2-án vasárnap, mikor a hívek együtt voltak, ismét az a hír terjedt el, hogy a lelkész visszautasította a gondnokot és az iskolaszéki tagokat, sőt kiutasította őket a tanácskozásra szolgáló iroda-helyiségből. A hívek ingerültségükben körülbelül 30-an elhatározták, hogy az egyházfitól elveszik a templom kulcsát és a lelkész előtt a templomot bezárják. Ez tényleg meg is történt, úgy, hogy elvették a kulcsot az egyházfitól és a templom főajtaját bezárták.

Midőn a gondnok erről értesült, azonnal elment a lelkészhez és ott a segédlelkészt akarta fölszólítani, hogy az istentiszteletet tartsa meg, a további teendők iránt pedig tanácskozni akart az iskolaszéki tagokkal, mi végből a tanácskozás terméül szolgáló iroda-helyiségbe ment. A mint belépett, azt látja, hogy a lelkész az ő saját pártfeleivel tanácskozik. A feletti felindulásában, hogy a lelkész a megválasztott gondnokkal és iskolaszéki tagokkal nem akar tanácskozni, sőt a tanácskozási helyül szolgáló irodából kiutasítja őket, saját pártfeleivel pedig ott tanácskozik, a gondnok az irodának a folyosó felőli ajtaját bezárta és a kulcsot az iskolaszéki tagok jóváhagyásával magához vette, de az irodának a lelkész lakása felé szolgáló ajtaja természetesen nyitva maradt. Ily tényállás mellett a lelkész az irodába bezárva nem volt, miután az irodának belső ajtaja a lelkész lakásához vezet. De a templom bezárása sem szolgálhatott komoly akadályúl, mert a templomnak két más ajtaja is van, a melyeken át szabadon közlekedhetetett volna a lelkész, csupán a templomnak úgynevezett főajtaja záratott le, a kulcs azonban az egyházfinak adatott át, a ki addig is állandóan őrizte azt és a templomszekrényben tartotta.

Midőn Biharmegye alispánja értesült a zavargásról, azonnal táviratilag intézkedett, hogy a kulcs a lelkésznek adassék vissza. Ez meg is történt. Ez alkalommal a főszolgabíró jelentéséből konstatálhatom, hogy a templom-ajtót a kiküldött főszolgabíró belülről elreteszelve és a kulcsot az egyházfi őrizete alatt a templom-szekrényben találta a kulcsot az az egyházfi bárkinek kérelmére, különösen pedig a lelkész parancsára akárkinek átadta volna.

A mi azt az állítást illeti, hogy az istentisztelet két hétig szünetelt, erre a vizsgálat adatai szerint az kell felelnem, hogy a templomajtók bezárásával a lelkész ellen akartak demonstrálni, de a gondnok elment az iskolaszéki tagokkal az irodába és kérte a segédlelkészt, hogy mondjon misét. Különben is a kulcsok ott voltak az egyházfi őrizete alatt és a másik két ajtó nyitva volt.

De a lényeget arra helyezem, hogy egyáltalán nem az istenitisztelet ellen akartak demonstrálni — hanem a lelkész ellen kétségtelenül tüntetni akartak — de magát a segédlelkészt felszólították, hogy az istenitiszteletet szolgáltassa ki, a ki azonban a főnöke elleni demonstráczióra való tekintettel tartózkodott.

Ez a tényállás. Az interpelláló t. képviselő úr azt kérdi: van-e szándékunk odahatni, hogy a legszigorúbb vizsgálat folytán a botrány okozói, a lázitás rendezői kideríttessenek, az elkövetett hivatali jogsértés, vallás elleni sérelem és istentisztelet szabad gyakorlásának megakadályozása bűntényei miatt, a bűn nagyságához mért szigorúsággal megbüntettessenek?

E tekintetben az egyházi hatóságot vagy a lelkészt tartom hivatottaknak arra, hogy a mennyiben büntetendő cselekmény jelenségei forognak fenn, a feljelentést megtegye. Én oly bűncselekmény jelenségeit nem látom fenforogni, mely miatt akár én, akár a belügyminiszter úr feljelentést tegyünk. Ehhez az állásponthoz képest tárgyalási iratokat visszaküldtem a nagyváradi görög katholikus püspökhöz, hogy a fegyelmi eljárást indítsa meg és a szükségesnek mutatkozó egyéb intézkedéseket foganatosítsa.

Megjegyzem még, hogy a nagy-létai lelkész már áthelyezését kérte, nem tudom, hogy e pillanatban nincs e már elintézve a kérvény. Mindenesetre el fog menni abból a községből és intézkedtem a belügyminiszter úrral egyetértőleg,

Digitized by Google

hogy addig is, míg az áthelyezés meg nem történik, minden további zavargásnak a legszigorúbban eleje vétessék. Különben konstatálom, hogy azóta hosszabb idő telt el a nélkül, hogy zavargások lettek volna.

Ezekben voltam bátor előadni a tényállást egész hűen és egyuttal konstatálom azt is, hogy minő intézkedéseket tettünk. Más intézkedéseket a magunk részéről szükségeseknek nem tartottunk.

Kérem ezen válasz tudomásúl vételét! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Marjay Péter: T. ház! Miután a t. miniszter úr kérésemnek azonnal eleget tett és mire hazamentem, 24 óra alatt a főszolgabíró kinyittatta a templomot, az istenitisztelet folyása pedig kezdetét vette, ennélfogva készséggel tudomásúl veszem a miniszter úr válaszát. *(Helyeslés.)*

A dolog kriminális oldalát majd a bűnvádi eljárás fogja kideríteni, a mi azonban ide nem tartozik. Minthogy a dolog most már el lett intézve és a maga útjára tereltetett, a t. miniszter úr válaszát és eljárását köszönettel tudomásúl veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tudomásúl veszi a ház a miniszter úr válaszát? *(Igen!)* A ház tudomásúl vette.

Következik a belügyminiszter úr válasza Eötvös Károly képviselő úr interpellációjára a budapesti rendőrségnek a vígszinházi május 31-iki előadáson gyakorolt eljárása tárgyában.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Eötvös Károly képviseló úr a háznak junius hó 1-én tartott ülésében interpellácziót intézett hozzám a vígszinházban folyó év május hó 31-én tartott előadás alkalmával elkövetett botrányok és az ezek folytán történt rendőri eljárás tárgyában. Az interpelláczionak első pontja következőleg hangzik:

»1. Tudja-e a belügyminiszter úr, hogy a fővárosi államrendőrség egy magánüzletnek a budapesti úgynevezett vígszinházi vállalatnak érdekében tegnap folyó évi május hó 31-én a szini előadás tartamára a közrend fentartása czímén oly nagyszámú lovas és gyalogrendőrt, rendőri tisztet és detektivet alkalmazott, mely semmi előző gyakorlatnak meg nem felel, s melynek alkalmazása szükségtelen, czélszerűtlen, sőt káros? És tudja-e, hogy e rendőri közegek a szinházi közönség tetszésének vagy nem tetszésének jogosúlt nyilvánítását durva erőszakkal, botok és fegyverek jogtalan alkalmazásával gátolták s a közönség köréből többeket erőszakos elhurczolással megsértettek és megkárosítottak?«

Igenis van tudomásom arról, hogy a fővárosi rendőrség arról értesülvén, hogy az azon időben bécsi szinészek által a Vigszinházban több estére tervezett németnyelvű szini előadásokat Budapesten bizonyos körök meg akarják hiusítani és megakarják gátolni, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nagyon helyesen!)* és mivel ez az előző estély nem sikerült, a végletekig ment botrányokkal kívánják e czéljukat elérni, tehát a fővárosi államrendőrség főkapitánya, a kinek hivatalbeli kötelessége elsősorban a közrendnek minden körülmények között érvényt szerezni s kinek másodszor ép oly eminens hivatását képezi, hogy senkire ezen állam polgárai közül más, bárki, jogosulatlan erőszakot vagy befolyást ne gyakorolhasson, megtette azon intézkedéseket, melyeket czélszerűnek látott a végből, hogy a Vígszinházban, a mely ha magánvállalat is, de nyilvános hely, a hol elkövetett minden egyes ilyen cselekmény közbotrányt, tehát egyúttal kihágást is képez, ennek elejét vegye. *(Helyeslés jobbfelől.)* E czélból az általa szükségesnek vélt számú rendőr-tisztviselőket, rendőröket, valamint polgári ruhában megjelenő rendőröket rendelt ki úgy a Vígszinházba magába, valamint annak legközelebbi környékére, hogy ezek ott hivatali kötelességöket teljesítsék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Arról, hogy oly számban rendelt volna ki rendőri közegeket, a mely szokatlan lett volna, vagy, hogy káros módon rendelt volna ki, arról tudomásom nincsen; ő annyit rendelt ki, a mennyit a hozzá szivárgott botrányokozási hírek szerint megfelelőnek és szükségesnek tartott.

Arról, hogy a rendőri közegek a szinházi közönség tetszésének vagy nem tetszésének jogosúlt nyilvánítását durva erőszakkal, botok és fegyverek jogtalan alkalmazásával gátolták volna meg, egyáltalán nincsen tudomásom; de igenis tudomásom van arról, hogy a közönség egy legkisebb részének az volt a czélja, és az volt a szándéka, a mint abból senki titkot nem csinált, és azt hiszem, hogyha itt nem akarunk port hinteni egymás szemébe, nem tüntethetjük fel másképen a dolgot, mint hogy ők avval az eltökélt szándékkal mentek oda, hogy meghiusítsák, lehetetlenné tegyék az előadást. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És igy nem ártatlan tetszés- vagy nem tetszésnyilvánításról volt szó, hanem igenis arról, hogy azok ott botrányszerű tüntetést rendezzenek. *(Mozgás a szélső baloldalon. Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Egyetlenegy esetben sem használtak a rendőrök akár botot, akár más eszközt, hanem igenis volt rá eset, hogy a közönség maga, a mely a saját pénzén megvásárolt jegyével mulatni akar és mulatni akart a saját tetszése és izlése szerint, *(Helyeslés jobbfelől.)* maga vette pártfogása alá a közönség azon tagjait, a kik nem szinházlátogatási czélból, hanem az általam többször említett intenczióból mentek szinházba, a minthogy lesz alkalmam erről egy egyénnek saját vallomását is a t. háznak tudomására juttatni. De, hogy nem egyszerű tetszés- vagy nem

Digitized by Google

tetszésnyilvánításról volt szó, mutatja az a körülmény is, a mely szintén köztudomású; minden lap hozta másnap és harmadnap, hogy először azon urak, a kik jónak látták magukat a budapesti közönség ízlésének képviselőiként azon este zserálni, nem átallottak oda teljes rosszszüllétet előidéző szagot magukban foglaló kapszulákat vinni *(Derültség.)* és ott szétdobálni, a miből a rendőrségnek sikerült egy egész dobozra valót magának megszerezni. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* Viszont robbanó gyutacsokat is vittek magukkal és részint a szinház bejáratánál, részint a szinház előtt, a körúton levő villamos vasúti vágányokra helyezték el, melyek — hiszen az egész jelentéktelen dolog, de mégis mindezekre világot vet és azért kell, hogy erről itt megemlékezzem — két egyénnek, bár igen könnyü megsebesülését is vonták maguk után.

Végre nem hallgathatom el azon körülményt sem, — a mely — hál'Istennek — veszélyes következményt nem vont ezuttal maga után — hogy nem tartózkodott az illető egyike attól, hogy a »Millenium« kávéházból hamis tüzalarmot jelezve a tüzoltóságot azon hírrel, hogy a Vígszinház lángokban áll, oda szólítsa. *(Felkiáltások jobbfelől: Szégyen! Gyalázat! Nagy mozgás.)* A ki meggondolja, hogy, ha ezt a rendőrség ébersége idejekorán nem akadályozza meg, ha ott pánik üt ki, ennek micsoda következményei lehettek volna, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* az bármiképen gondolkozzék is egyéb tekintetben e kérdésben, teljes igazat fog adni a rendőrségnek és el fogja ítélni ezt az éretlen s nem eléggé jellemezhető eljárást, *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* a melyet ott követtek.

Ez tehát válaszom az első pontra nézve. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

A második kérdése az interpelláló képviselő úrnak ez *(olvassa)*: »Tudja-e a belügyminiszter úr, hogy az V. kerületi rendőrkapitány 22 egyén és túlnyomó számban iró, hirlapiró és müvelt egyén ellen törvény és alkotmány ellenére s minden józan okosság ellenére éjfélkor kezdte meg s egész éjjel délelőtt nyolcz óráig folytatta kihágási ügy czímén az érdemleges bíráskodási eljárást és tárgyalást s ezzel az alapos vizsgálat és ítélet lehetőségét kizárta s az említett egyéneknek szabadságát szükségtelenül, jogtalanul megsértette.«

Erre a pontra válaszolhatom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a rendőrség közegei, úgy a rendőrtisztek, valamint a két rendbeli, úgy az egyenruhás, mint a polgárilag megjelenő rendőrség, minden egyes esetben az illetőt, a ki úgy viselte magát, a mint először szinházban nem szabad, másodszor müvelt emberhez sem illik, hogy viselkedjék valaki, megintette, miután az intés nem használt és másodszori intés után is ismételte a kihágást, a botrányt előidéző magaviseletet: akkor igenis a rendőrségről szóló törvény 16. és 17. §-nak *a)* és *b)* pontja értelmében azokat kivezették és a rendőrkapitánysághoz állították elő. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezen törvény illető szakaszai pedig következőképen hangzanak *(olvassa)*:

»A fővárosi rendőrség bekísérhet továbbá: *a)* ha a kihágást elkövető a rendőrségi közeg részéről történt megintés után is folytatja a kihágást; *b)* ha a kihágás oly természetü, hogy az közbotrányt okozott, hogy ha az előidézett rendetlenség, vagy csendzavarás csak a tettes elfogatásával szüntethető meg.« *(Helyeslés jobbfelől.)*

Meg kell vallanom, hogy a legtöbben egyszerü felszólításra engedtek, de miután többen voltak, olyanok is, a kik künt megígérték, hogy nem csinálnak semmit, visszabocsáttatván, másodszor nyomban elkezdték azt a gyermekes, eléggé nem jellemezhető magukviseletét, ennélfogva a rendőrség 23 egyént volt kénytelen az V. kerületi előljárósághoz előállítani.

Az V. kerületi kapitányság nem tekintve az idő előrehaladottságát, emberfeletti buzgalommal rögtön hozzálátott az ügy megvizsgálásához és a 23 elővezetett egyén közül 21-et elítélt; egyre nézve felmentő határozatot hozott, egyre nézve pedig későbbre halasztotta az eljárást.

Meg kell jegyeznem, hogy ez az eljárás egyrészt magának az ügynek, tudniillik az igazság minél gyorsabb kiderítésének szempontjából is kivánatos volt, *(Úgy van! jobbfelől.)* másrészt pedig épen azon egyéneknek állott érdekében, a kik a kihágás miatt elővezettettek, mert a rendőrség ugyancsak az általam idézett 1881: XXI. törvényczikk 29. §-a értelmében megtette volna azt is, hogy az illető elővezetetteket másnap reggelig ott tartsa és csak másnap reggel kezdje meg velük az eljárást.

De végre megjegyzem, hogy ezen eljárás folytán az illető 22 egyén közül többen 2, 5, 10, 20, 50 forinttal birságoltattak meg, ezek közül 8 megnyugodott s eddig már részint kifizette, részint szabadságbüntetésre óhajtván azt átváltoztatni, leülte a büntetését, 15 pedig az ellen felebbezett. Ezeknek az ügye folyamatban van.

Végre pedig, a mi a harmadik kérdését illeti a képviselő úrnak, mely így szól *(olvassa)*: »Mikor s minő intézkedéseket fog tenni a belügyminiszter arra nézve, hogy a rendőrség ezen visszaélései megtoroltassanak s hasonló visszaéléseknek pedig jövőre eleje vétessék?« — azt kell kijelentenem, hogy miután megtettem azt az intézkedést, hogy tüzetesen informáltattam magam és miután felkértem a vizsgálati iratokat és úgy láttam, hogy sem zaklatás, sem pedig oknélküli vexáczió nem történt, hanem igenis Budapest in-

Digitized by Google

telligens polgárságának 90 százaléka által elítélt botránynak megszüntetéséről van szó és a rendőrség és a rendőrség közegei pedig éjjelt is nappallá téve, csakis kötelességüket teljesítették akkor, midőn így jártak el, én tehát erre nézve a magam részéről a további eljárásnak szükségét nem látom és kilátásba sem helyezem. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Kérem ennélfogva a t. házat, méltóztassék ebbeli válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy mozgás és zaj a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: T. ház! A t. belügyminiszter úr feleletét én nem vehetem tudomásúl. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Madarász József: Csak védjék a németeket!

Eötvös Károly: Nem vehetem pedig tudomásúl azért, mert ő a maga felfogása és a maga hivatalos tehetsége szerint ugyan indokolta a rendőrség eljárását, a mely ellen nekem panaszom van, de én ezt az indokolást kielégítőnek és kimerítőnek nem tartom.

Mikor a t. belügyminiszter úr úgy állítja fel a kérdést, hogy a rendőrség annyi gyalog és lovas egyenruhás rendőrt állított oda, a mennyit a saját belátása szerint szükségesnek tartott, azzal még egyáltalán nem felelt meg arra a kérdésre, hogy vajjon szükséges volt-e és czélszerű volt-e oda akkora rendőri hatalmat kiállítani. Az köztudomású dolog, azt a főváros intelligenciájának nem 90 százaléka, hanem 100 százaléka tudja, hogy a hol még nincs baj, de oda sok rendőrt összpontosítanak, ott mindjárt baj lesz. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy egy szinházi előadásnál, ha előre tudja is a rendőrség, hogy ott a közönség vagy egészben vagy részben tetszésének vagy nemtetszésének jogosúlt jeleit fogja nyilvánítani, már előre a rendőrségnek nagy tömegét odaállítja és valószinűleg kellő utasítással látja el, azzal az utasítással, hogy a tetszés és nemtetszés rendes nyilvánításait gátolja meg; ez szerintem nálunk szokatlan. Nekünk példát adni arra nem szabad. Mert hiszen ha a t. miniszter úr a rendőrségnek ezt a felfogását helyesli, akkor ebből az következnék, hogy minden szinielőadást rendőri felügyelet alatt kell végezni, mert azt a rendőrség sohasem tudja, hogy valamely szinielőadás tetszést vagy nemtetszést fog-e szülni.

Azonban volt itt egy más dolog. Nem a szinielőadás zavarása volt a rendőrség előtt a fődolog, hanem az, hogy német szinészek játszottak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás és ellenmondások a jobboldalon. Nagy zaj.)* Magyar szinielőadást zavarhattak volna, akár agyon is verhették volna a szinészeket, azért a rendőrségnek nem jutott volna eszébe oda 60 vagy több rendőrt állítani; hanem a német szinészek előadását igenis védelmezni kellett. Hogy hogyan védelmezték, hogy ez a mód erre alkalmas, czélszerű volt-e, hogy megvédelmeztessenek: mutatja a bekövetkezett eredmény. A német szinészek belátták, hogy nekik itt nincsen helyük, nincsen hazájuk, nincsen keresni valójuk és maguk belátták, hogy oly országban, mint Magyarország, a melynek fővárosában akarnak ők szinielőadást tartani, a hol máskép meg nem tarthatják, csak rendőri brutalitás segítségével, ott nekik helyük nincsen. Azok az idegen szinészek, azok nagyobb bölcseséggel intézték el a dolgot, mint a rendőrség, vagy a rendőrség eljárását helyeslő igen tisztelt kormány. *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Azután én megengedem, hogy a t. miniszter úr azt helytelennek tartja a maga felfogása szerint, hogy a német szinészek előadásánál a nemtetszés jelei adassanak; de engedje meg ő is, hogy az egész ország és művelt közönség izlését ő egymaga nem képviseli és ha ő magának véleményt alkot a felett, hogy helyes-e vagy nem helyes-e: úgy joga van mindenkinek, a ki a művészeti előadást élvezni akarja, tetszését vagy nemtetszését nyilvánítani; azért mindjárt a rendőrség beavatkozásával már előre elrontani a dolgot, már előre provokálni a közönséget, provokálni bizonyos köröket — a mint a t. miniszter úr jelezte — egyáltalán nem bölcs, nem okos és helyes eljárás.

A t. miniszter úr bizonyos kicsinyléssel, fennhéjázó hanglejtéssel szavaiban azt mondotta, hogy »bizonyos körök«. Jegyezze meg a miniszter úr, hogy azok a bizonyos körök egyedül voltak azok, kik Magyarország fővárosának nemzeti jellegét megvédeni akarták. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon. Derültség és zaj a jobboldalon.)*

Az a 22—23, vagy 30 fiatal ember volt az, . . . *(Zajos éljenzés a szélső baloldalon. Derültség és zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Eötvös Károly: . . . a ki előre tudva, hogy ott tömegesen előre elhelyezett rendőrség brutális támadásának lesz kitéve, a nemzet jogát ott mégis meg akarta óvni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Az a 30 fiatal ember becsületes és hősies kötelességet teljesített, *(Élénk derültség jobbfelől. Éljenzés a szélső baloldalon.)* és bárminő eljárásban részesítette őket a rendőrség éjszakai hivatalos eljárása és bárminő véleményben van az ő eljárásukról a t. miniszter úr s az ő 90%-os értelmisége, *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)* mi tudjuk és érezzük, tudja és érzi az egész nemzet, hogy ők becsületes emberek, jó magyarok és jó hazafiak. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)* És én

Digitized by Google

és barátaim csunya kötelességmulasztást követnénk el, ha itt e helyen, ezen bensö meg nem győződésünknek . . . *(Zajos derültség a jobboldalon.)* meggyőződésünknek, *(Derültség a jobboldalon. Nagy zaj balfelől. Elnök csenget.)* Hogy örülnek, hogy ha én egy szóban, vagy három betűben megbotlom; *(Úgy van! tetszés a szélső baloldalon.)* és hogy helyeslik a miniszter eljárását, a ki tetteiben botlik meg és a haza iránti kötelesség teljesítésében. *(Éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszter úr igenis, a közönségnek annak alapján, hogy ő pénzt fizetett belépti jegyéért és mulatni akar, joga volt mulatni és e joga megsértetett bizonyos körök által.

Hát igenis, a közönség bántalmazta ezeket, tudok olyan esetet egyet-kettőt, maga az illető rendőrkapitány, vagy talán a főkapitány mondta nekem ezeket. De nézzen az aktáknak utána a miniszter úr, hogy azok közül, hogy az idegenek vagy árulók, mert a hazafiságnak talán nem kellő formában tett megnyilatkozásait is mindjárt ütlegekekkel, durva kiabálásokkal, a legdurvább szavak kiséretében torolták meg, s a kik a közcsendet igazán háborították, hogy azok közül az ő rendőrsége egyet is tartóztatott-e le, idézett-e meg, vagy éjjel, vagy nappal fogva tartotta e? Nem, azok a németet pártolták, a bécsi, az udvari színészeket, azok elkövethettek minden visszaélést, azok megronthatták a rendet és a csendet, azok ellen nem volt rendőrsége a miniszter úrnak, hanem a magyarok ellen, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)* a kik az ország és a főváros magyarságát akarták megóvni, azok ellen volt rendőrsége. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Meszlény Lajos: Az a publikum adott választási költséget! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne szóljon közbe.

Eötvös Károly: Felhozza a t. miniszter úr, hogy betegséget előidéző bűzös porokat, vagy nem tudom, tokokat vagy kapszulákat is alkalmaztak, sőt talán robbanószereket is, és hamis tűzlármát idéztek elő.

Tudja a t. belügyminiszter úr, hogy mind e tényt kik követték el? Megjegyzem, hogy a hamis tűzlárma nem is akkor történt, még történni is később történt. De ezen mentséget a belügyminiszter úr számára az ő rendőrségei is később fedezték fel. *(Egy hang jobbfelől: Akkor történt.)* Nem akkor történt, biztosítom róla. Megengedem, hogy talán találtak bűzös porokat tartalmazó tokokat, de én akkor éjfélkor kérdeztem a rendőröket, a rendőrség akkor arról nem tudott, csak később, mikor a miniszter úr felelete elkészülhetett, akkorra tudta. *(Zaj jobbfelől.)*

Azok közül, a kik eljárás alá vonattak azon éjszaka, körülbelül tizennégygyel beszéltem, egyik se tudott róla semmit, hogy konstatálva lett volna.

Ezen kapszuláknak az eredete és az a körülmény, hogy azok miként, mikor és ki által alkalmaztattak, legalább is nagyon kétes dolog, s minthogy a t. miniszter úr arról értesít bennünket — a mit egyébiránt részben eddig is tudtunk — hogy ott polgári ruhába bujtatott rendőrök voltak, nagyon sok visszaélést és visszaélésre szolgáló nagyon sok indokot azoknak az eljárásában is találok, mert ha azok rendesen akarták volna hivatalos feladatukat teljesíteni, nem lett volna szükség azoknak polgári ruhába bujtatására, tetszett volna nekik a maguk rendőri egyenruhájában megjelenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszter úr, hogy igenis, neki tudomása van arról az éjszakai eljárásról is és azt ő helyesli két okból. Először azért, mert majdnem emberfölötti buzgalommal azok a rendőri tisztviselők az igazság gyors kiszolgáltatása érdekében tették ezt és másodszor azért is, mert a vádlottak érdeke is azt hozta magával, hogy ne legyenek ott tartóztatva Isten tudja meddig. Nos hát, ez a második indok különösen fontos. Annyi bizonyos, hogy sokkal czélszerűbb a vádlottat éjjel vonni bírói eljárás alá, mint például kerékbetörni, *(Derültség és tetszés a a bal- és szélső baloldalon.)* vagy mint éhen-szomjan három-négy napon át ott tartani. De honnan meríti azt a rendőri tudományát a t. belügyminiszter úr, melyik törvényben, melyik rendeletében, vagy elődjének melyik rendeletében van az, hogy az ilyen apróbb kihágással vádolt, különösen művelt úri embereket addig nem szabad ereszteni, enni, inni sem szabad nekik, ha csak a zsebükben nem visznek oda előre enni valót, míg velük szemben a bírói eljárás be nem fejeztetett? Hol van ez megirva, hol volt ez valaha szokásban vagy törvényben nálunk, vagy hol volt ez valaha megengedve nálunk vagy hol van ez megengedve vagy gyakorlatban a világ akármelyik művelt államában? Mert hisz, ha elég ok van arra, hogy letartóztatva legyen, az ő kompetens bírói fóruma azt elrendeli, ha nincs elég ok, a kompetens fórumnak — a rendőrség ez esetben bírói hatóságot gyakorol — kötelessége az illetőt személyének és lakásának konstatálása után szabadon bocsátani és egy bizonyos törvényes időre megidézni.

Latkóczy Imre államtitkár: Hogy ha különben megbízható!

Digitized by Google

Perczel Dezső belügyminiszter: Szabadon bocsáthatja!

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, ennek a kérdésnek a vitatásába majd belemegyünk mi, remélem, akkor a t. miniszter úr és államtitkárja czivilruhában fognak előállani *(Tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)* és nem miniszteri rendőrruhában. *(Élénk tetszés balfelől.)* Hanem annyi bizonyos, hogy a mi összes törvényes intézményeink közt sem a t. miniszter úr, sem államtitkárja olyan intézkedést és olyan paragrafust sem a jelenben, sem a múltból, sem a régi múltból, még abból az időből sem, mikor őseink pogányok voltak, nem tud felmutatni, a mely szerint a vádlottat éjfél utáni 1 órára, 1/22-re, 2-re, 1/23-ra, 1/24-re stb. meg lehetett volna idézni bírói eljárás és kihallgatás elé. Erre példa nincs. *(Egy hang a szélső baloldalon: Rádaynál volt!)* Akkor sem volt. Mert az illető vádlottnak kötelessége és joga saját védelméről és az igazság megvédéséről gondoskodni. E jogának gyakorlása magával hozza, hogy esetleg tanúkra, jelen voltakra hivatkozzék; ez a joga magával hozza azt, hogy védelméről és védelme képviseletéről is gondoskodjék. De lehet-e éjfélkor, 1 órakor, 1/22-kor, 1/23-kor ezt a jogot gyakorolni, ezt a kötelességet teljesiteni? Tud-e arra az államtitkár úr, úgy a miniszter úr példát, hogy egy ilyen törvényes intézkedésnek analógiája volna valahol a világon? Arra példát nem tud. Éjszaka dolgoznak s nyitva vannak bizonyos rossz hitelű kávéházak, bizonyos német orfeumok, bizonyos rosszhitelű egyéb helyek, és úgy látszik, a miniszter úr azt szeretné, ha a rendőrség is úgy dolgozzék, mint ezek. Azt pedig mi a jó rend és az ország becsülete érdekében meg nem engedhetjük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úr azt mondja, hiszen belenyugodtak sokan, talán 7-en, 8-an leülték vagy lefizessék a büntetést, 15-en megfölebbezték és most fölebbezés alatt áll az ügy. Hát miért nem tartóztatja a t. miniszter úr addig ott ezeket az urakat, míg a fölebbezés el nincs intézve? Ép oly logikával, ha az a kötelessége, hogy emberi erőt meghaladó buzgalommal az a tisztviselő éjszaka dolgozzék, ne egyék, ne aludjék, ő maga sem, csakhogy mielőbb legyen vége, és az illetőt nem ereszti szabadon, époly logikával addig míg az appelláta el nincs intézve, ott tarthatná. De ő ezt még sem tartaná megengedhetőnek, egy oly oknál fogva, a mely oknál fogva nem szabad éjszakai tárgyalásokat ilyen kicsinyes, haszontalan dolgokban tartani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt mondja a t. miniszter úr, hogy jogosított ez eljárás már annálfogva, mert a főváros intelligenciájának 90%-a elítélte ezeknek az uraknak az eljárását. A milyen alapossággal a t. belügyminiszter úr arra a 90%-ra hivatkozik, olyan alapossággal járt el a rendőrsége is. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hol veszi azt a 90%-ot a t. miniszter úr? Talán népösszeirást tett, és a rendőrségre bízta? Mire alapítja? A saját társaságának vagy a rendőrségének a 90%-ára? *(Tetszés a szélsőbalon.)* Biztosítom arról, hogy az a rendőrség, mikor négyszemközt beszél vele az ember, mind azt mondja: Czudár dolog, komisz dolog saját véreinkkel úgy bánni el német selejtes művészet érdekében; de ha muszáj, mert a kenyerünk függ tőle.

Azt kérdem még a t. belügyminiszter úrtól, hogy mióta szabad a rendőrségi bíróságnak azon az alapon eljárni, hogy az intelligenciának nem tudom hányad része így, vagy úgy vélekedik? Hát az igazságszolgáltatásnál az a kérdés, hogy az úgynevezett intelligenczia hány perczentje miként vélekedik? Hát nem a tények és mulasztások belső természete alapja az igazságszolgáltatásnak, hanem az, hogy a t. miniszter úr felfogása szerint, az intelligenciának hány perczentje hogy vélekedik valamely dolog felől; s pedig olyan perczentje, a melyről a belügyminiszter úrnak semmi tudomása nincs, mert az, hogy hány perczentje hogy vélekedett, arról a t. miniszter úrnak nincs adata, nem is lehet és nem is lesz. Tehát még ha közönséges képviselő a maga helyéről, tehát fokozottabb felelőség nélkül mondana ilyen dolgot, azt hiszem, közönséges frázisnak tartaná minden ember; de hogy miniszteri székből, a mikor 22—23 művelt ember dolga, az igazságszolgáltatásnál gyakorolt eljárás komolysága, törvényessége forog kérdésben, hogy az ország felelős kormányának férfia ilyen indok alapján törekedjék helyeselni a rendőrségnek ilyen eljárását, no t. miniszter úr, erre sem fog tudni példát találni sem nálunk, sem más művelt nemzetnél. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mindezen okoknál fogva, akármiként vélekedjék arról a t. miniszter úr, hogy a német színészetnek hogy kellene Budapesten virágoznia, akármiként kövessenek el a miniszter úr és abban a 90%-ban létező támogatók súlyos mulasztásokat arra nézve, hogy ez a főváros a maga nemzeti jellegét minél később nyeri meg és minél később vívja vissza, annyi bizonyos, t. miniszter úr, hogy a rendőrségnek eljárását indokolni képes nem volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Üres ürügygyel, üres beszéddel egy soha nem konstatált perczentnek a nézetével igenis előállt, közrendőri felfogást itt tanusított, de magának a rendőri eljárásnak helyességét, törvényességét, alkotmányszerűségét, humanitását a t. miniszter úr igazolni nem

Digitized by Google

tudta. Ezért feleletét tudomásúl nem vehetem. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Meg fogja engedni a t. ház, hogy Eötvös Károly képviselő úrnak az interpellációjára adott válaszomra most elmondott beszédére csak nagyon röviden néhány megjegyzést tehessek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ő ugyanis azt mondta, hogy üres beszéd volt, a mit én mondtam; nem tudtam indokolni. Én a józan hallgatóságra bírom, hogy vonja le a konzequenciát. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én nem mondhatom, hogy ő a törvényeket nem ismeri; *(Zaj és derültség a szélső baloldalon.)* de sok törvényt úgy képzel magának, mint hogyha azt ő csinálta volna annak idején s abban más volna benn, mint a mi benne van. De erről én nem tehetek.

Ő úgy látszik, a rendőri törvény 29. §-át vagy nem tudja, vagy elfelejtette, mert ha elolvassa, látja a törvényszakasz strukturájából, hogy mi van benne. A szakasz azt mondja, hogy a rendőri letartóztatás 24 óra alatt a bíróságnak bejelentendő. A t. képviselő úr azt mondja, — azt hiszem, csak a kedélyesség szempontjából mondta s ezt komolyan venni nem lehet, — hogy a rendőrség ott tarthatta volna az illetőket, míg az appellátak el nem intéztetnek. Pedig világos, hogy három napnál tovább őket le nem tartóztathatja, május 31-ike óta pedig — annyit számolni tud — több mint három nap múlt el. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a szakasz, hogy a letartóztatott a bíróságnak átadandó. Ez világosan, magyarúl van mondva.

A végső bekezdés pedig így szól: *(Halljuk! Halljuk!)* »Éjjeli letartóztatás esetében, ha a letartóztatott az őrhelyen biztosítékot ad az iránt, hogy másnap reggel megjelenik, az őrség vezetője által szabadon bocsájtható.« A ki magyarúl tud, ez e két szöveg közt meg tudja tenni a különböztetést. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez tisztán az illető rendőrtisztviselő diszkréciójára van bízva, nem kötelessége neki, »nem szabadon bocsátandó«, hanem »bocsátható« és mindig így is volt szokásban. Az azonnali eljárásra mutathatok példát a rendőri kihágási bíráskodásból, de nem nagyon közvetlen, hanem azelőtti elődöm praxisából is mutathatok hasonló esetet, melyet a házban tett interpellácziót folytán a ház többsége tudomásúl vett és helyeselt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy a kik a botrányt okozták, azok mind hazafiak, mind hősök voltak. *(Élénk derültség a jobboldalon.)* Hála Istennek, elmúlt az az idő, mikor Magyarországon a hazafiságot czilinder-kalapok betörésével, a német szó üldözésével és nem tudom micsoda viselkedéssel kellett kimutatni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én csak szomorúnak tartanám, ha valaki azon fáradoznék, hogy ezt az időt visszavarázsolja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Méltóztassék meggondolni, nemcsak mink vannak koronként másnyelvű művészek. Ott vannak a külföldön a mindig előzékenyen és szívesen fogadott és igen szép keresményt hazaküldő magyar zenészek, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* kik pedig hozzá a feltűnés kedvéért rikító, czifra magyar nemzeti ruhában jelennek meg s egyetlen esetet sem tudok, hogy ezekkel szemben valahol így jártak volna el. Pedig hazafiak más országban is vannak, nemcsak Magyarországon. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azt mondja az interpelláló képviselő úr, hogy az én felhozott indokaim csak ürügyek voltak, mert ő ott járt éjszaka és akkor a rendőrség neki semmitsem szólt azokról a bizonyos kapszulákról és gyutacsokról. Csodálkozom, hogy azt nem kérte, hogy azért indítsak fegyelmi eljárást, mert elmulasztotta a rendőrség őt azonnal értesíteni. Úgy tudom, a képviselő úr nemcsak azt nem tudja, a mit a rendőrség meg nem mondott neki, hanem mást is, vagy nem alaposan, vagy rosszúl tud. *(Tetszés jobbfelől.)* Nem akartam junius elsei beszédére kitérni, mert az inkább kedélyes és jokózus akart lenni. Most azonban kénytelen vagyok erre is rátérni és felolvasni beszédjének egy passzusát, mely így szól *(olvassa)*: »Én magam konstatáltam azt, hogy egy jóravaló bécsi német ember, a ki egy szót nem tud magyarul és valószínűleg sohasem látta Magyarországot, a saját színészei iránt való buzgó lelkesedésből lejött az előadásra Bécsből — konstatálom a nevét, a rendőrségnél láttam, Prohászkának hívják. — Mikor egyszer véletlenül megfeledkezve magáról, azt gondolta, hogy Bécsben van és mindazon egyéni szabadsággal élhet, a melylyel Bécsben él, és tapssal akarta tetszését valamelyik Otello vagy Desdemona iránt kifejezni, a rendőrség nyakon csípte, agyba-főbe verte és a szinházból kivonszolta. Még éjfél után két órakor is ott sírt és búsult a rendőrségnél a szegény bécsi német a magyar szabadság felett.«

De erről az emberről, a kit a képviselő úr infacie loci a maga legsajátabb személyében látott, a kivel együtt búsult, kisült, hogy sem nem német, sem nem bécsi, s nem áll, hogy egy szót se tudjon magyarúl. A tárgyalási jegyzőkönyv szerint Magyarországon született és magyarúl mondta be vallomásait. *(Zajos derültség jobbfelől.)* Ez a klasszikus tanu azt vallotta, hogy ő semmitsem csinált, a rendőrség védte meg a közönség további inzultusai elől, mert szomszédai

Digitized by Google

rárohantak, letépték nyakkendőjét abban a hitben, hogy ő is lármázott. Kijelentette azt is, hogy a rendőrök igen tisztességesen bántak el vele.

Ez a Prohászka tehát se nem német, se nem bécsi, se nem lelkesedésből jött le a bécsi színészekkel. *(Derültség jobbfelől.)*

Most méltóztassék megítélni, kinek az előadása érdemel hitelt: azé-e a ki ex actis ítél, vagy azé, a ki midőn saját institucziója után beszél, ilyeneket mond? Valószinűleg egy kissé álmos volt akkor a képviselő úr. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

A mi a beszéde végén foglalt fenyegetést illeti, engedje, hogy erre ne komolyan, hanem inkább tréfásan feleljek. Ő azt mondta, hogy a rendőrségi törvényt még egyszer fogjuk itt diskucziálni, de reméli, hogy akkor nem leszek itt, hanem valahol czivilruhában fogok ülni. Az ilyen fenyegetőzésre, talán mondhatnám henczegésre, eszembe jut egy, a múlt országgyűlésen volt képviselő-kollégája, ki neki pártelnök-kollégája is. Ez is jónak látta ilyesmivel előállni. És azt a képviselőt, a kit úgy aposztrofált mint most Eötvös Károly képviselő úr engem, most itt látom jó egészségben, ő maga pedig kinn búsúl. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)*

Eötvös Károly: T. ház! A t. belügyminiszter úr felszólalásának legutolsó részére valóban nem akarok felelni, hiszen azzal exponálta azt, hogy ő csak jokózus módon felel, bár nem egészen volt jokózus felelete, mert úgy látom, hogy az én szavaimat nem értette meg, utólag olvassa tehát el. Én az alatt azt értettem, hogy remélem és csekély erőmhöz képest közre is fogok erre munkálni, hogy mikor egy új törvényről fogunk itt beszélni: akkor már ő és államtitkárja czivil és nem rendőri ruhában lesz itt. Egyáltalában nem törekszem, hogy a belügyminiszter úr, vagy miniszterelnök úr kívül búsúljon, hanem idebenn búsúljon. *(Derültség a baloldalon! Egy hang jobbfelől: Hát a Prohászka?)*

Prohászkára is felelek *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Elhiszem a belügyminiszter úr által felolvasott okirat után, hogy Prohászkának bizonyos dolgaira nézve tévedtem, de ő meg higyje el nekem, hogy informácziómat a rendőrségnél szereztem. *(Élénk derültség.)* Az tudom, hogy ha az ember az olyan informácziókra hallgat, a miket ott szerez: akkor nagyon sokszor téved. *(Élénk derültség és felkiáltások a szélső baloldalon: Most nevessenek! Egy hang jobbfelől: Nem kell felülni!)*

A t. miniszter úr felolvassa valamelyik törvénynek 29. §-át, illetőleg azon szakasznak utolsó részét, a mely azt mondja, hogy ha az, a ki éjjel van letartóztatva, igazolja, hogy másnap reggel a rendőrség felhivására megjelenik, akkor szabadon bocsátható. Ebből micsoda következtetést von le a miniszter úr? Bár ebből minden bírónak és államférfiúnak egyedül csak azt lehet kivonni, hogy a ki igazolja lakását, nevét, keresetét, életmódját és azt a biztosítást, hogy a rendőrség tisztában lehet, hogy bármikor megjelenik: az a diszkreczionális jog nem azt teszi, hogy akkor visszatartható, hanem azt, hogy el kell ereszteni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nincs olyan bíró, a ki máskép ítéljen. Azok az urak pedig legnagyobbrészt publiczisták, magyar hírlapírók, rendes lakással, foglalkozással és névvel biró egyének. Mikor tehát a rendőrség ezt konstatálta, azon törvénynél fogva, melyet a belügyminiszter úr idézett, kötelessége lett volna a rendőrségnek a bekisérteket szabadon bocsátani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Igy értelmeztük mi eddig és fogjuk értelmezni ezentúl is a törvényt. Azonban a belügyminiszter úr és a rendőrség más értelmet tulajdonít neki: sohasem lesz vége az emiatt való panaszoknak a házban és a házon kivül, mert mi azt meg nem engedhetjük, hogy e törvénynek ily magyarázatot adjanak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már most ítélje meg a miniszter úr, hogy ha ő, mint belügyminiszter és mint volt alispán, és a ki országot és megyéket kormányzott, ily hibásan, ilyen emberségtelenül magyarázza a törvényt, mit várhatunk attól a szegény rendőrtől, kinek 25—30 forint a havi fizetése. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Rég múlt annak ideje, mondja a belügyminiszter úr, mikor a czilinder betörése és a német szó üldözése Magyarországon hősiességgel járt. Ne bántsa a miniszter úr azt a kort és ne szóljon arról gúnyolódással, *(Tetszés a szélső baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Nem erről van szó!)* mert ha az a kor nem lett volna, a t. miniszter úr most valahol Baranyamegyében *(Felkiáltások: Tolnában!)* kapáltatná a kukoriczát. Bizony szuronynyal, golyóval állt szemben akkor a fiatal nemzedék, meg egy istentelen rendőrséggel, de az nem magyar királyi, hanem osztrák császári volt. És midőn a főváros nemzeti jellegének védelmére ma ugyanazt teszi a magyar ifjúság, époly rendőrséggel áll szemben, csakhogy ez nem osztrák császári, hanem magyar királyi. Ezért szégyenletes a mai helyzet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Sem a multkori, sem mostani felszólalásomban nem terjeszkedtem ki arra, hogy mit csinálnak a mi művészeink idegenben, és mit csinálnak az idegen művészek nálunk?

Mi szivesen látjuk bármely nemzet művészeit, a nagy német nemzetéit is. De azt a művészt, a ki azzal az igénynyel jön hozzánk, hogy a barbár magyar fajt czivilizálja, a mely előfutárja annak a hatalomnak, a melylyel mi becsületes

Digitized by Google

szövetségben akarunk élni, de a mely 350 éve elnémetesítésünkre és szolgává tételünkre törekedett, akármilyen nyelvvel jön is, nem látjuk szivesen és nem fogjuk tűrni, hogy ide jöjjön. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igaz, hogy sok magyar zenész kap kenyeret külföldön, de tessék megnézni műintézeteinket, hány magyarnak adnak ott kenyeret? Csehekkel és németekkel vannak tele és a magyar zenésznek külföldre kell mennie, mert idehaza meg nem maradhat, hacsak nyelvét és gondolkozását alá nem rendeli az orchesztrumok műveletlen német dialektikájának. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a védelem még rosszabb volt, mint az előbbi s így annál kevésbbé vehetem tudomásúl a választ. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Kérek csendet! Felteszem a kérdést, tudomásúl veszi-e a ház a belügyminiszter úr feleletét: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásúl veszik, álljanak fel. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch!)* A többség a választ tudomásúl vette.

Következik . . . *(Felkiáltások a baloldalon: Holnap! a jobboldalon: Ma!)* Csendet kérek!

Olay Lajos: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Mihez kiván szólalni a képviselő úr?

Olay Lajos: A napirendhez kérek szót a házszabályok értelmében. Minthogy két óra elmúlt, azt akarom indokolni, hogy tovább ülést tartani ebben a hőségben nem lehet. *(Nagy mozgás jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Kérek csendet! A ház tagjai igen jól tudják, hogy szokásos, hogy, ha épen tovább is nyúlnék valamivel az ülés két óránál, lehetőleg a napirenden levő tárgyat elvégezni, ha az interpelláczió megtétele, vagy arra való feleletadás, a hol tárgyalás és vita nincs; egészen más, ha folytonfolyó tárgyalás és tanácskozás van, melyhez sokan hozzászólhatnak. Ennélfogva a ház határozatától és akaratától függ, hogy akarja-e úgy, mint sokszor tette, a feleletet most meghallgatni?

Perczel Dezső belügyminiszter: T ház! Habár a mai napirendre lett is kitűzve még két korábbi válaszom, tekintettel arra, hogy két óra már elmúlt és két képviselő úrnak van joga viszonválaszszal élni és talán még nekem is kellene ezekre reflektálnom: kérem méltóztassék talán úgy intézkedni, hogy ezen két válasz a holnapi ülés végére, fél kettőre tűzessék napirendre. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ennélfogva elfogadja-e a ház azt, hogy a hátralevő két interpelláczióra adandó felelet holnap, az ülés végén, fél kettőkor adassék meg? *(Elfogadjuk!)*

Ezt határozatként kimondom s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

133. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 9-én, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Chorin Ferencz, Halassy Gyula szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése: Győrffy Gyula, b. Nopcsa Elek, Nagy Mihály, Rakovszky István mentelmi ügyében. — Czukoradó, 1886 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Belügyminiszter válaszol: 1. Rátkay László interpellácziójára: a német szini-előadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának betiltása tárgyában; 2. Justh Gyula interpellácziójára: azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző úr.

Kérem felolvasni a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a julius hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Chorin Ferencz és Halassy Gyula képviselő urak egészségi okokból négy heti szabadságot kérnek. A ház a kért szabadságot a két képviselőnek megadja.

Bemutatom a sopronmegyei gazdasági egyesületnek *(Halljuk! Halljuk!)* Molnár Antal képviselő által beadott kérvényét, a czukoradóról szóló 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása iránti törvényjavaslat tárgyában.

A kérvény letétetik a ház asztalára és e törvényjavaslathoz beadott kérvényekkel együtt fog elintéztetni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Schmidt Gyula, a mentelmi bizottság előadója!

Schmidt Gyula előadó: A mentelmi bizottság megbizásából van szerencsém a következő jelentéseket beterjeszteni: Vonatkoznak ezen jelentések (Irom. 217—220) rágalmazással terhelt Győrffy Gyula képviselő úr ügyére; továbbá sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés vétségével vádolt báró Nopcsa Elek ügyére; becsületsértés vétségével és közcsend elleni kihágással vádolt dr. Nagy Mihály képviselő úr mentelmi ügyére, végre Rakovszky képviselő úr mentelmi jogának általa bejelentett sértési ügyére. Kérem a jelentéseket kinyomatni, kiosztatni és annak idején napirendre tüzetni.

Elnök: A beadott jelentések kinyomását és szétosztását a ház elrendeli.

Következik már most a czukoradóról szóló javaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Rakovszky István jegyző: Boda Vilmos!

Boda Vilmos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a most tárgyalt törvényjavaslatra vonat-

Digitized by Google

kozólag álláspontomat körvonaloznám és szavazatomat megindokolnám, szabad legyen néhány, a vita folyamán felmerült körülményről nézeteimet elmondanom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mi, a kik régibb idő óta tagjai vagyunk a háznak, már átéltünk egy, a mostanihoz hasonló parlamenti vihart. Ez pedig akkor történt, a mikor az úgynevezett lex Szapáryana jött volna létre, ha tudniillik annak lehetősége egyáltalán meglett volna. Abban az időben, a mikor a közigazgatás államosítása volt tervbe véve, én véletlenül fültanuja voltam az akkori miniszterelnök úr egy nyilatkozatának, a melyet, minthogy igen jellemző, bátor leszek itt felemlíteni. A közigazgatási vitának harmadik napján, tehát a legelején, a fekete táblára, a hol a szónokok nevei szoktak feljegyezve lenni, akkor is, mint most csak három szónok volt feljegyezve, Gróf Szapáry Gyula akkori miniszterelnök odalépve a fekete táblához, meglehetős gúnyos hangon következő megjegyzést tette: »Úgy látom, hogy már fogynak a szónokok.« Eszmetársulásnál fogva hivatkozom a mostani igen tisztelt miniszterelnök úrról is itten elterjedt hírre, hogy ő is igéretet tett arra nézve, hogy a czukorkiviteli jutalomra vonatkozó törvényjavaslatot három nap alatt a parlamentben keresztül fogja vinni. *(Derültség és ellenmondás jobbfelől.)* Nem tudom, mennyire tény ezen hír, elég az hozzá, hogy nagyon széles körökben terjesztetett.

Ezen két körülményből bátor vagyok azon következtetést levonni, hogy a mi államférfiainknak egyik kiváló főtulajdonsága az optimizmus. A múlt héten lefolyt vita alkalmával felszólalt Kolozsváry-Kiss István igen tisztelt barátom és képviselőtársam, a ki azzal lepte meg a házat, hogy a túloldal részére valóságos szerelmi nyilatkozatot tett. Hát én nem helytelenítem az ő eljárását, nekem is erre a tárgyra vonatkozólag az a nézetem, hogy habár különböző pártokra vagyunk oszolva, azért az egymás iránti szent vedélyes gyűlölet vagy rendkivül kifejlődött ellenszenv épen nem tartozik a szükségességek közzé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert magam is úgy vagyok, hogy igen sok alkalommal érintkezem a túloldal igen sok tagjával, össze szoktunk jönni a fehér asztalnál is és néhány jelentéktelen évődésen túl alig van köztünk olyan viszony, mely az ellenségeskedés kapúját megnyitná. Egy kifogásom mégis van a t. túloldal ellen, s ez az, hogy rendkivül ki van fejlődve tagjaiban, egy vonás, — melyet az utóbbi időben pártunkra is rá szoktak fogni, minthogy mi is most egy vezér parancsának hódolunk, — tudniillik hogy rettenetes nagy mérvben mamelukok. S minthogy már erről van szó, szabad legyen nekem foglalkoznom a függetlenségi és 48-as párt ellen a legutóbbi időben gyakran elhangzott ama váddal, mely e párt hitelét akarta lerombolni, hogy tudniillik rendesen titkos kormánypártisággal vádolták. Hát, hogy mennyit ér ez a vád, t. ház, az iránt felesleges bővebben nyilatkozni.

Tudjuk mindnyájan, hogy ebből a titkos kormánypártiságból semmisem igaz, mert a mint a múltban kötelességünknek ismertük programmunk épsége érdekében egy ügyben a kormányt támogatni, azontúl hogy nem vagyunk mellette, mutatja a mostani harcz, midőn mindent felhasználunk arra, hogy a kormánynak — nézetünk szerint — sérelmes javaslatát megbuktassuk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De újabban ennek a kacsának, mert hiszen annak nevezhető, — leginkább a hírlapok útján terjedt el, — még más oldalról is támogatója akadt. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen a mai lapok közlik a bécsi »Reichswehr« egy czikkét, a melyben egyenesen azt állítja, hogy mi a t. miniszterelnök úrral paktumot kötöttünk arra, hogy színleges obstrukcziót csinálván, megkönnyítsük neki, hogy a kiegyezést annak idejében sikeresebben köthesse meg, és hogy Ausztriától engedményeket csikarhasson ki. Fölösleges mondanom, hogy ez csak őrült elme rémlátománya, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* vagy oly rossz akarat kifolyása, a melylyel komolyan foglalkozni alig szükséges. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Talán semmiféle tárgy mostanában nem foglalkoztatja annyira az elméket, s úgy itt e házban, mint a házon kivül, a hirlapokban, valamint a magánéletben mindig arról van szó, vajjon mikor lesz vége ezen most megkezdett vitának.

Madarász József: Mikor lesz a nyári szünet? *(Derültség.)*

Boda Vilmos *(Halljuk! Halljuk!)*: Erre vonatkozólag eszembe jut egy adoma, a mely jellemzi a mostani helyzetet. *(Halljuk! Halljuk!)* Volt egyszer egy grófi pár, a mely örvendezve boldogan vonúlt be az ősi lovagvárba. Azonban a rövid mézeshetek után mindjárt kitűnt, hogy ők bizony nem egymásnak valók, mert napirenden volt köztük a czivakodás, a versengés minden téren. Szóval rendkivül sok mérget okoztak egymásnak. Egyszer azután egy reggel, midőn a cselédség bement a szobába, nem talált ott mást, mint egy főkötőt, meg egy hálósipkát, a többit mind megette a méreg. *(Általános derültség.)*

T. ház! Arra számítanak sokan, hogy minket elpusztít a méreg vagy a folytonos szónoklat folytán, vagy azáltal, hogy a t. túlodal holmi éjjeli ülések behozatalával kivánja bennünk az epét egy kicsit felforralni.

Digitized by Google

Madarász Imre: Megmarad a miniszterelnök hálósipkája! *(Derültség balfelől.)*

Boda Vilmos: Vagy a t. túloldal fog ebbe a helyzetbe kerülni. Azonban én úgy vagyok meggyőződve, hogy ennek a vitának tökéletesen rendes lefolyása lesz és pedig azért, mert az egyetlenegy időszak, a mely alkalmas lenne az ellenzéknek mostani harczias viselkedését meggyöngíteni, tudvalevőleg a kánikula ideje, de ez még csak julius 21-én kezdődik és augusztus 21-ig tart; minthogy pedig az időjárás most ép oly forrongó mint a parlamenti élet, és most, mikor tulajdonképen kánikula nincsen, van nagy meleg és így várhatjuk azt, hogy mire a kánikula ideje bekövetkezik, hűs időjárás lesz: ez bennünket még inkább kitartásra ösztönöz.

Sokszor felhangzott az a vád is, hogy mi ezen viselkedésünkkel a parlamentarizmust veszélyeztetjük. Hát mi történik most, t. ház? Az, hogy az ellenzék egyszerűen egy törvénynek a nézete szerint sérelmes szakaszát akarja módosítani. Vajjon az ellenzék a kormányhatalmat akarja-e magához ragadni? Hiszen jól tudja itt mindenki, hogy az a többséget és az ebből alakúlt kormányt illeti meg. Vagy valaki az ellenzék részéről a kormányzati hatalmat akarja kézrekeríteni? Arról sincs szó.

Madarász József: Nagyon őrzik magukat! *(Derültség.)*

Boda Vilmos: Csak egyszerűen arról van szó, hogy engedjenek egy nézetünk szerint helytelen törvényszakaszt a mi elveink szerint módosítani. Hát veszélyezteti ez a parlamentarizmust, t. ház? Ellenkezőleg, az az eljárás, mikor az ellenzéktől mindent megtagadnak, még azt is, hogy egy »és« szócskát esetleg a szakaszban máshol illeszszenek be és mindenben a többség akarata érvényesül: ez a parlamentáris abszolutizmus *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és ez veszélyezteti a parlamentarizmust, nem pedig az, hogy az ellenzék, kötelességét teljesítve, minden benyújtott javaslatot megvitat, és a mi nézete szerint káros, azt kijavítani törekszik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A vitának túlnyomó nagy részét azon eszme fölötti nézetcsere foglalta el, hogy miután Ausztriában jelenleg nincs alkotmányos kormány, legalább az ő saját nyilatkozatuk szerint, az osztrák parlament pedig el van napolva, és minthogy az 1867 : XII. törvényczikk akként intézkedik, hogy minden közös ügy a két nemzet képviselői közös egyetértésével intézendő el, miután tehát Ausztriában ezen faktorok hiányoznak, lehet-e nekünk ezen törvényt megalkotnunk.

Erre a kérdésre vonatkozólag itt a házban is a lefolyt napokban többféle nézet nyilvánúlt. Az első volt Eötvös Károly igen tisztelt képviselőtársamé, a ki fényes, nagy beszédében azon nézet és álláspont mellett tört lándzsát, hogy mivel Ausztriában nincs parlamentáris kormányzat, nekünk nincs jogunk, nem is kötelességünk az ilyen törvényt, a mely ezen eljárás alá tartozik, megalkotni. A másik véleményt Horánszky Nándor igen tisztelt képviselőtársam fejtegette és mondhatom, hogy meggyőzően igazolni is látszott azt, hogy jelenleg nincs ok arra nézve, hogy mi ezen törvényt megalkossuk, bár közjogi akadály erre nézve fenn nem forog. A harmadik véleményt az igen tisztelt pénzügyminiszter úr nyilvánította, a ki kijelentette, hogy egyáltalában ne foglalkozzunk mi Ausztria belügyeivel, hanem maradjunk csak azon a téren, a melyre utalva vagyunk.

Midőn ezen három, egymással szemben álló véleményt meghallottam, eszembe jutott ismét az egyszeri bíró, a ki mikor a panaszos hozzá ment és előadta panaszát, azt mondta neki, hogy önnek igaza van; mikor azután a hivására, idézésére megjelent a panaszlott és előadta a védelmet, a bíró annak is azt mondta: önnek is igaza van; mikor végre egy harmadik szemrehányást tett neki, hogy miként lehet egy ügyben két ilyen ellentétes ítéletet mondani, akkor azt felelte rá: önnek is igaza van. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Én, ha ezen vélemények közül szabad választanom, leginkább hajlom a pénzügyminiszter úr véleményéhez, mert Magyarország akkor, mikor az 1867 : XII. törvényczikkben kikötötte azt, hogy Ausztria alkotmányosan kormányoztassék, ezáltal eleget tett az ő kötelességének. És ha most ott Ausztriában a parlamenti kormányzás egyáltalában lehetetlenné válik, arról mi nem tehetünk és kár volna azért nekünk az alkotmányos kormányzat kerekét megakasztani, mert Ausztriában ilyen viszonyok létesültek. Ne törődjünk mi Ausztriával; hiszen ha ott egyáltalán lehetetlen az alkotmányos kormányzás, Magyarországnak megvan az alkotmánya, haladjunk annak az útján, és azt az alkotmányt, melyet a múltban annyi nehéz körülmény között meg tudott védelmezni, bizonyára jövőre is meg fogja tudni védelmezni. Én tehát részemről azt tartom leghelyesebbnek, ha mi egyáltalában nem avatkozunk Ausztria belügyeibe.

Hogy a javaslattal is foglalkozzam, egy figyelemreméltó körülményre kívánom a t. ház figyelmét irányítani. Itt a legkitünőbb szaktekintélyek, a tegnapi napon gróf Károlyi Sándor t. képviselő úr, előbb Horánszky Nándor t. képviselőtársam, kifejtették bőven és megokolták azt, hogy ennek a czukorkiviteli javaslatnak a létrehozása egyáltalában nem áll Magyarország érdekében, mert ha az valakinek hasznot hajt, — a mint tökéletesen meggyőztek róla, — az

Digitized by Google

egyedül Ausztria. Számszerint kimutatták azt, hogy hány százezer forinttal van Ausztria fölöttünk előnyben, mennyi illeti meg Magyarországot a czukorki iteli jutalomból és mennyi jut az osztrák zsebekbe. Én rendkivül sajátságosnak tartom, hogy abból a kiegyezési komplexumból, a mely igen sok javaslatból áll, így kiragad a t. kormány egy odatartozó javaslatot, hogy annak a tárgyalását, ha lehet keresztülhajtja. Ha minden ilyen törvényjavaslat, a mely nekünk kárunkra, és az osztrákoknak hasznára van, itt letárgyaltatik, igen könnyü lesz a quótakérdést megoldani. Mert az tudvalevő, hogy az osztrákok 42 százalékban kivánják a quótát megállapítani, a kormány pedig, ha a kiszármazó hireknek hitelt lehet adni, 34 vagy 35 százalékig elmenne. *(Zaj jobbfelől. Elnök csenget.)* Ha már most mindegyik ilyen törvényjavaslatnál 6—8000.000, sőt 1 millió forintot az osztrákoknak juttatunk így mellékesen, akkor nagyon könnyü lesz nekik a 42 százalékról a 34 százalékra leszállani, mert a mit nem kapnak meg quótában, megkapják más téren, és ilyen módon azután tökéletesen rekompenzálva lesznek.

Én tehát részemről nem tartom helyes dolognak, ha ilyen javaslatok kiszakíttatnak a kiegyezésnek komplexumából, és ilyen módon oldatnak meg, a helyett, hogy mindegyik a maga rendjén és a maga módja szerint kerülne megoldás alá.

Összefoglalva az általam elmondottakat kijelentem, hogy én a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el, hanem csatlakom a t. pártfeleim által beadott határozati javaslatokhoz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Papp Elek!

Papp Elek: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt egy őszinte vallomást kéll tenem a tekintetben, hogy én nagyon csalódtam. Azt hittem nevezetesen, a mikor a múlt évben a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat a ház többsége által elofgadtatott, a melyet már akkor is úgy a szak-fórum, mint az ellenzéknek minden árnyalata határozottan elvetendőnek, mezőgazdasági és pénzügyi szempontból egyaránt kárhozatosnak jelentett ki, azt hittem, — mondom, — hogy ha akkor a sok meggyőző szó és érvelés nem használt, a mely akkor itt e házban elhangzott, egy évi tapasztalás elegendő lesz arra, hogy a társadalomnak minden rétegét, és a közgazdasági politikának a vezetésére hivatott egyéneket meggyőzze ezen törvénynek a tarthatatlanságáról és rosszaságáról, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* s hogy ennek következtében megérlelődjék ennek okszerű következménye, az önálló vámterület minél előbb való életbeléptetésének sürgetése, vagy míg annak életbeléptetése a kiegyeztetések megkisértése folytán nem történhetik meg, legalább a külön fogyasztási terület különválasztásának sürgetése. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azonban, t. ház, a mint mindjárt a beszédem kezdetén kijelentettem, egy nagy csalódáson mentem keresztől, és meggyőződtem arról, hogy igaz marad az a régi magyar triviális szólásmód, hogy a ki délig kurta, délután is az marad, mert ime most ugyanazt feltálalva, megmelegítve ismét elébünk terjeszti a t. miniszter úr, a mire vonatkozólag a legékesebb, a legmeggyőzőbb kritikát már akkor a miniszter úr és az előadó úr is megtette, mondván: hogy a prémium-kérdés csak egy kényszer-kérdés, ők azt elméletben elítélik és annak egyáltalában nem barátjai. Azonban most ismét feltálalják és megmelegítik azt a kozmás ételt, a melyet a többség tavaly oly nagy animozitással elfogadott.

Hát ennek mi az oka? Az, hogy az a többség, a melyre oly büszkén és önhittséggel hivatkozik a t. miniszterelnök úr, s a mely drága pénzen a kormány háta mögé toborztatott, mint mondani szokás, nem a haza életére és javára gondol, hanem csak a maga életét és a husosfazekakat félti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a többség már akkor, a mikor meg lett választva, születése perczében lemondott ellenállási és cselekvési akaratáról és jogairól, sőt tapasztalhattuk a 16. §-nak tárgyalása folyamán, hogy még azoknak sem szabad a túloldalon gondolkozniok, a kik erre talán képesítve volnának, és a kik tudnak önálló véleményt alkotni. Csoda-e tehát, hogy az ez oldalon ülő párt, de az összes ellenzék is, ezek után a tapasztalások után, a mikor e nagyfontosságú közgazdasági kérdéseknek egész sorozata jött előtérbe, a melyek immár a megoldás stádiumába jutottak, aggodalommal és igazán kétségbeesve tekint a jövőbe, mert jaj nekünk, jaj a késő nemzedéknek, ha a Bánffy-kormány és a háta megett álló többség fogja azon mélyrehatóközgazdasági kérdéseket megoldani, melyek most napirendre fognak jönni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igazán elmondhatjuk, hogy a nemzeti balsors egyéb gunyolódásai közt még azt is meg kellett e nemzetnek érnie, hogy a nagyfontosságú kérdésekben a Bánffy-kormány viszi a vezérszerepet. Ezen közgazdasági kérdéseknél kimondhatatlan és számokban meg nem határozható kárát fogja vallani az ország azon féltudásnak, azon tájékozatlanságnak, azon szellemi fogyatkozásnak, kishitűségnek és gyávaságnak, melyet a t. túloldalnál és a kormánynál ebben a tekintetben tapasztalunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a kép-

Digitized by Google

viselő urat, hogy sértő kifejezéseket egy pártról — a mint a képviselő úr most a »gyávaságot« hangoztatta, előbb pedig azt, hogy »az ország ügyeivel nem gondolnak, csak a husos-fazékkal« — használni nem szabad; ezért rendreutasítom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Papp Elek: T. ház! Én tisztán politikai irányban használtam ezen kifejezéseket; ha a mélyen tisztelt elnök úr azokat rosszalja, a rendreutasítást elfogadom és visszavonom szavaimat. Társadalmi gyávaságról szó sincs; én ezt csak politikai értelemben mondtam. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Mi a legbuzgóbban törekszünk arra, hogy múljék el tőlünk a keserű pohár és a Bánffy-kormánytól szabadúljunk meg. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Ép azért, a kormánypárt hivatalos organumai bármennyire is öltögetik ránk mérges nyelvöket, attól a feltett szándékunktól, hogy a nemzet közvéleményét jó útra vezessük, nem fogunk eltérni. Törekvésünk oda terjed, hogy a kunyhóktól a palotákig, a legértelmesebb diplomatától a legutolsó polgárig, belássa mindenki, hogy Magyarországon nem saját érdekünkben, hanem az osztrákok érdekében munkálkodunk, hogy munkásságunk és szorgalmunk tejfelét az osztrákok szedik le, nekünk csak a savó marad. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) A legkézzelfoghatóbb bizonyítéka ennek az a törvényjavaslat, melyről mindenki meggyőződhetik, hogy Magyarország érdekei közgazdasági tekintetben is az osztrák Moloch oltárára vonszoltatnak.

T. ház! Ne gondolja tehát azt senki, hogy mi a felvett küzdelemtől el fogunk állani, hogy mi ezen kérdéssel azért foglalkozunk ily behatóan, mert talán az obstrukciónak elkeresztelt tárgyalások viszketege bánt bennünket. A mi ellenállásunknak gyökere sokkal mélyebben fekszik. A mi ellenállásunk czélja az, hogy a nemzeti közszellem, mielőtt a kiegyezési nagy kérdésekre kerülne a sor, megerősödjék, hogy megküzdhessen az itt ólálkodó osztrák összmonarchia gonosz szellemével. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) A kormány egész közgazdasági politikája csak abból áll, hogy megengedi úgy az osztrák pénzügyi hatalomnak, mint az osztrák iparnak, hogy könyökig vájkáljon a magyar zsebében és a helyett, hogy rátűnne az osztrákok kezére, hogy a másét ne bántsák, az efféle törvényjavaslatokkal, mint ez a mostani, mintegy azt mondják az osztrákoknak, zsebeljetek tovább is, vegyétek el a magyarnak utolsó keserves garasát is! (*Tetszés a szélső baloldalon.*)

Ezért tiltakozunk mi e törvényjavaslat ellen és az ellen, hogy öt millióról kilenczre emeltessék a kiviteli prémium, a czukor előállítási költsége pedig 13 forintra emeltessék fel. Mert nem akarjuk, hogy megint újabb attributumot adjunk az osztráknak. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Midőn 1888-ban a czukoradóról szóló törvény megalkottatott, e törvény 1., 2. és 3. §-ában inauguráltatott a prémium-rendszer. Akkor a magyar közvélemény nem igen foglalkozott a prémium kérdésével, maga czukoriparunk akkor még igen fejletlen volt. De rövid hat év alatt a magyar czukoripar meglehetősen fellendült; a termelés megkétszereződött. Persze, e fellendülést nem adta ingyen az osztrák; drágán kellett a termelési pénzt megfizetni. Mert 1888-ban öt millióban állapíttatott meg a prémium. Magyarországból 200,000 métermázsa czukor vitetvén ki, Magyarország által fizetett 800,000 forintból Magyarország részére csak 200.000 forint használtatott fel, míg 600.000 forint az osztrák czukoripar emelésére fordíttatott. Tehát ez hat milliót tesz ki, ha pedig hozzászámítjuk még azt, hogy külföldről, vagyis Ausztriából ide behozott czukor után a termelési adó Ausztriában fizettetik és így a termelési adóban Magyarország egy tetemes összeget veszít. Minthogy tíz millió forintot képvisel maga ez a tétel, kétségtelen, hogy legalább tizenhat millióba került ez a mulatság, hogy Magyarországon a czukoripar arra a fokra emelkedett, mint jelenleg van és pedig olyan tizenhat millió forintba, a mely Magyarországra nézve improduktiv, teljesen elveszett pénz, mert ez mind Ausztriába küldetett és ott használtatott fel. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

T. ház, hogy a czukorprémium folytán egész Európában a czukortermelés mániája és ösztöne felébredt, azt mindnyájan tudjuk. Előállott a czukorbetegség és nyakra-főre czukortermeléssel foglalkozott egész Európa és igyekezett az egyik állam a másikat lenyomni a czukorpiaczokról az által, hogy a prémiumokat különösen Németország óriásilag emelte és ez által megakadályozta a mindenki által várt természetes következményét a túltermelésnek, hogy tudniillik a fogyasztásnak megfelelőleg fog leszállni a czukortermelés. Ez nem történt meg. Németországban felmerült a túltermelés és annak eredménye lett, hogy Ausztriában, a melynek érdeke kívánja, hogy a czukor ipara fejlődjék, a prémium emelkedését sürgették. Úgy jött létre az a törvény, a melynek most meghosszabbítását követeli a kormány.

Én azt hiszem, ha egész Európában megkétszereződött a czukortermelés, a fogyasztás száma pedig nem szaporodott abban az arányban, előbb-utóbb a prémium-hajszának egy óriás bukás lesz a vége úgy itt, mint egész Európában. Mert az lehetetlenség, hogy a polgárok milliói csak azért fizessenek, hogy egy életre-

Digitized by Google

valónak be nem bizonyúlt iparág mesterségesen fentartassék. És minél inkább fognak szaporodni az államok szükségletei, azon arányban fog az ellenszenv egész Európában a czukoripar ellen felébredni és előbb-utóbb a hosszú nyögésnek halál lesz a vége és a prémium-rendszert el fogják az államok vetni. Úgy fognak járni a prémium-rendszer szédelgői, mint a debreczeni csizmadia a hamis kétgarasosok csinálásával, a ki egyideig csak csinálta, gyártotta a hamis kétgarasosokat, de egyszer odaállott a bíróság elé, azt mondta: tekintetes törvényszék, én kénytelen vagyok bevallani, hogy bűnt követtem el, hamis pénzt, hamis kétgarasosokat csináltam, de már tovább nem birom és ezennel feladom magamat, mert nekem minden kétgaras hét krajczáromba kerűlt. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A prémiummal szédelgők is úgy fognak járnia, mint a debreczeni csizmadia, hogy kénytelenek lesznek feladni a medveczukorból épült várat, mert sokkal többe fog nekik kerűlni a prémium fokozása, mint a mennyit ér maga a czukoripar fentartása.

De hát, t. ház, mi e kérdésben függetlenül nem intézkedhetünk, mert az osztrákok vontató köteleire vagyunk kötve és a fogyasztási adók közösségénél fogva, a mint Bécsben furulyálnak, a miniszter urak akkép tánczolnak és mulatnak idelent. És így történik, hogy a magyar képviselőházban nemcsak a múlt esztendőben, hanem jelenleg is nagy nervozitással forszirozzák ezen reánk nézve nyilvánvalólag káros és anyagi romlásunkat előmozdító törvényjavaslatnak mielőbbi törvényerőre való emelését.

Miről van itt szó, t. ház? Arról, hogy akkor, a midőn öt millió forint volt a prémium, évenként 600 000 forinttal járúltunk az osztrák czukoripar fellendítéséhez. Ha pedig a prémiumot kilencz millióra emeljük, akkor évente 1,200.000 forinttal adózunk az osztrákoknak. *(Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* Nagyon örűlnék, ha a miniszter úr megczáfolná érveinket és már ez is elég ok, hogy felszólaljunk, mert valóban kiváncsiak vagyunk arra, hogy mi a miniszter úr véleménye, a melyet a tárgyalások folyama alatt egyszer-másszor gesztikuláczióval kifejeztetett. *(Igaz! Úgy van! Derültség a szélső baloldalon)*

T. ház! Az előállítási adónak 11 forintról 13 forintra való felemelése ismét a czukor drágulását fogja eredményezni, mert természetes, hogy az a két forint, mire eladásra jön a czukor, öt-hat forinttal fogja megdrágítni a czukor métermázsáját.

Azt gondolom, t. ház, hogy mint Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselőtársam és vezérem igen helyesen megjegyezte, nem áll érdekünkben, hogy ehhez a prémium-háborúhoz hozzászóljunk. Mert láttuk a valódi háborúkban is, midőn fiaink vitézsége és bátorsága elfoglalta Boszniát, a nélkűl, hogy abban egy krajczár hasznunk is volna, kárpótlásúl azt kapjuk, hogy fiaink szivéből a kaszárnya levegője a hazafias érzületnek utolsó csiráját is kiöli és a milyen vitézűl megveri a mi fiunk az ellenséget, ha parancsolják neki, vasra ver minket, sőt — mint a képviselőválasztásoknál láttuk — agyon is lövöldöz, ha parancsolják. Mi nagylelkűleg elmegyünk oltani az osztrákok égő házát, nem sajnálunk áldozatot érdekeinek megvédésére, mert a szégyenpir futná el a miniszterelnök úr arczát, ha csak egy krajczárt is ajándékba kapnánk az osztrákoktól; nekünk, mint gavallérnemzetnek az osztrákokat életre-halálra pártolnunk kell, életüket hosszabbá, megelégedettebbé kell tennünk; ezért áldozunk prémium alakjában évenként több százezer forintot, ránk nézve teljesen improduktiv czélokra! Fizetünk, mint köles. Mi jók, nagyon jók vagyunk!

De van e dolognak egy más, komolyabb oldala is. Tavaly e törvényjavaslat tárgyalása alkalmával — a pénzügyminiszter úr hinni fog nekem, authentikus tanúra hivatkozom — Gross osztrák képviselő azt mondta, hogy a prémium következtében Angliában oly olcsó a czukor, hogy a disznót is czukorral hízlalják. Már most miért fizessünk mi csupán ezért évenként nehány százezer forintot, hogy azután itthon drágábban fizessük a czukort, a melyből itt maximum öt kiló esik egy lélekre, míg Angliában 35 kiló?

De fizetnünk kell a prémiumot azért is, mert az ide bevándorlott internaczionális természetű tőkepénzek megkövetelik a maguk busás kamatát. A magyar gazdának, a ki elődeivel együtt e földet évezredig fentartotta, zsirját, vérét, életét felemésztik, nekünk pedig tömni kell a feneketlen zsákot, a nélkűl, hogy nemzeti irányban bármi hasznát látnók. Annak az egynéhány milliónak az érdeke határozottan elnyomja a magyar nemzet millióinak érdekeit.

Általában Magyarországon a mozgó tőke az állandó tőkével folytonos harczban áll; a győztes elevenebb természeténél fogva mindig a mozgó tőke és mégis az állandó tőkének a magas kormány és a háta mögött ülő többség soha nem jön segítségére, hanem mindig a mozgó tőkének jogosulatlan érdekeit istápolja és mozdítja elő. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* A mozgó tőke: az idegen pénz, az állandó tőke: a magyar föld. Az idegen mozgó tőke támadta meg az állandó tőkét, a magyar földet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Úgy hogy nemzetgazdászati tekintetben a papir nagyon szépen elbírja azokat a frázisokat, hogy milyen nagy áldás a magyar nemzetre nézve, hogy idegen tőkét hoznak be hozzánk, de mikor az

Digitized by Google

az idegen tőke nem közvetít, hanem a maga javára és az ország kárára kereskedik és kupeczkedik, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor az a különbség van az ilyen mozgó tőke és a nemzet erejéből előteremtett mozgó tőke közt, a mi különbség van a májusi áldást hozó eső és a jégverés közt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon!)* Én elhiszem, t. ház, hogy Ausztriának nagyon érdekében áll, hogy e törvény életbeléptetése által egynéhány százezer forintot addig, a míg ezen törvény életben fog maradni, a mi zsebünkből kiszorítson; Ausztria álláspontját és politikáját e tekintetben is tökéletesen meg tudom érteni, hogy tudniillik a prémiumos rendszert akarva nem akarva fentartja, mert Ausztria ma egy igen nagy válság előtt áll, előtte az a kérdés lebeg, hogy ha czukoripara megbukik, akkor különösen a morva és cseh mezőgazdák is határozottan és tökéletesen tönkre fognak menni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát ott életkérdés az, hogy bármiféle mesterséges és felcsigázott eszközökkel és áldozatokkal a czukoripar fentartassék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nálunk ez nem úgy van és épen azért csodálkozom, hogy a t. pénzügyminiszter úrnak jobban fáj a morvák és csehek feje, mint a miénk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Rendkivül csodálkozom különösen azért, mert cseh szomszédainktól nem tapasztalunk egyebet, mint a legindokolatlanabb irigykedést, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mikor magyar búzánkat és lisztünket mindenáron ki akarja szorítani a piaczukról, annak hitelét teljesen tönkre akarja tenni, szóval azt akarja, hogy mint itt szomszédom megjegyezte, csehül álljunk. *(Derültség balfelől.)* Tehát, hacsak az a keresztény érzület és indulat vezetheti a t. miniszter urat, mely a szent-irásban ekként van kifejezve: a ki téged meghajít kővel, azt te hajítsd vissza kenyérrel: én egyetlenegy elfogadható más indokot a miniszter úr álláspontjának mentségére nem találok, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* annyival kevésbbé nem, mert meg vagyok győződve, hogy a t. miniszter úr is épúgy hiszi, mint én, hogy sem 1888-ban, sem ma és talán még hosszú ideig nem fog a közgazdaságnak egyetlenegy ágában, de különösen a czukortermelés és czukoripar kérdésében az osztrák érdek a magyar érdekkel összeegyeztethető lenni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem pedig azért, mert Magyarországnak nem arra kell törekednie, hogy czukoripara kifelé gravitáljon és kifelé hódítson, hanem arra kell törekednie, hogy olyan közgazdasági intézkedéseket és alkotásokat teremtsen, a melyeknek segítségével olcsóbbá tegye a czukrot és a fogyasztást fokozza, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és ennek következtében, a mit el fog veszíteni a vámon, duplán vissza fogja nyerni a réven. Mert nagyobb lesz itthon a fogyasztás, többet fognak az előállítási adóban fizetni s ennek következtében, a nélkül, hogy Ausztriának adóznánk, itthon Magyarországon emelni fogjuk az adót. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ehhez, t. ház, semmi egyéb nem kivántatik, mint két dolog. Először, bírjon a t. kormány és többsége elég elhatározással, akarat- és lelkierővel arra nézve, hogy ragadja meg a most küszöbön levő kedvező pillanatot, állítsa fel az önálló vámterületet; *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a másik pedig az, hogy a hat krajczáros fogyasztási adót törölje el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mind a két irányelv oda fog vezetni, hogy a hazai termelés a hazai fogyasztók részére lesz biztosítva. De vissza fog térülni azon az úton is az államnak a hat krajczár eltörléséből származó különbözet, hogy ha a külön vámterületet és ez által — nagyon természetes — a külön fogyasztási területet megalkotjuk, akkor az a 13 forint előállítási költség, a melyet Ausztriának fizettünk az osztrák pénztárba, azért a czukorért, a mit mi itt elfogyasztunk, a mi zsebünkben fog maradni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, az adóterület különválasztásával kapcsolatosan nagyon sok, most még az államnak jövedelmi forrását nem képező források nyilnának meg, a melyekből nagyon bőven fedezhetnénk azt a különbözetet, mely a hat krajczáros fogyasztási adó eltörléséből előáll. Mert nagyon természetes, hogy ha egészen nemzetivé és önczélúvá — hogy így fejezzem ki magam — teszszük Magyarországon a czukoripart, akkor az ebből kifolyó kereskedés, földmívelés és ipar fejlesztése és emelése úgy az adófizetők számát, mint az adó tárgyát is tetemesen fogja szaporítani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát, t. ház, semmivel sem látom indokolva azt, hogy a czukoripart mi most mesterségesen fentartsuk; semmivel sem látom indokolva azt, hogy azt a viszonyt, mely a közös vámterület folytán és a mi ennél sokkal veszedelmesebbnek mutatkozott a múltban, a fogyasztási adóknak az eddigi rendszer szerint való kezelése folytán továbbra is adófizetői maradjunk és legyünk az osztráknak, az osztrák ipar dédelgetésére milliókat költsünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azonban ezen szerintem egyedül helyes irány helyett a miniszter úr megint belezökkent a régi járt útjába, belezökkent abba az útvesztőbe, a melybe legelőször 1888-ban tértünk, a mikor a prémium-rendszert elfogadtuk és épen ellenkezőjét csinálja annak, a mit a magyar nemzeti szempontból csinálnia kellene. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van! a szélső baloldalon.) Mert a helyett, hogy a fogyasztási adót leszállítaná, az osztrákoktól való megszabadulásunk árán a magyar czukoripar itthon való fejlesztésével a fogyasztást emelné, ismét segítségére megy az osztrákoknak és bennünket bele akar vinni épen a kiegyezés előestéjén egy oly útvesztőbe, a melyből hogy hogyan és mikép fogunk kibontakozni, talán a miniszter úr maga sem tudja. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert a t. miniszter úr ahhoz a katonához és hadvezérhez hasonlít, a ki a háború előestéjén a helyett, hogy fegyvertárából mindazokat a fegyvereket előszedegetné, a melyekkel jobbról-balról, előlről-hátúlról támadva megronthatná az ellenséget, egyetlenegy fegyvert, kardot tart a kezében, annak is kitöri a pengéjét, úgy hogy ha a miniszter úrnak háborúba kell menni, már csak a markolatja marad kezében. Ily előzményekkel, ily fegyverekkel és ily eszközökkel csatát sohasem fogunk nyerni és ne csodálkozzék a miniszter úr, ha általánossá vált az a közmondás, hogy az osztrákok úgy játszanak a mostani miniszteriummal, mint a hogy a macska szokott játszani az egerekkel. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. ház, a kiegyezésnek az előestéjén előáll a miniszter úr és azt mondja, hogy nem tudjuk ugyan azt, hogy micsoda garancziákat nyújt nekünk ezért az áldozatért az osztrák, de azt mondja a miniszter úr, hogy bizonyos garancziái neki vannak arra nézve, hogy ebből a dologból nagy baj nem származhatik. *(Egy hang balfelől: Halljuk a garancziákat.)* Azok a bizonyos garancziák hogy hova szoktak zsugorodni, azt a múltban elég bőségesen tapasztaltuk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Minden egyes közgazdasági kiegyezésnek előestéjén egész kifeszített mellel, büszkén és öntudatosan állottak a miniszter urak és a t. túloldal elő és azt mondták: »Ti se vagytok jogosúltak arra, hogy magatoknak vindikáljátok azt, hogy jobb hazafiak vagytok, mint mi; mi ép oly jó hazafiak vagyunk, esztink, akaratunk egyformán van hozzá, hogy az ország érdekeit, jogait megvédelmezztik.« *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És mi következett? Minden tíz esztendő után azzal állott elő az akkori miniszter: a múltban csalódtunk, a múltban megcsalt bennünket a német, de többet nem fog megcsalni, mert bizonyos garancziái vannak arra nézve, hogy nem csal meg bennünket. *(Ugy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Ezt a garancziát én nagyon kevésre becsülöm; azért becsülöm nagyon kevésre, mert hajdanában azt mondta az öreg Bod Pál, hogy arra adok valamit, a mi steht Schrift-en. Ez pedig nem steht Schrift-en, mert a mit a miniszterek egymás közt beszélnek, azt kollegájuk is eltagadhatja s a miniszter úr is eltagadhatja.

Most, a mikor épen a kiegyezésnek stádiumában vagyunk, a legjobb alkalom volna arra nézve, hogy mindazoktól a nyügöktől, békóktól, a melybe vert bennünket egyrészről hiszékenységünk, másrészről tájékozatlanságunk a közgazdasági kérdésekben, mindazoktól megszabadúljunk és a mit tiszta szemünk lát, hogy ránk nézve rossz, azt mi magunktól teljes erővel és odaadó buzgalommal elhárítsuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Most volna erre alkalom, a mikor a túlzásig, nem merem mondani, az arczátlanságig menőleg forszirozzák és követelik az osztrákok, hogy mi őket továbbra is a magunk zsírján hizlaljuk; most volna annak ideje, hogy a t. miniszter úr a sarkára álljon és semminémű olyan egyezménybe bele ne menjen, a mely kisebb-nagyobb mértékben alterálja a magyar nemzet tervszerű törekvését, a magyar közgazdaságnak, az osztrák nyüg és járom alól való felszabadítása tekintetében. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nekünk, és azt hiszem az egész nemzetnek általános törekvése az, hogy a földadón segítsünk, hogy mindazokat a kulturális és más természetű jogos követeléseit a nemzetnek, a melyek itt hangoztatank a költségvetések tárgyalása alkalmával csaknem minden tárczánál, legalább kisebb-nagyobb mértékben teljesítsük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ehhez új forrásokat kellene nyitni, erre jövedelmünket szaporítani kellene, ez pedig csak úgy lehetséges, ha nem fogunk továbbra is fizető zsoldosai lenni az osztrákoknak *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* s ha Magyarország nem Ausztriának provincziája, hanem egy önálló magyar állam fog lenni, *(Igaz! (Ugy van! a szélső baloldalon.)* a mely a maga véréről, izzadtságáról, vagyonáról, minden idegen beavatkozásától menten, függetlenül és a maga érdekeinek megfelelően intézkedik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De én úgy látom, hogy a t. miniszter úr az egyetlen kibontakozási módról, tudniillik mely erről az oldalról lett hangoztatva, az önálló vámterületről vagy legalább a legkevesebbről, a mit lehet kérni, a fogyasztási területnek önállósításáról, még csak hallani sem akar, azt hiszi, hogy ez olyan kivánság, mely az 1867-iki kiegyezés keretébe sem volna beilleszthető, és épen azért igazságuk van azon képviselőtársaimnak, a kik itt a szomszédságunkban szintén az ellenzéki padokon ülnek, hogy az a keret, a melyet 1867-ben Deák Ferencz megalkotott és a melyről akkor ezt mondták azok, a kik hivei voltak azon alkotásnak, hogy ezt majd a nemz e

Digitized by Google

aspirációkkal be lehet népesíttetni, még ma is üres és legfőlebb egy nagy szégyenfölt van rajta, a mely azt mutatja, hogy ez a nemzet nem tudja a maga jogosúlt érdekeit az idegen beavatkozástól megvédeni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az a rendszer, a mely az adópolitikánál követtetik, előbb-utóbb a monopóliumra fog vezetni. Az állam-monopólium pedig soha és semmi körülmények közt nem kívánatos, mert az különösen minálunk a különben is nagyon gyenge társadalmi vállalkozási szellemet teljesen kiölné és az ipar fejlődését is tökéletesen megsemmisítené. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annálfogva én meg vagyok arról győződve, hogy azok, a kik nem azt tartják szem előtt, hogy az osztrákoknak kedélyes, mosolygó arczában miképen gyönyörködhessenek, mikor mi százezreket hozunk az ő érdekeiknek az oltárára, hanem a kik Magyarországnak jól felfogott érdekeit tartják szem előtt, azt a törvényjavaslatot, a mely most a kiegyezkedési kérdések előtt, úgyszólván a harmadik csengetés alkalmával adatott be, semmi körülmények között — akármelyik párthoz tartozzanak is — nem fogják elfogadni.

Ezt mikor bátor voltam elmondani, lehetetlen, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatosan még azon fontos kérdésekre is ki ne terjeszkedjem, a melyeket már az előttem szólók is egy és más alakban megérintettek és szóvá tettek. *(Halljuk!)* Azon káros intézkedések és helyzet közt, a melyek itt fel lettek említve, nem utolsó helyen áll a czukorgyárosoknak a kartellje és rayonnirozása. *(Úgy van! a szélső baloldalon)* Én a kartelleknek határozottan ellensége vagyok, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* különösen olyan formában, a minőben az Magyarországon és Ausztriában a gazdaközönséggel már évek óta fennáll. De hogy lehessen azt remélni, hogy a kartell által elkövetett visszaéléseknek Magyarországon gát fog vettetni? Hogy lehessen azt követelni, a mikor a magyar állam maga szövetkezik az osztrák állammal és az osztrák államban virágzó gyárakkal és megcsinálja a vaskartellt, megcsinálja a sínkartellt, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ezzel az elharapódzó kartellvésznek kóros állapotát úgyszólván még fokozza és arra tápot és anyagot maga szolgáltat? Hogy lehessen azt kívánni attól a kormánytól, a mely az áraknak ily mesterséges úton való fokozását vagy szabályozását a maga hozzájárulásával nemcsak tűri, de azt elő is mozdítja, hogy lehet attól kívánni, a ki ilyen szövetségre lép az osztrák gyárakkal, hogy minden erejét és befolyását arra fogja használni, hogy a magyar ipart, a magyar kereskedelmet az osztrák ipartól és kereskedéstől meg fogja oltalmazni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn ő kartellre lépett az osztrák vasgyárakkal, a melyeknek az egyik fogyasztási területe és piacza Magyarország, hogy lehessen ez államtól követelni azt, hogy függetlenül és minden melléktekintetek nélkül az ilyen kérdéseket a legnagyobb rigorozitással tárgyalja és úgy közigazgatási, mint törvénykezési uton elébe áll annak a garázdálkodásnak, a melyet a kartell czímén egyes gyárosok itt az országnak a milliói érdeke ellen elkövetnek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezt azért voltam bátor mindenekelőtt kiemelni, mert lehetetlen, hogy volna olyan képviselő, a ki a maga hivatását és feladatát ismeri, a ki tudja azt, hogy a forrását honnat vette, tudniillik a nép bizalmából és nem a kartellszövetség bugyellárisából, hogy volna-e olyan képviselő, a ki meg ne róná a kormányt ezen igazán helytelenítendő, botrányos eljárásért, hogy ő maga áll olyan kartell-szövetségbe, a mely intézi Magyarország iparát, s hivatva van Magyarország iparát és kereskedelmét tönkretenni és az államban megzsibbasztani az itt fejlődő ipart. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Én azoknak az uraknak a kik talán nem hiszik azt, hogy milyen visszaéléseket folytatnak a czukorkartellek révén egyes gyárak Magyarországon, azokhoz egy kéréssel fordulok: kérdezzék meg a czukorrépatermelő gazdákat és pedig nem azokat a czukorrépatermelő gazdákat, a kik talán nem is termelnek czukorrépát, hanem legfeljebb csak azokat a blankettákat írják alá, a melyek bizalmi szavazat alakjában ide küldetnek a miniszter úrhoz, hanem azokat a közép- és kisbirtokosokat, azokat a haszonbérlőket, azokat a zselléreket, a kik a szó teljes értelmében oda vannak a czukorkartell romboló hatásának martalékjául dobva, a kik semmi egyebek, mint a czukorgyárosoknak rabszolgái, ha ezeket a modern rabszolgákat, a kik az előlegnek békóiba vannak verve, meg méltóztatnak kérdezni, majd ezek megmondják azt, hogy vajjon erről a prémiumrendszerről, a melyet a t. előadó úr, de Arányi Miksa képviselő úr is úgy akart feltüntetni, mint a mely egyedüli panaczeáját képezi annak, hogy a magyar gazda, a ki czukorrépatermeléssel foglalkozik, az ő kritikus helyzetéből kivezethető és attól megszabadítható legyen, mikép vélekednek, ajánlom, hogy ezek az urak hallgassák meg, a mint majd később egy praktikus gazdának előadásából fel fogok olvasni. Mégis nagyon furcsa világításba helyezi Magyarország közgazdasági állapotát, mikor már odáig jutottunk, hogy Arányi Miksa képviselőtársunk áll fel a magyar gazdák védelmére, *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* és ellene szól

Digitized by Google

Károlyi Sándor grófnak, ki előtt az egész ország tisztelettel hajlik meg, mert tudja, hogy önzetlen odaadással, nemes érzülettel, őseitől öröklött bátorsággal védi a szegény gazda-közönség érdekét. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és azzal a tudással, a melyet Arányi Miksa és társai soha ez életben elsajátítani nem fognak. *(Élénk helyeslés bal- és a szélső baloldalon.)* Én két momentumot akarok kiemelni. *(Halljuk! Halljuk!)* A gyáros előáll és azt mondja: tönkre megyünk, ha a prémiumot nem emelik; akkor oda fordúlnak roppant elszomorodott képpel a szegény gazdához és azt mondják: kedves barátom, mi mindent megtennénk érdekedben, de a czukor ára lement, engedjetek ti is a répáéból; s miután ezek nyakig úsznak az előlegekben nagykegyesen megengedik nekik, hogy 93 krajczár helyett 70 krajczárért szállíthassák a répát, s így a nagy rókák egy rókáról két bőrt húznak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Megpumpolják az államot és falnak állítják a szegény magyar gazdaközönséget. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azt kérdezem én, hogy a mostani gazdasági viszonyok mellett lehet-e 70 krajczárért répát termeszteni?! *(Egy hang: Lehet.)* Lehet, mert muszáj; én voltam olyan helyzetben, már hogy egy évtizeden keresztül öt forinttal olcsóbban adtam oda a gyapjumat, mint a hogy elkelhetett volna, mert muszáj volt; *(Derültség a szélső baloldalon.)* de jónak, nem volt jó!

Nem egy ilyen magamforma ember, hanem az ország azon része előtt, mely gazdasági dolgokkal szokott foglalkozni, ismeretes pozsonymegyei földbirtokosnak Pozsonyban tartott felolvasásából akarok egy részt felolvasni, a melyben megmondja tételről-tételre, hogy mi az a minimum, a melyen alúl már csak a maga veszteségével termelhet a gazda répát. Felhoz három alternativát, a legrosszabbat, a közepest és a legjobbat. *(Felkiáltások: Ki az?)* Rovara Frigyes. Először is azt a részt olvasom fel, a melyben megállapítja, hogy melyik megyében mennyi répa terem, hogy kisüljön, hogy mennyire hasból csinálták azokat a bizalmi nyilatkozatokat, melyeket a t. miniszter úr kapott. Azt mondja az a felolvasás, hogy 1887-ben csak négy megyében termeszthettek 2000 kataszteri holdon felül czukorrépát és pedig: Nyitrában 10.417, Sopronban 10.101, Pozsonyban 8433, Komáromban 2762 kataszteri holdon, míg 1894-ben már 15 megyében termesztették ezen növényt 2000 katasztrális holdon felül. Első hely Nyitravármegyéé 33.122, ezt követik Sopron 18.046, Pozsony 14.997, Bars 8203, Heves 6883, Pest 5444 katasztrális holddal és a többi; összesen ma már 41 megyénk van, hol répát termesztenek.

Ez értekezés minden részét nem akarom felolvasni. *(Halljuk!)* Azokat a részeket mindenesetre felolvasom, melyek szorosan összefüggnek a tárgygyal. Mert itt az a kérdés, vajjon összedugott kézzel és hidegvérrel tűrheti-e az állam azt a kiszipolyozási rendszert, melyet a gazdaközönséggel szemben a czukorgyárosok követnek? s hogy a kérdést megvilágítsuk, meg kell hallgatnunk egy praktikus gazdát arra nézve, mi az a minimum, melyen alúl répát termeszteni nem lehet. A szerző három kategoriát állít fel és mind a háromra nézve összeállítja a részletes kiadásokat és bevételeket.

A répatermelés költségét magyar holdanként e három kategóriára nézve — igen kedvező, kedvező és kevésbbé kedvező viszonyokat véve számba — így állapítja meg a szerző *(olvassa)*:

	I.	II.	III.
	forintokban		
1. Őszi szántás	8·—	8·—	8·—
2. Szuperfoszfát 100 kg. 18% × 24 kr = 4·32 frt ebből répára 70% =	3·03	3·03	3·03
3. Vetési munkálatok, trágyahintés	4·—	4·—	4·—
4. Vetőmag 15 kg. à 20 kr	3·—	3·—	3·—
5. Chilisalétrom 50 kg. à 11·20 frt	5·60	5·60	5·60
6. Rovarirtás (Rovarin, permetezés, rovarirtás) .	0 50	1·—	1·50
7. Kapálás, egyezés, gyomlálás	12·—	14·—	16·—
8. Répaszedési munkálatok	8·—	10·—	12·—
9. Répaszállítás a vasuthoz (5—10—15 kr pro q)	4·—	8·—	12·—
10. Istállótrágya 150 q à 30 kr = 45 frt, ebből répára 25%	11·25	11·25	11·25
11. Földadó	2·—	2·—	2·—
12. Földtőke kamatja vagy bér	14·—	12·—	10·—
13. Kezelési költség, forgó- és üzleti tőke kamatjai	6·—	6·—	6·—
Összesen	81·38	87·88	94·38

Most számítsuk ki, milyen árt kell a répáért kapni, hogy a gazda ne dolgozzék veszteségre. Azt mondja, hogy a répatermés után 40% szelet 8 forint, a répafej és levél 2 forint 40 krajczár, a répatermelés, annak utóhatása és utónövénytermelés értéke 20%-tel számítva 2 forint 20 krajczár.

A répát úgy kell termeszteni, hogy a földbe először búzát, azután árpát, végre répát kell vetni. A fenti kiadás összegéből ezt leszámítva, marad első esetben 63 forint 78 krajczár, már tudniillik a legjobb esetben és ha magyar holdankint 80 métermázsa termés van fölvéve és ha a répa ára legalább 80 krajczár. A második esetben kell, hogy a répa ára 88 krajczár, a harmadik esetben pedig a répa ára legalább

Digitized by Google

1 forint legyen. Ilyen számítások mellett is 1 hold csak 12 forint tiszta hasznot hoz. Ezen 12 forint tiszta haszon felett csak azon esetben rendelkezhetik a gazda, ha 103 métermázsánál többet termel. Méltóztassék megmondani, nem a legnagyobb istentelenség-e az, hogy a gazda szerződik 93 krajczárral, agyonnyomják előlegekkel s mikor már fülig adós, azt mondják, 70 krajczárnál többet nem adhatnak. A földet gőzekével kell művelni, a répatermeléshez speciális szerszámok szükségesek, az előállításhoz műtrágyát kell venni és akkor egyszerre arra ébred fel a gazda, hogy 23 krajczárral kevesebbet fizetnek neki, mint a mi ki volt alkudva. Azt mondják neki, add vissza az előleget, vagy elégedj meg 70 krajczárral. Ez az egyik része a dolognak, de van másik része is. Az átvételnél először is sohasem akczeptálják a vasúti hivatalos fölmérést, másodszor akármilyen tiszta állapotban viszik is oda a répát, a földért 8—10% ot levonnak, mondván, hogy olyan földes a répa, hogy azt máskép nem akczeptálhatják, mint ilyen levonás mellett.

Sohasem teszik bele a szerződésbe, bármennyire forszirozza is a gazda, hogy micsoda eljárás szerint fog a czukortartalom megállapíttatni és természetesen mindig azt az eljárást alkalmazzák, mely legkisebb perczentet mutat.

Midőn tehát ily féltékenyen gondozza a t. kormány a czukoripar érdekét, nem jogos-e az a kívánságunk, hogy a mezőgazdák érdeke is figyelembe vétessék és közigazgatási, ha kell törvényhozási intézkedések által megóvassanak ezektől a zaklatásoktól és visszaélésektől.

Magyarországon még nagyon sok idő múlva lesz életkérdés az, hogy hány czukorgyár van, de az életkérdés, hogy a bérlő és középosztály a kiszipolyozástól megmentessék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azok, a kiknek ősei karddal védelmezték meg ez országot, a kik a magyar nemzetet teszik, nem lehetnek arra kárhoztatva, hogy az internaczionális tőke rabszolgái legyenek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És míg ezen visszaélések megakadályozására minden törvényes eszköz fel nem használtatik, addig sem a t. előadó úr, sem Arányi Miksa és a plutokráczia szolgálatában lévő hatalmasok ne álljanak elő azzal a hamis tannal, hogy a gazdaközönség érdekében dolgoznak, mert igenis a plutokráczia érdekében működnek és a szabadság égise alatt akarják a pénz zsarnokságát Magyarországon meghonosítani. Teljes meggyőződésből mondtam el mindezt. Nem tartanám magamat jó hazafinak, ha, látva a gazdaközönség egy részének sérelmét, ezeket el nem mondtam volna, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a minő mértékkel mérnek a czukorrépatermelő gazdáknak, ugyanolyannal mérnek nekünk a mezei gazdálkodás minden vonalán. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha azt mondjuk: uram, miniszter, tisztelt miniszteri tanács, ilyen meg ilyen bajaink vannak az Alföldön: akkor azt felelik, hogy: segíts magadon és az Isten is megsegít; de ha a pénzhatalmak, a Deutschok és Haasok állnak elő: az már más, következik a követválasztás, alkudjunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon)*

Ez állapotokat csak úgy lehet megszüntetni, ha önzetlen odaadással, tiszta szándékkal, titkos és utógondolatok kizárásával a liberalizmust és szabadságot nemcsak nyelvünkön hordozzuk, de szivünkben is oltalmazzuk, és önmagáért szeretjük és védelmezzük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ez társadalmi és politikai működésünkbe úgy be nem szövődik, mint posztó szálai közé az aranyfonál: akkor annak nincs erkölcsi értéke, az üres hang, mely ideig-óráig hamis útra terelheti a közvéleményt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én, mint azon szerencsétlen emberek egyike, a kik az Alföldön kénytelenek gazdálkodni, sohasem tapasztaltam a kormánynak oly intézkedését, melylyel sorsunkat előbbre vitte volna. A vizszabályozási költségeket magunk fedezzük; iskolánkat magunk állítjuk *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*, utainkat magunk csináltatjuk. *(Egy hang a szélső baloldalon: Dehogy csináltatjuk! Derültség.)* Ha nem csináltatjuk, nincsenek, *(Úgy van! Derültség a szélső baloldalon.)* de azért mindazon terhekben részesülünk, melyek ránk rovatnak azért, hogy a széttagozott magyar társadalom egyes osztályai a maguk érdekében jogtalanúl előbbre mehessenek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez állapotoknak meg kell szűnni. Egy bizonyos fokig ránehezedhetik lidérczenyomásként a nagy többség és hatalom az egészséges és igazi közvéleményre, de az előbb-utóbb utat fog törni magának, és ha egyszer utat tört, összerombolja mindazokat, a kiket útjában talál és olyan itélőszéket fog tartani azok felett, a kik a magyar nemzetnek anyagi érdekeit, közgazdaságát kótyavetyére adták az osztrák érdekek szempontjából, a minő itélet még talán soha nem volt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Addig tehát, a mig ez az ítélet bekövetkezik, elvárom a t. miniszter úrtól és a kormánytól, hogy a magyar népnek, magyar gazdaközönségnek, a magyar nemzetnek, melynek 75%-át a földmívelő osztály képezi, érdekében tegyen meg mindent, a mi módjában, hatalmában van törvényes eszközökkel megtenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azon reményben, hogy az én szavam bármilyen gyönge is, nem a pusztában elhangzott szó fog maradni, mert a viszhangja meglesz itt is, de azt hiszem, meglesz a t. miniszter úr lelkiismeretében is, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

s ha nem is fog nyilvánúlni, de oda benn az a benső kisbíró, azt fogja mondani, hogy az összeroskadásig sújtott szegény földmíves-osztályt a végelpusztulástól ideje utolsó órája, hogy megóvjuk: *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* ezen érzelmek hatása alatt jelentem azt ki, hogy én a szőnyegen levő törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy pedig maradandó nyomát hagyjuk annak, hogy a kik itt e padokon ülünk s a kik ama nagy többséggel szemben az ellenzéket képezzük, gondolkozzunk azokról az eszközökről, a melyekkel az adott körülmények közt ezen elszomorító állapotokon valamennyire segíteni lehet és a földmívelő osztály érdekét, jogosúlt követeléseit előmozdíthatjuk: *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a következő határozati javaslatot terjesztem elő *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Minthogy ezen törvényjavaslatban nem látjuk megvalósítva, még csak részben, sem azon kivánalmakat, a melyeket a magyar gazdaközönség méltán támogathat és már több ízben, úgy a kormány mint a képviselőház előtt ki is fejezett, annálfogva, hogy közgazdaságunknak ezen fontos terén a gazdaközönséget megillető jogos előny és a hazai termelésnek a hazai fogyasztás biztosítva legyen, utasíttassék a miniszterium, illetve a pénzügy- és földmívelésügyi miniszter:

a) terjeszszen elő törvényjavaslatot a hatkrajczáros fogyasztási adó eltörlése iránt; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

b) a czukortermelést korlátozó és a területeket rayonirozó kartellek megakadályozása czéljából, hogy a termelést ne csökkentsék és a gazda szabadon választhassa azt a gyárat, a melynek termelni akar, a kormány csak az oly czukorgyárakat részesítse a belforgalom, vasuti és egyéb állami kedvezményekben, a melyek kartellekben nem részesek; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

c) hivjon össze a földmívelési miniszter a czukoripar fellendülésének érdekében egy termelők, gyárosokból alkotandó szaktanácskozmányt, melynek feladata legyen egy czukorrépatermelési szerződési mintát is kidolgozni és megállapítani, melynek betartására a czukorgyárosok köteleztessenek; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

d) küldjön ki a miniszterium egy pár egyént, a ki a czukorrépa- és czukorrépa-magtermelést a szomszédos Németországban tanulmányozza;

e) az 1875 : XXXVI. törvényczikk 179. §-a 4. pontjának hatályon kivül helyezése iránt, mely így szól: »Oly kartell-szerződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését czélozzák, tétessék a miniszterium által sürgősen javaslat.«

Ezek után bátor vagyok határozati javaslatomra vonatkozólag egy pár szóval előadni, hogy a hézagossága ennek a határozati javaslatnak abból származik, mert már több határozati javaslat adatott be, így példának okáért beadatott Komjáthy Béla t. barátom és képviselőtársam által az önálló vámterület felállítása iránt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez maga után vonja, nagyon természetesen azt, hogyha önálló vámterület lesz, akkor az osztrák területről bejövő czukor is meg fog adóztatni. Azért nem vettem bele tehát határozati javaslatomba, hogy a hatkrajczáros czukoradónak elengedésén túl az az adó, a mely most a közös vámterület mellett Ausztriában szedetik, s a mely adó igazság szerint itt volna szedendő, itt szedessék. Mert azt szupponálom, hogy Komjáthy határozati javaslatának elfogadása által ez is el van fogadva. Ez az oka, hogy ezt a kérdést ezek a határozati javaslatban nem érintem. A mi pedig a kereskedelmi törvénynek a megváltozását illeti, a kereskedelmi törvény 179. §-a taxative felsorolja azt, hogy micsoda dolgokról intézkedhetik a szövetkezeti vagy részvénytársulati közgyűlés; a többi közt azt mondja a 4. pontban, a kartellek megállapításáról: Azok a jó urak, a kik a kartellt megállapítják, azt mondják, a mit valami szindarabban mond egy börzianer, hogy sokkal oknsabb ember vagyok, hogy sem olyat cselekedjem, a miért bezárhatnának.

Ezek az urak azt is mondják, hogy benne van a törvényben, hogy mi a kartellekről intézkedhetünk, tehát mi a kartellről intézkedünk. Én azt akarom, hogy a törvényben ez ne legyen benne, hanem ellenkezőleg, hogy a törvény úgy intézkedjék, hogy az ilyen kartell-szövetkezők, ha bűnösségük kiderül, a törvény által megfenyíttessenek. Ezek voltak azon indokok, a melyek miatt határozati javaslatomat bátor voltam beterjeszteni. Különben nem fogadom el a törvényjavaslatot, és pártolom az előttem e párt által beadott határozati javaslatokat. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Folytatjuk a tanácskozást.

Rakovszky István jegyző: Kiss Albert!

Kiss Albert: A czukoradóról szóló 1896. évi XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról szóló ezen törvényjavaslatot úgy tekintem, mint előhirnökét az utána következő úgynevezett kiegyezési törvényjavaslatoknak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De úgy tekinti e törvényjavaslatot azon párt is, melyhez tartozom. *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés a szélső baloldalon.) Ez az egyik és pedig — meggyőződésem szerint — a legfőbb oka annak, hogy a törvényjavaslat ellen úgy én, mint ezen pártnak összes tagjai teljes erőnkből, teljes elhatározással állást foglalunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, már harmincz évi tapasztalat bizonyította be közgazdasági téren is, ezen párt elvi álláspontjának helyes és alapos voltát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mi, a kik nem személyekért és nem személyek ellen, hanem Magyarország állami önállóságának és függetlenségének visszaszerzéséért küzdünk, *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* mi, ezen pártnak tagjai, igen jól tudjuk, hogy hazánk egy nagy fiának emléke iránt a legmélyebb, a leghálásabb hódolatot azáltal fogjuk kifejezni és bebizonyítani, ha mi, e pártnak tagjai, az általa, a magyar nemzet javára az 1848-iki törvényekben lefektetett elveket minden megcsonkítás ellen teljes erőnkből megoltalmazzuk és azon elveket megvalósítani igyekszünk úgy itt e házban, mint kint az ország területén. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez a tudat meg fog oltalmazni engemet, a mint meg fogja oltalmazni a pártnak tagjait is, hogy az elvi harcz teréről a személyes harcz terére, az obstrukczióra lépjünk át, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* ha csak arra a legerősebben kényszerítve nem leszünk, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De ha kényszerítve lesznek, nem fogunk remegni felvenni a harczot. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* De akkor az obstrukczió fegyvere a mi kezünkben nem a támadás fegyvere, hanem a védelemnek fegyvere, *(Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* ismétlem, az a fegyver kezünkben nem a támadásnak, hanem az önvédelemnek úgy a parlamentarizmus, mint a ház szabályai által megengedett és így törvényes eszköze leend. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi, t. ház, ezen küzdelem által jelezni kívánjuk, hogy a mint most, úgy a jövőben is minden osztrák túlkövetelés ellenében egész erőnkkel és kitartással küzdeni fogunk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék meghinni, hogy nem a t. miniszterelnök úr, és nem a t. miniszterium tagjai ellen intézett személyes küzdelem, hanem az általam jelzett elvi álláspont bírt engem és e párt tagjait arra az elhatározásra, hogy most a nyári időben némelyek gazdasági érdekeiknek, mások egészségöknek veszélyeztetésével itt legyünk és mint ellenzéki képviselők kötelességünket teljesítsük.

Személyes harczért én nem volnék itt, nyiltan kijelentem, hogy nem volnának itt e párt tagjai sem, vagy ha itt lennének, akkor nem ismernék e párt tagjai a kifacsart czitrom történetét, melyről 30 éves tapasztalat oly sok és tanulságos dolgot beszél?

Ha obstruálni akarnánk, hálás théma volna a kifacsart czitrom történetével foglalkoznom, de meg vagyok győződve, hogy a t. túloldal épen úgy ismeri azt, mint én, vagy talán még jobban, mert vezérférfiaik saját tapasztalataikból ismerik azt. Nem foglalkozom tehát vele, csak a helyzet megvilágítására egy rövid és nem egészen ismeretlen hasonlattal élek. Mit használ az a csigának, ha nem egészen új czitromból facsarják rá a maró és savanyú levet. Mit használna annak a magyar népnek, ha nem a miniszterelnök úr, hanem egy még tán hatalmasabb államférfi vezetése alatt álló kormány folytatná ellene azt a rendszert, a mely áthatja a törvényhozás ezen karának egész működését, kezdve a képviselőválasztók összeirásától, a választásokon keresztül e törvényhozás összes térein.

Ez több, mint veszélyes harcz, t. ház, mi a fennálló közgazdasági és politikai rendszer megbuktatására és egy új rendszer létrehozására törekszünk. Azért én is törekedni fogok a törvényjavaslatot egész tárgyilagosan megbírálni mint olyat, mely a kiegyezési törvényjavaslatoknak előfutárja, vagy talán szálláskészítője akar lenni.

Mikor a 1867-iki kiegyezési törvény megalkottatott, Deák Ferencz annak ellenzőivel szemben a közvélemény megnyugtatására következő emlékezetes kijelentést tette, melyet a kiegyezés megalkotásakor folyton szem előtt tartott, *(olvassa)*:

»Óhajtásainkból sok teljesületlen maradt. Kivánataink mind kielégítve nincsenek. Sok van még hátra, a mit elérni óhajtunk. De azért az ország nem fogja ellökni magától az alkotmányos tért, melyen sokat kivívhat, a mi még nincs.«

E kijelentés akkor nagyon ismeretes volt és sokakat megdöbbentett a kiegyezési törvények ellenzői közül.

Fiatal koromban már sokat foglalkoztam e kijelentéssel s megvallom, nekem sem kevés aggodalmat okozott. De ismerek sokat, kik az ellenzék táborából határozottan, e kijelentés alapján léptek ki és állottak a kiegyezési törvény alapjára, azon kiegyezési törvény alapjára, melynek e kijelentésből folyólag Deák Ferencz és pártja négy feltételt tett alapjává. Első feltétel: hogy a monarchia kereskedelmi politikájában határozottan szakít a védvámrendszerrel s alapúl a szabadkereskedési irányt tekinti addig is, mig a világ — Deák szavai szerint — teljesen beevezhet a szabadkereskedés révpartjába;

második feltétel: hogy Magyarország a régi osztrák adósságból soha több terhet nem fogad el, mint a mennyit 1867-ben egyszer s mindenkorra elfogadott;

Digitized by Google

harmadik feltétel: hogy a közös vámterületben mindkét állam pénzügyi érdekeinek megóvására a paritás alapján oly intézkedések történjenek, melyek kizárják, hogy egyik fél a másikat megkárosíthassa, egyik a másik jövedelmét csonkíthassa. Negyedik feltétel s a három előbb említett feltételnek mintegy szankcziója volt, hogy: a mennyiben gazdasági és pénzügyi érdekeinket az egyezkedéssel nem biztosíthatnók, Magyarország felállítja az önálló vámterületet.

E négy feltétel volt a kiegyezési törvény négy alapja, szegletköve. Ha ezeknek csak egyikét is megsemmisítik vagy helyéből kimozdítják, ez a műnek csak gyengítésére szolgál. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem hivatásom azon törvényeket védelmezni, de erre rámutatni kötelességem volt. Hosszas képviselői pályámon mindig nagy figyelemmel kisértem a nemzeti párt tagjai és a t. túloldal közt e kérdésre nézve folyt harczot. Már most, t. ház, mikor az első feltétel, a szabadkereskedelem, jól tudjuk, hogy megsemmisült és a legmerevebb védvámrendszernek adott helyet, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mikor az osztrák adósságok elvállalására vonatkozó második feltétel az 1877-iki kiegyezés alkalmával csaknem elejtetett, mikor a harmadik feltétel ellen most folyik Ausztriának oly sok pártja részéről a vehemens küzdelem és mégis a negyedik feltétel megvalósítását, az önálló vámterület felállítását önök még most sem követelik, sőt a magyar kormány tudtommal egyetlen lépést sem tett annak létesítésére, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor, t. ház, ha e párt soha zászlajára nem írta volna az önálló vámterület követelését, eljött volna az ideje és most lenne kötelessége zászlajára irni azt *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és kötelessége lenne követelni Magyarország önállóságának és függetlenségének visszaszerzésére, a legelső és legbiztosabb lépésnek, az önálló vámterület felállításának megtételét. De mikor, t. ház, ez a párt 30 esztendőn keresztül folyvást és erős kitartással hirdette; nemcsak hirdette, de itt a házban folytonosan kitartóan követelte *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* az önálló vámterület megvalósítását, még pedig oly egyetértéssel, hogy mikor más fontos elvi kérdésekben ezen párt tagjai közt nemcsak nézeteltérések, hanem, én megvallom és nincs is miért tagadnom, hogy egyes elvi kérdésekben meghasonlások voltak: ezen kérdésben, a mely a párt programmjának egyik legfőbb és alaptételét képezi: az önálló vámterület kérdésében, mióta én e párt tagja vagyok és ezen párt embereit ismerem, tudomásom szerint soha, de soha egyetlen egy tag részéről sem tétetett ellenvetés, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és soha e kérdésben köztünk eltérő nézet nem volt. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* S ha ez így van, méltóztassanak természetesnek találni, hogy ez a párt és ennek minden tagja, most, mikor ezen törvényjavaslat, mint a kiegyezési törvényjavaslatok előfutárja, vagy talán szállaskészítője itt a házban megjelent, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* daczára azon taktikának, hogy ilyen abnormis időben jelent meg, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mégis mi, e párt tagjai, teljes erővel és meggyőződéssel küzdelemre kelünk ezen javaslat keresztülvitelének meggátolására. Küzdelemre szállunk először azért, hogy elvi álláspontunknak eleget tegyünk, de küzdelemre szállunk azért is, hogy ezen küzdelemmel jelezzük Ausztria túlköveteléseivel szemben, hogy azok a túlkövetelések itt e magyar képviselőházban ezen függetlenségi és 1848-as párt részéről elfogadva nem lesznek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sőt az ellen ez a párt küzdeni fog és ha küzdenie kell, nem fogja számlálni soha, hogy hányan vagyunk, nem fogja nézni, hogy mily időben hozatik a javaslat ide, hanem meggyőződésének teljes erejével küzdeni fog úgy, a mint küzdeni köteles. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Ezen szempontból méltóztassék a t. ház a mi küzdelmeinket bírálni és akkor egymáshoz közeledni fogunk, de azok a megtámadtatások, azok a felénk dobált rágalmak, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* azok a czímek, a melyekkel önzetlen, nemes és hazánk javáért folytatott küzdelmeinkért illettetünk, azok csak elkeserítik a vitát, de nem győznek meg, hanem a küzdelemben még erősebbekké tesznek bennünket. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezt kötelességem volt a magam és társaim nevében kijelenteni.

És ha most, t. ház, továbbmenve ezen javaslatot magának a kiegyezési alapon álló pártnak szempontjából bírálom, vajjon mily eredményre jutunk? *(Halljuk!)*

Az 1867-iki kiegyezés egyik alapfeltétele szerint szabadkereskedésnek kellett volna meghonosodni. Jól tudjuk, t. ház, felesleges bizonyítgatnom, hogy ezzel szemben a legmerevebb védvámrendszer uralkodik úgy nálunk, mint az egész Európában. Ezen merev védvámrendszernek következése az, hogy ezen prémium-kérdéssel itt a házban most találkozunk, a mely kérdésben nem kevesebb követeltetik tőlünk, mint hogy mi a virágzó osztrák czukorgyárak javára, a hozzájuk hasonlítva nagyon kevés számmal levő, most még csak fejlődő magyar czukorgyáripar némi segélyezésére és elenyésző nagyon csekély mértékben a czukorrépát termelő gazdaközönségnek is csekély javára, elvi álláspontunkat megtagadva, a törvényjavaslatot fogadjuk el, vagy legalább annak törvényerőre emelkedését itt a házban, állásfoglalásunk által ne nehezítsük.

Digitized by Google

Hát hol voltak azok a tisztelt czukorrépatermelő birtokos és nem birtokos urak, a kik most a kormány támogatására oly gyorsasággal sietnek. Hol voltak ezek a t. czukorrépatermelő urak akkor, mikor Magyarország gazdaközönségének nem egy részéről, nem egy részének boldogulásáról, hanem az egész magyar gazdaközönség helyzetéről volt szó. Hol voltak példának okaért az 1882. vámtarifa elfogadása alkalmával, mikor a külföldről behozott búzának és termesztményeknek a vámját oly nagy mértékben leszállították, hogy a búzára csak 50 krajczárnyi, a tengeri-, zab- és árpára csak 25 krajczárnyi, a buzaliszt- és gabnaőrleményekre csak egy forint 50 krajczár behozatali vám szabatott, mikor a gyapjú behozatala egészen vámmentessé tétetett? Vagy hol voltak ezek a t. czukorrépatermelő urak akkor, mikor a román búza kedvezményes behozatala megengedtetett? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Akkor nem kérelmeztek, tudtommal, vagy nem jöttek, hogy minket, a kik az ellen küzdöttünk, támogassanak, mert hiszen ezzel nem tettek volna a kormánynak kedves szolgálatot.

De, t. ház, tovább megyek. A második feltétel, a mire hivatkoztam, a kiegyezési törvénynek második alapfeltétele, hogy az osztrák államadósságból nem fogadunk el többet, csak annyit, a mennyit az 1867-iki kiegyezés megkötésekor elfogadtunk. Ez is — hogy azzal a jó magyar kifejezéssel éljek, a mit ez a törvényjavaslat használ, — meglehetősen hatályon kivül helyeztetett, még pedig az 1867-iki kiegyezés alkalmával, mikor az elvállalt terhek viszonzásául nem önálló magyar jegybank adatott minekünk, hanem osztrák 80 milliós bankadósságnak egy része a quóta arányában Magyarország terhére elfogadtatott. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt azonban nem fejtegetem, mert ezen törvényjavaslattal szoros összefüggésben nincs. De már a törvényjavaslattal szoros összeköttetésben van a kiegyezesi törvénynek harmadik alapfeltétele, mely szerint a közös vámterületben mindkét állam pénzügyi érdekének megóvására a paritás alapján oly intézkedések történjenek, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik fél a másikat megkárosítsa, vagy egyik fél a másik fél jövedelmét csökkenthesse.

T. ház! Vagy elfogúlt ember, vagy nem akar az látni, a ki már ma tagadja, hogy nem látja, hogy 30 év leforgása alatt a közös vámterület kebelében az osztrák gyáripar nyomása következtében hazai összes kézmű- és háziiparunk hová sülyedt. Hová lett, t. ház, azon szövő-, hová lett azon bőr-, azon ötvösipar, a mely már oly virágzásra jutott volt, hogy a belföldi szükségletek nagy részét csaknem kielégíteni volt képes? Vagy ha most széjjelnézünk vidéki városainkban, azon vidéki városok közt például Debreczenben, hová lett azon oly erősen virágzott gubás, szűrszabó, tímár, szíjgyártó, lábbelikészítő s más ipar! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Iparosaink oly jó módban voltak, hogy hivatalt nem fogadtak volna el mást, mint a mely hivatalt ingyen, mint tiszteletbeli hivatalt városuk és egyházuk javára buzgalommal viseltek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ma — a ki kétkedik, jöjjön oda, és győződjék meg, minő helyzetben vannak azok az iparosok. Van még köztük néhány olyan, a ki örökölt vagyonában tisztességesen föntartja magát és családját; de legnagyobb részük ma már önhibája nélkül oly helyzetbe jutott, hogy családjának mindennapi fentartásáért kell nekik, még pedig nagyon erősen, küzdeniök, és ha egyetlen egy hivatalszolgai vagy ehhez hasonló jövedelmű állás megürül, közülük nagy számmal és kérve zörgetnek azon állások elnyeréseért. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, nem lehet megczáfolni, hogy harmincz év alatt a közös vámterület keretében, az osztrák gyáripar nyomása alatt odáig jutott már kézi és házi iparunk, hogy iparosaink helyzete válságos és nagyon nehéz lett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És vajjon mit nyerünk ezért cserébe közgazdasági téren, mert hiszen első sorban földmívelő állam vagyunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen czukorprémiumról szóló törvényjavaslat tárgyalása közben mikor egyik képviselőtársam kiszámította, és mikor itt e házban az ő kedélyes modorával előterjesztette, megjegyeztem magamnak, hogy a túloldal tagjai közül többen mosolyogva fogadták, azon fejtegetését és állítását, hogy legfeljebb a prémium tizenegyed része az, a mely minket jogosan és törvényesen terhelhet még a kiegyezés megkötése esetében és a közös vámterület keretén belül is. Pedig annak a képviselőtársamnak, Kolozsváry Kiss Istvánnak igazsága volt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az óta már, t. ház, ugyanazon az oldalon, mint innen többen feltettek számítást, egyiknek számítása szerint tiz százalék, másiknak számítása szerint kilencz és egy töredék százalék az, a mivel nekünk törvényünk értelmében a prémium összegéhez járúlnunk kell.

Én ezen arányszám vitatásába nem bocsátkozom; nem keresem azon arányszámot azért, mert hiába sürgettetett ezen oldalról annyiszor, a hivatalos statisztikai adatok elő nem terjesztettek; sem a t. pénzügyminiszter úr, sem államtitkára, a ki pedig mint szakértő itt van és a kitől mi várva-várjuk a felvilágosítást, annyi kérés és sürgetés daczára mind maig nem tar-

Digitized by Google

tották magukat hivatottnak, vagy e pártot nem tartották érdemesnek, hogy felvilágosítással szolgáljanak és az adatokat nyiltan és határozottan előterjeszszék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én csak elvi téren vitatkozom, t. ház, így kijelentem, hogy meggyőződésem szerint a kiegyezési törvények alapján, ha már a közös vámterület fenmaradna is, Magyarországtól ezen prémiumhoz több hozzájárulás nem kivánható, mint a mennyi a magyar czukorgyárak által termelt répából a külföldre való kivitel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És most kérdem, azon czukorrépát termelő urak, mikor kérvényekkel sietnek ide, maguknak és a közgazdaságnak érdekében nem helyesebben cselekedtek volna-e, ha azon feliratokban azt kérték volna a t. kormánytól, hogy ha már ez a prémium megszavaztatik, kötessék ki, hogy a mily arányban fogunk mi ezen prémiumhoz hozzájárulni, olyan arányban állíttassanak fel az osztrák czukorgyárakkal szemben Magyarország területén czukorgyárak.

Addig pedig, míg az az idő eljön, mert az egyszerre nem történhet, hogy azok a czukorgyárak szövetkezeti alapon itt is és oly számban felállíttassanak, addig kérték volna a kormánytól, hogy ha már ezen prémiumhoz hozzájárulunk, biztosíttassék a magyar czukorgyárak részére az, hogy ők olyan mennyiségben vihessenek ki általuk termelt czukrot külföldre, mint a milyen mértékben a prémiumhoz mi hozzájárultunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezzel — azt hiszem — többet használtak volna azon czukorrépát termelő földbirtokos és nem földbirtokos urak önmaguknak és a közgazdaságnak. De ezt nem tették, mert ezzel sem tettek volna a t. kormánynak kedves szolgálatot. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Most, mikor iparunk oly válságos helyzetbe jutott, vajjon mit tapasztalunk? Azt tapasztaljuk, hogy Ausztria Magyarországnak nemcsak összes nyerstermányeit dolgozza fel, hanem ezenkivül még külföldről bevisz félig készített árúczikkeket, azokat műiparczikkeknek készíti el és azokat is mind itt Magyarországon értékesíti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az oka annak, hogy Ausztria gazdag és virágzó iparos állammá lehetett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi pedig oda jutottunk, hogy a magyar gazdaközönség a maga nyers árúit igen csekély árért kénytelen eladni és kénytelen eladni azon drága szövetségeseinknek, a kiknek a közös vámterület keretében az általa készített iparczikkekért évenként olyan sok millió tributomot fizetünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, erről a térről csak egyetlen példát legyen szabad felhoznom. Ott van például a hajdan virágozni kezdett szövőipar. Ma mit látunk? A magyar termelő, a gazda igen csekély árért eladja a gyapjút a kiskereskedőnek, ez eladja a nagykereskedőnek, ez az osztrák nagykereskedőnek, az osztrák nagykereskedő pedig eladja az osztrák gyárosnak, az a gyáros posztót készíttet belőle, a készített posztót aztán eladja az osztrák nagykereskedőnek, ez eladja a magyar nagykereskedőnek, ez eladja a magyar kiskereskedőnek, ez eladja a szabónak és mikor a magyar ember a maga egyetlen ünneplő ruháját abból elkészítteti és azon ünneplő ruházatot magára veszi, vagy nem tudja, vagy elfelejti, mennyi tributumot fizetett a közös vámterület keretében annak az osztrák iparnak *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* azon szövetért, a melyből az ő ruhája készült

De ha így vagyunk, még csak egyetlenegy kérdést vetek fel: Vajjon mit nyertünk mi ezért cserébe? Mivel viszonoztatott mindez, a mit mi vesztettünk, mit nyertünk viszonzásúl mezőgazdasági téren — mert hiszen mi első sorban földmívelő nemzet vagyunk? Én az országnak sok vidékén megfordúltam, dicsekedve mondhatom, mert dicsekedésemnek és szerencsémnek tartom, hogy az országban igen sok földbirtokossal vagyok ismeretségben. Mikor velük találkozom és ezen kérdésekről beszélgetünk, egyaránt azon nyilatkozatot hallom és arról győződtem meg, hogy Magyarországon nemcsak a munkás-kérdés az, a mely aggasztó, hanem a munkáskérdéssel együtt egy sokkal nagyobb és végkövetkezményeiben veszélyesebb helyzet az, mely elé jutottunk. Magyarország ma már úgy a nagybirtokos-, mint a középbirtokos- és kisbirtokos-osztály bizonyos válságba jutott. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vannak még a nagybirtokosok közt — sőt vannak a népből szorgalmuk útján meggazdagodott kisbirtokosok közt is egyesek, a kik a válságot kiállják, sőt némi előhaladást is tudnak szorgalmuk, takarékosságuk által felmutatni, de merem állítani, hogy főképen a magyar birtokos középosztálynak helyzete ma már olyan, a mely teljesen és megdöbbentő mértékben válságos. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azok a kiszámíthatatlan köz- és magánterhek, adók, adósságok, az osztrák verseny, az osztrák túlkövetelés, a hazai kormány, az uralkodó politikai rendszer, az uzsora, a nemzeti ipar és kereskedelem hiánya: mindezek úgy megnehezedtek ma már a nagy-, közép- és kisbirtokos-osztályainkon, hogy azoknak tagjai kisebb vagy nagyobb válsággal küzdenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És ha mi ezen a téren tovább haladunk, és ha politikai és közgazdasági rendszerváltozás által új helyzetet teremteni nem igyekszünk: akkor előbb vagy utóbb, de el fog következni az idő, mikor néhány nagybirtokos, a holtkéz, a pénztőzsérek ligája és a proletárok milliói fog-

Digitized by Google

nak ezen országban egymással szembenállani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ma, hála Istennek, még nem vagyunk itt; de ma is már, a ki komolyan szétnéz a haza területén, és nemcsak nézi, de meg is figyeli a történőket, kénytelen megvallani, hogy ma is már a létért való küzdelem, különösen a közgazdasági téren, teljes erejével és minden irányban megindúlt. Ma már, t. ház, a munkaadók és a munkások, a termelők és a kereskedők, a pénztőzsérek és a hitelt keresők az egész országban kisebb-nagyobb mértékben egymással szemben állanak, ma már odáig jutottunk, hogy azok a fekete pontok, a melyekről itt e házban szó volt, nemcsak az alföldön, hanem a hazának minden vidékén és mindig sűrűbben tűnnek fel. A magyar nemzet, elismerem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mindíg pártoskodó nemzet volt. *(Zaj. Elnök csenget.)* A pártviszály és a pártharcz sokszor dúlt már e haza földén és sokszor nagy sebeket ejtett. De volt a magyar nemzetnek egy ősi erénye, és ez az ősi erény megtartotta ezer éven éven át a magyar nemzetet Ez az ősi erény pedig abban állott, hogy társadalmi téren és egyházi téren türelmes volt. Ma, t. ház, fájdalommal kell jeleznem, hogy ezen ősi erény is megingatva van. T. ház! A közös vámterület kötelékében harmincz évi tapasztalat ekként bizonyította be azon nemzetgazdasági nagy igazságot, hogy egy vámterület kebelében és területén két állam meg nem élhet, mert a vagyonilag gyengébb előbb vagy utóbb elpusztúl és megsemmisűl. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak természetes tehát, ha mi e pártnak tagja fennálló törvényeink alapján közvetítjük az önálló vámterület létesítését. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De ezzel egybekötötten követeljük az önálló banknak megvalósítását, a hazai ipar- és kereskedelemnek és mindenekfelett a földmívelésnek és gazdaságnak ápolását és fölvirágoztatását. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért nem fogadja el ezen párt a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot, azért foglal állást és küzd az ellen egész erejével. De egyszersmind jelezni kívánja, hogy az osztrák túlkövetelések ellen most és mindenkor állást fog foglalni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, kijelentem, hogy daczára azon helyzetnek, a melyet látunk és a melyet erőtlenűl bár, de meggyőződésem szerint feltárni igyekeztem, mi küzdeni fogunk egész erőnkkel azon közgazdasági és politikai rendszer ellen, a melylyel szemben állunk, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* küzdeni fogunk azon meggyőződésben, hogy az oly régóta fennálló rendszer daczára is még nem kadaver a magyar, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* küzdeni fogunk azon tudatban, hogy még sem következett el ezen nemzet tagjaira nézve a költő által oly bús érzettel jósolt nagyszerű halál, küzdeni fogunk abban a reménységben, hogy ha az a magyar nép, a melynek megbizásából mi itt vagyunk és a melynek érdekében mi itt szavunkat felemeljük, az a magyar nép előbb-utóbb megismeri azon szoczialista tanokat, a melyek nem magyar embernek valók, valók s a melyek őt csak veszélybe dönthetik, s felvilágosíttatván igaz és valódi helyzetéről, meg fogja hallani a legjobb édes anyának, ennek a magyar hazának a hivó szózatát és ha csakugyan, a mint mondva volt, nem boldog a magyar, akkor talpra fog állani a magyar, hogy alkotmányos úton, törvényes eszközökkel a perszonális unio alapján kivívja azt, a mi őt törvényeink szerint megilleti; kivivja hazánk állami önállóságát és függetlenségét. *(Élénk helyeslés, tetszés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Azért nem fogadom el a törvényjavaslatot, hanem pártolom az e részéről benyújtott határozati javaslatot. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A törvényjavaslat tárgyalásának folytatása a holnap 10 órakor kezdődő ülésre halasztatik.

Következik a belügyminiszter úr válasza Rátkay László képviselő úr interpellácziójára.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Rátkay László képviselő úr a ház múlt hó 2-án tartott ülésében ugyancsak a Vigszinházban f. év május havában rendezett nehány német nyelvű szini előadás ötletéből egy interpellácziót intézett hozzám. Interpellácziójának első pontja lényegére nézve megegyez Eötvös Károly képviselő úr azon interpellácziójának első pontjával, melyre nézve tegnap adtam meg a választ. Azt hiszem, a t. ház meg fogja engedni, hogy utaljak azokra, a miket tegnap mondottam, s lesz szives engem felmenteni attól, hogy a tegnapi napon elmondottak ismétlésébe bocsátkozzam.

Az interpelláczió második pontja így szól *(olvassa)*: »Meg van-e győződve a belügyminiszter úr arról, hogy a német szinészet a magyar szinészetet és vele a magyar nyelvet veszélyezteti?«

Ez a kérdés, így tartva és kapcsolatba hozva azon alkalommal, melynek ötletéből tétetett, azt hiszem, semmi más választ nem vonhat maga után, mint azt, hogy nem vagyok erről meggyőződve, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* mert az csak a kishitűségnek, a kislelkűségnek lehet az aggálya. *(Tetszés jobbfelől.)* Az a nyelv, mely annyi balsors után ülte meg fennállásának ezredik évét ebben az új hazában, annyira megerősödött, annyira megizmosodott, hogy annak egynehány német szinielőadás nem árthat, *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.) sőt annyira megizmosodott ez a mi szép hazai nyelvünk, hogy még az ily irányú és modorú pártolást is veszély nélkül kiállja. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)*

A harmadik kérdés az *(olvassa)*: »Meg van-e győződve a belügyminiszter úr arról, hogy a fővárosban az ily németnyelvű szinielőadások, bármely szinházban is legyenek tartva, a jövőben is mindig botrányokat fognak okozni?«

Erre a kérdésre csak azt válaszolhatom, hogy én egynehány előadásra terjedő cziklusától a német előadásoknak csakugyan nem várom azt, hogy botrányokat idézhessen elő. Sokkal jobb fogalmam van a fővárosi közönség izléséről és műveltségéről, semhogy elhinném, hogy a főváros közönsége maga is ne tiltakoznék az ellen, ha ismétlődnének azok a kisérletek, melyeket ezúttal láttunk. A főváros méltán tart igényt arra, hogy művelt világvárossá váljék *(Helyeslés a jobboldalon.)* és a fővárosi közönség mikor készséggel fogadott itt vendégül mindenkit az ország bármely részéből, azt hiszem, elvárhatja, hogy ne azzal viszonozzák a főváros vendégszeretetét, hogy a fővárost ily dolgokkal kompromittálják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én meg vagyok győződve, hogy az ily botrányoktól a jövőben tartani nem kell, hogy az ily botrányoktól azok is, kik ezeket meggondolatlanúl csinálták, tartózkodni fognak s a fővárosi közönség, valamint a hatósági közegek meg fogják találni a kellő utat és módot, hogy ily dolgok a jövőben elő ne fordúljanak. Ez válaszom a harmadik pontra.

A negyedik pont így szól *(olvassa)*: »Szándékozik-e ez okból intézkedni, hogy a jövőben, a magyar főváros egyetlen szinházában sem engedtessék, hogy németnyelvű előadások tartassanak.«

Az interpelláló képviselő úrnak tudnia kell, hogy az ily engedély megadása nem a miniszterre tartozik, hanem azt először a fővárosi állami rendőrség főkapitánya, másodszor a fővárosi törvényhatóság adja meg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Először a törvényhatóság!)* Az egyik is meg a másik is, de ha tetszik, mondjuk, hogy először a törvényhatóság, azután a fővárosi rendőr-főkapitány. Én meg vagyok győződve, hogy ők meg tudják ítélni, mikor, mit és mely határig engedélyezzenek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* De hisz az interpelláló képviselő úr messzebb ment, mint Eötvös Károly t. képviselőtársunk, a kivel pedig egy pártárnyalathoz is tartozik s a ki kijelentette, hogy szivesen lát egy-egy Franczia-, Olasz- vagy nagy Németországból jövő társulatot.

Azt hiszem, hogy midőn végre olyan szerencsések voltunk, hogy leronthassuk azt a sok téves hitet, mely rólunk a külföldön el volt terjedve: a rokonszenvnek azt a tőkéjét, melyet a múlt évi ezredéves ünnepek és a kiállítás alkalmával nemzetünk magának külföldön gyűjthetett, senkisem akarhatja elfecsérelni. Én tehát e részben semmi intézkedést nem tartok szükségesnek és nem is helyezek kilátásba. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az ötödik pont így szól *(olvassa)*: »Végül szándékozik-e a fővárosi államrendőrséget utasítani, hogy a fővárosban levő orfeumok és dalcsarnokokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadását feltétlenül tiltsa?«

E kérdésről bővebben a Justh Gyula képviselő úrnak adandó válaszomban fogok nyilatkozni. Most csak annyit, hogy e részben megfelelő szabályrendelet kibocsátására felhívtam a főkapitányt. Ennek részleteire majd említett válaszomban térek ki.

Kérem, méltóztassék e válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rátkay László: T. ház! A t. miniszter úr válaszát nem vehetem tudomásúl. Okaimat majd elő fogom adni, de előzőleg legyen szabad visszatérnem interpellációmra és eloszlatnom bizonyos félreértéseket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Interpellációmat a külföldön s kivált a nagy Németországban alaposan félreértették. A berlini, müncheni, lipcsei, szóval a nagy Németország igen sok lapja úgy tünteti fel a vígszinházi demonstrácziót és ezzel kapcsolatban interpellációmat, mintha Magyarországon a nagy Németország iránt kiirthatatlan gyűlölet forrna. Hát én semmi más okból, mint az igazság ösztönzéséből, mely nem szereti és nem tűri, hogy félreértsék, első szavamat intézem a nagy Németországhoz. *(Derültség jobbfelől.)* Ne méltóztassék azt hinni, hogy én nagyzolok, vagy személyemet teszem nagygyá; maga a kérdés nagy és nemzetközi szempontból megérdemli, hogy mindkét részről tisztáztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha a nagy Németország meghallotta interpellációmat, óhajtom, hogy meghallja a szavaim értelmét helyreállító magyarázatot is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hisz elég a békeszövetség. Egy nemzetnek legdrágább kincse a czivilizáczió és haladás e korszakában a béke. Feltehető-e tehát, hogy ha egy nemzet békeszövetséget köt egyik-másik nemzet társával, tehát legdrágább kincsét odaadja és annak megvédésére fegyverbarátságot köt, kezet nyújt, feltehető-e, hogy abban a kézszorításban benne ne legyenek a tisztelet, becsülés és barátság föltételei. De vannak itt más tények is. Ugyanakkor, mikor a vígszinházi tüntetések voltak, Németországból a gazdák küldöttsége járt nálunk. Felszólítom őket, legyenek

Digitized by Google

tanuk arra nézve, hogy ittlétükkor nem tapasztalták-e a magyar vendégszeretetet?

Szinházi dolgokban volt nálunk a meiningeni szintársulat, tapsok közt tartotta előadásait. És épen szinházi ügyben — nem is a klasszikusokról szólok, hanem a fiatal német drámaírókról, például Sudermann darabjai sokkal több előadást értek meg, mint akár egy Vörösmarty, Kisfaludy vagy Katona. Nagyon tévedett tehát az a nagy németországi lap, a mely azt mondta, hogy a német császár ne jöjjön Magyarországra az őszszel, mert itt a magyar vendégszeretet részére biztosítva nincs.

Az ezer éves és a szabadságot szerető magyar nemzet mindig tudta és fogja is tudni, hogy mi a magyar vendégszeretet. Azt is tudom és hiszem, hogy nem a magam, hanem az egész nemzet érzését fejezem ki, midőn állítom, hogy ha a német császár idejön, a magyar nemzet férfias komolysággal fog vele szemben »Isten hozott«-ot mondani. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Most áttérek a t. belügyminiszter úrnak interpellációmra adott válaszára. Sajátságos, hogy midőn a magyar képviselőházban a magyar színészekről, vagy az azzal összeköttetésben lévő dolgokról, tehát a magyar szóról tárgyalunk, akkor a t. kormányt mindig bizonyos idegesség fogja el, melyet úgy is jellemezhetnék, hogy »febris germanicus«, magyarúl »bécsi láz«. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hát, a t. kormány és a t. belügyminister úr vesse már le egyszer azt a félelmet és nézzék meg, hogy odaát Badeni és társai mint tépik le két kézzel a németség fájáról a leveleket, hogy Badeni és társai vas kézzel miként tépik szét a német nyelv szuverenitását *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és önök akarnak a német nyelv martirjai lenni. Miért? Mert azok Ausztriában és Bécsben vannak, önök Magyarországon, a magyar fővárosban és a magyar parlamentben? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

A t. belügyminiszter úr interpellációmra adott válaszának ezen részére nézve elismerem, hogy az tárgytalanná vált, azonban ahhoz is lesznek megjegyzéseim, de azokat, mert összefügg a 4. ponttal, ott fogom előadni. Áttérek interpellációmnak második pontjára, a mely akként szól, hogy: meg van-e győződve a belügyminiszter úr arról, hogy a német színészet a magyar színészetet és vele a magyar nyelvet veszélyezteti? A t. belügyminiszter úr erre azt mondotta, hogy egyáltalában nincs meggyőződve arról és nem látja a magyar nyelvet és színészetet fenyegetve.

Úgy látszik, a színészet és szinház kérdésére nézve én és a t. miniszter úr egyáltalában nem vagyunk egy véleményben. Azt hiszem, a t. miniszter úr a szinház kérdését akként oldja meg, hogy a szinház egy épület, melynél tűz- és életbiztonsági szempontból az előadásokra figyelni kell. De, t. ház, hazánkban a szinházkérdésbe belejátszik egy kis ethika és egy kis hazaszeretet. A szinház a templom után az emberi szellem működésének egyik legnyilvánosabb helyisége, a hova bemegy a közönség minden rétege, művelt és kevésbbé művelt, szegény és gazdag, a kik onnan kijövén, bizonyos benyomásokat hoznak magukkal, a melyek kedvezők a magyarság érdekére, ha az előadás magyar nyelven volt tartva és hátrányosak, ha az előadás nyelve német volt. És miután egy-egy előadásra száz és száz ember megy és előadás mindennap van, kitűnik, hogy a szinház azon nemzet nyelvére nézve, melynek nyelvén áldoz, egy nevezetes, pótolhatatlan valami. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De másként is jelezhetem a szinház mivoltát. A szinház oltára annak a nyelvnek, melynek emeltetett. Az egy kőből épült himnusz.

Bárhol a külföldön, ha egy-egy magyarnyelvű szinház építtetik, úgy-e bár ez a külföldön elszórva élő magyarság érzetét aczélozza. Hasonlóképen, t. miniszter úr, ha Budapesten állíttatik, vagy van egy szinház, melyben németnyelvű előadások vannak, a szétszórva lévő németség érzetét aczélozni fogja az, hogy van egy épület, a hol nyelvüket újra hallhatják.

Azt is mondja a t. miniszter úr kérdésemre, hogy nem látja veszélyeztetettnek a magyarságot és a magyar színészetet a németnyelvű előadások által.

Hogy ennek téves voltát bebizonyítsam, másként teszem fel a kérdést, mely a következőképen van felállítva: feleljen a miniszter úr arra, vajjon a magyarosodás Magyarországon keresztül van-e vive? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* E szempontból kérdem a t. miniszter urat, vajjon a társadalom, állam és egyháznál mindenütt meg van-e már oldva a magyarosodás kérdése, hisz iskoláink nagy részében nem magyar az előadás nyelve. Maga az ezredévet megérő főváros megmagyarosodott-e egészen és keresztül tudta-e vinni, hogy környékén idegen, különösen németnyelvű falvak ne legyenek? De vajjon itt e házban a magyar kormány egyáltalában egészen magyar kormány-e? *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Interpellácziom harmadik pontjára válaszolva a t. belügyminiszter úr nem hiszi, hogy ily előadások még jövőben is botrányokat fognak okozni; pedig így lesz az mindaddig, míg a magyarosodás kérdése egészen megoldva nincsen és csakis így van helyesen minden Bécsből jövő szintársulattal szemben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy miért: erre könnyű a felelet. Azért, mert a nagy Gondviselés gondoskodott

Digitized by Google

arról, hogy necsak hivatalos szivek legyenek, melyek mindig mint a napraforgó: Bécs és Ausztria felé legyenek fordítva, de legyenek nemhivatalos szivek is, melyek tekintsék a magyarság kérdését, a melyek a tanulságokból, szenvedésekből, a magyar nemzeti örömökből az összetartozandóság érzetét alkotják, a melyeket nemzeti ideáloknak neveztünk. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Midőn egy-egy német szintársaság ide jön, a magyarosodás kérdését megakasztja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nemzeti ideálok s a múlt történetének sebei közé töviseket ver, melyek e sebeket ismét véreztetik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Miért kelljen a magyarságnak eltűrni, hogy idejöjjön egy-egy bécsi társulat, a melyet csak pénzkérdés hoz ide s ha előadásai nem sikerültek, egyszerűen anyagi vesztesége van, míg nekünk Magyarországon egyúttal megmérhetetlen erkölcsi veszteségeink is vannak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. belügyminiszter úr tegnap Eötvös Károly t. képviselőtársamnak válaszolva, azt mondta, hogy gyerekes tett volt, a mit a tüntetők elkövettek és nagyon igazságosnak és méltányosnak találta, hogy ezek pénzbirsággal sújtva legyenek; én pedig azt mondom, hogy igenis örülök, hogy olyan fiatalsága van Magyarországnak és azt áldásnak tekintem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha a t. belügyminiszter úr ezen fiatalságot megbünteti, mi a kezét megszorítjuk, mert a magyarosodás templomán dolgozik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Interpellációm 4. pontjára a t. belügyminiszter úr akként felelt, hogy az intézkedés az iránt, hogy jövőben ne engedtessék meg német szinielőadások tartása, nem az ő dolga, hanem első sorban Budapest főváros törvényhatósága és a rendőrségé. Nagyon szeretem, ha a t. belügyminiszter úr az illetékesség kérdését ily hajszálnyira elkülöníti, de óhajtanám, hogy ezt mindig elkülönítse, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert én azt hiszem, hogy ha a magyar parlamentben a belügyminiszter ajkairól az az óhaj hangzik el, hogy német szinielőadások ne tartassanak, ez nem beavatkozás az illetékes faktorok hatáskörébe, hanem oly útmutatás, a melyet a magyar parlamentben a magyar belügyminiszter úrtól mindig elvárunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek azok az okok, melyek alapján a belügyminiszter úr válaszát, mely miként előre is bocsátottam, bizonyos bécsi lázból, bizonyos »febris germanicus«-ból ered, el nem fogadhatom és tudomásúl nem vehetem. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Csak nagyon röviden *(Zaj.)* fogok az interpelláló képviselő úrnak ezen újabbi beszédére válaszolni. Előre is kijelentem, hogy fentartom mindazt, a mit a dolog érdemére nézve mondtam és hogy csak köszönetemet és örömemet akarom kifejezni, hogy a képviselő úr mai őszinte felszólalásával teljesen igazat adott nekem a tegnapi azon hipokrizissel szemben, a mely azt állította, hogy a rendőröknek beavatkozása csakis ártatlan tetszés- vagy nemtetszésnyilvánítás miatt történt. Mai beszéde és válasza után, azt hiszem, senkisem lehet többé kétségben az iránt, hogy kinek álláspontja volt e tekintetben őszinte: az enyém-e vagy nem? Ezért tehát köszönetemet fejezem ki. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Az interpelláló képviselő úr beszédjének első és legfontosabb részében rámutatott már arra a kellemetlen következményre, a melyet hasonló interpellációk maguk után vonnak, de ő csak a sajtó egyik részével számolt le, és csak egyirányú lapokat hozott itt szemelvényül fel, pedig ha méltóztatott volna elolvasni, akkor látta volna, hogy nemcsak a nagy német birodalom, a mely velünk szövetséges viszonyban áll, hanem a többi országok sajtója miképen írt és beszélt erről a kérdésről? *(Úgy van! a jobboldalon.)* Úgy látom, hogy az interpelláló képviselő úrral *(Halljuk! Halljuk!)* a szinház és a német nyelv kérdésében teljesen ellentétes lábon állunk. A mint én nem vonom kétségbe az ő hazaszeretetét, elvárom tőle, hogy ép oly tiszteletteljesen ismerje el az enyémet is. Ámde ha erre a kettőre nézve nem tudunk megegyezni, egyezzünk meg legalább a latin nyelv tekintetében és így ha jövőben azt a bizonyos febrist akarja szememre vetni, legalább a latin nyelvet kimélje annyira, hogy ne »febris germanicus«-t, hanem »febris germanica«-t vessen a szememre. *(Élénk tetszés és derültség jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Felteszem a kérdést, tudomásúl veszi-e a ház a belügyminiszter úr feleletét: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásúl veszik, álljanak fel. *(Megtörténik.)* A választ a ház tudomásúl vette.

Következik a belügyminiszter úr válasza Justh Gyula képviselő úr interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Justh Gyula képviselő úr *(Zaj.)* a képviselőház folyó évi julius 9-én interpellációt intézett hozzám, mely következőleg szól *(olvassa)*: »Szándékozik-e azon belügyminiszteri rendeleten alapuló tilalomnak, mely szerint orfeumokban, dalcsarnokokban és mulatókban befejezett cselekményü és szerves egészet képező szindarabok előadása tilos, haladéktalanúl érvényt szerezni és szándékozik-e elnézéseért, kötelességmulasztásáért a fővárosi rendőrkapitányt és a felügyelettel megbízott rendőrtisztviselőket azonnal szigorúan feleletre vonni?«

Itt az interpelláló képviselő úr egy félre-

Digitized by Google

értésből indúlt ki, mert abban a nézetben látszik lenni, hogy ily rendelet vagy tilalom fennáll vagy érvényben van. Igenis 1886-ban a budapesti rendőrségnek akkori főkapitánya egy, az ő interpellációjában jelzett kifejezéseket magában foglaló rendelet csakugyan adott ki. Ezt az akkori belügyminiszter jóváhagyólag tudomásúl is vette. Ez a rendeletet azonban nemcsak hogy nem szanálta az állapotokat, nemcsak hogy nem szüntette meg az ily szindarabszerű termékeknek a dalcsarnokokban vagy orfeumokban való előadását, hanem a gyakorlati életben sokszoros félremagyarázásra adott okot, a mennyiben maga után vonta szükségét annak, hogy ezen darabok a belső mineműségüknek qualitása szerint ítéltessenek meg, a mire pedig a rendőrség nem hivatott s a mi a rendőrség feladatát nem képezheti, mert akárhányszor adatnak elő olyan darabok, a melyek e fogalom alá ugyan nem esnek, de mégis ilyennek látszatával bírnak. Hogy tehát e tekintetben érvény szereztessék a fenforgó kívánalmaknak, a budapesti államrendőrség főkapitánya hivatva érezte magát egy újabb rendeletet kibocsátani, a mely következőleg szól:

Visontai Soma: Olvastuk az ujságban!

Perczel Dezső belügyminiszter *(olvassa)*: »A dalcsarnokokban és orfeumokban a drámai műforma bármely válfájához tartozó, bár csak alakilag is szinművéknek minősíthető darabok előadását betiltom.« Ez ellen a rendelet ellen a dalcsarnokok, orfeumok és egyéb hasonló helyek tulajdonosai az akkori belügyminiszterhez felebbezést adtak be, és az azonkori elődöm 1893. évben hatályon kivül helyezte ezt a főkapitányi rendeletet azon okból, mert — mint annak indokolásában mondja: — »Törvényeink a szinházak és dalcsarnokok előadási körét nem szabályozták, a határvonalat a körök közt meg nem és vonták így ezen rendeletnek gyakorlati alkalmazhatása nagy nehézséggel járna, s mert jogilag sérelmessé válhatna, minthogy a dalcsarnok-tulajdonosok mindegyikének a fővárosi tanács által — még az 1881 : XXI. törvényczikk előtt — kiállított engedély-okmányban szinpad felállítására s azon a szini irodalom alsóbb fajához tartozó kisebb művek előadására is adatott engedély.

Minthogy tehát ezek szerint jelenleg oly tilalom vagy jogszabály fenn nem áll, mely e részben az eljárást szabályozza, vagy pedig ily bevégzett cselekményű darabok előadását tiltaná: a rendőrség egyáltalában nem követett el mulasztást, hogy ha ily darabok előadását megtűrte. Méltóztatnak emlékezni reá, hogy az idei budget tárgyalása alkalmával itt a házban felmerült vita folyamán kijelentettem és ezen kijelentésémet be is váltottam, hogy utasítottam a budapesti államrendőrség főkapitányát arra, hogy bocsásson ki oly általánosan kötelező szabályrendeletet, a melyben kimondassék az, hogy mulatókban és orfeumokban csak szinházi előadásokra nem alkalmas, szinházi műsoron az országban nem levő s legfölebb egy óráig tartó egyfelvonásos darabok adathassanak; a dalcsarnokokban pedig szintén szinházi előadásra nem alkalmas, szinházi műsoron nem levő oly darabok adathassanak, a melyekben három egyénnél több egyszerre foglalkoztatva nincs. Ez az a szabályrendelet, a melyet a főkapitány már — azt hiszem — kiadott, legalább annak tervezetét én jóváhagytam és tudomásúl vettem. Ez az, a mit az interpellácziora válaszolhatok, kérem a t. házat, méltóztassék tudomásúl venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Justh Gyula: T. ház! A t. belügyminiszter úr azt mondta, hogy félreértésen alapszik az az állításom, mintha olyan rendelet léteznék, a mely orfeumokban szini előadások tartását tiltaná. Bocsánatot kérek, állításom igazolásául hivatkozom a belügyminiszteriumnak 1893-ban 2997. szám alatt kiadott rendeletére, a mely a fővárosi rendőrséghez intéztetett, s melyben határozottan ki van mondva, hogy szindarabok nem adhatók elő orfeumokban dalcsarnokokban mulatókban, és hivatkozom ugyancsak a mostani főkapitánynak főkapitánykodási idejében, 1896. november 15-én Pekáry József királyi tanácsos, főkapitányi helyettes által aláirt 50.939. számú rendeletére, a mely az »Eldorado« nevű mulatóhelyre vonatkozik, de meg van jegyezve, hogy a többi »caffé-chantant«-ok felügyeleti utasításai is hasonlók, a melyben világosan ki van mondva, hogy bevégzett cselekményű, szerves egészet képező szindarabok előadása tilos. Egyszersmind az is ki van mondva, hogy a rendőrségnek a feladata arra felügyelni, hogy az ezen rendeletben körvonalozott rendelkezéseknek érvény szereztessék. Nem tudom, hogy miképen van az, hogy erről a belügyminiszter úrnak nincsen tudomása? A belügyminiszter úr azon kezdte mai felszólalását, hogy félreértésen alapszik az én multkori előadásom.

Perczel Dezső belügyminiszter: 1893-ban hatályon kivül helyeztetett az a rendelet.

Justh Gyula: Bocsánatot kérek, de a hivatkozott rendelkezés tényleg bent van a »Rendőri eljárás körébe vágó rendeletek és utasítások« gyüjteményében és arról ott szó sincs, mintha az hatályon kivül helyeztetett volna. Miért is azt hiszem hogy multkori előadásom egyáltalában nem alapszik félreértésen mint a hogyan a belügyminiszter úr azt feltüntetni szeretné. Kétségbevonhatatlan igazság tehát, a mit állítottam és megczáfolhatatlan tény, hogy az orfeumokkal, dalcsarnokokkal szemben kibocsátott rendelkezés egyáltalában nem lett végrehajtva és annak a rendőrfőkapitány egyáltalában nem felelt meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A mi már most a t. belügyminiszter úr azon szavait illeti, mintha a jelen esetben nem lenne ok a rendőrfőkapitány feleletre vonására: ezzel szemben, ha az imént elmondottak nem tartatnának elégségeseknek, hivatkoznom kell még arra, a mit a t. belügyminiszter úr a költségvetés tárgyalása alkalmával mondott itt e házban. A belügyminiszter úr ugyanis kijelentette, hogy utasította a fővárosi állami rendőrség főkapitányát, hogy intézkedjék az iránt, hogy hasonló czélú és természetű mulató helyek minél inkább korlátoztassanak, másfelől pedig a chantantokban befejezett cselekményű előadások ne tartassanak. A belügyminiszter úr azt mondotta volt akkor, hogy tényleg ily intézkedést tett és most még azt is állítja velem szemben, hogy én félreértettem az egész dolgot és helytelen adatokra hivatkoztam. Méltóztassék a belügyminiszter úrnak elolvasni a költségvetés tárgyalásakor itt e házban elmondott szavait és méltóztassék nekem megmondani, hogy hát végre van-e hajtva az az intézkedés? Nincs! És meg lett-e büntetve valaki azért, hogy azt végre nem hajtotta? Senki. Hiszen köztudomású dolog, hogy a Thaisz-éra óta itt a fővárosban annyi orfeum, dalcsarnok és mulató nem volt, mint a mennyi most van; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és köztudomású, hogy azóta, a mióta a belügyminiszter úr itt e házban kijelentette azt, hogy utasította a rendőrfőkapitányt arra, hogy korlátolja az engedélyeket, igen sok újabb orfeumra adott engedélyt a főkapitány; másfelől pedig épen azóta, mióta a belügyminiszter úr itt a házban azt mondotta, hogy intézkedett, hogy kafé-chantantokban befejezett cselekményű előadások ne tartassanak, épen azóta befejezett cselekményű előadások — mint a multkori beszédemben voltam bátor jelezni — feles számban adatnak. A miniszter úr azt mondja, hogy nem lehet felelősségre senkit se vonni és nincs ok arra, hogy bárkit felelősségre vonjon. Bocsánat, de nem egyformán mérik Magyarországon az igazságot. Mert ha a t. miniszterelnök urat, vagy a t. belügyminiszter urat megabczugolja egy jogászgyerek odakint az utczán, mindjárt a legkegyetlenebbül és legszigorúbban járnak el velük szemben; de akkor, mikor a hatóság nem teljesíti a törvényben és miniszteri rendeletekben gyökerező kötelességét, egyáltalában nem alkalmazzák ellene a törvény szigorát, de sőt megdicsérik és előléptetik azt, a kit megbüntetni kellene. Ne méltóztassanak tehát ily körülmények között csodálkozni azon, hogy a szoczializmus terjed ezen országban akkor, ha azt látják, hogy nem egyformán mérik az igazságot és a törvényt nem mindenkivel szemben alkalmazzák egyformán. *(Úgy van a szélső baloldalon.)*

A mi a miniszter úr és a rendőrfőkapitány által kiadott újabb rendeleteket illeti, ezekre nem lehet sokat adni, mert azok sem fognak előreláthatólag, eddigi szokás szerint végrehajtatni. És ha a főkapitány nem fogja végrehajtatni azokat a rendelkezéseket, előreláthatólag ezentúl sem fog a haja szála sem meggörbülni, miután a belügyminiszter úr előreláthatólag az eddigi úton fog haladni ezentúl is. Ha pedig ezért a belügyminiszter urat valaki kérdőre fogja vonni, azt fogja mondani ezentúl is, hogy nincs külön eljárásnak helye és hogy feleletre senkit sem kell vonni és majd ezentúl is menteni igyekszik azt a rendőrfőkapitányt, a kit pedig épen hivatalos állásából kifolyólag a legszigorúbb feleletre kellene vonnia. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rátérek már most arra a rendeletre, a melynek szövegét imént körvonalozta a t. belügyminiszter úr. Azt mondja a belügyminiszter úr, hogy olyan darabok nem lesznek adhatók az orfeumokban, *(Felkiáltások jobbfelől: A dalcsarnokokban!)* a melyekben három személynél többen szerepelnek és a melyek egy felvonásnál hosszabbak.

Visontai Soma: Különbséget tesznek! Dalcsarnok és orfeum!

Justh Gyula: Bevallom, hogy én bizony azt nem tudom, hogy a dalcsarnok, orfeum és mulató között mi a különbség, *(Derültség jobbfelől.)* mert én a dalcsarnok és az orfeum közt különbséget nem tudok tenni. *(Zaj jobbfelől.)* Méltóztassanak nekem a túloldali azon t. képviselő társaim, a kik mosolyognak, és a kik — úgy látszik — jártasabbak ezen a téren, megmagyarázni, mi a különbség a dalcsarnok és az orfeumok közt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én nem restelem bevallani, hogy nem tudom a különbséget. Hanem engedelmet kérek, akár dalcsarnok legyen az, akár orfeum, és akár legyen a kettő között különbség, akár nem: én szindarabot sem orfeumban, sem mulatóban, sem dalcsarnokban semmi körülmények között sem engednék előadatni. Ez egy igen veszedelmes konkurrenczia lenne, a szinházakkal szemben. Méltóztatnak tudni, hogy a szinházaknál sokkal szigorúbb és egészen más rendelkezések vannak, a melyek szem előtt tartandók és a melyeket a rendőrség szigorúbban végre is hajt, mint az orfeumoknál, dalcsarnokoknál.

Nem az a lényeg, hogy orfeumokban, dalcsarnokokban, mulatókban olyan darabok adathatnak, a melyekben három személynél kevesebb a szereplők és egynél nem több a felvonások száma, hanem az, hogy szindarabot egyáltalában ne lehessen ezeken a helyeken adni. *(Helyeslés balfelől.)* Már pedig azt tudjuk nagyon jól, hogy elég szindarab van, mely egy felvo-

Digitized by Google

násnál nem hosszabb és a melyekben három személynél több nem szerepel. Nem az tehát a lényeg, hogy hány felvonásból áll az előadandó mű, és hány személy szerepel abban, hanem az, hogy szindarabot egyáltalán ne lehessen adni. És erre nézve egyáltalában nem látok megnyugtató momentumot a t. belügyminiszter úr válaszában. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem látok én abban semmiféle, sem kulturális, sem nemzeti érdeket, hogy az orfeumokat vagy dalcsarnokokat fentartsuk és szaporítsuk, a melyek köztudomás szerint csupán az erkölcstelenségnek és a germanizációnak a fészkei. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én arra nézve szavazatommal segédkezet nem adhatok, hogy ezen orfeumok fentartassanak, vagy azoknak további existenciája bármi tekintetben megkönnyíttessék. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Végezetül még egy dologra kell felhivnom a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely igen alkalmas megvilágítani a kormány és pártja között fennálló viszonyt. Méltóztatnak tudni, hogy az eddigi kormányok . . . *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Kérem, ne diskuráljanak itt a jobboldalon! *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Justh Gyula: . . . valahányszor választ akartak adni egy interpellációra, azt minden alkalommal pártjuk értekezlete elé vitték. A mostani kormány idejében ez a szokás is megszünt, sohasem viszik az interpellációkat és az azokra adandó válaszokat az értekezlet elé!

Hock János: Minek? Úgy is bizonyos!

Gr. Zay Miklós: Mi köze hozzá? *(Ellenmondás balfelől. Zaj.)*

Justh Gyula: Ez, t. ház, csak azt bizonyítja, hogy a jelen kormány még arra sem érdemesíti pártját, hogy tanácskozzék vele. *(Zaj! Élénk mozgás jobbfelől.)* Nem tanácskozik pártjával, csak parancsol neki. *(Zaj és mozgás jobbfelől. Zajos helyeslés balfelől.)* A kormány nagy pártja pedig nem gondolkozik, nem okoskodik, hanem csak engedelmeskedik. *(Zajos helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)*

Münnich Aurél: Hát az obstrukciós párt gondolkozik? *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Justh Gyula: . . . Nagyon jó, hogy t. képviselőtársam az obstrukciót felhozta, mindjárt megnyeri rá a választ. Akkor, a mikor a kormány parancsol, a többség engedelmeskedik és szavaz, akkor önök merik a mi szemünkbe vágni azt, hogy mi sértjük meg a parlamentarizmust? *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Az nem igaz, mert nem úgy van! *(Zaj jobbfelől.)* És akkor önök merik azt mondani, hogy önök védik veltünk szemben a parlamentarizmust? *(Igaz! Igaz! jobbfelől. Derültség a szélsőbalon. Elnök csenget.)* Önök mi ellenünkben? *(Felkiáltások jobbfelől: Igen! Igen!)*

Győry Elek: Tessék felszólalni és megindokolni! *(Zaj jobbfelől.)*

Justh Gyula: Önök, a kik minden cselekedetükkel lépten-nyomon megsértik a parlamentarizmust, önök, a kik a parlamentarizmust csak álarczúl használják, *(Élénk mozgás jobbfelől.)* a mely mögül lépten-nyomon előkandikál a legsötétebb parlamenti abszolutizmus. *(Zaj. Derültség jobbfelől. Igaz! Úgy van! a bal- és szélső balon. Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem veszem tudomásul a miniszter úr válaszát, hanem kérem, hogy interpellációmat napirendre kitűzni méltóztassék. *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Meszlény Lajos: Tavaly hogy tapsoltak ennek a Justh Gyulának! *(Elnök csenget.)*

Gajári Ödön: Meszlény Lajos úrnak nincs joga senkit következetlenséggel vádolni. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az interpelláló képviselő úrnak ezen felszólalása nekem is kötelességemmé teszi, hogy az általa elmondottakra nagyon röviden reflektáljak.

Én igen sajnálom, hogy ő nem kisérte válaszomat figyelemmel s e miatt ellenmondást vél kimagyarázhatni, a budgetvita alkalmából elmondott beszédem és a ma mondott válaszom közt; valamint azt is sajnálom, hogy ha már ebben a kérdésben interpellált, nem vett magának fáradságot a dologba annyira beletekinteni, hogy legalább a rendőri eljárásra nézve a mulatók, orfeumok és a dalcsarnokok közti különbséget megismerje. Mert nagyon szép erkölcsileg, hogy ezt nem ismeri; de a ki a házban valamit szóba hoz, elvárhatjuk tőle felszólalása anyagának olyan ismeretét, hogy ne dicsekvésképen állítson olyat, hogy ez a dolog előtte terra incognita. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Visontai Soma *(közbeszól)*.

Elnök: Kérem Visontai képviselő urat, ne szóljon minduntalan közbe!

Perczel Dezső belügyminiszter: Én igenis a házban, mikor most már második éve a budgetvitának illető tételénél érdekes vita fejlődött ki e kérdésre nézve, elmondottam, hogy felhívtam a székes fővárosi államrendőrségnek főkapitányát, hogy ilyen irányban intézkedjék. Ez képezi a kiinduló pontot. Ennek alapján dolgoztatott ki a fővárosi államrendőrség főkapitánya igen hosszú, igen részletes statutumokat, a melyekben kiterjeszkedik először a szinházak-

Digitized by Google

kal szemben való megóvás érdekére, kiterjeszkedik a nyelv- és nemzetiségi szempontból szükségesekre, kiterjeszkedik harmadik sorban az erkölcsiség és jó izlés szempontjára és végre arra is, hogy az artisták — a mint őket egyáltalában nevezik — ne legyenek teljesen kiszolgáltatva az illető vállalkozóknak rabszolga módjára.

Nagyon természetes, hogy egy olyan operátum, a mely ennyi kérdést ölel fel, épen azért számos paragrafusból áll, egyszerre nem fogadható el, hanem az kétszer-háromszor is képezte tanácskozás tárgyát, úgy hogy a belügyminisztérium pótlásokat kivánt s azokat el is rendelte. A főkapitányság ankétek útján, az összes külföldi hasonló szabályrendeletek beszerzése és tanulmányozása után eljutott odáig, hogy olyan példányt állított össze és terjesztett fel, a melyet a belügyminisztérium is jóváhagyhatott.

Én meg vagyok győződve, hogy ha azt a szabályzatot, a melyet a fővárosi államrendőrség kibocsátott, s a melyet előbb czitáltam, felolvasom, vagy ha valaki, a ki foglalkozni kiván vele, azt a fáradságot veszi magának, hogy elolvassa, mind a négy pont irányában, a melyek itt figyelembe veendők, azon szabályzat által ki lesz elégítve és be fogja látni, hogy a mai viszonyok közt mást alkotni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi azt illeti, hogy ez végre nem hajtatik, ebben a tekintetben nem adhatok igazat az interpelláló képviselő úrnak, mert biztosíthatom őt, hogy az államrendőrség jelenlegi főkapitánya nem olyan ember, a kinek buzgalomhiányt vagy kötelességmulasztást bárki szemére vethetne; kötelességérzete, buzgalma és erélyessége sokkal ismeretesebbek, semhogy ezen a téren őt tovább megvédenem szükséges volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Még egy rövid pontot kell a t. képviselő úr beszédéből egy rövid reflexió tárgyává tennem, a mely nem is szorosan ezen kérdéshez tartozik, hanem a melyet ő egyáltalában az interpellácziók mikénti kezelésére nézve tartott jónak itt felhozni. Úgy a múltban, mint jelenleg is, ha fontos interpellácziók intéztetnek oly kérdésekben, a melyeknek rendkivüli fontossága van az országra nézve, a melyek akár közjogi vagy politikai, akár más tekintetben rendkivül fontosak, a melyekre nézve tehát nem az az eset forog fenn, hogy azokra csak egy válasz adható és így az interpellácziókban adva van a válasz is, úgy hogy az illető interpelláló maga előre tudja, hogy a válasz milyen lesz, természetesen mindenkor az értekezlet elé vitetett és ott megbeszéltetett a válasz. De mint a múltban, úgy ez esetben is és jövőre sem fogja a kormány kötelességének tartani, hogy saját párthiveit ilyen dolgokban, mint dalcsarnokok, Vigszinház-féle ügy ezen kérdések diskutiálása végett értekezletre hívja és avval fáraszsza. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Különben is megnyugtathatom a t. interpelláló urat, hogy azt a czélt, a melyet felszólalásával maga elé tűzött, elérni nem fogja, ezáltal a kormánypárt tagjainak a kormány iránti bizalmát nem fogja csökkenteni, valamint nem sikerül neki senkivel sem elhitetni, hogy ez a kormány csak parancsol, hogy nem tanácskozik azokkal, a kik szívesek őt bizalmukkal és támogatásukkal megajándékozni.

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Justh Gyula: T. ház! A belügyminiszter úr most is, szokása szerint, ismét felült az ő nagy paripájára és leczkéztető modorban igyekezett itten . . . .

Perczel Dezső belügyminiszter: Ön! *(Zaj. Halljuk!)*

Justh Gyula: . . . Bocsánatot kérek én egész figyelemmel hallgattam a belügyminiszter urat; nagyon kérem, legyen szíves engem, — nagyon rövid leszek — szintén meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszter úr jónak látta engem megleczkéztetni. Én ő tőle semmiféle leczkéztetést el nem fogadok és azt a leczkéztető modort a leghatározottabban visszautasítom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter *(feláll szólásra).*

Justh Gyula: Bocsánat, még nem végeztem be. *(Derültség.)*

Különben pedig a t. miniszter úr, miután a saját pártja, — úgy látszik — nem látja elérkezettnek az időpontot, vele szemben bizalmi nyilatkozatot nyilvánítani, jónak látta most maga-magának beszéde végén bizalmat szavazni. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Hát én ehhez gratulálok, én e téren nem fogom őt követni. *(Tetszés balfelől.)*

Nem fogadom el, — ismétlem — válaszát és kérem interpellácziómnt tárgyalásra tűzni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, mindenkire, a ki figyelemmel hallgatta az elmondottakat, appellálhatok és hivatkozhatom arra nézve, hogy ki volt az, a ki leczkéztetni akart, a felszólaló képviselő úr-e, a ki a bárány és a farkas meséjére hivatkozva mondja azt, hogy a bárány zavarta meg az ő vizét, vagy pedig én-e akkor, a midőn védekeztem azon vád és gyanusítás

Digitized by Google

ellen, a melyet jónak látott felhozni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, mindenki, tekintet nélkül a pártállásra, igazat fog nekem adni abban, hogy ha én egy vád ellen tiltakozom és védekezem, ezáltal nem leczkéztetek. Ha leczkéztetni akarnék, sokkal elemibb dolgokkal kellene kezdenem. *(Tetszés és derültség a jobboldalon.)* De viszont én is gratulálok a t. képviselő úrnak, hogy akkor, a mikor ő konkolyt akart hinteni, ezen első alkalommal ily szép eredményt ért el. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Felteszem a kérdést. Tudomásúl veszi-e a ház a miniszter úr válaszát, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásúl veszik álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház tudomásúl vette.

A holnap d. e. 10 órakor kezdődő ülés napirendjén lesz, először a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat tárgyalásának folytatása; másodszor a kérvények azon jegyzéke, mely a képviselő urak kezében van; harmadszor a kereskedelmi miniszter úr felelni fog Meltzl Oszkár és Asbóth János képviselő urak interpelláczióira a romániai vasúti csatlakozás és az oraviczai explozió tárgyában. *(Helyeslés.)* A ház ezen napirendet megállapítja. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 35 perczkor.)

134. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 10-én, szombaton,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Igazságügyi bizottság jelentése a büntetőtörvénykönyv 412. §-ának és a kihágási büntetőtörvénykönyv 59. §-ának módosítása tárgyában. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — A kérvények ötödik sorjegyzékének tárgyalása. — Kereskedelemügyi miniszter válaszai: 1. Meltzl Oszkár interpellácziójára: a romániai csatlakozási vonalak tárgyában; 2. Asbóth János interpellácziójára: az oraviczai explozió tárgyában. — Kossuth Ferencz interpellácziója: a török-görög békealkudozás és a keleti kérdés tárgyában, a miniszterelnökhöz. — Lukáts Gyula interpellácziója: a fiumei kormányzói állás betöltése tárgyában, a miniszterelnökhöz.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr. A javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gróf Esterházy Kálmán, a javaslat ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző úr.

Következik a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Az igazságügyi bizottság előadója, Engelmayer József!

Engelmayer József előadó: T. képviselőház! Van szerencsém az igazságügyi bizottság jelentését (Irom. 222) a büntetőtörvénykönyv 412. §-ának és a kihágási büntetőtörvénykönyv 59. §-ának módosítása tárgyában azon tiszteletteljes kérelemmel benyujtani, miszerint annak kinyomássa és napirendre tűzése iránt intézkedni sziveskedjék.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, s annak idején napirendre tüzetni.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: T. ház! Tisztelettel jelentem, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem tétetett. Az interpellácziós könyvben következő újabb bejegyzések foglaltatnak: Julius 10. Kossuth Ferencz a török-görög békealkudozás s a keleti kérdés tárgyában a miniszterelnökhöz; julius 10-én Lukáts Gyula a fiumei kormányzói állás betöltése tárgyában a miniszterelnökhöz.

Digitized by Google

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén fognak megtétetni.

Következik a napirend értelmében a czukoradóró szóló törvényjavaslat tárgyalásának (Irom. 188, 199) folytatása.

Rakovszky István jegyző: Meskó László!

Meskó László: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szemben azzal a nagy némasággal, melylyel a t. túloldal e vitában részt vesz, vagyis inkább részt nem vesz, hanem attól tartózkodik, ha valaki a házban ezen oldalról polémikus szinezetü beszédet akar mondani, úgy nem marad számára más hátra, mint vagy foglalkozni azokkal a hírlapi közleményekkel, a melyek a szőnyegen forgó tárgyra vonatkozólag nap-nap mellett a t. túloldal sajtójában megjelennek, vagy pedig foglalkozni azokkal a beszédekkel, melyeket részint az előadó úr, részint a pénzügyminiszter úr, részint pedig Arányi Miksa t. képviselőtársam mondott el. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok ugyan rendszert csinálni ebből, mert magam is igen helytelennek tartom, hogy itt a parlamentben nap-nap mellett történjék reflexió azokra, a melyek valamely, a parlamentben tárgyalt törvényjavaslatra vonatkozólag a sajtóban felhozatnak, mert azt tartom, hogy a mi a sajtó útján jelenik meg, arra első sorban csak a sajtóban kell felelni. Miután azonban a t. túloldalról semmiféle ellenérvvel nem találkoztunk, ilyen kivételes időben, azt hiszem, meg van engedve az is, hogy eltérve a különben helyesnek elismert szabálytól, kivételes eszközökhöz nyúlni, s esetleg azokra is tegyünk megjegyzéseket, a melyek nem itt a házban, hanem a sajtóban hangzottak el. Már Barta Ödön t. barátom érintette, hogy a túloldal egyik nagyon előkelő sajtó organuma előre megjósolta, hogy a czukorprémium feletti vita három napnál tovább nem fog tartani, mert az ellenzék szakértelme a szerint a sajtó-organum szerint három napnál túl nem terjed. Én nem tartom helyesnek azt, hogy a szakértelem zsinórmértékétől valamely vitára nézve a vita napjának száma fogadtassék el, mert elismerem azt, hogy lehet alaposan és szakértelemmel szólani a tárgyhoz, valamint lehet fölületesen beszélni röviden és hosszasan is. Miután azonban a t. túloldalról állíttatott föl a szakértelemre nézve zsinórmértékül a vita napjainak kisebb vagy nagyobb száma, azt hiszem, hogy a t. túloldallal szemben ezt a zsinórmértéket mi itt az ellenzékre teljes joggal alkalmazhatjuk s akkor az eredmény a t. túlodalra nézve igazán nem lesz sem hizelgő, sem kielégítő, mert akkor a dolog úgy áll, hogy ha összeveszem azokat a beszédeket, a melyek onnan elhangzottak, azok összevéve sem tartottak egy napig, míg innen erről az oldalról már tíz nap óta beszélünk s így figyelemmel arra a zsinórmértékre, melyet ott állítottak fel, az következik, hogy a mi szakértelmünk legalább tizszer akkora, mint a t. túloldalé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Áttérek ezek előrebocsátása után azokra, a miket a t. pénzügyminiszter úr s a t. előadó úr mondottak a szőnyegen levő tárgyról. Azokra, a miket Arányi t. képviselőtársam elmondott, azt hiszem, nem kell reflektálnom, mert az ő szavaival nagyon sokat és alaposan foglalkoztak a ház ezen oldaláról úgy, hogy elmondhatjuk bízvást, hogy az ő szavain már többé sem szétszedni, sem czáfolni való nincs. A t. pénzügyminiszter úr a javaslat indokolásában azt mondja, hogy czukoriparunk a kiviteli jutalom megvonása, vagy leszállítása esetén teljesen ki lenne szolgáltatva a vele versenyzőknek, első sorban Franczia-országnak, a mely a rejtett kiviteli jutalmak mellé még magas összegü, nyilt kivitelü jutalmak engedélyezését is elhatározta, ki lenne továbbá szolgáltatva még Németországnak is, a mely a czukortermelést igen nagy mérvben emelte, és nagymérvü czukorkészletet szándékozván nyilt piaczra dobni, ezzel a czukorárakat igen mélyre nyomja le. Én azt hiszem, hogy ezen érvelést sem helyesnek, sem teljesen őszintének el nem fogadhatjuk. Nem fogadhatjuk el azért, mert ha még meg is szavaznánk ezen törvényjavaslatot, a helyzet Magyarországra nézve Németországgal és Franczia országgal szemben még akkor is nagyon kedvezőtlen lenne és nem is változnék semmit sem, mert hisz maga a pénzügyminiszter úr is elismeri, hogy Franczia országban sokkal magasabbra emelték a nyilt és rejtett kiviteli prémiumokat, mint a hogy azt mi emelni szándékozunk, Németországban viszont sokkal nagyobb mennyiségü czukorkészlet van és vár arra, hogy piaczra dobassék, semhogy mi azzal versenyezni képesek volnánk s így az a bizonyos inferioritás, a mely megvan különösen az angol piaczon, egyfelől a magyar, másfelől a német s a franczia czukor közt, megmaradna a jövőben is, mi tehát ezen prémiummal nemcsak hogy nem nyernénk semmit, hanem elmondhatnók, hogy a prémium-összeg tisztán kútba dobott pénz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az én szerény felfogásom szerint nem mondható helyesnek az, hogy mi nálunk sokkal gazdagabb és nagyobb jóllétnek örvendő államokkal akarnak versenyezni a prémium-politika terén. Minden állam oly eszközökkel harczol, hogy a maga közgazdasági érdekeit kielégítse, a milyenek rendelkezésére állanak. Franczia ország és Németország dúsgazdag államok és így természetesen mi ő velük a versenyt soha kibírni nem fogjuk, mindig alúl fogunk maradni s Fran-

Digitized by Google

cziaország s Németország mindig felül lesznek velünk szemben. Különben is nagyon elhibázott politikának tartom kiszakítani pártolás és megkülönböztetés végett a közgazdasági ágak közül egyet, kiszakítani egy olyan ágat, a melynél legföljebb 160.000 holdnak birtokosa van érdekelve. Egy ilyen, a többi közgazdasági ágakhoz képest mindenesetre alárendelt jelentőségű ágazatot nagy anyagi áldozattal pártfogolni, nem felel meg sem az igazság, sem a méltányosság követelményeinek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* de különösen nem felel meg azon magasabb közgazdasági ethikának és a közgazdasági ethika azon követelményeinek, a mely ethikáról igen szépen beszélt ugyanet árgynál itt, az országgyűlésen múlt évben lefolyt vita alkalmával Horánszky Nándor igen tisztelt képviselőtársam. Nekünk itt nem az a kötelességünk, hogy olyan rendszabályokat alkossunk, a melyek czélszerűek és üdvösek 160.000 hold birtokosára, nekünk a közgazdasági politikánkat sokkal szélesebb mederben kell megvetni; meg kell vetni olyan széles alapon, hogy minél többen élvezhessék azon üdvös közgazdasági politikának s az ország áldozatkészségének az áldásait. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt is mondja később a javaslat indokolásában a mélyen tisztelt pénzügyminiszter úr, hogy a kormány valamint eddig, úgy ezután is a kiviteli jutalmak megszüntetése mellett foglal állást, de természetesen csak elvben, mert gyakorlatban épen az ellenkezőt cselekszik, gyakorlatban nemcsak hogy nincs a mellett, hogy a kiviteli jutalmak megszűnjenek vagy leszállíttassanak, hanem ellenkezőleg épen fokozza a prémiumokat.

Ez az eljárás, a melyet itt a t. pénzügyminiszter úr követ, igen élénk világot vet a t. szabadelvű pártnak egész politikai rendszerére *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Merem ugyanis állítani, hogy ennek a rendszernek egyik alapköve az: elvben elfogadni minden jót, tényleg a gyakorlatban kiforgatni minden elméletileg hangoztatott elvet a maga valóságából. *(Élénk tetszés. Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Önök szabadelvűeknek nevezik magukat, önök azt hirdetik, hogy minden téren a szabadelvűség elveit kivánják érvényre juttatni, és a gyakorlatban mit látunk? A gyakorlatban látjuk azt, hogy az önök által elvileg szintén elfogadott sajtószabadság hamisítatlan megóvása helyett önök olyan intézmények alkotására törekednek, a melyek a sajtószabadságot korlátok közé szorítják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Önök elvben hangoztatják és hangoztatták azt is, hogy hívei az esküdtszéki bíráskodásnak, a gyakorlatban azonban hogy áll a dolog?

A gyakorlatban ide hoztak önök a képviselőház elé egy törvényjavaslatot, a mely nem helyes megalkotása, de valósággal torzképe az esküdtszéki bíráskodásnak, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a mely csak arra való, hogy a központi hatalom a maga bélyegét rátüsse az esküdtszéki ítélkezésekre is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Folytathatnám ezt a példálódzást tovább; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* rámutathatnék még arra is, hogy önök például a szabad választásnak is hívei, de azt hiszem, hogy ahhoz már csakugyan nagy elnézés vagy igen élénk fantázia kellene, hogy elismerjük, hogy a Magyarországon legutóbb lefolyt választások szabad választások voltak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És rátérek még arra, hogy önök elméletben például hívei a parlamentarizmusnak, a melynek egyik legfőbb elve a miniszteriumnak felelősségre vonása akkor, a mikor megérdemlik, de gyakorlatban ezt az elvet hogy érvényesítik? Épen tavaly, épen az igen tisztelt előadó úr, ha jól emlékszem, mutatott itt be egy pénzügyi bizottsági jelentést a fiumei kormányzósági palotára vonatkozólag, a melynek építése 3—400.000 forinttal, szóval igen sokkal került többe, mint a mennyiben az előirányozva lett. A pénzügyi bizottság a helyett, hogy igyekezett volna mezgyőződni arról, hogy honnan erednek azok a többlet-kiadások, a helyett, hogy azt indítványozta volna, hogy a pénzügyminiszter úr adjon erről egy felvilágosító jelentést, vagy rendeljen el a parlament vizsgálatot és győződjék meg az ügy valódi állásáról, a helyett egyszerűen beérte azzal, hogy tudomásúl venni javasolta a több százezerre rugó kiadásokat és mindössze azon szerény óhajának adott kifejezést, hogy jövőre ilyesmik elő ne fordúljanak. Ez, azt hiszem, t. ház, minden egyéb, csak nem helyes alkalmazása a miniszteri felelősségre vonás elvének. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek aztán teljes lehetetlenség, hogy mi bizzunk az úgynevezett szabadelvű politikának nem helyességében, de még csak őszinteségében is, mert hisz látjuk, hogy a túloldalnak az elvek csak arra valók, hogy ezeket szépen hangoztassa, de azokat gyakorlatban a maguk valóságából teljesen kiforgassa. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter úr a szőnyegen forgó törvényjavaslathoz csatolt indokolását azzal végzi, hogy: »Végül megemlítem, hogy e törvényjavaslatot az 1887 : XXIV. törvényczikkel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szerződés alapján az osztrák pénzügyminiszterrel egyetértőleg állapítottam meg.« Ha e mondattól eltekintenénk s a javaslatnak egyszerű elolvasása teljesen elegendő arra, hogy mindnyájan meg legyünk győződve arról, hogy e törvényjavas-

Digitized by Google

latot csakugyan az osztrák pénzügyminiszterrel egyetértőleg állapította meg a tisztelt pénzügyminiszter úr, mert ha valamely javaslaton rajta van az osztrák érdekelnek, az osztrák pénzügyminiszternek a keze nyoma, úgy ez a javaslat az, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* felesleges volt tehát ideigtatni azt, hogy ő ezt a javaslatot az osztrák pénzügyminiszterrel készítette, mert erről a nélkül is teljesen meg vagyunk győződve és fájdalom, — feltéve, hogy ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, — meg lesz győződve a maga nagy károsodásáról az osztrák is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen odaát Ausztriában idáig sem nagyon leplezték, de teljesen nyiltan hirdetni még sem merték azt, hogy Ausztria egész közgazdasági politikája Magyarország kizsákmányolására irányúl, most újabban azonban Lueger, Bécs városának császárilag megerősített polgármestere, a ki a molnárok kongresszusán egész fennen, minden himezés és hámozás nélkül jelentette ki azt, hogy ő mint Bécs városa polgármestere, ezen állásából kifolyólag kötelességének ismeri oda törekedni, hogy Ausztria régi befolyása Magyarországgal szemben helyreállíttassék, hogy Magyarországnak közgazdasági helyzete Ausztriával szemben az legyen, a mi régen volt, és kijelentette minden hímezés és hámozás nélkül, hogy ő valamint eddig is ebben az irányban működött, úgy jövőre is mindent el fog követni arra nézve, hogy ezen politika jusson érvényre. *(Igen! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Visszatérek egy perczre oda, a honnan kiindultam, hogy tudniillik *(Halljuk! Halljuk!)* szakértelemre van szükség mindnyájunk szerint arra, hogy valamely szakértelmet igénylő intézmény helyesen és jól alkottassék meg, de merem állítani, t. képviselőház, azt is, hogy maga a szakértelem egy dolog helyes nyélbeütésére még nem elégséges, az ilyen törvényjavaslasok elkészítésére is, a milyen az előttünk fekvő, nem elég maga a szakértelem, hanem kell ahhoz lelkiismeretes gondosság, kell erős hazafias érzés is. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* És kell különösen egy kis elszántság és bátorság a magyar közgazdasági érdekek megvédelmezésére. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* E nélkül az elszántság és bátorság nélkül legyen bár a pénzügyminiszter úrnak és az igen tisztelt túloldalnak a szakértelme bármilyen nagy, teljes sikert aratni és a mi érdekeinket Ausztriával szemben teljesen érvényre juttatni nem fogja soha. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezek után még nehány rövid észrevételt kivánok tenni azokra, a miket a t. előadó úr adott volt elő a jelentés beterjesztésekor. Azt mondta az előadó úr, hogy Francziaország és Németország czélja elnyomni a kisebb czukortermelő államokat, tehát Magyarországot is, és a kérdés szerinte az, hogy ebben a prémium-háborúban, a melyet világszerte folytat Francziaország és Németország, akarunk-e kapitulálni, igen vagy nem. A t. előadó úr úgy felel, hogy mi nem kapitulálhatunk. Én azonban, ha figyelembe veszem, milyen drága Magyarországnak ez a czukorháború, melyet nem is a saját érdekében, hanem szomszédja Ausztria érdekében folytat, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* habozás nélkül kész vagyok úgy felelni a feltett kérdésre, hogy sokkal okosabb, egy sok pénzbe kerülő háborút idejekorán szüntetni meg, mint később, mikor az áldozatok mindig nagyobbak lesznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az, hogy mi Európának nálunk sokkal gazdagabb országaival a prémium-háborút végtelenig fokozzuk, teljes lehetetlenség. Nekünk ebben a háborúban okvetlenül meg kell magunkat adni előbb vagy utóbb s ha már így áll a dolog, sokkal helyesebb, ha megadjuk magunkat minél előbb és azokat az anyagi eszközöket, melyek ekként szabad rendelkezésünkre maradnak, mert a prémium-háborúnak azokra szüksége nem lesz, a mi hazai czukoriparunk felsegélyezésére fordítjuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. előadó úr, áttérve a kartellkérdésre, egyszerűen annyit mond, hogy a kartellkérdés szerinte nem tartozik ezen törvényjavaslat keretébe. Ezzel szemben bátor vagyok hangsúlyozni, hogy de bizony ide tartozik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Később a t. előadó úr maga is nagyon hangsúlyozta azokat a mezőgazdasági érdekeket, miket szerinte e törvényjavaslat megszavazása előmozdítana. Ha tehát ő is elismeri, hogy a mezőgazdaság ezen kérdésnél érdekelve van, ő neki is kötelessége volna gondoskodni azon aggályok elhárításáról, melyek a mezőgazdasági érdekek útjában feküsznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De hivatkozom a tekintetben, hogy a kartellkérdés a czukorprémium kérdésétől el nem különíthető, egy oly autoritásra, kit annak el fog ismerni a t. előadó úr is s ez a mélyen t. pénzügyminiszter úr, ki tavaly, mikor ugyanezt a kérdést tárgyaltuk, nemcsak erősen belement a kartellkérdés tárgyalásába, hanem a ház előtt egyenesen kijelentette azt, hogy ő kész azt a legbehatóbb megvizsgálás tárgyává tenni, és ha egyáltalában lehetséges, kész megtenni adminisztrativ úton minisztertársaival egyetemben mindazt, a mi gátolni fogja, hogy a gyárosok a termelők érdekeivel szemben, s ezek károsítására kartelleket létetsítsenek. Ezzel maga a pénzügyminiszter úr is elismerte a kartellkérdés fontosságát; igaz, hogy ő azt, a mit igért, csak a czukoradó-kérdés végleges rendezése esetében kivánta megtenni, de azt hiszem,

Digitized by Google

hogy a kijelentés elvi becsén ez a clausula semmit sem változtat. A t. pénzügyminiszter úr a háznak nemcsak ezen oldalát, de különösen a mezőgazdasággal foglalkozó közönséget és az egész országot lekötelezte volna, ha azon tanulmányokat, miket a kartellkérdés tárgyában folytatott, most, mikor egy évvel továbbra szándékozik kitolni a prémiumfelemelést, velünk megismerteti s legalább nagyjából elmondja, mily intézkedéseket szándékozik tenni, a kartelleknek a jövőben való megakadályozására nézve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi a t. előadó úr beszédének azt a részét illeti, melyben a kérdés közjogi oldalával foglalkozik, itt is könnyen túlteszi magát a kérdés ezen oldalán; mert szerinte itt nincs szó közjogi kérdésről, hanem tisztán gyakorlati és czélszerűségi kérdésről. Nem akarom azzal gyanusítani az előadó urat, hogy ő a tőkének tán nagyobb becset és fontosságot tulajdonít, mint a közgazdasági élet többi tényezőjének: de annyit talán minden gyanusítás nélkül kijelenthetek, hogy az a könnyedség, melylyel magát a kérdés közjogi részén túlteszi, erősen kapitalista ízű. Ép a nagy tőke emberei azok, kik akkor, a mikor tőkéjük hasznosításáról van szó, minden egyéb, azzal szorosan összefüggő dologról megfeledkeznek, nem néznek jogot, méltányosságot, sokszor még az erkölcsiség elveit sem, csakhogy a tőke hozamát fokozhassák. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azzal, vajjon e javaslat Ausztriának vagy Magyarországnak fog-e inkább előnyére válni, nem foglalkozik az előadó úr. Csak sejtem, hogy azért nem teszi, mert ő sem birná e párhuzamot úgy megvonni, hogy ki ne tünjék, mennyivel hasznosabb e javaslat Ausztriára, mint ránk. De már azzal foglalkozik, hogy kinek fog inkább ártani, ha e javaslat nem emelkedik törvényerőre? Kiemeli ugyanis, hogy Ausztria a prémiumrendszer megszüntetését könnyebben viselné el, mint mi; mert hisz a mi czukoriparunk még fiatal, míg Ausztriában régi gyárak vannak, melyek, úgymond, hosszú évek kedvező konjunkturái közt már megerősödtek. Hát, t. előadó úr, ha két állam vámközösségben él és valamely iparág az egyikben gyöngébb, a másikban erősebb: az következik-e ebből, hogy az az állam, melyben az az iparág gyengébb, évenkint százezrekkel többet fizessen az erősebb javára, mint a hogy mi prémium fejében 500.000 forinttal többet fogunk fizetni az osztrák czukoripar javára? Ez ellenkezik minden józan közgazdasági politikával, mert csak az lehet a helyes politika, mely az erőset kényszeríti arra, hogy a gyengébbet támogassa és nem fordítva. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter úr kilátásba helyezte ugyan, hogy majd ha revideálják a vám- és kereskedelmi szerződést, abba oly rendelkezések fognak felvétetni, melyek szerint minden állam csak a maga tényleges kivitele után fogja megfizetni a prémiumot, egyuttal azonban úgy a tavaly beterjesztett javaslatban, mint az ideiben is nagyon hangsúlyozza, hogy ő minden lehetőt elkövet arra nézve, hogy a prémium-politika világszerte megszüntettessék és hogy ő ezen felfogásának ad és adott kifejezést a külföldi államokkal szemben.

Mennyire fog sikerülni a pénzügyminiszter úr ezen felfogásának érvényt szerezni, mennyire nem azt nem tudom, de megvallom az osztrákok azon készségéből, mely szerint ők belementek abba, hogy az államok kivitele arányában járuljanak a prémium összegéhez, majdnem azt vagyok hajlandó következtetni, hogy a prémium-politika idejének talán ütött végórája és hogy az osztrákok épen azért járultak ezen igazságos arányhoz, mert tudják, hogy arra már nincs sokáig szükség. És akkor, hogy fog állani a helyzet? Úgy, hogy akkor az osztrák a markába nevet és konstatálja, hogy a míg volt prémium-politika a monarchiában, addig Magyarország 4—500.000 forinttal pótolta meg évenként az osztrák prémiumot, mikor pedig már nem lesz szükség a prémium-politikára, akkor be lesz hozva az igazságos arány Ausztria és Magyarország között. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hogy ebből az igazságból Magyarországnak semmi haszna nem lesz, azt hiszem, mindenki beláthatja.

Utal az előadó úr beszédében még arra, hogy abban az esetben is, ha Magyarországon meg volna az önálló vámterület, fel kellene emelni és fenn kellene tartani a mai prémiumot, mert szerinte csak abban az esetben birjuk ki Németország, Francziaország és az Ausztriával való versenyt. Hát én bátor vagyok állítani, hogyha az önálló vámterület megvolna Magyarországon, akkor űzhetnénk olyan politikát a czukoripar terén, a mely lehetővé tenné, hogy a magyar czukorgyárak összes produktumait itt az ország területén belül fogyasszuk el. De merem állítani, hogy egy kis különbség mégis volna az esetben is, ha Magyarországon megvolna az önálló vámterület, az tudniillik, hogy az a 4—500.000 forint, a melylyel eddig megpótoltuk az osztrák ipar javára a prémiumot, teljesen elesnék. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azután, ha csakugyan létesül Magyarországon az önálló vámterület, az — legalább a mi meggyőződésünk szerint — oly nagy anyagi előnynyel járna és oly közvagyonosodást idézne elő, hogy akkor mindenesetre könnyebb volna nekünk elviselni a prémium-rendszert, mint most. Nem olyan csekély dolog nekünk az a 4—500.000 forint, melyet az osztrák ipar javára évenként kidobunk.

Digitized by Google

Hiszen gyakran jutunk abba a helyzetbe, mi is az ellenzéken, hogy egyik-másik miniszter úrnak figyelmébe ajánlunk egy-egy intézményt közoktatási, földmívelési, kereskedelmi vagy iparügyi téren és akkor igen gyakran halljuk a miniszter uraktól, a mikor pedig csak egy pár száz vagy egy pár ezer forintról van szó, hogy én nagyon helyeslem az előadottakat, elvben pártolom, de fájdalom, kezem meg van kötve, nem vagyok abban a helyzetben, hogy a jövő évi budgetbe a megfelelő összeget felvegyem. Nagyon különösnek tartom, hogy midőn tisztán magyar érdekek felkarolásáról van szó, mikor szó van egy népiskolának, egy gimnáziumnak állami segélyezéséről, akkor a pénzügyminiszter úr előveszi a veres rajzónt és ugyancsak kegyetlenül huzgálja ki a számokat miniszter-társai előirányzatából, mikor azonban évenként 4—500.000 forint, idegen érdekek támogatására rendelt összegről van szó, a legnagyobb könnyedséggel terjeszti be a törvényjavaslatot és a többség egész könnyűséggel szavazza meg ezen nagy összeget. *(Igas! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mielőtt a beszédemet befejezném, *(Halljuk! Halljuk!)* még csak egy sajátságos jelenségre akarom a t. ház figyelmét felhívni. Sajátságos az, hogy valahányszor revizió alá kerül az Ausztriával való közgazdasági kiegyezés, azok részéről, a kik hivei a 67-es kiegyezési alapnak, rendszerint felhangzik itt a házban, a sajtóban, meg másutt is országszerte az a kivánság, hogy erős többségre van szüksége ennek az országnak arra, hogy Ausztriával helyesen tudja megcsinálni a közgazdasági kiegyezést és meg tudja védelmezni a magyar érdekeket. És többnyire úgy is van, hogy akkor, a mikor ezen szerződések revizió alá kerülnek, a t. kormány háta megett mindig nagy és erős többség van. Azt kellene ebből következtetnünk, hogy erre a nagy többségre azért van szüksége a kormánynak, hogy vele a magyar közgazdaság érdekeit annál erősebben, annál hatályosabban legyen képes Ausztriával szemben megvédelmezni és tényleg mit tapasztalunk, azt hogy az a közgazdasági kiegyezés, a melyet itt nagy többség szavaz meg, mindig annak az Ausztriának válik előnyére, melynek kormányai erősek, erősek annak daczára, hogy hátuk mögött gyenge többség ül. Én ezt a sajátságos jelenséget nem tulajdoníthatom egyébnek, mint hogy odaát Bécsben az a felfogás uralkodik, hogy a kiegyezésnél nem azoknak a magyar érdekeknek kell érvényesülniök, a melyek jogosak, de érvényesülniök kell azoknak az osztrák érdekeknek, a melyek könnyebben vihetők keresztül itt Magyarországon a többség erős volta miatt, sokszor a magyar érdekek rovására. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ausztriának nem hogy szerencsétlensége, de valóságos szerencséje velünk szemben az, hogy ott ziláltak a parlamenti viszonyok, mert — így volt a múltban és nagyon félek, hogy így lesz a jövőben is — hogy mentől ziláltabbak, mentől rosszabbak a parlamenti viszonyok Ausztriában, annál kedvezőbben alakúl a közgazdasági kiegyezés Ausztriára nézve. Ennek egyik előizelítőjét látjuk már a quótában, a melyet épen azóta kezdtek 43%-ra felfokozni, a mióta az osztrák parlamenti viszonyok bomlottságnak és ziláltságnak indúltak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekünk tehát abból, hogy a kormányt erős többség támogatja, nemcsak hogy hasznunk nincsen, hanem ellenkezőleg még igen érzékeny kárunk van. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek után, úgy lévén meggyőződve, hogy e törvényjavaslat egyik szeme annak az erős, fájdalom, eddig szétbonthatatlan láncznak, a mely bennünket Ausztriával összekapcsol, hogy e törvényjavaslat oly aranyfonál, a mely nekünk nem arany, de Ausztriának az, és a mely bennünket Ausztriához fűz, Ausztria érdekében és Ausztria javára, és mert nemcsak nekem, de t. elvtársaimnak is egyik főtörekvésünk az, hogy ezt az erős lánczot széttörjük s ezt az aranyfonalat szétszakítsuk, ennél fogva a beadott törvényjavaslatot el nem fogadom, hanem pártolom az ezen oldalról beadott törvényjavaslatokat. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. képviselőház! Van nekünk Biharmegyében egy Debreczenből kiágazó viczinális vasútunk, a mely arról nevezetes, hogy a mikor elkészült, legelőször czukorrépát szállítottak rajta. *(Halljuk!)* A vasút első keresete tehát czukorrépából eredt. Mikor a viczinálist létesíteni akartuk és konferencziákat tartottunk egyik-másik községben, egyebek közt egyik konferenczia alkalmával egy nagyközségnek minden jelenlévő megbízottja ellene volt a vasút gondolatának; egyetlen egy öreg apátplébános volt csak, a ki azt mondotta, megbánja ezt a község, mert a vasút nagyon előnyös lesz a községekre és városokra. Be is bizonyította ezt; de nem hallgatott szavára saját községéből senki. Mikor azután összegyűltünk bankettra, az ebéd alkalmával felköszöntöttem az öreg apátplébánost, mint bölcs férfiút és én mint kálvinista pap éltettem a római katholikus papot. Ő felköszöntőmre válaszolva, — mindössze két-három szó volt a felelete — azt mondotta, hogy minden ellentétes álláspont daczára az legyen a jelszó, hogy szeressük egymást; szeressük azokat is, a kik a vasút kérdésében velünk, az azt mindenáron létesíteni

Digitized by Google

akarókkal szemben ellentétes álláspontra helyezkedtek, s hozzájárulásukat megtagadták.

T. ház! Ennél szebb jelszó nem is lehet. Mi a szeretet hirdetői vagyunk, és ez az álláspont kezd tért foglalni itt a t. képviselőházban is. Ime a tegnapi napon két szónok is hivatkozott a mi részünkről egyszerre arra, hogy mi minden gyűlölködés és személyeskedés érzése nélkül, csupán elvi szempontból, az álláspontért magáért folytatjuk küzdelmeinket a nagy többség ellenében. E szónokok felszólalásaikban szintén a szeretet jelszavát fejezték ki, de nem nagy foganatja lett, mint tapasztaltuk, *(Igen! Úgy van! a szélső baloldalon.)* sőt ellenkezőleg következett be, úgy hogy bármennyire hódolok az eszmének, én ma már nem merem azt mondani, hogy szeretjük egymást, hanem csak azt mondom, a többség felé fordúlva, hogy ne haragudjunk egymásra! *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Hangok jobbfelől: Dehogy haragszunk!)* Hiszen szeretetreméltóbb ellenzék alig ült még az ellenzéki padokon, mint épen mi. *(Derültség.)* Ezt az állításomat megindokolom.

Ha a kormány javaslatait fel se vennők, hanem csak könnyedén keresztül siklani engednők, azt mondaná a t. túloldal: »Mily elbizakodott emberek ezek? Talán magukat tartják legokosabbaknak, hogy a más bölcs javaslataira rá se ügyelnek?« De mi ellenkezőleg minden javaslatot a legnagyobb figyelemben részesítünk, mert még a múlt évben ezt a javaslatot alig 8—10 szónok méltatta figyelemre, igaz, hogy az is mind ellene beszélt akkor. Most én már Istennek jóvoltából azt hiszem, lehetek valami 30-dik szónok azok előtt, s kik még utánam következnek vagy huszan.

T. ház! Ez a figyelem a mi részünkről származik az ügy iránti meleg érdeklődésből, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* származik egy, a törvényjavaslattal szemben mindenkire köteles tiszteletből. Azt hiszem, hogy még a javaslatot beterjesztő pénzügyminiszter sem hitte volna, hogy így felvigye az Isten a dolgát ezen szerény két szakaszból álló törvényjavaslatának. *(Derültség. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A múlt alkalommal, nem nagyon régen, hallottunk itt valami hegedűszóról, hegedülésről, sőt behegedülésről. Az eszmetársulás folytonossága folytán legyen szabad nekem a hegedűszóról, annak rokonfogalmára, a tánczra gondolni és arra kitérni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Mikor az ellenzék kötelességszerűleg a törvényjavaslatot ily nagy figyelemre méltatja, akkor nem tesz egyebet, mint azt, a mit minden eszme, minden gondolat, minden elv elbírálóinak cselekedni kötelességük. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy öreg jó professzor régen megmondta, mikor feladta a thémát, hogy úgy bánjatok ezzel a thémával, mint a jó tánczos a tánczosnéjával, hogy nemcsak egy oldalról egy oldalra, hanem jobbról-balra, előre-hátra minden oldalra megforgassátok. Az ellenzék, ebben azt hiszem már mindenki igazat ad, a jó tánczos kötelességét teljesíti, mikor a javaslatot jobbra-balra, előre-hátra, minden oldalra megtánczoltatja. Mert valamint a tánczközben tűnik ki a tánczosnak ügyessége, ereje és finomsága és a tánczosnénak az ő bájos volta, kellemessége és a tánczművészetben való ügyessége, azonképen tánczoltatás közben hullanak le esetleg, — mert történhetnek oly esetek — a tánczosnénak hamis bájai, *(Derültség.)* az álfrizura, az arcz ékes hamis rózsája stb. Nem akarok egészen a részletekbe menni, hanem a mint áll az, hogy a midőn a hamis bájak s álmezek, álszépítő eszközök lehullottak, akkor a szemlélő előtt egy silány, selejtes váz áll, épen így jár a t. pénzügyminiszter úrnak két selejtes szakaszból álló javaslata az ellenzék tánczoltatása közben. *(Derültség és helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, hogy az eddigi tánczosok minden, szép hegedűszóban előadott cziczomát letánczoltattak róla; pedig szép hegedűszóval volt bekisérve, azzal volt beterjesztve, hogy az a magyar gazdák érdekében történik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ez oly szokatlan hang, hogy mikor az ember azt hallja, hogy a magyar gazdák érdekében történik valami, szinte felvillanyozódik az embernek szíve, lelke, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* örömmel dobog a keble, mert a ki a magyar gazdák iránt rokonszenvet és jóakaratot nem érez, az a mostani, kiváltképen való válságos időpontban és válságos viszonyok között, az Magyarországon nem magyar érzésű ember, nem is magyar ember. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És rokonszenvet, jóakaratot a magyar gazdaközönség iránt csak nagyon ritkán láttunk idáig. A magyar gazdának csak ellenségei vannak; csak súlyos terhek és átkok nehezedtek reá. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az elemi csapások özöne; a sokféle, gyógyíthatatlan és nagy anyagi romlást hozó állatbetegségek, közelebbről a saját kebelünkön felmelengetett és általunk magyar gazdák által nevelt szegény mezei munkásosztály, a melynek jó része kebelünkön melengetett kigyónak bizonyúlt, a mikor álprófétáik hamis tanácsaira hallgatva, az ő ápolói, a magyar gazdák ellen feltámadtak. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mindezekhez a magyar gazdákra nehezülő sötét átkok és terhekhez méltó koronakép járúlt hozzá az uralkodó veszedelmes rendszer, mindenekfelett

Digitized by Google

pedig a rossz kormányzás. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) A rossz kormányzás, a mely a gazdák érdekét kellő figyelemben nem részelteti, a mely a gazdák érdekében kellő orvosszerekről nem gondoskodik. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Hányszor volt meg a jó tanács? Nemcsak itt az ellenzéki képviselők részéről, hanem kivülről az országból is arra nézve, hogy ipar- és kereskedelmi kamarák, gazdasági egyesületek a vidékről egymásután küldözgették különböző irányú kérelmeiket, de minden kérelmeik közt a legfontosabbat, hogy gondoskodjék már a kormány a magyar gazdasági állapotok teljes és gyökeres, egy vágással való megjavításáról az önálló vámterületnek a megszerzési eszközeiről. (*Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

És, t. ház, nincsen Magyarországon oly erős kéz, a mely ehhez a kérdéshez hozzányúlni merészelt volna. Az lenne pedig igazán a gazdaközönségnek jóbarátja, az lenne a gazdasági válságnak a megszüntetője, a ki erre a térre irányozná figyelmét és az a miniszter érdemelné meg azt a nagy szeretetet, a melylyel iránta mindenkinek viseltetni kellene, a ki ezt a nagyfontosságú kérdést megbolygatni merné, ez volna neki hazafias kötelessége, mert e nélkül nem lesz Magyarország! (*Ugy van! Ugy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.*)

De azt mondhatná valaki, s kiváltképen a törvényjavaslatot mint táncozosnőt ide kisérő s a garde de dames szerepét vivő pénzügyminiszter úr, hogyne gondolkoznánk a magyar mezőgazdák helyzetének javításáról? Itt van ez a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat, ez a gazdák érdekében hathatós eredményeket fog előidézni.

T. ház! Én, mindazoknak, a kik ezt a törvényjavaslatot s általában magát a czukorrépatermelést a gazdák érdekében levőnek vagy pláne a gazdák súlyos helyzetére javító eszköznek tekintik, én azt mondom, hogy nincsen tökéletesen igazsága, mert nem egyéb az a czukorrépa-termelés, olyan orvoslási mód, mint mikor a szegény embernek a karja fájt, megsebesült és orvosszert adtak neki, de a flastromot nem a sebre, hanem kivül a kabátja ujjára ragasztotta. Természetesen elszáradt a karja az ilyen orvoslási módszer mellett. Épen igy semmi sem lesz a magyar gazdaközönség sorsának javításából ezzel a czukor-prémiummal és czukorrépa-termeléssel sem. Én nem a levegőből beszélek, hanem a gyakorlatból, a tapasztalásból, mert abban a czukorrépában, a mit az a viczinális vasút, a mint előbb mondottam, legelőször szállított el a községünk határáról, nekem is volt vagy másfélezer mázsa czukorrépám, bár ne lett volna. (*Derültség.*)

Hát, t. ház, a gazdaember szorongatott helyzetében nagyon hallgat a jó tanácsokra, a melyek sokszor rosszaknak bizonyúlnak, és hallgat arra az elvre is: mindent megpróbáljatok és a mi jó, azt megtartsátok. Ezen elvnek hódolva, mások tanácsára megpróbáltam én és a község gazdáinak nagy része a czukorrépa termelést egy esztendőben és kiszámítva a nagy gondossággal kezelt répatermelésnél felmerült költségeket, és elszámolás után egybevetve az eredményt, azt tapasztaltam, hogy én holdankint 3 forint 70 krajczárokat ráfizettem a czukorrépatermelésre, nem számítva még azt sem, hogy óriási őszi sárban rettenetes küzdelemmel lehetett csak elszállítani a vasuti állomáshoz, a mely szállítási idő alatt a vetéshez kellett volna látni és a következő esztendő terméshozama is megromlott vele; nem számítva még azt, hogy egynéhány igavonó jószág megbénúlt és mustrába kerűlt miatta.

Hát mondom, ilyen jövedelmet ad a gazdaembernek a czukorrépa-termelés. Meglehet, hogy ez nem mindenütt van igy, meglehet, hogy más vidékeken talán kedvezőbb a talaj és kedvezőbbek a termelési viszonyok, mint nálunk; elég az hozzá, bármilyen kedvező legyen, azt állítani, hogy a czukorprémiumról szóló törvény a gazdának javára lesz, jogosan nem lehet és én ezt merően tagadom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ha a javaslatban az foglaltatnék, hogy a gyárosoknak érdeke szempontjából kell ezt megcsinálni, ugyanakkor toldalékképen oda fért volna még a két szakaszhoz egy harmadik, hogy a répa beváltási ára felebb emeltessék és a gazdaközönség a nagy uzsorával üzérkedő gyárosoknak ki ne szolgáltattassék. Akkor már elhiszem, hogy a gazdaközönség érdeke is szem előtt tartatott volna. De hiszen most a prémium-osztogatás jóformán ismét visszacsik a szegény gazdaközönség nyakába, sőt általában az ország összes lakosainak nyakába, mert a gazdák és az ország lakosai, a fogyasztók fizetik meg minden egyes esetnél a prémiumoknak nagy összegét. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) A termelő iszsza meg a levét a prémiumosztogatásnak, nem hasznát veszi annak, hanem kárát vallja. Pedig a magyar gazdaközönség fizet prémiumot eleget. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Fizet prémiumot legalább húszféle adónemben az államnak, fizet prémiumot a községnek, vármegyének, grasszáló hivatalnokoknak, szolgabíráknak és csatlósainak, fizet prémiumot a magyar gazdaközönség a tekintetes, nagyságos, méltóságos és kegyelmes nyugdíjasoknak. (*Tetszés a szélső baloldalon.*) Ezenkivül fizet prémiumot, a vallás, az egyház, a

Digitized by Google

tudomány, a művészet oltárára, mert semmi körülmények között sem hagyja elzülleni egyházát és meggyengülni a vallásos érzetet a polgárok kebelében, mert látja, hogy az egyház iránti hűségre, a valláserkölcsi tisztaságra, az igaz vallásosságra, a becsület, a magyar kötelességérzet és a magyar hazafiság szempontjából, a legutolsó polgárnak is nagy szüksége van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezekre a nemes célokra, a valláserkölcsi élet, tudomány ama előmozdítására, szives örömmel adja tehát a jutalékot, bármily csekély javaiból a magyar gazda. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mire pedig nem szivesen adja, azokra a célokra az adóprések kipréselik a zsebükből. *(Úyy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondom, t. ház, hogy le a kalappal a magyar mezőgazda előtt és tiszteljük azt a közönséget, a mely a reá nehezült terhek iszonyú nyűge alatt is igyekszik megfelelni polgári kötelességének, vallása és egyháza iránti hűségének, de épen azért, a mikor térdet hajtunk előtte, ne prémiumokkal, ne ilyen prémiumos törvényekkel igyekezzünk jönni segítségére, hanem hathatós eszközökkel, gyökeres reformokkal. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Töröljön el a kormány akkor inkább minden prémiumot, vegye revizió alá a nyugdíjról szóló törvényt, töröljön el minden miniszteri, főispáni nyugdíjat és tegyen lépéseket az önálló vámterület érdekében, azt szerezze meg és biztosítsa, állítson önálló magyar bankot és ha a gazdától már elvette a regále-jogokat, jövedelmének egyik főforrását és ennek helyébe a nyakába vetette az óriási fogyasztási adó-terheket, legalább gondoljon már egyszer nem az adó-terhek emelésére, hanem azoknak apasztására *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és pedig gyökeres, nagymérvű apasztására és töröljön el egyes adónemeket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha pedig azt mondaná erre az igen tisztelt pénzügyminiszter úr, hogy minden eddigi krajczáros bevételre szüksége van az álladalomnak, akkor én azzal felelnék vissza neki, minek osztogatja tehát az osztrák czukorgyárosoknak a milliókra menő prémiumokat *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és miért nem szerzi meg azt a magyar kincstár javára. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A prémium elve magában véve, ha nem volna olyan veszedelmes és nem járna kárral, nevetséges és nem illik egy álladalom méltóságához. A prémium, a jutalékosztás iskolásgyermekeknek való, hogy vegyenek rajta sárgaczukrot, a prémium való a jó, hűséges cselédeknek, nem pedig idegeneknek, hogy gazdagabbak legyenek általa, a népek millióinak kárára.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A míg a kormányzat olyan irányban nem kezdi akcióját és nem fejti ki tevékenységét, a mely irányzat határozottan a magyar gazdaközönség javára lesz, addig minden eszközzel ellene kell lennünk annak a kormányzati irányzatnak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Politikai téren a prémium nem is erkölcsös dolog, ennél a mostani kérdésnél pedig épen visszaélés is eszközölhető vele. Hiszen ebben a törvényjavaslatban, illetőleg ennek törvénynyé hozásában is tisztán a legnagyobb fontosságú érdek dominál, az van ennek a háta mögött, csakhogy nem magyar politika, nem magyar érdekben kifejtendő politika, hanem az osztrák czukorgyárosok érdekében az osztrák kormánynak van erre szüksége, hogy azt az egynehány osztrák czukorgyárost megnyerje magának korteseszközül. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt elismerik a legnagyobb tekintélynek örvendő publiczisták is és nyilván traktálják ezeket a lapokban. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Azt kérdem, hogy ilyen logikával, a melylyel ezt a czukoradóról szóló törvényt meg akarják csinálni, vajjon nem állunk-e itt előtte a prémiumok szakadatlan és beláthatatlan lánczolatának, mert ezzel a logikával épúgy lehetne majd prémiumot adatni később — talán fognak is — a sörgyárosoknak, azt mondván szemfényvesztésképen, hogy a sörfogyasztás emeli az árpatermelést, tehát tisztán látható, hogy a magyar gazdák érdekében van. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Az ilyen logikával nem lehet-e majd azt mondani, hogy adjunk prémiumot a kötélgyártónak is, mert az a kendertermelést emeli fel és az is a magyar mezőgazdának van közvetve. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! A midőn ennyi kifogást lehet tenni ezen törvényjavaslat ellen, ugyanakkor nem felesleges megemlíteni, hogy mi volna inkább a kötelesség. A gyermek is átláthatja, hogy a magyar közönség és Magyarország összes lakosai érdekében az volna inkább a kormány kötelessége, hogy szállítsa le a czukoradót, hogy nagyobb legyen a fogyasztás, hogy a szegény ember is fogyaszthasson czukrot, mert bizony elég keserű a szája íze, és érdemes volna már arra is gondolni, hogy édesítse meg szája ízét a sokféle politikai és minden napirenden lévő keserűségek közt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez a javaslat nemcsak, hogy nem a gazdák érdekében való, de nem is magyar érdekben, hanem tisztán osztrák érdekben született meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt nemcsak én mondom, hanem ezt nyiltan bevallotta sokkal nagyobb ember, az, a ki köztünk e házban e mai napon a legnagyobb ember, a múlt évi előadó úr mondta, a mikor ezt a törvényjavaslatot egy

Digitized by Google

évre törvénynyé megcsinálták, igen, a mai napon itt elnöklő t. Láng Lajos úr mondta a következő szavakat a múlt évi előterjesztésében *(olvassa)*: »Ez a törvény kétségtelenül sokkal nagyobb fontossággal bír a monarchia másik államára Ausztriára nézve, a hol a czukortermelés sokkalta nagyobb, de azért mi reánk nézve is fontos, hogy a czukoripar hanyatlásnak ne legyen kitéve, mert ezt végső sorban a magyar mezőgazdaság is megsínyli.« Ugy-e, hogy szakavatottabb, nagyobb tekintélyre alig hivatkozhatnám. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tisztán megmondotta a múlt évben az előadó úr, hogy ez osztrák érdekben történik, mert ott sokkal nagyobb a czukoripar és a magyar mezőgazdaság csak végső sorban sínylené meg a czukorgyártásnak Magyarországon való hanyatlását. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem illuzórius állapot-e az, hogy itt nyiltan bevallják, hogy osztrák érdekben sokkal fontosabb egy a magyar képviselőházban megalkotott törvény, mint magyar érdekben és az államfentartó elem csak végső sorban, csak a szerencsétlenségek végén jönne számításba *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Valami visszatetsző állapot ez. Hanem azért köszönet ezért az őszinte nyilatkozatért, mert megkönnyíti az ellenzék álláspontját. És ha mi agyontánczoltatjuk ezt a törvényjavaslatot és lehullatunk róla minden hamis ékességet, az előadó úr legkegyelmesebb kezekkel maga tépte le minden czopfját. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy másik nagytekintélyű szakférfiúnak előadásából azt olvassuk, hogy ezen kérdésnél Magyarország csak 14 1/4, Ausztria pedig 85 3/4 %-ig van érdekelve. Én egy oly törvényjavaslatért itt a magyar képviselőházban, hol a magyar érdek csak 14 és töredék százalékkal, Ausztriái hatszorta több perczenttel szerepel, mint magyar képviselő lelkesedni nem tudok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezen törvényjavaslatnál nem lehet a külföld példájára hivatkozni és azt mondani, hogy Francziaországban, Angliában és Németországban mindenütt van czukorprémium, még pedig nagyobbmérvű, mert azok nem idegen gyárosok feneketlen zsebébe hullatják a prémiumok milliói t, hanem maguknak s ott marad az ország javára a közönség boldogítására. *(Igaz! Úgy van! szélsőbalon.)* Mi pedig idegeneknek dobáljuk ki a keserves verejtékkel szerzett filléreinket, millióinkat. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nálunk a fogyasztó-közönség fizeti a prémiumot és pedig minél nagyobb az, annál nagyobb mértékben terhel minden egyes fogyasztót. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy veszi az ki magát, hogy a legutolsó szegény magyar iparos vagy földmíves család, melynek feje alig bírja megszerezni a mindennapi élet fentartásához szükséges garasokat, az fizessen az osztrák gyárosoknak, hogy azok kortes-szolgálatot tegyenek az osztrák kormánynak, hogy az meg tovább is uralkodhasson a magyar kormány s Magyarország felett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Rámutattak itt és nem lett megczáfolva, hogy voltaképen ezen javaslatnak gyakorlati értéke a közel jövőben nem is lehet, mert a kik közjogi szempontból foglalkoztak e kérdéssel, kimutatták, hogy Ausztria ez idő szerint — nem tudhatni meddig — nem is szerződőképes. S a kormány mégis szinte ölébe akarja rakni a kész törvényt! De nemcsak ezzel van igy a magyar kormány, hanem mindenben. Mindig ő kezdi a megaláztatásig menő udvariasságot az osztrák kormánynyal szemben. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Tavaly az előadó úron és a miniszter úron kivül senkisem állott fel e javaslat védelmére. Az idén előállt egy nagy gyakorlati gazda: Arányi Miksa úr. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Nem akarok Mócsy képviselő úr példája szerint aránytalanul foglalkozni Arányi úrral, mert ő ősz óta majdnem minden beszédébe belevitte Arányi urat. De most mégis foglalkoznom kell vele; mert ha egyszer hozzá mer szólni e kérdéshez, csak kell egy kis szakértelmének lennie. Nekem is van egy kis szakismeretem a répatermelés terén. Azért szóba állok vele, Arányival egy parányit. *(Derültség.)*

Azt hiszem, ha Arányi Miksa úrnak elébe tennének egy czukorrépát, egy oberndorfi sárgarépát és vörösrépát, egy »mammuth«-ot, egy olajbogyóalakú répát, egy tarló-répát, egy murokrépát és egy petrezselymet és megkérdeznék, melyik ezek közül a czukorrépa: ő a petrezselyemre mutatna, mert az a legvékonyabb, azt lehet a legkönnyebben czukor módjára szopogatni. *(Élénk derültség a szélső baloldalon. Zaj jobbról.)*

Nagy Mihály: Hallatlan szellemesség!

Marjay Péter: Én is azt tartom, hogy ez igenis szellemes igazság!

Elnök: Ne méltóztassanak konverzálni!

Marjay Péter: Előrebocsátottam: szeressük egymást, ne haragudjunk egymásra, hát ez a konverzálás, bár köszönettel fogadom az elnök úr figyelmeztetését, csak szeretetből származik. De én az ilyet gyakorlatban is láttam. Egyszer egy úri emberrel a mezőgazdaságomban járkálva, kérdeztem tőle, mondja meg egy seprűnek való czirokról, hogy micsoda? Hát azt mondja ő: nem sikerült tengeri. *(Derültség a a szélső baloldalon.)* Én, bár nagyon sokra becsülöm Arányi Miksa úr szakismeretét más téren . . .

Arányi Miksa: Bízza csak azt én reám!

Justh Gyula: Beszéljen külön! Válaszolni kell a mondottakra.

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Zaj.)*

Marjay Péter: Ugy látszik s úgy is van, hogy Arányi Miksa képviselő úr nem volt itt beszédem kezdetén. Én a szeretet nagy törvényét hangoztattam és azt mondtam, ha nem is szerethetjük egymást, legalább ne haragudjunk egymásra. Arányi Miksa képviselő úr mégis haragszik. *(Ellenmondás jobbfelől. Arányi Miksa mosolyog.)* Most már látom, hogy nem haragszik, mert mosolyog. Én csak azt akartam mondani, hogy lehet az ember az elméleti téren bármily ügyes, lehet bizonyos kérdésekben valóságos tekintély, kitűnő ember, de a gyakorlati kérdésekben bizony lehetnek tévedései. Épen azért, a mit nem méltóztatott Arányi Miksa képviselő úr hallani, én azt bizonyítottam, hogy a czukorrépa-termelés egyáltalában nincs a gazdaközönség javára, legalább nincs egy részének javára, mert az hátrányokkal túlkiadásokkal jár. A szegény gazda nem tud örökké buzát, rozsot, árpát vagy tengerit termelni, hanem a váltógazdaság kényszerhelyzeténél fogva belemegy a czukorrépa-termelésbe. Akkor, mikor helyzetén javítani akarunk, ne azzal javítsunk, hogy prémiumot osztogassunk a gyárosoknak, a kik kizsákmányolják a gazdát, hanem vétessük meg tisztességes áron a gazda által termelt répát.

Szólanom kell még arról a hanyatlásról, a melylyel ezen törvényjavaslatnál tanúsított magatartását az ellenzéknek némely oldaláról birálgatják és hogy milyen hangon kritizálják. Azt mondják, hogy az embert barátjairól, a madárt tolláról és némely állatot hangjáról lehet megismerni. Itt, ebben a házban, a törvényhozás szinhelyén nem hallottunk a javaslat mellett érveket, sem nem hallottunk ilyen kárhoztató, kritizáló hangokat, hanem hallottunk igenis a sajtónak egynémely részében. Nem nagyon érdemes ugyan, hogy a sajtónak az ellenzék ellen támadó részét s annak magatartását, mi, a kiknek lelkiismeretünk és tiszta félremagyarázhatlan magatartásunk minden támadás ellen tisztán megőriiz bennünket és nem szükséges nagy figyelmet vetnünk az ellen a nevetséges vád ellen, a mit legközelebb a kormánynek egyik legtekintélyesebb lapjában olvashattunk, hogy mi volnánk a szoczializmusnak terjesztői és mi volnánk minden bajnak az okozói. Ezt józan ítéletű, higgadt, elfogulatlan ember előtt czáfolgatni nem kell, mert az ellenkezőjéről minden ember megvan győződve. Hogy mi így tartjuk ki a mi kötelességünk nagy munkáját hetek óta ebben a meleg időben is, ennek az oka nem épen mi vagyunk, hanem oka a kormány, a miniszterelnök, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a ki nemcsak makacs gyermek módjára viseli magát, hanem megcsökönyösödött konokságig megy el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert e törvényjavaslat nem az ajtón jön be egyenesen, hanem hátulról, a kerítésen ugrik be. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig a bibliában is meg van mondva, hogy csak a farkas ugrál a kerítésen a bárányok közé hátulról, az egyenes ember, egyenesen, elől jár. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy másik törvényjavaslatnak, mely akotmányos jogunkat gyökereiben érintette és támadta, mely ellen a nemzeti közérzület, az igazi magyar szellem, mint egy ember felzúdult. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy másik javaslatnak a félretételével csempésztetett ez ide. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Veszedelmes irányzat és rendszer uralkodik itt a képviselőházban. Mindig azt gondolja a kormány és az uralkodó nagy párt, hogy csak az a helyes, az a bölcs, az a jó, az az üdvös, a mely onnan ered és az ellenzék legkiválóbb férfiainak okoskodását hiábavaló badarságnak tekintik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig a bölcseség köve nem csak egy helyre dobatott, hanem az elhinté a maga világosságának sugarait minden irányban, többféle keblekbe és sok ember elméjébe. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annyival inkább hiszem és állítom pedig ezt, mert itt az ellenzéki — nem az ilyen magamforma közönséges — hanem sokkal kiválóbb férfiaknak a fejtegetéseiből tisztán kilátszik, hogy a bölcsesség nem azon a részen, hanem épen e kérdésben sokkal inkább ezen a részen áll. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha már a kormány bölcsesége s a most uralkodó rendszer egyáltalán nem akarja megengedni azt, hogy az ellenzéknek az eszméi, a törekvései, érvei, okoskodásai érvényre jussanak, ha már egyáltalában nem akar nekünk semmi jogot engedni, hanem minden jogot csak magának akar fentartani, ha, a mint a gyakorlat mutatja, még egy stiláris módosítást sem fogadnak el, mely ellenzéki részről származik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez aztán az igazi obstrukczió, a melyet, ha mi csinálnánk, bizony odakiáltanák a világ szemébe, hogy íme, nézzétek ezt a fékezhetetlen elfogúltságot! Azt hiszem, ha elfogúltságról van szó, az csak azon a részen található fel a legnagyobb mértékben *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azért ennek az elfogultságnak propagandát akarnak csinálni. A közönséget mostanában azzal táplálják a sajtójuk útján, hogy mi, az ellenzék, a ki itt minden önzés nélkül, nem is hazabeszélésből, a mint egyik-másik meggondolatlanúl mondja, mert hiszen még nincs szükség a hazabeszélésre — és minekünk soha sincsen szükségünk a hazabeszélésre — hanem csak kötelességérzettől vezetve, kötelességét kötelességérzetből teljesíti, azt akarják elhitetni a közön-

Digitized by Google

séggel, hogy mi vagyunk a magyar gazdaságnak, a magyar lakosságnak, egész közönségnek ellenségei azért, mert egy osztrák érdekű törvényjavaslatot kellőképen megtánczoltatunk és megbírálunk. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Nagy és hiábavaló munkára vállalkoztak azok, a kik minket, ellenzéket befeketíteni akarnak Magyarország közvéleménye, nagy közönsége előtt. De az a közönség, a mely minket ideküldött, el nem ámítható. Nincsen hatalom, mely e közönséget tőlünk elvonja és szemfényvesztéssel megtéveszsze, mert ez a közönség tisztán lát, józanúl ítél, (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) tudja, kik működnek érdekében és kik ellene! (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Néhol, egyes helyeken elismerem, hogy a gazdaközönség egy része félre vezethető, (*Halljuk! Halljuk!*) a mi mellett tesz bizonyságot az, hogy e törvényjavaslatot pártoló kérvények érkeznek ide, bár csekély számmal. De az a kérdés, hogy azon kérvények milyen úton-módon születtek meg? A vidéki gazdasági egyesületekben találkoznak egyes emberek, a kik a t. kormány és a többség iránt meggyőződésből vagy elvi álláspontból vagy bármi okból jóindulattal viseltetnek és mindenkor szolgálatra készek. Két, három ilyen tag összeül, megszerkeszti a kérvényt és beküldi ide. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) De az mit se tesz, t. ház, hogy az osztrák érdekében beterjesztett törvényjavaslat mellett érkező kérvényeket ilyen figyelemmel és jóindulattal fogadják és hivatkoznak arra, hogy íme a gazdaközönség hogyan kárhoztatja az ellenzéket; és sürgeti a törvényjavaslatok keresztülvitelét. Majd lesz rá gondunk, hogy midőn a quótatügyben már eddig szekérszámra érkezett kérvények (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) kerülnek napirendre, ilyen jóakarattal fogják majd hangoztatni, hogy hallgatnunk kell ám a kérvényekre. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Pedig az önálló vámterület és a quóta kérdésében halomszámra érkező kérvények keletkezésének magyarázata igazán őszinte és iránya igazán hazafias, igazán magyar érdekben való. Majd meglátjuk minő figyelemben fognak részesülni. (*Halljuk! Halljuk!*) Nem akarom tovább igénybe venni a t. ház figyelmét; azt hiszem, hogy álláspontomat az elmondottakban eléggé érthetően kifejtettem és megvilágítottam. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Ennélfogva minthogy ez a törvényjavaslat nem Magyarország, nem a magyar gazdaközönség, hanem egy idegen állam egy osztályának: az osztrák gyárosoknak, továbbá az osztrák kormánynak érdekében való, mert ez az osztrák kormány hatalmának szilárdítására lesz a leghathatósabb eszköz, és csak a legvégső sorban érinti a magyar gazdaközönséget, mi előttünk pedig a magyar gazdaközönség és a magyar állam érdeke a legelső és a legfőbb, ennélfogva én ezt a törvényjavaslatot nem fogadom el, hanem csatlakozom a pártunk részéről beterjesztett határozati javaslatokhoz. (*Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.*)

Elnök: T. ház! Tekintettel arra, hogy szombati nap lévén, a kérvények tárgyalása következik, azonkivül be van jelentve két miniszteri válasz és két interpelláczió, azt a propozicziót teszem tiszteletteljesen a háznak, hogy e törvényjavaslatnak tárgyalását itt most szakítsuk meg és a folytatólagos tárgyalást a hétfői ülésre hagyjuk. (*Helyeslés.*) Méltóztatnak elfogadni? (*Elfogadjuk!*)

Ezzel már a hétfői ülésnek napirendje is meg volna állapítva. Már most következnék a kérvényeknek a tárgyalása, azonkivül két miniszteri válasz és végül a két interpelláczió. Előbb azonban az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Következik a kérvények 5-ik sorjegyzékének (Irom. 125) tárgyalása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző (*olvassa*): A székesfővárosi tanszemélyzet kérvénye, az államvasutakon állami tisztviselőkével egyenlő utazási kedvezmények iránt.

Feszty Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! A fővárosi tanszemélyzet az államvasutakon az állami tisztviselőkével egyenlő kedvezmények iránt kérvényez és kérvényében előadja, hogy a magyar minisztertanács az 1896. évben elhatározta azt, hogy az állami alkalmazottak és családtagjaik az államvasutakon utazási kedvezményekben részesíttessenek; később ezen kedvezmények kiterjesztettek a törvényhatósági tisztviselőkre, továbbá a Budapest fő- és székvárostól évi fizetést élvező oly alkalmazottakra, a kik az 1886 : XXI. törvényczikk és az 1872. évi XXXVI. törvényczikk alapján rendszeresített állásokat töltenek be. Kérvényezők előadják, hogy daczára annak, hogy mindezen követelményeknek megfelelnek és több izben a kereskedelmi miniszterhez kérelmeztek azon irányban, hogy e kedvezmény rájuk is kiterjesztessék, — elutasíttattak. Felhozzák még azt, hogy az állami tanítók és tanárok már régóta élvezik ezen kedvezményt, felhozzák továbbá ezen formai indokokon azon tárgyi okokat, hogy anyagi ellátásuk nem oly mérvű, hogy ne utaltatnának ezen kedvezményre, továbbá, hogy ismereteiket is gyarapíthatnák az

Digitized by Google

utazás által, ha e kedvezményben részesíttetnének és végül az államvasutakra sem háramolnék nagy teher, mert tisztán a szünidők alatt élvezhetnék csak ezen kedvezményt.

Ezen kérvény tárgyában a kérvényi bizottság indítványa az, hogy adassék ki a kereskedelemügyi miniszter úrnak.

Elnök: Kiadatik a kereskedelemügyi miniszternek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Szombathelyi királyi fogházőrség, pozsonyi I. és II. fokú bíróságok szolgaszemélyzete és börtönőrei, kolozsvári, debreczeni és kassai, székesfehérvári, győri, kolozsvári fogházőrök, karánsebesi ügyészségi fogházőrök és bozovicsi, orsovai és teregovai fogházőrök kérvénye anyagi helyzetük javítása iránt.

Feszty Béla előadó: A megnevezett fogházőrök és börtönőri személyzetek az iránt kérvényeznek, hogy helyzetük javíttassék. Előhozzák, hogy az a 240 forint évi fizetés nem elégséges arra, hogy exisztálhassanak és kérik, hogy a csendőrökhöz hasonló módon állapíttassék meg a fizetésük, kérik továbbá, hogy fizetésük három évenkint 25 forinttal emeltessék és a teljes nyugdíjjogosúltság ne 40, hanem 30 év után kezdődjék, végül hogy 24 órai szolgálat után 24 órai pihenés adassék és évenként 50 forint ruhaátalány is rendszeresíttessék. Miután ilynemű kérvények a 38-ik, 70-ik és 90-ik országos ülésen már előjöttek és akkor a ház abban az értelemben határozott, hogy adassanak ki az igazságügyminiszternek, a kérvényi bizottság javaslata ez alkalommal is az, hogy hivatkozással a házszabályok 195. §-ára adassanak ki az igazságügyminiszter úrnak.

Sima Ferencz: T. ház! A napirenden levő ezen kérdéshez kívánok hozzászólani. Épen a bizottság indokolása alapján azt mondja az előadó úr, hogy miután 1892-ben, 1893-ban és nem tudom melyik években hasonló kérelmekkel járúltak a házhoz fizetésük javítása és exisztenciájuk javítása érdekében . . .

Elnök: A t. képviselő úr tévedésben méltóztatik lenni. Az előadó úr nem azt mondotta, hogy 1892-ben, 1893-ban és a többi években, hanem azt, hogy a jelen országgyűlés alatt történtek határozatok. Épen azért hivatkozik a házszabályok 195. §-ára, a mely szerint oly tárgyra vonatkozó kérvény, mely felett a ház valamely tagjának indítványára határozott, ezen ülésszakban többé nem tárgyalható és a bizottság által ezen egyszerű megjegyzéssel jelentetik be a háznak tudomás végett. Ismétlem, hogy ilyen kérvények már ezen ülésszak alatt voltak tárgyalva.

Sima Ferencz: T. ház! Ezen országgyűlés alatt magam is nyújtottam be a szegedi fogházőrök érdekében egy kérvényt. Akkor kiadatott a kérvény az igazságügyminiszter úrnak, hogy tegyen a házhoz előterjesztést. Itt szintén azt mondja a bizottság, hogy a mennyiben ebben az ügyben hasonló kérvények már kiadattak az igazságügyminiszternek, ez a kérvény szintén ezen sorsban részesíttessék, illetőleg ne tárgyaltassék.

Elnök: Nem is lehet.

Sima Ferencz: Engedelmet kérek, én nem is kívánom tárgyalni, hanem ha a ház bármely kérvényt kiad a miniszternek a végből, hogy tegyen előterjesztést, nem lehet az, hogy évek hosszú során át azon kérvény tárgyában a miniszter részéről semmiféle tájékoztatás nem nyujtatik a képviselőháznak: én tehát pusztán azért szólalok fel, hogy az igazságügyminiszter úr szorgalmaztassék meg az iránt, hogy a kiadott kérvények tárgyában tegyen a háznak előterjesztést, mert ha valamikor, épen most méltányos ez irányban a felszólalás, mikor a czukorprémium kérdésében milliók megszavazásáról vitatkozunk, az állam nyomorúlt polgárai pedig azért fordúlnak a törvényhozáshoz, hogy anyagi exisztenciájuk javíttassék.

Tessék az illető miniszter úrnak a házat tájékoztatni arra nézve, szükségesnek tartja-e, hogy az illető állami alkalmazottak helyzete javíttassék, igen vagy nem? Ezért kívántam felszólalni.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatik az igazságügyminiszternek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Békés, Zala, Szabolcs, Sopron, Ung, Jász-Nagy-Kún-Szolnok, Nógrád, Sáros, Abauj-Torna, Tolna, Hunyad és Baranya vármegye, Marosvásárhely város, Komárom, Kassa, Debreczen, Selmecz- és Bélabánya, Győr, Versecz, Pécs és Zombor szabad királyi városok közönsége kérvényei, a quóta emelésének ellenzése tárgyában.

Feszty Béla előadó: Ily kérvények már több izben érkeztek a házhoz és a 38. és 70. országos ülésben oly értelmű határozatok hozattak, hogy ezen feliratok és kérvények adassanak ki a quóta-bizottságnak. A kérvényi bizottság a házszabályok 195. §-ra hivatkozással, kéri ezen kérvényeket a quóta-bizottságnak kiadatni. *(Helyeslés.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Részemről üdvözlöm a felirókat azon hazafias tettükért, hogy a quóta emelése ellen kérvényeznek, mert kétségtelen, hogy csakis akkor védheti meg Magyarország álláspontját, hogy ha a közvélemény nyiltan megmutatja, hogy mit akar az a közvélemény, a mely közvélemény kifolyásának kellene lennie ennek e háznak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát a magam és a körü-

Digitized by Google

löttem ülő párt nevében szivélyesen üdvözlöm a kérvényezőket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a quóta-bizottságnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A debreczeni I. és II. fokú bíróságok kezelő személyzete, a szolnoki, balassagyarmati, kaposvári, nyiregyházai, soproni, tordai, sátoraljaújhelyi, nyitrai, eperjesi, zalaegerszegi, gyulafehérvári, ipolysági, mármarosszigeti, beregszászi, komáromi, lőcsei és marosvásárhelyi bíróságok és ügyészségek személyzete kérvényei, a millenáris évnek nyugdíjukba háromszoros beszámítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: A megnevezett bírósági személyzetek kérvényeznek az iránt, hogy a tavalyi év, az 1896-iki milléniumi esztendő, nyugdíjukba háromszorosan számíttassék be. Ily kérvények szintén érkeztek már a házhoz, és a 38. és 70. ülésben elintéztettek. Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kérem azokat az igazságyminiszter úrnak kiadni.

Elnök: Kiadatnak az igazságügyi miniszter úrnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az aradmegyebeli, szilágymegyebeli, szatmármegyebeli, szolnokdobokamegyebeli és hevesmegyebeli állami tisztviselők kérvényei, a millenáris évnek nyugdíjukba háromszoros beszámítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, a kérvény-bizottság azt javasolja, hogy ezen kérvények a pénzügyminiszternek adassanak ki.

Elnök: Kiadatnak a pénzügyminiszter úrnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa:)* A csurgói római katholikus tanító-egylet kérvénye, a millenáris évnek ötszörös beszámítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: A csurgói római katholikus tanító-egylet a múlt évnek ötször leendő beszámítását kéri a nyugdíj jogosultságába. Miután ily értelmű kérvények szintén tárgyaltattak a 38. és 70. ülésben a házszabályok 195. §-ára volna alkalmazandó és jelen kérvény a kérvényi bizottság véleménye szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak adandó ki.

Elnök: Kiadatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Sopron, Szilágy és Torontál vármegye közönsége kérvényei, az ipartörvény 16. §-ának módosítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: Az ipartörvény 16. §-a alapján minden kémény havonként legalább egyszer tisztítandó. A megnevezett törvényhatóságok felirnak ezen rendelkezés sérelmes volta ellen és előadják indokúl azt, hogy faluhelyen, hol a nyári idényben a lakosság nem tüzel, terhes és nehéz ennek végrehajtása, a mennyiben túlságos terhet is ró a lakósokra. E törvényhatóságok tehát azt kérik, hogy az ipartörvény 16. §-a úgy módosíttassék, hogy a téli időben négyszer, a nyári időszakban pedig csak kétszer kelljen tisztítani a kéményeket. Minthogy ily tárgyú kérvények a 70. országos ülésen már elintéztettek, a kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvények adassanak ki, hivatkozással a 195. §-ra, a bel- és a kereskedelemügyi miniszereknek.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a bel- és a kereskedelemügyi miniszereknek.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Sopron vármegye, Nagyvárad, Komárom, Marosvásárhely és Debreczen város, Temes vármegye, Hódmezővásárhely város, Nógrád, Zólyom, Szatmár, Szilágy és Torda-Aranyos vármegye közönségének feliratai, görög-katholikus püspökség felállítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: Minthogy egy görögkatholikus püspükség felállítását kérő, ilyen feliratok tárgyában már a ház, 36. és 70. ülésén, határozott, a kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvények, hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, adassanak ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Sopron, Nógrád, Udvarhely, Gömör-Kishont, Moson, Szabolcs és Ung vármegye Komárom, Arad, Debreczen szabad királyi városok, Nyitra, Besztercze-Naszód és Krassó-Szörény vármegyeközönségének feliratai, a megyei tisztviselők fizetésének javítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: A megnevezett törvényhatóságok indokúl adva, hogy a megyei tisztviselőknek más tisztviselőkkel szemben elégtelen a fizetésük, fizetésüknek és ennélfogva az állami dotációnak is emelését kérik. Minthogy ily kérvények is már tárgyaltattak ezen ülésszakban, a kérvényi bizottság javasolja, hogy e kérvények, hivatkozással a 195. §-ra, adassanak ki a belügyminiszternek.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a belügyminiszternek,

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Ipolysági királyi adóhivatalnokok kérvénye fizetésük és lakbérük rendezése iránt.

Feszty Béla előadó: Az ipolysági királyi adóhivatalnokok kérik, hogy az 1893:IV. törvényczikk korlátain belül fizetésük máskép osztályoztassék és lakbérük is máskép rendez-

Digitized by Google

tessék. Ezenkivül 14 pontban sorolják fel sérelmeiket, melyek között vannak nem lényegesek is. A bizottság javaslata az, hogy a kérvény adassék ki a pénzügyminiszter úrnak.

Elnök: Kiadatik . . .

Sima Ferencz: T. ház!

Elnök: Mihez akar szólni a képviselő úr?

Sima Ferencz: Ahhoz a kérvényhez, melyre nézve a bizottság javasolja, hogy adassék ki a pénzügyminiszter úrnak.

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek előre jelentkezni a szólásra, nehogy zavar legyen.

Sima Ferencz: Én a közönség peticionális jogát igen fontosnak tartom. Ha a petíciókkal úgy bánunk el, mint a jelen ülésben, hogy vagy 60 kérvényt egyszerűen kiadunk ennek vagy annak a miniszternek, a nélkül, hogy a miniszter tartoznék számot adni a kérvény elintézéséről: kész nevetségnek tartom, hogy a közönség bármely rétegéből, vagy a hivatalos világ bármely osztályából ide kérvényt küldenek! A kérvényezők azt remélik, hogy itt kérvényüket lelkiismeretesen megvizsgálják és elintézik. Már most kérdem, lehet-e nagyobb nevetség, mint az, hogy itt a kérvényeket tömegesen kiadják a miniszteréknek? A pénzügyminiszter, kihez ezt a kérvényt is utasítani akarják, e kérvényről vagy sehogy sem intézkedik, vagy ha intézkedik is, arról a ház nem tud meg semmit. Bátor vagyok tehát indítványozni, hogy a kérvényről, melyet a képviselőház az illető miniszteréknek kiad, bizonyos idő alatt a képviselőházat tájékoztassa, hogy a kérvényt az illető miniszter milyen elbánásban részesítette, mert ellenkező esetben nincs semmi értelme annak, hogy az illetők ide forduljanak. Ez idő szerint a házszabályok megváltoztatása napirenden nincs, az a jelenlegi tárgyalás tárgyát nem képezi, azonban bátor vagyok kérni, hogy a miniszter egy bizonyos határidő alatt tegyen jelentést, hogy a kérvényt milyen elbánásban részesítette, mert különben nincs semmi értelme, hogy bárki, bármilyen tárgygyal ide forduljon.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha nem, a vitát berekesztem és kimondom, hogy a kérvény kiadatik a pénzügyminiszternek.

Sima Ferencz: Hát az én indítványommal mi történik?

Elnök: Ha a képviselő úr azt kívánja, hogy indítványa felett a ház szavazzon, akkor azt irásban kell beadnia.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A kalocsai bíróságok és ügyészség személyzete nyugdíjuk és fizetésük rendezése iránt kérvényeznek.

Feszty Béla előadó: A kalocsai bíróságok és ügyészség személyzete az 1885 : XI. törvényczikk 23. §-ának módosítását kívánják. Ez a szakasz előírja azt, hogy az állami tisztviselőknek teljes nyugdíjra való jogosúltsága 40 évi szolgálat után érkezik be. Kérik, hogy ez olykép módosíttassék, hogy ezentúl a teljes nyugdíjjogosúltság betöltött 30 évi szolgálat után vegye kezdetét. Kérik továbbá, hogy az 1893 : IV. törvényczikk 19. §-a módosíttassék, a mely szerint a kisebb javadalmazású tisztviselők azonnal fizetési osztályba soroztassanak. Végül kérik, hogy fizetésük után IV. osztályú kereseti adót ne fizessenek és a nyugta-bélyeg is töröltessék. A bizottság véleménye az, hogy ezen kérvény adassék ki az igazságügyi miniszter úrnak.

Elnök: Kiadatik a kérvény az igazságügyminiszter úrnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bars, Bereg, Udvarhely, Besztercze-Naszód vármegye közönsége, az államépítészeti hivatalok körül mutatkozó hiányok pótlása iránt kérvényeznek.

Feszty Béla előadó: T. ház! Ily irányú kérvények a háznak 32-ik és 70-ik ülésében már tárgyaltattak, a kérvényi bizottság véleménye az, hogy hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, a kereskedelmi miniszternek adassanak ki.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a kereskedelemügyi miniszternek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nógrádmegye, Udvarhelymegye és Budapest székes főváros közönsége az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíjügyének egységes rendezése iránt kérvényeznek.

Feszty Béla előadó: T. ház! Ily tárgyú kérvények, melyek az 1885 : XI. törvényczikk 8. §-ának módosítását kívánják, már tárgyaltattak a ház 42-ik és 70-dik ülésében. A kérvényi bizottság véleménye, hogy a házszabályok 195. §-ára való hivatkozással kiadandók a belügyminiszternek.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, kiadatnak a belügyminiszternek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Técsy Lajos 1848/49. évi nyugalmazott honvédhadnagy nyugdíjemelés iránt kérvényez.

Feszty Béla előadó: Técsy Lajos 1848—49-es nyugalmazott honvédhadnagy kérvényében előadván mindenekelőtt azt, hogy 21 forint havi nyugdíjat élvez, sérelemként felhozza, hogy ő ebből meg nem élhet és fizetésének gyarapítását óhajtotta volna. Nagy-Kőrös városához fordult segélyért, majd a megyéhez, járásbírósághoz, miniszteriumhoz és végül ő Felségéhez, majd az országos honvédsegélyző egylethez. Mindenhonnan el lett utasítva. Addig, míg ügye parlamenti úton megvizsgáltatik, kéri, hogy 75 forint állapíttassék meg részére lakdíj czímén, a mennyiben

Digitized by Google

pedig ügyében vizsgálatot nem rendelne a t. ház, kéri, hogy utasíttassék Nagy-Kőrös 1848-ban tett igéretének beváltására, hogy tudniillik a kik a szabadságharczban résztvettek, holtig tartó ellátásban részesüljenek.

Miután a kérvényben olyan kérelmek vannak felhozva, a melyek nem voltak teljesíthetők már eddig sem az egyes szakminiszteriumok által, a bizottság tiszteletteljes véleménye az, hogy visszavétel végett a ház irodájában tétessék le a kérvény.

Elnök: Visszavétel végett a ház irodájában tétetik le.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Az 1897. évi április hó 18-iki budapesti népgyűlés a sajtószabadság fentartásáért és a hirlap-biztosíték iránt kérelmez.

Feszty Béla előadó: A Budapesten 1897. április 18-án megtartott népgyűlés a sajtószabadság és sajtó-esküdtszék törvényes hatáskörének csonkítatlan fentartása és a hirlap-biztosíték eltörlése iránt kérelmez. A kérvény első része tulajdonképen a ház elé volna leteendő, a mennyiben a kérdéses törvényjavaslat már tárgyaltatik, a kérvény utóbbi részére való tekintettel azonban, a mely a hirlap-biztosíték eltörlésére vonatkozik, a kérvényi bizottság a kérvényt az igazságügyi bizottságnak javasolja kiadatni.

Rakovszky István jegyző: Hock János!

Sima Ferencz: T. ház! *(Felkiáltások jobbfelől: Hisz ez nem Hock János! Derültség.)*

Elnök: Engedelmet kérek, a dolog genezise a következő: Sima Ferencz képviselő úr egy indítványt mondott el, de azt irásba nem foglalta és a felett én nem szavaztattam; *(Helyeslés.)* ennek következtében én mondottam a képviselő úrnak, hogy akármelyik más pontnál vegye elő az indítványát és ezért, azt hiszem, egészen helyes, hogy ő ennél a pontnál előbb szólal fel, mint az a képviselő úr, a ki előbb jelentkezett.

Sima Ferencz: T. ház! Én pusztán csak indítványt fogok előterjeszteni ebben a fontos kérdésben és nyomban átadom a szót t. képviselőtársamnak, Hock Jánosnak. Indítványom a következő: »Ez a felterjesztése, illetve kérvénye a budapesti népgyűlésnek azzal adatik ki az igazságügyminiszternek, hogy 30 nap alatt tegyen a kérvény tárgyában előterjesztést a képviselőháznak«. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István jegyző: Hock János!

Hock János: T. ház! Az én indítványom lényege is körülbelül megfelelne annak az indítványnak, a melyet Sima Ferencz képviselőtársunk itt benyújtott; ennélfogva én csupán az ő indítványának a megokolására szorítkozom, és bejelentem egyúttal, hogy miért csatlakozom ahhoz az indítványhoz.

Tény az, hogy 30 év óta, a mióta a kérvényeket a házban kezeljük, érdemleges elintézést úgyszólván alig nyert egy-két kérvény; kiadták rendesen, a házszabályokra hivatkozva, a miniszter uraknak és azután ezek a kérvények ott a bürokratikus kezelésben vagy elkallódtak, vagy egyszerűen elhomályosodtak. A törvényhozás pedig nem intézkedett. Én ezt veszedelmesnek tartom, t. ház, mert megrendül a közönség hite a törvényhozás akcióképességében. *(Úgy van! balfelől.)* Így okoskodik: Hiába folyamodtunk mi bárminő sürgős bajunkban a törvényhozáshoz, figyelmét sem fogjuk lekötni, oda fogja kérvényünket utasítani a miniszterhez. A helyett tehát, hogy a törvényhozáshoz folyamodnánk, folyamodjunk egyszerűen a miniszterhez, ugyanazt a czélt érjük el vele. Pedig ez a kérvény, a melyre sürgős jelentéstételt kért Sima Ferencz, nagyon fontos, mert összefügg egy oly kérdéssel, a mely most úgyszólván dominálja a helyzetet, s a mely sarka a most kifejlett vitának: a sajtószabadság kérdésével. Benyújtották pedig e kérvényt a Budapesten 1897. április 18-án tartott népgyűlés megbízásából. Két szempontot tárgyal e kérvény: a sajtószabadság fentartását, a hirlap-biztosíték eltörlését. A kettő szorosan összefügg s lényegileg ugyanazt a czélt szolgálja, tudniillik a sajtónak a bilincsektől való megszabadítását és a gondolkozásnak szabad közlését.

T. ház! Két biztosítéka van pusztán a közszabadságnak, az egyik a szólásszabadság, a mi a népgyűlések alkalmával a gyülekezési jogban lehet biztosítva; a másik pedig a gondolat közlése, mely a sajtó útján szólhat a nagyközönséghez. A népgyűlés nálunk annyira korlátozva van, hogy a legritkább esetben tartják meg és pusztán a kormányzati hatalom diszkrecziónális tetszésétől függ, hogy a honpolgárok akkor, midőn a haza üdvének vagy a szabadságnak érdekében kell, hogy egymással nézeteiket nyilvánosan kicseréljék és ennek súlyt adjanak, gyülekezhessenek. Ne beszéljünk tehát a népgyűlésekről, a melyek nálunk úgyszólván a minimumra vannak korlátozva és lehetetlenné vannak téve. Már pedig hogy képzelik önök, hogy ott a közéletnek egy egészséges áramlata fejlődjék ki, hol a nép tömege úgyszólván ki van zárva, hogy hozzászólhasson a közügyekhez nyilvánosan. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Anglia parlamentarizmusát épen az teszi erőssé, hogy ott a meetingeken mindenkor meg tudják szólaltatni az ország közhangulatát; hogy bele tudják vinni a népet is magába a törvényhozási akcióba, mert ennek mindig parallel kell kifejlődnie a törvényhozás munkásságával. Angliában nem csupán az a képviselőtestület gondolkozik, hanem élő kontaktusban áll min

Digitized by Google

dig a nagy tömeggel; vele szerves egészet képez; mert a nemzet organizmusából kell a törvényalkotásnak mindig kiindúlnia. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Épen úgy, t. ház, valahányszor a sajtószabadságot korlátozzák, a közszabadság második biztosítékára emelnek kezet.

T. ház! A népgyűlés Budapesten példát adott arra, hogy az ország egyéb részei is a városokban pártkülönbség nélkül foglaljanak állást e közszabadságot megnyirbáló törekvés ellen. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mi ennek alapján állunk itt és elmondhatom, t. ház, hogy azt a közvéleményt, melyet maga a kérdés felébresztett ott künn, nem mesterséges párthatalmi szempontból csinálták, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem megmozdúlt maga a tömeg, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* megmozdúlt a nemzet józan érzéke, mert belátták, hogy ha még a sajtószabadság is korlátozva lesz, és be lesz dugúlva úgyszólván a nép akaratának az a természetes csatornája is, a melyben a közélet áramlata hömpölyög; akkor sem nem ostorozhatja a közélet bajait, sem azokra nem keresheti meg az orvoslás módját. Akkor igazán ki fog fejlődni a legteljesebb parlamentáris abszolutizmus, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a hol rendelkezni fog emberekkel és gondolatokkal pártszempontokból egyszerűen a hatalom; a nemzet pedig ki lesz zárva úgyszólván teljesen a törvényhozás akciójából még szellemi téren is. *(Úgy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Aidinger János: Hadd halljam én is.

Hock János: Ha Aidinger János képviselő úr akarja hallani, ajánlom figyelmébe a pécsi kérvényt, a mely ugyane szempontból folyamodott ezen országgyűléshez. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Maga Pécs városa pártkülönbség nélkül tartott egy népgyűlést, a hol épen a képviselő úrnak pártelnöke irta legelőször alá azt a jegyzőkönyvet, melyben figyelmezteti a házat, hogy a sajtószabadság veszedelmében ő nem pártkérdést lát, hanem a közszabadság kérdését. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Aidinger János: Ha igaz volna, de nem úgy volt! *(Mozgás.)*

Hock János: Felkéri ennélfogva a törvényhozást, hogy foglaljon állást e kérdésben. T. ház! A sajtószabadságnak azonban nem pusztán az 1848-iki törvényben biztosított alapelvek adják meg a teljes mozgási szabadságot, hanem hozzájárúl az is, hogy mindazon akadályokat és veszélyeket iparkodjunk elhárítani a sajtó útjából, a melyek a sajtó előrehaladását megnehezítik és a gondolat közlésének útját állják. Már pedig kétségtelen, hogy a régi rendszernek vagyis a czenzurának maradványa, a hirlapbiztosítékoknak fennállása; a miáltal a gondolatközlés szabadsága anyagi eszközökhöz van kötve és a kinek nincs pénze, hiába gondolkodik, nem hathat a közszellemre, mert egy hirlapot indítani nem tud. Ha önök a franczia törvényhozást annyira akarják utánozni, ajánlom a figyelmükbe a franczia törvényhozásnak azt az igazán szabadelvű intézkedését, hogy minden franczia állampolgár, a ki nagykorú, jogosítva van lapot indítani, a nélkül, hogy ott biztosítékot, kaucziót kellene letennie. Egyszerűen bejelenti a hatóságnál a lap czímét; a felelős szerkesztő nevét, egy hatvan centime-os bélyeggel ellátott bizonyítványnyal. Ez ott a hirlap megindításának a módja. Valahányszor azonban mi nehézségeket és akadályokat gördítünk a hirlapok megindítása elé, önkéntelenül is osztályozzuk a hirlapokat és úgyszólván pártok befolyása alá vetjük. Vagy egyes érdek-konzorcziumoknak, melyeknek érdekükben van anyagi áldozatokkal a maguk czéljaira hirlapot indítani, vagy pártoknak, a melyek hirlapokat tartanak fenn. Igy kényszerítjük a sajtót, hogy eszmények helyett sokszor egyes konzorczium czéljait, vagy pedig egyes pártok hatalmi érdekeit szolgálja, a kik nekik a hirlapbiztosítékot leteszik.

Ezzel a sajtókérdéssel annál inkább szükséges foglalkozni, mert őszintén megvallva, a parlamentarizmus egész európaszerte válság elé jutott. *(Úgy van! balfelől!)* Mi az oka, nem kutatom; de tény az, hogy a népek, a melyek még évtizedek előtt a parlamentarizmusban látták a szabadság garancziáját, attól várták fejlődésük és prosperálásuk egyedüli biztosítékát, kezdenek kétségbeesni és belátják, hogy ez tényleg nem tiszta szerve a szabadságnak és az alkotmányos életnek nem az a garancziája, a mit tőle reméltek. Ez is olyan, mint a muzsika: lehet rajta jól is, rosszúl is játszani, csak az a kérdés, ki veszi a kezébe és ki játszik rajta. Művész-e, vagy dilettáns, szóval: ki kezeli a hangszert.

Minden parlamentben lassanként az az elv kezd előtérbe lépni szembeszökőleg, hogy a párthatalmi szempontok érvényesüljenek és így teljesen kiszorítják belőle a közéleti tevékenységet. Az a nép öt évenként egyszer választ és küld képviselőt a parlamentbe, a választó és a képviselő közt a természetes összekötő kapocs ezzel megszakad. Az a képviselő képviseli önmagát, saját érdekeit, esetleg a maga meggyőződését, de nem képviseli azt a tömeget, melylyel a kontaktust elvesztette. És igen sok helyen komoly megfontolás tárgyát képezi, hogy vajjon a képviselőválasztásoknál a mandátummal nem kellene-e összekötni a régi utasítási rendszert. *(Mozgás.)* Mert a képviselő csak így függhet a néptől, különben pedig függ attól a hatalomtól,

Digitized by Google

a mely neki a mandátumot adta. És itt nem vagyok válogatós. Lehet, hogy egyes demagógok adják kezébe azt a mandátumot, akkor függ tőlük, de a mi rosszabb lehet, hogy egy kormányhatalmi erőszak, vagy választási eljárás adta kezébe a mandátumot s akkor le van kötve az a képviselő a kormánynak. És higyje meg a t. ház, vannak erkölcsi szempontok, a melyeket senkisem hanyagolhat el, a melyeken túl nem helyezheti magát senki a nélkül, hogy a hálátlanság színében ne tűnjék fel *(Igaz! Úgy van!)* és így erkölcsileg ne legyen zsenirozva. *(Zajos helyeslés.)* Már most például a mi választási rendszerünk szerint belevisznek a választásokba mindenféle segédeszközt. Beleviszik a legszemtelenebb fegyvereket, az alkoholt, az erőszakot, a hivatalos visszaélést és úgyszólván egy kinevezett házat hoz össze a kormány; mert nincs kétség benne, hogy ha ma Bánffy helyett más ül ott és ugyanazon eszközökkel csinálja a választásokat, ugyanolyan többséggel rendelkezik. *(Igaz! Igaz! balfelől.)*

Itt van a veszedelem, t. ház! Mert mindaddig, míg a haza érdekének megfelelőleg is jól vezeti az ügyeket az államférfiak, — ha a képviselőház összeállításában látjuk is az erőszakot, ha történik is alkotmányos sérelem, de megvan az a garanczia, hogy a nemzet igaz érdekeit az a kormány nem fogja eladni. Megtörténhetik azonban, hogy jön egy ember, a ki nem így gondolkozik, mint azok, a kiket a haza szeretete és erkölcsi meleg érzete vezet a kormányzásban, hanem a ki majd egy külső hatalommal szövetkezve, annak teremtményeként ugyanazokkal az eszközökkel a jelen parlamentáris módszer mellett megcsinálja a többséget, a melylyel azután a haza életérdekeit bocsáthatja árúba. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ez fontos szempont, a mit a képviselőháznak meg kell gondolnia. *(Helyeslés balfelől.)* De ha mi elvágjuk a nyilvános kritika útját úgy a népgyűléseknek, valamint a sajtó szabadságának korlátozásával, s csinálunk olyan sajtót magunknak, a mely úgy fütyöl, a hogyan a hatalom fizet, akkor a népnek befolyása teljesen háttérbe lesz szorítva s a nemzet csak mint passziv tömeg fog állani az alkotmányos élet kereteiben. Nem lesz más hivatása, mint minden öt évben megválasztani a képviselőt, azzal eljátszotta szerepét öt évig s azután összetett kézzel nézheti, hogyan intézkedik sine me, de me a törvényhozás. *(Úgy van! balfelől.)* A nemzeti élet lüktetésének szerve a sajtó, ez annak a természetes vérkeringése. S azt hiszem: megveti mindenki azt a sajtót, a melyik lánczravert papagályként nem tud mást mondani, mint a mire őt a gazdája betanította. Ezért kell a sajtót pártbefolyások alól felszabadítani s az egyéni gondolkodás és kritika befolyása alá helyezni. Ez pedig csak akkor érhető el, ha minden tisztességes magyar honpolgár szabadon indíthat lapot a nélkül, hogy megkérdeznék: megvan-e a 10.000 forintja. Ez is egyik biztosítéka a sajtó szabadságának. Ha önök — hivatkozva arra, a mit a múltkor említettem — csakugyan komolyan kivánják a sajtószabadságot és nem az ellen foglalnak állást; ha nem törődnek azzal, hogy prosperáljon az a sajtó, csak kinövéseit akarják megnyirbálni: akkor méltóztassék hozzájárúlni a népgyűlés kérvényéhez és úgy intézkedni, hogy anyagi korlátok a szellem, a gondolat útjába ne állíttassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! A sajtónak különben a közszellem felfrissítésében és újjáteremtésében hathatós szerepe van, mert minél inkább sülyed a parlament tekintélye, a sajtóé annál inkább fog emelkedni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert a parlamentben két nagy gondolat van kifejezve: először a közügyek nyilvános ellenőrzése, másodszor a közügyek nyilvános ellenőrzése mellett egyúttal a népnek öt évenként az akarat megnyilatkozása, a melylyel részt vesz közvetve a törvényhozásban és felfrissítheti s újjáalakíthatja a parlamentjét. A nyilvános ellenőrzés kezd kimenni a parlament kezéből. Mióta párthatalmon alapszik az egész szervezet, azóta a sajtó gyakorolja azt a nyilvános ellenőrzést, a mit önök elhanyagoltak. A sajtó az, a mely hozzászól minden közügyhez a maga szempontjából, sokszor egymástól eltérőleg, de akkor is azok a széttört fénysugarak összevéve helyes képet adnak, mert az ellentétek egymást kidomborítják, megvilágosítjak s a sajtó különböző hangulatából mindig áll elő egy kép, a melyből a magyar közvélemény magát tájékozhatja s az ellenőrzést a sajtó útján létesítheti. Azért Chamberlain, ez a hires angol államférfiú, mikor összejöttek a sajtó emberei s meetinget tartottak, megjelent az ülésén és azt mondotta: A sajtó nagy akadálya a parlamentarizmusnak, mert kivett a kezünkből egy fontos jogot: az ellenőrzés nyilvánossága átszivárgott a parlamentből az önök hasábjaira, és a közönség nem a parlament nyilvános tanácskozásaiból ismeri meg a közhangulatot, hanem megnézi a lapokat s ekként őrzi ellen a törvényhozást.

De Chamberlain kimondotta azt is: Uraim, a sajtónak szintén vannak visszaélései, és hogy ha önök azt akarják, hogy a nyilvános ellenőrzés tisztét az a sajtó tekintélyesen létesíthesse, önök saját körükben intézkedjenek, hogy a visszaéléseket megnyirbálják. A penésztől, gombától tisztítsák meg a sajtó élő fáját, mert különben az se virágozni, se lombot hozni nem lesz képes. De máskor, mikor aztán a visszaélésekre hivat-

Digitized by Google

kozva, az alsóházban némelyek sajtóellenes megszorító intézkedéseket akartak indítványozni, ugyanaz a Chamberlain állott elő s azt mondotta: A sajtószabadság ügye nem a sajtó ügye, hanem a közszabadság kérdése és e tekintetben a visszaélés mindig egyértelmű a legsötétebb reakcióval. Minálunk megfordítva áll a dolog. Mikor a sajtó bizonyos ügyeit tárgyalják, megjelennek egyes államférfiak — mert hiszen az a sajtó az ő szemükben csak trombita, a melylyel sokszor a közvélemény Jerikó-falait is le lehet rombolni — és tartanak jeles szónoklatokat a sajtószabadság mellett, a melynek elve lelkükkel összeforrott; hanem azután, a mikor vége van a mulatságnak és egy kissé elpárolgott a lelkesedés mámora, akkor titokban megcsinálják az aknamunkát. Mivel pedig a sajtószabadság ellen ugyan élesen támadni nem mernek, hát iparkodnak megkerülni és értéktelenné tenni a sajtószabadság alaptörvényét. Azért megengedem, hogy a politikai helyzet kifejlődöttségénél fogva — mondjuk kiélesedésénél fogva — oly ellentétek merültek fel közttünk és úgy helyezkedttünk el arczvonalainkkal, hogy a közeledést, vagy a kompromisszumot a 16. §, elvi kérdésében meg sem kisérelhetjük. Ebből tehát lesz egy harcz, melynek a végét, azt hiszem, még eddig közülünk senkisem tudja. De egyet tudunk, hogy a meggyőződésnek és lelkesedésnek teljes erejével fogjuk a harczot végigküzdeni és megállunk addig, a meddig e kérdésben megállani lehet, mert mi a sajtószabadság elvében egyúttal a magyar szabadságnak, a közszabadságnak a kérdését is látjuk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De ha ebben már többé nem közelednek a pártok és a merevség köztük meg nem engedi az egyezkedést, megengedi azon érintetlen pontban, a mely a sajtószabadság kérdését előmozdíthatja és a mely a diszkusszió tárgyába még eddig belevonva nem volt.

Méltóztassék a kormánynak intézkedni, hogy a többi külföldi államnak a példájára — a melyre önök szeretnek hivatkozni — épen Franczia ország példájára töröljék el a hirlapkaucziót és a hirlapi bélyeget. *(Zajos helyeslés balról.)* Ezt a pontot ajánlja a népgyűlés az önök figyelmébe és én annak a nézetnek a szives támogatását ajánlom a t. törvényhozás figyelmébe és kérem, hogy jelentéstétel végett adassék ki a miniszter úrnak. Eme jelentéstétel biztosítani fogja, hogy a parlamentnek még egyszer lesz alkalma visszatérni a tárgyra és megtudja, hogy az önök buzgalma a sajtószabadság mellett igaz-e vagy nem? Szó-e vagy tényekben megnyilatkozó valóság? Különben pedig e tárgyban én indítványt nyujtok be. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon párt nevében, a melyhez tartozom, csatlakozom ahhoz, a mit Hock János t. képviselőtársam mondott. Az a kérvény, a mely itt be volt nyujtva, és a melyet támogatunk, egy oly fontos kérdést érint, a mely mélyen belenyúl Magyarország jövőjébe. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De támogatom Sima Ferencz t. képviselőtársamnak benyújtott indítványát is, mert az a jog is rendkivül fontos jog, hogy a polgárok a képviselőházhoz kérvényezhessenek és ezt a jogot, a mely az állampolgároknak egyik legszentebb joga, nem szabad nekünk koczkáztatni azáltal, hogy megtanítsuk a polgárokat arra, hogy a magyar országgyülés ezen jogot semmibe sem veszi. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát a benyújtott indítványt nemcsak erre az alkalomra kivánnám szorítani, de nagyon óhajtanám azt, ha a magyar képviselőház egy általános szabályt hozna, hogy minden ilyen kérvényre, a mely a miniszterekhez utasíttatik, a miniszterek egy kiszabott idő alatt kötelesek legyenek felelni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. ház! A magam és elvtársaim nevében csatlakozom Hock János t. képviselőtársam indítványához. Mi a sajtószabadságot a közszabadság oly fontos korollárjumának tartjuk, hogy minden lépés, a mely a sajtószabadság érdekében történik, részünkről a legmelegebb pártolás iránt biztosítva lehet.

Ennélfogva csatlakozom Hock János t. képviselő úr indítványához és azt elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani a tárgyhoz? Ha nem kiván szólni senki, akkor a vitát bezárom.

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Talán nem méltóztatik kivánni, hogy egyáltalában a dolog érdeméhez szóljak; hiszen azáltal, hogy a kérvényi bizottságban, a hol a kormány is jelen volt, a kormány hozzájárult ahhoz, hogy ezen kérvény kiadassék a kormánynak, a kormány maga is állást foglalt a tekintetben, hogy ezen kérdéssel — értem a hirlapbiztosíték eltörlésének kérdését — foglalkozni hajlandó. És azért magam részéről kijelentem, hogy igenis a kérvényi bizottság javaslatát elfogadom, azonban nem látom szükségét, sem az eddigi gyakorlatnak megfelelően lehetőségét annak, hogy a kormány egyáltalában jelentéstételre utasíttassék, még kevésbbé látom lehetőségét annak, hogy egy ilyen rövid idő alatt utasíttassék jelentés-

Digitized by Google

tételre. A kérdésnek megvan a maga nagy fontossága. Beismerem bizonyos tekintetben, van sok jogosúltsága is — részben csak — azoknak, a miket a hirlapbiztosíték eltörlésére vonatkozólag Hock képviselő úr mondott; de ebből egyáltalában nem következik az, hogy a kormány magát köteleztethesse arra, hogy ezen kérdésben jelentést tegyen, és oly rövid idő alatt tegyen jelentést, A kormány kötelességének fogja ismerni a kérdéssel foglalkozni, és ha a kérdéssel való foglalkozás után arra a meggyőződésre jut, hogy itt a háznak határozata, a háznak állásfoglalása szükséges, kötelességének fogja tartani, és tudni is azt, hogy a háznak jelentést tegyen.

Erre való tekintettel, t. ház, kérem: méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatának elfogadásával igenis a kérvényt az igazságügyi miniszternek kiadni, a jelentéstételre utasítást azonban mellőzni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hock János: Személyes kérdésben, vagy talán félreértett szavaim megmagyarázása czimén óhajtok csak pár szót szólani.

Elnök: A házszabályok értelmében csak nagyon röviden. *(Mozgás balfelől.)*

Hock János: A miniszterelnök úrnak teljesen igaza van abban, hogy Sima Ferencz képviselőtársam inditványában határidőhöz kötötte a jelentéstételt, és én, tekintettel a miniszterium mai nagy elfoglaltságára s a parlament heves küzdelmére, nem is kivánhatom, hogy ezzel a kérdéssel most foglalkozzék. De az én indítványom épen abban az irányban javítja meg az ő inditványát, a mennyiben nem köti határidőhőz, csupán azt mondja, hogy sürgős jelentéstétel végett. Ez a latitude teljesen önöktől és a kormány munkaképességétől függ. Ha a kormánynak határozottan szándékában van ebben az irányban inicziálni valamit, és elvileg ez az álláspont szintén a meggyőződésével találkozik, nem kötöm határidőhöz a jelentéstételt. Méltóztassék akkor, ha méltóztatott határozni, a jelentést megtenni. *(Helyeslés balfelől.)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! Megmondottam felszólalásomban, hogy nem látom szükségét fenforogni annak, és a gyakorlatnak sem látom megfelelőnek, hogy a kormány egyáltalában jelentéstételre utasittassék és még kevésbbé — mondottam — tartom lehetőnek azt, hogy olyan rövid határidő alatt. Ezeket mikor megjegyeztem, elmondottam azt, hogy sem egyik, sem másik formában a jelentéstételre való utasítást nem látom szükségesnek, nem látom indokoltnak, és ezért mondottam, hogy mellőzésével a beadott javaslatoknak, méltóztassék a kérvényi bizottság jelentését elfogadni. *(Élénk helyeslés jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A mi a kérdés feltevését illeti, azt hiszem, arra nézve, hogy a kérvény kiadassék az igazságügyminiszter úrnak, semmiféle eltérés nincs. A kérdés csak az, hogy minden utasítás nélkül-e, úgy a hogy azt a kérvényi bizottság javasolja, vagy pediglen azokkal az utasításokkal, a melyeket Hock János t. képviselőtársam, és Sima Ferencz t. képviselőtársam ajánlottak.

Én tehát a kérdés első részét eldöntöttnek tekintem, hogy tudniillik kiadatik az igazságügyminiszter úrnak, azonban szavazás alá fogom bocsátani, hogy méltóztatik-e azon korlátozásokat hozzátenni, a melyeket egyrészről Hock János képviselő úr, másrészről Sima Ferencz képviselő úr indítványoztak, szóval mind a két indítványt szavazás alá fogom bocsátani.

Sima Ferencz *(szólni akar)*.

Elnök: Méltóztassék előbb meghallgatni, azután lehet hozzászólni.

Minthogy magának Hock János t. képviselő úrnak, de magam nézete szerint Hock János képviselő úr javaslata valamivel közelebb áll a kérvényi bizottság álláspontjához, a mennyiben több latitudeot enged, mint a Sima képviselő úré, először a Hock János t. képviselő úr indítványát fogom szavazás alá bocsátani, és azután Sima Ferencz t. képviselő úrét. *(Helyeslés)*

Sima Ferencz: T. ház! A kérdés feltevéséhez kivánok szólani. Én a magam részéről hozzájárulok Hock János t. képviselőtársam inditványához, mint a mely sokkal nagyobb latitudeot enged a kormánynak a miniszterium részéről teendő előterjesztésre.

Elnök: Akkor a dolog úgy áll, hogy Sima Ferencz képviselő úr visszavonván módosítványát, csak egyetlen módosítvány áll fenn szemben a kérvényi bizottság javaslatával, tudniillik Hock János képviselő úr módosítványa. Tehát — ismétlem — azt eldöntöttnek tekintem, hogy a kérvény kiadatik az igazságügyminiszter úrnak. A kérdés most már csak az, hogy azzal a toldással-e, melyet Hock János képviselő úr indítványozott vagy pedig a nélkül.

A kérdés tehát az, elfogadja-e a ház Hock János képviselő úr indítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon t. képviselő urakat, a kik Hock János képviselő úr indítványát elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a többség nem fogadta el Hock János képviselő úr indítványát és igy a kérvény kiadatik az igazságügyminiszter úrnak egyszerűen, úgy a mint azt a kérvényi bizottság javasolja.

T. ház! Tekintettel az időnek előhaladott voltára, azon javaslatot bátorkodom tenni, hogy a kérvények sorjegyzékének hátralevő részét a következő szombati ülésre hagyjuk, hogy most

Digitized by Google

áttérhessünk a két interpellaczionális miniszteri válaszra. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezt elfogadni? *(Helyeslés.)*

Következik a kereskedelemügyi miniszter úrnak válasza Meltzl Oszkár képviselő interpellácziójára: a romániai csatlakozási vasuti vonalak tárgyában.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Meltzl Oszkár t. képviselő úr a következő interpellácziót intézte hozzám *(olvassa)*: »Van-e tudomása a miniszter úrnak arról, hogy a Magyarország és Románia közt 1891-ben kötött egyezményben a megállapított ghymesi és vöröstoronyi vasúti csatlakozási vonalak kiépítése a romániai oldalon oly kevéssel előrehaladott, hogy e csatlakozások folyó évi november 17-éig a szerződésileg megállapított határnapig nem fognak elkészülni?

Ha igen, megtette-e a miniszter úr, illetve szándékozik-e ezután megtenni a szükséges lépéseket az iránt, hogy Románia szerződésszerű kötelezettségének lehetőleg rövid idő alatt eleget tegyen?« *(Általános helyeslés.)*

T. ház! A mi az interpellácziónak első kérdését illeti, hogy van-e tudomásom arról, hogy a gyimesi és vöröstoronyi vasuti csatlakozási vonalaknak romániai területre eső részein a vasuti építkezés a kitűzött terminusra befejezve nem lesz, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy igenis a rendelkezésemre álló forrásokból, de különben a közös külügyminiszterium útján is arról értesültem, hogy a romániai részen a csatlakozási vonalak a kitűzött terminusra tudniillik november 17-ére elkészülni nem fognak.

Második kérdése a t. képviselő úrnak abból áll, hogy ha tudomásom van erről, megtettem-e mindazon intézkedéseket és szándékozom-e jövőre is megtenni, hogy ezen csatlakozások a lehető legrövidebb idő alatt létesüljenek?

Ezen második kérdésre határozott igennel felelek és pedig olyan értelemben, hogy nemcsak eddig is megtettem, hanem a jövőre is meg fogok mindent tenni. Már akkor, mikor a kereskedelmi tárczának vezetését átvettem, első feladatomnak tekintettem — a mint a t. háznak is tudomása van arról — hogy a gyimesi és vöröstoronyi vasuti csatlakozásoknál a Magyarországra eső vonalak kiépítését biztosítsam, abból a szempontból indúlva ki, hogy ilyen csatlakozások biztosítására a leghatályosabb eszköz az, ha az egyik szerződő fél mindazon kötelezettségeknek, a melyeket a szerződés reá ró, a legpontosabban megfelel, mert ez esetben igenis követelheti a másik féltől is, hogy kötelezettségeit szintén betartsa. *(Helyeslés.)*

Ezen szempontból kiindúlva megtettem mindent, a mi szükséges, hogy Magyarországon a csatlakozási vonal biztosíttassék. De megtettem mást is, azt tudniillik, hogy akkor mindjárt, mikor Magyarországra nézve biztosítva lett a vonalak kiépítése, a közös külügyminiszterium útján a román kormányt felszólítottam arra, hogy a maga részéről kötelességét a csatlakozás biztosítására nézve tegye meg. Egész sora a jegyzékváltásoknak követte ezen felszólalást, melyekből arról értesíthetem a t. házat, hogy a gyimesi csatlakozásra nézve a munkák Romániában megkezdődtek s azoknak befejezése 1898-ban várható. A vöröstoronyi csatlakozásra nézve azonban az építés még csak a tervezés stádiumában van, annak befejezése 1899 előtt nem is várható.

A mint eddig megtettem minden lépést, a jövőre is a külügyminiszterium útján meg fogom tenni a szükséges lépéseket, hogy ezen csatlakozási vonalak mentül előbb leendő kiépítését sürgessem és biztosítom, hogy ezen csatlakozás úgy közgazdasági, mint pénzügyi szempontból mindkét államra nagy fontossággal bír. Nem téveszthetem szem elől azt sem, hogy nemcsak pénzügyi tekintetek, hanem műszakiak is voltak részben okai annak, hogy a román területen a csatlakozási vonalak eddig ki nem épültek.

Ezek voltak azok, melyeket az interpellácziára válaszképen előadhattam, kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak a miniszter úrnak az interpellácziára adott válaszát elfogadni? *(Igen!)* Tudomásúl vétetik.

Következik a második válasz.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Asbóth János képviselő úr a magyar királyi pénzügyminiszter úrhoz interpellácziót intézett, a mely így szól: »Midőn rövid idővel a resiczai katasztrófa és az aninai sztrájk után, melyek száznál több emberéletbe kerültek, ugyancsak az osztrák-magyar államvasúttársaság krassó-szörénymegyei vállalatainál, nevezetesen tegnapelőtt Oraviczán explozió folytán, öt ember életét vesztette, többen életveszélyesen, mások többé-kevésbbé súlyosan megsebesültek: kérdem a t. miniszter urat, hajlandó-e a vizsgálat eredményét ezen interpellácziára adandó érdemleges válasz alakjában a t. ház elé terjeszteni.«

Minthogy ezen interpellácziónak tárgya nem a pénzügyminiszterium reszortjába tartozik, hanem a iparfelügyelet szempontjából az én tárczámba, közrendőri szempontból pedig a belügyminiszter úr tárczájába, a pénzügyminiszter úr ezen interpellácziót hozzánk tette át, hogy mi az érdemleges választ megadjuk. Miután a belügyminiszter úr az ő tárczáját illető kérdésekre nézve is meghatalmazott engem, hogy a választ

Digitized by Google

megadjam, kérem a t. házat, hogy válaszomat egyúttal a belügyminiszter úr nevében is megadottnak tekinteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

A mi a kérdést magát illeti, mely elég rövid: hajlandó-e a miniszter a vizsgálat eredményét ezen interpelláczióra adandó válasz alakjában a t. ház elé terjeszteni, — igenis hajlandó vagyok és bátor leszek a vizsgálat eredményét a t. házzal röviden közölni.

Mindjárt, mikor a szerencsétlenség megtörtént, tudniillik márczius 29-én reggel megbíztam az ipari felügyelőt, hogy utazzék le és tegyen nekem kimerítő jelentést a szerencsétlenség okairól. Az ipari felügyelő rögtön leutazott, megvizsgálta a dolgot a helyszinen, felvételeket eszközölt és azonnal jelentést tett hozzám, melyből a következőkről értesültem, a mit a t. házzal közölni kívánok:

A robbanás a 2. számú műhelyépületben történt s ezen épületrész teljes beomlását vonta maga után. A beomlás következtében öt ember meghalt, kettő pedig veszedelmesen megsérült. A robbanás a nyers olajból képződött robbanékony gázoknak a pinczehelyiségben történt összegyülemlése és ezeknek a véletlen következtében történt meggyulása által keletkezett.

E tekintetben kötelességem a t. ház előtt egy körülményt különösen kiemelni. E műhely eredetileg a bitumenes paraffin destillácziója czéljából volt épitve, mely anyagból kocsikenőcsöt stb. állítottak elő. Ezért az épülethez közel nagyobbszerű jégverem volt, hogy a paraffint mindig hidegen lehessen tartani. A jégverem alagútszerű összeköttetésben volt a műhelylyel, de időközben a gyár abbahagyta a bitumenes paraffin feldolgozását és áttért az orosz petroleum feldolgozására, majd pedig, a szállítási feltételek kedvezőbb volta miatt, a galicziai petroleum feldolgozására, mely tudvalevőleg 12—15 százalék benzint is tartalmaz. Ekkor a földalatti alagút elfalaztatott és a jégverem tökéletes petroleum-tartánynyá alakíttatott át.

Most az a kérdés, hogyan jöhettek azok a robbanékony gázok a műhelyépületbe és mint robbanhattak fel? Két verzió volt, s a vizsgálat nem tudta határozottan megállapítani, melyik a helyes, mert mindazok, kik ott akkor el voltak foglalva, szerencsétlenül jártak és így kihallgathatók nem voltak. Az egyik verzió szerint a petroleum-tartányból a falazaton keresztül kiszivárgott az olaj, s így a benzin is; a pincze helyisége így megtelt e robbanékony gázzal s alkalmasint valaki vigyázatlanságból tűzzel jött oda. A másik verzió szerint úgy történt volna a robbanás, hogy nem a falon keresztül szivárgott az olaj, mert akkor az elzáró falon sokkal több olajnyomnak kellett volna látszania, mint a mennyi tényleg látszott; hanem az a kombináczió merült fel, hogy az olajvezetéken át hatolt a robbanékony gáz a műhelyépületbe és ott vagy a destilláló üstnél gyúlt meg, vagy szintén valaki vigyázatlanságból tüzet gyújtott. E mellett szól, hogy a vezeték azelőtt 10—12 nappal vétetett használatba. Igaz, hogy a legszigorúbb vizsgálatnak lett alávetve s ellenálló képessége teljes mértékben konstatáltatott.

Így csak az a magyarázat marad, hogy a peremkötések 10—12 nap alatt meglazúltak vagy a csőben repedések támadhattak, melyeknél fogva a gázok a pincze és a műhelyboltozat közti területet megtöltötték, s így történt volna a robbanás. De akárhogy történt, a vizsgálat semmi olyat nem konstatált, a mi akár vétkes mulasztásra, akár gondatlanságra volna visszavezethető. Kiemelem, hogy az iparfelügyelő vizsgálatával párhuzamosan, de attól függetlenül is, a szolgabíró is eszközölt vizsgálatot, és a főszolgabíró vizsgálatának eredménye tökéletesen összevág az iparfelügyelő vizsgálatának eredményével. Ezen előzetes vizsgálat azután áttétetett a fehértemplomi királyi ügyészhez, a tekintetben, hogy a büntenyitő eljárást indítsa meg és a mennyiben valami büntény nyomára akadna, a további eljárás foganatosítása iránt az intézkedéseket tegye meg.

Ezekben voltam bátor a megejtett vizsgálat eredményét a t. házzal közölni, és midőn még megjegyzem, hogy a szerencsétlenül járt öt egyén közül három családos volt és özvegyet hagyott hátra, a kiknek sorsáról a társaság gondoskodik, a mennyiben 50 forint temetési költségen felül özvegyi nyugdíjban is részesíti őket és pedig a nyugdíj élvezetének kiszabásánál tiz évvel több szolgálat vétetett alapúl mint a mennyit az illetők tényleg ott töltöttek, — midőn továbbá megjegyezném azt, hogy a két szerencsétlen sebesült a társulat költségén nyer gyógyítást és táppénzzel is elláttatik, arra kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Tudomásúl veszi a ház a miniszter úr válaszát? *(Igen.)*

A ház a választ tudomásúl veszi.

Következik Kossuth Ferencz képviselő úr interpellácziójának előterjesztése.

Kossuth Ferencz: T. ház! Azt a tényt, hogy a Balkán-félsziget békéje Magyarországot érdekli, azt hiszem, e házban senki kétségbe nem vonja és nem fogja talán kétségbe vonni senki azt a tényt sem, hogy Magyarországnak van joga és kötelessége a külügyek iránt érdeklődni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azonban megvallom, hogy azalatt a benyomás alatt vagyok, a mely benyomásomat a túloldalt nyilvánuló érdektelenség is igazolja, hogy a t. túloldal egy bizonyos fokig kétségbe vonja, hogy

Digitized by Google

a képviselőháznak csakugyan van joga a külügyekkel behatóan foglalkozni, mert ha ezt kétségbe nem vonná, akkor a miniszterelnök úr nem tagadta volna meg azon kérelmemnek teljesítését, hogy az egykori vörösköny megjelenését újra javaslatba hozza, mert csakis a vörösköny vekből tudhattuk volna meg hivatalosan a külügyi kormány tényked éseit. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igaz ugyan, hogy a vörösköny vben megjelent közlemények — a múltban is úgy voltak és most is úgy lennének — hogy azok csak utólagos értesítést nyujtanának. De az alkotmányosság elvei szerint egy felelős kormány csak is a már történt tényeiért felelős, ennélfogva utólagos adatokat kell, hogy nyújtson be, azért hogy tetteinek megbírálására szolgáljanak. Azon érv tehát, hogy a vörösköny vben csak utólagos anyagot nyerne a képviselőház, önmagától elesik, holott fennáll az a sajnos tény, hogy az országgyűlés minden értesítését a külügyekre nézve hirlapi közleményekből szerezheti csak meg és kérdem, hogy helyes állapot-e az, ha egy ország képviselőháza kénytelen hirlapokból meríteni értesítéseit az állam külügyeire nézve?

De rátérek felszólalásom tárgyára. Az európai diplomáczia működése szerintem nem volt szerencsés *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a keleti kérdésben; tudvalevő, hogy minden igyekezetét oda irányította, hogy a török-görög háborút megakadályozza s ez mégis kitört; tudvalevő az is, hogy igen nagy apparátussal közbelépett azért, hogy a krétai bonyodalmat megoldja és e bonyodalmak még most is fennállanak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaz, hogy az európai diplomácziának sikerült a háborút a Balkán-félszigeten lokalizálni, de az is igaz, hogy mióta a békealkudozások megkezdődtek, azóta az európai diplomáczia ismét gyengeségének adja tanújelét, mert nem bírja meggátolni azt, hogy a békealkudozások ne oly lassan folyjanak, hogy ha ez még soká igy fog tartani, akkor a két háborúskodó fél anyagilag tönkre fog menni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már pedig, t. ház, századunk végén oly annyira össze vannak szövődve a különböző államok érdekei a közgazdasági téren, hogy lehetetlenség volna azt állítani, hogy közömbös Magyarországra nézve az, ha két keleti állam tönkre megy, kivált tekintve azt, hogy Magyarország kereskedelme főképen a kelet felé irányúl és kell, hogy még jobban oda irányúljon,

A hirlapi tudósításokból, melyek jelenleg egyedüli kútforrásaink, meglehetősen nyugtalanító hireket merítünk; igy például egy távirat arról értesít, hogy a török főparancsnok, Edhem basa lemondással fenyegeti kormányát, mert nem áll jót a békealkudozások folytán felidézett fegyelmetlenség leküzdéséért a hadseregben, egy másik távsürgöny szerint maga a nagyvezér kijelenti, hogy Thesszália kiürítéséért nem vállalja magára a felelősséget, mert a török hadsereg mindig lázadással fenyeget; egy harmadik sürgöny szerint a török külügyér, Tevfik basa bujósdit játszik a nagyhatalmi követek előtt; egy negyedik sürgöny arról szól, hogy a törökök nagymérvü hadi erőt szállítanak Thesszáliába; végre egy ötödik sürgöny arról értesít, hogy a szerb és montenegrói határon seregösszpontosítások észlelhetők. A Balkán-félszigeten tehát még mindig igen nyugtalanító állapotok vannak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egyrészt tény, hogy Törökországnak már évtizedek óta hagyományos politikája és ezzel igyekszik Európának a beavatkozását a török állam ügyeibe ellensúlyozni, hogy mindig és mindent elhalaszt és minden tárgyalást hosszúra nyújt. Úgy látszik, hogy a török diplomaták jól tudják, hogy az idő nagy orvos és ügyes diplomata; sok sérelmet gyógyít és sok bonyolódott kérdés az idő lefolytával magától megoldódik. Ez elvből indúl ki a török kormány, mikor hosszadalmasságával az európai diplomácziát, úgyszólván, kimeríti. Azt, hogy a törököknek e politikája helyes-e vagy nem, nekünk ez országgyűlésen nincs jogunk megbírálni, de egy tény bizonyos és ezt már jogunk van kiemelni, hogy Törökországnak a helyzete az utóbbi évtizedekben folyton súlyosbodik, már pedig Magyarországra nézve nem közömbös tény, mert régi jó viszonyunk Törökországgal ismeretes.

Jellemző szerintem a politikai helyzetre a keleten az, hogy Konstantinápolyban a különböző nagyhatalmak befolyása az utolsó időkben egészen megváltozott. Míg egyrészt tudvalevő volt az, hogy Konstantinápolyban az orosz akcziót tekintette a török kormány Törökországra legveszélyesebbnek és Oroszország volt két század óta az ozman birodalom megtestesült és elismert ellensége, a mely minden eszközzel igyekezett Nagy Péter végrendeletét érvényesíteni Törökország kárára, most pedig pár év óta azt látjuk, hogy egyszerre csak az orosz befolyás kerül túlsúlyba Konstantinápolyban és az angol befolyás egészen félretétetett, bár Anglia hagyományos barátja volt Törökországnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez szerintem egy igen jellemző és ránk nézve nyugtalanító tény, mert nem hihetem, hogy az a politika, a melyet Oroszország két évszázad óta folytat, egyszerre csak tényleg megváltozott volna és Oroszországban valódi barátság ébredt volna fel Törökország iránt, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mint a hogy nem hihetem azt sem, hogy az a törökbarátság

Digitized by Google

Angliában és azon érdekközösség, a mely Anglia és Törökország közt létezett, egyszerre megszűnt volna csak azért, mert Törökországban keresztény-mészárlások történtek és a mint tudjuk, az angolok kereszténvérzelműsége e felett felháborodott. Erős hitem szerint megmaradt az orosz ellenséges érzés, a barátságszinlelés daczára, és megmaradt az angolbarátság a felháborodás daczára, csakhogy Oroszország most könnyebben érheti el czéljait az által, hogy a török kormány ballépéseit támogatja, és az uralkodó ellentállását az európai jó tanácsok ellen serkenti, így tehát két kézzel vezeti a törököt veszte felé, és nem többé háborúval, hanem ezen diplomácziai fogással éri majd el azt, a mit nyilt összeütközéssel eddig elérni nem birt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De miért említem én ezt fel, t. ház, e helyen? Azért, mert azt hiszem, hogy Magyarországnak, illetőleg a magyar és osztrák birodalomnak olyan a helyzete, hogy megilletné az, hogy a Keleten vezérszerepet játszszék, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és ne engedjen más befolyásokat túlsúlyra emelkedni; valahányszor elszalasztja az osztrák és magyar diplomáczia az alkalmat arra, hogy ezen vezérszerepet magához ragadja, mindannyiszor nagy hibát követ el, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és elmulasztja teljesíteni azt a hivatást, a mely kötelessége lenne, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* tudniillik érvényesíteni a monarchia elsőrangú érdekeit a keleten. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Még pár szót fogok a krétai kérdésről mondani. A krétai kérdés oly fontosnak tekintetett az európai nagyhatalmak által, hogy példátlan akczióra késztette ezeket, s tényleg oly fontos is volt e kérdés, hogy a török-görög háborúnak kitörését előidézte. E fontos kérdés még mindig megoldatlanúl maradt és semmi hír arról, hogy mikor oldatik meg. Azt hiszem, hogy nekünk érdekünkben van oly kérdés megoldását sürgetni, a mely a lezajlott háborút előidézte a Balkánfélszigeten és érdekünkben van odahatni, hogy a parázs, a mely a Balkánfélszigeten a még nagyon is meleg hamu alatt van eltakarva, ne juthasson olyan állapotba, hogy váratlanúl ismét lángot vessen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeknek előreboczsátása után, legyen szabad felolvasnom interpellácziómat, melyet a miniszterelnök úrhoz intézek. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Interpellácziő a miniszterelnök úrhoz.

Hajlandó-e a kormány jelezni, hogy mily irányban folyik az európai diplomáczia tényked ése Konstantinápolyban és Athenben?

Ha igen, mily békefőltételeket tartanának a nagyhatalmak elfogadhatóknak?

El van-e határozva a nagyhatalmak konczertje arra, hogy a háború folytatását semmiesetre sem engedi meg?

Megállapodtak-e a a nagyhatalmak a krétai kormányzó személyében?

És való-e a hír, hogy a svájczi polgármester Numa Droz hozatott javaslatba?

Hajlandó-e a magyar kormány odahatni, hogy a török-görög béke minél előbb megkötessék és Kréta autonomiája minél előbb biztosíttassék?« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kérem a miniszterelnök urat, méltóztassék ez interpellácziómra lehetőleg rövid idő alatt válaszolni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kossuth Ferencz képviselő úr interpellácziójának felolvasása nem szükséges, mert már ő felolvasta. *(Helyeslés.)* Ki fog adatni a miniszterelnök úrnak.

Következik Lukáts Gyula képviselő úr interpellácziója.

Lukáts Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már a költségvetés tárgyalása alkalmával felhívtam a t. ház figyelmét a fiumei kormányzói szék ürességére és kérdést intéztem a t. miniszterelnök úrhoz, vajjon hogyan és mikor szándékozik azt betölteni. Akkor azt a választ kaptam, hogy a miniszterelnök úr megszívlelendőnek, komolynak tartja felszólalásomat, de bizony azóta már majd egy félesztendeje múlt el és a fiumei kormányzói állás még ma is vakans. Pedig, t. ház, a fiumei kormányzói hivatal nem olyan, mint valamely főispáni hivatal. Ha egy főispáni hivatalt üresen hagynak hónapokig, évekig vagy akár örök időre, abból a hazának, de még a vármegyének sem származhatik kára. Azonban Fiumében ez sokkal veszélyesebb és ezt a veszélyt még ma is napról-napra kell, hogy jobbanjobban lássuk.

Fiume lakossága a kormányban látja a magyar állam képviselőjét. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez az a diplomácziai missziónárius, a ki hivatva van arra, hogy az ottani heterogén elemek közt az összetartozóságot biztosítsa, a mi nem valami könnyű dolog, ha figyelembe veszszük azt, hogy nem egy nép lakja Fiumét, hanem ott vannak az úgynevezett fiumánerek, magyarok, németek, horvátok, sőt olasz alattvalók is, a kiknek a száma manapság meghaladja az 5000 lelket. Ha ezek az elemek teljesen magukra hagyatnak, és nincs, a ki köztük a kapcsolatot fentartsa, — ez pedig más nem lehet, mint a kormányzó — lehetetlenség, hogy ki ne üssön a disszolucziő, a minek nyomai már láthatók is.

De hozzáteszem még azt is, hogy ha soha sem lett volna szükség arra, hogy a fiumei kormányzói szék betöltve legyen, úgy ma van arra szükség, a mikor Fiume municzipiumában óriási változás állott be azáltal, hogy az eddig domi-

Digitized by Google

náló pártot, a nemzeti hazafias pártot felváltotta egy másik, még mindig hazafias párt, az autonomista párt, a mikor Fiume nagy reformok előtt áll, a mikor Fiuméban a közigazgatási bíráskodás bevitelével a magyar törvényeknek egész légióját akarjuk inaugurálni.

Sok ok volna még, a miket akkor leszek bátor elmondani, ha majd a miniszterelnök úrtól választ kapok, most csak azt jegyzem meg, hogy a kormányzói állás üresedése nem kevés izgalmat okoz Fiuméban és erre a fiumeieknek nagyon sok okuk van.

Az idegességnek egyik oka volt az, hogy félve tekintenek a budapesti eseményekre, midőn Fiume felett ankétben akarnak rendelkezni, de oda mindenkit meghívnak a miniszterelnök úr emberei közül, csak fiumeit egyetlenegyet sem. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mikor a fiumeieknek látniok kellett azt, hogy először a költségvetés tárgya alkalmával, mikor Pázmándy nyilatkozatra szorította a miniszterelnök urat, akkor már a miniszterelnök úr kilátásba helyezte, hogy bizony terveznek valamit a kormányzói állás megnyirbálására, ez nem kis mértékű idegességet idézett elő, és oda tapintatlanúl leküldtek egy miniszteri hivatalnokot, Dárday Sándor úr személyében, úgyszólván — a mint Horánszky Nándor t. képviselő úr kifejezte magát akkor — okvetetlenkedni. És nem ok nélkül ideges lehet Fiume azért is, mert az utóbbi időkben megczáfolás nélkül nap-nap után hirdették a magyar lapok, hogy a kormányzói állás betöltésére ma még nem is gondol a miniszterelnök úr, hanem egyik magasabb hivatalnokát akarja megbizni kormánybiztosi hatáskörrel. No hát, ez utóbbit magam sem tételezem fel a kormányról, mert ennek a kérdésnek ily szerencsétlen megoldására még ezt a kormányt is képtelennek tartom.

Az igen tisztelt miniszterelnök úr, ha informáltatja magát kellőképen Fiume felől, talán megtudja vagy megérti azt, hogy ez az interregnum a fiumei kormányzói állásban mennyire javára van a fiumei starcsevitsistáknak és az italianissimiknek, de hogy mennyi kárát vallja ennek Fiuméban az ottani magyar elem. Azért talán valósággal könnyelműség magyar részről, tovább is vákánsnak hagyni a kormányzói állást. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És éppen azért, mert a hivatal betöltését sürgősnek tartom, terjesztem be a következő interpellácziómat. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon. Olvassa):*

»A fiumei kormányzó még a múlt őszszel felmentetett állásától, s daczára annak, hogy a fiumei viszonyok, különösen az ottani raprezentanzában beállott dáltozás soha nem tette szükségesebbé, hogy a kormányzó, mint a magyar állam képviselője állandóan Fiuméban tartózkodjék, — mint most, — ezen állás a mai napig sincs betöltve.

Tekintettel arra, hogy ezen vakanczia hátrányai máris érezhetők Fiuméban, s a közeljövőben még veszélyesebb lehet az, tisztelettel kérdem a miniszterelnök úrtól:

1. Ily hosszú időn át miért hagyta üresen a fiumei kormányzói széket?

2. Szándékozik-e a fiumei kormányzót már a legközelebbi napokban kineveztetni?

3. Van-e valami alapja a hírlapok azon híresztelésének, hogy a kormány még most sem szándékozik a kormányzói állást betölteni, hanem egyik magasabb hivatalnokát akarja kormánybiztosi hatáskörrel Fiuméba leküldeni.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a miniszterelnök úrnak.

Minthogy a jövő ülés napirendje meg van állapítva, a mai ülés napirendjét pedig kimerítettük, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

135. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 12-én, hétfőn,

Láng Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Légrády Károly és Weisz Berthold szabadságolása. — Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentése: 1. az 1896. pótnegyedében; 2. az 1897. I. negyedében történt túlkiadásokról. — Czukoradó, 1897: XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr fogja jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs kifogás a jegyzőkönyvre, kimondom, hogy az hitelesíttetett.

Bemutatom Légrády Károly és Weisz Berthold képviselő urak kérvényeit, egészségük helyreállítására hatheti szabadságidő engedélyezése iránt. Azt hiszem, a ház a kért szabadságidőt megadja.

Nyegre László jegyző: Benke Gyula, a zárszámadás-vizsgáló bizottság előadója!

Benke Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a zárszámadási bizottság jelentését (Irom. 223) az állami számvevőszéknek a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1896-iki számadási év pótnegyedében, valamint az 1897-iki számadási év I. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitel- átruházásokról szóló jelentése tárgyában azon tisztelettelteljes kéréssel benyújtani, méltóztassék ezen jelentés kinyomatása, szétosztása iránt intézkedni és egyúttal annak napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: A zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentéseit mutatta be az előadó úr, a melyek ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tűzetni.

Következik a napirend. (Irom. 188, 199)

Lázár Árpád jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én tünődtem azon, mi lehet annak az oka, hogy a t. túloldal ebben a vitában csak két szónokkal vett részt. A múlt héten a kezembe jött egy ujság, a melyben egy vezérczikk volt ezzel a czímmel: »Politikai poziczió«, a melyből azt vettem ki, hogy Herczeg Ferencz képviselő és magyar iró úr egy kegyelemkérvény aláirását megtagadta, azzal indokolván meg ezen tettét, hogy politikai poziczióját nem engedi ezt neki meg. Megtanúltam tehát ebből először azt, hogy az egy igen nagy poziczió kormánypárti képviselőnek lenni, *(Derültség balfelől.)* másodszor azt, hogy ez bizonyos kötelezettségekkel jár, a melyeknek folyománya lehet az, hogy a t. túloldal nem vett eddig részt a vitában. Bár énnékem nincs politikai poziczióm, mint Herczeg

Digitized by Google

Ferencz t. képviselő úrnak, mindazonáltal kötelességemnek tartom felszólalni e vitában, hogy indokoljam az én szavazatomat. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Politikai érdek biufrkáczió nélkül, ez volt azon lapidáris mondás, a melylyel Plósz Sándor államtitkár és képviselő úr a 16. §. védelmére sietett.

Engedje meg a t. ház, hogy én ezen nyomdokon haladva, megvilágítsam azt a parlamenti helyzetet, a melyet a t. kormány ezen 16. §. fölvetésével teremtett s a mely helyzet utóhatása alatt tárgyaljuk most a czukoradóról szóló törvényjavaslatot. Ha én ezt a helyzetet ép úgy, mint Plósz Sándor t. képviselő úr egy lapidáris mondatban akarnám összefoglalni s jellemezni, azt mondhatnám: politikai ügyetlenség bifurkáczióval. *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Az első nagy hiba és nagy meggondolatlanság volt a t. kormány részéről, azt a parlamenti helyzetet, a mely ez előzmények után elég rendesen folyt, a 16. §-sal megzavarni és az önmagában meghasonlott ellenzéket egyesíteni, a mely erejének öntudatára ébredt és már is meghiúsította ezt az első merényletet a közszabadság ellen, *(Élénk tetszés a baloldalon.)* bizonyítván azt, hogy a midőn a közszabadságról, a nép valódi érdekeiről van szó, ott megszünik minden válaszfal, minden politikai ellentét, akkor mint egy ember száll síkra az ellenzék ezek védelmére. Ha már ez az egyik nagy hiba volt, ennél nagyobb hiba a második és megfoghatatlan az a könnyelműség, a melylyel a kormány ezen törvényjavaslatot a képviselőházban röviddel a kapuzárás előtt beterjesztette, midőn köztudomású eset, hogy a t. kormány ezen törvényjavaslat életbeléptetésének idejére egy határozott kötelező igéretet tett. Vagy azt hitte talán a t. kormány, hogy az ellenzék annyira le van neki kötelezve, annyira át van hatva államférfiúi nagyságától, egyéniségének varázsától, az ő nélkülözhetetlenségétől, hogy azon igéretet, melyet ő az öncsalódás egy órájában tett, sietni fog megvalósítani? Ha a t. kormányelnök úr ezt hitte, úgy nagyon csalódott, mert az ellenzék egészen jól tudja az ő kötelességét, hogy minden törvényjavaslatot, a melyet ezen kormány beterjeszt, kettőzött szigorral bíráljon el, kettőzött elővigyázattal fogadjon; de reá hárúl az ellenzékre még egy sokkal fontosabb feladat és ez: leszámolni a kormánynyal, a mely úgy sértette a törvényt, úgy élt vissza hatalmával, a mint ezelőtt egyetlenegy kormány sem; *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* felszabadítani ezt az országot attól a lidércznyomástól, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mely a közélet minden megnyilatkozásán észlelhető, mióta báró Bánffy Dezső az a férfiú, a ki a hatalmat kezeli; *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* bebizonyítani azt, hogy az a nagy néma sereg, mely a t. kormány háta megett ül, nem képes megakasztani az ellenzék akcióját; hogy azon kormány, mely már második törvényjavaslatát nem tudta életbe léptetni . . .

Münnich Aurél: Naiv megjegyzés!

Rakovszky István: Nem kivánok azon bölcseségből, melylyel Münnich Aurél úr oly bőven rendelkezik . . . *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak konverzálni.

Rakovszky István: . . . mondom, hogy az a kormány, mely már második törvényjavaslatát életbe léptetni nem képes, daczára annak, hogy ezen második törvényjavaslat csak két szakaszból áll: nem alkalmas arra, hogy a kiegyezési törvények egész halmazával itt a házban fellépjen és azokat keresztül vihesse. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A t. túloldal, a mint épen most Münnich Aurél t. képviselő úr remek beszédéből vettem észre, nagy érdekkel kiséri a tárgyalásokat . . .

Münnich Aurél: Legújabb viccz!

Rakovszky István: Köszönöm szépen. *(Zaj.)*

Kubik Béla: Bolond lyukból bolond szél fúj!

Elnök: Méltóztassanak csendben meghallgatni a szónokot.

Rakovszky István: . . . nehány nap óta szép számmal van már egybegyűlve és várvavárja azt a pillanatot, melyben nagy államférfiúi feladatának eleget tehet: feláll és szavaz. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* De miután az időköz mégis kissé hosszúra nyúlt, azt úgy használják ki, hogy az ellenzéket gyanúsítják a hazafiatlanság vádjával. A hazafiatlanság vádját, valahányszor az a túloldal részéről hangoztatva lett, semmi egyébnek nem vettem, mint egy igen rosszúl sikerült tréfának. Végzett ezzel különben Sima Ferencz képviselő úr múlt heti felszólalásában.

A másik vád az, hogy mi obstrukcziót üzünk és a parlamentarizmust veszélyeztetjük és aláássuk. Báró Bánffy Dezső és a t. többség mint a parlamentarizmus lelkiismeretes és lelkes őre! ez oly meglepő példa, hogy talán e szótár történetében hozzáfoghatót nem ismerünk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy én az obstrukczió és a parlamentarizmus veszélyeztetésének vádját közelebbről megvilágítsam *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* és megnyugtassam a t. túloldalt, hogy mi nem üzünk obstrukcziót s nem veszélyeztetjük legkevésbbé sem a parlamentarizmust. Bizonyítani fogom ezt oly példákkal, melyekről biztos vagyok, hogy tökéletesen meg

Digitized by Google

fogják nyugtatni a t. túloldalt és el is fogják hallgattatni azt a vádat.

Tudvalevőleg a legelső bevallott obstrukczió az 1872 iki volt, melyet a Tisza Kálmán t. képviselő úr vezérlete alatt álló ellenzék folytatott a választási törvény ellen. Az obstrukczió kezdődött azon év február 22-én és végződött ugyanazon év április 12 én. Alig létezett egy ülés, hol napirendi vita névszerinti szavazásokkal nem volt. Volt egy napirendi vita, mely öt napon át tartott és melyben számtalan névszerinti szavazás volt. Volt egy éjjeli ülés; magához a czímhez nem kevesebb mint 60 szónok szólt. Ezen czím feletti vitatkozással hat nap telt el délelőtti és délutáni ülésekkel, míg végre április 12-én annyira jöttek, hogy a választási törvény első fejezete bevezetésének részletes tárgyalását végezték be, ugyanazon választási törvényét, melynek nehány kifogásolt szakaszát Tisza Kálmán miniszterelnöksége alatt maga életbe is léptette. *(Derültség balfelől.)* Ha minket obstrukczióval vádolnak, sokkal több joggal vádolhatnók mi — de nem teszszük — a kormánypártot azzal, hogy a némaság obstrukczióját űzi. Ennek bizonyságául felolvasom Simonyi Ernőnek az 1872-iki obstrukczió alatt márczius hó 2-án mondott nehány szavát. Kijelentem, hogy a beszéd bevezetését abszolute nem czélzatossággal olvasom fel és hogy a mai helyzet épen nem hasonlít az akkorihoz. Simonyi Ernő a következőket mondotta *(olvassa)*:

»Én igen sajnálnám, ha akár a jelen esetben, akár máshol is valamely kérdés, itt személyes tekintetekből tárgyaltatnék. Én nekem magamnak is volt alkalmam és legbensőbb meggyőződésemből vettem magamnak alkalmat, hogy több izben felszólaljak az ellen, hogy e ház tele van vasuti igazgató-tanácsosokkal, koncesszionáriusokkal, szóval igen sok tagja a háznak összeköttetésben áll vasúti és más vállalatokkal, melyek viszont az állam és kormánynyal állanak számadási viszonyban. Azt, hogy túlságosan foglalkoznak üzlettel, kereskedelemmel: én soha sem kárhoztattam, sőt igen dicséretesnek tartottam mindig azt, és igen nagy hibának tartottam Magyarországban, hogy oly kevés mértékben foglalkozik ezen ügyekkel épen azon osztály, mely osztály azt hiszi, hogy csak hivatalból lehet megélni. A míg ez meg nem változik, addig ezen osztályoknak, habár hazafiságában nem lehet kételkedni, de tevékenységére nem lehet az országnak számítani.

Tehát azt én egyáltalában nem kárhoztatom; de kárhoztatom azt, hogy ha a törvényhozó testületben oly tagok ülnek, kiknek mint képviselőknek kötelessége anyagi érdekeikkel vagy az általuk képviselt társulatok anyagi érdekeivel összeütközésbe jöhet és időről-időre alkalom nyujtatik nekik e házban, hogy a kettő közt választani kelljen. A nélkül, hogy akárkinek személyére észrevételt akarnék tenni, azt mondom, hogy ily kisértésnek nem tennék ki senkit; hanem nem kell megengedni, hogy az ilyen a háznak tagja legyen. Igy van ez Angliában, így volt Franczia országban még a császárság alatt is, mihelyt valaki a kormánynyal számadási vagy szerződési viszonyba lépett, azonnal ki kellett lépnie a törvényhozó testületből, ha már benne volt, vagy ha előbb volt ily szerződési viszonyban a kormánynyal és fel akart lépni mint képviselő-jelölt: előbb le kellett mondania róla. Ez elismertetett az egész czivilizált világban; nálunk pedig nemcsak hogy el nem ismertetik, de túlságos mértékben gyakoroltatik, mert méltóztassanak megengedni, annyi vasúti igazgató-tanácsos ül itt, hogy mikor vasuti dologról van szó, ők maguk képesek leszavazni minket és ezek maguk képesek a többséget kiállítani. Ez az, a mi ellen felszólalni akartam.«

Eddig nincs analógia; de most *(olvassa)*:

»Itt az érvek megczáfolásáról szó sincs: itt a vita mindig csak egyik oldalról jő; felhozatnak a legfontosabb érvek a törvényjavaslatnak ily módoni elfogadása ellen, a mint az kivántatik; de arra, hogy az a túlsó félről megczáfoltassék: igen kevés, vagy semmi gond sem fordíttatik. Akkor igen természetes, hogy az ellenzék vagy akármely párt legyen is az, mely ily kérdést vitat, látván, hogy nem czáfoltatik meg: ismétlésekbe esik, miután a már felhozott érveket senkisem czáfolta meg, azok újra és újra felhozatnak. Ez természetes következése annak, hogy az érvek megczáfolására, mi pedig a parlamenti vitatkozásoknak első kelléke volna, senki sem gondol «

Olvastam, hogy a t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy ő egészen meg van nyugtatva arról, mivel tartozik ő a parlamentarizmusnak.

Engedje meg a t. ház, hogy én így vaktában a t. miniszterelnök úr kijelentésében kissé kételkedjem, mert előttem úgy áll az axioma, hogy vagy báró Bánffy Dezső és a t. kormány tudja, hogy mivel tartozik a parlamentnek, vagy Tisza Kálmán nem tudja.

Tisztelet, becsület, de én mégis csak azt hiszem, hogy e kérdésben mégis csak Tisza Kálmán a kompetensebb, a ki kitér, az úgylátszik már akkor is divatban lévő ama szokásra, hogy a t. kormány a vita során minden nyilatkozattól tartózkodjék.

Én úgy tudtam, hogy a kormány kötelessége a parlamenti vitákban az, hogy kitűzze azon nagy vezéreszméket, melyek körül a vita csoportosúl, és ha a t. kormány azt látja, hogy a vita sülyedne, akkor ő ad egy új gondolatot, mely felett a vitatkozás megindúl.

Digitized by Google

Hogy ily nézetet vallott Tisza Kálmán t. képviselő úr, felolvasom a nagy obstrukciós vita kezdetén, február 22-én mondott beszédét *(olvassa)*: »Szerettem volna ismerni azon fontos indokokat, melyek őt a követendő eljárásnál vezették«, tudniillik hogy a kormány beterjesztette a törvényjavaslatot. *(Olvassa)*: »Minthogy azonban a t. miniszter úr nem szerencséltetett bennünket ennek elmondásával, kénytelen leszek e nélkül is nyilvánítani nézetemet. Gondolom, a tegnap is inaugurált praxis szerint majd mikor már többé senkisem felelhet, ő maga és talán a többi minisztertársai is fogják hallatni szavukat.« És akkor nyomban Tóth Vilmos belügyminiszter, a ki beterjesztette a törvényjavaslatot, igy szólt közbe: »Sokkal hamarabb, még ma.«

T. ház! Valóban a legnagyobb naivitás kell ahhoz, ha mi itt az ellenzék padjain azt várnók, hogy a t. kormány többi tagjai is fel fognak szólalni. Hisz csak múltkor voltunk tanúi annak, hogy midőn a pénzügyminiszter úr, kinek erélye, szaktudománya iránt mi is a legnagyobb tisztelettel viseltetünk, egy ellenzéki szónok fejtegetéseire reflektálni kivánt, rögtön közbe szólt a t. miniszterelnök úr, hogy hagyja abba, az egészen szükségtelen dolog.

T. ház! Önök vádolnak minket, hogy e törvényjavaslatnál is hosszabbra nyújtjuk a vitát, pedig e javaslat nagyon is érinti a nép gazdasági érdekeit.

Azt hiszem, t. ház, hogy mi e törvényjavaslatnál kötelességünket híven teljesítjük, mert rám ez az egész javaslat azt a benyomást teszi, mintha egy osztályérdeknek akarna szolgálni, és hogy úgy e javaslat, mint a 16. §. nem felel meg az ország többsége közérzületének. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

És hogy mi egészen jogosan nyújtjuk a vitát, arra ismét Tisza Kálmán képviselő urat, mint klasszikus tanut fogom czitálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezt a beszédet márczius 7-én mondotta el 1872-ben *(olvassa)*: »De engedjen meg akkor a t. miniszterelnök úr, ki annyira hangsúlyozza, és ebben igazsága van, hogy a parlamentarizmus a mi legfőbb kincsünk és vegye figyelembe, hogy ezen parlamentarizmus megszűnik kincs lenni azon perczben, midőn oly törvények miatt, melyek az országban egyetlenegy ember által sem kivántatnak, kivévén egynémelyeket itt a házban oly törvények miatt, mely nem mellette, hanem ellene van a közvéleménynek, hátratétetnek oly törvények, melyek ezrek és ezrek érdekében vannak, mert a parlamentarizmus kincs addig, míg abban szellem uralkodik, melynek uralkodni kell.

A parlamentnek feladata azon törvényeket megalkotni, melyek az ország közvéleménye által követeltetnek; de a mely perczben azok mellőzésével olyanok megalkotására törekszik, melyek nem követeltetnek, sőt elítéltetnek: akkor a parlamentarizmus megszünik kincs lenni, akkor az meg van hamisítva.

Vagy akarja t. miniszterelnök úr az igazi parlamentárizmust és azt, hogy az általa felemlített nagyfontosságú kérdések megoldassanak, vagy nem? Ha mindkettőt akarja, akkor osztályozza a tárgyak sorrendjét a szerint, hogy mit az ország népe és az ország érdeke kiván, azt tegye előre és a másikat tegye hátra; nem pedig úgy, mint most tesz, hogy még a háznak tegnap elfogadott határozatával is már összeütközésbe jövén, annyira rányomja a bélyeget, hogy mi az, mi leginkább szivén fekszik, hogy még az inkompatibilitási törvényt is hátrább szorítja annál.

A szólásszabadság, t. ház, mindenesetre nagy kincs. Elismerem, hogy azzal is lehet visszaélni; de egészen úgy vagyok a szólásszabadsággal, mint a sajtószabadságról hallottam egy időben Deák Ferencz igen tisztelt képviselőtársunktól, hogy ismerem kinövéseit, de kinövéseivel is inkább szeretem, mint minden olynemű korlátozást, minővel a miniszterelnök úr fenyegetni méltóztatik, és ha féltjük a parlamentarizmust, a szólásszabadságot és egyáltalában szabad intézményeinket: méltóztassanak különösen egyet figyelembe venni, és ez egy az: mindennek értéke és így a parlamentarizmus értéke is csak addig terjed, míg azon czélnak szolgál, melyre létezik, de azon perczben megszünt az országnak, a népnek meg a szabadság ügyének szolgálni: ha egy többség fegyvert kovácsolt belőle az ország ellen.«

A t. kormány sajtója nem győzi hirdetni, hogy tönkreteszszük a parlamentarizmust. Nem tudom, mely államférfiú műveiből merítette a t. kormánypárt azon liberális tantételét, hogy bármit követel a többség, követeljen még oly oktalant, még oly jogtalant, midőn e mellett kiállít egy vagy két szónokot, hogy a kisebbségnek kötelessége meghajólni és megszavazni a törvényt. Nem is mernék e tantétel czáfolatába belemélyedni, ha ismét nem épen Tisza Kálmán t. képviselő úr jönne segítségemre, a ki 1872. márczius 27-én tartott beszédében a parlamentarizmus megsemmisüléséről, úgy látszik, az akkori többségnek ugyanezen nézetével szemben, a következőleg nyilatkozott *(olvassa)*:

»T. ház! Hogy a parlamentarizmus megsemmisülne azáltal, ha a kormány vagy többség a mutatkozó ellenszenvvel szemben engedékenynek mutatkoznék, azaz nem is elveiből engedne; hanem elhalasztaná elveinek érvényesítését; ezt a parlamentarizmus történetéből bebizonyítani bizonnyal senkisem tudja; sőt a parlamenta-

Digitized by Google

rizmusnak épen abban fekszik egyik ereje, hogy minden ily kérdéseket — megadva azoknak a kellő időt — éles összeütközések nélkül megoldhatókká tesz.

És ha a parlamentarizmusnak az volna helyes magyarázata, hogy a parlamenti többség soha semmiben sem engedhet: ugyan kérdem, nem volna-e az így magyarázott parlamentarizmus abszolutabb a legnagyobb abszolutizmusnál? Hát hogyan történt minden alkotmányos változás Európában? Nem úgy-e, hogy az abszolut hatalmak birtokosai engedtek, bár a hatalom kezökben volt? de engedtek, mert nem akarták a dolgot összeütközésre vinni.

Hiszen, uraim, ha az áll, hogy a hatalomnak, az erősnek engedni nem szabad: akkor minden kompromisszum ki van zárva, akkor az elnyomásnak, a forradalomnak kell egymást felváltani.

Épen nem a gyengét, de az erőset illeti meg az engedés és az épen a parlamentarizmus előnye, hogy ott, ha jól értik, a hatalom: az erő engedhet, ha látja, hogy a hatalomhoz való vak ragaszkodás keserves összeütközésekre vezethetne.

A mi azt illeti, hogy a túlsó oldal nem engedhet, mert ha engedne, a parlamentarizmuson követne el öngyilkosságot, engedelmet kérek, de ezt egészen nem is értem; mert vajjon, t. ház, a túlsó oldal equale-e a parlamentarizmussal, mert öngyilkosságot kiki csak önmagán követhet el, tehát öngyilkosságot a parlamentarizmuson csak úgy követne el, ha a túlsó oldal maga annyi volna, mint a parlamentarizmus.

Szeretném, ha méltóztatnék nekem valaki bebizonyítani ezt. Jankovits Antal képviselő úr mondta! Látszik, nem méltóztatik tudni, ki mondta, nem volt szerencsénk a miniszter úrhoz.

Ha önök azt hiszik, hogy önök a parlamentarizmus maga, hogy önök nélkül nem lehet parlamentarizmus: akkor gratulálok; de szerintem sem önök nem a parlamentarizmus, sem mi nem vagyunk a parlamentarizmus: hanem vagyunk egyes piónok mindnyájan, még a miniszterek is, kik a parlamentarizmus mezején mozognak és mi elbukhatunk mindannyian, — mert mi mind tévedhető emberek vagyunk, — de azért a parlamentarizmus nem fog veszélybe jutni.«

De, t. ház, én tovább megyek. Tisza Kálmán t. képviselő úr azon korban egyenesen hirdette az obstrukczió jogosúltságát; egyenesen felhivott bennünket az obstrukczió megindítására, midőn ugyanazon ülésen ekkép szólt: »Én felteszem önökről azt a hazafiságot, hogy ha ily alkalom nem adatik, azaz a nemzet jogainak csonkításáról nem lesz szó; más csekélyebb érdekekért nem fognak ily eszközökhöz nyúlni; de ismét felteszem, elvárom önöktől, ha valaha kisebbség lesznek és lesz valaha egy kormány e hazában, a mely a nép jogait akarja csonkítani: épúgy meg fognak tenni mindent ennek megakadályoztatására, mint teszünk jelenleg mi is.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. túloldal! Így gondolkozott Tisza Kálmán az obstrukczióról akkor, midőn e padokon ült. És ha most még kedvük telik minket vádolni az obstrukczióval, ám tessék; még azon esetben is, ha mi obstrukcziót követnénk el, e hazában semmivel sem lennénk akkor rosszabbak, mint akkor volt Tisza Kálmán, az ellenzék vezére. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De. t. ház, mi e térre, a melyre a Tisza Kálmán t. képviselő úr vezérlete alatt volt ellenzék lépett, eddig, mint kimutattam, nem léptünk, nem is fogunk arra lépni, addig míg a t. kormány és pártja erre nem fog kényszeríteni.

T. ház! Ezzel végeztem volna azon vádakkal, a melyeket a t. túloldal és hírlapjai ellenünk szórtak. Áttérek most magára a törvényjavaslatra, illetve az 1896 : XIX. törvényczikkre.

Ezen törvényczikkben különösen az első két paragrafus köti le figyelmünket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1. §. ekként szól *(olvassa)*: »A czukoradóról szóló 1888 : XXIII. törvényczikk 1. § a 1. pontjában 100 kilogramm tiszta súly répaczukor, és minden hasonnemű czukor után, tekintet nélkül tisztaságára — az emberi élvezetre nem alkalmas szörpnek egyedüli kivételével — 11 forintban megállapított fogyasztási adó 13 forintra emeltetik.«

A 2. §. pedig *(olvassa)*: »Az 1888 : XXIII. törvényczikk 3. §-a első bekezdésében az osztrák-magyar vámterületről egy termelési időszak alatt a vámvonalon át kivitt összes czukor után kiviteli jutalmak fejében öt millió forintban megállapított legnagyobb összeg kilencz millió forintra emeltetik akként, hogy az 1. §-ban meghatározott nemű czukrot termelő gyártelepek összes vállalkozói csakis ezen kilencz millió forintot meghaladó összeget tartoznak az 1888: XXIII. törvényczikk 3. § ában meghatározott módon megtéríteni.«

T. ház! Ha én e két szakaszt elolvasom és egymással szembesítem, nagyon értem azt, hogy az ellen ezen padokról a legsúlyosabb kifogások emeltetnek nemcsak közjogi, hanem közgazdasági szempontból is. Én be fogom azt bizonyítani beszédem további folyamán, hogy mennyire jogosúltak a kifogások.

Miután a kifogások e két irányban mozogtak leginkább, közjogi és közgazdasági irányban,

Digitized by Google

legelőször is a közjogi részszel akarok foglalkozni és egészen őszintén kijelentem, hogy ha e törvényjavaslat ellen nem volna egyéb kifogás, mint a közjogi, én azt fennállónak nem találom. Nem találom fennállónak azért, mert igaz, hogy az osztrák képviselőház idő előtt halasztatott el, de igaz az a másik tény is, hogy az osztrák miniszterium tökéletesen alkotmányos alapon áll, tökéletesen igaza van és tökéletesen fedezve van, mikor ezt a törvényt egy császári rendelettel, melyet az egész miniszterium ellenjegyez, életbe lépteti. Mert az osztrák alkotmánytörvény XIV. §-a határozottan kimondja, hogy különös sürgős esetekben, mikor a parlament el van napolva, vagy nincsen egybehívva, ezt az osztrák miniszterium törvényesen megteheti azzal a kikötéssel, hogy a parlament összeülésétől számított négy héten belül azt a parlament szentesítése elé terjeszsze.

De, t. ház, ha nem is volna ez a parlamenti helyzet Ausztriában, még abban az esetben sem kerülhettük volna ki azt, hogy vagy ebben a képviselőházban, vagy az osztrák parlamentben szavazták volna meg előbb a törvényjavaslatot és így az a parlament, mely előbb megszavazta, mindig annak van kitéve, hogy a másik parlament nem szavazza meg. Mert utóvégre mégis csak az egyetlen garanczia, hogy az a törvényjavaslat a Lajthán túl épúgy, mint itten életbe lép, abban a bizalomban rejlik, melyet a két miniszterium, mely egymással tárgyal, abba helyez, hogy az illető parlamentekben keresztül is viszi a törvényjavaslatot.

De ha én irtózom is minden beavatkozástól az osztrák ügyekbe, mai politikai helyzetünknél fogva kétszeresen irtózom tőle. Mert megtörténhetik báró Bánffy Dezső miniszterelnök úrral az, ha Badeni miniszterelnököt az ottani helyzetért kérdőre vonja, a mi megtörtént I. Sándor orosz czárral, mikor I. Napoleont kérdőre vonta, hogy miért fogatta el a nemzetközi jogot megsértve és végeztette ki az enghieni herczeget, Napoleon nagyon ildomosan felelte, hogy megadja a választ, de világosítsa őt a czár fel, hogy uraatyja mi módon múlt ki. Köztudomású dolog, hogy I. Pál czárt megfojtották. Tehát megeshetnék, hogy Badeni miniszterelnök is ilyformán válaszolna báró Bánffy Dezső miniszterelnök úrnak, utalva azokra a választásokra, a melyekkel báró Bánffy Dezső miniszterelnök úrnak ugyan nem sikerült egészen megfojtani a parlamentarizmust, hanem derekasan fojtogatta. *(Derültség. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ennélfogva a közjogi aggályokkal nem is szeretnék előhozakodni.

A mi már most a közgazdasági aggályokat illeti, én, mint előbbi felolvasásom által igazoltam, abban a két paragrafusban látom a legfőbb sérelmet. Az első szakasz mereven oda állítja, hogy: te adózó nép, 11 forint fogyasztási adó helyett fogsz fizetni ezután 13 forintot, Miért? A másik szakasz megadja reá a feleletet: azért, hogy azok a milliomos gyárosok öt millió helyett kilencz millió prémiumot kapjanak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Oly nagyon jól viselték magukat azok a gyárosok, oly nagyon derék, kitűnő emberek azok, hogy azokat prémiummal kell jutalmazni? Az én tudtommal én kaptam prémiumot mint kis gyermek az iskolában, mikor jól tanultam, rendesen viselkedtem; de hogy mi hozzájáruljunk itten egy törvényjavaslathoz, mely tisztán osztályérdeket szolgál, *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* a mely tisztán azt czélozza, hogy a milliókat, a melyek fel vannak halmozva, még jobban segítse összehalmozódni a végtelenig, addig a míg a nép ezrei a kenyérért esedeznek és éheznek, azt nem tartanám igazoltnak. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)*

Ezen két paragrafus hiven visszatükrözi, t. ház, az önök felfogását a speciális kérdésről. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Egy oldalról rakni a terhet a népre, adóztatni a népet addig míg csak bírja, hadd roskadjon össze alatta; *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* másik oldalról dédelgetni a hatalmasokat, dédelgetni a gazdagokat, ezeket minden áron elősegíteni, a nagy tőkét gyarapítani az országban, *(Helyeslés a baloldalon.)* azon nagy tőkét, a mely olyan, mint egy moloch, telhetetlen, minél többet ad neki az ember, annál szomjasabb és éhesebb lesz. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* És akkor még csodálkoznak, ha lenn, Magyarország Kánaánjában leteszi a kaszás a kaszát, mert nem tud és nem bir ebből a munkabérből megélni, a szegény mezőgazda pedig ezt az amúgy is felcsigázott munkabért megfizetni képtelen, mivel ez a nagy tőke a munkára épúgy mint a birtokosra, a termelőre épúgy mint a fogyasztóra ráteszi ólomkezét, megadóztatja, lenyomja az árát a mezőgazdasági terménynek, legyen annak a neve: búza, szesz, vagy czukorrépa, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* felemeli a fogyasztási czikkek árát kartelljei és fogyasztási adók czímén.

Én, t. ház, ezen nagy tőkét ily prémiummal istápolni, dédelgetni nem akarom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én ezen nagy tőkepénzeseket, a kik mindent csak pénzérték szerint becsülnek, csak azt latolják, mit ér valami, s a kik a munkásemberben nem az embert, nem azt tekintik, a kinek a szive épúgy lüktet, mint az övék, nem azon Isten teremtményét, a ki élni akar s kinek az életre épúgy van jogosúltsága, mint nekik, hanem egyszerűen munkaerőnek veszik s ezen munkaerőre, tekintet nélkül arra, hogy az ember

Digitized by Google

felebarát, kiterjesztik a merkantilis liberalizmus elvét: a szabad kinálat és kereslet tanát, és a szerint szabják meg az árát, nem törődvén ezzel, hogy abból megnyeri-e a megélhetés eszközét, vagy sem. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, a legutolsó munkásemberben épen úgy embert látok, mint magamban, a kibe az Isten minden nemesnek és jónak szikráját beoltotta, és ha ez nem tud benne kifejlődni, úgy a hogy kellene, annak is csak ama hamis társadalmi rend az oka, a melyet önök védenek. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ha ezen törvényjavaslat keretén belül önök fölemelnék a fogyasztási adót és ezen prémiumot a helyett, hogy vele a milliomosokat dédelgetik, a szegény munkások érdekében akarták volna felhasználni, ha fel akarták volna használni a mezőgazdák, a kisipar érdekében, biztosítom a t. túloldalt, hogy mi ezen az oldalon ezt a törvényjavaslatot szó nélkül megszavaztuk volna.

De evvel a szocziális részével nem akarom a t. házat tovább foglalkoztatni, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem átmegyek egyik szónokuk, Arányi Miksa t. képviselő úr *(Derültség a szélső baloldalon. Felkiáltások: Vesérszónok!)* beszédére.

Mielőtt behatolnék szónoklatába, határozottan tiltakoznom kell egy oly mondása ellen, a melyre nézve csak megütközéssel vettem azt, hogy a t. túloldalról, a hol pedig szintén vannak önzetlen férfiak, nem szólalt fel senkisem és tiltakozott ezen gyanusítás ellen. Arányi Miksa t. képviselő úrnak ezen mondásáról azt lehetne mondani: Bekenntnisse einer schönen Seele.

Ő azt mondta *(olvassa)*: »Hiszen magam is hiszem, hogy a czukorgyárosok nem csupa hazaszeretetből, vagy embertársaik iránt érzett rokonszenvből fektették millióikat vállalataikba, époly kevéssé, mint a hogy nem csupán humanizmusból vagyunk mi ügyvédek, orvosok vagy képviselők.«

Vajjon t. Arányi Miksa úr humanizmusból vagy nem humanizmusból képviselő-e, ahhoz nekem semmi közöm, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* az az ő ízlése, azért ő felel. De én kikérem magamnak, hogy itten akárki, akár Arányi képviselő úr, akár más felszólaljon és minket e padokon gyanusítani merjen. Mi tiszta hazaszeretetből, a nép érdekében vagyunk itt, minket semmi melléktekintet nem vezérel, a mi sorainkban nincsen egyetlen egy sem, a ki oly tettet követett volna el, melyből arra lehetett volna következtetni, hogy mi nem tiszta szándékból ülünk itt. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondja továbbá t. Arányi Miksa képviselő úr *(olvassa)*: »Kétséget nem szenved, az ausztriai kormány ezen szükségbeli paragrafust igénybe fogja venni, de époly bizonyos, hogy Ausztriában nem akad többség, mely a czukorkiviteli prémiumok hatályának meghosszabbítása érdekében létrehozott, császári jóváhagyással ellátott intézkedést visszautasítaná. Ily többség homlokegyenest cselekednék az osztrák érdekek ellen, mert bármennyire szükséges a czukorkiviteli prémium a magyar czukoripar fentartása és a kivitel lehetővé tétele érdekében, bizonyos az, hogy ezen törvényjavaslat törvényerőre való emelése iránt az osztrák — sokkal nagyobb — czukoripar és kivitel aránytalanúl jobban van érdekelve. Mindezen okoknál fogva én Magyarországnak e kérdésből kifolyó beavatkozását az osztrák belügyekbe impraktikus és jogosulatlan intézkedésnek tartanám.«

Ez ritka logika! T. Arányi Miksa képviselő úr tehát azért tartja a beavatkozást az oáztrák belügyekbe impraktikusnak, mivel az osztrák uraknak maguknak is érdekében áll, hogy ezen törvényjavaslat minél előbb törvényerőre emelkedjék. Mennél inkább olvassa az ember ezen passzust, annál inkább helyesebb nek, indokoltabbaknak tetszik az ellenzéknek az az eljárása, hogy nem akar Ausztria javára az országban egy adónemet meghosszabbítani, a mely az ország bevallott tiszta kárával jár. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Továbbá ő, mintha neofita lenne, olyan lelkesedéssel kel egyszerre fel a mezőgazdaság és ipar védelmére és pedig ekképen *(olvassa)*:

»Hányszor hallottuk különösen a költségvetési tárgyalások alkalmával épen az ellenzéki oldalról amaz igazságtalan szemrehányást, hogy a kormány részéről az ipar támogatása érdekében igen kevés, vagy épen semmisem történik, és mikor ma a kormány egy meglevő és virágzó iparág fentartásához szükséges intézkedés megszavazását kéri, ezen törvényjavaslat az önök oldaláról a legvehemensebb támadásoknak van kitéve.«

Én egy olyan díjat, a minőt követel tisztelt Arányi Miksa képviselő úr, tízzök ki, ha rábizonyítja az ellenzékre, hogy csak egyszer ellenezte volna azt, hogy a kisipar érdekében valami történjék, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* de nem is ellenezhette, mivel nem történtek itt a kormány részéről ilyen kisérletek. És nagyon eredeti, hogy egy meglevő és virágzó iparág fentartásáról akar gondoskodni és ezt akarja védő szárnyai alá venni t. Arányi Miksa úr. Hát hol volt Arányi Miksa úr, hol volt a t. túloldal akkor, mikor egy fennálló virágzó mezőgazdasági iparágat a szeszipart tönkretették, mikor egy oly törvényt hoztak, a mely a felvidéki gazdaközönséget tönkre teszi, megrontja úgy, hogy egy-két éven túl magát fenn nem tarthatja. Akkor Arányi Miksa úr nem talált szavakat arra, hogy ezen megrontott szeszipar

Digitized by Google

érdekében felszólaljon, hanem most, a mikor nagy czukorgyárakról, a mikor milliómosokról, a nagy tőkéről, a nagy iparról van szó, egyszerre felcsap a mezőgazda védangyalának. (*Igaz! Úgy van! Derültség a bal- és szélsőbalon.*)

T. ház! A pénzügyi bizottság jelentésében az áll, hogy ezen törvényjavaslatot érvénybe kell léptetni, azon oknál fogva, mert a törvényhozás ebbeli elhatározásának jelentősége kizárólag az, hogy nem akarván a hazai czukoripar és ezzel együtt a répatermelésre utalt mezőgazdasági érdekeket hirtelen rázkodtatásoknak kitenni, az eddigi állapotok egy további évre fentartassanak.

T. ház! Én nem akarom azt hinni, hogy Neményi Ambrus t. előadó úr tette be ezt a passzust a pénzügyi bizottság jelentésébe és tudta volna azt, hogy mi történt egy nehány évvel ezelőtt Morvaországban. Ez alkalmasint elkerülte az ő figyelmét, mert ha nem kerülte volna el, meg vagyok arról győződve, hogy lojalitásánál fogva azt a passzust be nem vette volna. Ezzel a javaslattal el akarja kerülni a pénzügyi bizottság a mezőgazdasági érdekek hirtelen rázkodtatását. Egynehány éve annak, négy-öt éve legfeljebb, hogy Morvaországban és Szileziában a czukorgyárosok az ő szokott fogásukhoz fordúltak: egy kartellt kötöttek. Kijelentem, hogy talán a számokban lehet tiz-husz krajczárnyi tévedés, mert nem emlékszem pontosan vissza, különben ez egészen mellékes dolog, hogy ők a czukorrépát az addigi, gondolom nyolczvan vagy kilenczven krajczárnyi árért, többé nem fogják beszerezni, hanem tiz krajczárral kevesebbért, gondolom hetven-nyolczvan krajczárért. Ez a kartell megköttetett. Az illető mezőgazdák pedig kijelentették, hogy képtelenek ekkor répát termelni. De a czukorgyárosok azt hitték, hogy az egész mezőgazdaság be van rendezve czukorrépatermelésre, és a répatermelők meg fogják magukat adni. De ottan szintén vannak mezőgazdasági egyesületek, a melyek nem úgy fogják fel a feladatukat, hogy a kormány szekerét tolják, hogy bizalmi szavazatokat adjanak, (*Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) hogy ezzel érdemeket szerezzenek maguknak, hogy intézőik rendjeleket kapjanak, hanem ottan vannak olyan kis »Landwirthschaftliche Kasino« nevű gazdasági egyesületek, a melyek egymással összeköttetésben állanak és egy nagy mezőgazdasági egyesület alatt vannak. Abban a harczban, a mikor kenyértörésre került a dolog, ezek a kaszinók kijelentették: Ti nem tudtok fizetni csak hetven krajczárt, mi pedig nem tudunk termelni most már nemcsak az eredeti árért, hanem tiz krajczárral drágábban. Nem állottak rá, és megtörtént ez a hirtelen rázkodtatás folytán Morvaországban, hogy egy egész évre beszüntették a répatermelést. Ennek következménye az volt, hogy harmadévre nem nyolczvan, nem kilenczven, hanem ha jól emlékszem — 1·20—1·25 krajczárért értékesítették a répát. Ezt kivántam kifejteni a magyar mezőgazdaközönség tanúságára. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Kösék meg a kartelleket a magyar mezőgazdaság úgy, mint a morvák tették, majd meg fogják látni, hogy ők szorúltak a czukorrépatermelőkre és nem a répatermelők a czukorgyárosokra. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Kérdem, vajjon valóban oly nagy kár volna-e, hogyha megszorítanák a czukorrépatermelést? Gróf Károlyi Sándor képviselő úr — elismerem — Arányi Miksa t. képviselő úr mellett, a mi a mezőgazdaságot illeti, igazán parányi, (*Derültség balfelől.*) de mi — s azt hiszem — a mezőgazdasági körök is mégis inkább hisznek Károlyi Sándornak, mint Arányi Miksának. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Gróf Károlyi Sándor egész határozottan azt állította, hogy nem is lenne oly nagy kár, hogyha megszorítanák és kontingentálnák a czukorrépatermelést. Ez az egyetlen helyes út, a melyen szanálni lehetne a czukorrépatermelők kétes helyzetét és függetleníteni lehetne őket a nagy tőkétől és a czukorgyárosoktól. (*Helyeslés balfelől.*)

Azért sem szavazhatom meg ezen törvényjavaslatot, mert a mult költségvetési vita alkalmával beadtunk egy határozati javaslatot, melyben a földadó leszállítását és a börzeadó behozatalát kértük. Sem Arányi Miksa képviselő úr, sem az igen tisztelt többség, mely most annyira szivén hordja a mezőgazdaság érdekét, azt nem szavazta meg, hanem leszavazta. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) Arra nem volt pénz, s most adjunk milliókat a nagytőkének, erre van pénz. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) A t. pénzügyminiszter úr — igaz — megigérte nekünk, hogy gondoskodni fog arról, hogy a kartellek ellen tenni fog valamit; de ha ily nagyfontosságú javaslatot beterjesztenek, nagyon megkönnyíttetett volna az ellenzék álláspontja, hogyha a t. miniszter úr párhuzamosan adott volna be egy törvényjavaslatot, melynek értelmében eleje vétetnék a rayonirozásnak és a kártékony kartelleknek, melyeknek egyetlen czélja a mezőgazdasági termékek árának lenyomása és a mezőgazdasági terményekből eredő jövedelem csökkentése. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Ha még nálunk oly állapotok lennének, mint Németországban, s a czukorgyárak a mezőgazdák által szervezett szövetkezetek kezében lennének, az ellenzék hajlandó lett volna megszavazni ezt a törvényt. De midőn a mezőgazdák érdekével ellentétes hatalom kezében van, mely nem tett

Digitized by Google

semmit, hogy a mezőgazdák megélhetését biztosítja, akkor mi szavazatunkkal hozzá nem járulhatunk, mivel az tisztán osztályérdek, és mi az osztályérdeknek áldozatot nem hozunk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez aggályaimat akartam kifejteni. De mielőtt végeznék, legyen szabad pár szót intéznem a miniszterelnök úrhoz. Én nem vagyok jogosítva neki tanácsokat adni, fenyegetni nem szoktam, mert tudom, hogy rajtam sem fog semmi fenyegetés, és mert épúgy itélem meg a t. miniszterelnök urat, — e tekintetben, — mint magamat, hogy tudniillik oly férfi, a kinél a fenyegetésnek ellenkező hatása van. De egy figyelmeztetést intézek hozzá: ha ez úton tovább halad, ha nem hagyja abba az erőszakoskodást, a makacsságot, a parlamenti rémuralmat, a melyet statuálni akar, nagyon közel van az az időpont, mikor az ellenzék fontolóra fogja venni, vajjon egyáltalán tárgyaljon-e a miniszterelnökkel! *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az előadottaknál fogva természetesen el nem fogadom a törvényjavaslatot, hanem a következő határozati javaslatot nyujtom be *(olvassa)*:

»Határozati javaslat.

Miután mi az 1896: XIX. törvényczikket az országra nézve hátrányosnak tartjuk, a mit különben a kormány már 1896-ban, sőt újabban is beismert s mindennek daczára e törvényjavaslatban semmi intézkedést sem tett, hogy ez megszűnjék; miután mi a kormány irányában bizalommal nem viseltetünk s e kormányra sem a vám- és kereskedelmi szerződés megkötését, sem a kiegyezési javaslatok, sem pedig a szőnyegen lévő törvényjavaslat elintézését bizni nem akarjuk, határozza el a ház, hogy az 1896: XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat a napirendről levétessék.« *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Holló Lajos! *(Halljuk! Halljuk!)*

Holló Lajos: T. ház! Egy állammal szemben a birtoklási vágy két nagy tényezőn alapszik: az egyik a dinasztia hatalmi törekvése, a másik az illető népek gazdasági érdeke. Az első szempont inkább a múltban játszik szerepet, a másik a jelenkorban vált uralkodó jelszóvá. Régebben egyes nemzetek más nemzet hatalma alá kerültek, mert azok, a kik kiválók voltak erényeiknél, hősi dicsőségüknél, vagy tán erőszakosságuknál, nagyravágyásuknál fogva, nem elégedtek meg azzal, hogy saját fajuknak és nemzetüknek élére álltak, hanem nagyravágyásuk és hiúságuk abban talált kielégítést, ha más nemzetek is az ő uralmuk alá kerültek. Hogy ebből a nemzetekre mily végzetes idők következtek, azt saját történelmünk mutatja meg, midőn legdicsőbb királyaink is az Anjou-korszakból, elkapatva azon végzetes tendenczia által, hogy hatalmukat és dicsőségüket idegen népek fölé is kiterjeszszék, népük vérét és vagyonát felcserélték azon üres és hiú czélra, hogy koronájuk más népek fölött is ragyogjon. Egy ily rezsim mellett más nem szokott bekövetkezni, mint az, hogy az illelő uralkodó az idegen nemzettel szemben nem teljesítheti azt a magas hivatást, mely indokolja a monarchia fennállását, mert nem áll élére az illető nemzetek nemzeti törekvéseinek, kulturális czéljainak és gazdasági előmenetelének, mert mindebben tere és ideje korlátozza.

Bekövetkezik tehát az az idő, mikor élősdiek és hizelgők tolakodnak előtérbe s általuk kormányoztatik az idegen nemzet, a mi csak összeütközésekre vezet.

Ma már ennél sokkal veszedelmesebb czélzat lép fel, tudniillik egyes nemzeteknek az a törekvése, hogy más nemzeteket kizsákmányoljanak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mig a dinasztiák törekvéseivel állottunk szemben, addig a hősi erények egy nemzetet az alárendeltségtől meg tudtak óvni, de mihelyt e népek lassú, szívós és kapzsi gazdasági törekvései lépnek előtérbe, akkor egy nemzetnek szellemi erejét és óvatosságát fel kell használnia, nehogy saját ereiben megsemmisüljön. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Midőn azt látjuk, hogy az angol királynő hatalmát messze Indiákra és Egiptom népeire kiterjeszti, vajjon ennél az játszik-e szerepet, hogy a királynő kincstárát egy csecsebecsével, az indiai császári koronával akarják gazdagítani? Azt hiszem az angol nép egyetlenegy hajót, vagy katonát nem mozgósítana, ha nem az volna a czélja, hogy az angol nemzet gazdasági életét emelje és a nemzeti jólét ebben is egy erőforrást nyerjen.

Ezek a nagy gazdasági czélzatok azok, a melyek ma uralják az államok egymáshoz való viszonyát és ösztönzik a nemzeteket arra, hogy minél inkább kiterjeszszék idegen fajokra és népekre nemcsak uralmukat, de gazdasági erejüket is.

Ha ezek világításánál Ausztriának Magyarországhoz való viszonyát tekinteni látom, hogy azon régebbi tendenczia mellé, mely kétségkivül Magyarországnak Ausztriához való csatolására irányúl, újabban fellépett az a törekvés, a mely a magyar nemzetre nézve talán sokkal veszélyesebb, mint a kizárólag hatalmi törekvés volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a törekvés nem áll másban, mint abban, hogy Ausztria népeinek Magyarország gazdasági élete mintegy az ő jólétüknek és mintegy az ő gazdasági erőforrásuknak egyik tényezőjeként odaállíttassék. Hogyan is lehetne máskép

Digitized by Google

látni azt a csodálatos jelenséget, hogy az a különböző nyelvű nép és nemzet, a mit Ausztriának nevezünk, mind találkozik abban az uralkodási princzipiumban, hogy Ausztriának czélja népeinek gazdasági jólétét előmozdítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Trónbeszédben és másutt mindenütt ott van ez az elv. És vajjon abban nyeri-e ez kielégítését, hogy a saját terrénumán minden nép elérje azt a fejlődési fokot, a melyet saját viszonyai közt megérhet? Hiszen akkor ezt az idegen felé való gravitálást Ausztria nemzetiségeiben és népeiben elnyomni nem volna lehetséges. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a gazdasági czél abból áll, hogy ők a szövetségi viszonyban találják fel jólétünknek emelését, hogy nekik az ezen szövetségben állás gazdaságilag nagymérvben előnyös legyen. Nem frázis az, mikor azt mondják, hogy Ausztria parlamenti viszonyainak szanálására quóta-felemelések, vagy prémium-javaslatok kellenek. Ez egy nagy valóság, mert a mely perczben nem tápláltatik Ausztriában az ezen szövetséghez való tartozás ilyen anyagi előnyök által: azon perczben Ausztria népeiben a széthúzás, a nemzetiségi külön czélzatok és vágyak felülkerekednek és nem találják meg a monarchiában a czélt, a melyért ahhoz való tartozásukat helyesnek és magukra nézve üdvösnek tartják. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hol látjuk azt Magyarországon, a mit Ausztriában látunk, hogy azzal fenyegetnek, hogy nem kell a szövetség, hacsak ilyen, meg ilyen gazdasági alakulásban nem? Mi azt mondjuk, hogy a trónhoz való ragaszkodás egyik alapfeltétele biztonságunknak, alapfeltétele az Ausztriával való paritás és államszövetség. Míg ez helyes, egyenlő és igazságos alapon áll: azt védelmezni kivánjuk; Ausztriában ellenben a Magyarországgal való szövetséget csak azon alakúlásban ismerik el helyesnek, midőn Magyarország teljesen ki van szolgáltatva gazdasági kizsákmányolásuknak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen, ha Ausztriának a prémiumok által legjobban érdekelt országát, Csehországot nézzük és látjuk azt a gyűlöletet, melyet Magyarország irányában táplál, a mely megnyilatkozik az ő gazdasági egyesületeiben, ipartestületeiben, mindenféle meetingjeiben és a közélet minden terén, az embert szinte elfogja a bámulat, hogy egy nemzet hogyan feledkezhetik meg magáról annyira, hogy egy más nemzet ellen, a melynek hasonló törekvései voltak, mint ő neki, a mely az Ausztria részéről való elnyomatást hősi elszántsággal ezredéves küzdelemben bírta csak megakadályozni, a mely a csehektől, a kik szintén az Ausztria részéről való elnyomatást panaszolják, nemzeti törekvéseiben inkább támogatást érdemelne. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen nemzeti aberráczió ennyire nem mehet; hiszen nekik Magyarországot nemzeti jogaik kivívásánál zászlóvivőként kellett volna tekinteni, kiket támogatni kellett volna nehéz küzdelmükben, és t. képviselőház, mindig, mindenkor a cseh nemzet és Csehország velünk szemben állt ezen küzdelmeknél, sőt ma a cseh nemzet beleolvadt Ausztriának államiságába. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ő reá nehezedik a kormányzati többségnek egész terhe és jogosúltsága, ő áll velünk szemben Magyarországgal mint egyik főintéző faktor. Mindez csak azt mutatja, hogy az a gazdasági czél, a melyet az osztrák kormányzat Magyarországgal szemben kitűzött, még pedig a legélesebb nemzetiségi ellentéteket is meg tudja fékezni Ausztriában és az állami és a közös czélok alá és szolgálatába tudja a különféle nemzeteket hajtani. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És még egy másik sajátságos jelenség az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezzel teljesen ellentétes tapasztalatokat lehet tenni Magyarországon. A mi nemzetiségünk egy ilyen közös gazdasági czélban nem találkoznak. Midőn ők látják, hogy ezen a földön élniök kell; midőn azt látják, hogy nemcsak politikai szabadságuk forgott mindig koczkán, hanem az újabb időben gazdasági létük, gazdasági exisztenczájuk van folytonosan harczba vive az Ausztria elleni küzdelemben: mindez a mi nemzetiségeinket, a mi népfajainkat egy gazdasági czélra, az Ausztria elleni törekvésben nem tudja összeegyeztetni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennek okára beszédem későbbi folyamán rá fogok majd mutatni, de ezt mint egy rendkivül sajnálatos jelenséget az Ausztriában szerzett tapasztalatokkal szembeállítani, e helyütt is kötelességem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mi következik az előrebocsátottakból? *(Halljuk!)* Következik az, hogy egy nemzetnek egy másik nemzet ellenében teljesen jogosúlt törekvései ott nyernek csak határt, a hol az a nemzet az ő ellenállását azon törekvésekkel szemben kifejti. Midőn még Anglia is az ő hozzá fajilag is közelálló nemzettel: Amerikával szemben a gazdasági kizsákmányolást folytatta, akkor az csak ott állott meg, és csak ott vetett véget annak, midőn Amerikának ellenállási képessége, midőn Amerikának küzdelme ezen gazdasági kizsákmányolás ellen czélját elérte. Minden nemzet nem önként és nem azon nemzet humanizmusából, vagy kegyességéből, de egyedül azon kényszer és szükségnél fogva találja meg ellenállását, ha a másik nemzetnek önérzete és önállósága felébred és szembehelyezkedik azon kizsákmányolási tendencziákkal, ha azokat magáról lerázza és azok uralmának egyszerűen véget vet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

lon.) Az a javaslat, mely előttünk fekszik, alkalmat ad nekünk, hogy azt az egész gazdasági viszonyt feltárjuk és alapjaiban megtekintsük. Igaz, hogy ez annak csak egy kis része; csak egy szegletkő, talán csak egy ér, abban az egész monumentális épületben, a melyen Magyarország gazdasági elvérzése bekövetkezik, de mindenesetre része az egésznek; mindenesetre egy tanúságos példája annak, hogy mely módon szokta Magyarország könynyelműsége gazdasági érdekeit a legvitálisabb esetekben is feláldozni? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én igen örvendek azon, hogy nekünk egy véletlen körülmény alkalmat adott, hogy ezen kérdéssel most behatóbban az egész rendszerre kiterjedőleg foglalkozhassunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen, hogy ha ez az alkalmi ok fenn nem forog, akkor mi a czukorprémiumnak mai javaslata ellen ezt a küzdelmet, ezt a harczot nem folytatnók, de ennek nem az az oka, mintha magában véve ezen javaslat, vagy ezen rendszer elleni küzdelem nem volna mindig jogosult, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mintha ezt a harczot folyton és folyton fel nem kellene venni, hanem oka egyszerűen az, hogy mi ezen parlament küzdő terén e harczot felvenni nem mindig tartjuk helyesnek és lehetőnek, mert legjobb erőinket, legjobb küzdelmeinket czéltalanúl és sikertelenül fejtjük ki. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi azt tekintjük, hogy ezen parlamentnek többsége bizonyos korlátok és határok közt van csak jogosítva mozogni. Akként, mintha egy nagy ingoványra lépnénk, a hová még az is, a ki szabad meggyőződéssel és független gondolkodással lép, és a ki megpróbálja magát érvényesíteni, belesüpped, meginog függetlenségében és meggyőződésében: ezt tapasztaljuk mi itt, a midőn egy nagy tabula rasa előtt állunk, melylyel szemben hiába fejezzük ki aggodalmainkat, hiába fejtjük ki érveinket, mindig csak ugyanazzal a mosolylyal és közönynyel találkozunk, *(Igaz! a szélső baloldalon.)* legfeljebb a naivitás vagy idealizmus mértékét ütvén meg, de a t. túloldal szellemi táplálékát ez nem képezi, az ő szellemi élete kimerül a folyosón léha élczelődésekben *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és nem kerül a parlamenti érvelések és tusák küzdőterére. És mi hiába iparkodunk itt aggodalmainkat felhozni, hiába lépünk föl érvekkel, nem mérhetjük össze fegyvereinket mint független emberek, mint hazafiak, hogy meggyőzzük egymást azon a téren, a mely nem az egyének érdeke, hanem a hazának és az összeségnek érdeke. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezt az alkalmat azonban mi megragadjuk, hogy habár talán unalmas is a ház egy részének itt a melegben ülni és talán nekünk sem kis teher és fáradság hazafias kötelességünket ily alakban is teljesíteni, de azért ne riadjunk vissza még áldozattól sem, mert azt hiszszük, hogy ezáltal a mostani rendszerhez kissé közelebb férhetünk. Feladjuk ugyan a reményt, hogy önöket meggyőzzük; de azt hiszszük, hogy igenis vitatkozásunkkal, beható diskussziónkkal magát a rendszert fogjuk elevenén találni, mely ellen sokszor minden érvelésünk visszapattan; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de midőn a kínálkozó alkalom nekünk a módot megadja, hogy úgy egyesek, mint pártok és a rendszer ellen felvehessük a harczot, akkor ezt kettőzött kötelességünknek ismerjük, mert maga az ügy igazsága és azon elnyomás, melyben a parlamenti szabadság nálunk leledzik, kettőssé teszik munkánkat is, de törekvésünket is, hogy legjobb erőinket felhasználjuk ezen rendszer megbuktatására. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Magyarországnak gazdasági érdeke t. ház, melylyel én jelen beszédemben foglalkozni akarok, — ez talán vitára sem szorúl, — a lehető legszomorúbb. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Merem állítani, hogy nemzedék nem volt még sehol a világon oly bűnös közönynyel megverve, mint a jelen nemzedék, mely az országnak és a nemzetnek gazdasági érdekein a lehető legléhábban, legkönnyebben és a legfrivolabban gázol át. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha csak szerény tapasztalatot hoz is valaki Magyarországba külföldről, a ki nem csak túrista kíváncsiságból megy a külföldre, hanem némileg a közgazda fürkésző szemét is kiviszi külföldi útjára, mindig csak egy tapasztalat az, a melylyel visszatér, hogy a külföld művelt népei mérhetetlen gazdagságban vannak, ellenben Magyarország népe mérhetetlen szegény. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És a másik tapasztalat, a melylyel visszatérünk, az, hogy míg a külföldnek pénzgazdaságban előrehaladt nemzetei játszva bírják el egy modern kulturállamnak összes terheit, addig Magyarországnak naturálgazdaságban leledző népénél minden föllelhető legalább is tizszerte oly nagyságban, vagy magasabb fokban, mint a művelt nyugot gazdagabb népeinél. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ama nagy kulturális haladás, a mely az utóbbi időben Magyarországon végbe ment, okát — legalább a t. túloldal szerint — a vasutak óriási kiterjedésében és hálózatában bírja. Igaz, t. képviselőház, vasutaink a legutóbbi időben óriási mértékű vasuthálózatokká változtak át, de vajjon az a gazdasági következmény, mely előállott, miben nyilvánúlt legközvetetlenebbül? Abban, mondják, hogy terményeinket mozgósítottuk, a legtávolabbi vidéket

Digitized by Google

is hozzáférhetővé tettük a világpiaczhoz és ezáltal népünk megélhetését és jólétét vittük magasabbra. És, t. ház, mi ezzel szemben a tapasztalat? Az, hogy a legutóbbi 15 év, mely alatt épen Magyarországnak ez a nagy vasúti behálózása és ezzel óriási megterheltetése anyagilag bekövetkezett, nem hogy előmozdította volna Magyarország gazdasági életének fellendülését, hanem épen ezen 15 év alatt tapasztaljuk összes terményeink árának hihetetlen mértékben való leszállását. Hiszen nem ismeretlen dolog, t. ház, hanem mégis elé akarom tárni, hogy lássuk tisztán és világosan: milyen dekadenczia következett be Magyarországon, milyen az állapot épen a legutóbbi idők alatt, és milyen következetességgel állott be Magyarországon a gazdasági hanyatlás és a gazdasági termények elértéktelenedése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Itt van tizenöt év összeállított schémája, mely a tőzsdeárjegyzésekben a gabonanemüek árát jelzi. Junius hóról szólanak az árak és szól a jegyzés a következőképen: Búzának 1881-ben még 13 forint 15 krajczárral jegyezték az árt; 1882-ben már 12 forint 68 krajczár, aztán 10·59, 10·14, 9·27, 8·08, 7·25, 7·28, 8·68, 9·99, 9·02, 8·73, 7 33, 7·27 és most már tudjuk, időközben 1886-ban 6 forint. Tehát 13 forint 15 krajczárról estünk, t. ház, 7, majd 6 forintra. A rozsnál, t. ház, kezdődött a jegyzés 1881-ben 10 forint 26 krajczárral és ment 7·82, 7·68, 7·17, 6·21, 6·57, 5 65, 5·94, 5·15 és 5·92-re; tehát 10·26 forintról esett 5·92-re. Az árpánál kezdődött 15 év előtt a jegyzés 7·34 frttal és — nem folytatom, t. ház, csak a végét mondom — végződik 5·05 forinttal. A zabnál kezdődött a jegyzés 7 52-vel s végződött 6·13-mal. A kukoriczánál kezdődött 6·76-nál, végződött 4·07-nél.

Ez, t. képviselőház, a gazdasági fejlődés ezen utóbbi 15 év alatt a vasutak nagy hálózata következtében.

De mi még, t. ház, a másik nagy következmény? Az, hogy megnyillott a lehetőség és tér arra, hogy a merre csak Magyarországon a vasuti hálózat jelmegy, azáltal az idegen és külföldi gyáripar összes termékei bevitessenek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s egész nép- és társadalmi osztályok megélhetését és kenyerét veszélyeztessék. És a kik az ország különböző részein megfordúlnak, azok keserűen és poetikusan panaszkodnak arról, hogy a népviselet a magyar fajnak és magyar lakosságnak eredeti, nemzeti jellege mennyire megváltozott vidékről vidékre. Hiszen, ha ezt csak az ethnografusok és nemzeti költőink szemeivel néznők, talán vigasztalást találhatnánk benne, vagy legalább a magyarság művelődési haladásának jelét látnók benne; de, t. ház, ha a gazdák és közgazdák szemével látjuk: ez azt jelenti, hogy míg ezelőtt egyes vidékeken, a hol talán a kultura hátramaradt, mégis megtalálták saját megélhetésüket a saját kereseményük által, azon vidék népeinek ellátása mellett, mert maguk csinálták meg minden háziszükségletüket akár ruházatban, akár házi felszerelésben: addig most mindezt idegenből pénzért kell beszerezniök. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Hiszen szinte bámulatosak azok az arányok, a melyekre ez felnőtt. A statisztika bennünket arról világosít fel, hogy a mit például megkapunk külföldről buzánkért, azt csak egy árúczikkért, a gyapjúszövetekért áldozzuk fel, és a mit megkapunk három terményünkért: a rozsért, zabért és kukoriczáért, azt csak hitvány selyemszövetekért dobja ki az ország. Úgy vagyunk, mint a Kelet népei, a melyek legértékesebb terményeiket az idegen hódító országnak hitvány csecsebecséiért, üvegéért dobják oda, hogy nemsokára megfosztva nemzeti terményeiktől, talán a megélhetés is lehetetlenné váljék. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Hiszen ezen adatok sem képeznek új dolgot, közkézen forognak és mindenki előtt ismeretesek; de talán nem lehet elég sürűn hangoztatni, hogy a magyar nép gondolatába elég erősen bevéssödjenek, s hogy valahára ezen könnyelmű útról a nemzet visszatérjen. Itt van a statisztikának következő összehasonlítása: *(Halljuk! Halljuk!)* Búzáért Magyarország kapott 1895-ben 43 millió forintot, kiadott gyapjúért 48 milliót. Lisztért bevettünk 69 milliót, pamut-árúkért kiadtunk 65 milliót. Rozsért bevettünk 12 milliót, kukoriczáért 7 milliót, zabért 7 milliót, összesen 26 milliót, selyemárúkért kiadtunk 36 milliót. *(Mozgás a baloldalon.)* Ezen kivül kiadtunk fonalakért 11 milliót, összesen fonó- és szövő-ipari melléktermékekért 172 milliót. Ez azonban még a ruházati czikkeket nem foglalja magában. A ruházat rovata a következő tételeket említi: Férfiruházatok $8^1/_2$ millió, női ruházat a selymeken kivül $10^1/_2$ millió, kalapok 5 millió, fehérnemü 6,800.000 forint, czipők és csizmák 8 millió, keztyük 3 millió, talpbőr és bőrök 5 millió, vas és vasárú 30 millió, egyéb fémek és fémárúk 22 millió, vegyészeti ipar 20 millió. Szóval még azokon a nagy terményeken kivül is, a melyeket felsorolni bátor voltam, rengeteg mennyiségben hozunk be, úgy hogy összesen 542 millióban mutatja ki a statisztika az 1895-ben behozott árúk értékét. És ha még ebben azt lehetne látni, hogy idővel kevesbedik az, a mit így a külföldnek dobunk oda! Ámde ellenkezőleg csak a legutolsó tiz év azt mutatja, hogy 1881-től 1895-ig 140 millióval emelkedett a behozott árúk értéke, a mi Magyarországon az ipari fejlődésnek teljes mértékben való vissza-

Digitized by Google

esését mutatja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Ezzel szemben azt hozzák fel, hogy minden állam csereviszonyban áll más államokkal s hogy legyünk abban megnyugodva, hogy mi sem teszünk kivételt, mert ha kiadunk 540 milliót, körülbelül beveszünk a gabonáinkért, jószágainkért és más kiviteli czikkeinkért ugyanannyit s így csak a nagy nemzetgazdászati princzipiumok érvényesülnek, midőn mi is belépünk ezen cserekereskedésbe, a melyben a nemzetek állanak. Hát hiszen hogy ebből kibontakozzék egyáltalán, az teljesen lehetetlen. Azok az árúk, a melyeket viszonyainál és termelési erejénél fogva elő nem bir állítani, az ő behozatalát fogják képezni. De olyan czikkek, a melyek egyenlő termelési viszonyok között helyben előállíthatók, csak a lehető legnagyobb nemzeti könnyenvevés mellett termeltetnek idegenben, azok a ruházati czikkek, bőrárúk és mindazok, a melyeknek a nyersanyaga itt van, azok csak a legnagyobb gondatlansággal, az államkezelésnek és kormányzatnak legnagyobb gondatlanságával szereztetnek be külföldön. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És nem is egészen áll az, hogy cserében adjuk, és hogy a mi mérlegünk nem is lesz passziv, ha ugyanannyit hozunk be, a mennyit kivisznünk, mert valamivel mégis csak többet áldozunk a külföldnek azoknál a lekötött adósságoknál fogva, a melyekkel a külföldi tőkepénzeseknek tartozunk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Necsak az árúkat, az árúmérleget nézzük, hanem a pénzügyi mérleget és a pénztárforgalmi mérleget s akkor Magyarországnak teljes mérvü, milliókra és milliókra menő passzivitása fog kitünni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen csak az államadósság kamataiban 167 millióval tartozunk a külföldnek. És mennyi a priváttartozás! Hiszen azon sajátságos helyzetbe jutott Magyarország az ősiség eltörlésével, hogy újfajta zsellérségnek és jobbágyságnak egy módját találtuk föl. El lett törölve, t. ház, hogy a magyar fajhoz tartozó egyediségek és családok maradjanak meg a földnek a birtokában és a föld ne vándoroljon idegen kézbe, a mint az történik, hogy egész Nyugoteurópában nagy kiterjedésü földbirtokok bécsi bankárok tulajdonaiba mennek át, hogy az újabb intézmények és hitelszervezet által a földbirtok felszabadúlt, ingóvá vált és záloglevelek alakjában röpköd kifelé Magyarországból, bezárva külföldi tőkepénzeseknek vasszekrényeibe s a magyar nép odaadózik és mint zsellér és úrbéres oda termel, mert a tulajdon többé nem egészen Magyarország népeé, hanem a hitelviszonyoknak könnyebbsége, könnyelműségünk és pénztelenségünk folytán idegen népek tőkepénzesének kezeibe kerül. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hát, t. ház, mindezeket csak annak igazolására hoztam fel, hogy Magyarországon talán már mégis elérkezett az idő, midőn társadalom, állam és kormány egyaránt a lehető legszigorúbban és a leglelkiismeretesebben kell, hogy figyelembe vegye azokat a teendőket, a melyek az ország közgazdasági czéljainak mérlegelésénél és javításánál figyelembe veendők. Hisz nem mi vagyunk arra kizárólag példa, hogy mikét kell tenni az államoknak, társadalmaknak az ilyen esetekben. Ha, tetszik, nagy nemzeteknek, ha tetszik, kis nemzeteknek példájára lehet mutatni. Nagy nemzetek közül a legutóbbi időben tessék Amerika példáját fölvenni, mely — a mint gróf Károlyi Sándor t. képviselőtársam is kifejezte — egész gazdasági rendszerét és vámpolitikáját megváltoztatta és az a nagy küzdelem a legutóbbi elnökválasztásnál épen azon egyéniséget ültette az elnöki székbe, a ki a védvámos irányzatnak tulajdonképeni képviselője volt. Ez mutatja, hogy nagy nemzetek is mily elszántságot tanusítanak, hogy megvédelmezhessék poziciójukat, fajuknak és népüknek kereshetőségét és megélhetését. És ha tetszik egy kis nemzet példája, itt van a bolgár példa, mely szintén ismeretes, de mely mint jellegzetes és tanulságos kell, hogy ebben a parlamentben viszhangra találjon. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a szerény kis állam, melynek ipari fejlődése bizonyára kisebb mint Magyarországé, elégnek találja, ha az ő szükségleteit a belföldi iparárúkból látja el. A múlt évben egy törvényt hozott, mely a múlt hónapban lett a bolgár hivatalos lapban közzé téve, mely így szól: 1. §. Az összes fizetéses állami, községi és területi tisztviselők, szolgálatközben belföldi készítésü ruházatot tartoznak viselni. 2. §. Tisztviselők és szolgák, kik nem alkalmazkodnak az előző szakasz rendelkezéséhez, 10-től 60 frankig terjedő bírsággal sújtatnak. A bírság iránti intézkedést az illetékes hivatalfőnökök eszközlik, kik jelen törvény végrehajtására ügyelnek. 3. §. A közoktatásügyi miniszter tanúlmányozni fogja azt a kérdést, hogy a gimnáziumok és szakiskolák tanulói egyenruhát viseljenek s ha ily viselet elrendeltetik, akkor annak belföldi anyagból kell készülni. 4. §. Minden gyáros vagy kereskedő, ki a jelen törvényben említett egyéneknek belföldi ruha helyett külföldit szállít, 100-tól 1000 frankig terjedhető bírsággal és egytől hat hónapig terjedhető fogházzal sújtatik. Jelen törvény alkalmazásának minden részletét rendelet fogja szabályozni. Jelen törvény a hivatalos lapban történt közzétételtől számított hat hónap elteltével lép életbe.« Ez, t. ház, magában véve nem valami nagyfontosságú intézkedés, de milyen

Digitized by Google

nagy gondolat rejlik abban, midőn az ország törvényhozása felhívja a társadalmat a védekezésre, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* azon hazafias kötelességek teljesítésére, melyek életerejét fogják egészségessé tenni. Minő nagy gondolat rejlik abban, ha egy kicsiny nép, az önvédelem ezen hatalmas eszközét kezébe veszi. Hiszen a mi szükségletünk is a lehető legcsekélyebb, a melyiket a mi terményeinkből, búzánkból és húsunkból fedezni képesek vagyunk. A kenyér és a hús legkisebb része életszükségletünknek; táplálkozásunk, a finom eledelek, a fűszer, ruházatunk sokkal nagyobb értékét képviseli azon ipari terményeknek, melyek idegen munkás munkájából erednek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ha a társadalom venné ki részét a maga kötelességéből, ha azon kiváló egyéniségek, kik az ország társadalmának élén állanak, azzal a nagy buzgalommal, a minővel például gróf Károlyi Sándor a hitelszövetkezetek ügyének szentelte magát, egy ily társadalmi mozgalom élére állnának, rendkivüli mértékben figyelmessé tennék a nemzetet és lemondóvá a a tekintetben, hogy ne tekintse feladatának a külsőleg talán kiválóbb, talán finomabb, talán izlésesebb czikkek beszerzését, hanem lemondana igényeiről, izlésének magasabbfokú kielégítéséről, elégedjék meg egyszerűbb, durvább, sokszor drágább árúkkal, csakhogy a belföldi munkásnak adjon kenyeret, a belföldi ipart fejleszsze. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Bármit tenne azonban a társadalom, az állam közreműködése nélkül ezen a téren végleges eredményeket elérni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn önök a javaslatban tőlünk áldozatot kérnek, ismételten az ipar fejlesztését emlegetik. Azt mondják: a czukoripar oly fejlett, hogy azt koczkáztatni nem szabad! A czél bizonyára igen nemes. De ez a tény azt is mutatja, hogy önöknek még áll rendelkezésükre néhány milliójuk és hogy a pénzt bizonyára nem Ausztria, hanem Magyarország iparára akarják költeni. De ha ez valóban így van, vajjon e pár millió erre a czélra van-e leghelyesebben kiadva? Úgy kell-e iparunkat támogatni, hogy milliókat adunk a nagy czukorgyárosoknak prémiumúl? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen Magyarországon nem telik, arra a mi hasznos; arra kell a pénz, a mi szükséges, sőt még ettől is el kell vonni sokszor, mert a nélkülözhetetlenre sincs elég. Midőn tehát az ipar fejlesztésére néhány milliót akarunk adni, nem találunk jobb helyet, mint az amúgy is fellendült czukoripart? Hisz az az ipar a kilencz milliós prémiumok előtt is már úgy felvirágzott, hogy kivitelre is dolgozott! Azt az ipart segítsük, mely már export-képes? Ne az legyen ambicziónk, hogy az amerikai magyar czukrot ropogtasson, hanem az, hogy a magyar ember magyar származású ruhával elégítse ki szükségletét! *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt a néhány milliót sokkal hasznosabban lehetne felhasználni. Persze ehhez az kellene, hogy a kormány az iparfejlesztés egész programmját terjesszse elénk. Csakhogy az utolsó években az ipar szót még a miniszteriumok czímeiből is törülték.

Azelőtt volt kereskedelmi és iparminiszterium, most már csak kereskedelmi miniszterium van. Akarnak állítani vasuti miniszteriumot, de az ipar fejlesztésére nem gondolnak. Nem arról van szó, hogy maga az állam épitsen gyárakat és egyszerre tegye jóvá a múlt mulasztásait, hanem szó van arról, hogy az állam vigye át e térre is az ő irányadó munkáját. Mert ha ezt a véletlenre bízzuk, úgy járunk, mintha valaki a véletlenre bízza földjei bevetését, hogy majd a repülő madarak hullatnak magvat földjére és abból lesz erdő, nem pedig úgy, hogy önmaga ülteti azokba a magvakat, a melyekből az egész általa kivánt gazdaság, erdőség előáll.

Az államnak e téren a vezetést és irányzást magától elutasítani teljes lehetetlen, mert ez által nemcsak egyenlő körülmények közt lévő államokban nem érhet el egy kormány semmit, de legkevésbbé ott, a hol egész századok keserves idöinek mulasztásait és hátramaradását kell aránylag rövid idő alatt helyrehozni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Talán én, mint ahhoz nem értő, legkevésbbé vagyok hivatott, hogy egy ilyen rendszeres iparfejlesztésnek csak alapjairól is beszéljek, mégis néhány szóval tapasztalataimat és felfogásomat e téren röviden vagyok bátor előadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sem a kormányt, sem a társadalmat nem vezetheti e téren más, mint az a tapasztalat, hogy Magyarország honnan és miféle termékeket hoz be? Fel kell keresni az eredeti helyeket, azok kifejlett iparát tanúlmányozni és azok okszerű átültetéséről gondoskodni kell.

Hogy menyire helytelen ebben a tekintetben a magyar társadalmat magára hagyni, azt mindenki tapasztalja, a ki egy kissé szétnéz, mert látja, hogy ha valamely gyár keletkezik Magyarországban és kedvező irányban fejlődik, rögtön megjön az embernek a kedve hasonló irányú iparvállalatok felállításához, a mivel azonban konkurrenciát csinálnak és leszállítják a már létezőnek keresetét.

Nekem, saját kerületemben, volt egy szerény tapasztalatom, a melyet inkább példaképen hozok fel, mint jelentőségénél fogva, a hol egy szorgalmas és gazdag nép évenkinti megtakarításából szivesen adna iparvállalatokra, ha erre

Digitized by Google

szak- és gazdasági ismeretei alkalmasak volnának.

Az első esetben az ő 100.000, vagy 200.000 forintjából csinált egy nagy malomvállalatot, mely kitünő prosperálás mellett éjjel, nappal üzemben volt. Midőn 34 év múlva ismét tőkeszaporulat állott elő, de termékenyítő gondolat nem jött, ennek prosperitását azonban látták, felállították a második malmot, a mely már a forgalmat felére szállította és a malmok csak nappal voltak képesek dolgozni. Midőn néhány év múlva ismét tőkeszaporulat volt, felállították a harmadik malmot, a minek következménye az lett, hogy kénytelenek voltak kartellbe lépni, az egyik malmot becsukni, a dividendát valamennyi vállalatra felosztani és ez által hosszú időre elvették a kedvét minden ottani tőkepénzesnek, hogy pénzét iparvállalatba befektesse.

Azt lehetetlen megkövetelni azoktól a mezőgazdasági városoktól, t. ház, hogy ipari szakképzettségük legyen, hogy kellő vezetés és irányítás nélkül helyes formában találják meg az iparfejlesztés módozatait. Azonban, ha a kormány az egész országra kiterjedően megállapítja az iparfejlesztés programmját, megszabja minden vidékre a megfelelő iparágakat, azokat bankjával vagy máskép segíti, művezetőkül ahhoz értő embereket ad, bevonja az illető város tőkéjét a vállalat harmada, vagy fele erejéig és midőn már virágzóvá vált a vállalat, akkor az egész vállalatot átadja a helyi vezetésnek: így, t. ház, tervszerű vezetés mellett a kormánynak azon gondoskodásával, hogy szakértőket küld hosszabb időre a vidékre, ekként évtizedek lassú munkájával elő lehet idézni az iparfejlesztést. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az, hogy az ipar a felvidéknek való, az alföldnek pedig a mezőgazdasági termelés: az tévedés. Minden vidéket egyformán kell e tekintetben kultiválni; ha az iparfejlesztéshez tőkében gazdagabb vidék szükséges, ott egy teljesen szegény és néptelen társadalom nem alkalmas ily iparvállalatok fejlődésére. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A fogyasztó közönség közelsége is sokat határoz; nagyobb városoknak mindjárt szomszédságában van a fogyasztó közönség. De nemzeti szempontból is helytelen az alföldnek a háttérbe való szorítása. A kicsiny angol-szász faj nagy felszívó erejével mind nagyobb és nagyobb számban olvasztott be a gazdaságba idegen elemeket. Ha tehát a nagy alföldnek gazdag iparvállalatok megrakásával jóletét fokozzuk, akkor annak a lakosságnak felszívó erejét fogjuk gyarapítani s ott a letelepedéseknek, a népesség szaporodásának nagyobb tért nyítni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De mindezt megtenni nagyobbszabású állami védelem nélkül nem lehet. 1890-ben szegény boldogemlékezetü Baross Gábor kezdeményezésére nagy pártolás mellett fővárosszerte különböző iparvállalatok indúltak meg nagy reményekkel és e vállalatok legtöbbje ma már pang, a válság szélére jutott. Nem is csoda. A magyarországi tőke nagysága és olcsósága össze nem mérhető a külföldi tőkével; a magyar fogyasztóközönség pedig minden, csak nem jó fizető, mivel kellő pénzzel, kellő tőkével nem rendelkezik. Ennek következtében nagyobb mérvü, habár szolid hitelezések kell, hogy bekövetkezzenek; ezek nagyobbmérvü kitartást, az üzleti és forgó tőkének fölemelését teszik szükségessé, mely a magyar vállalatnál egyáltalában rendelkezésre nem áll. S ez ezeken kivül, t. ház, aztán az a harmadik nagy tényező, a melynél fogva ezek a konkurrenciát ki nem állják, azért, mert a külföldi vállalatok el vannak határozva, (*Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.*) minden ilyen konkurrenciánál áldozatok árán is a versenytől megszabadúlni. Vannak tapasztalatok, nem akarok épen megnevezni gyárakat, vagy vállalatokat, midőn virágzásra kezdett jutni egyes foglalkozási ág az országban, de szerényebb feltételek mellett: akkor, t. ház, jön az osztrák fejlettebb gyár, a melynek kitartási képessége sokkal nagyobb és egyszerüen rá teszi a markát arra és megfojtja és összemarczangolja az egész vállalatot és lehetetlenné teszi annak további megélhetését. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mindez tehát azt igazolja, t. ház, hogy még a mikor keletkezik gyökeres utána nézéssel vállalat és keletkezik ipar a magyar államban, azt sem lehet megvédelmezni és teljesen szabad rendelkezését az iparban az állam el nem éri, míg a védekezést, az ipar megvédését a legszélesebb körben eleinte ki nem terjesztjük. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És itt bátorkodom megjegyezni, hogy az agráriusoknak azon törekvéseit, melyekkel a mezőgazdasági viszonyok javítását czélozzák, és e téren rendkivül sok és hasznos ideát vetnek fel, magukban véve helyeseknek tartom, de talán azon czél elérésére is kevésbbé sikereseknek, mint hogy ha a legfontosabb és legnagyobb gondolattal ők is az első perczben tisztában volnának. Nekik is, a kik Magyarország gazdasági felvirágzását előmozdítani kivánják, tisztába kell jönniök azzal, hogy ehhez két feltétel szükséges: az egyik az, hogy piaczot teremtsenek terményeinknek. Ez a piaczteremtés addig és máskep nem állhat be, mint ha minden állammal egyenlően szabad intézkedési és szabad szerződési joga marad meg az államnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha mi Ausztriában elhelyezési piaczot talál-

Digitized by Google

nánk egészében véve és nem kellene külföldre szorúlnunk és szállítanunk, azon esetben talán még ez a kérdés fel nem merülne, de az ausztriai piacz nem elégséges a mi terményeinknek elhelyezésére; ennek következtében a külföldi relációkat mindig Ausztriával együttesen kell, hogy megkössük, a külföldi szerződésekben mindig Ausztria mint iparállam, és mi mint nyerstermelő állam együttesen kell, hogy bele menjünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen szerződéseket, ezen kérdéseket pedig nem lehet a két államra nézve egyenlő előnynyel és egyenlő sikerekkel megkötni és elintézni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A piacz megteremtésének lehetősége van kizárva, ha Magyarország szerződés-megkötési jogát kizárólag kezébe nem veszi, minden állammal önállóan szabad belátása és a viszonyoknak lehető figyelembe vétele mellett szerződnie. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A másik, t. ház, a mivel számolni kell, az, hogy a mezőgazdaságnak felvirágzását hosszabb időben, nem épen a közvetlen jelenben, vagy jövőben, mégis csak az fogja előidézni legjobban, ha Magyarországban benn a fogyasztó közönség erősbíttetik, gazdagabbá tétetik, hogy a mi nyerstermányeink árát gazdagabban adhassa meg, mint eddig. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha itt benn teremtetik meg egy oly fogyasztó közönség, mely egyrészről fogyasztja saját terményeinket, másrészről pedig a melynek módjában és lehetőségében áll bővebben és gazdagabban kielégíteni az ő életfentartási szükségleteit; jobban táplálkozni kenyérrel és hússal; jobban rászorúlni azokra: akkor t. ház, ha megszaporítjuk a fogyasztóközönséget ötszörösére vagy tizszeresére... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek itt a jobboldalon.

Holló Lajos: ... ezzel lehetővé teszszük azt is, hogy belső fogyasztásunk emelkedik és mezőgazdaságunk terményeinek értékesítése helyesebben következik be. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezekre kitérve, t. ház, csak arra a konkluzióra óhajtok jutni, hogy ezen a téren úgy mezőgazdáink, mint iparosaink, mint kormányférfiaink a múltban teljesen hamis jelszavak után indúltak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csodálatos, hogy a tudományt ép úgy meg lehet hamisítani, mint az iparczikkeket, vagy más efféle gyártmányokat, és egész nemzedékeket, tudományos iskolákat lehet hamis irányzatban felnevelni és annak terjesztőivé tenni. Ilyen hamis irány volt az angol Smith Adámnak rendszere, a ki azt a tantételt állította fel, hogy a népeknek boldogulását egyedül a szabadkereskedelem van hivatva előmozdítani. Nem láttuk mi azt be, hogy ez a tantétel tulajdonképen Angolország ipari téren terjeszkedésének úttörője akart lenni, hogy megnyissák előtte az államok piaczaikat és az angol ipar és kereskedelemnek a legszabadabb tért engedjék? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a tudományosnak látszó tantételt szajkó módjára hirdették és tanították Európaszerte, hivatkoztak mindenütt Smith Ádámra és ezzel megmételyezték a közvéleménynek és a kormányoknak felfogását, hogy mindannyian évtizedeken keresztül abban a hitben éltek és éltünk, hogy szabad állam csak szabadkereskedelem által boldogúlhat.

Egy másik tévedés volt az, a melybe magunkat és különösen gazdáink magukat belelovagolták, hogy valamint Ausztria a mi nyers terményeinknek fogyasztója, ép úgy vagyunk mi az ő iparának a fogyasztói. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez évtizedeken keresztül képezte, sőt ma is képezi sokaknál azt a mottót és aranyigazságot, a melytől eltérni nem lehet. Holott ez épen az ellenkezőjét és lehetőségét igazolja annak, hogy ezen két államnak érdekei gazdaságilag legalább egy irányban vezethetők legyenek. Hiszen ép az által, hogy Ausztria iparállam és mi nyerstermelő állam vagyunk, ép azáltal tünik ki egész közgazdasági princzipiumunk különbözősége, hogy az egyik fejlettebb állam a másik állam kizsákmányolójává válik, hogy ez a fejlettebb állam az ő iparczikkeinek árát nem az európai verseny által adott árakhoz szabja, hanem a védelmi prémiumok által mesterségesen felemelt árakon adja el nekünk és viszont a mi nyers terményeinket nem az európai piaczok által adott árakon veszi meg tőlünk, hanem a vámsorompók által védve önhatalmilag leszorított árakon. És ez a fejlettebb, a kulturában, tehetségben és ravaszságban felettünk álló állam még annak a lehetőségét is megadja, hogy az idegen államok terményeinek behozatalát szerfelett kis vámok mellett megengedi, míg a mi terményeinknek szabad értékesítését elzárja.

T. képviselőház! Ha mindezek ebben kell, hogy kidomborodjanak: akkor igazán nem látom be, hogy mi választ el bennünket, a különböző pártállású egyéneket abban a felfogásban és annak az igazságnak kimondásában és követésében, hogy Magyarországon ma nem létezik életbe vágóbb kérdés, mint Magyarország gazdasági emanczipácziója, minden téren Magyarországnak gazdaságilag való függetlenítése, mert csak ezáltal lehet nagy munkával, tűréssel és lemondással Magyarország közgazdasági életét előbbre vinni és permanens szegénységéből kiszabadítani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez azonban, t. ház, az éremnek tulajdon-

Digitized by Google

képen csak egyik oldala, azon oldala tudniillik, hogy Magyarországnak gazdasági jólétét hogyan kellene emelni és hogyan kellene fejlődnünk és szegénységünket megszüntetni? A másik oldala, t. képviselőház, az, hogy hogyan kellene megszabadúlnunk, mint szegény nemzetnek és államnak, azon nagyzási hóbortoktól, a melyekbe bennünket az európai nemzetek bele kényszerítettek és csakugyan el lehet mondani, hogy ma Európának legnagyobb balekjei a magyarok. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* A míg mi itt századokon keresztül álltunk Európának keletén védelmül, hogy Nyugot-Európának kulturális és anyagi jóléte emelkedhessék, természetes, hogy vérünkben és vagyonunkba megfogyva állunk most Európa népei között. És akkor előáll két titán küzdelme Európa nyugotán, a mely küzdelemben a kiegyenlítés nem következik be, hanem a véres harczok és küzdelmek méregfogai bennmaradnak a beteg testben és mint élő revanche-eszme áll fenn, a nemzeteket egymás elleni felfegyverkezésre és küzdelemre kényszeríti: és akkor mi előállunk és szövetség révén hátterül és hátvédül szolgálunk ezen nagy revanche-törekvéseknek és felfegyverkezünk vállig-nyakig és rárakjuk a nemzetre oly állam terheit, a melyeket gazdaságban és pénzbőségben úszó állam meg bir, de a melyeket mezőgazdasági állam nem birhat meg. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Itt eszembe jut az az elszomorító kép, a melyet az országos kiállítás alkalmából a történeti kiállításon láttam. Ott utolsó nemzeti királyunk II. Lajosnak a történeti csoportban volt fellelhető fegyverzete, pajzsa és páncélja. Azon kicsike kis test, a melylyel a szegény Lajos király birt, a mi ebből a fegyverzetből és páncélból kitünt, teli volt rakva vas és aczél fegyverekkel, önmaga és lova, melyre ráült, hogy életét megmentse, a nemzeti csapásnak elejét vegye és a nemzet életét is hosszú időre más irányba terelje: midőn a végzetes percz elkövetkezett, épen ez a teher volt az, a mely őt az iszapba és a folyam medrébe sülyesztette. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Kicsi nemzetek, t. ház, óriási nehéz fegyverzetek súlyát végzetes időkben nem birhatják el.

Mi volna az, hogy ha Bulgáriát vagy Szerbiát, tehát szintén fejletlen nemzeteket, az ilyen nagy európai szövetség arra kényszerítene, hogy kulturája és anyagi jóléte elhanyagolásával kizárólag ezen fegyverkezésnek, ezen óriási nagy hadiköltségnek terheit viseljék éveken keresztül és ezáltal tegyék lehetetlenné a továbbfejlődésüket? És, t. ház, itt állunk, oly szomorú példáját mutatva e téren is a gondatlanságnak, az előrelátás hiányának, a melyet, azt hiszem, más nemzetnél a történelemben alig találhatunk fel. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

A mi nekünk évenként rendelkezésünkre áll, t. ház, hogy felhasználjuk, az röviden summázva a következő: egyenes adókban a t. miniszter úr bevesz gondolom 107 milliót; fogyasztási adókban, a melyhez én hozzáveszem *(Halljuk! Halljuk!)* a jövedékeket is, miután azok is az élvezeti és más fogyasztási czikkek után adatnak, bevesz a t. miniszter úr 117 milliót. Összesen tehát 224 millió az, a mely a nép keserves megadóztatásából előáll. Azonkivül bevesztünk vámokból — mondjuk azt is a nép megterheltetésének — Magyarországra eső illetményként 15 milliót. És ez az egész rendelkezésre álló állami jövedelem hogy lesz felhasználva Magyarország fejlesztésére? Ebből a reánk eső közös hadseregbeli és honvédelmi kiadásokra 65 milliót fordítunk évenként. Ezenkivül fizetjük állami adósságaink kamatait 167 millióval, úgy hogy összesen 232 millió az, mit ezen meddő és nem kulturánknak, nem jólétünknek fejlesztésére szolgáló czélokra kell kiadnunk, marad tehát 30—40 millió összesen, a mit belügyi czéljainkra, kulturánknak és anyagi jólétünknek fejlesztésére fordíthatunk. És a míg telik 65 millió ennek a szegény nemzetnek hadászati czélokra, addig méltóztassék meghallgatni ezen czélokat egymásután: ipar- és kereskedelem 4 millió, kulturára, közoktatásra 10 millió, az összes beligazgatásra 15 millió, — az igazságszolgáltatásról majd külön szólok, — utakra 5 millió, földmívelésre 6 millió. Ezek az összes beligazgatási czélok csak 41 milliót reprezentálnak, míg belügyi kiadásaink 65 millióra rugnak. És mi van az igazságszolgáltatással? Az igazságszolgáltatást arra használja fel a kormány, hogy azzal nyerészkedjék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen az a választott bíróság természetével bír, melynek árát az ügyfelek fizetik meg bélyegekkel és illetékekkel és nyer rajta 2—3 milliót. És mit nyer a posta- és távirda-szolgálaton? Évenkint 4—5 milliót, holott ezt épen annak a fejlesztésére kellene fordítani Előáll így még többletszükségletünk: az udvartartásra és más czélokra való szükséglet. És mindez honnan nyeri fedeztét? Fedezetét nyeri az államvagyonnak megtámadásából, midőn tudniillik az átruházásoknál nem a jövedelmeket vonjuk be az állam czéljaira, hanem a tőkét és ezekből az átruházásokból 20—30 milliót von be az állam; másodszor bevon az üzleteibe a vasutak jövedelméből 30 milliót; és milyen szemfényvesztéssel, t. ház! Úgy, hogy megvonja azon üzlettől az évenkint szükséges befektetéseket; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a szemfényvesztésnek és a humbug-kezelésnek példáját adja, mely csak felesleget tüntet fel a

Digitized by Google

költségvetésben és a zárszámadásban és ugyanakkor előáll 123 millióval, hogy fedezzük azon hiányokat, a melyeket egyszerű felszereléseknél, állomások kibővítésénél, sineknél, szóval a rendszeres üzemi kiadásoknál szükségesek, mert bevették 20—30 millióval annak jövedelmét, holott igaz és őszinte eljárás mellett leheséges csak az, hogy bírjuk azokat a csekély, kicsinyes kis hulladékokat is fedezni, a melyeket a kultura és a belfejlesztés czéljaira áldozni lehetséges; de természetesen első sorban mindig azok a nagyzási, nagyhatalmaskodási mizériákat és czirádákat kell fedezzünk, melyek annyira ránehezednek a nemzet testére, hogy azt már-már összeroskadással, megsemmisüléssel fenyegetik. Hiszen ha az ember vidékre megy és kissé megnézi a vidéki városoknak fejlődését, de még a fővárosban is, igen érdekes tapasztalatokat szerezhet. Bármerre menjen ki az ember a fővárosból, nagyszerű épületeket, palotákat lát emelkedni.

Ha vidéki városokba megérkezik az ember, a legszebb palotákat látja, mindezek kaszárnyák. És akkor tessék kijebb menni, meglátja iskoláját, porban, szemétben, piszokban, meglátja utait sárban, meglátja annak népét kenyér nélkül és Amerika felé vándorolni. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Zaj és ellenmondás jobbfelől.)* Mindezt meglátja, de a kaszárnyáknak fényét és felszerelését egy városban sem fogja meglátni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És milyen kitünő szisztémával megy ez! Nem az állam a saját költségén építi ezeket, óh, ilyen pazarlásokat az állam nem tehet meg; hanem ráhúzza az egyes községekre és azok kapvakapnak rajta, mert hiszen az állam bért fizet, de ezt a bérösszeget a polgároknak a zsebéből veszi ki, hogy odaadja a városoknak. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Elnök *(csenget)*: T. képviselő úr, már egy órán túl méltóztatott gazdasági kérdéseket fejtegetni és én nyugodtan hagytam a képviselő urat beszélni, mert azt hittem, hogy . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Hisz ez terrorizmus! Élénk felkiáltások jobbfelől: Halljuk az elnököt!)* Kérem, ez nem terrorizmus, *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Élénk felkiáltások jobbfelől: Halljuk az elnököt!)* ez kötelességem, mert a házszabályok 196. §-ában egyenesen benne van, *(Egy hang a szélső baloldalon: A 202. §-ban!)* — mind a kettőben benne van, a 196. és 202. §-an, az egyikben mint joga, a másikban mint kötelessége az elnöknek — hogy az elnök figyeljen arra, hogy a tanácskozás rendjétől eltérés ne történjék. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez ahhoz tartozik!)* A képviselő urat egy óra hosszat hallgattam, a mint általánosságban beszélt a gazdasági viszonyokról, *(Zaj a szélső baloldalon. Egy hang balfelől: Nagyon helyesen tette!)* mert azt hittem, hogy azt mint beszédének hátterét kivánja felhasználni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy is van!)* De bocsánatot kérek, egy órán túl, különösen a háznak kimerült figyelmére való tekintettel — azt hiszem — figyelmeztethetem rá a képviselő urat, hogy a tárgyhoz közeledjék. Erre kötelességem figyelmeztetni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Öt perez szünetet kérünk!)*

Holló Lajos: Nem akarok az igen tisztelt elnök úrral távolról sem vitatkozni s csupán azt jegyzem meg, hogy én igenis azzal kezdettem beszédemet, hogy a t. kormány és a túloldal Magyarországtól újabb nehány milliónyi áldozatot kiván és pedig osztrák érdekeknek az istápolására *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekem rá kell mutatnom arra, hogy itt milyen a mi anyagi helyzetünk és gazdasági élettünk, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy vajjon megengedi-e ezt Magyarország anyagi helyzete.

Elnök *(csenget)*: Kérem még egyszer a t. képviselő urat, tessék a tárgyhoz közeledni. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Győry Elek: Adjunk be indítványt, hogy a tárgyról szólhasson!

Holló Lajos: Ez tehát, t. ház, a mi anyagi helyzetünknek teljes félreértése, teljes félreismerése s ennek következtében, a mint nem áll módunkban az, hogy más, idegen czélokra milliókat adjunk ki, ép úgy nem áll helyesen Magyarországnak érdekében, hogy azok a rendelkezésére álló eszközök, a melyek a mi közczéljainkat előmozdítani birják, most is ily idegen czélokra használtassanak fel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek után, t. ház! a czukorprémium erkölcsi *(Halljuk! Halljuk!)* motiválására és tulajdonképeni jellemének feltüntetésére akarok néhány szót szólani. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélső baloldalon: Öt perczet kérünk.)*

Tekintettel arra, hogy a ház figyelme ki van merülve, talán a rossz levegő miatt is, kérem az igen tisztelt elnök urat, méltóztassék öt perczre az ülést felfüggeszteni. *(Fekiáltások jobbfelől: Nem szükséges! Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Minthogy a t. képviselő úr immár a czukorprémiumról kiván beszélni *(Derültség jobbfelől.)* és kéri az öt percznyi szünetet, az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Méltóztassék folytatni.

Holló Lajos: T. ház! A czukorprémium egy államban csak akkor volna indokolt, ha az

Digitized by Google

illető állam ezt a prémiumot akként tudná keresztül vinni, hogy ez a külföld védekezését ne provokálná. De látjuk, hogy ily nyilvánosság mellett a prémiumok felköltik az idegen államok védekezését és ellenállását s ennek folytán a prémium által elérni kivánt czél el nem érhető.

Itt már rá mutattak, t. ház, hogy ép Amerikában milyen nagy a védekezés a prémiumokkal biztosított iparczikkek beözönlése ellen. Ennek folytán, ha egy állam továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy egyes iparczikkei kivitelét ily módon biztosítsa, ezáltal a többi állam jogosulatlan támadását és viszonzását kelti fel, mi által közgazdaságára idéz elő hátrányokat és veszedelmeket.

Mert Amerikában és azon államokban, a hová czukorkivitelünk van, van kivitelünk más terményekben is és ezekben is fel fogják venni velünk a harczot, a mint például Amerikában dongakivitelünket már is üldözik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azonfelül a prémium nem más, mint a fogyasztási terület kiterjesztése. Mi fogyasztási adót fizetünk itt nemcsak azon czukor után, melyet magunk fogyasztunk, hanem az után is, a melyet Amerikának és Svájcznak közönsége fogyaszt, a hova czukorkivitelünk van. És így az egész fogyasztási princzipium hamis alapra helyeztetik át. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megadóztatni a magyar közönséget milliók erejéig idegen állam javára, ez oly adóztatási rendszer, a melyet még Magyarország kormánya is csak abban a kényszerhelyzetben kénytelen alkalmazni, midőn Ausztria viszonyainak szanálására kényteleníti ilyen javaslatokkal előállni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindehhez hozzájárúl még az a kiméletlenség, a melylyel úgy a czukorfogyasztási adó, mint általában minden fogyasztási adó Magyarországon kezeltetik. Hogy a mai fogyasztási adórendszer apja, az előbbi pénzügyminiszter úr, Wekerle minő eljárást követett e téren, azt e házban nem kell sokáig magyarázni. Hiszen ma oda jutottunk, hogy egy fogyasztási adó bérletében csaknem ugyanazon összeget kell a kincstárnak fizetnünk, a mennyit ez örök megváltásúl fizetett egyes községeknek vagy magánosoknak, úgy, hogy a megváltás jogczíme helyett használhatták volna bátran az elvétel jogczímét is azzal, hogy az állam egy évi bérösszeget fizet és később evről-évre követeli ezt magánosoktól és községektől. Oly tekintélyes összegekre emelkedett fel mindenütt a czukor és más fogyasztási adó bérösszege, hogy a ki józan észszel nézi a dolgot, látja, hogy az egyes városok csakis annálfogva mennek rá, hogy közönségüket annak a kiméletlenségnek és zaklatásnak, a melylyel a magánbérlők eljárnak ezen fogyasztási adó kezelése körül nem akarják kitenni és nem akarják közönségüket ennek a kiméletlen eljárásnak alávetni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És sehol nem volt az, t. ház, történelmünkben, a régi 17-ik századbeli korszakot kivéve, hogy az adóbeszedések bérbe lettek volna adva, csakis ennek a kornak dicsősége az, hogy a fogyasztási adó kezelését bérlőknek adja ki és ezért a közönséget fosztogatásnak és zaklatásoknak vetik alá. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen ismeri mindenki azokat a kezelési eljárásokat, a melyet követnek az ilyen bérlők, hogy midőn a legkisebb jelét a szabálytalanságnak képesek felfedezni az illető fogyasztási adó kezelésénél, hogy talán a bor-, vagy a czukorbevitel nem a megfelelő módon történik, vagy a bejelentések nem történtek meg a kellő alakban: ott rámegy és egyezkedési czímen oly bírságokat követ el és szab meg, a melyeket az illető, hogy a többi vexának és hercze-hurczának ellenálljon és véget vessen, kénytelen megfizetni és inkább aláveti magát önként a zsarnokoskodásnak, mintsem a további szekaturának. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És egy másik rendszer az — hisz ebben nem a t. pénzügyminiszter úr a hibás, a ki dicséretére legyen mondva, lehetőleg még enyhíti ezen egész eljárásnak kiméletlenségét, de a rendszer és a fennálló törvények hibásak — hogy még azon esetben is, ha kerülik a magánbérlőknek gazdálkodását, rákényszerítik vagy pedig alkalmat adnak, hogy a kisebb tehertől a községek megszabadúljanak, úgy hogy önmaguk a községek vegyék bérbe.

T. ház! Milyen helyzet áll elő azután? A helyzet az, hogy az a városi hatóság — saját tapasztalásomból mondom, az én vidékemen és kerületemben — a nép részéről oly gyűlöletet és oly ellenszenvet kelt fel maga iránt ezen adókezelés kiméletlensége miatt, a melyet ha a t. kormány közegeire lehetne adresszálni, szivesen adresszálnák rá; csupán a miatt veszik magukra, hogy a népet mégis nehány ezer forint tehertől megmentsék és ezen irányban terheiket kevesbítsék. Midőn azt a horribilis összeget, melyet a városban be kell venni, 100,000, 130,000, 150,000 forintot, a mint limitálva van egyáltalán ezen összeg, azt be kell venni; az a közönség nem érti azt meg, hogy ezért mily óriási munkát kell kifejteni az illető hatóságnak, hogy a más kamrájába és pinczéjébe és szüretjébe bele kell néznie, és meg kell látnia mindent; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem azt hiszi, hogy ez annak a hatóságnak zaklatása és kiméletlensége és gyűlöletével, dühével a közigazgatási hatóság és saját előljárósága ellen megy, akkor, t. ház, mikor

Digitized by Google

ezek egy kiméletlen adóztatási rendszer és egy helytelen kormányzati irányzat tulajdonképeni eszközei, előmozdítói. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha, t. ház, úgy a czukorfogyasztási, mint általában a fogyasztási adóknak ezen kiméletlen kezeléséhez hozzáveszem azt, a mit még hozzá kell vennem, hogy tulajdonképen ezen téren is milyen kevésbbé van figyelembe véve a lehető gazdálkodás, hogy azok a kettős adóztatási czímletek és azok a többszörös adóztatási tételek, melyekkel az illető közönséget mindenütt zaklatják, úgy a czukorfogyasztásnál, mint egész adóztatási rendszerünkön mint vörös fonal végig halad, az ezen kérdésnél a legteljesebben kitünik. Nem elégséges nekünk megtennünk, hogy a kezelésnek egyszerűsítése szempontjából tulajdonképen egy helyen vonjunk valamely fogyasztási czikket adóztatás alá, hogy ne kelljen külön közegeket, külön kezelést felállitanunk az illető fogyasztási czikk fogyasztási adójának inkasszálása érdekében, hanem úgy a termelésnél, mint a fogyasztásnál különböző adókulcsok és különböző adótételek jönnek alkalmazásba, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy ezáltal a kezelés költségesebbé tétele és drágasága a fogyasztási adó értékét szállítsa le. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

És ha valaki a mellett megnézve egy adókezelést mai modern alakjában, midőn előjön az állam az ő különböző száz czímletével, midőn előjön a város az ő különböző száz czímletével, midőn előjön a megye az ő különböző betegápolási, katonabeszállásolási, útadó és mindenféle más czímleteivel, akkor ott állunk, hogy az adókezelés tulajdonképen óriási labirintussá változik, midőn minden befizetett forint, minden befizetett összeg száz és száz naplóra, száz és száz részecskére szétszedve, széttagolva tulajdonképen a kezelés tömkelegébe, labirintusába dobatik bele, hogy az illető adókezelési közegek a lehető legnagyobb konfuzióba jutnak és minden megyében, városban, községben a nem tiszta kezelés okául szolgálnak a fogyasztási adók, mint a hogy ebben a bajban általában ma a kezelés ebben az országban szenved és a hogy az ma konstruálva van. *(Úgy van! a szélső baloldalon)*

Hiszen ezen az úton ha tovább akarunk menni, oda lehetne jutnunk, hogy Magyarországon nem kellene költségvetést megállapítanunk, hanem azt mondanunk, hogy minden költségvetési czímletek szerint különböző kezelés legyen, az iskolázásra, a katonaságra, útjainkra, vasutakra, szóval minden czímletre külön kezelés szabassék meg. Ha pedig az államnál elfogadjuk azt, hogy a költségvetés minden czímletre külön megállapíttatik és az adót egészben hajtsák be, miért ne vennők ezt tovább és a megyéknek szükségletét miért tagoljuk betegápolási, útadó, katona-beszállásolási és különböző más czímletekre, és a városoknál ismét miért kell a különböző czímletek szerint szednünk az adókat, mintha az nem volna mindegy, hogy akár iskolázási, akár útadó, akár miféle más czímleteken szedjük is azt be, a melyekre széttagolva van az adókezelés, hogy az ily czímletekre különkülön folyton kelljen tudni, hogy mi fizettetett. Meg kell állapítani az egyes czímletekre nézve a megyék, városok, községek költségeit, de azután a kezelés, a befizetés, az egyes tisztviselőknek ezekkel az összegekkel való elbánása a lehető legegyszerűbben, legtisztábban történjék, mert csak akkor lehet áttekintés és tisztaság az egész közigazgatás kezelésében. *(Helyeslés Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mint érintém, t. ház, ez a törvény tulajdonképeni indokát nem a magyarországi ipar fejlesztésében, vagy a czukoripar emelésében, nem egyáltalában a magyar állam viszonyaiban leli, hanem egyszerűen leli abban, hogy az osztrák parlamenti viszonyok szanálása és az osztrák állapotok ilyen áldozatokat követelnek Magyarországtól. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn ott kuszáltak a viszonyok, midőn a nagy cseh czukorgyárosok nem állanak egészen szolgálatára a kormánynak a túloldalon, akkor kell ezen nagy molochnak áldozatot hozni és ez az áldozat nem lehet más, mint mindig egy és ugyanaz, azok a milliók, a melyeket Magyarországnak áldoznia kell az osztrák érdekekért. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De ha már szanálásról, a parlamenti viszonyok szanálásáról van szó, miért nem a magyarországi parlamenti viszonyok szanálására szenteli a t. kormány idejét és gondját? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen nem kevésbbé szomorúak a magyar parlamentben a viszonyok a jelen kormányzásnak a kezelése alatt s nem kevésbbé igényelnek gyökeres orvoslást ezek ma itt, mint Ausztriában. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. pénzügyminiszter úr nagyon helybenhagyólag int a fejével, hogy ilyen szomorúak a mi parlamentáris viszonyaink, és bizonyára értette alatta azt a küzdelmet, melyet mi most itt folytatunk. Én azonban megyek egy kissé tovább a t. pénzügyminiszter engedelmével is, ha már a diagnózist meg akarom állapítani, akkor megyek vissza a gyermek születésére és azon forrásokra, melyekből a mi parlamentarizmusunk ered. Megyek végig a genezisén és mint midőn a Dunának a forrását keresstik, és feltaláljuk a Fekete-erdőben, épen úgy megyek a mostani parlamentarizmus forrásának kutatásánál, ismeretlen vidékeken keresztül, és megállok, megakadok egy nagy kassza előtt, a melyből Magyarország parlamentarizmusa ered.

Digitized by Google

(Tetszés a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!) És ha fel tudták világosítani minden forrásnak eredetét, ha föl tudták találni a nemzetek eredetét és származását: nagyon szeretném, ha e nagy kasszának is a származását és eredetét a parlamentarizmus biztonsága érdekében *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* a túloldalról fölvilágosítanák és meggyőznének arról, hogy ime, uraim, helytelenül küzdenek ezen parlamentarizmus tekintélyének leszállítására, mert ez oly magas és oly tiszta, mert azon pénznek rendkívül tiszta az eredete.

Kubik Béla: Az egri mandátum!

Holló Lajos: És ha itt, egy nagy tableaura gondolok, a melyet majd ezer év múlva fognak a második ezredévi ünnepen lerajzolni, a mint most lerajzolták Árpádot, a mint őt a hét vezér vállára emelte és pajzsára véve vezérül kikiáltja, ezt mint egy ezredév előtti nagy eseményt tüntetvén fel az utódok előtt: ott látom azt a rendkivül érdekes képet, a mint régente egy egész nemzedék tolong fel a lépcsőkön a miniszterelnöki előszobába, ott egymást ütik, verik, hogy ki jusson első helyen a miniszterelnök magas színe elé és ki kapjon Magyarország miniszterelnökétől passe-partout-t és kellő munícziót arra, hogy Magyarország parlamentjében helyét elfoglelja; ott látom, hogy embereket dobnak ki, mint feleslegeseket, a kiknek kérelme meg nem hallgattatik, és ott látok százakat, a kik mosolygó és derült arczczal jönnek vissza, hogy besétáljanak Magyarország parlamentjébe, mint jogosúltságot és mandátumot nyert egyéniségek. *(Tetszés a baloldalon.)* Ha szanálásról van szó és parlamentarizmust kivánunk teremteni, talán ezek szintén méltók arra, hogy szanáltassanak, mert régebben megvolt az a szemérmetesség legalább, hogy bizonyos pártintézőségek kezelték minden pártnál, mondjuk a t. túloldalon is, a választások és a pártok ügyeit; volt egy végrehajtó-bizottság, a melyiket maga a szabadelvű párt kreált s az állította össze a névsort; az vetette a jelölt egyéneket tűzpróba alá; az állította ki a czertifikácziót; az adta hozzá a szükséges segédeszközöket. Ekkor legalább a formában nem volt minden olyan meztelen, vagy a mint a t. miniszter úr az obstrukcziót jellemezte, *(Halljuk! Halljuk!)* mely a maga száraz nagy frivolitásában tünik fel a nagy közönség, az ország népe előtt, akár csak ennek a parlamentnek az eredete. Mikor még azt a mezt is levették, hogy magának a pártnak intéző bizottsága helyett egy kinevezett királyi, vagy miniszterelnöki hivatalnok kezébe adták az egész ügynek vezetését, a ki mint legfőbb őre az egész ország közönségének zsebéből és a mi zsebünkből van fizetve és nem pártczélokért lett felfogadva. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ha már ennek pendantját keressük: ez aztán méltó pendant-t talált — nem tudom, a t. elnök úrnak van-e róla tudomása — abban a rendeletben, a mely intézve lett szerteszét az országban a főispánokhoz, és a mely azt czélozza, hogy a t. túloldali képviselőket kellő időben előállítsa a t. főispán úr *(Derültség a szélső baloldalon.)* és a mint abban az időben, midőn a választás volt, beszállította, úgy most a szolgálattételre és a fegyvergyakorlatra előállítsa. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Nem tudom, hogy a szabad parlamentarizmus elvéből hogyan folyik ez az egész eljárás és az illető t. képviselő uraknak, mint szabad és független képviselőknek a mentelmi jogával hogy fér ez össze, de hogy ez ezzel a kormányzati rendszerrel a legszigorúbb mértékben quadrál, az teljesen bizonyos. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És hogy milyen önérzetes az a hang, a melylyel a t. kormány Bécsben a bécsi közönség előtt a magyar ellenzéki törekvéseket lerántja és az ő kizárólagos hasznavehetőségét az osztrák közönség előtt bemutatja; így szól többek közt az a »Fremdenblatt«-ban megjelent önérzetes tiltakozás, melyet állítólag a legilletékesebb kormányférfiak adtak ki: »A kormány elengedhetlen kötelességének tartja, hogy minden időre világosságot teremtsen az obstrukczió dolgában.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ő, a ki minden időknek jelszava szerint kormányozza a világot, minden időkre szabályt szab az obstrukcziókra és a parlamentarizmusra ebben az országban. Az a minden időkre szóló intézkedés és az a világosság, a melylyel ők az obstrukcziót látják, rendkivül szükkörű lehet, mert az egész világ parlamentjében mindenütt megvolt még a kisebbségnek az a joga, hogy midőn egy nemzetellenes és a közérzületbe teljes mértékben beletükköző kormányzati intézkedést lát, midőn tehát hátterében a nemzeti közvélemény áll, mint kisebbség belemenjen a küzdelembe. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A t. pénzügyminiszter úr arra, hogy a nemzeti közvélemény kinek a háta mögött áll, ismét egy jóizű mosollyal válaszol. Hát, t. miniszter úr, kegyed egy rendkivül jóhiszemű ember. Hiszi-e azt, hogy a nemzeti közvélemény azoknak a háta mögött áll, a kik czukorprémiumokat és milliókat követelnek az országtól? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszi-e, hogy a nemzeti közvélemény fog bennünket megtámadni és lehúzni azért, mert mi ezen nagy nemzeti vívmányokért és követelményekért szállunk síkra? *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)* A t. miniszter úr jóhiszeműségében cseppet sem kételkedem; de hogy erre más bizonyítéka lenne, mint azon szerteszét küldött bizalmi blanketák, a melyeket innen hivatalosan a miniszterelnöki irodákból szétküldöttek,

Digitized by Google

vagy azoknak az egyes, érdekelt nagygyárosoknak a küldöttsége, a mely meglehet, hogy be fog érkezni. . . . *(Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* Nem fog beérkezni? No, hát e szerint tudja a miniszter úr ezt is. *(Derültség.)* Én azt hittem, hogy ebben a tüntetési rendszerben is bizonyos fokozat lesz, és hogy először jön az írás, azután a küldöttség, de a mint a t. miniszter úr mondja, ez nem lesz. Ezenkivül miben nyilatkozik meg az, hogy mi nem Magyarország érdekeit képviseljük és mint kisebbségét az ország közvéleményének felzudult áradata el fog söpörni? Semmi. Az a bátorság, a melylyel kiteszszük magunkat a közönség ítételének, a sajtónak viselkedése, a közönség hangulata arról tesz tanuságot, hogy mi egy önkényes, egy hatalmaskodó, egy makacs kormányzat ellen küzdünk, hogy annak önkényét és szerencsétlen uralmát az országban megszüntessük, mely a nemzet érdekei és céljai ellen van irányozva. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Azt mondja a túloldali kormány-közlemény: »A szabadelvű párt ragaszkodik a magas politika ama kipróbált alapelvéhez, hogy az erőszakot el lehet tűrni, de nem szabad engedményekkel és valamely jogfeladással legalizálni.« *(Úgy van! a baloldalon.)* Ebben arra a nagy történeti preczendensre való hivatkozás foglaltatik, hogy a mi alkotmányunk ellen elkövetett erőszakot a nemzet mindig eltűrte, de azt sohasem fogadta el jogosnak és törvényesnek.

Győry Elek: Most sem!

Holló Lajos: Ime most a kormány ezt a nagy nemzeti preczedenst felhasználja, hogy a mi alkotmányellenességet mi elkövetünk, azt ő eltűri. Hát, t. ház, mi az, a mit mi teszünk? Mi az, hogy ha mi azt a nagy erőszakot és törvénytelenséget nem tűrjük el és visszautasítjuk, a mit az egész kormányzat és az egész szabadelvű irányzat ma elkövet? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezeknek a nagy nemzeti példáknak a t. kormány által való redukálása csakugyan a legnevetségesebb felhasználása azoknak a nemzeti küzdelmeknek, azoknak a törekvéseknek a melyek a nemzet történelmében eddig előfordúltak. A t. kormány azonban azt mondja, hogy az obstrukcziót a maga száraz frivolitásában fogja a nagy közönség előtt feltüntetni. Hogy ez mennyire sikerült neki, ezt eléggé megmutatják a sajtószabadság és czukorprémium kérdésénél felmerült vitáknak frivolitása. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ebben frivól vonás és szempont csak az, hogy ebben a parlamentben komoly ellenvetés és ellen érvek egyáltalán elő nem hozattak. Azt pedig, hogy erről a helyről és oldalról az obstrukcziónak frivól eszközei eddig csak a legparányibb mértékben felhasználtattak volna, még a t. túloldal is a maga tiszta perczeiben be fogja látni. Az a czélzata minden ilyen nyilatkozatnak, hogy kellő világításba helyeztessék a császári királyi patentirozott egyedűli hazafiság és alkalmazkodás. Szépen kérik tehát az uralkodót, hogy válaszszon más férfiakat: olyanokat, a kik birják az ellenzék rokonszenvét. Milyen kitünő szempont ez? Mert az a kabinet kénytelen volna a 16. §-t visszavonni, de ezáltal a győztes obstrukcziónak köszönné keletkezését és úgyszólván az obstrukczió teremtményeként szerepelne. A Bánffy-kabinet lemondása ennek folytán a többség abdikáczióját jelentené és a parlamentarizmus teljes felfordulását képezné. És ki tudná megmondani, hogy ezen az úton hová jutna? Ime az obstrukcziónak nagy támadása, a mely a t. kormány ellen van irányozva, Bécsben akként van feltüntetve, mintha ezzel szemben a kormány tulajdonképen a parlamentarizmust védelmezné, a melyre senki más nem képes, egyes-egyedül az a Bánffy-kormány, a mely makacsságában, és a mely felfogásában megmarad; míg ha egy más kormány bizatnék meg, az tulajdonképen az ellenzék rokonszenve által, a kisebbség támogatásával jutna többségre és nem egyszerűen azon józan felfogásnál fogva, *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)* hogy a többségnek érthetetlen és esztelen dolgokat sohasem szabad erőszakolnia a parlamentben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mely pillanatban a többség annyira elveszti tájékozását az ő kormányzati iránya és kötelességge felől, hogy egyszerűen érthetetlen dolgot erőszakol a parlamentben, és hogy keresztül akar vinni olyanokat, melyekben egy egész nemzet, vagy legalább a nemzet nagy része alkotmányes biztosítékát keresi és találja, mely fél század lerakott tradiczióját képezi: az nem méltó arra, hogy ily magas hangon beszéljen arról a támadásról, a mely ellene intéztetik és a maga pótolhatatlanságát, és makacsságát oly kirivó, oly gőgös módon tárja az ország közvéleménye elé. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Az a parlamentarizmus, a melyikbe mi ma jutottunk, folytatása egy más alkotmányos rendszernek, mely sokkal nagyobb mértékben volt abban az időben védője az alkotmányosságnak, mint ma a népképviseleti rendszer. Én nem csodálkozom azon, a mit én Hock János t. képviselőtársamnak egy czikkében olvastam, hogy az a kiváló nagy elme, ki a mai parlamenti formának megteremtője volt, a parlament elfajulását látva, sajnálkozását fejezte ki ezen alkotmányos intézmény megteremtése felett, és kifejezte kételyét, vajjon nem lett volna-e helyesebb, ha a vármegyék biztosítékait tartotta volna fenn a parlamentarizmus helyett. Ez a kijelentés nagyon méltó arra, hogy mindannyiunk

Digitized by Google

komoly megfontolásának tárgyává tétessék. Kossuth Lajos kijelentése, t. képviselőtársam szavai szerint, a következő volt *(olvassa)*:

»Összes alkotásaim között azt sajnálom most legjobban, a mire a legbüszkébb voltam egykor. Nagy hibát követtem el, mikor a parlamentarizmusért föláldoztam a megyei rendszert. A kormányzat központosításáért a deczentralizált alkotmányosságot. Mert a közszellem sohasem tudott oly mélyen süllyedni Magyarországon, hogy egy-két megye tiszta ne maradt volna. Ezekre mindig büszkén mutathattunk, mint példákra, s az alkotmányosság újjászületése mindig ezekből indult ki, de ha a közszellemnek ily rohamos hanyatlása mellett, rövid idő mulva a parlamentből teljesen ki fog pusztúlni az erkölcsi érzék, honnan indúlhat ki majd az az erőteljes áramlat, a melytől újjászületését várhatja a nemzet?! Önök, a kik benne élnek e mozgalomban, talán nem veszik észre azt a rohamos süllyedést, a melylyel parlamentarizmusuk esik, de én, az én homályos szemeimmel is tisztán látom, hogy föltartóztathatlanúl közelednek a parlamentarizmus csődje felé.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igaz, midőn azokban a vármegyékben konstruálva volt a független nemzet, melynek életexisztencziájához nem lehetett férkőzni, mert az ősiség védelmezte, a melyik magyarságában, függetlenségében, hazafiságában századokon át volt kipróbálva, az ekként konstruált nemzet kevésbbé volt megkeríthető, egyes elemeiben bevehető, s ez által az egész nemzet alkotmányos élete sokkal nagyobb mértékben volt tisztúlt és erős, mint most. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ma szét van darabolva négyszáz részre, mely részecskéknek nincs semmi konstitutiv eleme, nincs konstrukcziójuk, melyben a jogfolytonosság, az erkölcsi ellenállás megerősődést nyerne. Ehhez a négyszáz kerületre szétdarabolt nemzethez könnyebben hozzá lehet férni a kerítés, erőszak, megvesztegetés minden módjával. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy lehet ezt az erősséget, melyet a régi rend, a régi alkotmányos szabadság nyújtott, ezzel a ma feltalálható alkotmányos szabadsággal összemérni? Azonban én mégis azt mondom, hogy itt nem lehet az a panaczea, hogy mi visszatérjünk a régi rendre már annak alkotmányos szervezeténél fogva sem, ép úgy, a mint nem lehet visszatérni ott, hol az egész közéletet elárasztották hamis pénzjegyekkel, nem lehet e miatt visszatérni a cserekereskedésre, hanem egyszerűen kézre kell keríteni a hamisítókat, a kik hitelrendszerünket és közéletünket megmérgezték! *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Nem a rendszert, nem a parlamentarizmust kell itt döngetni, hanem azokat kell támadni, a kik a parlamentarizmust meghamisították. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* A parlamentarizmus oly szobormű, mely egy Phidias kezére vall. De a kontárok eléje állnak és kancsal szemmel rá nézve azt mondják: a nyaka kicsit görbe, letörik a nyakát és mást tapasztanak, aztán oldalt kerülnek s azt mondják: karja nagyon felfelé áll, és azt törik le. Így azután részenként összetörve a szobrot, a maguk ragasztó anyagukkal összepepecselve állítják elénk. Ez a kijavított Phidias szobor a mai parlamentárizmus képe. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* A vármegyei rendszerre való visszatérés ma már keveset segítene. A vármegyékben ép oly kevéssé találnók fel azt a független elemet, melyre egy szabad nemzet alkotmányát bízni akarná, mint a választókerületekben. Hisz mily példáját látjuk a vármegyei intézmény tisztaságának! A legutóbbi időkben oly egyéniséget, kit ma kitüntettek a Felség rendjelével, holnap azért, mert egy viczinális dologban nem hajlandó a kormány közegeinek minden óhaját teljesíteni, vád alá akarják helyezni, és mint egy legutolsó kapczatolvajt apró hat forintos napidíjak jogtalan felvételével gyanusítják, apró el nem számolt összegeket vágnak annak arczába, a kit pár hónappal ezelőtt még a korona kitüntetésére tartottak érdemesnek! Midőn ily férfiúval ily könnyeden és ily hitványan bánnak el, hol van itt a garanczia? Ha régebben így bántak volna el egy vármegyével, hogy első tisztviselőjét így vonták volna felelősségre, az egész ország minden vármegyéje fellázadt volna. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nekem nincs szerencsém ezen személyeket ismerni, sohasem volt alkalmam egyikkel vagy másikkal találkoznom, de ez intézményeknek ez a lesülyedése mindazok lelkét bántja, a kik szeretik tisztelni a régi intézményeket, a kik szeretnék, hogy közéletünk és parlamentünk régi tisztaságában álljon fönn.

Befejezem beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* A függetlenségi és 48-as pártot, a mely ebben a küzdelemben a vezérszerepet viszi, mindenféle terrorizmussal iparkodnak gátolni.

Szó van új választásokról és ezáltal úgy azok, a kik ebben a vitában vezérszerepet játszanak, mint gondolom a többiek is, kimélet nélkül megfenyegettetnek az újra meg nem választatás rémével. Hiszen ha az új választás fenyegeti, akkor csak a t. túloldalra lehet az azokra, kiknek a t. miniszterelnök úr jóvoltából egy újabb belépőjegyet kellene szerezni, *(Derültség a szélső baloldalon.)* és a kiknek ahhoz a Mekkához, melyet nagy kassza czímén lehetne megnevezni, ismét el kellene zarándokolniok és ott töredelmes vallomást kellene tenniök. *(Tetszés a baloldalon.)*

Digitized by Google

Ha tehát ők nem teljesítik azon nagy hazafias kötelességüket, hogy kellő számban a folyosón tartózkodnak, hogy nem mennek nyaralni, a mi érdembe vágó, nagy hazafias kötelesség, akkor az új választásnál ne merjék a miniszterelnöki előszoba padozatát koptatni, mert ki lesznek onnan zárva a passe partout kiszolgáltatásából. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De nem is tudom, komolyan vegyem-e ezt a fenyegetést? Hisz ez azt jelentené, hogy a t. kormány a kellő prémiumokkal rendelkezik, mert ezek nélkül egy új választás megreszkirozását meg ő is meddő kisérletnek tartaná. A mint az eszközökkel rendelkezik, teljesen szabadságára van bízva, hogy ezen oldal ellen a lehető legkiméletlenebb választási harczot kezdje el.

Azt méltóztatnak gondolni, hogy valami rendkivüli csapás lenne ránk, ha ez a megtizedeltetés tovább folytattatnék, vagy hogy az általunk képviselt eszme ahhoz van kötve, hogy Bánffy úr parlamentjében többen vagy kevesebben vesztünk-e részt; vagy hogy a függetlenség eszméje párthoz van-e kötve. Volt idő, midőn azt egy ember képviselte Rodostóban és pártja nem volt az országban. Ámde akkor megvolt-e a függetlenség eszméje?

És ha bennünket mind kiszorítanak e parlamentből, meg fog-e halni akkor Magyarország függetlensége? *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Nem bizony!)* Nem attól függ ez, hogy a kormány mily erőszakot gyakorol a nemzet független elemeivel szemben, hanem attól, hogy mikor támad fel a nemzeti közvélemény, hogy elseperje útjából azokat, a kik a nemzetet félrevezették. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi, bármennyire törvénytelenül létrejöttnek tekintsük e parlamentet, ha lehet innen hirdetjük eszméinket, hanem a sajtóban és a közélet más terein, nekünk nem az a czélunk, hogy mielőbb a kormány háta mögé kerüljünk, hanem az, hogy habár csak egy szemernyire is, előbbre vigyük az eszmét, melynek szolgálatába önzetlenül szegődtünk. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* A harcznak eszközei változók. Volt idő, midőn vért kellett ontani a hazáért, ma a békés küzdelemben, a beszéd és a küzdelemnek más eszközei és módjai állanak rendelkezésünkre, de most is meg kell tenni kötelességünket, a ki ebben hátra áll, az szegi meg hivatalos kötelességét, nem pedig azok teljesítik kötelességüket, a kik egyszerű merev negálásával a parlamenti életnek e küzdelmünket elitélik, azt hazafiatlanság vádjával illetik *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Még önök közül és a jobbak elismerik önzetlenségünket. *(Úgy! van! a szélső baloldalon.)* Igenis, minekünk az a czélunk, hogy a rendszert megbuktassuk és minél közelebb hozzuk Magyarország gazdasági önállását, emancipálását mai nagy függéséből, hogy politikailag és társadalmilag is szabad nemzetként éljen e földön. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)*

A javaslatot nem fogadom el, hanem a következő határozati javaslatot nyujtom be.

»Határozati javaslat.

Tekintettel arra, hogy az osztrák Reichsrathot bizonytalan időre elnapolták,

tekintettel továbbá arra, hogy az 1867: XII. törvényczikk 25. §. mint alapfeltételt állítja oda ő Felsége többi országaiban és tartományaiban a teljes alkotmányosságot, mert Magyarország azon országoknak sok alkotmányos képviseletével léphet bármi közös viszonyokra nézve érintkezésbe, a képviselőház utasítja a kormányt, hogy a törvény jelen rendelkezéseinek megfelelve, már a most tárgyalás alatt lévő törvény javaslatot is vegye le a napirendről és Ausztriával közös érdekeket érintő javaslatokat mindaddig ne terjeszszen elő, a míg teljes garancziát nem nyer az iránt, hogy ő Felsége többi országaiban és tartományaiban a teljes alkotmányosság biztositttatik.« *(Hosszas élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Lepsényi Miklós! *(Felkiáltások. Holnap! Ma!)*

Elnök: Hadd kérje a képviselő úr!

Lepsényi Miklós: T. ház! Miután az előttünk fekvő törvényjavaslathoz bővebben óhajtanék szólni, kérem a t. házat, a házszabályok alapján, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: T. ház! A házszabályok alapján a képviselő úrnak ezen kéréshez joga van. Részemről arra kérem a házat, méltóztassék az engedélyt megadni.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A holnapi ülés napirendjén ugyane tárgy lesz és az ülés a szokott időben, délelőtt 10 órakor kezdődik.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

136. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 13-án, kedden.

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző úr, a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr fogja vezetni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Bemutatom a soproni kereskedelmi és iparkamarának Fabiny Teofil képviselő által beadott kérvényét, a magyar királyi központi statisztikai hivatalra szóló törvényjavaslat tárgyában.

E törvényjavaslatra nézve az illető bizottságok jelentéseiket már beadták, ennélfogva a kérvény a ház asztalára tétetik le és a törvényjavaslattal együtt fog majd tárgyaltatni.

Következik már most a napirend. (Irom. 188, 199) Herczeg Ferencz képviselő úr személyes kérdésben kiván szólani.

Herczeg Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nehány rövid pillanatra kivánom csak igénybe venni a t. ház szíves figyelmét, még pedig egy személyes kérdésben. Rakovszky István t. képviselő úr a tegnap elmondott beszéde folyamán, a melyet sajnálatomra csak olvasva ismerhettem meg, egy, igaz, hogy rövid, de meglehetősen malicziózus megjegyzéssel kommentálta az én igénytelen személyemet. Vonatkozott pedig ezen megjegyzés azon körülményre, hogy én megtagadtam a Bartha Miklós-féle kegyelmi kérvény aláirását, még pedig azzal az állítólagos indokolással, hogy politikai pozicziom tiltja ezt nekem. Engedelmet kérek, t. ház, erre csak azt akarom megjegyezni, hogy az a kicsinylés, a melylyel Rakovszky István képviselő úr az én igaz hogy mikroskopikus politikai pozicziom iránt viseltetik, mindenesetre jogosult lehet, de talán felesleges volt ezt felemlíteni, mikor én politikai pozicziómra sem ebből az alkalomból, sem máskor sohasem hivatkoztam.

Tudom, t. ház, ez a kifejezés bele került egy pár lapba. Azt is tudom, hogy egyik t. képviselőtársam Hentaller Lajos politikai pozicziómról vezérczikket is irt egyik lapban, azt is tudom, hogy ebben a czikkben számba adta ezeket a szavakat. Mindazonáltal ismétlem: e kifejezést sohasem használtam és hogyha ezt a rejtélyt meg akarja fejteni Rakovszky István t. képviselőtársam, ajánlom, hogy fordúljon Hen-

Digitized by Google

taller Lajoshoz és ne hozzám. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem tagadom azonban, t. ház, hogy én nem tiltakozom az ellen, ha nem politikai pozicziómat, hanem politikai pártállásomat említették volna. Mert én, t. ház, igen jól tudom, hogy azzal, vajjon aláírtam Bartha Miklós kegyelmi kérvényét vagy nem, nem segítek Bartha Miklós úr dolgán, nem is hátráltatom, hanem tisztán csak állást foglalok egy demonstráczióval szemben. *(Zaj és ellenmondás balfelől. Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem meghallgatni a képviselő úr személyes kérdését.

Herczeg Ferencz: Már pedig, t. ház, szeretném tudni, hogy micsoda arczczal ajánlhatja nekem bárki, nekem, a ki tagja vagyok a szabadelvű pártnak, hogy Bartha Miklós úr kegyelmi kérvényét aláírjam, Bartha Miklós úrét, a ki napról-napra vezérczikkekben oly hangon nyilatkozik arról a pártról, a melynek szerencsés vagyok tagja lehetni, hogy azt, tekintettel az elnöki rendreutasításra, nem is ismételhetem. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Nekem, t. ház, semmi kifogásom ezen mozgalom ellen; én elhiszem, sőt meg vagyok róla győződve, hogy mindenki, a ki e kegyelmi kérvényt aláírta, nemes intenczióból cselekedett, azzal azonban, ha én aláírtam volna ezt a kegyelmi kérvényt, gyáván meghunyászkodtam volna az önök pressziójával szemben. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én pedig nem vagyok hajlandó semmiféle pressziónak engedni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István: T. ház! Én tegnapi kijelentésemet egy hírlapi hír után tettem meg, mely alá volt írva Hentaller Lajos t. képviselőtársam által, a kit mint oly férfiút ismerek, ki tudva valótlant nem állít. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Innen kiindúlva tökéletesen jóhiszeműleg jártam el, de kész vagyok kijelenteni, miután Herczeg Ferencz t. képviselő úr kijelentette azt, hogy ő ezen szavakat nem használta, hogy mindama konkluziók, melyeket én ezekhez a szavakból fűztem, önmaguktól elesnek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra ki következik!

Lázár Árpád jegyző: Lepsényi Miklós!

Lepsényi Miklós: T. ház! Az a törvényjavaslat, mely előttünk fekszik, ebben a hiányos felszerelésben, ha ugyan felszerelésről egyáltalán lehet beszélni, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert semmiféle segédeszközök nem nyújtattak arra nézve, hogy ezen törvényjavaslat mélyébe, gyomrába tudnánk tekinteni, hogy az adatok alapján volnának képesek ezt bírálat tárgyává tenni, mindennek inkább mondható, mint egyszerűnek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a kérdés egyike a legbonyodalmasabbaknak, mert fontos pénzügyi és közgazdasági érdekeket érint *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Őszintén megvallom, hogy bámulom, sőt irigylem a túloldal azon helyzetét, hogy ezen javaslattal már teljesen tisztában van és nem érzi szükségét annak, hogy legalább lelkiismeretének megnyugtatása vagy legalább a közönség előtt való önigazolása végett azokra a súlyos és nagyszámú argumentumokra, melyek itt két hét óta napról-napra elhangzanak és a házban röpködnek, csak reflexiókat is tegyen. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Talán csodálatosnak, talán érthetetlennek, talán könnyelműnek, lelkiismeretlennek, sőt hazafiatlannak mondanám ezen eljárást, hogyha nem ismerném a t. túloldalnak szigorú lelkiismeretességét. Ámde tudom, valamint tudja ezen háznak minden egyes tagja és a ház egész oldala, hogy az az oldal ott *(a jobboldalra mutat.)* szigorú kritika alá vesz minden kérdést, kiméletet nem ismer, bonczoló kését habozás nélkül meríti bele a kérdések testébe, vizsgálat alá fogja a törvényjavaslatokat, egyetlen erecske, egyetlen izom sem kerüli ki figyelmét, nemcsak a szív működését teszi bírálat tárgyává, hanem a legcsekélyebb véredénykét is figyelemmel kiséri. Az az oldal nem úgy mond ítéletet, mint némelyeknek a magas urak közül tetszenek, hanem keres utat, bírál és aztán kezét szívére szorítva, megkérdezi, mi a jó, üdvös és azt támogatja is. S valószínűleg a mi szellemi korlátoltságunk az oka, hogy nem bírunk oly magasra emelkedni, hogy az érvek nagy halmazával szemben a hallgatást nem tudjuk teljes czáfolatnak tekinteni. Nem tudjuk megérteni, hogy a magasztos némaság mily erőt rejt magában, hogy ez minden argumentumot pozdorjává tör és a kormány igazságát napként ragyogtatja. *(Helyeslés balfelől.)*

Ne vegye rossz néven a t. túloldal az ellenzék szóharczát s ne vegye azt rossz néven a t. túloldal sajtója sem, mely folyton obstrukcióról, az ellenzék által emelt gátakról, az ellenzék által vetett tőrökről beszél. Nem így van ez, t. uraim. A mi lelkületünk aggályosabb, mint az önöké. Megengedem, hogy ez bizonyos tekintetben lelki defektus lehet. Hát tudják be legalább a defektusnak, hogy mi annyi érvet igyekszünk összehordani igazságunk megvilágítására, és hogy önök kénytelenek fölséges némaságukkal e kérdést minden oldalról megvilágítani, hogy a mi homályos szemeink is tisztán láthassák; nem lehet mindegyikünk oly okos ember, mint például az a képviselőtársunk, a kit orvosi bizonyítvány alapján küldtek fel e házba. *(Derültség balfelől.)*

Továbbá mi az ellentétek kiegyenlítésében sem vagyunk oly nagymesterek, mint a mi-

Digitized by Google

niszterelnök úr gárdája, melyről egyik éleseszű képviselőtársunk azt mondta, hogy ellentéte Napoleon híres gárdájának, mert meghalni sohasem akar, megadni azonban megadja magát, *(Derültség balfelől.)* Mi oly korlátoltak vagyunk, hogy nem tudjuk megérteni, hogyan lehet példának okáúl egy ilyen törvényjavaslatot, melyet maga az indokolás is üdvtelennek jelez, — mert sajnosan említi, hogy a prémiumokat nem töröltük el — nem értjük tehát, hogy lehet ilyen üdvtelen, tehát nem hasznos, hanem káros törvényjavaslatot csak beterjeszteni is. *(Helyeslés balfelől.)* Nem értjük azt sem, a mit az indokolás panaszosan említ, hogy ezeket a prémiumokat kényszerűlve vagyunk fentartani; nem értjük, mert hiszen tudjuk, hogy azt nekünk senkisem parancsolja, hacsak nem a gyáros urak, vagy nem Ausztria. *(Helyeslés balfelől.)*

Nem értjük a t. pénzügyminiszter úrnak azt a kijelentését sem, hogy szívesen eltörölné a prémium-rendszert, ha lehetne; nem értjük, mert itt van ez az egész oldal, a mely mindennap, minden órában, minden pillanatban kész megmutatni, hogy igenis el lehet törölni ezt a rendszert, kész megmutatni azt is, hogy hogyan lehet eltörölni, csak azt tegye meg a t. miniszter úr, hogy ezen oldalt ne szavaztassa le a másik oldallal és meg fogja látni, hogy milyen szépen lehet eltörölni ezt a rendszert. *(Tetszés és helyeslés balfelől!)*

Nem értjük a t. előadó urat sem, a ki azt mondta, hogy a czukorprémiumok rendszere nem kivánatos állapotot és beszédét mégis azzal a kéréssel végezte, hogy ezt a nem kivánatos, tehát helytelen állapot mi szavazzuk meg. Nem értjük azt az argumentaczióját sem, hogy ha nem szavazzuk meg, ha a czukorprémium-törvényjavaslatot el fogjuk vetni, akkor nem leszünk versenyképesek; nem értjük ezt sem, mert hiszen világosan ki volt mutatva, fel volt tüntetve, hogy nekünk külföldi versenyre egyáltalában nincs is szükségünk, mert Ausztria ide mihozzánk több czukrot hoz be, mint a mennyit mi Angliába vagy más piaczokra kiviszünk, tehát mi a külföldi piacz kedvéért idehaza egy nagyobb piaczot hagyunk fedezetlenül. *(Helyeslés balfelől.)*

Nem értjük Chernel György képviselőtársunkat sem, a ki elvben szintén nem barátja a prémiumoknak, de a gyakorlatban már igen nagy barátja, mert azzal fejezte be beszédét, hogy a prémium fentartását, megszavazását, megmentését hazafiúi kötelességnek tartja, mi meg épen megfordítva e rendszernek megbuktatását, kiirtását, megsemmisítését tartjuk a mi hazafiúi kötelességünknek. *(Helyeslés balfelől.)*

Nem értjük, t. ház, ugyanazon képviselő úrnak azon szavait sem, melyekkel a kartellrendszer védelmére azt mondja, hogy a czukorgyárosok saját érdekük ellen vétenének, ha a kartelljeikkel a gazdaközönség érdekeit megsérteni akarnák vagy megsértenék, nehány sorral alább pedig azt mondja, hogy a gyárosoknak az egységárra vonatkozó megállapodásai érinthetik a gazdaközönség érdekét, de hozzá teszi — és ezzel akar balzsamot csepegtetni a sebre — hogy az ily kartellek a közjólétet nem sértik.

Hát a gazdaközönség nincs befoglalva a nagyközönségbe? De, ha a gazdaközönség érdekei sérelmet szenvednek, akkor ez hasznos, szükséges, üdvös lehet a közérdekre? Hisz mezőgazdasági ország vagyunk és társadalmunk legnagyobb részét mezőgazdák képezik; ha tehát a kartell vagy bármely megállapodás által ezek érdeke érintetik, hogy lehet állítani, hogy ez az egész társadalom érdekét nem érintheti? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem értjük, t. ház, Arányi Miksa t. képviselő úr felszólalásának egyes passzusait sem, a ki a többek közt azt mondotta, hogy a prémium által két tényező van előnyben: a privilegizált gyáros és a külföldi fogyasztó. Ebből pedig azt dedukálja, hogy ha mi a prémiumrendszerre vonatkozó törvényjavaslatot meg nem szavazzuk, ezzel a gazdaközönségnek teszünk kárt.

De ha ez így van, t. ház, és a prémium csak az említett két tényezőre előnyös, hogy lehet azt mondani, hogy a mezőgazdának teszünk kárt, ha meg nem szavazunk egy oly javaslatot, a mely csak a gyárosra és a külföldi czukorevőre előnyös? Hisz ha ez a két tényező van előnyben, akkor a javaslat elvetésével csak ezeknek árthatunk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ámde, t. ház, ugyan mi közünk van nekünk a privilegizált gyároshoz? Hát a prémiumnak korszaka most a szabadságban ez után 50 esztendő múlva sem múlt el? Hát még mindig vannak emberek, a kik privilégiumot élveznek ebben a hazában és ezen urak érdekében találkozik egy magyar képviselő, a ki a képviselőházban szót mer emelni?! Azután, t. ház, mit törődünk mi azzal, mi közünk nekünk ahhoz, hogy a londoni kávénénikék olcsóbban kapják-e meg a czukrot kávéjukhoz, vagy pedig drágábban? Ha lenne előnyük ebből a törvényjavaslatból és ha nem lesz előnyük, ha ezt az előnyt elveszítik, azon, t. ház, siránkozni nem fogunk, sőt még csak sajnálni sem fogjuk; fizessenek többet, de mi nem fogjuk megfizetni az ő kávéjukhoz a czukrot.

Nem értem ugyanazon képviselő úrnak azt az állítását sem, mely szerint ez a prémiumrendszer jogosúlt; mert később meg azt mondja, hogy ez csak bizonyos érdekköröknek válik hasznára; ugyanazon beszédben mondja ezt.

Digitized by Google

Tehát, t. ház, lehet-e jogosult egy törvény, a mely csak bizonyos érdekköröknek válik hasznára; más érdekkörök kárával, más érdekkörök megsértésével? *(Úgy van! balfelől.)* Hát szabad egyes érdekköröket megsérteni és egyes érdekköröknek kárt okozni azért, hogy más érdekköröknek ebből előnyük legyen? Hát ily törvényjavaslattal szabad ide jönni az országházba, az ország szine elé, a mely csak egyes érdekköröknek kedvez, más száz meg száz érdekkört pedig megsért? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nem értjük Arányi Miksa t. képviselő úrnak azt az állítását sem, a melylyel megtámadja az ellenzéket az ezen vitában folytatott igazán hazafias nagymérvű és nagybecsű harczért. Megtámadja azért, mert harczot folytat a prémiumrendszer ellen, különösen pedig a most tárgyalás alatt levő czukorprémium ellen; de alább meg azt mondja, hogy ez a prémium-rendszer nem más, mint közgazdasági abuzus. Hát, t. képviselő úr, ha ez közgazdasági abuzus — a mint mondta, és itt van a »Nemzet« junius 2-iki számában — ha tehát ez abuzus, akkor ez az ellenzék, a mely kiméletlen harczot folytat ellene, azért csak dicséretet, elismerést, méltánylást és magasztalást érdemel; mert, t. képviselő úr, egy lelkiismeretes embernek az abuzus ellen mindig küzdenie kell, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* lelkiismeretes ember az abuzust nem támogatja, *Igaz! Úgy van! balfelől.)* lelkiismeretes ember oly törvényjavaslatot, a melyről maga is azt mondja, hogy abuzus, nem szavazhat meg. *(Úgy van! balfelől.)* Ha ez a törvényjavaslat abuzus, t. képviselő úr, akkor önnek nincsen joga megszavazni ezt a törvényjavaslatot, akkor önnek ezen törvényjavaslat ellen kell szavaznia, mert az abuzust megszavazni nem szabad. *(Helyeslés balfelől.)* Legkevésbbé értjük meg pedig, t. ház, azt, hogy ezen most bemutatott ellenmondások minden tételénél az egész túloldal helyeselt. Mikor abuzusnak nevezi Arányi Miksa képviselő úr a törvényjavaslatot, akkor nagy helyeslésssel kisérik szavait; mikor azt mondja, hogy ez jogosult, akkor is helyesléssel kisérik szavait; *(Derültség balfelől.)* mikor azt mondotta, hogy helytelenül cselekszik ezzel a nagy harczczal az ellenzék: helyeslésben tört ki a jobboldal, *(Derültség balfelől.)* és mikor azt mondotta, hogy ez csak a privilegizált gyárosoknak s a külföldi fogyasztóknak kedvez, akkor is helyeselték a szavait. *(Úgy van! balfelől.)* Hát, t. ház, ezt már legkevésbbé értjük. Mert nagyon mulatságos dolog a móka a színpadon; ott odahaza van, oda mulatni megy, a ki elmegy, de nincsen az ilyen mókázásfélének a nemzet képviseletében helye. Nincs helye ebben a parlamentben oly beszédnek, a melynek első mondata ellentmond a következő mondatnak, meg a harmadiknak, sőt a melyben egyetlen egy mondat önmagának mond ellent, mert a végén már más van, mint a mit az elején az előbb mondott. Ide, t. ház, azt hiszem, hogy a képviselő urak nem azért jönnek, hogy kaczagjanak, legalább is nem azért kellene jönniök; ez a komoly tanácskozások háza. Itt komolyan kell érvelni, és komolyan kell tanácskozni az előttünk fekvő törvényjavaslatok felett. Mindenkinek meggyőződése iránt, ha az igazán szive mélyéből ered, ha az a meggyőződése valódi, ha az nem csak szinlelt, ha nem osztjuk is, ha nem fogadjuk is el, ha nem teszszük is magunkévá, tisztelettel viseltetünk. De oly beszéd iránt, a mely telve van csupa ellenmondással, olyan eljárás iránt, mely abuzusnak nevez egy törvényjavaslatot, de azt mégis megszavazza — bocsánatot kérek, legyünk bármily lojálisak egymással szemben, — ki kell egyszerűen mondanom, hogy az ilyen eljárás iránt tisztelettel nem lehet viseltetni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen ez nem mutat meggyőződésre; annak az úrnak, a ki így beszél, nincs határozott iránya; az nem ismeri a kérdést, melyhez szól, mert ha ismerné, kétfélekép ugyanazon egy kérdésről, ugyanazon egy törvényjavaslatról nem nyilatkoznék. *(Helyeslés balfelől.)*

Tehát, t. ház, ez a törvényjavaslat még a túloldalon sem talál általános tetszésre. Még a kik majd meg fogják szavazni, azok között is lesznek olyanok, — de most már bizonyos, hogy lesznek, mert ismerjük egyiknek, másiknak nyilatkozatát, — a kik helytelennek tartják. *(Mozgás balfelől.)* Maga a t. miniszter úr is azt mondja, hogy jobb volna megszüntetni, de megszüntetésére nem tesz semmit. Már 1888-ban Wekerle — akkor államtitkár volt még — megigérte, hogy megtesznek mindent ennek a rendszernek megszüntetése érdekében. Mikor szigorú kritika alá vette itt, ebben a házban Horánszky Nándor képviselő úr a prémium-rendszert, helytelenítette annak behozatalát, helytelenítette annak fentartását és támogatását, helytelenítte megszavazását és kivánta, sürgette, sőt azt mondhatjuk, hogy erősen követelte, hogy ezzel a rendszerrel szakítsou az ország, a nemzet képviselete, mert ez a rendszer a hazának, az országnak és a nemzetnek, a népnek nincsen hasznára, akkor felállott az akkori államtitkár, Wekerle Sándor úr és nagy csudálkozását fejezte ki a fölött, hogy Horánszky Nándor képviselő úr oly vehemesen követeli ezen kérdésnek megoldását, csudálkozott pedig különösen azért, mert azt mondja, hiszen ha az újságok hireit a t. képviselő úr — tudniillik Horánszky Nándor — figyelemmel kisérte volna, tudnia kellett, hogy a nemrég tartott londoni nemzetközi konferenczián Ausztria-Magyarország is részt vett, oda küldöttet kül-

Digitized by Google

dött, a kinek meghagyta, hogy legyen rajta, hogy a konferenczia a prémium-rendszer eltörlése mellett foglaljon állást, mert — azt mondta Wekerle Sándor úr — a prémium-rendszer egyik nemzetnek sem válik előnyére, de különösen az oly kicsiny, gyönge és szegény nemzetnek, a minő mi vagyunk, határozott kárunkra van, még pedig nagy kárunkra van.

Hát, t. ház, az akkori pénzügyminiszteri államtitkár így beszélt már 1888-ban és azóta folytonosan, valahányszor csak arról volt szó, valahányszor czukorjavaslatot tárgyaltak, valahányszor szóba került a prémium, annak védelmére nem hallottunk semmit és ha fel is hoztak valamit, az is mindig ellenmondásba jutott egy másik nyilatkozattal, ellenben nagyon sokat hoztak fel ellene még azok is, kik a kormányrúdon ülnek. Már akkor kifogásuk volt ez ellen a rendszer ellen és ez a kifogás nem csökkent. Mert hiszen a t. pénzügyminiszter úr sem vette nagyon védelmébe a prémium-rendszert most sem, nem védelmezte a t. előadó úr, nem védelmezte a bizottság sem és nem védelmezte az indokolás sem, valamint nem karolta fel melegen az a két képviselő úr sem, a ki a túloldalról fölállott, hogy a szőnyegen lévő tárgyhoz hozzászóljon.

Tehát feltétlen hive ebben a házban ennek a rendszernek nincsen. Daczára, hogy mindenki elítéli, becsmérli és helyteleníti, daczára, hogy mindenki igazságtalan rendszernek tartja, most mégis azt kivánják, hogy ezt a rendszert szavazzuk meg és továbbra is tartsuk fenn. Igaz-e az az állítás, t. képviselő urak, hogy ez a prémium-rendszer jó és üdvös rendszer? Lehet, hogy ezt talán jobban tudják a kormánypárton, mint a mennyire mi tudjuk; de annyi bizonyos, hogy valami okának kell lenni, hogy ha se nem jó, se nem üdvös, se nem hasznos, mégis annyira ragaszkodnak hozzá. Mert hiába nem történik, hogy meg akarják szavazni, daczára annak, hogy maguk is azt mondják, hogy nem üdvös és nem hasznos. Vagy ha meg akarják szavazni, akkor, t. ház, miért nem kelnek védelmére; miért nem bocsátják az adatokat rendelkezésünkre, a melyekkel megczáfolnák a mi állításainkat? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Miért nem mutatják ki, mennyi előnyünk volt nekünk ebben a törvényben és mennyi előnyt fog biztosítani a jövőben is nekünk ez a törvényjavaslat?

Ha jó és üdvös ez a javaslat és önök azt kivánják, hogy a házban keresztül menjen, akkor, t. ház, nem lehet önöknek az eltörlésről beszélniök s ha azt állítják, — a mint hogy egyik-másik önök közül állította is — hogy jó meg hasznos, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* akkor bűnt követnek el, ha eltörlik.

Az igazságtalan ügynek, t. ház, az az átka, hogy nem logikus; önmagában rejti az ellenmondást, a mit csak szofizmákkal lehet megvédelmezni, az nem lehet igaz ügy. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Már pedig, t. ház, láttuk, hogy ezt a törvényjavaslatot csakugyan szofizmákkal igyekeznek védelembe venni; a vezérszónok csakugyan szofizmákkal próbálta védelmezni. Láttuk, t. ház, hogy egyik mondása, állítása a másikba botlott. Minek a jele ez? Annak a jele, hogy nem lehet jobb védelmet rá találni; mert ez a törvényjavaslat nem az igazság törvényjavaslata; ez nem hasznos és nem üdvös a hazára; ezért nem tudják megvédelmezni és ezért kényszerűlnek önök hallgatni, néma ajkakkal ülni heteken át. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Az igaz, jó dologra nem kell hajánál fogva hurczolni elő az argumentumokat; azt könnyű megvédelmezni. Az igaz ügyre könnyű érveket találni; az érvek önként jönnek; maguktól folynak; ha nem keresgéljük, elénk állanak és felkeresnek minket. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ha önöknek vannak gondolataik, a melyek alkalmasaknak tetszenek ezen törvényjavaslat megvédésére; ha vannak érdekeik, a melyeket ezen törvényjavaslat érdekében csatasorba lehetne állítani, azt hiszem, hogy akkor majd előhoznák azokat, megczáfolnának bennünket és megmutatnák, hogy a tévedéseknek milyen tömkelegében járunk mi; megmutatnák, hogy mennyire igazuk van önöknek.

T. ház! Minden dolgot jobb nem védelmezni, mint rosszúl védelmezni. Ezt önök is nagyon jól tudják és mivel ezt a dolgot nem tudják megvédelmezni, azért nem is emelnek szót mellette és hallgatnak. *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Mit is mondhatnának!)*

Azt mondják, t. ház, hogy a prémium-rendszer a gazdák előnyére szolgál. A gazdák azonban erről nem tudnak semmit sem. A gazdák nem érzik ezt az előnyt és ha önök akármelyik répatermelő gazdának a számadási könyveit végigvizsgálnák, én tudom bizonyosan, hogy abban a könyvben nem találnának egyetlenegy tételt, a melylyel be tudnák igazolni, hogy csakugyan igazuk van önöknek, midőn azt állítják, hogy a prémium-rendszer a gazdáknak előnyére szolgál.

Hogyan, mikép és mennyiben szolgál a gazdák előnyére az a prémium-rendszer? Vajjon mióta 5 millióról 9 millióra emeltük fel a prémiumot, drágább lett a répa? A tőzsdei árjegyzések igazolják, hogy semmivel sem lett drágább, hanem inkább olcsóbb. Vagy talán olcsóbb lett a czukor? Ezt az állítást is megczá-

Digitized by Google

folják a tőzsdei jegyzések. Tehát e tekintetben sem találnának önök bizonyítékot állításuk igazolására. Azután azt a prémiumot, a melyet a czukorkereskedelem támogatására — a mint önök mondják — fordítani kívánnak, honnét adják, miből adják és kitől adják? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Az adózó néptől, a gazdától. Hát a gazdát akarják önök megajándékozni a saját pénzével, az ő zsebéből? Hiszen ha igaz volna is, hogy a prémium használ a gazdának, ugyanezt a czélt érnék el, ha nem adnának prémiumot, mert most úgy tesznek, — ha igaz, de nem igaz -- hogy kiveszik a jobb zsebből és beleteszik a balba; de hát nem áll ez és ha állana is, sokkal egyszerűbb volna eltörölni a prémiumrendszert és akkor benn maradna a pénz a gazdának jobb zsebében és nem szükséges, hogy a balban hordozza.

Mikor mi prémiumot adunk czukorkivitelre, akkor a czukorra fizet adót az a legszegényebb ember is, a ki czukrot talán fél kilót sem fogyaszt esztendőn át, mert az ő adója is ott van a közadóban, tehát az ő pénzébe is kerül a prémium. De már most t. ház és t. túloldal, igazságos eljárásnak tartják-e önök azt, hogy egy szegény, nyomorúlt ember, a ki a czukrot a legnagyobb luxusczikknek tekinti s alig jut hozzá, mert nem jut neki, nem tudja megszerezni, nincs rá pénze, az a gazdag czukorgyárosoknak prémiumot fizessen? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Igazságos dolog ez?

A »Nemzet« múlt vasárnapi számában olvastam, — mert megvallom őszintén, hogy néha a »Nemzet«-et is olvasom, ugyan elég nagy büntetés, — hogy a franczia földesurak miként bántak jobbágyaikkal, mennyire sanyargatták, üldözték őket, a legembertelenebb bánásmódban részesítették, önkényüleg maguk adókat szabtak ki rájuk, sanyargatták őket; hogy pedig mennél több adót hajthassanak be, azt tették, hogy a legszükségesebb élelmiszereket sújtották a legnagyobb adóval, a sót, a lisztet, még a vizet is megadóztatták. A nép ennek következtében iszonyúan elnyomorodott, a rongy lógott le róla, alig volt meg a mindennapi betevő falatja, s csak nyomorogva tengethette életét. És miután a legszükségesebb élelmi czikkeket a legnagyobb adóval sújtották ezek a földesurak, a szegény nép úgy tett, hogy megvonta magától a legszükségesebb élelmi czikkeket, azokat nem használta, azokat nem élvezte, azokat megtagadta magától. A földesurak átlátták, hogy így nem érnek czélt, mert hiszen ha a legszükségesebb élelmi czikkeket adóval sújtják, azokat a nép nem fogyasztja, nem érik el a czélt, mert az adó nem fog befolyni, ha nincs fogyasztás. Mit tettek tehát? Azt tették, hogy adót róttak ki azokra, a kik e szükséges élelmi czikkeket maguktól megvonták és nem fogyasztották.

Ép így tesz a kormány ezzel a javaslattal, midőn a czukorprémiumot kirója adó fejében, azt behajtja, s így az a szegény ember is, a ki nem is fogyaszt, kénytelen ahhoz adó fejében hozzájárúlni. Nem-e embertelen cselekedet a franczia földesuraknak cselekedete, a kikről imént szólottam, nem kell-e minden érző kebelnek elítélni, megvetni őket? De, t. ház, én nagyon közelállónak látom a kormány eljárását ezen czukorprémiummal ahhoz az eljáráshoz, melyet az imént ecseteltem, és a melylyel Franczia ország egyes kegyetlen földesurai az ő jobbágyaikat keservesen sanyargatták. Nem lehet, hogy sok különbség legyen közöttük, és azt hiszem, a t. túloldalnak a vezérszónoka sem tudna nagyon nagy különbözetet felfedezni.

Azt is említette, t. ház, hogy a czukorprémium fentartása, a czukorprémium megszavazása azért szükséges, hogy a répatermelés minél jobban elterjedjen, mert a gabonatermelés nem fizeti ki magát, hiszen túltermés van. Azt mondják, hogy gabonában túltermés van; ezt az érvet már halljuk évek óta. És ugyanez az érv az, a melylyel már találkoztunk akkor, a mikor azt kutattuk, azt kerestük, hogy mi az oka annak, hogy az utóbbi esztendőkben nagyon leszállott a gabona ára? Akkor is mindig azt mondták, hogy túltermelés van, nagyon sok terem. Ha kérdeztük a gazdától, milyen a termés, mindig panaszkodott, ha kérdeztük, igaz-e az, hogy neked olyan sok gabonád termett, hogy nem tudsz vele mit csinálni, azt felelte mindig, hogy bár annyi termett volna, a mennyire szükségem van. Azonban a börze matadorjai folyton azt hangoztatják és azzal indokolják a gabona árának lenyomását. Nem tudom, hogy az a borzasztó sok túlon termett gabona hol lehet. Mondja meg nekem valaki a túloldalról, mi lett azzal a gabonával? A felesleg hol van? Megették az egerek? *(Derültség balfelől.)* De nem is így van a dolog, mert túltermelés az előbbi években sem volt, a mostani években sincs. Visszaemlékezhetnek a t. képviselő urak, hogy a múlt esztendei termési kimutatásban azt mutatták ki, hogy tavaly kevesebb gabona termett, mint az előző évben, az idén megint azt mutatják ki, hogy kevesebb gabona termett mint tavaly. Összehasonlították az ez évi termést a múlt terméssel és a legszakértőbb nemzetgazdászok ezt mondják: »A világ várható búzatermését összehasonlítva a tavalyi aratás eredményével, az idén mintegy 25 millió métermázsa búzával kevesebb termett mint tavaly, és minthogy a szükségelt mennyiség már tavaly sem termett meg, ezért e tekintetben a hiány az idén sokkal észlelhetőbb lesz, mint a múlt

Digitized by Google

esztendőben, A világ évi szükséglete 670 millió métermázsára rúg. A hiány majdnem 64 millió métermázsa. Tekintve, hogy a készlet, úgy Európában, mint a tengerentúli államokban a legcsekélyebbre zsugorodott össze, a hiányt fedezni nem is lehet és a pótlásokról csak olykép lehet gondoskodni, hogy a nép egy része kukoricza-liszttel is beéri majd. Úgy ám, csakhogy a kukoriczából sem várhatunk majd kedvező termést és figyelembe véve, hogy a bevetett terület is csökkent, mert kevesebbet vetettek be mint az előző években, kilátás van arra, hogy az idén a gabona-féléknek állandóan jó áruk lesz.

Ilyen az a túltermelés, melyről a túloldalnak vezérszónoka oly szép éneket zengedezett. Mikor ezt hallottuk, azt gondoltuk, hogy mi és a legszegényebb nép is zsirban fürdik, hogy búzaliszttel él, s íme egyszerre csak kitűnik, hogy még kukoriczaliszt sem jut nekik; hogy nemcsak nincs túltermelés, hanem a szükséges mennyiség sem termett meg, hogy magában búzában 64 millió métermázsával termett kevesebb, mint kellett volna a világ szükségletére, hogy tengerivel is sokkal kevesebb területet vetettek be, mint azelőtt s még e terület is nagyon silány termést igér. Hogy lehet tehát túltermelésről beszélni és azt mondani: azért kell a prémium, hogy a gyárak a répát drágábban vehessék meg, hogy így a gazdáknak több kedvük legyen átmenni a répatermelésre, mert gabnaféléből már oly sokat termelünk, hogy nem tudjuk elfogyasztani! Ezzel az érvvel ennélfogva hiába ajánlják ez orvosságot. Az ostya, melybe betekerték, keserűbb, mint maga az orvosság.

Azt mondják, a prémiummal a mezőgazdák közé visznek pénzt. Hát nem tudják önök, hogy a gyáraknak legnagyobb részben nem a kisgazdák szállítják a répát, hanem nekik maguknak van sok répaföldjük. Mindenütt a gyárak körül igyekeznek sok földet összevenni vagy kiárendálni és azon répát termelni. Önök tehát azzal a prémiummal nem azt a szegény mándlis embert támogatják, hanem megint csak a gazdag gyárosok zsebeit tömik meg. *(Helyeslés balfelől.)* Tessék megnézni Pozsonymegyében, Diószeg mellett, a hol hatvani Deutschnak van czukorgyára. Óriási területei vannak neki magának, azonkivül sok bérelt földje, melyen répát termel. Ő alig vesz a gazdától répát, mert nincsen rá szüksége. Nem a gazdáknak jut a prémium, hanem a gyárosoknak. *(Igas! Úgy van! a baloldalon.)*

Miért akarják önök a gabonatermelést szűkebb keretekre szorítani és a répatermelést jobban terjeszteni. Minél több répát fognak termelni, annál olcsóbb, annál kevesebbet adnak érte a gyárosok, annak a szegény embernek pedig a répáját el kell adni, azt sem fel nem füstölheti, sem be nem savanyíthatja, kényszerült tehát túladni rajta. Ha nem adunk érte többet 90 krajczárnál, oda kell adnia annyiért, ha 70 krajczárt kinálnak érte, kényszerül 70-ért adni, ha 50-et, oda kell adnia 50-ért is, mert az adójáért ugyancsak tudják szorongatni. Hiszen tapasztalataink vannak arra nézve. *(Derültség jobbfelől.)*

Ha át akarják a gazdaság egy részét alakítani répatermelő gazdasággá, nem hibás, nem rossz eljárás lenne-e ez? Hiszen tapasztalataink vannak arra nézve, hogy igen sokan azok közül, a kik előbb répát termeltek, visszamentek megint a gabonatermelésre. Talán azért, mert a répa jobban kifizeti magát, mint a gabonatermelés? talán azért, mert a répatermelésből több hasznuk volt, mint a gabonatermelésből, vagy mert a répatermelés többet hozott a konyhára, mint a gabonatermelés? Épen megfordítva, nagyobb fáradsággal, nagyobb munkaerővel és nagyobb pénzáldozattal kell belemenni a répatermelésbe és még se hoz többet, mint a gabona termesztése. Miért akarják tehát arányon túl is kiterjeszteni a répatermelést? Elég, ha termel annyit, a mennyit a gyárosok fel tudnak dolgozni; azt pedig majdnem képesek maguk a gyárosok is megtermeszteni. Látjuk, tudjuk és tapasztaljuk, hogy a napszámárak napról-napra felmennek, a répatermesztőknek pedig sok napszámot kell igénybe venni a napszám emelkedésével, tehát a répatermesztés nagyobb befektetéseket igényel, mindig több pénzzel kell dolgozni, mert a munkásokat mindig jobban kell fizetni. Ha így áll a dolog, akkor az a répatermesztés, a melynek minél nagyobb kiterjesztését önök szivükön hordozzák, mindig kevésbbé fogja magát kifizetni.

Már 1888-ban az önök vezére Tisza Kálmán panaszkodott arról, hogy a répatermesztésnek egy nagy átkát képezi a magas napszám, pedig 1888-ban még meglehetősen alacsony volt a napszám a mihoz képest és mégis azt mondotta Tisza Kálmán akkori miniszterelnök úr, hogy van a czukorgyártásnak egy oly ellensége Magyarországon, melynél nagyobbat alig lehet képzelnünk is és ez nem más, mint a napszámárak emelkedése. Pedig az ország nagy répatermő vidékein a munka egy részét morva és cseh napszámosok teljesitik, mert olcsóbbak, mint a helybeliek.

Mennyivel magasabb a napszám most, tíz év múlva és a répa ára leszállott! Hogy lehet tehát azt mondani, hogy e javaslat által pénzt viszünk a gazdák közé.

Ha segíteni akarunk a mezőgazdákon, az nem prémiummal, hanem a kartellkötések és rayonirozások eltiltásával eszközölhető.

1895. julius elején az osztrák és magyar

Digitized by Google

czukorgyárosok egy értekezletet tartottak és egy memorandumban azt kivánták, hogy a t. pénzügyminiszter úr nyújtson be egy törvényjavaslatot, mely intézkedjék, hogy bizonyos terület répaültetvényesei csak egy meghatározott gyárnak adhassák el répáikat.

Rakovszky István: Ez a szabad versenyzés!

Lepsényi Miklós: Igen, liberalis világításban.

Ezt a javaslatot ugyan még nem nyujtották be; de lehet, hogy benyújtják, mert szomorú tapasztalataink szerint, a gyáros urak kedvét nem szeretik szegni.

De ha ide kerül, akkor majd lesz dolga a kormánypárti sajtónak, hogy az obstrukcióról irjon, mert annak is ép oly keményen fogunk ellentállani, mint ennek.

Ebből látszik, hogy a gyárosok tendenczája nem a mezőgazdaság támogatása, hanem saját érdekük előmozdítása és minél kedvezőbb évi mérleg elérhetése. Ezért akarják, hogy egy törvényjavaslat lehetetlenné tegye a versenyt és a répatermelő gazdát teljesen kiszolgáltassa a gyárosok önkényének, hogy aztán a gyárosok mondhassák: adok érte ennyit, ha nem tetszik, felfüstölheted, de más gyárnak nem adhatod. Ez az egyedüli czél. Ha a kormány csakugyan a gazdák javát akarja, csakugyan azt kivánja, hogy lendítsen a mezőgazdaság állapotán, ha a kormánynak őszinte szándéka az, hogy egy kis pénzt vigyen a megzőgazdák és a munkások közé: akkor ezt sokkal egyszerűbb módon is meg tudja tenni. Tegye meg akkor a kormány azt, hogy fogadja el azt a határozati javaslatot, a melyet februárban benyújtottunk és szállítsa le a földadót. *(Úgy van! balfelől.)* Ez segít a gazdákon. Tegye meg a kormány azt, hogy hozza be a tőzsdeadót, a melyet szintén kivántunk és a melyet mindig a sürgettünk és kivánni fogunk. Ezzel segít majd a munkásokon, meg a gazdákon is, *(Úgy van! balfelől.)* de nem a prémiummal. Tegye meg a kormány azt, hogy vesse ki az adót igazságosabban, nagyobb belátással, több igazságszeretettel, több méltányossággal és ha ezt megteszi, ezzel majd fog segíteni a gazdákon és a munkásokon, de nem ám a prémiummal. Ha csakugyan őszinte szándéka a kormánynak, hogy a gazdákon segíteni akar, akkor az adó behajtásánál bánjanak el emberségesebben a néppel és engedjék meg, hogy a gazda egy kis lélegzetet vehessen és ne eszközöljék az adóbehajtást úgy, mint eszközölték eddig, hogy tudniillik alig, hogy az a szegény ember elcsépelte a gabonát; alig, hogy megvolt az aratás, már azonnal a nyakára ült az adóvégrehajtó és kényszerítette: hogy gabonáját adja el úgy, a hogy megveszik. Ezért, ha ezt tenné a kormány, ezzel igazán segítene a mezőgazdák érdekén. *(Egy hang balfelől: De nem teszi!)* Hát akkor nem őszinte a szándéka, hogy segíteni akar. Azután gondoskodjék a kormány arról, hogy miképen lehetne megoldani azt a dolgot, a mit egyszer már felvetettünk, hogy miután a katonaságnak nagy szüksége van élelemre, ne a közvetítőktől, ne a kereskedőktől szerezze ezt be, hanem állítson fel raktárakat, a melyeknél terményekben is leróhassák az adót. *(Úgy van! balfelől.)* Ha ezt megteszi, akkor igazán segít a mezőgazdákon. Mikor ezt felemlítettem a tavaszszal, az igen tisztelt pénzügyminiszter úr azt felelte nagy szellemesen, hogy ha ezt behozzuk, akkor az ujságírók majd vezérczikkekkel fizetnének.

A szubvenczionált ujságírók azonban úgy is vezérczikkekkel fizetnek adót már most is. *(Derültség balfelől.)* Továbbá, ha csakugyan segíteni akar a kormány a mezőgazdákon, ha ez komoly szándéka és ezt nemcsak azért mondja, hogy épen eltöltse az időt, hanem komolyan szivén hordozza a mezőgazdák érdekét, akkor fogadja el a kormány most benyújtott határozati javaslatunkat, a melyben azt kérjük, hogy ezt az összeget, a melyet most a prémiumra kér, a mennyivel most a czukorgyárosokat akarja felsegíteni, mert nagyon szegények, fordítsa azok javára, a kik nagy adóhátralékban vannak és azok számára mi szivesen meg fogjuk szavazni. Ha ezt elfogadja a kormány, ezzel majd segít a mezőgazdákon bizonyára jobban, mint azzal a prémium-javaslattal; bizonyára jobban hasznát veszik és inkább el fogják hinni majd a mezőgazdák azt, hogy a kormány csakugyan igazat mond akkor, a mikor azt állítja, hogy szivén hordja az ő érdeküket, mert tessék elhinni, ezen állítását e törvényjavaslattal sohasem fogja megindokolni és ezzel sohasem fog a világon senkit sem meggyőzni a felől, és a mezőgazdák sohasem fogják érezni azt, hogy csakugyan igazat mond akkor, midőn állítja, hogy ezen javaslattal ő rajtuk segít, mert bizony nem fogják ezen segítséget érezni soha, de soha. *(Úgy van! balfelől.)*

Azt is mondja a túloldalnak vezérszónoka: a prémium hasznos dolog; hasznos a munkásra, mert pénzt visz a mezőgazdák közé és igy a munkás bérét magasabbra lehet emelni. Hát kérdezzük meg a munkásoktól, hogy hasznos-e rájuk nézve ez a prémium, és érzik-e azt, hogy mióta a prémiumot fentartják, abból nekik valami előnyük volna, s hogy a munkabért azáltal valami nagyon emelték? Hogy emelték a munkabért, annak bizony nem a prémium az oka, mert a munkás bére nemcsak a czukorrépa körül emelkedett, hanem emelkedett mindenfelé. Az ipar minden ágában tíz év alatt a

Digitized by Google

munkabér folyton emelkedett és itt is felemelkedett volna akkor is, ha mi a prémiumra egy krajczárt sem szavaztunk volna meg. Egy krajczárral sem emelkedett tehát magasabbra e törvényjavaslat miatt, mint a mennyire emelkedett volna amúgy is. *(Úgy van! balfelől.)* Ha a munkabér magasságára nézve nincs befolyással e javaslat, talán több munkást foglalkoztatnak most ugyanazon területen, mint foglalkoztattak előbb, és így több ember jut pénzhez? Ellenkezőleg: ép úgy ki vannak zsarolva a munkások most is, mint ki voltak zsarolva azelőtt, mert a míg csak dolgozhatnak, addig dolgoztatnak velük. Ma is ép úgy gépekként bánnak velük ugyanazon nagy czukorgyáros urak, a kik nagyban termelik a répát is, mint azelőtt és ma is épen csak hogy annyit szerez magának a munkás, a mennyi élete tengetésére szükséges és a mennyit szerzett azelőtt is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Vagy ha ez a prémium oly üdvös, hasznos és áldásos a munkásra nézve és annyi pénzt visz a munkások közé, hogy valóságos paradicsomi állapotot teremt; mondja meg nekem a t. kormány, hiszen ha akarja, a statisztikai adatok kezeinél vannak, vagy legalább ott lehetnek, a munkások közül kevesebben vándorolnak-e most ki, mint vándoroltak azelőtt? Ellenkezőleg, a vándorlás nő, mindig többen mennek ki. Miért?

Wittmann János: Jönnek helyette mások.

Lepsényi Miklós: Bár ne jönnének! Azért vándorolnak ki a munkások, mert itt jó dolguk van? azért, mert itt jólétnek örvendenek? azért, mert a mióta prémium, rendszer van ebben a boldog hazában, azóta nagyon jó dolguk van? Épen megfordítva, t. ház. Azért, mert a nyomor napról-napra nő és pedig nemcsak lassacskán, nemcsak lépésben, hanem valóságos expresszvonat gyorsaságával; azért, mert a szegénység mindig nagyobb területet hódít meg; azért, mert e hazában már nem találnak alapot a megélhetésre. Kivándorolnak, t. ház, azért, mert itt nem tudják maguknak és családjuknak a betevő falatot sem megszerezni. Ne gondolja azt senki, s ne gondolja az a párt se, mely mindenre oly könnyelmüen tud nevetni, hogy mindenki olyan könnyen nevet, mint ők. *(Tetszés balfelől.)* Ne gondolják, hogy mindenkinek olyan aranyos dolguk van, mint nekik. De ne gondolják azt se, hogy azok a szegény kivándorló munkások csupa szeszélyből, jó kedvből, kéjutazási vágyból teszik meg az utat Romániába, Szlavóniába és Amerikába, és hogy kéjutazást tehessenek, hagyják itt a hazát. *(Ugy van! Ugy van! a balés szélső baloldalon.)* T. ház! Nehéz megválni az ősi háztól, nehéz elhagyni az ősi hajlékot. Legyenek meggyőződve arról, hogy fáj annak a szegény embernek a szíve, mikor a vándorbotot a kezébe veszi és el kell hagynia azt az eget, a melylyel ismerős, el kell hagynia azt a vidéket, a melyet megszokott és a melynek minden fűszálát ismerősként üdvözli. Fáj a szíve, mikor utoljára szorít kezet jó barátjaival, szomszédaival; fáj a szíve, midőn elhagyja azt a házat, a melyben született, a melyben születtek apái és a melytől meg kell válnia, talán örök időkre. Ez fáj neki, és rendkívüli nagy ok nélkül ezt a fájdalmat nem szerzi meg magának; rendkivül nagynak kell lenni az oknak, hogy az a szegény ember sírva, jajgatva elhagyja e hazának a földjét, a magyar eget és kimenjen idegen népek közé, bizonytalan sors elé, messze-messze a tengeren túlra, a hol élete nincsen biztosítva s a hol beszélni sem tud azokkal, a kik őt környezik.

Hogyha igaz volna az, a mit önök állítanak, a mit a t. túloldal mond, hogy a prémiumrendszerrel megoldjuk a munkáskérdést, akkor ebből az országból nem vándorolnának ki csapatosan. Mert a prémiumrendszer már évek óta, több mint egy évtized óta be van hozva. Nem vándorolnának ki, hanem örülnének, hogy jólétben megmaradhatnak ismerőseik körében.

Nincs tehát semmi, a mivel ezt a silány kis törvényjavaslatot támogatni tudnák, a mivel védelmezni próbálnák ezt a férczmunkát. Nincs abban sem igazuk, hogy ezzel mi a munkáskérdés megoldásához hozzájárúlnánk, hogy ezzel mi a munkások helyzetének segítségére volnánk. Hogyha segítségére volna a munkáskérdésnek ez a javaslat, akkor már minekünk arra nézve bizonyítékaink és tapasztalataink volnának. De hát hol a tapasztalat? Tessék előállani, t. miniszter úr. Hol vannak a bizonyítékok? Tessék azokat előadni. Nincs. Mert nem lehet. Nincs, mert ily bizonyítékokat nem mutat fel a mi hazánk élete.

T. ház! Azt mondják, hogy a munkások a prémium felemelése által több pénzhez jutnak. Milyen hiú és milyen alapnélküli beszéd ez! *(Igaz! balfelől.)* A tények igazolják; tessék Somogyra tekinteni, Toponár felé. Ha a prémiumrendszer folytán a munkás bére emelkednék, akkor Toponárra nem kellett volna a felvidékről olcsó munkásokat hozni, mert akkor kaptak volna ott is; de mivel oly silány a munkabér, mivel oly keveset fizetnek, hogy abból alig lehet az életét tengetnie annak a szegény munkásnak: azért kellett felmenni Magyarország felső vidékére és elhozni azokat a munkásokat, a kik a legnagyobb sanyarúsághoz, nélkülözéshez is hozzá vannak szokva és sokkal könnyebben, kevesebb munkabérért is megnyerhetők a munkára, mint a mennyire szüksége van egy magyar munkásnak, a ki erősebben dolgozik, de erősebben kell is hogy táplálkozzék és

Digitized by Google

így több pénzre, több jövedelemre van sztüksége. *(Igaz! balfelől.)*

Ha ez a javaslat beválnék a jövőben, akkor bevált volna a múltban is és ha bevált volna a múltban, akkor, t. miniszter úr, a munkabérek nem volnának oly alacsonyak, hogy a magyar munkás azokból egyáltalán nem képes megélni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Önök segíteni akarnak a munkásokon. Azt mi is akarjuk. Ha igaz az, a mit mondanak, hogy a prémiumot azért akarják, hogy a munkások közé pénz menjen, akkor miért kell a gyárak csatornáján át eresztení azt a pénzt, miért nem adják azt mindjárt a munkásoknak? *(Helyeslés balfelől.)* Azt hiszik, hogy azon pénzből a gyárak csatornáján át eresztve nem ragad meg semmi a csatornában s átmegy egészen a munkások kezébe? Épen megfordítva: elfogy a csatornában s nem megy semmi a tóba. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ha önök fentartják azon állításukat, hogy a munkásokon akarnak segíteni s azt mondják, a munkások kezébe megy át a pénz akkor, minthogy mi szivünk mélyéből segíteni akarunk a munkásokon, kérem önöket, győzzenek meg minket a felől, hogy ha a prémium-rendszert behozzuk, a munkások helyzete csakugyan javúlni fog. Mert ha meggyőznek bennünket, szivesen megszavazzuk ezt a javaslatot. Álljanak fel tehát, beszéljenek, bizonyítsák be, hogy igazuk van, s mi nagyon szivesen fogadjuk el e javaslatot. Azt azonban ne kivánja senki, hogy midőn a mi meggyőződéseink mások, tapasztalataink mások, a midőn mi épen az ellenkezőről vagyunk meggyőződve, akkor az önök egyszerű, puszta állítására beadjuk a derekunkat. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha az önök czélja csakugyan az, a mi a mienk, hogy a munkásokon segítsenek, akkor egy czél felé törekszünk, akkor az önök dolga igen könnyű, nem egyéb: egyszerűen világossá tenni előttünk, hogy az a mód, a melylyel ezt el akarják érni, csakugyan czélhoz vezet. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Azonban önök némák, önök hallgatnak. Önök nem találnak egy érvet, egy argumentumot, a melylyel megerősíthetnék azt az állítást. Önöknek nincs szavuk, mert nincsenek eszméik, önök nem tudnak beszélni, mert érzik, hogy nincsenek az igazság birtokában, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* önök nem mernek ellenünk fegyvert ragadni, mert tudják, hogy a vesztesek önök lesznek.

Minden, a mit tesznek, annyi, hogy lekonyult fejjel végig ülik vagy végig beszélgetik, vagy végigmosolyogják az ülést. Azonban én nem tudom, hogy lekonyult fejekkel, beszélgetéssel vagy mosolygással be lehet-e nekünk bizonyítani, hogy csakugyan a munkáskérdés megoldását kivánják és a munkások javát akarják előmozdítani ezzel a törvényjavaslattal. Én azt hiszem, hogy önök ezzel nem fognak minket meggyőzni szándékuknak tisztaságáról, ily viselkedésnek mi nem hódolhatunk meg és ha meghódolnánk, akkor csak bűnt követnénk el a munkások érdeke és saját meggyőződésünk ellen. *(Helyeslés balfelől.)* Meghajlunk és meghódolunk önök előtt, ha megtudnak bennünket győzni *(Helyeslés a baloldalon.)* de nem fogunk meghódolni, ha itt ülnek és nem tudnak egy érvet, egy argumentumot, egy bizonyítékot felhozni a mellett, a mit állítanak. Hiszen nem volnánk férfiak, hiszen nem volnánk gondolkodó fejek, ha minden argumentum nélkül az önök álláspontját elfogadnók. Nem volnánk férfiak, ha meggyőződésünk mellett kitartóan nem küzdenénk és nem igyekeznénk azon, hogy önöket győzzük meg. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Mit akarnak ezzel a prémiummal? Azt mondják, hogy versenyezni akarunk, hogy nekünk külföld, piaczainkat meg kell őriznünk. Kivel akarunk versenyezni? Talán Chinával, vagy Arábiával, vagy holmi apró-cseprő apró államocskákkal? Eredeti a dolog. Az ambiczió igen nagy: ki akarjuk verni és ki akarjuk szorítani Németországot, meg Franczia országot az angol piaczról. Ha két ilyen erős állammal versenyezni akarunk, akkor mindenek előtt legyünk rajta, hogy tele legyen ám mindkét zsebünk pénzzel. De azt kérdem én a t. miniszter úrtól, hiszen épen ő a pénzügyek minisztere: tele van-e az ország kasszája pénzzel? Kibirjuk-e a versenyt, ezzel a két gazdag állammal? Van-e annyi erőnk, a mennyi szükséges, hogy mi mindakettőt a földre teperjük? Van-e annyi tehetségünk, hogy mindkettőt legyőzhessük? Ha van, akkor versenyezzünk, én is azt mondom, akkor szorítsuk ki őket a külföldi piaczokról. Ha van elegendő erőnk, ha tele az ország kasszája pénzzel, a melylyel mindkét hatalmas és gazdag országot le lehet verni, hát akkor, t. ház, csakugyan ne féljünk a versenytől, akkor nem kell félnünk a versenynek kimenetelétől sem.

De hát én nem hiszem, hogy az államkasszában nagyon sok pénz legyen, nem hiszem, hogy e tekintetben kiállhatjuk a versenyt azzal a két hatalmas országgal, melylyel versenyezni kivánunk. De ha nem állhatjuk ki, akkor minek hívjuk ki őket? Hiszen ez a versenyzés vagy kárára van a két másik államnak, Franczia- és Németországnak, vagy nincsen. Ha kárára van, azaz: ha tudunk ott területet elfoglalni és nekik kárt okozni, akkor azok bizonyára nem fogják szépen összetenni kezüket és nézni, hogy mi az orruk elől miként kaparítjuk el a gesztenyét, hanem majd olyan erőt fognak bevinni a küzdelembe, a mely alatt a mi derekunk aligha meg nem fog roppanni. Ha pedig

Digitized by Google

ez a verseny nincsen kárára Franczia- vagy Németországnak, akkor nekünk nincsen előnyünkre: akkor tudniillik nem hódítunk semmit, nem nyerünk piaczot, területet. De ha ő nekik nem tudunk kárt okozni, a mi más szóval annyit jelent, hogy mi magunknak nem tudunk előnyt biztosítani, — mert ez a két dolog kapcsolatos — akkor ez az egész törvényjavaslat csakugyan hiábavaló volt, mert akkor nem fogunk elérni vele semmit, nem érjük el vele a czélt.

Azután miért keresünk mi piaczot Londonban? Hát idehaza, Budapesten nincs piacz? Akkora a termelés, hogy idehaza fölöslegünk van? Minek megyünk ki a külföldre, mikor van egy természetes piaczunk, a mely a mienk, és a melynek forgalma minekünk használ. Minek megyünk Angolországba, hogy ott e piaczok forgalma az angol kincstárba folyjon be? Erre szüksége van oly országnak, a melynek akkora termelése van, hogy otthon nem tudja elhelyezni. De hiszen a mi termelésünk annyira korlátolt, hogy még Ausztriából kényszerülünk czukrot behozni. Miért akarunk mi Angolországban czukrot árúlni akkor, mikor itthon sincs elég?

T. ház és t. miniszter úr! Ezt az egész pémium-handa-bandát, *(Derültség balfelől.)* ezt a prémiumharczot, a melyet egymással folytatnak az államok, nem teszi-e valósággal nevetségessé az amerikai Egyesült-Államok szenátusa? Nem tetszett olvasni a washingtoni sürgönyöket? *(Derültség.)* Ezek szerint az Egyesült-Államok szenátusa azt határozta el, hogy minden czikkre, a melyeket exportprémiummal kivisznek, ugyanannyival fogja felemelni a beviteli vámot, a mekkora prémiummal azt kiviszik. Ezt itt a múlt napokban említette már gróf Károlyi Sándor képviselő úr is. Hát erről önök nem tudnak semmit?

De talán azt nem tudják, mi lesz ennek eredménye? Ha mi tiz forintot adunk a kivitelnél a gyárosnak, a bevitelnél a vámot felemelik tiz forinttal; ha húsz forintot adunk, húsz forinttal. Már most tessék versenyezni! Hiszen t. miniszter úr, ha ezt a javaslatot beterjesztette, annak elfogadását a bizottságban kérte, mikor kegyed ezt a sürgönyt elolvasta, nyomban vissza kellett volna vennie, mert ma már más a viszony, ma nem megfelelő és czélravezető, ha előbb megfelelő és czélravezető lett volna is. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Azt méltóztatik gondolni, hogy ez a határozat csak az Egyesült-Államok keretében fog megmaradni, hogy nem megy át egyik államból a másikba, mihelyt annak jó eredményét látni fogják?

Ne tessék ily hiú ábrándok által áltatni önmagát, mert az ki fog terjedni mindenfele, s akkor aztán adhatunk prémiumot bármennyit, odadobhatunk a gyárosoknak nem kilencz, hanem kilenczszáz milliót, akkor is hiábavaló és nevetséges lesz az egész czukorprémium-hajsza. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha őszinte az a beszéd — nem akarok kételkedni — hogy ezzel azt czélozzák, hogy segítsenek a mezőgazdákon, a répatermelőkön és munkásokon, ennek más módja is van. Néhány módot el is soroltam, de hogy különösen a répatermelőkön mikép lehet segíteni, erre szintén mondok el egy gondolatot. *(Halljuk!)* Méltóztassék törvényhozásilag meghatározni a répa minimális árát, hogy a gyárosok lefelé ne liczitálhassanak, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* akkor elérjük ezt prémium nélkül is, most nem érjük el a prémiummal sem. Azután mért kapnak csak a czukorgyárosok prémiumot, az az iparág, melynek kivitelre nincs szüksége, mikor van oly iparág, melynek kivitelre nagy szüksége van.

Hisz ha a törvényjavaslat igazságos, igazságos a prémium a többi iparágnál is! Ugyan miféle nagy érdemeket szereztek a czukorgyárosok, hogy még állami segítséggel is fel kell őket pénzelni! Méltóztassék megnézni mérlegüket, igen szép nyereséggel dolgoznak. Elég, ha szubvencionáljuk a kormánypárti ujságokat; minek még a czukorgyárakat is? Vagy ha támogatjuk az egyik iparágat, tegyük meg ezt a másikkal is. Vagy mindnek, vagy egynek sem! De egyiknek megadni a prémiumot, a másikat kipusztúlni engedni, ez csak nem igazság!

Ez az argumentum megállna akkor is, ha a mi gyáraink kapnák az egész prémiumot. De a miniszter úr is megvallja, hogy bizony a prémiumot nem igen igazságosan osztogatják. Hiszen már 1888-ban megvallotta Láng Lajos, hogy a prémium legnagyobb részét az osztrák gyárosok kapják. Hát mi közünk nekünk az osztrák gyárosokhoz? Nincs-e elég szegényünk itthon, és nincs-e százféle lyuk, a melyet e pénzzel be lehetne dugni? *(Helyeslés balfelől.)* Ausztria ipara úgy is elég erős; fenn tudják azt tartani az osztrákok maguk is. A mi iparunk ellenben igen gyenge. Azt kivánja tehát nemcsak a méltányosság, hanem a hazafiság is, hogy ha valakit támogatni akarunk, saját embereinket támogassuk! De megszavazhatjuk-e az összeget nyugodt lelkiismerettel, mikor a megszavazandó pénz nagy része idegen gyárosok zsebébe fog folyni? Megengedi-e lelkiismeretünk és hazafiságunk, hogy elfogadjunk oly törvényjavaslatot, a mely a szegény nyomorgó magyar népnek adófizetéseit Ausztriába viszi ki. *(Helyeslés balfelől.)* T. ház és t. túloldal! Lelkiismeretünk lázadna föl és szemrehányást kellene tenni önmagunknak, hogy ha e törvényjavaslatot megszavaznók. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Hát hogyan áll ez állítás, a melyet

Digitized by Google

szintén a t. túloldal vezérszónokától, Arányi Miksa képviselő úrtól volt szerencsénk hallani, hogy e törvényjavaslat nagyon hozzájárúl a szoczialista-kérdés megoldásához, hozzájárúl akképen, hogy pénzt visz a nyugtalan munkások közé és ezáltal őket békésebb hajlamokra fogja hangolni? Hogy nem visz pénzt a munkások közé, azt már láttuk; voltam bátor bebizonyítani épen a kapuvári példával. Hogy tehát e törvényjavaslat nem is fogja a munkáskérdést megoldani, az egy kissé világosabb, mint t. képviselőtársunk beszédje. *(Derültség balfelől.)*

A szocziális kérdés megalkotására nagyon különféle véleményt hallottunk a t. túloldalról, de akárminő véleményt hallottunk elvben, a gyakorlatban mindig mást láttunk, mert ezt a kérdést mindig fegyverrel igyekeztek megoldani.

T. ház! Az önök részén a múltkor nagy nevetés támadt arra, midőn azt említette Molnár János t. képviselőtársunk, hogy nem fogják fegyverrel a szocziális kérdést megoldani és pedig azért nem, mert eszméket megoldani fegyverrel nem lehet. Akkor nevettek, mert azt mondta, hogy a szoczialistáknak eszméik vannak. Én nem tudom, hogy önök hogyan ítélik meg a dolgot, de én a szoczializmusban több eszmét találok, mint önöknél. Én így ítélem meg a dolgot, épen azért mondom, hogy a kérdést bizony fegyverrel, erőszakkal megoldani nem fogják. *(Helyeslés balfelől.)* Bismarck Németországban megpróbálta, mi lett a vége? A szocziális törvényeket vissza kellett vonni és most az utolsó választások alkalmával egyetlen egy párt sem kapott annyi szavazatot, mint a szocziális párt, valami egy millió hétszázezret.

De ezt a kérdést nem elnyomni kell, hanem meg kell oldani okos, észszerű törvényekkel, melyek az igazságosság szerint lesznek megalkotva, és a melyek megadják a munkásnak, a mi a munkásé és megvédelmezik a munkaadókat azoktól, a kik minden áron zavart akarnak előidézni, nem pedig a helyzetet javítani. *(Helyeslés balfelől.)* E tekintetben nagyon czélravezető volna, hogy ha az egyes ipari szakoknál meghatároznák a minimális munkabért és meghatároznák a munkaidőt is. A minimális munkabér meghatározása kivenné az agitátorok kezéből az egyik eszközt, de a rosszhajlamú gyárosokat is megakadályozná abban, hogy a munkásokat kizsarolhassák.

Itt van egy speciális ujság, mely a mostani téglagyári sztrájk alkalmából az állapotok jellemzésére a következőket írja *(olvassa)*:

»Reggeli 3—4 órától kezdve, egy órai étkezést leszámítva, egyhuzamban kell dolgozniok, helyesebben baromi munkát végezniök esteli 6—9 óráig. E végzett munkának a díja azután 60—80 krajczárig emelkedik. Ha eme túlfeszített munka folytán a bérnek alacsony volta miatt — ebből is még tíz százalékot takarékosság czímen levonnak — különben is csak hiányosan táplálkozható munkás erejét veszítve, hajnalban nem képes időre felébredni s csekély öt perczczel később érkezik a gyártelepre, 50 krajczár büntetéspénzt rónak ki reá. A ki pedig emez eljárás ellen szavát felemelni merészkedik, az még jól jár, ha »engedetlenség« czímén a büntetéses egy koronán kivül csak két forint erejéig sarczolják meg; de legtöbbjét korbáccsal avagy arczulütésekkel tanítják a fölebbvalók ellenmondást nem türő akaratának tiszteletére.

Hogy egy meggazdagodásra vágyó harpagon felügyelő, vagy a munkások más ilynemű hajcsárjának mily alkalmas e rendszer vágyai elérhetésére, azt minden józanúl gondolkodó beláthatja; különösen ha az ekkép kirótt büntetéspénzek hovafordítását is a legsürűbb lepel szokta borítani!

Az ily bánásmód ellen felmerülő panaszt pedig a »humánus« gyártulajdonos urak sem igen szokták figyelemre méltatni. Mert hisz kéz kezet mos; a felügyelő annál jobban tartja gazdája érdekét — munkástársai erősebb kizsákmányolása révén — szem előtt.

Sőt ebbeli kénykedésüknek fokozására — mintegy meghatalmazásként — a gyártelep kantinjainak eladási jogát is ez »emberek« élvezik. Oly élelmi czikkek, a melyeket itt, a főváros területén súlyos büntetés nélkül piaczra senki sem vihetne, legfeljebb csakis moslékba vetik: ott a legmagasabb árak mellett bocsáttatnak eladásra.

Ellenőrzésnek persze se hire, se hamva. Appellátának helye meg egyáltalán nincs, mert a kinek nem tetszik és másutt óhajt bevásárolni, az munkáját, illetve alkalmaztatását is megszüntnek tekintheti.

Ennél a zsarolásnál azonban még érzékenyebben sújtja a munkásokat a Jancsi-bankó rendszernek fennállása, daczára annak, hogy e valóságos rablást a hatóságok immár több ízben betiltották. De hát az a munkafelügyelő uraknak bliktri szokott lenni. E Jancsi-bankóknak nevezett pléhdarabokat előlegképen szokták a munkásoknak kiszolgáltatni, melyeknek azonban csak névleges értéktük van, beváltásuk alkalmával 25—30 százalékot — például 1 forint névértékért 75—65 krajczárt kap — levonnak a munkástól, a mi nem csekély jövedelmet hajtó uzsora, lévén egy-egy téglagyárban százakra menő munkásság is alkalmazva.

Ha már mostan tekintetbe veszszük, hogy egy munkás napi 60—80 krajczárt kitevő bérért reggeli 4—5-től esteli 8—9 óráig dolgozva, keres hetenként — a legnagyobb számítás szerint —

Digitized by Google

4 forint 80 krajczárt, a melyből tíz százalék takarékossági szempontból le lesz vonva, tehát marad neki 4 forint 32 krajczárja s ebből a gyár kantinjainak túlcsigázott árai szerint köteles étkezni, a melyhez még ruházkodási, adó, kerületi betegsegélyző-pénztári stb. kiadások is járúlnak, — nem is említve a családos emberek külön költségeit, valamint a büntetés és Jancsi-bankók révén veszített pénzeket sem — elképzelhetjük, a nyomornak mily mély fokára sülyedve tengetik életüket ezek, a szánalmas kinézésük miatt inkább páriáknak, mint embereknek nevezhető munkások.«

Hock János: Fehérarczú rabszolgák!

Lepsényi Miklós: Hát, t. ház, önök nekünk itt előterjeszthetnek prémiumjavaslatot, a mennyit csak tetszik, hozhatnak ide prémiumjavaslatokat szekérszámra, kérhetnek tőlünk nem 9 milliót prémium czímén, de 900 milliót, míg ilyen állapotok lesznek a munkások között, addig a munkáskérdést nem fogják megoldani. *(Élénk helyeslés balfelől. Úgy van! Úgy van!)* Ezeknek az állapotoknak kell véget vetni és a munkást is embernek kell tekinteni és emberi bánásmódban, emberi védelemben kell részesíteni, azzal oldják meg a munkáskérdést. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

T. ház! A czukortörvény sohasem volt jó. Sohasem voltak megelégedve ezzel a törvénynyel még a túloldalon se. Az előbbi tárgyalások naplói tanuskodnak arról, hogy Hegedüs Sándor akkori előadó, Wekerle Sándor stb. mind azt mondták, hogy nem jó a czukortörvényünk, de azért mindnyájan ajánlották megszavazásra és ha nem is volt jó, még maguk is megszavazták. A czukortörvény, t. ház, most se jó. Nevezetesen annak ez a része, ez a prémium, ez meg határozottan rossz, mert ezzel nem fogunk semmit elérni, ezzel csak önmagunkat fogjuk megfosztani néhány milliótól és azt ki fogjuk vinni nagyrészében Ausztriába, a mi pedig benn marad, az nem fog a munkások közé menni, a mint önök állítják, az nem fog a gazdák közé menni, a mint önök állítják, hanem benmarad a gyárosok kezében.

Ha igazán üdvös volna a gazdákra ez a törvényjavaslat, akkor mi azt megszavaznánk igen szivesen. Mert a hol a gazdasági érdekek támogatásáról van szó, ott nem lesznek utolsók, sőt első sorban akarunk küzdeni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Megmutattuk azokkal a határozati javaslatokkal, melyeket eddig benyújtottunk, megmutattuk azokkal a felszólalásokkal, a melyeket eddig ebben a házban tettünk. A kinek szeme van, láthat, a kinek fülei vannak a hallásra hallhatta, és a ki tud ítéletet alkotni magának, a ki tud bírálatot mondani, nem tagadhatja el, hogy e tekintetben szándékunk igazán őszinte, jó és becsületes szándék. *(Úgy van! balfelől.)* Azért, t. ház, miután ez nem tartozik azon törvények közé, melyek valamely jó czél elérésére alkalmasak volnának, miután nem tartozik azon törvények közé, a melyek a mezőgazdaság érdekeit, vagy a munkások érdekeit pártolnák, azért én ezt e törvényjavaslatot nem fogadom el, azt elvetem és e helyett egy határozati javaslatot leszek bátor a ház asztalára letenni. *(Mozgás jobbfelől. Éljenzés balfelől. Zaj. Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Határozati javaslat.

Miután az 1896. évi XIX. törvényczikk a czukorfogyasztási adót 11 forintról 13 forintra emeli, a mi a nép újabb megterheltetésével jár, a prémiumot 5 millióról 9 millióra emeli, ezáltal az állampolgárok egy osztályát nagy előnyben részesíti, a t. kormány sürgetésünk daczára a börzeadó behozatalát és a földadó leszállítását megtagadta, határozza a t. ház el, hogy:

az 1896. évi XIX. törvényczikk meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalását mindaddig felfüggeszti, míg a t. kormány a börzeadó behozataláról és a földadó leszállításáról szóló törvényjavaslatokat be nem terjeszti.« *(Élénk éljenzés balfelől.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

Lázár Árpád jegyző: Blaskovics Ferencz!

Blaskovics Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A szőnyegen lévő törvényjavaslatot véleményem szerint főként három szempontból lehet bírálni és kell bírálnunk. Először magában véve, hogy vajjon indokolt-e, hogy vajjon menynyiben mozdítjuk elő annak elfogadásával mezőgazdaságunk és iparunk jogos érdekeit; másodszor tekintve azt, hogy szegény ország vagyunk, tekintve azt, hogy mezőgazdaságunknak és iparunknak számtalan más szükséglete van, vajjon azon érdekek, a melyeket e törvényjavaslat elfogadásával akarunk megóvni és előmozdítani, fontosabbak-e, mint azon másik ipari és mezőgazdasági érdekek, a melyeknek ily rendkivüli segélyt nem tudunk szorítani, harmadszor és végre bizonyos tekintetben mégis figyelembe jön a politikai szempont, figyelembe jön különösen az Ausztriához való viszony, figyelembe jön a kormány iránti bizalom vagy bizalmatlanságnak kérdése is. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Előre megjegyzem, hogy én ezen utolsó, ezen politikai szempontra nem a legfőbb súlyt helyezem s kivánnám, hogy a t. túloldal is ezen kérdést ne annyira a politikai bizalom vagy bizalmatlanság szempontjából mérlegelje,

Digitized by Google

hanem tisztán tárgyi okok alapján. Mert akkor, azt hiszem, hogy önök közül is sokan akadnának, a kik gondolkozóba esnének a fölött, vajjon ezen törvényjavaslat megszavazandó-e vagy sem? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Két kisérő körülmény, a mely mellett ezen törvényjavaslat itt a házban megjelenik, alkalmas volna arra, hogy annak előre is rokonszenves fogadtatást biztosítsanak, ha fontos tárgyi okok nem kényszerítenének bennünket e javaslat visszavetésére. Ezen kedvező kisérő körülmények egyike azon általános tisztelet, melylyel e háznak minden tagja pártkülönbség nélkül az ezen javaslatot benyújtó igen tisztelt pénzügyminiszter úr iránt, személye, szakértelme, kötelességtudása iránt kivétel nélkül viseltetik. A második kedvező körülmény a törvényjavaslatra nézve az lenne, hogyha valaha itt ez országban a czukoripar tárgyában elfogúltság létezett volna, vagy léteznék, ezen elfogúltság mindenkor csak a czukoripar érdekében, ennek javára volt, sohapedig ennek ellenére nem nyilvánúlt. Leszek bátor némileg rámutatni azon jelenségekre, melyek a czukoripar terén a hazánkban tett különféle kisérleteknél ezt az állításomat igazolják. *(Halljuk!)* Megjegyzem előre is, hogy magam nemcsak soha a czukoripar, a répatermelés ellen nem voltam, hanem annak az én szerény körömben mindenkor erőmhöz képest propagandát csinálni igyekeztem. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha mindamellett ezen törvényjavaslatot, miként azt előre is kijelenthetem, el nem fogadom, erre engem kizárólag tárgyi okok, alapos, higgadt, legjobb tudomásom szerinti mérlegelés indít és kényszerít. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha figyelemmel kisérjük a czukoripar fejlődésének történetét és azt a küzdelmet, melyet a nádczukor és a répaczukor a világpiaczon ezen utolsó évszázadban megvívott egymással, a mely küzdelemben csak épen a legutóbbi években jutott a répaczukor túlsúlyba és pedig kizárólag a technikának rendkivüli fejlődése folytán; ha tekintetbe veszszük, hogy a legcsekélyebb technikai találmány alkalmas lehet arra, hogy a nádczukrot ismét hatalmas versenytársává tegye répaczukoriparunknak, akkor megismerjük, hogy itt nem egy efemer jelenségről van szó, egy efemer túltermelésről, melyen prémiumokkal vagy ilynemű eszközökkel segíteni lehetne, hanem hogy magunknak a gyárosoknak kapzsisága, mely határt nem ismer, okozta a jelenlegi válságot, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* melynek árát ők fizessék meg, nem pedig az állam. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A nádczukor tudvalevőleg Indiában ismeretes volt már Nagy Sándor idejében, onnan vette diadal-útját az arabok útján Egyptomba, hol a chemiai és technikai gyártás magasabb fokra emelte, innen elterjedt Szicziliába, Spanyolországba, Portugaliába, s ezek útján ismét Amerikába, főleg Kuba, Manilla szigetekre, Luisiana tartományba, Braziliaba és máshová.

Érdekes, hogy vannak adataink arra nézve is, hogy hazánkban a czukornád-termelést megkisérelték annak idején, miként azt Bechernek egyik művéből 1682-ből ismerjük meg, ki elbeszéli, hogy különösen Szolnok vidékén czukornádat termelnek, s az ebből készült czukrot nádméznek hivták. 1788-ban, mint Klein pozsonyi plébános említi, már az ő vidékén is ismertebb a nádczukor. A nádczukor termelése még ma is folytonosan terjed és csak azért lett leszorítva a répaczukor által, mert ennek terjedése még nagyobb arányokban történik. 1852/3-ban a világpiacz répaczukra volt 202 millió kiló, a nádczukor 1260 millió kiló; a répaczukor tehát az összes termelésnek még csak 14 százaléka volt. 1871/72-ben répaczukor volt 1051 millió kiló, nádczukor 1869 millió kiló. 1880/81-ben répaczukor 1820, nádczukor még mindig több: 2027 millió kiló. 1888/89-ben répaczukor volt 2437, nádczukor 2453 millió kiló. Ekkor tehát már egymást paralizálták, úgy hogy most az összes termelésnek mintegy 53 százaléka répaczukor és csak 47 százaléka nádczukor.

E harcz már csak azért is érdekes, mert végeredményében az észak szellemi fölényének diadalát mutatja a dél természeti fölényével szemben.

Nem egészen érdektelenek azon adatok sem, melyek mutatják, mennyire érdeklődtek Magyarországon mindig a czukoripar iránt, mennyire igyekeztek azt felkarolni s mennyi eredménytelen kisérlet történt ez irányban. Magyarországon a czukorról először történik említés Pozsony város egy konyhaszámlájában 1419-ben. *(Halljuk! balfelől.)* Ekkor Pozsony városa Zsigmond magyar királyt, a lengyel királyt és azok kiséretét fogadta és 17 ökör, 70 borjú és sok egyéb mellett elfogyott 5 kiló czukor is. A répaczukor előállítása Markgraf berlini vegyésznek köszönhető, a kinek 1747-ben tett első kisérletei után azután 1801-ben az első répaczukorgyár létesült, még pedig Sziléziában, 1802-ben Csehországban. Azután Németországban a czukoripar csakhamar ismét háttérbe szorúlt, míg Franczia-országban, különösen Napoleon alatt, a ki különösen felkarolta már azon szempontból is, hogy függetlenítse a szárazföldet Angolországgal szemben, behozta a szárazföldi zárlatot és 32.000 hektár földet és 1,000.000 franknyi segélyezést adott a czukorrépatermelésre és feldolgozására.

Újabb időben azonban a czukorgyártás úgy technikailag, mint mennyiség tekintetében sokkal

Digitized by Google

nagyobb lendületet vett Németországban, és csak nehány adatot vagyok bátor fölhozni arra nézve, hogy a czukoripar mily rohamosan fejlődött, a minek természetes következménye az a visszahatás, mely a világpiaczokon a fogyasztó közönséggel szemben előállott.

Németországban 1837-ben volt 122 czukorgyár, 1860/61-ben volt 247 gyár, 1890/91-ben már 405. És ugyanez az állapot jelenleg is. Franczia országban 1828-ban volt 28 gyár, azóta ezek száma 30-re emelkedett. Oroszországban 1820-ban volt 38 czukorgyár, azóta 226-ra emelkedett. Ausztria-Magyarországban 1835-ben volt 17 gyár, azóta 217-re emelkedett azoknak száma. A mi Magyarországot illeti, nekünk 1850-ben volt 12 gyárunk, 1863-ban volt 23, 1871-ben volt 25. Azóta ezeknek száma leapadt. 1882/83-ban volt 16, 1888 ban 11, jelenleg, gondolom, 19 gyárunk van.

Ezen statisztikai adatok mutatják, hogy a répaczukorgyártás 1871-től kezdve, midőn 10,000.000 métermázsát tett ki, 1881-ig, midőn 18 millió métermázsa volt, mennyire emelkedett; 1890-ben 35 millió métermázsa volt, 1891-ben 48 millió métermázsára emelkedett. Németországban 20 év alatt megnégyszeresedett, Ausztriában megháromszorosodott, Oroszországban és Franczia-országban szintén rengeteg arányokban emelkedett.

Itt tehát ugyanazon jelenséggel találkozunk, melyet a modern gazdasági fejlődésben találunk nem ritkán, más iparvállalatoknál is, hogy tudniillik a nagy tőke, mihelyt valamely gazdasági ágat jövedelmezőnek talál, oly mohósággal, oly határt és korlátot nem ismerő kapzsisággal veti magát erre az egy iparágra, mig azt a túltermeléssel teljesen tönkre nem tette; úgy tesz, mint a rossz gazda, a ki nehány év alatt teljesen kizsarolja a földet és azután panaszkodik, hogy nincs benne termőképesség. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

De a czukorgyárosok nem érik be a panaszkodással, hanem, miután önmaguk rontották el a helyzetet, most felkiáltanak: állam segíts! Én majd a rayonirozással nyúzom a nyerstermelőt, te meg az adófelemeléssel nyúzd a fogyasztót, s e két réven mindkettő kontójára mi majd szépen tovább élünk. *(Tetszés balfelől.)*

Így keletkezett a túltermelés által ezen gazdasági ágban a válság és az a versenyfutása a prémiumok terén azon országoknak, a melyek érdekelve vannak, hogy czukorfeleslegükön túladjanak.

Értem azt, ha Német- vagy Franczia ország vagy Ausztria ily módon igyekszik czukoriparán segíteni, mert ott ez az ipar a mezőgazdasági termelésnek egyik legnagyobb tényezője, és a mely talaj ott nagyon jövedelmező a répatermelés által, más termelési ágban alig hozna hasznot. Németországra nézve például ki van mutatva, hogy egy hektár, mely répatermeléssel 410 márkát hoz, búzával csak 150 márkát jövedelmez.

A hol tehát a czukoripar fentartása tényleg ily végtelen hatalmas közgazdasági tényező, ott értem, ha a kormányok a szükség előtt meghajolva, prémiumokkal igyekeznek segíteni; most ott a czukorgyárak nagyrésze szövetkezeti, tehát ez a segély tényleg nagyobb rétegeknek jut, nem pedig csak egy-két czukros milliomosnak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De ha ezen országok, t. ház, a maguk szempontjából indokoltnak látják a czukoriparnak ily rendkivüli támogatását, mi köze ehhez Magyarországnak? Kire bír nálunk e törvényjavaslat megszavazása valami különös érdekkel? *(Felkiáltások balfelől: A kormányra!)* Talán a mezőgazdákra? A t. előadó úr ezt igyekszik velünk elhitetni, mert azt mondja bevezető beszédében *(olvassa)*: »Ennek következményét — tudniillik, hogy a külföld a prémium tételeit felemelte — első sorban érezné a gazdaközönség, mert hiszen az átveendő répaquantumot is megszorítani kellene; érezné pedig akkor, mikor különben is a legsúlyosabb válságokkal megküzdeni képtelen.«

Én először is köszönettel nyugtázom az igen tisztelt előadó úrnak azon beismerését, hogy a gazdaosztály tényleg a legsúlyosabb válsággal küzd, mert ezen beismerést a t. túloldalról nem igen gyakran szoktuk hallani. Nem veszszük észre ezt a beismerést a kormánynak földmívelési politikájában sem, *(Úgy van! balfelől.)* és épenséggel tagadva látjuk a kormánynak félhivatalosaiban: a »Pester Lloyd«-ban és más lapokban is, a melyek folyton csak az agráriusoknak tehetetlenségéről tudnak írni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

De mivel indokolja az igen tisztelt előadó úr, hogy ezen törvényjavaslat megszavazása tényleg a válsággal küzdő mezőgazdaságnak egy életkérdése, vagy legalább egy fontos kérdése? Azt mondja, hogy körülbelül 160.000 kataszt rális hold van répatermő terület, és hogy körülbelül 30.000 gazda, többnyire kisbirtokosok vannak a répatermelésben érdekelve. Mi ez a a 160.000 hold? *(Úgy van! balfelől.)* Magyarországnak a termőterülete több mint 43 millió kataszt rális hold; annak tehát az a 160.000 kataszt rális hold még csak $^1/_3$%-át is alig teszi ki. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ha ezt a $^3/_{10}$%-ot ily rendkivüli segélyben akarjuk részesíteni, miért nem teszszük ugyanezt a 99·7%-kal? *(Úgy van! Tetszés balfelől.)* Azután azt mondják, hogy 30.000 gazda van érdekelve; de hiszen nekünk több mint négy millió gazdánk van és ez a 30.000

Digitized by Google

gazda nemcsak répát termel, *(Úgy van! balfelől.)* hanem gabonát és mást is; *(Úgy van! balfelől.)* annak más segítség szintén sokkal inkább megfelelne, mint ez, melyben e törvényjavaslat elfogadása által akarjuk részesíteni. *(Úgy van! balfelől.)* Azt mondja a t. előadó úr, hogy valamint akkor, a mikor Németország a mértéktelen védvámokat behozta, nem raktuk le egyszerűen a fegyvert, hanem bár országunk hagyományaihoz híven, mindig a szabad forgalom barátai voltunk, mégis, a kényszernek engedve, elzárkóztunk mindaddig, mig a németek azt a rendszert legalább némileg nem enyhítették. Ép igy vagyunk kénytelenek eljárni a czukorprémiumok dolgában is, — mondja az előadó úr. Dehát kérdek minden gazdát, a ki itt e házban van, vagy mindenkit, a ki gazdasági ügyeinket csak némileg figyelemmel kiséri: igaz-e az, hogy mi elzárkóztunk a külföld elől? Nem évek óta panaszkodunk-e folyton a felett, hogy gazdáinknak tönkre kell menniök a jelenlegi buzaárak miatt? *(Úgy van! balfelől.)* És mit tettünk? Talán elzárkóztunk a külföld elől? Dehogy zárkóztunk el! Beviteli prémiumot adtunk a román buzának, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* vámmentesen eresztettük azt be s oly tarifapolitikát követtünk, hogy az olcsóbban jöhetett ide Budapestre, mint saját gabonánk országunk akárhány részéből. *(Igaz! balfelől.)* Állattenyésztésünk érdekében tettünk-e valami különös kivételes intézkedést? Nem eresztettük-e be a román szarvasmarhát, hogy konkurrenciát csináljon hazánkban a mi tenyésztésünknek? De vegyük gazdasági ágaink egyikét, a mely a jelenlegi veszteség által talán leginkább van sújtva. Vegyük szőlőgazdáinkat, a filloxera elpusztította szőlőinket, és mit látunk? Hogy a kormány leszállította az olasz borok utáni vámot, hogy azok áraszszák el hazánkat, hogy szőlősgazdáink még azt a kis bort, a melyet még megtarthattak, vagy a melyet még jelenleg termelnek, szintén ne legyenek képesek kellő áron értékesíteni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Nem is akarok itt arról szólni, hogy a kormány épenséggel nem tesz elég intézkedést arra nézve, hogy a mi bortermelőink a borhamisítók gazdálkodásai ellen kellőleg meg legyenek óva. Hoztunk ugyan törvényt, de ki törődik annak végrehajtásával? A dohánycsempészetnél, a hol a kincstár van érdekelve, nem bizzák arra, hogy ez, vagy az majd feljelent valakit, hanem a finánczok maguktól kutatják, keresik a csempészeket, hogy azokat elfogják. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérek csendet itt a jobboldalon.

Blaskovics Ferencz: Hát a borhamisítókat keresik-e? Vajjon ugyanazon vámokban ugyanazon oltalomban, mint a kincstár érdekeit, részesítik-e a bortermelőknek azt az érdekét, hogy borhamisítás útján ne lehessen még inkább károsítani bortermelőinket? Azt hiszem, hogy nem. *(Úgy van! balfelől.)* Ha már itt azt mondják, hogy 160.000 hold répatermelésnél indokolt ily rendkivüli segélyt megszavazni, mit kellene akkor tenni például a bortermelők érdekében? *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Tudvalevő dolog, hogy a 70-es években nálunk 622.000 hold bortermelő föld volt; 1884-ben volt 654.000 hold; 1894-ben már csak 382.000 hold, as apadás tehát 272.000 hold, vagyis 41 %. De ezen 382.000 holdból is a legnagyobb rész részint még új ültetvény, tehát nem teljes termőképességű, részint a filloxera által már megtámadott régi ültetvény, tehát szintén nem teljes termőképességű, úgy hogy tulajdonképen teljes termőképességgel már csak 86.000 hold maradt. E szerint leapadt a terület 654.000 holdról 86.000-re. Mindenki tudja, hogy a bortermelés országunkra nézve milyen nagyfontosságú jövedelmi forrás és tett-e a kormány ennek érdekében valami olyan különös lépéseket, a melyeknek eredményeit már láthatnók? Húsz év óta van már filloxeránk és ezen húsz év alatt hallottunk mi itt frázist bőven, de tulajdonképeni tényeket, alapos segélyt még alig láttunk. *(Úgy van! balfelől.)* Nem akarok erre bővebben kiterjeszkedni, csak egy esetet hozok fel: én Wittmann János képviselőtársammal együtt Délmagyarországon egy nagyobb gazdasági egyesület élén állok.

Hock János: Éljen! *(Halljuk! Halljuk!)*

Blaskovics Ferencz: Mi arra törekedtünk, hogy az egyesület tagjai között az amerikai szőlőültetést népszerűsítsük, terjeszszük; nekik e tekintetben mindenképen kezükre járjunk. Hiszen ez nagyon indokolt, ha tekintetbe veszszük, hogy Temesmegyében magában a szőlőterület a filloxera folytán 43 000 holdról leapadt 6000 holdra. A földmivelésügyi miniszteriumnál *(Halljuk! Halljuk!)* tagjaink több 100.000 amerikai vesszőt rendeltek meg és szerették volna, ha a kormánytól, ha már nem ingyen, de valamivel jutányosabb áron és főleg a minőségre nézve megbízhatóbban kapják. A földmivelésügyi miniszteriumban kezdetben biztattak, a végén már nem is igen biztattak, elkoptattam vagy két pár czipőt, de bizony egy szál vesszőt sem kaptam, hanem drága áron az utolsó pillanatban kellett a társulatnak egyesektől vásárolni, és a magam részéről tetemes áldozatot hozni, hogy az illető szőlőgazdáknak elültetni való szőlővesszőjük legyen. Azt mondták, nincsen vessző. Ámde 1875 óta nem lehetett eleget termelni?

Tovább megyek, t. ház. Azt hiszem, hogy ha lett volna is: akkor is nehezen kaptak volna, mert a mi kormányunk akkor is, ha már valahol segíteni akar vagy tud, első sorban meg szokta nézni, hogy milyen politikai pártállású

Digitized by Google

az az ember, a ki tőle valamit kér. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Úgy tesznek, mintha az államnak összes kincsei, melyeket az adózók filléreiből hoznak össze, tisztán csak annak a pártnak volna tulajdona és tisztán csak annak a pártnak érdekében volna az felhasználandó. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* És nem tudom, hogy ha a múlt választások alkalmával azok a czukorgyárosok, vegyük, mind az ellenzék mellett szavaztak volna, vajjon az a törvényjavaslat ma a ház asztalán feküdnék-e? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Számtalan ága van a mi mezőgazdaságunknak, a melyen segíteni kellene, a hol a segítség sokkal szükségesebb volna és a hol annak áldását sokkal nagyobb mérvben, sokkal szélesebb körben élvezné. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Hogy mezőgazdaságunk mennyire szorúl rá a segítségre, ezt leginkább az mutatja, hogy míg hazánkban az ingatlan birtok 1858-ban még csak 120 millióval volt megterhelve, 1891-ben már 1273 millió bekebelezett adóssággal volt megterhelve, nem számítva azt, a mi adó czímén terhelte a földet. A földmívelési miniszterium által kiadott »Magyarország földmívelése« czímű munka azt mondja, hogy ez nem is olyan veszedelmes, mert a földbirtok kataszteri értéke 3500 millió, valóságos értéke valamivel több, mondjuk 5000 millió; tehát eddig a megterhelés, az adósság körülbelül csak 30% ot tesz. Országunknak eddig még csak egyharmad része van idegen kézben, mert azon terhek és követelések mind külföldi tőkések kezében vannak, tehát azoknak a kezén van földünk is abban az arányban, a melyben el van adósodva. Ezen eladósodás nem is tesz 30%-ot; mert ama munka figyelmen kivül hagyja, hogy a mi földbirtokunk 34%-a kötött birtok, a melynek legnagyobb részén nincsen teher, hogy tehát azon 1273 millió adósság a többi részét nyomja, még pedig oly arányban, hogy akárhány gazda már csak névleg, a telekkönyvi tulajdonlap szerint tulajdonosa a földének, de tulajdonképen az már rég nem az övé. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy gazdasági válságunk mily mérvű: mutatja szintén az a folytonos birtokváltozás, a mely évről-évre nagyobb arányokat ölt. A míg 1876-ban ezen birtokváltozás 171 milliót tett ki, addig 1881-ben 216 millióra, 1885-ben 226 millióra, 1890-ben 262 millióra emelkedett. Mit jelent ez? Ha egy átlagos számadást csinálunk, azt találjuk, hogy 20 év alatt tulajdonképen majdnem egész országunknak földbirtoka gazdát cserélt. Nem cserélt ugyan mindegyik, de némelyik cserélt öt-hatszor, sőt tizszer is. Mit jelent az, ha mi mobilizáljuk gazdáink lába alatt a talajt? Mit jelent az, ha ingadozóvá teszszük azt az osztályt, a melynek hátgerincze, szilárd alapja és támpontja kell, hogy legyen az egész nemzet? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így tehát, még ha ezen törvényjavaslat elfogadásából tényleg valami haszon háramlanék is azon néhány gazdára, azon 160.000 hold megmívelőjére, még akkor is azt kell mondanunk, hogy mikor a 99·7%-át annak a földnek, mely országunkat képezi, mely termőképes, nem tudjuk hasonló támogatásban és kivételes segélyben részesíteni, akkor nem indokolt ily nagymérvű segélyezés. De legalább azon 160.000 hold megmívelője fog-e valami hasznot húzni ebből, ha mi ezen törvényjavaslatot megszavazzuk? Én erre azt vagyok bátor mondani, hogy nem. Nézzük a dolgot úgy, a mint van. Az idei répatermésre okvetlenül megvannak a szerződések, az árak szabva. Hiszi-e valaki, hogy azok a czukorgyárak most, ha ezen törvényjavaslatot megszavazzuk, majd jobban fogják az őszszel fizetni ezeket a répatermelőket? Talán a jövő termésre lesz ez kihatással? Erre megint azt mondják a gyárosok, hogy az 1898-iki termés csak 1898/99 ben kerül feldolgozásra, akkor pedig nem tudjuk, hogy lesz-e prémiumunk, tehát megint nem emelik a czukorrépa árát. Egyébként van-e nekünk támpontunk, van-e tapasztalatunk arra nézve, hogy méltán követelhetnők, hogy a czukorgyárosok ezen törvényjavaslat által nekik hozandó előnyökben a répatermelőket, őstermelőket részesíteni akarják? Talán az a körülmény bizonyít a mellett, hogy ők kartellt kötnek, hogy rayozinálják a terűletet, mennél jobban lenyomják a termékek árait; vagy talán az a folytonos panasz, a melyet mindenütt, a hol czukorgyár és répatermelés van, hallunk a répák átvételére és átmázsálására? *(Helyeslés a baloldalon.)* Azok azt bizonyítják-e, hogy ezen gyárosokban valami rendkivüli humanizmus, rendkivüli előszeretet vagy támogatási kedv van a termelőkkel szemben? Én azt hiszem, nem. Vagy talán a répatermelőkre nézve a répatermelés olyan nagyon jövedelmező, hogy annak a redukcziója azokra nézve nem jár kárral? Távol áll tőlük. Annak idején a répatermelők nagy részét sikerült rávenni erre a mezőgazdasági ágra azért, mert kezdetben 85—90 krral fizették a répának métermázsáját és mert akkor sokkal jobb kilátásokkal, sokkal nagyobb terméssel biztattak. Azóta azonban redukálták az árat és mihelyt ezt teszik, bátran redukálhatják a termelési terűletet is. De nem is kell redukálniok, mert a termelőknek nagy része maga igyekszik a kötelezettségből kibújni, úgy hogy például a szerencsi gyár kénytelen nagyobb terűletet bérelni s répát termelni, mert répatermelőt nem talál. Ezt látjuk más gyáraknál is. Tehát nem áll az, mintha a termelési redukczió a mi gazdáinkat veszélyeztetné. Különben nem

Digitized by Google

hiszem, hogy egy ilyen ideiglenes, rövid életű törvényjavaslatnak el- vagy el nem fogadása a czukorgyárakra nézve oly nagy fontossággal birna, hogy ennek alapján kiterjesztenék avagy redukálnák működésöket. A gazdaosztály tehát első sorban semmi hasznát sem látná ezen prémiumnak, másodszor semmi veszély sem fenyegetné redukcziók folytán, harmadszor egyáltalában érdekelve a dologban nincs és ha valaki e törvényjavaslatot a gazdaosztályra való hivatkozással akarja indokolni: ez csak ürügy, a melyet bebizonyítani nem lehet.

Azt is mondja a t. előadó úr, hogy a munkások érdekében van ez a javaslat, mert 1880-ban e gyárak 620.000 forintot fizettek ki munkabér fejében, 1891-ben 1,100.000 forintot, 1894-ben 1,600.000 forintot. Hát azért, mert ezek a gyárak 1,600.000 forint munkabért fizetnek, mi az állam költségére megszavazzunk nekik 1,500.000 forintot, vagyis megfizessük összes munkásaikat, hogy ingyen dolgozzanak? *(Helyeslés balfelől.)* Hát van ennek értelme? Nem volna egyszerűbb ezen munkásokat mindjárt nyugdíjba helyezni, a mihez gyár sem kell.

Ha ennél az iparnál teszszük ezt, nem állhat elő ugyanezen joggal más ipar? Még ha valami nagy kincstári feleslegeink volnának és azokból adnánk rendkivüli segélyt, még azt mondanám, hogy Isten neki. De hiszen azt mondja a t. pénzügyminiszter úr, hogy nem tudja nélkülözni ezen összeget, hogy azt elő kell teremteni adófelemeléssel.

Tehát igazságosan azért, hogy annak a néhány munkásnak, a kik ott azon czukorgyárakban vannak, netalán és csak állítólag valami segélyt adjunk, azért mi a munkások százezreinek megdrágítsuk egyik legfontosabb élelmezési és élvezeti czikkét: a kávét? Megfelel ez az adórendszer ethikájának? Én azt hiszem, hogy nem. Azt mondja erre az igen tisztelt miniszter úr, hogy ha fölemeljük az adót, abból még nem következik, hogy drágább is lesz a czukor. Tudjuk azonban nagyon jól, hogy a világpiacznak árait azok az áralakító tényezők szabályozzák, a melyek rendszerint más iparczikkeknél és egyáltalában a világpiacz minden czikkénél a termelésnek és fogyasztásnak egymáshoz való viszonyát, na meg hébe-korba egy kis börzespekulácziót irányozzák. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ámde akárhogy szabályozzák is ezek az áralakító tényezők az árt, mégis csak kétségtelen, hogy ez a két krajczárnyi adófelemelés mindannyiszor bizonyos szuperpluszt képez, a mely azonkivül, hogy nyomja a fogyasztót, drágítja a czukrot. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Épen az igen tisztelt miniszter úr maga bizonyította be, hogy ezen két krajczárnyi vagy métermázsánként két forintnyi adófelemelés nemcsak hogy a fogyasztókat fogja nyomni, nemcsak hogy a belföldi árak emelkedésére fog vezetni, hanem hogy nemcsak két krajczárral fogja emelni a belföldi árakat, hanem még négyöt krajczárral vagy még többel is. Midőn felhozták, hogy ezen prémiumban csak néhány czukorfinomító gyár részesül, akkor a t. pénzügyminiszter azt mondotta, hogy nem úgy van és a többiek is élvezik, mert a prémiumoknak az a hatásuk, hogy az kifejezésre jut egyúttal a belföldi árakban is. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a mennyiben a kivitel emelkedik, a belföldi piaczon bizonyos czukormennyiségek felszabadúlnak, a kinálat tehát kisebb és a belföldi árak emelkednek; de ki fizeti ezeket az árakat? A fogyasztó. Ezen törvényjavaslatnak elfogadása tehát nem használ a gazdáknak, a kiknek az érdekében, mondják, hogy behozták, nem használ a munkásoknak, a kiket itten czégérül állítottak fel. Tehát kinek használ? Használ első sorban az államkincstárnak, mert ez nem egyéb, mint adóemelés, mint rejtett, titkolt, nem nyilt és nem őszinte gyarapítása az államkincstárnak a fogyasztók terhére. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Szinte azt a benyomást nyeri az ember, hogy a pénzügyminiszter úr, vagy a kormány talán nem is nyújtotta volna be oly szivesen ezt a törvényjavaslatot a gyárosok érdekében, ha egyúttal a kincstárnak nem volna meg a jövedelme. Másodszor érdekében áll ez a gyárosoknak, a czukorgyáros milliomosoknak. Többen szólaltak fel már képviselőtársaim közül ezen törvényjavaslat ellen azon a czímen, hogy az a nagy tőkének indokolatlan dédelgetése a termelők és fogyasztók kárára.

Én a nagy tőke kérdésével itt és ez alkalommal és különösen a mai szocziális állapotok és viszonyok közt bővebben foglalkozni nem akarok. Nem akarom fejtegetni, hogy az emberiség történetében a nagy tőkének mily szerepe van, mennyiben és mikor volt az áldásos, mennyiben és mikor okozott az nagy károkat. Hogy szerepe volt: az tagadhatatlan, bár nem mindig egyformán. A mózesi törvényhozás nem ismer nagy tőkét, az egyszerűen kijelölte minden család birtokát és azt elidegeníthetlennek mondotta és ez által biztosította a zsidó népnek uralkodását Palesztinában. A keresztény felfogás a munkának tulajdonítja a kereseti képességet. Itt nem erről van szó, mert kétségtelen, hogy a nagy tőke áldásos csak akkor lehet, először, ha produktiv, másodszor ha nem szívja magába mint a szivacs százak, ezrek, milliók izzadságának eredményét, hanem a kellő korlátok között marad. *(Helyeslés a baloldalon.)* A nagy tőke nagy hatalom és a hatalom nem szeret korlátok közt maradni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső balodalon.)* De ebből a tanúság csak az, ha az

Digitized by Google

államnak vannak feladatai a nagy tőke irányában, ez inkább a nagy tőke működésének ellenőrzése, sokkal kevésbbé pedig annak rendkivül módon való dédelgetése, pártolása, támogatása, pláne a kisebb existenciák rovására. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha azt látjuk, hogy Németország, Ausztria vagy Franciaország a a maga gyárosait támogatni akarja, ezt még jobban meg tudjuk érteni, mert ők a maguk tőkéjét segélyezik. De e tekintetben mi hogyan vagyunk?

Ha a czukorgyárak évkönyveiben végig nézzük az egyes gyárak tulajdonosait, részvényeseit, hivatalnokait, kizárólag külföldi nevekkel és tőkepénzesekkel találkozunk. Egy jegyzéket is összeállítottam; alig van nekünk egy-két gyárunk, melynek legalább felében vagy részben magyar volna a tulajdonosa. De nem akarom ezzel a t. házat terhelni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Rövid az idő, nem terjeszkedhetem ki erre.

Az idegen tőke is megérdemli, hogy bizonyos mértékig támogassuk, a mennyiben azért jött be, hogy a mi iparunkat előmozdítsa. Jobban szeretem, hogy az a külföldi tőkepénzes mindjárt le is települjön nálunk s itt fogadja fel hivatalnokait, itt költse el pénzét, a mit itt szerez, de utoljára a külföldi gyárossal szemben is az igazságra kötelezve vagyunk.

Ámde vajjon az igazság irja-e elő ezen törvényjavaslat elfogadását? Nem. Ez egyszerüen oly prémium a külföldi tőkének, a milyenben saját terményeinket és iparunkat nem szokták részesiteni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha legalább ki volna mutatva, hogy ezek a külföldi tőkepénzesek rászorúlnak erre a rendkivüli támogatásra; ha a t. pénzügyminiszter úr kimutatta volna nekünk ezen gyárosok üzleti tőkéjét, üzemi eredményeit: hogyan vették a répát, a munkásokat hogyan fizetik, talán juthattunk volna abba a helyzetbe, hogy azt mondtuk volna: ezek nagy szolgálatot tesznek a hazának, úgy hogy kivételesen saját megterheléstinkkel is kell bizonyos összegeket nekik megszavaznunk. De ez nincs meg s igy kénytelenek vagyunk magunk utána nézni, hogy azok a gyárak miként prosperálnak. Ebben megint nagy nehézség van, mert míg minden falusi pénzintézetnek mérlegét az ember megtalálja minden Kompaszban, addig az összes magyar czukorgyárak közül a »Kompasz«-ban találjuk: a magyar czukoripar részvénytársaságot, a nagysurányi czukorgyár és finomító részvénytársaságot és a selypi czukorgyárat. Csak e háromból ítélhetünk tehát. A magyar czukoripar részvénytársaság állítólag veszteséggel dolgozott, a selypinek meglehetős tiszta nyeresége volt, a nagysurányinak pedig igen tekintélyes nyeresége. Mert egy millió alaptőke mellett 140.000 forint volt a tiszta nyeresége, tehát 14%, *(Mozgás balfelől.)* s e mellett az egy millióból már 562.000 forint le van irva, tehát a részvénytőke fele hozza meg ezt a tiszta nyereséget. Ez adatok épen nem igazolják a prémiumadást, kivált ha látjuk, hogy a gyárak a termelőkkel szemben nem a legkulánsabbak s hogy a finomítók, melyeknek első sorban jutna a prémium, folyton nagyobb jövedelemmel dolgoznak. Mert míg a finomítás költsége métermázsánként 4—5 forint, addig az árkülönbség a nyers és finomított czukor között azelőtt volt 8 forint, aztán lett 9, majd 10 s most már 11 forint.

Nem is áll, hogy a prémiumos eljárásra a külföldi államok kényszerítenek minket. Az előadó úr azt mondja; »A franciák és németek eljárásának a világos czélja az: elnyomni a többi, különösen a kisebb termelő államokat — tehát Magyarországot is — abban a reményben, hogy ha termelésünket a világpiaczról egyszer leszorították, akkor később, egészségesebb viszonyok beálltával sem leszünk többé versenyképesek, sőt nem is fogunk többé szerepelni«.

Tehát Franciaország és Németország felemelték a prémiumokat, hogy minket, magyarokat, leszorítsanak a világpiaczról. Hiszen Német- és Franciaország már a 70—80-as években tárgyaltak a prémium megszüntetése iránt. Tudjuk, hogy ők sem hozzák szivesen ezt a nagy áldozatot. És feltételezheti-e valaki, hogy ők ekkora áldozatot csak azért hoznak, hogy Magyarországot, mely pár ezer métermázsát szállít Angliába, onnan kiszorítsák? Ez képtelenség. *(Helyeslés balfelől.)* Egészen máskép állana a kérdés, ha azt mondaná a t. előadó úr, hogy e prémium-emelések czélja az osztrák iparnak leszorítása volt az angol piaczról. Ezt már elhiszem, mert az osztrák czukoripar tényleg a németországi után a legnagyobb. De mi közünk nekünk magyaroknak ahhoz, hogy az osztrák czukor Angolországból kiszorúljon? Azt mondják talán rá, hogy hát mégis csak érdekelve vagyunk, mert ha az osztrák czukor nem talál kiviteli piaczot, akkor bennünket áraszt el, hozzánk fog jönni. De hiszen most is úgy van, most is látjuk, hogy 300.000 métermázsa osztrák czukor jön be hazánkba és csinál nekünk saját földünkön konkurrenciát. És könnyen csinálhat, mert mint a miniszter maga is beismeri egyik beszédjében, a czukrot nálunk nagyobb teher sújtja, mint Ausztriában, tehát természetes, hogy akkor könnyen versenyképes itt az osztrák czukor. Egy másik beszédjében épen igy mondja a miniszter úr: Az a körülmény, hogy nálunk a termelési adón kivül hat forint fogyasztási kon-

Digitized by Google

zum-adó is van, nagy különbség a teherben és legnagyobb mértékben előidézi a csempészetet.

T. ház! Tehát nem abban van a baj, a min segíteni kellene, hogy Németország és Franczia-ország felemelte a prémiumot, hanem abban, hogy mi czukortermelésünket jobban terheljük, mint Ausztria az övét. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* És azért, mig magunknak piaczot keresünk Franczia- és Angolországban, addig saját piaczunkat elfoglaltatjuk az osztrákok által. *(Felkiáltások balfelől: Nevetséges!)* Ott kell tehát az orvosságot alkalmazni, a hol a baj van: el kell törölni először a külön fogyasztási adót, vagy legalább le kell szállítani; figyelembe kell venni továbbá azt a tanácsot, melyet Komjáthy Béla t. képviselőtársam adott, hogy nagyobb súlyt kell helyezni arra, hogy a belfogyasztásba a nyers czukrot vigyük be, és ezt lehetővé teszszük, hogyha a nyers czukor kisebb adóval terheltetik, mert jelénleg a nyers czukor már annyira krisztallizált állapotban állítható elő, hogy teljesen alkalmas élvezeti és élelmi czikket képez. Segíteni fogunk czukoriparunkon akkor, hogy ha tarifális politikánkkal azon leszünk, hogy a mi természetes piaczunkat, a keletet magunknak lefoglaljuk és biztosítjuk. *(Helyeslés balfelől.)* Ezer módja van, hogy a belfogyasztást növeljük és ez által a czukoripart jelenlegi stádiumában nemcsak fentarthassuk, hanem esetleg tovább is fejleszszük. Hiszen vegyük csak azt, hogy a külföldről mennyi bonbont, kandirozott czukrot veszünk és mennyi pénzt adunk ezért ki. Látjuk, hogy Kecskemétről, Nagykőrösről vaggonszámra szállítják a gyümölcsöt külföldre, de ha teljesen érett vagy túlérett a gyümölcs, nem tudják szállítani, mert utközben elromlik. Hát nem volna-e czélszerű itt a gyümölcs-kandirozást behozni? Nem volna-e czélszerű a mi jó szilvoriumunkat, baraczk- és cseresznye-pálinkánkat likőrré, meg krémmé átkészíteni, hogy ne a külföldről kelljen ezeket behoznunk, hanem ellenkezőleg, mi szállítsuk azokat oda? *(Helyeslés balfelől.)* Szóval ezer meg ezer mód van, mely által a belfogyasztást emelhetjük és a kivitelt oly mértékben biztosíthatjuk, a mely elegendő volna gyáraink fentarthatására, úgy hogy ne kellene redukálniok üzemüket és ne szorúljanak kiviteli prémiumokra. Mondtam, t. ház, hogy ezen törvényjavaslattal nem nyerne semmit a termelő, sem a munkás, hanem csak az államkincstár meg nehány gyáros és — a mi igazán legboszantóbb — nyerne Ausztria. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem terjeszkedem ki azon számokra, melyekkel több t. képviselőtársam megmutatta, hogy a törvényjavaslat szerint az általunk fizetett prémiumból egy tekintélyes rész nem a magyarországi, de az osztrák gyáraknak jutna, mert a mi kivitelünk csak 6—7%, hozzájulásunk pedig 16%.

Vitatkozni lehet a felett, hogy ezen számadatok a részletekben megfelelők-e vagy nem, de, hogy mi károsodunk, azt a t. pénzügyminiszter úr nyiltan beismerte, a felett vitatkozni nem lehet.

Távol áll tőlem, t. ház, Ausztriával szemben a legcsekélyebb animozitás is. Fontosnak tartom, hogy két szomszédos ország egymással jó viszonyban legyen, egymást gazdaságilag és más téren támogassa, különösen, ha ugyanazon uralkodó jogara alatt állanak. Azt is megengedem, hogy a hol nem számítható ki két fél közt az arány teljes preczizitással valamely közös akczió esetén, ott helye van a méltányosságnak és engedékenységnek.

De itt ki tudjuk mutatni úgyszólván az utolsó krajczárig, mennyivel kellene ezen prémiumhoz járulnia Ausztriának és nekünk, hogy kitünjék, hogy mi többel járulunk hozzá mint kellene, és igytudatosan károsodunk. Ez az eljárás már nem menthető, mert ha üzlettársak között történik meg, hogy az egyik tudva károsíttatik a másik által, erre azt mondjuk, hogy balek, de ha minálunk a törvényhozás köt ily alkut az ország rovására, ez lelkiismeretlenség és úgy a magánéletben, mint országok egymáshoz való viszonyában, ha az egyik fél magát károsodottnak találja, mindig az a következménye, hogy abban természetszerűen felmerülnek az aggályok arra nézve, vajjon az az üzleti összeköttetés egyáltalán előnyös-e, vagy sem?

Már pedig a t. kormánynak, ha 67-es alapon áll, ha a közgazdasági együttjárást akarja Ausztria és Magyarország közt, mindenképen óvakodnia kellene attól, hogy ily aggályok felmerüljenek.

Mert ha Ausztria részéről azt a folytonos kisérletet látjuk, hogy jogtalan előnyt élvezzen velünk szemben, ez utoljára érthető, mert hiszen százados gyakorlata Ausztriának, hogy Magyarországot gyarmatának tekintse; de épen azért fokozottabb mértékben kötelessége a kormánynak, hogy jelenleg kövesse legfőbb elvül azt, hogy: clara pacta, boni amici, vagy jobban mondva; justa pacta, boni amici, hogy ne engedje ez országban mindig megújulni azt a keserűséget, a melyet szükségkép érzünk, midőn látjuk, hogy jogtalanúl vagyunk valamivel megterhelve, Ausztria pedig velünk szemben valami jogtalan előnyben részesül. *(Ugy van! balfelől.)* S bár e tekintetben Magyarországon még mindig nem fejlődött eléggé ki az önérdek kellő megóvása iránti érzék, *(Zaj.)* mégis, azt hiszem, hogy manap már senkisem ülhet fel az olyan felületes érvelésnek, mint a milyet e

Digitized by Google

kérdésben Arányi Miksa képviselő úrtól hallottunk, *(Igaz! balfelől.)* a ki azt mondja, hogy e törvényjavaslatot meg lehet szavazni, mert igaz, hogy Ausztria jobban van érdekelve, de utoljára többet is fizet.

Arányi Miksa: Nem azt mondtam! Mindenfélét belebeszélnek!

Blaskovics Ferencz: Nem az a lényeges, hogy többet fizet-e, hanem az, hogy épen annyival fizessen többet, a mennyivel jobban van, — *(Ugy van! balfelől.)* és mi annyival kevesebbet fizessünk, a mennyivel kevésbbé vagyunk érdekelve.

Mindezek alapján nem fogadom el a törvényjavaslatot, nem pedig azért, mert nem osztozom abban, hogy elfogadása mezőgazdáinknak vagy munkásainknak érdekében állna; nem azért, mert nem találom elégséges adatokkal indokoltnak azt, hogy a mi czukorgyáraink egyáltalában ily rendkivüli segélyre rászorúlnának: nem fogadom el azért, mert nem tartom lelkiismeretemmel megegyeztethetőnek azt, hogy megszavazzak oly összeget, a melyről tudom, hogy annak legalább egy része, — mindegy, bármily nagy vagy bármily kis része — nem ezen országnak, hanem Ausztriának javára szolgál. Nem fogadom el végre bizalmi kérdés szempontjából sem *(Élénk helyeslés balfelől.)* azért, mert a midőn azt látom, hogy a mi kormányunk ezen aránylag csekély és, a számvitel szerint, könnyen tisztázható kérdésben sem tudja kellőleg megóvni Magyarország érdekeit, akkor nem lehet garanczián arra nézve, hogy mikor majd a sokkal nagyobb fontosságú kiegyezési tárgyalások kerülnek szőnyegre, ezen országnak érdekeit meg tudja-e védeni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Mindezekkel szemben vagyok bátor a következő határozati javaslatot beadni *(Derültség jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől. Olvassa):* »A képviselőház utasítja a kormányt, hogy az 1897. évi 188. szám alatt előterjesztett törvényjavaslat tárgyalását függeszsze fel és terjeszszen be kimerítő adatokat a magyarországi czukorgyárak üzleti tőkéjéről, eddigi üzleteredményéről, a répáért fizetett árakról, a munkások fizetéséről és a kiviteli jutalomban eddig történt részesedésről.« *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Elnök: A holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjén lesz a szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

137. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 14-én, szerdán,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök átiratai: 1. közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteinél magyar koronaországokbeli ifjak helyeiről; 2. a honvédnevelő- és képzőintézetekről; 3. az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok illetményeiről; 4. az egyetemi telekvásárlásokról szóló törvényjavaslatok szentesítése. — Kérvények bemutatása. — Miniszterelnök jelentése: az állandó országház építésének előhaladásáról az 1896-iki évben. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896: XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Nyegre László, az ellene felszólalók jegyzékét Lázár Árpád jegyző úr fogja vezetni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. évi julius 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Bemutatom a miniszterelnök következő átiratait:

a császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteinél a magyar koronaországokbeli ifjak részére létesített állami alapítványi helyekről szóló 1882: XXV. törvényczikk módosításáról,

a honvéd nevelő- és képzőintézetekről,

az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról és

az egyetemek számára szükséges telekvásárlásokról és építkezésekről szóló törvényjavaslatokat ő Felsége legkegyelmesebben szentesítvén, azok mint 1897. évi XXII—XXV. törvényczikkek kihirdettettek.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom Liebling temesvármegyei község lakosainak Mayer Károly képviselő által beadott kérvényét, a zsebely-végvári helyi érdekű vasút építésére megszavazott hozzájárulási összegnek leszállítása iránt.

A szolnoki királyi bíróságok és ügyészség személyzetének Hajdú József képviselő által beadott kérvényét, anyagi helyzetük javítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Nyegre László jegyző: Báró Bánffy Dezső miniszterelnök! *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! Van szerencsém az állandó országház építésének előhaladásáról (Irom. 224) az 1896. évben jelentésemet beterjeszteni. Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett

Digitized by Google

a pénzügyi bizottsághoz utasítani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A jelentés kinyomatását és szétosztását a ház elrendeli és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítja.

Következik az indítvány- és az interpellációs könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy indítvány- és interpellációs könyvekben újabb bejegyzés nincs. *(Éljenzés jobbfelől.)*

Elnök: Következik már most a napirend, tudniillik a czukoradóról szóló 1896. évi XIX. törvényczikk (Irom. 188, 199) hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Személyes kérdésben Hentaller képviselő úr kér szót.

Hentaller Lajos: Engedje meg a t. ház, hogy pár perczre személyes kérdésben igénybe vegyem becses türelmét. *(Halljuk!)*

A hétfői ülésben Rakovszky István igen tisztelt képviselő úr egy czikkemnek a czímét, a mely a »Függetlenség«-ben jelent meg, vette bizonyos dedukczióinak, bevezetéseinek kiindulási pontjául. Erre vonatkozólag Herczeg Ferencz képviselő úr felszólalt és beszédében a következőket mondta *(olvassa)*: »Tudom, t. ház, hogy ez a kifejezés belekerült egy pár lapba. Azt is tudom, hogy egyik t. képviselőtársam, Hentaller Lajos, politikai pozicziómról vezérczikket is írt egyik lapban, azt is tudom, hogy ebben a czikkben számba adta ezeket a szavakat. Mindazonáltal ismétlem: e kifejezést sohasem használtam és hogy ha ezt a rejtélyt meg akarja fejteni Rakovszky István t. képviselőtársam, ajánlom, hogy fordúljon Hentallerhez és ne hozzám.«

Hát, igen tisztelt ház, én Rakovszky István urat arra kérem, hogy fordúljon Herczeg Ferencz képviselő úrhoz, miután akkor, midőn ezt a czikket megírtam, alapítottam ezt a »Magyarország« folyó hó 8. számában megjelent egy közleményre. A »Magyarország« tudvalevőleg a datumát megelőző napon jelenik meg, az én czikkem pedig folyó hó 9-én jelent meg, tehát 24 óra eltelt és ez alatt a 24 óra alatt sem a kormánypárti lapokban nem lett megczáfolva a »Magyarország« közleménye, *(Zaj jobbfelől.)* sem pedig azokban az ellenzéki lapokban, a melyekkel Herczeg Ferencz úr szoros összefüggésben van, tudniillik a »Budapesti Hirlap«-ban, a mely ép úgy támadja a kormányt, mint Bartha Miklós, szintén nem czáfolta meg.

A »Magyarország« ezt írja mint jellemző pontot, a mit bátor leszek felolvasni, Herczeg Ferenczről: »Mint jellemző pendante-t említjük meg gróf Apponyi György aláírásához, hogy a kegyelmi kérvény aláírását Herczeg Ferencz országos képviselő és magyar író úr megtagadta, mert azt az ő politikai pozicziója meg nem engedi.« Én tehát azt hiszem, t. ház, hogy szalvával vagyok, miután a t. képviselő úr azt meg nem czáfolta. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következik már most . . .

Herczeg Ferencz: Csak pár szóval bátorkodom reflektálni arra, a mit Hentaller Lajos képviselő úr az előbb mondott. Én olvastam azt a megjegyzést a »Magyarország«-ban, nem tartottam azonban szükségesnek, hogy megczáfoljam abból az okból, mert az egész dolgot sokkal alárendeltebb jelentőségűnek tartottam. Némi fontosságot előttem csak akkor nyert, a mikor Hentaller Lajos képviselő úr egész vezérczikket írt róla.

Én, t. ház, megvallom most azt is, hogy Hentaller Lajos képviselő urat meg akartam győzni, mielőtt az a vezérczikk megjelent, hogy ezt a kijelentést, mely politikai pozicziómra vonatkozik, sohasem használtam. Ott, az írói karzat előtt, négyen voltak kartársaim közül jelen, mikor arra kértem Hentaller Lajos képviselő urat, hogy hallgassa meg a valódi tényállást. Megjegyzem, hogy még akkor nem is tudtam, hogy Hentaller Lajos képviselő úr erről vezérczikket szándékozik írni. Hentaller Lajos erre azt mondatta; — nem emlékszem tisztán, — hogy: Már megírtam a czikket! Vagy: Nem írok már második czikket! Én azt hiszem tehát, hogy felmentve voltam az alól, hogy Hentaller Lajos képviselő úrnak újabb felvilágosítást adjak. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Hentaller Lajos: T. ház! Tökéletesen igaza van Herczeg Ferencz képviselő úrnak, de én épen azért vártam másnap este nyolcz óráig, hogy jön-e valami dementi. Akkor azután, miután nem jött, feljogosítva éreztem magam, azt a czikket megírni, különben a képviselő úrnak tegnapi beszédének egy másik passzusa is van *(olvassa)*: »Különben micsoda arczczal . . .«

Elnök: Kérem, ez nem személyes kérdés!

Hentaller Lajos: Ez ide vonatkozik, ép úgy, mint például a czukorprémium a gazdák érdekéhez.

Elnök: Minthogy a czukorprémiumhoz és a gazdákhoz Herczeg Ferencz képviselő úr ügyének semmi vonatkozása nincs, kérem a képviselő urat, hogy a személyes kérdés keretében maradjon!

Hentaller Lajos: Én kijelentem, t. ház, hogy teljesen feljogosítva éreztem magam annak a czikknek megírására, miután Herczeg Ferencz képviselő úr sem a kormánypárti, sem az ellenzéki lapokban nem czáfolta meg. *(Helyeslés balfelől. Zaj és ellenmondás jobbfelől.)*

Elnök: Következik már most:

Lakatos Miklós jegyző: Berger Ignácz!

Digitized by Google

Berger Ignácz: T. ház: Azt hiszem, nem kell védekeznem az obstrukczió vádja ellen; e tekintetben elég lesz papi állásomra hivatkoznom, melyhez ez aligha lenne illő. *(Halljuk! Halljuk!)* De kötelességemnek tartom — sajnos — ebben az egyoldalú vitában a szőnyegen lévő törvényjavaslatról nézeteimet úgy általánosságban, mint mezőgazdasági szempontból röviden elmondani. *(Halljuk!)*

Valóban nagyon szomorú dolog, hogy az országot oly közelről érdeklő ezen törvényjavaslat védelmére a túloldalról, talán elbizakodva nagy többségökben *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* semmit sem akarnak felhozni, vagy talán nem is tudnak. De bennünket, ellenzékieket, kik hivatva vagyunk ellenőrizni a többséget, ez nem hátráltathat abban, hogy kötelességünket teljesítsük. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Már két hét óta felhangzanak erről az oldalról a beszédek, a másik oldalról pedig semmit sem hallunk, legfeljebb a folyosón egyet-mást, igy például, hogy azért nem szólalnak fel, hogy ne adjanak nekünk tápot és anyagot az obstrukczióra. Az ily állításoknak azonban előttünk kevés a becse. Mi csak arra felelünk, a mit itt a házban hallunk. Van idő, a melyről a latin közmondás azt mondja: Vota non numerantur, sed ponderantur, ilyen a vita ideje. Méltóztassék önöknek a t. túloldalról a törvényjavaslat mellett alapos és meggyőző érvekkel fellépni és bennünket az igazság erős fegyverével sújtani s csak akkor, ha mi igazságunk előtt meg nem hajolnánk, lenne joguk szemünkre vetni az obstrukczió vádját.

T. ház! Ezeknek előre bocsátása után áttérek most a tárgyra. Átolvasva a benyújtott törvényjavaslatot, s aztán számba véve különleges termelési viszonyainkat, én a javaslatot megfelelőnek, szükségesnek és elfogadhatónak nem tartom. Megfelelőnek nem tartom, mert mi a bevallott czélja? Az osztrák és magyar czukor versenyképességét a világpiaczon megtartani, ennek természetes folyománya lenne a sínylődő magyar mezőgazdaságnak bővebb jövedelemforrást nyújtani. Első czélját e javaslat ideiglóráig elérheti, a míg a riválisFranczia országnak, Németországnak, Angliának és Amerikának nem méltóztatik az ő prémiumaikat újból fölemelni. De már második czélját, a mezőgazdák, kivált a répatermelő mezőgazdák felsegítését e törvény el nem érheti addig, míg a gazdák védtelenül lesznek kitéve a gyárosok önkényes összebeszélésének, a kartelleknek és a rayonirozásnak.

Azt mondtam, szükségesnek sem tartom e javaslatot. Az indokolás s az az egy-két túloldali szónok is, ki a vita elején felszólalt, azt mondja, el kell fogadni, mert kényszerhelyzetben vagyunk. Én, bárhol keresem is, Magyarországra nézve nem találom a kényszerhelyzetet. De ha nézem a túloldalt, ott megtalálom e helyzet nyomasztó hatását, mely azt hallgatásra kényszeríti. Kényszerhelyzetben nem Magyarország, hanem Ausztria van az ő nagy czukoriparával. És most a gazdag és virágzó czukoriparral bíró Ausztriával, a mely 94%-kal van érdekelve, mi, a szegény Magyarország 6%-os érdekeltségünkkel belemegyünk egy vásárba, velük egy alkut megkötünk, a melyből nekünk több a kárunk, mint a hasznunk, mert kétannyit fizetünk prémiumban, mint a mennyit nyerünk. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. ház, a prémiumnak emelése a magyar czukoripar érdekében alig lehet szükséges, mert nem igen termelünk mi többet, mint a mennyit fogyasztunk és kivált fogyasztani képesek volnánk, ha a t. kormány a czukorfogyasztást kevésbbé adóztatná meg. *(Helyeslés balfelől.)* Mert ez nemcsak közigazgatási, hanem nemzeti politika is. Mi tudjuk azt, t. ház, leginkább és érezzük, a kik az ország nyugoti határán lakunk, hogy a mi szomszédaink Svájczban és Ausztriában olcsóbban vásárolják a boltokban a czukrot. Én ennek okát sokáig nem tudtam felfogni és választóim is, a kik közel laknak a határhoz, ha Stajerba, Regedébe mentek vasat vásárolni és ott látják, hogy 8—10 krajczárral adják olcsóbban a fehér czukrot, találkozván velem, kérdezték, mi lehet annak oka, hogy a szomszédban a czukrot olyan olcsón adják. Én nem tudtam akkor, hogy nálunk kétféle módon van megadóztatva a czukor, nem tudtam, hogy, mint a miniszter úr kifejezte, a Lajtán túl czukor konzumadót nem fizetnek. Én azoknak a kik ezt kérdezték tőlem, azt feleltem; azért olcsóbb ott a czukor, mert a németnek több czukra és több esze van. *(Derültség balfelől.)* És ebben teljesen megnyugodtak. *(Derültség balfelől.)*

Nem tartom én szükségesnek a prémium felemelését még azért az egy-két 100.000 métermázsáért sem, a mit mi kivisznünk, mert a mint kifejtette tegnap Blaskovics t. képviselőtársam, exportálunk keletre, Szerbiába, Romániába, Bulgáriába és Törökországba, és ez a piacz nekünk annak közelsége miatt majdnem teljesen biztos és a szállítás távolsága miatt a többi czukortermelő országok velünk nem versenyezhetnek. Ezért én Magyarországra nézve a prémiumot szükségesnek nem tartom.

De, t. ház, forduljunk a magyar mezőgazdához, mert annak érdekeit is hivatva van ez a törvényjavaslat előmozdítani. Milyen nálunk a czukoripar és különösen a czukorrépatermelés, milyen annak jelene és jövője?

Hazánk klimája és talaja általában nem alkalmas a czukorrépa-termesztésre, és ott is,

Digitized by Google

a hol a talaj alkalmas, a mezőgazdák mostoha viszonyai akadályozzák a jövedelmezőséget. A czukorrépa-termesztésre a gazdaságokat a legintenzivebben kell berendezni, a megfelelő talajon kivül elegendő értelmi és anyagi erővel kell birni, a mi nálunk úgy a pénz, mint a munkaerő tekintetében nagyon hiányzik. Az a 30.000 gazda, a kiket a statisztika Magyarországon mint czukorrépatermelőket kimutat, nagyobbrészt nem is bir az elősorolt kellékekkel. És ha a nyomasztó gazdasági válság terhe miatt belemegy is szorúltságában, a kecsegtető igéretek és osztogatott előlegek birják rá, hogy saját kárára is czukorrépát termeljen. A mi vidékünkön is vannak gazdák, a kik czukorrépát termelnek és magukat több évre leköteleztek a gyáraknál a termesztésre. Én figyelemmel kisértem működésüket és azt tapasztaltam, hogy az eddig lefolyt három évben csak egynek egyszer volt haszna belőle, és pedig azért, mert jégkár ellen biztosított répáját a jégeső elverte.

Ha az eddigi kedvezőtlen gazdasági viszonyokhoz most még hozzászámítjuk a prémiumos gyárak kartelljeit és a ringeket és egyéb összebeszéléseket, akkor azt látjuk, hogy ők a répa árát, úgy mint régen, 1848 előtt bármiféle czikkeket a vármegyék, tetszésük szerint limitálják és az ország egész területét, mint már itt említve volt, maguk között tetszés szerint felosztották és így nem csak a répa árát szabják meg, hanem annak átvételénél és különösen a mázsálásoknál oly visszaélések történhetnek és történnek is, *(Úgy van! balfelől.)* melyek káros befolyást gyakorolnak, annyira, hogy a répatermelő gazda kezdettől fogva egész az átvételig teljesen a gyáros önkényének és önzésének ki van szolgáltatva. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Mindaddig tehát, mig a t. kormány a gazdák védelméről nem gondoskodik és ezen bajokat nem orvosolja, addig én a gyáros részére sem prémiumot, sem pedig más kedvezményt meg nem szavazhatok. *(Helyeslés balfelől.)* Ha már annyira szívén fekszik a t. kormánynak a szegény mezőgazda sorsa, akkor segítsenek közvetlenül, mert a segély olyan, hogy ha sok kézen megy keresztül, utoljára alamizsnává zsugorodik össze és minden kézben valami elmarad belőle. Van elég módja, hogy miképen lehetne még a répatermelésnél is a gazdát közvetlenül segíteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Igy például a magyar répatermelő gazdának legnagyobb baja, hogy a répatermelésnek átlaga nagyon csekély. Mint az 1894. évben, mint az egyik jobb termő esztendőben fel van jegyezve a statisztikában, Magyarországban egy hektáron termett 160 métermázsa átlag, Ausztriában 230, Németországban 322, Franczia-országban 261 és Oroszországban is 167 métermázsa czukorrépa. E termés átlágának csekélységéhez képest, miután ugyanaz a talajon ugyanannyi munkát vesz fel — a szállítást kivéve épen annyit — tehát aránylag a jövedelem is csekélyebb.

És ez a nagy különbség honnan ered, t. ház? Például Németországban ez a nagy különbözet épen 100%. Ezt nem lehet mind a mi klimánk és talajunk mostohaságának rovására irni, van ennek más oka is. A német gazda jobban megmíveli a földet, czélszerűbben elkészíti annak talaját és okszerűbben viszi annak munkáját. Tehát a mívelés az egyik oka és pedig az okszerű, szakértelmes mívelés. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* És még egy oka van: hogy a német gazda jó magot vet, melyet otthon Németországban termesztenek. Már most ha a mezőgazda sorsán akar segíteni a t. kormány, akkor azon legyen, hogy a répatermelő gazdákat a répatermesztés szabályaira és fogásaira megtaníttassa.

De még egy nagy baja van a mezőgazdának a répatermesztés körül és ez az, hogy nemcsak csekélyebb a termés átlaga, hanem kevesebb annak czukortartalma. Például — ismét statisztikára hivatkozom — 1891-et véve fel alapúl, Magyarországban 20, Németországban 36, Franczia-országban 30, Olaszországban 29 métermázsa czukor gyártatott, ugyanazon répamennyiségből, vagyis a czukorrépa kevesebb czukrot tartalmazott nálunk, ugyanazon mennyiség dolgoztatván fel. Czukorrépagyártásunk tehát nagyobb munkaerőt igényel a nagyobb anyag feldolgoztathatása végett.

E bajokon — ismétlem — a czukorrépatermelés elméleti és gyakorlati oktatása által lehet segíteni, különösen azokon a vidékeken, a hol a czukorrépatermesztéssel sűrűbben foglalkoznak; iparkodjék továbbá a t. kormány a czukorrépamag termesztését nálunk meghonosítani, mert nemcsak a czukorrépa mennyisége, hanem a czukortartalom is nagy mértékben függ a magtól. És miután Magyarországon, talán az egy hatvani gyárat kivéve, a czukorrépamag nagyobb termesztésével nem is foglalkoznak, rengeteg sok czukorrépamag a külföldről importáltatik. Már pedig milyen mennyiség ez, t. ház? Számítsuk ki csak nagyjában.

Magyarországon körülbelül 100.000 hektár földet vetnek be czukorrépával; egy hektárra kell 35 kilogramm mag; így vehető a magszükséglet évenként körülbelül három millió kilogrammnak. Évente tehát több, mint egy millió forintot adunk ki czukorrépamagra és ennek a legnagyobb része külföldre vándorol, Ausztriába vagy Németországba.

Azonban, t. ház, ez a nagymérvű répamagimport nemcsak azért hátrányos, mert mi sokszor kifogásolható minőségű magot kapunk a

Digitized by Google

külföldről; hanem ez a mag, még ha ott jó is, a mi klimánknak és talajunknak nem felel meg. Már pedig minél jobb a mag és megfelel a földnek és a klimának, annál több a termés, annál nagyobb a czukortartalom és annál több a jövedelem. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igyekezzék tehát a t. kormány a czukorrépamag termelését itthon meghonosítani, akkor abból kétféle haszna lesz a mezőgazdának: termeszti a jó czukorrépamagot, azt értékesítvén, lesz egy jó jövedelmi forrása. Másodszor pedig a mi viszonyainknak és talajunknak megfelelő czukorrépamagot nyer, a melyből — mint előbb említém — nagyobb lesz a termés és nagyobb a jövedelem.

Mi mindent kellene megtenni a szegény magyar gazda érdekében, annak felsegélyezését, lábraállítását eszközölve, mi mindent kellene tenni a t. kormánynak, azt én most beszédem keretébe mind be nem foglalhatom; de arról sem emlékezhetem meg, mert arra nincs most itt hely és idő, hogy emlékeztessem a t. kormányt, hogy igyekezzék a súlyos és terhes földadót leszállítani, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* igyekezzék a mezőgazdasági hitelt jobban terjeszteni, a meglevő intézeteket jobban pártolni. Sok más üdvös dolgot lehetne felhozni, azonban én itt ezt feleslegesnek tartom. Mert ha a t. kormánynak és pártjának szándéka és akarata volna a mezőgazdaságot elősegíteni, az utakat és módokat maga is könnyen megtalálná és ilyen czukorprémiummal, ilyen javaslattal nem járulna a t. ház elé, hangoztatván azt, hogy ez a gazdaközönség érdekében történik, mert ez az állítása nem egyéb, mint czégér. *(Úgy van! a baloldalon.)*

De, t. ház, mielőtt zárnám beszédemet, még egyszer vissza kell térnem arra a fontoskodólag emlegetett kényszerhelyzetre. Mindig csak arra hivatkoznak, hogy nekünk bármiféle szerződést a szomszéd Ausztriával meg kell kötnünk, mert kényszerhelyzetben vagyunk.

Kimutattam, t. ház, hogy épen a mai törvényjavaslatra, a czukorprémiumra nézve nem mi vagyunk kényszerhelyzetben, hanem Ausztria van kényszerhelyzetben; az ő virágzó czukoriparát, mely Európában talán a második, fenyegeti a veszély. A mi csekély czukoriparunkat semmi veszély sem fenyegeti, mert nincsen túlprodukcziónk. És másrészről látom azt, hogy ezen törvényjavaslatból, ha a t. túloldal hajlandó törvényerőre emelni, az következik, hogy Ausztria az ő kényszerhelyzetében is rajtunk, a mi kárunkra húz hasznot és nemcsak hasznot húz, hanem mi ezt a hasznot önként fokozzuk is, többet engedvén át Ausztriának, mint a mennyi kára lenne. Igaz, hogy minket Ausztriával a sors összekötött, ezzel számolnunk kell; az ő kényszerhelyzetük bizonyos tekintetben kihat reánk, együtt kell cselekednünk; azonban hogy akkor, midőn szomszédaink kényszerhelyzetben vannak, mi segítünk rajtuk nagy áldozattal, minden jutalom nélkül, ez oly bölcseség és oly okoskodás volna, a melyhez az én gyenge eszem fel nem ér. Mert ha kényszerhelyzetről beszélünk, a miben Ausztria van, és ebből mi szabadítsuk ki a mi kárunkra, ily kényszerhelyzetre én a történelemben, a mennyire abban kutattam, csak egy példát találtam.

XII. Károly svéd király elvesztvén a csatát, Törökországba menekült. Törökországban unszolásaira megindították az orosz ellen a háborút. A nagyvezér oly szerencsés volt, hogy az időjárás viszontagságaitól elcsigázott orosz hadsereget, annak czárjával együtt, a ki jelen volt és vezette azt, bekerítette és oly kényszerhelyzetbe hozta, hogy feltétlen megadáson kivül egyéb menekvés nem volt. Ekkor Katalinnak, a ki vele volt, az a jó gondolata támadt, hogy szedjék össze a táborban levő minden drágaságot és kincset. Összeszedték mind, több szekér megtellett vele, még Katalin is minden ékszerét hozzá adta és elküldték a török táborba, hogy a nagyvezér és táborkara közt ezt a sok kincset oszszák ki és annak fejében engedjék őt visszatérni seregével országába, mert ez Krimiában történt. A nagyvezér és táborkara nagyon megörült a sok ajándéknak és elhatározták, hogy miután az oroszok úgyis minden kincseiket ideadták, őket a kényszerhelyzetből kiszabadítják. Úgy is történt. Ezt hallva XII. Károly svéd király és meg nem foghatva indokát, magából kikelve rohant a nagyvezér sátorához és kérdezte, miért cselekedte ezt? A nagyvezér keleti nyugalommal azt felelte: Ha a czárt elfogatom, fejét levágatom, nem mehet vissza országába s ki parancsol majd ott? Azután ismét a svéd királyhoz fordúlt, mondva neki: Most pedig téged is elbocsátlak, menj haza országodba és parancsolj ott. Hát ily kurucz kényszerhelyzetből való kiszabadulást én csak most tapasztalok Magyarországon, mert ez még kuruczabb história.

Íme, az osztrák kényszerhelyzetben van, eljön hozzánk, de még jutalmakat sem hoz, kincseket sem kinál, hanem követeli, hogy mi tartsuk szerencsénknek, hogy őt ajándékokkal, prémiumokkal a bajból kimenthetjük. *(Helyeslés a bal- oldalon.)* Hát, t. kormány és t. túloldal, mi, a kik ellenzékiek vagyunk, majdnem olyan helyzetben vagyunk, mint a svéd király, és ha kérdeznénk a kormánytól és a túloldalt: miért cselekszi ezt, mást nem felelhetne, mint a nagyvezér felelt a svéd királynak, hogy azért teszszük, hátha Ausztria bajba kerül, akkor ki parancsol Magyarországban?

Digitized by Google

Bizony szatira! Oly nagy többség a t. túloldalon és abban, ott — hol az ország érdekeiről van szó — a tehetetlenség oly nagy foka!

Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Lázár Árpád jegyző: Mezőssy Béla! *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Igazán érdekes és felette tanúságos a vádaknak az a hosszas lánczolata, a melyet a t. túloldal a kötelességét híven teljesítő ellenzékre szóratni jónak lát akkor, a mikor az a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslattal szemben véleményének és meggyőződésének kifejezést adni törekszik. A hanglétra mindenféle változatával kisérlenek a t. túloldal leghivatalosabb szócsövei rábírni bennünket akciónk beszüntetésére; világgá kürtölik, hogy ez a vita, a melyet kezdeményeztünk és a melyet kitartással folytatni szándékozunk, veszélyezteti a parlamentarizmust és hogy modorunk, törekvésünk a felforgatás jellegét viseli magán és a közélet terére bevittük az anarchia tanát. Őszintén megvallom, én ezeket a hivatalos erkölcsi megoktatásokat buzgó figyelemmel kisérem; meleg érdeklődéssel olvasom, mert míg egyrészt azokból a t. túloldal hangulatát a legeredetibb forrásból tanúlmányozhatom, addig másrészt épen azok a támadások érlelik meg bennem azt a meggyőződést, hogy a magyar ellenzék mindezideig semmi egyebet nem tett, mint hogy buzgó kitartással megfelelni *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* igyekezett azon kötelességének, a melyet a politikai viszonyok és azon körülmények hárítanak reá, hogy szemben állunk egy párturalmi rendszerrel, a mely a számbeli abnormis többséget elég jogczímnek tartja arra nézve, hogy minden jogos kivánságot és törekvést hatalmi túlsúlyának biztonságában a legridegebb makacssággal utasítson vissza. *(Úgy van! Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez a körülmény adja meg a jogczímet, t. képviselőház, nékünk ahhoz, hogy a mesterségesen felszítani szándékolt érdekhálózat közvéleménye nem gyakorolhat nyomást azon tisztünk teljesítésében, a melynek jogosságáról és igaszságáról mindannyian meg vagyunk győződve. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mit tesz a magyar ellenzék?! Semmi egyebet, mint hogy választóitól nyert megbizatásainak abban az irányban igyekszik érvényt szerezni, a melyet egyrészt a magyar nemzet jogainak megóvására; másrészt pedig eminens közgazdasági érdekeinek biztosítására a leghelyesebbnek és a legbiztosabbnak talál. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Előterjesztetik egy törvényjavaslat, a mely véleményünk szerint a magyar közgazdaság érdekeivel homlokegyenest ellentétben áll; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* az ellenzék felveszi a parlamentáris harczot, a megdönthetlen érveknek egész halmazát hordja össze a felépíteni szándékolt kártyavárral szemben és teszi ezt, t. ház, oly tárgyilagos formában; a hosszantartó vita keretében a szubjektiv szempontok teljes kizárásával; teszi azt, t. ház, olyan keretben és olyan tartalommal, a melynek kihatása elől kitérni szinte lehetetlen *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És mit tesz ezzel szemben a t. túloldal? Hogy a leghivatalosabb szócsövet idézzem *(olvassa)*: »A szabadelvű párt híven teljesíti kötelességét, daczára a tropikus hőségnek, már tíz órakor együtt van egy tekintélyes tábor, hogy önfeláldozással hallgassa és tűrje, a mit az ellenzék művel a parlamentarizmus veszedelmére!« Igazán örvendek, hogy a szabadelvű párt hivatását ezekből e sorokból megérthettem; teljesítik híven kötelességüket, mert hallgatnak. Megvallom, a képviselői kötelmek teljesítésének ezt a sajátságos rendszerét a szabadelvű párt részéről igazán felette terhes berendezési módnak tekintem és valóban az ország közvéleménye teljes odaadással fog adózni iránttuk azon nagyszabású tevékenységükért, hogy a magyar parlamentarizmus tekintélyének megóvása czéljából önfeláldozó türelemmel hallgatni tudnak; és legyen meggyőződve a t. túloldal, hogy eme súlyos feladatának teljesítése közben nem fogjuk őket háborgatni a költő kérdésével: »száraz ágon hallgató ajakkal, meddig ültök csüggedt madarak?!« *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

És mit tesz az ellenzék? A hivatalos szócső szerint: A magyar gazdaközönség érdekeiben gázol, a magyar parlament tekintélyét lejáratja; az országházat friss botrányok fészkévé sülyeszti le. Nagyzási hóbortszámba menő követelésükkel az ellenzéki viszketeg ismét kitör és a prémiumok eltörlését követelik. A nemzet türelmének is van határa és béketűrésének fonala könnyen elszakadhat. Akkor aztán rászakad az obstruáló Justh-párt árva fejére a dies irae, a nemzeti harag villáma. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A szabadelvű pártnak a jelenlegi parlamenti nehéz, de szép kötelessége van, erélylyel, kitartással, ha kell, szigorú rendszabályokkal, meg kell menteni a magyar parlament hanyatló tekintélyét.

T. ház! A hivatalos szócsövek, köztudomás szerint, a kormány gondolkozásvilágának hűséges trombitásai és azt hiszem, nem igen csalódom, hogy akkor, a mikor egy hatásos metaforának a leple alatt az próféltáltatik, hogy a Justh-párt árva fejére a dies irae és a nemzeti harag villáma készül lesújtani... *(Közbeszólások jobbfelől.)* Ha közbeszólásokat olyanformán mél-

Digitized by Google

tóztatnak megtenni, hogy meghallható, azon esetben válaszolok rá.

.... Ebben a nyári zivatar förgetegében nem a t. pénzügyminiszter úr lesz hivatva — a szócső szerint — főrendező szerepére, hanem a miniszterelnök úr, a ki a szabadelvű párt kötelességét egyszerű szavakkal és nemes önérzettel tolmácsolta és rövid nyilatkozatával elemi erővel rendezett tüntetést idézett elő, ő vállalkozik a Jupiter tanons szerepének eljátszására és tarsolya telítve van az árva fejünkre zúdítandó villámok tömegével. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Hát tegye a t. miniszterelnök úr: a szigorú rendszabályok, melyekkel kecsegtet, nem félemlítenek meg bennünket; a dies irae nem riaszt el semmitől, mert mi kettős dolognak vagyunk biztos tudatában; az egyik egy természeti tünemény, hogy nem mindig üt le a mennykő, ha mennydörög és a másik az a biztos tudat, hogy ha van valakinek oka és joga attól tartani, hogy az öntudatra ébredt nemzeti közvélemény elseperheti, az nem mi vagyunk, hanem a t. szabadelvű párt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Lejáratják a parlament tekintélyét és az országot friss botrányok fészkévé sülyesztik le: ez a magyar ellenzék ellen felhozott nagyhangú vád. Nagyzási hóbort számba menő követelésekkel az ellenzéki viszketeg ismét kitör: ezt veti az ellenzék szemére kiváló finomságú hangnemmel a hivatalos szócső. Mielőtt erre a vádra a feleletet megadnám, legyen szabad egy megjegyzést tennem, a mely megjegyzés megtételére önkéntelenül kényszerít az a szabadalmazott előzékenységű hivatalos irmodor. Felteszem a kérdést, hogy az ily nagyfontosságú államférfiúi nyilatkozatok megtételére szakstilisztának valószinűleg egy oly férfiut szerződtettek, a kinek háta mögött egy régóta megszünt ellenzéki lap hasábjain szerzett ily irányú eredményes tevékenység múltja áll és a kit legújabban is a 16. §. védelmére a hivatalos lap hivatalos czikkírójául, tisztelhettünk a hivatalos lap hasábjain!

Egyébként az is lehetséges, hogy az e fajta szellemi kirohanások nem magának az írónak, hanem háta megett álló vezérlő férfiak tehetetlen haragjának a kifolyásai; az ő gondolkozásvilágunknak képezik hűséges tükrét: és ekkor kétszeresen szükséges, hogy annak tartalmát a kellő értékre szállítsuk le és hogy e kifakadások tömegéből kihámozzuk az igazságot. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Első sorban is annyit jegyzek meg, hogy ezek a vádak nem jeleznek egyebet, mint egy régóta elkoptatott dallamnak más nembe való átültetését. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, valahányszor a magyar ellenzék egy-egy, hazája érdekeivel homlokegyenest ellenkező javaslattal szemben felemelte tiltakozó szavát — a mit a jelen viszonyok között is megtenni hazafias kötelességének ismer — mert valahányszor gátat igyekezett vetni legjobb tudása és akaraterejének minden szemernyével azon sikamlós törekvéseknek, a melyek a lejtőn való folytonos alább bukást jelezték, sohasem tudva, hogy hol lesz a vég: abból a táborból mindig a parlamentarizmus érdekeinek jelszavát; a többség jogát a kisebbség felett; a féktelen terrorizmust az obstrukczió alakjában; a közvélemény majdan feltámadó haragját tudták csak felállítani ellenérvül a tárgyilagos és komoly irányú munkálkodással szemben. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Kérdem, ki van inkább a parlamentarizmus veszélyére az-e, a ki igazságának tudatában és erejével felfegyverkezve, minden megengedhető eszközöket felhasznál a maga törekvéseinek elérésére vagy az, a ki a képviselői kötelesség jelszavát ekként csoportosítja: hallgatni és szavazni és egyéniségének eső közösségével, hatalmi jogkörének nehézkedő súlyával azt képzeli, hogy ez a ház nem egyéb, mint az ő makacsúl felállított követeléseinek keresztülvitelére alakúlt szavazó mechanizmus. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a gondolkozás, ez az eljárási mód: ez kompromittálja a parlamentarizmus alapgondolatát és nem a mi nemes intencziókból eredt buzgó törekvésünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen, t. ház, ha volt valaha jogczíme a magyar ellenzéknek ahhoz, hogy elszánt küzdelmében még az obstrukczió fegyverét is magára öltse: soha inkább, mint mostan. Ennek a félelmetes fegyvernek kisértő árnyát látják önök lebegni már most is fejök felett; pedig az még tényleg csak közelg, de nincsen itt; de legyenek meggyőződve, ha a higgadt hangú tárgyilagos vita nem fogja megtenni azt a hatást, a melyet elérni szándékozunk, nekünk is lesznek másfajta s kevésbbé kellemes eszközeink, a melynek ellensúlyozására nem lesz elég az, hogy a túloldal lelkesült tábora tud elszántan hallgatni.

Azt mondják a hivatalos szócsövek, hogy a Justh-féle »jusztament« politika a maga brutálisságával tönkre fogja tenni azt a pártot, a melyhez tartozunk és le fogja sülyeszteni magának a parlamentnek a tekintélyét.

Madarász József: Oh, a boldogtalan! *(Derültség.)*

Mezőssy Béla: A mi az első kérdést illeti, — hogy tudniillik a vita kihatása a Justh-párt fejére fog zúdulni dies irae alakjában, — bármi értessék is e mély értelmű szavak alatt, nincs

Digitized by Google

okunk attól tartani és nincs különösen szükségünk arra, hogy miként Márius kesergett Karthago romjain, a szabadelvű párt hivatalos szócsöve keseregjen a mi romlásunk felett. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a jó indulat mindenesetre megható, de részünkről nem talál fogékony kebelre, mert meg vagyunk győződve, hogy ha ennek a napirenden levő vitának az lehetne az eredménye, hogy ez a párt a közvélemény fergetegétől el fog sepertetni, senki nem biztatna bennünket annyira akciónk folytatására és tevékenységünk fokozására, mint épen a hivatalos szócső, a melyen most szamaritánusi indulatok jelentkeznek. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi pedig a Justh-féle iustament politikát illeti, attól nincs joga senkinek, épen pedig a szabadelvű pártnak a parlament tekintélyét félteni. Mert nem is oly régen élénk emlékezetünkben van még, hogy annak az embernek a politikai kitartása és elvhűsége mily jól esett a szabadelvű pártnak, a kit most sárral dobálni igyekeztek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Volt idő, a mikor a legviharosabb helyeslés ott arról az oldalról kisérte az ő szavait; volt idő, a mikor fényes dithyrambusokban ünnepelték meg alakját; volt idő, a mikor nem tekintették obstrukciónak, hogy egymás után állottak fel ennek a pártnak jelesei a szorongatott helyzetben levő javaslat védelmére: hanem minden egyes innét felszólalót mint egy-egy magas színvonalú vita bajnokát és az elvhűség apostolát ünnepelték és dicsőítették. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, ez a párt nem kérte és nem volt rá szorúlva akkor sem az elragadtatásnak onnét nyilvánúlt jeleire *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és valamint a Justh-féle politikát akkor sem vezérlette más: mint az igazság és a tiszta meggyőződés; úgy legyenek most is meggyőződve, ez a két dolog ad irányt a mi mostani tevékenységünknek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Akkor, t. ház, akaratán kivül, a mi elvhűségünk megmentette a szabadelvűpártot, most úgy lehet ez a lenézett és kigúnyolt »iustament« politika: lesz végre-valahára a »testament«, a végrendelet pecsétje az elvénhedt rendszer felett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És itt, t. ház, még csak egy vádra szorítkozom, a midőn rólunk az mondatik, hogy mi csak a nemzeti párt által beugrasztott eszközök vagyunk, a kik szokásuk szerint kétszínű játékot űznek a jelen alkalommal is politikai elveik és meggyőződésük rovására. Első sorban is azt jegyzem meg, hogy a nemzeti párt épenséggel nem szorúlt arra, hogy politikai reputációjukat akár innét, akár máshonnét valaki megvédeni igyekszik, mert annak tisztasága és büszkesége az elfogulatlan közvélemény szemében soha kérdés tárgyát nem képezte, csak annak az illusztrálására hoztam fel ezt a vádat is, hogy mily könnyelmüen és minden alap nélkül támadnak onnét minden akcziót, a mely az ellenzék részéről egyöntetű akarattal jelentkezik. Hiszen a hivatalos vezérczikkírónak legalább annyit lehetne tudni, hogy épen ez a nemzeti párt az 1888 iki czukortörvény tárgyalása közben egyik legelőkelőbb tagja Beöthy Akos által jelentette ki azt: hogy ezt és hogy a prémium behozataláról szóló vitában kezdve Apponyi Alberttől, a párt vezérétől, annak igen számos és tisztességes tagja részt venni kötelességének tekintette. Világos tehát, hogy a jelen alkalommal is nem alacsony taktikai szempontok, hanem az elvhűség és a következetesség a múltban elfoglalt álláspontjára vezérli a t. nemzeti pártot.

Áttérve magára a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatra, a melylyel legjobb tudásom és képességem szerint kissé bővebben és tüzetesebben szándékozom foglalkozni, legyen szabad ezen párt egyik legtiszteletreméltóbb alakjának, Helfy Ignácznak, a kit bizonyára csak megrongált egészsége tart vissza attól, hogy e vita keretében is felemelje tiltakozó szavát — az 1888. márczius 2-án tartott országgyülési ülésben mondott szavait felidézzem: »Annak a magyar hisztorikusnak, a ki egyszer hivatva lesz hazánk újabbkori gazdasági történetét megírni — mely feladatot bizonyára senki sem fogja irigyelni tőle, mert igen siralmas egy történet lesz — annak nem kell egyebet tennie, mint egymás mellé rakni a czukoradóról szóló törvényeinket, mert semmi sem biztosítja jobban azt a hihetetlen, megfoghatatlan és nemzeti szempontból megbocsáthatatlan könnyelműséget, a melylyel az adminisztráczió és maga a törvényhozás e téren eljárt, mint épen a czukoradótörvényhozás«.

És hogy, t. képviselőház, Helfy Ignácznak ezelőtt kilencz évvel elmondott szavai mennyire igazak voltak a felszólalását az 1888-iki évet megelőzőleg visszamenőleg lefolyt időszakra, valamint hogy mily teljes biztonsággal látta ő előre az akkor meghozott törvénynek a jelen időpontig nyilvánosságra jutott eredményeit: arról meggyőződhetünk, ha csak egy futólagos pillantást vetünk a kiegyezési időszak óta a czukoradó keretében elért finánczíális jelenségekre.

Az 1888-iki czukoradó-törvényt megelőzőleg az átalányozásra fektetett, az úgynevezett pausális adórendszer volt érvényben a közös vámterületen. Hogy ez az adórendszer egyrészt mily végtelenül káros kihatással volt úgy a magyar finánczíákra, valamint a czukoriparra és köz-

Digitized by Google

gazdaságunkra és hogy másrészt mily szembeszökően nagy előnyöket és kiváló túlsúlyt biztosított az osztrák czukoripar számára: ezt a kérdést bővebben megokolni és fejtegetni teljesen felesleges. Teljesen tiszta képet nyújt arról a kizsákmányolási rendszerről magának Hegedüs Sándornak, az akkori szakelőadónak felszólalása, a melylyel a pausális adórendszernek Magyarországban jelentkezett, végtelen káros eredményeit teljes őszinteséggel feltárta. Miután feladatomúl tűztem ki, t. képviselőház, hogy a magyar czukoradó-törvényhozásnak káros következményeit ösmertessem mint teljesen illetékes és bizonyára nem a mi részünkre elfogúlt kritikáját a szakelőadónak veszem kiindulási alapúl.

A pausális adórendszer adóobjektum gyanánt magát a nyers anyagot készítette és vetette adó alá. Ez a teljesen igazságtalan adóalap a magyar czukoripar elnyomatását czélozta az osztrák iparral szemben: és ez a czél tényleg el is éretett. A magyar répa czukortartalma sokkal kevesebb levén egyrészt; másrészt pedig az azt feldolgozó gyáraink ipari fejlettsége messze hátúl maradván az Ausztriában legerősebb virágzásban állott elsőrangú technikai vívmányokkal felruházott czukorgyáraknak, természetszerűleg az erősebb, hatalmasabb versenye és túlsúlya — támogatva a törvény igazságtalan rendelkezéseitől — teljesen lehetetlenné tette a szép fejlődésnek indúlt magyar czukoripart.

Hogy mennyire tönkretette, azt elismerte maga Hegedüs Sándor szakelőadó is, és azt mondván, »hogy nálunk, a hol két külön állam képez egy közös vámterületet, igen természetesen a pausális adórendszerből közgazdasági hátrány származott az egyik tanácsra nézve, melyben ennélfogva a másik állammal szemben igen egyenlőtlen adóztatás és pénzügyi, közgazdasági tekintetben igen hátrányos fejlődés mutatkozott.« És hogy ez a másik ország nem Ausztria, hanem fájdalom mi voltunk, azt egész őszintén beismeri, egyben kijelentvén azt, hogy »a czukorgyártás jobban konczentrálódott a monarchia másik felében, a hol azt a természeti előnyök is előmozdították és hazánk e tekintetben nem állhatta ki e versenyt!«

Hogy ez az igen hátrányos fejlődés és hogy Magyarország nem állhatta ki a versenyt szemben Ausztriával, óvatos, de a mellett határozott kijelentések mit jelentenek apró részben, finánciális számokra átváltoztatva, arról már t. képviselőtársam Tóth János és Kossuth Ferencz megadták a felvilágosítást. Jelenti azt, hogy az átalány-adórendszernek a tartama alatt 1868—1888-ig 52 czukorgyár száma leolvadt 11-re, mig ugyanazon idő alatt a monarchia másik felében 203 gyárig emelkedett a virágzó czukoripar. Jelenti azt, t. ház, a mint azt Kossuth Ferencz t. képviselőtársam kifejtette, hogy a vámszerződés első tíz éve alatt 1868—1877-ig Magyarország kapott oly czukorért, melyet Ausztria fogyasztott, 2,369.226 frtot és fizetett oly czukorért, melyet Magyarország fogyasztott, 19,647.687 forintot. Tehát az első tíz évben 14,992.602 forinttal károsodtunk. A második tíz évben 1878—1887-ig Magyarország kapott 8,502.700 forintot, fizetett 18,703.122 forintot, vagyis itt károsodott 5,807.067 forinttal. Vagyis összesen veszített ez időszak alatt 20,799.608 forintot.

Hát, t. képviselőház, nem jellemző-e ez az akkori szabadelvű rendszerre, a melynek a jelenlegi egyenes leszármazója, hogy a kiegyezés időpontjától húsz hosszú esztendőnek kellett eltelni addig, a mig végre ezt a rettenetes fináncz-kalamitást észrevenni merészelték és remedium keresésre gondolni is mertek. Hát, t. ház, nem rettenetes állapot-e az, hogy először tönkre kellett menni virágzott czukoriparunknak; először 21 milliót kellett idegen zsebekbe jogtalan alapon elfizetnünk, mig végre-valahára annak a tudatára ébredt az uralkodó párt, hogy ennél, a napnál világosabb kijátszatásunk ellen valami mentőeszközt keresni kell. Kell-e arra a magyar nemzet közgazdasági és finánciális érdekeire oly végtelenül hátrányos politikára lesújtóbb ítélet, mint a minőt a saját szakelőadójuk kimondani volt kénytelen. Nem akarom, t. ház, megvádolni azzal az akkori uralkodó elemeket, — pedig ez sokkal kényelmesebb helyzet lenne reánk nézve — hogy az akkori vállalkozó kormányok egyikének sem, sem a hátuk mögött rendíthetlen kitartással megállott pártoknak nem volt érzékök saját hazájok érdekei és jogai iránt; nem akarom azt mondani, hogy nemzetöknek elszegényedését és kizsákmányolását tétlen kezekkel és mitsem törődve azzal, a hatalom birtokában nyugodtan tűrték; hanem mikor konstatálom ezeket a tényeket, levonom az azokban rejlő tanúlságot, hogy hibásak lehettek a vezérlő férfiak, mulasztást követhetett el az uralkodó párt, de a főhiba a nemzet eleterejét ketté metszeni akaró káros állapot nem bennök, nem a szeszélyekben rejlett: hanem mindennek régóta eredő bűne a káros rendszerben kereshető és keresendő fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Abban a káros közös vámterületes rendszerben, a melynek leple alatt egy önállónak nevezett ország világosan tudott és látott anyagi megkárosítását eltűrni volt kénytelen évtizedeken át és eltűri még ma is.

Ilyen káros eredményeket szülvén a pausális adórendszer Magyarországon: méltán azt szupponálhatjuk, hogy akkor, a midőn 1888-ban a törvényhozás a pausális adórendszer megszüntetését vette czélba, és azt tényleg meg is tette: ezen elhatározásában semmi más indok nem vezérelte,

Digitized by Google

mint hazájának jól felfogott és semmi mástól nem befolyásolt érdeke.

Hát, t. ház, ebben is csalódtam, mert nézzük azokat az indokokat, a melyek az 1888-iki jelenleg is érvényben levő czukoradó-törvény megszüntetését eredményezték.

A mi czukoradó-törvényünk, t. képviselőház, a terményadó alapjára van fektetve, még pedig annak azon fajára, a mely az adó befizetését csak abban a pillanatban követeli meg, a midőn az adóobjektum a forgalomba oly czélból megy át, hogy az a belfogyasztás anyagává váljék. Hogy ez az adónem magának az adózásnak a szempontjából a legbiztosabb és legkevésbbé eltitkolható alap; hogy továbbá igazságos eljárási mód, a mely a különböző minőségű anyagokból és különböző fejlettségű technikai eszközökkel dolgozó gyárak egyikének avagy másikának semmi előnyt nem nyújt, avagy terhet jogtalanúl vállaira nem rak; hogy továbbá azon intézkedésénél fogva, hogy az adó megfizetése quasi a fogyasztó közönség zsebére utaltatik át: ez az adónem magára a czukoriparra sokkal kedvezőbb, mint a pausális rendszer volt, azt kétségbe vonni sem lehet. És a törvénynek tartalmát ekként felfogva teljes joggal azt hihetnők, hogy semmi egyéb czélzata nem volt, mint az, hogy a magyar fogyasztó és adófizető közönségre egyrészt; másrészt pedig a magyar czukoriparra ólomsúlylyal nehezedett pausális adórendszer hátrányait megszüntesse és egy biztos bázison szabad légzést biztosíthasson.

Hát, t. ház, a törvény intencziőit ekként magyarázni; intézkedéseit ezen szándékoktól vezéreltnek elképzelni alapos tévedés lenne: mert az 1888 : XXIII. törvényczikk összes méltányos és magyar szempontból hasznos intézkedéseit teljesen tönkre teszi az ezúttal életbe léptetett prémium-rendszer. Nullifikálja, t. ház, és egyben azt a gondolátot is felkelti bennünk, hogy az egész adórendszerváltozás csak azért történt, mert az előbbi eljárási mód Ausztria fokozott igényeit kiegészíteni nem volt képes, nagy exportja annak keretében az adórestituczióval kellő támaszt máj nem találhatott: és az adóalap-változtatás csak jogczím volt arra nézve, hogy ennek az ürügye és leple alatt a magyar törvényhozás keretébe a prémiumrendszer beilleszthető legyen. Mert kérdem: mi érdeke volt, t. ház, Magyarországnak 1888. évben abban, hogy a czukor számára egy kiviteli jutalom biztosíttassék!?

T. ház! Nyitott kaput döngetnék, ha a prémiumrendszer káros hatását itt fejtegetni akarnám: 1888. márczius másodika óta, tehát behozatala kérdésének megszületése perczétől kezdve a t. túloldalnak minden finánczkapaczitása elméletileg agyonkárhoztatta, de a gyakorlatban következetesen mindenik szavazatával behozatalát lehetővé tette.

A prémiumokról már a múlt században megmondta Smith Ádám, hogy azok a nemzetgazdaság vérszopó állatai. Szükséges volt az állam bizonyos iparágának meghatározott fejlettségi fokán egy támadási eszköz, a melylyel idegen országok iparát saját piaczukról akarjuk leszorítani: a versenyképesség lehetővé tétele érdekében adott állami szubvenczió. Ott, a hol a fellendűlt ipari viszonyok pezsgése valamely meghatározott termelési ágban oly eredményeket hoz létre, a mely a kereslet és kinálat egészséges törvényeinek természetes érvényesülésére zavarólag hathatna; ott, a hol a szóban forgó iparág további fejlődéséhez, vagy legalább is fentarthatásához — akár állampolitikai, akár közgazdasági szempontokból — fontos érdekek vannak hozzá kapcsolva: ott a viszonyok kényszerítő nyomása alatt Smith Ádámként kénytelenül-kelletlenül mint szükséges roszszat alkalmazni kell és lehet.

De, kérdem, fenforogtak-e mindezek az előfeltételek Magyarországra vonatkozólag akkor, a midőn az 1888-iki törvényhozás a czukoripar javára a prémium gondolatát akczeptálta? Szerintem nem forogtak. *(Igaz! Úgy van! a bal- szélső baloldalon.)*

T. ház! Mindenesetre sajátságos jelenség és ezt csak mellékesen jegyzem meg, hogy épen az a magyar törvényhozás, a melynek a kiegyezési időszak óta kifejtett összes törvényhozási tevékenysége sajátságos következetességgel mindig idegen példákat utánozott és azok nyomán haladt; sajátságos jelenség, hogy épen mi, a kiknek törvénykönyve a német, franczia és stb. törvényhozásoknak legtöbb esetbeni utánzata és másolata; épen egy ily kérdésben lépett a kezdeményezés terére és a mi és az ausztriai törvényhozásnak nevéhez fűződik a nyilt prémiumok behozatalának kétes dicsősége. Egy oly időpontban, t. képviselőház, a mikor még a legkifejlettebb két czukortermelő állam Franczia- és Németország is csak az adóvisszatérítések rendszerével igyekezett támogatni konkurrens iparát, és a nyilt prémiumok behozatalát még nem tartotta időszerűnek: ekkor vállalkozott Tisza Kálmán akkori pénzügyminiszter a czukoripar meghonosításának és fejlesztésének leple alatt arra, hogy az öt millió forintnyi állami szubvenczió összegét beigtassa törvényjavaslatba. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Vállalkozott, t. ház, erre a kétes értékű szerepre egy oly időpontban, a mikor Magyarország a legválságosabb pénzügyi és közgazdasági állapotban tengődött. Jól mondta azt, t. ház, Horánszky Nándor t. képviselőtársam 1888. márczius másodikán: a kormány idegen érdekeknek áldoz akkor, a midőn belviszonyait párt-

Digitized by Google

különbség nélkül egy felfogás dominálja, hogy a pénzügyi helyzet állami és közgazdasági életünk minden ágára leverőleg nehezedik.'

Akkor oly válságos körülmények között, a mikor a külpolitikai viszonyok is a legélesebb borzadalmakkal fenyegették államunkat; akkor, a mikor az egész költségvetési vita keretében mint veres fonál húzódott végig minden egyes reform megvalósításával szemben a súlyos pénzügyi helyzet; akkor, a midőn a nehéz anyagi viszonyok között sinylő állami hivatalnokok panaszos kérelmét rövid úton el kellett utasítani, mert nem engedték a pénzügyi állapotok; akkor, mikor hitelviszonyaink is már oly zilált voltak, hogy a könnyelmű gazdálkodást már méregdrága kölcsönökkel sem akarta honorálni az európai pénzpiacz: ilyen helyzetben vállalkozott arra a szerepre Tisza Kálmán akkori pénzügyminiszter úr, hogy nem ismerve égetőbb bajt és orvoslásra inkább rászorúlt betegséget, mint 11 czukorgyár tengődő helyzetét, jókedvű adakozó módjára 5 milliós állami borravalót adott. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És miért, t. képviselőház? Bécsnek a jókedveért. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen, t. ház, Hegedüs Sándor szakelőadó elismerte, hogy szükség van a czukorprémiumra azért, mert Németország és Franczia ország adóvisszatérítés alakjában saját czukor-iparuk számára oly nagyfokú adóvisszatérítést engedélyezett, hogy tekintettel erre és tekintettel továbbá azon államoknak kedvezőbb fekvésére, a szállítási költségek nagysága folytán czukoriparunk a magdeburgi, londoni és hamburgi piaczokon nem versenyezhet. T. ház! Vonatkozhatott-e ez az indok a magyar czukorra? Annak az érdeke követelte-e a kiviteli jutalék behozatalát? A t. miniszter úrnak taglejtéséből úgy értem, hogy azt állítja, hogy vonatkozhatott. *(Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* Nem vonatkozhatott; annyival is kevésbbé vonatkozhatott, mert hiszen épen az 1888-iki törvényhozásnak keretében Mudrony Somának erről az oldalról tett felszólalására egyhangúlag elfogadott Tisza Kálmán akkori pénzügyminiszter indítványára a szabadelvű párt egy határozati javaslatot, a mely a magyar czukoripar emelését tűzte ki czélúl. Hát, t. képviselőház, ha a magyar czukoripar annyira erős lett volna, hogy exportra szorúlt, akkor mi szükség lett volna erre a határozati javaslatra? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elképzelni is lehetetlenség, hogy az a czukoripar, a mely a reá nehezedő igazságtalan adótörvények és a közös vámterület nyomása folytán az osztrák czukoripar versenyétől teljesen tönkre tétetett: az egyszer — mint sir szélén álló beteg — annyira lábra kapjon, hogy legsürgősebb kötelességének ismeri, akkor, a midőn még annyira elgyengűlt volt, hogy a saját szobájában is csak a mankó, az adórestituczió segélyével volt képes egy-két lépést tenni; mondom, hogy ez a beteg iparág annyira megizmosodjék egy szempillantás alatt, hogy a legnagyobb biztonsággal tehet meg az enrópai világpiacz versenyében: Londonban, Hamburgban, Magdeburgban egy kényelmes kéjutazást. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A czukorprémium behozatalát Magyarországban a czukoriparnak se teste, se lelke nem kívánta. Semmi más érdek nem játszott közre annak behozatala érdekében, mint a territoriális viszonyokhoz képest Ausztriában túlerőre kapott cseh czukoripar.

Hogy t. képviselőház, a czukorprémium elfogadása kapcsolatban Ausztriával, a közös vámterület alapján mily hátrányos és mennyi pénzünkbe került az utolsó kilencz év folyamán, azt napnál világosabban kimutatta t. képviselőtársam Kossuth Ferencz és Horánszky Nándor és nagyon hiába való munkát végeznék, ha az ő korrekt számításaihoz valamit hozzáadni vagy abból elvenni szándékoznám; nem, t. ház, erre annyival kevésbbé sem vállalkozom, mert maga a t. pénzügyminiszter úr is, ha nem is teljes egészében, — de bizonyos számszerű kevesbbítéssel — állításaik igazságát a múlt évi junius 22-iki vita keretében elsimerte; elismerte, hogy Magyarország az ausztriai államkincstár javára évről-évre egy bizonyos adót fizet. Szóval, t. ház, maga a pénzügyminiszter úr is elismerte, hogy a czukorprémium jelenlegi alakjában a mi megkárosodásunkkal jár.

És ez természetes is, hiszen számszerű adatokkal lett az is kimutatva, hogy prémium alakjában többet fizetünk és fogunk még fizetni legalább egy évig, ha ez a törvényjavaslat minden ellenzésünk daczára törvénynyé váland, mint a mennyit összes czukorkivitelünk egész értéke kitesz.

De én, t. ház, tovább megyek és azt állítom, hogy ha teljesen önálló vámterületünk lenne is, még akkor is kötelesség lenne mi ránk a czukorprémium fentartása. Azt mondanám, hogy egyáltalán bármennyire nagyfontosságúnak tartom is úgy közgazdasági, valamint financziális tekintetből is a magyar czukoripar életképességének biztosítását és zavartalan fejlődését, bármennyire méltánylom is azt az anyagi tőkét, a mely annak keretében biztos elhelyezést talált, bármennyire üdvös kihatásúnak tartom a munkáskérdés keretében is azoknak a gyáraknak a szereplését: mind e körülmények tudatában is, ha viszonyítom a magyar czukorfogyasztás mennyiségét a gyárak által produkált eredményhez, akkor a számszerű adatok mérleglése után nem látom elérkezettnek azt az időt hogy a csekély

Digitized by Google

különbözetre való tekintettel, egy ipari ágat minden más között megkülönböztessem és azt előtérbe tolva favorizáljam.

Nem látnám elérkezettnek azt az időt, hogy kiviteli jutalmak osztogatásával csináljak magam magamnak konkurrn cziát, verjem fel egy oly elsőrendű és nélkülözhetlen élvezeti czikknek az árát, a melyből — a mint azt Kossuth Ferencz kimutatta — hazánk lakossága viszonyítva a külföld állámpolgáraihoz, elenyészően csekély mennyiséget fogyaszt el. Én — mondom — egyáltalában nem tartanék attól a rémképtől, a mit oly élénk szinekkel igyekeznek a t. túloldal nemzetgazdái kifesteni, ha a czukorprémium eltörlése kimondatnék. Kétségtelenül az az eredménye meglenne, hogy önmagunk fogyasztását nem drágítanók idegen czélzatokért és a mérsékeltebb árak mellett a magyar fogyasztó közönség is fokozottabb mérvben venné igénybe e czukrot és a fokozott kereslet egyensúlyozná a kinálatot. Szóval a gyárak megnyernék a réven azt, mit a vámon elvesztettek.

És mennyivel, más a helyzet így a közös vámterület alapján! Hiszen a magyar czukorgyárak talán jókedvükből vállalkoztak arra, hogy a külföld piaczain keressenek a maguk árúinak bizonytalan tanyát! nem sokkalta szivesebben fogadnák ők el elárúsítási terrénumúl magát a belföldet, a mely összes produktumaiknak felvételére és fogyasztására határozottan képes alap? Exportál nem önszántából, hanem a kényszerhelyzet nyomása alatt, mert az osztzák gyárak elveszik előle a saját hazájában a biztos piaczot. A magyar czukoriparnak nincs szüksége az export-jutalmakra, ha önállóan rendelkezünk vámterületünk felett és így értelme sincs annak, hogy mások kedveért és javáért a mi vállainkra rakassanak a terhek.

És mind e körülmények teljes tudatában mit tesz kormányunk, hogy a véleménye szerint is káros prémium-rendszer kihatásait és méltánytalan eredményeit ellensúlyozza: természetes emberi észjárás szerint azt kellene szupponálnunk, hogy az évek folyamán tett tapasztalatai meggyőzvén őt eredeti álláspontjának helyességéről, igyekszik a prémium-rendszer kiküszöbölését előkészíteni. Nem, t. ház, ez a konzequenczia nem quadrál ahhoz a kormányzathoz. Káros a prémium az országra nézve, ez a főtétel; a következtetés: emeljük fel. És tényleg az 1888: XXIII. törvényczikk öt milliójából lett az 1896: XIX. törvényczikk kilencz milliója. Ennél a kis számbeli reparácziónál álljunk meg egy kissé és lássuk, hogy mivel lett megokolva a felemelés szükségessége.

Tehát t. ház, ezen indokolásból kitetszőleg a czukorprémiumnak kilencz millióra való felemelését azon körülménynyel tudta és akarta megindokolni a pénzügyi bizottság és az előadó, hogy a kifizetett járulékok összege nem biztosította 110 kilogramm tiszta súlyú kivitt czukor után a polarizáczió háromféle fokozatához képest az 1·50, 160 és 2·30 krajczár prémiumot. Vagyis a prémium felemelésének kényszer helyzetét áthárította az indokolás az 1888: XXIII. törvényczikkre, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* mint a melyben ezen fix tételek a kivitt czukorra vonatkozólag biztosítva lettek, azaz az 1896: XIX. törvényczikk nem czélzott egyebet, mint az előbbi czukoradótörvény rendelkezéseinek végrehajtását és ez amannak csak szükségszerű folyománya.

T. ház! Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ez az indokolás, a melylyel a kilencz milliónyi többlet megszavazásának jogosúltságát bizonyítani akarják, minden alapot nélkülöz. Nélkülöz azért, mert az 1888: XXIII. törvényczikk 3. §-a szerint már előre kontemplálva lett az az eshetőség, hogy a mennyiben egy-egy termelési időszakban kifizetett prémium összege az öt millió forintot a szállított czukormennyiség arányához képest meghaladná, az azon felüli összeg az érdekelt gyárakból aránylag visszafizetessék. Vagyis, t. ház, az 1888-iki törvényhozás annak a kellő tudatában állapította meg a prémium összegét egy fix tételben, hogy a kivitel emelkedni fog; megállapította daczára ennek egy kérdés alá sem jöhető határozott mennyiségben, a melynél többet sem akkor, sem a jövőben kiviteli jutalékúl feláldozni nem volt hajlandó. Szóval, t. ház, az 1888-iki czukortörvénynyel az 1896-iki prémium felamelését indokolni nem lehet. Ez utóbbi amazzal határozottan ellentétben áll. Mert annak a szelleme azt hozta magával egész természetesen, hogy ha a kivitel emelkedni fog, aránylagosan csökken a prémium, emennél pedig a prémium magassága akar alkalmazkodni a kivitel méreteihez.

Hogy ez a felfogás nyilatkozott meg tényleg a 1888-iki czukortörvényben és hogy én ezt a szellemet nem belemagyarázni akarom, legyee szabad hivatkoznom magának a törvény előadójának, Hegedüs Sándornak 1888. márczius 2-án elmondott beszédére, a ki a szóbanforgó kérdésre akként nyilatkozott *(olvassa)*:

»Természetes, hogy a mely perczben e mennyiséget a kivitel meghaladja, akkor a prémium tétele változni fog, azaz az öt millió forintnyi összeg nagyobb mennyiség között oszolván meg, a 2 forint 50 krajczáros tétel megfelelő arányban leszáll, a mi két irányban üdvös: először mitigálja a mesterséges spekulácziót, másodszor megóvja a monarchia két államának pénzügyi érdekeit.«

Teljes egészében elfogadom e kijelentés igazságát. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Azt

Digitized by Google

mondta Hegedüs Sándor, ha a kivitel emelkedni fog, a prémiumnak eo ipso aránylagosan csökkenni kell és ez két irányban lesz üdvös: először okvetlenül szelidíteni fogja a protekcziós czukorpolitika terén felburjánozott spekulácziót és másodszor biztosítani fogja magát az államot a további pénzügyi áldozatok követelhetése ellen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igen tisztelt képviselőház, ezt a kérdést másképp felfogni nem lehet.

És csakis a szabadelvű politika következetességének és annak illusztrálására, hogy milyen őszintén viselik ott szívökön Magyarország érdekeit idéztem Láng Lajos előadónak a múlt év junius havában benyújtott azt az indokolását, a mely a czukorprémium felemelését az 1888-iki törvény intencziójával akarja leplezgetni és arra akarja ezt a kártyavárat felépíteni. Hát, t. ház, erre semmi jogczímük nem lehet.

Még az 1888-iki borravalós politika sem akarta azt az összeget a messze távol eső jövőben sem fokozni és hogy ha önök azt minden gazdasági és finánczíális okok ellenére a múlt évben mégis megtették, ne akarják azt annak a korszaknak a számlájára tukmálni, a melynek úgyis elég finánczíális bűne és hibája volt egymásután felhalmazva.

Vallják be, t. ház, az igazi okot, hogy a megcsökkent 1·60 krajczáros prémium kevés volt már az ausztriai czukoriparnak és ez újabb áldozatot követelt. És természetes, hogy akkor ily nagy fontosságú tekintetek mellett minden más indokoknak háttérbe kell szorúlni és vérző szívvel tiltokozunk bár a theoriában, de nyugodtan oldjuk meg a tárczát a gyakorlatban. Hát, t. ház, ez az a megcsökönyösödött kiegyezéses politika, a melyre bizonyára rámondaná ismét a múlt század költője: a juh mert együgyű ő, gyapja százszor nyírva kinő! *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezekben akartam kimutatni a prémiumos czukoradórendszernek a magyar pénzügy szempontjából való kihatásait és most, t. ház, áttérek azokra a szempontokra és körülményekre, a melyek ezen törvényjavaslatból kifolyólag a magyar mezőgazdaságot érinthetik, illetve tényleg érintik.

A tisztelt előadó, Neményi Ambrus úr volt szíves ezt a törvényt alárendelt jelentőségűnek minősíteni, a melynek ötletéből nagyhorderejű preczedensek le nem vezethetők. Hasonlag arról az oldalról Chernel Ferencz t. képviselőtársam azt a véleményét fejezte ki, hogy bennünket nem a közgazdasági szempontok vezérelnek akcziónkban, hanem pártszempontok.

A mi az első kifogást illeti, hogy tudniillik ez a törvény alárendelt fontosságú: egyáltalán nem fogadhatom el. Nem pedig azért, mert az a kérdés, hogy a magyar állam háztartása kilencz millió összegnek megfelelő arányban terheltessék-e meg vagy sehogy: egy államban nem minősíthető jelentéktelen dolognak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És én példának okáért a magam szempontjából sokkal fontosabbnak tekintem, mintha egy vasuti vállalat létesítésével vagy ehhez hasonló természetű dolgokkal van igénybe véve — a mint az a közelmúlt törvényhozási szezonban is történt — a ház munkarendje. És ha tényleg oly csekély jelentőségű ez a javaslat: miért helyez annak keresztülvitelére oly végtelen nagy súlyt az a párt, a melyhez az előadó úr is tartozik? Nem, tisztelt előadó úr, mi átérezzük ennek nagy fontosságát — egyáltalán nem pártszempontból — hanem magának az ország érdekeitől vezéreltetve. Ez a vád — ha mi pártszempontból cselekszünk — egyébként egyáltalában nem új keletű, felhozta már az ellenzékkel szemben a prémium-kérdésnek múlt évi tárgyalása alkalmával is maga a t. pénzügyminiszter úr, jóllehet akkor sem lehetett oka panaszkodni a tárgyilagos vita hiánya miatt. És mi ezzel szemben csak arra hívatkozhatunk, a mit Láng Lajos képviselő úr, a t. előadó úr elődje mondott, hogy ez a kérdés eminenter politikai kérdés és egészen jogosúltnak és logikusnak tartja az önálló vámterület hívei részéről. És ugyanekkor elösmerte, hogy a czukoradó ránk nézve több hátránynyal mint előnynyel jár és oly adónem, a melyből Ausztriának sokkal több haszna van, mint a magyar kincstárnak!

Hát, midőn Láng Lajos képviselő úrnak ezen szavaira hívatkozni bátor voltam, ismét kénytelen vagyok kiterjeszkedni egy félhivatalos szócsőnek egy czikkére, nevezetesen: midőn, ha jól emlékszem, ezt a mondását szintén idézte Barta Ödön t. képviselőtársam és erre vonatkozólag tévedések és botlások czímén egy czikk jelent meg abban a szócsőben, mely azt mondta, hogyha Barta Ödön képviselő Láng Lajost értette a jeles közgazdász alatt, akkor csak abban van igaza, hogy Láng Lajos ismert jeles közgazdász, de hogy Láng Lajos a Barta Ödön képviselő által felolvasottakat mondta volna, arról nem tudnak semmit és azt, hogy mondta volna, egyáltalában senkinek nem sikerülhet bebizonyítani és egyúttal erkölcsi leczkét ad arra nézve, hogy ha obstruálnak, legalább tanúljanak valamit.

Úgy látszik, hogy mi tanúlunk egy kicsit, hanem annak a hivatalos szócsőnek vezérczikkírója nem olvasott semmit a czukoradó-tárgyalási naplóból és egyáltalán nem olvasta a saját közgazdászának beszédét. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nos hát, ha a t. túloldalnak oly előkelő

Digitized by Google

finánczkapaczitása részéről is így mérlegeltetett a czukoradótörvényjavaslat, a melynek bázisát a most vitatott prémiális rendszer képezi: kétszeres kötelességünk nekünk is ezeknek a kérdéseknek fontosságát hangsúlyozni és azokkal lehetőleg foglalkozni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem állítanám az igazat és szavaim nem gondolkozásom visszatükrözői lennének akkor, ha kétségbe vonnám azt a tagadhatatlan tényt, hogy a magyar mezőgazdaság jelenlegi szorongatott anyagi helyzetében a czukorrépa termelésével magának tetemes anyagi előnyöket biztosít; jól tudom, hogy sok vidéken, az évnek hosszú időtartama alatt a munkás kezek jó nagyrészének megélhetési alapot teremtett ez a mívelési ág; szóval, t. képviselőház, teljesen tudom méltányolni annak a statisztikának a jelentőségét és fontosságát, a melyre úgy a t. pénzügyminiszter úr a múlt évben, mint az előadó úr julius elsői beszédében hivatkozott. De viszont ezzel kapcsolatban azt a kérdést kell, hogy feláll ítsuk: ha vajjon egyenes arányban állanak-e azok a szolgáltatások, a melyeket az anyagot feldolgozó gyárak maguknak a termelő gazdáknak nyújtanak, viszonyítva azon ellenértékekhez, a melyeket a mezőgazdaság istápolgatásának jogczímén a gyárak maguknak megkövetelnek? Vagyis, t. ház, hogy a mezőgazdaságnak fizetett értékek fejében nem húz-e magának más utakon, más módokon uzsorakamatot a feldolgozó czukoripar? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hogy erre a kérdésre minden elfogúltság nélkül megfelelhessünk, csak egy tényt kell konstatálnunk és ez az: rekompenzálva lesznek-e a termesztők kellő mértékben a gyárak által termelvényeikért; igen-e vagy sem?! *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem vagyok e tekintetben szakember és így, t. ház, kötelességem oly férfiúnak az átlagos kiszámítását tekintetbe venni, a kit e tekintetben irányadó tekintélynek a t. túloldal is bizonyára elismer. Mudrony Somának a répatermelés jövedelmezőségét tett számításait veszem alapúl. Ő ugyanis azt mondja, hogy az átlagos számítások szerint kedvező és alkalmas talajon 10 évi átlagban a czukorrépa katasztrális holdanként és évenként legalább 140 métermázsát szolgáltat. A répa minimális ára szerint az egész európai kontinensen 1 és 1·30 krajczár között váltakozhatik. Ennek következtében egy katasztrális hold brutto hozama 1·40—1·82 forintra tehető. Ehhez hozzájárúl a takarmányúl szolgáló répaszelet, a mely a mezőgazdaságra nézve tápanyagúl használtatván, rendkivül fontosságú. Ez a termesztett répának 25%-át teszi és az áron felül a gazdáknak ingyen szolgáltatják vissza. Értéke katasztrális holdanként szintén 30—40 forint; végre hozzászámítandó a répalevél, a mely az újabb kutatások szerint bebizonyíthatólag szalmával keverve igen jó takarmány; ennek értéke is 10—20 forint. Szóval egy katasztrális hold nyers hozadéka 180—240 forintot tenne ki. És ha ebből tiszta hozadékúl csak 30%-ot is veszünk, már ez oly eredmény, a melyet más vetemény Magyarországon nem szolgáltat.

T. ház! A répa jövedelmezőségének ezt az átlagos kiszámítását a külföld mezőgazdasági statisztikái fényesen igazolják, a mennyiben Franczia országban egy katasztrális hold (1600 négyszögöl) hozama átlagban 1000—1200 frankig is váltakozik. A mi hivatalos mezőgazdasági statisztikánk is igazolja a papiroson a Mudrony kiszámításának helyességét, de jól tudjuk, hogy azok minő utakon és megbízhatósággal készülnek el és én czélszerűbbnek tartottam a czukorgyárakkal kötött szerződéseket, az élet tapasztalatait az átlagos tiszta hasznot kikutatni. És az eredmény az lett, hogy a czukorrépatermesztés jövedelmezősége épen nem mutat fel oly fényes eredményt, nem pedig azért, mert a gyárak beváltási átlagúl a minimális 1 forinton jóval alább mozognak és csak 70—80 krajczárt fizetnek.

Vagyis, t. ház, már ezzel a módosítással is egy hatalmas összeget húz el a mezőgazdaság szájából az államtól különben is kedvezményekkel favorizált és szutenirozott czukoripar. És hogy ezen állításom a valóságnak tényleg megfelel, azt mi sem igazolja fényesebben, mint az, hogy példának okáért Szabolcs vármegyében és Zemplénmegyében a gazdák, a kik kiválóan alkalmas talajon a czukorrépa művelését nagy szorgalommal űzték, azt lassanként abbahagyják.

Neményi Ambrus előadó: Zemplénben?

Mezőssy Béla: Zemplénben is, Szabolcsban is. Zemplénben kénytelen a szerencsi czukorgyár az Andrássy-féle uradalmat kibérelni, mert nincs elég termelője. És bizonyára ezt nem azért tették, mert talán más termesztményeikkel nagy eredményeket érhetnek el, hanem azért, mert a kartellirozott gyáraknak az eladó közönség teljesen ki van szolgáltatva.

És, t. ház, ezen körülmények tudatában nem helyezek én valami kiváló nagy súlyt azokra a gazdasági egyesületi feljajdulásokra, a melyek a mi akcziónk ellen vannak irányozva. Elsősorban nem helyesek azért, mert azokat a feljajdulásokat a »Magyar Ujság« csodálatos jóslási képességgel előre megprófétálta, valamint a közelmúltban a vidékről özönlött bizalmi özönvizek áradata is ott előre tudva volt; hát úgy képzelem, hogy a feljajdulás valamint a bizalom forrása is egy szobából, a főispáni bürókból fakadt, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* az pedig tudvalevőleg a központi kommandó rendszere szerint dolgozik; mondom, ez okból sem tart-

Digitized by Google

hatom oly fontos jelenségnek, a mely a mi meggyőződésünkre nyomást gyakorolhatna, de meg másrészt azok a kétségbeesett gazdasági egyesületi feljajdulások azt a benyomást teszik reám, mintha egy szegény ember — a kinek kunyhója lángokban ég — a szomszéd házának cserepes tetejére másznék fel azzal a czélzattal, hogy annak szalmafüstjétől ez lángra ne lobbanjon. A dédelgetett czukoripar feljajdulását érteném, hiszen a kényeztetett gyermek kétségbeesik, ha igazságos rendszabályokra fogják, de hogy miért siránkozik akkor a mostoha gyerek: azt megérteni nem tudom. *(Tetszés balfelől.)*

Hiszen a mi a jelenlegi helyzetet illeti, jól tudjuk mi azt, hogy abból, hogy a prémiumot megszavazza-e a magyar országgyűlés vagy sem, abból a magyar mezőgazdaságnak egy árva krajczár kára vagy haszna sem lehet. Ennek a törvénynek a hatálya csak egy esztendőre szól; a répatermelő gazdaközönség szerződésileg megszavazott fix árra már le van kötve; se többet, se kevesebbet nem kaphat termesztményeért: miért akarja hát az orvosságot bevenni ő akkor, a midőn másnak fáj a feje?

Vagy a magyar mezőgazdaság répatermelő osztálya már annyira előrelátó, hogy egyéb bajai híján már a jövő évben bekövetkezhető fejfájás ellen most akarja megrendelni a reczipét. Ez, t. ház, túlzott és oknélküli óvatosság és előrelátás. Mert még ha attól tartanak is, hogy a szerződés lejárta esetén leszállítják a gyárak üzemüket és tönkre megy a magyar mezőgazdaság czukorosztálya, hát én az aggodalmat igen alap nélkül valónak tartom és e lehetőségtől nem félek; pedig én is magyar mezőgazda vagyok, — és sokan vagyunk ilyenek e párt tagjai között — és bizonyára legjobb tudásommal és képességemmel nemzetünk mezőgazdaságának csak javát akarnám — nem félek ettől a lehetőségtől, mert jól tudom, hogy az előállított anyagért kevesebbet — mint a mit most fizetnek gyáraink — nem adhatnak a magyar termelő közönségnek; és ha megszűnne a prémiumos rendszer, annak a mezőgazdaságra semmi káros kihatása nem lenne, *(Úgy van! balfelől.)* legfeljebb $^1/_2$ vagy $^1/_4$% kevésbbé jól kamatozna a befektetett nagy tőke. És ez utoljára is nem oly végnélküli nagy kalamitás, hogy ezért a magyar gazdaközönségnek kelljen meghúzni a tűzjelző harangot! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy következménye bizonyosan lenne a prémium megszüntetésének és ez az eredmény az én szememben teljesen kasszálná az esetleges időleges összes hátrányokat: megszűnnének a mezőgazdák és a fogyasztó közönség zsebére alapított kartellek *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a czukoripar terén is érvényesülne a kereslet és kinálat egészséges törvénye. És hogy ennek az eredménynek a közgazdaság és a közfogyasztás szempontjából mily üdvös eredményei lennének, azt hiszem, azt a t. túloldai sem vonhatja kétségbe, mert én, t. ház, ezt a kartellkérdést kiválóan veszélyes jelenségnek tartom.

Ha, t. ház, Smith Ádám a prémiumokat az állam vérszopó állatainak nevezhette el: nem túlozok egy cseppet sem, ha a kartellek azon formáját és rendszerét, a mely a magyar czukoripart hálójába kerítette, én is valóságos piócaszervezetnak tekintem; egy olyan egészségtelen alakulásnak, a mely zsibbasztólag hat a termelőre és igen nagy hasznot emel el a fogyasztó zsebéből is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Vannak — elismerem — a kartelleknek olyan alakulatai, a melyeknek úgy lehet nemzetgazdaságilag üdvös eredményök és kihatásuk van.

A t. pénzügyminiszter úr is 1896. június hó 20-án a czukorprémium emelése érdekében tartott beszédében hangsúlyozta és e tekintetben én is osztom az ő nézetét, hogy ha a kartell szervezete csak azt czélozza, hogy a termelés a végtelenségig ne fokoztassék, a mi természetszerűleg túlprodukcziót, üzembeszüntetéseket és ebből kifolyólag tömeges munkáselbocsátások veszedelmét rejtené csirájában, mondom, ha a kartell csak ilyen eredményeket szándékozik elérni, akkor annak határozott létjogosúltsága van.

Nagyon könnyű bebizonyítani, hogy a czukorkartellek nem ilyen czélzattal teremtvék. Egyébként a czukorgyárosok felette naiv emberek lennének akkor, ha ilyen alakban a saját jól felfogott érdekök ellen cselekednének; hiszen a prémiumok, a mint a t. miniszter úr állítani szives volt, épen a túlprodukczió meggátlása czéljából igénybe vett kényszereszköz az állam részéről; a gyárosokkal szemben határozott biztosíték arra nézve, hogy őket azért a bajok semmiesetre sem érhetik, a mi ellen a kartell alapján való védekezést a t. miniszter úr is jogosúltnak ismerte el.

Vagyis, t. ház, itt én a t. miniszter úr felfogása között egy kis logikai ellentétet vélek felfedezhetni. Vagy áll az — jó, és ezt én is elfogadom — hogy a prémiumok a túlprodukczió megszüntetésére alkalmas eszközök; de akkor nincs szükség ugyanennek a czélnak elérésére, kartellra. Vagy ha van szükség kartellokra, akkor igazán nagyszabású fényűzés még kilencz millió prémiumot is adni oly czélra, a melyet egészséges kartellirozás útján el lehet érni. Szóval vagy az egyik vagy a kartell vagy prémium; de prémiummal is támogatni a czukoripart; és viszont a kartellek kénye-kedvének is kiszolgáltatni a termelő és fogyasztó közönsé-

Digitized by Google

get: ez valósággal egy rókáról két bőrt nyúzás megengedhetlen politikája.

Egyébiránt, t. ház, tévedésben van a t. miniszter úr — megjegyzem, hogy minekutána ez ügyben még a jelen tárgyalások folyamán nyilatkozni nem tartotta szükségesnek, kénytelen vagyok teljes jóhiszemű feltevéssel, hogy tudniillik a t. miniszter úr financziális meggyőződésén nem változnak oly rohamosan meg, mint példának okáért az összkormány katonai és egyéb nézetei, a múlt évben a kartell kérdéséről mondott nyilatkozatait alapúl venni és azokra vonatkozólag megtenni ellenvetéseimet — mondom, igen nagy tévedés a t. miniszter úr részéről az a képzelődés, hogy a czukorgyárosok azért kartelliroznak, mert a túlprodukczió veszélyeitől tartanak. Hiszen ez a veszély először is a prémiumos politika biztos oltalma alatt semmi esetre sem fenyegetheti: nekik annál jobb, mentől többet termelhetnek, mert annál több jutalékra van a jelenlegi érvényben levő törvény szerint jogosultságuk és annál többet exportálnak; és másodszor pedig köztudomású tény, hogy a gyárak annyira messze állanak ettől a veszedelemtől, hogy nagyobb mennyiségű répaanyag beszerzését önmaguk is szükségesnek tartják az által elérni, hogy ezer holdakra menő nagy uradalmakat bérelnek ki épen répatermesztés czéljából maguk a czukorgyárak. Ilyen eset példának okáért a szerencsi czukorgyár, a mely az Andrássy-uradalmat bérelte ki. Hát feltehető az logikusan, hogy ha a gyárak túlprodukcziótól tartanának: önmaguk kötnék le magukat nagy anyagi felelősséggel és gazdasági rizikóval járó nagy bérletek kötésének. Szerintem ezt az eshetőséget feltenni képtelenség és így a kartellek is bizonyára nem olyan bajnak a meggyógyítására alakúltak, a melynek se hire, se hamva nincs.

Hanem igenis alakúlnak az én véleményem szerint kettős czélzattal: először — és ennek kihatását a gyakorlati életben is teljesen észlelhetjük — a répa árának mesterséges úton való lenyomására; másodszor pedig: a fogyasztásba átmenő czukor árának a megdrágítására. Az első czélt elérik a széltében csiripelt rayonirozás segélyével.

Azt mondotta a t. miniszter úr, hogy miután az egyik fél, tudniillik a gyárosok részéről a leghatározottabban tagadásba vétetik a rayonirozás létezése, míg viszont a másik oldalról tudniillik a termelők részéről az állíttatik, ezt a dolgot bizonyítani nagyon nehéz, és mert a puszta negáczióval pozitiv tényt felhozni nem tudunk. Igaz, hogy egyiknek sincs a zsebében a szerződés, a mit a szövetkezett gyárak a mi meggyőződésünk szerint tényleg megkötöttek és az is valószínű, hogy azt nem igen fogják ellenőrzés szempontjából se a t. miniszter úrnak, se nekünk elküldeni, de azért a gyakorlati viszonyok határozott bizonyítékot nyújtanak erre nézve. Méltóztassanak utána nézni, hogy köt-e egy gyár is oly termelővel répatermesztésre szerződést, a mely nem az ő rayonjába tartozik; pedig az a gyár esetleg öt-tiz krajczárral többet is fizet métermázsánkint, a termelő szivesebben lépne szerződésre vele, talán a gyár is, mert jobb anyagot kap, még sem teszi, inkább földbérletek obligóját veszi a nyakába. Miért? Talán azért, mert különös kedvtelése annak a gyárnak magyar bérlővé lehetni? Bizonyára nem azért, hanem azért, mert köti a kartell nyűge.

És mindeme veszélyes jelenségek fenforgása esetén bizonyára édes kevés biztosítékot nyujt a magyar gazda közönség részére a t. pénzügyminiszter úrnak a mult évben elmondott beszéde: a midőn itt azt mondotta »magánjogilag alig van a kormány abban a helyzetben«, hogy a kartellekhez hozzáférhessen és tiltó rendszabályokat léptessen életbe *(olvassa)*: »ennélfogva hogyha a kartell jogosulatlanúl az áraknak emelésére vagy a nyers termények árának csökkentésére irányúlt, akkor az kétségkivül közgazdaságilag meg nem engedett dolog, azonban magánjogilag a kormány nincs abban a helyzetben, hogy hozzá férhessen és tiltó rendszabályokat léptessen életbe.« Egyúttal beszéde végén azt is mondotta: »Bizonytalan támpontra nem támaszkodhatik. És épen ezért a tekintetben miután bátor voltam felfogásomat a kartellekre nézve jelezni, azt hiszem a t. ház belenyugszik abba, ha kijelentem, hogy igenis kész vagyok a legbehatóbb megvizsgálás tárgyává tenni és kapcsolatosan a czukoradó kérdésének végleges rendezésével, — ha egyáltalában lehetséges, — megtenni adminisztrativ úton mindazt, hogy a gyárosok a termelőkkel szemben, és azok károsítására szövetségeket létesítsenek.«

A t. miniszter úrnak erre a kijelentésre azt vagyok bátor elsőben is megjegyezni, hogy tanuló korom óta, a mikor irálytani gyakorlatúl ezt a feladatot kaptam fel, soha egy rakáson ennyi sok feltételes okhatározói mellékmondatot nem olvastam. És tudvalevőleg a feltételes okhatározói mellékmondatok: ha kijelentem, ha nem gátolja semmi, ha egyáttalában lehetséges, és végezetre a tanulmányozás és vizsgálat elrendelés mindmegannyian olyan kormányzati reczipék, a melyekből ugyan egész nyugodt lélekkel meghalhat a beteg; olyan methodusok, a melynek teste alatt az egész kényes kérdés egyszerűen az akta-csomók poros világába van eltemetve.

És szerintem ez a kérdés sokkalta fontosabb, semhogy azt ilyen úton egyszerűen el lehetne ütni. Véleményem szerint nem állhat meg a

Digitized by Google

t. miniszter úr azon kijelentése, hogy ezzel a kérdéssel csak adminisztrativ úton lehet segíteni. Isten ments! az adminisztrativ intézkedések eredménye igen sok esetben, jól tudjuk, annyi, hogy semmit sem csinálnak s az akták martaléka lesz a nagyfontosságú ügy. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Törvényhozási úton kell és szükséges a bajok szanálásáról gondoskodni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És erre — a nélkül, hogy magánjogilag bármiféle sérelem is idéztetnék elő a gyárakkal szemben, — van alkalmatos fegyver és eszköz kezükben, — mutassa meg még végre a t. túloldal, hogy ha a czukoripar fejlesztése érdekében tudott törvényeket, tudott határozati javaslatokat hozni, úgy a magyar mezőgazdák érdekeit is nem pusztán csak miut hangzatos jelszót viselik ajkukon, hanem őszinte szivvel igyekszenek segíteni terheiken is. És majd meg méltóztatnak látni, hogy épen mi, a kikkel szemben most jónak látja kidoboltatni és kikürtöltetni a magyar mezőgazdaság igazi érdekeivel való nem törődés könnyelmű és minden alap nélkül való vádját, mi leszünk az elsők, a kik elismeréssel fognak adózni a kormánynak, ha a gazdaközönség ügye bajos helyzetén csak a legkisebbet is lendíteni hajlandó. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébként a t. szabadelvű párt ily irányú intézkedések megtételére kötelezve is van; kötelezve van — jóllehet a t. miniszter úrnak általam imént idézett felszólalása ezzel az obligóval nem igen látszik teljesen azonosnak lenni; de mégis kötelezve van; mert a pénzügyi bizottság a mult év 1896. junius hó 14-én benyujtott jelentésében a következő igéretet tette meg:

»Hogy gondja lesz a pénzügyi bizottságnak arra, miszerint a mezőgazdasági részről felpanaszolt és a czukorgyárosoknak tulajdonított kartelltörekvésekkel szemben a czukorrépa mesterséges árcsökkentése elkerültessék.«

És én remélem is, hogy az az igéret tényleg be is fog váltatni s a t. miniszter úr is be fogja látni, hogy a rayonirozásokkal szemben feltétlenül törvényhozási intézkedésekre van szükség, mondom, remélem az igéret beváltását és pedig nem azért, mintha talán arról lennék meggyőződve, hogy a szabadelvű párt semmi sürgősebb kötelezettséget nem ismer, minthogy igéreteinek tuczatszámra menő váltói közül épen ezt az egyet váltsa be haladéktalanúl, hanem azon okból, mert Ausztriában is a rayonirozások és kartellek ellen a legerélyesebb akczió indúlt meg és az észlelt bajok orvoslására törvényhozási intézkedések megtételére az előkészületek már tényleg folyamatba tétettek. Tudvalévő dolog pedig az, hogy a mi kormányunk és az osztriai kormányzat között oly sajátságosan egyöntetű magnetiko-elektrikus összeköttetés rejlik, hogy annak a hipnotikus összeköttetésnek a nyomása alatt még az állomásokról a csengő harangokat is levétettük az idén azért, mert Ausztria is tavaly levétette, és így nyugodtan remélhetjük, hogy a »mitgenommen mitgefangen« elvénél fogva egyszer onnét kiindulólag nem hátrányos, hanem előnyös kezdeményezésnek leszünk feltétlen utánacsinálói! Erre a körülményre támaszkodva remélem én azt, t. ház, hogy a kormány és a szabadelvű párt a kartellekkel szemben is hasonirányú akczióra fogja elhatározni magát!

Ezekben akartam, t. ház, ennek a javaslatnak káros oldalait megvilágosítani és ezúttal a t. miniszter úrnak még csak két állításával szándékozom foglalkozni: azt volt szives állítani, hogy ő semmi súlyt nem tulajdonít annak, hogy az a kérdés nem a kiegyezési ügyekkel kapcsolatban, hanem előzetesen lesz megoldva, nemcsak a keretéből kiesőleg nem tulajdonít annyival kevésbbé, mert a czukorprémium felemelésének kérdése nem is illeszthető be azok közé a törvények közé.

Bocsánatot kérek, de ezt az állítást nem fogadhatom el. Hiszen a mikor a prémium felemelésének a kérdése a múlt évben előkerült, maga a pénzügyi bizottság előadója is elismerte, hogy ezt a kérdést a kiegyezési kérdésekkel kapcsolatosan kell tárgyalni; a mint ő mondotta, azért terjed a törvény hatálya csak egy évre, »hogy ezt a kérdést a többi kiegyezési tárgyaktól nem kiszakítva, hanem a többiekkel együttesen lehessen megoldani.«

És ez természetes is, hiszen a vám- és kereskedelmi szövetség egész határozottan rendelkezik, hogy a czukoradó kérdését annak keretében kell tárgyalni. De azt mondta a miniszter úr, hogy nem a prémium nagysága szempontjából, hanem a restituczió és az elszámolás kérdését illetőleg. Bocsánatot kérek, ez csak szőrszálhasogatás. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ha a particzipáczió felett parancsolólag kell hogy a vám- és kereskedelmi szerződés intézkedjék: akkor mennyivel inkább lényeges kérdés az, hogy minő legyen az a fix összeg, a melynek terhében az egyik vagy másik államnak részesülni kell, akkor mennyivel czélszerűbb ennek a kérdésnek az eldőlését is a kiegyezés sikerültével határozott összefüggésbe hozni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* De ez az eljárás, hogy akkor, a midőn a megkötendő kiegyezés elé épen a túloldalról oly rettenetes akadályokat gördítenek és horribilis követelésekkel lépnek elő, hogy mi ekkor csupa jóindulatból előlegezzünk a jó reménység fejében öt milliót és affajta eljárás számba mehet, mintha verekedés előtt átadjuk ellenfelünknek a kardot. Úgy gondolom,

Digitized by Google

hogy a t. miniszter úr nem kártyajátékos, de a miniszterelnök úr, a ki tudvalevőleg bokros teendői közepett is meleg érdeklődéssel viseltetik a tarokk iránt, át fogja érteni hasonlatomat, hogy ha én a kormány eljárást ahhoz a játékoshoz hasonlítom, a kinek rossz kártyája van a kezében és úgy képzeli megnyerhetni a játszmát, hogy kivágja a skizt. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Kormányunk a lehető legkevésbbé biztató auspiciumok mellett megy neki a kiegyezési kérdéseknek — ha ugyan addig életöknek fonalát ketté nem rágják a sáskák — de még ekkor is megbocsáthatlan hiba a prémium kérdésén keresztül siklani úgy, hogy legalább az parancsolólag már most mondatnék ki, hogy ezentúl viselje mindkét állam a maga exportjának a prémiumát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondotta erre a t. miniszter úr, hogy az új kiegyezésben határozott biztosítékot nyert arra nézve, hogy ez a jogos követelés teljesíttetni fog. De hát ha ott tényleg megvan a jó szándék, mért nem igtatták már törvénybe a múlt évben; miért nincs az egy szakasz alakjában márt most benne a javaslatban és mért kellett nekünk csaknem egy félmilliót már eddig egy év alatt és valószinűleg újból ugyanannyit fizetni és csak jó reménység igéretével miért járunk mi jól? Azt mondhatja a miniszter úr, hogy ez a kérdés véglegesen csak a kiegyezés keretében oldható meg: igaz, elismerem, de ezt a törvénybe lehetett volna iktatni előbb is utólagos elszámolás terhe mellett és az a kiegyezés mit se prejudikálna.

Én, t. ház, a miniszter úr jóakarata és jóhiszeműsége felől teljesen meg vagyok győződve: de ki biztosít bennünket a felől, ha az a fél, a kitől az igéretet nyerte, csakugyan szavának áll?

Jól mondta már múlt évben Polónyi Géza t. képviselőtársam, a mikor t. miniszter úr azt az igéretet bejelentette, hogy a miniszter úrhoz képest Ézsau egy kipróbált uzsorás volt. Mert ő legalább egy tál lencsét kapott az örökségeért, mig a miniszter úr a jogtalan fizetett és fizetni szándékolt egy millió fejében kapott egy összkormányi igéretet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, ha a t. ausztriai kormány megtudja, hogy neki minden szóbeli igérete egy-egy milliót hoz be, tuczatszámra fogja osztogatni azokat az államháztartás költségeinek fedezésére és egy év alatt minden államadósságot letörleszthetnek. De tegyük fel, hogy tényleg meg is van ott a jóakarat az adott szó beváltására: ki tudja meg, van-e részökre a lehetőség? Minden elfogúltság nélkül mondhatom, hogy nagy prófétai ihlet kell ahhoz, hogy valaki előre megérezze és még még is bizzon abban, hogy a kiegyezési kérdések felett a jelenlegi ausztriai kormány nyugodtan diszponálhasson. És ha nem diszponálhat; mi akkor fizethetünk nyugodtan és sebtapaszúl cserébe kaptunk egy miniszteri igéretet. Bocsánatot kérek: én ezt az alkut igen rossz eredményűnek tekintem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt, hogy a miniszteri igéretek, még ha nem is egy kormány, hanem két kormány részéről; nem is zárt ajtók mögött, hanem az egész világ színe előtt tétetnek meg, mily nagy biztosítékot képezhetnek az eredményre vonatkozólag, szabad legyen hivatkoznom az osztrák és magyar kormányoknak a londoni konferenczián 1877-ben, tehát épen 10 év előtti megállapodásra, a melyet az akkori magyar államtitkár Wekerle Sándor 1888. évi márczius hó 3-án jogos önérzettel be is jelentett az országgyűlésnek ilyeténképen: »Úgy Ausztria, mint Magyarország kormánya a londoni internacionális konferenczián leghatározottabban kifejezést adott annak, sőt morális kötelezettséget is vállalt az iránt, hogy hajlandó a prémiumok megszüntetéséhez hozzájárúlni.«

Hogy úgy Ausztria, valamint Magyarország a világ előtt vállalt morális kötelezettségének mennyire igyekezett megfelelni, arra Isten kegyelméből itt a legjobb bizonyíték, hogy íme most már másodízben még július hó 14-én is, a mai napon is a czukorprémiumok felemeléséről tárgyalunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennyire lehet bízni, t. ház, a morális garanczíákban.

Ilyen viszonyok és körülmények között, t. ház, a mikor kilencz év tapasztalata győzött meg bennünket arról, hogy mily sokat érő biztosíték az erkölcsi tanácsok alapján nyújtott igazat: én azt hiszem, nemcsak joga, hanem határozottan kötelessége ellen való mulasztás számba mehetne az az eshetőség, a mit ránk disputálni akartak, hogy tudniillik e javaslatokkal szemben a legerélyesebben föl ne lépjünk. És a midőn tényleg megtettük azt, a mit megtennünk kötelességünk volt, nincs senkinek sem jogczíme ahhoz, hogy bennünket olyas mozgalmak elkövetésével vádoljon meg, a melyek bármi tekintetben is akár a magyar közgazdaság, akár a pénzügy rovására mehetnek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egész vitánk folyamán tárgyilagos hang, mérséklet uralkodott: nincs szándékunkban és nem is lesz, sem az oknélküli botrányok, sem a parlament tekintélyét sértő jelenetek előidézésére. Bárki is, a ki higgadtan és elfogulatlanúl, a pártszempontok mellőzésével ítéli meg a mi törekvésünket és eljárásunkat, beláthatja, hogy a mi szerepünk a defenziva és mint végszükséget

Digitized by Google

alkalmazzuk pusztán az offenzív hadviselést. Mi nem támadunk, t. ház, hanem mert megtámadva látjuk nemzetünk jogait; veszélyeztetve látjuk anyagi érdekeinket. És, t. ház, ebben a hadjáratban nem győzhet a numerikus többség; nem jó taktikát követnek akkor, ha azt hiszik, hogy hivatalos lapjaiknak féktelen támadásai, akár a kilátásba helyezett szigorú rendszabályok bennünket elfoglalt állásaink odahagyására kényszeríthetnének. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem, t. ház, a párhuzamos ülések réme nem ijeszt meg: sőt ellenkezőleg kitartásra buzdít.

Egy nagy magyar irótól, — a kit a t. túloldal jónak látott a legközelebbi választásoknál elejteni, — a midőn azt kérdezték, hogy nem terhes-e reá nézve az túlságos szellemi munka, a melylyel magát naponta megerőlteti, azt felelte: Hiszen írni nem munka, hanem élvezet! Hát mi is azt feleljük arra a fenyegetésre: egy és ugyanazon nap első szakában felvenni a harczot azért, hogy az évtizedeken át tűrt anyagi kijátszatásoknak végre-valahára vége szakadjon; s a nap másik szakában lankadatlanúl megállani a gáton azért, hogy a magyar sajtó szabadságának szárnyait ne nyügözhesse le semmiféle földi hatalom: ez a hadjárat, ez a hadviselés, t. túloldal, a mi részünkre nem megerőltetés, nem fárasztó munka: hanem gyönyörűség. *(Élénk helyeslés a szélő baloldalon.)*

A kormánynak kötelessége ebből a helyzetből kibontakozást keresni és ezt nem jogtalan támadásokkal, nem a kihívást czélzó feleselésekkel: hanem a baj beismerésével és alkalmas gyógyszer keresésével lehet pusztán elérni. Ilyen a nemzet életébe vágó kérdéseknél se taktikai szempontok, se pártérdekek sem innét, sem a túlról nem játszhatnak szerepet: itt csak egy kérdés dominálhat, a szerzett jogok csorbíthatlan épségben tartása és az ország érdeke. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha kormány a háta mögött álló többség nagy erejében bizakodva minden jogos törekvésünknek ellene szegül, akkor a mi tevékenységünk további folyamát és indító forrását az fogja képezni, hogy egy ilyen kormánynyal szemben, a melynek nincs sem érzéke, sem akarata a nemzeti jogok biztosítására, és elhatározását makacs következetességgel érthetetlen álszeméremből föléje helyezi a közjó érdekeinek: egy ilyen kormánynyal szemben nekünk is kötelességünk védekeznünk a végletekig. S a felelősség súlya ezek után a harcz eredményét illetőleg, t. ház, nem reánk, hanem az önök vállaira fogja helyezni az elfogulatlan közvélemény.

Ebben a tudatban és ettől vezéreltetve a törvényjavaslatot el nem fogadom, hanem csatlakozom a benyújtott határozati javaslathoz. *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Lázár Árpád jegyző: Szentiványi Árpád!

Szentiványi Árpád: T. ház! *(Halljuk! Halljuk.)* A czukoradóról szóló törvény meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásánál azon t. nemzetgazdász urak, a kik a törvényjavaslat elfogadását ajánlották s a kik másfél milliónyi újabb terhet az ország vállaira rakni ajánlották, úgy tüntetik fel ezen törvényjavaslatot, mintha ez tisztán a mezőgazdaság érdekében és talán az azzal összeköttetésben lévő mezőgazdasági munkások érdekében lenne.

T. ház! Eltekintve attól, hogy azon nemzetgazdász urak, jelesül talán Arányi Miksa t. képviselő úr, nem igen szokott a mezőgazdaság érdekéért valami nagyon rajongani és mégis úgy tünteti fel magát, mint a mezőgazdaság védőjét; de, t. ház, még az igen tisztelt előadó úr is ezen törvényjavaslat el nem fogadásától félti a mezőgazdaság nagyobb megrázkodtatását. Bocsánatot kérek, hogy ennél a kérdésnél megállva, megvilágítani kívánom, hogy vajjon igazán a mezőgazdaság érdekében kívánják-e ezen törvényt meghozatni; vagy talán a mozgó tőke, a milliomos magyarországi és ausztriai czukorgyárosok érdekében? *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. ház! Eltekintve attól, hogy ezen törvényjavaslat az ausztriai abnormis viszonyoknál fogva törvényerőre emelkedhetik-e vagy sem, erről szólani nem akarok, mert azt tartom, hogy ha Ausztriában nem fog életbelépni, akkor megszünik a törvényereje nálunk is; de felemlíteni azért kénytelen vagyok, mert hiszen akkor hiábavaló munkát végzünk, hiszen akkor ebben a nyári idényben a feles számmal levő gazdaközönségből származó képviselőknek, a helyett, hogy otthon az idő viszontagságaitól még megmaradt csekély termést learatni és behordatni tudnák, itt kell tölteniök és vesztegetniök az időt hiába. De még azok a t. képviselő urak is, a kik mezőgazdasággal nem foglalkoznak, azt tartom, hogy sokkal jobban, kényelmesebben tölthetnék az időt akár falun, akár egészségük restaurálása végett a fürdőkben. Hanem hát egy embernek makacssága, csökönyössége folytán *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* itt lehetnek egész nyáron.

Ha most vizsgáljuk azt, hogy csakugyan a mezőgazdaság érdekében történik-e ez és ajánlják-e ezen törvény elfogadását, eltekintve

Digitized by Google

attól, hogy hiszen ezzel a törvényjavaslattal alig hónapok múlva ismét találkozni fogunk, vagy ugyanebben a formában vagy más formában, de mindenesetre megbírálás alá fog tartozni akkor is, addig Magyarországon már egyetlen egy répamagot sem tesznek a földbe; az a répa pedig, a mely jelenleg a földben van letéve, le van kötve mind, le van kötve azoknak a czukorgyárosoknak, a kik Magyarországot felosztották kerületekre, talán közös költséggel térképet is csináltattak róla, hogy: ez a czukorgyári megye ezé, a másik azé, és az a szerencsétlen gazdaember, a ki a répát termeszti, másnak el nem adhatja, mint a kinek a kerületébe az a terület be van osztva, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és nem adhatja el más áron, mint azon, a melyet a czukorrépamilliomosok, a czukorrépabasák meghatároznak. *(Helyeslés balfelől.)* Mert ha van is olyan gazda, a ki talán, bízva abban a jó szerencsében, hogy ha ő a maga szakállára termeszti a répát, majd el fogja adni talán nagyobb áron, mint a kik kötelezték magukat a meghatározott áron való termesztésre, ezzel kisérletet tesz: az se adhatja el nagyobb áron, sőt ha akarja az illető czukor-milliomos, még olcsóbb áron kell adnia, mert ha nem adja oda annak, más kerületből való czukor-milliomos nem megy oda, nem veszi meg. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

És igy van ez minden tekintetben, igy csinálnak a vasgyárosok is, de hogy kisebbről beszéljek, már a gyapjúkereskedők is felosztják maguk közt a völgyeket, hogy ezen a völgyön te vedd meg a gyapjút, a másikba én megyek. Még a meglehetős jó hírnévnek örvendő losonczi gyapjúvásáron is megtörténik, hogy előtte való napon a kereskedők összebeszélnek, hogy: ennyi gazda behozott ennyi métermázsa gyapjut, itt van ennyi kereskedő, osztozzunk rajta, te veszesz meg ennyit, te meg ennyit és a megállapodás szerint járnak el és a gazda azon az áron kénytelen eladni, a mint ők meghatározzák. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A gazdaközönség, t. ház, nagyon türelmes bárány, a mely ezt mind eltűri, a mely ez ellen nem védekezik; sőt ha megpróbálnák is a védekezést, a mint az agrár-kérdéssel már az utolsó időben prólbálgatták a szövetkezeteket megalakítani, ez hajótörést szenved, mert a kormány vagy nyiltan, vagy suttyomban, álutakon meghiúsítja, mint a hogy most történt csak nemrég a kassai összejövetelnél. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig a gazdaközönség is megérdemelné, — nemcsak azért, mert nagyrésze nemlátja be, hogy bizony a maga érdeke ellen működik és a kormánypártra szavaz, de azért is, mert hisz ebben van az államfentartó erő — hogy az ő érdekében is csináljanak valamit. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen ha azt az összeget, a melyet jelenleg a czukorprémium czímén a milliomos gyárosok molochjába dobnak, a mezőgazdaság érdekében hoznák forgalomba, sokat lehetne rajta lendíteni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Előbb-utóbb rá fog erre kényszeríteni a szükség.

De ha már a mezőgazdaság érdekével nem gondol is a t. kormány, a mezőmunkások érdekeiről kell gondoskodni, még pedig behatóan, még pedig mentől előbb, mert igen nagy a baj. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én beismerem, hogy a mostani alföldi munkássztrájkkal szemben a kormány jóindulatúlag viselkedett; a mezőgazdaság érdekében pillanatnyi segélyt nyújtott. De itt is a rendszertelenség, a kipkedés-kapkodás volt a jellemvonás. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen nézzük meg a dolgot egy kissé. Learattatta az alföldet s a felfölddel. Ha pedig ismerjük a viszonyokat, tudjuk azt, hogy a felvidékről a legjobb munkások nem szoktak az alvidékre menni, hanem az aratást a felvidéken végzik. A másodrendű munkások, azok rendesen az alföldre járnak és már márczius hónapban szerződnek.

Ez idén is, minthogy minálunk semmiféle baj nem volt, — a felvidéken az apostolok, a kikkel, azt tartom, keményebben kellene elbánni, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a kik fellázítják a népet, még nem ütöttek tanyát, még nem lázították fel a munkásokat, — mondom, az idén is elmentek az aratási idényre a munkások s hűen teljesítették az alvidéken munkájukat. Egyszer azonban beállt az alvidéken a munkás-sztrájk és akkor a kormány elrendelte, hogy össze kell irni a felvidéken a munkásokat és levinni s learattatni a felvidékkel az alvidéket és oly nagy árakat igértek, hogy a melyeket a felvidéken a rosszabb, a silányabb termésü föld nem bir meg. Még eddig ment a dolog, a munkások lementek az alvidékre, a minek következtében a felvidéken munkáshiány állott be. Nem sztrájkoltak ott a munkások, végezték munkájukat, de annyival már kevesebb munkás volt és a legjobb akarattal sem tudták munkájukat elvégezni. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De még az a baj is előállott, hogy miután annak a harmadrendű munkásnak olyan magas árt igértek és adtak is az alvidéken, a melyet ennek viszonyaihoz képest meg is lehet adni azért, mert baj van, a melyet pedig másképen nem lehetett elhárítani, azok az ott maradt munkások is azt a magasabb árt követelték, *(Igaz! Úgy! van a bal- és szélső baloldalon.)* és a baj a felvidéken is megvolt.

De ez még csak a kisebbik baj. Méltóztassék azonban figyelembe venni azt, hogy az

Digitized by Google

alvidéken az úgynevezett szoczialista apostolokkal már érintkeztek a felvidéki munkások és jövő esztendőre ott is meglesz a baj, ott is fel fogja ütni a fejét a sztrájk és akkor az alvidékkel a felvidék termését learatni már nem lehet. Én megengedem, hogy már nem lesz olyan nagy a baj az alföldön a jövőre, mint a milyen volt az idén, mert mégis egy bizonyos számú munkás, a ki kimaradt a munkából, már a jövő télen sínleni fogja azt, hogy az idén az aratási munka alatt, a midőn a legnagyobb a kereset, nem keresett és a jövő télre kevés lesz az élelmi szerük. De azért az izgatások következtében még meg fogják ott is próbálni. Azért mondom, hogy nem lesz olyan nagy a baj, mert azon egyének, a kik munka nélkül maradtak, meg fogják a dolgot gondolni és mikor az izgatókkal szemben fognak állani, azt fogják mondani: vigyázzatok, mert ha még egyszer ilyenbe fogunk belemenni és megint munka nélkül maradunk, a szegényebbek el fognak pusztúlni.

De a jövő évben sztrájk a felvidéken mindenesetre lesz és most is az úgynevezett vezetőségek már azon gondolkoznak, hogy a jövő esztendőre az egész országban a munkát meg fogják indítani.

Pedig én azt tartom, hogy ezen körűltekintéssel és nemcsak pillanatnyi segítség ideájával lehetett volna segíteni. Hiszen ha katonaságot vittek volna arra a vidékre és azzal arattatták volna le a termést, minden gazda beszerezte volna a szerszámot, a melyre szüksége van, melylyel learathatja és betakaríthatja a termést, és akkor eszébe jutott volna minden sztrájkoló munkásnak, hogy ez bizony nem jól van, mert ha máskép nem tudják learattatni, le fogják arattatni a katonasággal és mi elesünk a keresettől. De nem is olyan nagyon sok katonát kellett volna odavinni, mert hisz csak a felét összpontosítanák az alvidékre, mint a mennyit Ausztriából és Magyarországból a képviselőválasztásokra kirendeltek, *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés balfelől.)* azzal learathatták volna kétszer is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

De, t. ház, ezt nem tették, odáig nem mentek, talán elő sem mertek hozakodni a közös hadügyminiszter előtt azzal az ideával, hogy itt a mezőgazdaság érdekében kell valamit csinálni. Hanem akkor, mikor a szabadelvű párt képviselőit kellett választatni, katonasággal meg csendőrséggel, elhoztak volna, ha kevés az osztrák katona, még Oroszországból is katonaságot, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* de mikor a gazdaközönség érdekében kell valamit csinálni, akkor az ilyen kérdés nem jut az eszükbe. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Pedig, t. ház, igazán megérdemelné a gazdaközönség, hogy érdekében csináljanak valamit. De nem tesznek semmit. Ezen törvényjavaslat is nem a gazdaközönség érdekeinek fog szolgálni, — ezt beláthatja mindenki — hanem a czukorgyáros basák és milliomosok érdekében történt. És minthogy ez nem mozdítja elő azt a czélt, a mit mondanak, én a magam részéről a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nyegre László jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: A franczia konventben, mikor XVI. Lajos elítéléséről volt szó, egy szónok így szavazott: Halál minden frázis nélkül! Én is egyszerűen azt mondhatnám: minden olyan közösügyes törvényjavaslat, mely az 1867 : XII. törvényczikkben leli magyarázatát, nem kell. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mégis figyelembe véve azon választókat, kik engem a törvényhozásba küldtek, kik az elsőtől az utolsóig ép úgy elítélik a prémiumrendszert, mint a pénzügyminiszter úr: szükségesnek tartom beadandó szavazatomat indokolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A benyújtott törvényjavaslatot lapozgatva, akaratlanúl is eszébe jut az embernek a római szenátus nagy szónokának kifakadása: quousque tandem abutere Catilina pacientia nostra. Meddig élnek vissza türelmünkkel lajtántúli szomszédaink. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mert míg egyrészt mégis csak nagy adag kell a szemérem hiányából, hogy egy fejlődött iparú, az anyagi jólét minden feltételeivel felruházott ország előálljon, és követelje saját gazdagságának öregbítését egy oly országtól, melytől még az anyagi megélhetés feltételeit is megvonták; másrészt nagy bárgyúságot s élhetetlenséget árúl el az a másik ország, mely évtizedeken át felháborodás nélkül tűri el, hogy verítékkel szerzett filléreivel ne saját hazájának szükségletei fedeztessenek, hanem egy reá nézve teljesen idegen állam gyarapíttassék, oly állam, melynek negyedfélszáz esztendőn át bevallott czélja volt e kizsákmányolt országnak elnyomatása, az államok sorából való kitörlése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig, t. ház, a czukorprémiumról szóló javaslatnak törvényre emelésével, már a pénzügyminiszter úr beismerése szerint, évenkint több százezer forintnyi áldozatot hozunk az osztrák czukoriparért, de még sokkal nagyobb ezen áldozat gróf Károlyi Sándor és Komjáthy Béla képviselőtársaim komoly, reális számításai szerint. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Már pedig ha tudok is a történelemből sok esetet, midőn egy nemzet, ki a fegyver ha-

Digitized by Google

talmánál fogva ura lett a másiknak, kíméletlenül kizsákmányolta a leigázottat; s ha vannak esetek, mikor hatalmas, közgazdaságilag konszolidált államok áldozatokat hoznak gyengébb, fejletlenebb szövetségeseikért, de arra nem tudok esetet, hogy két szövetséges állam közül az egyik, szegénységének rongyaival is gyarapítsa amannak gazdagságát. Ez az abnormis állapot Magyarország szerencsétlenségére lett kitalálva akkor, mikor az 1867 : XII. törvényczikk megalkotásával törvényesítették mindazokat a visszaéléseket, melyeket az elnyomott nemzet negyedfél századon át tűrni kényszeríttetett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Sőt úgy látszik, az 1867 : XII. törvényczikkel még nem lettek kimerítve mindazok az eszközök, melyekkel az osztrákok a mi szegénységünk ellen törhettek, akadtak és akadnak státusférfiak Magyarországon, kik a politikai hatalom megtarthatásáért az osztrákok javára Magyarországtól lépten-nyomon oly áldozatokat követelnek, milyeneket bizony-bizony nem ér meg az önök szerencsétlen kiegyezése, s beteljesül, hogy az egymást követő kormányaink szisztematicze kótyavetyélik el azt, a mit a 67-iki kiegyezés még megmentett. Akkor önök lemondottak a nemzet évezredes jogairól, hogy mint mondák, népünket a gazdagodás örvényére vezethessék, most az anyagi megélhetés kellékeit vonják meg, hogy a Komjáthy Béla által oly találóan persziflált »jövevény« kedveért tovább is élvezhessük a csonka alkotmány jótéteményeit. Szóval »szolgákká tettek, hogy gazdagok lehessünk s most koldusokká tesznek, hogy szolgák maradhassunk.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bizony-bizony nem irigylendő az az erkölcsi alap, a melyre a czukorprémium kérdésében az osztrákok s a mi pénzügyminiszterünk állottak. Minden oldalról konstatálva van, hogy e prémiumnál a szegény Magyarország sok millióra rugó áldozatot hoz a gazdag Ausztriának. Ugyan a művelt nyugot, mily mérleggel méri ezt a lelketlen kapzsiságot? Mert azt, a mi gondolom szent Crispinről van megírva, a ki eljárt lopni a gazdagokhoz, hogy a lopott holmit a szegények közt kioszsza, azt meg tudom érteni én is, és megérti a művelt nyugot is, de hogy a gazdag Ausztria a szegény Magyarország zsebéből csenje el a megélhetésre szánt utolsó fillért, annak a pénzügyminiszter úron s a többségen kívül aligha akad más megértője az egész világon.

Elnök: A képviselő urat rendreutasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Semminemű ily eljárással sem a monarchia másik államát, sem a többséget vádolni nem lehet. *(Ugy van! jobbbfelől.)*

Lukáts Gyula: És nem nagyon irigylendő a pénzügyminiszter úr helyzete sem, a ki itt az ország színe előtt bűnbánólag bevallja, hogy a javaslattal az osztrákoknak hozunk áldozatot, de azzal már adós marad, hogy kimutassa, miszerint ez áldozatért megkapjuk az osztrákoktól a kellő ellenértéket. Mert, hogy a quóta-emelést tekintsük valami kedvesen fogadott ellenértéknek, azt tán a pénzügyminiszter úr sem kívánja tőlünk. Megmarad tehát a sokat emlegetett és sokszor megfizetett »jó viszony« s hogy a megpróbáltatás nehéz napjaiban milyen erős támaszunk, milyen nagy segítségünk lesz a szövetséges Ausztria. Ugyan ne ámítsuk magunkat! Hát attól az Ausztriától várunk mi segítséget, a melyik maga magán sem tud segíteni? Azok közé tartozom, a kik az osztráknak soha sem hittek; ma sem hiszek. Azoktól mireánk áldás, jó nem érkezhetik, onnét nekünk mindig csak romlás, pusztulás és veszedelem jutott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hát azt mondják, hogy a czukorprémiummal, s annak most kontemplált felemelésével, lendületet adunk fejlődő czukoriparunknak, s előbbre viszszük a már is jelentékeny czukorkivitelt, sőt szolgálatot teszünk hazánkban a czukorfogyasztásnak, a minek nem annyira financziális, mint inkább ethikai értéke van az alkoholizmus rovására *(Zaj jobbfelől. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek itt a jobboldalon!

Lukáts Gyula: Mindenek előtt tagadom azt, hogy a czukorgyárosoknak adott prémiumkedvezménynyel nálunk a czukorfogyasztás emelkednék. Ennek egyedüli módszere a fogyasztási adóterület különválasztása s a czukorfogyasztási adónak eltörlése lehet, mely ha veszteség is az államkincstár részére a hatkrajczáros fogyasztás megszüntével, de reparálódik ez a prémium megszünésével, s az ethikai haszon tiszta nyereségnek tudható be. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

No de elfogadom a tételt úgy, hogy a czukorprémiummal emelkedik czukoriparunk, s az igen tisztelt czukorgyárosok és részvényesek szép dividendával zárják be évi mérlegeiket.

De hát csakugyan olyan tejjel-mézzel folyó Kánaán lett ez a Magyarország, hogy felesleges adófilléreiből borravalókat dobhat oda a nagyvagyonú czukorgyári részvényes uraknak? Hát a falvakban azért pereg folytonosan az adóvégrehajtók utálatos szerszáma, a munkás polgár csak azért lakhatik félig jól, a földmives gazdának s a kisiparosnak azért áll üresen a hombárja, hogy annál fényesebben ragyoghassanak a körúti és sugárúti nábobok pazar díszű termei?

Tisztelt képviselő urak, ott a túloldalon, ne legyenek e könnyelmű pazarlással apostolai a

Digitized by Google

máris fenyegető szocializmusnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A legszükségesebb kulturális intézményekre nincs pénzünk, évek óta kopogtatnak a képviselőház ajtaján a különféle hivatalnokok, néptanítók, hogy adjuk meg a megélhetés feltételeit nekik, s elutasítjuk őket, mert szegény az ország; pusztúlni engedjük kereskedelmünk legfontosabb emeltyűjét, tengerészetünket; kivesző félben van az államfentartó elem, a középosztály; a kisiparos zálogba hordja szerszámát; ott vannak a pusztuló gazdaságok, az enyészet szélén áll kereskedelmünk, iparunk; lépten-nyomon látjuk a köznapi nyomort a maga sápadtságában, összetett kezekkel kell néznünk, miként sietnek a népnek ezrei új hazát keresni. Nyomor, kétségbeesés az egész vonalon s nem tudunk rajta segíteni, de azért a prédát, a gavallért játszszuk az osztrákok s a czukorgyári részvényesek dividendáinak gyarapítására. A küzdő elől elkapjuk a menekülésre szánt szalmaszálat is, s miliókkal tömjük azokat, kik különben is az anyagi jólét tengerében úsznak.

Ugyan kérem, mondják meg, ez az őrült finánczpolitika nincs valami nexusban a választási pártkasszával? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Merik-e azt állítani, hogy a tőkének hozott áldozatból megkapja a maga részét a termelő is? Oh nem, a kartellekkel gondoskodva van arról, hogy a termelő kegyelemre legyen kiszolgáltatva a czukorgyárak kapzsiságának. Nincs ezekből a milliókból haszna másnak, csak néhány tőkepénzesnek s az osztrákoknak.

Lassan-lassan mindegyre világosabban látunk a közösügyes rendszer kulisszái mögé. Úgy látszik, rég kicsinált dolog az Bécsben, hogy Magyarország anyagi és erkölcsi életerei elsorvasztassanak, s az ezen gyalázatos játéktól megrettent magyar kormánynak nincs egyéb hivatása, mint hogy a magyar törvényhozást kerítse meg sírásónak.

Veszedelmes és lelketlen játék az, mely koczkára teszi a nemzet jövendőjét, de koczkára teszi a dinasztia sorsát is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A magyar nemzet romlatlan része sorsának jobbra fordultát állami függetlenségében keresi, a perszonál-unio alapján. Ne iparkodjanak önök arra tanítani e nemzetet, hogy gazdasági és állami érdekei annyira ellentétesek az osztrák érdekekkel, hogy azoknak kiegyenlítését még a perszonál-unió sem adja meg.

Egy mindyájunknál nagyobb, bölcsebb államférfiútól, a páratlan hazafitól, Kossuth Lajostól hallottam: »Önök a perszonál-unió alapján vélik Magyarország sorsát biztosítani. Ám próbálják meg, én kívánom, hogy törekvéseiket siker koronázza, de én nem hiszek benne. Ez előtt 44 esztendővel én is megpróbáltam, s 24 óra alatt, — először mindjárt az olasz kérdésnél — meggyőződtem arról, hogy a két állam érdekei annyira ellentétesek, miszerint azokat egy kalap alatt dülőre hozni alig lehet.«

Vigyázzanak önök, a magyar nemzet nagy hajlandóságot mutat Kossuth Lajos politikai dogmáinak elsajátítására és sokszor meggyőződött Kossuth Lajos szavainak igazságáról. Ne iparkodjanak tehát az oly törvényekkel, mint a minő a szőnyegen levő czukorprémiumról szóló javaslat is, arra oktatni a nemzetet, hogy a jelen rendszerben nincs egyéb hivatása, mint a szövetséges Ausztriától magát lépten-nyomon kizsaroltatni.

Veszedelmes helyzet ez, mikor a pénzügyminiszter úr is bevallja, hogy elítéli s ellensége a prémium-rendszernek, de mert a közösügyes rendszer vontató kötelére kötötte magát, kénytelen magát az osztrák követeléseknek kegyelemre megadni.

Az ilyen eljárás lehetetlen, hogy katasztrófához ne vezessen. Ezt nem látni, vakság; látni, és elejét nem venni, öngyilkosság. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

S önök látnak, de a pártfegyelem békói lenyűgözik önökben a szabad elhatározást, s öntudatosan készítik előre ama irtózatos ítéletnapot, midőn Kossuth szava szerint Magyarország lesz a máglya, melyen az osztrák kétfejű sast megégetik, mikor együtt kell pusztúlnunk azokkal, kiknek sorsához Magyarország sorsát oly könyelmüen hozzákötötték.

Régen és sokszor megmondották ezt önöknek a collegnoi és turini prófécziákban, de a turini remete izenetéből csak azt hallották meg, hogy a »Cassandrák szerepe hálátlan szerep«, de azt már nem akarták megjegyezni, hogy »Cassandrának igaza volt«.

Nem fogadom el a javaslatot, s pártolom az ezen oldalról benyújtott határozati javaslatokat. *(Hosszantartó, élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Hock János!

Hock János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A hetek óta folyó czukorprémium-vitához, érzem, a szakértelem tekintélyével nem szólhatok. De kiemelkedni láttam oly szempontokat, a melyek laikus elmémben is gondolatokat ébresztettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Állásomból folyó kötelességemnek tartom tehát, mikor ez a javaslat összefüggésben áll egy politikai természetű másik javaslattal, melynek sorsa ettől függ és mely engem már igazán mélyen érdekel, hogy ilyenkor szavazatomat én is megindokoljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A vitából kidomborodó szempontok szerint két osztály érdeke áll szemben e törvényjavas-

Digitized by Google

latnál: a mezőgazdák és gyárosok érdeke és mégis a t. kormány a mezőgazdák érdekeire hivatkozott, midőn e javaslattal a gyárosok érdekeit előmozdítani kívánja.

Mikor azonban gróf Károlyi Sándor és a magyarországi agrármozgalmaknak más régi zászlóvivői határozottan kijelentik, hogy ez nem a gazdák, hanem egyenesen a gyárosok javára szolgál, nem habozom kijelenteni, hogy én is határozottan gróf Károlyi Sándor álláspontjához csatlakozom, a kit az agrár-érdekek hivatottabb és önzetlenebb védőjének ismerek, mint a t. kormányt. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Hiszen mikor évek előtt Magyarország gazdaközönsége sorompóba lépett és a gazdák összejöttek a fővárosban, hogy itt egy agrárprogramm minden pontozatát megbeszéljék és azt a t. kormány jóakaratú támogatásába ajánlják, akkor a t. kormány magára hagyta azt a gazdagyűlést, sőt az agrármozgalom visszaszorítására leplezetten mindent elkövetett. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Akkoriban arra hivatkoztak, hogy a hazaárulással egyértelmű dolog osztályt osztály ellen állítani, mert bele viszik evvel a társadalomba az elégületlenség gyúanyagát, a mely robbant; a magyar államnak pedig egy egységes társadalomra és az erők összesítésére van szüksége, nem pedig azoknak megosztására.

Az a gazdaközönség, a mely akkor hiába várt támogatást a t. kormánytól, akár intézményekben, akár igéretekben, most egyszerűen villámhárítója a kormány politikai kudarczának. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Hivatkoznak rá és a gazdaközönséget így akarják faltörő-kosnak felhasználni a gyáripar érdekében tett kedvezményekért. *(Úgy van! balfelől.)* Az én laikus elmém e kérdésben azt látja, hogy mikor Magyarországon csak 0·03%-a van a gazdaközönségnek répatermeléssel érdekelve, akkor a nemzeti szempont nem azt követeli, hogy annak az aránylag csekélyszámú gazdának az érdekét védelmezzük, *(Igaz! balfelől.)* hanem azt, hogy védelmezzük ama nagy tömegnek érdekeit, a mely maga a nemzet. *(Úgy van! balfelől.)* Csakhogy ezen érdekeknek megvédését törvényhozási alkotásainkban hiába kerestük. Évtizedek óta nem látunk ily irányban rendszeres törvényhozási akcziót kifejtve. Méltóztassék végig kutatni Magyarország törvényeinek gyűjteményét 1867-től kezdve: találunk ott terjedelmes elaborátumokat, törvényjavaslatokat, a melyek védelmökbe vették a gyáripart és a nagykereskedelmet; találunk ott törvényjavaslatokat, a melyek sokszor egyenesen az agrárérdekeknek elnyomásával istápolták a konzorcziális törekvéseket és a nagykereskedelmi forgalmat és érdeket *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*, de a mezőgazdaságnak, a nagy tömegnek az érdekét bizony nagyon kevés javaslatunk mozdította egyenesen elő; *(Úgy van! balfelől.)* sőt indirekte tönkretette, mert felültünk mi is a jelszavak paripájára, és azt mondottuk, hogy a szabadkereskedelem jelszavának kell jövőre a magyar nemzetet vezetni. A szabadkereskedelem hangzatos frázisáért azután tönkre tettük a kisipart; adtunk a nagy gyáriparnak prémiumokat, adtunk szubvencziókat, adtunk adóleengedést, adtunk tarifa-kedvezményeket, adtunk oly előnyöket, a miket az állam két kézzel pazarúl szórhat egy dolognak a segélyezésére és felemelésére, de ezzel szemben tönkre tettük a kisipart, a mezőgazdaságot az által, hogy korlátlan váltóhitelt engedélyeztünk és behoztuk a korlátlan uzsoratörvényt a szabadelvű jelszavak kedvéért. *(Úgy van! balfelől.)* Ennek pedig az lett a következménye, hogy egyes vidékeken az a gazdaközönség, mely úgyszólván alig tudott élni a jobbágyi kötelékekből új életre ébredő viszonyok folytán a saját birtokával és földjével, ráment az uzsorások lépére, s egész vidékek lettek kifosztva s az elszegényedés örvényébe sodorva. *(Úgy van! balfelől.)*

E pusztító áramlattal szemben mi csak akkor ébredtünk életre, mikor már nem volt Magyarországon mit vagy kit elpusztítani. De akkor sem törekedtünk egy rendszeres törvényalkotással az uzsorának és a mezőgazdákat tönkretevő visszaéléseknek az útját vágni, mert az uzsorát ugyan korlátoztuk, de nem gondoskodtunk arról, hogy takarékpénztárak és egyéb ilyen helyi intézetek meg ne kerülhessék ezt a történyt és a mit elvégeztek eddig egyesek, azt ne végezhessék el ezután az állam pártfogása mellett a pénzintézetek. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ép így jártunk a gyáripar dédelgetésével és terjesztgetésével. Azt hittük, hogy Magyarországon szükség van egy kifejlett nagy kereskedelemre és gyáriparra, mert ez által tudjuk csak talpraállítani az elnyomott mezőgazdaságot.

Hát a világkereskedelem már földrajzi helyzetünknél fogva is mindenkoron utópia fog ránk nézve maradni, mert nekünk a közvetítő forgalom helyett inkább a termesztésre kell a súlyt vetnünk. *(Úgy van! balfelől.)* A nagy gyáripar pedig, a melyet mi igazán idegen tőkék beözönlése után itt államsegélylyel iparkodtunk dédelgetni, nem hozta meg azt a kívánt eredményt és reményeket, a melyekre mi építettünk és számítottunk, de cserébe ezért feláldoztuk a mezőgazdaság érdekeit. *(Úgy van! balfelől.)* Utaltuk a mezőgazdákat az intenziv gazdálkodásra, de annak feltételeit vettük el, mikor a szeszadótörvénynyel egyszerűen a mezőgazdasági szeszgyárakat becsukatták, *(Úgy*

Digitized by Google

van! balfelől.) az egész felföldön a marhatenyésztést és általában az állattenyésztést tönkretették. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* A szeszipart úgy játszották át szintén egyes konzorcziumok nagy vállalkozásának kezébe, *(Úgy van! balfelől.)* és így lettünk mi Ausztriától függővé téve a szeszipar nál is. Magyarország, a mely azelőtt büszkén mutatott ezen iparágára, gazdaságilag így lett alárendelve Ausztriának. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Az intenziv gazdálkodás főirányelv gyanánt volt odaállítva a gazdák szemei elé, mint a boldogulás eszköze. Ámde a mint cselekedtek önök a szeszipparral, úgy cselekszenek önök a czukorgyáripar fejlesztésével is. A mint olvastam, külföldön, Francziaországban és egyéb államokban a mezőgazdákból szövetkezeteket csinálnak és az a mezőgazda maga készíti el a maga melasse-át, aztán beadja azt a finomító intézetbe; a visszamaradó részekkel pedig, melyek az állattenyésztésre alkalmasok, csinál magának virágzó állattenyésztést és egy jövedelmet, a melyhez szükség esetében rossz termés idején is hozzányúlhat. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* De nálunk 14 gyár meríti ki összes czukoriparunkat és ezen 14 gyárnak rayonirozása és kartellirozása által egyszerűen kiszolgáltatjuk a magyar gazdaságot. *(Úgy van! balfelől.)*

Nagyon helyesen hivatkoznak itt a túloldalon arra, hogy a gazdáknak első sorban nem a prémium az érdeke, hanem a kartell eltörlése és kérdezzük a t. kormányt, vajjon ez álláspontón tudott-e már felmutatni eddig is eredményeket, vajjon biztosította-e a magyar gazdaközönséget, hogy ne legyen védtelenül kiszolgáltatva egy önérdekére törekvő gyári konzorcziumnak, a hol igazán csak az a főtörekvés, hogy a mezőgazdaság elnyomásával szerezzenek maguknak minél magasabb osztalékot. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hisz a lapokban olvassuk, hogy a bécsi czukorfinomító-gyárosok kartellt kötöttek és most már a nyersczukorgyárosokat is bele akarják írni egy kartellbe, a mely öt évre szóljon és erre kényszerítik ezeket az által, hogy kijelentik, hogy tőlük addig raffinirozás végett nem fognak átvenni czukoranyagot, a míg ők is ilyen kartellbe be nem lépnek. Ezzel pedig a répatermelést egyszerűen tönkretették *(Úgy van! balfelől.)* és azt a hasznot, a melyet e tekintetben a t. kormány elérni akar, épen nem éri el. *(Úgy van! balfelől.)* Különben is megvallom, keresem az okát, vajjon a t. kormány miért nem sürgeti taktikai okokból is, hogy ha ez a czukorprémium csakugyan olyan sürgős törvény, hogy akkor azt a képviselőház minél előbb befejezze? Azt hiszem, megtalálom ennek az okát. Itt is említették, de bizonyára maga a t. miniszter úr is tudja, hogy Amerikában a Dingley-bill folytán veszedelem fenyegeti a czukorgyárosokat. Amerika ugyanis, a mely főfogyasztási piacza volt az osztrák czukortermények nek, kezdi belátni, hogy a maga czukoriparát csak akkor védelmezheti meg, ha az olcsó produktum elől vámsorompóit elzárja. Miután azonban a külföldi államok prémiumokkal védelmezik terményeiket, Amerika egyszerűen azt a visszatorlási módot akarja életbeléptetni, hogy a mennyivel emelik a prémiumokat, annyival emeli ő a vámdíjtételeket. Ennek pedig az a következménye, hogy a mi szegény fogyasztó közönségünkkel fizettetik meg árban azt, a mit az amerikai közönség fogyaszt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És én nagyon értem a t. kormány aggodalmait, hogy miután ezek még nem bevégzett tények, de már fenyegető veszedelmek a gazdaközönségre és a czukoriparágra nézve is, azért tárgyaltatja itt oly huzamosan e törvényt, mert szivesen hozzájárúl a húzáshalasztáshoz, mert még most sincs tájékozva az iránt, vajjon Amerikával szemben nem kell-e az egész czukorprémium kérdését elejtenie. *(Úgy van! balfelől.)* Ekkor lesz igazán a magyar törvényhozás kitéve a nevetséges helyzet összes gúnyjának, ha azt, a mit most hetek óta a legnagyobb buzgalommal tárgyalunk, pár hét múlva a kormány inicziativájára kénytelenek leszünk elejteni és az egész törvényjavaslatot egyszerűen mint idejét múlt dolgot visszavonni. *(Zajos helyeslés.)*

Van azonban ennek a kérdésnek egy mellékoldala is: az az összefüggés, a melyben a sajtószabadságról szóló javaslattal a prémiumjavaslat áll. Én megvallom, talán taktikai okok is járúlnak ahhoz, hogy ez az oldal itt ily merev álláspontot foglal el a kormánynyal szemben, a mely a túloldalnak sarkalatos programmpontjával, a sajtószabadsággal szemben szintén ilyen mereven viselkedik. Mert az könnyen érthető, hogy minden erőszakos nyomás felkölti a természetes reakcziót. Akkor, mikor ez a párt a 48-as lobogó alatt az ország szabadságáért küzd, lehetetlennek tartom, hogy barátaink a közszabadságok egyik sarkalatos pontját, a 48-iki törvényhozás által biztosított sajtószabadságot, egyszerűen, védelem nélkül oda lökjék; *(Helyeslés balfelől.)* mert hiszen, ha ezt tennék, elvesztenék azt a bizalmat, a mit a közönség programmjukhoz fűz.

De mi magunk is az ő törekvéseikben egy ideális álláspontot látunk a közszabadságok védelmezésében s azért csatlakozunk hozzájuk. És azt hiszem, a magyar gazdaközönségről kicsinyhitű vélekedéssel van az, a ki azt hiszi, hogy a czukorprémium által nyújtott krajczáros kedvezésekért hajlandó lesz feláldozni a köz-

Digitized by Google

szabadságok egy sarkalatos pontját, a sajtószabadságot. *(Helyeslés balfelől.)* Mert ezzel összefüggésben kell vennünk a dolgot. És én a magyar gazdát nem nézem kanárinak, a ki a sajtószabadságot szivesen odadobja cserébe, ha egy kis répaczukrot kap érte. *(Élénk helyeslés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha tehát a szőnyegen levő kérdést összeköttetésben tekintjük a sajtószabadság kérdésével, akkor taktikai okok lépnek itt előtérbe, a miket mérlegelni szükséges. Én magam, mikor a sajtószabadság kérdésében felszólaltam, voltam szerencsés a ház figyelmébe ajánlani egy indítványt, hogy vonjuk ki az ellentéteknek úgyszólván mérgező anyagát a parlamentáris tárgyalás organizmusából, távolítsuk el a szálkát, mely abnormissá teszi a helyzetet, és gyűlölködést okoz és gyógyítsuk meg a parlamentáris helyzetet azzal, hogy a 16. §-t, melyet önök is feleslegesnek tartanak, vegyük le a napirendről. Sőt tovább mentem: miután beláttam, hogy ebben a kérdésben a pártok sokkal exponáltabbak, hogysem határozott vereség szine nélkül egyik vagy másik visszavonúlhatna, azt a közvetítő indítványt tettem, utasítsuk vissza a javaslatot az igazságügyi bizottsághoz, hol pártszempontok és parlamentáris gêne nélkül, mely mindig kifejlődik a köztárgyalásban, megbeszélhetik maguk közt: miként lehetne ezt a javaslatot úgy orvosolni, hogy a közszabadságára féltékeny nemzetet megnyugtassuk, de egyuttal a bűnvádi eljárás konczepcióját se veszélyeztessük. Akkor egyszerűen napirendre tértek az indítvány felett, a 16. §-t nem ejtették el, sőt a bizottsághoz sem utasították vissza. Ne vegye tehát rossz néven a kormány, ha mi az ilyen merev ellentállással szemben szintén merev álláspontot foglalunk el; és a czukorprémiumról szóló javaslattal szemben tulajdonképen nem a czukorrépatermelést, hanem a közszabadságot védjük.

Nem fogadom el a javaslatot. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Miután szólásra még többen vannak felirva, a tanácskozás folytatása a holnap délelőtt tíz órakor tartandó ülésre halasztatik. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

138. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 15-én, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zmertych Iván szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Rakovszky István sürgős interpellácziója: a téglagyári munkások ügyében, a kereskedelmi és belügyminiszterekhez.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, b. Jósika Samu, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző úr vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, az ellene felszólalókat Lázár Árpád jegyző urak vezetik.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. julius hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Bemutatom Zmertych Iván képviselő úr levelét, ki betegsége miatt hat heti szabadságidőt kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom Ángyán Lajos volt 48-as honvédnek Leszkay András képviselő úr által beadott kérvényét nyugdíj iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

A téglagyári munkások ügyében a kereskedelmi és belügyminiszterhez sürgős interpelláczió van bejelentve, a melyet megengedhetőnek tartottam, hogy az ülés végén megtétessék.

Következik a czukoradóról szóló törvény hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat (Irom. 188, 199) tárgyalása.

Lázár Árpád jegyző: Wittmann János!

Wittmann János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a szőnyegen levő s czukorprémiumról szóló törvényjavaslat, illetve annak prolongálása, abszolúte Magyarország érdekében nincsen, az oly világos, oly minden kétséget kizáró tény, hogy ennek megokolására s beigazolására nem hetek kellenének, hanem tökéletesen elég volna, ha egy-két szónok a kellő statisztika kiséretében azt kimutatja és megtudja abból érteni mindenki, a ki azt megérteni akarja. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha mégis már a harmadik hete folyik ez a vita, és ha azt látjuk, hogy az ellenzék a vitának ezen stádiumában nemcsak nem lankad, de mindig fokozottabb erővel és erélylyel küzd *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és ellenáll annak, hogy ebből a törvényjavaslatból törvény legyen, hogy a czukorprémiumot meghiúsítsa, ennek valami különös indokának kell lenni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Kerestem ezt az okot és azt hiszem, t. ház, meg is találtam. Ezen oknak a fejte-

Digitized by Google

getésével óhajtok és kivánok ma foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

A javaslattal magával szemben előttem szólott t. képviselőtársaim a súlyosnál súlyosabb érvek rengeteg halmazát hozták fel, a czukorrépatermelők beruházásától kezdve a répatermelésig, a répafeldolgozásig, fogyasztásáig, im- és exportig mindenről volt itt bőven szó és be lett igazolva, hogy nincs érdekünkben ez a javaslat. Unalmas munkát végeznék, ha ezeknek ismétlésébe bocsátkoznám, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* ha rideg számcsoportokkal, száraz statisztikai adatokkal foglalkoznám, a mit mások már sokkal érdekesebben fejtettek ki, mint a hogy én képes volnék. Én annak fejtegetésére kivánok szorítkozni, hogy az ellenzék erélyes ellenállásának igazi okát kimutassam, hogy rámutassak arra, hogy a kormánynak az a politikája, mely ebben a czukorjavaslatban nyilvánúl, a közgazdasági politika egész vonalán látható, az állami és társadalmi élet minden izében észlelhető. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De iparkodni fogok azon korlátok között maradni, miket nekem a házszabályok megengednek.

Ha politikai körökben felvetjük azt a kérdést, mi az igazi oka annak, hogy az ellenzék szokatlan módon tőle telhetőleg mindent elkövet, hogy ezt a javaslatot meghiúsítsa, különfélék a vélemények. Egyesek ezt a 16. §. folyományának tekintik, mások magában a javaslatban látnak oly sérelmet, a melylyel érdemes itt a parlamentben heteken át foglalkozni, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* s van egy harmadik nézet, mely ezt ellenzékeskedésnek, a kormány elleni tüntetésnek s úgynevezett obstrukczionak tekinti. A közönség kint ha heteken át olvassa, hogy az ellenzék ellenállása folytán már harmadik hete tárgyaljuk a czukorprémium-javaslatot, . . .

Hock János: Keserű czukor!

Wittmann János: . . . ennek a javaslatnak valami rendkivüli nagy fontosságot talán nem tulajdonít, sőt, mert csak egy évi prolongálásról van szó, ezt valami lényeges kérdésnek nem tekinti. Ha már most csak egy kissé el van fogúlva a kormány és kormánypárt iránt, nagyon könnyen megeshetik, hogy az ellenzéket fogja okolni és eljárását el fogja ítélni. Legyünk tehát tisztában ezzel a kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a t. túloldaltól kérdenék az igazi okot, az a nélkül, hogy az érvekre csak a legcsekélyebb tekintettel is lenne, az ellenzék eljárását egyszerűen a kormány elleni tüntetésnek és obstrukczionak mondaná. Az obstrukczió vádja én szerintem komoly vád, különösen a jelen esetben, ilyen komoly parlamenti pártokkal szemben, midőn ilyen vitát kezd. Azért is komoly, mert ha alappal bir, akkor azok a pártok kompromittálva vannak, ha nem bir, akkor annál nagyobb kompromittálás a t. túloldalra, mert nincs csúnyább, mintha valaki önmagát kompromittálja. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* De ezzel a nádon átsiklani nem lehet. Itt kettő közül csak egy lehet: vagy önöknek, vagy nekünk van igazunk.

Hock János: Csak egy eset van, nekünk van igazunk!

Wittmann János: Disztingváljunk. Feltéve az esetet, mondjuk, hogy önöknek van igazuk, ha önök a mi álláspontunkat helytelennek tartják, ha önök e javaslatot üdvösnek, jónak, ha önök ezt a másfél millió kiadást indokoltnak tartják, ha ez önöknek hitük és igazi meggyőződésük, akkor tartoznak annyival az országnak, választóiknak, de ha azokra nem adnak semmit, tartoznak az önök által imádott kormánynak, sőt ha ennek sem, tartoznak önmaguknak, hogy szavazataikat indokolják. Méltóztassanak a mi érveinket megczáfolni, akkor eo ipso nem szükséges, hogy önök az obstrukczió vádját emeljék ellenünk, akkor az ellenzék összes okoskodása halomra dől és maga a józan közönség fogja eljárásunkat elítélni. Ha pedig önök erre nem vállalkoznak vagy nem éreznek arra erőt, — mert valljuk be, igen sok képviselővel a túloldalról társalogtunk a fehér asztal mellett, a kik egyszerűen azt mondták: az ördög bírja ezt a javaslatot indokolni, *(Derültség balfelől.)*— ha így áll a dolog, ha önök erre nem képesek mással felelni, mint ezen általános hallgatással, a mi annyit jelent, hogy önök velünk egyetértenek, nekünk igazat adnak és mégis a javaslat mellett fognak szavazni: akkor bárki más, de önök legkevésbbé vannak jogosítva, hogy a mi felszólalásaink tárgyilagosságát kétségbe vonják és az obstrukczió vádját ellenünk felhozzák. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. ház, bárminként álljon a kérdés, itt lehetnek nézeteltérések, de az a tény, hogy ez a két szakaszból álló prolongálási javaslat, mely már a múlt évben in merito, behatóan lett itt napokon át tárgyalva, megint heteken át vitatatik, ez egy beteg álláspontra, abnormis viszonyra mutat, és ezért önök viselik a felelősséget, ez önökre vet árnyékot. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Mi, t. ház, a kik itt a parlamentben naponta vitatkozunk, a kik a parlamenti életben részt veszünk, alig veszszük észre, hogy menynyire sülyedt a parlament tekintélye; csak a kintlevők mondják, hogy mily hirtelen pusztúl a politikai érzék, a parlamenti erkölcsi érzés.

Erre önök azt mondhatnák, hogy az önök

Digitized by Google

eljárásáért önmaguk viselik a felelősséget és a felelősség ezért is a t. túloldalt terheli.

Hát kinek tartoznak önök felelősséggel? Mert hisz alkotmányos államban el lehet várni, hogy a képviselő parlamenti magatartásáról leszámoljon. Ámde nem minden lelkiismeretfurdalás nélkül szemébe vághatják-e önök választóiknak, hogy nem az ő bizalmukból szerezték a mandátumot, hanem drága pénzen és a kormány közegei által, és így — mert ez önként következik — nem is a választók, hanem a kormány és önmaguk érdekeit szolgálják?

Az önök érdeke tehát nem lehet a mienk, hanem, mint a javaslat is mutatja, az osztrákoké. És önök abban a kedvező helyzetben vannak, t. túloldal, hogy még ilyen maguktartása mellett sem tehet önöknek szemrehányást senki. Ezt állítom a legkomolyabban.

A választók az általános választások előtt Nyitrán, Stomfán és Girálton láthatták, hogy a kormánypárt szuronynyal, a hidegben való koplaltatással, összefagyasztással és a legnagyobb terrorizmussal és presszióval jut mandátumhoz; és ha mégis az általános választásoknál felült önöknek és meg hagyta magát vásárolni, várhat-e mást az ilyen összevásárolt többségtől, mint azt, hogy a nép érdekei ellenében saját érdekeit fogja előmozdítani? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Érzem azonban, t. ház, hogy nem egész méltányosan járnék el, ha meg nem emlékezném azon tiszteletreméltó kivételekről, a melyek hála Istennek — bár sajnos, igen csekély számban — de mégis vannak. Tudom, uraim, hogy vannak önök közt, a kik nem ezen az úton, — bárha nem is programm alapján, mert ilyen önöknél nincs — hanem a nép igazi bizalma és rokonszenvességük folytán jutottak hozzá. Ezekhez, a kik nem a Bánffy kegyén és pénzén jutottak mandátumhoz és a kik saját lábukon járnak, ezekhez fordulok egy tiszteletteljes kéréssel: hogy engedhetik meg önök azt, hogy a kormány egyik javaslatát a másik után oly formában terjeszsze az ország szine elé, hogy nemcsak önöket, hanem az egész országot kompromittálja? Hogy engedhetik továbbá, hogy azon általános választás után, mely nemcsak a kormányra és parlamentre, hanem az egész országra örök szégyenfolt, ép a miniszterek álljanak ide elénk és vessék az ellenzék szemére a nagy közönség előtt, az ország színe előtt azon választásokat, melyeknek Nyitra volt a példája? Még a honvédelmi miniszter úrtól — ismerjük az ő rendes szofizmáit — nem vette talán rossz néven senki, *(Egy hang a baloldalon: Se komolyan!)* de a tiszta választások első őre, a belügyminiszter úr nem átallja az ellenzék szemére vetni, hogy az ő vezérük, a ki itt egy alkalommal egy másik képviselőtársamat fenyegette, most a parlamenten kivül van, amaz pedig a parlamenten belül van.

Szentiványi Árpád: Ez a legnagyobb czinizmus!

Wittmann János: Méltóztassanak nekem megmondani, hogy mit jelentsen a belügyminiszter úrnak ezen czinikus kijelentése; hát ezt is tisztességnek tartják? Ebben is látnak, uraim, valami ügyességet? Itt is valami prémiumnak van helye?

Hát uraim, én ezt nem tudom megérteni, mert hogy szuronynyal, hivatalos hatalommal, különösen ma Magyarországon, mikor népünk annyira demoralizálva van, egy többséget összevásárolni lehet, hogy ehhez valami nagy ügyesség nem kell, azt bebizonyította a legutóbbi választás; mert hiszen erre a jelenlegi miniszterelnök úr is képes volt, az a miniszterelnök, t. ház, a kire önök sem adtak addig, míg miniszterelnök nem volt, valami sokat és a mint már egyszer nem lesz miniszterelnök, akkor megint nem hederít rá senki. *(Igaz! Ugy van! Derültség balfelől.)* És higyjék el, hogy azok a t. miniszter urak, valahányszor itt a választásokról emlékeznek meg, s ezt a nagy közönség figyelmébe hozzák, ezzel önöknek mindannyiszor nagyon rossz szolgálatot tesznek és mi szívesen felveszszük velük akár naponta a vitát ezen kérdésben, mert nem minket, hanem a kormánypártot kompromittálja az a választás, a mely választásra már körülbelül a feledékenység fátyola borult. Hát a 16. §-ért vagy talán a czukorprémium-javaslatért kellett Ugron Gábort, Bartha Miklóst és több ily jeles férfiút megbuktatni? Eszembe jut, t. ház, egy igen érdekes eset Bartha Miklós választásáról.

Elnök *(csenget)*: A t. képviselő úr beszédében egészen a választási visszaélések terén mozog. Ez a tárgyhoz nem tartozik. Figyelmeztetem tehát a képviselő urat, hogy fejtegetéseivel most már a tárgyra térjen át.

Wittmann János: Én, t. elnök úr, meghajlok, de annyiban mégis idetartozónak tekintem a dolgot, mert ha Ugron Gábor és Bartha Miklós képviselő urakat is itt látnám, a czukorprémium sokkal veszedelmesebb stádiumban volna. *(Derültség balfelől.)*

T. képviselőház! Csak annyit legyen szabad elmondanom, hogy egy választásnak voltam szemtanúja, a hol Bartha Miklóst megbuktatta egy másik képviselőtársam, kit tisztelek, pár szavazattal, a mennyire tényleg szükség volt. Békés-Gyulán ismerem a viszonyokat. Méltóztassék ott próbát tenni, jelöljenek önök közül bárkit, akármelyik miniszter urat, vagy bárkit ott Gyulán; egy tisztességes, becsületes választás, titkos szavazás mellett, életemet adom rá,

Digitized by Google

hogy négyszerte több szavazata lesz Bartha Miklósnak, mint önök közül bárkinek. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* És ha ez így áll és ebben aztán igenis van némi összefüggés; ha ott, a midőn oly komoly veszély válik az utóbbi időben a szoczializmusból is: Békés vármegyében egyik választás lefolyása után az egész nép szemeláttára egy ily eljárást követnek, méltóztassék már most elképzelni, mi mindenféle titkos tanácskozások, titkos tárgyalásokat kellett ahhoz épen a szoczialista vezérekkel folytatni, hogy czt az eredményt kimutassák. Itt uraim, elképzelhetik, mennyi tekintélye és biztosítása lehet abban a Békés vármegyében a hatóságnak. *(Úgy van! balfelől. Mozgás.)*

T. ház! Hogy a felszólalás tekintetében mennyire van a t. kormánynál a megállapodás, hogy szabad-e vagy nem szabad, azt mutatta és mutatja az is, a mit a 16. §-nál láttunk, midőn azok a jeles jogászok, már az igazságügyi bizottságban, mondhatni az egész ország örömére állást foglaltak; én tiz év óta nem emlékszem, hogy a t. kormánypárt részéről a képviselő urak nem foglalták volna el ugyanazt az álláspontot, mint a kormány; ennél a kérdésnél pedig ellenkezőleg, a közszabadság elleni merényletet konstatálták a paragrafusban.

Epen így áll, t. ház, a viszony a jelenlegi javaslatnál is. Valami 300 egynehány képviselő van a t. túloldalon, elég sokan gazdák közülök, tán a nagyobbik része, és önöknek nincs megengedve az, hogy felszólaljanak meggyőződésük és óhajuk szerint.

Jól tudom, hogy új dolgokat ezzel nem mondok; ezeket már láttuk ezelőtt is; Tisza Kálmán, Wekerle Sándor idejében, sőt megtörtént ez akárhányszor a nemzeti pártnál is, hogy egy párt az érveknek, az indokoknak, a nagy eszméknek hódolva, megállapodásra jutott.

De azt kérdem t. uraim, hogy olyan-e a jelen eset is? Ma önök is az ideának, a nagy eszmének hódolnak? Hát van-e önök között egy is, a ki ha okos tanácsot akarna kérni, akár a politikában, akár a privát életben, Bánffyhoz fordúlna? *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Hát, t. ház, mégis sajátszerű helyzet az, hogy ezelőtt néhány héttel, midőn a sajtószabadság elleni merényletről szóló 16. §. itt tárgyalás alatt volt; midőn a kormányelnök úr és az igazságügyminiszter úr, tehát az egész kormány oly súlyos támadásnak volt kitéve; egyik erősebb csapás a másik után érte, úgy hogy nemcsak a kormány maga nem érezte magát jól, de az egész parlament, az egész ország felizgatott állapotban volt: a t. miniszterelnök úrnak egy szava sem volt javaslatának vagy saját magának mentségére.

Sima Ferencz: De van mosolya!

Wittmann János: Következett, t. ház, a czukorprémiumról szóló javaslat; *(Halljuk! balfelől.)* halljuk itt a felszólalásokat, itt nemcsak arról van szó, hogy ez a javaslat egyáltalában nincsen Magyarország érdekében, nemcsak arról tétetett itt említés, hogy ez sérelmes, de egyúttal arról is, hogy nevetséges szerep, nevetséges elbánás, nevetséges eljárás ez, de többet mondok, sőt talán némi gyanusítás is volt ezen oldalról téve arra nézve, hogy a kormány együtt az osztrák kormánynyal ezt a javaslatot a többi javaslatok közül kivonva azért hozták most elő, hogy a magyar érdekeket kijátszák. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezekre a komoly érvelésekre, támadásokra egy hangja sem volt és nincsen a t. miniszterelnök úrnak, sőt mi több, feláll és elmondja egy t. képviselőtársunknak ugyanazt, a mint az igen tisztelt elnök úr intésképen mondott, hogy a korona a vitába be nem vonható, de egy árva szót sem mondott a saját javaslata mellett vagy a mentségére.

Hát, uraim, nem feltehető az a kérdés, hogy egyáltalában a miniszterelnök úr magatartása és alkotásai komolyan vehetők-e? De egyéni magatartása is furcsa. Jön, megy, nevet. Ez eszembe juttatja azt a valamely német dalkomikusnak egy kuplében minden strófa után elmondott refrainjét, hogy: I' hab nicht's g'sag't, i' hab halt glacht, weil i' an Spass versteh! *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Úgy látszik, a miniszterelnök úr annyira benne van a tréfában, hogy komoly dolgokat és indokokat nem is képes felfogni.

Én, t. ház, nem érdekből beszélek. Mert hiszen végre nekem tökéletesen mindegy, akár Bánffy, akár Pulszky Guszti a miniszterelnök, hanem mint magyar ember, mint magyar polgár, de mint képviselő is azt hiszem, a miniszteri székhez annyi hozzászólásom mégis van, hogy értem azt, hogy valaki talán nem született szónok, nem bírja Apponyi Albertnak vagy Szilágyi Dezsőnek a dialektáját, nincsen előadási képessége, ezt értem, vagy hogy valakinek nincsen parlamenti praxisa, ezt is értem; de hogy valaki ilyen korlátolt tehetséggel vindikálja magának azt a jogot, hogy úgyszólván haszonbérbe vegye a miniszterelnöki széket: ez több a hiúságnál. Ha tehát, t. ház, a dolog így áll, akkor kérdem önöktől, hogy az önök megállapodása min alapszik, mikor sem egyén, sem idea, valami nagy eszme, sem államférfiúi bölcsesség nem fűzi önöket a kormányelnökhöz, akkor az a feltétlen meghunyászkodás és minden abszurdum előtt való meghajlás, — ne méltóztassanak rossz néven venni, csak egy alternativa áll, — nem jelenthet mást ez a hatalommal szemben való

Digitized by Google

meghunyászkodás, mint a hatalmat megtartani minden áron, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* ez az önzés, magánérdek-hajhászat, hivatal utáni lelkesedés. Ez a főczél és ha ez a főczél megvan, a többivel nem törődnek, az ország úgyis fenn fog állani még Bánffy alatt is. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, ez egy igen beteg állapot, igen káros, sőt mondhatom veszélyes politika. Veszélyes és káros azért, mert a t. túloldalnak ez a magatartása egyes esetben, eltekintve attól, hogy minő természetű az, önöknek uraim tökéletesen mindegy, közjogi kérdés vagy közgazdasági kérdés, mindegy, mezőgazdaság, ipar vagy kereskedelem, akár bel- vagy külügy, minden téren csak a hatalom az irányadó. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház! Ha a mi közjogi és egyéb politikai elveink és nézeteinkben eltérés van, hiszen ez minden pártban van, ezt természetesnek kell, hogy találjuk: tartozhatunk is a szerint mindenféle pártokhoz. De méltóztassanak megengedni, hogyha igaz, hogy Magyarország kiválóan földmívelő állam, hogy Magyarországban a magyar gazdaközönség a fenntartó elem; hogy Magyarország közgazdasági és igazi érdeke forog szóban, hogy mi akkor se értsünk egyet, ne értsünk egyet akkor se, a midőn kizárólag és egyedül Magyarország érdeke áll szemben egy másik állam érdekével, és ha önök előtt akkor is a pártszempontnak, a hatalmi érdeknek és Bécsnek van több befolyása, mint a nemzet érdekének: ne csudálkozzanak, hogy önök magukat falják fel, hogy azután minden kis tartomány paczkázhat velünk és oly igényeket támasztanak ellenünk, a melyek nevetségesek. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Van önöknek, t. ház, politikai pártprogrammjukba felvéve egy közgazdasági programm is; igen, van benne, sőt benne van olyan, a mit én magam is készséggel elfogadok, mert az a papiron oly szépen van leírva, t. ház, hogy valóban elfogadható minden gondolkozás nélkül; azonban a gyakorlatban mi ez? És itt megjegyzem, sőt kész vagyok elhinni azt, hogy a t. túloldalnak nagy többsége egész jóindulattal nyugodt eziránt és azt hiszi, hogy a mint az a közgazdasági programmba, ebbe a nagy programmba fel van véve, önök eziránt megnyugszanak abban a hiszemben, hogy jól van így, mert ime, ez a mi programmunk. De azt nem veszik önök észre, hogy esetről-esetre minden beválik és mindent keresztül visznek, de nem a hogy az a programmban volt, hanem épen avval, épen az ország és a nemzet érdekével szemben. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Az önök közgazdasági politikája először is Bécs, azután jön az osztrák gyáros és bankár, azután jön a magyar gyáros és bankár, azután jön a börze, jön mindenféle gyáros, kereskedő és iparos. De még a gazdáról is megemlékeznek a végén, mert hiszen ennek a keserű garasából kell a többieket is kielégíteni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ennyiben emlékeznek meg a gazdáról.

T. ház! Mi bizonyítja ezt jobban, mint épen a jelenlegi törvényjavaslat? A miniszterelnök úr egyszerűen megkapván az utasítást Bécsből, hogy nekünk osztrákoknak most kell, szükségünk van a czukorprémium felemeléséről szóló törvényjavaslat prolongálására, ezt a törvényjavaslatot szavazzátok meg és a miniszter urak előállanak és minket, a kik — a magyar törvényhozás nagy része — gazdák vagyunk, aratás ideje alatt itt tartanak. De hát meg kell lenni, mert Bécs így óhajtja, így kívánja; ezt a törvényjavaslatot meg kell szavazni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ha már Ausztria az osztrák nép exisztenciája érdekében és biztosítására a czukorkivitelt, a czukorkivitel érdekében, a czukorprémium felemelése árán akarja velünk a versenyt fentartatni, a mi másfél millió forintnyi hozzájárulásunkkal, indokolva ezt azzal, hogy velünk közös vámterületben levő szövetséges állam, akkor én azt kérdezem a mi kormányunktól, hogy miért nem vagyunk képesek legalább azt elérni Ausztriával szemben, hogy a mi magyar gazdáinkat, ha mezőgazdasági iparczikkekkel kimennek a bécsi piaczra, avval a jóindulattal fogadnák, abban a bánásmódban részesítenék, mint a melyben a legtávolabbi idegen tartományok részesülnek? De ez nem történik, sőt ellenkezőleg, méltóztassanak meggyőződni, Ausztriában a magyar gazda direkt a kormány rendeletére inzultálva, sikanirozva és üldözve lesz. Mindenféle más tartomány szabadon mehet oda, oda, többet mondok, Románia, ha mi nem engedjük be, Bukovinán át viszi terményeit, a bécsi vásárra minden Anstand nélkül; nekünk magyaroknak esetről-esetre külön engedélyre van szükségünk. De ez még nem volna olyan nagy baj, de ezen engedély megnyerése mily óriási proczedurával, mennyi költséggel jár, míg avval a kérvénynyel vagy elutasítanak vagy ha érdekükben áll, arra a hétre engedélyt adnak. De ez még mind nem elég. Kérem, nekem egy állatorvos bizalmasan elmondta, hogy nem tud jobb szolgálatot tenni felfelé, mintha egy magyar gazdának kellemetlenséget tud szerezni. *(Mozgás a baloldalon.)*

Méltóztassék csak ezt a körülményt figyelembe venni, mert az állategészségügygyel és az állatorvossal való visszaélés nem érdektelen dolog. A mi állatorvosi intézményünk másokkal szemben a legkulánsabb, a legtisztességesebb és legigazságosabb eljárást tanusít, s ezért Szerbia

Digitized by Google

itt tartja állatorvosait, azok egész szabadon itt járnak és mindenféle óvintézkedéseket megtesznek a szerb egyéniségek és szállítók érdekében úgy a szarvasmarha-, mint Kőbányán a sertéstüzlet körül. Méltóztassanak megkisérelni, küldjünk mi állatorvost Bécsbe, hogy a mi érdekeinket megvédje, már meglátják, milyen választ kapunk? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát ilyen szövetségért tartozzunk mi ilyen javaslatokat megszavazni, ilyen indokolatlan $1^1/_2$ millió kiadást tenni Ausztria érdekében? Azt hiszem, ez nemcsak nem indokolt, de egyszerűen nevetséges szerep, valóságos balek-szerep. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Itt csak mellesleg jegyzem meg, hogy én, a ki mint tudva van, a közjogi alapon állok, azt hiszem, hogy kölcsönös jóakarat mellett, ez a két állam, mint szövetséges állam úgy politikai és közgazdasági érdekeit nagyon szépen kielégíthetné. De ezek után én is azt mondom, hogy nem csodálkozom, ha a magyar nemzet az osztrák-német iránt valami különös rokonszenvvel nincs, mert eltekintve a régmultaktól, jelenleg is van elég okunk az elégedetlenségre.

Magával a törvényjavaslattal nagyon röviden kivánok foglalkozni, mert hiszen sokkal szakavatottabb egyének bonczolták és tárgyalták ezt, de azért is, mert nem akarok olyan naivnak feltünni, mintha talán valakit kapaczitálni akarnék; hiszen tiz éve vagyok e háznak tagja, de erre esetet nem tudok. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Egy pár momentumot azonban mégis ki kell emelnem. A t. pénzügyminiszter úr a múlt évben expozéjának befejezésében általános és minden oldalról jövő helyeslés közben azt mondotta, hogy az lesz főczélja és ideálja, hogy a kisgazdákat fogja védeni a nagygazdákkal szemben.

Lukács László pénzügyminiszter: Soha nem mondtam:

Wittmann János: Nem mondta a pénzügyminiszter úr?

Lukács László pénzügyminiszter: Nem!

Wittmann János: A t. pénzügyminiszter úr és az előadó úr tavaly, midőn itt a czukorprémium volt tárgyalás alatt, azt mondták, hogy valahányszor a czukorprémium tárgyalásáról volt szó, az osztrák és a magyar kormány között mindig éles elvi ellentétek voltak, és a pénzügyminiszter úr nem tud szerencsétlenebb közgazdasági politikát, mint a mely politika felkarolja a prémium-rendszert. Tehát a pénzügyminiszter úrtól és az előadó úrtól tudjuk, hogy valahányszor a prémiumkérdést tárgyalták, az osztrák kormány azt mindig követelte, a magyar kormány pedig mindig ellenezte. Már most nézzük, mi volt a konkluzió? Az akkori 5 milliós prémium fel lett emelve 9 millióra és úgy látszik, a miniszter úr még mindig folyton proponálja a 9 milliós prémium prolongálását. Én nem értem, hogy ezen a gyönyörűséges elven azután mikép lehet tovább a pénzügyminiszteri székben maradni és bemutatni az ország előtt, hogy ő homlokegyenest ellenkező politikai meggyőződésével szemben kénytelen egy egész ellenkező dolgot végrehajtani, a nélkül, hogy ebből a konkluziót levonná. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ehhez már mégis csak nagy bátorság kell. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon)*

De annyira hangoztatták a t. képviselő urak itt ennek a prémium-fizetésének az értelmét. T. pénzügyminiszter úr, miért nem magyarázta meg tehát, mi ennek az értelme, miért fizessünk mi prémiumot? A mi teherviselésünk, a mi adófizetési kötelezettségünk nem elég itt az országban? Még az angolnak is adófizetőjévé váljunk? És akkor, ha Németország szükségesnek látja, prémiumot adni azért, hogy biztosítsa magának az angol piaczot, szemben Párissal, a t. pénzügyminiszter úrnak azon kijelentése után, hogy először a kisgazdák helyzetén javítani akar, másodszor, hogy a prémiumrendszer ellenkezik az ő politikai meggyőződésével, ezen eljárással azután mi utána indúljunk a végletekig a prémium-emelésben? Hiszen mi nem gravitálhatunk Angolország felé már geografiai fekvésünknél fogva sem, de nem tudunk ott konkurrálni, — legalább úgy hallom — azért sem, mert nekünk olyan minőségü czukrunk nincsen.

Ez a folytonos egy irányban való jótétemény és zsebtömés, állandóan azok rovására, a kiket már úgyszólván teljesen kiszíttak, szerintem olyan helytelen, olyan káros, mostoha eljárás, a melyet nem tudok magamnak megmagyarázni. Hiszen itt több ízben említették, méltóztassék a belfogyasztásra súlyt fektetni, méltóztassék ezt könnyebben hozzáférhetővé, méltóztassék ezt olcsóbbá tenni, azáltal, hogy szövetkezeti alapon ily czukorgyárakat létesítenek és ezeket forszirozni épen a termelő érdekében. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Méltóztassék a nagy fogasztási adót redukálni, de nem ellenkezőleg, mindig csak a gyáros zsebét tömni és mindig a gazdaközönség rovására, kárára. *(Úgy van! (Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)*

De hiszen, t. ház, ez a kormány politikája és közgazdaségi programmja az egész vonalon. Hogy ne vádoltassam azzal, hogy szándékosan hosszabbítom beszédemet, nem akarok foglalkozni azzal, — pedig nagyon be tudnám bizonyítani, — hogy milyen káros, milyen mostoha a kormány eljárása és közgazdasági politikája,

Digitized by Google

a magyar gazdaközönség szempontjából. Hát ha igaz, t. ház, hogy Magyarország lélekszámának több mint kétharmada, 11 millió foglalkozik mezőgazdasággal, akkor Magyarországban a földnek kellene reprezentálni a vagyont és a hatalmat, akkor rendes és normális viszonyok között e kétharmad nagy többségnek kellene a helyzetet dominálni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De mit látunk? Úgy érezzük, hogy fáradságunk, munkásságunk után abszolute nincs meg az eredmény. Egy idegen faktor van, a mely dominál felettünk és élősködik rajtunk. Látjuk és érezzük, hogy birja azt a hatalmat, azt a befolyást, hogy olyan helyzetet teremtsen, melynek folytán a gazda mindig csak az igát húzza és mások, a Deutschok és Schossbergerek, csak az eredményt élvezik. Ilyen a kormány közgazdasági politikája, a mely az ország vagyonát Csáki szalmájaként kezeli.

Itt van a nemzeti bank, a hol az ország vagyona hever, ettől olcsó kamat mellett csak az kaphat pénzt, a ki a törvényszéknél bejegyzett czég, firma. Itt a budapesti bankoknál a kormány rendelkezésére álló több millió van elhelyezve. Mi czélból? Azért, hogy a részvényeseknek dividendáját emeljék, hogy önöknek legyen alkalmuk sok képviselőt alkalmazni jó fizetésért, és így a vidéken is a többi pénzintézeteknek és a kik jó kortesszolgálatokat tesznek, részben mint igazgatósági, részben mint felügyelőbizottsági tagoknak, részben mint részvényeseknek érdekeit szolgálják, harmadszor, mikor mindenki ki van elégítve, kap a gazda is pénzt, de olyan kamatláb mellett, a mit már el nem bir. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

De legyünk már egyszer, t. ház, tisztában azzal a 30 évi adómentesség kérdésével is, s ne méltóztassanak önmaguknak valami különös hazafiságot vindikálni, mert én azt hiszem, hogy minden magyar embernek örül a szive, ha látja, hogy Magyarország fővárosa fejlődik, virágzik, de már bocsánatot kérek, egy oly tény, hogy 30 évi adómentességet adnak akkor, a mikor az egész országban látjuk, hogy komoly és súlyos válság előtt állunk, a mikor sem a direkt, sem a fogyasztási adó tekintetében rendezés nincs, a midőn kénytelen az a végrehajtó közeg az ellen a földes gazda ellen még akkor is végrehajtani az árverést, ha az utolsó forintot nem fizeti meg adója fejében s elárverezi még utolsó ekéjét is, mikor még a dohányzsacskót is kiveszik a szegény gazdaember zsebéből és megadóztatják; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mennyire szomorú, hogy önök ezeket a kérdéseket nem rendezik és milliókra menő internaczionális tőkékkel szemben lemondanak óriási jövedelemről. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A börze már nagyon sokszor volt szóba hozva, a kormány kisérletet tett és egy ankétet hozott egybe, de ha nem bír magának annyi befolyást szerezni, hogy a börzénél tapasztalható visszaéléseket meggátolja, azt kérdem, méltányos és igazságos-e az, hogy ha valamely börziáner egy kötlevelet köt, a melyből több ezer forint nyeresége vagy vesztesége lehet, az nem kérdés, egy egyszerű 50 krajczáros bélyeggel mindent lerótt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez oly méltánytalan és igazságtalan eljárás, melyet reform nélkül alig lehet hagyni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Tudjuk, hogy a czukorgyárak máris különféle előnyökben, szubvenczióban, vasuti díj-kedvezményekben, refakcziákban részesülnek és most új kedvezményt akarnak nekik adni. Ha az alföldről a hatvani czukorgyárba egy vaggon répát szállítanak, az, gondolom 27—28 forintba kerül. Ha az a magyar gazda terményét vagy jószágát ilyen távolságra szállítja, majdnem háromszor ennyibe kerül. Mivel indokolják tehát, hogy a czukorgyáraknak ezenfelül még prémiumot is fizessünk, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* kik eddig is mindent fizettek, kik nem birnak már el többet, kiknek egy kis erőt kellene adni s kiktől eddig az erőt mindig kiszívták. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én ebből azt látom, hogy ez a javaslat abszolute nincs Magyarország érdekében. Ezt a másfél millió terhet az annyira megterhelt népünk rovására, a különben is különféle czímeken előnyben levő, szubvenczióban részesülő osztrák gyárosoknak adni teljesen indokolatlannak tartom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Vagyok bátor t. ház, szives figyelmét egy más körülményre felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak komolyan beletekinteni a mi gazdaközönségünk sorsába és meg fogják látni, hogy egy komoly válság előtt állunk s ha a törvényhozás valamely módon nem fog intézkedést tenni, hogy a gazdaközönség helyzetén valamikép segíttessék, a legkomolyabban állítom, hogy itten nemsokára egy igen nagy meglepetés, egy igen komoly baj lesz, mert ezerszámra fog történni a kivándorlás oly mértékben, hogy ország és a nemzet gyengülését fogja előidézni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Magyar gazdaközönségünk érdekében, azokat a nagy terheket és költségeket redukálni, azt a parányi kis jövedelmet pedig lehetőleg emelni kell. Az én nézetem szerint volna több mód, különösen azon terményeknek jobb értékesítésére, a melyek a kis gazdának a mérlegét hozzák egyensúlyba. *(Helyeslés balfelől.)*

Nemzetgazdászati szempontból is kötelességünk ezt tenni, még áldozatok árán is. Meg-

Digitized by Google

vallom, indítványt, határozati javaslatot akartam erre nézve tenni, de nem teszem, ez alkalommal azért, mert én magát a veszélyt igen komolynak tartom és tartok attól, hogy talán csak formának tekintené a t. ház, de fentartom magamnak, hogy azt majd máskor tegyem meg. Azt azonban merem állítani, hogy mi a kis gazdákon úgy segíthetünk, ha a mezőgazdasági ipar fejlesztésére nagy súlyt fektetünk *(Derültség jobbfelől.)*

Méltóztassanak akármit gondolni, de valamint Ausztriának a czukorgyártás exisztenciális létérdeke, ép úgy létérdeke Magyarországon millióknak a tengeri vagy árpának jobb értékesítése. *(Zaj a jobboldalon.)*

Könnyen lehet ezen nevetni és e felett gúnyolódni, mert önök nem törődnek vele, de a kis gazdának a szarvasmarha és hízó sertés tenyésztése oly foglalkozási ág, a mely milliónak terményeit értékesíti, a tenyésztést emeli; a trágyázással pedig javítja a talajt. Ne méltóztassék elfelejteni, hogy ezeket az iparágakat az utóbbi időben egyik csapás a másik után érte. Ott van a sertésvész, a sok mindenféle járvány, a mely az országban nem akar megszünni. Ott van Bécsnek, a mely egyedüli forrásunk lehetne a jobb értékesítésre, ellenszenve és mindenféle üldözése. Ott van az export teljes beszünése. Mindezek nagy csapást mértek erre az iparágra és már ez is egy szomorú eredmény, mert a terményeknek nincs áruk és mert alig lehet azokat értékesíteni, a mi még inkább segíti népünket a tönk szélére. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Úgy vagyok meggyőződve és azt hiszem, hogy nem tévedek, hogy valamint Ausztria a maga népe exisztenciájának biztosítására a czukorgyártással és értékesítéssel foglalkozik, az által, hogy a czukorkivitel kérdésében és a czukorprémiumnak velünk való emelésével a versenyt fentartani akarja: époly jogunk, de nemzetgazdászati szempontból kötelességünk is, a mi népünk érdekét tekintetbe venni, hogy létérdekét biztosíthassuk. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A t. képviselő urak közül lehetnek esetleg olyanok, a kik előadásomra azt mondják, hogy túlfeketére festem a helyzetet. Bár úgy volna, de sajnos, nem úgy van, mert az igazság az én részemre jár, mivel a t. képviselő urak különböző foglalkozásaiknál fogva nem ismerhetik a nép viszonyait úgy, mint én, ki egy több megyére terjedő gazdasági egyesületnek és egy takarékpénztárnak — de nem aféle uzsorapénztárnak — állok élén s így ismerem a nép aktiváit és passziváit úgyszólván az utolsó eszközig.

Eddig a nemzetiségi, másrészt a szocziális kérdéssel kellett küzdenünk. Kétségkivül komoly, de javítható jelenségek. De most van egy harmadik baj is.

Nemrégiben bejártam kilencz-tíz magyar községet, melynek lakói tizenöt-húsz év előtt kis jövedelmükből szépen megéltek. De most jövedelmük rendkivül megcsökkent, dohányt nem termelhetnek, mert ehhez mindenféle beruházás kell, a mit a szegény ember nem bír meg és különben is redukálták a dohánytermelést.

A sertésvész miatt terményeit nem értékesítheti, adóssága pedig tömérdek.

Ha itt egy kis pénzkrizis következik be, óriási mérveket fog ölteni a hajléktalannáválás és kivándorlás, és ez által a nemzeti erő csökkenése. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ne engedjük ezt a népet elveszni, t. ház. A magyar faj nem olyan, mint valamely jöttment vándornép, mely ha itt nem, hát megél ott. Ha kiszakítják a gyökerét, ám vigyék termékenyebb talajba, az ott megélni mégsem fog, mert ehhez a földhöz és annak az éghajlatához van teremtve.

Erről itt már más alkalommal is volt szó, és midőn a kivándorlásra vonatkozólag azt a választ adják, hogy nem baj, majd jön helyettük más: ez csak azt mutatja, hogy milyen szellem uralkodik a t. túloldalon.

Financziális szempontból talán megáll az, hogy ha a kivándorlottak helyett talán ügyesebbek, talán tevékenyebbek és pontosabb adófizetők jönnek, nincs okunk búsúlni.

De vajjon gondolkodhatik-e így az, a kiben van egy szikra hazafiság? Nem gyászos megnyilatkozása-e ez az álhazafiságnak? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt kérdem én, uraim, hogy csak az anyagi czél képezheti az államhatalom alapját? Erkölcsi értéke annak, a ki azt az államhatalmat táplálja, a ki azt fentartja, a ki azt védi s a ki azt nemzetiessé teszi, az nem ponderál? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Én azt hiszem, hogy az erkölcsi értéknek is az a támasza, a mely azután a magyar államnak megadja az anyagi jólétet is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Pusztúljon az a magyar faj innen; jön majd más, a kiket nem köt a házhoz sem a föld, sem az ő dicső múltjának tradicziója, sem a vérnek, sem az anyanyelvnek átöröklött édes kapcsa, sem a rajongássá vált igaz, magyar hazaszeretetnek szent kultusza, hanem a létkérdés hideg mérlegelése és az ő pontos adófizetése, hogy meddig kamatoz és mennyivel kamatoz tőkéje többet, mint másutt. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ha valami veszély fogja ezt a hazát fenyegetni, az nem fogja sem vérét, sem vagyonát itt hagyni, hanem összeszedi sátorfáját és oda megy, a hol tőkéje

Digitized by Google

jobban jövedelmez. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Jegyezzék meg, t. ház, hogy a hazafiságot vásárolni nem lehet, ezt csak örökölni s nevelni kell. *(Úgy van! a baloldalon.)* Minthogy én azt látom, hogy a jelenlegi politikánk csak arra való, hogy ilyen genre-hazafiakat importáljon; mivel azt látom, hogy itt a magyar népfajt üldözik: én azért ülök itt már tíz esztendeje és az ily politikával szemben itt is fogok maradni mindaddig, míg nem sikerül e rendszert megbuktatni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ily politika mellett, félek, hogy nem egy második évezredet, de még egy évszázadot sem fogunk megérni. *(Úgy van! balfelől.)* S midőn azt látjuk a czukorprémiumnál, hogy a t. miniszter urak elvi meggyőződésükkel ellentétbe jönnek, hogy politikai elvszilárdság nincs, de van korrupczió, politikai stréberség, a nemzet vagyonának könnyelmű tékozlása, minden politikai erkölcsnek hiánya, akkor más következménye nem lehet, mint az, hogy egy ily nagy többség oly nagy tétlenségbe essék és oly tehetetlen legyen, mint önök. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Voltak a nemzetnek talán sötétebb korszakai, de, s erre legyen szabad felhívnom figyelmét t. barátaimnak az innenső oldalon, csüggedni nincs okunk, mert a magyar nemzet történelme minket nem csüggedésre, hanem kitartásra tanít. *(Zajos helyeslés balfelől.)* S midőn látjuk, hogy saját magyar testvéreink az ő gyöngeségükben elmerülnek, és ellenünk és érdekünk ellen fordúlnak, annál fokozottabb erővel fogunk küzdeni önök ellen mindaddig, *(Élénk helyeslés balfelől.)* míg valahonnan egy erőteljes áramlat nem fog támadni és el nem fog seperni mindent, a mi a nemzet és ország fejlődésének útjában áll. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el a törvényjavaslatot, hanem pártolom a határozati javaslatokat. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Gulner Gyula!

Gulner Gyula: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat nem czéloz egyebet, mint az 1896 : XIX. törvényczikknek, vagyis azon törvénynek, a mely a czukorprémiumnak kilencz millióra felemeléséről szól, egy évre való megmeghosszabbítását. Akkor már, mikor 1888-ban a czukoradó törvényjavaslat, úgy szintén 1896-ban, az imént említett törvényjavaslatként feküdt a t. ház asztalán, *(Halljuk! Halljuk!)* sem az 1888-iki, sem az az 1896-iki javaslatot törvénynyé emelni nem segítettem; nem szavaztam meg. *(Helyeslés balfelől.)* Mi természetesebb tehát, t. ház, mint hogy ezen javaslatot sem fogadom el, a mely nem egyéb, mint azoknak folyománya, mint azon rendszernek tovább folytatása, a mely azokban lefektetve van, *(Úgy van! balfelől.)* hanem ezzel szemben is határozottan elutasító álláspontra helyezkedem, *(Helyeslés balfelől.)* annyival inkább, mert az azóta szerzett tapasztalatok még inkább meggyőztek arról, hogy a miről itt szó van, az egy céltévesztett egyoldalú áldozat, a mely Magyarország érdekében nem áll, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* a mely közgazdasági érdekeinket nem szolgálja. *(Úgy van! balfelől.)*

Vizsgálni akarom tehát igen röviden az indokolásban is kifejtett azon két momentumot, hogy külkereskedelmi és mezőgazdasági érdekeink nyernek-e kielégítést e törvényjavaslatban és az abban képviselt irányban?

A t. pénzügyminiszter úr megszokott elismerésre méltó őszinteségével bevallja az indokolásban, de bevallotta szóval is, hogy ő nem barátja a kiviteli prémiumoknak és a kormány álláspontja az, hogy a mint lehetséges, a kiviteli prémiumokat nemzetközi egyezmény útján meg kell szüntetni.

A t. pénzügyminiszter úr azonban nemcsak ezt vallja be, hanem egy ennél szerintem sokkal fontosabb és érdekesebb nyilatkozatot is tett, úgy szóval, mint az indokolásában irásban. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. pénzügyminiszter úr ugyanis a mindjárt felolvasandó nyilatkozatában a czukortermelés terén a jövő képét rajzolja elénk és ezzel arra provokál bennünket, hogy a rajzból vonjuk le a konzequencziát. Ez indokolásában ő maga ismeri el azt, hogy a helyzet tavaly óta még rosszabbodott és e téren a jövő még nehezebbé, kétségesebbé vált.

Hock János: *(Halljuk! Halljuk!)* Ez érdekes.

Gulner Gyula *(olvassa)*: »A megindított diplomacziai tárgyalások alapján — mondja a pénzügyminiszter úr — a czukorkiviteli jutalmak nemzetközi egyezmény útján megszüntethetők, vagy legalább leszállíthatók nem voltak. Sajnos, ezek a tárgyalások ez ideig még nem vezettek eredményre, sőt a helyzet még annyival rosszabbodott, hogy legújabb időben Franczia-ország az ott eddig is már fennállott magas összegű rejtett kiviteli jutalmak mellé, nyilt kiviteli jutalmak engedélyezését is elhatározta, és felhalmozott czukorkészleteit olyan mérvű kiviteli jutalmak védelme alatt, melyek a Németországban, valamint a nálunk engedélyezett jutalmakat jóval meghaladják, a világpiaczra dobni készül.

Ehhez járúl még az is — folytatja a pénzügyminiszter úr — hogy Németország czukortermelését oly mennyiségben kontingentálta, hogy eddigi legnagyobb mérvű termelését megközelíti, mi által a túltermelést annyira fokozta, hogy ennek következtében a czukor ára eddig nem ismert alacsony összegre szállt alá.«

A pénzügyminiszter úr tehát ebben rajzolja meg e téren a jövőnek képét, a mely szerinte

Digitized by Google

sem áll egyébből, mint egy szert, mértéket és határt nem ismerő küzdelemnek felvételéből két óriásilag gazdag, kultura tekintetében kifejlett nagy nemzettel. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mit gondolnak a t. képviselő társaim ott a túloldalon, hogy még abban az esetben is, — a miről később kivánok szólani, ha e czukorprémiumnak jó nagy része nem fizettetnék osztrák érdekben általunk illetéktelenül, akár a monarchia mint olyan, akár külön Magyarország és külön Ausztria sikerrel és eredménynyel léphetnénk-e fel versenytársúl két oly hatalmas gazdag, a technika vívmányaival minden tekintetben ellátott, elsőrendű, óriási tőkével rendelkező és a termelési viszonyok tekintetében is felülmúlhatatlan, óriásilag felettünk álló, két nemzetkolosszus küzdelmében?

Beállhatunk-e mi versenytársúl harmadiknak Németország s Franczia-ország közé a világpiaczon? Nem volna-e határos az őrültséggel csak gondolni is arra, hogy Magyarország: ez a tőke-szegény ország, melynek gazdagsága csak Potemkin-falvakból áll, mert a ki abba beletekint, az meg fogja találni a mozgósított földet a külföldi záloglevelekben és a telekkönyveknek C. lapján; a melynek még ipara sincsen olyan mértékben, mint arra szüksége volna; a melyben az adózási viszonyok a lehető legnyomasztóbbak; hol a kereseti viszonyok a legrosszabbak, a hol a munkás-viszonyok folyton lázas krizisben szenvednek s a mely még gazdaságilag sem bír önállósággal, hanem folyton és mindig Ausztria kizsákmányoló, önző politikájának van alávetve — mondom: ez az ország, Magyarország, sikerrel és eredménynyel léphetne fel a küzdelemben a világpiaczon, két oly kimeríthetetlen segélyforrásokkal bíró államikolosszus ellen, mint a minő Németország és Franczia-ország? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha azt mondanók, hogy ez egy gyönge törékeny gyermek küzdelme egy állig felfegyverzett, erőtől duzzadó férfi ellen, még akkor is innen maradna a hasonlat a valóságon. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Két magas kulturai fokon álló, mérhetetlenül gazdag, fejlődött, törekvő, takarékos nemzet, áll háborúban egymással folyton és nemcsak akkor, mikor ágyúit megszólaltatja, de akkor is, midőn küzd tariffával, vámmal, kereskedelemmel, minden rendelkezésre álló eszközzel. Ily küzdelemben, melyre maga a pénzügyminiszter úr is mint fenyegető veszedelemre mutatott, mi tőke-szegénységünkkel, Ausztriával szemben való gazdasági inferioritásunkkal, álljunk szembe Franczia-országgal és Németországgal, hogy meghódítsuk magunknak Anglia vagy Amerika piaczait? *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, az okosság nem azt parancsolja, hogy mi erőlködjünk a siker és eredmény minden reménye nélkül; az okosság nem azt parancsolja, hogy milliókat dobjunk ki egy erőltetett, de bizonyára a miniszter úr szerint is ideig-oráig tartó, forszirozott küzdelemre; sőt ellenkezőleg az okosság nekünk követelőleg parancsolja, hogy vonjuk be vitorláinkat kellő időben, fordítsuk azon összegeket, a melyeket most e czéltalan, ideig-óráig tartó, de kimenetelére nem kétséges küzdelemre oda vetünk, hasznosabb, az országnak inkább érdekében álló czélokra. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert az, t. ház, nem kétséges, hogy a világpiaczon folyó eme küzdelemben, ki lévén a gyöngébb, ki lesz a legyőzött. Az még lehet kétséges, hogy e küzdelemben, a melyben ama két nemzet-óriás harczol egymással, vagy Franczia-, vagy Németország lesz a győztes; de egy feltétlenül bizonyos, bizonyos, hogy mi elesünk és még csak roncsainkat sem tudjuk megmenteni, hogy csak szegényebbek leszünk néhány millióval, a melyet nagyzási hóbortunkért áldozunk fel, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* vagy talán azért, hogy a nagy tőkét a nagy tőke, éhes, kizsákmányoló és kapzsi vágyát néhány millióval támogassuk. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért volt igazuk, t. ház, sokaknak, a kik itt felszólaltak, főként t. képviselőtársaimnak, gróf Károlyi Sándornak, a mikor azt mondotta, hogy nem arra kell ösztönözni a czukorgyárost, hogy túlprodukczióba essék, hanem arra kell ösztönözni, hogy tekintettel ezen külföldi konjunkturákra, lépjen a redukczió terére és igyekezzék redukczió által nem többet, mint a belfogyasztást kielégíteni. *(Helyeslés balfelől.)*

Nincs immár mentség, t. ház, mert azt, hogy ezen egyetlen küzdelemben a világpiaczon mi Franczia- és Németországgal szemben megállhassunk a küzdőtéren, nem hiszem, hogy legyen bátor férfiú, a ki állítani merné. Nincs is más mód tehát, mint a redukczió. És ha igazságosak akarunk lenni, ha már nem bírjuk kivinni azt, a mi nélkül Magyarország gazdasági politikáját Magyarország érdekében átalakítani és vezetni nem lehet; ha már nem bírja vagy nem akarja a t. kormány kivinni azt, hogy Magyarország gazdaságilag a maga lábán járjon, külön vámterülettel bírjon, akkor addig, t. ház, míg a közös vámterület fennáll, nincsen más mentség, mint keresztül vinni a kontingentálták Ausztria és Magyarország czukortermelése közt.

Ez nem azt jelenti, t. ház, mintha én a czukoriparnak ellensége volnék. Sőt ellenkezőleg, én belátom és beismerem, hogy ez közgazdaságilag igen fontos gyáripar, a mely ha szakítani tud a nagy tőke érdekeinek hálványozá-

Digitized by Google

sával és ha a mezőgazdaság érdekeit össze tudja egyeztetni saját érdekeivel, a mezőgazdaságnak is érdekében áll, hogy országunk területén meglegyen és virágozzék. Ez csak azt jelenti, t. ház, hogy a mint a javaslatban ez az arány kifejezésre jutott, a mint az előttünk fekszik, azt el kell vetnünk. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* El kell vetnünk azért, mert az az államot egy oktalanúl czéltalan prémium-liczitáczióba hajtja be; el kell vetnünk azért, mert a kartell és a rayonirozás által a gazdát, a répatermelő közönséget védtelenül szolgáltatja ki a gyárosnak, el kell vetnünk azért, mert az nem egyéb, mint a nagy tőkének biztosítása a nagyobb kamat elnyerésére. *(Úgy van! balfelől.)* És ezt a helyzetet sulyosbítja még az a körülmény, hogy pénzünknek egy jó része nem a magyar czukoriparnak emelésére, hanem az osztrák czukoriparnak segélyezésére fordíttatik. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bernát Béla: Ez a sérelmes!

Gulner Gyula: Nézzük csak, t. ház, hogy a gyárak milyen segédeszközökkel dolgoznak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ki van mutatva, hogy a mióta a czukoripar fellendült, a mi más szóval annyit jelent, — mert egy műszó — hogy mióta igen jövedelmezőnek látták a czukoripart azok, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a kik nagy tőkéjüket a czukorgyárakba akarták belefektetni s a kik elkészítették az útját annak, hogy ha esetleg túltermelés lesz is, majd prémiumok által rekompenzáltatják magukat, mikor a túltermelésnek hibájába estek, és midőn a túltermelés által a czukor ára külföldön leesett, elsősorban úgy segítettek magukon, hogy az első legkedvezőbb alkalmat felhasználták arra, hogy a czukorrépa árát leszállítsák.

Mit jelent ez más szóval? Jelenti azt, hogy a gyáros minden jajgatása daczára és minden szép czikk daczára, mely az ő zsoldjukban álló egyik-másik lapban megjelent, azt a veszteséget, a melyet a túltermelés folytán a versenyben szenvedett a külföldön, idehaza a répa árának leszállítása által megfizettette, kárpótoltatta a répatermelő gazdaközönség által. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ha összehasonlítjuk az ezelőtti répaárakat a mostaniakkal, akkor látni fogjuk, hogy 20—25 krajczárnyi különbség van métermázsánként. Az a különbség, a menynyivel a czukor ára esett, az akkori időket a mostanival összehasonlítva, ennyire nem megy s mégis azt a veszteséget, miként előbb mondottam, a melyet a külföldön a túltermelés folytán a gyárosok szenvedtek, itthon a répaárak csökkentése által egészítették ki. Ez métermázsánként csak 20—25 krajczárra tehető, de ez a gazdánál kataszteri holdanként 30—40 forintnyi jövedelem-kevesebbletet jelent.

De eltekintve attól, hogy a czukorgyárosok elég ügyesek voltak, a mint észrevették, hogy a túltermelés folytán a czukor ára esik, az első kedvező alkalmat felhasználni arra, hogy ezt a károsodást megfizettessék a gazda által, a répa árának csökkentése által, mondom, ettől eltekintve is, micsoda segédeszközökkel dolgozik a gyáros? *(Halljuk! Halljuk!)* Az államtól, mint tudva van, kap kiviteli prémiumot, vagyis hogy a mi belföldi fogyasztásra nem szükséges és így a mit külföldön kénytelen eladni, az a czukormennyiség konkurrálhasson más államok produktumaival a külföldön. De az egész gyártást, az egész könyvelést összevéve, végelemzésében ez nem egyéb, mint a gyáros által termelt czukortermelési költségének a leszállítása; vagyis mert ő az államtól prémiumot kap a kivitelért, az általa termelt czukortermelés ára a nyert prémium által feltétlenül csökken. *(Helyeslés balfelől.)*

Másik segédeszköze a gyárosnak — a mint szintén tudva van — az úgynevezett kartell: a kartell a czukor árára és kartell a répa árára. Ez végelemzésében ismét nem egyéb, mint illetéktelen támadás a czukorfogyasztó közönség zsebére és illetéktelen támadás, illetéktelen, helytelen szövetkezés a czukorrépa-termelő gazdaközönség zsebére. *(Úgy van! balfelől.)* Miért? mert ez által ki van zárva úgy a czukor-, mint a répaárak természetes alakulása, a mi másként nem képzelhető, mint egészséges verseny által. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De a mint egyszer egyik czukorgyár a másikkal kartellt kötött, úgy a czukor- mint a répaárakra, feltétlenül monopoliumba vette a fogyasztó közönséget, a melynek a czukrot úgy kell megfizetnie, a mint a kartell megállapította és a répatermelő közönséget, mert a verseny ki lévén zárva, más árért nem termelhet, mint a mennyit neki az illető gyáros ajánl. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A harmadik segédeszköz — a mint szintén méltóztatik tudni — az úgynevezett rayonirozás. Ezzel a t. gyárosok felosztották Magyarországot egymás között területek szerint. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Épen úgy, mint hallottam egyszer, hogy volt egy öreg lembergi zsidó, a kinek vagyona ugyan nem volt, hanem volt neki öt fia és ezt az öt fiút végrendeletében akként osztoztatta meg, hogy egész Lengyelországot elosztotta közöttük ötfelé, egyiknek a másik területén házalni nem volt szabad, *(Derültség balfelől.)* épen úgy a czukorgyárosok felosztották Magyarország területét, mint ezen a téren az ő tulajdonukat. E rayonirozás alapján egyik gyárnak nem lehet vásárlási czélból átlépni a másik gyárnak a területét. Tudok rá esetet, hogy tevedésből egy gyár szerződést

Digitized by Google

kötött egy gazdával és mikor a szerződés már meg volt kötve, akkor vette észre, hogy hiszen ez nem az ő Lengyelországához tartozik, hanem egy másik gyárosé; és akkor megindította a tárgyalást arra nézve, hogy átadja annak a gyárnak, a melyfiek prédájául van odavetve az a vidék. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez végelemzésében megint nem egyéb, mint az egészséges versenynek kiirtása, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* nem egyéb, mint a termelő gazdaközönségnek feltétlen kiszolgáltatása a gyáros kényére, hogy ne mondjam, önkényére. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A gyáros azután, legyen az egyes vagy részvénytársaság, meg is találja a maga számadását; mert a nagy tőke elég ügyes, elég találékony, elég befolyásos arra, hogy szolgálatába tudja hajtani — mint épen ez a javaslat mutatja — az államot, a fogyasztó közönséget és a répatermelő közönséget egyaránt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: Mert a magyar miniszter protegálja!

Gulner Gyula: De szabadjon kérdeznem, t. ház: egészséges közgazdasági politika-e az, a mely egyszer a malombárók kedvéért az úgynevezett őrlési engedélyek czímén lehetővé tette, hogy a magyar búza versenytársat kapjon a Balkán-államok terményeiben, a mely verseny nemcsak azért veszedelmes, mert itt lépett fel saját területünkön, hanem, mert egyúttal rontotta, csökkentette a magyar búza hitelét a külföldön is, máskor meg a czukor-bárók kedveért az ország adóiból, az ország adófilléreiből ad czukorprémiumot? hogy ezeknek tőkéje nagyobb kamatot jövedelmezzen? Mi fizessünk prémiumot azért, hogy a külföldön olcsóbban vegyék meg a czukrot, mint a hogy megveszszük mi idehaza, a hol ez a czukor termesztetik. *(Úgy van! balfelől.)* Arra való-e a mi verejtékünknek adóforintja, hogy míg Magyarországon a czukorfogyasztás fejenkint csak négy kilogramm, addig Angliában a mi czukrunkat bizlalási czélokra használják ..... *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: Nálunk az ember nem tudja megvenni!

Gulner Gyula ..... azt a czukrot, a melyet hazánkban a szegényebb sorsú nép, a lakosságnak szegényebb sorsú rétege, drágasága miatt nem bír megszerezni, nem bír megfizetni. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ezt a dicső állapotot még növeli azután az a körülmény is, — mint ezt a t. miniszter úr is elismerte — hogy évenkint egy tekintélyes összeggel járulunk Ausztria czukoriparának segélyezésére.

Különös egy nemzet ez a magyar nemzet! Önfeláldozásban, önmegtagadásban páratlan, határt nem ismerő.

Nincs pénzünk, hogy népiskolákat építsünk, nincs pénzünk, hogy a néptanítóknak valamivel jobb exisztencziát biztosíthassunk, mint egy jóravaló számadó pásztorembernek, nincs pénzünk, hogy az állami és törvényhatósági tisztviselőknek olyan exisztencziát biztosítsunk, a mely az ő hivatásuknak, tanúlmányaiknak megfelel; *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* nincs pénzünk, hogy egy legszűkebbkörű kulturális és humanitárius programmnak kereteit betölthessük; nincs pénzünk sokszor a nyomornak enyhítésére és sajnálkozásnál egyebet nem bír nyújtani az ország sokszor nyomorral sújtott vidékeinek; de van pénzünk abban a pillanatban, a midőn azt Ausztria kívánja tőlünk, ... *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Wittmann János: Hát obstrukczió ez, kérem?

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urat, ne szóljon közbe!

Gulner Gyula: ... az az Ausztria, a melyet e nemzet évszázadokon keresztül testével fedezett a keleti invazió ellen; — míg e nemzet vérzett, pusztult és fogyott, addig nyugoti szomszédunk erősödhetett kulturában, vagyonban, kifejthette erejét szellemi és anyagi téren egyaránt; — az az Ausztria, a mely sohasem birt és nem bir megbárátkozni azon gondolattal, hogy Magyarország önczél, önmagáért való, önálló állam, *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* az az Ausztria, a mely sohasem birt lemondani arról, hogy Magyarországot, ha lehet, államjogilag is provinczijává sülyesztheese; ...

Hentaller Lajos: Rabolja!

Gulner Gyula: ... és a mely, mikor erről már le kellett mondani, nem bir lemondani arról, hogy Magyarországot közgazdaságilag tegye adófizetőjévé. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Fájdalom, ez az utóbbi sikerült is.

Iparunk van-e olyan, mint a milyent az ország megérdemelne és a milyenre képesítve volna? Nem fejlődhetik, mert agyonnyomja a sokkal erősebb, sokkal régibb, sokkal gazdagabb, sokkal kedvezőbb viszonyok közt élő osztrák ipar beözönlése. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A mi van, az melegházi növény, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* állami segélylyel, állami kedvezményekkel, adóleengedésekkel, ismétlem, dédelgetett melegházi növény, melyet csak azért kimél meg Ausztria, hogy azt mondhassa: lássátok, nektek is van iparotok.

Az az osztály, mely Magyarországon azelőtt a lakosság tekintélyes részét képezte, mely nem

Digitized by Google

engedett maga elé a hazafiságban soha senkit, a kisiparososztály, hol van az ma Magyarországon? Igazán komikus, ha nem volna annyira szomorú, hogy a mint azt Holló Lajos képviselőtársam statisztikailag igazolta, Magyarországon, a csizmadiák országában, nyolcz és fél millió forint ára lábbelit hoznak be évenként.

Az az Ausztria kivánja ezt tőlünk, mely állatforgalmunkat minden kigondolható módon megnehezíti, mely egész megbotránkozásig igyekszik a mi terményeink értékesítését meggátolni Ausztriában, mely a magyar állatot, magyar lisztet boykottálta és boykottálja, *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* hol szövetségek és szövetkezetek akartak keletkezni, hogy semmi áron magyarországi árút ne vásároljanak; az az Ausztria, mely vasuti tarifáival lehetővé teszi azt, hogy az osztrák és szerb provenienczák Magyarországon keresztül, vagy Magyarország elkerülésével, de a magyar terményeknek a közös vámterületen belül veszedelmes versenytársként léphessenek fel. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

Az az Ausztria, a mely az államjogi kötelékből folyólag felemelt quóta alakjában igazságtalanúl meg akarja fizettetni Magyarországgal azt az összeget, mely minden igazság szerint az ő terhét kell, hogy képezze. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ennek az Ausztriának kér a pénzügyminiszter úr e javaslatban segítséget czukoripara részére. Ennek az Ausztriának, mely mindig a legridegebb, a legelutasítóbb álláspontra helyezkedett minden magyar mezőgazdasági érdekkel szemben, czukoripara felsegélyezésére én egy krajczárt sem szavazok meg soha! *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De van egy érv, melyet a prémium-barátok nagyon szeretnek hangoztatni, s ez az, hogy mezőgazdaságunk érdeke követeli tőlünk, hogy elfogadjuk ezt a javaslatot, mert ha el nem fogadjuk, akkor ennek a mezőgazdaság vallja a kárát.

Már többen, különösen Horánszky Nándor t. képviselőtársam kimutatta ezen érvnek üres, tarthatatlan voltát.

T. ház! Ha a t. ház kegyes megengedni, én csak a répatermelő magyar gazda helyzetéről akarok egy kis képet nyújtani. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Arról nem is szólok, pedig az sem érdektelen, hogy Magyarország répatermelő gazdaközönsége répájáért helyenként 20—25 krajczárral kap kevesebbet, mint az osztrák répatermelő gazda kap az ő répájáért, sőt vannak egyes esetek, hogy a különbség az ottani és itteni répaár között a 30 krajczárt meghaladja. Jól tudom, hogy ezt minek tulajdonítják, tulajdonítják annak, hogy a lajtántúli czukorrépa több czukortartalommal bir, mint mondani szokták: jobban polarizált, mint a magyar répa. De egyet állítok, és ez az, hogy az árkülönbség az osztrák — értem alatta az örökös tartományok összeségét — és a magyar répa polarizácziója közt, értékre átszámítva, korántsem akkora, hogy 20—25—30 krajczár árkülönbséget mutasson. De nemcsak ezért van előnyben az osztrák répatermelő közönség, hanem előnyös helyzetben van azért is, mert ott a munkásviszonyok rendezettebbek, a napszám lényegesen olcsóbb, a vasúthálózat kiépítettebb, a közlekedési utak sokkal jobbak. És a ki valaha ezzel foglalkozott, az tudni fogja, hogy a répatermelés jövedelmezősége igen sok mértékben attól függ, hogy a fuvarköltség mennyit teszen ki. Nagyon természetes, hogy a lajtántúli gazda, a ki olyan országban termel, a hol sűrű a vasuti közlekedés, az államok közelebb fekütsnek a gazdához, a mely jó közlekedési utakkal bir, az mindig előnyben van az olyan felett, mint a mi országunk, a hol a fuvarköltségek roppant nagy összeget emésztenek fel és ezáltal tulajdonképen a termelési költségeket emelik. *(Helyeslés balfelől.)*

A czukorrépatermelő magyar gazda életében, t. ház, három korszak van. Az első korszak kezdődik azzal, hogy a magyar gazdához beállít egy ismeretlen, többé kevésbbé választékosan öltözött, barátságos úriember, *(Derültség.)* a ki már előre informáltatta magát, hogy az illető X. Y. magyar gazda milyen modor által közelíthető meg leginkább, vagy férfias önérzettel, vagy mosolygással, vagy hizelgéssel. Bemutatja magát, hogy ő az x. y. czukorgyár megbizottja, a mely azért küldötte őt ki, mert hallotta, hogy X. Y. magyar gazda milyen rendkivüli befolyásos tagja a gazdatársadalomnak azon a vidéken, és a czukorgyár, de ő is roppant nagy súlyt és fontosságot helyez arra, hogy ő vele a répatermelés tekintetében szerződjék. Meggyőzi őt arról, hogy az ő földjében milyen aranybánya rejlik, csak termelje a czukorrépát, biztosítja őt a legkulánsabb eljárásról, biztosítja, hogy soha nehézség nem lesz, sőt ha előre kitapintja, hogy arra a gazdára egy kis előleg is felférne, ezt is a legkulánsabban kilátásba helyezi, csak termeszszen répát.

A gazda látja, hogy milyen elmaradott ember ő, nem tudja, mily aranybánya az ő földje, csak czukorrépát kell bele vetni. Rááll a szerződésre. Ebben ugyan vannak a súlylevonásra, az átvétel megnehezítésére és jogfentartásokra vonatkozó ruganyos pontok és ezt miután majdnem az akasztófa is benne van, a gazda kifogásolja.

Megnyugtatja a barátságos, választékos úr, hogy ez csak sablon, mely minden szerződésben

Digitized by Google

benne van, ez alkalmazva nincs, nincs különösen kegyeddel szemben, a kire a gyár oly nagy súlyt helyez. No ha így van, aláírja a szerződést. Akkor hozzálát a termeléshez és számít, mert joga is van hozzá, oka is. A czukorrépája szépen kikelt, megkímélték a káros bogarak, be van kétszer, háromszor vagy talán négyszer is kapálva, gyönyörűen fejlődik, lesz répa és jövedelem sok.

Ez az első korszak: az illuzió korszaka, t. ház. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

A második korszak akkor kezdődik, mikor a répát szedetni, fuvaroztatni és szállítani kell. Borús ősz van, t. ház, az idő elesősödik, az utak elromlanak, a napszám megdrágúl, az átalánymunka felemelkedik. Fuvarozni kellene a vasúthoz, de fenékig érő sár van. A gyár ráír, hogy tessék szállítani, mert itt az átvétel ideje. A gazda, akármennyibe kerül, kénytelen kiszedetni és a vasuti állomáshoz fuvaroztatni a répát. Egy-két napra jön a parancs a gyártól, hogy ne öt-tiz, hanem egy-két vaggonjával naponként, hisz más is szállít, nem győzzük átvenni, pedig ekkor már a gazda így rendezte be magát. Az idő és az út mindig rosszabb, a fuvarozás mindig drágább lesz.

Egyszerre jön az értesítés, hogy a répa nem jól van fejezve. Mert méltóztatnak tudni, hogy csak a földben levő részt kell beszállítani, a többit le kell vágni.

Értesítik, hogy sáros is a répa, ragadt is rá egy kis piszok, mert hiszen egyenkint nem fürészthet meg minden répát. Tehát ennyi meg ennyi százalék súlyleyonás helyeztetik kilátásba, sőt ha tovább így folytatja, még majd át sem veszik és a száz vagy több kilométernyire fekvő vasuti állomásnál rendelkezésére bocsátják a gazdának, csináljon vele a mit tud. A gazda elkövet mindent, hogy kielégítse a gyárt; végre nagy bajjal, nagy áldozatokkal túlesett a beszállításon.

Ekkor azonban már nem mer számítani, fél, hogy kiesik az irón a kezéből, hanem temperamentuma szerint vagy csendes rezignácziával, vagy pedig hangos elkeseredéssel szidja azt az órát, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a mikor azt a szerződést aláirta és várja csendes rezignácziával az elszámolást. Ez a második korszak, t. képviselőház, ez a kiábrándulás korszaka. *(Zajos tetszés balfelől.)*

Azután következik a harmadik korszak, ezt nem kell több szóval leírni, ennek az elnevezése maga megmagyaráz mindent, ez a csalódás, vagyis az üres zseb korszaka. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Hock János: Ez a vezeklés korszaka!

Gulner Gyula: Hát, t. képviselőház, hogy ez így van, semmi sem bizonyítja inkább, ha talán egy kissé túl is kiszineztem. De lényegében, hogy ez így van, t. képviselőház, *(Úgy van! balfelől.)* semmi sem bizonyítja inkább, mint az a nagy mérveket öltött mozgalom felsőmagyarországon, a mely elérkezettnek látta az időt arra, hogy állást foglaljon a czukorgyárosok zsaroló rendszere ellen, semmi sem bizonyítja inkább, t. képviselőház, mint hogy az én tudomásom szerint is — e tekintetben hivatkozom másoknak tudomására — annyi és annyi czukorrépatermelő gazda hagyott fel a termeléssel épen azért, mert nem birta kiállani a czukorgyárosok eljárását és azt a rendszert, mely nem vezet egyébre, mint arra, hogy a czukorgyárosok által a termelő gazda feltétlenül kizsákmányoltassék. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hát ennyit ér, t. képviselőház, ha közelről megnézzük és megnézzük praktikus szemmel, olyan szemmel, a mely hát egy kissé ismeri az e tekintetbeli viszonyokat, ennyit ér az az argumentum, a melyet most önök, a prémiumbarátok szeretnek elibénk mutatni, hogy a mezőgazdaság érdeke követeli tőlünk, hogy ezt a javaslatot megszavazzuk.

Igazán szivreható látvány, t. ház, hogy most a t. kormány és a t. többség egyszerre annyira felmelegszik a mezőgazdaság érdekei iránt, *(Úgy van! balfelől.)* egyszerre előtérbe állítja a mezőgazdasági érdekeket, egyszerre ő lép fel a mezőgazdák s a mezőgazdasági érdekek védelmezőjeként.

Madarász József: Igen, de a pénzt a gyárosnak adja!

Gulner Gyula: Hát hol volt a t. kormány akkor az ő nagy melegségével a mezőgazdasági érdekek iránt, midőn 1895-ben a harmadik gazda-kongresszus tartatott Budapesten, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* a mikor Magyarország gazdái összejöttek azért, hogy saját ügyeikről, Magyarországnak, mint az országnak elsőrangú ügyéről, mezőgazdasági ügyéről, értekezzenek, gondolkozzanak, beszéljenek, tárgyaljanak. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* A t. kormány nem volt sehol sem, sőt nemcsak, hanem lapjai által meggyanúsíttatta azt a mozgalmat, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* hogy az nem egyéb, mint az osztályharczok felidézése, mint a kereseti osztályok közti harcznak és kiélesített küzdelemnek provokálása. Hát akkor nem érezte a t. kormány azt a kötelességet, a melyet most annyira hangoztat, hogy a mezőgazdaság érdekei vezetik őt e kérdésben is. *(Úgy van! balfelől.)* Ezt megtette a t. kormány egy olyan országban, a melynek körülbelül 70—72%-a mezőgazdasággal foglalkozik, azt megtette a t. kormány, hogy ridegen távol tudta magát tartani ezen elsőrangú mezőgazdasági, elsőrangú országos ügytől. Hol volt akkor, t. képviselőház, a kormánynak meleg, atyai gondoskodása és szeretete mezőgazdasági érdekek iránt.

Digitized by Google

Hát kinek köszönje meg a mezőgazda a román, szerb, orosz vám- és kereskedelmi szerződéseket, ha nem a t. kormánynak és a többségnek, a melyek által gabona és állat terményeink értékesítésének rendkivül súlyos, veszedelmes és csak nagyon nehezen legyőzhető versenytársat teremtettünk itt benn, magán a közös vámterületen is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Kinek köszönje meg a magyar mezőgazda azt a bölcs vasuti tarifa-politikát, hogy a szerb és orosz provenienciát az osztrák tartományokban fekvő egyes góczpontokra, akár Magyarországon keresztül szállítsa azt a magyar államvasút, akár annak elkerülésével, olcsóbban juttatják el Prágába, vagy más góczpontokra, mint a magyar terményeket? *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ezt is a t. kormány mezőgazdasági atyai gondoskodásának köszönheti a magyar mezőgazda. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Vagy hol volt a t. kormány és többség atyai gondoskodása, mikor ez oldalról beadatott egy indítvány, hogy a magyar buzára nézve veszélyes versenytársat képező, annak hitelét megrontó, úgynevezett őrlési engedélyek által bebocsátott román buza ellen akczió indíttassék? *(Úgy van! Mozgás balfelől.)* Csak annyit követeltünk t. ház, hogy utasíttassék a kormány, hogy az őrlési engedélyekkel üzött visszaélésekkel szemben erélyesen lépjen fel. Ki szavazta le, ki buktatta meg ezt az indítványt? A t. kormány és a mezőgazdasági érdekért lelkesülő többsége. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Vagy már a mostani ülésszakban is, midőn azon óriási gazdasági válsággal, a mezőgazdákat érő azon nagy csapásokkal szemben egy inditvány adatott be, mely szerint indíttassék meg az akczió a mezőgazda helyzetének gyökeres javítására, a földadó leszállítására, ki szavazta le, ki buktatta meg ezt az indítványt? A t. kormány és a t. többség, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* a mely most a mezőgazdák érdekét hangoztatja, annak zászlaját lobogtatja.

Mennyiszer követeltük, t. ház, a mezőgazdasági hitel szervezését, *(Úgy van! balfelől.)* a hitelszövetkezet rendezését, mint oly eszközt, mely által szegényebb és legszegényebb existencziák az uzsora fojtogató karmai közül kiszabadúlhatnak. Erre nem volt ideje, akarata a többségnek, inkább foglalkozott a nép terheit nevelő ügyekkel, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* a melyek a kereseti és megélhetési viszonyokat tették nehezebbekké az országban. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Most is itt fekszik a ház asztalán és várja sorsát egy, ugyancsak a pénzügyminiszter úr által benyújtott, a hazai pénzintézetek által kibocsátott kötvényekről szóló javaslat. Mi ez, t. ház? Ismét nem egyéb, mint a nagytőkének adott újabb kedvezmény, annak favorizálása. Erre van idejük és akaratuk, de a mezőgazdaság érdekevel nem törődnek; a kisebb existencziák kénytelenek megelégedni üres igéretekkel; azok várhatnak, mig ezek letelnek bőséggel. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Igy azután bocsássák meg a t. képviselő társaim ott a túloldalon, hogy ha mi itt ezen az oldalán a háznak s merem mondani a házon kivül álló magyar gazda-közvélemény bizony-bizony nagyon kétkedéssel fogadták az önök fellángolását, az önök apostolkodását a mezőgazdasági érdekek tekintetében. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A nemzeteknek a létért való küzdelmükben a fegyverek használata csak ultima ratio. A küzdelem emésztő hatással folyik a gazdasági téren szakadatlanúl egyik és másik nemzet között, és ha egy nemzet elég könnyelmű vagy botor, hogy érdekeit megvédelmezni nem tudja, vagy nem akarja, vagy a mi még ennél is több, önmaga áldozza fel egy versenyképes más nemzet részére, no annak a nemzetnek a sorsa alá van irva, meg van pecsételve, az előbb, vagy utóbb el fog bukni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert az erőviszonyok logikája nem ismer kivételt, nem ismer kiméletet, a gazdagabb, az erősebb előbb-utóbb le fogja győzni, maga alá fogja vetni az elgyöngült szegényebbet. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársam, Urányi Miksa. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Arányi Miksa! Derültség. Egy hang: Sit venia verbo!)*

Igen, sit venia verbo. Arányi Miksa t. képviselő társam hivatkozott Irland sorsára. Nagyon jó. De nézze meg Irland történetének pszichologiáját. Mikor Irland ki lett fosztva, zsákmányolva Anglia kapzsisága által, akkor elkövetkezett egy korszak, a mikor még a képviselőséget is pénzért adták és mikor Walpoole pénzzel vette meg Irland parlamentjét, hogy beolvaszsza Angliába. Vigyázzon Arányi Miksa képviselő úr, hogy ez a példa át ne jöjjön a kontinensre, hogy Magyarország ne legyen Irland szerepére kárhoztatva, ha folytatják ezt a politikát továbbra is. *(Zajos helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)*

A javaslat nem egyébb, mint czéltalan pénzpazarlás. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Káros az államra, és káros a czukorrépát termelő gazdaközönségre a kartellek és a rayonirozás folytán és káros a fogyasztó közönségre ez az egészséges áralakulást teljesen megakasztja. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igazi czélja és érdeke az, hogy gazdagítsa a nagy tőkét, nemcsak nálunk, de Ausztriában is. Ez a javaslat nem egyébb mint egyik inkarnácziója a

Digitized by Google

mozgó tőke kapzsiságának, mely a fogyasztó és anyagtermelő közönség kárára akar gazdagodni; azt akarja, hogy a társadalomnak minden más rétege ő neki álljon szolgálatára, őt tartsa meg kényelmében.

Az ilyen czélra egy fillért sem szavazok meg, s ezért a törvényjavaslatot még általánosságban sem szavazom meg. *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyítom!

Lázár Árpád jegyző: Meszlény Lajos!

Meszlény Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon és jobbfelől.)* Köszönöm azt az igazán szives fogadtatást, a mely különösen a túloldalról áradt felém, mert igazán mondhatom, hogy parlamenti életem legritkább eseményei közé tartozik. *(Derültség.)* Megmondom azt is, hogy miért? Azért, mert én alig találtam még ezen és amazon az oldalon is azt, ha valaki felállott, hogy onnét a lelkesültségnek ez a tüze sugározzék feléje. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Köszönettel veszem tehát a t. túloldalnak ezt a nyilatkozatát, a melyet szives nekem előlegezni. Remélem, hogy rövid beszédem folyama alatt ezt nem is vonja tőlem vissza. Kevés példát mutat arra a parlamenti történet, hogy egy erőteljes, erős, mozgalmas vitánál a háznak egyik fele csak édességet, csak czukrot nyújtson a másiknak és hogy mennél több ez a czukor, és mennél több ez a nektár, a melyet jó indulattal, édes szavakkal nyújtunk önöknek, annál keserűbbé, annál durczásabbá lesz ez a túloldal, épen mint az a makranczos gyerek, kit — ha a sarokba visszavonul — hiába kínálgatnak czukorral, édességgel és ha rászólnak, legfőlebb kapálódzik, ha simogatják, vissza-vissza rugdal, és édes anyja: a magyar haza, az a termő föld ennek a gyermeknek hiába adja oda édességeit, azt a czukrot, ő nincs megelégedve azzal, mert makacscsá lett, mert föltette magában, hogy átviszi azt a czukrot a szomszédba, a német Miska kocsishoz, *(Derültség.)* hogy átvegye a gyeplőt és azt mondja, hogy most maga hajt, *(Derültség a szélsőbalon.)* a mely azon nyikorgó kocsi vezérlésére van szánva, melyet osztrák-magyar monarchiának neveznek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Édes kívánok lenni én is és ha nem lesz épen szalonczukor az, a mit a t. kormánynak és pártjának kínálgatok, legyenek arról meggyőződve, hogy legjobb meggyőződésem szerint itt ezen az oldalon a vita ez erős hevében is szeretném megszüntetni ezt a keserűséget, melyet önöknek ezen czukor édessége okoz. Van erre módszer és szerintem meg fogják önök kapni azt a módszert a t. kormánytól, mert mindnyájan tudjuk és tudják önök is, hogy a mi kormányunknak mindig van zsebében két garas ára fekete és két garas ára sárga czukor és ezt önök elé tartva, fel fogja oldani nemsokára azt a nyelvet, mely arra van hivatva, hogy elmondja azt az »igen« szócskát, melyet itt Magyarországon sajnos, a közerkölcsiség szempontjából is adnak, azt az »igent«-t, a mely megadja ebben a hazában az általtekintélyt, a mely megadja a rangot, a mely megadja a meggazdagodási módot, a mely megadja a hatalmat vagy legalább is a mindennapi kenyeret. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Minél nagyobb ez a karéj, minél hangosabb lesz az »igen«, annál erősebb lesz a börzekormányok kínálgatása: Ich geb és annál erősebb lesz ez erkölcsileg süllyedt ország kérése is: Ich nehm! Ha a czukortermelés, ha a czukorgyárosok akcziái, ha a kartellek, ha az igazgatósági tagok nagy díjazása, ha a kormánypárti nagybirtokosoknak érdeke talán sérelmet is szenved ezzel a vitával, melyet mi hetek óta viszünk, nem mi reánk vessenek azért. Ez a nagy vita felelet arra a nagy gúnymosolyra, mely az igazságügyminiszter úr összes argumentumát képezi. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mi kértük, mi kívántuk, mi követeltük: adják az igaz argumentumát annak, miért akarják megnyirbálni a turulmadárnak azt a szárnyát, melyben az a toll van, mely szabadon akar írni egy szabad nemzetnek. Mi kértük, hogy ne bántsák a szabadság erős tölgyét azért, mert néha annak oldalához egy mérges gomba vagy moha is tapad, mert tudjuk azt, hogy kinövése lehet ugyan a sajtónak, de azért magát azt a nemes fát, melyről annyi koszorút szed a magyar dicsőség, kivágni, kidönteni nem szabad. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A felelet; a némaság, a hallgatás, egy játszó gúnymosoly a miniszterelnök úr és az igazságügyminiszter ajkán s a fenyegetés, az a könnyen összetörhető papirpálcza, melynek csinálásában az igazságügyminiszter úr oly rettenetes zseniálitást fejtett ki. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ez az eredmény — és itt nem akarok tréfálni — egy óriási politikai harcz, melyet itt az ellenzék hetek óta vív, de a melyet minden nehézsége mellett is mi örömmel üdvözölünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Örömmel üdvözöljük ezt, mert Magyarország felelős kormányáról feltételezünk legalább annyit, hogyha igazságosan akar nyilatkozni oda fenn Bécsben a koronának talán épen az ő Felsége személye körülötti miniszter úr, ki most jelent meg a házban, mondja el az igazságot, hogy a 16. §-nál csökönyös lett a kormány, pedig az ellenzék

Digitized by Google

egy módosítással is megelégedett volna, hogy ez a paragrafus maga az egész rendszer és minden javaslat bele vitte, bele terelte erőszakkal az ellenzéket a harczba.

Hogy ennek mi lesz az eredménye, megmondhatom már itt, és én ezen eredményt örömmel üdvözlöm, mert az Isten, a magyarok Istene sohasem adott olyan alkalmat ennek a pártnak, mint a milyen most következik, mert az önök csökönyössége, némasága, hogy úgy mondjam megvetése az ellenzék ellen, feltüzel bennünket a harczra, hogy küzdjünk most és a jövőben is ezen elmélet ellen, és a dualizmust minden erővel és hatalommal megdönteni iparkodjunk. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Ez a mi eredményünk és ha köszönettel tartoztunk mi valaha egy kormánynak, soha nagyobb köszönetet nem mondhattunk másnak, mint báró Bánffy Dezső úrnak, mert senkisem járult 1867 óta ebben a képviselőházban annyival ahhoz, hogy maga a dualizmus, maga a 1867-iki kiegyezés könnyebben támadhatóvá és leronthatóvá lehessen, mint épen ő. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen javaslatok mellett argumentumot hoztak fel és ez az volt: hatalmon vagyunk, hatalmon akarunk maradni, hajtsa meg magát a kisebbség a többség nagy hatalma előtt és pártolja azt a parlamentarizmust, a melyet mi a kisebbség ellen megvédelmezni akarunk. Ha, t. ház — és ez csak a saját véleményem, — ha ez parlamentarizmus, a melyet 4—5 millió összekoldúlt pénzen vett hatalommal, erőszakkal a nép érdeke ellen hozott törvényjavaslatokkal akarnak fentartani: akkor én részemről ennek a parlamentarizmusnak megvédelmezését sohasem fogom helyeselni, hanem azt mondom, hogy ezt a parlamentarizmust, a mely a parlamentarizmus elvének semmiben sem felel meg, el kell törölni és meg kell dönteni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Minden javaslat, a mely ezután jön, egy nagy csatakiáltás lesz nekünk, ha önök, a kormány, megmaradnak azon a merev álláspontonon. Nem önök, — mert tudom azt, hogy az önök sorában igen sokan odanyújtanák a békejobbot, — de a kormány erőszakossága, különösen a miniszterelnök úrnak hajthatatlan természete az, a mely azt kívánja, hogy nem szabad engedni. *(Úgy van! a baloldalon.)* Csatakiáltás lesz ezentúl minden javaslat; dominálo nem az lesz ezután a két nagy vita után a javaslatokban, hogy mit mondanak azok, hanem dominálo lesz a kormány és rendszer elleni küzdelem ezen az oldalon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ide vitte ezt a dolgot az a makacsság, az a csökönyösség, a melyet Erdély nagy szülötte: Bánffy, és Bánffy nagy szülötte: Erdély tálált ide a ház elé. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)*

Ezért köszönetet mondunk mi itt ezen az oldalon. A jövőnek küzdelmét és a mi győzelmünket nem tudjuk, de egyet tudunk és látunk föltétlenül és ez az, hogy oda át a szomszédban azon közönséges viskónak tetejét kezdik bontogatni, látjuk, hogy meg van repedezve a fal, dűledezni kezd a ház, és a mi elvünk és meggyőződésünk ellen vétenénk, ha ezt az alkalmat fel nem használnók, hogy kiszedjünk abból a dűledező házból a legerősebb köveket és alapköveit kezdjük lerakni az önálló független Magyarország erős várának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A 67-es alap igaz védői, mint a mellettünk ülő ellenzék, is nem tartozhatnak ezzel a köszönettel, legfeljebb az tárúlt eléjük, hogy ez a kormányrendszer magát a 67-es alapot is megrongálta annyira, hogy eljön az idő, midőn belátják, hogy ezt az alapot védeni nem érdemes, és ott hagyják azt. Ez is az önök uralmának lesz egyik nagy előnye.

Erre azt mondják, hogy mindegy, mert a kormány és annak feje Bécsben erősen áll.

Ez ismert frázis felett, mi csak mosolygunk, mert, hogy állhat valaki erősen Bécsben, mikor Bécs maga sem áll erősen. *(Nagy derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ausztria ma csak egy geografiai fogalom, hol nemzetiségi aspirácziókat elégít ki perczenkint vagy óránként Badeninak nemzetiségi édesgetése, vagy Lueger fanatizmusa. És épen Isten csapásának tartom, t. ház, hogy mai nap ilyen gyenge kormányunk van, mert egy erős kormány, erős kézzel Ausztria mai viszonyai között még 67-es alapon is oly vívmányokat tudna biztosítani e hazának, a melyek működését örökké emlékezetessé tennék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: T. képviselő úr, már most jó lesz a tárgyra áttérni. *(Zaj és mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ez összefügg a tárgygyal.)*

Meszlény Lajos: Az elmondottakkal csak igazolni kivántam, hogy nálunk majd minden javaslat Ausztria javára szolgál, így a czukorjavaslat is.

Csata sorban találja, t. ház, ez a javaslat is az egész ellenzéket, és én tudom, hogy vannak ott sokan, a kik meggyanúsítanak azzal, hogy mi a 67-es alapon álló néppárttal és nemzeti párttal egy gyékényen állunk. De azt nem találták önök olyan nagy hibának, midőn az egyházpolitika idejében meggyanúsított bennünket az ország egy félrevezetett része, hogy mi kormánypártiaskodunk. Felhangzott akkor a taps. *(Zaj, mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem, ne zavarják a szónokot!

Digitized by Google

Meszlény Lajos: Én kérem az elnök urat, hagyjon engem csak zavarni, én magam is sokszor megteszem.

Elnök *(csenget)*: Én még figyelmeztetem a képviselő urat, hogy az én kijelentéseimre ne tegyen észrevételt. Tessék folytatni beszédét!

Meszlény Lajos: E küzdelemben tehát csatasorban áll az egész ellenzék és a t. túloldal a t. előadó urat és Arányi képviselő urat állította elébünk, hogy czukorral kínálhassanak. Czukorba akarták ezek befőzni az ellenzéket, a czukorprémiumnál tartott beszédekkel, de ezeknek argumentumai már porczukorrá vannak összetörve. *(Derültség.)* Az a répa pedig, a melyet ide a megrendelt kérvények hoznak a ház asztalára, legyenek róla meggyőződve, nekünk sohasem képezheti takarmányunkat a télre, *(Derültség balfelől.)* hogy azért toljuk azoknak a szekerét, a kiknek az egyedül hasznos. *(Úgy van! balfelől.)* Az egész javaslat, mint ezt annyi szónok itt előttem kifejtette, nem a magyar nép érdeke, nem a magyar agrár állam követelése; ez csak egy kis, egy börze-klikknek az érdeke, a melynek meg kell adni a prémiumot, mert azok is adtak talán prémiumokat a választásoknál, a hol én tudom, nagyon sokat kérve, könyörögve, kalaplevéve jelennek meg Magyarország kormányai s oda állva ezen klikk és börze urak elé, azt mondják: adjatok, adjatok, a mit Isten adott *(Derültség balfelől.)*, mert tudják azt, hogyha az ő érdeküket iparkodnak fentartani, ők is mindig fenn fogják tartani azokat a börzemilliomos urakat, a kik aranynyal telt zsákjaikon ülve Ausztriában is, és itt is bűn nélkül kiáltják oda az egész országnak: »L'état c'est moi«, az állam én vagyok. *(Úgy van! balfelől.)* A czukorjavaslat egyedül ennek a klikknek van szánva. Magának a mezőgazdaságnak, magának a mezőgazdának ez nem érdeke. Kérem ezt bebizonyítani nekünk, a kik szinte valamit konyítunk a mezőgazdasághoz, nem fogja senkise, legföljebb elcsábítja azt a mezőgazdát — értem a kisbirtokost és nem a nagyot — egy csábíthatja csak a czukorrépatermelésre, az az előleg. a melyet a téli hónapok pénztelen idejében adnak a gazdának, hogy később óriási uzsorával vegyék azt vissza. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Hiszen, a termelésnél és különösen a rendszeresített czukorrépa-termelésnél, minden gazda tudja, hogy az csak úgy lehetséges, hogy óriási befektetett tőkével javítja és nagyobbítja a maga instrukcziós erejét; a termelt czukorrépának szállításáról pedig minden gazda tudja, hogy azt épen abban a hónapban kell teljesíteni, a midőn a legrosszabbak az utak, a midőn a vetés folyik és ha fuvarosokkal szállíttatja a répát és nem a saját erejével, úgy azt az előleget busásan visszafizette a fuvarnál, különösen ha a nagy napszámokat is tekintjük, a mit a répára kapott. Ha valahol kifizeti magát a czukorrépatermelés, az csak annál lehetséges, a ki elég beruházási, elég forgó tőkével rendelkezik a maga gazdaságában.

De hát hol van ez meg? Menjenek végig az önök által épített viczinális vasutakon Magyarország vármegyéin, és ha találnak két vagy három földbirtokost egy vármegyében, a kinél ez a tőke megvan, az rendesen csak olyan birtokos, a ki maga is vagy akczionáriusa, vagy igazgatótanácsosa azoknak a czukorgyáraknak, a melyek a tőkét magukhoz vonják. Valahányszor egy előadót látunk a pénzügyi kérdésnél az előadói székben ülni, annak mindig tudjuk, hogy csak a fele igaz, tudniillik az adó. *(Élénk derültség balfelől.)* Igen, maga a czukorprémium is, melyet Ausztriának akarunk adni, egy nagy adó, és pedig egyike a legigazságtalanabb adóknak, melylyel Magyarország összes népét terhelik. *(Úgy van! a baloldalon.)* 160 ezer hold van a statisztika állítása szerint czukorrépával bevetve; hát kérdem én, igazságos-e az, hogy Magyarország összes gazdaközönsége adójával segítse azt a 160 ezer holdat, a mely Magyarországon répát termel. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a gazdaközönség, t. ház, a mely úgyis túl van terhelve a maga adóival, nehézségeivel, hiába fordúl bármi prémiumért akár baromtenyésztésénél, akár gabonatermelésénél a kormányhoz. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, ezt a javaslatot úgy akarják feltüntetni, mint a magyar gazdaközönség érdekében állót, pedig a dolog nem úgy áll: a börzék milliói, a nagy tőke megadóztatás nélkül építi fényes márványpalotáit itt a fővárosban is; új megaranyozott czímerek hirdetik e palotákról a liberalizmust; a kutyák kezdenek elfogyni ebben az országban, annyi nemesi levél kell újabban a szabadelvűségnek. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon. Egy hang a szélső baloldalon: Hát a királyi tanácsossághoz?)* És míg az idegen turista-polgár nagy bámulattal nézi Magyarországnak ezt a nagy haladását, vagy pedig idegen fejedelmek örömükben fehér elefántokkal dobálóznak, és azt mondják »ez az ország gazdag, ez az ország nagy«, mert nem ismernek benne mást, mint a fényes utczákat kivülről s legfölebb azokat a gyöngyökkel kirakott díszruhákat, a melyeket felvonulásoknál használnak: de odakünn, t. ház, a szántó-vető ekéje az ugarból adót fordít csak ki; a román búzából veszi ki kenyerét; cseh üvegből iszik olasz bort és azt is csak akkor szabad neki megkoczintani, ha a kormányért vagy a főispánért iszik, mert máskép a zsandár összeszorítja torkát. *(Élénk derültség. Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Hát, t. ház, ennél a javaslatnál még csak egy rövid szavam van magát a prémiumot illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)* Akár nemzetgazdaságilag bizonyítsa nekünk azt az általunk igen tisztelt, *(Mozgás.)* — mert ezt ki kell nyilvánítani — *(Zaj.)* nem túlságosan akarom megdicsérni az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter urnak mindenben tapasztalt jóakaratát — de üljön bár annál a versenynél, a mit úgy hívnak, hogy prémium-verseny, a nyeregbe az általunk igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr, Darányi Ignácz, vagy a híres amerikai champion-zsoké Arányi Miksa, *(Élénk derültség.)* ennél a versenynél hiába áll a starthoz, utánok az én rokonom és t. barátom Chernel György, a ki nagy sportsman, a mi telivérünk túl van már terhelve, és legyen meggyőződve, hogy a távoszlopnál akár Német- akár Franciaország canterben fogja elkerülni és nyerni ezt a versenyt, és mi legfölebb erősen verve rossz utolsók lehetünk ebben a versenyben. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igy, t. ház, az maga egy abszurdum, hogy van nekünk egy kormányunk, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Igaz! Nagy derültség.)* a mely kormány, t. ház, maga elismerte azt, hogy bizony ez Magyarországnak megterheltetése Ausztria javára, de azért mégis követeli, hogy szavazzák meg ezt a javaslatot. Odaát is érzik ezt a dolgot, hogy nem jól van, de azért meg fogják szavazni. Hát volt nekem, t. ház, Fejérmegyében egy földbirtokos társam nem messze tőlem, kinek az volt a szokása, hogy valahányszor befogatott kutschirkocsijába, háta mögé ültette kocsisát és inasát és a hány korcsmánál elmentek, mindig hátrafordúlt, és így szólt: »Te Pista, nem volnék én bolond, ha nem innék meg itt egy pohár sört?« Mindakettő egyhangúlag felelt: »De bizony bolond volna a nagyságos úr«. Azt hitték, hogy csak hadd menjen ez a kocsi tovább, majd csak őket is meg fogják az egyik korcsmánál kinálni. Mikor aztán a negyedik korcsmánál is elhaladtak és ismét azt kérdezte tőlük, hogy ne igyam-e meg egy pohár bort, azt mondták: »No már ez sok lesz, nagyságos uram, mert feldűlünk.« *(Élénk derültség.)* Tisztelt urak, a kik ott hátúl ülnek azon a szekéren, a kormány háta mögött, figyelmeztessék ezt, vagy vegyék ki a gyeplőt annak a kormánynak a kezéből, mert fel fog borúlni az a taliga, a mit liberális szekérnek mondanak s akkor azt fogják odakint mondani, hogy nem a liberálisok dűltek fel, hanem csak a liberiások. *(Derültség és élénk tetszés balfelől.)*

T. ház! Én nem kivánok keserű lenni a czukornál és épen azért, ha önök ezt a javaslatot is megszavazzák, mint minden mást, akkor ha én látom sokszor az ellenzék részéről fellobogni azt a haragvó tüzet, mely önök irányában nyilvánúl. Pedig, t. ház, az a harag, mely talán minálunk önök mindent eltipró szavazatára némelykor fellángol, nem egészen méltányos. Mert hát a magyar emberben, s ezt el kell ismerni mindenkinek e házban, meg kell lenni bizonyos gentlemanlikeségnek, és ez megvan önökben és feltétlenül a mindenható miniszterelnök úr irányában, és itt ne tessék ezt sértésnek venni, ország-világ tudja, az köztudomású dolog, hogy a túloldalnak egy nagy része, nem tudom, hogy mennyi, de egy nagy része választási költségeket kapott a maga megválasztatásához.

No hát, t. ház, a ki egyszer kapott választási költséget, attól a gentlemanlike is megköveteli, hogy azt kövesse, a ki valamit ad; mert ha kaptak választási költséget, a ki kapott önök közül ezt azért kapta, hogy odalent megvehessen magának egy voksot. A ki pedig ide fent adott, az bizonyosan azért adta, hogy vegyen magának szavazatot ide fenn. Nem rosszindulat, nem rosszakarat, de ez a bizonyos kötelezettség, melyet magával hoz a noblesse oblige, hogy kövesse árkon-bokron a miniszterelnök urat.

A sok pénz megvolt a választásoknál és homály fedi annak minde mai napig eredetét.

Talán azt mondhatják, hogy nincs nekünk arra jogunk kérdezni. De addig, míg ez a kormány kormány lesz, mely bennünket erőszakkal, pénzzel, az elnyomatás minden fegyverével igyekezett kisebbé tenni, addig ezen a helyen minden javaslatnál fel fogjuk ezt vetni. Mert azt ne mondják, hogy mi támadjuk meg a parlamentarizmust, hanem megtámadják azt önök, mert ezt a többséget nem fogja senki elismerni az ország igazi többsége nyilvánulásának; azt elismerjük, hogy nagyon derék emberek vannak köztük, a kik akarnak jót tenni, segíteni a hazán, de az ország valódi többségének sohasem fogjuk elismerni. Hogy ez a többség azután ennél a czukorprémium-törvényjavaslatnál, a 16. §-nál, és minden következő intézkedésnél többséggé lesz és bizalmat fog szavazni a miniszterelnök úrnak, azt mindenki természetesnek fogja találni. Hogy tiszteli-e és szereti-e ezt a kormányt, azt nem kérdik! Mert ezzel is úgy vannak, mint a legtöbb férj, ha kérdik tőle, hogy szereted-e a napadat, azt mondja: szeretem, mert kénytelen vagyok vele. *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azért, t. ház, nem imponál nekünk ez a többség ide benn és nem imponál senkinek oda künn, és nem fog imponálni a jövőben sem, hanem erős küzdelem lesz, a melynek egyedüli és kimondott czélja az, hogy felébreszszük azt az el-

Digitized by Google

altatott közvéleményt, a mely ha felébred, nem önöket, t. kormány, nem is önöket, t. többség egyenként, hanem össze fogja törni azt a rendszert, a mely egy többséget ilyen eszközökkel be tud hozni a parlamentbe. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Rövid idő múlva, t. ház, néhány nap múlva a törvényjavaslat felett az általános vita be lesz fejezve; *(Felkiáltásoka szélső baloldalon: Nem bizonyos!)* be is lehet fejezve, mert a helyzet a mi kezünkben van, ha akarjuk, augusztus elsejére törvénynyé lesz, ha akarjuk, nem. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Önök megszavazzák ezt is, ha kell, a 16. §-t is, és Bánffy Dezső báró miniszterelnök úr büszkén fog akkor visszatekinteni liberális gyermekeire, hogy jól megállták a sarat, ugyan elröpültek néhányan, mert hiszen a szabadelvű pártnak általam nagyon tisztelt alakjait alig lehet már a parlamentben látni, nem látom én Csákyt, Hegedüst, *(Felkiáltások jobbfelől: Itt van!)* Széll Kálmánt, Szivákot, Chorint, Beksicset, elmentek ezen viták elől. Tegnapelőtt, midőn épen a szabadelvű kör, a »Lloyd« előtt sétáltam, láttam, hogy egy létrán zsindelyezik annak tetejét; eszembe jutott, hogy mind elvitték a legények elejét! *(Élénk helyeslés, tetszés és hosszantartó taps balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ez a szavazás megadja önöknek a többséget, mi le leszünk szavazva, az önöké lesz ennél a javaslatnál is, meg a többinél is a többség, a miénk lesz az igazság. De, t. ház, ne legyenek azért büszkék erre a többségre, ne legyen büszke Bánffy Dezső báró miniszterelnök úr se, mert mi egy nagy munka, egy erős küzdelem öntudatával megyünk ki a házból, magunkkal visszük a költőnek azt a versét: »A macska is tizet fiadz, az oroszlán bánja tán, ő egy-kettőt hoz világra, de az aztán oroszlán.«

Nem fogadom el ezt a törvényjavaslatot. *(Hosszantartó taps és éljenzés balfelől. A szónokot számosan üdvözlik. Elnök csönget. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Mielőtt az interpellácziára áttérnénk, a holnapi ülés napirendjére leszek bátor javaslatot tenni. *(Halljuk!)* Ez pedig egyszerűen az, hogy a czukoradóról szóló, jelenleg szőnyegen lévő törvényjavaslat tárgyalásának folytatása lesz napirenden. *(Helyeslés.)* Elfogadja a ház! *(Igen!)* Ez tehát a ház határozata.

Következik már most az interpelláczió. *(Halljuk! Holljuk!)*

Lázár Árpád jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. ház! *(Halljuk!)* Majdnem két hete már, hogy tart itt a vita ezen törvényjavaslat felett, a mely azt czélozza, hogy mi kilencz milliónyi prémiumot adjunk a nagy tőkének. A túloldal vezérszónoka a többek közt azzal indokolta ezt, hogy a munkások érdekében is kell ezt a javaslatot megszavaznunk. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A legközelebb lefolyt napok bebizonyították, miként segíti a nagy tőke a munkásokat. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Köztudomású dolog, hogy e hét első napján kitört a téglagyári munkások közt a sztrájk. Én erre legelőször a múlt héten megjelent szocziáldemokrata pártközlöny, a »Népszava« által lettem figyelmessé téve, a melyben hajmeresztő részleteket láttam felsorolva, de a melyeknek hitelt nem adtam és Lepsényi Miklós elvtársammal elmentünk a helyszínére, hogy meggyőződjünk, mennyiben volt igazsága ezen lapnak és mennyiben nem mondta az igazságot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én meggyőződtem arról, hogy ezen lap az igazságot nem mondja, mert a tényleges viszonyok sokkal sötétebbek, sokkal hajmeresztőbbek, mint a hogy e lapban le vannak irva. A t. ház engedelmével fel fogok olvasni ezen lapból néhány részletet, hogy hogyan dolgoznak ezen szocziáldemokraták és hogy aknázzák ki azon hibákat, a melyek a kormány vagy közegei részéről elkövettetnek. Ez ekként szól: »Csak egy emberi voltából kivetkőzött bestia bánhat el úgy embertársával, a hogy a munkástestvérekkel szoktak elbánni és hogy esetlegesen felvilágosúlva polipkarjaik közül még csak ne is menekülhessenek, törvényeinknek ellenére megkeresett pénzük tíz százalékát megtakarítás czímén levonják és bármiként szüksége is volna rá, Szent-Mihály napig ki sem lesz szolgáltatva.«

Én meggyőződtem arról, hogy ez tiszta igazság. Az 1884: XVII. törvényczikk rendelkezései ellenére a téglagyárosok a munkásoknak munkabéréből tíz százalékot levonnak a takarékpénztár számára és ezt nem adják vissza addig, míg a munkaidény be nincs fejezve és ha időközben el akarnak menni, nem adják ki. Az igazság kedvéért ki kell jelentenem, hogy én két téglagyárnál, a Lechner-gyárnál és az Örley-gyárnál utána néztem ennek a dolognak és ott azt mondták nekem, hogy igenis, mikor a sztrájk kitört, ezek a sztrájk nyomása alatt megijedve, kiadták ezen takarékpénztári betéteket. *(Mozgás a baloldalon.)*

A mi magát a munkát illeti, ez a szivtelenség netovábbja, ez a munkaerőnek valóságos kizsarolása, mert nem hinném, hogy a legkeményebb kőszénbánya-munkás annyira meg van terhelve munkával, mint ezen szerencsétlen téglagyári munkások. Itt is egészen igazat mond a »Népszava«, mikor így szól: »Reggeli 3—4 órától kezdve egy órai étkezést leszámítva, egyhuzamban kell dolgozniok, jelesen baromi munkát végezniök esti 9 óráig. E végzett munkának díja azután 60—80 krajczárig emelkedik. Ha ezen túlfeszítés folytán különben is csak hajnalban nem képes időben felébredni és csekély öt perczczel később érkezik a gyártelepre, 50

Digitized by Google

krajczár büntetést rónak rá.« *(Mozgás a baloldalon.)*

Kérem, ez határozottan ellenkezésben van az ipartörvény 117. szakaszával, a mely ekként szól: »A nappali munkát reggeli öt óra előtt kezdeni és esti kilencz órán túl kiterjeszteni nem szabad.«

Visontai Soma: Ez is elég rossz!

Rakovszky István: »Az ellenőrzésnek persze se híre se hamva, appellátának meg helye egyáltalában nincs, mert a kinek nem tetszik és másutt óhajt beszerezni, annak munkáját illetve alkalmaztatását is megszüntnek nyilvánítják.«

Meggyőződtem arról is, vajjon igaz-e az, hogy ezen lakások oly mizerábilisak, oly rosszak, oly egészségtelenek, és megkezdettem a lakások megtekintését a Lechner-gyárban. Lepsényi t. barátommal beléptünk egy munkásházba, két kis szobát láttunk, alig valamivel nagyobbat, mint a ház asztala. Láttuk, hogy az eső beesik és abban laknak a szegény munkások, abban pihenhetik ki fáradalmaikat az éjen át.

Vannak ott kályhák, úgynevezett ringek, a melyekben kiégetik a téglákat. A ringeknek felső részei lakássá vannak átváltoztatva és ott e nagy melegben laknak ők, a mely meleg még fokozódik azáltal, hogy alatta éjjel-nappal tüzelnek, úgy, hogy az emberek a szó-szoros értelmében pirítva jönnek ki onnan. Ezekről meggyőződtem magam.

Voltam az Örley-féle gyárban is, és ott az egyes munkások lakásaira nézve jobb viszonyokat találtam. De van ott egy istálló — kaszárnya nevezete alatt ismeretes a munkások közt — mely a legbotrányosabb. Közegészségi, erkölcsi és minden tekintetben. Az az istálló körülbelől olyan hosszú, mint ez a terem, jobbra és balra vannak deszkák és a járda közötte alig valamivel szélesebb, mint ezen kis folyosócska és ott felnőttek, gyermekek, nők, férfiak, betegek, egészségesek együtt alusznak. De ez nem elég. Ezen istálló még meg is van osztva és a félemeleten fenn ismét ugyanezen állapotok vannak. *(Zaj. Mozgás a baloldalon.)* Én láttam a gyalázatos Wiener Ziegelwerkschaftnál is a lakásokat, láttam ott is a sztrájkot, de mondhatom, hogy azon lakások, a melyek Bécsben vannak a téglagyárak által fentartva a munkások számára, paloták ezekhez képest.

Az is igaz, hogy én ott jelen voltam, a hol a hivatalos közegek eljártak és nagyon röviden végeztek azzal a nagy társasággal, kijelentvén azt, hogy ha nyolcz nap alatt nem szanálják azon lakásokat, egyszerűen leromboltatják és a munkások számára új lakásokat fognak felvenni a társaság számlájára. Ez Bécsben történt.

De én még sokkal érdekesebbeket tanúltam ott meg, tudniillik, hogy mi itt valamennyien nem tudunk számolni. Én azt hittem, hogy ezer az ezer, tízszer száz, de ott azt tanúltam meg, hogy ezer nem ezer, hanem ezerszáz. Én ezt sehogysem tudtam felfogni, magyarázgatta nekem nagyon szépen egyik igazgató úr, de nem birtam megérteni. Kimentem Lepsényi t. barátommal a munkások közé, a kik, mondom, méltóságteljes nyugalommal álltak ott, a mit annál nagyobb érdemül rovok fel, mert a legnagyobb brutalitással űzte ki őket a rendőrség, *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* Előállt ott egy asszony, a kitől azt kérdeztem, hogy miért nincsenek megelégedve, hisz maguk ezer tégla után kapnak 2 forintot. Erre ez azt felelte: kérem én ezt a 2 forintot férjemmel együtt kapom. Én nekem 3 órakor fel kell kelnem, hogy 4 órakor munkában legyek és 9 óráig nagynehezen 1100 téglát tudok elkészíteni, mivel én csak 1100 tégla után kapok 2 forintot. Midőn kérdeztem, hogy hogy lehet az, hisz önöknek megvan a szerződésük, hogy ezer tégla után fizetik az összeget, azt felelte: Kérem, már ilyen a rend minálunk. Az asszony aztán megmagyarázta nekem, hogyha ezt a száz téglát a mely ma 1 forint 60 krajczárt, 1 forint 70 krajczárt sőt 2 forintot ér, a téglagyáros eladja, kifizeti a munkabért az ezer tégláért. És ez minden téglagyárnál így van.

Nagyon jószivűek és jótékonyak azok a tőkepénzes urak, ők a munkások javát a szivükön hordják és ezért rendezték be úgy a munkát, hogy darabszámra fizetik, de ha beáll esőzés, rosz idő, nem adnak nekik munkát, daczára annak, hogy az ipartörvény 95. szakasza folytonos munkát adni kötelezi a munkaadót az esetben, ha a munkás darabszámra dolgozik. A napszámviszonyok pedig a következők: Egy férfi napszámos 70—80 krajczárt szerez nehéz munkában naponta, egy asszony 35—40 krajczárt, egy erősebb gyermek ugyanannyit, hetenkint — mert betekintettem, mivel voltak oly szivesek megmutatni a lajstromot — 6—8 ezer téglát; csak egy esetben láttam, hogy kitűnt, hogy egy pár munkás tízezer téglát képes készíteni, kiegészítésül tizenegyezret, miután tízezer darabra ráadásul kell adni ezret.

Hogy mily viszony van munkaadó és munkások közt, ezt illusztrálom a következő példával: *(Halljuk! Halljuk!)* Egy munkás, a neve fel van írva, de nem akarom itt felemlíteni, nehogy baja történjék, esőzés idején nem tudván dolgozni, kérte, hogy engedjék el, ő hazamegy aratásra. De a Lechner-féle gyár nem engedte el, visszatartotta a kauczióját. Ott találtam a sztrájkolók között. Mások is el akartak menni a munkából, ezeknek meg nem akarták kiadni hátralékos munkabérüket.

Nagy hátrány, nagy zsarolás és szivtelenség a kantin és »Jancsi-bankó« rendszer. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van! a szélső baloldalon.) Be kell ismét igazsághűen jelentenem, hogy sem a Lechner-gyárban, sem az Örley-gyárban s a határos téglagyárakban ez nincs meg, hanem inkább Ó-Budán. Hogy miben áll ez a rendszer, felesleges megemlítenem.

Visontai Soma: Úgy mint a mezőgazdasági munkásoké!

Rakovszky István: Én csak arra hívnám fel a t. miniszter úr figyelmét, hogy ezek a visszaélések is meg vannak tiltva az ipartörvény 118., 119. és 120. §-ában. De különös, hogy ugyanazon törvény 121. §-a így szól: — és ezen törvény végrehajtására nézve semmi nyomokra nem akadtam — »Az iparhatóság köteles a gyárakat kiküldöttje által évnegyedenként legalább egyszer megszemlélni s a törvény rendeleteinek megtartásáról meggyőződést szerezni. E vizsgálatok eredményéről évenként legalább egyszer a földmívelési-, ipar- s kereskedelemügyi miniszternek kimerítő jelentés teendő.«

T. ház! Én köszönettel és nagy elismeréssel tartozom a kereskedelemügyi miniszter úrnak, mivel — a mint az ujságokból olvastam — ő motu proprio kiadott egy szigorú rendeletet a székes fővárosnak, a melyben kérdőre vonta ebben az ügyben. *(Helyeslés.)* De ezt, t. ház, nem tartom elegendőnek. Nem tartom elegendőnek azért, mert nincs meg a legkisebb biztosítékom arra, hogy a t. miniszter úr rendeletének eleget is fognak tenni akkor, mikor ők a törvény rendelkezését semmibe sem veszik. *(Helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De nemcsak az történt ott, hanem megtértént az is, hogy a Lechner-féle gyárban reggel a gyártulajdonos a rendőrséget felhívta, hogy kényszerítse a munkásokat a munkába beállani. Mi künn voltunk, ha kivánja a belügyminiszter úr, nevekkel szolgálhatok, a munkások közt jártunk és meggyőződtünk arról, hogy ez igaz. Reggel a hajnali órában betörtek a magánlakásokba, botokkal kiverték a munkásokat az ágyból, kidobálták ruháikat a szobából. *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon.)* A t. belügyminiszter úr azt méltóztatik talán hinni, hogy ez nem úgy van. Az 1273. számú rendőr ütött meg egy parasztot, kinek testén mi ketten láttuk a nyomokat. Két munkás hozzám jött és megmutatta a testén az ütlegek nyomait. Az egyik Jan Mozden, a másik Fitla József. Én nem vagyok képes azt felfogni, miként egyeztethetik össze a nagy tőkepénzesek, kik mind liberálisok, a szabadság, az egyenlőség és a testvériség elvével. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Én nem vagyok a politikai érettség azon magaslatán, hogy én azt felfogni képes lennék, de azt látom, hogy az egyenlőség, testvériség elvéről ezeknek az uraknak nagyon furcsa fogalmuk van. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És azt látom, hogy ők nem tudtak felemelkedni azon evangeliumi igazságig, mely azt mondja: a mit te nem akarsz, hogy neked tegyenek, azt ne tedd másnak se, hozzá fűzve a szeretet tanát: adok nektek egy új törvényt: úgy a hogy titeket szeretlek, úgy szeressétek egymást; nem emelkedtek fel az evangeliumi magaslatára, mely azt mondja: méltó a munkás a bérére, ha nem zsarolják össze a milliókat a munkás verejtékéből, nem törődve azzal, hogy tönkre tesznek családokat, egészséget, életet. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én ezeknélfogva sürgős interpellácziót kivánok intézni, a kereskedelemügyi és belügyminiszter urakhoz *(olvassa)*:

»Interpelláczió a kereskedelemügyi és belügyminiszterekhez:

1. Van-e tudomása a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak arról, hogy a kőbányai és óbudai téglagyárak munkásai között julius 12-én a sztrájk kitört, a melynek oka az, hogy a téglagyárosok az 1884. évi XVII. törvényczikk ellenére több intézkedéseket léptettek gyártelepeiken életbe, melyek ezen törvénynyel ellenkeznek; különösen pedig e törvény 313, 314., 117., 120. szakaszait sértik.

2. Van-e tudomása a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak arról, vajjon pontosan teljesítette az iparhatóság ugyanazon törvény 121. szakaszának rendelkezését, hogy kiküldöttje által legalább egyszer évnegyedenként megszemlélteti a gyárakat, hogy meggyőződést szerezzen a törvény rendeleteinek megtartásáról és e vizsgálatok eredményéről évenként legalább egyszer a kereskedelmi miniszternek kimerítő jelentést tegyen?

3. Hajlandó-e a t. kereskedelmi miniszter úr ezen jelentést akkor, a midőn ezen interpellácziómra a feleletet megadja, a ház asztalára letenni?

4. Mit szándékozik a t. miniszter úr ezen visszaélések megszüntetésének érdekében tenni, nevezetesen hajlandó-e a törvény ellen vétőket és az esetben, ha az iparhatóság kötelességét nem teljesítette, ezt is a legszigorúbban kérdőre venni és megbüntetni?«

»A belügyminiszter úrhoz a következő interpellácziók van:

1. Van tudomása-e a t. belügyminiszter úrnak, hogy a kőbányai téglagyárak munkásai sztrájkba léptek és ez alkalommal kedden, e hó 13-án, a fővárosi rendőrség a Lechner-féle telepen, korán reggel az alvó munkások lakásaiba erőszakosan behatolt, őket erőszakkal, ütlegekkel az ágyaikból kiűzte és ütlegekkel a munkára szorítani törekedett?

Digitized by Google

2. Szándékozik-e a t. belügyminiszter úr a rendőrség ezen durva túlkapásai miatt egy szigorú vizsgálatot elrendelni és a bűnösöket példásan megbüntetni?« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Közöltetni fog a kereskedelmi és belügyminiszter urakkal.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 50 perczkor.)

139. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 16-án, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalók jegyzékét Lázár Árpád jegyző urak fogják vezetni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

A jegyzőkönyv hitelesíttetik.

A baranyavármegyei gazdasági egyesületnek Molnár Antal képviselő úr által beadott kérvényét bemutatom a czukor-adóról szóló törvényjavaslat tárgyában.

A kérvény letétetik a ház asztalára és a törvényjavaslattal együttesen fog elintéztetni.

Következik a czukoradóról szóló törvényjavaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Lázár Árpád jegyző: Putnoky Mór!

Putnoky Mór: T. ház! A midőn a szőnyegen forgó törvényjavaslat ellen adandó szavazatomat röviden indokolni kívánom, előre is bátor vagyok kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául, már csak azért sem, mert pártállásomból kifolyólag semmit sem szavazok meg, a mi Ausztriával közös ügy; már pedig a czukoradóról az 1868-ik évi XII. törvényczikk kimondja, hogy a czukoradó egyikét képezi azon ügyeknek, melyekben egyenlő törvény és igazgatási szabályok szerint kell eljárni. Nem fogadom el egyrészt azért, mert azt kívánom, hogy Magyarország törvényhozásának semmi tekintetben sem legyen keze megkötve, hanem teljes önállóan járhasson el, úgy, a mint azt közgazdasági érdekeire nézve leghasznosabbnak látja, de másrészt azért sem fogadhatom el a törvényjavaslatot, mert azt látom, hogy ez is, mint az eddigi kiegyezések és ezekből folyó intézkedések mindig Ausztria hasznára és a mi kárunkra szolgál.

Azt állítja a tisztelt túloldal és sajtója, hogy a monarchia két állama között teljes paritás áll fönn. Igen, de ez még csak közgazdasági tekintetben is csak papiroson exisztál.

Mert ugyan el lehet-e képzelni osztrák szomszédjainkról, hogy azok csupa nagylelkűségből inkább a mi érdekeinket nézik a közös ügyeknél, mint a magukét, hiszen ezt nem is követelhetnénk tőlök; a mi kormányunk lenne hivatva arra, hogy a hátok mögött ülő többséggel a magyar érdekeket megvédelmezzék és azokat megsérteni ne engedjék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Már pedig, ha közösen elintézendő ügyről van szó, legyen az czukor- vagy szeszadó, vagy valamely külállammal megkötendő vám- és kereskedelmi szerződés, azt látjuk, hogy mi húzzuk mindig a rövidebbet, és az teljesen az

Digitized by Google

osztrák érdek követelményei szerint köttetik meg, míg a mi érdekeink szóba sem jönnek.

De ha még oly intézkedéseket veszünk is, mint például a vasúti tarifa-politika, melynél eddig szabad kezünk volt, azt látjuk, hogy az is a magyar érdekek rovására az osztrák kereskedelmi érdeknek szolgál, oly czikkeknél is, melyekkel nekünk a legnagyobb konkurrenczíát csinálják. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy mi lehet kormányaink ezen politikájának oka, nem tudom, de kell, hogy legyen valami bűverejük osztrák szomszédainknak Bécsben, melylyel a mi igen tisztelt miniszterelnket elbűvölik, úgy hogy azok, a mint a miniszteri székbe ülnek, azonnal egész természetesnek találják, hogy ott daczára magyar miniszter voltuknak, keresztül visznek a mindent megszavazni kész pártjokkal oly dolgokat, melyekkel nem hazájoknak, hanem Ausztriának tesznek szolgálatot. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És ez nem fog változni mindaddig, míg csak e közgazdasági kiegyezés fennáll a két állam között.

A szóban forgó törvényjavaslat a kiegyezésnek egy folyománya lévén, azt, ha még oly jónak tartanám is, még akkor sem szavazhatnám meg.

Áttérve magára a törvényjavaslat tárgyára, szerény nézetem az, miszerint azt czélozza, hogy az inkább kivitelre dolgozó osztrák czukoripar fölvehesse a versenyt a német és franczia czukorral, míg a magyar czukoripar, mely csak mintegy kilenczed részét produkálja az osztrák termelés nagyságának, azokkal úgy sem konkurrálhat. 1895-ben Magyarország kivitt körülbelül 200 ezer métermázsa nyers czukrot és körülbelül 380 ezer métermázsa raffinirozottat, és ha vizsgáljuk, hova, úgy kitünik, hogy az nagyrészt Trieszten keresztül Olaszországba, és másrészt a tőlünk keletre eső országokba vitetett. Már pedig ezeknek piacza mireánk van utalva, és még prémium nélkül is megtarthatjuk ottani pozicziónkat földrajzi fekvésünknél fogva.

De ha vizsgáljuk, hogy a javaslatnak mi a közönségre nézve következménye, látjuk, hogy ez a czukor árát mennyivel növeli, mert a mennyivel emeljük a termelési adót, és másrészt a mennyi prémiumot adunk métermázsánként, annyival fog természetszerűleg megdrágúlni a czukor a belfogyasztásnál, már pedig tekintve, hogy mily csekély Magyarországon a czukorfogyasztás, mely személyenként körülbelül fele mint Ausztriában, és nyolczad része az angolországi fogyasztásnak, nekünk a czukor árát mesterségesen lenyomni kellene, nem pedig emelni, mert ha a czukor olcsóbb lenne, úgy a fogyasztás természetszerűleg nagyobbodnék. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen szükséges lenne ez közegészségügyi szempontból is, mert statisztikailag kimutatható, hogy a czukorfogyasztás emelkedése maga után vonja a szeszfogyasztás kisebbedését. De nem tarthatom megengedhetőnek azt, hogy Magyarország összes fogyasztó közönsége meterheltessék néhány emberből álló csoport rovására, a kik az államtól úgyis elegendő előnyt élveznek az olcsó tarifa és más kedvezmények által. És épen a magyar és osztrák czukoriparosok nem érdemlik meg a kormány ezen atyai gondoskodását. Azok a gyárak, melyek nem átallanak egy erkölcstelen szövetségbe lépni és kartellt kötni egyrészt a fogyasztó közönség, másrészt a czukorrépatermelők kizsákmányolására. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Oly kartellbe lépnek, mely már jóformán monopoliumnak mondható, mert meglimitálják egymás között a czukor minimalis árát és jóformán boykottálják a kartellba lépni vonakodó gyárost.

Másrészt kartellt kötnek a czukorrépatermelőkkel szemben, az országot rayonirozzák egymás között, és így a répatermelő gazda verseny hiányában ezen egy gyárnak van kiszolgáltatva annak kénye-kedvére, a mely iparkodik is ezen előnyt mivel jobban kihasználni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nemcsak hogy a répa árát lenyomták 90—100 krajczárral 70—80 krajczárra, azaz 20%-al, de az átvételnél annyi kifogást tesznek, annyi levonást eszközölnek, hogy ez az ár is csak fiktiv és tulajdonképen még kevesebb az, a mit métermázsánként kapnak a gazdák.

Ily iparágnak, mely az ország érdekeit semmibe sem veszi és annyira nem válogatós az eszközökben, csakhogy tőkéjét minél jobban kamatoztassa, semmiféle prémiumot meg nem szavazok. Én a kartellt egy igen erkölcstelen és elítélendő dolognak tartom, mert az által a fogyasztó közönség teljesen ki van szolgáltatva az illető iparágnak, hiányozván az oly szükséges szabad verseny. *(Helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

De ne csudálkozzunk rajta, hogy a czukorgyárosok kartellt kötnek, midőn oly példát látnak maguk előtt, mint az igen tisztelt kormány, melynek nézetem szerint kötelessége lenne oda hatni, hogy a kartellek létre ne jöhetnének és és arra a czukorkartellel szemben módjában is állana és mit látunk, hogy az állami vasgyárakkal szemben tudomásom szerint szintén benne van a vaskartellben. Már, t. ház, nem tartom megengedhetőnek, hogy egy állami kezelésben lévő ipar ily szerződésekbe bele menjen, sőt azt tartanám helyesnek, ha mindenféle állami kedvezmény megvonása által a czukorkartellt

Digitized by Google

is lehetetlenné tenné. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt hallottuk a túloldalról hangoztatni, hogy ha a szőnyegen forgó törvényjavaslatot nem engedjük törvényerőre emelkedni, ezzel a mezőgazdaságnak okozunk kárt. Én e tekintetben igen skrupulózus vagyok, mert semmit sem hordok inkább szivemen, mint a mezőgazdaság érdekeit, mert ez az az osztály, mely Magyarországot egy évezredig fentartotta és azt hiszem, még jó soká ez lesz föntartó eleme ezután is. Soha semmit sem tennék, a mi a mezőgazdaság hátrányára lenne. De az én lelkiismeretem teljesen nyugodt, midőn ezen törvényjavaslatot meg nem szavazom, mert meggyőződésem, hogy ezen törvényjavaslat által a mezőgazdaság nem nyer semmit. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Akár van prémium, akár nincs, a czukorrépa árát a gyárosok a kartell útján úgy lenyomták, hogy az hasznot már a termelőnek alig hoz, azzal a gazda csak vegetál, alacsonyabbra már nem nyomhatják, különben a gazdák fölhagynak a termeléssel és a gyárak nem lesznek képesek nyersterményt beszerezni, hogy üzemüket föntarthassák. A mostani árakat a czukorgyárak már kénytelenek megadni.

De másrészt a czukorrépatermelést, nézetem szerint, specziálisan mezőgazdasági szempontból forszirozottan folytatni nem lehet, mert az bizonyos, hogy ha azt gyakori időközökben ültetik ugyanazon földbe, azt igen kizsarolja, sőt elérheti azon állapotot, a mi Cseh- és Morvaországban sok gazdaságban bekövetkezett, hogy a föld »répa-fáradt« (rübenmüd) lett, még intenziv gazdálkodás mellett is és répát egyáltalában nem, szemes terményeket pedig igen gyöngén terem.

A munkásviszonyok is olyanok, hogy a dráguló napszám és olcsó répaár mellett a czukorrépa termelése majdnem lehetetlenné van téve, de legalább is hasznot alig hoz a gazdának.

A folyó évi költségvetés tárgyalása alkalmával Rosenberg Gyula t. képviselőtársam felvetette a búzaprémium kérdését és én, bár a prémiumrendszert általában helyesnek nem találom, de örömmel venném, ha a czukorprémiumra fordított összeg inkább a búza árának emelésére fordittatnék, mert ezzel csakugyan a mezőgazdaságon segítenénk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. előadó úrtól hallottuk, hogy ha e javaslat törvényerőre nem emelkednék, más következménye nem lesz, mint hogy az 1896. évi czukoradótörvény helyett ismét az 1888. évi lép életbe.

Hát ha ezt elérnénk, annak csak örülni tudnék, mert bár azt is károsnak tartom, de kisebb lévén a prémium összege és a czukoradó, a czukrot azt hiszem a fogyasztó olcsóbban kapná és mi sem károsodnánk annyira, mert, a mint a miniszter úr tavaly elismerte, hogy ötmillió forint prémiumnál évenként mintegy 350.000 forinttal károsodunk, Ausztria javára akkor kilenczmillió forintnál ez az összeg nagyobb. Minthogy pedig be nem látom, miért fizessen a magyar fogyasztó közönség az osztrák czukoripar érdekében, a törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Asbóth János!

Asbóth János: T. ház! Úgy látom, hogy a néma tábor harczosainak kezéből kiesett az argumentumok fegyvere és azért hallgatnak oldaát a t. képviselő urak, úgy látszik, hogy önök *(Az ellenzékhez fordulva.)* itt már kiütötték a t. ellenfél kezéből az argumentumok fegyverét. És ilyenkor a viadalnak az a szabálya, hogy az ellenfél kezéből kiütött fegyvert sietve siessünk felemelni, neki udvarias meghajlással átnyújtani, annak élét saját mellünk ellen irányozva és csak azután, hogy ha ismét fegyver van az ellenzék kezében, folytatni a harczot. Azért meg fogja nekem engedni a t. ház, hogy ha a hallgató miniszterek és azok hívei helyett én leszek bátor elmondani azokat az argumentumokat, a melyek a javaslat mellett még nem hozattak fel és a melyek a javaslat mellett szólanak. *(Halljuk! Halljuk! Derültség a szélső baloldalon.)*

T. ház! Egy szánalomraméltó osztálynak a felsegélyezéséről van szó, olyan körülmények közt, a melyek azt teljesen jogosúlttá teszik, hogy közadóinkat, a legszegényebb ember adóját is belevonjuk ebbe a segélyezésbe. Szó van, t. ház, egy osztályról, mely igen szánalomraméltó helyzetben van. Méltóztassanak tekintetbe venni azt is, hogy ez az osztály rendkivül bokros érdemeket szerzett a haza és a nemzet körül. *(Derültség. Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

A czukorgyárosokról van szó. Oly szánalomraméltó emberekről van szó, a kiknek nagy része milliomos, a kiknek nagy része megszokta azt, hogy évről-évre nagy nyereségeket realizáljon. Most önök azt akarják, hogy ezek nyereség megcsökkenjen, vagy épen leszálljon a közönséges polgári haszon nivójára. Önök ezt nem kivánhatják! *(Derültség balfelől.)* Önök azt mondják, hogy Magyarországon vannak még szánalomra méltóbb osztályok, hogy válságban van a földmivelés évek óta és válságban, a bukás szélén van Magyarország kézi ipara. Önök nem tanúlmányozták sem Platót, sem Arisztoteleszt; önök eltévesztik a pszichologikus momentumot. Mikor lép be a vagyoni helyzet miatti izgalomban a pszichologikus momentum? Akkor lép be, ha valaki hozzá van szokva, hogy folyton nagy nyereségeket realizál és ezek a nyeresé-

Digitized by Google

gek egyszerre stagnálnak, vagy megcsökkennek, vagy pedig fenyegeti az, hogy beáll a stagnáczió és a hanyatlás odáig, hogy fenyegeti őket az, hogy meg kell elégedniök a közönséges polgári haszonnal. Ellenben azoknak a szegény embereknek, a kik már rég a tönkremenés útján vannak, kellő idejük volt arra, hogy ebbe a helyzetbe beleéljék, beletaláljják magokat, és ebben az állapotban aztán elfogja a szegény embert bizonyos tompa rezignáczió, tehát nem ezeknél, hanem amazoknál van a valódi szánalomraméltó állapot, mely érdemes Plátó nagy honfitársának, Arisztotelesnek definiczijára a tragikumról, a mely megrázkodtató és szánalmat gerjesztő; *(Derültség a baloldalon.)* tehát szánalomra méltó az az osztály.

Mondottam, hogy bokros érdemei vannak. Ily érdem mindenekelőtt az, hogy milliomos lett. Önök azt mondják, hogy érdem ugyan, ha az ember nagy vagyont szerez, tagadhatatlanúl érdem, de oly érdem, mely legfőbb jutalmát önmagában hordja. *(Derültség a baloldalon.)*

Hiszen minden valódi érdemnek az a természete, hogy legszebb jutalmát önmagában hordja és ez nem ok arra, hogy ezt az érdemet azért becsmérelnjük vagy kicsinyeljük. De azonfelül kell, hogy legyenek más érdemek is, mert tudjuk: az egyik kapott nemességet, a másik kapott báróságot és hallottam egy osztrák czukorgyárosról, a ki abból a nyereségből, a melyet a Magyarországon eladott czukorból realizált, megvette egy ősi magyar kihalt nemzetség uradalmait és alig múlt el egy képviselőválasztás, az az osztrák czukorgyáros megkapta a magyar nemességet az ősi birtokról vett előnévvel. Újabb következő választás után a magyar kormány előterjesztésére kapott egy osztrák rendjelet, a melylyel a statutumok értelmében a bárság jár; ő kérte az osztrák bárságot, meg is kapta a statutumok értelmében. Alig folyt le egy újabb képviselőválasztás és megkapta a magyar bárságot és így azután történt az is, hogy egy igen derék bécsi posztókereskedő, az ő veje, megkapta azt a kitüntetést, hogy a czukorgyáros magyar bársága reá is átruháztatott.

Már most, ha ilyen kitüntetésekkel állunk szemben, akkor kell, hogy legyenek nagy érdemek és hogy ha mi azokat az érdemeket nem ismerjük, az a mi ignorancziánknak, az ő szerénységüknek tulajdonítható, hogy azokat az érdemeket nem ütik dobra. Mert azt hiszem, senkisem merészli feltételezni, hogy a magyar kormány annyira megfeledkeznék a korona nimbusáról, hogy a korona kitüntetésére, rangemelésére tisztán csak pénzért terjeszti fel a javaslatokat. Igaz, t. ház, hogy a keresztény evangélium azt rendeli, hogy az erős azért van, hogy pártolja a gyengét; a hatalmas, hogy istápolja az ügyefogyottat és a gazdagnak hivatása segíteni a szegényeket. Igaz, t. ház, hogy egész közgazdasági és adórendszerünkben már túlon túl elmentünk abban az irányban, hogy mig a lakosságnak nagy és jelentékeny és széles rétegei az össze roskadásig meg vannak terhelve, évről évre növekedő, közterhekkel, addig megadtuk az adómentességet az állam hitelezőinek, az államadósági papirok birtokosainak; a börzeügyletek után adó nem fizettetik; *(Úgy van! balfelől.)* a nagyrészt egészségtelen fővárosi házspekuláczió adómentes és folyton jönnek még újabb javaslatok »némely kötvényeknek« adandó kedvezményekről. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Így ott állunk ma 50 esztendővel azután, hogy Magyarország történelmi nemessége a haza oltárára önszántából és a haza jóvoltáért lemondott minden kiváltságáról, ma egy újabb feudalizmust látunk keletkezni és növekedni és a különbség a kettő között csak abban áll, hogy Magyarország történelmi nemessége minden ízével és gyökerével e haza talajában gyökerezett, az újabb feudalitásnak pedig az a gyökere, hogy »ubi bene ibi patria«. *(Úgy van! balfelől.)* És a másik különbség az, hogy Magyarország történelmi nemességének minden privilegiumával szemben állott egy kötelesség; az összes közügyek terhe az ő vállán nyugodott; az adómentességnek privilegiumával szemben állott a haza védelmének kizárólagos kötelessége, a véradó.

Az újabb feudalitás azonban semmi külön kötelezettségre nem vállalkozik. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez mind igaz. De óvakodjunk attól, hogy ezeket az igazságokat hangoztassák, mert akkor aztán ki vannak téve annak a gyanúsításnak, hogy retrográd irányokat követnek; hogy ultramontán és klerikális irányokat szolgálnak. Engedjék át tehát a keresztény evangéliumot annak a 18 ábrándozónak, a ki azért jött ide, hogy itt még keresztény eszméket hirdessen. Az a keresztény evangélium, t. ház, egy szinte kétezer esztendő óta antiquált legenda, mely a felvilágosult ember részéről legfeljebb szánalmas mosolyt, vagy ha sokra megy, azt az antiquáriumi kegyeletet érdemli, a melylyel kontempláljuk t. barátomnak, a kultuszminiszternek elődei indirekt megbizásából az ismeretes sövénymegi grófnő által vásárolt képhullákat. A keresztény evangélium kurzuson kivül van helyezve; ma az aranyborjú valutája uralkodik. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* A keresztény evangélium el van gázolva; átrobogott azon győzelmes diadalmenetében egy más, egy felvilágosultabb, modernebb evangélium, melynek az az elve, hogy »man muss sich nicht geniren«: a rebach-evangelium *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és óvakodjanak szembeszállni ezzel az új doktrinával, a rebach-evangéliummal,

Digitized by Google

mert akkor önök a magyar liberalizmus alapjait támadják meg; akkor önök a magyar liberálizmussal szállnak szembe. Mert hiszen könnyen ki lehet mutatni t. ház, és könnyen be lehet bizonyítani, hogy mi a magyar liberalizmusnak bázisa. Nem látták önök a választásoknál azokat a milliókat, a melyek segítségére jöttek a magyar liberalizmusnak? Nem látták önök az inkompatibilitási eseteket és azoknak elintézését? *(Úgy van! a baloldalon.)* Már pedig ha az internacionális spekuláczió segítségére siet a t. többségnek a választásoknál és ha bizonyos önzetlen rajongással gondoskodik arról, hogy annak jelesei anyagi gondoktól menten szentelhessék munkás életöket a haza javának és a szabadelvűségnek, hát akkor kéz kezet mos és természetes, hogy ez nem megy reciprocitás nélkül. De hogy mi az alapja a liberalizmusnak, arra van még egy szembeszökő illusztráczió. Midőn egy országos, egy európai botrány merült fel, a mely kompromittálta a magyar népnek a becsületét Olaszországban, Franczországban és mindenütt a művelt világon, a hol művészettel foglalkoznak, hogyan mentette meg a szabadelvű kormány a magyar név kompromittált becsületét? Megmentette úgy, hogy a juszticzia keze elől megmentette a szabadelvű czimborát, ellenben Bartha Miklóst be kellett csukni, hogy ha halála is lesz. Mert ő elég vakmerő volt, hogy akkor, mikor egyes spekulánsok ellenzéki lapokat összevásároltak kétségkivül tisztán csak rajongó idealizmusból azért, hogy azokat a szabadelvű kormánynak támogatására bocsássák, ő elég vakmerő volt azt korrupczionak nevezni. A bűnösnek szánalom, igen, a bűnösnek könyörület, igen, bocsánat és ha lehet, kegyelem! Igen. De ha ilyen kétféle mértékkel mérnek, ha így a politika igájába és a korrupczió igájába görbítik az igazságszolgáltatást, akkor ebben rendszer van. Nekünk nem a konkrét esetekkel van dolgunk, hanem a rendszerrel és ez a rendszer mutatja, hogy mi az alapja Magyarországon a szabadelvűségnek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Végre önök talán, ha mindezen argumentumokat figyelembe nem akarják venni, arra hivatkoznak, hogy Magyarországon végig jár egy aggasztó szocziális mozgalom, hogy nem ez az idő az, mikor a szegény embernek adógarasát be lehet vonni arra a czélra, hogy vagyonos embereknek prémiumot és segítséget adjunk. Nyugodjanak meg; az önök aggodalma olyan aggodalom, a mely komoly ember előtt komolyan számba se jöhet. Nyugodjanak meg abban, hogy a kabinet bir avval a nagy szellemi horizonttal, a melyből az ilyen kérdéseket kontemplálni kell, hogy áll azon az államférfiúi magaslaton, a melyen az ilyen szocziális kérdéseket kezelni kell, és hogy rendelkezik mindazon eszközökkel, a melyekkel ezen kérdéseket meg lehet oldani. Nem hallják önök a puskák ropogását, nem látják a szuronyok villogását, a vérnek folyását a választások előtt, a választások alatt s a választások után csaknem szakadatlanúl. *(Igaz! Úgy van! baloldalon.)*

Ha én mindezen szempontok daczára nem vagyok azon helyzetben, hogy a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadjam, ez onnan van, mert meggyőződésem szerint a prémiumoknak egész rendszere nem egyéb, mint egy mesterséges és mesterkélt kártyavár, a mely minél magasabbra emelkedik, annál bizonyosabban van az összeroskadásnak kitéve. *(Helyeslés balfelől.)* Mert miről van szó? Szó van a répaczukor és nádczukor harczáról és valamikor mi, a répaczukor-termelő államok kiviteli prémiumokkal és jutalmakkal és bárminő rendszabályokkal mesterségesen istápolni akarjuk azt az ipart, ugyanakkor viszonozni fogják azon államok, melyek akár közvetlenül, akár kolóniákban foglalkoznak a nádczukortermeléssel, represszáliákkal, védvámokkal, szállítási tarifákkal, vagy szintén egyenesen kiviteli jutalmakkal és így paralizálják egymást ebben a küzdelemben. És így azután beáll egy valóságos progressziva paralizis, a melynek vége csak az lehet utolsó vonalban, hogy ez a mesterséges épület összeroskad és az lesz azután a valóságos katasztrófa magukra a czukorgyárosokra, de főképen a répatermelőkre nézve is.

Én tudom méltányolni azt a szempontot és elismerem és azt hiszem, el kell ismerni, hogy ha beláttuk azt, hogy egy közgazdasági rendszabály, mely évek hosszú sora óta meg van honosítva és mely szoros konnexusban áll bizonyos iparágakkal és bizonyos kereseti módokkal, hogy ha felismertük, hogy ez ellenkezik az erkölcsi renddel, hogy ellenkezik a helyes társadalmi politikával, hogyha ellenkezik az igazi közgazdasági elvekkel: akkor még mindig nem lehet egyik napról a másikra egyszerűen, szimpliczite r és egyszerre eltörölni, hanem ellenkezőleg gondoskodni kell átmeneti rendszabályokról, hogy azon iparágnak és kereseti ágaknak idejük legyen alkalmazkodni az új viszonyokhoz és azok szerint berendezkedni. De épen azért szükségesnek tartom, hogy az átmenet eszközöltessék, szükségesnek és indokoltnak tartom, hogy a kormány inicziáló lépéseket tegyen olyan nemzetközi tárgyalásokra, a melyeknek czélja az, hogy nemzetközi egyezséggel töröltessék el a prémiumok rendszere. És addig is, mig ez elérhető volna és arra az időre is, a mig az el nem érhető, átmeneti rendszabályok szükségesek.

Mindenekelőtt szükségesnek tartom annak a biztosítását, hogy a magyar adófizető zsebéből

Digitized by Google

fizetett kiviteli prémiumok kizárólag a magyar czukorkivitelre fordíttassanak s ne az osztrákra. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azonkivül szükségesnek tartom azt, hogy a prémiumokból — hogyha ideig-óráig kénytelenek vagyunk fentartani — kizárassék minden olyan czukorgyár, a mely kartellbe lép, akár a czukor árának a fogyasztó rovására való felemelésére, akár a répa árának mesterséges leszorítására. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, ez aztán már csakugyan az abszurdumnak kulminácziója, hogy magyar adófizetőkkel fizettessünk azoknak a czukorgyáraknak kiviteli prémiumokat azért, hogy Magyarországon felverjék a czukor árát, leverjék a répa árát és kivigyék a czukrot olcsón, hogy az angol a magyar czukorral malaczot hizlaljon. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Miután pedig a javaslat ezen feltételek egyikének sem felel meg, nem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául sem. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Kálmán Károly!

Kálmán Károly: T. ház! A szőnyegen levő czukorrépakérdésről nem szivesen szólalok fel. Nem szivesen, mert sem én, sem az apám, sem a hazám egy ezredéven át nem, vagy alig foglalkozott czukorrépatermeléssel. *(Derültség.)* Termelek én is répát, termeltek őseim is, nagyobbára a marháik számára. *(Derültség.)*

Mivel azonban a czukorprémiumos rendszer ide, a háznak szőnyegére hozta ezt a kérdést, kötelességemnek tartom indokolni leadandó szavazatomat és kötelességemet teljesítem azzal a sajtóhiresztelléssel szemben is, mintha én megbizatást kaptam volna arra nézve, hogy a czukorprémiumot ennek a kormánynak ne ellenezzem.

Erre vonatkozólag kénytelen vagyok kinyilvánítani, hogy ama százezrekkel szemben, a kikkel a hazában találkoztam, a kiknek bizalmát, keservét, esküjét mintegy kezemben tartom, ama százezrekkel szemben, a kik ennek a kormánynak nem czukorprémiumot a kezébe, hanem inkább úti-lapút szavaztak volna meg a lába alá, azokkal a száz- és százezrekkel szemben találkoztam igenis egy díszes társaságban, egy úri emberrel, a ki annak a véleményének adott kifejezést, — önmaga is czukorrépatermelő lévén — hogy talán még sem kellene ellenezniink ennek a kormánynak a czukorprémiumot. Én, a ki népem minden egyes tagjának érdekeit szivemen viselem és inkább lemondanék a mandátumomról, semhogy népemnek érdeke ellen bármikor, bárha egy szóval is cselekedjem, még akkor sem, ha talán az az illető nem is volt választó, de ha választókerületemből való, mert megválasztatása után a képviselő nem nézi azt, hogy ellene volt-e, én képviselem, szivemen hordom választóim jogos és méltányos érdekeit; jogos és méltányos érdekeik ellen cselekedni épen nem vagyok hajlandó, hanem ha azt látnám, hogy az ő érdeke a százezrek érdekével ellentétben nem áll, hanem azzal egyesül, ha nem lenne ellentét az érdekek között, ily viszonyok között talán könnyebb lenne az én részemről is a hallgatás, úgy mint a t. túloldal teszi; mindenesetre sokkal könnyebb és háládatosabb lenne ez.

A nép azonban nem azért küldött bennünket, hogy hallgassunk itt, hanem mindenesetre azért, hogy felemeljük szavunkat a nép javáért, érdekéért, és nem csak szavunkat, de vérünket, életünket áldozni tartozunk. Könnyű lenne tehát a hallgatás. Azonban hallgatni a Plátó respublikájában sem szabad; mikor fontos kérdések vannak szőnyegen, még Plátó is kiutasítja az ő államából azokat, a kik semlegesen hallgatnak. Vagy mellette, vagy ellene, de szólani kell. *(Helyeslés baloldalon. Derültség jobb felől.)*

Szóljak-e mellette vagy szóljak-e ellene? A tárgyilagos igazság mérlegébe helyezem azokat az indokokat, a melyeket eddig a túloldalról, bárhonnan is a czukorprémium érdekében felhoztak, vagy ha nem hoztak fel, onnét, a mint azt Asbóth János t. képviselőtársam és elvtársam mondotta, ha ő maga is hoz fel argumentumokat a hallgató táborral szemben, de ellene is hozhatók fel olyanok, a miket nem mond a túloldal; mondom, ha a tárgyilagos igazság mérlegének egyik serpenyőjébe teszem azokat az argumentumokat, a melyeket eddig felhoztak, vagy a melyek egyáltalában felhozhatók arra nézve, és ha már most az igazság mérlegének másik serpenyőjébe helyezném azokat argumentumokat, a melyeket az ellenzék itt a házban felhozott és azután a merre az igazság mérlege dől, minden igazságos és lelkiismeretes ember oda kell, hogy adja szavazatát. A hallgatásnak ép ily kényes kérdésben helye nincs. Hogy a túloldal hallgat, ennek talán az is az oka, hogy a czukorprémiumos liberális rendszernek ez a haldoklása, ez az utolsó vonaglása, mint Európaszerte, úgy végre itt Magyarországon is. Ha nem találnak tárgyilagos okokat arra, hogy a czukorprémiumot megszavazzák és azért hallgatnak, ez nagyon szép és nemes dolog. De akkor reméljük, meg sem fogják szavazni. Ha pedig megszavazzák, úgy tűnik fel, mintha a halál árnyékában ülnének és hallgatnának. Sokszor kérdezték már önöktől: »Száraz ágon hallgató ajakkal meddig ültök csüggedt madarak?« *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Mire vártok, mit kivántok, jóban, roszban töritek-e fejeteket? E költői kép nem egészen megfelelő; nem madarak. Két hét óta folyik már az argumentácziók

Digitized by Google

kefélése, rostálása, mosdatása. Olyan ez az egész vita, mint mikor a fekete birkát is usztatni viszik, mosdatják, de akár mennyire mossák, a fekete gyapjúból nem lesz fehér.

A nép szavát is érdemes a népképviselőknek tudomásúl venni. Ha azt mondják, hogy a nép szava isten szava, annál inkább érdemes figyelembe venni. Én nagyon szivesen idézem a nép szavát, nem mint Groisz Gusztáv képviselő úr mondotta egykoron, mintha önképviselő lenne az ember mi képviselők vagyunk, a nép szellemét tartozunk idézni. A nép szereti a hallgatásra vonatkozólag is idézni a szentírás szavát. A szentírás egy komoly szava azt mondja: »Jaj a néma kutyáknak.« *(Élénk derültség.)* A szentírásnak szava ez, mely valóban a nép szivében, a nép ajkán igen gyakran hangzik. A nép azt is tudja, miért. Csak olyankor történik az, hogy hallgat a háznak őrizője, mikor zsiros falatot, konczot, talán kóczot is, de zsirosat dobnak eléje. De akkor elhallgat, néma lesz és engedi tovább gazdálkodni azokat, a kik jönnek a ház meglátogatására.

Miután hallgat az ellenfél, úgy látszik, beleegyezik. De egy-két szó mégis felhangzott. Itt van Láng Lajos elnök úrnak, az egykori előadónak nyilatkozata, mely szerint ő maga is nyiltan bevallotta, hogy a czukorprémium tulajdonképen a monarchia másik államának s nem a magyar hazának érdekében van. Azt irja, hogy ez csak végső sorban érinti a magyar mezőgazdaságot. Ezek a szavak csakugyan láng-elmével irt szavak. Ha tehát keresem az argumentumot, a melyet a tárgyilagos igazság serpenyőjébe dobhatok, azt látom, hogy még az ellenfél argumentacziója is a mérleg eme részébe dől, és a czukorprémium ellen nyomja le az igazság mérlegét. »Végső sorban érinti csak« ezek olyan szavak, mint a mikor a magyar gazda kiadja a paesszust a szolgájának, a ki nem is szolgált, hanem csak érintette a szolgálatot, a mi nem azt jelzi, hogy tényleg szolgált is, de hogy haszonnal, vagy kárral, ezt nem mondja pedig érintheti tőrrel is. Erre a szegény magyar népre a balszerencse minden ostora után, midőn búzáját a rozsda, szőlőjét a filloxera, és mindenféle istencsapása és ostora elpusztította, végső sorban a magyar kormány hozza a czukorprémiumot, a mi igenis végső sorban igen érinti a magyar mezőgazdaságot, a miről a magyar népnek felfogása a mostani balszerencse után is, de meg a szentírásnak is a szava, hogy mivel e miatt a czukorprémiumos rendszer miatt, a népnek anyagát, testét, de sőt lelkét, hitét és vallását is letiporták: e hitbeli letiprás miatt Isten büntetése. Ez a liberalizmus, vagy mint a nép mondja, filloxerizmus, *(Derültség.)* ez a czukorprémiumos rendszer, a búzának a rozsdája, a szőlőnek a filloxerája, a népnek az átka.

Láng Lajos előadó úrnak teljesen igaza van, és mi igazat is adunk neki, hogy csak végső sorban érinti a mezőgazdaságot, még pedig ilyen átkozott módon. Ha pedig ez így van: akkor miképen lehet e javaslatot jó szándékkal elfogadásra ajánlani? Kerestem az indokokat mellette teljes jóindulattal és tárgyilagosan, de nem találtam. Miképen adjam szavazatomat e javaslat mellett különösen akkor, mikor maga az ellenfél is azt mondja, hogy nem ott, hanem itt van az igazság.

Még egy másik szó is hangzott fel a czukorprémium érdekében. Ez Arányi Miksa képviselő úrnak a szava volt, a melyet sokszor rostáltak és hánytak meg már itt. Én, nem akarván ismétlésekbe bocsátkozni, lehetőleg az új momentumokat szeretném feltárni, mert nem iparkodom az időt kihúzni, vagy, a hogy mondani szokták, nem szándékozom obstrukcziós beszédet tartani, nem mintha nem lenne épen a legkiválóbb nemzeteknek joga, hogy ha nem győzesz okkal, vágj közbe botokkal. Ámde a ki kardot ránt, az által vész el. A liberális rendszer a törvénytiprást használta fegyverül, mi pedig megadással, de biztos reménynyel küzdünk, alkotmányos úton, életünk jogáért és hitünk becsületéért.

És ha beszédem talán egy kissé mégis hosszabbra nyúlik, mint szeretném, ennek oka, hogy önök helyett is keresnem kell az argumentumokat, hogy lelkiismeretesen szavazhassak a javaslat ellen, vagy mellette.

Arányi Miksa képviselő úr azt mondja, hogy a magyar parlament nincs is hivatva bírálni, hogy a kormány e javaslatban vállalt kötelezettségének meg tud-e felelni. Ehhez ugyan sok szó fér, de azért menjünk tovább. Azt mondja továbbá, hogy »a prémium általában abuzus«.

Abuzust azonban törvényjavaslat nem pártolhat. Bonum ex integra causa, malum ex quo defectu. Csak akkor jó valami, ha egészen jó, de abuzus jóra nem vezethet. Én tehát erre sohasem adhatom szavazatomat.

Ime tehát, még az ellenfelek is a prémium ellen szólnak, hogy szólhassak tehát én mellette?

»A prémiumra nem áll rendelkezésre más pénz, mint az adójövedelem«. Valóban, midőn az államkincstárral rendelkezni kell, önök mindig úgy bánnak vele, mint a saját zsebükkel; ámde Magyarország szegény keresztény népének mennyi keserű könyébe kerülnek a prémiumra szánt milliók, a melyekkel önök meg akarják édesíteni azoknak az idegen merkantilistáknak az életét?

Papp Elek t. képviselő úr is említette már, hogy furcsa világitásba helyezi a magyar közéletet, hogy épen Arányi Miksa t. képviselő úr oltalmazza a magyar gazdaközönséget oly nemes

Digitized by Google

lelkületü magyar főúrral szemben, minő gróf Károlyi Sándor, ki előtt az egész magyar gazdaközönség tisztelettel hajlik meg. Legyen szabad a dolgot egy példával megvilágítanom. Az alföldön jártomban bejött egy tisztes magyar gazda házába egy czukorgyár küldöttje: egy vigécz. Ajánlotta portékáját, de a házigazda nem akarta megvenni. Mondja a vigécz, hogy javára szolgál; a házigazda még sem akarja megvenni, mert ő tudja, hogy mi szolgál az ő javára s midőn még is rá akarják erőszakolni a portékáját, megmutatja az ország útját a vigécznek s ráírja a háza ajtajára, hogy: »Idegen vigéczeknek e házba tilos a bemenet«.

Azt mondani, hogy a czukorprémium a magyar mezőgazdaság javára szolgál, ez legalább is annyi, mint tudva nem igazat állítani. Természetes, hogy a mikor a vásárhelyi méregkeverők is beadták a dörölyét, nem azt mondták, hogy »károdra lesz«, hanem azt, hogy »javadra szolgál, egyél belőle«.

Egyetlen egy elfogadható ok sem merült fel a vitában a mellett, hogy a czukorprémium a mezőgazdaságnak hasznára van. Közjogilag ez a czukorprémiumos, liberális rendszer veszélyezteti azt a kiegyezést, a melynek, mint ez már itt a vita folyamában is felmerült, e javaslat mintegy prológja, előfutárja a kiegyezési javaslatnak. A vád súlyos, meg fogom tehát egy kissé világítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor a liberalizmusnak egész Európaszerte ez idő szerint lefujtak, Badeni ezt előre érezte, és azt mondta: a liberalizmus volt és nincs, mert tudta, hogy ott már a liberális rendszer, a mely a keresztény népnek testét, lelkét letiporta és zsarnok igába hajtotta, szűnőfélben van, és hogy abban a keresztény országban a nép már emelkedik, és ott a merkantilizmus, az új kornak czukorprémiumos, liberális rendszere és nagy molochja, a mely a népek szabadságát, lelkét, hitét, földi javát fel akarja emészteni, jövővel már nem bír, mert a rabszolgaságból a nép felemelkedik és küzd anyagi és égi javáért.

Nincs, t. ház, nagyobb baj a rossz szomszédnál, s ezért a régi zsidóátok is azt mondja: Verjen meg az Isten rossz szomszéddal. Nekünk azonban nincs érdekünkben, hogy Ausztria rossz szomszéd legyen és ezért én őszinte meggyőződésből híve vagyok a haza bölcse által megalkotott kiegyezésnek, a melyet, ha meg nem volna, ma kellene megcsinálni, mert a fenyegető vészekkel, a liberalizmus veszélyeivel szemben magunkra vagyunk hagyatva és így alig ha volnánk képesek biztosítani egy újabb ezredévet. Közös érdekünk tehát a keresztény népet fenyegető árammal szemben egyesülni, s mintegy a liberalizmus, a hitetlenség fekete iszaptengeréből emelkedett ki az a jó szomszéd, a kivel kezet fogva haladtunk ez ideig. Most még inkább szükséges ez, miután ők már kiemelkedtek a liberalizmus fekete mocsártengeréből. A czukorprémiumról szóló javaslat, mint említém, előfutárja a kiegyezésnek. De ha a kormány és az a rendszer ekként sújtja a népet, szomszédunk nem fog egy a keresztény népet továbbra is sújtani akaró kormányrendszerrel egyezkedni akarni. Nehogy azonban hosszasan foglalkozzam e tárgygyal: áttérek annak fejtegetésére, hogy a czukorprémium-javaslat közgazdaságilag is mennyire káros hazánkra nézve? Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, de azt hiszem, új gondolat rejlik abban, ha felemlítem, hogy a magyar ember szivének végtelenül fáj az a szándék, az a törekvés, a melylyel hazánkban a czukorrépatermelést előmozdítani kívánták. Én még sem mondom, hogy ez a szándék nem volna jó; azonban ismeretes, hogy a poklok feneke is jószándékkal van kikövezve. Magyarország életének, t. ház, megédesítője nem a czukorrépa. *(Egy hang jobbfelől: Hanem a marharépa.)* Igenis, a marharépa, de ez a marháknak való. Hazánk meg is termette a répát a marháknak egészen jól, de a czukorrépa, a mint ez eléggé indokolva is volt, nem hazánk földjébe való, mert igazoltatott, hogy az itt termelt czukorrépa kevesebb czukortartalomal bir. Ámde volt-e valaha e világon, ezen a földgolyón, melyet lábbal tipor az emberiség, olyan jó, istenáldotta talaj, minő a magyar föld? Valóban igaz a mit a költő mond, hogy:

»Ha a föld Isten kalapja,
Úgy hazánk a bokréta rajta«,

mert nincsen is olyan áldott föld, minő a magyar és mégis az Isten kalapjának ennek a bokrétájába akarják most önök a czukorrépát odatűzni a czukorgyárosok javára. *(Élénk derültség.)* Ha a kormány csakugyan oly nemes szándékkal van a magyar föld iránt: ott van Tokajnak lángoló nedüjét termő vidéke, mért nem gondol a t. kormány arra, hogy ezen a vidéken segítsen, és azokat a milliókat inkább a szőlő rekonstruálására fordítsa? Miért nem fordítja ezeket a milliókat arra, hogy segítségére legyen a népnek, hogy ez termeljen bort és búzát, mely a magyar földnek dicsősége volt? Azonban a kormány e tekintetben nem tesz semmit; erre nincsenek milliói, de a czukorprémium javára, a műbor gyártására és mindenféle gyárak istápolására, ezekre vannak!

Hazánknak büszkesége volt a bora és a búzája, mely valóban nemesebben kifejezve a választottak gabonája és bora volt, és a választottaknak ezt a borát és gabonáját rontotta meg ez a liberális kormányrendszer akkor, mikor behozta a czukorprémiumos javaslathoz hasonló intézkedéseit, a melyekkel letiporta a választot-

Digitized by Google

tak gabonáját és borát, a melyekkel mintegy meggyalázta ez a rendszer hazánk földjét, ezen dicső földet, a mely szent nekünk, a melyhez, mint szent földhöz a költő szerint egy ezredév csatolt. Ezen ezredéven át azonban nem a czukorrépa volt dicsősége e földnek, hanem egészen más. *(Derültség.)* Közgazdaságilag pedig, ha már haszon belőle nem is volt, de a külföld mitegy megcsodálta ezt a földet, mert a külföldön az a híre volt, hogy a legjobban megáldott föld. Hiszen világszerte ismeretes az a közmondás, hogy Magyarországon kivűl nincs élet, vagy ha van is, nem olyan, a minő itt. Ma azonban az idegen külföldiek, a szomszédok mintegy nevetve nézik, hogy a magyar föld, mely termésében úgy, mint mindenben a legkiválóbb volt, még arra sem képes, hogy oly czukortartalmú répát termeljen, mint ők és büszkélkednek, hogy mennyivel értékesebb az ő répájuk. Közgazdaságilag, a mint kimutatták, a javaslatnak nincsen haszna, mert ez inkább csak károsítja hazánkat a liberalizmus nevében is. Olyan legfeljebb ez a czukorprémiumos javaslat, mint az a lépvessző, a melyet kitűz a gyermek, hogy megfogdossa azzal a gimpliket, a mi tulajdonképen nem is olyan nagy bűn, hanem az aztán határozottan bűn, a mikor nem egy gyermek tűzi ki a lépvesszőt, hanem a mikor a szegény magyar népet, a magyar földmíves gazdát, a czukros vesszőkkel, mintegy előlegekkel arra csábítják, a mikor meg van szorúlva, hogy odamenjen és rabszolgája legyen a nagytőkének. annak a hatalomnak, a mely a mai rendszernek mintegy molochja és a népnek elpusztítója és felfalója.

Én azt hiszem, hogy az igazán hivatásának magaslatán álló, a népek igazi javát kereső kormánynak hivatása az, hogy ilyen dolgoktól védje, óvja a népet, nem pedig, hogy ilyen czukorprémiumokkal mintegy önmaga is segítse pusztulásba terelni. Más szempontból véve a dolgot, tulajdonképen ez nemcsak hogy haszonnal nem jár, nemcsak hogy hazánk földjére lenne megbecstelenítő, de egyszersmind igaztalan is. Ugyan miféle igazság az, hogy Magyarországnak öt millió hold termőföldje izzadja ki és fizessen a 160.000 holdon répát termelőkért? Ebben én az igazságot feltalálni épen nem tudom és így még ezen az alapon sem fogadhatnám el a javaslatot.

De tekintsük azt még egy más, tudniillik a társadalmi szempontból, társadalmilag az a rendszer, a mely a népet anyagilag egészen tönkretette, mint ezt tegnap Rakovszky István t. képviselőtársam oly fájdalmas szinekkel ecsetelte és a mint ez más képviselőtársaim beszédeiből is kitűnik, ez a czukorprémiumos liberális rendszer a szoczializmusnak, de nem a keresztény értelemben vett nemes, hanem a legrosszabb értelemben vett szoczializmusnak karjába kergeti a nemzetet, a mely innen az anarchia karjába fog menekűlni, a mely teljesen felforgatja a létalapokat, mert ez a liberális rendszer felforgatja azokat az alapokat, a melyeken ezredéven át hazánk nyugodott.

Már régebben jelezte gróf Apponyi Albert képviselő úr, hogy azt a veszedelmes robbanó anyagot nemcsak a közjogi alapja vetette be ez a rendszer, hanem odavetette egyszersmind ezredéves hazánk legmélyebb alapjaiba is. Ha pedig ez a rendszer nem javul, ha ez a rendszer meg nem változik, semmi és senki sem állhat jót a felől, hogy e szoczializmus után az anarchiába, az anarchia után a végmegsemmisülésbe, a teljes nihilizmusba fogja dönteni, vagy ha nem is dönti, mert ezt kiszámítani nem lehet, tényleg oda fogja vezetni a népet s e hazát a czukorprémiumos liberális kormányrendszer.

Ötven millió forintnál sokkal többet vesztett már Magyarországon a nép az utóbbi liberális rendszer 30 éve alatt pusztán a czukor miatt. És ezen tömérdek milliót ki fizeti tulajdonkép? A mint itt Arányi Miksa képviselő úr mondotta, nem áll rendelkezésre más, mint az adójövedelem. Tehát nézzük csak egy futó pillanatra is, hogy ama nagy czukorgyárakkal szemben ezen újabb milliókat ki fogja fizetni? A statisztika szerint 100%-ből 96% úgyis a nagy tőkének, ezen újkori nagy liberális molochnak van szánva, részint az államadósság kamatainak törlesztésére, részint pedig a katonaságra. Marad tehát a 100%-ból mintegy négy százalék. Ebből kulturális czélokra két és fél százalék esik, és ebből a hazának, a föld népének irgalomból jutó alamizsnából egy és fél százalék marad ennek az édes anyaföldnek, a mely pedig fentart mindent, államot, katonaságot. Ebből a fél krajczárjából annak a szegény föld népének kell fizetni azon milliókat. És azok a nagy tőkepénzesek viszont mit adnak ennek a népnek?

Polczner Jenő: Uzsorát!

Kálmán Károly: Igen, uzsorát, mérhetetlen nagyot és rabszolgaságot. Van-e itt igazság? Kegyetlen hazafiak ezek, a kik az országnak 9/10-ét, annyi milliót teljesen oda dobnak az újkor molochjának. És saját földjük, hazájuk, testük-lelkük letiprásáért még ők fizetnek, azok a sanyargatott milliók! Ez az, a mit tud már a nép és Isten csodája, hogy 30 évi ily gazdálkodás után ez a nép még mindig oly nemes, oly jó. Az, mert szívében keresztény, mert a keresztény nép sohasem lázad, sohasem volt forradalmár. De mikor önök annyi adó után, annyi czukorprémiumozott kormányzás után még

Digitized by Google

keresztény hitében is megtörik a népet, akkor nincs többé erő és hatalom, a mely ezt a népet visszatartsa a forradalomtól és a végmegsemmisüléstől. Azért minden igaz hazafi ezen rendszer ellen küzdeni tartozik és minden igaz hazafi tartozik a népnek terheit nem nagyobbítani, hanem könnyíteni minden téren, úgy a czukorprémium terén is. *(Helyeslés balfelől.)*

Egy igen fontos kérdés volna még, a melyet eléggé nem fejtettek ki, bár egyszer felmerült a kérdés, ha jól emlékszem, épen Lepsényi t. képviselőtársam említette, hogy tudniillik azok a régi magyar nemes családok, igazi hatalmas, lelkes nép, a mikor még hite is, java is, földi és égi java rendben volt a népnek, a mikor lobogói alatt, hitének zászlója alatt ment lelki és anyagi javaiért küzdeni, a czé-rendszerben sokkal jobb állapotban volt, mint ma a hazának annyi és annyi millió lakója a gyárak rendszerében. A jobbágyságban is jobb dolga volt annak a szegény népnek, mint ma a gyárak rabszolgaságában.

Hova vitte tehát ez a liberális, ez a czukorprémiumos rendszer az ő édesgetéseivel, az ő czukrával ezt a népet? A mikor ma is protegálja az állam azokat a nagy gyárakat, akkor évenként — a statisztika mutatja — ezer és ezer iparűző család megy tönkre, lesz földönfutóvá; gyermekei koldusbottal vándorolnak messze tájékra erről a kánaáni földről, azoknak pedig, a kiket az állam dédelget, a kiknek, — mint előbb is mondatott, — sem Istenük, sem hazájuk, a gyáraknak, a merkantilis tőkének az uralma diadalmaskodott hazánkban. Ez a dolog csakugyan méltó a figyelemre.

Azonban, hogy hosszan ne vegyem igénybe a ház figyelmét, röviden akarom még említeni, mily méltatlanság az, hogy akkor, midőn a keresztény magyarság gyermekeinek ma keserves kenyere is alig akad, az mégis czukrot szerezzen a külföldi milliomos gyárosoknak. De egyszersmind majdnem lehetetlenségnek is tartom ezt, mert fizetne ez a szegény nép, de tovább már nem fizethet, mert nincs miből. Ki van fosztva végképen mindenéből. Épen a mai korban, a mikor jobbra-balra mindenütt terjed a sztrájk világszerte s hazánkban épen akkor, mikor a nép kesereg, szenved és nélkülöz, mert nem találja meg a legszükségesebb, legtermészetesebb igényeinek kielégítését, ezáltal a nép által akarják fizettetni önök még az idegen tőkének is a czukoradót, a czukorprémiumot? Ez valóban szinte vérlázító erre a népre nézve.

De másrészről szinte természetellenesség is, hogy a magyar föld, a mire nincsenek a természettől meg a föltételei, a természet törvényei ellenére hozza elő azt a czukrot. Ott van már a Corpus Jurisnak legelső lapjain, hogy balga az, a ki a görögöket római, vagy a rómaiakat görög módra akarná kormányozni. Ennek a földnek talaja nem olyan, hogy czukorrépát termeljen. Egész más talaj az. A mióta ez a czukorprémiumos, liberalis rendszer uralkodik, ez ugyan sokat változtatott a hazában, de vajjon azokat az alapelemeket is megváltoztatta-e, a melyek például a czukorrépának czukortartalmához valók? Megszaporította-e azokat, vagy talán megapasztotta-e azokat, a melyek hátrányára vannak? Ezt nem mondhatja, azt hiszem, még a legnagyobb dicsőítője sem, a ki másképen elég nagyot merészel mondani az ő dicsőítésére. Azonban nemcsak természetellenesség, nemcsak méltatlanság, ildomtalanság, idétlenség, lehetetlenség, nemcsak a magyar haza földjének meggyalázása, megbecsteleníté e ez, hanem majdnem — azt mondhatnám — nevetséges is. *(Úgy van! balfelől.)* Mert hisz, ha nézem a pénzügyi bizottság jelentését, ottan Tisza Kálmán elnöknek és Neményi Ambrus előadónak egy argumentuma van és ez az egy argumentum csakugyan megdöbbentő. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Határozottan kinyilvánítják még ők is, hogy abban a reményben adták be ezt a javaslatot, hogy ez a rendszer meg fog szünni, hogy a czukorprémiumok rendszerének megszüntetése, vagy legalább is e rendszernek nemzetközi úton való szabályozása, rövid idő alatt lehetségessé fog válni. Csakhogy igérnek ők már régóta. Harmincz év ota itt mindig igérik, hogy könnyíteni fognak a terheken, de harmincz év óta mindig szaporították és nem könnyítették. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

E remény nemcsak hogy nem teljesült, — mint önmaguk is bevallják, — hanem a helyzet az országban még kedvezőtlenebb lett. Teljesen úgy van, igazuk van. Ily körülmények közt — azt mondják — Magyarország kényszerűség előtt áll. Hát ez a kényszerűség arra a szabad magyarra oly megaláztatás, oly meggyaláztatás, meggyalázása nemcsak földjének, de lelkületének, a magyar jellemnek is, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* hogy valóban, ha valamikor, úgy erre mondhatná a költő: »Ti dicső ősök, ti eget rázó viharok, kik egykoron a porba hullott Európa homlokán tomboltatok, hogy a ti utódaitok ma egy ilyen czukorrépakényszerűség előtt állhatnak«: *(Derültség.)* ez valóban szégyen, gyalázat és nevetségesség volna, ha nem volna oly szomorú.

Ha nem volna ennél még gyászosabb, keservesebb levél történelmünkben, az ember valóban azt mondhatná: talán megsemmisíteni óhajtják a nemzetet; jön azonban más idő, a mikor ezek is revizió alá fognak kerülni. Ez a törvényjavaslat igazi libellum repudii.

Digitized by Google

Az volt a régi zsidó-világban, hogy a férj, mikor polgári kötésre léptek, átadhatott nejének egy levelet, egy szégyenlapot, a melylyel joga volt azután a nőnek, — egyéb joga úgy sem volt szegénynek — hogy az illetőt, ha ez azt a gonoszságot megtette, hogy elvált tőle, azután illetlenséggel, gyalázattal érinthette. Ez a libellum repudii ma nem annak a zsidó asszonynak, hanem Hunniának szól és ennek a Hunniának, a magyar hazának kezében van ez a lap, a mely, ha nem volna olyan gyászos, nevetséges lenne.

Én nem akarom hosszasan igénybe venni a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* mert hiszen még magáról az elnevezésről, sőt ennek pusztán egy-egy betűjéről is annyit lehetne beszélni a mai viszonyok közt, hogy tulajdonkép azt mondhatnám: van erre egy ősmagyar szó, de az nem czukor, hanem kuczor. *(Derültség.)* Ez a czukorprémium-rendszer harmincz éve kormányozza Magyarországot és majdnem a sír szélére juttatta, de hogy ha ez a rendszer tovább marad, akkor ez a haza is nemsokára a bibliothékák könyveiben lesz és kételkedni fognak a jövő századokban, hogy volt egy nép e tájon, és haldoklásának szenvedései között a czukorprémiumról tárgyalt. Hogy nevezték akkor ezt a czukrot, ezt az édességet, melylyel keserves szenvedésekkel a nép verítékéből akarták kisajtolni az idegeneknek a czukrot? Czuczor idejében történt, talán ismeretes is, *(Derültség.)* hogy valaki azt kérdezze tőle, hogyan kell az ő nevét kimondani: Czukor, Czuczor, Kukor vagy Kuczor? *(Derültség.)* Mikor ezt a ki írta, benyújtotta mint egy javaslatot, Czuczor azt írta neki: se nem Czaczi, se nem Czaki... *(Zaj.)* Találja ki a képviselő úr. *(Derültség. Elnök csenget.)*

Nem akarom a t. ház drága idejét hosszasan igénybe venni, s ezért áttérek a javaslatnak ama »fontos és komoly« indokolására, mely szerint nem találtam semmi okot, hogy a törvényjavaslat mellett adja le szavazatát egy lelkiismeretes képviselő, de nagyon sok indok van idáig felhozva arra, hogy ne adja reá szavazatát. Asbóth képviselő úr mai beszédében említette, hogy van még egy indok a prémium megszavazása ellen, s ezt bátorkodom említeni én is. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* A kormánynak határozottan szüksége van a czukorprémiumra, még pedig 5—10, sőt még több millióra is. Igaz, nálunk kevés czukorgyár van, 14, 18, 20, *(Derültség.)* a külföldön pedig 180, 200-on felül; de én azt mondom, hogy ennek a kormánynak itt a hazában vannak különleges czukorgyárai igen nagy számban, a melyekről mindenki tudja, hogy léteznek. Ilyen különleges czukorgyár a többek között, a melyre okvetlenül szükség van, a sajtóczukorgyár. *(Derültség balfelől.)* Előfordult nem régi időben a regnum Marianumban, a liberális czukorprémiumos hatalmi rendszerben, hogy így írtak: Ime az én sajtóm fekete mérgébe mártom papiromat, megczukrozom, kirakom, és ők odaszállnak, soraiban járnak, s én akármi legyek, ha el nem szédűlnek azok az emberek, mint rászedett legyek. *(Derültség balfelől.)* Ime tehát ilyen gyártelep csak a vidéken mintegy 140—150 van, a fővárosban hatalmas nagy gyártelepek vannak, 2—300.000 frtba kerűlnek, *(Derültség balfelől.)* de a szegény népnek kell megfizetni czukorprémium czímén ezt a nagy összeget. *(Helyeslés balfelől.)* Vannak azután másféle czukorkagyárak. Erre vonatkozólag ismeretesek a viczinális czukorkák. *(Derültség balfelől.)* Olvastuk nem régen, hogy Amerikában papirból akarnak készíteni vasúti kocsikat, síneket és kerekeket, azonban a magyarok dicsőségére legyen mondva, ők megelőzték amazokat, mert azok nyers, durva papirból készítik azokat, azonban a mi liberális rendszerünk czukorpapirból csinálja és a kilométerenként 50—60—70.000 forintba kerül. *(Derültség balfelől.)* Vannak különböző provizió-czukorkák, ezek igen drágák, példának okáért csak egy morzsányi belőlök 100.000 forint.

Elnök: A képviselő úr már másodízben követi el azt, hogy alluzió által ide nem tartozó dolgot a ház rendjét sértő kifejezésben hoz elő. Távollevőt, ki a háznak nem tagja, így személyében megtámadni a házszabályok tiltják. Ezért rendreutasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kálmán Károly: Sérteni soha senkit sem szándékozom. Azt nem teszem; azonban oly igazságok közűl, melyeket a nép keservesen érez, és melyekért a nép kénytelen keserves filléreiből fizetni, csak egyet említek még, hogy mikor a czukorrépát annyira protegálják, ott vannak a hazának szép vidékei, erdei, erdőségei, egész megyék, például Máramaros határvidékén a nép százezrei, elárúsítva, odadobva potom áron egy olyan czégnek, melylyel az előbbi kormány megszüntetett minden összeköttetést, csekély összegért odadobva nemcsak földjének kincse, a haza gyönyörű bérczes vidéke, hanem azon jóravaló, becsületes ruthén népnek testi és lelki java is, mert először szeszszel rontják meg agyát, és midőn elveszti józan eszét, akkor tönkreteszik és elveszik tőle földi javait. *(Helyeslés balfelől.)* Hogyan is lehetne ezeket nevezni? Hát csakugyan, a mint méltóztattak említeni, ezek az úgynevezett medveczukor-gyárak, fekete czukrok, *(Derültség.)* melyek végtelenül keservesek annak a szegény népnek.

Van még egy, a mit fel kell említenem. A különös czukorkák termesztésére fizetett tömérdek millióért adott a czukorprémiumos libe-

Digitized by Google

rális rendszer a népnek is úgynevezett népczukorkákat. Adta legutóbb is a választásnál, az aratásnál, az adóvégrehajtásoknál és a legkülönbözőbb alkalmakkor, mikor legszentebb jogait védte, mert vágták a népet, mint a répát és a szuronyok élével nyitották meg helyét azoknak a czukroknak, melyeket golyó alakjában adtak be. Az a szegény nép nem ilyen czukorgolyókat érdemel.

Olyan ez a czukorprémiumos liberális rendszer, mint a keserves könyek folyóit magába szedő Fekete tenger. De ez legalább nem akar czukortengerré lenni, azonban önök a keserves könyekből is czukortengert akarnak csinálni. Annak a Fekete tengernek legalább a párája felszáll és áldást hoz a hazára, de az a nagy moloch semmitsem ad vissza abból, a mit a népből kicsikar. Olyan moloch ez, mint az a régi nagy moloch, a mely felemésztette a nemzet kenyerét, borát, családját, gyermekét, népét, testi, földi, égi javát. De, mint ismeretes, ez a nagy moloch feldőlt, míg a liberális rendszer bukni nem akar. Pedig sötétség volt műve és ziláltság, mint már Apponyi Albert t. képviselő úr jelezte. Fel fog dőlni és nem is kell ehhez villám, melylyel a nagy rabonbán a föld megbecstelenítőit sujtani akarta, elég, hogy egy pár czukros parittya a fején találja őt, és el fog múlni az a rabszolgaság, az ő sötét lelkületének ármánya. Ez lesz az a kócz, melylyel Dániel is a molochba vetette a szurkot, melytől az felpuffadván, vége lett neki.

Igy fog elpusztúlni szintén az a czukorprémiumos liberális moloch-rendszer. *(Derültség.)* Olyan az csakugyan, mint a mikor annak a régi hajdani liberális rendszernek az utolsó nagy hatalma felemelkedett, és a mikor meg akarta czukrozni az ő estebédeit, életét, még a szentszéknek kincseit is kirabolta, a népnek verejtékét vette; akkor megjelent az ő lakomái felett az az égi kéz, a mely háza falára írta azt a három szót: Mene tekel faresz! Megmért az Úr benneteket, könnyűnek talált és azért el fog veszteni az Úr, a népek Istene, benneteket.

Olyan ez az egész czukorprémiumos rendelet és javaslat csakugyan, mint a filiszterek táborában volt egykor az a hatalmas nagy Góliát, dicsekedve, hogy mily nagy pánczélba van ő öltözködve, azonban az igazság egyszerű szavával, parittyakővel sujtotta; még az is megczukrozva adható önöknek, az a parittyakő, azok az elvek, melyek e padokról hangoztak, azok csakugyan ezen új kor óriásának homlokát, értelmét érintik, akkor annak a főnek meg kell hajolni amaz argumentácziók súlya előtt és az ő fegyverzetével kell eltávolítani azt a főt, a mely nem képes az igazság eszméjével és argumentumaival megküzdeni. Ha pedig az előáll, akkor a viszonyok megváltoznak és a filiszteusok, a nagy többség, megfutamodik.

Olyan valóban ez a czukorprémiumos, liberális rendszer javaslata, mint rendszere maga. Olyan ez, mint Wlassics miniszter úr mondotta szemrehányásképen, hogy azt mondották volna már egyesek róla, hogy — mint Judás cselekedett. Ilyen rettenetes nagy káromkodás! Pedig én azt mondom, hogy Judás, mikor elárúlta honát, meggyalázta földjét, elárúlta népét, Üdvözítőjét, mindent, akkor kapott érte legalább; ezek azonban adnak. *(Derültség a baloldalon.)* És ha még legalább a magukéból adnának, de a népéből adnak. De meg Judásban volt bizonyos önérzet, felemelkedett lelkület, mikor látta, mit művelt, feltámadt benne a lelkiismeret szózata és elment, és — tudjuk, hogy mit művelt. Sokkal rosszabb tehát ez a rendszer, mint az volt, rosszabb, mint azok a zsidók, azok se akarták elfogadni a vérpénzt, azt mondták, mi közünk nekünk ahhoz, te lásd, csináld a dolgot! Még azok sem akarták elfogadni, hanem az idegeneknek temetkezőhelyül fordították ezt a pénzt. Hát csak nem akarják a hazának temetőpénzre fordítani ezt? *(Derültség jobbfelől.)*

Valóban, oly kegyetlen ez az egész rendszer, mint a mily kegyetlen volt maga az a Neró, a ki meggyilkolta anyját, hitvesét és mikor a szenátusba visszajött, akkor a szenátusban tapsoltak és kaczagtak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Az a szenátus akkor, a melyet Néró a maga képmására teremtett, az a szenátus olyan süllyedett volt, hogy még egy anyagyilkos Nérót, egy hitvesgyilkos Nérót is megtapsolt, megéljenzett és minden indulatára kaczagni volt kénytelen. Jaj a nemzetnek, jaj nekünk akkor, ha önökben nincs érzés. *(Derültség jobbfelől.)* És tudják, ki mondja ezt? Deák Ferencz mondja, és ön a haza bölcsét is ki tudja nevetni! Valóban e rendszer, a hazának, mint egykor Néró anyját, úgy a hazának igazi nemtőjét, szellemét, Hunniát tiporja és gyalázza meg . . .

És midőn ez történik, az a rabszolgalelkű szenátus, mint a történetiró mondja, vele együtt tapsol. Nérót utólérte végzete, mert fiatalon halt meg, de ez a rendszer rosszabb a zsarnoki rendszernél is: *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* olyan ez, mint a piócza, mely kiszivja a nép vérét, sőt rosszabb annál, *(Derültség. Úgy van! Úgy van! balfelől.)* mert a piócza legalább önmaga emészti fel a vért, ez azonban mások fentartására szívja azt ki.

Nekem megbizatásom van épen most arra, — bár épenséggel nincs kedvem erről az édes czukorrépáról és czukorprémiumról beszélni, — de mondom, megbizatásom van s ezért csak egy pillanatra kérem a ház kegyes engedelmét, hogy ezt a vérszopó szivattyút, ezt a vérszopó libe-

Digitized by Google

rális rendszert, ezt a pióczát sózzam be. *(Zajos derültség.)* Legközelebb be is sózom elől is, hátúl is. *(Derültség. Zaj. Elnök csenget.)* Megbizatásom szerint a bölcseség igazi savával, sóskúti sóval fogom besózni, *(Derültség.)* ha másként nem lehet segíteni az állapotokon.

A dolog lényege az, hogy ez a czukorprémiumos rendszer, a mely czukor alakjában is szívja a nép vérét, mielőbb távozzék a haza nyakáról, hogy a nemzet vesztét ne okozza. Olyan ez a rendszer, mint a rendszer feje maga, s hogy ő milyen, azt megmondta magáról akkor, mikor azt mondta, hogy mi az ördögöt látjuk benne; látjuk annak szarvait és nyelvét. Igen, különösen szarvait ismerjük; éreztük azoknak támadását, öklelését a választásokon. *(Úgy van! Úgy van! balfelől. Derültség.)* Ám ha áll is az, a mit ő magáról mondott és eladta lelkét, de ha kell valakinek veszni, a hazának nem szabad; veszszen az a pusztító rendszer! *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Épen azért azzal fejezem most be beszédemet, hogy miután az egész eddigi vitában igazi, komoly argumentum e javaslat megszavazása mellett nem hangzott fel, ellene pedig temérdek, a melyeket rekapitulálni nem akarok, *(Halljuk! Halljuk!)* tehát semmi szín alatt sem szavazható meg oly lelkiismeretes ember által, ki népét hitét, honát, magát, sőt azt a testvér hazát is szereti. És én nem is szavazom meg. De miután akadnak olyanok, a kiknek érdekében áll az ellenkező, miután magam is kaptam felszólítást, hogy a prémiumjavaslatot, ha lehet, ne ellenezzem, hát a mennyiben százezrekkel szemben egy érdek kiegyeztethető lenne; ha a prémiumokra okvetlenül szükségünk van: — a logika, az igazság, a jog, a föld, az ég java mind azt követeli, hogy ne szavazzuk meg, de ha mégis van, a ki mellette szavaz, — akkor azt mondom, úgyis nyugatról, idegenből hozták azokat a dolgokat, a melyekkel megkeserítették a nép életét, s azon dolgok úgy is milliókat és milliókat zsákmányolnak; azért igazán, ha ezt a keserűséget elvennék a néptől, ezzel mintegy megédesítenék a magyar népnek a keservét. Hogyha tehát okvetlenül kell már czukorprémium, azt mondom, hogy úgy is előbb-utóbb a revizió kell, hogy bekövetkezzék, *(Derültség jobbfelől.)* töröljük el azokat a törvényeket, a melyekkel megkeserítették a magyar népnek az életét és a helyett, hogy a czukorprémiumra adnák a milliókat, fordítanák azokat a magyar nép javára, és akkor biztosítom önöket, hogy elmúlik a nép keserve. Azért tehát pártolom a benyújtott határozati javaslatokat; tényleg pedig ha már kell czukorprémium, revidealjuk az egyházpolitikai törvényeket, *(Élénk derültség.)* akkor azután a magyar nép önöknek hálával fog tartozni, a magyar nép vigadni, örülni fog. De ha önöknek erre nincsen akaratuk, úgy akkor önök pusztúljanak, ne kaczagjanak, hanem veszszenek. *(Derültség és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A képviselő úr beszédének végén oly kifejezést használt, a melyet nem szabad ebben a házban egy képviselőnek a többiekre alkalmazni. Ezért újra rendreutasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kálmán Károly: A rendszerre mondtam!

Elnök: A képviselő úr per »önök« beszélt, a rendszert pedig nem szokták per önök szólítani. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Lázár Árpád jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt írták a hírlapok, hogy ennek a törvényjavaslatnak tárgyalása alkalmából a czukorgyárosok összegyülekeztek Budapesten; naponként eljárnak itt a Sándor-utczán át a képviselőházba, egyik- másik helyet is foglal a karzatokon és nagy érdeklődéssel és nagy izgatottsággal várják, hogy vajjon az ellenzék mennyiben járúl hozzá ezen törvényjavaslatnak a megszavazásához.

Hogy kikből állnak ezek a czukorgyáros urak, azt nem írták meg a hírlapok; egyes tulajdonosok, a kik saját tőkéjükkel és munkájukkal járúlnak hozzá gyáraik fentartásához, vagy igazgatósági tagok, alapító, felügyelő bizottsági tagok, szóval a részvénytársaságok vezetői és funkczionáriusai, — erről nem beszéltek a lapok. Hanem ez mindenesetre egy érdekes szituáczió.

A helyzet rettenetesen megváltozott. A kik hozzá voltak szokva ahhoz, hogy a lánczhidon és az Albrecht-úton át érdekeik megvédése végett a miniszterek és miniszterelnökök előszobáiban antisambrirozzanak, azok most lehajtott fővel járnak ide a magyar törvényhozás elé és lesik az ellenzéknek szavát. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Mindenesetre nagyon érdekes dolgokra nyilik kilátás.

A mint olvasom, ezen javaslat után napirendre kerül a pénzintézetek némely kötvényeinek nyújtandó prémiumok és előnyök javaslata. Most a czukorgyárosokhoz, akkor a t. pénzintézeti direktorokhoz lesz szerencsénk, sőt ha az investiczionális kölcsönnél hasonló aggályok merülnek fel az ő részükről és ugyanezen módon teljesíti az ellenzék is kötelességét, ő méltóságához vagy ő exczellencziájához Rothschildhoz is szerencséje lehet a magyar törvényhozásnak, a karzatnak, a Sándor-utczának stb.

Ime azt látjuk, hogy a helyzet nagyon kü-

Digitized by Google

lönösen változott meg. A kik hozzá voltak szokva, hogy csak a miniszterek machtwortja volt reájuk a döntő, és határozott igéretek előtt állottak rendszerint, ha ily közgazdasági és financziális előnyöket nyújtó kérdés került eldöntés alá, azok ma egy duzzadt erejű ellenzék nagy akcziójával állanak szemben, mely ellenzék öntudatra, kötelességének tudatára ébredt, *(Élénk tetszés Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és nagyon jól tudja, hogy törvényjavaslatokat, melyekkel mi az adózó nép fillérjeiből előnyöket biztosítunk, más osztályoknak és más rétegeknek, oly könnyedén megszavazni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen érdekes pendant-ja jelentkezik képzeletemben ennek a képnek. Talán egy évvel ezelőtt szintén megjelent az emberek egész csoportja, kik szintén ily termelési fölöslegben szenvedtek, mint a czukorgyárosok. A t. belügyminiszter úr jelentése, mely azt a czímet viseli: »A fővárosi államrendőrség működése 1895-ben«, erre nézve nagyon érdekes adatokat tartalmaz. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Azt mondja: a fővárosban ennyi és ennyi százra, később ennyi és ennyi ezerre szaporodott fel a munkanélküli munkások száma; gyülekeztek itt és ott, később-ben, hogy sorsukon javítsanak, megkisérlették, hogy a törvényhozás elé járúljanak panaszaikkal, de mikor a kegyeletes érzelmeket felkeltő Sándor-utcza felé közeledtek, akkor a rendőrség — meg van nevezve a rendőrfelügyelő, rendőrkapitány, rendőrfogalmazó, mindnyájan ki vannak dicsérve, hogy kötelességük teljesítésében, odaadásukban nagy dolgot végeztek — szétoszlásra birta a munkanélküliek nagy tömegét.

Nem gondolná a t. kormány, hogy a gyáros urakkal szemben, vagy a később bekövetkező Rothschild-féle invázióval szemben, kik itt majd megjelennek, várva, hogy az inveszticzionális kölcsönt szintén oly rohamosan fogja-e a magyar parlament letárgyalni, hasonló rendszabályokat kellene követni? *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Talán különbség van a kettő között? A jogegyenlőség elveire felépített állam szervezetében a tőkefölösleg, a munkafölösleg, a termelési fölösleg és a munkában felgyülemlett fölösleg közt különbség nincs. *(Igaz! Úgy van: a bal- és szélső baloldalon.)* Az az állam, mely hivatásának teljes tudatában van, egyenlően teljesíti kötelességét a termelési fölösleggel, a tőkefölösleggel, az elhelyezési vágyódásban szenvedő Rothschilddal szemben épúgy, mint a munkanélküli néptömeggel szemben. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én nem is csodálkozom azon, hogy ilyen csodálatos izgalom keletkezett ennél a financziális körnél.

Ha végigtekintünk a legiszlaczionális munkálatokon, évtizedeken át megdöbbenve kell tapasztalnunk, hogy ép azokat a javaslatokat, a melyek nagyobb áldozatokkal jártak a nemzetre, a hol bizonyos szubvencziókat, prémiumokat, a hol a viczinális vasutakkal szemben bizonyos előnyöket biztosítottunk, épúgy mint most a czukorprémiumnál, mindig záros határidővel exczellált a kormány, rendesen úgy állította oda a törvényhozás elé, hogy ezeket a javaslatokat a közérdek szempontjából ennyi és ennyi idő alatt meg kell szavazni.

Bölcseség, czéltudatosság, gondosság, aggódás sohase vezette a kormányt, hogy foglalkozott volna azzal a kérdéssel, hátha az ellenzék kevesebb szeretetreméltósággal és kevesebb odaadással és kevesebb öntudatlansággal és kötelességének kevesebb mulasztásával talán egyszer mégis csak öntudatra ébred, hogy az ilyen milliókat jelentő törvényjavaslatokat beható tárgyalás, alaposabb kritika tárgyává tegye és szavazatát, meggyőződését nagyobb, belterjesebb vitában fogja kifejezésre juttatni.

A t. kormány ezzel az eszmével sohasem foglalkozott és így történt azután, hogy ugyanazok a körök, melyek azt látták, hogy példának okáért röviddel ezelőtt még 10 óra 36 perczkor délelőtt a telefontörvény le volt tárgyalva a magyar törvényhozásban, a telefontörvény, a mely a czukorprémiumhoz hasonló. vagy annál még sokkal nagyobb előnyöket biztosított bizonyos érdekcsoportnak, ez a törvény 10 óra 36 perczkor, ugyanakkor, midőn én is megjelentem a házban, hogy a vitához hozzászóljak, már általánosságban és részletekben el volt fogadva, — ez történt rövid idővel ezelőtt, az ellenzék részéről, úgy tudom, csak Madarász József t. képviselőtársam és nagyrabecsült mesterem szólalt fel, — mondom, nagyon természetes tehát, hogy azok a körök, a melyek megszokták, hogy épen a pénzügyi áldozatokat jelentő törvényeket ebben a házban gyorsasággal megszavazzák: ma megdöbbenve látják, hogy az ellenzék egy törvényjavaslatnál, a mely utóvégre is 1,500.000 forintot jelent egy esztendőben, ma odaadó és czéltudatos bírálattal akarja álláspontját igazolni és ezen javaslat megszavazásának ellentállni. Ebben a házban divattá vált, hogy épen ezek a közgazdasági törvények oly nagyon könnyen csúsztak keresztül, hiszen méltóztatik emlékezni például a magyar hajózási törvényre, hol az ellenzék sovinizmusára számítva, s mert a kéményeket nemzeti színűre festik be, a mint láttam a Tiszán és Dunán végigcsúszni ezeket a magyar hajózási hajókat, ott 400.000 forint szubvenczióra hivták fel, hogy szavazza meg a magyar parlament és ugyanakkor, tessék csak visszaemlékezni, minden mélyebbrehatóbb kritika

Digitized by Google

és emóczió nélkül ezt az évi 400.000 forintot, a mely több millió tőkének felel meg, megszavazta a magyar törvényhozás és a magyar ellenzék is. És természetes, hogy ha ilyen jelenségek vannak, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy a t. kormány a maga rövidlátóságáért ma a czukorprémium-törvénynél az ellenzékben keresi a bűnt.

Mindenki azt beszéli a városban és a lapok is írják, hogy ennek a törvényjavaslatnak augusztus 1-én törvényerőre kell emelkedni. Hát micsoda törvényjavaslat az?

A lotto törvényjavaslatnál is, melyet igaz, hogy röviden szavaztunk meg, emlékszem, ilyen határidőről volt szó; de miután az ellenzéknél még is egy kis ellenakczió keletkezett — bár sajnos, csak két szónok: Polónyi Géza és Pichler Győző képviselőtársaim szólaltak fel, — a kormánynak mégis csak néhány hónap kiterjesztésével sikerült az osztálysorsjáték kibérlését 20 esztendőre biztosítani, oly külföldi vállalkozók számára, a kik már is szétküldik a legcsalárdabb hirdetéseket, biztatják a szegény népet a játékra és beleteszik a prospektusba, hogy nem lehet majd eredeti áron kapni a sorsjegyeket, hogy az Isten áldása megnyilatkozik Glücknél, Kohn úrnál. Szóval, a kormány látván, hogy a nemzet pénzügyi feladatait 20 évre lekötelező javaslat oly könnyen ment itt keresztül, miért lett volna aggódása, hogy augusztus 1-ére a főrendiházban és annak bizottságában is keresztül megy a jelen törvényjavaslat, a mely a magyar nép adózó képessége részéről egy és fél millió hozzájárulást jelent. *(Tetszés balfelől.)*

Nagyon természetes, hogy a belátás ezen rövidsége miatt, melyet a t. kormány tanusít, az ellenzéket semmiféle szempontból okozni nem szabad. Az ellenzék kötelességét teljesíti és ez a vita rendkivüli tanúlságokat rejt magában.

Igen jól emlékszem, hogy a választások után a kormány egyik lapja, a »Pesti Hirlap« ismételten azt irta, hogy ebben az országban nincs ellenzék, teremteni kell, mert nem lesz senki, a ki ellenőrizze a kormány működését, a ki a kezére nézzen, ha mi most egyik zsebében van, beteheti a másikba, balkezével belenyúlhat a másik ember jobb zsebébe, értvén ez alatt az adózó polgárokat.

Pedig ellenzék mindig volt, — a mint Kossuth Lajos szerette magát kifejezni: a leányzó nem halt meg, hanem csak aluszik. Az ellenzék sem halt meg, csak aludott és ennél a vitánál fölébredt *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a mit az ellenzék tesz, az egy hajszállal sem megy túl azon a vonalon, a hol az ellenzéknek kötelessége állást foglalni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az ellenzék vitatkozik egy törvényjavaslat felett, a mely közgazdasági szempontból elvileg is helytelen, pénzügyileg meg épenséggel kritikán alúl áll. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Maga a t. pénzügyminiszter úr kijelenti, hogy ennek a törvényjavaslatnak elveit ő maga sem helyesli, a nemzetgazdaság elméletének minden kiváló írója szintén ellene van ennek az elméletnek és ennek a prémiumféle rendszernek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ellene van tehát a magyar kormányzat is; már most, kérem, ha ellene van a pénzügyminiszter úr elméletileg és elvileg, akkor fel kell tenni, hogy az a nagy párt, a mely hallgat s örökké csak dicsőít, elvileg szintén ellene van, *(Úgy van! Úgy van! a szélő baloldalon.)* mert ha nem volna ellene, akkor úgy, mint Arányi Miksa t. barátom, az ir hadvezér, szintén felszólalna. *(Élénk derültség balfelől.)*

Arányi Miksa: Magad mondtad nekem, hogy nem értesz ehhez a kérdéshez!

Visontai Soma: De nem szólalt fel eddig senki, csak Arányi Miksa t. képviselőtársam. El kell tehát ismernem, hogy Arányi Miksa t. képviselőtársam a túloldal vezérszónoka, mert vezérszónok alatt azt értjük, a ki egy pártnak minden vágyódását, törekvését és eszméit képviseli. És a kormányra nézve az ő felszólalása igen megnyugtató, mert az ő felszólalása a kormánynak igen hosszú életet biztosít. *(Derültség és nagy zaj balfelől.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, hagyják a szónokot beszélni!

Visontai Soma: És, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* nagyon természetes, hogy az ellenzék ezen javaslattal szemben nem is tehet egyebet, mint a mit tesz. Nem a kivételes szempontokat kell megfigyelni, a midőn egy parlamenti pártnak a működését szemügyre veszszük, hanem az általános szempontokat, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* azokat az általános szempontokat tehát, a melyek ezen törvényjavaslat alkalmával felmerülnek, a melyek az eszméket megérlelik, a melyek a meggyőződést keltik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagyon csodálkozom azon, hogy Arányi Miksa t. képviselőtársam olyan nagyon indignálódott az én beszédem miatt és azt ízeni ide át nekem közbeszólásával, hogy én nem értek ehhez a dologhoz, és egészen haragvással látszott az én szavaimat tudomásúl venni. Hát, t. képviselőház, hogy mit ért a t. kormánypárt vezérszónoka a szakértelem, vagy a szakértelem hiánya alatt, azt én nem tudom; de egygyel tisztában vagyok és ez az, hogy a magyar parlament sohasem változhatik át egyszerű ankétté, bármily szakdolgokról beszélünk itt, *(Úgy van!*

Digitized by Google

Úgy van! balfelől.) a mi valakit arra indít, hogy szavazatát valamitől megtagadja, az épúgy lehet közgazdasági, szakszerű természetű, a mint lehet bizalmi és politikai természetű. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

A politikai irók igen érdekesen írják, — és ezt épen ezen törvényjavaslat tárgyalásánál tartom szükségesnek felemlíteni, a hol annyiszor hangzott fel a vád, hogy egyik vagy másik nem egészen szakszerűen beszél; nem beszél a czukorgyárak üzleti, közgazdasági és financziális természetéről, szükségesnek tartom és tartozom felemlíteni, hogy a politikai írók épen mintegy gáncsúl hozzák fel, hogy a parlamentarizmusnak egészen kezdetleges korában, különösen a német államokban, a parlamenti életet úgy fogják fel, mint hogyha a parlament egy szaktanácskozmány volna, a hol lehet meggyőzni és lehet meggyőzetni. Hát azt kérdem én a t. képviselőháztól, hogy mi, akármilyen szakszerűen beszélnénk is ezen javaslathoz, — mert csak akkor volna értelme a szorosan szakszerű beszédeknek, — meg tudnók-e győzni a t. ellenpártot arról, hogy itt a nemzeti javaknak feláldozásáról; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy itt egy teljesen indokolatlan ségélyezésről; hogy itt bizonyos érdekeknek minden ok nélkül való támogatásáról van szó? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha mi segítségül vennők, t. ház, a nemzetgazdaságtan minden érveit, a czukorgyártásnak minden fokát, kezdve a nádczukortermeléstől, melyről később átmentek — Franciaországot kivéve — a többi európai államok a czukorrépatermelésre; ha mindazon érveket, mindazon számszerű statisztikai adatokat, jelenségeket felhoznók, meg tudnók-e győzni a t. túloldalt arról, hogy nekünk van igazunk? *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Épen abban nyilatkozik meg tehát az igazi parlamentarizmus és az igazi parlamentáris tárgyalások jellege, hogy a parlament sohasem szakszerű ankét, hanem parlament, a hol minden ember jogosítvan van, — tartozzék bár az ellenzékhez vagy a kormánypárthoz — szavazatát megindokolni, megvilágítani, elhatározásának rugóit meggyőződése szempontjából választói elé bocsátani és kifejteni azon elveket, melyek őt szavazatára birták, legyenek azok bár szakszerű, szorosan nemzetgazdasági elvek, mint a jelen esetben, vagy legyenek azok tisztán politikai meggyőződésen alapulók, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* a melyek származhatnak a politikai helyzetből, a kormányzat helyes vagy helytelen voltából, a bizalom kisebb vagy nagyobb mértékéből, a melylyel minden parlamenti ember a kormány mindenkori képviselőjével szemben viselkedik. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Mindezt azért bocsátottam előre, t. ház, hogy ne méltóztassék rossz néven venni, ha beszédem további folyamában is a czukorgyártás statisztikai helyzetével, vagy gyártmányaik, termelésük, a nyers és finomított czukornak részletes adataival nem igen fogok a t. háznak szolgálni. Ez ugyan nem a szakszerűség hiánya, mert oly könnyen meg lehet ezt szerezni *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* kézikönyvből, lexikonból, képviselőházi könyvtárból, Hand-Wörterbuch der Statswissenschaften-ból, Handwörterbuch der Nationalökonomie-ból; ez öt-tiz pericznyi munka, ha itt szakszerűen kellene hozzászólni a tárgyhoz, az még nem jelenti a parlamenti embernek valami nagyon odaadó munkásságát, de épenséggel nem jelenti a tárgyhoz való nagyon kiváló szakértelmet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyik-másik adatnak millió frankokban, vagy Arányi Miksa barátom metódusával és lelkületével jobban megegyezően: dollárokban való kiszámítása *(Derültség balfelől.)* — ez nem czélzás, mert hiszen a költségvetést egyidőben átszámította frankokba, dollárokba, Louisd'orokba stb. — Mondom, ha evvel akarunk élni, t. ház, ezt a képviselők igen könnyen megszerezhetik. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* De igenis általános vonásokban tartozik indokolni a képviselő az ő vótumát. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Már pedig ha általános vonásokban indokolom, akkor sem járulhatok hozzá sem ezen törvényjavaslathoz, sem ezen törvényjavaslat alapjául szolgáló rendszerhez, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* sem azon szellemhez, mely ezen törvényjavaslaton keresztülvonúl. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én nem vagyok az osztályállamnak híve s ezért nem is járulhatok egy oly javaslathoz, mely egyes osztályok különleges érdekeit istápolja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha én ellene vagyok évenként a magyar opera szubvenciójának, kell, hogy ellene legyek a czukorgyárak prémiumának is. Látszólag nagyon messze esik egymástól a két tétel; de bensőleg, jellegileg ugyanaz. A magyar opera szubvenciójának az ellenzése, mely 200.000 forintra rug évenként és a czukorgyárosok prémiumának az ellenzése, mely a magyar kincstárt évenként 1 millióval és 1,600.000 forinttal terheli, ugyanazon elvből folyik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nincsen veszedelmesebb az államra és az államkormányzatra nézve, mint ha oly jelenségek merülnek fel, hogy többé nem, mint egységes társadalmi állam jelentkezik a törvényhozás előtt, hanem jelentkeznek egyes osztályok. Míg egy egységes állam jelentkezik, és ezen egységes államnak oltalmában megnyilatkozik akcziója, áldásosan hat vissza minden osztályra, mely az egyenlőség elvét istápoló államban megnyilatkozik. Ha egyszer nem ez az általános elv, hanem az osztály-

Digitized by Google

érdekek elve jelentkezik, akkor attól függ minden, hogy mennyi rokonszenvet, mennyi szeretetet, mennyi ragaszkodást talál egyik vagy másik osztály az államhatalomban vagy államkormányban? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha már egyszer az osztályérdekek kormányzata bekövetkezik, akkor egyik-másik szerencsétlen elv támogatására is vállalkozik, és döntő az, hogy a kormányzat elemei mily osztályokból kerülnek ki és mennyiben várhatnak ezek az osztályok segítséget, tudniillik a saját osztályuk, a saját pozicziójuk, a saját családjuk, a saját messzemenő generáczijuk.

Ezért képezünk mi ellenzéket a czukorprémiummal szemben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért állítjuk fel ily törvényjavaslattal szemben a magyar szegénység nagyobb szűkölködését. Csak úgy lehet ezen kivételes törvénynek jelentőségét megismernünk, ha szembe állítjuk a szegényebb osztályok szűkölködését, nyomorát, romlását, erkölcsi és anyagi szétomlását, azon osztályokét, a melyek ebben a parlamentben képviselve nincsenek, a melyek kivül állnak azon már csak azért is, mert hirdetni szeretik róluk, hogy nemzetköziek. Pedig ez a nemzetköziség lelkükre nincs hatással, a mennyiben az a segítségnek eszközeire vonatkozik, és vonatkozik azon összetartozásra, a melyet más osztályoknál szintén tapasztalunk.

Hiszen a nagy tőke, annak összes intézményei, a tőzsdék, a tőzsdének minden kimagasló szövetségesie nemzetközileg szervezkednek és nemzetközi támogatással tartják fenn magukat.

Ezért vagyunk tehát mi ellenzői az ily javaslatoknak, minő ma a czukorprémiumjavaslat, mely az osztályérdekek istápolására szolgál és a mely ellentétben van a modern államnak minden attributumával, a mely modern állam a jogegyenlőséget állítja fel első posztulátumnak, melléje sorakoztatván a testvériséget és szabadságot, a mely állam az osztályérdekek javára semmiféle osztályérdekek istápolásának a szolgálatában nem áll. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért van az, hogy az ellenzék ma erős vitát csinál a czukorprémiummal szemben.

És a kik itt felszólaltak, azok kimutatták az ellenzék részéről, hogy tulajdonképen ezzel az egész törvényjavaslattal a gazdaközönségen nem nagyon segítenek. De ha segítenének is, ha az én elveim szerint ellentétben volnának egy helyes nemzetgazdasági irányzattal, még akkor sem szavazhatnám meg ezt a javaslatot, mert a gazdaközönség önmagában véve, mint különálló testület, nemzetgazdasági kör nem követelhet a maga részére kivételes intézkedéseket, szemben a közgazdaság többi köreivel. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Az ellenzék t. szónokai szakszerűleg kimutatták azt is, hogy ez a gazdaközönségnek sincs hasznára; kimutatták, hogy hiszen ez a tizennégy czukorgyár, a mely ehhez a prémiumhoz ragaszkodik, kartellben van egymással.

Sohasem felejtem el, hogy milyen különös hatást tett rám az, a mikor a kihágási törvényt áttanúlmányozva, egy szerény kis paragrafust találtam benne, a mely azt mondja: »Megbüntettetik azon ember, a ki nyilvános árverésen részt vesz olyképen, hogy az ő működése által meghiusíttatik a nyilvános árverés alá kerülő tárgyak megfelelő értékesítése; meghiusíttatik azáltal, hogy összebeszél a liczitálókkal, hogy így a tárgyak értékét leszállítsák; meghiusíttatik azáltal, hogy összebeszélve, kisebb árakat kínálnak, mint a milyen a tárgyak értéke szerint kínálható volna«, és erre azt mondja a törvény, hogy kihágást képez és büntetendő cselekmény.

Ha az ember végiggondolja, hogy milyen nagy hivatása van egy államkormánynak, és hogy ennek az elliczitálásnak, ennek a hiénaszerű működésnek milyen óriási nagy és sokkal kimagaslóbb társát képezik azok a jelenségek, a melyek megnyilatkoznak a közgazdasági életben a ringek, a kartellek alakjában, a hol nem egy vagy kétezer forintért eladott házról van szó, a magyar törvények büntetik azokat az árverési hiénákat, a kik összebeszélnek, hogy az a ház ne keljen el a kellő árban és ennek a hasznára megosztozkodnak; a magyar törvény bünteti azokat az embereket, a kik ha egyes emberek butorának eladásáról van szó, összebeszélnek, hogy annak a szegény embernek bútora ne keljen el a kellő árban, de ha végig megyek a mi összes törvényeinken, nem találok intézkedést arra, hogy a kartellek, ezek a legszerencsétlenebb és legveszedelmesebb közgazdasági jelenségek, a melyek egy nép közgazdasági életre millió veszteséget jelentenek, vagy a ringek, a melyek a legaljasabb önzésből származnak, élelmi czikkek árát szöktetik fel csak azért, hogy azokat drágábban juttassák a néphez, a mely rászorúl, nem fényűzésből, hanem a legelemibb szükségből, hogy ezek a ringek vagy kartellek büntetve volnának; hanem egy szerény kihágási törvénykönyv vékony lapján büntetendőnek van megjelölve, egy szerény árverési zsidónak kis akcziója, a mely nemzetgazdasági és büntetőjogi elv ellen vétett. Ha e kettőt egymással szembe állítom, akkor az állam funkcziójáról nagyon sajátságos és furcsa fogalma lehet minden embernek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azért nem mondom, hogy az a kihágási paragrafus nem jó; hanem ha ezen kihágási

Digitized by Google

paragrafus jó, akkor mit szóljak én Lukács László t. pénzügyminiszterhez, pedig ő nem árverési hiéna, ő nem a liczitálóknak azt a nemét akarja pártfogolni, a kik szerény kis bútorokat, egy szalmazsákot, vagy egy ágyat akarnak árán alúl megvenni, hogy 30 krajczárt nyerjenek rajta, midőn a kartellistákat támogatja. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Méltóztatik tudni, mik a kartellisták, a kik a közgazdasági életnek minden szabályát, a fogyasztás és termelés minden természetű törvényét képesek letiporni, a kik képesek a nemzetgazdasági elméletnek rendes áradatát ellenkező irányba terelni? Ezek az emberek, a nemzetre csak romlást, egy népre csak szegénységet, nélkülözést jelentenek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezeket a kartellistákat támogatja Lukács László pénzügyminiszter. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Most már nem is olyan mese ez a czukorkartell.

A jól értesült »Neue Freie Presse«, a mely úgylátszik valami földalatti telefont csináltatott a földmívelésügyi miniszteriumba is, mert méltóztatnak tudni, hogy milyen, hamar tudta meg termelési viszonyainkat, a mihez azonban nem akarok hozzászólni, mert ez egy elintézett becsületbeli ügye Darányi Ignácz miniszternek és a »Neue Freie Presse« munkatársának, — mondom ezen »Neue Freie Presse« ezelőtt egy héttel nagyon érdekes adatokat hozott, hogy itt kartell lesz. Kérem ez a kartell igen nagy dolog. Mikor a lapok kezdik hozni hogy kartell lesz, akkor az olyan, mint mikor egy nagy vihar közeledtével a madarak egy neme szárnyaszegetten esik le, felkapaszkodik a hajók árboczaira, hogy támogassa magát, mert érzi, hogy itt nagy veszedelem lesz, a mely elseper kicsit-nagyot; ezt a nagy kartellt, Pánnak ezt a halálát bejelentette a »Neue Freie Presse« már tiz nappal ezelőtt.

Ugyanakkor, mikor mi előálltunk, hogy prémiumot adjunk a czukorgyáraknak, a híres »Neue Freie Presse«, a magyar kormánynak sokszor szócsöve, a mely tekintélyével lerombol mindent e honban, már hozta, hogy kartell lesz a czukorgyárak közt. A múlt éjjel pedig már rebesgették, hogy a késő esti órákban állítólag az a kartell létre is jött. Az összes osztrák és magyar czukorgyárak, valamint a czukorfinomítók, a kik a diktáló urak, mert ha ők nem finomítanak, akkor közönséges czukrot hiába csinálunk, mind kartellbe léptek és a »Neue Freie Presse« föl is sorolja a feltételeket.

A szegény czukorfogyasztó emberiség, a mely hiába fogyasztja a czukrot, részint, mert a doktorok azt mondják, hogy ez a csontot erősíti, jó tápszer, a gyermekeknek is kell adni, hogy ezt nem nélkülözheti egyik-másik anyag sem, meg azután a czukornak ez az édes szopogatása sokszor keserű érzéseket is meghiúsít, mondom, ez a czukorfogyasztó emberiség egyszerre rettenetesen megdöbben. Mert azt mondják, hogy ha ez a czukorkartell életbe lép, akkor négy forinttal megdrágúl a czukornak ára. Már így is meglehetősen sokat fizetnek a czukorért; ha pedig négy forinttal többe kerül a czukor: akkor ez a prémium nem számítható be sem a czukorrépatermelőknek, sem a czukorfogyasztóknak, mert ez a négy forint többlet, a mely ma kilátásban van a czukorkartell folytán, semmi egyéb, mint az összebeszélésnek, az összeesküvésnek, a nemzetgazdaságilag törvénytelen, erkölcstelen, alattomos összejátszásnak egyik produktuma. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondja itt ez a bécsi lap, a melynek fordítása röviden megvan, hogy következő pontokból fog állani ez a kartell. A tervezet 15 pontból fog állni. Először is egy hangulatos bevezetéssel kezdődik ez a tervezet, a mely igen szofisztikus közgazdasági elméletekkel azt bizonyítja, hogy áldásosabb dolog a kartellnél nincsen. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Azt mondja, hogy ha az egyéni önkénynek vetjük alá a termelést és fogyasztást, akkor ez válságra vezet. Az iparos egyéni önkényének alávetett termelés egészségtelen versenyviszonyokat teremt. Szükségképen válsághoz vezet és azért nemcsak az illető iparágnak, hanem a munkásosztálynak, a mezőgazdaságnak és az államnak is érdeke a termelést és a fogyasztást szabályozni. Az 1—4. pont aztán megállapítja, hogy a kartellhez tartozó nyersczukorgyárak, a melyek ott, mint az egyetlen nyersczukorgyárak szerepelnek, kötelezettséget vállalnak az iránt, hogy produktumaikat, a mennyiben nem kivitelre szolgálnak, csakis a kartellhez tartozó finomítógyárnak adják el. Nekik magoknak semmiféle finomítványt, kivéve a kivitelre szánt homokczukrot, gyártani nem szabad; ép úgy meg van tiltva kartell szerint a nyersczukorgyárnak bárhonnan vásárolt finomított czukrot a belfogyasztásra behozni. A czukoreladás és vétel kötlevél alapján történik. Minden ilyen kötlevélhez mellékelve kell lennie a kartellhez tartozó finomítógyárak jegyzékének. A kötlevél előírt formulája megállapítja, hogy a vásárolt czukor, a mennyiben belföldi fogyasztásra szolgál, csak a kartellhez tartozó finomítógyárak valamelyikének szállítható; ellenkező esetben — mondja a kartell, az a kartell, a mely most 9 milliót fog élvezni prémiumként — az ár métermázsánként 10 forinttal nagyobb. Ezt a követelést az igényre jogosúlt gyár vagy érvényesíteni, vagy a kartellbizottságra czedálni köteles. Az olyan

Digitized by Google

nyersczukor, mely a kartellhez nem tartozó egyik gyárban termeltetett, nem szállítható.

Az 5. pont aztán kötelezi a gyárakat, hogy havonta részletes kimutatásokat küldjenek a központi bizottsághoz az eladásokról, minden egyes vásárló nevének, valamint minden egyes tétel mennyiségének és az árnak pontos megjelölésével.

A 6. pont azután megállapítja a megállapodás ellen vétők büntetéseit és külön választott bíróságot állít a vitás ügyek eldöntésére.

Nem mondja ugyan meg, hogy milyen lesz az, de részleteknél bizonyosan a budapesti árú- és értéktőzsde lesz kikötve.

A 7. pont az egész szerződésnek azután a lényeges dolgát foglalja magában. Azt mondja *(olvassa)*:

»E megállapításnál a 11 forinton alúli jegyzések 11 forintnak vétetnek. Ez átlagos jegyzést és a 15 forint közötti különbséget a finomítógyárak a nyersczukorgyáraknak megtérítik, természetesen csak a belföldi fogyasztás után. A finomítógyárak ugyanis minden belföldi megadóztatás alá került métermázsa finomított czukor után esedékes összegeket — egy métermázsa finomított czukrot 110 kiló nyersczukor értéknek számítva — minden hónapban készpénzen $1^1/_2$ százalék skonto levonással, vagy háromhónapos elfogadványokban beszolgáltatják a központi bizottságnak, mely azt a nyersczukorgyárak között megfelelő módon felosztja.«

A többi feltételek hasonlók és nagyon óvatosan és nagy vigyázattal állapítják meg a kartelltagok érdekeik és azoknak megvédését.

Ha mi azt látjuk, hogy a t. kormány és a t. pénzügyminiszter úr maga is ellenzi a prémiumrendszert; ha azt látjuk, hogy nemcsak prémiumot adnak, de az e kartellbe szövetkezett gyári szövetségek maguk határozzák meg a czukorrépának az árát, hogy saját érdekeiket a legtúlzottabban képviselik, és hogy ily nagy évi összegről van szó: lehet-e hosszúnak, nagynak és tűrhetetlennek tartani azt, ha az ellenzék két héten át e dologgal foglalkozik? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De van itt egy más dolog is, a mit fel kell hoznom.

Mi folyton arról beszélünk, hogy a czukorgyárosok prémiumot kapnak. Nagyon örülök, hogy itt van a t. kereskedelmi miniszter úr, mert az ő vastag könyvében, abban a jelentésben, a melyet nekünk átadott, nagyon érdekes és részletes adatok foglaltatnak arra nézve, hogy még ezzel a czukorprémiummal nincsenek kimerítve azok az előnyök, miket a czukorgyárosoknak adunk. A kereskedelmi miniszter úr ugyanis ellentétben Lukács László pénzügyminiszter úrral, a ki azáltal, hogy mindig azokkal az osztrák miniszterekkel tanácskozik, ezt az egész területet is csak nagy összmonarchiának képzeli, az ő árústatisztikájával, a melylyel úgy, a hogy lehetett, csinál egy kis magyar statisztikát, mert ha nincs magyar függetlenség, van legalább egy kis magyar statisztika és ez is ér valamit. *(Derültség a baloldalon.)* Mikor a miniszter úr jelentése kezembe akadt, a mely mindig Magyarországról beszél, hogy például mennyi czukrot, mennyi vasat szállítunk a Balkán-félszigetre, Romániába, megörültem, mert ebből a statisztikából kiderül, hogy mennyire ravaszok ezek a czukorgyárosok.

Felveszik innen a czukorprémiumot, de a czukrot abban az irányban szállítják és adják el külföldön, a melyre nézve a kereskedelmi kormány nemcsak refakcziákat biztosít nekik, mert ezek biztosítva vannak más nyers termények szállítására is, hanem kedvezményes tarifákat is engedélyez

A kereskedelmi miniszter által benyújtott jelentésből látjuk, hogy vannak például kedvezményes útirányok a Balkán-félsziget felé; hogy a Magyarországon termelt nyersczukorból mennyit szállítanak a czukorgyárosok Bulgáriába, Szerbiába, Romániába, Törökországba, és hogy ezek a czukorgyárosok nemcsak refakcziákat élveznek, hanem nagy vasúti kedvezményeket is.

Lukács László pénzügyminiszter és báró Bánffy Dezső miniszterelnök úr, a ki az általános politikát vezeti és sokalja, hogy mi felszólalunk, Bécsbe is utazik, házszabályokat is akar revideálni, *(Derültség a szélső baloldalon.)* nem világosítanak fel bennünket, hogy a kilenczmilliónyi segély mellett mennyit tesz ki a magyar államra nézve az a segély, a melyet báró Dániel Ernő t. kereskedelemügyi miniszter úr bevall saját jelentésében és a melyet épenséggel, mint kivételes kedvezményt a czukorgyárosok számára biztosít, a kik nemcsak refakcziákat élveznek a szállítás tömege szerint, hanem még kivételes szállítási tarifát is a Trieszten, Fiumén át való forgalomban a keleti államok felé, hogy ellensúlyozza az osztrák forgalmat, a mit a magam szempontjából igen helyesnek tartok.

Nekünk számszerint kellene tudnunk, mennyi az, a mi a czukorgyáraknak jut a magyar kincstár részéről először a refakcziák szempontjából, másodszor kedvezményes vámtarifa szempontjából, harmadszor az elmaradt jövedelem szempontjából; mert csak akkor látná be a képviselőház, hogy az, a mit a czukorgyáraknak prémium alakjában adunk, hogy ehhez a nagy összeghez képest mily csekély az, a mit a magyar állam önfeláldozó odaadással, a saját nyersterményeit feldolgozó többi gyáraknak, azok czéltudatos fejlesztésére ad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem is csodálkozom azon, hogy az el-

Digitized by Google

lenzék félhónapi vitát csinált ezen javaslatnál. Igaz, hogy e vitának van egy másik oldala is, de erről majd később beszélek, de ha az igazi nemzetgazdasági elvek azt parancsolják, hogy az összállam együttes gazdasága egyformán támogattassék, és ha azt látjuk, hogy ezekkel a prémiumokkal ellenkező irány kap lábra, vajjon nem jogcsült-e az ellenzék küzdelme? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt van ismét a t. miniszter úr jelentése. Igen tanúságos. Az van benne, hogy a t. miniszter úr annyi és annyi segélyt ad az egyéb gyáraknak Magyarországon. Azt csak méltóztatnak megengedni, hogy a magyar nemzetgazdaság fejlődése szempontjából nem kizárólagos feladatunk, hogy mi épen a czukorgyárakat támogassuk és a czukorrépatermelést fejleszszük.

Az egyenletes segítség szempontjából egyéb nyersterményeink feldolgozására gyárakat kell állítani, támogatni kell a kézműipart, kiviteli piaczot kell teremteni egyéb nyersterményeinkből keletkező árúczikkeinknek. És mit látunk? A t. kereskedelmi miniszter úr meglehetősen nagy részletességgel, nagy odaadást tanusító lelkesedéssel magyarázza, hogy az 1895. évben — mert más jelentés még nincs a parlament előtt — az ipar és kereskedelem fejlesztés 280 ezer forintot fordított, ösztöndíjakra összesen 2510 forintot, míg ime, másfél milliónál többet fordítsunk a czukorgyárakra.

Az összes többi gyárak tehát, a melyek részint úgy keletkeztek, hogy új gyártmányokat létesítenek Magyarországon, részint úgy, hogy nyersterményeink számára piaczot biztosítanak, tehát a miniszter úr részéről egyrészt kölcsönben, másrészt segélyben részesíttetnek; ez kitesz összesen 280.000 és 2510 forintot; ha pedig a hitelt is hozzáveszszük az iparfejlesztési czélokra, 416.000 forint 65 krajczárt használt fel. Tehát segélykép engedélyeztetett 221.000 forint, kölcsönképen 195.000 forint. Ezzel a segélyezéssel, ezzel a támogatással kell fentartanunk Magyarországon minden ipart, úgy a gyári, mint a kézmű-ipart. *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Szomorú! Nincs rá pénz!)* Tudom, hogy nincs több; de másfél milliócska lenne, ha egy kicsit tovább obstruálhatnánk *(Derültség balfelől.)* és azt erre lehetne fordítani. Hát honnan veszszük mi azt a jogot, hogy a nemzettel, hogy az adózó közönséggel szemben prémiumokat osztogatunk egy gyári testület részére, a nélkül, hogy kilátásunk volna a prosperálásra, a nélkül, hogy a németországi és francziaországi s a többi iparral a versenyt fölvehetnők, a többiekért pedig ugyanakkor alig nyújthatjuk ki segítő kezünket, alig támogathatjuk, alig tarthatjuk fenn őket. Nem akarom elősorolni mindazon gyárakat, melyek segítségben részesülnek, mert látom, hogy az idő már előrehaladt, pedig nagyon jó volna. *(Felkiáltások a szélső balról: Majd máskor! Majd a részleteknél!)* Csak konstatálni kivánom, hogy a legszomorúbb, a mi ezen kimutatásban, szemben a czukorgyárak segélyezésével, rejlik, az, hogy a czukorgyárak segítése mellett Magyarországon egész nagy sorozata a gyáraknak szünt meg részint hitel, részint támogatás hiányában. Itt kimutatta a t. miniszter úr azokat a gyárakat, melyek keletkeztek, szemben azzal, hogy mi a czukorgyárakat támogatjuk. Én csak egy kis statisztikát és abból is csak egy kis részt fogok felolvasni. Ebből látjuk, hogy az aradi kamarai kerületben 1895-ben megszünt hét gőzmalom, a beszterczebányai kamara területén egy üveggyár, Brassóban egy posztógyár, támogatás hiányában, mert nem kapott prémiumot; Budapesten egy vasöntőde, a debreczeni kamara területén egy gőzmalom, egy gyertyagyár, egy szikvizgyár; a kassai kamara területén egy vasöntőde, egy gőzmalom; a nagyváradi kamara területén tizenegy gőzmalom, egy szeszgyár, egy olajütő-malom, egy tégla- és cserépgyár, egy mészégető telep és egy műkőgyár; Pozsonyban megszünt az egyetlen magyar tűgyár, támogatás hiányában, mert nem kapott prémiumot, pedig volt annyi haszonnal a magyar iparra, mint egyik-másik czukorgyár, a pozsonyi kamara területén megszünt egy keményitő- és egy gőzfürészgyár. A pozsonyi tűgyárnál még hozzá van téve hogy tőke hiányából; tehát annyi tőkével sem rendelkezett, hogy ezt a kiváló iparágat fentarthassa. A szegedi kamara területén megszünt öt gőzmalom, egy műtrágya-gyár, egy kalapkellék-gyár, egy eczetgyár, egy mészégető telep, öt sörfőzde, egy téglagyár. Temesváron megszünt egy gőzmalom. Mindebből méltóztatnak látni, hogy nem vagyunk oly kedvező auspiciumok előtt, hogy az ellenzék oly nagy bünt követne el a parlamentarizmus ellen, ha egy törvényjavaslattal szemben, a mely kivételes rendszabályokat foganatosít a gyári üzem egy része javára, állást foglal akkor, mikor a gyárak nagy része támogatás hiányában megszünik. Az ellenzék igenis csak kötelességérzetének egész teljét veszi igénybe, midőn e javaslat ellen harczol, hogy azt meghiúsítsa. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, én nem is értem, honnan származik a t. kormánypártnak az a rettenetes fölháborodása. *(Ellenmondás. Zaj jobbfelől.)*

A mint egy vita alkalmából megjelenik egyik-másik miniszter a nyugoti pályaudvarban, felmegy Bécsbe, megint visszajön, megint felmegy: ez már nem nyugodt lelkiállapot, *(Élénk tetszés balfelől.)* ez izgalom. Igenis, nagyon izgatott állapotban van a t. kormány és a t. túloldal.

Digitized by Google

Nem tudom, honnan került ez az izgalom. Azt mondják, hogy a magyar közhangulat velünk ellentétben áll. Nem tudom, honnan veszik ezt a közhangulatot. Az itt megjelent czukorgyárosoktól, vagy a megjelenendő Rothschild-gruppistáktól és egyéb érdektől? Ez még sem közhangulat.

De szokott lenni Magyarországon közhangulat, mint például a quóta felemelése elleni és a kereskedelmi szerződések dolgában a magyar nemzet érdekeinek megóvására irányuló közhangulat. Csakhogy csodálatosképen ott, a hol a nemzetgazdasági irányzatnak tíz évre való lekötéséről van szó, ez a közhangulat nem számít semmit; hanem az előadó urak azt mondják, hogy ad acta, és az illető miniszternek még csak ki sem adatik a dolog kegyes tudomásúlvétel végett.

De ha aztán ezen törvényjavaslat tárgyalásánál előkerül a vidéken egy kormánypárti ügyeskedő férfiú, a ki tudja, hogy kell a vidéken gyűlést rendezni, jegyzőkönyvet felvenni, sürgönyözni a »Nemzet« szerkesztőjének, aláíratni minden felekezet kiválóbb férfiait: ez közhangulat. *(Tetszés balfelől.)*

Nagyon jellemzi ezt a közhangulatot a következő: Zemplénmegyében szintén volt egy ilyen gyűlés, ott is bizalmat szavaztak a kormánynak és bizalmatlanságot az ellenzéknek. Egy olyan férfiú, a ki ott majdnem az összes répatermelést a kezében tartja, azt írja az »Egyetértés« szerkesztőségének, hogy: »Erről itt a vármegyében senki se tud; soknak azok közül, a kik ott megjelentek, azoknak egy árva czukorrépájuk sincs, nemcsak hogy nem termelnek, de még látásból sem ismerik.

Molnár Béla: Ki mondta?

Visontai Soma: Kérem, aláírással van ellátva, majd megmutatom. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Visontai Soma: Nagyon jól tudom, hogy önök a közhangulat iránt is birnak érzékkel, csak nem a mi közhangulatunk iránt. Mert mikor lipótvárosi barátaim összegyűltek a kereskedelmi csarnokban, a statisztikai törvényjavaslat 11. §-át kihagyták.

Ez is közhangulat volt; de úgylátszik: az iránt a közhangulat iránt, a mely közelebb van a Mária Valéria-utcza egyik épületéhez, mely tőzsdének neveztetik, a t. kormány érzékenyebb, mint a nemzeti közhangulat iránt. *(Zajos helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Még ide nem került az a statisztikai javaslat, melynek 11. §-áról az volt megírva, hogy beleütközik a közszabadságba és ellenkezik minden alkotmányossággal és minden nemzeti felfogással, — *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* még ide se került, hanem a kereskedelmi csarnok egy kis konferencziát tartott, és a t. miniszter úr és a t. kormány milyen mély érzéssel birt ezen közhangulat iránt. Kitörülte a 11. §-t. Milyen boldog volna az a szegény 16. §., ha hasonló lelkületre találna az igen tisztelt igazságügyminiszter úrban! *(Élénk tetszés és derültség a balés szélső baloldalon.)*

Hogy hát kérem miért van ez így, és miért nincs másképen; miért kelt bizonyos hangulat több fogékonyságot az egyik miniszter lelkületében, mint egy másik hangulat egy másik miniszter lelkében, azt mondja meg a modern közgazdasági irányzat tana és mondják meg azok az elméletek, a melyek közgazdaságunk fejlődésénél és fejlesztésénél érvényesülnek.

Tehát azt mondják, hogy a közhangulat ellenünk van. De hát miért legyen mi ellenünk a közhangulat? Mit csinálunk mi? Mi kötelességünket teljesítjük; mi egy tévtan ellen küzdünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a tévtan az: Bánffy Dezső t. miniszterelnök úr, mert megcsinálta a választást és mert egy nagy majoritással rendelkezik, abban a tévedésben van, hogy a rideg számszerinti majoritás dönt; és ez nem igaz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Semmiféle parlamentáris elv ennek igazat nem adhat; mert ha igaz volna, t. miniszterelnök úr, hogy csakis a számszerinti rideg majoritásnak a leszavazása dönthet az ország kormányzása dolgában, akkor mi már itt elejétől fogva fölöslegesek volnánk, akkor mi innen, e parlamentből eltávozhatnánk; akkor miért voltak krokodilus-könyei a kormánypárti lapoknak hónapokon át, hogy ime, nincsen ebben az országban ellenzék, ime, nem nyilatkozik itt ellenzéki szellem. Ez nagy tévedés. Nincs oly parlamentáris kormányzat, a mely el ne ismerné azokat a jogokat, melyek az ellenzéket illetik; az ellenzéknek épúgy megvan a maga hatalma, mint a hogy megvan a kormánynak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen hatalmat csak addig a határig érvényesíti, a meddig a t. kormány az önkényét érvényesíti, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a kormányzati önkénynyel szemben előretolúl és előrenyomúl az ellenzék hatalma. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a hatalom, mely nem a levegőben lóg, a melyet törvényerővel biró házszabályok biztosítanak. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* A kormányzathoz egy országban nem elég a majoritás; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ahhoz bölcseség kell, ahhoz czéltudatosság kell, ahhoz az ellenzékkel való bánásmód kell. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A parlamentáris államokban az ellenzékkel és az ellenzéki vezérekkel való érintkezés instituczióvá vált. *(Helyeslés balfelől.)* Az összetűzésnek számos elemét ki lehetett húzni a parlament testéből azáltal, hogy

Digitized by Google

bölcs kormányférfiak nagylelkű, okos és igazságos ellenzéki vezérekkel érintkeztek. Nem kell a t. kormánynak eszébe juttatnom: a múlt országgyűlésen számos momentum volt, midőn igen válságos napokat hárítottak el okos kormányférfiak azáltal, hogy megtalálták az ellenzékkel való érintkezés módját. A múlt országgyűlés utolsó napjaiban, mikor a bűnvádi perrendtartás került tárgyalásra, az ügyészi nyomozás hatáskörével, az ellenzék csak kevés erővel és kevés erélylyel megbuktatta volna ezt a törvényjavaslatot.

Miért találta meg a t. kormány egyik tagja az okos közeledést, hogy a viszálynak és összetűzésnek parányi testét kivonta a vitából, hogy aztán az ellenzék ezt a javaslatot, daczára annak, hogy egy igen pregnans kifejezésre jutó kormányzati programmpontját képezte a kormánynak, megszavazta? A múlt országgyűlés feunállásának utolsó 14 napja alatt? *(Mozgás.)*

Tehát, t. ház, egy kormány rövidlátóságáért, bölcseséghiányáért okolni egy nemzetet nem lehet. *(Úgy van! Úgy van!* a szélső baloldalon.)

Itt van nálam Neményi Ambrus t. képviselőtársamnak könyve, *(Halljuk! Halljuk!)* a parlamenti fegyelem- és tekintélyről, a hol nagyon szépen idéz bizonyítékokat az obstrukczió jelen formájának helyessége, jogosúltsága és jelentősége mellett. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* E munkának, melyet a t. előadó úr 1879-ben irt, *(Egy hang a szélső baloldalon: Régen volt!)* czíme: »Parlamenti fegyelem és tekintély.« Azt mondja itt *(olvassa)*: »Egészen más már most az angol malkontentusok eljárása. Ők tudják, hogy heveskedéssel hatást előidézni az angol képviselőházban igen nehéz. Hanem úgy tesznek, hogy a házat kifárasztják. Az úgynevezett agyonbeszélés rendszere nem új az angol parlamentben és különösen az irlandiak éltek vele számos alkalommal, de mindig csak egy bizonyos törvénynyel szemben, mig most úgy látszik, mintha csak a törvényhozás egész munkálkodásának megakadályozását tűzték volna ki czélúl. A közönséges agyonbeszélést gyakorolták nagymérvben és sikeresen 1855-ben, midőn a parlamentben azon javaslat tétetett, hogy az irországi *(Egy hang a szélső baloldalon: Irlandi Arányi! Derültség. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch Arányi!)* katholikus kolostorok megvizsgáltassanak. A már elfogadott indítvány agyonbeszélés által lehetetlenné tétetett, oly módon, hogy az indítvány elfogadása után a parlamentnek az illető vizsgálóbíróság . . . *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Justh Gyula: Várd meg, mig kibeszélik magukat!

Visontai Soma . . . választásához kellett fogni. Az ir képviselők azonban minden egyes jelölt ellen oly számos ellenvetéseket hoznak fel, minden egyes esetben külön indítványt terjesztenek elő, kijelentve, hogy az indítványt névszerinti szavazás alá kivánják bocsátani, hogy végre az indítványozó maga visszautasítsa a már elfogadott javaslatát, »azon okból, hogy keresztülvitele teljesen lehetetlen.« Ez alkalommal lord Russel a következő megjegyzést tette:

»Az ellenzéki fellépés e modora se nem új, se nem kárhozatos; — ezt czitálta az előadó — *(Halljuk! Halljuk!)* mert úgy lord Althorp, mint Robert Peel éltek ugyanez eszközzel. Nemcsak a kormánynak, nemcsak a pártoknak, hanem minden egyes tagnak jogában áll ellenszegülni minden törvényjavaslatnak.«

A háznak egy másik tagja pedig kijelentette:

»Régi időktől fogva fönnáll nálunk az a jog, hogy ha a parlamentben csak egyetlen makacs, vagy gonosz ember van is, ez minden tárgyalást folytonosan félbeszakíthat azáltal, hogy elkiáltja magát: Nem, nem! Folytonosan indítványozhatja az elhalasztást és meggátolhatja a törvények létesítését «

Bright pedig kijelentette, hogy a kisebbség csak akkor mindenható, ha a többség valami helytelent követ el.« *(Élénk tetszés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, ne méltóztassék félreérteni az ellenzék akcióját. Én szorosan a tárgyhoz kivánok ragaszkodni, de azért emlékezetemből sohasem fogom kitörölni azt a bizottsági ülést, a mely némileg előzményeül szolgált ennek a nagy vitának; *(Mozgás és zaj jobbfelől.)* az igazságügyi bizottság azon ülését, a mikor a 16. §. került szóba. *(Halljuk! Halljuk!)* Én is jelen voltam. Nem vagyok az igazságügyi bizottság tagja, de az érdeklődés odavitt. És mit tapasztaltam? *(Halljuk! Halljuk!)* Éles vita fejlődött ki ezen paragrafus körül és ezen vitában nagy része volt a kormánypárti jogászoknak. És, t. ház, mit hallottunk? Ott, midőn Chorin Ferencz t. képviselőtársam benyujtotta a módosítványát, a mely igazán minden nagyobb emócziónak a parlamentben elejét vehette volna, mert nagy közeledést jelent a mi álláspontunkhoz . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az se jó!)* Igenis közeledést jelent, ha a társadalmi, gazdasági körök egy részét abba bevonjuk. Mondom, akkor saját fülemmel hallottam midőn az igazságügyminiszter úr azt mondta, hogy: »Én Chorinnak ezt az indítványát nem tartom sem logikusnak, sem jóhiszeműnek,« Chorin pedig visszavágott azzal, hogy: »A miniszter úr

Digitized by Google

javaslata nem logikus és nem jóhiszemű.« S erre a miniszter úr azt mondta: »kijelentem, hogy inkább elejtem a 16. §-t, semhogy ez indítványt elfogadjam.« Ilyen hangulatban egy szótöbbséggel elfogadtatott a szakasz. Hát politikai bölcseséget jelent e ez, midőn a bizottságban egy szavazattal megszavazott ilyen javaslatot hoznak ide a házba, mely ellen az ellenzék obstruálni kénytelen? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* S az ellenzék küzdeni fog ezen javaslat ellen teljes erejével, küzdeni fog nemcsak ezen javaslat ellen, hanem a most tárgyalás alatt levő czukorjavaslat ellen is, mert ezek között az összefüggés megvan annyiban, hogy e törvény igen megnehezíti en nek a kormánynak helyzetét, vagy elhalasztása meghiusítja azon veszedelmes 16. §-nak életbe léptetését. Midőn tehát az ellenzék ezt teszi, csak kötelességet teljesít. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem a numerikus többség hiányzik tehát ott, t. ház. Az igenis megvan, hanem a kormányzati bölcseség hiányzik. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És mivel ennek hiányát fájdalommal hell hazám jelenlegi kormányzatánál tapasztalnom, azért e javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! A holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjére először a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat tárgyalásának további folytatása, másodszor a kérvényeknek tárgyalása tüzetik ki a szétosztott jegyzék szerint. Elfogadja a ház? *(Elfogadjuk!)* Ezt, mint határozatot kimondom.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

140. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 17-én, szombaton,

Láng Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Interpellációs és indítványos könyvek felolvasása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend. — Kérvények tárgyalásának elhalasztása. — Olay Lajos interpellációja: 1. az egyleti szabályok megerősítése tárgyában, a belügyminiszterhez; 2. a külföldi munkások alkalmazása tárgyában, a belügyminiszterhez.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző úr, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr.

Kérem a múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasását.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, akkor a jegyzőkönyvet hitelesítettnek mondom ki. Elnöki bejelentés nincs. Egyéb bejelentés nincsen.

Következik az interpellációs és indítványos könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az indítványok könyvében újabb bejegyzés nincs, az interpellációk könyvében ellenben a következő két interpelláczió van bejegyezve: Olay Lajos interpellációja a belügyminiszterhez az egyleti alapszabályok megerősítése tárgyában és Olay Lajos interpellációja szintén a belügyminiszterhez a külföldi munkások alkalmazása tárgyában.

Elnök: Az ülés végén fognak az interpellációk megtétetni.

Most már áttérhetünk a napirendre (Irom. 188, 199). Ki az első szónok?

Lázár Árpád jegyző: Fáy István!

Fáy István: T. ház! A midőn a szőnyegen lévő törvényjavaslat tárgyalása folyamán igénytelen személyemmel a parlamenti harcz sorompójába lépek, a midőn felveszem az odadobott keztyűt, a javaslat meghiusítása czéljából felveszem a harczot, kötelességemet vélem teljesíteni mint magyar hazafi, kinek kötelessége a magyar nemzetnek anyagi és erkölcsi érdekeit szívén viselni, *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* de kötelességemet teljesítem mint e magyar haza egyik választókerületének függetlenségi, függetlenűl érző és függetlenűl gondolkozó képviselője is, kinek kötelessége a nemzeti közérdeket, ha azt bárki által bárhol és bármikor megtámadva látja, mindenkor, mindenütt és mindenki ellen legjobb tudomása és tehetsége szerint megvédelmezhetni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De kötelességemnek tartom ezt annálinkább is, mivel a törvényjavaslatban rejlő, nagyon is kifogás alá eső speciális szempontokon kivűl, a magyar nemzet azon osztályának érdekét lá-

Digitized by Google

tom erősen megtámadva, megélhetését megnehezítve, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* melynek Magyarország ezredéves fennállását, kulturális fejlődését, nemzeties jellegének megtartását leginkább köszönheti, a mely a magyar nemzetnek ma is zömét, állami életének fentartó erejét képezi, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a melynek soraiba én is tartozom, de a mely az egymást felváltó szabadelvű kormányoknak mindig mostoha gyermeke volt, a mely osztályának megélhetésére, anyagi fellendülésére a szabadelvű kormány soha elegendő ügyet sem vetett — ez a magyar földmívelőosztály. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennek az érdekét látom én e javaslat intenciójában nagy mértékben veszélyeztetve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha végig tekintünk azon a 300 éves múlton, mely minket Ausztriával összeköt, ha látjuk azt az óriási küzdelmet, melyet a nemzetnek vagyona, jogai és alkotmányának megtartásáért, Ausztriának folyton meg-megújuló illojális fellépéseivel szemben megvívnia kellett, ha nem kerülik ki érzékünket azok a keserű megpróbáltatásoknak nehéz napjai, a melyekben a nemzet az idegen uralom rabigája alatt vércseppeket izzadott, a melyben a jogot a parancs teljesítése, a szabadságot a bilincs helyettesíté, a melyben a hazafiságnak a jutalma az üldöztetés volt, s ha napjainkban körültekintve, látjuk a létért való küzdelemnek azt a vergődésig menő erőmegfeszítését, melyet a magyar nemzet zömének megélhetéseért, a különböző alakban nyilvánuló egyéni felfogásokkal, pártpolitikai szempontokkal és az osztrák túlköveteléseivel folytatnia kell, s hogyha mindezek mellett látjuk azt, hogy ez a nemzet az élet minden fázisában megőrizte mocsok nélkül azt a jellemző nemes vonást, mely a nemzet ezredéves létén mint egy tündöklő vezérfonál vonúl át, hogy ez a nemzet az ő lojalitásában soha sem lépi át a méltányosság szűken kiszabott határát, hogy ez a nemzet nem követel, csak jogait őrzi, védi alkotmányát, szereti hazáját s hű királyához. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha ezeket látjuk, lehetetlen, hogy fel ne ébredjen mindenki szivében e nemzet iránt a legmelegebb szimpátia, lehetetlen, hogy elismeréssel ne hajoljon meg e nemzet erkölcsi nagysága előtt, s velem egyetemben oda ne kiáltsa azoknak, a kik e nemzet minden jogosúlt aspiráczióinak kerékkötőjét képezik, a netovábbat, mert hiszen ezt a nemzetet jogaiban, vagyoni fejlődésében tudva-akarva megölni bűn, vétek, istenkáromlás. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem czélom, nem is óhajtásom itten a magyar kormányt, sem annak egyik tagját is, a hazafiatlanság vádjával illetni, de nem tudom épen most, a mikor e czukortörvényjavaslat meghosszabbításának kérdésével az állampolgárokra egy tekintélyes indirekt adó, a földmívelő-osztályra egy újabb csapás méretik, említés nélkül hagyni azt a 30 év óta hagyományszerűleg követett rossz politikát, melyet a kiegyezés óta egymást felváltó kormányok végzetszerű következetességgel, s a lelkiismeret megmozdulásának legkisebb jele nélkül, a nemzet megrontására folytattak. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha végig tekintünk ez egymást felváltó kormányok működésén, azt fogjuk tapasztalni, hogy ezek nem csak az ország méltóságát és függetlenségét dobták áldozatúl a bécsi követeléseknek, de elviselhetetlen terhekkel nyomják az ország lakosságát; megháromszorozták az ország terheit, és az Ausztriával való jó viszony fentartásáért áldozatúl dobják oda gazdasági jólétünket is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És hogy a gazdaközönség nevében valamivel a t. kormánynak is kedveskedhessek, elismerésemet fejezem ki azon kormányrendszer felett, melylyel megszerezték a magyar nemzetnek azt a szomorú dicsőséget, hogy az egész Európában — Magyarországon legmagasabb a földadó, és politikai rendszerükkel megteremtették Magyarországon azt a gazdasági válságot, melylyel ma küzdenünk kell. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mert, t. ház, habár több tényező járúl is a széles körökben nyomasztóan érzett válság megteremtéséhez, mégis annak jórészt és legfőképen oka a helytelen vámügyi politika, a mennyiben az újabb időbeni kormányok belenyugvásával úgy köttettek meg Ausztria-Magyarország és a nyugoti államok között a vámszerződések, hogy azáltal kizárólag Ausztria iparának védelme biztosíttatott; a minek azután az lett a természetszerű következménye, hogy az illető államok kizárták piaczukról a magyar gazdasági nyers terményeket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt szenvedtünk mi óriási károkat egyrészt, másrészt pedig arra sem lévén gondja a kormánynak, hogy a külföldi piaczról elveszített gabona és állat, legalább a beözönlő muszka, román és szerb terméuyek ellen biztosíttassék, károsodtunk itt másodszor is, talán még érzékenyebben.

Ezzel az intézkedéssel aztán épen ellenkezője éretett el azon egyedűli remédiumnak, a mely a jelen válságos körülmények között Magyarország kibontakozását képezi, tudniillik, hogy idegen pénzt hozzunk a tőkeszegény országba, mert ezzel az intézkedéssel, ezzel a vámszedéssel, az a pénz, és pénzérték, a mely benn volt

Digitized by Google

is, idegen, — s legfőképen osztrák kézbe vándorolt. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Így valósította meg a magyar kormány az osztrák ipar és osztrák fogyasztó közönség védelmét, így jutott a magyar gazda, kis és nagy gazda egyiránt az elszegényedés azon lejtőjére, mely a vagyoni megsemmisülés örvényéhez vezet, s melyen, ha e nemzet el nem merül, csak a felébredt korszellem befolyásának és ez avált politikai rendszer gyökeres kiirtásának lesz majd köszönhető. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Magyarország földmíves ország, lakosainak 76% a földmíveléssel foglalkozik, nálunk a gazdaság kell hogy képezze az ipar és kereskedelem alapját is, a mely csak azon egyedüli esetben lesz virágzó, ha a bázisát képező földmívelés megizmosodott, hiába akarunk mi a gazdasági érdek mellőzésével magunknak virágzó ipart teremteni, az csak olyan lesz, mint a kártyavár, mely az első érintésre összeomlik. Itt a gazdaság az alap, a melyen az épületet emelni kell, az épület csak akkor lesz erős, ha alapja jól meg van vetve. Itt minden egyes földmívelő ember jóléte az állam jólétét, elszegényedése az állam tönkrejutását jelenti, Magyarországon a helyes politika csak az lehet, mely a gazdaság jólétének emelésére van fektetve s a mely kormánypolitikáját nem ezen alapra fekteti, az a kormány Magyarország részére csak terheket, a maga részére múló dicsőséget s dicstelen emléket fog szerezni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen ez a gazdasági válság, ezen ijesztő formájában párosulva az osztrák érdekeket szolgáló magyar kormányzati politikával, ma is a sír szélére vitte a magyar földmívelést, — ma is ott állunk már, hogy a magyar gazdának 90%-a csak bérlője saját birtokának, nap-nap mellett cserélnek gazdát a magyar birtokok, olyan kezekbe jutva, a ki sohasem volt magyar, és sohasem akar azzá lenni, s csak azt a gazdaság szivében ütött tőrt kell mélyebbre ütni, hogy befeküdjék a magyar közgazdaság a nemzettel együtt abba a sírba, mit számára, a közösügyes rendszer, és e rendszernek elfajulása régen megásott. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igaz, hogy más államok is küzdenek gazdasági bajokkal, de nem oly mértékben, mint mi, s nincs is meg rájuk nézve a gazdasági válságban az a fenyegető veszély, a mely a mi állami, nemzeti létünket elsöpréssel fenyegeti; mert példának okáért Anglia, Franciaország, Németország, mindig megtartja nemzetiségét, megmarad angol-, franczia-, németnek, ha még nagyobb mértékben kell is gazdasági válsággal küzdenie, és kifejlett iparának fellendítésével segít a gazdaság bajain, de Magyarország a melynek a nélkül is örökös küzdelmet kell folytatni a birodalom százféle nemzetiségével, — nem lesz többé sem ország, sem magyar, ha a földmívelés tönkre jut. *(Ugy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat lényegében és a maga hiányosságával egyetemben valóságos merényletet képez a magyar földmívelés ellen, hogy úgy mondjam ez is egy ütést mér arra a tőrre, mely a magyar gazdaság szívébe van ütve. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A ki közülünk gazdák közül elkövette azt a végzetes könnyelműséget, hogy gazdaságába a répatermelést bevezette, vagy a ki szerencsésebb volt és nem önmaga, hanem egyik-másik gazdatársa kárán okulva láthatta és tanulmányozhatta azokat a különböző mesterfogásokat, a melyekkel a nagy tőkével rendelkező czukorgyárosok a kisebb és egészen kisbirtokosokat a czukor-répatermelés ügyének megnyerik, a kinek aztán volt alkalma látni, hogy ezek a czukorgyárak miként váltották be akkor, a mikor a beváltás, a leszámolás ideje elérkezett, a gazdáknak tett igéretüket, a ki látja és tudja azt, hogy a czukorrépa-termelésnél a gazdának mennyi mizériával, kiadással és a czukorgyárosok részéről mennyi visszaéléssel kell megküzdenie, az aztán hálát ad a gondviselésnek, vagy a maga előrelátásának, ha ebből az édes hinárból menekűlhetett, de az aztán nem szavaz meg semmiféle prémiumot, sem a magyar, még kevésbbé pedig az osztrák czukoripar számára. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azon általam forrón szeretett kis megyében, melyet otthonomúl mondhatok, s épen gazdaságom tőszomszédságában több földbirtokos társam elkövette azt a ballépést, hogy a csábító igéreteknek s ügyes rábeszéléseknek engedve bevezette gazdaságában a czukorrépatermelést, lekötötte magát aránylag nagy földterülettel, mert hiszen nagy volt a haszon, mit a czukorvigéczek biztosító igérete szerint várhatott, a magyar gazda pedig, sajnos, de rá van szorúlva, hogy kapvakapjon minden alkalom után, mely jövedelmet helyez kilátásba, tehát mondom lekötötte magát aránylag nagy földterülettel, s hosszú, hat évre terjedő időre, egyik az egyik, másik pedig a a másik czukorgyár számára igen természetesen a legolcsóbb répa vételár mellett.

A midőn a megkötött szerződéseket kuriózumból olvastam, megdöbbenéssel láttam benne azon kötelező pontot szerepelni, hogy a termelő czukorrépa-produktumát egyedűl és kizárólag azon gyárnak adhatja el a szerződésben kikötött hat évi időtartamra, melylyel most szerződött, hogy az a szerződés fel nem bontható. *(Felkiáltások: Kartell!)*

S a mikor aztán okát kérdeztem annak,

Digitized by Google

hogy két földbirtokos-társam közül mért kötött egyik a hatvani, a másik a szerencsi czukorgyárral s mért nem mind a ketten egygyel e két gyár közül, felvilágosításúl azt a választ kaptam, hogy az nem lehetséges, mert az egyik birtok, mely ugyan, hogy úgy mondjam, barázdás szomszéd a másikkal, a hatvani, a másik pedig amannak tőszomszédja, már a szerencsi czukorgyár termelési körébe tartozik.

No hát, t. ház, ebből aztán megtudtam azt, a mit ugyan nem kerestem, de megtudnom már azért is jó volt, nehogy esetleg a czukor láz által elkapatva magam is bele essem abba az édes hinárba, a melybe gazdatársaim most oly keserűen vergődnek; megtudtam azt, hogy a czukorgyárosok rayonokra, úgynevezett termelési körökre osztják fel magok között az országot, minden czukorgyárnak megvan a maga biztosított termelési köre, és egyik a másik körébe be nem vág, s ha a termelő gazda azzal a czélzattal, hogy talán a másik czukorgyárnál előnyösebb feltételek mellett köthetné meg a szerződést, mint épen annál, a melynek rayonjába tartozik, átmegy oda és felajánlja termelését annak, onnan azon lakonikus válaszszal utasíttatik el, hogy ők nem köthetnek vele, mert az úr birtoka a másik czukorgyár termelési körébe tartozik.

No hát, t. ház, ez az eljárás nem egyéb, mint a monopolium rendszerének felállítása a melylyel aztán leszoríthatják és le is szorítják az árakat oly minimumra, hogy e mellett a gazdának haszonnal dolgozni nem lehet, de még örül az a gazda, ha az év lezártával a répatermelésen csak kevés vesztesége mutatkozik.

Hogy aztán a mérték egészen betelt legyen, hogy a czukorgyárosok minél inkább kihasználhassák a rayonirozás által nyert előnyöket, kartellt kötnek egymással a répa vételárának és a czukoreladási árának a megállapodásában. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nagyon természetes, hogy az elsőt a legalacsonyobb, a másikat a legmagasabb összegben állapítják meg, ezzel aztán tágítják a rést a termelő gazda és a fogyasztó közönség tárczáján is. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, én azt hiszem, nagyon itt lenne az ideje annak, hogy a t. kormány kiterjesztené figyelmét a társadalom ezen vérszopó piaczaira, a kartellekre s valamely erélyes intézkedéssel megszüntetné ezeknek a létezését, hiszen közgazdasági szempontból semmi sem lehet veszélyesebb a gazdára, kizsákmányolóbb a fogyasztó közönségre, mint épen ezek a kartellek, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mellett kényszerhelyzetbe hozzák a gazdát, kényszerhelyzetbe hozzák a fogyasztó közönséget, s teljesen az illető gyáriparosok, a jelen esetben a czukorgyár-iparosok önkényének szolgáltatják ki mind a kettőt.

Hiszen ha végeredményében nem lenne ez balvégzetű, igazán nevetni kellene azon, hogy itten nálunk Magyarországon, a hol a földmívelés képezi alapját, az ipar- és kereskedelemnek, a hol a földmívelés képezi a törzset, a melyből az ipar- és kereskedelem ága kihajtott, — hogy itten ez a két ág esküszik össze, köt véd- és daczszövetséget törzs ellen, melyből táplálkozik, nem fontolva meg azt, hogy annak betegsége az ő halálukat fogja okozni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem akarunk mi elzárkózni azon intenczió elől sem, hogy gyárainkat a világversenybe megvédjük, mert hiszen ez által megvédjük a gyártás alapjául szolgáló mezőgazdasági produktumokat is, de ennek a védelemnek nem a prémiumrendszer a helyes megoldási módja, különösen nem, ha azt ebben az alakban adjuk, mert ezzel csak idehaza drágítjuk meg a fogyasztást, holott a magyar fogyasztó közönség érdeke nagyon is megkívánja, hogy megélhetését lehetőleg megkönnyítsük, hogy a fogyasztási czikkeket ránézve könnyen hozzáférhetővé, olcsóbbá tegyük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nézetem szerint hiba volna az is, ha a földmíveléssel szemben a gyáripart védelmeznők, különösen hiba volna a czukorgyárakkal szemben, itt nálunk Magyarországon, mert az köztudomású dolog, hogy itten a czukorgyárak nem szövetkezeti alapon alakúltak, hanem egy nagy tőke összeverődéséből épültek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s hiba volna már csak azért is, mert a gyárak, ha erre szükségük van, mindig megtalálják az ő védelmi segédeszközeiket, mindig mögöttük áll a nagy tőke, adóelengedés, vasúti szállítási kedvezmény, a befolyás és a kartell, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* míg a földmívelés mellett nem áll más, mint a drága hitel, folyton dráguló napszám, elemi csapások, szoczializmus és a nagy adó. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon)*

A t. pénzügyminiszter úr azon indokolásával szemben, t. ház, miszerint a czukorgyáraknak adandó prémiumot fel kell emelnünk azért, hogy a világversenyben megvédhessük a mi magyar czukor-gyáriparunkat, az a megjegyzésem van, hogy ez által a nyújtott prémium által kizárólag csak az osztrák, és semmi esetben sem a magyar czukorgyáraknak teszünk szolgálatot, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* kizárólag csak azokat védjük, mert hiszen a magyarországi czukorgyáraknak száma oly kevés, hogy az alig múlja felül azt a szükségletet, a melyre a belfogyasztásnak szüksége van, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* s hogy ha czukorgyáraink még is a kivitelre vannak szorítva, annak nem a czukor-túltermelés, hanem egyedül az a körülmény az oka, hogy az osztrák

Digitized by Google

czukorgyárak majdnem annyi czukrot hoznak be ide Magyarországba, mint a mennyit a mi gyáraink innen évenként kivisznek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy ha önálló vámterületünk lenne, ez magától elesnék.

Az elmondottak után még csak egy szavam van az igen tisztelt miniszterelnök úrhoz. Ugyanis a czukorprémiumi vita folyamán több oldalról hallottuk ellenünk, az ezen oldalon ülő ellenzék ellen, azon fenyegetést kilátásba helyezni, hogy ha az ellenzék — önök szerint — indokolatlan makacs ellentállásával fel nem hagy, a miniszterelnök úr az ellenzék megzabolázására, erélyesebb rendszabályokhoz fog nyúlni, vagy talán épen az országgyűlést fogja feloszlatni. *(Felkiáltások a szélső balodalon: Tessék!)*

No hát, t. miniszterelnök úr, csekélységemben vagyok bátor az igen tisztelt miniszterelnök úrnak azon őszinte és határozott kijelentést tenni, hogy minket sem az ülések meghosszabbításával, sem a parallel ülésekkel, sem a ház feloszlatásával, sem a legkörmönfontabb eszközök kihasználásával *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* nem fog eltéríteni arról az útról, a melyen haladunk és a melyen minket a legnemesebb, legszentebb intenczió vezet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Tudja meg azt a miniszterelnök úr, hogy minket nem az egyéni érdek kielégítése, *(Zajos tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem a haza, a magyar nemzeti érdek megvédésének legnemesebb czélzata hozott ide; ezzel az intenczióval küzdünk mi a kormány és rendszere ellen most, ezzel fogunk küzdeni a jövőben is mindenkor itt a parlamentben, és ha kell, a parlamenten kivül is. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* S jegyezze meg magának a tisztelt miniszterelnök úr, hogy annak az erőszakos eszköznek az éle, melylyel az ellenzéket parlamentáris jogának gyakorlásában meg akarja semmisíteni, ellene fog fordúlni, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* s csak a gyújtó szikrát fogja megadni annak a máglyának, a melyen az ő miniszterelnöki bársonyszéke megsemmisül. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el a törvényjavaslatot még csak a részletes tárgyalás alapjául sem. *(Hosszantartó, zajos tetszés és éljenzés a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lázár Árpád jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! *Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Minden jelenség a politikus ember előtt kétségtelenül arra utal, hogy Magyarország, ha nem is világtörténeti jelentőségű, de minden esetre egy mértföldjelző korszaknak küszöbéhez jutott. Az a küzdelem, a mely ez idő szerint folyik, talán nem is egyes sporadikus törvényjavaslatok törvényerőre emelkedése, vagy annak meghiusítása, hanem magának az eddig folytatott egész áldz rendszernek megsemmisítése körül folyik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ilyen körülmények között, t. ház, minden magyar embernek, annyival inkább pedig minden képviselőnek hazafias kötelessége a maga helyén teljesíteni azt a munkát, a melyet a nemzet tőle, mintegy napszámosától vár. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én a magam részéről nem csak ezen kötelességérzetnél fogva, de másrészt és főleg azért emelek szót, mert ebben a vitában a múltak emlékeire talán senkinek sincs nagyobb oka és joga örömmel és lelkesedéssel utalni, mint nekem magamnak. *(Úgy van! Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Már a múlt évben, midőn ez a törvény, a melynek meghosszabbításáról most tárgyalunk, a képviselőház elé került, igyekeztem tőlem telhető objektivitással felsorolni azon érveket, a melyek a higgadtan gondolkodót meggyőzik arról, hogy egy ilyen törvényjavaslatnak megszavazása Magyarország érdekeivel homlokegyenest ellenkezik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már akkor felhívtam az ellenzék figyelmét arra, hogy milyen nagy kötelesség teljesítése vár ránk ezen a téren, mert végre-valahára tanulmányok útján eljutottunk annak felismeréséhez, hogy milyen volt az a közgazdasági rendszer, a mely a közös vámterület révén Magyarországon évtizedeken át pusztított. Örvendek rajta lelkem mélyéből, hogy az ellenzék — nem is az én felhívásomra csupán, s talán csak nem is az én felhívásomra, hanem felismeri a helyzet komolyságát és azt a tényt, hogy Magyarország Ausztria részéről évtizedeken át a legszomorúbb módon ki lett zsákmányolva, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* teljesít olyan hazafias kötelességet, a melyre méltán büszke lehet messze későbbeni időkben is.

Újból megkisérlem, t. ház, hogy a törvényjavaslattal szemben objektiv indokolással kimutassam azt, hogy az magyar hazafias és politikai szempontból tarthatatlan, és kellemes kötelességet vélek teljesíteni azáltal, hogy az ujonnan összeült országgyűlés új tagjai előtt elmondjam azon érveimet, a melyek ma sokkal fontosabbak és sokkal súlyosabban nehezednek a mérlegbe, mint tavaly, annak igazolására, hogy e törvényjavaslat Magyarország jól felfogott érdekében el nem fogadható. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Előre lemondok szónoki babérokról, mert az ilyen themánál, a hol számokkal kell foglalkozni, a lelkesedés számára csak nagyon kevés tér kinálkozik. Még ha számolok is azzal, hogy talán unalmas is leszek, de megnyugtat az az öntudatom, hogy hasznos munkát akarok végezni, azzal az őszintén bevallott czélzattal, hogy nem a támadás, hanem a meggyőzés az a

Digitized by Google

czél, melyet beszédemben követni akarok. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Mennyire fog ez sikerülni, az már nem reám tartozik. Nagyon szerencsétlennek tartom azt a parlamentet, hol a politikai szituáczió lehetetlenné teszi az objektiv érveknek a szívhez való hozzáférkőzését, én legalább egy pillanatra sem akarom feltenni, hogy Magyarország parlamentje ma tényleg ily helyzetben volna, s ép azért, ha némi tekintetben az elmondottak ismétlését is kénytelen leszek tőkésíteni a magam számára, mégis megmaradok ezen a téren s igyekezni fogok a rendelkezésemre álló adatokkal bebizonyítani azt, hogy önök, t. képviselő urak, a többség tagjai, nem járulhatnak ahhoz, hogy egy ily javaslat Magyarország kárára, törvényerőre emelkedjék; ha pedig hozzá fognak járulni, úgy nem fognak menekülhetni azon vád elől, hogy tudták azt, hogy az a javaslat tényleg Magyarország kárára van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az első kérdés, melyet el kell dönteni, az úgynevezett prémiumrendszernek a kérdése. Nagy általánossággal fogok ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert Magyarország parlamentjében sem képviselőt, sem kormányt nem kell már meggyőzni arról, hogy a prémiumrendszer, in specie a czukornál, teljesen elhibázott, helytelen és nem magyar érdekű politika. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogy ez így van, erre nézve döntő adatokat leszek bátor röviden felsorolni.

Már több szónok részéről hangoztatott és kétségtelen dolog a következő: a prémium a belfogyasztási területen drágítja az illető terményt, tehát csökkenti a fogyasztást. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez oly közgazdasági faktum, melyet senki a világon kifogásolni nem fog. A t. pénzügyminiszter úr — sajnálom, hogy nincs jelen — tavalyi beszédje alkalmával azt mondta: hiszen az, hogy Ausztria nagyobb mértékben exportállam, mint Magyarország, azért nem bír számottevő súlylyal, mert a prémium hatása a belfogyasztási területen okvetlenül az, hogy a belfogyasztási területen minden czukorgyár részesül a prémium által előteremtett helyzet előnyeiben. Ez magyarán mit mond? Hogy akár exportál egy gyár, legyen az magyar vagy osztrák, akár nem, a saját belfogyasztási területén annak az előnyét húzza, hogy a czukor a belfogyasztási területen megdrágul. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Csak egyet felejtett el már tavaly a t. pénzügyminiszter úr. Igaz, hogy minden czukorgyár részesül a belfogyasztó területen elért áremelkedés előnyeiben, de az, a ki exportál, ezen az előnyön felül részesül a prémium előnyeiben is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a mint igaz, hogy minden czukorgyár, akár exportál, akár nem, a saját termelésére nézve a belfogyasztási ár emelkedésében előnyben részesül; épúgy bizonyos, hogy ugyanabban az előnyben részesül az a gyáros is, a ki exportál, a belfogyasztási területre, de azonfelül részesül azon előnyben, a mit a prémiumban neki adunk. Ez kétségtelen dolog. Én tehát azt a tételt állítom fel, hogy a kiviteli prémium a belfogyasztás területén drágítja az árakat, ennélfogva csökken a fogyasztás. A másik, a mi még kétségtelenebb dolog, az, hogy a kiviteli prémium egy tributum valamely külföldi állam irányában. Az a termelési piacz, a mely kiviteli prémiumot ád, adófizetőjévé válik azon országnak, a hova a belföldi fogyasztásra szánt termék kivitetik. Vagyis, ha én egy forint ötven krajczár kiviteli prémiumot adok a Magyarországon termelt czukor számára, oly czélból, hogy az Angliában adassék el, ez által én métermázsánként egy forint ötven krajczár adót fizetek Anglia számára az által, hogy ott egy forint ötven krajczárral a fogyasztást olcsóbbá teszem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hogy ez a tétel mily nagyszerű eredményeket ért el, majd még részletesen rátérek; most csak egyet akarok szíves figyelmökbe ajánlani. Méltóztatnak emlékezni a párisi konferencziára, a hol szó volt arról, hogy a kiviteli prémiumrendszer megszűntettessék, és különösen a magyar kormány — dicséretére legyen mondva — rendkivüli attakot fejtett ki a czukorprémium ellen. Egyetlen egy állam volt Európában, a mely meghiusította az e téren való eredményt, és ez Anglia volt. Miért? Mert ő nem kiviteli piacz, nem kiviteli állam a czukor tekintetében, hanem a legnagyobb mértékben bevitelre utalt fogyasztó terület. És Angliának ez a politikája az európai kontinentális államokkal szemben, — a mit statisztikai adatokkal tudok részletesen igazolni — azt eredményezte, hogy az európai kontinentális államok Anglia számára ötven millió forinttal adóznak évenkint. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok a szólamok, a melyeket itt méltóztatnak hallani, hogy azon prémiumok által, melyek Franciaországban öt frank, Németországban, márkára átszámítva, 1·10—1·20 krajczár emelkedést mutatnak, és az osztrák-magyar 1·60—2·30 krajczáros prémiummal tényleg — nem képletileg áll a dolog — odajutottunk, a mint egy szónok mondta, hogy Angliában már a disznókat czukorral hizlalják. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az egész prémium kérdése tehát egy közgazdasági harcz Anglia piaczának érdekében. A legújabb időben, miután a nádczukortermelés megszűnt nagy tényező lenni a czukorversenyben, még a legutóbbi campagnenál a kubai lázadás befolyással volt, mert nagy hausse-t idézett elő a londoni piaczon, de ma már a nád-

Digitized by Google

czukor-termelés megszünt ilyen faktor lenni. És csodálatos módon a verseny kiterjedt Amerika piaczaira is, mint azt egy adattal igazolni fogom Magyarországra nézve, úgy, hogy Amerika kénytelen volt a differencziális vámok terére lépni, tudniillik a kiviteli prémiumot differencziális vámmal kontrabazirozni. De tényleg, miután Anglia nem gondol differencziális vámokra, sőt természetesen nem is áll érdekében, úgy áll a helyzet, hogy Anglia az a piacz, mely körül az egész ütközet folyik. Tehát minden kétségen fölül áll az, hogy a kiviteli prémiumnak — mert mindig ezt értem, ha röviden a prémium szót használom — meg van az a második hatása, hogy a termelő államot a fogyasztó állam adófizetőjévé teszi. Ezért, de még inkább azért, mert a kiviteli prémium fogyasztási adóval fedeztetik, eléri azt az egyenlőtlenséget, hogy azok viselik a terhet, a kik nem termelők, és így a teher egyáltalán nem okoltatik meg helyesen. Ezért a prémium közgazdasági szempontból is feltétlenül káros és minden olyan közgazdasági író, a ki Anglia által érdekelve, vagy megfizetve nincs, perhorreszkálja azt.

Ki kell még emelnem általánosságban azt, hogy a prémiumnak, mint előttem szóló t. barátom is említette, lehet helye ott, a hol a belfogyasztás nem birja felvenni a termékeket, mert ez által a túltermelés feleslegei kivitetnek.

De Magyarországon a helyzet nem ez. Már a múlt évben kimutattam, és nem felesleges ezt ismételni, mert tételek bebizonyítására vonatkozik, hogy a közös vámterület czukorfogyasztása 2,900.000 métermázsa. Ebből Magyarország 700.000, Ausztria 2,200.000 métermázsát fogyaszt, vagyis Magyarországon egy fejre négy, Ausztriában pedig kilencz kilogramm czukorfogyasztás esik.

Tudjuk, hogy Angliában, a hol mindig a legfinomabb, vagyis az úgynevezett koczkaczukrot fogyasztják, 35 kilogramm a fejenkénti fogyasztás.

Méltóztatnak ebből látni, hogy Magyarországon, a hol talán Montenegrót és Dalmáczia kivéve, a kontinentális államok közt a fejenkénti fogyasztás legkisebb, a czukorfogyasztásnak még nagymértékű expanzivitása van. Ha csak Ausztriával akarjuk Magyarországot equiparálni, négy és kilencz kilogramm fejenkénti fogyasztás mellett, öt kilogramm az expanzivitás. Bárha szivesen elismerem, hogy éghajlati és életviszonyaink nagyon különböznek Ausztriáétól, még sem állunk oly messze tőle, hogy ez a nagy differenczia ilyen fogyasztási czikknél megokolható volna.

Nyilvánvaló tehát, hogy a czukorkiviteli prémium nálunk csak azért sem lehet jogosult, mert a belfogyasztás nemcsak expanzivitással bir, de tényleg oly minimális, hogy annak magasabb fokra emelése minden közgazdasági mesterkedés nélkül lehetséges volna.

Ebből is nyilvánvaló dolog, hogy Magyarországon czukorkiviteli prémiumról beszélni egy tiszta és világos közgazdasági anachronizmus; de ezzel a tétellel én igen könnyen végezhetek, mert abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy nyitott ajtót török be, a mennyiben kapaczitálni senkit sem kell. Méltóztatik tudni, hogy Magyarország már a párisi konferenczián állást foglalt a czukorkiviteli prémium ellen; méltóztatnak emlékezni, hogy már a múlt évben is a törvényjavaslatban, illetőleg annak indokolásában készségesen, nyiltan beismerte a pénzügyminiszter úr, hogy ő határozottan ellene van minden kiviteli prémiumnak, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ezt beszédje fonalán is a pénzügyminiszter úr határozottan hangsúlyozta. Nem is kell tovább menni. Méltóztassanak a most benyújtott törvényjavaslatot kezükbe venni; ebben is expressis verbis benn van, hogy a pénzügyminiszter a czukorkiviteli prémiumot elvileg helyteleníti. Továbbá a pénzügyi bizottság maga annyira fél a kiviteli prémiumtól, hogy jelentésében kötelességének tartja szanálni álláspontját pro futuro, és azt mondja, hogy habár én e törvényjavaslatot elfogadásra ajánlom, de ez nem jelenti elvileg sem a czukorkiviteli prémiumnak helyeslését, sem a restitucziő kérdésében fennálló viszonyoknak helyeslését. Már most, t. ház, ez még nem minden. Mikor a gazdasági kiegyezés tekintetében még a magyar parlament abban az édesded örömben ringatta magát, hogy az a kiegyezés, úgy a mint azt báró Bánffy Dezső miniszterelnök úr prognosztizálta, rövid idő alatt, mondjuk fél esztendő alatt meg lesz köthető, a földmívelési vita idején — méltóztatnak emlékezni, mikor szabadjára ment a meggyőződések nyilvánítása — milyen érdekes és mily nagy vita fejlődött ki a kiviteli prémiumok kérdésében. Méltóztatnak emlékezni, hogy akadtak nagyobb és nagyobb dardanáriusok, így t. Rosenberg Gyula barátom, ki a kiviteli prémium kérdésében meglepte a t. szabadelvű pártot és nagy örömünkre és nagy lelkesedésünkre láttunk felemelkedni a jeles közgazdasági szónokokat, kik velünk egyetértve, megvédelmezték Magyarország földmívelését attól, hogy a kiviteli prémium csak komolyan számba is jöhetett volna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tetszik emlékezni, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr először nem egész határozottsággal utasította vissza Rosenberg Gyula t. barátomnak az ő kiviteli elméletét és oda nyilatkozott a vita folyama alatt, hogy nemcsak azt jelentette ki, hogy nem helyesli, de még komolyan pertraktálhatónak sem tartja. No, t. ház,

Digitized by Google

a mi ebből tiszta és világos, az az, hogy a kormány és többség nagy egyértelműséggel, minden kétséget kizárólag, kijelentették, azt ismételten vallják okmányokban és beszédekben, hogy a kiviteli prémium egyáltalán helytelen, Magyarországon pedig a kiviteli prémium egyenesen káros. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, micsoda nagy politikai jelentőségű dolog lehet vagy lehetne az, a mely a kormányt és többségét arra akarná kényszeríteni, hogy megvallott, bevallott jobb meggyőződésük ellenére támogassanak egy olyan törvényjavaslatot, a mely a kiviteli prémiumnak elvi alapján áll? Ezt meg kellene vallaniok, mert lehetnek magas, nagy állami érdekek, a melyek ezt oportunussá tehetik, de ilyeneket mi nem találunk. Majd kimutatom, hogy nemcsak ezen elvi okból, de in specie azért, mert Magyarországnak Ausztriával szemben s még inkább Horvátországgal szemben fennálló viszonya mellett egy ily rendszernek tovább való követése, félek tőle Ausztriával szemben való viszonyunkat illetőleg ugyancsak pénzügyi hátrányokkal fog járni, de a mennyiben Horvátországhoz való viszonyunkat érinti, káros politikai konzequenciákra is fog vezetni.

A mi Ausztriához való viszonyunkat illeti, erről külön és részletesen szándékozom megemlékezni, miután tulajdonkép ez a gerincze a törvényjavaslatnak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Végezzünk tehát először Horvátország kérdésével. Ki ne tudná, hogy Horvátországban — és ezt meg fogja erősíteni, ha szükséges, a jelenlevő, általam személyesen igen tisztelt miniszter úr — egyetlen egy czukorgyár sincs. Horvátországban egyetlen egy hold répatermelés sincs, s én majd beszédem folyamán rámutatok arra, hogy menynyivel okosabbak a horvátok nálunk e téren. Most *(Derültség.)* csak e tényeket vegyük: czukorgyár nincs répa nincs: igaz-e ez, t. ház, — Horvátországban! Tehát Horvátországba egy garas ára haszon, — föltéve, hogy a prémiumból haszon volna — le nem szivároghatik. Ez tiszta dolog ugyebár? De az már bizonyos, hogy a fogyasztási adónak 11 forintról 13 forintra való fölemelésével, a mivel ez a törvényjavaslat jár, Zágrábban is két krajczárral drágább lesz a czukor. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szóval lehetne a kormányt azért dicsérni, hogy milyen nagyszerű dolog, a horvátok bőrén csinál magyar kiviteli prémiumot. *(Derültség.)* Majd rámutatok azonban, hogy nem így van, örüljenek azok a horvátok, hogy nincsenek olyan helyzetben, de ha így volna is első sorban kérdezném, hogy horvát t. képviselőtársaim mivel indokolják szavazatukat ilyen törvényjavaslatnál? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mitől én, mint politikai konzequencziától tartok, azaz, hogy ha nem ma, hát 4—5—10 esztendő múlva, talán akad majd Horvátországban egy közgazdasági Piverič, a ki rá fog akadni arra, hogy egy olyan kiviteli prémium révén csináltunk magyar pénzügyi politikát, a mely a mostani kormány dicséretére legyen mondva — a horvátok bőrére készült. *(Derültség.)* Ha igaz volna, hogy a prémiumnak ilyen duplán rossz hatása van Horvátországra nézve, kérdem, ugyan helyes dolog-e egy olyan magyar politika, a mely e törvényjavaslattal, melyről rögtön bebizonyítom, hogy Ausztria érdekében van, a horvát nemzetnek — fájdalom — amúgy is meglazult hozzánk tartozandósági érzületét alkalmas megbénítani az által, hogy ránk foghatnák, hogy a magyar kormány Horvátország számára csak az adót, a maga számára pedig csak a hasznot tartja fenn.

Ezt nem tartom szerencsés dolognak és mert szeretek nyilt kártyákkal játszani, én pénzügyi téren gondosan kerülendőnek tartok minden olyat, a mi a horvát testvérnek érzékenységét joggal ellenünk ingerelhetné, Egy okkal több ez arra, hogy a törvényjavaslatot, a mely közgazdasági elveink — azért mondom elveink, mert mindnyájan egyek vagyunk ebben — szempontjából is tarthatatlan, politikai indokokból sem fogadható el, illetőleg politikai indokokból sem szavazható meg. Azt mondhatná valaki, hogy nem úgy áll ez a dolog, hogy tulajdonképen Ausztriának van előnye ebből a törvényjavaslatból és nem nekünk. Nem is kell valami messze menni a bizonyításban. A kivitel 4,300.000 métermázsa kerek számokban beszélve.

Ebből Magyarországra esik 300.000, Ausztriára 4 millió métermázsa. De, hogy teljesen precziz kalkulust állapítsuk meg, Magyarország kivitele 327.000 métermázsa az utolsó pontig helyesen számítva, Ausztriáé pedig négy millió métermázsa. Már most, a kinek az egyszer-egy törvényei imponálnak, az rögtön meg fogja tudni, hogy 327.000 métermázsa arányítva a négy millióhoz, proporczió szerint kitesz olyan arányt, hogy 93:7-hez, vagyis az összes kivitelben Ausztriára jut 93%, Magyarországra pedig 7%. Azt kellene tehát józanúl hinnünk, hogy a prémiumban is ezen arány szerint osztozunk meg. De nem kell nekem nagy apparátusokat igénybe vennem, csak a benyújtott törvényjavaslatot ajánlom szives figyelmükbe, méltóztassanak a múlt évben benyújtott törvényjavaslatnak indokolását elolvasni és abban rögtön rá méltóztatnak jutni, hogy az 1888-iki prémiummal szemben, mely öt millió forint volt, felemeltük azt tavaly 4 millióval, s így a prémium most kilencz millió, ebből a négy millióból 640.000 forint esik reánk megtérítés gyanánt,

Digitized by Google

vagyis Magyarország 640.000 forintot visel a prémiumból.

Csodálatos leplezetlen őszinteséggel, vagy nem tudom talán más kifejezést kellene használnom, meg is mondja a pénzügyminiszter úr indokolása, hogy ez 16%-a a prémiumnak. Ugyan kérem, tegyék meg azt a szolgálatot az országnak, tegye meg a t. pénzügyminiszter úr és mondják meg nekünk magyar képviselőknek az indokot, hogy mikor a mi kivitelünk 93 : 7%-os arányban áll Ausztriáéval szemben, miért fizetünk mi akkor 16%-ot a kiviteli prémiumban? Miért alakúl a megterítésre és a fedezésre az arány úgy, hogy 87% és 16%, mikor az arány a kivitel szerint 93% és 7%? Ne méltóztassanak tehát rossz néven venni, de egész tisztelettel kérdem, hogy szabad-e önöknek zokon venniök, hogy mi ilyen képtelenséget nem szavazunk meg? Szabad-e zokon venniök azt, hogy felvilágosítás és meggyőzés nélkül nem vagyunk hajlandók azt megszavazni? Hiszen önök maguk iránt tartoznak azzal, hogy győzzék meg az országot, győzzenek meg bennünket, hogy ez nem jogos dolog. Ha nem akarnak, vagy nem tudnak meggyőzni, mert a számok csalhatatlanságában nincs pártpolitika, nincs leszavazás: akkor engedjék meg nekünk, hogy pénzügyi szempontból egy törvényhozásra nézve lehetetlen, hogy ne mondjam képtelenség az, hogy akkor, mikor a törvényjavaslat saját mérlegével azt dokumentálja, hogy a termelés és kivitel 93% és 7%, fizessünk 84% és 16% arányában? Ezt magyar ember meg nem szavazhatja. Világos már idáig is, hogy ez a törvényjavaslat a kiviteli arány és a prémiumban adott fedezeti arány tekintetében nyilvánvalólag és kétségtelenül osztrák érdeket szolgál, mert többet fizetünk a prémiummal, mint a mennyit a kivitel aránya szerint fizetnünk kellene. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Itt van a restituczió kérdése. Ebben a kérdésben egészen tájékozatlanok vagyunk mindnyájan, sőt örömmel üdvözlöm a pénzügyi államtitkár urat, megkérdezhetem tőle, mert ha Magyarországon valaki ismeri ezt a kérdést, neki ismernie kell, hogy miként áll a restituczió kérdésében a dolog? A restituczióra nézve, vagyis a kontingentált prémiumon felül eső összegek visszatérítése tekintetében úgy áll a dolog, hogy a kontingentált prémium 1896-ig volt öt millió forint és ha öt millió forint prémiumon felül történt kivitel, az ezen felüli összeg a gyárak által restituálandó volt. A kérdés mindig az volt, hogy mennyi restituálandó. A tavalyi törvényjavaslatból azt tudtuk meg, hogy a restituczió körülbelül négy millió forintra rugott és hogy épen azért kellett felemelnünk öt millióról kilencz millióra a prémiumot, mert az által, hogy négy millió forintot restituálniok kellett a gyárosoknak, azt értük el, hogy tényleg az 1 forint 60 krajczárra preliminált prémiumból nem 1 forint 60 krajczár, hanem csak 1 forint 11 krajczár és 1 forint 8 krajczár, sőt 1 forint 3 krajczár lett. Ma, a midőn ezen törvényjavaslatot tárgyaljuk, annak, a ki pénzügyi szempontból meg akarja azt vitatni, tudnia, vagy legalább mint törvényhozónak sejtenie kell, hogy a restituczió tekintetében miképen fogunk állni a jövőben, ha megszavazzuk ezt a törvényt? Annyit már tudunk, hogy 1896. évben Horánszky Nándor t. képviselőtársam számítása szerint 400.000 forintot, a pénzügyminiszter számítása szerint pedig évenként 350.000 forintot vesztettünk azáltal, hogy a restituczió nem úgy számíttatott, hogy kiki restituálja azt, a mit saját területén termelt, hanem a nyers adóbevételek után arányítva állapították meg a restitucziót. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Már most, hogy mennyi volt 1896-ben a restituczió és mennyi lesz 1897-ben: arra én megfelelni nem tudok; de nem tud megfelelni sem a pénzügyminiszter, sem a háta mögött ülő államtitkár úr sem, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem is felelhet!)* mert erre a kérdésre csak akkor lehetne megfelelni, ha a számításokból tudnók, hogy mekkora kivitel volt 1896-ban és hogy e kivitel mennyiben haladta meg a kilencz millióra kontingentált prémiumot. Ezt azonban nem tudhatjuk meg. A magyar kormánytól talán megtudhatnók, hogy nálunk mennyi volt a kivitel 1896 ban, de az osztrák kormánytól nem tudhatjuk ezt meg, mert Ausztriának nagy lévén a kivitele, számításait nem minden esztendőben egyikről a másikra teszi meg, hanem a számítás ott csak minden két évben történik úgy, hogy ma sem a pénzügyminiszter, sem én, sem senki nem képes az országot tájékoztatni az iránt, hogy a restituczió folytán eddig szenvedett károsodás 350 frt, 400.000 frt, 50 frt lesz-e, vagy menynyi lesz? Erre nézve ma senki nekem tájékozást nyujtani nem képes; felszólítok rá minden szakembert, tessék adatokkal előállni, és az országot erről meggyőzni. Lehet-e egy törvényhozástól kívánni a sötétbe való olyan zsákugrást, a melyről nem tudja nekem maga a pénzügyminiszter úr sem megmondani, hogy approximative milyen megterheltetéssel fog ez az országra járni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az iránt, a mint mondám, nincs köztünk véleményeltérés, hogy a prémium, mint ilyen, általában véve helytelenítendő, magyar szempontból pedig különösen meg nem állhat. Még csak egy tételt kell bizonyítanom, tudniillik azt, hogy csodálatos módon Magyarország és Ausztria ebben a kérdésben mindig homlokegyenest ellentétes elvi álláspontot foglaltak el a nemzetközi

Digitized by Google

konferenciákon is, és a kiegyezési tárgyalások alkalmával is. Erre nézve egy nagy tekintélyt fogok felolvasni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert igen fontos ennek bizonyítása. Felállítom a tételt, hogy a magyar törvényhozást a többség a magyar kormány által védett álláspont ellenére oly politikára kényszeríti, a mely az osztrák kormány politikája, tehát a magyar törvényhozás megtagadja saját elveit, saját kormányát, és támogat egy törvényjavaslatot, a mely homlokegyenest ellentétes érdekek alapján mindig az osztrák kormány álláspontja volt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mihelyt ezen tételt igazolnunk sikerül, soha hálásabb köszönettel nem fogadhattam volna törvényjavaslatot az önálló vámterület elve mellett, mint ezt, mert ezzel a törvényjavaslattal minden kétségen kivül fog állani, hogy a közös vámterület mellett lehetséges az, hogy a magyar parlamentet belekényszerítették olyan javaslatoknak megszavazásába, a melyek a többségnek, a kormánynak elveivel ellenkeznek, és csak az osztrák érdekeket szolgálják. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Valaki már a múlt évben ezt mondta a házban: »A kérdés most már az, hogy ezen intézkedésekkel szemben miféle védelem történjék«, tudniillik a németországi intézkedésekkel szemben. »A monarchia mindkét államának kormányai kezdettől fogva, azt lehet mondani, ellentétes állásponton állottak a czukorprémiumokkal szemben, és valahányszor ebben az irányban nemzetközi értekezletek voltak, különösen a magyar kormány minden erejét megfeszítette abban az irányban, hogy a czukorkiviteli prémium ellen foglaljon állást. Fájdalom, mindeddig ezen törekvések sikerre nem vezettek.«

Ezt mondotta a képviselőháznak mostani igen tisztelt elnöke, Láng Lajos, az akkori előadó úr. *(Derültség a baloldalon.)* Minden kétséget kizárólag igazolva van tehát, hogy ezen javaslat csakis a közös vámterület terve mellett létesülhet, és hogy a többség és a magyar kormány kénytelen megtagadni saját meggyőződését, hogy osztrák érdekeket szolgálhasson és istápolhasson.

Hogyan jutunk mi ahhoz, t. képviselőház, hogy ilyen világos tények daczára nekünk ilyen törvényjavaslatot tárgyalnunk kell? Rendkivül érdekes politikai háttere van ennek. Voltam bátor felemlíteni már, — itt is jelzem röviden, — hogy Magyarországon a répatermelés 1896-ra 12 millió és valami 500.000 métermázsa répára és 1 millió 250.000 métermázsa nyers czukorra volt preliminálva. Mondottam már, hogy a kivitel Ausztriából 4 millió, Magyarországból 327.000 métermázsa. Mondottam már és igazoltam, hogy úgy a helytelen restituczionális eljárásnál, mint azon ténynél fogva, hogy Ausztria tizenháromszor akkora mértékben van érdekelve, mint mi, ez a törvényjavaslat nem magyar érdekeket, hanem osztrák érdekeket szolgál. Már most lássuk, hogyan kerül Magyarország ebbe a sajátságos premiális korszakba? *(Halljuk!)* Kezemben van egy, Francziaország részéről kiadott hivatalos grafikai táblázat, a mely 1893-ig terjedő időre mutatja a czukorcampagne különféle alakulatait. És mit látunk ebből? Látjuk ebből, — számadatokat sorolok fel, mert ezek meggyőzők, — hogy Francziaország 1874-ben mint exportállam a czukorban 184.492 tonnával, — tehát per 10 métermázsa és per 20 vámmázsa — Németország pedig 6188 tonnával szerepelt a kiviteli piaczon. Most megindúlt egy harcz Németország és Francziaország között, Anglia piaczára. Rendkivül érdekes, mit tudnak nagyeszü férfiak egy ország érdekében végrehajtani.

Mégegyszer ismétlem, — emlékezzenek rá t. képviselő urak jól, — 1874-ben Francziaország 184.492, Németország 6188 tonnát vitt ki; 1875-ben már Francziaország 214.000, Németország 5000; 1876-ban Francziaország 186.000, Németország 8000; 1877-ben Francziaország 154,384, Németország 14.714; 1878-ban Francziaország 166.936, Németország 26.153; 1879-ben Francziaország 144.108, Németország 28.762; 1880-ban Francziaország 123.633, Németország 52.027; 1881-ben Francziaország 108.325, Németország 56.415; 1882-ben Francziaország 109.389, Németország 59.500; 1883-ban Francziaország 119.137, Németország 75.802 tonna; 1884-ben Németország 111.495 tonna, Francziaország 113.918 tonna; 1885-ben Francziaország 68.388 tonna, Németország 85.300 tonna kivitellel szerepel. Méltóztassanak most ezt az 1874-iki állapottal összehasonlítani: 1874 ben Francziaország 184.492 tonnát, Németország 6000 tonnát exportált, tehát 182.000 tonna, azaz 1,820.000 métermázsa különbség volt Francziaország és Németország között; 1885-ben pedig már Francziaország csak 68.388 tonnát, Németország már 85.300 tonnát exportált czukorban. A végeredmény az, hogy 1893-ban Francziaország 111.238 tonna, Németország pedig 275.900 tonna kivitellel szerepel a piaczon.

Már most, t. ház, hogyan lehetett ezt Németországnak elérnie? 1885-ben volt a kulminácziő. Akkor volt a legnagyobb harcz az angol czukorpiacz meghódítása érdekében Francziaország és Németország között. Németország maga nem birta a versenyt. A hármas szövetségre volt szüksége. Bevonták tehát a hármas szövetség révén Magyarországot és Ausztriát a czukorprémiumnak abba a rendszerébe, a melyet Németország az ő saját exportja érdekében életbe léptetett. De különösen bevonták Magyar-

Digitized by Google

országot. Ez a tributum az, a melyet mi fizetünk Ausztriának és Angliának, s a mely a hármas szövetség politikájának igazi eredménye. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, bármi legyen ennek az eredménye, méltóztatik látni, kogy közgazdasági téren nagylelkű, erős férfiak mire képesek.

Már most, t. ház, Franciaország látta, hogy életerejében van megtámadva. Az a rendkivüli nagy terület, a mely répával volt elfoglalva, parlagon hevert; a készletek megszaporodtak, mert nem voltak képesek, midőn a német kiviteli prémium őket Angliából kiszorította, czukrukat eladni. Felhalmozódtak Páris és más franczia városokban a készletek és akkor bekövetkezett a tavalyi esztendő.

Ki ne emlékeznék azokra a hatalmas vitákra, melyek a franczia parlamentben az egész nemzetet megmozgatták, sőt kormányválsággal fenyegettek, midőn a kormány állást foglalt a mellett, hogy ők Németországgal csak a prémium emelésével menthetik meg czukoriparukat. Megtörtént, hogy a franczia parlament eleinte ellenállt, mert a prémium-rendszert senkisem védelmezte; de hazafiságból azért, hogy bár áldozatot hozzon az a nagy nemzet, de a czukoripart megmenthesse, versenyre kelt Németországgal. Már most a két nemzetnek ez óriási versenye, midőn Németország nyers termékével volt érdekelve, mit idézett elő?

Azt, hogy akármennyire emeltük is mi a puémiumot, ez Magyarország czukorgyártásán abszolute semmitsem segíthetett, mert a nagy készletek lenyomták az árakat úgy, hogy a prémium Magyarország czukorgyárainak semmitsem segített. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem segíthetett a múlt esztendőben különösen azért, mert mindenki tudja, hogy az utolsó 20 esztendei campagne-ban oly kevés czukortartalmú répa, mint a tavalyi esztendőben termett, Magyarországon sohasem volt. Prémiumokkal a répalének több czukortartalmat adni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy miként kell ezen a bajon segíteni, ez iránt, bár nem vagyok pénzügyminiszter, nem is kötelességem, de szivesen megmondom egyéni véleményemet majd később; meglehet hogy téves, nem arrogálok magamnak csalhatatlanságot, de jóakaratú. Hanem, hogy ez a rendszer a magyar parlament számára el nem fogadható, azzal tisztában vagyok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tudjuk, hogy 1896-ban azért került elénk e törvényjavaslat, mert Németország felemelte a prémiumot. Ezért vált szükségessé a prémiumot nálunk is öt millióról kilencz millióra emelni. Most újra benyújt a t. kormány egy javaslatot, hogy a tavaly meghozott törvényt egy esztendőre meghosszabbítsuk. Lehetséges e a magyar képviselőháznak ezt a törvényjavaslatot tárgyalnia? Én egyenesen kizártnak tartom, hogy azt tárgyalás alapjául is vehesse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Erre nézve politikai, pénzügyi és közgazdasági érveimet röviden elmondom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tavaly, midőn szemrehányást tettünk a kormánynak azért, hogy ezen, a fogyasztási adó restitucziója szempontjából a kiegyezéssel összefüggő kérdést, a mely tisztán Magyarország hátrányára van, kiszakítja a kiegyezés nagy keretéből, azt a választ kaptuk: miután a kiegyezés folyamatban van, miután Németország a prémiumot emelte: kormány, előadó belátják ugyan, hogy az helytelen, hogy kiszakítva tárgyaljuk ezt a kérdést, de választottunk egy középutat, hogy egy évre, de csak egy évre belemegyünk egy provizóriumba, melylyel a prémiumot kilencz millióra felemeljük. Az volt a legfőbb érv tavaly, hogy csak egy évre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Min gyökerezett az az egy esztendő? Azon, hogy a kormány bejelentette nekünk: legyetek nyugodtak, mert azok nagy viszásságok, melyekről nekünk is tudomásunk van, melyeket nyíltan bevallunk, meg van igérve, hogy a kiegyezési tárgyalások által szanáltatni fognak. Gondolom, nyiltan is elismerte a pénzügyminiszter úr, hogy a kiegyezés által remélhetjük azt, hogy ezentúl a restitucziő szempontjából úgy fog állani a dolog, hogy minden állam saját területén termelt és kivitt czukor után fog csak kiviteli prémiumot fizetni, adót restituálni. Én tavaly azt mondtam: Egy törvényhozás előtt egy idegen állam kormányának igérete, legyen az a kormány akármilyen, sohasem lehet bázis arra, hogy törvényhozási intézkedéseket tegyen, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* törvényjavaslatokat megszavaztasson. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én nem akarom deklasszifikálni az osztrák kormányt, nem akarom azt mondani, hogy az osztrák kormánynak kevesebbet lehet hinni, mint más kormányoknak; — távol álljon ez tőlem. De általában véve azt mondottam: mit ér egy ilyen igéret, hisz ez nagyobb uzsoráskodás Ézsaunál, mert Ézsau legalább egy tál lencsét kapott és azt meg is ette, de egy ilyen igéret, a melyet egy külföldi kormány tesz, Ézsau tál lencséjénél is kevesebb. Megtörténhetik, hogy ez a kormány odaát megbukik, utódját az igéret nem kötelezi. Mit gondolnak önök: ma, 1897. julius havában közelebb állok én az igazsághoz, mint állottam 1896. junius havában? Jobban állíthatom-e Magyarországon ma, hogy ha Badeni igérete tavaly nem ért semmit, akkor ma talán még kevesebbet

Digitized by Google

ér, mint a semmi? Ki ne látná ma az osztrák politikai viszonyok mellett, hogy a Badeni-kormány napja még rövidebbre van szánva, mint a Bánffy-kormányé, pedig az is elég rövid. *(Egy hang a szélső baloldalon: Bár az volna!)* De az már bizonyos, hogy egy törvényhozás számára az osztrák Badeni igérete nem képezhet fundamentumot, mert nyilvánvaló, hogy nemcsak a kiegyezést nem tudja megcsinálni, de a czukorprémium-javaslatnak, a mely pedig Ausztria érdekében áll, tárgyalásába sem mert belebocsátkozni.

Hogy képzelhetik önök, hogy az olyan miniszterelnök igérete, a ki még ennek az osztrák nagyipar és czukoripar érdekében álló és Magyarország érdekeivel ellentétes törvényjavaslatnak a tárgyalásába sem mert belebocsátkozni, garanczia legyen nekünk, olyan igérete, a mely Ausztria hátrányain nekünk nyujtana konczessziót? Hisz ez tiszta lehetetlenség. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Itt van a másik indok, a miért ezen törvényjavaslatot tárgyalni nem lehet: az, hogy — mint már kifejtettem — senkisem tudja nekem a most megszavazandó törvényjavaslatnál kiszámítani, hogy ebből mennyi megterheltetés éri az országot a restituczió kérdésében.

Van azonban egy dolog, a mit én legalább ki tudok számítani, de a minek végeredményét összeállítani nem tudom, és ez az, hogy Magyarország képviselőháza pénzügyi szempontból ezen törvényjavaslat által úgy dupiroztatik, hogy még törvényhozás előtt ily szemfényvesztést nem vittek végbe. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Számadatokkal bizonyítom ezt be.

Azt mondják, hogy 640.000 forint esik ebből a négymillió prémium-pluszból. Nekünk tehát 640.000 forintot kell fizetnünk és ennek a fedezetéről kell gondoskodnunk. Most mi történik? A pénzügyminiszter úr tavalyi beszédében azt a furcsa közgazdasági elméletet követte, hogy akkor, a mikor szüksége volt neki arra, hogy bebizonyítsa, milyen nagyfontosságú dolog ez, dobálódzott a nagy számokkal és elhitette Magyarországgal azt, hogy Magyarországon tulajdonképen 1,250.000 métermázsa czukorból annyi a fogyasztás, mint a kivitel. Tehát 100% kivitel, 100% fogyasztás. Fölállította azt a nagy elméletet: 700.000 métermázsa kivitelről és fogyasztásról van szó; tessék ezt jól meggondolni, mert Magyarország nagy érdeke forog kérdésben. Akkor én vettem magamnak azt a bátorságot, elővettem a plajbászt és kiszámítottam itt in pleno publico a pénzügyminiszter úrnak, hogy ha igaz, hogy Magyarország csakugyan 700.000 métermázsát fogyaszt, akkor a métermázsánkénti két forintos adóemelés 1,400.000 forintot eredményez, holott csak 640.000 forintot kell fedezni, tehát 800.000 forinttal szemfényvesztés útján — mondjuk — becsapja az országot. Akkor a pénzügyminiszter úr azt mondta nekem, hogy tán beteges képzelődésemben nem vettem észre azt a csekélységet, hogy ámbár Magyarországon 700.000 métermázsa a czukorfogyasztás, de ebből csak 475.000 métermázsa a magyar czukor, 225.000 métermázsa ellenben osztrák czukor, a mely az osztrák kincstár számára hozza az adót. Ámde, t. ház, ha csak 475.000 métermázsa is az, a mi nekünk hoz jövedelmet, úgy ennek adóemelése két forintjával nem 640 000, hanem 950.000 forintot tesz ki. Hát csak azért van ez, t. ház, hogy a pénzügyminiszter szemfényvesztő kalkulusainak módjában álljon a zárszámadásoknál rámutatni, hogy íme, milyen reális finánez-politikus vagyok én, 640.000 forint volt előirányozva és 350.000 forinttal több folyt be. Ez nem zárszámadási fölösleg, t. ház, hanem egy olyan törvényjavaslat, a melyet az egyszeregy tudásának hiányában szavazott meg a törvényhozás, mert hogy a fogyasztási adó befolyik, az nem kérdéses.

Lehetséges, hogy ezt az idén is megszavazzák önök, ámde a közös vámterület mellett, a hol még statisztikai vámok sincsenek, megint nem tudja kiszámítani senki, mennyi lesz az Ausztriából bejövendő czukormennyiség, mely tavaly 225.000 métermázsa volt, vajjon ugyanannyi vagy 250.000, vagy 100.000, vagy 115.000 métermázsa lesz-e. Ezt sekisem tudja. Mert a szerint, a mint kevesebb czukor jön be Ausztriából, több adó fog befolyni Magyarországon. Ha az egész 700.000 métermázsát magyar czukorból eszszük meg, akkor világos, hogy 1,400.000 forintnak kell befolyni és ebből csak az vonható le, a mit osztrák czukorból fogyasztunk. De, hogy mennyi az osztrák czukor, ezt megint nem tudja megmondani sem az államtitkár, sem a pénzügyminiszter, se senki.

Hallom, t. ház, hogy a jövendő szempontjából a kereskedelmi miniszteriumban már folynak a tárgyalások azirányt, hogy végre-valahára annyi felszólalás után, melyben ismételve követeltem a statisztikai vámok behozatalát, legalább tárgyalás folyik azirányt, hogy Ausztria és Magyarország között az eddigi helytelen árúforgalmi statisztika helyett bevallások alapján készüljön egy statisztika. Milyen lesz, azt nem tudom: de annyi tény, t. ház, hogy a míg nekünk legalább statisztikai vámjaink nincsenek, addig önök Magyarországon az egészséges kormányzati politikát — még ha akarnak is közös vámterületet fentartani — megcsinálni képtelenek, mert addig számokra épített adatokkal dolgozni Magyarországon senki nem képes.

Igy vagyunk a czukorprémiumnál is, t. képviselőház. Ezt a törvényjavaslatot pénzügyi

Digitized by Google

okokból már csak azért sem lehet megszavazni, mert sem a pénzügyminiszter, se senki nem fogja megmondhatni megközelítőleg sem azt, hogy a két forintos adóemelési tétel mellett, mennyi összeg fog befolyni, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hacsak nem akar ilyen vaktában való megszavazásokat, hogy akkor, mikor 600.000 forint fedezetről van szó, megszavazzunk 950.000—1,400.000 forintot. De ha már megteszik önök, t. képviselőház, legalább ne dicsekedjenek azzal a zárszámadási fölösleggel, melylyel önök dicsekedni szoktak; mert itt van ennek fundamentuma, alapja, és engem legalább sem most, sem a jövőben a t. pénzügyi kormány megtéveszteni nem fog.

T. képviselőház! A miért ezt a törvényjavaslatot most egyáltalán tárgyalni nem helyes, annak egy főindoka, a tegnap szőnyegre hozott és bebizonyított kartellek kérdése is. Azt tudjuk, t. ház, hogy a pénzügyminiszter úrnak is az álláspontja ebben a kérdésben az, hogy egy olyan kartell, a mely a termelés arányainak helyesbítésére, vagyis a túlprodukczió megakadályozására irányúl, közgazdaságilag talán még helyeselhető. De nyilvánvaló, t. képviselőház, hogy nálunk ilyen kartellre azért sem lehet szükség, mert — mint a pénzügyi államtitkár úr tudja és ha ő nem tudná, tudja az egész ország — a fogyasztási adónak ezen neme, a melyről itt szó van, tulajdonképen nem is fogyasztási, hanem terményadó. A terményadónak pedig, ha van valami rendeltetése, úgy ez épen az, hogy a túlprodukcziót megakadályozza. Olyan államban tehát, a hol terményadó áll fenn, kartelleket oly irányban felállítani, hogy a túlprodukcziót megakadályozzák, egyáltalában nem szükséges. Nálunk nem is alakúlnak ilyen kartellek, hanem a mint megtudtuk, alakúlnak a kartelleknek legveszedelmesebb nemei: a rayonirozás és az a kartell, a mely a czukor árának felemelésére és a répa árának leszállítására kötteti. *(Úgy van! a baloldalon.)* Majd erről is megemlékezem. Már most, t. ház, tavaly igéretet kaptunk a t. pénzügyminiszter úrtól, hogy ezek ellen a kartellek ellen ő állás fog foglalni. Ezt ő a legkategorikusabb formában megigérte. Igaz, hogy Ausztriában megigérték, hogy törvényhozási intézkedéseket fognak csinálni; a pénzügyminiszter nálunk csak azt igérte, hogy közigazgatási intézkedéseket fog tenni, de azokat is majd csak akkor, ha a kiegyezés sorra kerül.

No már, t. ház, a kartellek megelőzik a t. pénzügyminiszter urat. Nem várnak arra, míg ő intézkedéseket tesz, hanem megalakúlnak most; látva azt, hogy a kiegyezés évekre terjedőleg esetleg ki van tolva, ők a kartellek előnyeit a termelők hátrányára kizsákmányolják. De mi, t. képviselőház, a kik a prémiumot egyáltalán nem helyeseljük, legalább Ausztriával szemben, nem helyeseljük, csak nem szavazhatunk meg oly törvényt, a mely ezen hátrányokon kivül még a kartellnek minden nyomorúságait is nyakunkra növeszti, a nélkül hogy a t. pénzügyminiszter volna szives legalább in concreto előterjeszteni azt, hogy mi az hát, a mit ő a kartell ellen csinálni akar?

Még ezeken felül tudjuk, t. ház, hogy ez a törvényjavaslat Ausztriában törvény útján, alkotmányos úton életbe nem léptethető; tudjuk, hogy Ausztriában a Reichsrath nincs együtt és julius végéig nem is lesz együtt, tehát ebből Ausztriában törvény nem lehet. A pénzügyminiszter úr is belátva ezen aggályaink jogosúltságát, ígéretet tett, hogy majd egy életbeléptetési klauzulával megcsinálja, hogy Magyarországot ebből hátrány ne érje; hogy az a törvény csak addig fog fennállani Magyarországon, míg Ausztriában életbeléphet. Igen ám, t. ház, de a baj az, hogy ha mi megszavaznók azt a törvényt, nálunk életbelépne, ha csak másnap vagy aznap mindjárt nem revokáljuk, Ausztriában pedig nem léphet életbe egyszerűen azért, mert a mint azt már e padokról kimutattam, a 14. §. alkalmazásának jogi lehetősége ki van zárva, és pedig nemcsak azért, mert állandó megterheltetésről van szó, de az osztrák jogászok szerint azért is, mert nem az az állapot áll fenn, hogy Ausztriában ez idő szerint Reichsrath ne volna, sőt ellenkezőleg ott Reichsrath van, alkotmányos úton megválasztva; azt a politikát pedig, t. ház, hogy az osztrák Reichsrath kijátszására Magyarország nyújtsa a törvényhozási alapot, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* nemcsak a magyar nemzet lovagiasságánál fogva, de különösen a kiegyezési törvények szellemének érdekében megengedhetőnek nem tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Méltóztatik tudni, hogy az 1867:XII. törvényczikknek fundamentális intézkedése az, hogy a kiegyezés alapját Ausztriával a teljes alkotmányosság feltétele mellett kötöttük meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez volt a különbség Deák Ferencz és Tisza Kálmán között. Már most, t. ház, mi történik Ausztriában? Megvolna az alkotmányosság, de a kormány kényszerhelyzeténél fogva az alkotmányosság kijátszásával császári rendelettel akar egy megterheltetést életbeléptetni és mi volnánk azok, t. ház, a magyar nemzet, a kik, hogy az osztrák kormánynak ezt lehetővé tegyük, megszavazzuk annak az alkotmányellenes politikának egy postamentjét és megszavazunk itt egy törvényt, hogy odaát császári rendelettel léptethessék életbe. T. ház! Önök ellen Deák Ferencz nem vétett annyit, hogy önök az ő alkotásait ily módon rombolják szét, holott az sem Ausztriának, sem Magyar-

Digitized by Google

országnak érdekeben nem áll. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Mindenesetre gondoskodnunk kell valamelyes intézkedésekről, mert azt egyikünk sem kívánhatja, hogy Magyarországon a répatermelés lehetetlenné tétessék, és hogy czukorkivitelünk csökkenjen vagy egyáltalán versenyképtelenné legyen. Csakhogy, t. ház, figyelemmel kell lennünk arra, hogy répatermelésünknél rendkivül sok mostoha körülmény játszik közre, a mely bennünket hátrányos helyzetbe hoz Németország, Franczia ország, de Ausztria és különösen Csehország irányában. Tudjuk, hogy — fájdalom — a magyar répa czukortartalma sokkal kevesebb, mint a cseh répáé, még kisebb mint Franczia országé, sőt kevesebb mint Németországé. Ez maga egy nagy közgazdasági hátrány. Azonkivül tudjuk azt, hogy Magyarországon a napszám is a répatermelésnél sokkal drágább mint például Csehországban; tudjuk azt, hogy a répalé fejlesztés tekintetében Ausztriában és Csehországban a tökély oly fokára emelkedtek, mióta a kontingentált adózási rendszer behozatott, hogy mi attól messze állunk. Van Magyarországon is elé tisztelet reméltó gyáripar, de nem a tökélynek azon a fokán, mint például e tekintetben Csehországban áll. Azonkivül van egy nagy közgazdasági jelentőségü dolog, mely a czukorkivitel kérdésénél nem jelentéktelen szerepet játszik, az, hogy Magyarország a londoni piaczokon a »Vorfracht«, az elővitelbér nagyságánál fogva oly hátrányban van, hogy Németország és Ausztria sokkal közelebb érvén Angliát, természetesen sokkal előnyösebb feltételek mellett versenyezhetnek, mint mi, úgy, hogy mint méltóztatnak látni, akkor, mikor Németországnak prémiuma 1 forint 10 krajczárra rug, mi kénytelenek vagyunk, hogy a paritást lehetővé tegyük, 1 forint 60 krajczár prémiumot adni. De ezzel a prémiummal a közös vámterület mellett még mindig hátrányban maradunk, — a termelési viszonyokat nem véve — Ausztriával szemben mindazokkal a tényezőkkel, a melyek a répa czukortartalmát illetőleg, az ottani gyárak fejlődése tekintetében és az itteni napszámok drágaságát illetőleg fennállanak. Úgy, hogy ha mi Ausztriával egyforma prémiummal akarunk konkurrálni Angliában, nemcsak a térkülönbségnél fogva, de a termelési viszonyok hátrányánál fogva is nekünk az osztrák czukorral egyforma prémiummal a versenyképességet elérni nem lehetséges. Úgy, hogy ha ezen a téren segíteni akarunk, akkor nem kiviteli prémiumot kell és szabad csinálni, hanem inkább a répatermelési adókedvezményeket megadni, és ha a gyárakat is egyforma előnyben akarjuk részesíteni, hát a répaczukrot gyártó gyáraknak adóelengedést, vagy adóleszállítást kell adni, de semmiféle oly prémiummal, mely egyforma körülmények közt akarja versenyeztetni a magyar czukrot az osztrák czukorral, ezt elérni egyáltalában nem lehet.

Igaz, hogy előfordult a vita során oly természetü indítvány is, hogy az úgynevezett kristályczukor adója leszállíttassék — gondolom Komjáthy Béla t. barátom ajánlotta ezt — és a finomított czukornak adója emeltessék. Már most jelzem, hogy a határozati javaslatnak egyik-másik pontját helyeslem, de ezt a pontját nem tartanám szerencsés megoldásnak, azért már most kérem, hogy a határozati javaslat, mikor szavazásra kerül, pontonként bocsáttassék szavazás alá.

Igaz, hogy Komjáthy Béla t. képviselőtársam határozati javaslata az önálló vámterület elvéből indul ki; de még akkor is bajos dolog arra szavazatomat adni, hogy az úgynevezett kristályczukrot termelő egy-két gyár — mondjuk meg világosan, Schossberger úr — kapjon adóleszállítást és ezzel a raffinériát tereljük Bécsbe. Akár közös, akár önálló vámterület lesz, mi, ha a raffinált czukornak adóját felemeljük, — de különösen közös vámterület mellett, — tiszta és világos, hogy ezzel Magyarország répatermelésén nem segíthetünk. Hanem, t. ház, ha némileg akar Magyarország pénzügyi kormánya a czukorrépatermelés érdekein segíteni, nem mondom hogy feltalálom a bölcseség kövét, de kétségtelenül bizonyos, hogy a répatermelésnak adandó kedvezmény feltétlenül a termelőknek juttatott előny volna és a répatermelés utáni kereseti adó leszállítása, ez tiszta és világos, a répaczukorgyárak előnye volna. Már most, hogy ez milyen összegre, milyen perczentre menjen, ez természetesen számítás dolga, mert ha az a czél, hogy a londoni piaczot mentsük meg a magyar czukor számára, akkor lényeges, nagy engedményt kell tenni, sokkal nagyobbat, mint a milyen Ausztriában fennáll; ha azonban — a mire még rátérek — nem az angol piaczot akarjuk a magyar czukor számára megmenteni, hanem meg akarjuk menteni az olaszországi, bulgáriai, európai és ázsiai törökországi piaczot, akkor nekünk, t. ház, sokkal kevesebb kedvezményre van szükségünk, mintha Angliával akarunk konkurrálni, mert itt a mi viszonyaink olyanok, hogy a hely közelségénél fogva a természetes versenyben előnyben vagyunk.

De, t. ház, itt jut eszembe egy érdekes adat. *(Halljuk! Halljuk!)* A prémium-rendszer mellett hová jutottunk mi az osztrák czukorral szemben? Tetszik visszaemlékezni, mikor Bulgáriával megkötöttük nem régiben a szerződést, mi sült akkor ki? Daczára annak, hogy mi Bulgáriához fele annyi közelségben vagyunk, mint az osztrák, különösen a cseh czukorgyárosok, mégis úgy áll a dolog, t. ház, hogy

Digitized by Google

1,800.000 forint ára czukor exportáltatván Bulgáriába a közös vámterületről, a mi körülbelül 50.000 métermázsának felel meg, ebből az 1,800.000 forint árú czukorból Magyarország Bulgáriába — tessék jól megfigyelni — csak 73.000 forint árát, mintegy 2000 métermázsát szállított, vagyis a mit előbb csak theoretice bizonyítottam, t. ház, ime itt van gyakorlatilag, hogy Magyarország prémiumot fizet az osztrák czukorgyárak, különösen a cseh czukorgyárak javára azért, hogy még a bulgáriai piaczról is kiszorúljon a magyar czukor.

És, t. ház, ebben a pontban is mi történik? Lehetővé tétetik az osztrák czukor exportálása Bulgáriába azért, mert a Dunagőzhajózási társaság oly tarifákat állít föl, hogy Bulgáriába olcsóbbá teszik a csehczukor szállítását, mint a magyarét.

Madarász József: Szégyen!

Polónyi Géza: Többet mondok. A kereskedelmi miniszter úr, a ki előtt tisztelettel hajlok meg, megigérte, hogy intézkedéseket fog tenni, hogy ez a jövőre elő ne fordúlhasson. Igaz, azt is hozzátette, hogy nem annyira ez az indoka ennek, mint inkább az, hogy a kereskedelmi megszokottság a versenyben előnyt nyújt. No ha ez a megszokottság tényező a kereskedelemben, akkor Olaszországban, az európai és ázsiai Törökországban a mi czukrunkat ki nem fogja szorítani semmiféle osztrák czukor a piaczokról, mert a megszokottság tényezője mellé, a melyet a kereskedelmi miniszter úr hatalmasnak mondott, még a közelség is járúl. mert hiszen oda közelebb vagyunk, mint Ausztria. Ennél fogva azt hiszem, a józan kereskedelmi politika nem az, hogy oda törekedjünk, hogy a magyar czukoripar nagy kedvezmény és jogtalan megadóztatás révén, két nagy világhatalommal, Franciaországgal és Németországgal a versenyért küzdjön az angol piaczokon, hanem az, hogy a nekünk kinálkozó piaczokat keleten és délen foglaljuk el, a hová jelentéktelen áldozatok árán, sőt áldozatok nélkül is exportálni tudjuk azon czukrot, a mely nálunk, mint fölösleges, elesik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, beszéljünk még erről. Ezen hátrányok mellett, a melyeket a magyar czukortermelés szempontjából felhoztam, azt kellene hinnünk, hogy a kormány valamely segítséggel járúl a magyar répatermelés és czukorfogyasztás elé. Épen megfordítva áll a dolog. Megteszik Magyarországon azt a bölcseséget, hogy nálunk csinálnak a magyar czukorra egy külön fogyasztási adót, olyat, a minő Ausztriában nincs. Nálunk tudniillik a zárt és nyilt városokban 3, illetve 6 forinttal egy külön fogyasztási adó létezik, a mely Ausztriában nem áll fenn. Természetes, hogy az elsősorban az illető városokban 3, illetve 6 krajczárral megdrágítja a kis mértékben való fogyasztást, a mi egy külön kiviteli prémium, azonkivül legnagyobb mértékben előmozdítja az ezen adó alól mentes osztrák czukornak becsempészését a mi városainkba, mert Ausztriában ez az adó nem lévén, természetes, hogy ha Ausztriából becsempészhet valaki egy ilyen adóval meg nem rótt czukrot, 3—6 krajczárral, a szerint, a mint nyilt vagy zárt városokról van szó, olcsóbb czukrot fogyaszt. És miután nekünk nincs önálló vámterületünk, nincs vámsorompónk, a határszélen füttyszóval megy ez a csempészet, és ha valaki nem félbolond, nem eszik magyar czukrot, hanem osztrák czukrot, mert az olcsóbb.

Ha valamit kellene sürgősen tenni, az elsősorban az volna, hogy ilyen extra fogyasztási adókkal ne terheljük meg a magyar czukrot, a melynek versenyképessége termelési és térviszonyok szempontjából az angol piaczczal szemben úgy is hátrányban van. Hogy azt a czukrot még hátrányosabb helyzetbe hozzuk, ennek csakugyan nincs értelme. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nézzük meg a kiviteli kérdést még egy szempontból, hogy tudniillik miként állunk Ausztriával szemben, és hogy mit fizetünk ezeken kivül még Ausztriának. A számítás ez: a termelés 1,250.000 métermázsa czukor 1896-ban Magyarországon. Ebből fogyasztásra kerül Magyarországon a pénzügyminiszter úr adatai szerint 475,000 métermázsa. Kivitelre került 327.000 métermázsa, tehát marad még mintegy 448.000 métermázsa czukor, a melyről miután termeltetett és készleteink csak nagyon keveset tesznek ki a szabad raktárakban, az a kérdés, hogy hova jutott? Ez a 448.000 métermázsa czukor nyers anyag lévén, raffinád czéljából átmegy Ausztriába. Igen ám, de hogy reális kalkulussal álljunk elő, méltóztatott hallani, hogy 225.000 métermázsa, illetve több visszakerül Ausztriából a mi piaczunkra, úgy, hogy nem marad több, mint 223,000 métermázsa olyan czukor, a mely Ausztriából megy ki külföldre, de magyar provenienczijáju. Tehát 225.000 métermázsát tesz ki az a czukor, melyet Magyarország termel, kivisz Ausztriába, ott finomítják és a prémiumot ők teszik zsebre, mert onnan megy ki, a mi röviden annyit jelent, hogy — azt pénzre átszamítva — legkevesebb 360.000 forint prémiumot tesznek zsebre az osztrák finomító gyárak évenkint olyan czukor után, a mely nem Ausztriában termett, hanem Magyarországon.

Tehát azt akartam bebizonyítani és ez az adat támogatja azt, hogy ezen prémium-rendszer mellett és a mi közgazdasági viszonyaink mellett nemcsak azon a téren károsít minket Ausztria,

Digitized by Google

a melyet eddig kimutattam, de károsodunk azon a téren is, hogy magyar területen termelt czukor után is Ausztria teszi zsebre a prémiumot.

Már most még egyet, t. ház! Bátor voltam felemlíteni annál a 2 forintos tételnél, hogy 1,400.000 forintig mehető összeg az, a melyet rajtunk adóként behajtanak. Tavaly azt mondták: igen, hogy elég volna $1^1/_2$ krajczár emelés is, mert a 640.000 forint abból is kijönne, de kénytelenek vagyunk 2 krajczárral felemelni az adót, mert a készletek, a melyek időközben a szabad forgalomba átmentek, olyan nagy összegeket tesznek ki, hogy az $1^1/_2$ krajczár mellett esetleg hiány maradna fenn. Most annyival kevésbbé szabad tehát azt a törvényt megszavazni a 2 forintos pénzügyi adótétel alapján, mert az a tavalyi érv ma már egy hajítófát sem ér. Tavaly még lehetett olyan czukor, a mely a törvény életbe lépte előtt átment a szabad forgalomba és nem volt ezzel a 2 forinttal megadóztatva; de ma már nem létezik, mert 1896. augusztus elsejétől minden czukorra kiterjedt a 2 forint adóemelés, ennélfogva ma már nincs a szabad forgalomban olyan czukor, a mely adómentes lenne. Ennélfogva ezen törvényt már ezen pénzügyi okokból sem szabad, sem lehet elfogadni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De beszéljünk arról, hogy előállanak a t. kormánypárt tagjai, közgaszdászai és politikusai: Uraim vigyázzanak, mert Magyarországot nagy szerencsétlenség éri, hogy ha ezt a törvényjavaslatot el nem fogadják. Megszünik a répatermelés, vége lesz a czukortermelésnek, tönkremegyünk, elveszítjük a piaczunkat.

Justh Gyula: Elveszítjük Bánffyt! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Hogy ezekkel a dolgokkal tisztában legyen minden ember, állapítsuk meg, hova mennyit viszszük ki. A mi kivitelünk így oszlik meg, az 1896-iki statisztikai árúforgalmi adatokat veszem: Nagy-Britanniába 3084 métermázsa ment ki Magyarországból, egy kilóval sem több; Olaszországba 184.153 métermázsa, via Trieszt; Romániába 75.000 métermázsa; európai Törökországba 48.000 métermázsa és ázsiai Törökországba 16.164 métermázsa: összesen 327.561 métermázsa.

Szükséges ezeket az adatokat tudni, hogy a ráijesztett kormánypárti képviselő urak meglássák, hogy milyen borzasztó vau-vau az, a mit az urak elé festettek, hogy megijedjenek tőle, és hogy mi igaz ebben a dologban.

Most már, hogy 1896-ról 1897-re milyen volt a kivitel, ezt ma még megállapítani képes nem vagyok, egyrészt azért, mert semmiféle kimutatást a javaslathoz e tekintetben nem csatoltak és az e tekintetben sokkal mostohább, mint a múlt évi javaslat volt, mert most a pénzügyminiszter úr az új képviselőház előtt még csak táblázatokkal tájékoztatni sem tartotta szükségesnek a képviselőket, mert tudja, hogy ezek kivülről is tudják, hogy miről van szó és nem a statisztikai adatokat keresik, hanem egészen mást. De annyit hallottam félfüllel is, nem is egészen hivatalosan, de jóakaratúlag, hogy állítólag 1896/97-re Fiumén keresztül 300.000 métermázsa czukor-exportunk lett volna Amerikába. Hogy ez a czukor-export magyar czukor-e, ezt persze sem a pénzügyminiszter úr, sem a kereskedelmi miniszter úr megmondani nem lenne képes, ha csak a szállítóleveleket be nem szerzi, mert azokból megtudhatja, de a vámösszeállításokból nem tudhatja meg. Nekem fel kell tennem, hogy a czukor osztrák czukor volt, melynek jövendőbeli versenyképességére nézve bizony semmitsem ér, mihelyt a differenciális vámok Amerikában életbe lépnek, vagyis ha a kivitt czukrot annyi vámmal fojtják, mint a mennyi a prémium, akkor nem lesz értelme, hogy mi Amerikába czukrot exportálni akarjunk.

De most állapítsuk meg az adatokat. Már elmondottam, hogy mennyi a termelés Magyarországon, és hová ment a kivitel, hogy micsoda borzasztó nagy katasztrófa érné Magyarországot, hogy ha e törvényjavaslat törvénynyé nem válnék. Méltóztatnak tudni, már egyszer említettem, hogy a pénzügyminiszter úr roppantúl szeret az ő pénzügyi tudományával számokkal dobálózni. Mikor szüksége van neki egy nagy numerusra, akkor azt mondja, hogy 160 ezer hold volt a répatermő terület, beszél 360 ezer métermázsa kivitelről; s mindebből egy szó sem való. Felhozta tavaly, hogy 360 ezer métermázsa kivitelünk van, a mi nem áll. Felhozta, sőt ma is repetálják, hogy 160 ezer hold van nálunk érdekelve a répatermelésnél és 80 ezer kataszteri holdon szünik meg a termelés ha ebből törvény nem lesz. Még az előadó úr is azt mondta. Mert, t. ház, miként áll a dolog. Tizenkétmillió ötszázezer métermázsa czukorról van szó. Ez tiszta dolog. A pénzügyminiszter úr itt is kerekszámokban beszél csak azért, hogy 500 ezerrel kikerekítse. Neki nem elég 12 millió 500 ezer, hanem 13 millió; most van 12 millió 500 ezer métermázsa répánk. Azt mondják, hogy ez 160 ezer holdon termett. Tavaly még csak 150 ezer holdon termett. Ha ez igaz volna, a tavalyiakat alkalmazva, akkor 80 métermázsa répatermelés esnék egy holdra. Hát ugyan nem tudja a pénzügyminiszter úr, az államtitkár úr, hogyha csak 80 métermázsa teremne egy holdon, egy embert sem fogna arra, hogy répát termeszszen. Legkevesebb 100 métermázsának kell azon az egy holdon teremni, hogy a befektetések kifizessék magukat. De mutasson nekem a pénzügyminiszter úr, vagy

Digitized by Google

államtitkár úr egy embert, a kinek egy holdon csak 80 métermázsa répája termett. Persze, hogy nagy hűhót csinálhassanak olykor, szükséges, hogy emelni lehessen a holdak számát abban az arányban redukálják a termést és azt mondják, hogy 160 ezer hold van répatermelés alatt. Az irlandi vezér úr térdet-fejet hajt és azt mondja: ez igaz. *(Derültség a szélső baloldalon.)* De ez nem így van, mert az 1,250.000 métermázsának megfelelő 12,500.000, csak 125.000 katasztrális holdat angazsál. Ennélfogva nem való az, hogy 160.000 katasztrális hold van Magyarországon érdekelve.

Azt mondja a miniszter úr, miután Magyarország annyit fogyaszt mint a mennyi a kivitele, tehát fél termelése megszűnik, vagyis ha 650.000 métermázsa kivitelünk megszűnik, 80.000 katasztrális hold földön a czukorrépatermelés. Egy betű sem igaz. Először nincs nekünk 650.000 métermázsa kivitelünk, hanem csak 327.000 métermázsa; másodszor van ugyan 700.000 métermázsa fogyasztás, de ebből csak 475.000 magyar czukor, a többi osztrák czukor. Már most a 80.000 katasztrális holdat 327.000 métermázsa czukorhoz hasonlítva, 32.000 katasztrális hold lehetne csak érdekelve a kivitelnél. Csináljuk meg ezeknek a jó finánczuraknak azt az örömöt, hogy számítsuk ki nekik, hogy minő borzasztó katasztrófa érné Magyarországot akkor, ha nekik volna igazuk. Állítsuk föl, hogy Jeruzsálem összedől, és 327.000 métermázsa kivitelből mi egy kilót sem fogunk kiszállítani, mi lesz a különbség? Az ő kalkulusuk szerint 40 ezer hold per 80 métermázsa, az enyém szerint 32.000 katasztrális hold per 100 métermázsa van érdekelve a kiviteli czukortermelésnél. Ha egy hold répatermelés az ő kalkulusuk szerint 80 métermázsa, mit kap ezért a gazda? Tudja az államtitkár úr és a pénzügyminiszter úr is, hogy Magyarországon in illo tempore, mielőtt a prémium felemeltetett, voltak forintos árak is. Az átlagos számítás az volt, hogy a czukortermelő szerződést kötött a gyárossal, mely szerint hat és fél krajczárt kapott a nyers czukor árának minden forintja után. Abban az időben 14 forint volt métermázsája a nyers czukornak, ez hat és fél krajczárral számítva ad 91 krajczár eredményt. De tessék megnézni, mi Magyarországon ma az átlagos czukorrépa-ár a kartellek és prémiumok után? Nem 91, hanem 75 kr. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Vegyük a plajbászt: 80 métermázsát számítva katasztrális holdanként per 75 krajczár, az 60 forint brutto haszon egy hold után. De elveszítjük az egész 60 forintot, ha nem fogunk répát termelni? Dehogy, hiszen ezen magyar földnek megvan az a jó tulajdonsága, hogy elbírja a búzát, zabot, kukoriczát, még az árpát is, különösen a sörárpát. Tehát 60 forintról van szó, a mit a czukorjövedelem bruttóképen 80 métermázsa után számíthat. Mert ki ne tudná, hogy Magyarországon a búza átlag holdanként 8 métermázsát hoz, ez csak 7 forintjával számítva 56 forintot tesz bruttó; lehet $7^1/_2$ métermázsa is, hanem évi átlagúl a statisztikai adatok szerint 8 métermázsát veszek, hiszen a kalkulus változhat és csak 7 forinttal véve fel ezt, ez ad 56 forintot, a minél a differenczia 4 forint holdanként. De hát mondjuk, hogy elveszítjük az egész répatermelést, ugyanazon számítás szerint 40 hold után háromszor négy, Budapesten 12, Magyarországon 120 forint. De a búza rezsije sokkal kisebb levén, semmi veszteség nem lehet. Ez volna az, a mit Magyarország elveszítene, ha az egész czukortermelést elveszítjük.

De mit nyerünk helyébe? Elsősorban — hogy többet ne mondjak — 640.000 forintot nem kell fizetni Ausztriának a 2 forintos adótételben, mert 640.000 forint az, a mit fogyasztási adó révén nyerünk, mert szerintük 640.000 forintot kell a prémiumra fizetnünk, de az én számításom szerint az 950 ezer forint. Ez 950.000 forint tiszta profit. Másodszor profitálunk, hogy nem fizetünk Ausztriának 360.000 forintot azért, hogy Bulgáriában a mi czukrunkat tönkretehesse, *(Úgy van! balfelől.)* harmadszor nem fizetünk 360.000 forint olyan prémiumot, a melyet Ausztria kap olyan czukorért, a mit Magyarország termel. *(Úgy van! balfelől.)* Így áll a dolog, ha Magyarország egész czukorkivitelét elveszíti.

De vajjon így áll-e a dolog? Hiszen kimutattam, hogy a mit mi a czukorprémium elejtésével elveszítünk, az semmi más nem lehet, mint az angol piacz elvesztése, mert Olaszországban, az európai és ázsiai Törökországban nem versenyezhet velünk sem a német, sem a franczia czukor, tehát elveszítünk 3084 métermázsát, a mit Angliába viszünk ki, ez 300 hold termése, vagyis összesen 1200 forint deficzit, a miről szó lehet, a mivel szemben megnyerjük a 640.000 forintot, megnyerjük az Ausztria iránt viselt minden terhet, és ha a javaslatból törvény nem lesz, megnyerjük azt is, hogy elveszítjük a Bánffy-kormányt. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Közgazdaságilag a konkluzum az, hogy nem kell semmiféle prémium. Ez közgazdaságilag helyes elv, és különösen Magyarországon Ausztriával szemben nem kell prémium és különösen nem kell külön fogyasztási adó. Ha pedig akarunk valamit cselekedni, úgy elsősorban viselje minden állam a saját terhét, megcselekedhetjük azon határozati javaslat elfogadásával, melyet Kossuth Ferencz t. képviselőtársam be-

Digitized by Google

nyújtott, melyet a magam részéről is ajánlok. *(Helyeslés balfelől.)*

De foglalkoznunk kell ennek a kérdésnek egyéb oldalaival is, t. ház. A közjogi részre már röviden utaltam. Honnan veszi magának a t. miniszter úr azt a furcsa parlamenti szokást, hogy akkor, midőn a legkomolyabb közjogi aggodalmak merülnek fel az iránt, hogy Ausztriában ebből augusztus 1-éig nem lehet törvény, midőn ki van mutatva, hogy az a 14. §., a mely a végrehajtást császári patentális úton lehetővé tenné, alkotmányjogi aggályokban ütközik, és különben is, ha életbeléptettetnék is a 14. §. segélyével, nyilvánvaló, hogy négy hét múlva a mostani kormány a verifikációt a mostani parlamenttől egyáltalán nem nyerhetné meg, különösen nem a mai viszonyok közt és nem ily alkotmány elleni vétségre: akkor nem értem, miért akarják erőszakolni, hogy Magyarország mutassa meg, hogy tud törvényt csinálni saját kárára oly javaslatból, mely Ausztriában, noha az ő előnyére válik, még életbe sem léptethető. *(Úgy van! Tetszés balfelől.)*

Nem szeretek Ausztria belviszonyaival foglalkozni, nincs is hozzá jogom. De a köztünk fennálló szoros szövetségi viszonynál fogva közelről érdekel bennünket, hogy mennyire szabad áldozatokat hoznunk a mostani osztrák viszonyok közt. Nem szabad ezt a nemzet jogtalan megterheltetésével tenni soha, de most, midőn látjuk, hogy Egerben hetvenkét reichsrathi képviselő felvonúl a fekete-vörös és aranyszinű zászló alatt, midőn halljuk a »Wacht am Rhein«-t és a nagy Germania elveit hangoztatni a Schönerer zászlója alatt, akkor ez óva intő példa a magyar törvényhozás számára, hogy szabad-e, lehet-e nekünk áldozatokat hoznunk oly nép számára, a mely lehetséges, hogy máról holnapra a mi vérünk és verejtékünk árán meghozott áldozatokat egy oly nagyhatalom táborába viszi, a mely nekünk talán nem is szövetségesünk, hanem ellenségünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bármikép álljon a dolog, fontos, hogy e körülmények megmérlegeltessenek. Nem hiszem, hogy akkor, midőn közgazdasági és pénzügyi okok nem helyeslik, legyen Magyarország előtt bármi ok arra, hogy őt súlyosan érintő áldozatokkal Ausztria érdekeit szolgálja akkor, midőn az saját közjogi rendszerét dúlja fel és ott nem alkotmányosan, hanem rendelettel léptettetik életbe egy oly törvény, mely nem reánk, hanem csak ő rájuk nézve előnyös.

De, t. ház, befejezéséhez közeledem beszédemnek és itt röviden meg kell emlékeznem saját viszonyainkról.

Ha politikai, pénzügyi és közgazdasági okok nem ösztönöznének is e javaslat visszautasítására, saját belügyi heyzetünk lehetetlenné tenné, hogy ezen kormány számára, melyet az a többség támogat, bármit is megszavazzunk. Azon választási campagne után, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* melyen keresztül estünk, a hol a törvénytelenség ülte orgiáit, ott nincs kimélet és kegyelet azon elv érdekében, hogy minden tőlünk telhető eszközzel igyekezzünk megvédelmezni Magyarország parlamentjének azt a reputációját, mely bennünket arra oktat, hogy mi törvényjavaslatokat és törvényes institucziókat csak oly kormány által javasolva támogathatunk, ha az hazafias meggyőződésünkkel megegyezik, a mely törvényes alapon gyüjtötte maga köré azt a többséget, a mely őt támogatja. *(Úgy van! a szélső baloldaln.)*

Midőn azonban, t. ház, láttunk választásokat, a hol előfordúlt Magyarország egyik nevezetes és jelentékeny városában az, hogy ott, a hol évtizedek óta ősiktől öröklött igaz hűséggel ragaszkodtak a függetlenségi zászlóhoz, a hol volt egy képviselő, a kinek szégénységénél csak becsületessége és hazafisága lehetett nagyobb, ki tisztességgel és becsülettel szolgálta elveit és választókerületét: ott végig vittek egy választást, a hol, t. képviselőház, pénzügyi közegek egész csomó korcsmárost megfosztottak a kenyérkeresettől, azért, hogy egy miniszter mandátumát támogassák, a hol a közigazgatási hatóságok megtették, hogy bizonyítványokat állítottak ki ellene, melyek nem feleltek meg a valóságnak; a hol megtörtént az, t. képviselőház, hogy patikát kaptak emberek más városokban, csak azért, mert ott kormánypárti jelöltre szavaztak, a hol az addig fennállott, három patika képes volt megakadályozni a negyediknek felállítását a választásig, de a választás után felállították a negyediket is, csak azért, hogy az egyik kormánypárti patikárus családjának adományozhassák. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ott, t. képviselőház, — azt mindenki tudja, hogy az egri választásról beszélek — a hol előfordúlhatott az, hogy egy könyvkereskedő, a ki az utolsó pillanatig Szederkényi Nándor zászlója mellett küzdött, az utolsó pillanatban leszavazott a miniszterjelöltre; zászlótartója volt a pártnak. Az az ember ott közmegvetés tárgyává lett Egerben, kénytelen volt a könyvkereskedését becsukni. Méltóztatik tudni, hogy mi lett belőle, a kinek talán két iskolája volt? Pénzügyi számtiszt; mellőztek miatta más, szorgalmas tisztviselőket. *(Mozgás jobbfelől.)* Itt van a kezemben az irás. És, t. képviselőház, azt kivánják tőlünk, hogy ilyen törvénytelen előzmények után megszavazzuk épen a pénzügyminiszter úr javaslatait, kinek bár személye iránt nagy tisztelettel viseltetem és mélyen sajnálom, hogy személyét

Digitized by Google

ily machinációkra odaadta; én bármiféle ilyen javaslatot, a mely tőle származik, addig, míg ilyen mandátummal ül itt a házban, tőle el nem fogadok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, a fenyegetéseknek nincsen vége. Önök visszaható erővel akarják a törvényt felruházni, mert hát ez is valami. Hát tegyék meg! Méltó lesz a mostani többséghez és azon eszközökhöz, a melylyekkel ezen többség összetoboroztatott. Méltóztassék megtenni! Hadd maradjon egy emlékköve ennek a törvényhozásnak arra, hogy itt arra is képesek voltak, hogy visszaható erővel ruházzanak fel pénzügyi törvényt. *(Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)* De ne feledjék, hogy ennek két konzequenciája van: az egyik, hogy önöknek egy új szakaszt kell ehhez a törvényjavaslathoz komponálni. *(Derültség balfelől.)* Ez az egyik. Mi meg fogjuk köszönni, de hogy önök megköszönik-e, az más kérdés. *(Mozgás jobbfelől.)* A második dolog az: Jegyezze meg magának minden képviselő és minden pénzügyminiszter, hogy visszaható erővel felruházhatják azt a törvényt, de ha 1897. julius 31-ikén egy törvény megszünt, én augusztus elsején négy forinttal olcsóbban fogom azt a czukrot vásárolni, akár tetszik a pénzügyminiszternek, akár nem, egész odáig, míg az új törvényt meg nem alkották; lesz rá gondunk, hogy a magyar kereskedőknek elég ideje legyen a visszaható erőre való tekintet nélkül, az intervallum alatt legalább egy esztendőre való czukrot bevásárolni. *(Élénk tetszés balfelől.)*

De látom, pour parler-k folynak. Látom, hogy egy elkeseredett harcz folyik. Tanácskozzanak önök, t. képviselő urak, de egyet emlékezet okáért jegyezzenek meg.

Önök azzal vádolnak bennünket, hogy mi obstrukcziót csinálunk. Teljesítettem, azt hiszem, becsülettel és őszinteséggel feladatomat; senkise lehet, ki az obstrukczió vádját szemem közé joggal vághassa. De mondjuk, hogy obstruálunk. Emlékezet okáért, t. ház, jó lesz a történelemből is meríteni: a magyar obstrukczió még mindig diadalommal végződött; kérdezzék meg Tisza Kálmánt, ő aktive és passzive tudja, hogy igaz az, a mit én mondok. *(Derültség. Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Az első obstrukcziót ő csinálta, a másodikat ő szenvedte. *(Tetszés balfelől.)* De, t. ház, itt volt a Szapáry-féle obstrukczió, a véderő-vita.

Igazam van-e, hogy Magyarországon, a hány obstrukczió volt még idáig, nem kellett hozzá más, mint egy kisded csoportnak olyan nemes, olyan lelkes elhatározása, mindig biztos eredménynyel végződött, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* úgy végződött az 1872-iki; így végződött a véderő-vitai, így végződött a közigazgatási-vitai, ez is így fog végződni, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* akár mit csinálnak önök, t. ház. És egy eredménye már mostan is van, ha igaz, hogy obstrukczió, de mondom, hogy nem az.

T. ház! A nagy harczokban, a strategiai feladatok legnagyobbika, az ellenség ágyúinak elhallgattatása. *(Derültség balfelől.)* Nos, t. ház, az önök ágyúi ugyan be vannak szegezve. *(Derültség és tetszés balfelől.)* Soha, t. ház, ilyen diadal, a melyre ellenzék annyira büszke lehetne, mint a mienk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy lelkes csapat elhatározásában eléri azt, hogy a választások után megfogyva, vezér nélkül érkezve be, egy óriási majoritás a törpehallgatás muzsájában, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* úgy áll előttünk vesztegelve, hangtalanúl. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert vagy nem tudnak, vagy nem mernek, vagy nem szabad beszélniök. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés balfelől. Mozgás a jobboldalon.)*

Mezei Mór: Vagy nem akarnak! *(Úgy van! jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Hát mindegy, akármelyiket válaszszák, de, t. ház, a mi diadalunk nem kétséges, mert látom a tanácskozásokat, látom a pszeudó-szent-lelkeket, a végzett miniszterek személyében. Szegény az az ördög, a kinek Belzebub a tanácsadója, *(Derültség és tetszés balfelől.)* én nagy lelki örömmel nézem, t. ház, hogy melyik viszi el előbb a másikat, *(Derültség és tetszés balfelől.)* de hogy a kettő egymást elviszi, az bizonyos. *(Élénk tetszés balfelől.)* Hogy ezt a proczesszust a magam részéről teljes lélekkel és erővel elősegítsem, nem fogadom el a törvényjavaslatot, hanem elfogadom Kossuth Ferencz t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, az idő előrehaladottsága folytán a tárgyalás további folytatását, a jövő ülésre méltóztatik halasztani. *(Helyeslés.)* S ezzel áttérhetünk a kérvényekre és interpellácziókra.

Előbb azonban öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom. Miután több oldalról azt a kérést intézték hozzám, hogy tekintettel az idő előrehaladottságára, a kérvényeket a mai nap napirendjéről levegyük és a jövő szombati ülésre halaszszuk: azt hiszem, a t. háznak ez ellen kifogása nincs és áttérhetünk az interpellácziókra.

Olay Lajos: T. ház! Én a magam részéről is nagyon szivesen beleegyezem, hogy a kérvények tárgyalása a jövő szombati ülésre halasztassék, de van egy kérésem az igen tisztelt elnök úrhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

A háznak ugyanis határozata van arra, hogy a kérvények tárgyalása 12 órakor kezdődik. Én tehát kérem, hogy a kérvények tárgyalása jövőre 12 órára tűzessék ki.

Elnök: Méltóztassék azt esetről-esetre a körülményekre bízni a kérvények sokasága és fontossága szerint.

Justh Gyula: Bocsánatot kérek, a háznak határozata van erre.

Molnár Antal: Hol van az a határozat?

Justh Gyula: Fel fogom olvasni s nagyon sajnálom, hogy a t. jegyző úr nem tudja ezt. *(Zaj.)* Méltóztassék csak egy perczig türelemmel lenni. Én azt hiszem, hogy úgy a ház elnökének, valamint a ház jegyzőjének is ismernie kellene a ház határozatait és igyekezniök kellene azoknak érvényt szerezni.

A most folyó országgyűlés negyedik ülésén a következő határozatot hozta a ház *(olvassa)*: »A kérvények tárgyalása a szombati üléseken déli 12 órakor fogja kezdetét venni«. Tehát tökéletesen igaza volt Olay Lajos t. képviselőtársamnak, mikor azt mondta, hogy mindenkor 12 órakor lesz a kérvényeknek tárgyalása megkezdendő.

Ezt a határozatot nem lehet csak úgy inczidentaliter megváltoztatni; nem lehet megváltoztatni ahhoz képest, hogy mennyi a kérvényeknek a száma, hanem ez a határozat köti a háznak minden tagját, köti az elnököt és köti Molnár Antal t. jegyző urat is, a kinek igen ajánlom a figyelmébe, hogy jövőben méltóztassék, mint jegyzőnek nagyobb figyelemben részesíteni a ház határozatait. Különben nem szükséges most újabban kimondani, hogy szombaton 12 órakor veszszük tanácskozás alá a kérvényeket, mert erre nézve a háznak határozata van és attól eltérni, a míg az érvényben van — nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, de én azt hiszem, hogy a ház egyik határozatát a dolog természeténél fogva a másik ülésen megváltoztathatja újabb határozatával. Különben is a múlt ülésen előlegesen meg lett mondva, pedig akkor igen sok kérvény volt, sőt bejelentett miniszteri válaszok és interpellácziók is voltak és a ház megnyugodott abban, hogy a kérvények egy órakor vétessenek tárgyalás alá.

Justh Gyula: Engedelmet kérek, erre nincs határozat, tessék nekem megmutatni a határozatot!

Elnök: Most egy hete történt. Én azt hiszem, e fölött a vita ma talán egészen tárgytalan, tekintettel arra, hogy már fél kettő, tehát ma 12 órakor semmiesetre sem tárgyalhatjuk már a kérvényeket. Mivel pedig ma a kérvények tárgyalásától a ház egyáltalában el kiván tekinteni, kérem a t. képviselő urat, legyen szives interpellácziójá előadni.

Olay Lajos: T. képviselőház! Örömmel tapasztaltuk, hogy Magyarországon a közművelődés és tanultság tekintetében a földmivelő polgárság igen előrehaladott állapotban van. Annyira büszkék lehetünk a mi földmivelő polgáraink műveltségére, hogy azt bátran szembeállíthatjuk Európa bármely államának földmivelő polgáraival, még a művelt Franczia országéval is.

Hogy Magyarországon a polgárok ennyire tanúltak, ennyire műveltek, nagyrészben ugyan az iskoláknak, de e mellett azon számos egyleteknek köszönhetjük, m lyek nap nap után a városokban és községekben folyton alakúlnak.

Egy nemzeti kormánynak, mely ismeri feladatát és tudja, mi az ország valódi érdeke, kötelessége mindent elkövetni abban az irányban, hogy ezek az egyletek minél inkább szaporodjanak. Csak az a kormány nem kivánja ezen egyletek szaporodását, a mely maig semmi mást nem ismer, csak a hatalmi érdeket. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez az a kormány, a mely jelenleg kormányoz, a mely minden kérdést hatalmi érdekből, az önkény érdekéből ítéli meg *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s miután látja, hogy a vidéken kormánypárti egyletek nem alakúlnak, és alig is van rá példa, hogy vidéken kormánypárti egyletet felállítani lehet, daczára annak, hogy az egyletek alapításának Magyarországon ilyen fontos missziója van, a függetlenségi egyletek ennek a hatalmi érdekekből intézkedő kormánynak nem tetszenek. Most tehát mindent elkövetnek az irányban, hogy a függetlenségi egyletek ilyen sűrűen ne szaporodjanak. Mit tesz a kormány? Van itt Magyarországban egy formuláré még boldogúlt Irányi Dániel idejéből, a melyek alapján százával, mondhatnám ezer egylet alakúlt. Ezen formuláré alapján minden egyletet, minden előző magyar kormány megerősített. A jelenlegi kormány már itt is keres kibúvót és az egyletek alapszabályait egymásután visszautasítja.

Mivel pedig önök ezt talán nem fogják megengedni, mert hiszen meg vagyok róla győződve, hogy ott a túloldalon is vannak hazafiak, meg fogok egy párat nevezni. Ilyen Újvidék városának, ilyen Pestmegye több községének, ilyen Székely-Keresztúrnak és Isten tudja még hány községnek egylete, a melyeknek alapszabályait a belügyminiszter úr visszautasította és nem erősítette meg.

És mit gondolnak, mivel indokolja a belügyminiszter úr ezen igazán hazafiatlan határozatát? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A függetlenségi egyletek közönségesen pártczélból

Digitized by Google

is, vagyis azért alakúlnak, hogy a függetlenségi eszméknek terjesztői és fentartói legyenek. De kizárja-e ez azt, hogy az az egylet még a közgazdasági és közművelődési czélokat is előmozdítsa.

Azt hiszem, hogy ez egyleteknek tulajdonképeni hivatása, legszentebb kötelessége, hogy a politikai czélok mellett a közművelődést, a közgazdaságot is előmozdítsák. És mit mond a belügyminiszter? Azt, hogy valamely egyletnek csak egy czélból lehet megalakúlni: vagy politikai, vagy közművelődési vagy közgazdasági czélból. Ha már a kormány ily eszközökre is szorúl, hogy hatalmát még jobban megerősítse: ezt a kormányt kell, hogy sajnáljam, mert ha ez a kormány csakugyan magyar kormány, nekem is közöm van hozzá és én szégyellem magamat, hogy Magyarországon ily kormány is létezhetik, a mely képes arra, hogy hatalmi érdekét még jobban megvédje, a legszentebb czélt megsemmisítse, megölje, hogy most már oda terjeszti ki hatalmát, hogy még az egyletek is tetszésük szerint ne keletkezhessenek. Ily körülmények közt nekem kötelességemmé vált, hogy megkérdezzem a belügyminiszter úrtól, hogy mivel képes ő ezen eljárását indokolni, ugyanazért bátor vagyok a következő interpellácziót előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)*

»Interpelláczió a belügyminiszterhez.

1. Mondja meg a miniszter úr, igaz-e, hogy az országban egész a Bánffy-kormány megalakulásáig számos függetlenségi egylet alakúlt?

2. Igaz-e, hogy ezen egyletek alapszabályai legnagyobb, részben a politikai mellett, a közgazdasági és közművelődési czélok előmozditását is magukban foglalják?

3. Igaz-e, hogy ilyen tartalmú alapszabályok a jelen kormány megalakulásáig a belügyminiszteri jóváhagyással ellátattak?

4. Igaz-e, hogy a jelen belügyi kormány az újonnan alakúlt függetlenségi köröknek alapszabályait jóvá nem hagyja azon indokból, hogy az egyleteknek csak egy czélra, vagy politikai, vagy közgazdasági, vagy közművelődésire lehet alakúlni?

5. Mivel tudja ezen eljárását a belügyminiszter úr igazolni?« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni az interpelláczió felolvasását? *(Nem!)*

Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszter úrnak.

Még egy interpellácziója van a t. képviselő úrnak.

Olay Lajos: T. ház! Készségesen elismerem, hogy ma a munkáskérdéshez nagyon nehéz hozzászólani; készségesen elismerem, hogy a munkásoknak mai fellépése igen sok irányban veszélyes magára az államra. Mikor tehát én most felszólalók, ki kell jelentenem, hogy sem azon lelketlen izgatók, sem azon szerencsétlen félrevezetett munkások érdekében nem szólalok fel, hanem a tisztességes magyar munkások érdekében. *(Halljuk! Halljuk!)* Több levelet kaptam, melyek azt igazolják, hogy a vasúti vállalatoknál, a vizi munkálatoknál, szóval a vállalkozásoknál mindenütt külföldi munkásokat százával, mondhatnám ezrivel alkalmaznak s ezen külföldi munkások által a jóravaló magyar tisztességes munkások keresete veszélyeztetve van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. polgártársak! *(Derültség a jobboldalon.)* Én nem szégyenlem magamat, ha engem valaki polgártársnak hív, mert szerintem minden ember Magyarországon polgártárs. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én tehát helyes kifejezést használtam, önök pedig ezt szégyenlik. Ez önökre vall! Önök nem tartják magukat polgártársaknak, csak akkor, mikor önökre szavaznak. Szégyeljék magukat! *(Nagy zaj.)* Én büszkén mondom magamat polgártársnak, önökkel szemben is. *(Zaj.)*

Gajári Ödön: Ne csináljon erényt a nyelvbotlásból!

Olay Lajos: Nagyon nevettek az urak, én tehát megmondtam a magamét.

Én nem akarom, hogy felszólalásom a kormányt a tévútra vezetett munkások és izgatók elleni eljárásában megakadályozza. Ennek ismételve adok kifejezést s ezért csak arra kérem, legyen szives figyelmét odafordítani, hogy, a hol csakugyan a tisztességes magyar munkások érdeke van veszélyeztetve, a vasútépítkezéseknél, a vizműépítkezéseknél, akár szerződések, akár más kormányintézkedések útján megakadályozza azt, hogy a külföldi munkások által a magyar munkások a munkától megfosztassanak.

Ugyanazért a következő interpellácziót vagyok bátor intézni a t. miniszterhez.

»1. Tudja-e a kormány, hogy a vasutak kiépítése, úgy más vállalatoknál a magyar munkások rovására és megkárosításával külföldi munkások ezrével alkalmaztatnak?

2. Szándékozik-e intézkedni, hogy ezen visszás helyzeten segítve legyen?« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Olay Lajos képviselő úrnak interpellácziója ki fog adatni úgy-e bár a miniszterelnök úrnak?

Olay Lajos: A kormánynak!

Elnök: De feleletet a miniszterelnök úrtól kíván?

Digitized by Google

Olay Lajos: Igen.

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök úrnak.

A jövő ülésre méltóztattak megállapodni abban, hogy hétfőn a szokott időben tartassék. A napirendre nézve már intézkedett a ház, hogy az a czukoradóról szóló javaslat tárgyalásának folytatása lesz.

Ezzel az ülés napirendje ki lévén merítve, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

141. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 19-én, hétfőn,

Berzeviczy Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, az ellene felszólalókat Lakatos Miklós jegyző urak jegyzik.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a julius hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Nincs észrevétel? Észrevétel nem forogván fenn, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a t. háznak az állami tanítók országos egyesületének Gajári Ödön képviselő által beadott kérvényét az állami tanítók anyagi helyzetének javítása iránt; továbbá Tóth Pál volt 48-as honvéd-hadnagynak Lakatos Miklós képviselő által beadott kérvényét segély, illetve nyugdíjban való részesítése iránt.

Mindkét kérvény tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak. Következik a napirend értelmében a czukoradóról szóló törvényjavaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása.

Molnár Antal jegyző: Lukács László pénzügyminiszter!

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ama rövid nyilatkozat után, a melylyel mindjárt az első ülésén ennek a tárgyalásnak igyekeztem a törvényjavaslat ellen közjogi szempontkól felhozott aggályokat eloszlatni, nem tartottam szükségesnek résztvenni a vitában, azon oknál fogva, mert abban a véleményben voltam, hogy úgy, mint más hasonló fontosságú törvényjavaslatoknál történni szokott, elegendő, ha a kormány a vita végén nyilatkozik: mert még mindig elégséges módjuk és alkalmuk van a t. képviselő uraknak a kormány nyilatkozatára, esetleg a részletes tárgyalás folyamán megtenni észrevételeiket. Miután azonban ez a vita egészen abnormis mérveket öltött, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Miért?)* és így bizonytalanná vált az időpont, a melyben az befejezhető lesz: ennélfogva kötelességemnek tartom foglalkozni azokkal a kifogásokkal, a melyek a törvényjavaslat ellen felhozattak.

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy a téves állításoknak, a hamis adatoknak, a logikai falzumoknak és köztudomású tények elcsavarásának oly óriási apparátusával talán egyetlenegy törvényjavaslat ellen sem indítottak háborút, mint épen az előttünk fekvő törvényjavaslat ellen. *(Úgy van! jobbfelől.)* És épen azért, t. képviselőház, kétszeresen indokolt rám nézve, hogy foglalkozzam ezekkel a kifogásokkal és vádakkal és pedig annál inkább, mert a t. képviselő urak annyiszor ismételtek bizonyos dolgokat, hogy elhitték ők maguk is és igyekeztek másokkal is elhitetni, hogy a mit annyiszor ismételtek, az tiszta igazság, a melyet megczáfolni nem lehet. *(Halljuk! Halljuk!)*

A midőn, t. ház, arra vállalkozom, hogy

Digitized by Google

ezen kifogásokkal foglalkozom, azt hiszem, nem járnék el helyesen, ha minden egyes szónok beszédével külön akarnék foglalkozni; nagyon sokáig kellene a t. képviselőház becses türelmét igénybe venni és azt hiszem, ez azért is felesleges, mert hiszen a t. képviselő urak nem méltóztattak mindnyájan új dolgokat mondani: igen sok volt az ismétlés, a mire, azt hiszem, egyszer is elegendő a megjegyzést megtenni. *(Halljuk!)* Helyesebb lesz tehát, ha azt az eljárást követem, hogy csoportosítom a törvényjavaslat ellen felhozott argumentumokat; bizonyos kérdéseket állítok fel magamnak, a melyekre adandó választól a törvényjavaslat sorsa függ, és midőn ezen kérdésekre igyekszem a választ megadni, akkor egyszersmind reflektálok azokra a fontosabbaknak látszó észrevételekre is, a melyek a törvényjavaslat ellen felhozattak.

Mielőtt erre áttérnék, engedje meg a t. képviselőház, hogy egy vád ellen védekezzem, a melyet Eötvös Károly képviselő úr, Horánszky Nándor képviselő úr és mások is felhoztak, a kik azt állították, hogy a kormány nem teljesítette kötelességét, midőn a törvényjavaslatot beterjesztette, mert nem állanak rendelkezésre azon statisztikai adatok, a melyek szükségesek arra, hogy egy ilyen törvényjavaslat fontossága, érdeme megbirálható legyen. Igyekezni fogok kimutatni, t. ház, hogy ez a vád alappal nem bir. A múlt évben, midőn az 1896. évi XIX. törvényczikk alapját képező törvényjavaslat beterjesztetett, a kormány ezzel kapcsolatosan egy kis statisztikai kimutatást csatolt a javaslathoz, a melyben az erre vonatkozó összes főbb adatok össze voltak gyűjtve és mi történt, t. ház? Az, hogy mindazok a képviselő urak, a kik ezzel a javaslattal foglalkoztak, homlokegyenest ellenkezőt olvastak ki abból a táblázatból, a mi abban foglaltatott. Hát igen biztató előzmény után ez alkalommal nem tartottam indokoltnak egy statisztikai táblázatot csatolni a törvényjavaslathoz, a melyben különben sem mondhattam volna újat, vagy sokkal különbözőb dolgot, mint a mit már a múlt évi törvényjavaslat mellékletében kimutattam.

De, t. ház, ez nem azt jelenti, hogy azért a képviselő uraknak nem állott volna rendelkezésükre a szükséges statisztikai materiále. Méltóztatnak tudni, hogy minden esztendőben a költségvetéssel egyidejűleg, vagy nem sokára a költségvetés beterjesztése után egy terjedelmes füzet osztatik ki a képviselő urak között, a mely magában foglalja a fogyasztási adókra vonatkozó statisztikai anyagot. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez a füzet az utolsó alkalommal is kellő időben rendelkezésre bocsáttatott és magában foglalta az 1894/95-iki campagnenak eredményeit. A legközelebbi füzet csak ez év őszén bocsátható közre, mert az adatok teljesen csakis augusztusban érkeznek be a miniszteriumhoz; egy bizonyos időre pedig van szükség, hogy ezek összeállíttassanak és kidolgoztassanak. Ennek következtében, hogy a nyilvánosság minél előbb birtokába jusson a szükséges statisztikai adatoknak, erre való tekintettel az az intézkedés történt a folyó év elejétől kezdve, hogy most már minden hónapban a hivatalos lapban úgy itt, mint Ausztriában közrebocsáttatnak a statisztikai adatok úgy, hogy mindenki, a ki azokkal foglalkozni akar, a legrövidebb idő alatt hozzájuthat az adatokhoz és pedig közre tétetnek az adatok úgy, hogy például a május havi adatok már julius 5-én megjelennek és így minden hónapról a legközelebbi hónap elején rendelkezésre áll az összes statisztikai adat. Azt hiszem tehát, t. ház, bátran állíthatom, hogy a statisztikai adatok tekintetében nincsen Európában állam, a melyben ezek oly gyorsan bocsáttatnának a közönség rendelkezésére, mint a hogy az nálunk történik. Csakhogy, t. képviselőház, nem elégséges az, hogy az adatok meglegyenek; szükséges, hogy azokkal a képviselő urak foglalkozzanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeket, t. ház, megjegyezvén, még csak azt kívánom kijelenteni, hogy én teljesen az objektiv vita terén kívánok maradni és azért az olyan személyes természetű invektivákra, mint a minő volt például Polónyi Géza t. képviselő úrnak tegnapi beszéde ellenem, reflektálni egyáltalában nem fogok. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Miért? Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Áttérve, t. ház, magára a meritumra, az első kérdés az, hogy szükséges-e az az intézkedés, a mely a jelen törvényjavaslatban ajánltatik. Ez több kérdéssel áll kapcsolatban, a melyekre választ kell adnom. Meg kell adnunk a választ arra, hogy bir-e fontossággal nálunk gazdasági szempontból a répatermelés, bir-e fontossággal a czukoripar? Vajjon van-e nálunk túltermelés czukorban vagy nincs? Indokolva van e, hogy a prémium által exportunkat elősegítsük, vagy nincs indokolva? Vajjon Ausztriának van-e nagyobb szüksége prémiumra vagy Magyarországnak, és van-e oly mennyiség nálunk, melyet egyáltalán az export-prémiummal ki kellene az országból szorítani?

A mi az első kérdést illeti, hogy mily fontossággal bír nálunk a répatermelés és a czukoripar: erre úgy az előadó úr, valamint az ez oldalról felszólalt képviselő urak sok fontos adatot említettek fel, úgy, hogy nekem nem marad más feladatom, mint hogy ezeket az adatokat némileg kiegészítsem.

E tekintetben, t. ház, csak röviden kívánom megemlíteni, hogy nálunk a répatermelésre

Digitized by Google

használt terület rendkivül gyorsan emelkedett. Míg az 1889—90. évi campagneban az egész terület, mely répatermelésre használtatott, 86.000 magyar hold volt, addig hat évvel később, vagyis az 1895—96. évi campagneban 184.000 magyar holdra emelkedett fel.

Miután pedig, t. ház, köztudomású dolog, hogy a répaterület rendes körülmények közt körülbelül 10—15, vagy legfelebb 20%-át képezi a gazdasági területnek valamely gazdaságban, és miután kétségtelen, hogy a répatermelés eredménye, annak hozama és jövedelmezősége elsősorban befolyással bír az egész gazdaságnak jövedelmére, nagyon természetes, hogy itt lehet mondani, hogy Magyarországon körülbelül 1,200.000—1,300.000 magyar hold az a terület, a mely a répatermelés sorsa és eredménye által közvetlenül érdekelve van, *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* úgy, hogy tévedés, vagy félreértés az, ha a t. képviselő urak a felett gúnyolódnak, hogy egyik vagy másik vármegye az ő előterjesztésében arra hivatkozik, hogy a vármegye területén 100—120 ezer hold az, a mely a répatermelés által érdekelve van, mert ez, t. ház, a tényeknek és a valóságnak megfelel.

T. ház! A mi a termelt répamennyiséget illeti, ez ép oly gyorsan, sőt talán gyorsabban emelkedett, mint a terület, a mi az intenziv kultura fejlődését mutatja. Ugyanazon cziklusban, vagyis az 1889—90-iki campagneban a répamennyiség 5,806.000 métermázsa, az 1895—96-iki campagneban kerekszámban 13 millió métermázsára tehető. Tehát az emelkedés rendkivül nagy.

A munkások, a kik alkalmazva vannak a répatermelés körül és a gyárakban, bátran tehetők 200.000-re, a Magyarországon termelt czukor értéke a legolcsóbb számítás szerint 20 millió forintot reprezentál; a Magyarországból exportált czukor értéke szintén, a legkisebb számítás szerint 10,700.000 forintot képvisel; a magyar államkincstár pedig a termelési adónál érdekelve van évenként hat millió forint erejéig.

Ezeket az adatokat csak azért említettem fel, hogy konstatáljam azt a fontosságot, melylyel Magyarországon a répatermelés és czukorgyártás bír. Oly fontosság ez, t. ház, a melyről nem lehet olyan szuverén megvetéssel beszélni, mint a hogy a képviselő urak beszélni jónak látták.

Az a kérdés már most, t. ház, hogy van-e nálunk túlprodukczió a czukorban? Még azok a képviselő urak is, a kiket a nemzetgazdasági tudomány sem vezetett odáig, hogy a gyáripart teljesen perhorreskálják és megsemmisíteni akarják, a kik elismerik is a czukoripar fontosságát, még azok is kétségbe vonják azt, hogy Magyarországon a prémiumrendszerre szükség van, mert felfogásuk szerint nekünk túltermelésünk nincs, az a csekély mennyiség, a mennyivel többet termelünk a saját szükségletünknél, nagyon könnyen abszorbeálható a fogyasztás emelése által. Vizsgáljuk meg ezt a kérdést, hogy miképen állunk ezzel a dologgal? A t. képviselő urak a legkomplikáltabb és mondhatom a legkalandosabb számítások révén arra az eredményre jutottak, hogy körülbelül 200.000 — Polónyi képviselő úr szerint 300.000, mások szerint 180.000 — métermázsának mondható az a mennyiség, mely Magyarországon a mi konzumunkon felül termeltetik, a melynek kivitelérőt tehát gondoskodnunk kell. Ámde itt egy számítási hiba csuszott be a dologba, a mi onnan származik, hogy a t. képviselő urak félreértették a magyar statisztikai hivatal számadatait. Mert mindazt a mennyiséget, mely Ausztriából mint import van kimutatva, olyannak tekintették, a melynek rendeltetése az, hogy itt az országban maradjon, holott a legnagyobb része mint tranzitó-árú nem marad itt az országban, hanem itt csak keresztül megy. Azért jutottak a t. képviselő urak, összezavarva az osztrák behozatalt a magyar kivitellel, arra az eredményre, hogy nekünk nincs több czukrunk a saját konzumunkon felül, mint csak 180.000 métermázsa.

Én egyszerüen nagyon világos számítást fogok megkisérelni annak kimutatására, hogy van-e túltermelésünk, és hogy ez a túlterhelés mennyit tesz. Kiindulok abból a tételből, melyet a t. képviselő urak maguk állítottak fel és elfogadtak, hogy t. i. a személyenként való fogyasztás négy kilogrammot tesz. Én ezt a mennyiséget megsokszorozom a népesség számával és akkor kiderül, hogy a magyar konzumképesség 720.000 métermázsa és nem több.

Már most nem méltóztatnak talán kétségbe vonni azt, hogy azok a hivatalos adatok, a melyek a termelés mennyiségét mutatják a magyarországi gyárakban, szintén hitelességgel birnak és hitelesen konstatálható, hogy mennyi termeltetik Magyarországon. Ezek az adatok azt mutatják, hogy 1,500.000—1,600.000 métermázsa körül van a legutóbbi campagne-ban a magyarországi czukorgyárak termelése. Ha már most ebből a mennyiségből levonjuk a 720.000 métermázsát, a melyet Magyarországon el tudunk fogyasztani, kiderül, hogy körülbelül 800.000 métermázsa olyan czukor van, a melyet nem vagyunk képesek itt benn elfogyasztani, a melynek kivitelérőt tehát gondoskodnunk kell; mert ha ez a mennyiség itt marad az országban, ez az árak alakulására óriási hatást fog gyakorolni.

Azt hiszem, ez a számítás egészen világos és ebből kiderül az, hogy az a mennyiség, mely a mi konzumképességünket felülhaladja, legalább

Digitized by Google

is oly nagy, vagy nagyobb, mint az a mennyiség, a melyet el tudunk fogyasztani. De ez nem minden. A ki ismeri ezeket a dolgokat, az tudja, hogy minden évben van bizonyos készlet az országban, mely egyik évről a másikra áthozatik. Nem azt a készletet értem, mely a magánháztartásokban van, hanem értem azt a készletet, mely a gyárakban van, és a melyet ennek következtében a legutolsó kilogrammig lehet kontrolirozni és megállapítani. A legutóbbi kimutatás szerint az a készlet, mely átjött egyik évről a másikra, mint konstatálható, 340.000 métermázsa. Már most, ha ezt a mennyiséget hozzáadjuk a fentebb említett szuperpluszhoz, kiderül, hogy 1,200.000 métermázsa az a mennyiség, mely Magyarországon termeltetik, és melyet a belfogyasztás által abszorbeálni nem lehet.

Igaz, a t. képviselő urak azt mondták, hogy emeljük a fogyasztási képességet és ebből a czélból azt ajánlják, hogy szállítsuk le az adót. Hogy milyen összefüggésben van az adó a czukorárak alakulásával, arról majd később nyilatkozom tüzetesen. Itt csak azt akarom konstatálni, hogy ha leszállítjuk a fogyasztási adót, ezzel mindenesetre elérjük azt, hogy az államkincstár elveszít bizonyos jelentékeny jövedelmet; de azt elérni, t. ház, hogy a közönség egyik évről a másikra kétszer annyi czukrot fogyaszszon, mint a mennyire szüksége van, se törvényhozási, se adminisztrativ, se semmiféle intézkedéssel nem lehet. Tehát van túltermelés, t. ház, Magyarországon, de van túltermelés az egész világon. Köztudomású dolog, hogy a kontinentális államokban körülbelül 40 millió métermázsa az évi répaczukor-termelés, a tengerentúli államokban pedig körülbelül a 30 millió métermázsát meghaladja a nádczukortermelés, úgy, hogy évenként minimo calculo 70 millió métermázsa czukor termeltetik, vagyis oly mennyiség, a mely felülhaladja a fogyasztási képességet.

Előidézte pedig ezt a túltermelést, t. ház, nem a prémium rendszere, a mely csak követője volt a túltermelésnek, hanem előidézte az a nagy közgazdasági kalamitás, a melyet gabonaárak hanyatlásának neve alatt ismerünk: első sorban a búzaár hanyatlása, a minek az volt a következménye, hogy minden államban igyekeztek a termelők a kevésbbé jövedelmező foglalkozásbál átmenni a jövedelmezőbb foglalkozásra. Ezt a törekvést a kormányok elősegítették; ennek következménye volt a nagymérvü czukorrépatermelés és a mikor ez a túltermelés már megvolt, akkor következett be a prémium, mint egy olyan eszköz, a melynek segítségével igyekezett minden állam saját többletétől megszabadúlni.

Elismerem, t. ház, és elismertem mindig, hogy azon közgazdasági állapot, midőn valamely fogyasztási czikkből állandóan több termeltetik, mint a mennyi a konzum által abszorbeálható, nem egészséges közgazdasági állapot; de midőn ezt konstatálom, egyúttal mindjárt hozzáteszem azt, hogy ez az állapot olyan, a melyből mi egyoldalúlag nem szabadúlhatunk, hacsak iparunkat és mezőgazdaságunkat megkárosítani nem akarjuk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ennek megszüntetése egyedül nemzetközi úton történhetik, és a míg ez be nem következik, kénytelenek vagyunk az ezzel járó kellemetlenségeket és bajokat mi is tűrni.

Kossuth Ferencz t. képviselő úr a prémiumokkal való gazdálkodást fegyveres békéhez hasonlította. Azt hiszem, t. ház, hogy ez a hasonlat nem találó. Nem fegyveres béke ez, hanem valóságos közgazdasági harcz, a melyet küzdenünk kell és valamint előre lemond a győzelemről az a hadsereg, a mely kovás puskával felfegyverezve megy neki a másik hadseregnek, a melynek Manlicher-fegyvere van; épúgy bizonyos azon állam iparának bukása, mely nem egyenlő fegyverekkel ellátva jelenik meg a közgazdasági harcz küzdterén. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Tehát, t. ház, van túltermelés világszerte és van túltermelés nálunk Magyarországon is, és ha ennek eredményét nem viszszük ki, nem igyekszünk attól szabadúlni, abban az esetben okvetlenül az áraknak tűrhetetlen depressziója következik be. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Hogy hogyan állunk az árakkal? Ez igen fontos és érdekes kérdés, és szükséges, hogy azzal egy kissé behatóbban foglalkozzam, mert ennek fonalán sok más kérdés, mely itt felvettetett, megvilágítható lesz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nézzük meg mindenekelőtt a finomított czukorárak alakulását.

Ha visszamegyünk, t. ház, a hatvanas évek végére s megnézzük, hogy az 1868/69-iki campagneban miképen alakúltak a czukorárak, azt látjuk, hogy a prágai piaczon az 1868/69-iki campagneban a finomított czukor ára 76 forint 21 krajczár volt. Ezen időtől kezdve a czukor ára folytonosan hanyatlott, úgy, hogy az 1892/93-iki campagneban ugyanazon piaczon az átlagos czukorár már csak 38 forint 66 krajczár, ugyanis 50%-ot hanyatlott ezen idő alatt a czukor ára. Megjegyzem, hogy az 1892/93. évi campagneban még a 11 forintos czukoradó állott fenn. A múlt évben, 1896-ban, a mit méltóztatik tudni, felemeltük a czukoradót két forinttal, vagyis 13 forintra. Ebből a t. képviselő urak előre megjósolták és apodiktikus bizonyossággal bekövetkezőnek állítottk, hogy most már a czukor ára emelkedni fog, ezzel megkárosítjuk

Digitized by Google

a fogyasztókat, megszorítjuk a fogyasztást, egyszóval kizsaroljuk a szegény osztályokat. És ime mi következett be? A helyett, hogy emelkedett volna a czukor ára, leszállott és nem 2 forinttal, hanem 5 forinttal, úgy, hogy 1897-nek, vagyis a folyó évnek junius 3-iki jegyzése szerint, a prágai piaczon ugyanazon számítás alapján, a finomított czukor ára 33 forint 30 krajczár, vagyis újból leszállott 4—5 forinttal az előbbihez képest, a helyett, hogy felemelkedett volna 2 forinttal. Ebből először is levonhatjuk azt a tanulságot, hogy az adótétel emelése vagy változása nem bir döntő fontossággal a czukorárak alakulására és az a 2 forintnyi adóemelés abszolute nem jutott kifejezésre a czukor árában, sőt ellenkezőleg a czukor ára a helyett, hogy emelkedett volna, csökkent. De ha 2 forintnyi áremelkedés kifejezésre jutott volna is, ebből — a 4 kilogrammnyi személyenkénti fogyasztást véve alapúl — 8 krajczárnyi teheremelkedés sújtotta volna a publikumot, pedig nem is a szegényebb osztály fogyasztja a czukrot. No hát 8 krnyi teheremelkedést el lehetett volna mindenkinek tűrni az országban; de ez sem következett be, mert nemcsak hogy nem drágult meg a czukor, hanem 5 forinttal olcsóbb lett. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Egy másik nagyfontosságú eredmény és tanulság az árképződésre az, hogy teljesen hamis és minden alapot nélkülöző állítás az, hogy a kartellnek módjában van a czukorárat mesterségesen felsrófolni a végtelenségig, mert nemcsak hogy nem tudta felsrófolni, pedig fennállott ezen években, de még egy bizonyos nivón sem tudta fentartani, mert a kartell minden erőlködése daczára, az árak nemcsak hogy nem emelkedtek és nem maradtak meg egy szinvonalon, hanem folytonosan czökkentek. Így állunk, t. ház, ezen nagy igazságokkal a kartellnek hatásáról és erejéről. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De nézzük meg a nyers czukorárak alakulását, a mi szintén igen fontos és tanulságos. Az 1889. évben az aussigi piaczon, a mely a legfontosabb empóriumok egyike, a nyers czukor ára 19 forint 54 krajczár volt. Ettől kezdve, ez az ár csökkent és 1892-ben már csak 16 frt 98 krajczárt tett ki. 1893-ban ismét felemelkedett 19 forint 33 krajczárra, és ettől az időtől kezdve, újból állandóan csökkent és pedig oly mérvben, hogy a folyó évi junius havának végén és ez idő szerint a jegyzés 11 forint 50 krajczár; tehát egy oly árúczikknél, a melynek legmagasabb ára 19 forint 50 krajczár volt, rövid idő alatt több mint 8 forintnyi árcsökkenés következett be.

Már most kérdem, lehet-e a gyárosnak 11 forint 50 krajczáros czukoradóval nem nyerészkedni, de exisztálni? *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Lehet!)* Lehet? Bocsánatot kérek, mindenki tudja, hogy körülbelül tíz métermázsa répára van szüksége a gyárosnak, hogy egy métermázsa czukrot előállítson. Ha a nyersanyag egymagában szállítási költség nélkül majdnem tíz forintba kerül, méltóztassék hozzászámítani a gyártási költséget, a gyárba fektetett tőkének amortizációját és kamatját; méltóztassék hozzászámítani a gyáros nyereségét és méltóztassék azt a kérdést felvetni, hogy 1 forint 60 krajczárból ezt az összes kiadást lehet-e fedezni? Azt hiszem, mindenki, a kinek csak csekély sejtelme van a gyártási költségekről, azt fogja mondani, hogy ez teljesen lehetetlen, a mint tényleg úgy is van. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ennek következménye az, hogy a gyárak nem dolgoznak búsás nyereséggel és nem zsarolják ki a publikumot, — a mint méltóztatnak azt mondani, — hanem vannak gyárak, a melyek évről-évre több százezer forintnyi veszteséggel dolgoznak, és fentartják magukat veszteséggel is a jobb jövő reményében. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

Ez egyszersmind magyarázatát képezi annak is, hogy miért csökkentek a répaárak? A czukorárak megmagyarázzák a répaárak alakulását is. Erről azonban később lesz szerencsém részletesebben nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

De felvetem most azt a kérdést, hogy vajjon nekünk van-e nagyobb szükségünk a prémiumra vagy Ausztriának; mert hiszen azt méltóztattak mondani és konstatálni, hogy nekünk semmi szükségünk prémiumra nincs; ez ausztriai érdek, tisztán csak Ausztriának az érdekében kell a prémiumot fentartani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt méltóztatnak konczedálni, hogy nekünk czukorgyáriparunk van. Méltóztatnak konczedálni, hogy ennek az iparnak van bizonyos közgazdasági jelentékeny fontossága. Méltóztattak mindnyájan konczedálni azt is, hogy a mi czukoriparunk kedvezőtlenebb gazdasági feltételek között dolgozik, mint az ausztriai, — különböző okoknál fogva. Az első ok az, hogy a mi répánk nem bír olyan czukortartalommal. Ezt a t. képviselő urak egytől-egyig mind konczedálták. A különbség körülbelül 2—3% czukortartalomban a mi hátrányunkra, a mely részint klimatikus viszonyoknak, részint a mívelés, a kultura előrehaladottságának, részint a műtrágya kisebbmérvű használatának a következménye. De hátrányban vagyunk a szállítási költség tekintetében is; mert míg Ausztriában minden gyárnak megvan a maga közvetlen összefüggő nagy répaterülete, addig minálunk egyes gyárak az ötödik-hatodik vármegyéből kénytelenek a répát beszerezni, úgy, hogy a szállítási költség 4—16 krajczár között inga-

Digitized by Google

dozik: átlag azt mondhatjuk, hogy a szállítási költség a répa métermázsája után 9—10 krajczárt tesz ki. Tehát e tekintetben is hátrányban vagyunk Ausztriával szemben. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Nem vagyunk kedvezőbb helyzetben a napszámbérek tekintetében sem; mert ha talán nem is drágább a napszám nálunk, megvan az a kalamitás, hogy némely gyár közelében nincsen megfelelő munkásszemélyzet rendelkezésre.

Nem vagyunk kedvezőbb helyzetben, sőt kedvezőtlenebb helyzetben vagyunk a kőszén tekintetében is, a mi nagy fontossággal bír a gyártásra. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Hátrányosabb helyzetben vagyunk sokkal a tőke amortizációja tekintetében; mert hiszen köztudomású dolog, hogy az osztrák gyárak régebben állanak fenn, hogy azok a befektetést már vagy teljesen, vagy legnagyobb részben leirták, holott ez a mi gyárainknál nem áll.

Itt a legnagyobb tévedések egyike és a leghatározottabb nem ismerése a helyzetnek és az adóztatás történetének, ha azt méltóztatnak mondani, hogy most emeljük mi a prémiumot óriási mértékben. Nem most, régebben történtek a nagy prémiumadások; most a prémium igen szűk határok közé lett szorítva. Nagy prémiumoknak a korszaka az volt, a mikor a jelenlegi czukoradótörvényt megelőző törvény, az úgynevezett átalányozási alapra fektetett törvény volt életben, a midőn nem kész gyártmány, hanem a nyers anyag képezte a megadóztatás alapját, a minek az volt a következménye, hogy a technikai fejlődés segélyével a gyárak több czukrot termeltek, mint a mennyi után az adót kifizették, és miután nekik a külföldre való kivitelnél az egész czukoradó megtéríttetett, bekövetkezett az az állapot, hogy több adóvisszatérítést kaptak, mint a mennyi adót a gyárak az államkincstárnak fizettek, úgy, hogy 25, 30—35 millió forintra ment évenként az a czukoradó-restituczió, a melyet a gyárak visszakaptak, és voltak esztendők, a mikor maga az államkincstár sokkal nagyobb összeget fizetett ki czukoradó-restituczió czímén, mint a mennyi adó befolyt pénztárába. Ebben az időben jöttek létre az ausztriai gyárak; a mi gyáraink ellenben a következő érában az 1888. évi törvény után, a midőn ez a rejtett prémiumrendszer eltöröltetett, a midőn megállapíttatott a prémium öt millióban, az 1896 : XIX. törvényczikk szerint kilencz millióban. Ez korlátozása volt a prémiumnak, nem pedig a fokozása. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Az a körülmény, hogy gyáraink későbbi időpontban keletkeztek, hogy időközben Francziaország és Németország felemelték a prémiumát, az ausztriai gyárak is megerősödtek, arra mutat, hogy a mi gyáraink tényleg nehezebben bírják a küzdelmet, mint az ausztriaiak, a miből logikailag nem az következik, hogy mert kedvezőtlenebb feltételek közt vagyunk, ennélfogva nincs szükség prémiumra, hanem az, hogy mert kedvezőtlenebb felételekkel dolgozunk, annál inkább rá vagyunk szorúlva a prémiumra, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert ha a prémium megszünvén, elvonjuk azt a csekély támogatást, a melyet a gyárak prémiumban élveznek, meg vagyok róla győződve, akkor az ausztriai gyárak, mint erősebbek és régiebbek, tovább bírják a küzdelmet, a mi gyáraink pedig hasonlíthatatlanúl rövidebb idő alatt össze fognak roskadni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Van azonban egy más nagy fontosságú momentum is a prémium kérdésével kapcsolatosan, a melyre történt itt utalás, de a melyről valamivel bővebben beszélni okvetlenül szükségesnek tartom, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez a kereskedelmi árúmérlegnek kérdése kapcsolatban a váltóárfolyamok és valutarendezés kérdésével. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bennünket kétségtelenül elsősorban a magyar czukor-csoport érdekel közvetlenül, miután azonban ez idő szerint Ausztriával egy vám- és kereskedelmi területet képezünk, miután valutaügyünk egységes Ausztriáéval, azért ennek a kérdésnek vizsgálatánál nemcsak a magyarországi, hanem az ausztriai czukor-export époly közvetlenül érint bennünket, mint saját exportunk. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ausztriának czukor-exportja 80—85—90 millió forint, körül variál évenként, a mi oly rengeteg összeg, hogy ha ez amennyiség kiesik exportunkból, vagy ha jelentékenyen redukálódik, — méltóztassanak elhinni, — annak a váltóárfolyam alakulására oly kedvezőtlen hatása lesz, hogy a valutarendezés chanceai, a melyek ez idő szerint sokkal kedvezőbbek, mint valaha voltak, végtelenül meg fognak nehezedni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ámde mindezen kézzelfogható tényeknek tehát a valóságnak daczára is a t. képviselő urak azt mondják, hogy a prémium tisztán csak ausztriai érdek; hogy mi ezt a törvényjavaslatot csak azért hoztuk be, hogy Ausztriával a jó barátságot fentartsuk; hogy — a mint gróf Károlyi Sándor képviselő úr magát kifejezte — magunkat Ausztriában népszerűkké tegyük. Csodálatos, hogy némely képviselőnek, hogy változik a nézete rövid időközökben? *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Gróf Károlyi Sándor és Horánszky Nándor képviselő urak a múlt esztendőben, midőn az 1896 : XIX. törvényczikk alapját képező javaslatot tárgyaltuk, homlokegyenest ellenkező nézeten voltak e kérdésben és a prémiumot szükségesnek tartották mezőgazdasági és ipari szempontból. *(Tetszés jobbfelől.)* Ma Horánszky Nándor képviselő úr azt mondja,

Digitized by Google

hogy semmi baj sem lesz, hogyha a prémium el fog töröltetni. *(Tetszés jobbról. Mozgás balfelől.)* Nehogy azzal méltóztassanak vádolni, hogy nem híven idézek; szóról-szóra fel fogom olvasni a képviselő úr beszédét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gróf Károlyi Sándor úr 1896. junius 20-án a prémiumról a következőleg nyilatkozott *(olvassa)*: »A magyar törvényhozás és a magyar kormányok is folyvást rossznak tartották a prémium-rendszert és igen helyesen, mindazonáltal belementek ebbe a versenybe, mert a többi államok is belementek. Igazán érdekes volna nemzetközi szempontból tárgyalni ezt a kérdést, mert egy állam ebben nem tehet semmit. Egy állam, ha nem ad prémiumot saját iparát lerontja; *(Felkiáltások jobbfelől: No tessék!)* ha azonban együttesen mind arra az alapra helyezkednének, hogy ne adjanák, akkor el volna érhető, hogy ezen egészségtelen fokozásnak, a túltermelésnek korlát szabassék azáltal, hogy Európa egy államában se adassék kiviteli prémium. Ezek azonban, mint mondottam, internaczionális dolgok, a melyeket egy ország magában nem végezhet el, most azonban természetes nem marad más hátra, mint a prémiumversenybe belemenni.« *(Élénk tetszés jobbról. Zaj balfelől.)*

Horánszky Nándor képviselő úr nyilatkozata a következő volt *(olvassa)*: »Itt a magam részéről konstatálom azt, hogy az export fentartásának kérdését magam sem tartom Magyarországra nézve kis dolognak. Nem osztozom abban a nézetben, a mely itt a házban a mai napon felmerült, hogy ez az export kérdése a magyar termelésre vonatkozólag nem bír azzal a súlylyal a melylyel azt felkaroljuk, szemben azon hátrányokkal a melyek e törvényjavaslatban mutatkoznak. Nem osztozom, t. képviselőház, ezen nézetben két szempontból: először azért, mert Magyarország például az 1894—1895-iki évadban 360 és nehány ezer métermázsa czukrot vitt ki és ezáltal termelését tényleg elősegítette. De nem osztozom egy más szempontból is: jelesen abból, hogy ha az export megnehezíttetik vagy lehetetlenné fog tétetni, akkor oly árdepressziók fognak a monarchiában és ennek közös vámterületén előállani, a melyek múlhatatlanúl a czukortermelést és ezzel közvetve a magyar termelési és mezőgazdasági érdeket tönkre tehetik.« *(Tetszés jobbfelől.)*

Azt hiszem, ennél világosabb beszéd nem szükséges. *(Úgy van! jobbfelől.)* A különbség csak az, hogy még a múlt évben a czukoripar nem volt oly rossz helyzetben, a minőben most van. Akkor a t. képviselő urak azt mondták, hogy szükséges a prémium: most, mikor a legnagyobb krizisben van a czukoripar, azt mondják, a prémium nem szükséges. Itt a logika! *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Ámde az igazság érdekében kötelességem konstatálni, hogy gróf Károlyi Sándor és Horánszky Nándor képviselő urak e felfogásuk daczára sem fogadták el a múlt évben sem e törvényjavaslatot. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: No hát!)* De nem a prémium miatt, hanem egészen más szempontból, melyre azonnal rá fogok térni. Nem fogadták el a javaslatot azért, mert nem látták orvosolva benne azon sérelmeket, melyeket Magyarország a prémium felosztásánál szenvedett. *(Élénk felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez az!)* Ez volt a kifejezett indok, mely miatt a t. képviselő urak annak idején visszautasították a javaslatot. Tehát nem a prémium szükségét tagadták meg, mint azt most teszik, mert azt elismerték. De miután a sérelmek nem voltak e javaslatban orvosolva, megtagadták a törvényjavaslat elfogadását. Ugyanezen alapon vannak ma is a t. képviselő urak és igen nagy örömmel lovagolnak ezen sérelem vesszőparipáján, a nélkül, hogy annyi fáradságot vettek volna maguknak, hogy megvizsgálják a sérelemnek természetét, múltját és jelen állapotát. E tekintetben még arra sem hivatkozhatnak a képviselő urak, hogy nem volt részükre kellő fölvilágosítás adva, mert a pénzügyi bizottságban, midőn a törvényjavaslat tárgyaltatott, bátor voltam a kérdésnek egész állását előterjeszteni. El lehetett volna tehát várni azon képviselő uraktól, a kik tagjai a pénzügyi bizottságnak az ellenzéki részről, hogy informálják képviselőtársaikat, hogy ne ugorjanak bele olyan dolgokba, mint a minőkbe beleugortak ezen kérdés tárgyalásánál. *(Zaj balfelől. Tetszés jobbfelől.)* Mindenekelőtt konstatálnom kell, hogy jogtalan sérelemről, mint azt elnevezték, különösen Eötvös Károly képviselő úr, beszélni egyáltalában nem lehet. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ha Eötvös Károly képviselő úr valakivel szerződést köt és a szerződési viszony tartama alatt azt tapasztalja, hogy a körülmények vagy megváltoztak, vagy hogy azok az előfeltételek, melyekből kiindúlt a szerződés megkötése alkalmával, nem váltak be teljesen úgy, a mint azt ő kontemplálta: azt mondhatja, hogy rá nézve a szerződésnek, egyikmásik pontja sérelmes, hogy a szerződés megújításakor ezeknek orvoslását követelheti is, mint feltételét a szerződés meghosszabbításának; de azt mondani, hogy jogtalanúl van megkárosítva, azt hiszem, nem lehet. *(Úgy van! jobbfelől.)* Egy olyan óriási területét a közgazdasági életnek, a minőre a vám- és kereskedelmi szerződés és a fogyasztási adók kiterjednek és egy hosszú idő alatt, tíz ev alatt, mint a mennyire ez a szerződés megköttetett, azt hiszem, hogy

Digitized by Google

semmisem természetesebb, mint hogy a termelésnek, az exportnak, a forgalomnak, a kereskedelemnek konjunkturái oly változásokat szenvednek, a melyek következtében kiderül, hogy a szerződés egyik vagy másik diszpoziciója, egyik vagy másik állam érdekének nem felel meg teljesen, egyik-másik irányban sérelmes: ez megtörténhetik egyik vagy másik államra nézve; de ebből azt a következtetését vonni, hogy azok a férfiak, a kik megkötötték a szerződést, abból az intenczióból indúltak ki, vagy azzal a tudattal jártak el, hogy ők már most tudatosan meg fogják károsítani a magyar állam kincstárát, azt hiszem, hogy a legjogtalanabb támadás, melyet valaha intéztek. *(Egy hang balfelől: De igaz!)* Bocsánatot kérek, nem igaz; mert épen a jelenlegi tényleges állapot bizonyítja az, hogy mennyire nem igaz az. Hogy a szerződés egyik vagy másik pontja sérelmessé vált Magyarországra nézve időközben: az pusztán a véletlennek, az előre nem látott konjunkturák alakulásainak következménye. *(Egy hang balfelől: Mint mindig!)* Nem mindig így alakúl. A dolog úgy áll, a mint előterjesztettem a pénzügyi bizottságban, hogy mióta a czukortermelésnél megváltoztak a legutóbbi időben a körülmények, úgy, hogy a mi exportunk növekedett és az egész monarchia exportjának 16%-át képezi, ellenben a nyers bevétel a czukoradóból az utóbbi időben visszamaradt nálunk bizonyos mértékig, úgy hogy a mi nyers bevételünk az egész nyers bevételnek körülbelül 14·7%-át fogja képezni: ebből következik, hogy a mi exportunk 1·3%-kal nagyobb, mint a mi nyers bevételünk, a mi más szavakkal annyit jelent, hogy a czukornál önkényt, a körülmények változása következtében minden törvényhozási, vagy adminisztrativ intézkedés nélkül beállott az, hogy most már Ausztria 1·3%-kal több export-prémiumot fog fizetni, mint a mennyi az ő kivitelének megfelel, tehát teljesen megfordúlt az állapot és míg eddig mi panaszkodhattunk egy-egy ilyen sérelemről, most már Ausztria fog rá panaszkodhatni, ha egyáltalán jogosulatlan sérelemről itt beszélni lehetne.

T. ház! Azt hiszem, ezekből elég világos, hogy itt nem az elv és szándék volt az, a mi sérelmes egyik vagy másik államra, hanem a konjunkturák változása folytán beállott az az eset, hogy hol a magyar, hol az osztrák állam érdekeinek feleltek meg inkább azok a szerződési stipulácziók, a melyek a vám- és kereskedelmi szerződésbe le vannak fektetve.

De miután az sem helyes, hogy olyanok legyenek ezek a stipulácziók, hogy talán a véletlentől függjön, hogy hol az egyik, hol a másik állam ráfizessen, ép azért tartottam kötelességemnek ezt a dolgot megváltoztatni és nem egyszer, hanem legalább tizenötször bejelentettem a t. háznak, hogy eziránt a teljes egyetértés az osztrák kormánynyal létrejött és az új vám- és kereskedelmi szerződésben mindezek a sérelmek orvosolva lesznek és az az alapelv lett kimondva, hogy az exportprémiumoknál és az adóvisszatérítéseknél az egyik és másik állam tényleg mennyit exportál. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt hiszem tehát, t. ház, e tényekkel a leghatározottabban ellenkczik és a tényeknek leghatározottabb és legvakmerőbb elferdítése az, ha valaki, mint Mezőssy Béla t. képviselő úr, palam et publice azzal áll elő: hogy ime a magyar kormány odaviszi a dolgot, hogy a szegény magyar gazdaközönség Ausztriát kilencz millió forinttal segélyezi a prémiumban.

A ki tudva ilyet mond, az valósággal elferdíti a tényeket, mert sem kilencz, sem három, sem egy millióval nem segítjük Ausztriát, és a mit fizettünk, azt fizetjük a mi exportunknak és a mi gyárainknak. És ha Ausztria nagyobb mértékben van érdekelve a czukoriparnál, mint mi, — mert több gyára van —, ennek a nagyobbmérvű érdekeltségnek megfelelőleg óriási nagy részét a kilencz millónak ő fizeti a saját zsebéből.

De a t. képviselő urak nem állapodnak meg a negáczió terén, hanem átmennek a pozitiv javaslatok tételének terére is és panaczeákat ajánlanak nekünk, a melyekkel a czukorkérdés csinálható; a mi azt bizonyítja, hogy mégis tulajdonítanak bizonyos fontosságot a czukoriparnak, mert azt minden áron fellendíteni és emelni akarják.

Ezekkel a dolgokkal azért szükséges foglalkozni, hogy kimutassam, mennyire téves és helytelen hol Ausztriából, hol Németországból felkapni egy-egy hangzatos jelszót és azután nekünk ajánlani azt, mint egy csalhatatlan orvosságot, a nélkül, hogy megfontolnák, vajjon a mi viszonyunknak egyáltalán megfelel-e azon intézkedés, melyet ajánlanak.

Az első javaslat, a melyet Komjáthy Béla t. képviselő úr tett, az volt, hogy hozzuk be a differenciális adóztatást a czukornál, a mi annyit jelent, hogy a finomított czukrot adóztassuk meg erősebben, a kristályczukrot pedig kevésbbé erősen.

Megvallom, t. ház, nem látom be ennek az adóztatási rendszernek az előnyeit. Tudjuk, t. ház, hogy egy gyár van Magyarországon, a mely kristályczukrot állít elő. Miután az előállítási költség kisebb, természetes, hogy a piaczi ára is olcsóbb ennek a kristályczukornak. És mindezek daczára semmiképen sem tud a kristályczukor meghonosodni, mert úgy látszik, hogy a háztartásokban nem kedvelik és a magasabb

Digitized by Google

ár daczára is inkább a finomított czukrot vásárolják.

Hogy már most ily körülmények közt mi értelme volna annak, t. ház, hogy egy a publikum által semmiképen be nem vett és különben is olcsóbb czukornak kedvezményeket adjunk, az én belátni nem vagyok képes, legfölebb az volna az eredménye, hogy a finomító-gyárak helyzetét még súlyosabbá tennők, mint a minő az jelenleg, és mindenesetre egy teljesen elhibázott iparpolitikai eljárást követnének. Hát azt hiszem, t. képviselőház, nem mondok új dolgot, midőn azt állítom, hogy helyes iparpolitikai eljárás csak az, hogy olyan árúczikkeket, melyek az országban előállíthatók, igyekezzünk a legteljesebb, a legfinomabb fokig előállítani és tökéletesbíteni s ne járjunk úgy el, hogy csak bizonyos mértékig finomítjuk az árút, azután kiküldjük külföldre, ott azután finomítják, a finomítási nyereséget zsebrerakják és nekünk ismét visszaküldik a finomított czikket. Fájdalom, van elég nyersterményünk és van elég félgyártmányunk, melynél kénytelenek vagyunk úgy eljárni, hogy vagy nyers alakban, vagy félgyártmány alakjában kiküldjük külföldre, ott azután finomítják, a finomítási nyereséget zsebrerakják és nekünk visszaküldik jó drága áron a finomított czikket. Hogy mi értelme volna annak, t. képviselőház, hogy a czukornál, a hol nálunk a legtökéletesebb czukorfajok állíttatnak elő, a hol itt vannak a finomítók, mi ezen finomítókat tönkretegyük, én azt nem vagyok képes belátni; legfölebb az volna ennek az értelme, hogy az osztrák finomítók ennek véghetetlenül megörűlnének, mert veszedelmes konkurrenstől szabadúlnának meg. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tehát, t. képviselőház, az első orvosság, a melyet ajánlanak, az osztrákoknak jó, nekünk nem jó. *(Tetszés jobbfelől.)*

A második javaslat az önálló vámterület felállítása. Erről, t. képviselőház, ez alkalommal bővebben nem kívánok nyilatkozni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Elég hiba!)* Nem forog most szőnyegen, t. képviselő úr, hát nem zavarhatom össze ide nem tartozó kérdésekkel. Majd lesz alkalma a kormánynak valószínűleg ezzel a kérdéssel foglalkozni, most csak annyit kívánok megjegyezni, hogy ha minden más szempontból, mezőgazdasági szempontból, állattenyésztési szempontból szükséges volna Magyarországra az önálló vámterület, — a mint hogy nem az, — *(Derültség és ellenmondás a szélső baloldalon.)* még akkor is azt kellene mondani, hogy a czukoripar szempontjából abszolute nem kívánatos az önálló vámterület és a különböző elvek szerint való megadóztatás, mert a mint multkor is volt szerencsém rámutatni, ha az bekövetkeznék, ennek az lenne a következménye, hogy akkor Ausztriának sokkal erősebb iparával nemcsak a külföldön, de még itt a belföldön se volnánk képesek versenyezni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez az intézkedés is tehát olyan, a mely nem Magyarországnak, hanem Ausztriának válnék javára.

A harmadik orvosság, t. képviselőház, a czukortermelésnek kontingentálása. *(Halljuk! Halljuk!)* Elismerem, hogy a kontingentálás fontos intézkedés ott, a hol az ipar, melynél a kontingentálás alkalmaztatik, már teljesen ki van fejlődve, úgy hogy további fejlődésre nincs kilátás. És épen azért Németországban és Ausztriában, a hol a czukoripar már oly magas fejlettségi fokon áll, hogy további fejlődésre alig van kilátása, a kontingentálás teljesen megfelelő rendszer, a mennyiben a túltermelést és így az árak csökkenését ezzel képesek volnának ellensúlyozni, feltéve, hogy a kontingenst helyesen állapítják meg. Nálunk azonban, t. képviselőház, ki mondhatja azt, hogy akár a répatermelés, akár a czukoripar elérte a fejlettségnek azt a fokát, a hol már továbbmenni nem lehet, a hol, bármiként változzanak is az üzleti és gazdasági konjunkturák, nem volna szükséges és nem volna indokolt a dolgot tovább fejleszteni? Azt hiszem, ezt állítani nem lehet. És épen azért, közös vámterületen, ha Ausztriának érdekében volna is a kontingentálás és Ausztriára nézve kívánatos intézkedés volna is az, ránk nézve semmi körülmények között nem az, t. képviselőház, mert míg Ausztriának abszolute nem árt semmit, addig nálunk a továbbfejlődés útját teljesen elvágja. Különben is a kontingentálással úgy vagyunk, hogy a kontingens vagy igen nagy, vagy igen kicsiny; és mivel hosszabb időre szokott megállapíttatni, a tényleges állapotok nem igen alkalmazkodnak feltétlenül mindig a törvényben megállapított kontingenshez. Méltóztassanak megnézni Németország eljárását. Az én felfogásom szerint ott elhibázták a kontingens mérvét, mert azt az évet vették alapúl, a melyben legnagyobb volt a termelés, úgy hogy ennek következtében állandóvá tették a túltermelést a kontingentálással. Így jártunk mi 1888-ban a szesz-kontingens megállapításánál, a midőn túlságos nagy kontingens állapíttatván meg, még ma is érzi a szesz-ipar ennek hátrányos következményeit, és kénytelenek vagyunk a legközelebbi kiegyezésnél ezeket a bajokat szanálni, a mire nézve különben az intézkedések meg is tétettek. Tehát méltóztatnak látni, hogy a harmadik panaczea, a kontingentálás sem olyan, a mely a mi érdekeinknek megfelelne.

Van azután egy pár további intézkedés, a mely már határozottan ausztriai idea, ilyen például a kis gyáraknak favorizálása a nagyobbakkal szemben. Hát ez, t. ház, egészen helyes és

Digitized by Google

racziónális közgazdasági intézkedés ott, a hol vannak nagy és kis gyárak; de a hol az egyik állam területén, mint Ausztriában, vannak kis gyárak, nálunk ellenben nincsenek kis gyárak, csak nagyok, hogy ott kinek válnék hasznára a kis gyárak favorizálása, azt hiszem, nem nehéz eltalálni. Ez is olyan idea, a mit Ausztriából méltóztattak importálni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ide tartozik azután egy másik intézkedés, a melyet Mócsy Antal képviselő úr és az ő nyomán gróf Károlyi Sándor képviselő úr *(Mozgás balfelől.)* javasolt, *(Halljuk! Halljuk!)* nevezetesen a répatermelés apasztása. Hát, t. ház, azt mondják a képviselő urak, hogy tekintettel ama veszélyekre, a melyek idővel bekövetkezhetnek, a kormánynak kötelessége a répatermelést apasztani. Hogy miképen méltóztatnak ezt kívánni, arra nézve nem nyilatkoztak. Horánszky Nándor t. képviselő úr azt mondta, hogy a hol túltermelés van, annak kettős orvossága van: vagy a prémium megadása, vagy pedig a redukczió a termelésben. A képviselő úr a prémium apasztását nem fogadja el, a termelési redukczióról nem nyilatkozott, tehát ideájával nem vagyunk tisztában; de gróf Károlyi Sándor és Mócsy Antal képviselő urak teljesen tisztában vannak azzal, hogy itt okvetlenül a répatermelést kell apasztani. Hogy miképen méltóztatnak képzelni, nem tudom. Talán úgy, hogy a kormány törvényhozási vagy adminisztrativ úton rendelje meg a gazdának, hogy neked pedig ennyi meg ennyi répánál többet nem szabad termelned? *(Derültség jobbfelől. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* De ha így volna is kontemplálva, nem olyan abszurd idea ez, t. ház, *(Derültség jobbfelől.)* mert hiszen hallottam határozati javaslatot oly irányban, hogy a répa minimális ára törvényben állapíttassék meg, tehát teljesen egy nivón van ez a két idea, ha egyiket lehet javasolni, lehet a másikat is. *(Élénk tetszés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, azt hiszem, hogy ilyen eszmékkel foglalkozni egyáltalán nem lehet, hogy a kormány hatalmi szóval állapítsa meg, hogy ki mennyi répát, mennyi krumplit, mennyi káposztát termeljen. *(Élénk ellenmondások és zaj a szélső baloldalon. Egy hang ugyanott: Hát a dohány?)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselő urak! Én három héten keresztül a legnagyobb türelemmel hallgattam meg a legvehemensebb támadásokat, *(Úgy van! jobbfelől.)* méltóztassanak meghallgatni engem is, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezekre egy beszédben reflektáljak.

Hát, t. ház, ha Károlyi Sándor gróf azon véleményben van, hogy helyes az ő ideája, — a minthogy ebben a meggyőződésben van, — akkor leghelyesebben jár el, ha társadalmi uton igyekszik ezt az ideát propagálni és azon gazdasági egyesületek utján, a melyeknél neki nagy befolyása van, arra törekszik, hogy a gazdák határozzák el magukat arra, hogy a répatermelést, mely esetleg rájok előnyös, elhagyják és menjenek át egy oly termelési ágra, mely rájok nézve talán kevésbbé előnyös, menjenek át pedig azért, mert majdan bizonyos veszedelmes bajok támadhatnak a répatermelés körül. Azt hiszem ugyan, hogy ezen felszólításnak nem igen lesz valami nagy eredménye, mert a gazda úgy fog gondolkozni, hogy addig, a mig megfizetődik ez a répatermelés, megmaradok e mellett, mindig elég időm lesz nekem átmenni a termelés egy másik ágára akkor, ha ez már nem fog jövedelmezni. *(Úgy van jobbfelől.)*

Épen ilyen, idegenből importált, saját viszonyainkat számba nem vevő követelés az, hogy indítsunk hadjáratot az osztrák és magyar czukorgyárosok szövetkezete ellen, melyet kartellnek neveznek, mert ez a szövetkezet emberfeletti erővel bir és felsrófolja a czukorárakat a végletekig, kizsákmányolja ennek segítségével a szegény fogyasztó közönséget, másrészről leszorítja a répaárakat és kizsarolja a termelőket.

Hogy milyen hatalma van a kartellnek a czukorárak felsrófolására, arról az imént beszéltem és számadatokkal mutattam ki, hogy daczára a kartell fennállásának és minden törekvésének, abszolute nem volt képes a czukorárakat nemcsak felemelni, de még egy bizonyos nivón is fentartani, még akkor sem, mikor az adót felemeltük, tehát indokolt lett volna a czukorárak emelkedése is.

És hogyan állunk a répaárak leszállításával? Erre nézve csak annyit kivánok megjegyezni, hogy kétségtelenül az utóbbi időben a répaárak épúgy mint a többi mezőgazdasági terményeknek árai is csökkentek és ez szoros összefüggésben van a czukorárak csökkentésével. Mert rossz czukorárak mellett magas répaárakat fizetni, méltóztassanak elhinni, teljesen lehetetlen. Azonban, hogy a répaárak csökkenése nem állott be abban a mértékben, mint a czukorárak csökkenése, ez azt hiszem egészen világos és nem is volt lehetséges, hogy ez oly mértékben következzék be. Mert ha oly mérveket öltött volna a répaárak csökkenése, akkor ma nem 75, 80 és 95 krajczáros répáról, hanem 50 krajczáros répáról beszélhetnénk csak, a mi ki van zárva, mert akkor a répatermelés teljesen megszűnnék, mivel ilyen ár mellett répát termelni nem lehet. De ez nem is következhetik be, mert hiszen a gyáros rá van szorúlva a répára, kénytelen annyit

Digitized by Google

fizetni érte, a mennyiből a termelő a répatermelést fenn tudja tartani, mert mihelyt megvonja a répatermelőtől ezen árat, a gazda kénytelen a répatermelést megszüntetni és átmenni egy más gazdasági ágra. De míg a gazda átmehet egy más termelési ágra, a czukorgyáros nem mehet át, hanem kénytelen bezárni a gyárat. Tehát nincs hatalma a czukorgyárosnak, ha akarná is, a répaárakat bizonyos határon alúl leszorítani. *(Halljuk! jobbfelől.)* De azt konczedálom, hogy rossz czukorárak mellett magas répaárakat fizetni valósággal nem lehet. És itt van az a pont, a hol összefügg a mezőgazdaság érdeke az ipar érdekével; itt van az a pont, a hol nekünk kötelességünk a czukorgyárakat támogatni azért, hogy abba a helyzetbe jussanak, hogy a saját érdekük által vezéreltetve, oly répaárakat fizessenek a gazdának, hogy a további termelés lehető legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Nem akarom kétségbevonni, hogy fordultak elő visszaélések a rayonirozás következtében egyes gyárosok részéről. Ha a t. képviselő urak azt méltóztatnak mondani, hogy vannak ilyenek, távol állok attól, hogy ezt tagadásba vegyem, habár mondhatom, hogy nekem hivatalos tudomásom ily dologról nincsen. Két évvel ezelőtt jelent meg a nyitramegyei gazdasági egyesületnek egyetlenegy panasz-kérvénye, a mely általános frázisokkal volt tartva, minden konkrét eset megjelölése nélkül. Ezen idő óta, tudomásom szerint sem hozzám, sem a kormány más tagjaihoz ily panaszok nem érkeztek. De ha méltóztatnak állítani, hogy fordúltak elő ilyen esetek, ismétlem: én konczedálom, hogy fordúlhattak elő, egyik-másik gyáros megfeledkezett magáról és visszaélhetett azzal a helyzettel, a melybe momentán jutott a termelővel szemben. És ha ez előfordúlt, ez olyan visszaélés, mely megérdemli a legszigorúbb megrovást és megbélyegzést. De abból, hogy egyes gyárak visszaéltek, azt a következtetést levonni, hogy tehát indítsunk irtó háborút most már az egész gyáripar ellen és követelni a kormánytól oly intézkedéseket, a melyek, ha elfogadtatnának, evidens, hogy a magyar gyáripar tönkretételét vonnák maguk után: azt hiszem, józanúl nem lehet. *(Helyeslés! Úgy van! jobbfelől.)* Már pedig, a kinek csak egy kis bepillantása van a mi czukorgyári dolgainkba, tudni fogja, hogy épen a gyűlölt és perhorreskált czukorkartellnek, mely által sikerült az osztrák gyárak kezét megkötni és őket önmérsékletre szorítani, köszönhetjük és fogjuk köszönni ezután is azt, hogy Magyarországon czukorgyárak keletkezhettek, fejlődhettek, a konkurrenciát az osztrák gyárakkal felvehették és abban a pillanatban, a mint a kartell megújítása meghiusíttatik vagy lehetetlenné válik, azért senki más nem lesz önöknek hálával, csakis az osztrák gyárak, a melyek egy veszedelmes konkurrenstől megszabadúlnak. *(Helyeslés balfelől. Ellenmondások balfelől és felkiáltások: Éljen a kartell!)*

T. képviselőház! Mezőssy Béla t. képviselő úrnak beszédjére csak röviden annyit kívánok megjegyezni, hogy az ő egész okoskodása két sarkalatos hibában szenvedett. Az egyik hiba az volt, hogy ő az 1888-iki állapotok alapján kívánta jelen törvényjavaslatot megbírálni, holott 1888 óta óriási változások következtek be a magyar czukoripar terén, mondhatjuk azon idő óta keletkezett az egész magyar czukoripar; az a mérték tehát, a melyet 1888-ban lehetett alkalmazni, ma erre egyáltalában nem alkalmazható. A második tévedés, a melybe a t. képviselő úr esett, az volt, hogy egészen figyelmen kivül hagyta azt, hogy a prémium kérdésében 1888 óta szintén óriási változás következett be, a mennyiben Németország és legújabban Franczia-ország felemelték a prémiumukat.

Barta Ödön: Megyünk utánuk!

Lukács László pénzügyminiszter: Ezek után, t. ház, méltóztassanak megengedni, hogy áttérjek Eötvös Károly t. képviselő úr beszédjére, kinek beszédével foglalkoznom annyival inkább indokolt, mert azon közjogi fejtegetés, melyet a t. képviselő úr itt előadott, képezte úgyszólván a mintáját a későbbi beszédeknek, és a többi t. képviselő urak ugyanazon nyomon haladtak, mint Eötvös Károly t. képviselő úr.

Eötvös Károly t. képviselő úrnak egész beszédje azt az impressziót tette rám, hogy a t. vitarendezőbizottság nagyon szorongatta a t. képviselő urat: tartson beszédet, *(Derültség jobbfelől.)* s a képviselő úr akarva nem akarva belement, teljesítette a vitarendezőbizottság kívánságát és tartott egy beszédet a czukorkérdésről, tehát oly kérdésről, melylyel a t. képviselő úr, azt hiszem, ebéd után feketekávénál talán gyakrabban, de máskülönben igen ritkán foglalkozik. *(Élénk derültség jobbfelől. Mozgás balfelől.)* Ennek a körülménynek tulajdonítható csak, hogy tartott a képviselő úr oly beszédet, a mely mindenre inkább alkalmas, mint arra, hogy az ő parlamenti szónoki nimbuszát emelje. *(Egy hang a szélső balon: Majd fel ő erre!)* A t. képviselő úr mindjárt beszédje elején erős támadást intézett a kormány ellen, a mely már annyira sülyedt, hogy oly kérdésekben is, a melyek a mezőgazdaságot és ipart érdeklik, Ausztriával egyenlő elvek szerint akar eljárni. És e tekintetben így nyilatkozik *(olvassa)*: »Azt kérdem t. képviselőtársaimtól, odáig jutottunk-e mi már, hogy még oly kérdésekben is, melyeknél önök szerint mezőgazdaságunk érdekei első sorban kell, hogy szemünk előtt lebegjenek, Ausztriával, annak kor-

Digitized by Google

mányaival és annak érdekeivel a közös vagy közösen érdeklő viszonyok szerint bánjunk el és tanácskozzunk? Hát már mezőgazdasági érdekeink is közös ügyekké változnak?« Egyszóval beszéde elején perhorreskálja a kormány azon törekvését, hogy mezőgazdasági és közgazdasági kérdésekben egyöntetű, egyenlő elvek szerint akar az osztrák kormánynyal eljárni. És ugyanez a képviselő úr egy negyedórával később, beszéde további folyamában azért támadja meg a kormányt, miért nem kötött szerződést ebben a kérdésben Ausztriával, mert nem öntötte szerződés alakjába ezt a dolgot. Mert ha ezt tette volna, s garanciákat szerzett volna, hogy az osztrák kormány ugyanazt fogja tenni a mit mi teszünk, akkor ő is belenyugodnék. És így szól e tekintetben *(olvassa)*: »Miféle szerződés áll fenn a magyar és az osztrák kormányok között arra nézve, hogy Ausztriában egy ilyféle rendelet csakugyan ki fog bocsáttatni? Mert puszta szóra mi nemzetközi szerződés megkötésébe bele nem mehettünk, a mely szerződésben mi kötelezettségeket vállalunk magunkra, de a melyben a világon semmiféle garanczia sem létezik arra nézve, hogy azon másik szerződő fél el fogja-e fogadni azt a szerződést. Ha a miniszter úr akkor, mikor a törvényjavaslatot előterjesztette, egyuttal előadta volna, hogy mi az osztrák kormánynyal szerződésre léptünk arra nézve, hogy az osztrák kormány a saját osztrák alkotmányunk egyik törvényének 14. §-a alapján császári rendelettel ezt életbe lépteti, ebben mi megnyugodnánk.«

Tehát ugyanaz a képviselő úr, a ki beszéde elején még az egyenlő elvek szerinti eljárást is perhorreskálja, később azt követeli, hogy mi szerződésileg kötelezzük magunkat, hogy egyforma elvek szerint járunk el, mert ha ez megtörténik, akkor a képviselő úr akár az ausztriai alkotmány, akár annak egyik szurrogátuma, — mint magát kifejezi — tudniillik a 14. §. alapján kész ebbe a dologba belenyugodni. Hogy hol van itt a logika, azt méltóztassék a t. háznak megítélni. *(Tetszés a jobboldalon.)*

T. ház! Ezután a képviselő úr belekapaszkodik az én beszédem két szavába és a következő igen tréfás dolgokat mondja itt el *(olvassa)*: »Azt mondta tegnapelőtti beszédében a pénzügyminiszter úr, hogy bizonyos garancziái vannak arra, hogy azok a sérelmek, melyek a fogyasztási adók körül eddig Magyarországon fenforogtak, a legközelebbi kiegyezés alkalmával orvosoltatni fognak« — és így folytatja — *(olvassa)*: »A mikor, — tudniillik a miniszter — bizonyos garancziáról beszél, ez azt jelenti, hogy neki tehát bizonyos garancziái nincsenek.« *(Nagy derültség. Élénk derültség jobbfelől.)*

Megvallom, t. ház, ha ennek a mély értelmű nyilatkozatnak van valamelyes értelme, akkor én ebből egyebet következtetni nem tudok, mint azt, hogy Eötvös képviselő úr szavajárása szerint, ha ő valamire azt mondja, hogy megvan, ebből azt kell következtetni, hogy nincs meg. *(Derültség jobbfelől.)* Én, t. ház, nem szoktam ilyen czifra módon kifejezésre juttatni gondolataimat, és ha valamire azt mondom, hogy megvan, akkor garanciát is vállalok mindenkivel szemben, hogy az tényleg meg is van. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után a képviselő úr közgazdasági fejtegetésekbe bocsátkozik s áttér a czukorprémium, fogyasztási adó, restitucziő stb. kérdéseire és a következő igen tanúlságos eredményre jut közgazdasági szempontokból. Azt mondja, hogy a miniszter, már tudniillik én, 1887-ben — daczára annak, hogy akkor nem voltam miniszter — *(Derültség a jobboldalon.)* összezavartam a czukoradó-restitucziót a czukoradó-bevételekkel. Egyszóval nem egyenrangú és nem egyforma faktorokat a kormány összezavart. És azt mondja *(olvassa)*: »Valamint büntetés illeti azt a gyermeket az iskolában, a ki a különböző természeti tényezőket összezavarja, a forintot a krajczárhoz adja, ép úgy büntetés illeti azt a kormányt is, a mely a különböző közgazdasági tényezőket összezavarja, mert« — mint a képviselő úr igen szellemesen kifejti — »más dolog a nyers adóbevétel, a czukorgyártás, és más dolog a kivitel, más dolog a prémium és más dolog a restitucziő«. *(Derültseg jobbfelől.)* Én konczedálom, hogy mindezek más dolgok, ámbár bizonyos összefüggés mégis van ezek között, azt is konczedálom, hogy büntetés illeti azt a gyermeket, a ki a különböző faktorokkal egyformán bánik el, és csak arra kérem, méltóztassék a képviselő úrnak konczedálni azt, hogy nem illeti dícséret azt az atyát sem, még ha honatya is, a ki a különböző faktorokkal egyformán bánik el és egyforma merészséggel mond ítéletet olyan dolgok fölött, a melyekhez ért, és olyan dolgok fölött, a melyekhez nem ért. *(Nagy derültség és tetszés jbbfelől.)*

A t. képviselő úr beszéde további folyamában teljesen igazat ad nekem, mikor azt mondom, hogy nekünk nem szabad és nem czélszerű az osztrák alkotmány kérdéseibe beleavatkoznunk, mert elismeri, a t. képviselő úr is, hogy az osztrák kormány tetteinek alkotmányosság szempontjából való egyedűl illetékes bírája az ausztriai törvényhozás, és hogy nem czélszerű nekünk itt ezekkel a kérdésekkel foglalkoznunk, mert az veszélyes preczedenst képezne.

Tehát a t. képviselő úr a be nem avatkozás álláspontjára helyezkedik és hogy ezen álláspontját tényekben dokumentálja, nyomban hozzáfog és egy órán keresztül fejtegeti, hogy vajjon alkotmányos-e az osztrák kormány eljárása vagy nem, és kihozza, hogy bizony az a szándék,

Digitized by Google

hogy Ausztriában ez a dolog rendeleti úton léptettessék életbe, beleütközik az osztrák alkotmányba. A t. képviselő úr azt mondja, hogy ő itt nem a saját nézetét adja elő, hanem bizonyos államjogászoknak a nézetét reprodukálja, és ebben igaza is van, mert azon osztrák államjogászoknak élén Lustkandl Venczel úr áll, *(Derültség jobbfelől.)* ugyanaz a Lustkandl Venczel úr, a kivel, ha jól tudom, Eötvös Károly képviselő úr közjogi kérdésekben nem mindig értett egyet. *(Derültség a jobboldalon.)* Azonban végre is, ha Lustkandl úrnak igaza volna a fenforgó kérdésben, nem lehetne csodálkozni, hogy találkoznak a nézeteik, mert hiszen fel lehetne tételezni, hogy Eötvös Károly úrban oly nagy az igazságérzet és igazságszeretet, hogy a Lustkandl Venczel úr felfogásában rejlő benső igazság erejének nem tudott ellenállani. *(Tetszés a jobboldalon.)* De nem egészen így áll a dolog. A dolog úgy áll, hogy Lustkandl úrnak nincs igaza ebben a kérdésben, mert ha vannak államjogászok Ausztriában, a kik így vélekednek, vannak más államjogászok, a kik másféleképen vélekednek, és véletlenül most épen ezeknek az utóbbiaknak van igazuk.

Nem akarok, t. ház, ennek a kérdésnek a tárgyalásába és bírálatába bocsátkozni és csak azért szólok hozzá egy pár szóval, hogy figyelmeztessem Eötvös Károly t. képviselő urat, hogy Lustkandl Venczel úrral együtt ismét beleestek egy tévedésbe. Semmi egyéb nem lett volna szükséges, mint az, hogy elolvassák az 1896: XIX. tczikket, azt, a melynek a módosításáról most szó van, és akkor meggyőződhetett volna Eötvös Károly képviselő úr, hogy nincs igaza Lustkandl államjogász úrnak. Azonban, úgy látszik, a t. képviselő úr ezt a fáradságot nem vette magának, és így ismét egy új tévedésbe esett. Az 1896:XIX. törvényczikkben az van mondva, hogy felemeljük a prémiumot öt millió forintról kilencz millióra, az ebből származó tehertöbbletet pedig fedezzük azon bevételből, a mely származik abból, hogy egyidejűleg a 11 forintos adót 13 forintra emeljük. Eötvös Károly képviselő úr felolvasta annak az ausztriai alkotmány-törvénynek 14. §-át, a melyben az van mondva, hogy az osztrák kormány bizonyos esetekben törvénypótló császári rendeleteket bocsáthat ki, feltéve, hogy azok sem az alkotmány alapelveit, intézkedéseit nem módosítják, sem ingatlan államjószág eladását nem involválják, sem pedig az államkincstár állandó megterheltetését maguk után nem vonják. Azt hiszem, hogy ebben az esetben sem ingatlan államjószág eladásáról, sem pedig az alkotmány alaptörvényének módosításáról nincs szó. Marad tehát tisztán az államkincstár állandó megterheltetése. De ha a t. államjogászok elolvasták volna az ausztriai és a magyar 1896, évi törvényt, láthatták volna, hogy itt az államkincstárnak sem ideiglenes, sem állandó, sem kicsiny, sem nagy, sem semmi néven nevezendő megterheltetéséről szó sincsen, mert hiszen nem az államkincstár fizeti a prémiumot, hanem fizetik első sorban a czukorgyárosok és az ebből származó bevétel fordíttatik azután a prémiumtöbbletnek a fedezésére, tehát az államkincstárnak semminemű megterheltetéséről ez alkalommal szó sincs. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Mindezt csak azért említettem fel, hogy rámutassak arra, hogy Eötvös Károly képviselő úr valószínűleg életében egyszer értett egyet az ausztriai államjogászokkal és akkor is oly esetben, a mikor azoknak abszolute nem volt igazuk. *(Tetszés a jobboldalon.)*

T. ház! Eötvös Károly képviselő úr végül az 1867 : XII. törvényczikk szempontjából birálja ezt a javaslatot és itt újból egy fordulatot tesz, és míg beszéde folyamán, — a mint felolvastam beszédének ide vonatkozó passzusát, — azt mondja, hogy ha szerződés alakjába volna öntve ez a dolog, akkor abba belenyugodnék, beszédje végén újból fordul egyet és azt mondja, hogy még ha szerződés alakjában volna is, akkor sem fogadná el. Tehát ez a harmadik fordulat ugyan ebben az — egy kérdésben. Nem fogadná el pedig azért, mert ő Ausztriával csak akkor lépne szerződésre, hogy ha a magyar törvényhozó Ausztriának alkotmányos népképviseletével állna szemben Ez idő szerint a mi csak az osztrák kormánynyal állunk szemben, ergo ő semmiféle szerződést Ausztriával kötni nem hajlandó. És ezt a tételt bizonyítja a képviselő úr bő idézetek által az 1867. évi XII. törvényczikkből.

Azt hiszem, teljesen kárba veszett a képviselő úrnak egész bizonyítási apparátusa, mert olyan valamit czáfol, a mit senkisem állított. Mert sohasem jutott eszébe a kormánynak azt mondani, hogy Ausztriával szerződést akar most kötni. Szerződésről ez alkalommal nincsen szó. A szerződés fennáll 30 év óta, megköttetett az 1867. évi XII. törvényczikk következtében az 1867. évi XVI. törvényczikkben, az első vám- és kereskedelmi szerződésben; meghosszabbíttatott 1878-ban, 1887-ben, az akkori vám- és kereskedelmi szerződésekben. Ezek a szerződések, t. ház, állapítják meg azt, hogy a fogyasztási adókra vonatkozólag egyforma elvek szerint kell a törvényeket megalkotni. A mi ezenkivül történik, a különböző fogyasztási adótörvények, mint a czukoradó, szeszadó, petroleumadó, az 1896. évi XIX. törvényczikk és a jelen törvényjavaslat is, már nem szerződés, hanem a megkötött szerződések végrehajtására vonatkozó, ennek a végrehajtásnak egyik stádiumát jelző

Digitized by Google

intézkedés. Ennélfogva, t. ház, 1867-ben, mikor ezeket a kérdéseket tárgyalták, szintén nem jutott eszébe senkinek, hogy ezeket szerződés alakjába öntse. 1868-ban mindjárt a kiegyezés után létrejött az első szeszadótörvény, ugyanolyan, mint a mai czukoradó-, vagy bármely más fogyasztási adótörvény. Eötvös Károly képviselő úrnak, a ki jelen volt azokon a tárgyalásokon és a kinek befolyása volt ezen törvények megalkotásánál, nem jutott eszébe akkor, hogy ezeket szerződés alakjába kell öltöztetni. Most 30 év után fedezi fel, hogy ennek szerződési alapot kell adni Lehet, t. ház, hogy elfelejtette, mert hiszen régen történt, akkor még a képviselő úr Lustkandl-lal sem értett egyet, most már egyetért vele. *(Tetszés a jobboldalon. Nyugtalanság balfelől.)* Azonban bármiképen álljon a dolog az mindenesetre tény, hogy 1868 óta soha senkisem tartotta indokoltnak, hogy ezek az intézkedések szerződési formába öltöztessenek, és miután sem törvényhozási, sem czélszerűségi, sem a törvényhozás praxisából merített ok erre nincs, azt hiszem hogy szerződésről egyáltalában nincs okunk beszélni és mindaz, a mit Eötvös Károly képviselő úr szerződési theoriára épített, ebből deduckált, teljesen üres és alapnélküli.

T. ház! Bocsánatot kérek, hogy annyira igénybe veszem figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* de azt hiszem, kötelességem annyi hallgatás után megtenni észrevételeimet a felhozottakra. Van egy figyelemre méltó momentum ebben a vitában; figyelemreméltó és egyszersmind sajnálatos is. S ez az, hogy míg régebben e házban a különböző társadalmi osztályok érdekellentétének kérdése csak elvétve hozatott szóba: az utóbbi időben s kivált e vitában majdnem minden egyes szónok arra törekedett, hogy a legélesebb ellentétet konstruálja és konstatálja . . .

Visontai Soma: Mert önök csinálják! *(Zaj. Halljuk!)*

Lukács László pénzügyminiszter: . . . a szegények és gazdagok, a munkások és tőkések, a jogos és jogtalan tőke, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a belföldi és külföldi tőke *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* az ingatlan tőke és a mobil tőke között. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* S ezt oly időpontban tették, a minő az aratási idő, a midőn az ily doktrinák az ország összes gazdasági érdekeire, összes gazdaközönségére a legvégzetesebb hatással lehetnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hát eltekintve attól, hogy mi mint tőkeszegény állam, mely lépten-nyomon rá van utalva a tőke igénybevételére, önmagunk ellen vétkezünk, ha a tőkét perhorreskáljuk, s eltekintve ama közgazdasági tan abszurditásától, mely a tőkét és munkát ellentétbe akarja helyezni, holott a tőke ép oly jogosult faktora a nemzeti termelésnek, mint a munka: nem hiszik-e önök, hogy midőn ily tanokat hirdetnek itt, a legveszedelmesebb társadalmi forradalom magvait hintik el? *(Élénk tetszés jobbfelől. Zaj. Felkiáltások balfelől: Önök csinálják!)* Vagy azt hiszik, hogy azok az izgató beszédek, melyekkel mesterséges ellentéteket akarnak felidézni, nem fogják megmérgezni annak a néposztálynak lelkét és gondolkozását? *(Helyeslés. Felkiáltások balfelől: Nem mi csináljuk!)*

T. képviselő urak, legyenek óvatosak az ily játékkal! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyenek meggyőződve, hogy ha sikerül önöknek a birtoktalanok birvágyát és szenvedélyét oly mértékben felizgatni, *(Ellenmondás és derültség balfelől.)* hogy az egyes tettekben kezd nyilvánúlni: nem fog megállani az antiszemitizmus korlátai között, *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!)* hanem át fog terjedni oly területekre is, melyekre önök talán nem tartják kívánatosnak, ellene fog fordúlni azon tőkének, melyet önök jogosnak és hazafiasnak deklarálnak, a középbirtoknak, a nagybirtoknak, a hitbizományi birtoknak s annak a tőkének, melynek az a rendeltetése, hogy pro piis finibus szolgáljon. *(Élénk helyeslés jobbról. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

De mit vitatkozom itt oly érveléssel szemben, melynek őszintesége és komolysága iránt ma már senki sincs kétségben? Hisz mindenki tudja, a képviselő urak maguk is bevallották, hogy az a hadjárat, a melyet itt megindítottak, tulajdonképen nem a czukorprémium ellen irányúl, a melynek önök közűl is mindannyian, a kik a közgazdasági kérdésekben belátással birnak, el kell, hogy ismerjék szükségességét. *(Egy hang balfelől: Nem áll!)* Más dolog, a mit a képviselő urak ettől a vitától várnak. Két czélja van ennek; az egyik az ideális, naiv lelkek előtt lebeg és ez az, hogy a senki által meg nem támadott és nem veszélyeztetett közszabadságot, a sajtószabadságot önök minden áron meg akarják védelmezni és pedig a czukorprémium révén. *(Tetszés jobbfelől.)* A másik pedig már sokkal reálisabb; a reálisabb felfogású, embereknek, az a czélja, hogy ezt a kormányt megbuktassák. *(Igaz! Úgy van! bal- és jobbfelől.)* Mert sikerült valakinek elhitetni a t. képviselő urakkal, hogy abban az esetben, ha ez a törvényjavaslat egy bizonyos idő alatt törvénynyé nem válik, akkor ennek a kormánynak vége.

Az, a ki önökkel ezt elhitette, vagy ámító vagy önmaga meg volt csalva. *(Tetszés jobbfelől.)* És igen kívánatos lett volna, ha a képviselő urak alaposan utána jártak volna a dolognak, mielőtt egy olyan campagne-re határozták el magukat, melylyel a törvényhozás működését, fájdalom már hetek óta, visszatartják. *(Helyeslés*

Digitized by Google

jobbfelől. Mozgás, zaj balfelől.) Azonban én megnyugtathatom és ha szükséges, meg is vigasztalhatom a t. képviselő urakat, hogy e törvényjavaslat sorsa és a kormány sorsa között semmiféle összeköttetés nincs, és akár lesz ebből törvény, akár nem, akár most, akár később lesz belőle törvény, biztosíthatom, hogy a kormány bukása abból bekövetkezni nem fog, mert nem következhetik be a dolog természeténél fogva. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Egy hang balfelől: Hát örökké ott akarnak maradni?)* De ha nem lesz törvény a törvényjavaslatból, az még sem fog nyomtalanúl elenyészni, annak meglesznek a maga következményei. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* És pedig meglesz első sorban az a következménye, hogy önök megkárosítják az ipart, melynek érdekeit pedig eddig szivükön hordták. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől. Zaj balfelől.)* Megkárosítják a mezőgazdaságot, melynek első és kizárólagosan privilegizált képviselői gyanánt kivánják magukat feltüntetni. *(Nagy zaj és mozgás balfelől. Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Megkárosítják az államkincstárt, melytől bizonyos adókat elvonnak, megkárosítják a közérdeket, mert a vita hosszúsága által lehetetlenné teszik, hogy bizonyos más, az ország érdekében szükséges törvények megalkothatók legyenek és megkárosítják mindenekfelett az alkotmányosságot és parlamentarizmust. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps jobbfelől. Mozgás és ellenmondás balfelől.)* Mert ezen eljárásuk által mind tágabb és tágabb körben adnak tápot annak a felfogásnak, a miről egyes képviselő urak vezércikket is irnak, hogy íme az alkotmányosság túlélte magát, a parlamentáris rendszer olyan, a mely helyesen funkczionálni nem tud. *(Zaj és felkiáltások balfelől: Ilyen rendszer mellett!)*

Hock János: Mi régen sürgetjük a parlamenti reformot!

Lukács László pénzügyminiszter: Én, t. ház, nem vindikálom magamnak a jogot, hogy az önök eljárása felett bármiféle ítéletet vagy bírálatot mondjak; a bírálatot el fogja mondani a nemzet közvéleménye, *(Zaj Felkiáltások balfelől: Nyugodtan várjuk!)* és pedig elsősorban a magyar nemzet közvéleménye, mert a magyarság érdeke a legszorosabb összefüggésben van a parlamentarizmus érdekével, és én meg vagyok nyugodva abban, hogy ez az ítélet, ez a bírálat igazságos is lesz. Mi nem vindikálunk magunknak jogokat, de igenis vannak kötelességeink. *(Nagy zaj balfelől, felkiáltások: Erőszakoskodás! Egri választás! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ezt a kötelességet igenis teljesíteni fogjuk és ez abban áll, hogy meg fogjuk akadályozni, hogy önök a parlamentarizmus elvét megcsorbítsák, és meg fogjuk akadályozni, hogy önök a parlament működését megbénítsák, vagy lehetetlenné tegyék. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Ijesztgessen gyerekeket, ne minket! Zaj.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az előadottak alapján az összes határozati javaslatok mellőzésével a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Hosszantartó, zajos éljenzés és taps jobbfelől. A szónokot számosan üdvözlik. Nagy zaj balfelől és felkiáltások: Hoch! Hoch!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Lakatos Miklós jegyző: Iványka Oszkár!

Iványka Oszkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenesetre egy különös, habár már részben megszokott jelenséget észleltünk ezen vita folyamán, és ez az, hogy a kormány, mely benyújtja a törvényjavaslatot és a párt, mely a törvényjavaslatot támogatja, idáig alig vett részt a vitában. Pedig, nézetem szerint, a kormánynak és a javaslatot támogató pártnak legfőbb kötelessége lett volna, hogy érvek erejével világítsa meg a javaslatot és győzze meg annak helyességéről a házat. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Mindaz, a mit a t. előadó úr és a túloldalról felszólalt két képviselőtársam a javaslat mellett elmondott, igen alaposan és bőven meg lett czáfolva az ellenzék részéről. Maga a miniszter úr a mai napig hallgatott. *(Felkiáltások jobbfelől: Már egyszer beszélt!)* Hát az az első beszéd, a mit mondott, egyszerűen a közjogi részszel való foglalkozás volt, de a dolognak tulajdonképen arról a részéről, a melylyel magát a javaslatot indokolta volna, a mai napig nem beszélt.

Nagyon örülök, hogy a vitának mai előhaladott állapotában most ezt megtette és legalább alkalmat vett arra, hogy azon érvekkel, a melyeket a javaslat mellett felhozott, mi is viszont foglalkozzunk.

Én tehát foglalkozni fogok a miniszter úr felszólalásával, úgy, a mint azt megtette; felszólalása két részből áll, az egyik az, a mit magára a javaslatra vonatkozólag annak megokolására és megtámogatására mondott; a másik pedig az, midőn ő a mostani politikai helyzetről megnyilatkozott.

Azt hiszem, t. ház, hogy talán neki, mint pénzügyminiszternek nem volna az a hivatása, hogy ilyen dologban és ilyen stilusban megnyilatkozzék. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha arra szükség van, az inkább a politikai resszortokat kezelő miniszter urak feladata volna. De ha már megtette a miniszter úr, hogy ebben a kérdésben felszólalt, a mi speczialiter neki, mint szakminiszternek nem hivatása; ez nem is áll jól; mert tudjuk mind-

Digitized by Google

nyáján, hogy ő a hirhedt egri mandátumot képviseli ebben a házban *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és talán ez is egyik ok arra, hogy épen ily irányban, hogy a parlamentarizmusról itt a háznak leczkét adjon, neki legalább is indokolt lett volna tartózkodónak lennie. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem hiszem, t. ház, hogy azt az aggressziv hangot, mely a miniszter úr felszólalásán végig vonúlt és felszólalásának végén különösen kidomborodott, és a mely határozottan jogtalanúl támadó inszinuácziót foglal magában a parlamenti pártokkal szemben, ezt az aggressziv hangot épen a mai feszült állapotban a t. szabadelvű pártnak higgadtabb elemei helyeselnék. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Arra senki okot nem szolgáltatott. Azzal az ügyet elő nem mozdította és azzal semmi czélt el nem ért. Egyszerűen üszköt dobott ennek a parlamentnek, lehet mondani, már úgy is túlizgatott hangulatába. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ámbár nekem természetem az, hogy éles legyek, meg fogom magamat e tekintetben tagadni. Nem fogok felszólalásomban a gúnynak ahhoz a fegyereihez sem nyúlni, a melyek ma különösen kinálkoznak és talán nagyon könnyen volnának kezelhetők. Azt tartom, hogy épen ma indokolt az, hogy minden ilyen személyes támadástól tartózkodjunk és egészen tárgyilagosan foglalkozzunk a dolgokkal. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Az, a mit az előadó úr és a mit a miniszter úr magára a javaslatra vonatkozólag mondott, már magában foglalja ezen javaslat helytelenségét, tarthatatlanságát. Mindnyájan beismerik és konstatálják azt, hogy a czukorprémium és egyáltalában a prémiumos rendszer a közgazdaságban egy helytelen állapot; konstatálják azt, hogy más államok, a melyek nálunk sokkal erősebb túltermelésben szenvednek, épen úgy, mint mi, ezt a helytelen állapotot csak óriási anyagi áldozatok árán birják fentartani; konstatálják, hogy itt egy harcz van a termelő államok között. De ebből nem vonják le azt a helyes konzequenczíát, a melyet le kellene vonni, hogy tehát nem kell prémiummal a túltermelést fentartani és fokozni, hanem meg kell engedni, hogy természetes medrébe menjen vissza az a termelés mindenütt; *(Helyeslés a bal- és szélső-baloldalon.)* hanem ellenkezőleg azt a konzequenczíát vonják le, hogy mi, a kik leggyengébbek, legszegényebbek vagyunk, versenyezzünk a külfölddel prémium dolgában. Hát, t. ház, részben Polónyi Géza t. képviselőtársam igen helyesen mondta azt, hogy prémiummal mi a nyugoti piaczokat meghódítani nem fogjuk tudni, mert e tekintetben versenyezni képesek nem vagyunk Franczia- és Németországgal, a keleti piaczokat pedig prémium nélkül is meg birjuk magunknak tartani. *(Helyeslés a baloldalon.)* A túltermelést a prémiummal megakadályozni nem tudjuk, tehát mit értünk el? Elérjük azt, a mi már is bekövetkezett a prémiumrendszer folytán, a czukorgyárak, bizva a jövőben, termelésüket fokozzák. A gazdasági válság folytán a gazdák egy szalmaszálat láttak abban, mint a vizbefúló, melybe kapaszkodnak és belementek a czukorrépa-termelésbe s megváltoztatva egyéb termelési ágat, gazdaságukban a czukorrépatermelést meghonosították és folytatják.

Már most, ha áll az, hogy mi a prémium daczára se birunk külföldi piaczokat elfoglalni; ha áll az, hogy ha Amerika sorompóit elzárja, az egész európai czukortermelés egy nagy krach előtt áll, és az kétségtelen, hogy ez így van, még azon esetben is, ha Amerika nem zárja is el a piaczokat, mert az európai túltermelés sokkal nagyobb, mint a mennyit manapság a prémium mellett a gyárak értékesíteni birnak: akkor mi ebből a természetes konzequenczia? Az, hogy ezt a mesterségesen, áldozatok mellett is feltarthatatlan állapotot még a jövőben fentartani ne igyekezzünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszter úr és azt mondja a t. előadó úr is, hogy a czukorprémium kérdése egy harcz, melybe gyenge fegyverzettel belemenni nem szabad. Értem én azt Angliával, Amerikával szemben, mert ezek a főexportállamok. De vajjon van-e nálunk elég erős fegyver a nálunknál sokkal erősebben fegyverzett államok, tehát Német- és Franczíaország ellen is? Ha arra kerül a sor, hogy egymás ellen gyilkos háborút folytassunk, mi a bölcs hadvezér feladata? Az-e, hogy megmentse a kis csapatot, a melylyel az ellenséget megverni úgy sem lehet, legalább az életét biztosítsa; vagy pedig az-e, hogy vakon nekimenjen a tűznek és tönkre tegye valamennyi katonáját? Ha belátjuk azt, hogy ebben a harczban nem győzhetünk, akkor ezt a harczot minden áron és minden eszközzel forszirozni részemről helyesnek nem tartom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszter úr, hogy a czukorárak a czukoradó daczára leszálltak és hogy a kartell sem birta azokat a végtelenségig felemelni. Ez tökéletesen így van. Daczára annak, hogy prémiumot fizettünk, a czukorárak leszálltak. De milyen czukorárak? A czukorárak a belföldi fogyasztásban nem szálltak le, csak az utolsó egy vagy két esztendőben nem tudom bizonyosan, mert 1896-ról kimutatás nincs, de 1895-ben leszálltak a czukorárak a belföldi fogyasztás előbbi állapotához képest, míg a külkivitelben a czukorárak sokkal aránytalanabbúl

Digitized by Google

leszálltak, majdnem 25 forintról 11 forint 50 krajczárra. Mit látunk? Fenn birtuk tartani az árak magasságát a prémiummal? Nem birtuk. És hogy állunk ma? Én magam gazdaságomnak körülbelül egy hatodrészén czukorrépát termelek, négy év óta, mióta a barsmegyei oroszkai czukorgyár létesült. Akkor felkeresték a gyár megbizotait a gazdákat, buzdították a czukorrépatermelésre és természetesen ebbe sokan belementek. Hogy állunk ma? *(Halljuk! Halljuk!)* A gyár daczára annak, hogy prémiumot kap, daczára annak, hogy a legtökéletesebb gyár Magyarországon, mely a mondern technika minden vivmányával rendelkezik és daczára, hogy horribilis tőke áll mögötte, mert báró Schöller áll mögötte, már két év óta deperditával dolgozik. És mit látunk még? Azt, hogy a gazdák is, a kik a czukorrépatermelésnek nagy buzgósággal nekimentek, ma már nagyrészt egészen felhagytak vele, vagy tetemesen diminuálták a termelést. Ily körülmények között méltóztassék megmondani, nem öt millió, hanem sokkal több millió elég lesz-e arra, hogy egy ilyen állapotot erőszakkal fentartani tudjunk? Szerintem ez egy tarthatatlan állapot és minden áldozat, a melyet ennek fentartására hozunk, kidobott pénz, *(Helyeslés balfelől.)* és azért, ámbár elismerem, hogy azok az adatok, a melyeket a t. miniszter úr felhozott helyesek voltak, hisz részben nem ellenőrizhetők, mert a mi rendelkezésünkre nem állanak, de akczeptálom, mint helyeseket és akczeptálom egyes argumentácziójának a helyességét: egyet azonban nem akczeptálok, azt tudniillik, hogy abból nem a helyes következtetést vonta le, mert mindazok után, a miket elmondott és a mikre vissza fogok térni, végkövetkeztetésül azt vonta le, hogy ezen javaslatot meg kell szavazni, már pedig én azt tartom, hogy ha minden igaz, akkor ezen javaslatot megszavazni egyáltalán nem lehet. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a t. miniszter úr, hogy a czukorárak a czukoradó daczára is leszálltak és a kartell sem birta azokat a végtelenségig felemelni. Ez csak egy újabb bizonyíték a mellett, a mit mondtam. A kartell czélja az volt, hogy a czukorárakat felemelje, hogy a gyárak kevesebb deperditával és haszonnal dolgozzanak és mégis veszteséggel dolgoznak. Ha ez nem sikerült sem a répa árának leszállítása, sem a czukorprémium megadása, sem a kartell által: akkor hogyan akarjuk ezt az állapotot fentartani?

Azt mondja továbbá a t. miniszter úr, hogy tiltakozik azon fölfogás ellen, mintha ez a czukorprémium inkább osztrák, mint magyar érdek volna s igyekszik kimutatni, hogy az inkább magyar, mint osztrák érdek. Megindokolja pedig azzal, hogy a mi czukoriparunk fiatalabb, mi tőkeszegényebbek vagyunk, nagyobb nehézségekkel kell küzdenünk: ennélfogva inkább érdekünkben áll ez a prémium, mint az osztrákoknak és egyúttal azt mondja a t. miniszter úr, hogy a czukoripar még nem érte el azon magasságot, a melyen kellene lennie és ő ezt egy fejlesztendő nagy iparágnak tartja.

Hát, t. ház, az mind áll, a mit előbb elmondtam, azt sem a miniszter úr, sem más czáfolni képes nem lesz. Ha pedig áll, akkor meg fogja engedni a t. miniszter úr, hogy nekünk a czukortermelést nem mesterségesen fokoznunk kell, hanem ellenkezőleg oda hatni, hogy az lehetőleg minden nagyobb rázkódtatás nélkül abba az egyedül helyes mederbe menjen vissza, a melybe az előbb-utóbb úgyis visszakerül. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Az pedig, hogy a czukorprémium inkább a mi érdekünkben volna, mint az osztrákok érdekében, méltóztassék megengedni, a mikor ott Csehország, Morvaország, Ausztriának egy nagy része nem olyan arányban czukortermelő, mint mi, hanem azt lehet mondani, hogy az összes gazdaságok majdnem kivétel nélkül a czukortermelésre vannak bazirozva, ha a czukorkrach bekövetkezik, ott egy gazdasági általános nagy krizis lesz, nálunk pedig csak egy kisebb fokú deperdita lesz az azzal foglalkozó egyes gazdákra. *(Úgy van! balfelől.)* Ez olyan különbség, hogy még a parallelát sem szabad felállítani, annál kevésbbé azt mondani, hogy a czukorprémium inkább magyar érdek volna, mint osztrák érdek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)*

Rátért azután a t. miniszter úr gróf Károlyi Sándor és Horánszky Nándor t. képviselő urak azon felszólalásaira, a midőn ők a czukorprémiumnak első felemelése alkalmával a prémiumot elvileg helyeselték és azokat a javaslatokat más szempontokból nem szavazták meg. Hiszen, hogy a prémiumot egyáltalában be lehetett hozni, hogy voltak egyáltalában olyanok, a kik azt a prémiumot akkor helyeselték, az természetes; mert akkor mindnyájan abban a hitben éltünk, hogy ezáltal Magyarországban a czukoripart olyan fokra fogjuk emelni, hogy a külfölddel konkurrálni bírunk majd és ebben nagy közgazdasági előmenetelt láttunk. Mikor azonban beláttuk, hogy ez egy tarthatatlan állapot, hogy ezt semmiféle mesterséges eszközökkel fentartani nem bírjuk, akkor azt hiszem, csak arra a belátásra kellett mindenkinek jönnie, hogy megváltoztassa nézetét és a mit akkor egy jobb jövő reményében helyesnek tartott, azt most, mikor egész abszolut biztossággal bebizonyúlt róla, hogy helytelen, rosszalja. *(Tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondta a t. miniszter úr, hogy jog-

Digitized by Google

talan sérelmekről Ausztriával szemben beszélni nem lehet. Az államférfiak tudatosan a szerződéskötésnél nem károsították meg a kincstárt; jövőre rövidségek nem lesznek, mert megegyezés jött létre a kormányok között. Arról, hogy az államférfiak a szerződéskötés alkalmával tudva károsították volna meg a magyar kincstárt, senki itten nem beszélt *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nekik a rossz szándékot senki sem imputálta. Mi nem is annyira rossz szándékot, mint inkább az előrelátásnak sokszor igen nagy hiányát, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* azt az előreszámítani nem tudást róttuk fel a t. kormánynak bűnül. És hogy ebben igazunk volt az csak tény, mert a miniszter úr maga is bevallotta, hogy ilyen sérelmek fennállanak, azok egy bizonyos fix pénzösszegben is teljességgel kifejezhetők; bevallotta az által is, mikor azt mondta, hogy jövőben ilyen sérelmek nem lesznek, hogy ez iránt az osztrák kormány részéről biztosítékot nyert.

Hogy azok a biztosítékok mennyit érnek, az először is attól függ, hogy ez a kormány és az a kormány lesznek-e a kormánypadokon akkor, mikor a javaslatok életbelépnek. Ha az osztrák kormány addig, mondjuk megbukik, akkor azok a biztosítékok, melyeket a t. miniszter úr kapott, épen semmit sem érnek; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ha pedig viszont a magyar kormány buknék meg, akkor az osztrákoknak ezen kormány részéről adott biztosítékok szintén nem sokat érnek. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Ilyenekkel meggyőződésünket megváltoztatni akarni, ránk nézve teljesen hatástalan argumentum.

Azt mondja a t. miniszter úr, hogy a termelés kontingentálása ott helyes, a hol továbbfejlődésre kilátás nincs; nálunk azonban ez nem áll. Megmondtam, hogy túltermelés van nálunk, hogy a redukczió máris bekövetkezett és még nagyobb lesz ezen redukczió azért is, mert mi gazdálkodók mindnyájan tudjuk azt, hogy a czukorrépa-termelésnek egyik legnagyobb előnye a gazdasági hizlalásban volt; most pedig, mikor a hízómarha-árak annyira leszálltak, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy a hizlalás nem haszonnal, hanem effektiv kárral jár, természetes, hogy a czukorrépa-termelés is vagy kisebb haszonnal, vagy esetleg kárral is fog járni. Ismét egy nagyon jó példát fogok felhozni. Báró Schöller, a mint mondottam, az oroszkai czukorgyárnak mintegy harmadrészben érdekelt részvényese. Az oroszkai czukorgyár közvetlen közelében van egy uradalma, a mintaszerűleg kezelt lévai uradalom. Oda törekedtek, hogy a szántóföldnek $^2/_3$-ad részén, czukorrépát termeljenek és már úgy tudom, mintegy 4500 holdon termelnek. És mi történt? Tavaly már redukálták majdnem felére a répaelültetést báró Schöllernek, a czukorgyári részvényesnek uradalmán; az idén újból redukálták, és most arról beszélnek, hogy a czukorrépa-termeléssel felhagynak, vagy pedig, ha termelnek, csak olyan mértékben, a mennyit saját gazdasági szeszgyáraikban értékesíteni tudnak. Felhagynak pedig részben azért, mert nagy munkáshiány állott be azon a vidéken a forszirozott répatermelés következtében, úgy hogy tavaly télen a répa sok helyen a földben befagyott. De különben is drágább a megmunkáltatás, semhogy a termelés effektiv haszonnal járna. Megtalálták hasznukat, a kik nagy forgótőkével rendelkeztek a hizlalásban. A lévai uradalomban évenként több ezer darabot hizlaltak, a hizlalás azonban ez évben már veszteséggel járt és ennélfogva a répatermelés diminuálódik. Hát, t. ház, ez nemcsak egy helyen van így, hanem igen sok helyen Magyarországon.

Azt méltóztatnak mondani, hogy a munkáskérdés szempontjából különösen fontos, hogy a czukorrépatermelés ne csökkentessék. Ha tarthatatlan ez az állapot, azt fejleszteni nem lehet. Most, a mikor munkás-krizis van, helyes-e az ilyen mesterséges állapotot fentartani? Honnan származik ez a munkáskérdés nagyrészben? Nem onnan, mert az alföldön valami nagy bőség volna munkásokban, mert ott ellenkezőleg munkáshiány van, hanem tény az, hogy azok az erős, robusztus munkások a szabályozási és vasútépítési munkálatokkal olyan keresetet tudtak maguknak biztosítani, — és természetszerűleg a nagy munka is azt kivánta, hogy sokkal jobban éljenek — hogy szépen tudtak megélni; most, a mikor ezek az építkezések be vannak fejezve, két-három forintot keresni nem tudnak s rosszúl élni sem akarnak: nincsenek megelégedve a mostani napszámbérrel és sztrájkolnak.

Nem igaz, hogy az a munkás tisztességesen, mint egy munkásnak élnie kell, nem élhet meg. Azt pedig, hogy most részben a felföldön ilyen állapotok vannak, előidézte a czukorrépatermelés rohamos emelkedése is, a mely fentartható nem volt. Már most épen a czukorrépatermelés folytán némely helyeken a napszám irtózatos mértékre felment, mert ott a munkáshiány tetemesen nagyobb volt, mint idáig. Ezt a krizist fentartani mesterséges rendszabályokkal egyáltalán nem helyes és nem lehet. Minél hamarabb zökken vissza ez természetes medrébe, minél kevésbbé igyekszünk azt mesterséges eszközökkel propagálni, annál jobb.

A t. miniszter úr azt mondotta, mondják meg azok az urak, a kik a répatermelést apasztani akarják, miképen történjék az. Miért nem ajánlja gróf Károlyi Sándor képviselő úr a gazdasági egyesületek útján társadalmi úton, hogy

Digitized by Google

ezen a bajon segítve legyen. Azt a határozati javaslatot, a mely beadatott, hogy a répa árát az állam szabja meg, én sem helyeslem, és ha a miniszteri székben ülnék, nem is reflektáltam volna reá. De viszont arra felszólítani valakit, hogy társadalmi úton igyekezzék odahatni a gazdasági egyesületek útján, hogy a répatermelést csökkentsük, azt nem helyeslem. Nem kell az ellenkező irányban mesterséges rendszabályokat statuálni, mert a mi jó, azt úgyis követni fogja a gazda, a mi pedig reá nézve káros, azt abba fogja hagyni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Azt mondta a t. miniszter úr, hogy a rayonirozásról neki hivatalos tudomása nincsen és hogy, ha visszaéltek ezzel, az szigorú fenyítést érdemel. Hát ha nem akar erről tudomást venni, arról nem tehetek! Miért nem tétet magának jelentést hivatalos közegeivel? Egy adattal én is szolgálhatok most. Nógrádmegyében épült legutóbb egy vasút Balassa-Gyarmatról Aszódra. Ennek közelében van nekem is gazdaságom, a hol azelőtt répatermelés nem volt. Mikor a vasút megnyilt, jöttek hozzám a selypi és oroszkai czukorgyártól — mert mindegyik egyforma távol van tőlem — s kérdezték, akarok-e répát termelni? S mikor az ár felől kérdezősködtem, azt mondták: ajánlatot addig nem tehetünk, a míg meg nem állapítják, hogy az oroszkai vagy selypi gyár rayonjába fogok-e tartozni! Az ilyeneket mindenki tudja. Ha épen a miniszter úrnak nincs róla tudomása, legjobb lett volna a dolgot nem említenie! *(Úgy van! a baloldalon.)*

Azt is mondta a miniszter úr, hogy egyedül a kartell teszi lehetővé, hogy a magyar gyárak megélhessenek. Ez teljesen új dolog és vártam az indokolását. Az osztrák gyárak képviselik a nagyhatalmat, a magyar gyárak a kisebb hatalmat. Mindketten veszteségre dolgoznak; túltermelés van. Már most a nagyobb hatalom arra fog dolgozni, hogy a kevésbbé hatalmas túltermelés velük minél jobban konkurrálhasson? Az az ő érdekük, hogy a magyar gyárak minél tovább fennállhassanak? Vagy azt hiszi a miniszter úr, hogy azok is olyan okos emberek, mint mi, hogy saját érdekük ellen fognak tenni? *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Azokkal, a miket elmondtam, körülbelül megfeleltem azokra is, a miket az előadó úr felhozott. Körülbelül ő is ugyanazokat mondta, mint a miniszter úr, csakhogy más szavakkal. Konstatálta azt is, hogy, ha a tavalyi törvény meg nem hosszabbíttatik, ennek egyedüli következménye az lesz, hogy az 1888-iki törvény lesz érvényben, azaz augusztus 1-től a prémium újra kisebb lesz ötmillió forinttal. Tehát ő is megmondja, hogy valami horribilis dolog abból nem lesz, ha a javaslatot nem is szavazzuk meg. Már azért is, mert az amerikai törvényhozás még nem döntött — s annak döntése igen fontos — a régi állapotot fentartani, a mely az államnak mindenesetre kevesebbe kerül, mint egy forczirozott drágább állapotot statuálni, a mely akkor, a mikor Amerika behozza ezt a rendelkezést, abszolute tarthatatlan lesz. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A javaslattal foglalkozott még e házban Arányi Miksa t. képviselő úr is. Az ő beszédére azonban azért nem reflektálok, mert az reám azt a benyomást teszi, hogy az az ügyesen összeállított szofizmák tömkelege. Egyáltalában, ha a t. képviselőtársamtól ilyen agrárius hangokat hallok, lehet, hogy nem helyes, de mégis mindig bizonyos trójai história jut eszembe: timeo Danaos et Dona ferentes. Chernel György t. képviselőtársam, úgy látszik, talán a pártkörben történt megbeszélések és magyarázatok alapján, egészen hipnotizálva van. Irigylem azt a naiv jóhiszeműséget, a melylyel itt a leghallatlanabb argumentácziót hozza elénk. Annyit foglalkoztak már vele mások s annyira agyon van már tárgyalva, hogy beszédével részletesen foglalkozni nem tartom szükségesnek, és csakis a jóhiszemű naivitásnak a feltüntetésére hozom fel például azt, hogy mikor azt mondja, hogy ha nem lát a gazdaközönség nagy hasznot a czukorrépatermelésből, akkor hogyan kapna a kormány az ország igen sok részéről felszólítást, hogy ezen prémiumrendszert a jövőben is tartsa fenn? Nagyon helyes lett volna, ha a t. kormány azt a temérdek felszólítást deponálta volna a ház asztalára, hogy meggyőződjünk róla, hogy csakugyan oly tömeges felszólítások érkeztek-e be? *(Derültség balfelől.)* Tudjuk, hogy különösen a közigazgatási hatóságoknak inspiráczióra folytán foglalkoznak egyes körök, azokkal a kérdésekkel, melyeket a parlamentben tárgyalunk és hogy ezek felirnak mindig a kormány kívánsága szerint. Hiszen kezében van a hivatalos apparátus, megrántják a drótot, a főispán megkapja az utasítást és a blankettákat, és beérkeznek, valószínűleg nem azokon a blankettákon, de más papirokra irva, ezen, itt nem deponált, tömeges dicséretek és nyilatkozatok. *(Derültség balfelől.)* Konstatálva van, hogy ezek a nyilatkozatok kis mértékben érkeztek be és hogy azoknak a legnagyobb része, hivatalos inspiráczió folytán keletkezett. Természetes, hogy nem mind, mert vannak mindig egyes szűkebb vidéki érdekkörök, a melyek a répatermelést olyan intenzivitással karolták fel, hogy nagy érdekük, hogy az meg ne szűnjék. Ezek tehát kézzel-lábbal mindent elkövetnek, hogy megmaradjon ez az állapot, annál is inkább, mert nem foglalkoznak behatóan azzal a kérdéssel és nem tudják mérlegelni, hogy semmiféle prémium nem

Digitized by Google

lesz elegendő, hogy a mai állapot fentartassék. *(Úgy van! balfelől.)*

Ugyanilyen naiv bizalommal van Chernel György t. képviselő úr is, midőn azt mondja, hogy a pénzügyminiszter úr tegnapi kijelentésével megnyugtatott, hogy a sérelmek jövőre nem fognak megtörténni. Erre már nem térek részletesen és csakis arra hozom fel, hogy milyen könnyű megnyugtatni egy jóhiszemű, szabadelvűpárti képviselőt. *(Derültség a baloldalon.)* Minket már nehezebben lehet megnyugtatni. *(Úgy van! balfelől.)*

Azt mondja még az én t. képviselőtársam: biztosíthatom a t. házat arról, hogy, ha én meggyőződném arról, hogy olyan kartellkötések készülnek, melyek a gazdák érdekeinek kijátszását célozzák, én volnék az első, a ki épen a gazdák és munkások érdekében felszólalnék.

Talán t. képviselőtársam is megengedi, hogy a gyárosok, nem a gazdák és fogyasztók érdekében, hanem azért kartelliroznak, hogy a czukrot drágábbá, a répát olcsóbbá tegyék. Nyilvánvaló pedig, hogy ez nem a gazda érdeke. Befejező szavai pedig, hogy tudniillik a prémiumrendszer megvédését hazafiúi kötelességének tartja, a bona fides oly fokára vallanak, hogy itt már polemizálásnak helye nincs.

De, t. ház, szabad legyen áttérni arra a leczkéztetésre, melyet az egri mandátum tulajdonosától hallottunk. Azt hiszem, hogy a parlament rendeltetése az, hogy a javaslatok helyességéről vagy helytelenségéről egymást objektiv kritika által meggyőzzük. Konstatálom, hogy az említett két szónok urat és az előadó urat kivéve a t. túloldal, mely a javaslatot támogatja, még csak meg sem kisérlette a kapaczitácziót. Ma volt az első felszólalás, a mely ha minket nem kapaczitált, semmiesetre sem bennünk, hanem ott van a hiba, hogy a t. miniszter úr egész helytelen konkluziókra jutott.

A szabadelvű párt hatalmi politikája már régebben is a kapaczitáczió kiszorítására irányult, hogy egyszerű szavazógéppé tegye a parlamentet. Láttuk, t. ház, hogy a kormánypárt t. tagjai mindaddig, míg e javaslatnál berendelve nem lettek, azért, hogy a ház határozatképes számban legyen mindig jelen, nem idebenn hallgatták az érveléseket, hanem a folyosón tartózkodtak és csak szavazni jöttek be. Ez volt az állapot az előbbi kormány alatt is.

De mi történt azután? A szabadelvűpárt talán más okokból is, de szerintem főképen azért, hogy a hatalmat megtarthassa, elfogadta báró Bánffy Dezsőt vezérének és miniszterelnökének, anélkül, hogy viszgálta volna, bir-e elég bölcseséggel és nyugodtsággal egy ország kormányzására és daczára annak, hogy ismerte erőszakoskodó és hatalmaskodó természetét, hogy báró Bánffy Dezső, a ki igen hatalmaskodó természetével domborodik ki, felülkerekedve, hamar belátván azt, hogy ő egy parlamentben az érvek erejével nem küzdhet, hogy ő itt sokáig csak akkor tarthatja fenn magát, ha a kormánypártot a hatalmaskodás útján is magával tudja ragadni, *(Úgy van! balfelől.)* és hogy magában ebben a pártban sok ember van, a ki nem hajlandó abszolut parancsszóra meghajolni: kiirták a választásokat. A mottó az volt: az ellenzéket teljesen kiirtani, a kormánypártnak függetlenebb, önállóbb elemeit, ha csak lehet kihagyni, *(Úgy van! balfelől.)* behozni olyanokat, a kik mindenkor mindent megszavazni vakon készek. *(Úgy van! balfelől.)* Bekövetkezett azon egész Európában és a czivilizált világon példátlan állapot, hogy a miniszterelnök úr volt egy személyben az ország miniszterelnöke, a szabadelvű párt vezére, a választások intézője és még a kormánypárti párt-kasszának főpénztárosa. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Nagyon természetes, hogy ilyen választásokkal más eredményt elérni, mint a minő most eléretett, nem lehetett. Ez ideig nem tapasztalt mértékben söpört végig az országon erőszak, korrupczió és vesztegetés. *(Úgy van! balfelől.)*

Már most, mikor a parlament összeült, bejöttünk ide, az ellenzék, igen megfogyott számban. A túloldal is részben kapaczitásaitól megfosztva.

Olay Lajos: Önálló emberekben megfogyatkozva!

Iványka Oszkár: Mi történt azután? Mit rendelt volna a politikai bölcseség? A politikai bölcsesség szerintem azt rendelte volna, hogy azt az óriási erőt, a mely ilyen többségben fekszik nyugodtan, bölcsen, helyes irányban vezesse, nagy alkotásokra használjuk fel az ország érdekében. *(Úgy van! balfelől.)* S mit láttunk, t. ház? Azt láttuk, hogy az úgy is csekély számra diminuált ellenzék jogos izgatottságát enyhíteni iparkodott volna a kormánypárt? Épen az ellenkezőjét láttuk. Láttuk igenis azt, hogy felszólaltak onnét nem a tekintélyes emberek, nem az elismert tehetségek, mert ezek évek hosszú sora óta következetesen hallgatnak, *(Úgy van! balfelől.)* mert maguk is látják, hogy ezt az állapotot argumentumokkal önérzetes embernek védeni teljes lehetetlenség. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Felszólaltak egymásután a novicziusok, *(Derültség balfelől.)* köztük igen nagy számmal aránylag a felszólalók számához a renegátok, azok, kik közül köztudomású, hogy az egyik szélső baloldali volt a választások előtt néhány nappal, a másik nemzeti párti volt hosszú évek során stb. Ezek tartottak nagy politikai beszédeket, fejéhez vágva az ellenzéknek a politikai immoralitást, leczkéztetve a

Digitized by Google

morálból, a politikából és inzultálva azokat az embereket, a kiket csakugyan más, mint a tiszta hazaszeretet és a közérdekhez való ragaszkodás nem vezet; mert ha ők is akarták volna, hogy renegátok legyenek, hogy elveik árán valamihez jussanak: megvan a tehetségük, szivesen fogadták volna őket, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a mint szivesen fogadtak sok csekély embert, kaptak volna jutalmat, a mint érdemen felül jutalmazást kaptak mások, a kik oda egyszerű szavazó billentyűként mentek. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A midőn mondom, a helyett, hogy az izgalmat lefokozni igyekezett volna a nagy többség és a t. kormány, minden alkalmat felhasználtak arra, hogy az izgalom az ellenzéknél még növeltessék. *(Úgy van! a baloldalon.)* Egyik hiba, egyik baklövés a másik után következett. A t. szabadelvű párt szavazatával mindent szankcionált. Tudom, sokaknak ez közülök nagyon nehezükre esett; megtették, nem tudom milyen szempontokból vezettetve: tény az, hogy a szavazógép mindig kifogástalanúl működött. Természetes, hogy ha valakibe a bölcseségnek, a politikai belátásnak olyan mértéke lakozik, mint a miniszterelnök úrban, az ilyen nagy hatalom által el lesz kábítva és utóvégre nem is tudja, mit tegyen, úgy használja azt a hatalmat, mint a parvenü a pénzét. Ebből következik, t. ház, hogy ma a parlament ide jutott; a miniszterelnök úr teljesen elbizakodva a felett, hogy mindent tehet, ide hozta a bűnvádi javaslatot, azt hiszem, hogy azt a 16. §-t ő nem tanúlmányozta azelőtt, de értesült róla már akkor, mikor az igazságügyi bizottságban folytak a viták, legalább kellett volna értesülnie s tudta, hogy a szabadelvű párt legkiválóbb emberei, legtehetségesebb jogászai ellene vannak, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* tudhatta azt a legkisebb politikai előrelátás nélkül, hogy az ellenzék, különösen, midőn ilyen kormány uralma alatt nyögünk, a szabadságnak egy újabb biztosítékát könnyen feladni nem fogja. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy a végletekig menő harczot fogja ez ellen folytatni, *(Úgy van! balfelől.)* és mit tett a miniszterelnök?

Ide hozta ezt a paragrafust; mikor meglátta, hogy megvan a nagy háború, a mikor még egy kis bölcseséggel meg lehetett volna szüntetni azt a paragrafust, mely ott se kell, s egyszerűen levétette volna a napirendről, s a törvényhozás komoly munkáját biztosítani lehetett volna, akkor a t. miniszterelnök becsületszavát köti hozzá, hogy ebből a szakaszból pedig törvény lesz. Ide került azután a czukoradóról szóló törvényjavaslat is, a melyre nézve biztosan megigérte Ausztriának, hogy augusztus 1-ére ebből törvény lesz. Ide hozták julius 1-én és hirdették irányadó helyről, tele voltak a kormánypárti lapok, hogy az ellenzékkel egy pár nap alatt úgy is elkészűlnek, össze vannak törve, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* csekély számú kis töredék, java részben nincs is itt, tehát vigan keresztül fog menni a javaslat. Hát hogy lehet ily könnyelmüen venni, a szomszédos, velünk szövetségben álló állam kormányával szemben ezt a kérdést? Ily állapotok mellett, t. ház, midőn a parlament túloldala így működik; mikor a parlamenti bölcseség a vezető miniszterelnök részéről ilyenekben nyilatkozik meg, mit tehet az ellenzék egyebet, mint hogy teljes tudatában jogos igényeinek s hazafias kötelességeinek oda törekszik, hogy a mennyire csak lehet a szavazógép működését megakadályozza. *(Éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen, ha mi konczedálnók azt, hogy egy így létrejött parlamenti többség, de nem annyira a többség, hanem egy ilyen modorú parlamenti uralom in infinitum fennálljon, hogy az a vezér, a ki ilyen könnyelmű és megfontolatlan igéreteket tesz, és ilyen óriási háborúba viszi bele erővel a saját pártját a hatalmat úgy kezelje, hogy annak minden szabad legyen, hiszen akkor mi teljes joggal volnánk választóink által legnagyobb hazafiatlansággal vádolva. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mi nem passzióból, nem szenvedélyből, egyszerűen kötelességből teszszük azt, hogy a mikor látjuk, hogy a legigazságosabb, legtárgyilagosabb, leghelyesebb argumentumnak is csak egy következménye van, az, hogy leszavaztatik: *(Úgy van! balfelől.)* akkor ezen parlamenti gépezetnek, szavazógépnek működését, ha lehet, igenis feltartóztatjuk és pedig azért, hogy megakadályozzuk, hogy ilyen meggyőződéseink szerint káros institucziók törvénybe iktattassanak. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

A jelen viszonyok között, midőn látjuk, hogy Ausztriában a parlamentarizmus teljesen fejtetőre van állítva, hogy ott a pártok közti ellentétek kiegyenlíthetetleneknek látszanak, és csak egyben egyeznek meg, abban, hogy irányunkban túlzó követeléseket támasztanak, *(Úgy van! balfelől.)* a midőn azt is gondolhatjuk, sőt majdnem biztosak vagyunk benne, hogy ha e békés együttélés kedvéért azokat a túlzott követeléseket talán részben teljesíteni is hajlandók volnánk, akkor sem fognának elismerésre és méltánylásra találni az osztrák pártok részéről; akkor sincsen semmi, garanczia sem a pártok, sem az osztrák kormány részéről arra, hogy túlzott és mindig fokozottabb követelésekkel nem fognak ellőállani.

Én teljesen meg vagyok arról győződve, hogy csak olyan követelésekbe nyugodnának bele, csak akkor éreznék magukat kielégítve, ha mi erre az országra egészen elviselhetetlen

Digitized by Google

terheket rónánk, tökéletesen térdet, fejet hajtanánk. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ebbe a magyar parlament, nézetem szerint, nem mehet bele. Egy nagy harcz előtt állunk: a kiegyezési harcz előtt. Már most okvetetlenül itt volna az ideje ennek és nagyon szükséges volna, hogy a parlamenti pártok között az egyetértés, legalább is a békés érintkezés sokáig helyreálljon; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy itt mindenki átérezze a kiegyezési javaslatok tárgyalásának nagy fontosságát, hogy ráérjen részint dolgait elvégezni, részint megpihenni, részint tanúlmányait megtenni a kiegyezési javaslatok tárgyalása alkalmára és az ország érdekeit meggyőződése szerint méltóan képviselni. És mit látunk? A miniszterelnök úr makacssága folytán látjuk ezt a tarthatatlan parlamenti állapotot és hogy maga a t. pénzügyminiszter úr megfényegeti az ellenzéket. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Méltó az a kormány egy tagjához? Mit gondolnak ezzel elérni? Azt, hogy a parlamenti helyes, egészséges működés helyre fog állani? Hogy könnyebb lesz azokat a nagy kérdéseket megoldani ily állapotok mellett? Hogy ezt a tüzet folytonosan lángban tartani, szitani kell a legdrasztikusabb eszközökkel? *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A kiben van hazafiság, tegye szivére kezét és úgy emlékezzék meg a pénzügyminiszter úr mai felszólalásáról. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azt akarják az urak, azt akarja a t. túloldal, hogy majd az ülések meghosszabbításánál, a klotürnek rémével fognak bennünket elnémítani? *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt hiszem, hogy erőszakos eszközöknek alkalmazásával itt a nyugalmat, a parlamenti tárgyalások helyes szervezetét helyreállítani teljesen lehetetlenség. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ennek csak egy módja van. Ez az, ha mindnyájan áthatva a hazafias kötelességérzettől a legnagyobb önmegtagadással keressük a békés kibontakozásnak módjait. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Én azt abban találom egyrészről, hogy a tarthatlan, a megindokolhatlan, ide erőszakolt javaslatok tárgyalása a napirendről levétessék, és ezt továbbá abban látom — lehet, hogy mások más meggyőződésben vannak, hogy az a politikai vezér, ki ilyen politikai bölcseséget tanúsít és a mai állapotoknak egyik fő-fő oka, a miniszterelnök elejtessék. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon. Nagy mozgás jobbfelől. Zaj.)* Ezt nem azoknak mondom, a kik talán e politikai képességnek szintén oly mértékével birnak és mérnek, hogy a miniszterelnök urat tehetségénél fogva odavalónak tartják; *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* azoknak se mondom, kik mandátumot kaptak tőle, a kik az ő kezeiből s az általa kezelt pártkasszából kaptak pénzt, tehát bizonyos obligóval lettek megválasztva, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert ezekre hiába appellálok; de én teljesen meg vagyok arról győződve, hogy minden párton és ott a t. túloldalon is vannak számosan, teljesen magyar igazszívű hazafiak, kellő képességgel bíró emberek, a kik a haza érdekének szempontjából, a kik közérdekű dolgokért magukat is ha kell megtagadni és áldozatokat hozni képesek. *(Úgy van! a baloldalon.)* Vagy csalódom ebben a nézetemben, s akkor be fog következni a nagy háború, mert nem ijedünk meg az ilyen egri mandátum tulajdonosának fenyegetésétől. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)* Vagy pedig a higgadt bölcs tanácsra hallgatva, erőszakot alkalmazni nem fognak, mert ha ezen állapotokat csakugyan szanálni akarják, akkor nem szabad olyat tenni, hogy itten győzők és legyőzöttek legyenek ebből a helyzetből kifolyólag, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* akkor méltóztassanak a pártok legtekintélyesebb, legmegbizhatóbb embereit, vezéreit közös értekezletre összehívni és ott megkisérleni, keresni és megtalálni a módot a parlamenti tárgyalások helyes, egészséges és nyugodt vezetésére. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha ezt önök meg nem kisérlik, ha ez önöknek nem kell, ha önök továbbra is csak erőszakról erőszakra akarnak haladni, úgy, a mint erőszakoskodtak a választásoknál, erőszakoskodtak idáig a parlamentben, ha még nagyobb erőszakhoz akarnak folyamodni, ezért a felelősség az önök lelkiismeretét terheli. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ajánlom a t. túloldalnak a higgadt megfontolást, az erőszakos rendszabályok mellőzését, miniszteri felszólalásokban pedig az ily indokolatlan hangnak abbahagyását, mint a milyet ma hallottunk. Méltóztassanak ezt kissé megkonsziderálni! Nagyon szeretném, ha eredményre vezetne. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* A javaslatot nem fogadom el. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Lakatos Miklós jegyző: Biró Lajos!

Biró Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a vita ilyen előrehaladott stádiumában magamnak bátorságot veszek szót kérni és ily későn szólalok fel, annak oka az, hogy mindeddig vártam, hogy ezen, szerintem eminenter agrárkérdés megvitatásánál a t. túloldal illusztris agrár bajnokai mikor fognak már megszólalni? Azonban úgy látszik, ezek a t. urak magas theoretikus alapra helyezkedtek, hogy tökéletesen megelégedtek elvi kijelentésekkel, hogy őket teljesen kielégitik a földmivelésügyi miniszter úr elvi igéretei, hogy ők elvileg hallgatnak most, majd a szavazáskor elvileg szavaznak.

Digitized by Google

(Derültség a bal- és szélső baloldalon.) Olyan ez, mint a mikor a gazda sokáig várja a nagy szárazságban az esőt; a mely végre megérkezik, de egy nagy vihar, egy nagy jég képében, s akkor felsóhajt a szegény, mondván: Adtál Uram Isten esőt, de nincsen benne köszönet! Ezt fogják ezen urak t. választói is mondani: *(Nagy zaj! Halljuk! Halljuk!)* Adtál Uram Isten agrárképviselőt, de nincs benne köszönet! *(Élénk tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Hiszen minden valamirevaló, életképes gazdaegyesület foglalkozott már a répatermelés nehézségeivel, és mégis épen azok az urak hallgatnak ott a túloldalon, a kik programmbeszédeikben igéretet tettek az agrárbajok szanálásának elősegítésére, a kik a földmívelésügyi vita alkalmával fennen hirdették az agrárbajok orvoslásának szükségét. Erről eszembe jutnak azok a rémfestményei Verescsagin-nak, mikor csupa halált, háborút, megint halált, megint háborút fest le: milyen lenne, ha ezt egy czifra, rózsás keretbe foglalnák be. Ilyen rózsás, czifra keret azoknak a t. uraknak felszólalásai, az a szomorú rémkép pedig a magyar gazdatársadalomnak a képe. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Nem fogadom el a javaslatot sem politikai okokból, inkább kiteszem magamat az obstrukcziónális vád súlyának, ámbár, hogy vajjon obstrukczió van-e, az nagy kérdés, mert az obstrukczionak egészen más fegyverei vannak, mint az itt hallott, mindenkor tárgyilagos felszólalások. Kötelességemnek tartom azonban felszólalni, midőn a gazdák érdeke van érintve, és nem látok egyetlen intézkedést sem a javaslatban, mely a gazdák érdekeinek megóvására hozatott volna. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Nem akarok azonban szavak felett vitatkozni, még ha obstrukczió is az; nem méltóztatnak gondolni, hogy nemcsak börzianerek, bankdirektorok vannak e házban, de vannak gazdák is, a kiknek egész évi fáradsága most ezen szomorú aratás után fog eldőlni. De morális szempontból is nem méltóztatnak gondolni, hogy bizonyos erős megtagadásra van szükség, hogy felszólaljon az ember, mikor itt e házban ellenzéki képviselőknek legkomolyabb felszólalásaira azt fogják rá már apriori, hogy obstrukczionárius beszéd és ezen a kicsinylés kritikájával találkozik minden felszólalás. De mikor, kivéve a pénzügyminiszter urat, Horánszky Nándor szakszerű felszólalása nem lett érdemesítve a túloldalon replikára sem, mikor gróf Károlyi Sándor gyönyörű, bölcs beszéde abszolute nem keltett visszhangot a túloldal agráriusai körében, akkor ne csodálkozzunk, ha visszhangja van ennek az egész országban, és apathiába, indolenczíába esik az egész gazdaközönség, úgy, hogy mint a letarolt fának az erdőben tökéletesen mindegy, hogy egy vaskályhában ég e el, vagy egy művész oltárdíszt farag belőle, úgy a gazda is bizonyos indolenczíával várja, vajjon a sült galamb repül-e a szájába, vagy a végrehajtó dobja fog-e megszólalni a nemesi portán. A legnagyobb veszély a gazdára nézve épen a pénzügyminiszter úr mai beszédében rejlik. Ez pedig az, mikor ő annyira markirozza, hogy túltermelés van.

Sokáig fentartotta magát azon iskola Magyarországon épúgy, mint a külföldön, hogy túltermelés van búzában. Hál' Isten, ma már be van bizonyítva ezen felfogás helytelensége. Épúgy nincs túltermelés a czukorban, téved a t. miniszter úr. Meg fogom magyarázni, miért téved. Igenis túltermelés van czukorban, de a papiroszczukorban.

Méltóztatnak tudni, Prágában épúgy, mint Londonban, van papirbuza, papirczukor, papirkávé, papirgyapot; mikor olyan emberek, a kik soha életükben nem is láttak czukorrépát, eladnak ezer métermázsa számra nyers czukrot a börzén, épúgy, mint a kik soha búzát nem láttak, eladnak több ezer métermázsa búzát fedezetlen határidőre. Ez az az óriási különbség, mely effektiv búza, effektiv czukor és a Schlussbúza és Schluss-czukor közt létezik és ez hozza elő a túltermelés rémét.

T. ház! Addig, míg a tőzsdék egyszerű vásárok voltak, a tőzsdéknek nem volt szükségük a lapok, orvosok, ügyvédek, sőt tovább megyek: a jockey-k, színészek, házmesterek pénzére, meg tudott magától is élni. Ma azonban, mikor az egész börze nem egyéb, mint egy játékbarlang . . . .

Kubik Béla: Szabadalmazott!

Bíró Lajos: Igen, szabadalmazott játékbarlang, akkor igenis előáll a túltermelés, de csakis ezen a réven. *(Helyeslés balfelől.)*

És midőn ezek a dolgok így állanak, akkor igen csodálkozom, hogy nem kisebb államférfiú, mint gróf Tisza István ajánlja a gazdáknak, hogy értékesítsék terméseiket a börzén. Ő bizonyára saját erejében bízva, más emberek gyengeségével abszolute nem számol. Nem gondolja meg, hogy »en mangeant vien l'appétit«, hogy az a magyar gazda, ha egyszer elmegy a börzére, és ott például sikerül neki jól értékesíteni gabonáját, már másodízben arra fog ipakodni, hogy nagyobb mértékben mint a saját termése, játszszék a börzén. Már pedig, hogy a börzének titkaival nem ismerős ezen úgynevezett »gyanútlan angyalok«, előbb-utóbb nemcsak gabonájukat, hanem egyszersmind vagyonukat is ott fogják hagyni, azt legjobban látjuk, ha azt nézzük, milyen irányban működnek ezek a börzék. Ezek a börzék szubvenczionálnak, fentartanak legelsőrendű napilapokat, szaklapokat, ügynököket, czégeket, ezekkel rámennek a közönségre, nemcsak

Digitized by Google

a gazdaközönségre, de mindenkire, iparkodnak csábítani a közönséget a játékra, a szerint, a mint hausse-ra, vagy baisse-e akarnak játszani. Legyen szabad csak egy ilyen rövid kis czikket felolvasnom arra nézve, hogy ez a fedezetlen határidő-üzlet, mely épúgy üzetik a czukorban, mint a búzában, minő nemzetgazdaságtani elveket követ. Az Ulmban megjelenő »Schnelle Post« írja *(olvassa)*:

»Egy regensburgi barátunktól veszszük ép most a Mühsam & Co. (tulajdonosok Mühsam Pál, Cohn A. és Bernstein Sándor) berlini bank és gabonakereskedő-czégnek, 1894. május 21-iki kelettel ellátott, következő körlevelét: »A gabonakereskedelemnek állapota már régóta olyan reménytelen, hogy mindenki kizártnak hitte a javulást, ha csak az időjárás abnormissá nem válik. Azért is bizonyos érthető örömmel üdvözölték a mi tőzsdénken azt a fagyot, mely vasárnapra virradó éjjel Németországnak északkeleti tartományaiban, keleti Poroszországtól Mecklenburgig a vetéseket megdézsmálta. Az áldásból annyi sok volt a szántókon, hogy bizony Németország gabonakereskedelme rossz időknek nézhetett volna elé, ha megesik, hogy minden kalász megtelik maggal.«

Azt hiszem, ehhez nem kell kommentár. *(Helyeslés balfelől.)* Ezt a czikket pedig felolvastam gróf Zselénszky Róbert brosürjéből, a ki, hogy nem tagja ennek a parlamentnek, az az oka, hogy főkortesét, a ki a választóit összetartotta, egyszerűen lelőtték és választóiból néhány százat a katonaság és a rendőrség az erdőben elfogatott. *(Mozgás.)*

A börzén ezen papiros-czukor által előállott, ezen moloch ellen fel akarjuk mi Magyarországon venni a küzdelmet, akkor, midőn épen annyit, vagy igen kevéssel többet termelünk, mint sem el is tudunk fogyasztani. Ne a statisztikát nézzük, hanem felkérem t. képviselőtársamat, Chernel Györgyöt, a ki velem együtt a kisgazdákat jól ismeri, hogy talán nézzen körül és azt kérdem tőle, hány olyan zsellér-családot ismer, de tovább megyek, hány olyan kisgazda-családot ösmer, a mely egy évben egy kiló czukrot elfogyaszt? Hogy mennyire hű a statisztika, mennyire lehet abból a konzequenciákat levonni, ez mindenesetre nyom a latban. Ne a kivitelre, de a belfogyasztás emelésére iparkodjunk prémiumokat teremteni. Az általános táplálkozást iparkodjunk javítani, vagyis emeljük a közvagyonosodást, ez által mindenesetre hozzá fogunk egy lépéssel járúlni azon nagy nemzeti czélhoz, a melyet szerencsés voltam a 16. §. elleni beszédemben megemlíteni, hogy Magyarországon a köztisztesség fogalmát emeljük. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ez az első czél. Addig, a míg Magyarországon a ruthének éheznek és a regálebérlőik gyapjasodnak, addig ez a legközvetlenebb czél. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Egy kezdetleges ipari vagy mezőgazdasági ágat prémiummal segíteni lehet és ez helyes is; de hogy Lueger kifakadásait Bécsben a magyarizmus ellen — a mely magyarizmus alatt, azt hiszem, mindig az uralkodó liberális pártot érti, — ily törvényjavaslattal, a quóta elleni osztrák tüntetéseket ily törvényekkel honoráljuk, ily politikához nem tudok hozzájárúlni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Úgy látszik azonban, a t. miniszterelnök úr nekünk egy kis liberális lakomát készít s ez a törvényjavaslat előétel, azonban egy kissé osztrák izű, úgy hogy elnevezhetnők entremet á l'Autrichiennek, de ha már ilyen az előétel, kiváncsi vagyok, milyen lesz a következő grosse piéce, a beuf á la Szolnok-Doboka és milyen lesz majd a quóta-saláta! *(Tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Biztosíthatom a t. miniszterelnök urat, hogy ha ehhez hasonló izű lesz, akkor nem egy parlamentáris, hanem országos obstrukczióval fogja magát szembe találni. A túloldalnak az a néhány szónoka, maga a miniszter úr is első sorban mezőgazdasági érdekből, mondja, kell, hogy megszavaztassék ez a törvényjavaslat.

T. ház! Magam is mezőgazda vagyok. Hevesmegyei birtokom három czukorgyár közé van beékelve. Gondolkoztam rajta, körűlnéztem körűlbelűl nyolcz-tiz éve vannak felépítve ezek a gyárak, hogy vajjon milyen általános javúlást látok vidékünkön. Néztem a kisbirtokost, a középbirtokost és a nagybirtokosokat és abszolute nem láttam javulást a helyzetben. Azt igenis láttam, hogy az ezen vidéken a munkabérek hatalmasan felszökkentek. Ha még ebből az a haszon lenne, hogy a szegény zsellér embereknek helyzetén lenne javítva, ám jó! Csakhogy mi történik? Szombat este ki lesznek fizetve, vasárnap este már egy krajczárjuk sincs, mert nagyobb dicsőségére a magyar kormánynak, a regále-bérlők mindent elkövetnek, hogy ezt a nagy bankót felváltsák az egészségtelen mámor aprópénzére, alkoholra. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* A második, a mit tapasztalok, az, hogy az utak, a hol csak czukorgyárak vannak, mindig rosszabbak és rosszabbak lesznek, úgy, hogy alig 100 kilométernyire Budapesttől — ez Európában van — egy hevesmegyei nagyközség: Csány lakossága, az idén öt hónapon át semminemű járművön, kocsin, sem lóháton, sem biciklin nem volt képes kimozdúlni a faluból.

T. ház! Ne itt keressük a gazdák bajait, keressük másutt. Egész röviden leszek bátor markirozni, felsorolni egynehány pontot. Hiszen ha egész terjedelmében fel akarnám sorolni a mezőgazdasági válság okait, egy hétig beszél-

Digitized by Google

hetnék. Itt van az adóügy. A közvetlen adót nem emelik, de a fogyasztási adókat minden esztendőben évről-évre emelik. Az pedig tökéletesen mindegy, hogy az embernek egyik vagy másik zsebéből, egyik vagy másik czímen kell fizetnie. Ezzel szemben a börzén forgott milliók nagyrészt és többnyire adózatlanul maradnak. Itt van a hitelügy. Kérdezem, tudja-e a miniszter úr, hogy e tekintetben milyen viszonyok uralkodnak a vidéken? Aratás előtt kérnek egy véka buzát kölcsön, aratás után két vékát fizetnek vissza. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Tessék a kormánypárton a számok nagy hősét, Arányi Miksa t. képviselőtársamat megkérdezni, hogy ez hány perczent; én nem tudom kiszámítani. Ha hitelszövetkezeteket csinálok, folytonos hivatalos antipathiával találom magam szemben.

Ott van továbbá, hogy a termények ára abszolute nem befolyásolja a pénz árát. A búza lehet hat-nyolcz-tiz forint, azért a ruha és más használati czikkek épen olyan drágák maradnak.

Ott van a kereskedelmi és vámszerződés. Németországba mindenféle állategészségügyi kifogások czímén megnehezítik marhakivitelünket, ellenben Szerbiából nem csak a sertést hozzák be könnyen, hanem vele a sertésvészt is. Búza- és lisztkivitelünket megnehezítik, de Romániából tarifakedvezménynyel, szabad raktározással hozzák refakcziákkal be azt a búzának csúfolt szemetet.

A földmívelésügyi tárcza mostoha gyermeke a parlamentnek. Ezt legjobban bizonyítja, hogy egyetlen miniszteri szék sincsen annyi csereberének kitéve, mint ez. Bizonyítja a jelen javaslat is. Kikérték-e, t. földmívelésügyi miniszter úr, e javaslatra nézve az ön becses véleményét?

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Igen!

Biró Lajos: Sokkal jobban ismerem erélyét, semhogy fel ne tenném, hogy ez esetben gondoskodott volna arról, hogy holmi rayonirozással a gazdák érdeke ne sértessék. Tudjuk, a miniszter úrnak van szíve, van esze, jóindulata minden egyes detailkérdésben. Itt van az aratási sztrájk. Rendelkezései e dologban határozottan államférfiui bölcseséget árúltak el, kivéve a csendőrszuronyt, melyre szükség nem volt. *(Egy hang jobbról: Hock mást mondott!)* Nem osztom az ő nézetét; ő inpraktikus e téren, mert nem gazda. A legnagyobb elismerést érdemli a miniszter úr a kis tejszövetkezetek ügyében is; csak kár, hogy ilyen kis mértékben terjednek el. Igen helyes az is, hogy a földmíves-iskolák növendékei ezentúl nem járnak pantallóban, hanem fehér inexpressibleben. De kérdem a miniszter urat, e detail kérdések kielégítik nemes ambiczióját? Ennyi legyen-e agrárpolitikánk, ha azt akarjuk, hogy a magyar föld a magyaroké maradjon s nem kivánjuk, hogy az egyszerűen bécsi bankárok befektetési objektuma legyen, s ne Galicziából jöjjenek be az uzsorások, hogy orvvadászataiknak itt jó vadászterületet találjanak? Megköveteli és megérdemli a gazdaközönség, hogy arra legnagyobb súly fektettessék! *(Úgy van! a baloldalon.)* Ne a pénzügyminiszter tárczája legyen az első, hanem a földmívelésügyi tárcza; e körül forogjon minden, mert csak az igazi konzervativ elem, a birtokos osztály beau reste-je képes még egy ideig fentartani a mármár roskadozó épületet, melyet magyar hazának nevezünk. A liberális párt sok mindent képzelhetetlen ügyességgel tud megcsinálni. Majdnem meg tudták csinálni fából a vashidat; ép úgy megcsinálják lassankint az ingatlanból az ingót. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Körülbelől három milliardot ér meg a magyar földbirtok, erre be van táblázva körülbelől egy milliard. 1895-ben 110 millió forinttal több lett bekebelezve a földbirtokra, mint a mennyi törülve lett. Ezen tartozások legnagyobb része hat százalékot fizet. Ez az okozat; az ok pedig az, hogy nem másod-, hanem harmadrendű kérdés lett nálunk a földmívelési miniszter tárczája. Miért? Hiszen egyik legérdekesebb vitája a háznak mindig a földmívelési tárcza tárgyalása, temérdek szép eszmét pengetnek akkor a t. túloldalról, de sajnos, rám mindig azt a benyomást teszi, hogy egy kissé inkább mulatságos, sportszerű, érdekes ugyan, de nem eléggé reális a dolog. Nem veszik a túloldal nagy államférfiai oly komolyan, mint kellene. Ugyan kérdem a miniszter urat, hogy a börze túlkapásainak védőivel, továbbá a részvénytársaságokkal, bankokkal, hogyha a gazda érdekei állnak velük szemben, fel meri-e venni a harczot. Bizonyítja, hogy mióta igérték a földbirtokosoknak és gazdáknak a szövetkezeti törvényt és helyette behozták a titre-törvényt, vagyis azt a törvényt, mely a nagy bankoknak megadja a jogot, hogy zálogleveleket bocsássanak ki. Hiszen a szövetkezeti élet nagyon megtalálná a maga helyét a czukorgyáraknál. A miniszter úr azt kérdi gúnyosan: talán rendeletileg intézkedjék, hogy kevesebb répát termeljenek a gazdák. Nem. Azt el kell ismernie a miniszter úrnak is, hogy ellentétesek az érdekek gyáros és termelő között: tessék az ellentétes érdekeket összehozni, a szövetkezeti szellem útján ez igen könnyen lehetséges volna. *(Helyeslés balfelől.)* Ne méltóztassék félreérteni.

Nem azt akarom, hogy szövetkezeti gyárak építessenek, de nagyon könnyű lenne a dolog, ha a gyárak tartoznának a nyers czukor évi átlagára szerint bizonyos prémiumban részesíteni a gazdát, *(Mozgás jobbfelől.)* — némely gyárak ezt

Digitized by Google

megtették már ezelőtt is, példáúl a hatvani gyár; most nem teheti, mivel rosszak az árak, — vagyis a gyárosok érdekét összeegyeztetni a répatermelők érdekével s erre az államvasutak már létező kedvezményei s útján szorítani lehetne a gyárakat; ez volna a helyes. E helyett azonban mit látunk? Magyarországon, gondolom, tizenkilencz czukorgyár van. Ezek közül melyik a legrosszabb, a mely legjobban meg akarja nyúzni a gazdát és a legnagyobb szekaturának teszi ki őt? Ez a mezőhegyesi, a mely állami birtokon van építve. *(Mozgás jobbfelől.)* Elég szomorú, hogy így kell róla szólanom. Nem tudom, van-e erről a kormánynak tudomása, nekem van és pozitiv adatokkal szolgálok. *(Halljuk! balfelől.)* Magam is répatermelő vagyok és tudom, mit tesz az, mikor közeledik az ősz, ki kell ásni a répát, el kell szállítani a vasúthoz s mikor itt van a munkáskalamitás, jönnek a nagy sarak, a rossz utak s a többi. A hatvani gyár, melylyel én szerződésben vagyok, azt az igen jó szokást hozta be, hogy közvetlenül szeptember közepén elküldi egyik hivatalnokát sorba a mezőgazdákhoz és személyesen tárgyalnak, hogy mikor lesz legjobb a répát kiszedni és elszállítani. Ez a helyes, ez a tisztességes eljárás. Ezzel szemben mit tesz a mezőhegyesi gyár? Egyszerűen rásürgönyöz a termelőre, hogy küldjön három vaggon répát. Elmulik 3—4 nap, talán elszámították magukat, akkor rásürgönyöz, hogy szüntesse be a szállítást. Akkor megint sürgönyöz, hogy szállítson, majd ismét, hogy ne szállítson. *(Derültség balfelől.)* Szóval úgy bánik a termelővel, mint szolgájával szokott bánni a szeszélyes úr.

Ez történik abban a czukorgyárban, a mely a magyar állam birtokán a gyönyörű mezőhegyesi birtokon épült. Tudom, hogy a gyár sem az állami, hanem priváttulajdonosé, azonban ha a magyar gazda érdeke elsőrendű érdek lenne, úgy lehetett volna arról gondoskodni, csakhogy, sajnos, az mindig el volt hanyagolva.

Miután látom e javaslatból is, hogy önöknél a magyar gazda érdeke alárendelt szerepet játszik, küzdeni fogok teljes erőmből e rendszer ellen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Engem nem ijeszt meg sem a fenyegetés, sem a vádaskodás, sem az a hires nagy többség, a melyre szoktak hivatkozni.

De foglalkozunk azzal a nagy többséggel.

A gyermek futkos a lepke után, megfogja azt, gombostűre szúrja és felkiált: Megvan a lepke! Ámde téved a gyermek, a virágról-virágra szálló lepke nincs meg, csak egy hulla van a kezében.

Mikor a zsidók Krisztust keresztre feszítették, — ne méltóztassanak antiszemita velleitásokat ebből kimagyarázni, tisztán történeti tényt regisztrálok, — vak dühökben ordították: Ecce homo, itt az ember, mint a hogy Munkácsy képén igen szépen látható. Csakhogy az ember nem volt meg, mert szelleme, tanítása elment az öt világrészre, és kiforgatta sarkaiból az egész világot, mert tanításának alapja az igazság volt. *(Tetszés balfelől.)* A zsidók hallgatagon álltak a keresztnél, álltak és bámúltak.

Báró Bánffy Dezső is összehozta a többséget, a lepke megvan, de az igazság keresztre van húzva. A többség hallgat. A miniszterelnök tehetetlen és mosolyog. Összetoborozta magának a többséget és ma, midőn Ausztriában is oly bonyoladott viszonyok vannak, nincs fontosabb és sürgősebb teendője, mint elkeseríteni az ellenzéket, megrendszabályozni a fecsegő zsurnalistákat, és a goromba Bartha Miklóst becsukatni. A javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Meszlény Pál!

Meszlény Pál: Miután az idő előrehaladott s én hosszabban szándékozom szólani, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el.

Elnök: Azt hiszem, beleegyezik a t. ház, hogy a képviselő úr holnapra halasztbassa beszédét. *(Helyeslés.)* Ezt határozatként kimondom.

A holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjen lesz a ma félbeszakított tárgyalás folytatása. A t. ház egyetért evvel? *(Igen!)* Ezt tehát mint a ház határozatát kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

142. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 20-án, kedden,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Haditengerészet parancsnokának meghivása a »Zenta« torpedóhajó vízrebocsátásának ünnepélyére. — Miniszterelnök felszólalása, az ülések meghosszabbítása tárgyában. — Czukoradó, 1896 : XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, az ellene felszólalókat Lakatos Miklós jegyző úr fogják jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Nyegre László jegyző *(olvassa a julius hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* E szerint a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Barcsay Kálmán képviselő egészségének helyreállítására három heti szabadságot kér. A ház megadja. *(Zaj.)* Kérek egy kis csendet.

A haditengerészet parancsnoka a »Zenta« torpedó-hajó folyó évi augusztus 18-án leendő vizrebocsájtásának ünnepélyére a ház tagjait meghivja.

A ház t. tagjai — ez nem küldöttség — hanem azon egyesek, a kik ezen szives meghivást igénybe venni akarják, kérem, hogy julius 26 áig bezárólag legyenek szivesek azt bejelenteni a háznagyi hivatalban.

A miniszterelnök kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Hoch! balfelől. Zaj. Élénk helyeslés jobbfelől.)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A napirendhez kivánok szólani. Méltóztatnak tudni, hogy a ház asztalára még igen sok fontos, letárgyalást igénylő javaslat van letéve. A kormány óhajtaná, hogy ezeket lehetőleg mielőbb le is tárgyalják. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Miután azonban, t. ház, a mint látom, ezen törvényjavaslat iránt az érdeklődés igen nagy *(Derültség a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* a tulsó oldalról . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget):* Kérek csendet!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök . . . és ezen kérdések megbeszélése a szokottnál nagyobb mérvet vesz igénybe, szükségesnek látom, hogy azt hozzam javaslatba a t. háznak: méltóztassék elhatározni, hogy a ház határozatának megváltoztatásával holnaptól kezdve további intézkedésig az üléseket tiztől nem kettőig, hanem három óráig fogja megtartani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Azt hiszem, hogy ezen javaslatomnak elfogadásával mód nyujtatik arra, hogy a kérdések behatóbban és részletesebben megbeszéltessenek.

Kérem, méltóztassék ezen javaslatomat elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Szentiványi Árpád: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én szivesen elismerem, hogy akár a házszabályoknak eleget téve, akár az eddigi szokásaink szerint úgy a képviselőház ülésének kezdetén, mint a képviselőház ülésének végén ilyen indítvány megtehető, de méltóztassék figyelembe venni, hogy ezen indítvány tegnap a szabadelvű pártban bejelentetett és minthogy, habár a levegőben volt, habár úgy hír szerint hallottunk is róla, de az ellenzéki pártoknak e felől hivatalos tudomása nem volt, tehát nem tárgyalhatták: kérem az igen tisztelt miniszterelnök urat, méltóztassék beleegyezni, hogy ez a holnapi napirendre tüzessék ki, hogy az ellenzéki pártok is megbeszélhessék *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és a szerint foglalhassanak állást mellette, vagy ellene. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! Én a három óráig való üléseket a holnapi naptól kezdődőleg kivántam javaslatba hozni és a ma megtett javaslatnak megbeszéléseit ennek folytán egyáltalában nem tartom olyan természetűnek, hogy ne lehetne a holnapi napra elhalasztani. Ennek folytán szivesen hozzájárulok a képviselő úrnak kivánságához. Méltóztassanak tehát abban megállapodni, hogy az ezen kérdés fölött való megállapodás a holnapi ülésen történjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Természetesen azután, ha elfogadtatik, a holnapi ülésben venné kezdetét a három óráig tartó ülésezés. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Ennélfogva a t. ház az ülések tartamának meghosszabbítására vonatkozó indítványt holnap az ülés elején fogja tárgyalni. *(Helyeslés.)*

Következik már most a czukoradóról szóló javaslat (Irom. 188, 199) tárgyalásának folytatása. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Gróf Károlyi Sándor képviselő úr személyes kérdésben kér szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Sándor: T. ház! Én azért vagyok bátor felszólalni, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* mert a pénzügyminiszter úr tegnapi felszólalásában valóban kissé nagyon is mostohán bánt el beszédemmel és olyasmiket látszott nekem imputálni, a miket épenséggel nem tudok összeegyeztetni azokkal, a miket akár tavalyi beszédemben e tárgyról, akár az idén tartott e részbeni felszólalásomban mondottam. Én tudniillik tavaly, valamint az idén azt találtam, hogy csakugyan nagyon meg van terhelve a magyar állam azon prémium-mennyiségek által, a melyet mi az osztrákoknak indebite fizetünk, mert jóformán 600.000 forinton felüli összeg az, a mit mi export-prémium fejében az osztrák államnak fizetünk. Ez az, a mi engem tavaly is, az idén is visszatartott attól, hogy e törvényjavaslatot megszavazzam, de az idén nemcsak erre szorítkoztam. Ez az, a mit a miniszter úr tőlem e részben eltagad. Tudniillik én a minap nem azt mondtam, hogy én nem szavazom meg a prémiumot; mert az sok, hanem azt mondtam és egyáltalában azt kivántam a miniszter úrtól, hogy állapíttassék meg egy kontingens, Magyarország és Ausztria között kontingentáltassék a termelés épúgy, mint ez a szesznél már most is kontingentálva van. Mert csak akkor lehet megállapodni a felett, hogy ha bekövetkeznék az, a mire a miniszter úr szintén nem reflektált, a mire pedig én nagy súlyt fektetek, hogy Amerika és Anglia — ez utóbbi gyarmataira való tekintetből — a czukor-import ellen védekezni fognak és a prémiumot élvező czukor ellen ellensúlyozó vámokat fognak alkalmazni, a minek következtében Európában valamennyi ország és ezek között mi is, kik túltermelünk és exportra vagyunk utalva, majd kénytelenek leszünk leszállítani a termelést és ekkor be fog következni az, hogy mivel mi szemben az osztrákokkal drágábban termelünk és a mi répánk valamivel kevesebb czukortartalommal bir, mint az osztrák, ezzel oly hátrányba jut a magyar czukorgyártás, a mit az osztrákok ki fognak használni, minek következtében nálunk a czukorgyárak nagyobb mértékben fogják a termelést redukálni és részben be is szüntetni. Azért kérem én a kontingentálást. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha a t. miniszter úr tavalyi és idei beszédemből egyes passzusokat felhozni méltóztatott, a melyekkel az én felszólalásomnak más értelmet tulajdonított, úgy bátor vagyok azt akként rektifikálni, hogy az én javaslatom a kontingentálásban kulminál. Különben Horánszky Nándor t. képviselőtársam felszólalásának is ugyanez volt a czélja, hogy tudniillik kontingentálni kell a termelést itt is, ott is Angliában és ha kell a kontingentálás mérve szerint leszállítani vagy emelni a termelést, minek folytán Magyarország hozzájárulása a prémiumhoz igazságos lenne.

Azért voltam bátor most felszólalni, mert a t. miniszter úr talán nagyon idegesen kezelte a tárgyat és úgy az én beszédemet is. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Meszlény Pál! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Meszlény Pál: T. ház! A vitának jelen előrehaladott stádiumában, a mikor a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat pro és kontra, de különösen kontra, mindenféle argumentumokkal meg lett hánytorgatva, talán nem is szólaltam volna fel, ha a t. pénzügyminiszter úrtól tegnap olyan nyilatkozatokat nem hallottunk volna, a mikre okvetlenül reflektálnunk kell.

Digitized by Google

Először is kijelentem, hogy én mindenféle prémiumnak ellensége vagyok, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert az igazságtalan és egyoldalú és olyanokat akar több javadalomban részesíteni, a kik már úgy is élveznek javadalmakat, és ezt azután fizetnék azok, a kiknek nincs hasznuk belőle. A prémium-rendszert csak az olyan gazdag nemzetek engedhetik meg maguknak, mint Németország és Franeziaország. Hiszen ez a prémium tulajdonképen nem más, mint konkurrenczia. Látjuk ezt a kereskedőknél a faluban, hogy ha egy új kereskedő valamely faluban letelepedik, akkor a régiek, a kik nála vagyonasabbak, mindent olcsóbban adnak és ezáltal elnyomják őt, mert hiszen hatalmasabbak; ezek a konkurrencziát kibirják, a gyöngét pedig elnyomják. Épen így van ez esetben is; Ausztria hatalmasabb, a konkurrencziát kibírja, bennünket, pedig Magyarországot, mint gyöngébbet elnyom. Nevetséges kapaszkodás volna tehát a gyöngének konkurrálni és az erősbet elnyomni akarni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Kossuth Ferencz t. képviselőtársam összehasonlította ezt a prémiumrendszert *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* a fegyveres békével. Bocsásson meg, én inkább fegyvertelen háborúhoz szeretném hasonlítani, a mennyiben itten puskák nem durrognak ugyan, de nehéz sebeket ejtenek, különösen egyik-másik államkiadás erszényén, rendesen azén, a melyiknek amúgy is kevés van. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogy mi Magyarország, evvel a 160.000 holdnyi répakultúránkkal, *(Nagy zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* a mi 19 czukorgyárunkkal nem konkurrálhatunk a külfölddel, az evidens dolog. Hiszen csak épen most jelent meg a berlini czukorgyárosok organumában a következő kimutatás, a jelenlegi czukor-tartalékokról, melyek raktáron vannak *(olvassa)*: A Deutsche Zucker-Industrie így ír: »A nemzetközi czukorpiaczon észlelhető nyomott hangulat tisztán annak a következménye, hogy a czukorprodukczió és ezzel természetesen a készletszaporulat oly jelentékeny, hogy a fogyasztás alá bocsátott czukormennyiségek a keletinél nagyobbak és így rendszerint árbontók is. A míg ugyanis — írja a nevezett szaklap — a termelők meg nem szorítják az üzemet, addig nem számíthatnak a dolgok jobbra fordultára.«

Tehát kénytelenek ők is az üzemet visszaszorítani, miután annyi van még a czukorból raktáron, evidens dolog, hogy nem konkurrálhatnak a franczia gyárakkal, és az árakat lenyomják. Továbbá így ír *(olvassa)*; »A készletek ugyanis állandóan nagyok és most is körülbelül 3,000.000 métermázsával több czukor van a raktárakban, mint a mennyi a múlt esztendőben a megfelelő időszakban volt. A produkczió a lefolyt 1896/97. esztendőben 5,000.000 métermázsával emelkedett 1895/96-tal szemben, és mert a szükséglet nincsen arányban a produkczióval, önként következik ebből, hogy az árak a jövőben, mert a czukorrépa a világ nagy részében jó termést igér, mindenfelé mesterséges árjavítás mellett is, alacsonyabbak lesznek, mint a maiak.«

Már most kérdem én a t. túloldalt és a t. pénzügyminiszter urat, hogy neki ilyen hatalmas konkurrensekkel szemben érdemes-e még prémiumot is kitűzni azoknak, a kik egyáltalában rászorúlva nincsenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert vonatkozva a miniszter úrnak tegnapi felszólalására, először is azzal gyanúsított minket, hogy nem is a tárgyhoz akarunk szólani, nem is a czukorprémiumról akarunk beszélni, hanem csakis azért húzzuk a czukorprémiumi vitát, hogy a 16. §-t levegyék a napirendről. Ki kell ábrándítani ezen kedves csalódásából a pénzügyminiszter urat, mert igenis mi szivünk teljes meggyőződéséből valljuk, hogy Magyarországra nézve a czukorprémium káros és hátrányos. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A miniszter úr tegnapi beszédében előhozta, hogy ő kimutatta, hivatalos statisztikai adatok alapján, hogy körülbelül 800.000 métermázsa czukor exportálandó Magyarországból és erről — a mint ő mondta — nekünk gondoskodnunk kell. Én most azt szeretném tudni, hogy épen oly jóakarattal van-e a miniszter úr minden iránt, a mi exportálandó Magyarországból? Épen olyan jóakaró gondoskodással viseltetik-e minden egyéb czikk iránt; pl. búzánk iránt, *(Egy hang a szélső baloldalon: Esze ágában sincs!)* mint épen a czukorgyárak iránt? Valóban minket a miniszter úr nem nyugtathat meg ez iránt azzal a kijelentésével, hogy épen a czukorkivitelről kell gondoskodnunk. Mert a közgazdaság egész terén azt tapasztaljuk, hogy a többire édeskevés gondja van, pedig épen annyira lehetne prémiumot adni akár a búzának, akár a gyapjúnak, akár a bornak, mert annak az embernek, a ki ezt előállítja, épen annyi iparra, szorgalomra, szakértelemre van szüksége, mint a czukorgyárosnak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A miniszter úr a kartellekre nézve megjegyezte, hogy a kartellek létrejötte daczára a czukorárak mégis lefelé mentek. Erre bátor vagyok megjegyezni, hogy nagyobb mértékben leestek a répaárak ugyannyi idő alatt is *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* minden körülmények közt a kartellek következtében. Az ilyen kartellgazdaság- és rayonirozásra nézve, a mely mindenkinek tudta szerint csakis a mezőgazdának, a produczensnek érdekeit sérti és ezzel kényszerhely-

Digitized by Google

zetbe hozza őket, bátor leszek majd egy határozati javaslatot is benyújtani. *(Helyeslés balfelől.)*

Egy kissé homályosan fejezte ki magát akkor is a t. miniszter úr, mikor azt mondta, hogy az államkincstárt semmiféle hátrány sem éri a czukorprémium által. Gondolom úgy érti azt, hogy azokból a termelési adókból lesz az fedezve, a melyet a czukorgyárosok a termelt czukormennyiség után fizetnek az államnak. Ha ebből lesz fedezve, akkor nézetem szerint ez mégis csak az államkincstárt terheli, mert ha egyenes vagy közvetett, vagy akármilyen adóját egyszer már valaki befizette, az többé nem az ő tulajdona, hanem az államkincstáré és így édes mindnyájunké. Igen nagy könnyelműségnek tartom ilyenek felett így átsiklani.

De én a jelen törvényjavaslatot nemcsak károsnak tartom, hanem ebben csak a folytatását látom annak szerencsétlen és Magyarországot a válságba sodorni készülő közgazdasági politikának, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a mely mindenféle kedvezményekkel, adómentes kötvényekkel, szállítási kedvezményekkel, különleges tarifákkal és erőszakos, konczentrikus kereskedelmi politikával kicsikarta kezét a nemzet életfentartó és alkotó elemének, a magyar földmívelő népnek és átvitte azt egy oly osztályra, a melyet ő és rendszere teremtett, egy üzérkedő osztályra, a melyre mi rámutatunk, a miniszter úr pedig tegnap ránk fogta, hogy mi csináltjuk az ellentéteket az osztályok között.

Rakovszky István: Az már megvan!

Meszlény Pál: Ez épen olyan, mint mikor a tűzoltó a jelzősípot megfújja, hogy tűz van és ráfogják, hogy ő csinálja a tüzet. *(Helyeslés balfelől.)*

Ez az a szerencsétlen közgazdasági politika, a mely nem számol avval, hogy bármely intézményt csak úgy lehet teremteni, ha az ember tekintetbe veszi annak az országnak a termelő képességét és tulajdonságait és minden tényezőit. Ők csinálják a második lépést az első előtt és így következik be az a visszás helyzet, a melyben jelenleg nemcsak a kormány, hanem az egész ország van. Ez a második lépéseknek a politikája. Először jőjjön a fekete kenyér, azután jőjjön a fehér czukor. *(Tetszés balfelől.)*

Ily körülmények közt nem nevezhetik obstrukczióuak, hanem csak kötelességünk teljesítését láthatják abban, ha mi minden alkalommal és minél sűrűbben felszólalunk. Kötelességünknek tartjuk ezt azon bizalomnál fogva, a melylyel választóink bennünket megajándékoztak. És ha vannak ilyen hazafias aggodalmaink, mikor látjuk, hogy a közszabadság és a közérdek veszélyeztetve van, mindig fel is fogunk szólalni, hogy így exponáljuk magunkat azokért, a kikről hiszszük, hogy a nemzetnek nagyobb és jobb elemét képezik, mint azok, a kikért önök exponálják magukat. Mit csinál ilyenkor a kormány? Előáll a miniszter úr és czáfolni igyekszik az argumentumokat. Maga is bevallotta azt, hogy czáfolni igyekszik azokat és fenyeget; pedig nagyon jól tudhatja, hogy sem miniszteri, sem semmiféle fenyegetéstől itt senkisem fog megijedni. *(Igaz! Úgy van! a bal- szélső baloldalon.)* Tudom, hogy a t. túloldalon vannak olyanok is, a kik ilyen visszás állapotok között, midőn a parlamentarizmus és a közszabadság forog veszélyben, nem fogják vakon követni azokat az egyéneket a kormányon, a kik előtt ezek a szabadságok nem szentek. *(Úgy van! a baloldalon.)* És mert feltételezem, hogy vannak önök között is ilyen emberek: arra kérem ezeket, ne hajtsák bele az ellenzéket egy elkeseredett védelembe, *(Helyeslés a baloldalon.)* ne hajtsanak bennünket egészen abba az elkeseredésbe, a melyben idebenn és odakünn, minden eszközhöz hozzá kell folyamodnunk, hogy czeknek az állapotoknak véget vessünk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nagy szolgálatot fognak önök tenni ezzel a nemzetnek. Ne tekintsék azáltal magukat legyőzötteknek, hanem nagylelkű ellenségnek; mert nem nekünk, hanem a nemzetnek tesznek általa mindenesetre szolgálatot. *(Úgy van! balfelől.)*

Ismeretes előttünk azoknak a tanácskozásoknak eredménye, a melyeket tegnap önök a Lloydépületben tartottak, de biztosíthatjuk önöket róla, hogy mi is el vagyunk készülve mindenre, *(Úgy van! a baloldalon.)* mert minden alkotmányos eszközzel meg fogjuk védelmezni tudni a mi álláspontunkat. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha pedig ez nem sikerül, ha meginl győzni fog az erőszak az a makacsság, a melynek a mostani állapotot köszönhetjük; akkor szivemből nem kívánok mást önöknek, mint hogy politikailag haljanak bele abba a czukorbetegségbe, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* a melynek az a jellemvonása, hogy először meghízik tőle az ember, azután nervózus és asztmatikus lesz, köhög is néha — a mint Arányi Miksa és Chernel György vezérszónok urak megnyilatkoztak a t. túloldalról — azután elhallgat és meghal. *(Derültség balfelől.)*

Ilyen politikát mi nem követhetünk, nemcsak pártállásunknál, hanem inkább igaz, tiszta magyar hazafiságunknál fogva. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* A törvényjavaslatot nem fogadom el, hanem bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyujtani *(olvassa)*:

»Határozati javaslat.

Utasítsa a ház a kormányt, hogy az 1896. évi XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat vétessék le a napirendről és a mezőgazdák és termelők érdekeit sértő úgynevezett rayonirozás és kartellkötés

Digitized by Google

meggátlására haladéktalanúl terjeszszen be törvényjavaslatot, mely az ilyenféle viszszaéléseket a büntetőtörvény szigora alá helyezi.« *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lakatos Miklós jegyző: Barabás Béla!

Barabás Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnapi nap folyamán nagy esemény történt. Mindenkit meglepett az, hogy a hosszú hallgatást végre az igen tisztelt pénzügyminiszter úr megtörte, felállott és elmondott — nem vonom kétségbe — egy nagyszabású beszédet, elmondott azért, hogy ezzel az ellenérveket czáfolja és ez zel bennünket esetleg meggyőzzön. A hatás azonban minálunk egészen más volt. Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr nem az ellenérveket czáfolta, ő nem csinált egyebet, csak kényszerűségében előidézte azt a hangulatot, mert már a saját pártjában bizonyos közömbösség, lethargia állott be, kényszerűség vitte őt oda, hogy szóljon, mert az ő pártjában vannak gondolkozó emberek, a kiket hallgatásra kényszeríteni, elnémítani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De kellett a hangulatkeltés is, mert nemcsak a t. többség, hanem az egész nemzet tétova nézett a jövő elé, vajjon mi történik, mikor az érveknek, az eszméknek csak az egyik oldalról szólal meg a fegyvere, a másik oldalról semlegesen, közömbösen nézték azt a harczot, a melyet a nemzet érdekében nekik becsülettel és tisztességgel megvívni szintén kötelességük. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Tehát az ellenzék annyit az ő magatartásával mégis elért, hogy az igen tisztelt pénzügyminiszter úr felszólalt. Ez mindenesetre nagy vívmány, mert az eddigi magatartása nem annyira az ellenzéknek fitymálása volt, mint fitymálása a parlamentarizmus törvényeinek. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ezen magatartás alatt a nemzet közérzületében kezdett már lábrakapni az a gyanú, hogy a magyar nemzet kormánya előtt a nemzetnek vagyona és pénze csak Csáky szalmája, a melyet mindenki tetszése szerint csak ide-oda ránczigál. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr igen jó anyagot szolgáltatott az én felszólalásomhoz. Nekem tehát kötelességem első sorban az ő beszédével foglalkozni azért, mert az ő, különben helyes feltevéseiből csak helytelen következtetést vont le. Az ő érvei előtt hajlok meg én is és épen az ő érvei előtt való meghajlással mondom ki azt, hogy vétkezném hazám ellen, ha ezt a törvényjavaslatot elfogadnám. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És hogy ha a pénzügyminiszter úrban csak egy kis érzék van a nemzet érdekei iránt, akkor épen az ő érveinek hatása és a saját meggyőződése alapján kötelessége volna ezt a törvényjavaslatot haladéktalanúl visszavonni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi a pénzügyminiszter úr szakelőadásaira vonatkozik, arra majd meg fognak felelni a szakemberek. Én beszédemnek későbbi folyamán, midőn magának a törvényjavaslatnak érdeméről fogok szólani, majd beleszövöm egyes helyeken észrevételeimet a pénzügyminiszter úr beszédére. De most előzetesen csak egy pár rövid megjegyzést, észrevételt kell, hogy tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első észrevétel és megjegyzés az, hogy a pénzügyminiszter úr az ellenzéket folytonos ismétlésekkel vádolta, sőt azt is megmondta, hogy a midőn Barta Ödön hivatkozott a pénzügyminiszter úr hallgatása folytán a pénzügyminiszter úrnak multkor elmondott beszédére, akkor szemére vetették azt, hogy ő nem a pénzügyminiszter mostani álláspontját czáfolja, hanem tavalyi fegyverével száll síkra. Hát, t. pénzügyminiszter úr, idézettel tudnám konstatálni, hogy a pénzügyminiszter úr hasonló ismétlésbe esett, mert egész terjedelmében tavalyi beszédét mondotta el, kivéve azt a részét, a melyben a parlamentarizmusra vonatkozólag nekünk erős, de illetéktelen leczkét adott. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter úr szóról-szóra azt veti az ellenzéknek szemére, hogy egyetlenegy törvényjavaslatnál sem történt meg az, hogy az ellenzék téves állításokkal, hamis adatok, logikai falzumok, — saját szavai szerint — és köztudomású tényeknek elfacsarásával működött. Ez egyszerűen nem igaz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez ellen a felfogás és állítás ellen a leghatározottabban tiltakozom, mert mig a miniszter úr nem tud erre példát felmutatni, azt mondom, hogy ő valótlan állítást koczkáztatott s így akarja a nemzeti közvéleményt az ellenzék meggyűlölésére vezetni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mondott a miniszter úr más valótlanságot is. A ki állít, annak kötelessége bizonyítani is, annálinkább, mert itt nem négy fal közt, hanem az egész nemzet színe előtt beszélünk. Azt mondta a többek közt a miniszter úr, hogy midőn tavaly beterjesztette a czukorprémium javaslatot, csatolt ő ahhoz statisztikai kimutatást is, de az ellenzék ezt most arra használta fel, hogy egészen mást olvasott ki belőle, mint a mi benne van.

Lukács László pénzügyminiszter: Nem most, akkor!

Barabás Béla: Most tetszett mondani.

Kötelessége lett volna ezt igazolni, hisz a beszédek nagy tömkelegében könnyű lett volna találni olyan részeket, melyekre rámutathatott volna: ímé a statisztikai adatok elfacsarása! Elvárom a miniszter úrtól, hogy szavainak ura lesz

Digitized by Google

és be fogja bizonyítani, a mit az ellenzékről jogtalanúl állított. Vagy valódiak azok a statisztikai adatok, melyeket az ellenzék idézett, vagy nem. Ha nem valódiak, nincs oka panaszra, mert hisz volt alkalma megczáfolni. Hát miért tartotta a nemzetet oly hosszú ideig kétségben az iránt, hogy az, a mit az ellenzék mond, nem igaz? A miniszter úrnak saját álláspontjából is, de a nemzet iránt való kötelességből is meg kellett volna győzni a nemzetet, hogy az ellenzék nem helyes adatokat idéz. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Volt a miniszter úr beszédjében egy nagyszabású, igazán szép passzus, melyet szóról-szóra lelkem mélyéből osztok. Kossuth Ferencz azon szavaira reflektálva, hogy itt fegyveres békével állunk szemben, így szólt *(olvassa)*: »Nem fegyveres béke az, hanem valóságos közgazdasági harcz, a melylyel küzdenünk kell és valamint előre lemond a győzelemről az a hadsereg, a mely kováspuskával felfegyverezve megy neki a másik hadseregnek, a melynek Mannlicher-fegyvere van; épúgy bizonyos azon állam iparának bukása, mely nem egyenlő fegyverekkel ellátva jelenik meg a közgazdasági harcz küzdterén.«

E kijelentést az egész többség általános helyesléssel fogadta, és én is rámondom az ámen. Csak az a végzetes tévedés, hogy a miniszter úr nem látja, vagy nem akarja látni, hogy e nagy közgazdasági harczban nekünk csakugyan csak kovás puskánk van, a nagy nemzetek Mannlicherével szemben, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* s hogy ezért a mi küzdelmünk vége csak szégyenletes meghátrálás lehet. A miniszter úr azt nem látja, hanem kezébe veszi a kováspuskát és harczolja a szélmalomharczot, a melyre kár az időért, kár a pénzért. *(Helyeslés balfelől.)* A hiba épen a czukorgyártás forszirozásában van. Ez a mi nagy és végzetes hibánk és abból sem a többség, sem a pénzügyminiszter úr nem tud kiábrándúlni. Épen olyan ez, mint a mikor egy gazda a gazdasági ágak többféle nemével foglalkozik, mondjuk szőlőmíveléssel, kendertermeléssel, repczével, búzával, árpával, kukoriczával, dohánynyal és kitudja, még miféle egyéb ágaival a földmívelésnek. Szeretném azt a józan gondolkozású gazdát látni, a ki ha hosszú éveken keresztül látja, hogy a szőlőmíveléssel, akár a földnek minősége, akár egyéb körülmények folytán, nem boldogúl, mégis a szőlőtermelést forszirozza, mégis abba veri az áldozatok legnagyobb részét és e mellett elhanyagolja a többi termelési ágakat. Épen úgy vagyunk a czukoriparral. Van nekünk elég más iparágunk, a mely sír és nélkülözi a kormány támogatását és a kormány mégis egy olyan ipar támogatására vállalkozik, melyből haszna a nemzetnek sohasem lesz, hanem a pénzbeli áldozatok mellett még erkölcsi vereséget is kell szenvednie. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A t. pénzügyminiszter úr tegnapi beszédében volt szíves belekötni Eötvös Károly t. képviselőtársamba. Én azt hiszem, hogy Eötvös Károly t. képviselőtársam majd helyt fog állani, majd elmondja ő a magáét. *(Helyeslés balfelől.)* Én csak egyet akarok a t. pénzügyminiszter úr előtt feltárni, és ez az, hogy a mit Eötvös Károly mond, annak mégis nagy igaza van. A pénzügyminiszter úr abszurdumnak állítja, hogy Eötvös Károly így szólt: valami megvan és még sincs meg. Ebben azonban Eötvös Károly t. képviselőtársamnak mégis nagyon igaza van, mert léteznek olyan dolgok, a mik megvannak és még sincsenek meg. Ilyen a többi között a pénzügyminiszter úrnak egri mandátuma. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől. Zaj és mozgás jobbfelől.)* Az egri mandátum tényleg megvan, de erkölcsileg, ethikailag és a politikai tisztesség szempontjából az nincs meg és azt mi elismerni nem fogjuk soha. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől. Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat arra, hogy a ház tagjai egymás iránt illedelmes és udvarias kifejezéseket tartoznak használni és hogy nem szabad egy igazolt képviselőre azt mondani, hogy politikailag tisztességtelen a mandátuma. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Barabás Béla: Az én szerény felfogásom szerint, a ki az egri mandátummal kerül be ide a házba, annak a parlamentarizmus veszélyeztetéséről leczkéket adni nem szabad. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Én úgy gondolkozom, ha a t. miniszter úrnak volt lelkiismerete ezt az egri mandátumot elfogadni: akkor lesz lelkiismerete arra is, hogy a nemzet vagyonával könnyelműen gazdálkodjék. *(Mozgás jobbfelől.)* A t. miniszter úr egész beszédjén egy mosakodás vonult végig, a melyre vonatkozólag nekem az a közpéldabeszéd jutott eszembe, hogy hiába fürdik a csóka, nem lesz abból fehér galamb soha. *(Derültség balfelől.)* Hiába mentegeti magát a pénzügyminiszter úr, hiába akarja előttünk igazolni, hogy e törvényjavaslattal az állam érdekét képviseli. Nem az állam érdekének tesz szolgálatot, hanem a nemzet érdeke ellen követ el könnyelmű játékot. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. pénzügyminiszter úr szives volt megfenyegetni az ellenzéket és azt mondani, hogy a mi vitatkozásunk tulajdonkép nem a czukorprémium ellen irányúl, hanem más czélok és eredmények elérésére törekszik. Kétféle czélt különböztetett meg: egy ideálist és egy reálist.

Az ideális czél — mint mondotta — az volt, hogy a senki által meg nem támadott sajtószabadság védelmére követünk el mindent és

Digitized by Google

állunk elő a beszédek hosszú tartamával és — szerinte — fecséreljük az időt. Reális törekvésünk pedig — szerinte — az, hogy mi a kormányt megbuktatni szándékozunk és ennek elérésében erőszakot használunk.

Szabadjon már most ezekkel röviden foglalkoznunk, nézzük, hol kulminál az ellenzéknek a t. többséggel szemben használt állítólagos erőszakoskodása.

Először is méltóztassék megjegyezni, hogy az erőszak csak pozitiv kivánalmakban nyilatkozhatik meg. Ha például mi hoztuk volna elő a 16. paragrafust, vagy akarnánk valamely más pozitiv javaslatot keresztül vinni, és e czélból obstruálnánk: ez igenis erőszak volna. De mi nem kivánunk semmi pozitiv dolgot, csak védjük álláspontunkat. Ez az ellenállás pedig erőszaknak nem nevezhető. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi küzdelmünk jogos téren mozog. Hiszen nemcsak az ellenzék kizárólagos ellenállása termett meg azzal a 16 paragrafussal szemben; a t. többség hatalmas nevű jogászai is mellénk állottak, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* osztották álláspontunk igazságát és kijelentették, hogy a kormány csak czélt tévesztett irányban halad, ha a 16. paragrafust forszirozza. Hisz Chorin Ferencz, Emmer Kornél, Matuska Péter, Szivák Imre, Beksics Gusztáv, Groisz Gusztáv, a kik az igazságügyi bizottságban ültek, mind a t. többség kiváló tagjai. És midőn az igazságügyi bizottságban az ellenállás tizenegy szóval tiz ellen legyőzetett, az a hatalmas jogász-kisebbség akkor is többség maradt, és minthogy a többség kebeléből került ki, jogosúlt legalább arra, hogy az igazat a többség szemébe mondja. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hisz önök döngetik a sajtószabadság épületén levő nagy kaput. Két ellenálló erő van itt. Először maga a kapu, másodszor, a kik azt védelmezik.

A mi védelmünk csak az ellenálló erő fele, mert a sajtószabadság kapuja az a másik erő, mely nem engedi, hogy önök rajta rést üssenek.

Az erőszakot nem az követi el, a ki ellenáll, hanem a ki támad. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hisz önök vannak uralmon, az önök kezében van minden hatalom és mégis önök támadnak. Hisz önök szavazatukban is minden eszme és kapaczitáczió ellen erőszakot alkalmaznak. A mi szerepünk ezen erőszakkal szemben csak a jogos ellenállás, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert épen a parlamentarizmusnak szempontjából nem engedhető meg az, hogy a kisebbség a többség szavazatában biztosított abszolut hatalom minden hatóságának legyen kiszolgáltatva. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A többségnek működése pozitiv, a mienk csak negativ lehet és esetleg passziv. *(Úgy van! balfelől.)* A ki a negativ vagy passziv álláspontot foglalja el: arra az erőszakot csak rá lehet fogni, de rábizonyitani nem lehet soha. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És ezen erőszakkal szemben hangoztatják és ime ma már be is jelentették a kivételes intézkedések szükségét, a miért is beadták ma azon indítványt, hogy az ülések három óráig hosszabbíttassanak meg. Hát azt kérdem én, hogy miért volt erre szükség? Hiszen itt egyebet nem csináltunk, csak beszéltünk *(Derültség jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát azt sem szabad talán?!)* Engedelmet kérek, hogy ha a parlamentben ez ide küldött képviselő még azzal a jogával sem élhet, hogy beszéljen, akkor miért jött ide? Vagy ha az ellenzék olyan sok, méltóztassanak erőteljesebb intézkedéseket tenni arra, hogy kevesebb ellenzék kerüljön be, *(Derültség balfelől.)* vagy ha radikálisabb orvosság kell, méltóztassanak a képviselők számát egyszerűen leszállítani százra. Miért vesztegel itt 400 ember, hogy ha a 400 emberből kikerülő ellenzéknek még az a joga sincs meg, a mi neki kötelessége választóival és választókerületével szemben, hogy nézeteit elmondja? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nézetünk elmondásában, álláspontunk indokolásában csak nem lehet erőszak? Mit mondanának akkor önök, t. képviselőtársaim oda át a többség oldalán, hogy ha a költségvetés tárgyalása alkalmával, a hol százakra menő tételek vannak, ezeknek a tételeknek mindenikéhez hozzászólanának? Hiszen százakra megy azon tételek száma is, a melyek minden észrevétel nélkül mentek keresztül, pedig ennek megtörténése nem volna szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Nem bizony, mert miliókról van szó!

Barabás Béla: És mégis önök vetik szemünkre az erőszakot, a kik egyik törvénysértést a másik után követik el, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a kik hoztak olyan határozatokat, — utalok a telefonra, utalok arra az osztálysorsjátékra, — a hol a nemzet szemmel láthatólag megkárosúl. Lesz gondunk rá, hogy utána nézzünk, mert a telefonra vonatkozó törvény is csak észrevétlenül vonúlt végig a házon, olyan időben kerülvén ide, hogy mire észrevette az ellenzék, akkor már törvény lett és a nemzet jelentékeny összeggel meg lett károsítva. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mikor az igen tisztelt többség az ellenzéket erőszakkal vádolja, akkor igazán eszébe juthat minden embernek Aesopus meséje a farkasról és bárányról. Önök, a farkasok, vannak a folyam

Digitized by Google

felső részén, onnan folyik lefelé a víz, és mégis azt mondják a szegény báránynak, hogy ő zavarja a vizet. Önök zavarják azt, a kikben nincs meg a kormányzati bölcseségnek azon legelemibb része, hogy az erős a gyengébbnek engedjen akkor, mikor annak igaza van. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Holnap tárgyalni fogjuk az ülés idejének meghosszabbítását. Tavaszkor nem volt dolog; lézengtek a képviselők, nem tudtunk mit csinálni; egyik hosszabb szünetet a másik után kaptuk, hónapokon keresztül nem volt dolog és akkor még az is megtörtént, hogy midőn a költségvetés tárgyaltatott, ráfogták az ellenzékre, hogy a költségvetés tárgyalását húzza, hogy a kormánynak egyik-másik üdvös intézkedése keresztül ne menjen. Akkor nem jutott eszükbe az egy órai meghosszabbítás, pedig azt mondták, a nemzet érdeke követelte, hogy a miniszteri tárczák költségvetése mielőbb törvénynyé váljék. Az az egy szerencsénk, t. ház, hogy időpazarlással bennünket itt most nem vádolhatnák, mert ez önökre nézve a kényelemnek, a nyugalomnak ideje. Mi önöktől elveszünk a kényelemnek idejéből, de magunknak a munkaidejéből veszünk el. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi szegény emberek vagyunk, t. ház, ezen az oldalon; nekünk nincsenek sine curáink, közöttünk nincsenek nyugalmazott megyei vagy állami tisztviselők, bankárok, 8—10 részvénytársaság igazgatói nem ülnek ezen padokon. Önöknek gond nélküli életet biztosít már az az állás, melyet betöltenek; de nekünk küzdenünk kell a kenyérért, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* fáradnunk kell, ha fenn akarjuk magunkat tartani, t. ház. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* S ez feljogosít az előbbi kijelentésre, hogy ma, ha mi itt tárgyalunk, mi önöktől a kényelem idejét, de magunktól azon köteles időt vonjuk el, a melyet magunknak, családunknak kellene áldoznunk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* El kell halasztanunk a munkát magunkért, mert a haza iránti kötelességünk parancsoló szava ide köt bennünket. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* A többségtől mi, a gyenge ellenzék, egy kis bölcs mérsékletet várnánk és nem duzzogást, erőszakot, nem a hatalommal való visszaélést. A ma tett indítvány csak első lépés a haladáshoz. Igen jól kivehetjük czélzatukat, hogy el akarnak menni a klotűrig. No hát, ime itt van a szabadelvűség legszebb, legmagasztosabb megnyilatkozása. *(Úgy van! Úgy van! Egy hang a szélső baloldalon: Hasonlít hozzájuk!)* Próbálják csak meg, menjenek csak el egész odáig; felejtkezzenek el önök arról, mivel tartoznak a jövőnek. Ha talán pillanatnyi kellemetlenséget okoz is az ellenzék ellenállása önöknek, de jegyezzék meg: az a klotűr kétélű fegyver lesz, a melylyel meg fogják kötni a nemzet kezét, a messze jövőben befogják a száját s el fogják hallgattatni s önök, mint magyar emberek, legjobban fognak síránkozni a felett, hogy e veszedelmes fegyvert alkalmazták. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az ezzel való fenyegetés előre veti árnyékát az őszszel bekövetkező kiegyezési tárgyalások tekintetében is, midőn az ellenzék elnémításával majd Ausztriának tesznek jó szolgálatot. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig megfordítva kellene eljárni. Ausztriával szemben a magyar kormány erősségét csak úgy dokumentálhatnák önérzetesen, csak úgy tudnának Ausztriával szembenézni, ha egy hátuk mögött álló erős, hatalmas ellenzékre hivatkozhatnának, a melynek háta mögött ismét a nemzet közvéleménye áll, a melynek vezére a hazafias ellenzék. Azt kellene mondaniok Ausztriának: »Nézzétek, felkorbácsoltátok a szenvedélyeket Magyarországon, tehát mi nem engedhetünk!« És ehhez a nem-engedéshez a miniszter úrnak ragaszkodnia kellene, vagy pedig székét otthagynia . . . *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* Ez által önök a nemzetnek tennének nagy szolgálatot, örök hálára köteleznék ezt a sanyargatott, napról-napra szegényebb magyar nemzetet, ilyen erőteljesen állanának szembe Ausztriával. És hogy szembeállhassanak, ez csak az ellenzéknek éberségében, erejében és abban van feltételezve, hogy az ellezék bírja a nemzet közvéleményének helyeslését. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De hát jöjjön bármilyen rendszabály, bármilyen intézkedés, önök abból dicsőségesen ki nem kerülhetnek soha. Nem kerülhetnek ki azért, mert a nemzet látja, hogy egy nagy hatalom fegyvertelen emberekkel áll szemben és ha önök győznek, úgy ez a győzelem csak az erőszaknak lesz kifejezése. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De hogyha mi győzünk, ez az önök csúf bukásának lesz a bizonyítéka. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hiszen, ha megnézzük a választásokat, ott minden hivatalos hatalom az önöké, a pénz az önöké, a szurony, zsandár, csendőr, katonaság mind az önöké. Nekünk csak egy fegyverünk van: a szónak a hatalma. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezt az egy fegyvert is hányszor kiveszik a kezünkből, hányszor csendőrszuronynyal zavarnak el, *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* szétkergetnek bennünket, hogy még a szónak erejével, hatalmával se tudjuk meggyőzni választóinkat és a közvéleményt arról; hogy mi képviseljük a nemzet igazait, önök pedig azok, a kik folytonos jogfeladással Ausztriának tesznek szolgálatokat. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Itt benn a képviselő-

Digitized by Google

ház termében is hasonlóképen vagyunk. Most már az is baj, ha beszélünk. A hatalom az önök kezében van. A házszabályok utóvégre is minden tekintetben önöknek biztosítják a sikert. Ha mi éveken keresztül beszélünk is, a szavazatok aránya az önök célját okvetlenül biztosítja. Mikor ez az erős fegyver a kezükben van, mikor mi ez ellen hiába küzdünk, fáradozunk, akkor a békességes szellemnek helyreállítása, a parlamenti életnek rendes kerékvágásba juttatása végett az önök kötelessége, hogy találjanak módot arra, hogy a tárgyalás a rendes mederbe tereltessék, és a mi nem odavaló, azt ne forszirozzák a nemzet érdekei ellen. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső balololdalon.)*

Madarász József: A nemzet érdeke ellen ne követeljenek!

Barabás Béla: Ne fogadják el a mi álláspontunkat, ne osztozzanak az igazságnak mi szerintünk való felfogásában; de hajoljanak meg egy nagy szellem előtt, a ki ma csakugyan szellem, de a kit számos év előtt Deák Ferenczne k hívtak. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy helyen azt irta Deák Ferencz, méltóztassanak meghallgatni *(olvassa)*: »A parlamentárizmusnak legnagyobb veszedelme az erőszak, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akár az uralmon levő párt, akár ellenzék, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Csak várjanak!)* vagy egyes képviselők részéről. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* De az erőszakot mindig csak az követi el, a ki valamely törvény vagy indítvány keresztülvitelét még rendkivüli eszközök igénybevételével is követeli. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Most tessék örülni!)* Ezzel szemben az ellenállás és szivós kitartás a legalkalmasabb fegyver, mert támadás helyett a védelem szerepét tölti be. Ebben a küzdelemben az ellenzék vagy kifárad, vagy belevész, vagy zsarnoki hatalommá tolja fel magát.« *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Lukáts Gyula: Fotográfia! *(Mozgás jobbfelől.)*

Barabás Béla: A miniszterelnöki széktől csak egy lépésnyire van egy üres hely: a Deák Ferencz volt helye. Miért vették ki onnan a székét? Mert az akkori törvényhozás látta, hogy messze időnek kell lefolynia, míg egy Deák Ferencz lesz, míg egy ember méltó lesz arra, hogy Deák Ferencz örökét és helyét elfoglalja. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Az erőszaknak piros bársonyszékéből csak egy lépést tegyen a miniszterelnök úr Deák Ferencz üres helye mellé, és lássa be azt, hogy az az üres hely nem a kormányzati bölcseségnek sirhelye és sirköve, hanem egy emlékeztető oszlop, mely felett a kormányzati bölcseségnek géniusza lebeg. *(Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az erőszaknak egyik rugója az is, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úr rettenetesen el van bizakodva abban, hogy odafenn jól áll a szénája. Jegyezze meg azonban magának, hogy Ausztriának már százados politikája, hogy csak azt kedvelik, csak az van inyükre, a ki céljuk elérésére az ő szekerüket tolja, és a ki nekik szolgálatot tesz. Lássa be tehát az igen tisztelt miniszterelnök úr, hogy ha az ellenzék megköti magát, akkor ő szolgálatot Ausztriának nem tud tenni és akkor aztán kegyvesztett lesz és mehet haza czukorrépát termelni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Egy hang balfelől: Kapálni!)*

T. ház! Mindazokból, a miket elmondtam a parlamentizmusra és a mai helyzetre vonatkozólag, csak az következik, hogy az erősnek, a hatalmasnak, — ez idő szerint a magyar kormány fejének, egyetlenegy embernek, — nem is a többségről beszélek, — a kormány elnökének kellene belátnia azt, hogy az ellenzéki küzdelemnek jogosúltsága van, hogy ezzel szemben a barátságos megegyezés és az a jó indulat, a melylyel a többség kell, hogy viseltessék az ellenzékkel szemben és csakis ez vezethet bennünket a megoldás felé, csak ez biztosítja, hogy a parlamenti viszonyok a további rendes kerékvágásba menjenek vissza.

T. ház! Hiszen a kompromisszum itt áll előttünk. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ugyan mondják meg, hogy mi czélja annak a 16. §-nak. Hiszen ez az oka, ez a sarkköve mindannak, a min a mai állapotok megfordúlnak. Tegyük fel, hogy ezt keresztülviszik: önök nem nyernek ezzel semmit a világon, de mi nagyon sokat veszítünk. Ez egyszerű illetékességi kérdés; nem nagy dolog, üres, haszontalan kérdés, a melyet bizony, ha egyébért nem, de a parlamenti békének, a parlamenti érzéknek, a parlament magas szinvonalának kedvéért áldozatúl kell, hogy dobjanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Egész egyszerűen vonják vissza, vagy küldjék vissza az igazságügyi bizottsághoz. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mi még azt sem kivánjuk, e mit tegnap Ivánka Oszkár t. képviselőtársam mondott, hogy ejtsék el Bánffyt. Ám, ha nagyon szeretik, tartsák meg maguknak. *(Derültség balfelől.)* De ne forszirozzanak oly dolgot, a melylyel az ellenzéknek határozottan megkötik a kezét, mely álláspontjából nem engedhet, mert a sajtószabadság érintetlensége a nemzet joga. *(Zajos helyeslés a szélső balon.)* Ha elejtik azt a haszontalan 16. §-t, megszüntetjük a vitát; és ha önök azt gondolják, hogy a czukorprémium oly nagy boldogságot hoz a nemzetre, ám szavazzák meg, mert

Digitized by Google

hiszen úgyis megszavazzák, akárhogy ellenezzük is. *(Helyeslés balfelől.)*

Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr tegnapi beszédében még egy igen veszedelmes thémát is felvetett. Ő onnan, a miniszteri székből, az ő szelid lelkületének, gondolkozásának megtagadásával nekünk ront és bennünket a társadalmi forradalom előidézőinek nevez. Hát jegyezze meg magának a pénzügyminiszter úr először azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az akczió reakcziót szül. A társadalmi forradalmat nem a mi beszédünk, hanem az önök tettei idézték elő. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* A társadalmi forradalomnak önök az előidézői, midőn az áldozatok túlsúlyát a megélhetés biztosítása nélkül, éppen a legszegényebb néposztály vállaira rakják. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* A társadalmi forradalmat az okozza, midőn a nagy vagyon csak kevesek kezében összpontosúl és ez napról-napra megy előre. A társadalmi forradalmat az okozza, hogy a midőn ama néposztálynak a közigazgatásnál segítségre van szüksége, akkor ő igazainak ott elégtételt nem kap. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Az okozza a társadalmi forradalmat, mikor a jogfosztásokban mennek előre lépten-nyomon és naprólnapra. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Az okozza a társadalmi forradalmat, mikor az emberek lelkületéből ki van már az ép érzék ölve, a pillanatnyi megélhetésnek, a pillanatnyi vágyaknak elérésére igyekszik a társadalom s mindez azért, mert ma már az úrhatnámság magas paripáján igyekszik mindenki előre haladni, ma már a szegénységet eldobja magától mindenki, a látszat kedvéért élnek és ezért olyan áldozatot is meg kell hozni, a mi a társadalmi forradalomra vezet. Az okozza a társadalmi forradalmat, mikor egy jogaitól megfosztott nép látja azon izgalmakat, a melyeket a választások folyamán véghez visznek, s akkor meglazúl az a hit, a melynek lenni kellene a népben, akkor elmegy minden kedve alkotmányos jogainak gyakorlásától, lealacsonyítva látja magát egy barommá, a melyet odavezetnek meggyőződése ellenére, hogy szavazzon a kormány jelöltjére. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

A pénzügyminiszter úr tegnap egy szót ejtett itt ki, a melyet a parlament termében évek óta már nem hallottunk, az antiszemitizmust. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen tisztelt pénzügyminiszter azt mondta, hogy társadalmi forradalom készül, mely túl fog menni az antiszemitizmus korlátain. Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr ezzel konstatálta, hogy antiszemitizmus van.

Rakovszky István: Van is! *(Derültség jobbfelől.)*

Barabás Béla: Most már tehát nekem kettővel kell vitatkoznom, a pénzügyminiszter úrral és szövetségesével, a néppárttal. Mindketten azt mondják, hogy van antiszemitizmus. Én liberális ember vagyok, én ilyen dolgokat nem ismerek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én ismerek, hogy az irásból idézzek, Isten képére és hasonnasára teremtett embert, de mást nem ismerek; ismerek jó embert, ismerek rossz embert és az emberek nagy tömegében mindegyiknél azt szeretem látni, hogy vallás-, párt- és nézetkülönbség nélkül e hazának igazszívű gyermeke. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Miért beszél az igen t. pénzügyminiszter úr antiszemitizmusról? Luegerrel mikor fogott kezet? Mikor lépett baráti viszonyba véle, hogy az antiszemitizmust ekként protegálja? Mert ha mi hangoztatjuk ezt a szót, elvész a levegőben, de ha a pénzügyminiszter úr mondja, ennek nyoma van, ennek értéke van, ennek értelme van, csak nem tudom, az antiszemitizmus szó értelmének a forrását feltalálni. Az antiszemita volt képviselők közül ma már senki sincs e teremben. *(Zajos felkiáltások balfelől: Komlóssy! Vadnay főispán lett!)* Az egyik főispán lett, a másik félrevonúlt, a harmadik abba hagyta a küzdelmet, a negyedik kormánypárti képviselőnek választatta meg magát. Elég az hozzá, hogy antiszemitizmusnak sem a társadalmi életben nem látom nyomát, sem a parlamentben és a t. pénzügyminiszter úr mégis konstatálja az antiszemitizmust bizonyosan azért, hogy annak tápot adjon. *(Élénk ellenmondás jobbfelől.)* Ezt a piros bársonyszékből nem vártam volna. *(Zaj jobbfelől.)* Ez a jelszó, a melyet kidobnak a tömeg közé, olyan, hogy az rágódik rajta, igazi fontosságot tulajdonít neki, mert hiszen a pénzügyminiszter úr szájából került elő. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Egy hang a szélső baloldalon: Nem adnak arra sokat!)*

T. ház! A pénzügyminiszter úr tegnapi beszédének érdemével és így a törvényjavaslattal mindenesetre kell foglalkoznom. Hanem súlyosbítja az én helyzetemet az, hogy nem csak a vita anyaga egyoldalúlag — már értve az ellenzék részéről — teljesen ki van merítve; de súlyosbítja különösen az a körülmény, — s én ezt nem is restellem bevallani, — hogy sem szakképzettségem, sem hivatásszerű foglalkozásom engem nem jogosít fel arra, hogy mikor a nemzet kiváló gazdászainak legjelesebbjei itt szavukat hangoztatták, a mikor tudásuknak erejével, gyakorlati tapasztalatuk igazságával és lelkiismeretük tisztaságával feltárták a törvényjavaslat veszedelmeit, hátrányait, akkor én foglalkozzam utánuk e kérdésekkel. Nekem, t. ház, ezek imponálnak, nekem ezeknek az érvei előtt meg kell hajolnom, mert a gyakorlati működés önekik adja meg az igazságot, ők győződtek

Digitized by Google

meg arról, hogy ez a mai állapot és azok a mai viszonyok, a melyek különösen a czukorrépatermelés és a czukorgyártás irányában fenforognak, betegesek, gyengék, meg nem állhatnak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De én nem is a szakszerű tanácskozás jogán, hanem azon jogon beszélek, mert mint egyik törvényhozónak a nemzet érdekei iránt nekem is féltékeny aggodalommal kell viseltetnem, nekem is lelkesednem kell ott, a hol a hazának kiváló erényeiről van szó, nekem is ellen kell állnom ott, a hol az országra nézve hátrányok előidézésére van kilátás. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És azt hiszem, hogy az ország vagyonából keservesen egybegyűjtött adófillérek nem arra valók, hogy idegen bálványoknak az oltárára odahordassanak.

De ha volna is szakképzettségem, ugyan mit használna az a t. többséggel szemben? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Mit használ a kiváló gazdáknak élénk tiltakozása, gyakorlati felfogása, mikor a fölött a nagy többség, egy-két ahhoz értő képviselőnek kivételével, laikus nem törődéssel és szánalmas mosolygással egyszerűen napirendre tér?

Már most megint a parlamentarizmus terére visszatérve, azt kérdem én, hogy vajjon a czukorprémiumról szóló, előttünk fekvő törvényjavaslatot a túloldalról hány ember ismeri? Házszabályainkban ott van az úgynevezett osztályokban való működés. A helyett azonban, hogy alkalom adatnék minden egyes képviselőnek az osztályokben megismerni a szőnyegre kerülő törvényjavaslatokat, vagy indítványokat, a helyett, hogy ott részletes megvitatás tárgyává tétetnének azok előnyei és hátrányai, rendesen minden törvényjavaslatot a miniszter urak azzal terjesztenek be, hogy kérik az osztályok mellőzésével egyszerűen a szakbizottságokhoz való utasítást. Hiszen azok a szakbizottságok csak kevés emberből és tényleg szakemberekből állanak. Ha az volna a parlamentarizmus, hogy a szakemberek tanácskozzanak és határozzanak ilyen dologban, akkor elsősorban mindig ki kellene jelölni, hogy a kik nem szakemberek, azok egyes kérdésekben ne szavazzanak. Ez volna annak logikus következménye. Miért ad a parlamentarizmus minden törvényhozónak szavazati jogot. Azért adja, hogy előzetesen megismervén a tárgyat, előnyeit, hátrányait, ha nem szakember is, nyugodt lélekkel adhassa szavazatát akár az elfogadásra, akár azon törvényjavaslatnak meg nem szavazására. Hanem ezzel a czukorprémium-törvényjavaslattal, a mint veszem észre, az igen tisztelt többség túlnyomó része úgy van, mint az a sakkjátékhoz nem értő kibicz, a ki közönbös ábrázattal nézi a figuráknak ide-oda forgatását, de végre a türelemből kifogyva, azt mondja, hogy okos ember hogyan törheti ilyen bolondságon az eszét. Hát, t. ház, nekem jogom van feltenni azt, hogy önök nem ismerik az előttünk fekvő törvényjavaslatot, mert ha ismernék, azt hiszem, lelkiismeretük legalább oda elvitte volna önöket, hogy nyilatkozzanak helyessége vagy helytelensége felől. De nem, önök hallgatnak. Ezt tehát annak kell tulajdonítani, hogy vagy nem ismerik ezt a törvényjavaslatot, vagy pedig annak előnyeiről és hátrányairól bennünket meggyőzni és az országot felvilágosítani egyszerűen képtelenek. Vagy talán azért hallgat mindezideig a többség, és — úgy látom — szándékozik tovább is hallgatni, mert a kormány iránt rendíthetetlen bizalommal viseltetik? Hát viseltessenek önök rendíthetetlen bizalommal a saját vagyonuknak kezelői iránt. Ez az önök dolga. De a mikor az országnak pénzéről, az országnak érdekeiről van szó, midőn a nemzettől ismét egy jelentékeny áldozatot követelnek, akkor ez a bizalom nemcsak vakság, nemcsak könnyelműség, de egyúttal bűn is. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ha a kormány iránt ez a feltétlen bizalom létezik, megint a parlamentarizmus törvénye az, hogy annak a bizalomnak a meggyőződésen kell alapúlnia, olyan meggyőződésen, a melyet nemcsak az ellenzék, de az egész ország lásson és halljon. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ennek a meggyőződésnek, t. ház, nem szabad begombolkozva lennie, ennek nyilt homlokkal, élő szóval, erkölcsi bátorsággal kell sikra szállania és megnyilvánúlnia a nemzet előtt, mert a nemzetnek joga van az önök meggyőződését tudni és látni, önöknek pedig kötelességük felvilágosítani a nemzetet különösen akkor, mikor újabb áldozatoknak Ausztria részére való szállításáról van szó. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Rossz néven veszik az egész többség vonalán, hogy mi ezzel a törvényjavaslattal olyan behatóan és oly hosszú ideig foglalkozunk. Ha mi elmondjuk nézeteinket, azt önök, a legújabb tan szerint, a parlamentarizmus hanyatlásának, veszedelmének nevezik.

Hát a kinek csak egy kis érzéke van a parlamentarizmus iránt, önök ebbeli felfogásában osztozni nem fog, mert Angliától kezdve le egészen a szerb skupstináig mindenki mosolyogva fogja tudomásúl venni azt, hogy a magyar parlamentarizmus akkor volt dicsőségének magaslatán, s akkor volt veszélyek ellen biztosítva, a mikor báró Bánffy Dezső miniszterelnök mosolygott és a többség hallgatott. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Különben az önök hallgatásában némi igazság van, mert azt mondja a példabeszéd, hogy: arabusúl csak az beszél, a ki tud arabusúl. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Talán azt neveznék parlamentárizmusnak, az feleljne meg az önök

Digitized by Google

felfogásának, ha például egy javaslatot a miniszter beterjesztene, az előadó ismertetne s az ellenzéknek egy hivatalos, tetszésük szerint kiválasztott szónoka ellentmondana, ezt hamar megczáfolnák, és akkor azután szavaznának? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ennyiből áll az önök parlamentarizmusa. Erre, t. ház, nem kell 440 képviselő, elég erre száz munkabiró, arravaló ember, a többi azután menjen haza szépen czukorrépát termelni és siránkozni a hazai gazdasági viszonyok rosszasága felett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt kérdem én, t. ház, vajjon a parlamentarizmus általánosan elfogadott szabályai és törvényeivel szemben kik teljesítik kötelességüket: mi-e, kik e vitában elmondtunk mindent, még olyant is, a mi esetleg ide nem tartozik, *(Igaz! Úgy van! Derültség jobbfelől.)* vagy önök, kik elhallgatták mindazt, a mit el kellett volna mondani? *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* A mindennapi életben is annak, a ki kér valamit, beszélnie kell, indokolnia kell kérését, kivált ha annak teljesítése áldozattal jár. Kötelessége a kormánynak, sőt a többségnek is indokolni a kért áldozatot, annak jogosúltságát kézzelfoghatóvá tenni a nemzet előtt Megfordítva kellene lenni, ha közülünk csak egy ember szólna, önök közül tíznek kellene ránkczáfolni, hogy lássa a nemzet, hogy önöknek van igazuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De önök hallgatnak és mi beszélünk, a szavazás elkövetkezik, s ezzel önök megtették parlamenti kötelességüket!

Ez nem felel meg a szabadelvűségnek sem, melyet önök annyiszor hangoztatnak. A szabadelvűség sobsem helyezkedik negativ, passziv álláspontra; az folytonos küzdelem jogok érvényesítéséért, az síkra száll az ellentétes áramlatok ellen; a szabadelvűség azt kívánja, hogy tegyenek, nem azt, hogy hallgassanak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A közmondás szerint, a jó bornak nem kell czégér; de kell ám a czégérnek a jó bor! Önöknek csak a czégérjük jó, de ezalatt csak lőrét árúlnak a nemzetnek. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Csak nemrég alkottunk egy törvényt, mely szerint mindenki kiléphet minden vallásból, s választhat olyant, a milyen neki tetszik. Önök ezt tették: beléptek a politikai nazarénusok szektájába, kiknek az az elvük, hogy fegyverhez nem nyúlnak, mert az irás szerint, a ki fegyverhez nyúl, fegyverrel vész el. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Önök a politikai nazarénusok szektájának hívei lettek, hogy a nemzetnek azt mondhassák: hitvallásunk az, hogy ne vegyünk fegyvert a kezünkbe. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Van e törvényjavaslat indokolásában egy szó, egy szálló ige, melynek a miniszter úr áldozatúl hozza a nemzet vagyonát. E szó a kényszerhelyzet. Ott találjuk e szót a czukoradóról szóló régi törvények alkotásánál is, a tavaly megalkotott 1896 : XIX. törvényczikknél, mikor a prémium öt millióról kilencz millióra lett felemelve; ott találjuk magában e törvényjavaslat indokolásában, ott találjuk a pénzügyi bizottság jelentéseben, és ott találjuk a pénzügyminiszter úr beszédében. Ez a kényszerhelyzet mindenütt egy és ugyanakként van ismertetve, tudniillik hogy az nem egyéb, mint a czukorkiviteli jutalomnak Németországban történt felemelése. Engedje meg, t. ház, hogy teljesen leszámoljak ezzel a kényszerhelyzettel, a mely dominál az egész törvényjavaslatban, a mely az igen tisztelt pénzügyminiszter urat eltérítette azon álláspontjáról, hogy ő a prémiumok ellen van, és a mely kényszerhelyzet sodort bennünket oda, hogy annak elfogadhatósága, vagy el nem fogadhatósága felett most határoznunk kell. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ismétlem, hogy én nem vitatom magamnak a szakszerűséget, mert én többet adok az egyszerű észjárás őszinteségére, a józan ész logikájára és a kétszerkettő igazságára, a mely már igen sok szakszerű tudást, fontoskodó szakvéleményt megsemmisített, lehetetlenné tett. Nézzük és tapasztaljuk, mi az a kényszerhelyzet.

A kényszerhelyzet az, mikor az ember, vagy mondjuk egy állam, egy ország egy alternativa elé állíttatik, hogy válaszson nem a jó és rossz között, mert az nem volna kényszerhelyzet, hanem válaszszon két rossz között. Oda állítják az egyént, államot, országot, a vagy-vagy ki nem kerülhető kérdésének esélye, kétélye elé. Megteremti ez a kényszerhelyzet azt a szorúltságot, melyet a magyar észjárás nagyon helyesen, találóan fejez ki — a mi e prémiumjavaslatra is ráillik — mikor azt mondja, fuss, vagy fizess.

A ki ilyen kényszerhelyzetbe kerül, annak elsősorban is az a kötelessége és azt mondja a józan ész is, hogy az eléje állított két rossz közül válaszszon, a józan ész azt is parancsolja, hogy a két rossz közül a kevésbbé rosszat válaszsza. Van azonban veszedelmes kényszerhelyzet is, a melyet nem kerülhet ki az ember, például ha valaki engem sarokba szorít és nem tudok menekülni, mert revolverét nekem szegezi és pénzemet, vagy életemet követeli. Azt hiszem, minden józan ember előtt világos, ha a veszedelmet lekűzdeni nem birja, hogy odaadja pénzét. A kényszerhelyzet itt csak egyfelé indíthatja az embert. Ha pedig olyan a kényszerhelyzet, hogy valaki odaszorít engem a patakhoz, vagy folyamhoz és nekem bele kell ugranom, akkor ismét előáll a kényszerhelyzet, ha

Digitized by Google

úszni tudok, belemegyek a vízbe és keresztül úszom, vagy ha nem tudok úszni, akkor lekűzdöm az akadályt, ha érzek magamban elég erőt. Okos, józan gondolkozó ember ezen kényszerhelyzetben a kevésbbé rosszat választja, és ha tud úszni, beleugrik, lekűzdi a veszélyt még élete koczkáztatásával is.

De vannak olyan kényszerhelyzetek is, a hol alkalom adatik az embernek a józan gondolkozásra és arra, hogy a két rossz közűl melyiket válaszsza, hogy a két rossz közűl a kevésbbé rosszat válaszsza. Az életben elég példa van erre. De, hogy a t. házat meggyőzzem arról, hogy ilyen kényszerhelyzetnek tartom a mostani czukorprémiumjavaslatot is, nekem példákkal kell illusztrálnom azt, hogy miként lehet ezen kényszerhelyzetben a jövő roszszal szemben a nemzetet nagy áldozatoktól megkimélni.

Ha, t. ház, egy családapának, vagy üzletembernek súlyos betegségében az orvos azt tanácsolja, hogy messze vidékre menjen fürdőre, annak azonban erre való pénze nincs, itt az a kényszerhelyzet, hogy vagy megrontja anyagi helyzetét, vagy szenved a szenvedőkkel, a míg lehet, mert esetleg nem sikerűl egészségét helyreállítani, anyagilag azonban tönkre tette magát. Ez utóbbi a kevésbbé rossz, és családja iránti kötelességből, ezt fogja választani.

Ha egy apának több gyermeke van és a legnagyobbikat diplomás embernek akarja kinevelni, a többi iparosnak, kereskedőnek, földmívelőnek; ámde a diplomás fiú kinevelésének költségei tönkre tennék az egész családot, akkor előáll a kényszerhelyzet, és az apa azt fogja mondani: Fiam, fogd meg az eke szarvát, nem tehetem érted tönkre az egész családot.

Így vagyunk az előttünk fekvő törvényjavaslattal is, lássuk, hogy lehetne kimenekűlni a jelen kényszerhelyzetből. Vagy megadjuk ugyanis a kilencz millió prémiumot, és ezzel lehetővé teszszük a magyar czukor versenyképességét, vagy nem, és akkor koczkára tettük a hazai ipar fejlődését és el kell szenvednünk az ezzel járó tetemes kárt. Itt állunk a vagy-vagy előtt és az a kérdés, melyiket válaszszuk.

A t. miniszter úr tegnapi beszéde arról győzött meg, hogy a kévésbbé rossz az, hogy inkább engedjük a czukoripart hanyatlani, mint óriási áldozatokkal támogatni egy oly iparágat, mely virágzóvá sohasem lehet, és melyre hiába dobjuk ki az óriási áldozatokat. Húsz év óta áldozunk erre az iparágra. Azt kérdem a t. miniszter úrtól, mennyibe kerűltek ezen áldozatok s vajjon virágzóvá tették-e a czukoripart? Nem! Hanem elvontuk az erőt más gazdasági és iparágaktól. Ha azt az óriási összeget csak részben és felosztva fordítottuk volna más gazdasági ágakra, sokkal nagyobb eredményeket értünk volna el. A törvényjavaslat tehát abba a végzetes hibába esett, hogy két rossz közűl azt választotta, a mely veszedelmesebb és a nemzetre sokkal nagyobb hátránynyal jár.

T. ház! Azt mondottam beszédem elején, hogy az igen tisztelt miniszter úr volt szíves a tavalyi beszédét is idézni, egészen elmondotta ugyanazt, a mit tavaly mondott; igaz — meghajlok előtte — most sem mondhatott mást, mert e mellett a törvényjavaslat mellett más érvekkel nem lehet harczolni és hogy milyen gyenge az idei és a tavalyi érvelése is, engedelmet kérek, hogy ezt az idei és a tavalyi beszéd közti összehasonlitással megmutassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Élénk emlékezetében van az igen tisztelt háznak a tegnapi beszéd. De majd ráolvasom a tavalyit, majd meglátjuk, hogy összevág. *(Olvassa :)*

»Az igen tisztelt képviselő urak, midőn a törvényjavaslatot visszautasítják, különösen és elsősorban arra az álláspontra helyezkednek, és az egy igen kényelmes álláspont, és nagyon könnyűvé teszi reájuk nézve az argumentácziót, hogy ez a törvényjavaslat kizárólag osztrák érdekeket szolgál s kizárólag az osztrák czukor érdekében nyújtatott be.« Ugyanezt mondotta tegnap. Így folytatja a miniszter úr: »Ez a kiindulási pont helytelen, hamis és ennek természetesen az a következménye, hogy az abból levont konzequenczíák sem állják ki a bírálatot. Hamis azért, mert habár tagadhatatlan, hogy a közgazdaság fejlődésénél fogva Ausztriában a czukoripar sokkal jelentékenyebb,« — ugyanezeket a szavakat mondotta tegnap is, — »mint nálunk, azonban ismeretes dolog, hogy nálunk is van czukoripar, a mely az utóbbi időben igen szépen fejlődött s mondhatom, hogy egyike azon iparágaknak, a melyek a legrohamosabban fejlődtek s annak érdekeit megóvni, habár kisebb mértékű is, époly kötelességünk, mint Ausztriának a saját czukoriparát megvédeni.«

Hát igaza van az igen tisztelt pénzügyminiszter úrnak, hogy nekünk is kötelességünk megvédeni a czukoriparunkat, Ausztriának is, csakhogy nekünk nem kötelességünk Ausztriának a czukoriparát is megvédeni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr pedig azt, hogy Magyarországnak is, Ausztriának is a czukoriparát meg kell védeni, csak mondja, de a következtetést másként vonja le: olyan törvényjavaslatot terjeszt elő, a mely kizárólag csakis Ausztriának czukoriparát védi. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr tegnap szemére vetette Horánszky Nándor és gróf Károlyi Sándor képviselő uraknak azt, hogy ők szintén hívei voltak a prémiumnak, és akkor, mikor arra

Digitized by Google

nem volt szükség, a prémiumrendszert helyeselték, mikor pedig arra szükség van, tudniillik most, nem helyeslik. És szemükre vetette, hogy nem voltak logikusok, mert ennek a logikája csak az, hogy tavaly meg kellett volna szavazni; ha az idén nem mondják, hogy helyes, hát jó, nem kell megszavazni.

Bocsánatot kérek, hiszen mi is egykoron abban a balhiedelemben voltunk, és az a szép remény állott előttünk, hogy valamikor fejlődni fog a czukoripar, a czukor gyártása és az ezzel kapcsolatos gazdasági ág, a czukorrépatermelés. Mikor ebben a felfogásban van az ember, készségesen és szivesen meghozza az áldozatot; de ha ma már látjuk, hogy a prémiumok hosszú éveken keresztül áldozatúl dobattak oda, és még sem megyünk előre, a czukoripar még sem virágzik, a mezőgazdaságnak még sincs előny nyujtva, no hát, t. képviselőház, akkor botorság a czukorprémiumot tovább is fentartani és további áldozatokat hozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Különben maga a pénzügyminiszter úr is mondotta tavaly *(olvassa)*: »Én tökéletesen konczedálom, s a pénzügyi bizottságban is volt szerencsém kijelenteni, hogy a prémiumpolitikát helytelen és elhibázott közgazdasági politikának tartom, s ha arról volna szó, hogy ma döntsünk ezen kérdés felett, méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy nem én volnék az, a ki a prémiumokat behozni, egyik vagy másik iparágnál felemelni akarnám, hogy annak exportképességét lehetővé tegyem.«

Ezt hangoztatta folytonosan a pénzügyminiszter úr, hangoztatja ma is; de a gyakorlat, a tapasztalat azt igazolja, hogy akármennyire fut az után a szekér után, az őt nem fogja felvenni. A czukorprémium kedvéért a nemzettől követelt óriási áldozatok daczára, mi Németországgal és Francziaországgal nem fogunk versenyezni soha; egy végnélküli beláthatatlan áldozatot igényelne az, a melyre a nemzet sem most, sem a jövőben képes nem lesz; és e bizonytalanságokkal, nehézségekkel szemben nem tudom megérteni, miért forszirozza a pénzügyminiszter úr a czukorprémium megadását? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon)*

A t. pénzügyminiszter úr tegnap is, tavaly is — és itt is teljesen quadrál a két beszéd, — úgy okoskodik, midőn már a prémiumra vonatkozó elméletét kifejtette *(olvassa)*: »De nem erről van szó, hanem arról, hogy ez a prémiumpolitika évtizedek óta kifejlődött, kapcsolatosan a — hogy úgy mondjam — reakczionárius védvámrendszerrel, mely újabban Európaszerte, sőt Amerikában is kifejlődésre jutott. Azzal állunk szemben, hogy Német- és Francziaország prémiumokkal teszi lehetővé és tartja fenn czukoriparát és annak exportképességét. Minekünk, kik hasonlóképen fenn akarjuk tartani és kell hogy fentartsuk, meg kell védenünk iparunkat, nem maradhatunk el és mindenek felett nem szabad elkésnünk stb. stb.«

Hát ez a végzetes tévedés, hogy nekünk fenn kell tartani a czukoripart, mert hiábavaló áldozatokat dobunk ki. A prémiummal kizárólag az osztrák iparnak teszünk szolgálatot. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az egyszerű ember észjárásával egy hasonlatot hozok fel: egy szegény embernek két zsák búzája, a szomszéd vagyonosabb gazdának pedig 18 zsák búzája van és az utóbbi azt mondja a szegénynek: te is eladod a vásáron a búzádat, én is, vigyük hát be egy kocsin; majd te fizeted a felét 1 forint 50 krajczárt, én is annyit, összesen 3 forintot. Ez egészen ráillik a czukorpréminmra. A szegény két zsákosnak 1 forint 50 krajczárjába kerül a kivitel; a vagyonosabbnak 18 zsákja ugyanannyiba. A mi hitvány, kicsiny kivitelre szánt czukorproduktumunk, úgy aránylik az osztrákokéhoz, mint a 2 zsák búza a 18-hoz; ugyanazon feltételek mellett történik az elszállítás és értékesítés és így 2 zsák búzánk vagyis kevés czukorunk túlnyomólag több áldozatba kerül, mint a tehetős gazdának, Ausztriának, Németországnak és más államoknak sokkal több produktuma.

Tény, t. ház, hogy czukoriparunk egy fejletlen, egy életképtelen teremtménye a magyar iparnak. Ezt életképessé, virágzóvá, hatalmassá nem fogjuk tenni soha a czukorprémium révén, akármilyen nagy áldozatokat hozunk is meg, mert a magyar czukorprémium a külföldi államok czukorprémiumával a versenyt sohasem állhatja meg. Továbbá nehezebb és drágább is az odajutás, mert Németországnak és Francziaországnak készen fekszik a nagy piacza, nekünk pedig óriási utat kell megtenni, természetesen nagy szállítási árak mellett, míg a czukrunk odajut azért, hogy nagy kudarczczal onnan visszajöjjön.

Az előttem szólt Meszlény Pál t. képviselőtársam már felhozta a »Deutsche Zucker-Industrie« czimű lapnak a kimutatását. Ebben a kimutatásban ott van, hogy a készlet most körülbelül 3,000.000 métermázsa, a termelés pedig a tavalyi évben öt millióval több volt, mint azelőtt. Mit akarunk tehát mi a mi czukortermelésünkkel, midőn a készlet akkora, hogy akármilyen olcsón állítjuk is elő a czukrot, csak veszteséggel adhatjuk el és értékesíthetjük azt? Azokat az áldozatokat, a melyeket a magyar állam prémiumképen hoz, nem a gazdaközönség javára, hanem a veszteséggel dolgozó gyáraknak a zsebébe téríti. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A túltermelés itt a baj, mely meg-

Digitized by Google

van, ezzel pedig prémiumok útján semmiképen sem fogunk boldogúlni.

Érdekes a miniszteri indokolásnak, mely a törvényjavaslattal együtt beadatott, egy része, mely azt mondja, hogy ha czukoriparunkat fejletté és ezzel kapcsolatban a gazdasági viszonyokat előnyösebbé akarjuk tenni, akkor az első feltétel az, hogy kiviteli jutalmak biztosíttassanak. Hát ha a kiviteli jutalmak a legelső feltétel, hol van akkor az iparnak többi óriási feltétele, mely mind szükséges arra, hogy czukoriparunk fejlődött, előhaladott legyen? Hiszen, ha ez a feltétel, akkor a más oldalról jövő törekvéseknek még nagyobb erőfeszítéssel kellene azon dolgozniok, hogy czukoriparunkat elfogadhatóvá és virágzóvá tegyük.

Azután, t. ház, vannak más egyéb iparágak is. Nekünk oda kellene hatnunk, hogy nem azokat az iparágakat honosítsuk meg, a melyek a gyári iparnak molochjába úgy szólván belőkik a kézműipart. Nekünk oda kellene igyekeznünk, hogy tért és alkalmat kapjon a kézimunka, az úgynevezett háziipar is. Mert hiszen a szegény nyomorúlt népnek a mindennapi kenyerét és megélhetését biztosítaná azt, hogy ha tért nyerne a munka, ha alkalmat találna a munkás, hogy kenyerét meg tudja keresni.

Nem azért, hogy a czukorgyártással szembe akarnám állitani, de csak felhozok két dolgot: például karácsony vagy újév táján nézzük meg az óriási nagy mennyiségü ajándékokat a játékszerekben, melyeket a családapák kicsinyeiknek elosztogatnak, és melyekért milliók vándorolnak a külföldre. Mindez könnyü kézimunka eredménye. Mindezt háziiparral el lehetne végezni itthon, csak egy kis támogatásban kell részesíteni. Nem is kellene reá csak egy évi czukorprémiumot áldozni, és kiszorítanánk ezzel a külföldi gyártmányokat. Hány vidéknek, hány családnak adnánk ezzel megélhetést, jólétet. De mindez haszontalanság, mely figyelmünket egyszerüen elkerüli, a melylyel nem törődünk és mindezért a külföldre viszszük ki a milliókat a helyett, hogy mi magunk csinálnánk itthon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azért hangsúlyozom ezt, t. ház, mert én nem vagyok barátja annak a túlságos gyáripar-fejlesztésnek.

Ott van egy másik iparág. Ugyan hol készítik Magyarországon azokat a sírkoszorúkat? Óriási pénz megy a külföldre ezért a fényüzési czikkért; mert hiszen eszeveszett tömegben szállítják a temetőkbe, úgy hogy mindenfelé koszorúkat látunk. Ezek árát mind a külföldnek fizetjük a helyett, hogy kis támogatással a kéziipar terén nálunk is meghonosítanók ezen productumot. Nem is kell ehhez nagy ész, csak kéziügyesség és munka. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ilyenekre kellene a kormánynak a figyelmét fordítania a helyett, hogy bizonytalan czélok megvalósítására törekszik. És a helyett, hogy egy pár gazdag gyáros zsebét tömi, inkább a szegény, nélkülöző, sínylődő embernek adna kenyeret a kéziipar fejlesztésével, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és azzal azt az óriási pénzt, a mely így kimegy a hazából, megtakaríthatnók saját anyagi virágzásunk, saját előnyünk és jövőnk javára. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A czukorgyártás forszirozása épen olyan, t. ház, mint ha a kávé- vagy tea-termelést forszirozzuk, mert avval nem boldogulunk. Ott van Bácskában a rizstermelés. Tessék megnézni! Éveken keresztül próbálgatták és mi lett a vége? Magyarországon nincsen talaj, nincsenek egészséges viszonyok arra, hogy rízstermelő állam legyen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elkezdték próbálgatni, forszirozni, állami dotációkkal gyarapítani, segíteni a rizstermelést. Mi lett a vége? Czéltalan meghátrálás; a termelést abba kellett hagyni, a pénzáldozat mind hiábavaló volt. Ha ezt a pénzt egyéb dolgokra fordították volna, sokkal nagyobb előnyt érhettek volna el vele. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha nem veszik rossz néven, méltóztassék megengedni azt, hogy pár perczny szünetet kérjek.

Elnök: A szokásos szünet végett az ülést öt perczre felfüggesztem,

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyítom. Kérem a szónokot, folytassa beszédét.

Barabás Béla: T. ház! Az általam eddig elmondottaknak helyes következménye egyedül csak az lehet, hogy nekünk a mi czukorgyártásunk terén oda kell igyekezni, hogy az a czukortermelés, a mit hazai 14 gyárunk produkál, itthon a hazában találjon fogyasztást. *(Helyeslés balfelől.)* Ha pedig ez nem történhetik meg akár a czukorfogyasztás mesterséges fejlesztése, akár más egyéb módon: akkor az a kötelességünk, hogy redukáljuk a czukorgyártást, és azzal együtt a répatermelést is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a kisebbik rossz, a mit én folytonosan hangsúlyozok, és a mely kisebbik rosszat nekünk a czukorprémiummal, vagyis a nagy áldozattal szemben megtartanunk kell.

A miniszter úr maga tegnap mondott és tavalyi beszédében is nagy veszélyt lát a czukortermelés redukálásában és azt mondja: »Már most méltóztassék figyelembe venni, hogy mi történik azon esetben, ha ezen javaslat nem fogadtatik el. Erről az eshetőségről nem méltóz-

Digitized by Google

tatott senki a képviselő urak közül nyilatkozni. Nem az történnék, hogy a czukoripar azonnal megszüntetné a kivitelt, mert hiszen vinne ki, a mennyit lehetséges, de megszüntetné a gyártást, a répavásárlást«, ezt mondotta a múltkor és tegnap a t. miniszter úr, pedig nincs igaza, mert sem a répatermelést, sem a gyártást nem szüntetné meg, hanem csak a belfogyasztás keretei közé szorítaná, a mi egyedül helyes és észszerű.

A t miniszter úr kiszámította, hogy a fogyasztás fejenként négy kilogrammot számítva 720.000 métermázsát tesz, pedig 1,600.000 métermázsát termelünk. A kiviteli felesleg tehát 800.000 métermázsa.

Minthogy most is készletben van hárommillió métermázsa és az idegen államok termelési többlete ötmillió métermázsa, kérdem, mit csinálunk ezzel a többlettel, és hogy hozza meg a befektetett tőke kamatait? Sehogy.

Ezért esztelenség forszirozni ezt a csekély kivitelt.

A t. miniszter úr azt mondja, hogy a termelést sem törvénynyel, sem hatósági intézkedéssel megakadályozni nem lehet.

Sokkal nagyobb törvénye van ennek, t. miniszter úr, a kereslet és kinálat viszonyában. Ha a czukorgyártás csökken, akkor minden paragrafus és hatósági intézkedés nélkül is csökkenni fog a répatermelés.

Különben a t. miniszter úr is bevallotta és szakértő gazdák igazolták, hogy czukorrépánk sokkal alatta áll a német vagy franczia répának. Ez is odautal bennünket, hogy ne forszirozzuk a czukorgyártást, ha már az anyaggal sem vagyunk képesek versenyezni.

A t. miniszter úr indokolásában azért kivánja a prémium megszavazását, mert ha megvonatnának a jelenleg engedélyezett jutalmak, akkor nagy gazdasági válság idéztetnék elő.

A pénzügyi bizottság jelentésében egész határozottan mondja, hogy a törvényhozás ebbeli elhatározásának jelentősége kizárólag az, hogy nem akarván a hazai czukoripart és ezzel együtt a répatermelésre utalt mezőgazdasági érdeket hirtelen rázkódtatásoknak kitenni, az eddigi állapotot egy további esztendeig fentartja.

Mi ennek a kijelentésnek az intencziója? Az, hogy a czukorprémium csak ideiglenes lehet. Ugyanez volt az álláspont tavaly is. Azért kérték a czukorprémiumot egy évre, hogy hirtelen rázkódtatástól legyen megmentve a közgazdaság. Miért nem igyekszik az igen tisztelt kormány azon, hogy ha már egyszer a czukorprémiumot meg kell szavazni, jövőre nézve egészen eleje vétessék a további áldozatoknak és jövőre azok ne adassanak meg? Meghajlok előtte, hogy most megrázkódtatná némileg a gazdasági viszonyokat, de azután a pénzügyi kormánynak az volna kötelessége, hogy ezektől az áldozatoktól jövőre mentse meg az országot és nem szabad azt hirdetni, a mivel felültették a nemzetet, a mint felültették tavaly, hogy csak egy esztendőre érvényes. Most is csak felültetni akarják az országot, hogy megint csak egy esztendőre érvényes, de mához egy esztendőre megint csak oda fogunk jutni, hogy újra csak egy esztendőre érvényes törvényt fogunk alkotni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hova fog az vezetni, mikor maga a pénzügyminiszter úr is, maga a szakbizottság is kimondja azt, hogy a czukorprémium természete csak ideiglenes és tulajdonképen csak arra való, hogy gazdasági válságtól mentse meg az országot? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* És kérdem, t. képviselőház, ugyan miféle óriási hátrányok származnának a mezőgazdaságra, hogy ha a czukorrépa termelése alább szállíttatnék? Hiszen az őstermelési ágak között nem találtam fel sehol sem a czukorrépatermelést. A mi földünk, a mi talajunk egészen más természetű, egészen más gazdasági ágak művelésére alkalmas, mint a czukorrépatermelésre, és van sok gazdasági ág, a melyek a czukorrépatermelésből keletkező hasznot bőven, de teljes mértékben kárpótolnák. Veszedelem tehát egyáltalában nincs, mert ha a czukornak a gyártása alábbszállíttatnék, alábbszállana természetszerűleg a répatermelés és az ezt nélkülöző földek azután más gazdasági ágak érvényesítésére volnának fordíthatók. Kik foglalkoznak répatermeléssel? Az én tudomásom szerint a nagyobb gazdák. Kicsiny, egy-két holdas, kevés értékű földdel bíró szegényebb osztály nem foglalkozik vele. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Nagyon kevés helyen foglalkoznak vele. Olyat nem mutatnak nekem egyetlenegy gazdát sem, a ki egy-két holdas birtokán csak czukorrépatermeléssel foglalkoznék. *(Felkiáltások jobbfelől: Senkisem termel csak czukorrépát!)* Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr azt mondja, hogy a czukorrépatermelésnek redukciójával, alábbszállításával, jelentékeny gazdasági hátrányok származnának és ezeket az illető répatermelők megéreznék. Hát jó. Most azt kérdem én az igen tisztelt pénzügyminiszter úrtól, mit csinált a dohánynyal? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nézzék csak meg a dohánytermelő gazdákat! Beugrasztották azokat a szegény, nyomorult telepeseket, a kik megvásárolták drága pénzen 50 esztendőn át fizetendő törlesztéses pénzen földjeiket, és a mikor megvásárolták, biztosították őket arról, hogy a czélból, hogy könnyebben fizethessék a törlesztést, megengedtetik nekik a dohánytermesztést. Mit csinálnak most? Mesterségesen a pénzügyőröknek mintegy utasításként van adva, hogy mivel a dohánytermelés

Digitized by Google

túlprodukcziót eredményezett, mivel a magyar állam értékesíteni nem tudja, ergo redukálni kell a termelést. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt helyesnek találta a pénzügyminiszter úr: a szegény embereknek szájából kivenni a kenyeret? Helyesnek találta, hogy megakadályozta a kincstártól vásárolt telepek megfizetését azáltal, hogy a dohánytermelést tőlük mesterséges úton is elvonassék? Tessék megnézni a pénzügyőröket, milyen lelkiismeretlenül üzik ellenőrzésüket csak azért, mert utasításban van nekik adva, hogy minden legkisebb visszaélésnek látszatára is a dohánytermelést megvonják. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Itt tehetetlen, szegény, nyomorult embereket tettek tönkre, a pénzügyminiszter úr ezektől vette el a kenyeret, és ezeket nem sajnálja. Ezeknél nem jött elő, hogy védeni kell a termelést, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de előjött a czukorrépa-termeléssel, pedig a czukorrépatermelő, ha kénytelen beszüntetni a czukorrépa-termelést, semmi hátrányt sem szenvedne, mert más művelési ágra fordítaná földjét, azonban az a szegény ember, a ki azért vette a kincstári telepeket, hogy a dohány nagyobb jövedelméből tudja fedezni a birtok vételárát, ki van dobva a bizonytalanságnak; mehet, a hová tetszik, mert a kincstár egyre-másra kótya-vetyéli el földjét, mert nem tud fizetni és pedig azért, mert a dohánytermelési engedély tőle megvonatott. Ha ezt a lelketlenséget el tudta követni a pénzügyminiszter úr azon szegény emberekkel szemben, akkor legyen bátorsága arra, hogy redukálja a czukorrépa-termelést akkor, a midőn azzal senkinek semmi nagyobb kárt nem okoz. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A miniszter úr bennünket tavaly is és tegnapi beszédében is azzal vádol, hogy a czukorprémiumról szóló törvényjavaslatot pártérdek szempontjából fogjuk fel, s erre vonatkozólag a következőket mondja: »Azt hiszem, hogy ilyen kérdéseket egyáltalán nem czélszerű, nem jogosult, nem is helyes pártérdekből tárgyalni és nem helyes tekintettel lenni arra, hogy Ausztriában ilyen, vagy olyan hangulat uralkodik-e Magyarországgal szemben. Méltóztassék elhinni: közgazdasági kérdéseket hangulatokkal és hangulatok szerint helyesen megoldani nem lehet. Ha e tekintetben tisztán hangulatok után indulunk, természetesen azon konzequencziára jutunk, hogy Ausztria elleni gyűlölködésből engedjük megbukni saját czukoriparunkat és károsítsuk meg saját mezőgazdaságunkat.«

Tény az, — és ebben a t. pénzügyminiszter úrnak igaza van, — hogy ilyen anyagi dolgokat hangulat szempontjából tárgyalni nem lehet. Nem hangulat kell ide. Ez zseb-kérdés; ez pénzkérdés, a hol józan észszel, egyszerű számolgatással latolgatom és vetem egybe a körülményeket s ennek eredményeként azon üzembe fogok, a mely rám nézve hasznosabb és kevesebb hátránynyal jár. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszter úr azon vádjának, hogy mi Ausztria elleni gyűlöletből nem szavazzuk meg ezt a javaslatot, az a konzequencziája, hogy önök csak Ausztria iránti szeretetből fogadják el azt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nem ez a helyes megoldás. Itt már nagyon könnyen kompromisszumra jutunk: mi nagyon szivesen felhagyunk az Ausztria iránti gyűlölettel; hagyjanak fel önök az Ausztria iránti szeretettel. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Van nekünk egy közelebbi tárgyunk; itt van Magyarország. Szeressük ezt mindnyájan. Mi ne gyűlöljük és önök ne szeressék úgy Ausztriát, hanem mindnyájan szeressük édes magyar hazánkat. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

A parlamentáris életben mindenesetre tekintettel kell lenni az országban és a nemzet közéletében megnyilvánuló közhangulatra, a melynek jelenségeként itt a ház asztalán fekszik nyolcz kérvény. Miután azok ide beérkeztek, a t. elnök úr is bejelentette azokat és a ház elrendelte, hogy azok a ház asztalára tétessenek le. Kérdem, elolvasta-e a pénzügyminiszter úr, vagy a többség bármely tagja azokat? Ha elolvasták volna, akkor a napvilág elől a ház asztala alá rejtették volna; mert valamennyin végig sír a közgazdaság nyomorúsága és kirí belőle, hogy e nyomorúságos viszonyok között a czukorprémiumtörvényjavaslatot, melyen a közgazdaságnak roncsai alig-alig hogy kievezhetnek, minden egyes hullám, mely azt a mentő deszkaszálat érinti, elmerüléssel fenyegeti. Ezekből a kérvényekből az tűnik ki, hogy nem a czukorprémiummal kellene foglalkoznia a kormánynak, hanem egyéb gazdasági ágak beható emelésével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt konstatálható először az, hogy a czukorgyártás és a répatermelés prémium nélkül semmiesetre sem halad előre, míg a többi gazdasági ágak prémium nélkül is csak a kormánynak köteles erkölcsi gondozásával rendkivüli előnybe juthatnak a czukorgyártás felett. Ez egy kényszerűség. Belekapaszkodnak ezek a kérvények a czukorprémiumba azért, mert egyéb gazdasági ágakban semmiféle előnyt nem kapnak, legalább kapjanak tehát ezen az egy helyen egy kis segélyt.

Épen azért, mert e kérvényeket senkisem olvasta el, mert maga a pénzügyminiszter úr sem tekintett beléjük, én azonban vettem magamnak egy kis fáradságot, hogy elolvassam, engedje meg a t. ház, hogy e kérvényekből izlelítőül bemutassak egy párt. Itt van az első.

Digitized by Google

Sátoralja-Ujhelyen 1897. junius 30-án egy értekezlet volt. Hogy miféle értekezlet, az a kérvénynek szövegében nincs megmondva, hanem azt aláírta annak elnöke, gróf Andrássy Tivadar és előadóként gróf Zichy Andor, gróf Andrássy Tivadar úr képviselő. Van alkalma, van joga, van tere arra, hogy azokat a közgazdasági mizériákat, vagy esetleg a czukorprémiummal járó előnyöket itt nekünk elmondja, és bennünket meggyőzzön az ő szavának közvetlenségével és gazdasági tudásával, hogy ez a czukorprémium helyes nyomokon halad, hogy erre a czukorprémiumra az országnak szüksége van. De mit tesz? Távollevők és jelenlevők nevében, — de hogy honnan veszi ezen távollevőktől a meghatalmazást, nem tudom, — de elég az hozzá, a távollevők nevében is kijelenti, hogy a czukorprémiumra óriási szükség van, mert különben éhen hal és elpusztúl a nemzet, Így van ez feltüntetve Zemplén vármegyének kérvényében; így mondják el itt azt, a mi a gazdasági állapotoknak meg nem felel, beszélnek azok nevében, a kik a gyűlésen meg sem jelentek.

Itt van a maros-tordamegyei gazdasági egyesületnek 1897. junius hó 30-án kelt felirata. Ezeknek a feliratoknak a rugóit ne keressük. Hiszen azok már közismeretűek. Hogy honnan tudták a gazdasági egyesületek junius 30-án, mikor még csak — gondolom — első napja volt a tárgyalásnak, hogy ezekre a feliratokra olyan szükség van: azt nem tudom; de tény, hogy ez a felirat azt ismerteti meg kifejezetten, hogy a prémium a czukorgyárak számára biztosítja az előnyt.

Hát arra való a magyar állam, hogy a czukorgyárak tulajdonosainak, az idegen tőkének, idegen emberek működésének állami előnyt biztosítson akkor, mikor egyéb fontosabb gazdasági és ipari érdekek sínlődnek, szenvednek, hátrányban vannak? Az állam nem arra való.

És még az a sajátságos ebben a feliratban, hogy még azt sem mondja meg, hogy melyik czukorgyár: az osztrák-e, vagy pedig a magyarországi-e? Mert közös osztrák-magyar czukorgyárakról beszél.

Érdekes a marosmenti czukorrépát termelő gazdáknak kérvénye, melyet dr. Bernády György képviselő úr adott be. Hallgassuk csak meg, hogy ez a kérvény mit mond? Ez a kérvény — tessék megfigyelni, nagyon megszivlelendő dolgok vannak benne — azt mondja: »A t. képviselőház előtt époly ismeretes, mint előttünk az a gazdasági pangás és úgy hiszszük, nem szükséges részletesen tárgyalni azon helyzetet, a melyben a mezőgazda a megélhetéstől csaknem megfosztva teng. Nagyon jól tudjuk, hogy ezen nyomasztó helyzetet az általános konjunktura okozza stb.« Később aztán így kesereg: A közel múltban a czukoripar kritikus helyzete a többi nyomasztó helyzetben levő gazdasági ágra is kiterjesztetett. Hát hogyan lehet ilyet termelő-gazdának mondani? Hiszen tavaly is, meg azelőtt is volt czukorprémium, akkor is nyomasztó helyzetben volt, a mikor ugyanazon összeget szavaztuk meg, mint a minő most kéretik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen akkor nincs szükség a prémium megadására, a midőn a szakértő emberek siváran panaszkodnak, hogy azzal a helyzeten egyáltalában segíteni nem lehet. És ebből a kérvényből nem olvassa ki a kormány, hogy mezőgazdaságunk a megélhetéstől csaknem megfosztva teng s hogy a nyomasztó helyzetet az általános gazdasági konjunktura okozza, a czukorprémiumra tehát nagy súlyt fektetni nem szabad.

Most megszólal, a miként a berugott ember a czigánybandához szokott szólani, hogy »Ácsi!« — az ácsi czukorgyár kérvénye hét termelővel. Nem tudom, hogy az ácsi czukorgyár rayonjában nincs-e több termelő, de annyit látok, hogy a kérvényt az ácsi czukorgyár és hét termelő írta alá. Mit mond az ácsi czukorgyár és a hét termelő által beadott kérvény? Azt, a mivel még a miniszter sem mert előállani, hogy prémium nélkül az osztrák czukoripar a magyar fölött határozottan előnyben lesz. Ilyet még a pénzügyminiszter sem mondott. Elég az hozzá, hogy az ácsi czukorgyár kérvénye egész szeliden és a jövőre való tanácsokkal üti a mellét, kergeti az obstrukczió rémét és kérve-kéri a kormányt, hogy az Isten szerelméért szavaztassa meg ezt a törvényjavaslatot.

Itt van Baranya vármegye gazdasági egyletének felirata. Azt mondja, hogy kényszerítve van kérni a czukorprémium megadását és ezen szavakkal folytatja: a gazdasági egyletek az összes gazdasági érdekeket képviselik és azt akarják, hogy azoknak minden ága egyenlő támogatásban részesüljön. Ez sem oda üt tehát a hová néz. Ez sem a czukorprémium érdekében száll síkra, hanem komoly hangja az egész kérvénynek az, hogy te kormány, neked kötelességed a gazdasági érdekek felett felügyelni, vigyázz, mert a többi közgazdasági érdekek veszélyben forognak és végül, legyen szabad azon reményünknek kifejezést adni, hogy e kedvezmény fokozatosan a többi közgazdasági ágakra is, különösen pedig azokra, a melyekkel leginkább a kisbirtokosoknak kell foglalkozni, ki lesz terjesztendő.

Ebből annak az igazsága tünik ki, a mit az előbb mondottam, hogy ezen a területen kisbirtokosok czukorrépa-termeléssel nem is foglalkoznak, mert hiszen azt kérik, hogy azon gazdasági ágra is terjeszsze ki a kormány

Digitized by Google

figyelmét, a melylyel a kisbirtokosok foglalkoznak.

Így sírnak végig a többi gazdasági bajok fölött valamennyi kérvényben, valamennyi felíratban, a melyekből csak a czukorprémium melletti óhajokat olvassák ki, de egyéb keserűségét a nemzetgazdaságnak ott felejtik a sorok közt.

Itt van Csanád vármegye czukoripar-termelői egy részének kérvénye. Nem hiszem, hogy a prémium mellett jött ez fel, mert ez a kérvény így beszél: »Jelen feliratunkban kifejezést adunk azon óhajunknak, miszerint a termelő gazdaközönség érdekében féltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy az egyes czukorgyárak közt kötött úgynevezett kartellnak azon része, mely a termelőket egyes gyárak körzetébe osztja be, szüntettessék meg, nehogy az egyes czukorgyárak körzetébe eső termelők kényszerítve legyenek csupán egy külön gyárnak termelni.« Ez van a csanádmegyei czukortermelők egy részének kérvényében, a melyhez hozzá van téve: »A mennyiben tehát ezen óhajunk a gazdaközönség biztosítására megtörténik«, ők csak úgy támogatják a prémiumot. Íme Csanád vármegye nehány gazdájának ezen kérvénye is úgy van feltüntetve, mint a kik lelkesednek a czukorprémiumért.

De a legérdekesebb ezek között a sopronvármegyei gazdasági egyesület kérvénye, a mely julius 6-án kelt. Érdekes meséje, története, előzménye lehet a dolognak, mert én nem tudom megérteni, hogy julius hó 6-án hozott határozathoz előbb egy gyűlést kell összehívni, a ki összehívja, annak előbb tudomást kell szereznie, hogy Budapesten mi történik, s ez már előre julius 2-án tudja azt a veszedelmes obstrukcziót, a melyet az ellenzék a czukorprémium ellen megindít, mikor az ellenzék maga sem tudta, hogy ennyire fog menni ez a vita, mert hiszen feltételeztük az igen tisztelt kormányról, hogy ő maga fogja azt a kezdeményezést tenni, hogy a haszontalan 16. §-ért nem engedi a vitát ennyi ideig elfajúlni.

Itt van ez a híres sopronmegyei kérvény, ebből elolvasok egy részt, a mely nagyon érdekesen jellemzi a jelenlegi állapotot, és a mely a gazdasági viszonyokra kellő világot vet. Azt mondja: »Vármegyénkben a czukoripar fontos létkérdés, hogy a vámvonalokon át kivitt czukor után a kiviteli jutalom továbbra is biztosíttassék részünkre, mert különben a hasonló prémiumokkal táplált külfölddel, nevezetesen a franczia- és németországi czukoriparral a világversenyt felvenni képtelen De szükségük van a gyáraknak a kiviteli jutalomra azért is, mert a forgalmukat közvetítő déli vaspályatársaság amúgy is aránytalanúl magas díjtételei folytán úgy a hatalmas osztrák, mint a magyar államvasutak kedvezőbb tarifáit élvező honi czukorgyárakkal egyenlőtlenül súlyosabb termelési költségekkel vannak megterhelve. A mint pedig már fentebb említettük, ezen iparágnak minden súlyosabb megterhelése elsősorban kihat a mezőgazdaságra és kihat másodvonalban a munkásnépre. Ez okból szólalkozunk meg mi is, és a saját mezőgazdaságunk s a munkásnéposztály érdekeit kivánjuk megóvni akkor, a mikor a czukoriparnak nyújtandó állami kedvezmény megadása mellett tisztán jól felfogott agrár szempontból törünk lándzsát. Elvileg ugyan ellenségei vagyunk minden állami segélyezésnek és így a jutalmazási rendszernek is, és ha már jutalmat kénytelen nyújtani az állam bizonyos termelési ágnak, úgy az elsősorban közvetlenül az őstermelésnek volna juttatandó, azonban addig, míg ez iránt a kötendő vámszövetség keretében, különösen pedig a fogyasztási adókra vonatkozó más, hazánk érdekeit inkább kielégítő és a mai káros helyzetet megszüntető megállapodások létesíttetnek, míg a külföld a prémiumrendszert fentartja, mi nem állhatunk az elvi magaslaton, hanem kénytelen vagyunk a viszonyokkal megalkudni és addig is a súlyos válsággal küzdő mezőgazdaság ezen elsőrendű termelési ága érdekében mindazon áldozatokat meghozni, a melyeket a helyzet múlhatlanúl megkövetel. Szomorúan tapasztalván pedig azt, hogy a szóban forgó törvényjavaslat tárgyalása minden jogos és alapos ok nélkül, sőt ipari és agrár érdekek sérelmére szerfelett nyújtatik és az ellenzék a minden áron való kormánybuktatási tervének és szándékának keresztülvitelét ezen, hazánk összességére oly fontos törvényjavaslatnál is megkísérlette, félretéve minden pártpolitikai szempontot, mi, e hazának érdekeit szivükön hordozó mezőgazdák immár a 12-dik órában, azzal a kérelemmel fordúlunk a mélyen t. képviselőházhoz, stb. stb.« Alá vannak írva egyen. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Íme így sír, így panaszkodik ez a kérvény véges-végig és mégis azt mondja itt egy helyen *(olvassa)*: »Minden rázkódtatás és csapás, mely a czukoripart éri, visszahat a mezőgazdára és érzi azt a munkásnéposztály is, a mit sajnosan kellett tapasztalnom az elmúlt években, a czukor árának csökkenésével, mit természetesen nyomban követett a czukorrépa árának is alábbszállása«.

Tehát súlyosan kellett a hátrányokat a prémiumos időkben tapasztalni, akkor mi előnyt lát a következő években bekövetkezni? Semmit. Tehát ez a kérvény, a mely a czukorprémium érdekében van beterjesztve, egyáltalában semmit nem mond, hanem panaszolja azokat a keserű

Digitized by Google

gazdasági állapotokat, a melyek léteznek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A kartell-kérdésekbe nem megyek bele. A Csanád vármegye által beterjesztett kérvény már szépen elítélte azt a kartellirozást és rayonirozást. Én csak egyet kérdek a pénzügyminiszter úrtól: vajjon a kartelleknek, akármilyen formában is jöttek azok létre, volt-e azon eredménye, hogy a czukorrépa ára fölment? Ez az eredmény soha sem állott elő, és így a kartellnek, a rayonirozásnak a rendszere, teljesen elítélendő.

T. képviselőház! A mennyire az én tudnivágyásom engedte, eddig foglalkoztam az előttünk fekvő törvényjavaslat természetével, lényegével, érdemével. Ezt most már abbahagyom s igyekezem beszédemnek befejezéséhez közeledni. *(Derültség jobbfelől.)*

Madarász József: Közeledik!

Barabás Béla: Még csak közeledem. *(Derültség.)* Nekünk, t. ház, a nemzet képviselőinek mindig meg kell fontolnunk azt, ha valamely törvényt alkotunk, hogy miféle következményei lesznek azokra a közérdekekre, és különösen azokra a specziális viszonyokra, a melyek ez esetben a gazdasági érdekekre vonatkoznak. Ha végignézem a törvényhozás törvényalkotásait, azt a szomorú tapasztalatot merítem, hogy minden egyes törvény egy-egy óriási nagy áldozat idegen érdekeknek, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* vagy minden egyes törvény egy-egy jogfeladást képez azokból, a melyekért a nemzet olyan sokáig küzdött, a melyeknek a fentartása olyan sok erőnkbe került, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy igazán jó gondolkozású hazafinak kétségbe kell esni a jövő felett. Mi fog velünk történni, hogy ha ez így megy? Hiszen a nemzeti vagyonból minden egyes áldozat kevesbíti a vagyont, kisebbíti az erőt, gyengíti az ellenállási képességet, pedig a magyar nemzetnek erre az ellenállási képességére nagy szüksége van. Ha így szórják a nemzetnek a pénzét, ha így adják fel jogait, akkor csakugyan nemzetgazdasági stilusban elmondhatjuk, hogy:

»Pusztulunk, veszünk.
Mint oldott kéve széthull nemzetünk!«

Higyjék meg ez lesz annak a következménye, ha ilyen czukorprémiumféle törvényjavaslatokkal kisebbítik a nemzet erejét.

Én még kisérem figyelemmel ezt az állapotot. Jogfeladásokról, áldozatokról beszéltem folytonosan. Mondják meg nekem, hogy miben nyilvánúl ma ennek az ezredéves, nagy magyar nemzetnek az ereje. Utaltam már rá, hogy fegyverünk nincs a kezünkben, azzal nem rendelkezünk. A törvények, miként a sajtószabadságra vonatkozó szándék is igazolja, csak alkotmányos jogainknak fosztására, kisebbítésére vannak irányítva. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ott van egy másik áramlat. Nem is figyeljük meg, hogy milyen feltétlenül tanítják nálunk Magyarországon a német nyelvet mindenütt. Mit czéloz ez? Mi az összmonarchiának egy beolvasztási proczesszusa előtt állunk, mert ennek a folytonos német nyelvtanításnak is az a veszedelme, hogy könnyebb lesz azt a Magyarországot beolvasztani az összmonarchiába, a mely németül tudni fog. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De most itt van az anyagi erőnek a pusztítása, az anyagi áldozatoknak meghozatala különösen oly téren, hol nekünk abból semmiféle hasznunk nincs; koldusbotra akarják juttatni ezt a nemzetet azért, hogy gyarmattá tehessék egykoron.

Ez a négy körülmény mind azt mutatja, hogy ott Ausztriában még nem hagyott fel azon századokon keresztül huzódó politika, hogy Magyarországot egykoron Ausztria tartományává sülyeszthessék le. Erőszakkal nem birtak velünk küzdeni, hozzá fognak tehát velünk szemben a szép szóhoz és az alkotmányos működésnek köpönyege alatt majd keresztül fogják vinni azt, hogy észre sem veszszük azt, a mikor egészen benne leszünk Ausztriában.

És mily sajátságos helyzetben vagyunk ily körülmények közt idehaza. Itt van egy hatalmas nagy párt, nagy áldozatokkal bejön ide, óriási hatalmával fellép és mozdúlni nem tud; itt van egy kis ellenzék erőitől megfosztva, meggyengítve, úgy került be szétzúzott mellel és a mikor előkerül a küzdelemnek az ideje, csak akkor vettük elő jobbik eszünket, mert annak tudatára kellett, hogy ébredjünk, hogy össze kell állanunk, együttesen egybeforrva kell, hogy küzdjünk egy közös ellenfél és közös tábor ellen, a mely onnan néz felénk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Érdekes volt, t. ház, hogy milyen szépen fejtegette, és milyen nagy garral hirdette itt az igen tisztelt honvédelmi miniszter úr, hogy báró Bánffy Dezső »behegedűlte« az ellenzéknek. Lássák a nemezist! Most már az ellenzék »behegedűlte« a kormánynak. *(Tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj és ellenmondások jobbfelől.)* Most már olyan viszonyok között vagyunk, hogy önöknek úgy kell járni a tánczot, a hogyan mi fújjuk, *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a baloldalon. Zaj és ellenmondás a jobboldalon.)* hacsak az önök bölcsesége nem fog engedni, mert szép szóval, jóakarattal a magyar emberrel beszélni lehet, értelméhez hatni tudnak, de erőszakkal és azzal a makranczos álláspontjával sohasem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Vegyék azt tu-

Digitized by Google

domásúl, hogy ez a mai parlamenti csatározás csak egy erőpróba a jövőnek nagy küzdelméhez. Ott állunk őszkor a nagy kiegyezés előtt, a hol a nemzetnek óriási érdekéről van szó, és a hol önök — tudom — nem fogják a köz érdekeit megvédeni, és akkor ráhárúl ez a súlyos kötelesség az ellenzéknek együttes kötelességére. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És mi, a magyar kormány eljárásai és jogtagadásai ellenében igenis meg fogjuk védelmezni a nemzetnek összes jogait, még akkor is, hogyha százezerszer vetik is önök szemünkre az obstrukczió vádját, mert akkor azzal a nemzetnek pénzét tartjuk meg, ezzel a nemzet zsebére teszszük kezeinket, hogy onnan idegen kezek ne szedjék ki. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)* Az ellen kell nekünk harczolnunk, hogy érdekeinket Ausztria oltárain ne áldozzuk mindig fel. Ez a törvényjavaslat is azt teszi. Milyen nagy ellenséggel állunk mi szemben: Ausztriával! Ott van Ausztriának egész közvéleménye. Az összes politikai pártvegyülékek, az osztrák kormány: ezek ellenségei Magyarországnak, a melyeknek szövetségeseiként oda lép a magyar kormány. Már bocsánatot kérek, mikor egy nagy Ausztria minden hatalmával és befolyásával lép ellenünk, akkor a magyar kormánynak nincs ott helye, hogy annak szövetségese legyen, nem a magyar nemzet ellen kell fordúlnia, hanem azon nagy, hatalmas ellenség ellen. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

T. ház! Ma még mi itt e házban ellenfelek, de nem ellenségek vagyunk. Ma még az igazság fegyverével küzdünk, mert akármiképen gondolkodunk, de fel kell tételeznünk, hogy a makacsság órái elmúlnak és következnek a józan gondolkozás perczei. De ne engedjék, hogy a végszükség fegyvereit vegyük kezünkbe, mert mi küzdeni fogunk erőnk teljességével, igazságunk hitével és azon tudattal, hogy a küzdelem a nemzet küzdelme az önök csökönyössége ellen. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* Rég meggyőződtünk arról, hogy e kormány, mely ez erőszakosan összehozott többséggel kormányoz, az ország előnyére nem lesz soha. Az önök kezében az arany sárrá változik, az önök tetteiben az áldás átokká válik s az önök ajkán az imádság káromkodássá leszen. *(Derültség a jobboldalon. Éljenzés a szélső baloldalon.)* Önök szabadelvűeknek nevezik magukat; a kereszténység jelvényét tűzik fel templomukra, de bent vásárt űznek, a pogányság tanait szolgálják és az arany borjut imádják. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Deák Ferenczről már szóltam; most két más nagy férfiút állítok egymással szembe: Kossuth Lajost és Széchenyi Istvánt. Kossuth Lajos azt akarta, tegyük függetlenné a nemzetet, akkor gazdaggá tehetjük.

Széchenyi megfordítva mondta: tegyük gazdaggá a nemzetet, hogy így majd kivívhassa függetlenségét. Önök ábrándnak nevezik, hogy mi Kossuth Lajos jelszavát követjük. Hát jó. De akkor kövessék önök Széchenyi István szavait és ne tegyék koldussá a nemzetet, hanem tegyék gazdaggá és erőssé, hogy visszavívhassuk Magyarország függetlenségét! *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Egyedűl állunk a nagy világban. Idebenn is a nemzetiségek mind kifelé gravitálnak, Ausztria egy nagy tömege a németség felé néz és mindenféle machináczióval kifelé sandít, mert tudják, hogy hazát másutt is találnak. De mi elmondhatjuk azoknak, kik kifelé gravitálnak:

»Neked két hazát is adott végzeted,
Nekünk csak egy volt, az is elveszett!«

Ezt nekünk nem szabad engednünk. Ne vegyék rossz néven, ha kitörünk és keserűség fog el bennünket. Adjanak alkalmat, hogy az engesztelődés enyhe szavait hallathassuk. Az önök bölcsesége, jóakarata kell, hogy azt lehetővé tegye. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha nekünk, az ellenzéknek össze kell tartanunk a közös ellenfelekkel szemben idebenn: van nekünk közös ellenségünk mindnyájunknak oda künn is. Magyarok vagyunk; fogjunk kezet a hatalom és kisebbség ellen és így imponáljunk azon nagy ellenségnek, így védjük meg a nemzet jogait Ausztriának folytonos támadásaival szemben.

Ebben a tudatban én nem fogadhatom el az előttünk fekvő törvényjavaslatot még általánosságban sem. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalbn.)* A beadott határozati javaslatokat helyeslem, és csak azt kivánom, hogy az igen tisztelt miniszter úr részéről ma megnyilatkozott engedékeny szellem jótékony hatású legyen. Értsük meg egymást és dolgozzunk tovább a haza javára. *(Élénk éljenzés és taps a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senkisem kiván, akkor a vitát bezárom. *(Éljenzés jobbfelől.)*

Következnek már most a zárszavak. Zárszó illeti az előadó urat, azonkivűl azon határozati javaslatok benyujtóit, a kiknek határozati javaslatát saját magukon kivűl tízen aláirták. Az előadó urat illeti a szó.

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Méltóztassék megengedni, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy tekintettel az idő előrehaladott voltára, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* zárszavamat holnap mondhassam el. *(Helyeslés és felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Holnap! Felkiáltások a jobboldalon: Ma!)*

Digitized by Google

Elnök: Az előadó úr kérte a halasztás megadását. *(Zaj. Elnök csenget.)* E felett esetről-esetre a ház határoz. Kérem tehát, a kik az előadó úr kérését teljesíteni kívánják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Azt látom, hogy a ház megadja az előadó úr kérését és így holnap fogja záróbeszédét megtartani.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

143. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 21-én, szerdán,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gróf Nákó Kálmán szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László, a javaslatok mellett felszólalókét Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalók jegyzőkönyvét Lakatos Miklós jegyző úr vezeti.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesíttetik.

Gróf Nákó Kálmán képviselő betegség miatt hatheti szabadságot kér. A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom az aradi fogházőröknek, Justh Gyula képviselő által beadott kérvényét, anyagi helyzetük javítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottsághoz utasíttatik.

Következik az indítvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az indítvány- és interpellácziós-könyvben nincs újabb bejegyzés.

Elnök: Következik már most a miniszterelnök indítványa az ülések idejének meghosszabbítása iránt.

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: Bátor voltam tegnap kérni a házat, méltóztassék elhatározni, hogy üléseit, további intézkedésig, a mai naptól kezdve nem kettőig, hanem háromig fogja tartani. A házban nyilvánúlt kívánságnak megfelelően akkép határozott, hogy ezt a kérdést ma beszéli meg. Én, t. ház, nem tehetek egyebet, mint hogy tegnap elhangzott kérésemet ismételjem és kérjem a házat, hogy tekintettel arra, hogy tárgyalás alatt fontos és sürgős elintézést igénylő ügyek vannak, méltóztassék elhatározni, hogy a mai naptól kezdve ülései nem kettőkor, hanem három órakor fognak végződni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az indítvány, a mely elhangzott, mást nem jelenthet meggyőződésem szerint, mint azt, hogy az ellenzéket kimeríteni igyekszik a kormánypárt; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* és pedig azért vélekedem így, mert olyan többség, a mely hetek óta hallgat, nem kivánbatja azt, hogy egy órával több ideje legyen a hallgatásra. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaz, hogy fel lehetne azt is hozni, hogy azok, a kik kötelességüket teljesítve a képviselőházban felszólalnak, a benyújtott törvényjavaslatok ellen, érezvén annak szükségét, hogy bővebben fejtsék ki aggályaikat, elismerhetnék azt, hogy nem baj az, ha erre az alkalom megadatik; de e felfogás csak akkor volna jogosúlt, ha nem volna szemet-szúró az, hogy e javaslat nem alkalmat akar nyújtani arra, hogy az ellenzék álláspontját minél inkább kifejtse, hanem első szeme azon lánczolatnak, a melylyel az erőszakoskodás az ellenzék ténykedését meg-

Digitized by Google

bénitani, lebilincselni törekszik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én mindenkinek lelkiismeretére bizom annak megítélését, hogy helyes-e, szabad-e, hazafias dolog-e, kivált az osztrák állapotokkal szemben, a magyar országgyűlésre az erőszakoskodásnak az első lánczszemét behozni, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* a túloldalnak hangulatából azt vélem megérthetni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy minket vádolnak azzal, hogy tulajdonképen mi erőszakoskodunk. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Erre nézve szerény nézetemet ki fogom fejteni; egyelőre csak azt jegyzem meg, hogy az, a ki védekezik, erőszakoskodással soha nem vádolható. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak azt lehet erőszakoskodással vádolni, a ki erősebb és a ki támad. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Minden gondolkozó be fogja látni azt az igazságot, hogy egy ember kényuralma, ha ez az egy ember koronás fő, a ki a pártszenvedélyek felett áll, sokkal kevésbbé veszélyes, mint egy kérlelhetlen és meggyőzhetlen többségnek nyers ereje és önkénye. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert azt az egy embert meg lehet kérlelni; annak az embernek szivéhez, lelkéhez lehet szólni, lehet vele érvelni és eszére, lelkiismeretére hivatkozni, de háromszáz embernek szivéhez, lelkéhez szólani nem lehet és tárgyalásaink világosan bizonyítják, hogy háromszáz embernek eszéhez hiába szólunk, pedig sok tehetséges, sőt nagyeszű ember ül velünk szemben, kik velünk a vitát fel nem veszik és érveinkre hallgatással felelnek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Gyakorlatilag már is egyes embernek az akarata dominál ebben az országban, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ezt igen könnyű lesz nekem bebizonyítani. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* A hirhedté vált 16. §. csak egy szótöbbséggel ment keresztül az igazságügyi bizottságban; sőt ha a távollevő két ellenzéki bizottsági tag megjelent volna a döntő ülésen, a 16-ik §. egy szótöbbséggel visszavettetett volna, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* de csak úgy, hogy a kormánypártnak kiváló jogászai a 16. §. ellen nyilatkoztak és a többség előadója a tisztségről lemondott, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mikor ez a 16. §. egy szótöbbséggel keresztül ment a bizottságban, a t. túloldal kijelentette, hogy ez a szakasz nem képez pártkérdést, mint a hogy nem is lehet pártkérdés; mert nem érinti semmi részét azon alapnak, a mely alapon a t. túloldal áll. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mindennek daczára a miniszterelnök úr egyszerűen kijelentette, hogy ő úgy akarja, hogy az említett szakasz törvényerőre emelkedjék. Ez nem más, mint a sic jubeo-nak megvalósítása. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És most lehetetlen, hogy ne hivatkozzam a miniszterelnök úrnak lelkiismeretére. Lehetetlen, hogy azt a kérdést ne intézzem hozzá, hogy helyesnek tartja-e arra a színvonalra alacsonyítani le Magyarország képviselőházának többségét, hogy hivatott megbizottjainak kifejezett véleménye ellenére is, az ő akaratának meghajoljon egy oly kérdésben, melynek fontosságát a t. túloldal nem ismerte el, lemondjon meggyőződéséről és szolgai módon meghajoljon az előtt, ki a hatalomnak a gyeplőjét kezében tartja. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ily erőszakoskodással szemben emlékezzünk meg arról, hogy Magyarország nem önálló állam, de össze van csatolva egy másik állammal, mely kezeiben tartja a hatalmat s az anyagi erőt *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azt kérdem önöktől, hogy miféle garancziája van a magyar alkotmányosságnak és a magyar szabadságnak más, mint egy megőszült uralkodónak élete? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha a kormány az ország többségét arra szoktatja, hogy meghajoljon akaratának és félretegye meggyőződését, akkor az engedelmességnek megszokására gyakorolja be és esetleg az ország könnyű szerrel szolgaságba vethető. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

És most azt kérdem: magyar emberhez méltó dolog-e az, hogy ily helyzetben, a melyet jeleztem, a melyben nincs Magyarországnak semmi más védeszköze, mint azon közszellem, melyet mi igyekszünk ébrentartani, és a melyet önöknek is kötelességük volna ápolni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy a mikor nincs más védelme, mint e közszellem, ezt a közszellemet a vak engedelmességre szabad-e begyakorolni? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kérdem azt, t. ház, hogy az ellenzék tulajdonképen okot adott-e most arra, hogy a kormány ily merényletet kövessen el?

Klobusiczky János: Oh, nem.

Kossuth Ferencz: Tisztelt barátom a túloldalon azt mondja: Oh, nem. Én is ezt állítom és be fogom bizonyítani. Ismétlem a kérdést, vajjon az ellenzék okot adott-e arra, hogy az erőszakoskodásnak első lépését a kormány e ház legigázására megtegye? Az ellenzék, t. ház, de tulajdonképen helytelen, hogy ezen szót használom, mert nekem nincs jogom az ellenzék nevében beszélnem, s ennélfogva csak saját pártomra szorítkozom, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mi pártunk, a midőn állást foglalt el a 16. §. és a czukorprémiumra vonatkozó törvényjavaslatok ellen, nem tett mást, mint szo-

Digitized by Google

ros kötelességét teljesítette, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* teljesítette pedig oly modorban, a melylyel bebizonyította, hogy a magyar országgyűlés szinvonala magasan fölötte áll a bécsi országgyűlés színvonalának, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a túloldalon a legelfogúltabb ember sem állíthatná azt, hogy mi vitatkozásainkban nem tartottuk meg a higgadtságot, tárgyilagosságot és az udvariasságot, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* ha ezt a túloldalon megtagadják, csak annak adják jelét, hogy oly fokára emelkedtek az elfogúltságnak, hogy ilyen elfogúltsággal szemben többé higgadtan érvelni nem lehet és ha ez elfogúltság az erőszakban nyilvánúl, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* akkor e házban is azt a természeti törvényt fogjuk látni érvényre jutni, a mely az anyagi életben is megnyilatkozik, hogy az erő alkalmazása reakcziót szül, *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és az erőszakra erőszakkal fogunk felelni. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! A ki az én szerény, csekély személyem tevékenységét figyelemmel kisérte, mióta hazámba visszajöttem, nem fogja talán megtagadni tőlem azt, hogy csekély erőmmel folyvást odahatottam, hogy az ellenzék tárgyalásaiban megtartsa a higgadtságot, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* a tárgyilagosságot és az udvariasságot, *(Ellenmondások és mozgás jobbfelől. Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* tettem ezt, mert azt hiszem hogy mindenkinek kötelessége a magánéletben, de fokozottabb kötelessége azoknak, a kik nem maguk nevében beszélnek, de megbizottaik nevében, hogy szenvedély helyett megfontolás által vezettessék magukat, de ha magamnak az említett befolyás érvényesítésére jogot vindikálok, pártomra nézve továbbmegyek, és nevében követelhetem azt az elismerést, a mely megilleti azért, hogy sohasem tért el azon iránytól, a melyet ebben az utóbbi vitában is követett. Kérdem önöktől, mint hazafiaktól, nem tartják-e szép és dicséretes dolognak azt, hogy legerősebb küzdelmeink közt is, ez az országgyűlés pártunk üdvös befolyása folytán megmaradt a higgadt tanácskozásnak mezején és nem történt meg az, hogy kiabálással, egymás felszólalásának lehetetlenné tevésével, sőt még az elnöki tekintélynek a megsértésével igyekezett volna az ellenzék álláspontját fentartani. Hogyha ez így van, a mint így van, akkor lehetetlen, hogy önök jóhiszeműleg a mi vállainkra halmozhatnák a felelősséget azért, mert mi mint ellenzék jogunkkal éltünk, meggyőződésünket kifejteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha az ellenzék csak azért állna itt, hogy leszavaztassék, akkor mire való volna az ellenzék? Az ellenzéknek csak épúgy vannak jogai, mint a többségnek. A többségnek jogai pozitiv jogok, az ellenzéknek jogai negativ jogok. Az ellenzék, a mely negativ jogával minduntalan élne, azt mutatná, hogy nem érett meg ezen jogok gyakorlatára, de olyan ellenzéket, a mely csak a legkivételesebb alkalmakkor él vétó-jogával, még pedig legfundamentálisabb elveinek érdekében, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* ilyen ellenzéket azzal vádolni nem lehet, hogy a magyar parlamentnek tanácskozási rendjét felforgatni igyekszik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen a világ legszabadabb államában, az Egyesült Államokban az elnöknek is van vétójoga, mely jogát az elnök csak kivételes alkalmakkor gyakorolja; azt mondhatnók e vetójogra nézve, hogy ha az elnök a vétójogát minduntalan gyakorolná, a törvényhozó testület tevékenysége megszűnnék és az abszolutizmus állana elő, de mert az elnök e vétójogát csak a legkivételesebb esetekben alkalmazza, e jog nem zavarja az alkotmányosságot, épúgy mint az egész világon seholsem zavarja a parlamentáris életet az ellenzék tagadó joga, ha eszélyesen él vele, a magyar ellenzék eszélyesen és higgadtan élt negativ jogával, midőn megbuktatni igyekszik oly törvényjavaslatokat, melyek sarkalatos elveibe ütköznek és a többségnek semmi sarkalatos elvét nem forgatják fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Most át fogok térni arra, hogy miért teljesítette az a párt, a mely körülöttem ül, kötelességét akkor, mikor a 16. §. ellen és a czukorprémium ellen ilyen határozott állást foglalt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is a 16. §-ról beszélek. Senki kétségbe vonni nem fogja azt, hogy a 16. §. az 1848-iki törvénynek kikezdése. Már pedig, ha az a párt, melynek zászlójára 1848 van írva, tűrné a legerősebb ellenállás nélkül, hogy az 1848-iki tölgynek a derekába egy kis szú beleférkőzzék, akkor ez a párt nem teljesítené kötelességét, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* és megtagadná hűségét ahhoz a zászlóhoz, a melyre esküdött, a melyet önzetlen odaadással lobogtat és ha nem lobogtatná, ez szerencsétlenség volna a hazára. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mi tehát, t. ház, először is azért állunk ellen a 16. §-nak, mert mi negyvenyolczasok vagyunk és e szakasz az 1848-nak egyik alkotását támadja meg. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De azért is állunk ellen e szakasznak, mert azt látjuk, — és bocsásson meg a t. igazságügyminiszter úr, ha nyiltan kimondom, — hogy nem más, mint az ő hihetetlen makacsságának a kifolyása a 16. §. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha az esküdtszék jó arra, hogy hatásköre kiterjesztessék, akkor nem képzelhető

Digitized by Google

el az, hogy miért nem jó arra, hogy tovább is bíráskodhassék oly dolgok felett, a melyek felett eddig bíráskodott; vagy áll az, hogy rosszúl bíráskodott eddig, és akkor nem érdemli meg, hogy hatásköre kiterjesztessék, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* vagy pedig áll az, hogy jól bíráskodott, és akkor nem képzelhető el az, hogy miért vonják ki hatásköréből épen azt, a mi az esküdtszék hatáskörébe leginkább beletartozik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert a sajtó nem más, mint a közvéleménynek — legyen az a közvélemény emelkedett érzelmű vagy romlott — a megnyilatkozása, az esküdtszék pedig nem más, mint a közvéleménynek itélőszéke. *(Tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tehát óriási logika-hiány nyilvánúl meg ezen törvényjavaslatban. *(Ugy van! a szelső baloldalon.)* Már pedig ha e logika-hiányt látjuk, és azt észleljük, hogy a többségnek tekintélyes része is úgy vélekedik, mint mi és e felett, még a senkinek sem tetsző javaslat a mi 48-as elveinket támadja meg: akkor mi egyszerű kötelességet teljesítünk, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* midőn ez ellen sorakozunk. És hogyha a magyar közszellem már odasülyedt volna, hogy azokat, a kik kötelességüket önzetlenül teljesítik. vádolni és rágalmazni szabad, akkor megkondúlt magyar hazánk felett a gyászharang. *(Tetszés. Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, még egy másik kérdés is volt a ház előtt, a czukorprémium kérdése, mely ellen határozottan küzdünk és állítom, de be is bizonyítom, hogy szent és elodázhatlan kötelességünk azt az erős ellenállást kifejteni, a melyet kifejtettünk. T. ház! Tudvalevőleg az osztrákokkal való kiegyezés előestéjén állunk. Mindenki tudja, hogy Ausztriában az a szellem uralkodik, hogy Magyarországot folyton és folyvást kiaknázni igyekszik. Ezen szellemmel szemben a magyar ellenzéknek meg kellett mutatnia, hogy olyan törvényjavaslatot, a mely a kormánynak bevallása szerint is oly arányban áll az osztrák érdekek szolgálatában, mint a hogy áll 84 az osztrák részről 16 hoz a magyar részről, könnyű szerrel a magyar országgyűlésen keresztül vinni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha a t. kormány helyesen fogná fel feladatát, akkor csak örülne annak, hogy a magyar országgyűlés megmutatja azt, hogy van benne még életerő, van benne még ellenállási képesség, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* van benne még önérzet és azt megmutatja az osztrákkal szemben, kik 350 év óta nem tesznek mást, mint követelnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a követelések korszaka elmúlt és itt az idő a jogok érvényesítésére. Kötelessége volt tehát e pártnak megmutatni, hogy osztrák érdekű törvényjavaslatokat a magyar országgyűlésen a kiegyezési tárgyalások előestéjén könnyű szerrel keresztül vinni nem lehet. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

De politikai szempontból is kötelességet teljesített ez a párt és ezt a legnagyobb elfogúltság nélkül lehetetlen, hogy be ne lássák a t. túloldalon is. Senkisem tagadhatja, mindenki tudja, hogy súlyos helyzetben van Ausztriában az az alkotmányosság, a mely a Lajthán túl komoly veszélyben van. Ezzel szemben kötelességünk volt kimutatni, hogy egy esetleges nem alkotmányos Ausztria a legnagyobb nehézségekbe ütköznék, ha a magyar országgyűléssel szerződni akarna. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt megmutatni kötelesség volt. És midőn ezen kötelességünket teljesítjük, azon higgadtsággal, a melyről a viták naplói tanúskodnak, az agyonbeszélésnek még árnyékát sem kisérlettük meg, mert abból a pártból, a melynek szerény tagja vagyok, csak a párttagok fele beszélt, holott mindnyájan beszélhettünk volna. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Higyjék el, t. ház, hogy nem az erőszakoskodás, nem a makacsság, nem a minden helyes és józan elveknek a hallgatással való mellőzése emeli a parlament tekintélyét, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem emeli az, hogy ha egymást becsületesen érvekkel meggyőzni igyekszünk, és hogy ha azt megteszszük, Európának közvéleménye tisztelettel fog meghajolni a mi parlamentünk előtt, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a helyett, hogy jogot teremtenénk az erőszakoskodásra.

Én tehát azon okoknál fogva, a melyeket kifejtettem, és a melyek abban kulminálnak, hogy a benyújtott törvényjavaslat csak az első lépés a téren, a mely hazámra óriási veszélyt hoz, nem fogadhatom el a t. miniszterelnök úrnak javaslatát, hanem benyújtom azt a javaslatot, hogy *(olvassa)*: »A ház ülései a szokott órákban tartassanak.« *(Élénk, hosszas helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lakatos Miklós jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnapelőtt, midőn épen azt írták felőlem a lapok, hogy lázas izgatottsággal lótok-futok, kocsizom és fiakkerezem, hogy gróf Zichy Nándornak szavazatokat szerezzek, — a mi közbe legyen mondva, épen nem lett volna szükséges, — én akkor csakugyan, de nem lázas izgatottsággal, hanem stoikus nyugalommal kocsiztam, de nem Budapesten, hanem Pozsonyban, a hol az egész napot töltöttem. *(Derültség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ezen kocsizásom alkalmával, midőn a vasutra mentem, egy aszalt-, helyesebben, kandirozott-gyümölcs-árú-

Digitized by Google

dán, illetőleg annak czégtábláján akadt meg a szemem, a mely Pozsony magyarságára is igen jellemző s a melyen ez vala felirva: Canditen-Fabrik des Herrn Blitz! Mily sajátságos neve van ennek a kandit-gyárosnak, gondoltam magamban, nem is sejtve, hogy a Herr von Blitzczel oly hamar fogok találkozni, még pedig a parlament kellő közepén, mert én a miniszterelnök úrban a Herr von Blitzet, vagy legalább is annak Doppelgängerét látom, . . . *(Nevetés jobbfelől. Zaj.)* a ki blitz-schnell, vagyis villámgyorsasággal akar bennünket megaszalni, vagy kandirozni az ő czukros javaslata által, a tárgyalások tartamát egy órával kivánván meghosszabbítani.

Mi, néppártiak nem kétkedünk abban, hogy ezt tisztán hazafiságból teszi, hogy keblében oly magasan és hevesen lobog a hazafiság lángja, hogy nem érzi a budapesti rekkenő hőséget. De mi még sem vagyunk hajlandók óhaját teljesíteni.

Ha más körülmények között tette volna a t. miniszterelnök úr javaslatát, a néppárt volna az első, mely egész lelkesedéssel igent mondana arra. Mert mi nem azért jöttünk, hogy csupáu felvegyük évnegyedenként járandóságunkat, vagy tán, hogy viczinális-konczessziókat eszközöljünk magunknak vagy másoknak; vagy hogy bankigazgatóságot, rangot, kitüntetést, vagy nem tudom miféle előnyöket kercsünk, vagy szerezzünk, hanem azért jöttünk, hogy tegyünk-vegyünk, dolgozzunk, fáradjunk, izzadjunk és küzdjünk s azt hiszem, a t. túloldal sem vádolhat minket azzal, hogy csak perczre is feledtük volna kötelességünket.

De a mai viszonyok között a jelen indítványra határozott nemmel felelünk, elsősorban is azért, mert abban a repressziáliák bizonyos nemét látjuk, melylyel a kormány az ellenzéknek állítólagos obstrukczióját akarja megtorolni.

Ismétlésekbe bocsátkoznám, ha az obstrukczionális vád ellen tiltakoznám. Nem egyszer, s csak ma is, hangoztatták ezen oldalról, hogy az ellenzék nem obstruálni, hanem kapaczitálni akar, *(Úgy van! balfelől.)* s hogy nem a szenvedély, hanem a kötelesség szól belőle.

S valóban — legalább részünkről — az obstrukczionak még árnyéka sem kisértett itt eddig. Mi nem, mint az osztrákok, ismétlem, nem a névszerinti szavazások és egyéb obstrukcziós erőszakos eszközök vasrúdjait böködtük a parlamenti gépezet kerékküllői közé, hanem a szó hatalmának, erejének kifejtésével egyszerűen lassítottuk annak forgását, mert a tárgyak fontossága óvatosságra és meggondolásra intettek bennünket. *(Úgy van! balfelől.)* Ha van valami szó, a mely itt »ob«-bal kezdődött, az nem az obstrukczió volt erről, hanem obstrukczió arról az oldalról, mely némaságában egyrészt, siketségében másrészt, mintha a váczi ilyenmű intézetet telepítették volna át oda.

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a képviselő urat . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Zsámbokréthy József *(az elnöki emelvény előtt az elnök felé fordulva)*: Helyes! Halljuk az elnököt!

Elnök *(csenget)*: Tessék a képviselő úrnak a helyére menni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Figyelmeztetem Molnár János képviselő urat, hogy a parlamentben, a házszabályok szerint illedelmes kifejezéseket és hasonlatokat kell használni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Molnár János: Elsősorban tehát ezen szempontból ellenezzük a javaslatot, mert még a látszatát is el akarjuk kerülni annak, mintha az ellenzék bármiként is reászolgált volna arra, hogy a t. kormány repressziáliákat használjon ellene.

De másodszor nem fogadjuk el azért sem, mert azt ellenmondónak, paradoxonnak és czéltalannak tarjuk. Vagy obstruálni akar az ellenzék, vagy nem? Ha nem: akkor minek kivánnak önök még egy-egy órát adni naponkint nekünk, mikor úgyis folyton arról panaszkodnak, hogy nagyon sokat beszélünk! Vagy talán azt vélik, hogy a lélek, a szó kifogy belőlünk? . . . Akkor névszerinti szavazásokkal és egyéb módokon nagyon könnyen paralizálhatjuk ezt az egy-egy órát, ha mindjárt 30, 50 vagy 100 volna is az, és így önök csöbörből vödörbe kerülnének, és a mit megnyernének a vámon, azt elveszítenék a réven. *(Úgy van! balfelől.)*

De harmadszor és főleg a következő indokból nem fogadjuk el a javaslatot: *(Halljuk! Halljuk!)* A ki valakit feltünés nélkül akar láb alól eltenni, az nem egyszerre adja be a mérget, hanem úgy cselekszik, mint az igen tisztelt miniszterelnök úr most a parlamenti szólásszabadsággal, hogy tudniillik cseppenkint, óránkint adja be a kábító szert, melynek vége bizonyára a halál: a klotűr lesz és pedig az ő egyéniségének teljesen megfelelően, tudniillik a legridegebb és legerőszakosabb alakjában, úgy tudniillik, hogy majd egy szép napon fölkel és felhatalmazást kér a t. háztól a kormány részére, hogy az akkor, a mikor neki tetszik, megszakíthassa a vitát és provokálhassa a szavazást, akármilyen fontos, nagy horderejű kérdésben is.

És hogy ez nem pusztán alaptalan konjunktura, hanem nagyon is alapos és logikus következtetés, bizonyítják az igen tisztelt miniszterelnök úrnak viselt dolgai. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ime, elnyomta már a gyülekezési szabadságot,

Digitized by Google

mert hiszen mi néppártiak tapasztaltuk nem egyszer, hogy az ő közegei gyűléseinket megzavarták, lehetetlenné tették, épen azok a közegek, a melyeknek kötelességük lett volna minket megvédeni.

Elnyomta a szólásszabadságot is, hiszen már odajutottunk Magyarországon, hogy egy ártatlan »hős czinczér« kifejezésért meg akarják vonni a szót a beszélőtől.

Elnyomta a sajtószabadságot is, hiszen napról-napra szemeink előtt folyik le, hogy sajtóperbe vonják és börtönbe vetik azokat, a kik a t. kormánynak nem tetsző dolgokat mernek írni, és ráadásúl beterjesztették ide a 16. §. második bekezdését.

Elnyomta a választásbeli szabadságot is, még pedig oly mértékben, hogy csak az elnyomottak józansága és higgadtsága tette lehetővé, hogy a vérig sértettek fel nem lázadtak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Csak egyetlen egy szabadság volt még Magyarországon érintetlen és sértetlen, és ez a parlamenti tanácskozásnak és szólásnak szabadsága volt, a melyért már a rendi parlament is síkra szállt a jelen század első felében, midőn azt akár a hűtlenségi perekkel, akár az »ad audiendum regis verbum« czitálással megtámadva látta.

Most erre is kiterjeszti a t. miniszterelnök úr kezét, mert az ő tegnapi javaslata — ismétlem — nem egyéb, mint a klotűr előrevetett, igaz árnyéka. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Mivel pedig mi a parlamenti szólásszabadságot és a tanácskozások szabadságát, — melyben minden egyéb, de már elkobzott jogainknak egyedüli palládiumát és visszaszerzési eszközét tiszteljük, — fentartani, megóvni, megvédeni kívánjuk: azért, sok egyéb okot mellőzve, melyeket elvtársaim még bizonyára ki fognak fejteni, a t. miniszterelnök tegnapi javaslatát sem magam, sem elvtársaim el nem fogadjuk, hanem a következő határozati javaslatot nyújtjuk be *(olvassa)*:

»Határozza el a ház, hogy a miniszterelnök úrnak a parlamenti tárgyalások rendes idejét egy órával meghosszabbítani kivánó indítványa felett egyszerűen napirendre tér.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Gróf Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Fordúlt már elő ebben a parlamentben hasonló indítvány ahhoz, a melyet a t. miniszterelnök úr tegnap előterjesztett; előfordúlt az is, hogy az ilyen indítvány a t. ház minden oldalán elfogadásra talált; sőt, ha nem csalódom, a preczedenseknek, melyeket az ülés időtartamának meghosszabbítására fel lehet hozni, épen az a jellegük, hogy azokban nem a többség egyoldalú akarata érvényesűlt, hanem azok a ház összes tényezőinek megegyezése alapján jöttek létre.

Ez, szerintem, a parlamenti élet formaságának helyes kezeléséhez is tartozik. Ezt gyakorolták a t. miniszterelnök úr elődei, a kikkel mi szintén éles politikai ellentétben állunk, de mégis megtették, hogy a parlamenti eljárások módozataira nézve az esetek túlnyomó többségében megtalálták, de legalább mindig keresték a megegyezést az ellenzékkel.

A jelen esetben ez nem így történt és már ezért sem tartom helyesnek a t. miniszter úr tegnapi kezdeményezését.

De nem tartom helyesnek különösen azért, mert nem alkalmas annak a czélnak az elérésére, melyet helyesen maga elé tűzhetett a t. miniszterelnök úr. Ha pedig ennél továbbmenő czélokat akart szolgálni vagy előkészíteni egyenesen veszedelmes. *(Élénk helyesléz a bal- és szélső baloldalon.)*

Helyesen, a t. miniszterelnök úr ugyanis a parlamenti tárgyalások simább és eredményesebb tárgyalását tűzhette ki czélúl.

Erre, mint mondom, nem ez az út. Hogy mely út vezet ide egész biztosan, azt bátor leszek beszédem további folyamán megjelölni. De ha ennél egyebet, ha az ellenzék véleménynyilvánításának és vitatkozási jogának korlátozását kezdeményezi a t. miniszterelnök úr, akkor ez egyenesen veszedelmes és akkor az ellenzékre nézve előáll annak a gyakorlati életbölcseségi szabálynak kategorikus imperativusa, mely így hangzik: »Principiis obsta.«

De én nem akarom az ilyen szomorú és — bárminő legyen is, a kimenetele — mindenesetre a magyar parlamentre nézve káros helyzetet előre is ecsetelni és azokkal foglalkozni.

Én a kérdéssel abban a szűk keretben és abban a feltevésben foglalkozom, hogy az ülések időtartamának egy órával való meghosszabbítására való kezdeményezésnek bona fide nincs más czélja, mint a parlamenti tárgyalások simább és eredményesebb befolyásának biztosítása. *(Felkiáltások a baloldalon: Erre nem mondják, hogy Úgy van!)*

És ha ez így van, ezen az alapon fogadva el a vitatkozást, egyelőre erre az alapra és ennek a kérdésnek megvitatására szorítkozva állítom, hogy nem ez az alkalmas út annak a kivánatos eredménynek elérésére, a minek mindenesetre megvan az a kára, hogy az alkalmatos út mellőzésére vezetnek az ilyen elhibázott rendszabályokkal tett kisérletezések. Én azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök úrnak ezen szerintem elhibázott kezdeményezése a most folyamatban levő vita természetének, czéljának és erkölcsi

Digitized by Google

tartalmának teljesen félreismerésén alapszik. Előttem már Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselőtársam nagyon helyesen fejtette ki, hogy ezekben a vitákban nemcsak az ő pártja, hanem az ellenzéknek azon árnyalata is, melyhez tartozni szerencsém van, mit tartott szem előtt. Két nagy kérdés foglalkoztatta a házat az utolsó két hónap alatt. Az egyik egy nagy anyagi kérdés: a czukorprémium kezelése, melynek messze menő jelentősége, a melyet szintén Kossuth Ferencz igen helyesen vázolt, ebben a pillanatban az, hogy a kiegyezési tárgyalásoknak előestéjén nem mutathatja meg a parlament elég komolyan ellenállási képességét és ellenállási elszántságát minden olyan törekvéssel szemben, mely Magyarországot Ausztriának javára megadóztatja, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Magyarországnak anyagi erejét az úgy is túlerős Ausztria közgazdasági erőinek javára kihasználtatni engedi. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A másik javaslat pedig, a mi megyőződésünk szerint, a közszabadság legsarkalatosabb biztosítékának, minden egyes magyar ember egyik legdrágább kincsének: a sajtószabadságnak veszélyeztetését rejti magában. Igaz, hogy az igen tisztelt pénzügyminiszter úr evvel az aggodalommal nagyon könnyedén bánt el minapi beszédében, midőn azt mondta, hogy egyes naiv lelkek azok, a kik a sajtószabadságot veszélyeztetettnek tartják. *(Derültség balfelől.)* Engedelmet kérek, talán a parlamentáris vitatkozásnak szempontjából sem egészen helyes, nagy országos pártoknak és tekintélyes férfiaknak komoly meggyőződésével ilyen módon elbánni; hisz azoknak a naiv lelkeknek, azoknak a számba nem vehető kiskorúaknak, a kikre a pénzügyminiszter úr czéloz, neve az ellenzéken: Hódossy Imre, Horánszky Nándor, Kossuth Ferencz, gróf Károlyi István, Eötvös Károly; a kormánypárton: Beksics Gusztáv, Szivák Imre. Chorin Ferencz, szóval a kormánypárt legtekintélyesebb jogászai. *(Élénk éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tehát midőn ilyen nagy érdekekről van szó, akkor az ellenzék nemcsak jogával él, de kötelességét teljesíti és jogainak körét semmivel sem lépi túl, ha érvényesíti legnagyobb, legszélesebb kiterjedésben a minoritásnak kétségbevonhatatlan jogait. A minoritásnak kétségbevonhatatlan joga ugyanis az, hogy a maga meggyőződése mellett szóló érdeket a lehető leghatályosabban és abban a terjedelemben, a melyben ő szükségesnek látja, kifejthesse, hogy ezzel megkisérelje a többség meggyőzését, a mi nem lehet kizárva egy olyan kérdésben, melyről előre kimondták, hogy az a többségnek politikai létalapjaival nincs összefüggésben. Ha pedig a parlamenten belül ez a meggyőzés nem sikerült, előkészíteni a közvéleménynek állásfoglalását, hogy az azokban a formákban, a melyekben a törvény neki jogot és alkalmat ad, abban az irányban, a melyet mi helyesnek tartunk, megnyilvánúlhasson. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a kisebbségnek kétségbevonhatatlan joga.

Már most kérdem én: túllépte-e a kisebbség, túllépte-e a jelenlegi képviselőháznak ellenzéke ezt a jogkörét? A mint azt önöknek sajtóbeli organumaiban olvashatjuk és egyes nyilatkozataikban is halljuk, önök szerint igen; mert a kisebbség önök szerint a diszkussziónak ezen jogával, melyet talán kétségbe nem fognak vonni, olyan határig, olyan mértékben és azzal a czélzattal élt, hogy a többség akaratának érvényesülését lehetetlenné tegye; holott én távol vagyok attól, hogy kétségbe vonjam, hogy a többség akaratának érvényesülése a megvitatásnak végén szintén a parlamentarizmusnak lényeges törvényei közé tartozik. De vajjon az a széles mederben folyó diszkusszió, a melyet mi folytatunk, akadálya-e annak, hogy mikor ezek a kérdések, melyekről vitatkoztunk, megoldásra kerülnek, a szavazásnál a többség akarata érvényesüljön? Lehet igenis valaminek akadálya; lehet akadálya annak, hogy a többségnek akarata azon terminuson és azon időpontban érvényesüljön, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a mely terminusra nézve, és a mely időpontban bizonyos érdekek és a szóban levő javaslatok egynémelyikének természete kivánatossá, sőt szükségessé teszi, hogy érvényesüljön. De ha ez így van, ezért ne minket tessék felelősekké tenni; *(Úgy van! balfelől.)* ez a t. kormány elhibázott parlamenti munka- és időbeosztásának következménye. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azért, mert a t. kormány a téli ülésszaknak egy nagy részét tétlenül engedte a házban letelni, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és mert ezen hibás időbeosztás folytán a sürgős munka összetorlódott az utolsó pillanatokra; azért, hogy az önök hibás időbeosztásának következményeit kikorrigáljuk; azért semmiféle, se formai, se erkölcsi jogczím nem kényszerítheti az ellenzéket, hogy a teljes megvilágításnak és alapos diszkussziónak jogával szűkebb korlátok közt éljen, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ezen időbeli konvenienciákhoz alkalmazkodjék.

Ha önök azt kivánják az ellenzéktől, hogy vitatkozási jogat korlátozza, ezen időbeli konvenienciáknak követelményeihez képest, akkor az ellenzéktől olyasvalamit kivánnak, a mit a parlamenti jog czímén tőle nem követelhetnek, a mit csak a politikai czélszerűségnek czímén kivánhatnak az ellenzéktől, a mit, hogy ha az ellenzék tesz, és a miben ha az ellenzék önök-

Digitized by Google

nek deferál, az ellenzék deferenciát gyakorol és nem kötelességet teljesít. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Már most megvallom egész őszintén, hogy legalább az a párt, a melyhez tartozni nekem szerencsém van, ilyen deferenciákra is hajlandó volna a fenforgó tárgyak mindegyikére nézve, daczára annak, hogy azoknak tartalmát érdemileg se helyesli, ha önöktől egy viszontszolgálatot nyernénk, *(Halljuk!)* és az a viszontszolgálat, a melyet önöktől kívánunk, nem valami, a mi nekünk, mint pártnak, vagy mint egyéneknek előnyünk, vagyis ha előnyünk nekünk mint egyéneknek, nekünk épen úgy előnyünk, a mint minden magyar polgáré; nem valami a mi párt- és politikai czéljainkat előmozdítja, hanem az, a mit mi ennek fejében kívánunk, semmi egyéb, mint az, hogy hárítsák el velünk egyetértőleg azt a veszedelmet, a mely a mi legkomolyabb meggyőződésünk szerint a sajtószabadságot a benyújtott javaslat által érheti. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* És ezt tenni, t. ház, még akkor is, ha viszont tőlünk semmitsem kívánnának, a mi kötelességeinken túl megy, a parlamenti helyes eljárásnak minden elfogadott elve és törvénye szerint önöknek nem akarom mondani, kötelessége, hanem az önök részéről ildomos volna. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Én, t. ház, elismerem, a mint senkisem tagadhatja, hogy a többség akaratának végső analizisben való érvényesülése a parlamentáris életnek egyik törvénye. Igen, egyik törvénye. De korántsem egyetlen törvénye és nem is a legfőbb törvénye. A legfőbb törvénye a parlamentarizmusnak, a nemzeti akaratnak szabad érvényesülése és befolyása nemcsak a törvények alkotására, hanem magára a kormányzásra is. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a parlamentarizmus legfőbb törvénye. A többség semmi egyéb, mint egy nélkülözhetetlen technikai eszköz arra, hogy a nemzetnek akarata formailag kifejezésre jusson. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogyan állunk ezzel a nemzeti szabad akarat nyilatkozásával, arról ez alkalommal nem akarok szólni, mert én minden ingerlő anyagot ebből a vitából ki akarok küszöbölni. De ezenkivül is magának a parlamenti tanácskozásnak, a többség akaratának érvényesülésén kivül is még vannak törvényei; vannak nem kodifikálható törvényei, melyek azonban a parlamentarizmus helyes funkczionálásához, a parlament helyes és üdvös életéhez tartoznak. Talán nincs kormányforma, mely a vezető politikai egyéniségeknél és pártoknál annyi higgadtságot, jóakaratot, okosságot, kapaczitálhatóságot tételezne fel, hogy üdvösen működjék, mint a parlamentarizmus. Tisztán technikailag a parlamentarismust kezelni nem lehet. Az nem gépezet, a mely automaticze működik, bizonyos fizikai törvények szerint, hanem különböző nézetü, különböző vérmérsékletü, különböző érzelmü emberek együttműködésén alapúl, a kiket ismét nem lehet oly ridegen elkülöníteni, hogy ez a többség, ez határoz, és ez a kisebbség, mely aláveti magát a többségnek, hanem többség és kisebbség közt is kell bizonyos szellemi kölcsönhatásnak lenni, a melynek törvényeit — ismétlem — nem lehet kodifikálni, ha azonban ezen nem kodifikálható törvényeket a parlamentarizmus életéből kiküszöböljük, akkor a parlamentarizmus annyira beteg, hogy már csak a formaságoknak egy üres rendszereként szerepel. *(Zajos helyeslés. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, a kormány és a t. túloldal minden egyes tagjának figyelmébe, higgadt és elfogulatlan megfontolásába ajánlom, vajjon nem a parlamentarizmus egészséges működésének egy ilyen nem irott törvénye-e az, mely a sajtószabadságot szerintünk veszélyeztető 16. §-ra nézve egy méltányos, a sajtószabadságnak minden veszedelmét kiküszöbölő megegyezést kiván és követel? Hogyan áll a dolog, t. ház? A háznak egész oldala, egész ellenzéki oldala, különben frakcziókra oszolva, ebben az egy kérdésben nemcsak a dolog érdemére nézve ért egyet, de egyetért a kérdésnek súlyára nézve is. Egyetért abban az aggodalomban, nehogy az 1848-iki nagy szabadsági garancziáknak épületéből mi egy sarokkövet kitörjünk. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Egyetért abban az aggodalomban, hogy minden egyes magyar állampolgár szabadsági, sőt biztossági garancziáit is megcsorbítjuk. Mert hiszen, t. ház, a komplikált modern társadalmi és gazdasági élet tenyészti a legszebb, a leggyönyörűbb üdvös haladású törekvések és munkák mellett is az iparlovagoknak és a törvény betűin belül maradó rablóknak egy egész seregét, *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* a kiket bíró elé idézni nem lehet, és a kik ellen más védelem nincsen, mint az az ellenőrzés, melyet a nyilvánosság gyakorol az ő üzelmeik felett, és a közvéleménynek az az ítélőszéke, a mely elé az ilyeneket folyton állítja a sajtó. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Valamint a közönséget védtelenné tennők a közönséges útonállókkal szemben, hogyha a bíróságokat, a csendőrséget megszüntetnők: úgy a köztiszteletben álló ezen útonállókkal szemben védtelenné teszszük a közönséget, hogyha egyedüli mentsvárától: a nagy nyilvánosság elé való idézésnek és a közvélemény ítélőszéke elé való hurczolásnak garancziáitól azt megfosztjuk. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ez a mi felfogásunk, t. ház, ezen tárgyról. Az önöké más. És én most nem akarok arról vitatkozni, hogy nekünk van-e igazunk vagy önöknek. Ez most nem kérdés, elég nekem a tény, az a tény, hogy ezen 16. §. fontosságáról, közveszélyes voltáról ez a mi meggyőződésünk s a parlament egy harmadrészének, mely a nemzetnek is, ha az itteni arithmetikai arányok állanak, legalább egy harmadát vagy egy negyedrészét képezi, ez a véleménye, s ez a véleménye a t. túloldalhoz híven ragaszkodó, kiváló szakférfiaknak a parlamentben, a sajtóban egyaránt. Ez a tény nekem elég.

Így áll tehát a 16. §. kérdése reánk nézve. És hogyan áll önökre nézve? Önökre nézve úgy áll, a mint önök maguk mondották, hogy ez politikailag indifferens, alárendelt természetű kérdés. Már most kérdem, hol az egész világon, a hol egészséges parlamenti viszonyok vannak, nem történnék meg az, hogy a többség azt mondaná: Bár nem osztozom ezen aggodalmakban, de azok a tényezők, a melyek azokat táplálják, olyan súlyosak, annyi figyelmet érdemlnek, hogy — mivel a kérdés az én politikai exisztenciám alapjaival úgy sem függ össze — ezt a kérdést én elejtem,« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* vagy erre nézve a nyilvánított aggodalmakat egy kompromisszum útján eloszlatni kész.

Ha ily kérdésnél, a midőn a pártok így állanak egymással szemben, s a midőn az ország egy nagy részének szempontjából és komoly meggyőződése szerint közveszélyes, a másik oldalról pedig saját szempontjukból és saját bevallásuk szerint közönbös kérdésről van szó, — ha ily kérdésnél a keresztülerőszakolásnak s a parlamenti kényszereszközöknek egész apparátusát megmozgatják, akkor ne beszéljünk arról, hogy a parlamentarizmus törvényét akarjuk érvényesíteni, mert akkor mi a parlamentarizmus mechanizmusát érvényesítjük, a parlamentarizmus szellemét pedig megöljük. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

És, t. képviselőház, a mint önök érvényesítik az egészséges parlamentarizmusnak azt a törvényét, hogy akkor, a mikor a pártok ilyen módon állanak egymással szemben, legalább is a megegyezést keresik, az aggodalmakat tárgytalanokká akarják tenni, akkor egészségessé válik a parlamenti helyzet, akkor az én meggyőződésem szerint elháríthatják a parlamentarizmus sikeres működéséből minden mechanikai kényszereszköz nélkül azokat az akadályokat, a melyek ma tényleg vannak. És miért? Mert akkor egy lépést tettek oda, hogy valósággá váljék a parlamentarizmus, nemcsak külső formasága, hanem annak éltető szelleme szerint. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Addig pedig, a meddig a megoldást keresik, botorkálva enyhébb vagy szigorúbb kényszereszközök útján, addig, t. ház, ezt a czélt, a melyet így el akarnak érni, nem fogják elérni. Nem fogják elérni az enyhébb eszközökkel a dolog természete szerint; mert nekem sincs ugyan mandátumom másnak, mint annak a párt nevében beszélni, melyhez tartozom, de azt hiszem, senki az összes ellenzéki pártok közül nem fog meghazudtolni akkor, mikor azt mondom, hogy a mi meggyőződésünk, mely szerint a sajtószabadságon csorbát ejtünk a 16. §-al, oly komoly és a mi ragaszkodásunk a sajtószabadság csorbítatlanságához oly szilárd, hogy harczunkat a kényszernek semmiféle eszközével megtörni nem lehet. *(Hosszantartó éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha azután a drasztikusabb eszközöknek terére lépnek, akkor annak a küzdelemnek, a mely így be fog állani, a kimenetele kétséges. Meglehet, hogy önök győznek, meglehet, hogy mi győzünk. De akár önök győznek, akár mi győzünk, az, a mi azután hosszú időre véglegesen meg van ölve, de igazán meg van ölve, az a magyar parlamentarizmusnak a hitele és életerős működése. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mikor mi távol vagyunk attól, hogy erőszakoskodjunk, mikor mi távol vagyunk attól, hogy a többségnek jogát arra, hogy az ő akarata érvényesüljön, megtagadjuk, mikor csak figyelmeztetjük a t. többséget arra, hogy ezzel a joggal is, mint minden joggal, csak bizonyos nem kodifikálható erkölcsi korlátok között lehet és szabad élni, mikor önöket kérjük arra, hogy az egész országnak a megnyugvást — talán egy kis hiúsági áldozat árán — adják meg, midőn ezen hiúság dédelgetését a legjobb esetben követni fogja azután az a szomorú dicsőség, hogy sikerült megrendszabályozni a sajtót a parlament megrendszabályozásán keresztül, a kiegyezést pedig követni fogná az a ragyogó dicsőség, hogy magasabb érdekek kedvéért önök is, mi is a szükséges mértékig le tudtuk magunkat és egyéni szenvedélyeinket győzni: akkor, t. ház, nem lehet nehéz a választás. *(Zajos tetszés balfelől.)*

Én ezt az utat ajánlom az egész t. túloldalnak higgadtságába és hazafiságába és kérem azt az első kisérletet, a mely a miniszterelnök úrnak indítványában foglaltatik, elejteni. *Hosszantartó, meg-megújuló éljenzés, taps és zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Éljen Apponyi!)*

Molnár Antal jegyző: Gróf Tisza István.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Digitized by Google

Gr. Tisza István: T. képviselőház! Azon indítvány, melyet az igen tisztelt miniszterelnök úr tett, nem szokatlan a magyar parlamentben. Ismételten fordult az elő, hogy midőn egyes kérdések megvitatása hosszabb időt vett igénybe, az ülések tartama 4 óráról 5 órára terjesztetett ki a nélkül, hogy ez, a mennyire emlékezetem a múltba kiterjed, bármikor is lényegesebb észrevételekre okot szolgáltatott volna. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* És azt hiszem, hogy Kossuth Ferencz t. képviselőtársam egészen hamis nyomon jár, midőn ezen indítványból azon törekvést akarja kiolvasni, mintha a többség az ellenzéket kifárasztani, rá nézve a vitát ez úton lehetetlenné tenni akarná. *(Zaj a baloldalon.)* Mellesleg jegyzem csak meg, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy fizikai fáradság szempontjából a többség helyzete okvetlenül súlyosabb, mint az igen tisztelt ellenzéké, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert a többségnek kell gondoskodnia arról, hogy a ház minden pillanatban határozatképes számban együtt legyen, az igen tisztelt ellenzék pedig, mint az eddigi praxis is mutatta, a dolog természeténél fogva elérheti célját, ha 3—4 tagja az ülések alatt állandóan együtt van. *(Zaj a baloldalon.)* De méltóztassék nekem megengedni, a fizikai fáradság kérdésének emlegetését itt majdnem — azt mondhatnám — nevetségesnek tartom. Úgy neknünk, mint a t. képviselő uraknak kötelességünk, ha a közérdek úgy hozza magával, nem 4, nem 5 órát, hanem esetleg sokkal több időt tölteni a közélet és a közérdek szolgálatában. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)* És nagyon furcsa színnel bírhat odakinn az országban azon férfiak előtt, a kik kora reggeltől, késő estig verejtékes munkában fáradoznak, ha itt azt a 4 és 5 órát mint hazafias szenvedések között eltöltött időt akarjuk feltüntetni. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Iványka Oszkár: Tisza István mindig itt ül! Bankokban szenvedni könnyű! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne szóljon közbe!

Gr. Tisza István: T. képviselőház! Kétségtelen, hogy e mai pillanatban épen a t. ellenzéki pártok magatartása folytán ez a másülönben igen jelentéktelen indítvány alkalmúl szolgál arra, hogy egy rövid pillantást vessünk a politikai szituáczióra. *(Halljuk! Halljuk!)* És midőn ezen a téren gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam előadását követném, mindenek előtt szabad legyen megjegyeznem, hogy a t. képviselő úr azt a benyomást keltette föl bennem, mintha egy hosszú kellemes álomból ébredt volna fel, *(Derültség jobbfelől.)* s most egyszerre egy olyan szituáczióban találta volna magát, a melynek előzményeit kellőleg nem ismeri. A t. képviselő úr azt mondja, hogy az ellenzéknek joga van egyes kérdéseket beható megvitatás alá venni, összes érveiket elmondani. Ezt, úgy hiszem, soha senki nem vonta kétségbe. És ha a t. ellenzék részéről nem láttunk volna egyebet, mint komoly törekvést arra, hogy a még el nem mondott és mondhatnám: a sokszor nem ismételt argumentumok után újabb érvekkel lépjenek síkra a napirenden levő kérdések felett, akkor azt hiszem, erről a kérdésről tovább kár volna egy szót is vesztegetni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a bal- és szélső baloldalon. Egy hang balfelől: A kedves papa máskép tette! Derültség balfelől.)* De hát gondoljunk vissza az utolsó két hónap történetére. Az utolsó két hónapot két olyan törvényjavaslat általános vitájának egy-egy része foglalta el, a mely törvényjavaslatok rendes körülmények között, igénytelen nézetem szerint, a legkimerítőbb eszmecsere mellett is pár hét alatt letárgyalhatók lettek volna. Mert hiszen, hogy a czukoradóról és a czukorkiviteli prémium felemeléséről beszéljek, abban talán egyet fognak velem érteni t. képviselőtársaim, hogy a múlt évben, midőn ez mint új intézmény javasoltatott, midőn az adónak és a prémiumnak felemelése forgott kérdésben, több alkalom nyilt a kérdés megvitatására, mint most, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* midőn egyszerűen egy már megvitatott, már elfogadott intézménynek rövid időre való meghosszabbításáról van szó. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Élénk mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

A múlt alkalommal is voltak t. képviselőtársaimnak aggályaik, érveik e javaslat ellen. Nem is zsenirozták magukat abban, — nagyon helyesen tették, — hogy érveiket elmondják és azért a javaslat még is néhány nap alatt letárgyaltatott. Most pedig ezen javaslat meghosszabbítására vonatkozó, az érdemleges vitára valóban nem sok alkalmat nyújtó javaslat általános vitája háromheti tárgyalás után érhetett csak véget. És t képviselőtársaim, nem tehetem, hogy feltünőnek ne találjam azt, hogy olyan igen tisztelt képviselőtársaim, a kik iránt teljes tisztelettel viseltettem, a kiknek kompetenczijáját más kérdésekben szivesen elismerem, de a kik saját maguknak sem arrogálják azt, hogy ezen szakkérdésben valami újat, valami lényegeset, a vitára nézve döntő fontosságút mondhatnának, két-három óra hosszat tartó beszédekkel vették igénybe a ház türelmét. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- szélső baloldalon és felkiáltások: A miniszternek szabad?)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Kérem Rakovszky képviselő urat, ne zavarja a rendet! *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Gr. Tisza István: A t. képviselő urak azt mondják, hogy a miniszter úr is hosszasan beszélt. Elhiszem, hogy azt a beszédet nagyon szivesen elengedték volna. *(Igaz! Úgy van! Tetszés jobbfelől.)*

És, t. ház, nézzük meg a lefolyt vita jelenségeit tovább. Nem méltóztattak-e észrevenni, hogy az egyes szónoklatok becse nem a beszéd tartalmától függött; hogy az igen tisztelt ellenzéknek azon férfiai, a kik irányadók voltak ezen akcióban, nem kérdezték a szónoktól, hogy mit fog és tud-e valamit mondani, hanem azt, hogy hány óráig fog beszélni. *(Zajos helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Justh Gyula: Honnan tudja?

Rakovszky István: Papájától tanúlta! *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István: T. ház! Nem szivesen térek rá erre a kérdésre, mert a Szapáry-féle törvényjavaslat agyonbeszélése alkalmával már egyszer felmerült, de ismételve hallom, hogy apámtól tanúlták.

Hát, t. képviselő urak, én most ebbe nem megyek bele, hogy a különbséget azon obstrukczió és egy most esetleg beállható obstrukczió között fejtegessem, *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* es pedig nem megyek be azért, mert azt az obstrukcziót is elitélem úgy, a hogy ezt az obstrukcziót is el fognám ítélni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert azt hiszem, hogy az ember azokkal szemben, a kiket érdemeikért tisztel, — és itt nem a személyes viszonyról beszélek, a mely köztünk fennáll, de a politikai viszonyról, a másik nem tartozik a nyilvánosság elé, — azon férfiakkal szemben nem mutatja ki méltóan tiszteletét, hogy hibáikat mentegeti, hogy hibájukban akarja utánozni őket, hanem azzal, ha jó és nagy tulajdonságait igyekszik utánozni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

De, t. ház, bocsánat e kitérésért, visszatérek felszólalásom tulajdonképéni tárgyára. Az eddig elmondottakból én azon következtetést vonom le, hogy itt obstrukczióval nem, de igen is — azt hiszem, teljes joggal állíthatom — az obstrukcziónak bizonyos jelenségeivel találkozunk, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és hogy tovább nem megyek nyilatkozatomban, hogy ma merem még azt mondani, hogy obstrukczió a szó teljes értelemében nincs, erre nézve alapúl szolgál nekem azon vigasztaló körülmény, hogy az ellenzéki pártoknak felelős vezetősége — tudtommal legalább — az obstrukczióval mindez ideig nem azonosította magát. Elismerem tehát, hogy most egy fontos forduló pontnál, egy fontos pillanatnál állunk, a hol igenis mindenekelőtt el kell dőlnie annak a kérdésnek, hogy az ellenzéki pártok felelős vezérlete helyesli-e, és azonosítja-e magát az obstrukczióval, vagy saját hatáskörében, saját pártja kebelében megbirkózik-e ezzel a veszedelemmel és a parlamenti tárgyalást rendes mederbe akarja-e terelni? *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Nagy zaj.)*

Elnök *(többször csenget)*: Kérem a képviselő urakat, hogy beszédeikben adják elő észrevételeiket! *(Derültség a baloldalon. Zaj.)* Kérek csendet!

Gr. Tisza István: Épen azért elérkezettnek látom a pillanatot én is arra, hogy gondolkozzunk azokon a módokon, melyekkel a parlament működésének rendes menetét biztositani lehet. Ez irányban Apponyi Albert gróf t. képviselő egy javaslattal áll elő, mely szerint t. képviselőtársaink — mint magát kifejezte — hajlandók azon deferenciára, hogy a letárgyalására váró javaslatok rövidített idő alatti letárgyalását lehetővé tegyék, ha ennek fejében a kormány a szóban forgó 16. §-t az ő igényeikhez képest módosítja. Készséggel elismerem, hogy a többség általi kormányzás nemcsak ki nem zárja, hanem sok esetben meg is kivánja a kompromisszumot. Igenis, nagyfontosságú elvi reformok megvalósításánál, ha az ember azt látja, hogy olyanokban, a kik lényegileg, a főbb alapelveket illetőleg egy nyomon járnak a többséggel, bizonyos részletkérdésekre nézve súlyos aggályok merülnek fel, ha azt látja, hogy akkor, ha egyéni nézetétől a megengedhető határig enged, sikerül bizonyos javaslatokat talán szerinte kevésbbé tökéletesen, de közmegnyugvásra megvalósítani, akkor igen is van helye a kompromisszumnak. Hogy többet ne említsek — hiszen, ha ma vagy holnap nem is kerül még rá a sor, de minden gondolkozó embernek az országban foglalkoznia kell vele — itt van a közigazgatási reformok kérdése. El vagyok rá készülve, hogy alkalomadtán elferdítik, a mit most mondok, de mégis kimondom, hogy bármily nézetei legyenek valakinek e kérdés körül, a lehetőségig kompromisszumra lépni azokkal, kik a reformnak elvi barátai, helyes és indokolt lehet. De a mai pillanatban nem kompromisszum az, mit t. képviselőtársam ajánl, hanem alkú, melyben kijelentik, hogy nem akadályozzák meg bizonyos törvényjavaslatoknak kellő időben törvényre jutását, ha ennek fejében azon kérdésben, mely az egész ellenzéki akczió kiinduló pontja volt, a többség lerakja kondiczió nélkül a fegyvert. *(Zajos ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)*

Iványka Oszkár: Hallatlan czinizmus így beszélni! Ez agent provocateur! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, tessék nyugodtan meghallgatni a szónokot. *(Fel-*

Digitized by Google

kiáltások a szélső baloldalon: Nem lehet!) Dehogy nem lehet! Kötelességük kihallgatni! Tessék folytatni.

Gr. Tisza István: Nagyon gyengének tarthatják az ügyet, melyet védelmeznek, hacsak ily eszközökkel vélnek czélt érhetni. *(Ellenmondás balfelől. Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Nézzük először is, mi volna az engedmény hordereje, melyet az ellenzék kér a többségtől. Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam igen nagy hangsúlylyal beszél azon szakasz becse és jelentősége felől, és azt mondja, hogy minden egyes polgár szabadsági és biztossági érdekeit sérti, ha ezen szakasz a törvénybe tétetik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Azt mondja, hogy ez hasonló ahhoz, mint ha útonállókkal szemben nem gondoskodik az állam csendőrökről. *(Felkiáltások balfelől: Úgy is van!)*

Hát, t. ház, először is szabad legyen megjegyezni, hogy bizonyos közgazdasági visszaélések leleplezése *(Nagy zaj balfelől. Halljuk!)* a nyilvánosság előtt igen is fontos közérdeket képez, hozzáteszem, hogy az általános közérdek, de senkinek nem lehet inkább érdeke, mint a becsületére féltékeny, tisztességes üzletembernek. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* De az a javaslat, a mely a 16. §-ban foglaltatik, változtat-e abban az irányban a törvényen, hogy mit szabad leleplezni, mit nem? Változtat-e a tekintetben, hogy mit enged meg a törvény, mit nem? Gondolom, semmitsem változtat, *(Felkiáltások balfelől: De igen!)* változtat mindössze annyiban, hogy a változatlanúl maradt materiális jogszabály végrehajtását az esküdtszék kezéből kiveszi és a rendes bíróság kezébe teszi le. Én azt hiszem, maga gróf Apponyi Albert képviselő úr sem fogja Magyarországon azt mondani, hogy azon ügyek, melyek felett a rendes bíróságok őrködnek, útonállóknak lennének kiszolgáltatva. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől. Felkiáltások: Nem érti!)* Kérem t. képviselőtársaimat, ha egyszer olyan dologról beszélnek, a melyhez nem értek, akkor nagyfokú közeledést tanusítanék t. képviselőtársaimhoz. *(Derültség jobbfelől.)*

Ezen javaslat nem csorbítja a jogbiztosságot a sajtóra nézve, a hol az a törvények által megengedett téren működik. De megengedem, könnyebbé, olcsóbbá teszi a megrágalmazott felekre nézve, kevésbbé költségessé az államkincstárra nézve az eljárást. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És megvallom, engem nem lepett meg semmi, csak az, hogy a magyar zsurnalisztika egyes kiváló férfiai is, a kik bizonyára nem érdemlik meg, hogy egy kalap alá helyeztessenek a zugsajtó lovagjaival, ezekkel azonosították magukat ebben a kérdésben, holott ha valaki, épen ők nézhették volna nyugodtan azon intézkedését a törvényhozásnak, mely a tisztességes sajtó ellen soha, de igenis a revolverzsurnalisztika ellen irányúlt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És, t. ház, hogy eddig az egész országban igy fogták fel a dolgot, azt jobban tudják a képviselő urak odaát, mint mi, mert hisz megkisérlették a t. képviselő urak ezzel a kérdéssel a sajtó, a népgyűlés útján felizgatni a közvéleményt, de e kisérlet csütörtököt mondott, s egy pár érdekelt egyénen kivül a 16. §-szal senki az országban nem törődik. *(Ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)*

Barta Ödön: Kik azok? *(Nagy zaj. Felkiáltások balfelől: Helyre! Helyre!)*

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urakat, ne álljják el a kilátást a képviselő úrhoz. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Kérem a képviselő urakat, legyenek szivesek már most meghallgatni a szónokot. Azokat, a kik kijönnek helyükről, beszélgetnek, a rendet zavarják vagy a kilátást elfogják, én helyre fogom küldeni, és ha nem mennek helyre, mint engedetlenekkel fogok eljárni a házszabályok szerint. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Most, sem a kilátást nem veszi el, sem a rendet nem zavarja senki, tehát a képviselő urak se vegyék észre, hanem menjen csendben minden. *(Élénk tetszés.)*

Gr. Tisza István: Elismerem t. ház, hogy ezen érvelésem sok tekintetben a kompromisszum lehetősége mellett szól; elismerem, hogy a mi részünkről az áldozat, a mit e téren hoznánk, nem volna olyan nagy, mint a minő nagynak azt a t. képviselő urak feltüntetik. Ép azért nem is ebben látom a kompromisszum főnehézségét, hanem abban, hogy itt nem kompromisszum, hanem alku ajánltatik és pedig cserében egy oly szolgálatért, melyet mint alkutárgyat egy többség, mely a parlamentarizmus fentartását igazán kivánja, soha egy kisebbségtől elfogadni nem fog. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Egy hang a szélső baloldalon: Ki bizta rá?)* Én csak egyéni nézetemet mondom. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mert hisz, t. ház, ha abban egyetértünk, hogy a kisebbségnek joga van minden kérdést beható, meritorius vita alá venni, ha abban is egyetértünk, hogy in ultima analysi a többség akaratának érvényesülnie kell, akkor legfeljebb abban lehet köztünk eltérés, hogy hogy fogjuk fel azt a határidőt, a mely a házszabályok és a parlamenti működés szelleme értelmében a kisebbségnek egy komoly, meritorius vita czéljaira rendelkezésére kell, hogy álljon.

És ha most látom, hogy már két hónap eltelt csonka, általános vitákban, ha látom a készülődéseket arra, hogy magánál ennél az indítványnál, a mely egyszerűen számos preczedensnek megfelelőleg egy órával hosszabbítaná meg az ülések tartamát, egy hosszú vita indúl

Digitized by Google

meg: akkor méltóztassanak megengedni, én abban a nyilatkozatban, a melyet az igen tisztelt ellenzéki képviselő urak tettek, bárminő óvatos formában történt is, mégis csak egyet láthatok: azt, hogy ők az obstrukcióktól való tartózkodást helyezik nekünk kilátásba azon esetben, ha a 16. §-nál engedünk. Már pedig, t. ház, méltóztassanak megengedni, mit jelentene az, ha egy többség akczeptálná azt az állapotot, hogy normális viszonyok között aránylag másodrendű fontosságú kérdéseknél, bármikor jogosult fegyver legyen a kisebbség kezében az obstrukczió, a melyet kijátszik a többség ellen vagy azon czélból, hogy meghiusítson bizonyos dolgot, vagy azon czélból, hogy mint kompenzaczionális objektumot kínálja oda. Én azt hiszem, t. ház, hogy mindenkinek, a ki komolyan veszi nemcsak a parlamentarizmust, de a miniszteri felelősség kérdését is, vissza kell ettől az álláspontjától riadnia. Mert hiszen nemcsak a nemzeti akarat érvényesülésének alkotmányos nagy elve követeli azt, hogy igenis a többség keresztül vigye akaratát, de követeli ezt a kormányzati felelősségnek nagy elve is. Mert, t. ház, alapfeltétele a parlamentáris kormányformának, hogy a végrehajtó hatalom és a ház többségének vezetése egyesül egy kézben, hogy ugyanazok, a kik felelősek a végrehajtó hatalom mikénti kezelése iránt, felelősek az országgal szemben a parlament működése szempontjából is. *(Úgy van! a jobboldalon.)* És azt hiszem, azon nagy eredményeket, a melyek mindenütt, a hol meg nem hamisították a parlamentarizmust, a meg nem hamisított parlamentarizmusnak köszönhetők ezen nagy eredmények, nagyrészben annak is kell tulajdonítanunk, hogy voltak egyének, a kik a parlament működéséért felelősséggel tartoztak. Már pedig, ha kiszolgáltatjuk a parlament működését vitarendező bizottságok szeszélyeinek, ha abba a helyzetbe juttatjuk Magyarország felelős miniszteriumát, hogy a háta mögött ülő nagy többséggel együtt kénytelen legyen akaratát módosítani, egyes, néha nem sok tagból álló kisebbségnek felfogásához, hol lesz akkor a felelősség Magyarország ügyeinek vezetésében?! *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj, mozgás balfelől.)* És tovább megyek, t. képviselőház. Tegyük fel, hogy a többség nem osztja az én egyéni nézetemet. Tegyük fel, hogy létrejön az alku. Hát mondják a t. képviselő urak, mi lesz ez alku következése? Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam azt mondja, hogy ha ez az alku meglesz, valósággá válik a parlamentarizmus és az egész országban helyreáll a megnyugvás. Hát én egyenesen t. képviselőtársamat kérdezem, hogy 48 órával ezen alku megkötése után, el fogja-e ismerni, hogy Magyarországon valósággá vált a parlamentarizmus? Sutba fogja-e dobni mindazt, a mit húsz esztendő óta mondott arra vonatkozólag. *(Nagy zaj. Derültség balfelől. Felkiáltások: El áll!)*

Elnök: Kérek csendet. *(Folytonos, nagy zaj. Élénk felkiáltások balfelől: Apponyi nem akasztotta szegre az elveit!)* Kérem, képviselő urak, már most ideje, hogy csend legyen.

Gr. Tisza István: Sutba fogja-e dobni t. képviselőtársam mindazon vádakat, a melyekkel húsz esztendő óta illette a szabadelvű pártot és kormányait?

Szentiványi Árpád: Érdem szerint!

Gr. Tisza István: Tehát akkor sem lesz valósággá a parlamentarizmus? Hát akkor miért mondják a képviselő urak, hogy valósággá lesz, ha maguk sem hiszik? *(Derültség. Tetszés. Élénk éljenzés jobbfelől Hoch! balfelől. Nagy zaj. Elnök ismételten csenget.)*

T. képviselőház! Ha azt mondják a képviselő urak, hogy helyre fog állni az egész országban a megnyugvás, méltóztassanak nekem megengedni: az ország nagyon nyugodt. *(Mozgás, ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* T. képviselő urak, az országban nem kell helyreállítani a megnyugvást, mert az teljes mértékben megvan. . . . *(Mozgás és zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet, képviselő urak, most már meg fogok mindenkit nevezni, a ki a csendet zavarja!

Gr. Tisza István: . . . A t. képviselő urakat pedig, félek tőle, *(Zaj. Elnök csenget.)* a 16. §. sorsa csak igen rövid ideig lesz képes megnyugtatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Mindezeknélfogva nekem reményem arra nézve nincs, hogy a kompromisszum — a mint nevezni méltóztatik — *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Most már nekünk sincs! Halljuk! Halljuk!)* létre jöjjön. *(Mozgás és zaj a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, ne beszéljenek közbe a szónok beszéd be! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István: De igenis elismerem azt, hogy egy komoly pillanatnál állunk, a hol meggondolhatja, mielőtt késő lesz, ki-ki, hogy mit parancsol a közérdek iránti kötelesség. *(Úgy van! jobbfelől. Hangok a szélső baloldalon: Halljuk a fenyegetést!)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársammal teljesen egyetértek abban, hogy a parlamentarizmus lényege nem a formák mechanikus alkalmazásában áll; *(Halljuk!)* teljesen egyetértek abban, hogy kötelességérzetnek, hogy morális, az egyéni akaratot, az egyéni szeszélyeket korlátozó rugóknak kell közreműködniök, hogy a parlament közvetlenül az ország tekintélyének emelésére működjék és én azt hiszem, mielőtt egy, talán beláthatatlan ádáz harczba kezdenénk,

Digitized by Google

gondoljuk meg mindnyájan azt, hogy választóink pártkülönbség nélkül a parlament tekintélyének szilárdítására a magyar alkotmányos élet *(Mozgás a szélső baloldalon.)* méltóságteljes és békés fejlődésének biztosítására és nem azért küldöttek ide, hogy a magyar parlamentarizmus csődjét mondjuk ki.

T. képviselőház! Fentartható a parlamenti működés házszabályok nélkül, vagy a házszabályokban lévő kényszereszközök nélkül mindenütt, a hol minden ellenzéki pártban erősebb az önmegtagadó kötelességérzet, mint a pártszenvedély; a mely pillanatban azonban akár a kormánypárt részéről, akár az ellenzék részéről olyan jelenségek merülnek fel, a melyek kétségtelenül beigazolják azt, hogy itt a házszabályokban lefektetett korlátozó intézkedések nélkül a parlament békés működése, a nemzeti akarat érvényesülése és a felelős parlamenti miniszterium *(Zaj a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* zavartalan és sikeres működése nem biztosítható, mindenütt a kerek világon hozzá kellett a többségeknek nyúlniok a parlamenti kényszereszközökhöz. A magyar parlament az egyedüli testület széles e világon, hol kényszereszközök ma még nincsenek; nem mondhatják a t. képviselő urak, hogy a többség sokszor nem lett volna abban a helyzetben, hogy ezeket teljes joggal hozhassa be. Gondoljanak vissza az elmúlt nyolcz esztendőre; be fogjuk látni azt, hogy Magyarországon annyit nézett el e téren a többség, a mennyire külföldön — méltóztassanak utána keresni — sehol példát találni nem fognak, *(Úgy van Úgy van! jobbfelől.)* legkevésbbé az alkotmányosság klasszikus hazájában, Angliában, *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* ez a türelem — ha csak magát az alkotmányos életet diszkreditálni nem akarjuk — nem tarthat örökké.

Most in optima forma előttünk áll az a kérdés, hogy helyesnek, jogosúltnak, indokoltnak tartják-e a képviselő urak az obstrukcziónak fegyverét, pláne olyankor, mikor joggal mondhatom, teljesen normális viszonyok vannak. Ha e kérdést a t. képviselő urak magukra nézve akként döntenék el, hogy az obstrukczió fegyveréhez nyulnának, akkor erős meggyőződésem szerint a többség csak két dolog közt választhat. Vagy megalkotni, megvalósítani azokat a rendszabályokat, melyek a parlament működését a képviselő urak bárminő ellenszegülése daczára biztosítják, *(Nagy zaj és közbekiáltások a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget. Élénk helyeslés jobbfelől.)* vagy elzülleni hagyni, csődbe jutni hagyni a magyar parlamentarizmust, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és közbekiáltások balfelől.)* és azért vállalni el felelősséget, *(Hosszantartó, nagy zaj és közbekiáltások balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* hogy a miért a mögöttünk álló generácziók annyit szenvedtek, annyit küzdöttek, elzülljék, saját gyengeségüknél, saját gyámoltalanságunknál fogva, hogy az önrendelkezési jogát visszanyeri a magyar nemzet harmincz évi alkotmányos élet után, igazolja azt, hogy az alkotmányossággal élni nem tud, *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és ellenmondások balfelől.)* hogy sorsának kezelésére alkotmányos eszközökkel nem képes. Én, t. ház, egy pillanatig sem habozhatom, hogy melyik felelősséget válaszszam. Ma a felelősség az önök kezében van. *(Nagy derültség balfelől. Úgy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj. Elnök csenget.)* Ma a választás az önök feladata, ma a felelősség önökre nehezedik, önök választhatnak az obstrukczió és a parlamentarizmus szellemének megfelelő ellenzéki működés közt. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és közbeszólások a bal- és szélső baloldalon.)* Válaszszák, a melyiket tetszik, önök lesznek érte felelősek. De ha egyszer választottak, és oly értelemben találtak válaszolni, mely egy súlyos kötelességet hárít a többségre, akkor én, mint a többségnek egyik igénytelen tagja összes erőm végső megfeszítével küzdeni fogok e kötelességem teljesítése mellett. *(Hosszantartó éljenzés, helyeslés, tetszés és taps jobbfelől. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Hoch! Hoch! Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak! Gróf Apponyi Albert képviselő úr személyes kérdésben kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Személyes kérdésben és félreértett szavaim értelmének helyreigazítására kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Justh Gyula: Félrecsavart szavak!

Gr. Apponyi Albert: Felszólalásomnak egész tendencziája és azok a szavak, a melyekkel annak tartalmát és lényegét kifejezni iparkodtam, daczára a kifejezési képesség azon hiányosságának, a melyben szenvedek, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* — gondolom, — minden elfogulatlan hallgató előtt világossá tették, hogy mire törekszem; arra törekszem tudniillik, hogy az egész parlamenti helyzet felett uralkodó sajtószabadsági vita és az annak alkalmat adott 16. §. dolgában egymással szemben álló felek közt oly kompromisszum jöhessen létre, a mely a sajtószabadság veszélyeztetésére vonatkozó aggályokat elenyészteti. Ezt mondottam, talán majdnem ezekkel a szavakkal is. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Ez volt felszólalásom egész czélja, egész tartalma. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az előttem szólott t. képviselő úr jónak látta ezt akként értelmezni *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Már szokása!)* és akként adni elő, hogy én fegyverlerakást kivánok a képviselő uraktól.

Digitized by Google

Hát ez a félreértés és ennek a félreértésnek kiszínezése és valóságos kéjelgéssel való kifestés nagyon alkalmas arra, hogy a túloldalon azokat a szenvedélyeket felébreszsze, melyek a jelenlegi helyzetből való békés és méltányos kibontakozásnak útját állják. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Ha a t. képviselő úrnak, a mint nem is szabad feltételeznem, csakugyan nem ez volt a czélja, akkor nem lehet nagyon megelégedve azon sikerrel, a melyet elért. *(Felkiáltások a baloldalon: Szép siker!)* De én nagyon kérem a t. képviselőházat, hogy egyes kifejezéseknek ilyen félre magyarázása, szenvedélyek felidézésére alkalmas felszólalások, s azok által teremtett hangulatok által ne engedje magát a jelenlegi igen komoly pillanat valódi követelményének higgadt méltánylásától eltántoríttatni. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* Én ismétlem, megállapodás, méltányos megállapodás önönmaguknak és kölcsönösen egymásnak reputációjára féltékeny férfiak és pártok közt csak olyan lehet, a mely sem az egyiknek, sem a másiknak megalázásával nem jár és én csak ilyent ajánlhattam és ajánlok a t. túloldalnak. *(Igaz! (Úgy van! Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ettől az én törekvésemtől egyes, bármily nagytehetségű férfiak kevésbbé szerencsés politikai tapintattal tartott beszéde engem el nem térít. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Nyugodtan várom, hogy kettőnk törekvéseinek értéke és politikai czélszerűsége felett ítéljen a közönség. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Másik, a mit meg kell jegyeznem az előttem szóló t. képviselő úr beszédjére és ez már személyes kérdés, az arra vonatkozik, hogy ő bizonyos megkülönböztetést tett az ellenzéki pártok —, a mint ő magát kifejezte — felelős és nem tudom micsoda *(Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* nem felelős vezetői közt.

Hát, t. ház, talán nem szerénytelenség részemről, hogyha magamra veszem azt, a mi az itt lévő ellenzéki pártok egyikének felelős vezetőjére vonatkozik és akkor kijelentem az igen tisztelt képviselő úrnak, hogy én ennek a felelős vezetésnek külső látszatát egy perczig se tartanám meg, ha e felelős vezetésnek tudtán és beleegyezésén kivül bármik is történhetnek azon pártnak részéről, a melyhez tartozni szerencsém van, és kijelentem egyúttal, hogy az ellenzéknek eddigi harczáért és annak minden egyes mozzanatáért a felelősséget és a szolidaritást büszkén elvállalom. *(Hosszantartó taps, éljenzés és zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Éljen Tisza!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom. Kossuth Ferencz képviselő úr személyes kérdésben kér szót.

Kossuth Ferencz: T. ház! Sajnálom, hogy nem voltam a teremben akkor, midőn elhangzott a túloldalról az a kijelentés, mely kétségbe vonja azt, vajjon az a bizottság, melyet vitaintéző bizottságnak tetszett nevezni, és a melyről úgy tetszett nyilatkozni, mint hogyha ez annak a pártnak, melyhez tartozom, egy felelősséggel nem biró képviselője lenne, mondom, vajjon ezen vitaintéző bizottsággal a pártnak hivatalos vezetősége egyetért-e és vajjon helyesli-e ezen bizottságnak tevékenységét és azonosítja-e magát vele. Én a legnagyobb határozottsággal kijelentem, hogy egy perczig sem tartanám meg elnökségét azon pártnak, a melyhez tartozom, s a mely széket méltatlanúl elfoglalok, s egy perczig sem tartanám meg vezetőségét a pártnak, hogy ha lehető lenne e párt életében oly jelenség, hogy a pártnak egyrésze úgy intézkednék, hogy intézkedését rendes megbizás nélkül s a párt hivatalos vezetőjének helyeslése nélkül foganatosítaná. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* Kijelentem tehát, hogy a vitarendező bizottságnak működését helyeslem, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* sőt tudatom azt, hogy a vitaintéző bizottságot akkor nevezte ki a párt, a mikor a kinevező értekezleten csekélységem elnökölt, mielőtt a háztól kegyesen nyert szabadságomat élvezni megkezdettem. Ezen vitaintéző bizottság tevékenységével, mint a párt elnöke és méltatlan vezére teljesen azonosítom magam. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. képviselőház! *(Jobbfelől csoportosan távoznak a képviselők. Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Mennek fáradni a hazáért!)* Gróf Tisza István beszéde alatt az a bibliai kijelentés jelent meg lelkem előtt, hogy tiszteld apádat, *(Derültség.)* hogy hosszú ideig élj ezen a földön. *(Élénk tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ha gróf Tisza István a bibliát forgatná és a biblia szellemének hatása alatt felidézné lelkében atyjának politikai szereplését Magyarországon: akkor ő abszolute nem érezhetett magában hivatottságot annak a beszédnek megtartására, a melyet ő itt, a t. ház szine előtt az imént elmondott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a t. gróf úr atyjának politikai életét figyelemmel kiséri, akár mint ellenzéki vezérét, akár mint olyanét, a ki tizenöt éven át Magyarország kormányzatának élén állt: akkor benne, mint mindenesetre háladatos fiában fel kellett volna támadnia a tiszteletnek és elismerésnek az apa politikai ténykedése iránt,

Digitized by Google

a mely bizonyára nagyban járúlt ahhoz, hogy most mi őt gróf czímmel üdvözöljük itt a házban. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

Azt mondja a gróf úr, hogy ő nem akar különbséget tenni és párhuzamot vonni a közt az obstrukczió közt, a melyet a magyar parlamentben az ő édesapja honosított meg; mert hogy ha különbséget akarna tenni, akkor bizonyára a magyar közvéleményt meg tudná győzni arról, hogy milyen erkölcsi szinvonalon volt az a nemzeti hivatás szempontjából, milyen hatása volt annak Magyarország közvéleményére és hazafias érzületére, tehát milyen különbség volt e közt és azon obstrukczió hatása közt, a mely most ez idő szerint a mi tanácskozásainkban foly.

Nem mondta meg a különbséget és sajnálom, hogy ezt nem cselekedte meg, bizonyára ezt a Tisza Kálmán személye iránti hálából és tiszteletből nem cselekedte. Ha tárgyilagosan akarja levonni a különbséget a mostani harcz és azon harcz közt, a mely Tisza Kálmán obstrukcziója czímén ismeretes a magyar parlament vitáiban: akkor csak egy következtetésre juthat. Ez pedig az, hogy az ő obstrukcziójának egyedüli czélja az volt, hogy kormányra jusson; annak a harcznak és küzdelemnek pedig, melyet ez idő szerint folytat az ellenzék, más czélja nincs, mint a haza és a nemzet érdekében küzdeni. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* E közt a két obstrukczió közt, ha egyáltalában a gróf úr szerint obstrukczionak kell jellemezni ezt a küzdelmet, a melyet mi folytatunk, nagy erkölcsi különbség van. Az az önzésnek politikai küzdelme volt, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* az Tisza Kálmán személyének politikai érvényesülésére való küzdelem volt. A mi küzdelmünk pedig, a kik kormányra jutni nem törekszünk, arra nem vágyunk és annak közelségét sem látjuk, a mi küzdelmünk hazafias, eszmei küzdelem. *(Úgy van! balfelől.)* Higyje el a t. ház, hogy ha a t. gróf úr Tisza Kálmánnak, mint tényleges politikusnak, nem mint obstruálónak, hanem mint obstruáltnak, *(Derültség.)* a kormány élén álló és Magyarországot tizenöt éven át kormányzott miniszterelnöknek politikája fölött tart egy futószemlét, akkor arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy Tisza Kálmánban több politikai belátás és tapintat volt, hogy tizenöt éven át uralkodhassék, mint abban a politikában, a melyben gróf Tisza István úr az iménti pillanatban kedveltette magát a t. ház előtt. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Előttünk, a kik hiába akármit beszélünk is, a kormány jelenlegi magatartása fölött harczi kedvben vagyunk; előttünk a t. gróf úr, a kit a kormány bizonyára a békéltető-bizottság elnöki szerepével bizott meg, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* végigjátszott egy oly szerepet, a melynek háta mögött én nem a Bánffy-kormánynak uralmát és jövő dicsőségét, hanem egy oly politikai taktikát sejtek, a mely inkább a báró Bánffy Dezső buktatását és nem a hatalmon való megtartását czélozza. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Miután a helyzet ma az, hogy a Tiszák uralkodó szellemét az aktiv politika terére immár nem lehet a t. házba bevezetni, az ellenzéki harczczal, az ellenzéki küzdelemmel szemben elfoglalt kormánypárti obstrukczióval akarja a gróf úr magát itten a t. kormánynak rovására érvényre juttatni; legalább a mai szereplése reám és azt hiszem, hogy minden higgadt és komolyan szemlélőre ezt a benyomást tette. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mireánk az nem tartozik, hogy a t. kormány és a kormánynak igen t. pártja milyen szerencsésen választja meg az ő szónokait arra nézve, hogy a parlamentnek igazán egy pillanatra megrendűlt békés hangulata mikép legyen helyreállítva. Ez nem a mi feladatunk, és én tiltakozom az ellen és egyenesen visszautasítom gróf Tisza Istvánnak azon állítását, mintha ezen helyzetért, a mely a mostani parlamentben uralkodik, az ellenzék volna felelős. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezért egyedül a kormány felelős és, a mint erre beszédem folyamán rá fogok bőségesen mutatni, ebben a pillanatban csak azt kivánom hangsúlyozni, hogy az a kosáradás, a melyet a t. gróf úr megreszkirozott, itt a házban nagyon üresen fog a t. kormánynak és pártjának szolgálni a jövőben, de bőségesen megrakva fog nap nap után visszatérni erről az oldalról a t. kormánypártra.

A parlamentarizmusnak megtévesztése van abban, a mit itten a t. túloldalról hallottunk, és a kormánypárti sajtóban olvastunk, hogy az ellenzéknek volna a hivatása a mai helyzetben a kompromisszumra nézve határozott javaslatokkal előállani. Ez nem a mi feladatunk, és az ellenzéknek nagy része egyáltalában nem is hajlandó a t. kormánynyal és pártjával együtt kompromissumra lépni. Mi teljesítettük a magunk választói nevében hivatásunkat és ebben az egy órai meghosszabbításában, a melyet a t. miniszterelnök úr javasol, semmi egyebet nem látok, mint rövid prolongálását a kormány életének. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Eszköz keresése ez a kormány és kormánypárt részéről arra nézve, hogy miként élhessenek tovább. Eszköznek mondom ezt azért, mert a kormány határidőhöz van kötve a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat megalkotására nézve, határidőhöz van kötve a Rothschild-féle kölcsön megkötésére vonatkozó törvényjavaslat megalkotására nézve. Hogy tehát a t. kormány ezt a

Digitized by Google

határidőt betarthassa, szüksége van arra, hogy rendkivüli helyzetnek teremtése segítségével ezen törvényeket a kijelölt határidőben megalkothassa. A politikai belátásnak, a kormányzati bölcsességnek végtelen hiánya azt hinni, hogy akár az egyik akar a másik törvényjavaslatot a kormány képes lesz a kitűzött határidő alatt megalkotni, mert a mikor a t. kormány az ellenzékkel szemben az ország közvéleményére való hivatkozással magának eszközt kiván arra, hogy tovább élhessen, az ellenzéknek kötelessége szigorúan vizsgálni, hogy vajjon ez a kormány és ez a kormányzat egyáltalában méltó-e arra, hogy az ellenzék ezt az eszközt a kormánynak rendelkezésére bocsássa? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi nem vagyunk hajlandók egyetlen árva órácskát sem prolongálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és pedig nem azért, mert mi talán félnénk akár a melegtől, akár a három óráig terjedő tárgyalásoktól, mert hiszen majd méltóztatnak meglátni, ha ugyan sikerül három óráig meghosszabbítani a tárgyalásokat, hogy mi nem fogunk sem az időben, sem a térben, sem a melegben, sem a beszédben elolvadni, hanem meg fogjuk harczolni ezt a kormányt és lehetetlenné teszszük arra, hogy egyáltalában az általa kitűzött határidő alatt törvényeket alkothasson. Igen is, én szigorúan vizsgálom azt, ha vajjon ez a kormány és a mai többség jogosúlt-e az ellenzéktől azt kivánni, hogy a tárgyalási határidő meghosszabbíttassék: igen, vagy nem? Nem jogosúlt, mert annak, hogy nyári időben kénytelenek vagyunk itt tanácskozni, nem az ellenzék az oka, hanem a kormánynak a képtelensége még arra is, hogy mikor az országgyűlés összeült a választások után, egy megfelelő munkaprogrammal lett volna képes előállni és ezen munkaprogramm keretében lett volna képes az országgyűlést működtetni. Azért, mert a t. kormány és a többség nem áll a kormányzási képességnek azon színvonalán, hogy egy parlamentnek munkakörét úgy birná beosztani, hogy a törvényalkotások során a kormánynak kellő ideje legyen minden törvény alapos megvitatására, az ellenzék egyáltalában nem nyújthat készséget és szolgálatot arra, hogy nyári időben a tárgyalási idő meghosszabbíttassék.

Azt mondják a t. túloldalon, hogy az ellenzéknek az az akcziója, hogy az az erőfeszítés és küzdelem, a melyet kifejt, jogosulatlan, a parlamentarizmust veszélyezteti, az alkotmányosságot koczkáztatja. Ezen váddal szemben az ellenzéknek meg kell nézni, vajjon igaz-e ezen állítás? Ha igaz: akkor mi a közvéleményben elveszítjük az erőnket és nem leszünk képesek oly lelkesültséggel küzdeni a kormány ellen, a mint akarunk. Ha pedig nem igaz, akkor rá kell mutatnunk arra, hogy miben áll a kormánypárt és a kormány helyzetének hamissága és tarthatatlansága?

Arra, hogy az ellenzék a kormány iránt méltányos és türelmes magatartást tanúsítson, a legelső alkotmányos és parlamentáris feltétel az, hogy az a kormánypárt, mint uralkodó párt származását tiszta választásokra, mint tiszta forrásra birja visszavezetni. A parlamenteknek sorsa a pártoknak a mérkőzése, a méltányosság és a parlamenti szelid érintkezés szempontjából csakis a választások tisztaságában kereshető. Akkor, mikor mi tudjuk azt, hogy egy többség tiszta eszközökkel jött létre, azzal a többséggel szemben az ellenzék elvesztette akcióképességét idebenn, elvesztette harczképességét odakünn.

Kérdem, hogy az a többség, a mely prolongácziót kér egy órai tanácskozási idő meghosszabbítására életének folytatására, származását választási tiszta forrásból vette-e? Ha onnan vette, akkor elesik az én kifogásom a kormány és többsége ellen.

Biró Lajos: Csak az egri mandátumot vette onnan!

Sima Ferencz: Nem akarok én a legközelebbi választásoknak és az azzal kapcsolatos visszaéléseknek egész tömegére kitérni, csak egy futó pillantást kivánok vetni arra, hogy míg a Bánffy-kormány előtt legalább választások dolgában a látszatnak a tisztaságát igyekeztek a kormányok leplezni és védeni, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ez a kormány és ez a párt még azt sem cselekszi, hanem teljes czinizmussal ül és hallgat. *(Úgy van a szélső baloldalon.)* Míg a Szapáry-kormány alatt láttunk esetet arra, hogy báró Fejérváry Géza azért, mert kétség fért budai mandátumának tisztaságához, letette azt, s azt mondta, hogy ilyen mandátum alapján nem kiván a parlamentben helyet foglalni.

Fáy István: Ezt kellene utánozni!

Sima Ferencz: Még Hieronymi Károly is abban a véleményben volt, — pedig ötszáz szótöbbséggel választották meg, — hogy, mert kétség fért választásának tisztaságához, ilyen mandátum alapján, mint miniszter a parlament tisztessége, tekintélye és az ország becsülete nevében nem kivánt helyet foglalni itt a parlamentben.

Lázár Árpád: Helyesen gondolkozott!

Sima Ferencz: Már most, ha pusztán ebből a pár esetből vonom le a konzequenczíát odáig, hogy a mai pénzügyminiszter úr három szótöbbséggel nyert egri mandátummal ül itt, a mely három szótöbbséggel szemben itt a ház előtt volt kitüntetve, hogy hat kétes és bizonytalan szavazat esett az ő javára, nyilvánvaló, hogy ő annak a mandátumnak nem tiszta birtokosa. És egy miniszter itt helyet foglal a parlamentben ilyen mandátum alapján!

Digitized by Google

Hogyha ebből a példából vonom le a konzequenczíát a többi mandátumra azon az oldalon, méltóztassanak akkor nekem megmondani, hogy mi jogczímen hivatkoznak a t. urak a túloldalról arra, hogy a magyar parlamentarizmus az ellenzék által van koczkáztatva? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Hisz maga az az erkölcsi alap, a melyen önök állanak, a melyen itt önök életüket kapják és fentartják, parlamenti szempontból a legnagyobb gyanuval van kisérve. Hogyha a t. többség ilyen mandátumok alapján jött ide össze, akkor legalább egyet méltóztassanak konczessziókép nekünk erről az oldalról megengedni: azt, hogyha a parlamenti tisztesség és a parlamentarizmus nevében leczkét szabad valakinek tartani, azt csak a tiszta mandátum alapján ülő képviselők tehetik és nem az egri mandatárius. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez kétséget nem szenved. Az alásülyesztése az alkotmányos életnek, az a parlamentarizmusnak teljes megsemmisítése felé vezető út, mikor maguk a kormányzó férfiak ilyen mandátum alapján foglalnak helyet a parlamentben. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az a jogforrás, a melyből származik ennek a nagy többségnek az élete, nem tiszta; az pénzért lett megcsinálva, hatalmi erőszakkal, szuronynyal lett összeverve. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezzel szemben mi a parlamentarizmusnak igazi fegyverével, a választásnak tisztaságával és erkölcseivel állunk harczot, és ezen harczot önök csak hallgatják és néma ajakkal képesek kiállani... *(Egy hang jobbfelől: Keservesen!)* megengedem, hogy keservesen, de legyen nyugodt a képviselő úr, még keservesebb is lesz. Erről mi biztosítjuk a képviselő urat. *(Felkiáltások a baloldalon: Ki az?)* Egy hallgató a sok közül.

Rakovszky István: Egy szűzbeszéd.

Sima Ferencz: T. ház! Ha azonban ilyen az a forrás, a melyből a kormánypárt származását vette, akkor még kérdeznem kell, hogy a kormányzásnak egész vonalán mely terrénum az, hol van a társadalomnak az a rétege, akár a társadalom, akár a közélet, akár a hivatalos világ bármely fórumán, a melyet, hogyha harczba akarnák vinni, az itten ülő gárdán kivül ezért a kormányért tűzbe lehetne kergetni? Hol van a társadalomnak ilyen rétege, melyik az? *(Egy hang balfelől: A czukorgyárosok!)* Még a czukorgyárosok sem mennek harczba, hogyha meg nem szavazzák értük azt a száz millió forintot. Hol keressem én azt a nyugovó pontot, a melynél megtudjak pihenni ennek a kormánynak lételénél? Hol van Magyarországon egy oázis, melyen akad egy ember, a ki azt mondja, hogy ezzel a kormánynyal, ezzel a kormányzási rendszerrel, ezzel a kormányzási szellemmel meg van elégedve? Ha ilyen kerül, akkor én szívesen megyek bele abba, hogy ennek a kormánynak az élete egy órával meghosszabbíttassék. De csakis az élete és semmi más. Ilyen, t. ház, nem létezik.

Rá fogok térni beszédem fonalán, épen azért, mert gróf Tisza István vette fel a harczot a kormánypárt nevében, rá fogok mutatni arra, hogyan jutottam ebbe a helyzetbe.

Itt, ezen a helyen most csupán konstatálni kivánom azt, hogy 30 évi kormányzás után elértünk oda, hogy a magyar társadalmi élet a felbomlás teljes proczesszusát éli. Nincsen a társadalomnak egyetlenegy rétege, a mely, — míg ezelőtt tömör falként összetartott és éltető elemét képezte a magyar államéletnek, — ma szikláját képezné egész állami életünknek, akár a társadalomban, akár a hivatalos világban, akár a közélet bármely fórumán keresem én azt. Nem akarom ezért feltétlenül ezt a kormányt felelőssé tenni.

Ez a kormány csak kulminácziója egy 30 éves rossz kormányzati rendszer visszaélésének és bűneinek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hanem, t. ház, hogy ha gróf Tisza István úr vette magának azt a fáradságot, hogy ő tartson erkölcsi leczkét a magyar parlamentben a parlamentarizmusból, legyen kegyes megengedni, hogy én is vegyek magamnak annyi bátorságot, hogy Tisza Kálmán aktiv politikai szereplésének határidejétől datáljam azon dekompozicziót, a mely Magyarország politikai és társadalmi életében a mai helyzethez vezetett. Tisza Kálmánnál kezdődött Magyarországon az elvhűség feladásának rendszere, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ezzel köszöntött be a magyar parlamentbe a politikai erkölcstelenség levegője és szelleme. *(Egy hang a szélső baloldalon: A szent meggyőződés!)* Abban az időben még a mikor az elveket szegre akasztották az emberek s azzal biztattak, hogy leveszszük mi azt a köpenyeget, csak jó idő és alkalmat várunk reá.

A különbség az, hogy ma, ha az ember véletlenül kétheti távollét után bejön megint a házba, egyszer csak azt látja, hogy közben egyik vagy másik úr á ment a túloldalra s onnan mondogatja: miféle szerencsétlen politikát követünk mi? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* E politikai elfajulás Tisza Kálmán szereplésével kezdődik. Ezért legalább is a Tisza Kálmán személye iránti mély tiszteletből gróf Tisza István úrnak másra kellett volna hagynia azt a leczkéztető hangot, melyet grófi állásából velünk szemben használni kegyeskedett. Ez nem jól illik. Itt ülnek sokan a kik visszatekintenek a múltba s tudják, hogy mint a magánéletben vannak erkölcsi törvények, melyeket meg kell tartani, hogy megőrizzük embertársaink tiszteletét: úgy a politikában is meg kell tartani az elvhűséget, mert csak egy egész életen át vallott politikai elv alapján lehet

Digitized by Google

valakinek joga leczkéztetni azokat, kik innen átvándorolnak oda, de nem azoknak, kik itt önzetlenül szolgálják a mi zászlónkat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy kimutassam, joga volt-e Tisza István grófnak e leczkéztetésre, végig le kell húznom a leplet a múltról, s fel kell tárnom 1875-től fogva, az elvfeladások ajtónyitásától fogva Magyarország politikai életét. Ez időben a legnagyobb politikai szerep mindenesetre Tisza Kálmáné volt. Azért idézem fel az ő szereplését, mert szerintem még ma is az a szellem uralkodik kormányrendszerünkben, mely 1875-ben az országot karmai közé kerítette. A Bánffy-kormány csak expozitura, csak kirakat; a kereskedő bent van a boltban. *(Tetszés szélsőbalon.)* Sejtem, hogy a jövő tényekkel fogja ezt igazolni s legközelebb meg fog változni az expozitura képe. Erre való útnyitásnak tekintem Tisza István gróf mai beszédét, melyben rendkivüli pontossággal és politikai belátással dolgozik és fáradozik azon, hogy a parlament békéjét helyreállitsa. *(Derültség balfelől.)* Azt mondják a t. túloldalon, hogy az ellenzék életét csak a hangulat megbontásának zavara tartja fenn az országban. Tévednek. A t. túloldalon is élni kivánnak és élni is fognak a legközelebbi jövőben azok, a kik az ottani zavaros, tarthatatlan állapotot a maguk számára fogják elbankolni. Ez mielőttünk tisztában van. S ép azért Magyarország nem tűrheti, hogy egy család uralma alatt álljon, hogy gróf Tisza István legyen itt a parlamentben az, a ki Apponyi Albert gróffal szemben, a ki előtt egész Magyarország közvéleménye tisztelettel hajol meg, és ellene a tanácsadásnak és leczkéztetésnek azt a modorát alkalmazza, a melyet gr. Apponyi Albert mai magatartásában egyáltalában nem involválhatott. A t. kormány és lapjai az ellenzéknek tegnapi hangulatára, hogy miképen lehetne a parlamentet a békés tanácskozások medrébe vezetni, a következő ékes leczkéztetésekkel szolgálnak. Felolvasom ezeket azért, mert nem rossz ez épülésre és biztosításúl arra, hogy az ellenzék jövőre mikép igyekezzék méltányos és gavalléros lenni a kormánynyal szemben. Azt mondja például a kormány félhivatalos lapja a »Nemzet« *(olvassa)*: »Most, mikor az erőszakosan teremtett tarthatatlan helyzet lesujtó konzequenczái jelentkezni kezdenek.« Nem tudom, hogy az ellenzékre nézve melyek azok a lesujtó konzequencziák, mert mi a legjobb egészségnek örvendünk és a legszívesebben pertraktáljuk ezeket a kérdéseket. Ez legfeljebb a kormányra lehet lesújtó. »Mikor kiviláglott — azt mondja továbbá — ez a lesújtó helyzet, kitűnt az is, hogy ezt a gyermekes akcziót nemcsak nem pártolja, hanem egyenesen elítéli, hazafiatlannak bélyegzi a nemzeti osztatlan közvélemény.« *(Egy hang balfelől: A papiros »Nemzet«!)*

Nem tudom, ezt a »Nemzet«-et érti-e a t. újság, mert ez látom, hogy elítéli; de hála Istennek, van még ezenkívül egy másik nemzet is a házon kívül és ha ennek a nemzetnek a közvéleményére appellál, — a hivatalos világot kivéve, — ott ugyan mentséget, támogatást, lelkesültséget a kormány seholsem fog találni.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Az a szerencse, hogy ezt a másik nemzetet nem tartja a kezében!

Sima Ferencz: Azt mondja a t. miniszter úr, hogy az a szerencse, hogy azt a másik nemzetet nem tartom a kezemben. Méltóztassék elhinni, nem is vágyom arra, de a legnagyobb szerencsétlenségnek tartom Magyarországra nézve azt, hogy a t. miniszter úr is tart egy tárczát a kezében. *(Tetszés balfelől.)* Rá fogok beszédem további folyamán mutatni arra is, mily nagy áldás Magyarországra nézve a t. belügyminiszter úr kormányzata, hanem először ezekkel a kormánypárti újságokkal szeretnék a magam módja szerint elbánni.

Azt mondja a »Nemzet«, hogy most jönnek ezek a büszke rendületlenek — már tudniillik az ellenzék — és mernek tőlünk követelni engedményeket. Nagy politikai tapintatlanság, t. ház, hogy midőn a kormánynak módjában állana kompromisszum segélyével kijutni a bajból, ilyen czikkek irását megengedi a t. miniszterelnök úr. Ez akcziónkat nem gyengíti, hanem csak fokozza és az önök kedvel nagyon rövid idő múlva le fog lohadni.

A »Magyar Újság«, melynek szerkesztője szintén innen vándorolt át oda, és így tele lévén innen is, onnan is a jóból, hivatva van nehéz időkben tanácsot adni, azt írja, *(olvassa)*: »Két eset lehet, vagy elfogadjuk az ajánlatokat, vagy visszautasítjuk.« Megjegyzem, ez is megtévesztése a közvéleménynek, mert az ellenzék egyszerűen nem tett semmiféle ajánlatot. *(Olvassa:)* »Ha elfogadjuk, akkor az obstrukczió győzött, ha nem fogadjuk el, a kitörendő harcz minden ódiumát nyakunkba kerítik ellenfeleink.«

Bárha szivesen kerítenénk akármit a t. kormány nyaka körül, hogy szabadúlhassunk tőle, elvégre is a »Magyar Újság« itt nem érthet mást, mint a felelősséget a mai helyzetért. Pedig tagadhatatlan, hogy ezért a helyzetért senki más nem felelős, mint a kormány és a kormánypárt azon tagjai, kik igyekeznek telesúgni a t. miniszterelnök úr füleit, hogy a mai állapotok fentartása helyes dolog. Azt hiszem, rövid idő alatt meggyőződik a t. miniszterelnök úr, hogy a fülbesúgókat ki kell cserélni, mert a maiak egyáltalában nem alkalmasak olyan tanács-

Digitized by Google

adásra, a mely a kormányzatot a bölcseség útjára terelné.

Tisza Kálmánnak egész élete, pályafutása méltó példa gyanánt szolgálhat, mert volt benne annyi politikai belátás, hogy kormányon-maradhatása érdekében nehéz időkben tudott az ellenzékhez alkalmazkodni és kompromisszumra birt jutni.

Nagyon természetes dolog, hogy abban az időben a »Nemzet«-et Jókai Móricz szerkesztette, a »Magyar Újság«-nak a szerkesztője pedig itt ült ezen az oldalon. Hát természetes, hogy bölcs tanácsadások mellett mind a miniszterelnök, mind a kormánypárt megtalálta azt a középvonalat, melynél a kormánypárt és az ellenzék egyformán békésen érintkezhetett egymással.

Azt mondja gróf Tisza István, hogy az ellenzék felelős azért, a mi itten történik. Hát engedelmet kérek, hogyha annak a 16. §-nak fentartásához oly görcsösen ragaszkodik a kormány, a melyet elejt az egész magyar közvélemény, kivéve a fizetett zsurnalisztikát Magyarországon, még azok is fogcsikorgatások és mély lelki furdalások közt írják, hogy a kormány helyzetét ebben a kérdésben menteni lehet. De hát a mikor az egész magyar sajtó és ellenzék mögött az egész magyar közvélemény azt mondja, hogy ezt a törvényalkotási fonalat el kell ejteni, hogy akkor bölcseség legyen a t. kormánynak e mellett megállani és akkor mi ránk hárítani a felelősséget, engedelmet kérek, t. ház, ez a legnagyobb politikai tapintatlanság, a melyet mi a magunk részéről feltétlenül visszautasítunk. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nekem azonban, megvallom, t. képviselőház, némi gyönyörűségem telik abban, hogy a miniszterelnök úr és pártja oly makacsúl ragaszkodik a 16. §-hoz, mert evvel a makacssággal akármiféleképen fenyegetőznek a t. túloldalon, klotűrrel az urak e szakasz keresztülvitelét el nem érik, ebbe ez a kormány belebukik és beletörik a nyaka. *(Úgy van! balfelől.)* Arra nincs eset, hogy önök képesek legyenek ezt keresztülvinni, azt mi megharczoljuk itt a parlamentben lelkünk egész erejével, s ha azt látnám, t. képviselőház, hogy a nemzeti közszabadságnak ez a biztosítéka veszélyben forog és azt látnám, hogy a szólásszabadságot önök klotűrrel akarják elnyomni, ha azt látnám, hogy önök klotűrrel akarnák odavinni a magyar parlamentet a közgazdasági kiegyezéseknek a kapujához, nohát, t. képviselőház, akkor a parlamenten kivül fognók keresni a nemzetnek igazi közvéleményét és erejét, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ennek nevében fogjuk önöket megostromolni. Hiába mosolyg a t. miniszterelnök úr; ön lelövethet egy embert a katonáival, mert az hozza mindig idegességbe az arczát; mikor azt a végzetes mosolyt látom arczán megjelenni, a melyet Vid-táncznál egyébnek nem tekinthetek .... *(Mozgás jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő urat figyelmeztetem, hogy ilyen czélzásokat is ráfogásokat tenni nem szabad; ezért rendreutasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sima Ferencz: T. képviselőház! Én csak azt akarom mondani, a mit érzek, azt mondom, a mit tudok; ez pedig az, hogyha a kormány nem kompromittál egy békés kivezető útvonalba, hát akkor kompromittálni fogja a nemzet előtt önmagát; *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és ez a kompromisszió el fogja temetni ezt a kormányt, mert, t. képviselőház, csak egy oly kormánynak van joga, akár a sajtószabadságot megrendszabályozni, akár a szólásszabadságot korlátozni, a melyik kormány az országot, a nemzetet és a hazát látja féktelen elemekkel ostromolva. Hogyha ez a mai parlamenti helyzet, a mai magyar közvéleménynek a kritika szempontjából való megnyilatkozása, egy illetéktelen harcz és ostrom a kormányzat ellen, egy jogtalan támadás a nemzetnek élete ellen, hogyha az országot veszélyezteti ez a harcz, melyet mi folytatunk, nem pedig a czukorgyárosok: akkor önöknek joguk van klotűrhöz, rendszabályokhoz nyúlni, hogy a nemzetet megvédelmezzék. *(Felkiáltások balfelől: Akkor sem! Soha!)* Föltétlen konczedálom azt, hogy e kormány, midőn az országot, a hazát, a nemzetet látja veszélyben, nyúlhat minden rendszabályhoz, fegyverhez, eszközhöz, hogy a hazát és a nemzetet megvédelmezze. De, hogy azért, hogy itt üljenek s ránk mosolyogjanak, hogy ennek kedvéért fékezzék meg a sajtót, s változtassánk meg a házszabályokat, Istenemre mondom, ez önöknek sohasem fog sikerűlni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*

A t. miniszterelnök úrnak ezen javaslata t. ház, hogy a ház üléseinek tanácskozási ideje meghosszabbíttassék, mindenesetre jogos alkalom az ellenzék részéről arra, hogy a kormányzat egész élete s vele kapcsolatban az egész magyar állam köz- és társadalmi élete itt a parlamentben a legszigorúbb kritika alá vétessék s ezen kritikának hatása alatt mondjunk arra igent, hogy belemegyünk-e a tárgyalási időnek meghosszabbításába, vagy foglaljunk-e el tagadó álláspontot s abba bele ne menjünk. Kérdem, t. ház, hogy bár a czukorprémium tárgyalásánál az ellenzék részéről eddig soha nem tapasztalt érdeklődés mutatkozott azirányt, hogy az az evidenter szakkérdés minden porczikájában megvitattassék és a magyar közvéleménynek s gazdaközönségnek s egyáltalán a szakköröknek figyelme

Digitized by Google

erre a kérdésre ráterelteissék, kérdem, hogy hát baj-e ez? Hát a parlamentarizmus veszélyeztetése az, ha a magyar parlamentben legalább egy oldalról egy kérdés alapos és szigorú megvitatásban részesül? Hiszen ha a t. túloldalon le nem volnának fejezve az emberek, ha ott szabad volna valakinek beszélni és szólani . . .

Gr. Zay Miklós: Szabad!

Sima Ferencz: . . Hát álljanak fel önök s mondják meg. *(Hosszantartó, nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Elnök ismételten csenget.)* Az is igen jól esik, hogy épen gróf Zay Miklós t. képviselőtársunk mondja, hogy szabad. Őt is ismertem, t. ház, egészen más alakban. Milyen rendkivül jól esett látni, mikor azt az átkos kormányt ott a főrendiházban szidta! *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* Nem mi vagyunk az okai, t. ház, hogy ezen idilli politikai korszakok egyes államférfiakra nézve olyan rövid életüek, hogy ők a főrendiházban fehérek, itt az alsóházban feketék. *(Egy kang a szélső baloldalon: Ott voltak feketék s itt fehérek!)* Hát, t. ház, én a legmélyebb tisztelettel, hálával és elismeréssel leszek az igen tisztelt képviselőtársam iránt, ha ő azt a tudást, a melyet az egyházpolitikai kérdésekben a kormány ellen kifejtett, most a czukorprémium kérdésében a kormány mellett fogja megragyogtatni. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Abban a véleményben vagyok, t. ház, hogy igenis a kormány követi el a legnagyobb hibát a parlamentarizmus rovására, azzal, hogy egy néma hadsereget tart a háta mögött. Sokkal jobban esnék nekünk, hogy ha nem a pénzügyminiszter úr állana fel a saját javaslata mellett kétszer-háromszor, hanem hogy ha a t. túloldalnak tagjai állanának fel közben-közben és az ellenzék által felhozott érveknek egész tömegét igyekeznének szétszedni és meggyőzni úgy az országot idebent a házban, mint a magyar közvéleményt kivül arról, hogy a czukorprémium ellen folytatott harcz az ellenzék részéről egyáltalában nem bir semmi jogos alappal.

De hát azzal nem törődöm én, hogy a t. túloldal miképen karakterizálja az ellenzéknek a czukorprémium kérdésében folytatott vitáját. Ez abszolute nem tartozik ránk. Mert mi egy nagy nemzeti kötelességet teljesítünk akkor, mikor ezt a harczot kiterjesztjük a legszélső vonalig, mert az abszolut korszakban sem volt arra eset, hogy oly javaslatok és oly intézkedések tétessenek, melyek káros hatással, mélyen belenyúlnak a nemzet talajába és mindez csaknem szó nélkül vagy egyes szónoklattal megy keresztül a parlamentben. Azért az volna a kormánynak egyedül helyes tette, hogy ha ettől megmentené parlamentáris életünket. A kormány tehát csak elismeréssel tartozhatik nekünk, hogy mi egyrészről módot nyújtunk a t. túloldalnak felszólalásainkkal arra, hogy győzzön meg bennünket, hogy a mi érveink nem helyesek és a mi számadataink nem nyugodnak igazi alapon, vagy pedig módot adunk arra, hogy ha nekünk sikerül őket meggyőzni arról, hogy ez és az a javaslat megalkotása az országra nézve nem előnyös, tehát abba nem szabad belemenni, hogy azt visszavonják.

Vagy azt gondolja a t. túloldal, hogy a parlamentarizmusnak az a feltétele és kizárólagossága, hogy ha báró Bánffy Dezső miniszterelnök úrnak, vagy Erdély Sándor igazságügyminiszter úrnak, vagy akármelyik miniszternek a koponyájában megszületik valamely gondolat, már most az olyan integritással jött a világra, hogy ahhoz sem hozzátenni, sem abból elvenni nem szabad? *(Tetszés a szélsőbalon.)* Ez nem parlamentarizmus, ez egyáltalában a törpe elméknek abszolutizmusa. *(Úgy van! Derültség a szélső baloldalon.)* Mert a nagyelméjü emberek, a bölcsek, egész világéletükben mindig hozzá engedték magukhoz férni a más embereknek a véleményét. Én sohasem olvastam és nem hallottam komoly eszü, okos emberről, a ki azt tette volna fel magáról, hogy ő a legbölcsebb ember a világon. Ehhez szük látkör, önhatalmi túltengés kell, a melyben a mai kormány él, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s a mit az ellenzéknek a parlamentarizmus nevében nem szabad megtürnie, hanem azt meg kell rendszabályoznia.

Vagy hiszik talán, hogy az a nagy többség, a mely a kormány háta megett ül, meggyőz bennünket a maga hallgatásával? Hiszen a hallgatás csak arról tanúskodik, hogy nem értenek a dologhoz, vagy nem értenek egyet a kormánynyal, mivel pedig integetéseikből és mosolyukból azt sejtem, hogy nem értenek a dologhoz, nekünk kell vinni közéjük a lámpát, *(Derültség.)* hogy a tudás világával megvilágositsuk az ő elméjüket, hogy t. uraim, ti az ország képviselői, nem azért vagytok itt, hogy akármiféle javaslatot a kormány letesz a ház asztalára, azt feltétlenül meg kell szavazni. Az a felfogás, t. ház, hogy ha a kormány behoz egy javaslatot, a túloldalnak ne legyen szabad önálló véleménynyel birni az ellen, nem egyéb, mint az alkotmány szégyenére és rovására, a parlament szellemének alábbsülyedésére üzött játék, a melyet kell, hogy mi megvilágositsunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondják önök, hogy mi obstruálunk. Nem, t. ház, mert az a harcz, a mely eddig a parlamentben folyt, nem szolgált semmi másra, mint arra, hogy egy szakkérdés minden izében megvilágitva álljon a ház és a közvélemény előtt, úgy, hogy én a czukorprémium kérdésében kifejtett vita hatása alatt és után egy perczig sem

Digitized by Google

osztottam azon véleményt, a mit több oldalról hallottam, sőt ma gróf Apponyi Albert t. képviselő úr is hangoztatott, hogy a kompromisszum létrehozható, ha a kormány a 16. §-t lefújja a papirosról. Bocsánatot kérek, a magyar gazdának nem pusztán az az érdeke, hogy az ő vagyoni érdekeit megvédelmezzük, vagy megfordítom, nem az az érdeke pusztán, hogy neki sajtószabadsága legyen, hanem az az érdeke, hogy a vagyona is meg legyen oltalmazva. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Úgy áll a helyzet, t. ház, a lefolyt vita után, hogy a kormánynak a sajtószabadság megnyirbálására való törekvésével azt látjuk, hogy ez a kormány, a mely elment erőszakoskodásában a legvégső vonalig, immár rá akarja tenni a kezét a sajtószabadságra, a nemzeti szabadság leghatalmasabb garanciájára. Tehát itt útját fogjuk állani a t. kormánynak és ezt a törvény nem fogják önök megalkotni sohasem, legyen erről a t. miniszterelnök egészen nyugodt. Ezen kisebbség erkölcsi tartalmában és hazafiságában van annyi erő, hogy önöknek útját fogja állani akkor, mikor azt látja, hogy a nemzet jogait akarják önök itt a parlamentben lábbal tiporni. Odakint, a hol nincs módunk a szuronyokkal való munkálkodásuk ellenőrzésére, odakinn grasszálhatnak, a míg meg nem unják a mulatságot, itt benn azonban, a parlamentben, a kik a nemzet jogait és érdekeit védelmezzük, helyt fogunk állani azért, hogy megakadályozzuk abban, hogy oly törvényeket alkossanak, a melyekkel a nemzet közszabadságát és anyagi érdekeit akarják feláldozni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Miután a miniszterelnök úr azon indítványával, hogy a ház üléseit meghosszabbíttassanak, lesz még módom foglalkozni és ez alkalommal nem akarok visszaélni a háznak mai helyzetéből származó türelmével, hogy a már proponált három óráig kihúzzam az időt, *(Élénk derültség a baloldalon.)* ennélfogva ma csak szemben a miniszterelnök úr indítványával, egy határozati javaslatot nyújtok be, a mely a következőképen szól:

»Határozati javaslat:

Mondja ki a ház, hogy a kormányelnöknek a ház üléseinek meghosszabbítása iránti javaslata csak azt igazolja, hogy a kormányelnök már normális eszközökkel kormányozni képtelen, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* miért is a tárgyalási időnek meghosszabbítás iránt beadott javéslatát el nem fogadja, hanem a kormányelnök és a kormány iránt bizalmatlansággal viseltetik.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A holnap délelőtt tíz órakor kezdődő ülés napirendjén lesz: először a meghosszabbítási indítvány feletti vita, másodszor *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Elég ez!)* a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

144. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 22-én, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyal: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Tolnay Lajos és Madarász József szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Hock János választásáról. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Molnár Antal, az ellene felszólalók jegyzékét Lakatos Miklós jegyző urak fogják vezetni.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Nyegre László jegyző *(olvassa a julius hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? Nem lévén, hitelesíttetik.

Tolnay Lajos képviselő úr egészségi okokból ötheti szabadságot kér, Madarász József képviselő úr pedig augusztus 1-től kéthavi szabadságot kér. A ház a kért szabadságot megadja.

A székelyudvarhelyi népgyűlésnek László Mihály által beadott kérvénye a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló javaslat 16. §-ára vonatkozólag.

A kérvény, mint a többi hasonló kérvény a ház asztalára tétetik és együtt fog a 16. §-szal elintéztetni.

Molnár Antal jegyző: Psik Lajos, az állandó igazoló bizottság előadója!

Psik Lajos előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében van szerencsém bejelenteni, hogy a hetedik bíráló bizottság Hock János megválasztott képviselő megtámadott mandátumának ügyében teljesített vizsgálatot átnézvén, pótvizsgálat szükségét látta helyesnek. Az igazoló állandó bizottság ezen pótvizsgálat teljesítésével Gajáry Géza képviselő urat bízta meg, a ki már az előzetes vizsgálatot teljesítette. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Midőn ezt a házszabályok 68. §-a értelmében van szerencsém jelenteni, kérem ezt tudomásúl venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sima Ferencz: T. ház! Én kérném felolvastatni a bizottsági jelentést, hogy tájékozzuk magunkat az iránt, mi ok foroghat fenn arra nézve, hogy az igazoló bizottság részéről egy képviselőtársunk mandátuma felett egy egész esztendeig függ a Damokles-kard. Ez a parlament tekintélye érdekében is kívánatos és azért kérem felolvastatni a bizottsági jelentést. *(Helyeslés és felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Psik Lajos előadó: T. ház! A házszabályok 68. §-a határozottan csak arról rendelkezik, hogy a bíráló bizottság a határozatot az igazoló állandó bizottsággal közli, a mely határozatnak alapján hozza meg a határozatot, illetve hozza javaslatba a vizsgálat teljesítésére kiküldendő képviselőt.

Digitized by Google

Ennek alapján ezen bizottság átküldötte végzését az igazoló állandó bizottsághoz, a mely alapját képezte az igazoló állandó bizottság eme javaslatának.

Elnök: T. ház! Miután a képviselő úr már egyszer vizsgálatra ki volt küldve, már esküt tett; most a képviselő úr csak ki van jelölve a vizsgálatra, a határozatot a ház hozza és én azt hiszem, hogy a ház . . .

Justh Gyula: T. ház! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, tessék engem meghallgatni. *(Zaj.)*

Justh Gyula: Bocsánatot kérek, t. ház . . .

Elnök: Kérem, nem lehet az elnököt félbeszakítani.

Justh Gyula: Azt hittem, hogy elvégezte.

Elnök: Nem végeztem, dehogy végeztem. *(Derültség.)* Javaslatom az, hogy a ház megbízza a kijelölt képviselőt a pótvizsgálattal, és miután már egyszer esküt tett, újabb esküt tennie nem szükséges.

Justh Gyula: T. ház! Én azt hiszem, hogy a ház Gajáry Géza képviselő urat a jelen esetben nem bízhatja meg a vizsgálattal. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Meg fogom mondani, hogy miért.

A vizsgálatot ő oly hiányosan teljesítette, hogy épen ebből kifolyólag vált szükségessé a pótvizsgálat és én azért arra kérem a házat, hogy mást méltóztassanak kiküldeni, oly egyént, a kire nézve garanciánk van, hogy a vizsgálatot úgy fogja teljesíteni, hogy nem fogunk ismét pótvizsgálatra szorúlni. Ez lenne az én szerény indítványom, az előadó úr indítványával szemben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani? Ha senkisem kiván, e felett a vitát bezárom.

Sima Ferencz: T ház! *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Be van zárva a vita!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, én feltettem a kérdést, hogy kiván-e még valaki hozzászólni . . .

Sima Ferencz: T. ház!

Elnök: Nem lehet szólni, t. képviselő úr! *(Zaj.)*

Sima Ferencz: Én indítványt tettem és mint indítványozó kivánok szólni.

Elnök: Az már más, de indítványozó csak akkor szólhat még egyszer, ha tíz aláírással nyújtja be indítványát. Ennélfogva a képviselő úr nem szólhat.

Itt két indítvány fekszik: az egyik a bizottságé, a mely kijelöli Gajáry Géza képviselő urat a pótvizsgálattal való megbizásra; a másik Justh Gyula képviselő úré, a ki azt indítványozza, hogy egy más képviselő bizassék meg ezzel. Ennek a formája azonban az volna, hogy visszaküldessék a bizottsághoz, hogy mást jelöljön ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Először felteszem a bizottság javaslatát; ha ez elfogadtatik, magától értetődik, hogy elesik a másik. *(Helyeslés.)*

Kérem azokat, a kik a bizottsági javaslatban kijelölt képviselő urat megbízni óhajtják, álljanak fel. *(Megtörténik. Többség.)* A ház megbízza a pótvizsgálattal Gajáry Géza képviselő urat, és gondolom, azt aztán helyesli a ház, hogy miután esküt tett már egyszer, másodszor nem kell tennie. *(Helyeslés.)*

Már most következik a napirenden levő indítvány az ülések idejének meghosszabbítása iránt.

Lakatos Miklós jegyző: Mócsy Antal!

Mócsy Antal: T. képviselőház! Tegnap e házban az elvhűségnek az oltárán egy kegyeletes és mindenesetre . . . *(Zaj a jobboldalon. Élénk felkiáltások balfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mócsy Antal: . . . kedves áldozat lőn bemutatva. Értem t. kepviselőtársam, gróf Tisza István úrnak azon nyilatkozatát, a melyet Tisza Kálmánnal kapcsolatosan és annak politikai szereplésére vonatkozólag tett. Mondta pedig azt, hogy az érdemeket szerzett férfiaknak az ember nem azzal hódol, hogy hibáikat mentegeti, vagy utánozza, hanem ellenkezőleg azzal, hogy jó tulajdonságaikat iparkodik utánozni. Gondolom, nem fog senki a t. képviselőtársam szavainak félremagyarázásával vádolhatni, ha ezen kijelentésének azon értelmet tulajdonítom, hogy ezen kijelentéssel gróf Tisza István nem kívánja mentegetni Tisza Kálmánnak a fuzió megtörténte előtti időben való politikai szereplését, politikai életét, és hogy így inkább hibáztatja különösen az ő 1872. évi obstrukcióját. Tehát gróf Tisza István úrnak a bevallása szerint is 1875-ig Tisza Kálmán t. képviselőtársunk politikai tekintetben téves utakon haladt, tévelygett, s hosszas tévelygés után jutott csak a hazánkon már 30 esztendő óta uralkodó és kormányzó, mostani liberalizmusnak, a szerinte mindenesetre helyesnek, jónak tartott templomába. Midőn gr. Tisza István úrnak ezen kritikáját hallottam, eszembe jutott egy másik vezető férfiú, aki ez idő szerint áll a kormánynak az élén és a ki szintén politikai tekintetben hosszasan tévelygett. Nem mondok új dolgot, a t. képviselő urak szintén olvasták a lapokban nehány nap előtt, báró Bánffy Dezsőnek még 1869-ben a választókhoz intézett nyilatkozatát, a melyben megköszöni nekik támogatásukat, de egyszersmind szomorúan konstatálja, hogy a deési kerületben 1869-ben a baloldal — akkoron igy nevezték a függetlenségieket, a melynek a t. miniszterelnök úr akkor jelöltje volt — megbukott, a jobboldal, — így nevezték

Digitized by Google

akkor a mostani szabadelvűeket — jelöltjével szemben, még pedig megbukott azért, mivel épen az ő saját bevallása szerint erőszak, mindenféle presszió, sőt még elfizetések is nagy mértékben alkalmaztattak. Tehát nemcsak Tisza Kálmán, a ki 15 évig volt felelős vezetője a kormánypártnak és a kormánynak elnöke, hanem a mostani kormányelnök is csak hosszas politikai tévelygés után jutott a t. túloldal szerinti helyes politikai belátásra.

T. ház! Igen hálás théma lenne annak a fejtegetése, hogy vajjon azon alapnak hűséges, tiszta fentartására, ama kiegyezésnek helyes keresztülvitelére, — a mint Deák Ferencz a haza bölcse megalkotta az 1867-iki kiegyezést és a dualizmust, — mondom, ezen intézménynek helyes megvalósítására alkalmasak-e olyan egyének, a kik életünknek java idejét gróf Tisza István szerint is politikai tévelygésekben töltötték el és csak nagy későn jutottak a helyes útra. Mondom, ennek a fejtegetése mindenesetre hálás théma lenne, de nem akarom magam kitenni ama vádnak, hogy csak azért veszem elő ezen mindenesetre hálás thémát, hogy itt az időt töltsem és obstruáljak. Azért e fölött ezúttal napirendre térek, hanem foglalkozni fogok röviden a harmadik férfiúval, a ki úgy látszik, — hisz nem csinálnak belőle hívei titkot, — a jövőnek embere: gróf Tisza István úrral, a ki igen sokak által arra van kijelölve, hogy talán hamarosan, talán később, szintén átvegye atyjának örökét és hazánknak, a kormányzatnak vezetője legyen.

T. képviselőtársamnak, megvallom, egy roppant előnye van az ő elődei felett, mert ő már kora ifjúságától kezdve szítta a Tisza-féle liberalizmusnak a levegőjét és annak szellemében nevekedett fel, ő tehát ezen liberálizmusnak az igazi letéteményese. És én nem is csodálkozom, hogy azok, a' kik ennek a liberalizmusnak a hívei, benne látják a jövőnek emberét. Ámde ha ez így van, a mint hogy így is van, akkor meg fogja a t. ház engedni, hogy ha igen röviden rámutatok gróf Tisza István úrnak, a jövő férfiának politikai lelkületére, mert érdekünkben áll őt ismerni. Könnyű dolog az, a mennyiben bizonyára emlékezni méltóztatnak, hogy a költségvetés appropriaczionális vitájánál márczius hó 27-én tartott gróf Tisza István t. képviselőtársam egy beszédet, a melyből meg lehet ítélni az ő politikai lelkületét és következetlenségét. Akkor hosszasan megleczkéztette a nemzeti pártot és különösen annak vezérét ama magatartásáért, hogy tartózkodott a költségvetési vitában való részvételtől. Az indok az volt, hogy a t. nemzeti párt a jelen országgyűlést mintegy törvénytelennek tartotta, a kormányt a hazára nézve veszélyesnek és rossznak tartotta, úgy, hogy nem is lenne helyes ily viszonyok között a vitában részt venni. Ezért leczkéztette meg gróf Tisza István t. képviselőtársam a nemzeti pártot és pedig nézetem szerint helyesen. Argumentált a gróf úr olyanformán, hogy ha valaki valamely kormányt és annak pártját a hazára nézve veszedelmesnek tart, annál inkább kötelessége beszélni, cselekedni, mindaddig, míg azt a kormányt, azt a rendszert meg nem buktatja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igaza van t. képviselőtársamnak; azonban nagy következetlenségbe esett, mert tegnap elmondott beszédében azt kifogásolta, hogy az ellenzék minden árnyalatából többen behatóan foglalkoztak a t. ház asztalán lévő javaslatokkal. Akkor az volt a hiba, hogy az ellenzék bizonyos árnyalata tartózkodott a vitatkozástól; akkor jó lett volna, ha a nemzeti párt is részt vesz, mert úgy látszik, t. képviselőtársam akkor már tudta, hogy a következő hónapokban a kormány a házat nem igen fogja foglalkoztatni tudni. A dolog valóban úgy állott, hogy ha a többi ellenzéki árnyalatok is a nemzeti párt álláspontjára helyezkednek, január végén vége lett volna a költségvetési vitának és azon épületes helyzetbe jutottunk volna, hogy a t. kormány hónapokon át nem lett volna képes a házat érdemileg foglalkoztatni. Most azonban a helyzet egészen más. A t. miniszterelnök úr múltkori kijelentése szerint, melylyel megindokolta a ház üléseinek egy órával leendő meghosszabbítása tárgyában benyújtott indítványát, sok javaslat vár sürgős elintézésre. Természetesen most meg azt kivánná a kormány érdeke, hogy az ellenzék hallgasson, vagy pedig igen rövid beszédeket mondjon, hogy a kormány számítása beüssön. Gondolom, ez egygyel is kimutattam a gróf úr következetlenségét. De rá kell még mutatnom az ő politikai lelkületére is. Ugyanabban a beszédben szólt ő a választásokon előfordúlt törvénytelenségekről is. Foglalkozott mindegyik párttal és így a néppárttal is, még pedig oly módon, melyre még későbben is sokszor kellemetlenül fog visszaemlékezni. Nem restelte ugyanis elmondani, hogy a néppárttal szemben nem csak megérthetők, hanem helyeselhetők is amaz erősebb eszközök, melyeket több kerületben az intelligenczia, a »politikai élet ez orvvadászaival szemben« alkalmazni jónak látott. A tisztelt gróf úr tehát, a jövő embere, a Tisza-féle liberalizmus nemcsak ama tulajdonságával bír, hogy a körülményekhez képest véleményét változtatja, hanem azzal a másikkal is, hogy a neki nem tetsző ellenzéki pártokkal szemben az erőszakoskodásra is képes, sőt azt nyilvánosan is helyesli.

A gróf úr itt feltétlen megadást kivánt az ellenzék részéről azon elv alapján, hogy a parlamentarizmusunk egyik sarktétele, hogy a többség akarata dönt és a kisebbség köteles annak

Digitized by Google

magát alávetni. Csodálatos, feltünő, hogy ő a mai helyzet akadályainak elhárítására való jó szándékú törekvésekkel szemben helyezkedett ilyen merev álláspontra, akkor, midőn az ellenzéki frakcziók vezérei a lehető leghiggadtabban, legbékésebben fejezték ki óhajukat a mostani helyzetből való kibontakozásra. Mindenki azt várhatta volna, hogy a túloldalról az ellenzéknek e fellépésére, ezen ajánlkozására a válasz megfelelő lesz, hogy tudniillik a t. túloldal is a maga részéről mindent meg fog arra nézve tenni, hogy a mostani, mondhatom, sajnos parlamenti helyzetnek vége vettessék. Azonban gróf Tisza István képviselő úr, a ki a t. túloldalról, úgy látszik, hogy a kormánynak és pártjának nevében a válaszadásra vállalkozott, az ellenzéknek ezen kibékítési kisérletét a legmerevebben visszautasította. Ő, saját álláspontjából, egészen helyesen cselekedett; mert, mint az elébb említettem, ő atyjának: Tisza Kálmánnak, korábbi politikai szereplését nem helyeselte, a ki pedig tudjuk, hogy a módok és az eszközök embere volt, és a szükséghez képest tudott alkalmazkodni. Ő tehát mint az igazi Tisza-liberalizmusnak képviselője, nem alkalmazkodik, hanem, ha törik, ha szakad, megmarad az erőszakoskodás útján.

Említettem, hogy gróf Tisza István t. képviselő úrnak ilyen magatartása feltünő volt. Ki kell jelentenem, hogy a néppárt előtt azonban ez nem volt feltünő, mert a néppárt, daczára, hogy a parlamentnek legifjabb pártja, mégis meglehetősen van az emberek gondolkozási módja és érzülete iránt tájékozva. Annak ez nem tünt fel, hanem várta, hogy az ellenzéki pártoknak, a parlamenti helyzetnek gyógyítására vonatkozó békitő kisérleteit ilyen mereven fogják visszautasítani. Hiszen a szabadelvű párt lapjai napok előtt már olyan hangon irtak, a melyből okvetlenül a merev visszautasításra kellett következtetni. Azért helyezkedett a néppárt ezen az események által igazolt álláspontra, hogy itt nem szükséges semmi kompromisszumot keresni, hanem az ellenzék teljesítse kötelességét, a mint eddig teljesitette. *(Helyeslés balfelől.)*

Hogy többé erre a tárgyra ne kelljen visszatérnem, röviden megemlítem mintegy válaszképen az ellenzéki padokról, több képviselő úr által a mult napokban hangoztatott ama ajánlatra nézve, hogy az ellenzék hajlandó a jelen parlamenti helyzetnek megszüntetésére, a békejobbnak nyujtására, ha csak a sajtószabadságra vonatkozó 16. szakasz, illetőleg e szakasz második bekezdése megfelelő módosításban részesittetik, oly értelemben, hogy a sajtószabadság legalább oly mértékben fenmaradjon, mint eddig is volt. Ki kell jelentenem, hogy a néppárt és talán a többi ellenzéki pártok is, nemcsak a sajtószabadságra nézve vannak abban a véleményben, hogy azt mindenesetre meg kell oltalmazni és védelmezni, hanem, hogy az országnak gazdasági érdekeit is meg kell védelmezni. A néppárt tehát nemcsak a sajtószabadságnak, hanem a mezőgazdaságnak érdekeit is meg kivánja oltalmazni. *(Helyeslés balfelől.)*

Áttérek már most a tulajdonképeni tárgyra, a szőnyegen forgóra. Különben a miket eddig mondtam, szintén arra vonatkoztak, mert válaszúl szolgáltak azokra, miket a szőnyegen forgó tárgygyal kapcsolatosan mások mondtak.

T. ház! A mi szőnyegen forog, tudniillik a ház tanácskozásainak egy órával leendő meghosszabbítása, csak előpostája a parlamenti szólásszabadság korlátozására való egyéb intézkedéseknek, mert hisz olvassuk, hogy Dárday itt, Dárday ott szedi össze a klotűrre vonatkozó szakmunkákat és készíti javaslatát.

Azt hiszem, egy oly igen-igen elfoglalt úr, minő Dárday, nem szokott megbizatni felesleges munkával.

A tegnapi értekezleten a t. elnök úr tisztéből kifolyólag igen helyesen vállalkozott az ellentétek békés kiegyenlítésére és kitűnt, hogy a t. túloldal elhatározott szándéka a klotűr behozatala, mert önök az ellenzéknek feltétlen és kegyelemre való megadását követelik s aztán majd adnak valamit, a mit jónak látnak.

Ily körülmények közt joggal feltehető, hogy ez a javaslat csak arra való, hogy szolgáljon addig, míg Dárday úr a klotűrre vonatkozó javaslata elkészül.

Méltóztassék most már megengedni, hogy ezen javaslathoz szóljak, melyet a t. miniszterelnök úr azzal indokolt, hogy sok a sürgős elintézésre váró munka, melyek némelyike iránt az érdeklődés rendkivül nagy, alkalmat kell tehát adni, hogy az érdeklődők elmondhassák nézeteiket. Gondolom, a t. miniszterelnök úr ezt úgy értette, hogy az ellenzék, ha tetszik, beszélje ki, vagy beszélje agyon magát, a végleges kimerülésig, mert hisz a t. túloldal eddig sem vette igénybe a ház tanácskozási idejét.

Az a kérdés, hogy vajjon ez a javaslat czélra vezet-e, vagy nem!

Az én elmémben mindjárt felvillant, hogy ez a javaslat tulajdonképen felesleges, mert hisz ha a tanácskozások pont 10 órakor megkezdetnének, 1/2 11 helyett, akkor körülbelül ott vagyunk, mint, hogy ha az eddigi mód szerint kezdjük meg a tanácskozásokat és három óráig folytatjuk; mert ha három óráig folytatjuk a tanácskozást, részint azért, hogy némelyek közben kevés frissitőt is vehessenek magukhoz, részint azért, hogy itt a teremben a meleg időközben mérsékeltessék, a szokásos öt percz helyett fél órát is kellene adni; és ha ezt összevetjük, ott vagyunk, hogy tulajdonképen

Digitized by Google

még is csak négy óráig tanácskozunk. Azt gondolom, hogy a t. miniszterelnök úr ezt szintén tudta, a mit én most elmondtam és ő maga is meg volt erről győződve, hogy ezzel a bajon nem lesz segítve, annál kevésbbé, mert az ellenzék, mely az elmúlt napokban a szőnyegen levő tárgyakhoz oly bőségesen szólt hozzá, megmutatta, hogy a tulajdonképeni obstrukczionális eszközök használata nélkül is még azt az egy órát, ha épen akarná, ki tudná beszélni. Tehát az a kérdés, hogy volt-e ez ideig obstrukczió? *(Közbekiáltás balfelől: Dehogy volt!)*

Erre némelyek azt mondják, hogy igen, mások, hogy nem Hát a szó közönséges értelmében obstrukczió nem volt. A t. túloldalról is többször nyilatkoztak a fölszólalók olyan formán, hogy mint a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló javaslatnál az ellenzéki felszólalások tárgyilagosak voltak, a melyek a dolog érdemével foglalkoztak, mind pedig a czukorprémiumról szóló javaslatnál történt felszólalások is mindig érdemileg foglalkoztak a tárgygyal, tehát tulajdonképen ezen hozzászólások beható tárgyalások voltak épúgy, mint azt márczius 27-én t. képviselőtársam, gróf Tisza István kívánta. Tehát obstrukczió nem volt, hanem volt beható tárgyalás. Persze a t. túloldalnak, a szabadelvű pártnak ez nem tetszik, mert azon álláspontot foglalja el, hogy az ellenzék egy-két beszédben, talán megbízott vezérszónok útján, adja elő a javaslatra vonatkozó nézetét és akkor jöjjön a szavazás és döntsenek, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* mert ezt kívánja a parlamentarizmus, hogy a többségnek az akarata döntsön.

Hát, t. képviselőház, nekem más véleményem van a parlamentarizmusról, mint a t. többségnek, és nekem van véleményem a t. többségnek a kötelességeiről is, nemcsak a jogairól. Elismerem én azt és nem is hiszem, hogy valaki akadjon e házban, a ki ellent mondjon, hogy igenis a többségnek kell döntenie akkor, mikor a dolog kétséges, mikor nem világos, hogy kinek van igaza, ki van a helyes álláspontón. Akkor a többség akarata döntsön, ha már kell dönteni, jobbra vagy balra. Ámde olyankor, mikor a többség részén nincs az igazság, mikor az ellenzék részén van az igazság, az én véleményem szerint a parlamentarizmus követelménye épen az, hogy az igazság döntsön. Tessék a t. túloldalnak minket kapaczitálni, mind a sajtószabadság kérdésében, mind pedig a czukorprémiumok kérdésében, hogy a t. túloldalnak van igaza és akkor mi alávetjük magunkat. Ámde ez nem történt. A dolog úgy áll, hogy mind a kettőben az ellenzéknek van igaza.

Nem tehetek róla, de argumentáczióm megkívánja, hogy felemlítsem azt, a. mi már többször föl volt említve, azt tudniillik, hogy a t. túloldalnak épen legkiválóbb jogászai a sajtószabadság tekintetében az ellenzék álláspontját foglalják el. Nos, hát akkor, mikor ez így van, az ellenzék joggal lehet azon meggyőződésben, hogy neki van igaza és a midőn ezen álláspontjához ragaszkodik, a midőn ezt megvédelmezni és érvényre emelni kívánja, akkor kötelességét teljesíti. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ámde erre azt mondja a t. túloldal, hogy nem lehet azt megengedni; a kormánynak, a többségnek a tekintélye megköveteli azt, hogy a többségnek legyen igaza. Nem engedhető az meg, hogy az ellenzéknek adjon a többség igazat, pláne akkor, a midőn az ellenzék az ő álláspontjának helyességét heteken át vitatta és így, ha a többség enged, akkor az ellenzék preésziójának látszik engedni. Ez ártana a kormány tekintélyének, ártana a többség tekintélyének. A dologban van valami: csakhogy én azt hiszem, az igazság érdeke, meg a szabadság érdeke mégis csak a legfőbb érdek. A t. túloldal és a t. kormány hibázott ebben a dologban. Már most azért, mert hibát követett el, makacsúl ragaszkodni ahhoz, az igazság és szabadság rovására, hogy mégis neki legyen igaza, ez helytelen. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A t. szabadelvű párt és a kormány ebből a kényelmetlen, feszélyező helyzetből, a melyre épen most rámutattam, hogy tudniillik most már csak tekintélyének némi feláldozásával szabadúlhatna, mondom, ebből a helyzetből tekintélyének minden sérelme nélkül menekülhetett volna annak idején. A t. túloldal kiváló jogászai az ellenzékkel egy álláspontón vannak e tekintetben, *(Egy hang jobbfelől: Nem áll!)* nem kívánják tudniillik korlátozni a sajtószabadságot, mint a javaslat teszi; de a midőn látták azt a t. túloldalról, hogy az ellenzék el van határozva itt pártkülönbség nélkül, minden egyes ember a sajtószabadság megvédelmezésére, miért nem engedték akkor, hogy valaki ama jogászok közül felálljon és mint a t. túloldalnak a javaslatával álljon elő módosítván a 16. paragrafust megfelelően, hogy az ellenzék is belenyugodhatott volna, akkor a többség nem lett volna legyőzve és a többség indítványa lett volna elfogadva. Ámde, én azt hiszem, épen azért nem történt ez, mert akkor már a t. túloldalnak felelősség nélkül vezető férfiai tisztában voltak azzal, hogy be fogják hozni a klotűrt. Méltóztatnak talán arra emlékezni, hogy midőn a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatnál csekélységem is felszólalt, beszédemet azzal kezdtem, hogy kértem a t. túloldalt, óva intettem, hogy a húrt ne feszítsék annyira, hogy az elpattanjon; kértem, engedjen ebben a dologban, mert hiszen nem az ellen-

Digitized by Google

zéknek engednek, hanem saját kiváló jogászaiknak, az igazságnak, meg a szabadságnak; ama javaslathoz való merev ragaszkodás által ne kényszerítsék bele az ellenzéket az obstrukcióba. Akkor ez a kérésem, figyelmeztetésem elhangzott. Megvallom, hogy én nem bírtam akkor megérteni azt a makacsságot, a melylyel a t. túloldal, vagy talán inkább csak a t. kormány a sajtószabadságot korlátozó ezen intézkedéshez oly merevséggel ragaszkodik. Most azonban már értem; az utóbbi napok meggyőztek arról, hogy azért ragaszkodott a t. kormány s ragaszkodik most is olyan merevséggel a sajtószabadságot korlátozó 16. paragrafushoz, mert be akarja hozni a klotűrt. Észrevette ugyanis az igen tisztelt kormány, hogy hiszen itt van az a kérdés, a mely ellen az összes ellenzék mint egy ember fog feltámadni; ez az a kérdés, a mely mellett az ellenzék férfiai heteken, ha kell hónapokon át is ki fognak tartani, s nem fogják engedni, hogy ez a javaslat törvényerőre emelkedjék. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Bölcsen belátták, hogy az ezen javaslathoz való merev ragaszkodás fog majd ő nekik alkalmat, okot, sőt látszólag jogot szolgáltatni arra, hogy indítványozhassák a házszabályok olyatén módosítását, a mely a szólásszabadság korlátozására fog vezetni, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én tehát, t. ház, joggal látom azt a szándékot, — mert az utóbbi, különösen a tegnapi események igazat adnak nekem, — látom azt a szándékot és pedig már jó ideje a kormánynál és a t. túloldal vezető férfiainál fenforogni, hogy a házszabályokba a klotűr behozassék. Az is kiszivárgott, hogy mért hozassék be? Azért, hogy a kiegyezés, melynek tárgyalására már nem valami sok idő van hátra, lehetővé tétessék. Úgy vélekedik ugyanis a t. túloldal, illetve a kormány, hogy e parlamentben s ezen ellenzékkel szemben Ausztriával a kiegyezést nem lehet másképmegcsinálni, mint a klotűrrel. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A dolog tehát úgy áll, t. ház, hogy a klotűr be fog következni. Az ellenzék vezető férfiai tehettek volna bármilyen engedményeket a kompromisszum tárgyában, a klotűrnek minden körülmények között be kellett volna következnie. Ez erős meggyőződésem. Azonban erről majd beszédem végén kívánok bővebben nyilatkozni; előbb még t. képviselőtársamnak, gróf Tisza Istvánnak tegnapi beszédével, különösen annak elejével kell foglalkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Engem rendkivül meglepett képviselőtársam beszédének bevezetése, a melynek veleje, rövid foglalata abban kulminált, hogy az ellenzék azért ellenzi a tanácskozásoknak egy órával való meghosszabbítását, mert fél a munkától, és mellé hivatkozott még arra is, hogy az ellenzéknek nem volna szabad a hazafias munkától félnie, hiszen az ő helyzete itt a tanácskozás házában tulajdonképen könnyű a t. túloldaléhoz képest, és azon honfitársaink állapotához képest, kik korán reggeltől késő estig dolgoznak, egész kényelem az ellenzék dolga. Ezzel kívánok, t. ház, foglalkozni. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert igen jelentős dolog ám ez, és bátorkodom még majd a t. földmívelési és belügyminiszter urak figyelmét is erre felhivni.

Azt tetszett mondani a t. képviselőtársamnak, hogy félünk a munkától. Hiszen épen a legutóbbi napok bizonyították azt, hogy mi nem félünk a munkától. Sok egyéb mutatja azt. A felirati vita és költségvetés tárgyalása is arról tett tanúságot, hogy noha az ellenzéknek egyik árnyalata igen tiszteletreméltó okokból tartózkodott attól, hogy a vitában jelentős részt vegyen, mégis nem lehet panasza a t. túloldalnak. Mert az ellenzék többi árnyalatai elég bőven, talán-talán még egy kissé meg is sokalt bőségben vett részt a vitában. Arról az ellenzék nem tehet, hogy a túloldal kebeléből kikerült kormány nem volt képes foglalkoztatni a házat áprilisban és májusban, úgy, hogy többnyire csak tíz perczes ülések tartattak. Mi akkor is szivesen dolgoztunk volna, és hogy ha a t. kormány nem vetemedik arra, hogy a sajtószabadságot korlátolni akarja és nem terjeszt be oly czukorprémiumos javaslatot, a melynél maga is elismerte, hogy több százezer forinttal adózik Magyarország a czukor körül Ausztriának; mondom, ha nem terjeszt be ily javaslatokat, a melyeket az ellenzék teljes erejéből kell, hogy ellenezzen, ez hazafias és ellenzéki kötelessége, akkor azok a javaslatok, melyek most még érintetlenül hevernek a ház asztalán, junius derekára mind letárgyalhatók lettek volna. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ámde a kormány nem birt elkészülni javaslataival. Midőn a bűnvádi perrendtartásról szóló javaslatnál bátorkodtam felszólalni és hivatkoztam arra, hogy hamarább kellett volna beterjeszteni a javaslatot, a t. igazságügyminiszter úr szives volt közbe mondani azt, hogy el is kellett ám azt készíteni. Hát azt gondolom, nem az ellenzéknek, nem is a t. túloldalnak, hanem a kormánynak a kötelessége idején elkészíteni a javaslatokat, hogy fennakadás ne legyen a ház munkálkodásában. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha tehát most abban a mindenesetre visszás helyzetben vagyunk, hogy most a kánikulában kell itt tárgyalnunk, még pedig nem ám oly kényelmesen, mint gróf Tisza István képviselőtársam gondolja, mert mi áldozattal tárgyalunk, egészségünk feláldozásával, magánérde-

Digitized by Google

keink, gazdaságunk elhanyagolásával, ő pedig nem hanyagol el semmit, mert a mit télen csinált, azt csinálja most is, tudniillik ott ül a bankokban. *(Helyeslés és derültség. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Olyanféle leczkéztetést nem lehet elfogadnunk, hogy mi itt nem akarunk dolgozni és azért ellenezzük a tanácskozásoknak egy órával való meghosszabbítását, mintha olyan hazafiatlanok volnánk, hogy az időt csak lopni akarnánk. Ez ellen tiltakozunk. Mi dolgozunk és el vagyunk arra szánva, ha belekényszerítenek bennünket, még tovább is, augusztusban is, szeptemberben is, vagy a mint a t. miniszterelnök úr kijelentette, deczember hó 31-ig is itt leszünk és teljesítjük hazafias kötelességünket, de erőszak előtt nem hajlunk meg, csak argumentumok előtt. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Gróf Tisza István t. képviselőtársam — engedje meg nekem — azt a tapasztalatlanságot követte el, hogy összehasonlította a szellemi munkát a kézzel dolgozó munkások szabadban végzett munkájával. Nem féltem én a mi népünket ezen izgatástól, mert ebben izgatás van ám a kaputos ember, az intelligenczia ellen; mert ez körülbelül annyit tesz, hogy az urak ott a képviselőházban nem dolgoznak, csak négy óráig gyűléseznek, és mikor arról van szó, hogy öt óráig dolgozzanak, akkor már fáznak, félnek a munkától; mondom, ezen izgatásban rejlő káros következményektől nem félek; mert a mi népünk sokkal józanabb, semhogy ne tudná, hogy más a szellemi munka és más a szabadban végzett munka, ha mindjárt reggeltől estig tart is, a mely közben lehet dalolgatni, fütyülgetni, beszélgetni. Csodálom, hogy a t. képviselőtársam erre a dologra kiterjeszkedett. Elfelejtkezett arról, hogy nincsen megáldva az úristentől mindenki azzal a különös tehetséggel, hogy minden készület nélkül, talán még lapok olvasása nélkül is egyszerre felkel és készen van olyan sikerült beszéddel, a minő az ő tegnapi beszéde volt, a mely igen alkalmas volt az ellentétek kiegyenlítésére. *(Zaj a baloldalon.)*

Wittmann János: Ez volt az ő szerepe mindig.

Mócsy Antal: Ugy tudom, — magamról ítélek, — hogy bizony a házban eltöltött négy órán kivül van nekünk egyéb dolgunk is. At kell olvasni az ujságokat is, meg ha az ember beszélni akar, ahhoz készülni is kell és így sokszor vannak képviselők abban a helyzetben, hogy a mikor a mi derék munkásaink a napi fáradalmak után már pihennek, a képviselő még mindig dolgozik, hogy kötelességét a négy órában teljesíthesse. *(Helyeslés balfelől.)* Az én igen tisztelt képviselőtársam, gróf Tisza István úr fiatal ember lévén, megfeledkezett arról, hogy a háznak vannak ilyen magamfajta idősebb tagjai is. Én szivesen elismerem, hogy idősebb emberekben nincsen meg már az a munkaképesség, a mi a fiatalabban megvan, de azért, mert a fiatalabbak talán kevesebb fáradsággal is eleget birnak tenni képviselői kötelességünknek, azt hiszem, méltánytalanság az idősebbeknek, a gyengébb egészségűeknek odavágni, hogy nem akartok dolgozni. Mi nem félünk a rendes munkától, de a rendkivüli, az erőt felülhaladó, idegfeszítő munkától épen a mai napokban, meleg időben, igenis félünk, mert egészségünk megadhatja ennek az árát; de azért, hogy ha önök jónak látják bennünket az egészség koczkáztatásával járó kötelességteljesítésbe belekényszeríteni, akkor nem fogunk félni, nem fogunk megijedni, hanem minden körülmények között teljesíteni fogjuk kötelességünket. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az utóbbi hetekben nem egyszer felhangzott a t. túloldalról, különösen a miniszteri székekből az ellenzékkel szemben, legutóbb — gondolom — Hock János t. képviselőtársamnak interpellácziójával kapcsolatosan — különösen az a vád, hogy az ellenzék tapintatlan; midőn ebben az időben, midőn a nép úgyis sztrájkol, nem akar dolgozni, most azután ilyenféle interpellácziókkal, illetve az azokat kisérő oly indokolásokkal állnak elő, a melyek alkalmasak a népnek szarvat adni, hogy ne dolgozzék. Hát gróf Tisza István úr mi egyebet csinál akkor, a midőn összehasonlítja a képviselők munkáját a mezei munkásokéval, és pedig a képviselők munkájának szörnyű kicsinylésével és hátrányaival? Majdnem úgy tünteti fel a dolgot, mintha itt tulajdonképen semmi munka sem történnék és mintha a képviselőháznak a tárgyalásai, a törvényhozás valami jelentéktelen, fáradság nélküli munka lenne, a melyről nem is érdemes szólani, a kézzel dolgozó munkások dolgaival való összehasonlítás tekintetében. Igen jó lesz, ha az illető miniszter urak, a kik az ellenzék részéről a munkáskérdésben felszólalt képviselőket megleczkéztették, t. képviselőtársamnak szintén leczkét adnak és figyelmeztetik, hogy nem jó a tűzzel játszani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Rakovszky István: Ráfér és meg is kapja! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Mócsy Antal: Az én t. képviselőtársam tehát a tanácskozás idejét kivánja meghosszabbítani, hogy módunkban legyen még többet dolgozni. Nem mondok újat, ha azt mondom, hogy ennek a később bekövetkezendő mindenesetre még hosszabb tanácskozásoknak tulajdonképen az a czélja, hogy az ellenzék ki legyen fárasztva, hogy az ellenzék fizikai tehetetlenség következtében adja meg magát kegyelemre a többség akaratának. Bátor vagyok arra figyelmez-

Digitized by Google

tetni, hogy még a gonosztevőkkel szemben is ma már a keresztény humánus felfogás a kínzást megszüntette. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem szabad még a tetten ért gonosztevőt sem kínozni a csendőrnek és senkinek sem. Hát honnan veszi t. képviselőtársam, gróf Tisza István és azok, a kik vele együtt gondolkoznak, azt a jogot, hogy bennünket, kik mégis talán nem vagyunk gonosztevők, ha mindjárt ellentétes nézeteket vallunk is, mint a t. túloldal, valósággal meg akarnak kínozni? Nos hát, mi mindent el fogunk követni, hogy ez a kínzás be ne jöjjön; de ha hazafias kötelességünket a szabadság és anyagi érdekeink megvédelmezése érdekében másként nem teljesíthetjük, mint úgy, hogy megkínozzuk magunkat, arra is hajlandók leszünk, szeretjük annyira hazánkat. *(Helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Rátérek most a klotűrnek a kérdésére, a mely úgyis bekövetkezik. Bekövetkezik pedig azért, mert, a mint a t. többség lapjaiból, konferenciáiból kiszivárgott, feltétlenül szükséges a kiegyezést biztosítani és a t. többség és a kormány a kiegyezést csakis a klotür segítségével véli biztosíthatónak. Mert hát úgy fogja fel a dolgot, hogy ez a veszedelmes ellenzék nem tekinti a magasabb érdekeket, lám olyan csekélységnél, — már tudniillik a t. túloldal álláspontjából csekélységnél, — mint a sajtószabadság kérdésénél, a czukorprémium kérdésénél hetekig tartó általános vitát folytat; mi lesz akkor, ha a ház asztalára fognak tétetni a kiegyezéssel kapcsolatos rengeteg sok javaslatok? Hát, t. ház, ezzel a tárgygyal kivánok csak röviden és a tényeknek, a tapasztalatoknak megfelelőleg foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Harmincz esztendeje annak már épen, hogy Ausztriával már bizonyos dolgokra nézve közösségben élünk, a mely közösségből folyólag időnként, tíz esztendőnként, ki kell egyezkednünk. A lefolyt harmincz esztendő miről tanúskodik? Csinált valamikor az ellenzék obstrukcziót, és lehetetlenné tette-e akkor a kiegyezést? Én úgy tudom, hogy nem. Hát hogyan van az, hogy az igen tisztelt kormány épen most tételezi fel ezt az ellenzékről? Hisz az ellenzéknek az az árnyalata, a mely ezen kiegyezést elvből mindig ellenezte, körülbelül felényire olvadva ül most itt, és a korábbi esztendőknek tárgyalási modorához képest, ennek a függetlenségi pártnak az utóbbi esztendőkben való tárgyalási modora jóformán megváltozott. Hiszen tegnap Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, a függetlenségi párt vezére, joggal jelentette ki, hogy a mióta ő a házában van és ama pártnak az elnöke és vezetője, ő minden erejével azon volt, — szó szerint nem tudom idézni a nyilatkozatát, de a veleje az, hogy a tárgyalásokban a politikai ildom és mérséklet meg legyen tartva.

Tehát a mi a modort illeti, a meggyengült, felényire olvadt függetlenségi párttól nincs mit tartani a későbbi időkhöz képest. Az ellenzék többi frakcziójától pedig, melyek szintén az 1867-iki kiegyezési alapon állanak, mint áll a néppárt is, csak nem kell a kiegyezést félteni, feltéve, hogy a kormánynak az a szándéka, hogy az a kiegyezés valóban az 1867-iki kiegyezés igaz szellemének megfelelőleg vitessék keresztül, tekintetbe véve hazánknak teherviselési képességét. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hisz, hogyha a t. kormány ily kiegyezést kíván Ausztriával kötni, akkor a közjog tekintetében 67-es alapon álló ellenzékieknek nemcsak ellenállásával nem fog találkozni, hanem egyenes támogatásával. A függetlenségiek elvi szempontból természetesen fognak az ellen küzdeni, ki fogják álláspontjukat fejteni, és iparkodni fognak bennünket meggyőzni arról, hogy nekik van igazuk. *(Helyeslés a baloldalon.)* De valamint a múltban ezzel megelégedtek, nem vitték obstrukczióig a dolgot, most sem fog ez bekövetkezni, hacsak a túloldal a sajtószabadságnak korlátozásával, meg más egyéb eszközökkel bele nem kényszeríti az obstrukczióba. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A dolog tehát így áll: Vagy olyan kiegyezést akar a t. kormány keresztülvinni, mely megfelel a 67-es kiegyezés szellemének, melynek keretében Magyarország jogos érdekei szem előtt tartatnak s teherviselési képességünk arányában fog mireánk terheket róni, vagy pedig nem ilyet akar. Ha az előbbit akarja, semmi oka nincs attól tartani, hogy a kiegyezés obstruáltatni fog; nem szükséges tehát a klotűrt behozni, de mivel be akarják hozni, félek, hogy a t. miniszterelnök úr, talán a helyzet kellő nem ismeretében, talán hirtelen fellobbanásában, mint a minőben azt az igéretet tette, hogy deczember hó 31-ig is itt fog bennünket tartani, hogy ha nem engedünk, olyan igéretet talált tenni, mely igéretét csak úgy lesz képes beváltani, hogyha a klotűrt behozza. Régen hirlik, hogy a t. miniszterelnök úr valóban ilyenfélére kötelezte magát. Hogy mire kötelezte magát, azt sajnos, még mindig nem tudjuk, csak az előintézkedésekből sejtjük, hogy olyasmire kötelezte magát, a mit csak klotűrrel vihet keresztül, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* ezért kell tehát a klotűrt behozni. Ha ily javaslattal fog előállani a t. miniszterelnök úr, legyen meggyőződve, hogy még a 67-es alapon álló ellenzéket is magával szemben fogja találni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mi hívei vagyunk a 67-es alapnak, de lojális, őszinte hívei, kik egy igazi, mindkét fél jogos érdekét egyaránt szem előtt

Digitized by Google

tartó, kiegyezést kivánunk. Úgy látszik, a t. miniszterelnök úr nem ilyent kíván, ezért akarja a klotűrt behozni; de én azt hiszem, hogy ez nem fog neki sikerülni; mert abban, a klotűr behozásának megakadályozásában, az ellenzék mint egy ember fog egyetérteni és ellentállani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mint a klotűr előszelét, a ház tanácskozásainak egy órával leendő meghosszabbítása czéljából beadott miniszterelnöki indítványt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Komjáthy Béla!

Nyegre László jegyző: Groisz Gusztáv!

Komjáthy Béla: T. ház!

Elnök: Kérem, ezen az oldalon is van szónok. *(A jobboldalra mutat. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Groisz Gusztáv: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szükségen kivűl nem természetem felszólalni; ma felszólalni erkölcsi kötelességem. *(Zaj.)* Erkölcsi kötelességem azért, mert már hetek óta hangzanak el e teremben oly szavak, melyek helytelen értelmezését foglalják magában egy felfogásnak, mely a párt némely férfiai részéről az igazságügyi bizottságban kifejezésre jutott. A t. túloldal majdnem minden szónoka a saját felfogása erősségeül azon megtiszteltetésben részesít bennünket, hogy pártunk nagy jogászainak czímével illet. De e megtiszteltetést alighanem csak annak köszönhetjük, mert úgy vélik, hogy azt az álláspontot, melyet mi a bizottságban elfoglaltunk, a saját hasznukra értékesíthetik. *(Úgy van! jobbról.)*

T. ház! Hetek óta azt állítják, tegnap is, ma is mondták, hogy az igazságügyi bizottság szabadelvű párti tagjai közül hatan ugyanazt a nézetet támogatták, a melyet a túloldal. Ez egyszerűen nem áll. *(Zaj a szélső baloldalon.)* A tényállás az, hogy mi, az egyetlen Emmer Kornél kivételével *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* feltétlenül azon az álláspontón voltunk és vagyunk, a melyet az igazságügyi kormány is elfoglal a beterjesztett törvényjavaslat alapelve gyanánt, hogy tudniillik a magánbecsület kérdése az esküdtbíráskodás alól elvonassék. E kérdés tekintetében köztünk és a kormány felfogása között egy jóta eltérés nincs. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Az eltérés, mely köztünk volt, csak azon terjedelemre vonatkozik, melyben az elv alkalmaztassék, de magára az alapelvre nézve az egyetértés kétségtelenül megvolt. Midőn tehát itt mégis az állíttatik, hogy mi ugyanazt az elvet valljuk, melyet a t. túloldal tagjai vallottak a bizottságban, ez állítás a tény valódi állásával meg nem egyezik. Annyival inkább kell ezt hangsúlyoznom, mert nemcsak e házban, hanem a lapokban is minduntalan e felfogást olvassuk, a minek czélja kétségkivül az, hogy a vidéken is az a felfogás terjesztessék, hogy a szabadelvű párt kiváló szakférfiai a kormány nézetével ellentétben állanak. Az ujságczikkekben előforduló ez állítás, mint kifejteni szerencsém volt, a mi álláspontunknak meg nem felel. *(Felkiáltások balfelől: Most már!)* Nem most már, t. képviselőtársaim, hanem mindig; e felfogás jutott érvényre a bizottságban is. Egy pillanat sem volt, hol mi azt a felfogást kifogásoltuk volna, mely szerint a magánbecsület kérdése a rendes bíróságokhoz utaltassék. Ezt azonban csak felszólalásom indokául voltam bátor elmondani, azért különösen, mert hiszen Mócsy t. képviselő úr épen most aposztrofált mindig, hogy miért nem szólalunk fel e kérdésben. Íme tehát előadtam a valódi tényállást . . .

Kubik Béla: A kifordított köpenyeg históriája!

Groisz Gusztáv: . . . A köpenyegre is rátérek.

A tulajdonképeni tárgya a mai vitának az a javaslat, a mely a kormányelnök úr által beterjesztetett, a mely czélozza az üléseknek egy órával való meghosszabbítását. Megvallom, hogy magam azon felfogásban voltam, hogy az egyórai meghosszabbítás eredményre nem vezet és hogy első kisérletnek is legalább kétórai meghosszabbítás kellett volna. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség és zaj balfelől.)*

Elnök: Kérek csendet, Lukáts Gyula képviselő úr!

Groisz Gusztáv: A mosolygás, t. képviselő urak, engem zavarba nem hoz.

Megmondom az indokát is annak, hogy miért voltam és vagyok ma még mindig ebben a felfogásban. Mert meggyőződésem az, hogy egyáltalában nem a 16. §-ról . . . *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kubik képviselő urat rendreutasítom!

Groisz Gusztáv: . . . nem a czukorprémiumról van ma szó. Önök, t. túloldalú képviselőtársaim, egy más czélt tűztek ki magunknak, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* egyenesen a mi pártunk léte és kormányunk fennállása az az Eris-alma, a mely körül a vita folyik. Legyünk őszinték. *(Élénk derültség balfelől. Halljuk! jobbfelől.)*

Az ellenzéknek nem az a feladata, hogy mindent, a mi a kormánytól jön, a mi az uralkodó pártnak felfogását képezi, csak azért, mert innen jő, megtagadjon, hanem meggyőződésem szerint feladata az, *(Egy hang balfelől: Hogy köpönyeget fordítva egyszer csak ott teremjen!)* — arra is rátérek, — hogy a kormány előterjesztéseit latolja, bírálja, s ha nem ellenkezik saját elvé-

Digitized by Google

vel a beterjesztett javaslat, azt segítse érvényre juttatni.

Lukáts Gyula: Hány javaslatot nem segítettünk?

Elnök *(csenget):* Lukáts Gyula képviselő urat figyelmeztetem, hogy a rendet zavarja. Ha megmarad e mellett, kénytelen leszek a rendszabályokhoz nyúlni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Groisz Gusztáv: Rég ideje tapasztaljuk, t. ház, különösen azt a szenzibilitást, a mely a t. túloldal részéről nyilvánúl a kormányelnökkel szemben. Minden, a mi az ő részéről jön, már eo ipso a leghevesebb támadásban részesül. És miért? Nem azért, mert talán az, a mi az ő javaslataiban foglaltatik, a t. túloldal politikai elveivel ellentétben állana, hanem azért mert, részéről jön az előterjesztés, nehézségeket támasztanak és kormányzását lehetetleníteni akarják.

Minket vádol a t. túloldal a helyzetért, mely beállott. Azt mondják, hogy mi idéztük elő annak a szükségességét, hogy bekövetkezett, t. ház, az az áldatlan állapot, melynél fogva hetek, hónapok telnek el minden eredményes munka nélkül.

Ez a vád, t. ház, a kormányt és pártját komolyan csakugyan nem illeti. *(Derültség. Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezt határozottan merem mondani, mert a kormány és pártja nem tett egyebet, mint előterjesztette javaslatait. *(Derültség. Úgy van! balfelől.)* És mit tettek önök? *(Egy hang a szélső baloldalon: Tárgyaltunk!)* Igen, t. képviselőtársaim, hetek hónapok óta tárgyaltak. *(Derültség. Úgy van! a baloldalon.)* De ha az azon tárgyalás folyamán előfordult beszédeket nyugodtan egybehasonlítanók, vajjon hetek óta találnánk-e újabb eszmét abban a vitában? *(Derültség. Igaz! Úgy van! balfelől.)* Vajjon nem-e csak ugyanazon régi eszméknek meglehetős híg lére való felhigítása tálaltatik itt elénk? Nekem legalább ez a felfogásom és az összehasonlítás bizonyosan nekem adna igazat. *(Derültség. Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A kormány és annak pártja semmi erőszakosságot nem követett el. *(Derültség. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hisz ellenkezőleg, önök azt hányták szemünkre, hogy hallgatunk. *(Derültség. Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Hát ez különös konzequenczia. Azt mondják, hogy mi erőszakoskodunk, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* de hallgatunk. Tehát miben áll az erőszak? Abban, hogy hallgatjuk az önök beszédjeit. *(Derültség. Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Csakhogy ez az erőszak az önök részéről jön; *(Derültség! Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mert önök erőszakolják azt, hogy mi heteken át tétlenségre vagyunk utalva. Hogy nem beszélünk, az csak a dolog természetéből következik, *(Úgy van! Derültség jobbfelől.)* mert beszélni csak ott szükséges, a hol az előző szónok oly érveket hoz fel, melyek kihívják a másik pártnak ellenérvelését, *(Úgy van! jobbfelől.)* s ha én abban a beszédben nem találok semmit arra, hogy észrevételeket tegyek, ha én arról győződöm meg, hogy az azon beszédekben foglaltak önmagukat czáfolják, akkor nem járulok hozzá ahhoz, hogy több idő pazaroltassék, mint a mennyi pazaroltatik. *(Zaj balfelől. Élénk helyeslés jobbfelől.)*

De, t. ház, az hozatott fel, hogy rákényszeríttetett az igen tisztelt túloldal a követett eljárásra azáltal, hogy mi forszirozzuk a 16. §-t; ebben pedig a sajtószabadságnak imminens sérelme foglaltatván, mindenáron meg kell ezen czikk érvényre emelését gátolni.

Hát én ugyan nem vagyok abban a nézetben, hogy a sajtószabadság a legtávolabbról is veszélyeztetve lenne e czikkely által, nem vagyok pedig azért ebben a felfogásban, mert a sajtószabadságnak veszélyeztetését abban, hogy bizonyos cselekmények, melyek eredetileg amúgy sem tartoztak az esküdtszékre, mert a becsületsértések 48-ban egyáltalában nem is képezték a bűnvádi eljárásnak tárgyát, *(Közbekiáltások balfelől: Hát hová tartoztak?)* hogy ilyen cselekményeket a viszonyok és körülmények figyelembevételével, különösen a sajtóviszonyok fejlődésének tekintetbevételével ma más fórumhoz akarunk utalni, mint utaltattak azok az esküdtszéki intézmény behozatala alkalmával, ebben magának a sajtószabadságnak megtámadását vagy sérelmét egyáltalában nem látom, *(Úgy van! jobbfelől)* és teljesen jogosulatlannak tartom azt a nézetet, a mely azt mondja, hogy az 1848-iki sajtótörvény egy noli me tangere.

Hisz, t. képviselőház, maga a sajtótörvény, az 1848 : XVIII. törvényczikknek első czikkelye kimondja azt, hogy ez nem egy állandó törvény; azt mondja: »ideiglenesen rendeltetik«, tehát magában ezen törvényben már benne foglaltatik nemcsak a lehetősége, hanem a kilátásba helyezése annak, hogy fog egy végleges rendelkezés bekövetkezni; *(Helyeslés jobbfelől.)* következőleg abban, hogy a kormány belé akar menni az ideiglenes rendelkezések átváltoztatásába, bele akar menni abba, hogy a kompetenczját, a hatáskört az eddigi eljárástól eltérőleg szabályozza, ebben én magának a sajtószabadságnak a megtámadását vagy sérelmét legtávolabbról sem látom, *(Helyeslés jobbfelől.)* annyival kevésbbé, mert méltóztassanak meggyőződve lenni arról, hogy bárhol fordúljanak is meg a vidéken, mindenütt teljes mértékben osztatik a kormánynak felfogása a tekintetben, *(Nagy zaj és derültség balfelől.)* hogy a sajtó útján elkövetett magánbecsületsértések a rendes bírósághoz utasíttassanak. *(Úgy van! jobbfelől.)* És ki kell hogy jelentsem azt, hogy midőn én az igazságügyi bizottságban az előbb vázolt fel-

Digitized by Google

fogást képviseltem, és ezen felfogás a sajtónak téves reprodukciója folytán, mint már említeni szerencsém volt, a vidéken is tévesen értelmeztetett, hazatérvén, választóim között lépten-nyomon szemrehányással találkoztam, hogy mért ellenzem a sajtó útján elkövetett becsületsértéseknek rendes bírósághoz utalását. Az felfujt dolog az én nézetem szerint, hogy a közvélemény fel volna háborodva. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Ellenkezőleg fel van háborodva a fővárosi sajtónak egyrésze, de maga a közvélemény a sajtó útján elkövetett magánbecsületsértésnek rendes bírósághoz való utalását igenis határozottan kivánja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Következőleg, t. ház, még csak indoka sincs meg annak, hogy önök, igen tisztelt túloldali képviselőtársaim, a kormány által beterjesztett javaslatokkal szemben az obstrukció terére lépjenek. Pedig én nyiltan kimondom, hogy nemcsak tüneteit látom az obstrukciónak, hanem látom már nagyon régen magát az obstrukciót. *(Zaj a baloldalon.)*

Miben áll az obstrukció? Minden indok nélkül való húzásában a tárgyalásoknak, a nélkül, hogy tárgyilag magának a tárgyalásnak czélja megkivánná a tárgyalások folytatását. Már pedig azt csak méltóztatnak talán megengedni, hogy hetek óta, midőn a czukorprémiumról bizony sok oly felszólalást hallottunk, a mely felszólalás nem épen szolgáltatta tanubizonyságát a szakszerűségnek, *(Úgy van! a jobboldalon)* dokumentálását nyertük annak, hogy a felszólalás nem azért történt. hogy felvilágosíttassunk mi, vagy felvilágosíttassanak azok, *(Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* a kik a kérdésben homályban vannak, hanem egyszerűen az volt a feladat, hogy az ülések kihúzassanak, hisz akárhányan ballottuk, hogy: »Még egy órát beszéljünk, húzd ki ezt az ülést«. Tehát a czél csak az volt, hogy minél hosszasabban beszéljenek. Ily körülmények között valóban csak obstrukcióról lehet szó. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És ezt az obstrukciót nem mi idéztük elő, *(Zajos ellenmondások a bal- éz szélső baloldalon.)* ezért az obstrukcióért nem mi vagyunk felelősek. *(Igaz! (Úgy van! jobbfelől.)*

Az hozatott fel tegnap, különösen gróf Apponyi Albert t. képviselő úr részéről...

Pichler Győző: Volt vezére! *(Felkiáltások a baloldalon: Köpönyegforgató!)*

Groisz Gusztáv: Rátérek, kérem, a köpenyeg utoljára jön. *(Derültség jobbfelől. Zaj balfelől. Elnök csenget.)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselő úr a tegnapi ülés alkalmával annak indokául, hogy az obstrukció nem jogosulatlan, felhozta azt, hogy nem csupán a többség szavazatai elegendők a döntésre, hanem közbejátszanak az ilyen kérdéseknel még más momentumok is, és azt mondta többek közt, hogy *(olvassa)*: »A parlamentárizmus nem gépezet, mely automaticze működik bizonyos fizikai törvények szerint, hanem különböző nézetű, különböző vérmérsékletű, különböző érzelmű emberek együttműködésén alapúl, a kiket ismét nem lehet elkülöníteni, hogy ez a többség és kisebbség, mely aláveti magát a többségnek, hanem a többség és kisebbség között is kell bizonyos szellemi kölcsönhatásnak lennie, a melynek törvényeit nem lehet kodifikálni.«

Meszlény Lajos: Klotűrt, klotűrt hamar! *(Élénk derültség a baloldalon. Elnök ismételten csenget.)*

Groisz Gusztáv *(folytatólag olvassa)*: ... »Azonban, ha ezen nem kodifikálható törvényeket a parlamentarizmus életéből kiküszöböljük, akkor a parlamentarizmus annyira beteg, hogy mármár csak a formaságoknak egy üres rendszereként szerepel«.

Én megengedem, t. ház, hogy vannak a parlamentnek nem kodifikált törvényei is, de az ilyeneket csak az oly ellenzékkel alkalmazom, a mely ellenzék valódi ellenzék, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* de nem akar zsarnoki hatalmat gyakorolni a többséggel szemben. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Rigó Ferencz: Ön mutatta meg, milyen az ellenzék! *(Zaj. Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Rigó Ferencz képviselő urat rendreutasítom! *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Groisz Gusztáv: Megmondatott a tegnap elhangzott nagy szónoklatban, hogy megvan a kisebbségnek az a jogosúltsága, hogy esetleg megakadályozza a többség akaratának érvényre jutását. Hát, t. ház, az gusztus dolga! *(Derültség a baloldalon.)* De hogy a parlamentben ilyen tan nyilvánosan birdettessék, azt valójában nagy veszedelemnek tartom az országra nézve. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Nem egyéb ez, mint alapja az anarchiának. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha nem a többség dönt a törvényhozás termében, hanem jogot ismerünk el a kisebbség részére a tekintetben, hogy lehetetlenné tegye a többség működését, akkor a forradalom útjára lépünk. *(Nagy zaj és derültség a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget)*

Nevetni lehet, t. uraim, de ha komolyan meggondolják azon következményeket, a melyek ilyen helyről, ilyen férfiú ajkairól elhangzottak, akkor az a mosoly az arczukról bizonyára eltűnik és legalább a bensőben bizonyos komolyság szállja meg t. képviselőtársaimat, és beismerik talán, hogy legalább is veszélyes e helyről ilyen

Digitized by Google

tanoknak a hirdetése. *(Mozgás és nyugtalanság a baloldalon.)*

Ezzel kapcsolatban nem tehetem, hogy Mócsy Antal t. képviselőtársam ma elmondott beszédének csak egyik passzusára ne reflektáljak. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Azt mondta, hogy oly esetben, midőn az igazság az ellenzék részén van, akkor ne a többség felfogása érvényesüljön, hanem az igazság. *(Folytonos zaj balfelől.)* Hát az a kérdés, hogy hol van az igazság? Önök, t. képviselőtársaim, megszokták azt, hogy örökre azt állítsák, hogy minden igazság az önök oldalán van, és mihelyt mi valamit akarunk, az már nem igazság, mihelyt önök valamit akarnak, legyen az bármi is, az szent igaz. Ha tehát így értelmezi Mócsy Antal t. képviselőtársam a dolgot, akkor nekünk, a többségnek, abdikálni kellene, mert az igazság mindig az önök oldalán lesz. Csakhogy valaki kell, hogy döntsön a felett, hogy hol van az igazság. Már pedig bármiképen ítéljék is meg a többséget, mégis csak a többség az, a mely dönt.

És e tekintetben nem fogadhatom el gróf Apponyi Albert képviselő úrnak tegnap tett azon kijelentését sem helyesnek, mely szerint van a parlamenti többség meggyőződése felett a nemzetnek is meggyőződése. Hát én, t. ház, a nemzet meggyőződését a többség meggyőződésétől elválasztani nem tudom. Mert bármit beszéljenek önök uraim, addig, míg a többség megvan, mégis csak ez a többség képviseli a nemzetet és nem önök, következőleg, ha ez a többség valamely felfogást, valamely nézetet helyesnek vél, addig, míg ez a többség létezik, addig a nemzetnek is ez a felfogása. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és nyugtalanság balfelől.)*

Elnök: Forster Ottó képviselő urat rendreutasítom!

Förster Ottó: Nem Forster, hanem Förster!

Elnök: És másodszori rendreutasítás esetén a ház elé fogom az ügyet hozni.

Groisz Gusztáv: Igyekezzenek önök uraim, a nemzetnek bizalmát megnyerni, igyekezzenek arra, hogy önök legyenek a többség, és legyenek meggyőződve, hogy mi meg fogunk hajolni önök előtt, a többség előtt, a nemzet képviselete előtt. *(Folytonos zaj balfelől. Elnök csenget.)*

És most engedjék meg, hogy még csak a köpönyegre térjek át. *(Élénk derültség. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Megvallom, rég vártam ezt a kedvező alkalmat, de sokkal csekélyebb jelentőségűnek tartom csekély személyemet, *(Felkiáltások balfelől: Igaz! Igaz!)* semhogy arrogálhattam volna magamnak ezt, hogy ily fogadtatásban fogok részesülni. Hát igaz, a köpönyeg megfordult. *(Élénk derültség a baloldalon.)* Én meg vagyok győződve, ha a véletlen úgy hozta volna magával, hogy én ezelőtt a szabadelvű pártnak lettem volna tagja s ma ott ülnék önök között, önök engem hozsannával fogadtak volna. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zajos ellenmondás balfelől.)* Azt kérdem, t. ház, hát csak ellenzéki szellemben lehet jobb meggyőződésre jutni, ellenben szabadelvű párti szellemben nem? Általában egészen elhibázott és terrorisztikus felfogásnak tartom azt, *(Helyeslés jobbfelől.)* hogy az ember nézetét, meggyőződését, felfogását politikai kérdésekben épen ne módosíthassa. Hisz az ember nem egy megcsontosodott őslény, a mely nem gondolkozik *(Derültség a szélső baloldalon.)* és a hogy a világra jön, úgy kell annak maradni, hanem az ember gondolkozik, szemlél és azon tapasztalatok alapján, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a melyeket megszerez, kénytelen gyakran előző keserűségek árán a nézetén változtatni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Hivebb additusa gróf Apponyi Albertnek, mint én 15 éven át, nem volt. Ezt merem állítani. *(Élénk felkiáltások a baloldalról: No! No! Derültség.)* Keresem a szót, hogy illendően fejezzem ki magamat. Fájt, mert fáj mindenkinek, midőn egy megszokott, kedvencz ideával kell szakítani. Lépésről-lépésre megnyilatkozott elmémben az a kérdés: Helyes úton járok-e? Az utóbbi idők, fájdalom, lépten-nyomon arról győztek meg, hogy . . .

Wittmann János: Ott jobb! *(Nagy derültség és taps a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Groisz Gusztáv: . . . Arról győztek meg, hogy az az irány, melyet gróf Apponyi Albert képvisel, az alkotás terén nem mozdítja elő a 67-es kiegyezést: arról győztek meg, hogy valahányszor elérkezett az a pillanat, midőn lehetett volna nagy tehetségét a 67-es kiegyezésnek kétségbevonhatatlan előnyére odakölcsönözni a nemzet javára, meghátrált, meghökkent és nem hogy támogatta volna az eszmét, hanem azt ellenezte. *(Zaj és fölkiáltások a baloldalon: Mikor?)* Mikor bekövetkezett az egyházpolitikai magatartás, akkor én már magammal tisztában voltam, hogy itt elérkeztem a válútra, a hol már egy más pártirányt kell választanom jövő működésemre.

És a köpeny nem is olyan nagy fordulatot csinált, mert gróf Apponyi Albert is a 67-es kiegyezésnek híve. Miben különböztünk? A katonai akadémiában. No, bebizonyította báró Bánffy Dezső, hogy ezen követelmény is beteljesült. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* Ma a nemzeti pártnak más létjogosultsága nincsen, mint tisztán annak kijelentése, hogy nem biznak a jelenlegi kormány és többség eljárásában azon irányban, hogy a 67-es kiegyezést nemzeti alapon fogják fejleszteni. Ez az egész. Tehát tisztán egy bizalmi kérdés.

Digitized by Google

De magát a politikai elvet, a melyet a szabadelvű párt magáévá tett, ugyanazt a politikai elvet vallja a nemzeti párt is. Tehát tulajdonképen még oda zsugorodik az egész dolog, hogy nem is köpenyegforgatás.

De, t. ház, az mondatott, hogy »jobb itt«. Én nem tudom minő joggal lehet ezt egyáltalában mondani valakire, de azt már csakugyan büszkén elmondhatom, *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* hogy midőn én pártállásomat megváltoztattam, bizony talán jóval kevesebb érdek vezérelt, mint akárhány más embert. *(Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Méltóztassanak megnézni ősz szakállamat, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* méltóztassék tekintettel lenni arra, hogy lejártam már életem javát. Soha, soha kormánykegyért nem esdekeltem; tanári pályámnak egész ideje alatt a miniszteriumban egyetlenegyszer jártam, soha semminemű kérésem nem volt és ha az úristen életet ad nekem, nem is lesz. *(Élénk tetszés és éljenzés a jobboldalon.)*

Higyjék meg, uraim, könnyű gyanusítani. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* De az a vigasztaló, hogy a hol ismerik az embert, ott ez a gyanusítás eltűnik. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Méltóztassanak engem gyanusítani választókerületemben, ki fogják önöket kaczagni, ha azt mondják, Groisz Gusztáv érdekből lett kormánypárti. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Nem akarom türelmüket tovább fárasztani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert látom azt, hogy a czél egyenesen a tárgyalásoknak lehetetlenné tétele; mert tudom azt, hogy a kormánynak és az annak háta mögött álló többségnek, mely a nemzetet képviseli, erkölcsi és elengedhetetlen kötelessége, hogy mindenkivel szemben, még az ellenzékkel szemben is megküzdjön, hogy lehetővé tegye az akadálytalan működést; mert látom azt, hogy egy mód, hogy haladjunk a tárgyalásokban, még pedig egy nagyon enyhe mód az, a melyet a miniszterelnök ajánlatba hozott: ezért én részemről a miniszterelnök javaslatát elfogadásra ajánlom. *(Hosszantartó, élénk éljenzés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Lakatos Miklós jegyző: Komjáthy Béla!

Komjáthy Béla: T. ház! Az előttem szólott Groisz Gusztáv képviselő úr beszédét azzal fejezte be, hogy ha közülünk bárki vállalkoznék arra, hogy vele szemben azt állítaná, mintha ő elveit érdekből változtatta volna, akkor azt mindenesetre kinevetnék.

Megnyugtathatom a képviselő urat, hogy az a párt, melyhez tartozom, a gyanúsítás terére lépni soha nem szokott és soha nem igyekszik valakinek becsülete és megbizhatósága iránt kételyeket támasztani, hacsak az illető maga erre okot nem szolgáltatott, s így a kétséget elő nem idézi.

Meg vagyok győződve, hogy politikai szinváltozásában anyagi érdek nem vezette. De a nélkül, hogy egyéni tisztességét érinteném, határozottan kijelentem, hogy meggyőződésem szerint egy érdek mégis közbejátszott, és ez az, hogy képviselővé megválasztassék.

Mert próbált ám a t. képviselő úr tizenöt évig vallott politikai elvei alapján is a parlamentbe jutni, de úgy látszik, ezt elérni így kényelmesebb, biztosabb volt. Korrekt, tisztességes emberektől hallottam ezt Kolozsvárott, a hol ismerik a képviselő urat és intencziói.

Abban teljesen igaza van a t. képviselő úrnak, hogy mindenkinek jogában áll nézetét megváltoztatni. Sőt tovább megyek és azt mondom én, hogy ez esetleg kötelessége is. Minden tisztességes ember csak oly irányt követhet, mely meggyőződésének megfelel, és ha meggyőződik, hogy helytelen nyomon haladt, kötelessége azon térre lépni, a hol a jót elérni birja vagy véli.

Ámde az az indokolás, a melyet a t. képviselő úr előadott, komolynak egyáltalában nem vehető. Midőn gróf Apponyi Albertet — kit védelmezni nem akarok, mert sokkal kisebbnek tartom magamat — jónak látta megtámadni, hogy saját — mint mondá — köpönyegforgatását védelmezze; akkor egyszerre csak rámutatott arra, hogy köztük voltakép különbség nincs, és így köpönyegforgatás sincs.

Groisz Gusztáv: Itt a működés, ott a stagnálás!

Komájthy Béla: Az a védekezés, melyet a t. képviselő úr elmondott, — bocsánat a kifejezésért, — előttem egy kínos vergődési jelenet volt. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Arról pedig, hogy volt vezérét, kinek tizenöt évig — mint mondá — odaadó hive volt, megtámadta, csak azt a közmondást juttatja eszembe, hogy szökött szolga sohasem szokott volt uráról jót beszélni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Távol legyen tőlem, t. ház, mintha vádolni akarnám a t. képviselő urat. Ha neki a mostani politikai nézet megfelel, ám kövesse, csak az esik rosszúl, . . . *(Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Kérem gróf Károlyi István képviselő urat, ne szóljon közbe, míg a szónok beszél.

Digitized by Google

Gr. Károlyi István: Nem szóltam közbe!

Elnök: De igen, a képviselő úr fenszóval beszélt a másik képviselő úrral.

Gr. Károlyi István: Igen!

Komjáthy Béla: . . . csak az a sajnálatos, hogy ha százados történelmünkben visszatekintünk, látjuk, hogy sokan, a kik a hatalommal szemben kezdték működésüket, idővel mégis a hatalom árnyékában húzták meg magukat. De ezek sem a múltban nem voltak ideáljaink, sem a jövőben nem lesznek azok.

És ha oly könnyen nem lett volna megokolható az ily nézetváltoztatás: az a sok harcz, melyet ez a párt küzdött, nem lett volna meddő. Egyetlenegy van, a mit mégis nagy örömmel üdvözlök a képviselő úr helyzetében, és ez az, hogy már mint egyetemi tanár ezeket az eszméket a fiatalságnak nem tudja általszolgáltatni. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az előttem szólott igen tisztelt képviselő úr felszólalásának elején azon kezdte, hogy tiltakozott azon állítás ellen, a mely erről az oldalról hangzott el, hogy a kormánypártnak jeles szakférfiai, jogtudósai azon nézetben osztoznának, a melyeket mi képviselünk; szükségesnek látta ez ellen tiltakozni. Minthogy, t. ház, a 16. §. tárgyalása alkalmával én is egyike voltam azoknak, ha jól emlékszem, a ki erre a tényre rámutattam, sietek megnyugtatni a t. képviselő urat, hogy azon nagy jogászok és szakértők közt önt nem értettük. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Méltóztassék a tiltakozást azoknak átengedni, a kik — azt hiszem — elveik mellett még most is ridegen és szigorúan megmaradnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaz, hogy ha nem is tartottam olyan nagy jogásznak a t. képviselő urat, de tehetsége előtt mindenkor készségesen meghajoltam, de a mai felszólalása mégis kételybe ringatott, midőn azon megjegyzését koczkáztatta velünk szemben, mintegy érvül, hogy mit beszélünk mi a magánbecsület kompetenciájáról, a mikor eredetileg nem is volt az 1848-diki törvény szerint a magánbecsületsértésnek kompetenciája az esküdtekben megállapítva. Lehet, hogy így van, de én nem tudom és azt hiszem, hogy rajta kívül senkisem tudja, mert annyit tudunk, hogy azon percztől, a melyben Magyarországon felállíttatott a sajtóbíróság, azon percztől fogva a becsületsértés és rágalmazás vétsége mindig oda tartozott. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Groisz Gusztáv: De nem 1848-ban!

Komjáthy Béla: A t. képviselő úr felszólalásában jónak látta még nekünk az ellenzéken üllőknek is bizonyos irányban tanácsot és útmutatást adni, hogy miképen kell az ellenzéki hivatást betölteni; hogy miképen kell nekünk viselkednünk?

Groisz Gusztáv: Csak egyéni nézetemet mondtam!

Komjáthy Béla: E nézetét — engedjen meg — nem fogadhatom el; mert akkor, mikor valakinek a nézetére súlyt akarok fektetni, akkor annak a nézetnek előzményeit kell, hogy bírálat tárgyává tegyem. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha azután minden irányban vizsgálom a dolgot, azt látom, hogy a t. képviselő úr csak tizenöt esztendeig látta jónak gróf Apponyi Albertet, mint vezérét követni. A mi nézetünk pedig az, hogy mi azon elvekhez, a melyek mellett a zászlót felemeltük, egész életünkben hűek akarunk maradni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De roppant támadó kedve volt a t. képviselő úrnak; és ezt én, megvallom, természetesnek is találom, mert ő neki most meg kell mutatnia, hogy ez a változás, a min átment, nagyon őszinte és igaz, és hogy legalább tizenöt esztendeig báró Bánffy Dezső mellett is ki fog tartani, a mint gróf Apponyi Albert mellett kitartott. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ő tehát egy támadással is megtisztelt bennünket, hogy ez az ellenzék voltaképen nem is tudja, hogy kell kötelességét teljesítenie, mert ez mindent megtámad a világon, a mit a kormány előterjeszt. Egyik képviselő barátom, — ki épen itt ült mellettem — nagyon ügyes közbeszólást tett akkor, azt, hogy: »Talán idegen az úr ebben az országban«! Mert tényleg erre ügyesebb megjegyzést tenni nem lehet. Hiszen csak a közelmúltra hivom fel a t. képviselő urak figyelmét. Akkor nem tudom, ott méltóztatott-e lenni, *(a baloldalra mutat.)* vagy amott, *(a jobboldalra mutat.)* de különben mindegy, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a midőn itten nagyon is erős és vehemens támadásoknak volt a kormány kitéve, akkor, mikor ettől a párttól függött a kormányunk léte vagy nem léte . . .

Groisz Gusztáv: No! No!

Komjáthy Béla: Még egyszer, ismétlem, talán ismeretlen méltóztatik lenni ebben a házában, mert tényeket megtagadni nem lehet, midőn ennek a pártnak kezében volt a kormány, ez a párt elvi magaslaton állva, épen mert soha személyi tekintetek által magát nem vezettette és vezettetni nem fogja, egész erejével igyekezett azon javaslatokat törvényerőre emelni, a melyek az ő programmjának kiegészítő részét képezik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak megpróbálni a mostani kormánynak, a melynek pedig mi alapelveit perhorreszkáljuk, a melynek működését károsnak tartjuk, ma. oly törvényjavaslatot benyújtani, a mely a nemzet összegének, nem pedig egy osztályának, a társadalom egy rétegének előnyére szol-

Digitized by Google

gál, legyen meggyőződve a képviselő úr, ezt sem fogja ez a párt megtagadni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De hát természetesen ezt bajos is lett volna elismerni így, azért az igen tisztelt képviselő úr azt mondta, midőn a parlament jogköréről beszélt, hogy igaz, a mint gróf Apponyi Albert t. képviselő úr mondott, hogy bizonyos szempontból nem mindig a többség rideg erejével kell valamit elhatározni, hja, de hát nem ilyen ellenzékkel szemben. Én elhiszem, hogy mi kellemetlen ellenzék vagyunk, már csak azért is, hogy mi az ördögnek bántjuk azt a köpenyegforgatást. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Meg vagyok arról győződve, hogy az az ellenzék sokkal kellemesebb lenne, a mely idejönne egy kitanúlt nagy beszéddel, az elvek magaslatáról elmondana egy-két beszédet, azután, mint a ki teljesítette kötelességét, hazamenne. De bennünket nem azért küldöttek ide azok a választók, a kiknek bizalmát birjuk; az azon elvekhez való ragaszkodás mellett, a melyeket a magunkéinak vallunk, még azt a kötelességet is rótták ránk és azt mondták: Nektek a házszabályok hatalmat adnak, azt a hatalmat kötelességtek latba vetni, érvényesíteni elveitek képviseletében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon tisztességes emberek volnánk-e, — a privát életet is odaszámítom, — ha mi választóink bizalmával visszaélve a kezünkben lévő hatalmat nem használnók föl arra, hogy azon káros törekvéseket, a melyeket mi azoknak tartunk, lehetőleg megakadályozzuk? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Midőn az igen tisztelt képviselő úr gróf Apponyi Albert urat az ő elvi kijelentéseiben bírálta, — a mitől ugyan gróf Apponyi Albert úr feje nem fog megfájdúlni, *(Derültség balfelől.)* — úgy igyekezett feltűntetni volt vezérét, mintha talán az helytelen irányeszméket fejtegetett volna itt. Régóta vagyok a parlament tagja, nagyon sokan ismerik az én nézetemet és nagyon jól tudják, hogy politikai szempontból épen olyan messzire vagyok gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamtól, mint önök tőle, mert én soha senkinek a világon politikai szempontból híve nem leszek, a ki Magyarország teljes önállását és függetlenségét nem akarja, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* de már engedelmet kérek, ha az egész ország meghajlik egy oly tehetséges embernek a fejtegetése előtt, méltóztassanak elhinni, hogy Groisz Gusztáv t. képviselő úrnak ez a támadása ezt a nézetet megváltoztatni nem fogja. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hát miféle tételt állított fel? Azt mondja gróf Apponyi Albert t. képviselő úr és ebben igazsága van, hogy a többségnek nem csak a maga mechanikai erejével kell valamit elhatároznia. Ezt a tételt meg sem lehet támadni, hiszen ha csak a többséget kellene megállapítani, akkor t. képviselő úr mint a juhokat, úgy kellene számítani a képviselőket ez egyik és másik oldalon a többség megállapítása miatt és egyszerűen hazamenni. Engedelmet kérek, végeredményében nagyon helyesen fejezte ki tegnap úgy Kossuth Ferencz igen tisztelt barátom, mint gróf Apponyi Albert úr is, hogy a többségnek erősen kell ragaszkodnia és törekednie arra, hogy akarata érvényesüljön minden oly dologban, a mely neki létalapját képezi, a minek a keresztülvitelére a nemzet bizalmát megnyerte; de egyáltalában nem szabad és nincs joga a többségnek hatalmának mindent keresztülvinni, olyat is, a mi az ország nagy részében aggodalmat kelt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igaz, el kell ismernie, mert határozottan igazsága van a t. képviselő úrnak abban, hogy erre a kormánynak joga van, megteheti. Ámde itt emlékeztetem egy Deák Ferencz-féle adomára, a kinek, midőn egyszer egy községben a fahidon keresztül menve azt kérdezte, hogy szabad-e itten pipázni: a kocsis azt válaszolta: szabadni szabad, de tisztességes ember mégsem teszi. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha kötelessége is a kormánynak a maga többségének erejével valamit megalkotni, de csak akkor, midőn látja, hogy azon nagy elveket, a melyek megvalósítására alakúlt, érvényesíti; midőn látja, hogy az általa elérni vélt nyugalmat nagyobb nyugtalanság nem cseréli fel: akkor mégis csak ethikai kötelessége a többségnek a kisebbség véleménye szerint a dolgokat, ha nem is intézni, legalább elejteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Talán egy kissé többet is foglalkoztam az előttem szólott t. képviselő úrral, de talán kötelességet teljesítettem ezzel; mert én jobban szerettem volna, ha ezeket az irányeszméket és törekvéseket más adta volna elő, kinek politikai múltja nincs elhomályosodva.

A tegnapi napon, midőn báró Bánffy Dezső indítványa tárgyalásra került, gróf Tisza István úr felszólalt. Azon kezdte beszédét, hogy az nem szokatlan a magyar parlamentben, hogy a tárgyalási idő meghosszabbítására indítvány tétetett, ha másszor is volt arra eset, hogy a tanácskozás ideje négy órai tartamról öt órára kitolatott és mint nagyon helyesen megjegyezte, soha ezen indítvány nagyobb ellenellásra nem ingerelte az ellenzéket, hanem mindig simán ment keresztül.

Nem kaptam ugyan megbizatást a párttól, de merem azért a pártom nevében is azt mondani, mert ismerem minden egyes tagjának helyes gondolkodását, hogy ha itt csak arról volna szó, hogy egy sürgős törvényjavaslatnak tárgyalását siettessük; ha arról volna szó, hogy a képviselő-

Digitized by Google

ház nyári szünetét megkezdhesse, — mert minden szellemi munkás ilyenkor lehetőleg ezt a kis üdülési időt fel szokta használni: méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ezen pártnak egyetlen egy tagja sem igyekeznék akadályokat gördíteni ezen meghosszabbítás ellen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha olyan sürgősnek tartotta ezen törvényjavaslatokat az igen tisztelt kormány, a melyek most félig-félig letárgyalva vannak, mint a hogy nagyon helyesen jegyezte meg tegnap gróf Apponyi Albert t. képviselő úr, akkor munkaprogrammját már eleve akként kellett volna beosztania, hogy ezeknek letárgyalása ne ezen időszakban kerüljön a képviselőházba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én azonban úgy látom, — s ebben azt hiszem, a t. miniszterelnök úr is igazat fog adni nekem — hogy az nem áll, mintha csak azt akarná elérni, hogy akár a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat hamarébb letárgyaltassék, mert akkor — még az ő logikájáról is felteszem, — nem terjesztette volna be akkor, midőn általánosságban már elfogadtatott, mostani indítványát, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* nem hihetem el, hogy a 16. §. mielőbb törvényerőre emelését akarna, mert ez esetben akkor beszélt volna Groisz Gusztáv, mikor azt tárgyaltuk, nem pedig most. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* Tehát nézetem és meggyőződésem, valamint édes mindnyájunknak meggyőződése, hogy ennek egészen más czélja van. *(Halljuk! Halljuk!)* Rossz czél, a melyhez én segédkezet nem nyújtok soha. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ennek az a czélja, hogy a kormány hatalmát megerősítsék, hogy a kormány mindenhatóságát erősebbé tegyék, hogy a kormányt képessé tegyék arra, hogy ezen országgyűlésen mindent a maga hite, meggyőződése szerint úgyszólván vita nélkül vitessen keresztül. *(Igaz! Úgy van! bal- és szélső baloldalon.)* Ennek czélja, minden ember látja, a ki komolyan gondolkozik, nem más, mint törekvés az ellenzék megfélemlítésére, hogy kötelessége teljesítésének útjáról leteréltessék. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erre azt mondhatná valaki nekem, hogy ez csak beszéd, csak állítás. De én, fájdalom, erős bizonyítékkal szolgálhatok. Legerősebb bizonyítékai ennek a tegnap történtek, a melyek ma a lapokban is nyilvánosságra jutottak — azon közös tanácskozásról. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ha nem az lett volna czéljok, és nem oda törekednének ezen urak, hogy itt a kormány hatalmát megerősítsék: vajjon — igazán keresnem kell a szót, — azon — nem akarom mondani, hogy szemérmetlen, de csaknem olyan ajánlattal mertek volna-e fellépni az ellenzékkel szemben? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi volt az ajánlat? Azt mondták, hogy a véleményük szerint megzavart tanácskozási rendet képesek és akarják a rendes mederbe terelni, de csak egy esetben, ha a képviselőház ellenzéke garanczíát nyújt arra, hogy majd a kiegyezési tárgyalások alatt is úgy fogja magát viselni, hogy erősebb ellenállást nem fejt ki. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát önérzettel ellenzék ennek a tárgyalásába bele sem bocsátkoztatik. Ez a törekvés, ez a munkaidőre vonatkozó javaslat erős bizonyítékát képezi annak, hogy azon általunk nem ismert s a kiegyezést tárgyaló javaslatok bizonyára oly tartalmúak lesznek, hogy csakis mesterséges úton lehet azokat keresztül erőszakolni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Beszéljük meg ezt a dolgot egészen nyiltan és őszintén, a hogy mindenki a lelkében érzi, hogy vajjon nem-e politikai becstelenséget, esetleg saját kötelességének elárulását követelte a kormány az ellenzéktől azért, hogy itt a rend helyreállíttassék, mely szerinte megtámadtatott. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ha báró Bánffy Dezső indítványát valaki elfogulatlanúl mérlegeli, mint a hogy elébb megjegyeztem, ezt csak azok fogadhatják el, a kik a kormány hatalmát minden irányban elő akarják mozdítani, a kik az ellenzék akcióképességében a nemzetre nézve hátrányt látnak. *(Úgy van! balfelől.)* Vigyázzanak az urak, a múltból merítsék a példát, talán nem ott volnánk most, a hol vagyunk, talán nem kellene a lét fentartásáért a nemzetnek sok aggodalommal eltelve lennie, talán önmagunk urai volnánk, ha nem akadtak volna azelőtt is olyanok, kik térdetfejet hajtottak az uralom mindennemű törekvése előtt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Széles e világon számos példa mutatja, hogy a hatalom mindig igyekszik magát mind erősebbé tenni és hatalmát kiterjeszteni, de ha a világon utalva van ország arra, hogy ellenzéke erős legyen: úgy az Magyarország, melynek nem csak magával, hanem más állammal is harczolnia kell, hogy jogát fentarthassa. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Csak azok fogadhatják el e törekvést, kik a kormány képviseletének hitem és meggyőződésem szerint a kormány hatalmát akarják fokozni, a kik abban a hitben vannak, hogy nagy tudásánál és hazafias erényénél fogva, egyedül báró Bánffy Dezső van hivatva arra, hogy Magyarországot kormányozza. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én egész készséggel elismerem, hogy önök közül tudásával, nagy ismereteinek halmazával kimagaslik báró Bánffy Dezső; de hatalmát még sem akarjuk emelni. *(Tetszés a baloldalon.)* Az a kormány, mely elveivel, eljárásának kifogástalan voltában nem tud erőt a hatalommal egyesíteni: az ily mesterséges eszközök által csak azért törekszik a hatalom nagyobbítására, hogy

Digitized by Google

alattomos czéljait akadálytalanúl keresztülvigye. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt hiszem, hogy a háznak kivétel nélkül minden egyes tagja hajlandó lesz nekem elhinni, és elismerni, hogy mióta e parlamentnek tagja vagyok, minden irányban a parlament tekintélyének, a tárgyilagos tanácskozásnak és a békés együtt-megélhetésnek voltam a híve és barátja. Hosszú politikai pályámon keresztül, úgy a nyilvánosság előtt, mint magánkörben is minden létezhető befolyásomat, tehetségemet mindenkor arra igyekeztem felhasználni, hogy minden irányban tárgyilagosan vitassuk meg a kérdéseket; hogy a szenvedélyességet szorítsuk a háttérbe, mert az rossz tanácsadó szokott lenni. Sokszor ebben az eljárásomban talán magam ellen bűnt is követtem el; sőt volt idő, mikor gyanúsítottak, hogy engem akkor, midőn békés szellemű létemre igyekeztem a tanácskozások komolyságát fentartani, talán más melléktekintek vezetnek.

Igaz, hogy engem ezen gyanusítás nem akadályozott meg kötelességem teljesítésében, mert akár dicsérnek, akár vádolnak, én meggyőződésemtől és ízlésemtől eltérni nem fogok soha. Azt hiszem, hogy épen a félbeszakított törvényjavaslatok tárgyalása alkalmával elmondott beszédemben is tanujelét adtam annak, hogy nagyon is úgy fogom fel a kérdést, hogy lehetőleg igyekezzünk ne a személyes hatalmi kérdéseket előretolni, hanem az ország megnyugtatására elintézni e dolgokat. És daczára annak, hogy így jártam el egész életemben és ily szellemben igyekeztem barátaimra most is hatni, ha a tegnapi értekezleten az a párt, a melyhez tartozom, nem úgy határozott volna, mint a hogy határozott, Istenemre mondom, megszüntem volna a párt tagjának lenni. *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)* Épúgy egyes embertől, mint egy párttól megkövetelem, hogy önérzetére féltékeny legyen. Az a párt, az az ember, a kinek önérzete nincs, a ki magát lealáztatni képes, a ki meghajlik indokolatlan követelések előtt, az a megbizhatóságnak nagyon rossz jelét adja. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* Igenis, barátja vagyok, mint mondtam, a békének, de én csak olyanokkal kötök békét, a kik méltók a tisztesség terén is hozzám. Én csak olyanokkal békélhetek, a kik, midőn irányukban békeajánlattal tiszteletet mutatok, hasonló tisztelettel viseltetnek irányomban. De olyannal nem köthetek békét, inkább a harczot keresem, a ki meg akar alázni, mert azzal, a ki engem meg akar alázni, a tisztességes béke kötése ki van zárva. *(Élénk éljenzés és taps a szélső baloldalon.)* Higyje el nekem a t. ház, ez egy olyan felfogás, a mely engem a privát életben is vezérel, de nézetem szerint a történelem is tanusága annak, hogy az igazán nemesen gondolkozók, a kiknek a lelkük volt nemes, mindig így gondolkoztak. Ennek egyik nagyon szép példáját látjuk az ókor történelmében. Emlékezzenek vissza, hogy mikép jártak el a rómaiak. Ezek, a kik büszkék voltak a római polgárságra, határozatilag kimondták, hogy a kit elfognak fegyverrel kezében, rabszolgává legyen, s a ki letette a fegyvert, azt szabadnak hagyták, de míg annak, a kit rabszolgává tettek, megadták az utat, hogy felemekedjék a római polgárok közé, a másiknak, a ki letette a fegyvert, ezt meg nem engedték. Önöknek az volt a törekvésük, hogy bennünket megalázzanak, hogy úgy tegyenek, mint a római történelem szerint helyesen tette Augustus, a kinek, midőn Herodes a fegyvert letette, az volt első levele hozzá: eddig mint barátomat tiszteltelek, most már szolgámnak tartalak. *(Tetszés a baloldalon.)*

Tegnapi felszólalása alkalmával gróf Tisza István úr egy sajátságos kijelentést tett, midőn azt mondta, hogy önök előtt áll két út, válaszszanak: akár az egyiket választják, akár a másikat, a felelősség önökön nyugszik. Az az ember, a ki vállalkozik arra, hogy közmegbizásból eljárjon, annak lelkében meg kell lenni a felelősség iránti tudatnak, különben nem is tisztességes ember. Méltóztassék meggyőződve lenni, t. képviselő urak, hogy mi a felelősséget minden cselekedetünkért egész készséggel elvállaljuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azonban bocsánatot kérek, mikor a hazáról van szó, mikor az önök állítása szerint a megzavart nyugalomról, a tanácskozási rendről van szó, akkor az a kérdés, hogy ki a felelős, csak másod- vagy harmad- vagy tizedrangú kérdés. Vagy igaz az, hogy itt baj van, vagy nem igaz. Ha nem igaz: akkor nem kell a felelősségre hivatkozni, ha pedig csakugyan baj van, hogy féltenünk kell a parlamentarizmust, akkor nem azt kell kérdezni, hogy ki a felelős, hanem odaállni és rendet csinálni úgy, a mint kell. Hanem hogy kicsinyes kérdést csinálva rátolják az ellenzékre a felelősség vádját, de azért a bajt, a rosszat, a károsat engedjék továbbfejleszteni: ezt én komoly eljárásnak egyáltalában nem tarthatom és ilyen nézettől még a tiszteletet is megvonom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A felelősségtől, mondom, mi nem riadunk vissza, a felelősséget elvállaljuk. Azonban a felelősséget itten kérdésbe hozni kár. Arról van szó, a túloldal azt állítja, hogy az ellenzék kötelessége teljesítésében, azon a megengedett határon, a melyet ők a parlamentarizmus érdekében megvontak, túlment volna. Azt állítják, hogy az ellenzék ezáltal a tanácskozási rendet szinte megbolygatta, tehát így a helyzet tartathatatlan. Sőt ha nem is nyilvá-

Digitized by Google

nosan, itt a nyilt ülésben, de úgy magánbeszélgetés közben elejtették és rámutattak bizonyos káros következményekre, a melyek ezt az országot ennek folytatása által érni fogják.

Hát én ezúttal tartózkodni akarok attól, hogy most akár az ellenzéket védelembe vegyem, akár a kormánypárt ellen támadásokat intézzek, hogy miért idézik elő ezt az állapotot. Én csak magát a tényt akarom bírálatom tárgyává tenni. Akkor, midőn mindkét fél, mint látszik, tudatára jött annak, hogy ezen a helyzeten lehetőleg segíteni kell, akkor mi történt? Az ellenzék elment a legvégső határig, elment addig, hogy ha azon túl menne, akkor megsemmisülne az ő létjoga és többé kötelességét teljesíteni nem tudná; elment oda, csakugyan a formalitásokig, hogy csak azért, hogy a nyugalom helyreálljon, azért,hogy az ország érdekében szükséges alkotásoktól az idő el ne vonassék, hogy a képviselőház felfrissüljön arra a nagy munkára, a mely rá vár, megelégszik azzal is, hogy a 16. §. csak a bizottsághoz utasíttassék vissza és ezt a kormány megtagadta.

A visszautasítás engem. megvallom, megdöbbentett. Mert az én józan gondolkozásom, az én logikám, az én tapasztalatom engem cserben hagy, midőn keresni akarom ennek komoly és elfogadható indokát. Mert ha bármily irányban a kormány hatalmi körét ez csorbította volna, vagy ha bármily irányban ez a kormány visszavonulását jelentette volna bizonyos megkezdett iránytól, megtalálnám az indokot, hogy miért félnek tőle. De a mikor ez mind nem történt, a mikor ezen egyszerű ténynyel az sem volt kizárva, hogy ugyanezen törekvések érvényesítése végett itt mégegyszer kisérletet tegyen: akkor ezen visszautasítás kétségtelenné tette, hogy a mi kormányunknak és az őt támogató többségnek ezzel szemben egészen más czélja van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem a békét akarják önök, önök harczot akarnak; *(Úgy van! balfelől.)* és ezt a harczot a nemzetre nézve helytelennek tartják, de mert gondolják, hogy képesek a felelősséget az ellenzékre hárítani, ezt a harczot előidézni mégis készek.

Úgy látszik, t. ház, hogy a t. kormányelnök úrnak és azoknak, a kik vele egy nézetben vannak, az ellenzéknek azon állásfoglalásából, hogy maga ajánlotta egy közös tanácskozás összealkotását, hogy itt egy kompromisszum jöjjön létre, — természetesen a bölcseségnek van különböző foka, — bölcseségük bizonyosan azt súgta, hogy most az ellenzék meghátrál kötelességének teljesítésétől, hogy az ellenzék most már megijedt, az ellenzék most keresi a kibúvót, most van tehát az alkalom ennek az ellenzéknek a szarvát letörni, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* most van alkalom az ellenzéket a jövőre akcióképtelenné tenni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Így magyarázható meg csakis, hogy egy olyan ajánlatot visszautasítottak.

Ez nem is csoda, mert hát azt nézik mindig, hogy honnan jő a tanács. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor például Tisza István gróf beszélt, eszembe jutott egy jó monda, — mert ő is bizonyára azt hitte: ime most az ellenzék fogva van, maga adta kezünkbe magát, most majd elbánunk vele, — eszembe jutott, mint mondom, a monda a vén pókról. A vén pók azt a tanácsot adta a fiatal póknak: Ha pedig a te hálódba légy kerül, rögtön szívd a vérét, legalább annyi vért szívjál ki, hogy ne tudjon hálódból kimenekülni, aztán edd megkedvedre. *(Derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Úgy látszik, Tisza István gróf képviselő úr is ezt a tanácsot kapta. Én nem azért foglalkozom most gróf Tisza István képviselő úr beszédével, mintha engem az a hang és modor meglepett volna. Az lepett volna meg, ha nem ily hangon és modorban beszélt volna, *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert hiszen első fellépése alkalmával a parlamentben már azon prepotenczia kifejezése volt, a mit talán hivatalból és kötelességből megtapsolnak, de a melyet — merem mondani — itt a házban pártkülönbség nélkül senkisem honorál. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Ha valakinek tudása, ismerethalmaza előtt meghajlik az ember, ha az első, a mit észre veszünk nála, az, hogy ő maga nagy súlyával és erejével meggyőződésünket legyőzi: az a tisztelet egészen odaadó és való. *(Tetszés balfelől.)* De mikor valaki azzal a prepotenczával lép fel, hogy: ezt pedig csak én tudom; ha valaki azt mondja, mint tegnap az egész ellenzékkel szemben gróf Tisza István úr mondta, hogy: ha én olyat beszélnék, a mihez nem értek, akkor önöket követném: már engelmet kérek, nem kívánom az ilyet bírálni, de nem óhajtom, hogy az országban sok példája legyen. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Mindenesetre egy kissé zavarba jönne a képviselő úr, hogyha a vizsgálat terére lépnénk. Mert elismerem, hogy a gazda helyzetéről lehet a statisztika különféle variálásával röpiratot írni; elhiszem, hogy valaki születésénél fogva képes magát nagy vállalatoknál érvényesíteni; de engedelmet kérek, ha valaki egy egész ellenzékkel szemben, a melynek szintén vannak munkás, talán tanult tagjai, azt meri mondani, hogy azok egyáltalában mindig olyan tárgyhoz beszélnek, a melyhez nem értenek, no hát akkor elismerem azt is, hogy egyhez semmiesetre nem értünk oly mértékben, mint a milyent a t. képviselő úrnál tegnap is tapasztaltunk, tudniillik a szerénytelenséghez. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ehhez mi nem értünk, legalább úgy nem, mint a hogy a képviselő úr!

T. ház! Megvallom, énelőttem még más irányban is olyan furcsának tűnik fel, miért szólalt fel tegnap gróf Tisza István. Ne vegye rossz néven a t. képviselő úr, ha én ebben a birálatban lovagias érzületemre hivatkozom. Én azt állítom, hogy odahaza épen úgy, mint a közéletben ugyanazon szabályok szerint kell eljárnunk és a szabályokban különbséget tenni nem tudok akár, hol és akármiben járok el. Ha valakivel tanácskozni akarok, illetve elfogadom a tanácskozásra való indítványt, akkor nem szabad előre kimondanom, hogy mereven elutasítok minden eredményt, mert ez játék a szavakkal.

Azt hiszem: ha valaki egy lovagias ügyben azért megy be például a becsületbirósági tárgyalásba, hogy az illetőt — hármit halljon is ott — vagy megsemmisíti, vagy rehabilitálja, az az eljárás lehet a formáknak megfelelő, de a tisztesség követelményeinek nem lesz mindenben megfelelő *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, alkalmazzuk ezt a tételt a mostani helyzethez. Azt mondja a kormány, hogy elfogadom az ajánlatot, hogy megbeszélés tárgyává tétessék a kompromisszum és akkor feláll gróf Tisza István úr, ugyanaz, a ki elfogadta a tanácskozásban a tagságot, és itt a kiegyezésnek teljes lehetetlenségét proklamálja és kimutatja. Engedelmet kérek, t. ház, ez oly játék volt, a mely maga is azt mutatja, hogy nagyon sok furfang van ott a kormánynál és szatelleseinél, a kik minden fegyver használatára képesek csak azért, hogy a hatalmat megtartsák, illetőleg, hogy másoktól a maguk kezébe kerítsék.

De hát, minthogy felelősséggel is tartozunk az országnak, minthogy az ország közvéleménye tényleg kiváncsi arra, hogy lássa, mi történik az ország házában, kellő rövidséggel, mert nem akarom a t. ház türelmét soká igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* rá akarok tekinteni, hogy voltaképen mit csinált az ellenzék. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Beterjesztettek egy törvényjavaslatot a büntető eljárás életbeléptetéséről és ennek 16. §-ában a ház egy része sérelmét látta a sajtószabadságnak, másik része — ezt elismerem, jogosúltnak is tartom, — azt mondta, hogy ő a sajtószabadság érdekében valónak tartja. Ha esetleg van itt a t. képviselő urak közül valaki, a ki akkori felszólalásomat meghallgatta, hivatkozhatom rá, hogy itt nyilt ülésben jogosúltnak ismertem el ezt a nézetet is. Mi volt a különbség a két tábor között? Az egyik azt mondta, ez érinti programmunk integrans részét; a másik rész, önök, azt mondták, ez egy közönbös, alárendelt kérdés, a mit pártkérdéssé tenni sem lehet. Mikor önök ily nyilt bevallásban vannak, midőn önöknek — Groisz Gusztáv urat most már kiveszem, — *(Derültség balfelől.)* jeles jogászai szintén abban a nézetben voltak, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* — kötelességem volt ezt kijelenteni, nehogy Groisz Gusztáv urat felszólalásra késztessem megint, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* akkor előállnak és azt mondják: az ellenzék nem teljesíti kötelességét; de visszaél hatalmával. Az ellenzéknek mi a joga, mi a kötelessége, azt a programmja és a házszabályok határozzák meg. Lássuk, mi ennek a határa? Vajjon azért választanak meg ide valakit, hogy hallgasson? Önök, úgy látszik, így vannak megválasztva. Vagy pedig úgy, hogy egy fél órai beszédet mondjon? Bocsánatot kérek, nekünk mindnyájunknak jogunk van, de kötelességünk is aggodalmainkat előhozni akkor, midőn a kapaczitácziónak oly tág tere van előttünk, mi hittük, hogy mi a miniszterelnök urat is tudjuk kapaczitálni, mert akkor még nem tette a 16. §-t pártkérdéssé. Mi hiszszük a kapaczitáczió lehetőségét, mert önök közt is vannak nagyon sokan, kik azt az álláspontot tartják helyesnek. a melyet mi képviselünk; és akkor, midőn mi csak kötelességünket teljesítettük, azt mondják, hogy mi túlléptük a határt. Higyjék el, mi csak kötelességünket teljesítjük, őrt állunk azon nagy épület mellett, melyet 1848-ban a nemzet alkotott. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És higyjék el nekem, épúgy árt a hazának az az őrtálló, a ki ott elalszik, mint az, a ki az ellenséghez átszökik. *(Tetszés balfelől.)*

Midőn a 16. §-hoz való merev ragaszkodást tapasztaltuk, — megvallom naivitásomat, — nekem nem jött gondolatomba, hogy ez csak egy fogás, hogy a kormány keres alkalmat, hogy az ellenzéket belehajtsa bizonyos felelősségbe és az ellenzék által teremtsen alapot, melyre törekvését felépítse. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annyira nem voltam ebben a hitben, hogy az én t. barátaimmal szemben a párt kebelében ellentétes álláspontot foglaltam el. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* Magamból indúlva ki, tartottam annyira komoly férfiaknak azokat, a kik a kormány élén állanak, hogy ha van valami törekvésük, van annyi bátorságuk is azt nyiltan megmondani. Naiv ember voltam, mert tényleg ez volt a törekvésük. Ha nem ez lett volna, lehetetlen a józan ész szerint az ellenzék tegnapi ajánlatát visszautasítani. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, a kormány rosszúl számított. Elhiszem, hogy képes lesz azt a törekvést, melyet zászlajára kitűzött, megvalósítani és oly rendszabályokat megvaló-

Digitized by Google

sítani, a melyek a kormányzatot itt nyugodttá és biztossá teszik.

Én nem akarok a felelősségre hivatkozni, hanem méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy Magyarországon a gondolkozó és független elem nem csak a jelenben, hanem a jövőben is, akkor, a mikor a mostaninál nehezebb idők fognak jönni, a mikor védekezni kell majd bizonyos áramlatok ellen, melyek ma még alusznak: ez a megrendszabályozás önökre nézve is az átkot fogja kihívni. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* Az, hogy valaki egy általa sem nagy horderejűnek tartott szakasz miatt odáig menjen, hogy az ellenzéknek akcióképességét megcsorbítja, szégyenteljes állapot! *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Mindenkinek joga van e tárgyban bírálatot mondani önökről. De tán nekem van erre legtöbb jogom, mert én saját barátaimat igyekeztem ellenkező eljárásra bírni, önökkel szemben. De midőn most azt látom, hogy önök nyiltan támadják a szólásszabadságot, Istenemre mondom, én leszek az, a ki a legnagyobb indulattal fogom ezt a kormányt támadni. *(Zajos tetszés és éljenzés a szélsőbalon.)* Nem fogunk visszariadni a fizikai fáradságtól, a melyet gróf Tisza István emlegetett. Nem öt órát, de akármennyit is itt töltünk, hogy az önök törekvéseit meggátoljuk! Azt mondja gróf Tisza István, hogy e részben nehezebb teher hárúl a kormánypártra, mert nekik kell gondoskodniok arról, hogy a ház határozatképes legyen. De azt hiszem, azért csak nem kell valakit ide berendelni, hogy helyét itt kitülje! Mert midőn valaki képviselőségre vállalkozik, — nem mondom, hogy kivétel nélkül, mert hisz a képviselőség nem megélhetési mód, és soknak a mellett mással is kell foglalkoznia, — de ismétlem, midőn valaki képviselőségre vállalkozik, azt még sem lehet úgy, mint önök, holmi penziónak tartani, mely mellett csak szavazásra kell bejönni, ha a kormány parancsolja! *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Már Mócsy Antal t. képviselő úr is felhozta gróf Tisza István úr azon kérdését, hogy ugyan mit gondol majd a nép, mely reggeltől estig verejtékével keresi kenyerét, ha látja, hogy a képviselők még öt óráig sem akarnak dolgozni? Hát nem gondol semmit. Annak örülne, ha akár csak félórát töltenénk itt. Mert a mi törvényeket az utolsó két évben alkottak önök, azoknak ugyancsak nincs oka örülni. *(Zajos tetszés, éljenzés a szélső baloldalon.)* Ha csakugyan olyan részvétet érez a nép iránt gróf Tisza István úr, hát minek támogat szavazatával olyan törvényeket, melyek bennünket kizsákmányolnak Ausztria javára? Hisz ha ez áldozatoknak csak kis részét visszavennők Ausztriától, ez ország egész földadóját kifizethetnők vele! Ha csakugyan olyan nagyon fáj a gróf úrnak a szegény nép véres verejtékkel való munkája, vajjon azt, a mit nem véres verejtékkel, hanem csendes szőnyeges szobában csakis a születés által kap, akkor, a mikor itt kellene lennie, miért nem adja oda a népnek? *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

T. ház! Lelkem aggodalommal van eltelve a mostani helyzet miatt. Közelebbi barátaim tudják, hogy tényleg roppant aggódom a fölött, mi lesz ennek a vége. Én félek, hogy ennek nem lesz jó következménye és azért a hatalmon lévőkhöz szólok hazafiúi meggyőződésem egész erejével: gondolják meg azt, hogy a hatalmat nem azért tartják kezükben, hogy azon hatalom erősítésével, erejének és súlyának mutatásával magukat mindenhatóvá tegyék. Jegyezzék meg, hogy a hatalomra csak az érdemes, a ki a méltányosság, az igazság és józan okosság szerint képes azt használni, mert a hatalom a szenvedély kezében csak egy fáklya az őrült kezében, a mely még a javakat is megsemmisíti. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az egész, igazán sajnos helyzet, a melyet nem azért festek olyannak, mert ellenzéki vagyok, de lelkem meggyőződéséből mondom, engem nagyon aggaszt. Ez a helyzet kizárólag és tisztán csak a dacz, a csökönyösség kifolyása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mindent felkaroló magyar közmondás a csökönyösséget még eddig a magyar miniszterek tulajdonságai közé nem sorozta; ha továbbra is megmarad a mostani állapot, akkor, a nélkül, hogy a közmondásom változtatni kellene, úgy látszik, azokra is rá fog illeni.

Nem fogadom el az indítványt. *(Hosszantartó éljenzés és taps a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lakatos Miklós jegyző: Pichler Győző! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Holnap! Felkiáltások jobbfelől: Ma! Ma!)*

Pichler Győző: T. ház! Minden más körülmények között, midőn az ülésnek ilyen előre haladt idejében jut rám a sor, hogy felszólaljak, azon kérelemmel járúlnék a t. ház színe elé, hogy felszólalásomat holnapra halaszthassam. Azonban én ezt ma nem teszem meg, nehogy olykép tünjék ez fel, mintha a párt, melynek szólásszabadsága ellen önök törnek, megrettenne *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* az ülések meghosszabbításától. Felszólalásomnak egyedüli oka az, hogy midőn egy nagy harczba készül egy hadsereg, akkor minden egyes közkatonájának síkra kell lépni saját erejével, saját legjobb tudásával és meggyőződésének egész hevével, hogy küzdjön azokért az eszmékért, a melyeket a párt kiváló vezérei hangoztatnak, és a melyet épen most hangoztatott e pártnak egyik kiváló tagja, Komjáthy Béla t. képviselő úr. *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A t. túloldalról elhangzott felszólalásnak csak azon kijelentésére reflektálok, hogyha arról az oldalról ide jönne valaki, örömujjongással fogadnók.

Hát, t. ház, megjavúlni nem hiba, csak megrosszabbodni hiba, és a ki a hatalom polczát otthagyva, eljönne ide küzdeni, megérdemelné, hogy örömujjongással fogadjuk, mert mindig nagyobb becsület ez, mint a küzdelemből a hatalom szolgálatába szegődni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az, hogy t. képviselőtársam a jelenlegi kormányt a katonai javaslatok benyújtásáért dicsőíti, önkénytelenül eszembe juttatja, hogy a bibliában a prófétákat ép olyan ősz szakállal rajzolják, mint az övé. De őt csak most a választások előtt fogta el a prófétai ihlet, hogy a katonai javaslatok benyújtattak és nem két éve, mikor még a kormány ellen küzdött. Rossz indokolás volt ez, t. képviselőház.

Gróf Tisza István képviselőtársam Zrinyi Miklósként egy kirohanást rendezett itt a házban, pedig azt a várat nem ostromolják janicsárok és törökök.

Eszembe juttat ez egy történetet. Nehány hónap előtt egy ékszerész — ismeretes itt Budapesten, Färber a neve — gyémántokat ajánlott nekem megvételre. *(Derültség jobbfelől.)* Egy nagy bőrtáskában egész sora volt a gyémántoknak, egyik nagyobb volt, mint a másik, kristályos fényük jelezte nagy értéküket. Önkéntelenül kérdeztem tőle: Ugyan mennyi lehet a vagyona? Azt mondta: Körülbelül 5000 forint. És mennyit érnek ezek a gyémántok? Megérnek vagy 120.000 forintot. És honnan kapta ön ezeket a rengeteg értéket képviselő gyémántokat? Azt mondta: Egy amsterdami kereskedő bízta reám, hogy üzérkedjem velük. Akkor magamnak egy problemát állítottam fel, hogy ki nagyobb hős, Zrinyi Miklós-e, vagy Färber? Mert az igaz, hogyha Färber lett volna ott Szigetvár ostrománál, nem rontott volna ki, hanem kiegyezett volna a törökkel 50%-ra és elvonúlt volna. De, hogy Zrinyi Miklós, ha egy amsterdami kereskedő rá bízza azon 120.000 forint értékű gyémántokat, hogy azokkal az év végén leszámolt volna, az már nem egészen bizonyos, mert hiszen az adósságcsinálás abban az időben is úri dolog volt. *(Felkiáltások jobbfelől: No nem egészen!)*

Sándor József: Zrinyi véletlenül nagyon takarékos ember volt, feljegyezte a történelem! *(Derültség jobbfelől.)*

Pichler Győző: Köszönettel veszem tudomásúl: a történelmet meghamisítani nem akarom. Hát igen, t. ház, gróf Tisza Istvánnak kiváló kereskedői tehetsége, kiváló pénzügyi kapaczitása folytán, a mit senki kétségbe nem von, és a mely előtt tisztelettel meghajol mindenki, rábízták az ország számos pénzügyi intézetét, millióknak a kezelését, és én meg vagyok győződve, hogy az ország hasznára és előnyére, e kereskedelmi és pénzügyi műveleteket ő köztisztességgel és becsülettel teljesíti. De miért akar ő itt egyszerre Zrinyi Miklós lenni, mikor Färber sem akart Zrinyi Miklós lenni és Zrinyi Miklós sem akart Färber lenni, és mikor az ő politikai jövőjére sokkal kellemesebb és sokkal előnyösebb lett volna az, hogy Färberként, inkább, sem hogy kirohanást tervezzen, 50 százalékra kiegyezkedett volna? *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Gajári Ödön: Ne említsen ilyen thémákat épen Pichler Győző úr!

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne szóljon közbe!

Pichler Győző: Gajári Ödön igen tisztelt képviselő úr közbeszólására csak azt bátorkodom megjegyezni, hogy épúgy mint nekem itt ezen az oldalon mandátumomnál fogva jogom van felszólalni, épúgy ő neki, a kit végtelenül tisztelek, joga van a saját mandátuma alapján itt felszólalni, és ha felvilágosít arról, hogy milyen thémákat említsek itt fel, akkor én fel fogom világosítani őt arról, hogy bármely thémát említsek is itt fel, ha ide nem való, vagy ide nem illő, megvan annak a hatósága, a ki azt rendbe hozza. *(Helyeslés balfelől. Zaj.)*

Rakovszky István: Nem kell itt semmi más elnök! *(Zaj.)*

Gajári Ödön: Rakovszky Isván urat figyelmeztetem, hogy vele nem beszélek!

Elnök: Gajári Ödön képviselő urat rendreutasitom. Tessék folytatni.

Pichler Győző: T. ház! A miniszterelnök úr által előterjesztett indítvány az ülések meghosszabbítására vonatkozólag, mint azt pártom illetékes vezére kifejtette, olybá tűnik fel előttünk, mint kezdete azon megrendszabályozások sorozatának, melyeket a szólásszabadság ellen intez a miniszterelnök úr itt a házban s melynek egyedüli czélja az ellenzék megrendszabályozása. És, igen tisztelt ház, mikor hetek óta itten a túloldal hallgatásba burkolózik, de a túloldal rendelkezésére álló nyilvánossági organumok, a hirlapok hirdetik mindenfelé, hogy a parlamentarizmust meg kell védeni, akkor én kötelességszerűnek tartom itt, midőn felszólalok, kijelenteni, hogy önök nem arra törekszenek, hogy a parlamentarizmust védjék meg, hanem oda törekszenek, hogy Bánffy abszolutizmusát megalapítsák és meggyökeresítsék itt a parlamentben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert én csak röviden jelezni akarom azt, hogy mi is az oka annak az állapotnak, és miért van az, hogy ma a parlamenti viszony, az a kölcsönös jó viszony, a mely a politikai pártok között a tör-

Digitized by Google

vényhozás terén az együttműködést és a helyes működést megállapítja, jóformán teljesen felbomlott.

Az igazságügyi bizottságban egy szavazattöbbséggel fogadtak el egy törvényjavaslatot, hogy a ház elé terjeszszék és ez az egy szavazattöbbség úgy jött létre, hogy az ellenzéknek két tagja, névleg: Hodossy Imre és Kubina József képviselőtársaink betegség miatt akadályozva voltak megjelenni, mert ha azok nem betegek, akkor egy szavazattal győzünk és az a paragrafus sohasem kerül ide a házba. Két ellenzéki ember betegségén múlt az, hogy meg legyen óva a parlament ettől a helyzettől, a melybe most keveredett bele.

És mi történt azután? Alig hogy az igazságügyi bizottság tárgyalásai közhírré váltak és itt e háznak folyosóin folytak kölcsönösen a megbeszélések és pourparler-k arra nézve, hogy valami megállapodásokra jussanak, egyszerre báró Bánffy Dezső miniszterelnök úr kijelentette, hogy a ki pedig ellene agitál, az keressen magának új miniszterelnököt, és megint az ő akaratát egész teljében érvényesítette. Pártértekezletet tartott a szabadelvű párt és azon pártértekezlet kimondotta, hogy ez szakkérdés, nem pediglen pártkérdés. De azért a miniszterelnök úr akaratos és erőszakos felszólalása folytán mindazok elhallgattak, a kik a paragrafus ellen határozott aggodalommal viseltettek. Itt megint a miniszterelnök úr abszolut akarata nyilvánult. S mikor itt ezen az oldalon a vita egész hevével folyt, akkor a miniszterelnök úr akarata annyira uralkodott ezen a pártot, de nemcsak a párton, hanem még minisztertársain is, hogy midőn Barta Ödön t. képviselőtársam felszólalt és a pénzügyminiszter úr közbe akart valamit szólani, még a közbeszólástól is eltérítette őt. *(Derültség jobbfelől.)* Itt a ház színe előtt történt. Teljesen báró Bánffy Dezső abszolut akarata akar itt érvényesülni, a saját erőszakoskodása. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez ellen szállunk mi síkra; és ha ez itt egy pártnak hatalmas megnyilatkozása volna, akkor talán meggondolná a küzdelem eszközeit az ellenzék; de midőn azt látja, hogy egy párt meghajol egy ember akarata előtt és teszik azt, a mit az az ember parancsol, akkor ne beszéljenek parlamentarizmusról, hanem báró Bánffy Dezső abszolut hatalmáról, a parlamentarizmus álarczos köntösébe öltöztetve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Midőn legutóbb felszólaltam itt a házban, utaltam arra a politikai helyzetre, a mely a velünk szövetségben levő osztrák birodalomban létesült. Én nem akarok most erre reagálni, nem akarok részletekbe bocsátkozni, hanem egyszerűen csak utalni akarok egyre. Egy bizonyos, az, hogy ennek az erőszakos fellépésnek, a mit most tanusított a miniszterelnök úr és a kormány, egy nagyon egyszerű oka van: odafenn Bécsben elhitette a miniszterelnök úr, hogy ő a magyar parlamentben tehet a mit akar és most íme kisül, hogy daczára annak, hogy agyonnyomorította és megtiporta az ellenzéket, számban megfogyasztotta, az ellenzék mégis képes erkölcsi és szellemi erejével szembeszállani a nagy többséggel. Most követelik tőle az elszámolást azért a 8 millió forintnyi választási költségért, a mibe a többség belekerült, követelik azt, hogy miért áldoztak oly irtóztató sokat, miért engedtek maguknak oly irtózatos erőszakot, ha még azt sem voltak képesek megteremteni, hogy a parlamentben az ellenzék lehetetlenné legyen téve. És az a furcsa helyzet állt elő, hogy míg báró Bánffy Dezső miniszterelnök úr azt igérte Bécsben, hogy a magyar parlamentben beszélni csak a kormánypárt fog és az ellenzék hallgatni, most mindig a kormánypárt hallgat és az ellenzék beszél. *(Derültség és tetszés balfelől.)*

De hát én arra akarok csak utalni az igen tisztelt miniszterelnök úrnál, hogy ne nagyon bízzék ő abban a föltétlen megadásban, a mely ma még a mögötte ülő pártban nyilvánúl és egy történelmi anekdotával akarom megvilágítani azt, *(Derültség a jobboldalon.)* hogy e bizalom nem nagyon alapos s itt hivatkozom egy oly férfiúra, a ki még ma is a szabadelvűpárt tagja, Tisza Kálmánra, a kivel ez a dolog megtörtént. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Nagyon figyelmébe ajánlom ezt a t. miniszterelnök úrnak.

Mikor Tisza Kálmán leköszönt a miniszterelnökségről, és talán két hét múlva a leköszönése után egyszer a képviselőházban megjelent, akkor ő, mint rendesen, reggelizni bement a képviselőház buffetjébe s egy asztalhoz közeledett, a hol két kormánypárti képviselő ült és egy ellenzéki képviselő, a ki arról híres, hogy feltétlen, ádáz ellensége volt Tisza Kálmánnak. Mikor Tisza Kálmán bejött a buffetbe, — megjegyzendő, hogy a kormánypárti képviselők közül az egyik még ma is a kormánypárton van, a másik most pártonkivüli, — s midőn le akart ülni ahoz az asztalhoz, akkor a két kormánypárti képviselő felkelt, a szomszéd-asztalhoz ment és a tányérokat a pinczérrel átvitették. Ekkor Tisza Kálmán elkeseredve kérdezte attól az ellenzéki férfiútól: Hát te nem mégy el ettől az asztaltól? Ekkor az az ellenzéki férfiú azt felelte neki: Hiszen én nem tartoztam a te pártodhoz. *(Derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen tisztelt miniszterelnök úr! Higyje el, hogy erőszakoskodással szolgálatkész párthíveket szerezhet magának, hanem két héttel bukása

Digitized by Google

után a buffetben nem ül már egyik sem önnel le, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* és csak arra vigyázzon a t. miniszterelnök úr, hogy az ilyen erőszakos eljárással ne járjon rosszabbúl, mint Tisza Kálmán, nehogy még az ellenzéki férfiú is otthagyja azt az asztalt, a hova leült. *(Derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! A legdicsőbb, a legmagasztosabb eszmékre milliókat készül most áldozni az ország; milliókat áldoz az ország arra, hogy az igazi parlamentarizmusnak hatalmas és nagy magasztos épületet emeljen, és az új parlamenti épület hatalmas, magasztos mivoltában az alkotmányos szabadságnak legékesebb jelképe. S a mint az új parlament épülete a Duna kék habjaiban visszatükröződik: e visszasugárzás jelképezi azt, hogy a parlament az ország helyes és valódi meggyőződését sugározza vissza. Azon hatalmas, százával égfelé nyomuló tornyok azon száz meg száz nagy és magasztos eszmét jelképezik, a melyek a parlamentarizmus keretében foglaltatnak, s azon kristálytükröknek fénye, a melyek ezrivel töltik be ottan az ablakokat, a szabad meggyőződés szabad megnyilatkozásának jelképei. És midőn az új parlament épületének vesztibüljébe belép az ember, és magasztos érzéstől elfogva, a nemzeti akaratnak templomát véli abban látni, akkor, t. ház, az az épület nemcsak az örök alkotmányosságnak jelképe, nemcsak a csorbítatlan parlamentarizmus jelképe, hanem jelképe annak, hogy bármikor a parlamentarizmus megtámadtatik a képviselőházban, az ellenzék mindenkor kötelességének tartja teljes erővel az ellen küzdeni, és a mint ezen a régi tűzhelyen itt a házban, harmincz esztendeig a legmagasztosabb eszmeküzdelem közt, senkinek se jutott eszébe, a háznak oltári szentségéhez, a szólásszabadsághoz nyúlni és azt megcsorbítani, épúgy, higyje el a t. ház, hogy ez az ellenzék el van határozva, ezt az oltári szentséget csorbítatlanúl, egész valójában sértetlenül átvinni az új palotába és minden támadást, mely a szólásszabadság ellen intéztetik, teljes erővel visszaverni, az alkományosságáért egész meggyőződésével síkraszállni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Az az egy óra meghosszabbítás csak kezdet, de következik a folytatás. Folytassák ám önök, ezt a szentséget nem engedjük mi megsemmisíttetni, és el vagyunk tökélve, miként a bibliában, hogy Krisztus urunk a templomból kikergette a farizeusokat és hitetleneket, el vagyunk tökélve épúgy küzdeni önök ellen, bármily erőszakos eszközzel akarják is önök a szólásszabadságot korlátozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezekben akartam elmondani főbb vonásokban azon okokat, a melyek engem arra késztetnek, hogy a t. ház türelmét igénybe vegyem. De mielőtt szavaimat befejezném, csak egyre bátorkodom figyelmeztetni a t. házat, hogy épúgy mint a kormánypárt, a többségnek tagjai, mérlegelik tetteikben a politikai viszonyokat, épúgy az ellenzék is mérlegeli azokat.

A különbség csak az, hogy míg a politikai viszonyok mérlegelésében a t. túloldalra nézve egyedül irányadó az önérdek és önhatalom föntartása, addig az ellenzék részéről a politikai helyzet mérlegelésében tisztán az ország helyzete a mérvadó és épen azért itt nálunk sohasem fordúlt elő oly gyakori egymásutánban, hogy az obstrukczió fegyveréhez nyúltak volna és hogy hozzányúltak, ezzel csakis a miniszterelnök úr lehet megelégedve, mert nem egészséges viszonyok azok, midőn bármily kicsiny az ellenzék és bármily nagy is a többség, az erőkülönbség annyira ki van egyenlítve, hogy az együttműködés biztosíttatik és ezen erőkifejtésnek próbára tételére nagyon helyesen járt el az ellenzék, mikor síkra szállt egész erejével és megmutatja, hogy bár számban megfogyva, de erőben és kitartásban még mindig képes megfelelni feladatának és kötelességének.

Mondom, ezért a miniszterelnök úr, ha igazi, őszinte hazafias érzés vezeti őt, csak köszönettel tartózhatik az ellenzéknek, mert hivatkozhatik arra, a mire eddig nem hivatkozhatott, midőn Bécsben neki utasításokat akarnak adni és mindenféle parancsokat, azt mondhatja, hogy; Végre én nem vagyok ott zsandár, igaz, hogy ott én vagyok a főzsandár, és vannak embereim, de ott van az ellenzék, a mely velem szembeszáll, nem enged, és ezzel önöknek is számítani kell. Mert ha odaát az osztrák birodalomban a pártokat szétválasztotta a faji, nemzeti és egymás elleni gyűlölet, egymással azonban abban megegyeznek, épúgy, mint a hogy a czigányok egymás közt mindig veszekednek, de ha idegen ember támadja meg őket, akkor rögtön összeröffennek és neki mennek annak; épúgy az osztrákok egymással megegyeznek abban, hogy a kiegyezési tárgyalásoknál Magyarországot mentől inkább kizsarolják és fosztogatják.

Ez ellen a támadás ellen, ha egy önérzetes, erejének öntudatában levő ellenzékkel a kormány ott fenn dicsekedhetik, az nagyobb erő a kormányelnök úrnak, mint bármilyen klotűr és bármilyen más rendszabályok, a melyek csak arra vezetnek, hogy abban a székben ő meg ne maradhasson. Mert az meglehet, hogy a klotűr behozatik, de hogy báró Bánffy Dezső által e képviselőházban a klotűr be nem hozatik, az már egészen bizonyos. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől).* Mert arra el van tökélve az ellenzék minden tagja, hogy a végletekig megy, hogy nem engedi megrontani a szólásszabadságot olyan miniszterelnöktől, a ki

Digitized by Google

nem elég garanczia nekünk, hogy a közeledő kiegyezési tárgyalásoknál a mi érdekünk ellen nem alkuszik az osztrák kormánynyal. Erre mi nem látunk garancziát; abban pedig, hogy meghosszabbítják egy órával az üléseket, az erőszak megkezdését látjuk s ezért nem fogadom azt el, hanem csatlakozom Kossuth Ferencz indítványához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A holnapi ülés napirendjére nézve javaslatba hozom azt a két tárgyat abban a rendben, a mint a mai ülésen volt.

Ezt mint határozatot kimondom és az ülést bezárom. *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

145. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 23-án, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Pildner Ferencz szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat Lakatos Miklós jegyző úr fogja jegyezni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Nyegre László jegyző *(olvassa a julius hó 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Pildner Ferencz képviselő úrnak kérelmét, melyben egészségének helyreállítására hatheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom a rákospalotai népgyűlésnek Holló Lajos képviselő által beadott kérvényét a quóta felemelése ellen *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló javaslat 16. §-a ellen. *(Éljenzés és helyeslés a szélső baloldalon)*

E kérvény letétetik a ház asztalára s a 16. §-ra vonatkozó része a törvényjavaslattal együtt fog elintéztetni; azután pedig kiadatik a quótabizottságnak.

Következik már most a napirend: a miniszterelnök indítványa az ülések meghosszabbítása iránt.

Gróf Tisza István képviselő úr személyes kérdésben és szavai értelmének helyreállítása végett szót kér.

Gr. Tisza István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Sajnálatomra nem lehettem az ülésteremben, midőn Komjáthy Béla t. képviselőtársam tegnapi beszédét megtartotta. Ezért kénytelen vagyok a t. ház becses türelmét most egy egészen rövid nyilatkozat megtételére kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azon személyes támadásokkal, a melyekkel úgy t. képviselőtársam, mint más képviselő urak illettek, foglalkozni nem szándékozom, és pedig egyszerűen azért nem, mert egy ilyen személyes vitatkozást közöttünk a közérdek szempontjából teljesen közönyösnek tartanék. *(Tetszés.)*

Van azonban t. képviselőtársamnak egy észrevétele, a melyre felvilágosítással tartozom.

T. képviselőtársam azt mondja *(olvassa)*: »Tisza István, ugyanaz, a ki elfogadta a tanácskozásban a tagságot, itt a kiegyezésnek teljes lehetetlenségét proklamálta«. Erre vonatkozólag, t. ház, tartozom azzal a felvilágosítással, hogy én minden kiegyezés lehetetlenségét itt nem proklamáltam, hanem igenis proklamáltam azon egyéni meggyőződésemet, hogy egy olyan kiegyenlítést, a melynél az ellenzéknek a tanácskozási időre vonatkozó deferencziáját — a mint gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam kifejezte, — vagy az obstrukcziótól való tartózkodását, — a

Digitized by Google

hogy én a dolgot a maga természetes magyar nevén nevezem, — a többség koncessziók árán vásárolja meg, nem tartok lehetőnek. Ugyanezt mondtam a délutáni értekezleten is, hozzátéve azonban, hogy a mely perczben a parlamenti tanácskozások oly mederbe tértek, a hol egy önérzetes többségnek is lehet kompromisszumról beszélni, a 16-ik szakaszra vonatkozólag méltányos kiegyenlítésnek barátja volnék. Ezt ismétlem ma is a leghatározottabban és ehhez ragaszkodom. *(Helyeslés.)*

Következik már most a napirend.

Lakatos Miklós jegyző: Páder Rezső!

Páder Rezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mióta szerencsés vagyok e háznak tagja lehetni, a vitának nagy érdeklődéssel való meghallgatásán és megfigyelésén kivül magamban folytonfolyton bizonyos csendes reflexiókat teszek és mintegy reasszumálom tapasztalataimat arra nézve, hogy mikép történik itt a képviselőházban a munkálkodás, hogyan lesz vezetve a tanácskozás, hogyan készíttetnek elő a javaslatok, hogy szereltetnek fel némelykor jól, némelykor nem kellőkép, hogyan inszczeniroztatik az egész ülésezés, és egyáltalában hogyan bánnak a képviselőkkel és hogyan vezetik orruknál fogva az egész képviselőházat. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Szorgalmas látogatója vagyok ezen ülésteremnek és mellesleg legyen megjegyezve, ezt kötelességemnek tartottam eddig is, és fogom tartani ezután is, így tehát volt alkalmam azt a meggyőződést szereznem, és körülbelül ki tudtam magamnak kombinálni azt, hogy ha kellőleg beosztatnék a munka és egy kis előrelátással intéztetnék az egész ülésezés és tanácskozás, akkor a t. ház igen szépen és bőségesen elvégezhetné az ő egész munkáját, sőt még maradna idő arra, hogy olykor-olykor évközben is egy pár napra vagy hétre az ő magán életfoglalkozásaik után mehetnének a képviselők és a nyáron egy-két hónap szünetet is tarthatnának. *(Helyeslés a baloldalon.)* De hát a kapkodásnak ez a rendszere, ez a minden előrelátás nélkül való kormányzás, ez nem tekint semmiféle gyakorlati, semmiféle emberi és humanitási indokokra és szempontokra. Nem nézi azt, hogy itt ebben a házban vannak talán betegesebb, talán kevésbbé erős szervezetű vagy idegzetű úri emberek, hanem csak azt tartja és gondolja, hogy az nem más, mint egy gépezet, a melyet télen kőszénnel, nyáron pedig jéggel jól be kell fűteni, akkor aztán zakatolni fog a t. kormány kedvére télen is, nyáron is, és azt hiszi még a mellett, hogy azok a képviselők csak arra valók, hogy nem ismerve semmiféle munkaprogrammot, mindig csak azt lessék, hogy mikor mondják: »Aport schön!« és itt vakon rendelkezésre álljanak.

Megbocsátanak a t. képviselő urak, a kik talán ezen felfogásomat és nézetemet nem helyeslik, és talán furcsának találják ezen felfogásomat és kritikámat, de a kiket én mégis mindannak daczára nemcsak az ellenzéken, hanem a túloldalon is ezen rendszer elkárhozottjai gyanánt tekintek, ha kijelentem, hogy igazán a legszelidebb temperamentummal biró ember is kijön a sodrából, mikor annyi időfecsérlés után, mint az a tavaszféllel történt, mikor itt — merem állítani — hetekig lebzseltünk, és nem tudtuk napról-napra, mi lesz holnap, lesz-e ülés, lesz-e öt perczes ülés, vagy lesz-e két-három napos szünet, mikor nem akartunk innen eltávozni, mikor jelen akartunk lenni, mert hiszen nem lakik mindenki Budapesten, hanem az ország szélein is, és itt kellett lennünk munka nélkül, nem is tudva, mi vár reánk, mikor — mondom — ezután az időfecsérlés után a nyáron előállnak ilyen indítványnyal, hogy meghosszabbíttassék az ülésezési idő, és kénytelenek vagyunk hallani olyan felszólalást, a minővel tegnapelőtt gróf Tisza István úr ezt az indítványt megtámogatta. Igazán ezt az indítványt csakis olyan képviselő támogathatja, a kit hetekig nem látunk, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és aztán egyszerre csak betoppan és előadást tart itt arról, hogyan kell a munka idejét meghosszabbítani. *(Ugy van! a bal- éz szélső baloldalon.)*

Én mindig csodálkoztam, hogy az ellenzéki képviselők különösen, de nem csupán ők, hanem a túloldali képviselők is ki nem kérik maguknak és most sem látszanak kikérni maguknak azt, hogy ők a kormány kénye-kedve szerint itt tánczoljanak és a kormány czélszerűtlen munkabeosztásának áldozatai legyenek. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezen a dróton való rángatás nem illik önérzetes férfiakhoz, annál kevésbbé, mert ez a képviselőház, nézetem szerint, nem valami büró és mi nem vagyunk itt alárendelt hivatalnokserege a t. kormánynak, hogy velünk itt folytonosan rendelkezik és a mi időnket itt folytonosan elpazarolja. *(Igas! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azt tapasztaltam és most is azt érzem, és ha megkérdem a t. elnökséget, az is igazat fog nekem adni a tekintetben, hogy ez a négy órai tanácskozás untig elég, értem természetesen azokra nézve, a kik állandóan itt vannak, vigyáznak, gondolkoznak, megfigyelik a mondottakat, eszmélnek, szóval foglalkoztatják szellemüket és értelmüket. Ezek bizony négy óra alatt is igen kifáradnak.

Gróf Tisza István nagyon könnyen beszél ilyen dolgokról, mert — mondom — hetekig nincs itt és nem akarja az ő univerzális szakképzettségét itt érvényesíteni, hanem jónak látja azt másutt tenni; hiszen most is látjuk, hogy alig pár szót elmondott, mindjárt eltávozott. És

Digitized by Google

e mellett valóságos gúnyolódás az ő szájából azt hallani, hogy itt a gyűlésnek ideje meghosszabbíttassék. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* No hát, t. ház, a mi az ő megjegyzéseit illeti a miniszterelnök úr indítványára, annak az érdemére vonatkozólag, azokat én ennélfogva nem tekinthetem komolyaknak és nem is tartom hozzáillőnek azt, hogy egy ily ember, a ki mindig távol van, nekünk, a kik jelen vagyunk, akar prelekcziót tartani, hogy a munkaidőt meg kell hosszabbítani. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én, t. ház, azoknak a szempontjából beszélek, a kik itt vannak rendesebben mint ő, és ezek igazat adnak nekem abban, hogy nem tartom méltányosnak azt, hogy a gyűlésezési időnk meghosszabbíttassék, sőt azt találnók méltányosnak és illőnek, ha a t. kormány az ő munkabeosztásával lehetségessé tenné azt nekünk, — ezt ismételve hangsúlyozom, — hogy a kik folyton itt jelen vagyunk és nem akarunk megszökdösni, hat-nyolcz heti szabadságot kérni, itt akarunk lenni minden ülésen, olykor-olykor összegyülemlett hivatali vagy magánteendőinket elvégezni és az üdülésre is legyen időnk. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A mi ezen indítványra vonatkozó humanitási szempontokat illeti, Mócsy Antal t. képviselőtársam behatóan és részletesen ismertette. Ezeket nem ismétlem, de teljes szivvel hozzájárulok és a magam részéről hangsúlyozom azokat és egyúttal a legnagyobb kiméletlenségnek tartom azt az eljárást, a mely a kánikulás ülésezéssel akarja az ellenzéknek munkakedvét elvenni és energiáját megtörni. Én ez ellen tiltakozva és egyúttal hivatkozva a képviselők önérzetére, mely nem tűrheti egykedvűen ezt az agyonaszaltatási kisérletet, bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyújtani *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Határozati javaslat.

Mondja ki a képviselőház, hogy a háznak korábbi határozatát az ülések időtartamára nézve tovább is fentartja, azt helyes munkabeosztás mellett teljesen elegendőnek tekinti;

a miniszterelnök úrnak indítványa felett, mint a képviselőkre nézve nem méltányos kivánság felett napirendre tér;

s egyben utasítja a kormányt, hogy tekintettel a képviselőknek egyéb elfoglaltságára, a társadalmi szokásokra s más egészségi és humanitási okokra, haladék nélkül megfelelő javaslatot tegyen aziránt, hogy a képviselők mielőbb nyári szünetre hazatávozhassanak.« *(Helyeslés balfelől.)*

Lakatos Miklós jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt az indítványt, hogy a ház tanácskozási ideje naponta egy órával meghosszabbíttassék, a miniszterelnök úr azzal indokolta meg, hogy fontos és sürgős ügyek várnak elintézésre és ezek mielőbbi letárgyalása érdekében szükséges volna a tanácskozási időt meghosszabbítani. Ha ezen az indokon kivül semmi egyéb motivumok nem indították volna a miniszterelnök urat indítványának előterjesztésére, akkor talán én is és mások is a ház ezen oldalán más álláspontot foglalnának el ezzel az indítványnyal szemben, mint így. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Magában az indítvány tartalmában és annak indokolásában nem is keresnők és nem is találnók azokat az okokat, a melyek most ezen indítványnak visszautasítására kényszerítenek. Úgy látom azonban, hogy valamint a miniszterelnök urat indítványának előterjesztésére egészen más indokok vezették, úgy nekem is, a mikor az indítványhoz való hozzájárulásomat megtagadom, azt nem az indítvány tartalmából merített okokkal kell megindokolnom, hanem egészen más körülményekben, az általános politikai helyzetben, különösen a kormány merevsége és makacssága által előidézett parlamenti helyzetben kell, hogy keressem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Máskor is merültek fel fontos és sürgős ügyek és elintéztettek kellő időben, a nélkül, hogy ily rendkivüli intézkedésekre szükség lett volna; a mi arra mutat, hogy lehet ezen parlament tanácskozásait tapintatos vezetés mellett oda irányítani, hogy az bármily nagyfontosságú ügyeknek bármily nagy tömegét kellő időben elintézhesse. Az előttünk levő indítvány azonban ehhez a czélhoz semmi körülmények közt nem vezethet. Én is úgy vagyok meggyőződve, mint előttem szólott t. képviselőtársam, hogy az az ötödik óra, melylyel a tanácskozások ideje meghosszabbíttatnék, még ha elfogadtatnék is ez az indítvány, nem lesz nyereség az ügyek elintézésére. Tudjuk mindnyájan, hogy nyár derekán a déli órákban egy teremben, hol három óra hosszat folynak már a tanácskozások, minden különös szellőztetési és hűtési apparátus daczára is annyira megromlott a levegő, annyira bágyadt a testi szervezet, annyira túlfeszültek az idegek, hogy itt alapos, komoly, beható szellemi munkát, vizsgálódást, tanácskozást kifejteni alig lehetséges. Ez az intézkedés a parlamentnek ép azon tagjait sújtaná a legsúlyosabban, kik a parlament működésében a legtevékenyebb részt veszik; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert kétségen kivül közönbös azokra, kik a tanácskozási idők legnagyobb részét a folyosón, a buffetben vagy talán máshol töltik el és a tanácskozási terembe akkor sietnek be, mikor a kis villanyos csengő szavazásra hív. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen indítvány tehát épen a parlament legszorgalmasabb tagjainak, kik a tanácskozá-

Digitized by Google

sokban tevékeny részt kivánnak venni, a kötelesség teljesítését megnehezítené.

De ha ez mind így van is, nem lehetnénk tekintettel ezen körülményekre, ha az ügyek fontossága és a közérdek csakugyan megkövetelné, hogy ily rendkivüli intézkedést életbe léptessünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meg vagyok győződve, kogy ez esetben senkisem találkoznék közülünk, ki saját egyéni kényelmét vagy egészségét elébe helyezné a közérdeknek és nem volna hajlandó erről lemondani, mikor látja, hogy a közérdek azt parancsolja, hogy lankadást ne ismerjen. De a jelen esetben ez nincs így. Nem vagyok beavatva a miniszterelnök úr titkaiba; csak azon körülményekből tudok következtetni, melyek közt indítványát beterjesztette. S ezekből azt következtetem, hogy az indítvány czélja vagy az, hogy az ellenzéket kifáraszsza, vagy az, hogy tán még inkább felingerelje s ezzel ürügyet szerezzen további erőszakos rendszabályokra.

Ha az a czél, hogy az ellenzéket kifáraszszák, arra ez az indítvány túlsagosan csekély. Mert midőn az ellenzék, megbizói és a nemzet iránti kötelességét teljesítendő, e nagy elvi harczra elhatározta magát, sokkal súlyosabb körülményekkel is számolnia kellett, semhogy ilyen csekély intézkedéssel szemben, a kifáradástól való félelmében meghátrálna. *(Úgy van! balról.)* Arra azonban, hogy az ellenzéket felingerelje, ez az intézkedés túlságosan elég, különösen midőn oly fenyegetések kisértenek, minőket a sajtóban, e házban is hallottunk, hogy tudniillik, ha ez intézkedés nem volna elég az ellenzék harczi kedvének lelohasztására, még súlyosabb rendszabályokat fognak indítványozni, melyek nemcsak az ellenzék, hanem magának a parlamentnek a szólásszabadsága ellen volnának irányítva.

Ha azt a kétségkivül nehéz helyzetet, melybe jutottunk, helyesen meg akarjuk ítélni s keressük az utat a kibontakozáshoz: vissza kell tekintenünk a helyzet előzményeire is. Nézzük mindenekelőtt, jogos-e az a vád, hogy az ellenzék hetek és hónapok óta eredménytelen vitát folytat? Szabad-e azt a nagy elvi harczot, melyet folytatunk, már most obstrukcziónak nevezni?

A kormány által előterjesztett egyik javaslatban mi és velünk együtt a közvélemény igen tekintélyes része a sajtószabadság ellen merényletet látunk. Igaz, hogy a túlsó oldalról a miniszteri székből tiltakoztak azon feltevés ellen, mintha szándékuk volna a sajtószabadságot csorbítani; igaz az is, hogy az az intézkedés, a mely a 16. §-ban foglaltatik, magában véve az intézményt le nem rontja; de igaz másfelől az is, hogy az intézményen, a közszabadság nagy elvén, rést üt, a mely rés bármily parányi, mégis csak rés, mert eltérés azon általános elvtől, hogy a nyomtatvány útján elkövetett minden büntetendő cselekmény az esküdtbíróság hatáskörébe tartozik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az ellenzék ezt a merényletet egész komolyan a legnagyobb elszántsággal és határozottsággal törekszik megakadályozni. Ebben a törekvésében megerősíti és lelkesíti a ház ezen oldalát mindaz, a mit a mostani kabinet kormányzása óta a politikai és alkotmányos jogok kezelését illetőleg tapasztalni alkalma volt. Midőn látta ez az oldal, hogy miképen kezelnek ebben az országban egyéb politikai jogokat; hogy mennyire nem részesülnek itt védelemben és tiszteletben a közszabadságok, hogy a választási jognál elkezdve a névjegyzékek összeállitásától, a katonai és polgári hatóságok minden erőszakoskodásaival, a választási elnököknek a választás napján a szavazásnál elkövetett minden visszaéléseivel együtt a polgárok legfontosabb alkotmányos jogai ellen intézett olyan támadásoknak ismertük fel, a melyek csakugyan a közszabadságot veszélyeztetik ebben az országban; midőn láttuk támadni a gyülekezési jogot; midőn láttuk, hogy egyes szolgabírák teljesen jogtalanúl követelték a képviselőjelöltektől, hogy elmondandó programmbeszédjeiket előre bemutassák, és a midőn láttuk mindezek mellett azt, hogy annyi törvénysértés, annyi visszaélés sehol semmiféle fórum előtt megtorlásban nem részesül, sehol azokra a kellő büntetésecket nem alkalmazzák, hogy a megsértett polgári politikai jogok megsértéséért elégtételt szerezni ebben az országban nem lehet: annál inkább kötelességünk a legnagyobb mértékben féltékenyeknek lenni azon csekély maradványaira a szabadságnak és politikai jogoknak, melyeket az önök kormányzati rendszere még nem volt képes megnyirbálni és megcsonkítani, ez pedig a sajtószabadság és a parlamenti alkotmányos szabadság. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt merem állítani, hogy Magyarországon ezt a kettőt kivéve ma már semmi egyéb polgári politikai szabadság biztosítva nincs. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ily előzmények után a 16. §-ban a sajtószabadság elleni foglalt merénylet annál gyánúsabb, minél burkoltabb alakban terjesztetett elő, és minél inkább tagadják azt a szándékot, hogy a sajtószabadságon rést kivánnak ütni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A túloldalról kijelentették, hogy a 16. §. rendelkezése a párt létalapját nem képezi, hogy pártkérdést nem képez, mégis oly makacsúl elzárkóznak azon súlyos érvek elől, melyek e szakasz ellen részünkről felhozattak.

Természetes, hogy ez az eljárás csak még nagyobb aggodalmat idézett fel bennünk, mert világos volt, hogy ha ez nem tartozik a szabad-

Digitized by Google

elvű párt létalapja közé s mégis oly makacsúl ragaszkodnak hozzá, bizonyára valami rejtett czéljának kell lenni, a melyet a mai körülmények között nyiltan be nem vallhatnak *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azokra a nyomós érvekre, a melyek a 16. §. ellen ez oldalról felhozattak, a válasz a néma hallgatás volt, és mikor szemünkre vetik, hogy mi jogtalanúl beszélünk itt erőszakról, hisz a kormány nem erőszakoskodik, hanem türelemmel hallgatja a mi beszédeinket: erre azt válaszolom, hogy épen ebben a hallgatásban rejlik a legnagyobb erőszak.

A hallgatás és a szavazés az, a mely a parlamentben a legnagyobb erőszakot képezi és ez a parlamenti abszolutizmus a legveszedelmesebb és minden más abszolutizmustól még abban is különbözik, hogy még azt a felelősséget is nélkülözi, a mely az egyéni lelkiismeretben nyilatkozik meg, mert a felelősség annyira megoszlik, hogy tulajdonképen senkisen vonható felelősségre.

A legabszolutisztikusabb és legzsarnokabb uralkodók is, a kiket semmiféle törvény és alkotmány cselekvéseikben nem korlátozott, a kiket senkinek joga nem volt felelőségre vonni, azok is a saját lelkiismeretük által, a saját emberi érzésük által bizonyos eljárásoktól vissza voltak tartva; ha egyéb felelősséget nem éreztek is magukban, érezték azt a felelőséget, a melylyel a saját telkiismeretüknek, a saját nevüknek, a saját reputációjuknak tartoznak. De akkor, mikor az abszolutizmust egy 300 tagból álló nagy testület gyakorolja, akkor ezt a felelősséget elháríthatja mindenki magáról, akkor nem felelős senki azért, a mi történik, és épen azért egy ilyen parlamenti abszolutizmus sokkal veszedelmesebb és sokkal erőszakosabb a zsarnokoknak minden abszolutizmusánál. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindazokat az érveket, a melyek a 16. §. mellett és ellen felhozattak, bőven kifejtettük és czáfoltuk abban a vitában, a melyik a bűnvádi eljárás életbeléptetéséről szóló javaslathoz fűződött. Itt én nem szándékozom abba belebocsátkozni, hogy kinek volt igaza, és kinek van igaza e kérdésben, csak konstatálni kivánom azt, a mit különben már más képviselőtársaim is konstatáltak, hogy a helyzet úgy állott, hogy míg egyrészről a t. kormány és a túloldal nem fektetett olyan nagy súlyt a 16. §-ra, hogy azt a saját létalapjának tekintette volna, másrészt az ország közvéleményének és e háznak egy tekintélyes része, a legnagyobb aggodalmakat táplálta ezen szakaszszal szemben, és így senkin máson nem állott volna az engedés kötelessége, mint épen a kormányon és a t. többségen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi vártuk és hittük, hogy ez be is fog következni. A törvényjavaslat tárgyalásának félbeszakításával, a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat vétetett tárgyalás alá. Azzal vádolnak minket, hogy ennek a törvényjavaslatnak tárgyalásánál csupán azért törekedtünk hosszúra nyújtani a vitát, hogy a 16. §. életbeléptetését, vagyis a bűnvádi eljárás életbeléptetéséről szóló törvény létrejövetelét, minél inkább elodázzuk. Ez a mód, hogy mennyire nem alapos, azt bizonyítja már azon körülmény is, hogy az életbeléptetési törvény félbeszakításával egy más javaslatot is tárgyaltunk, a mely a katonai akadémiáról szólott és ennek a javaslatnak tárgyalásánál az ellenzék egyáltalában nehézségeket nem csinált, mert ha nem is elégítette ki az a javaslat ennek az odalnak kivánságait, de mindenesetre az előbbi állapottal szemben, haladást mutatott. Nem lehet tehát jogosan azt állítani, hogy a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat ellen mi csak azért csináltunk itt terjedelmes és kimerítő vitát, hogy ezáltal az időt kihúzzuk, mert ha ez a czélunk lett volna, erre alkalmat találtunk volna már a katonai javaslatoknál is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt azonban megengedem, hogy a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat tárgyalásába talán belejátszott a mi részünkről az a törekvés is, hogy ezt a törvényjavaslatot is használjuk fel a sajtószabadság érdekének megvédésére, de belejátszott talán egyes naiv lelkek részéről, a kik közé magamat is számítom, az a remény, hogy azon idő alatt, a mig a czukorprémiumról szóló törvényjavaslatot tárgyalni fogjuk, talán meg fogja magát gondolni a t. kormány, és a t. többség, és be fogja látni azt, hogy a nyugalom helyreállítása, a parlamenti tanácskozásoknak rendes mederbe visszaterelése érdekében mégis megteheti azokat az engedményeket, a melyeket a sajtószabadság sértetlen fentartása érdekében mi erről az oldalról kivánunk. Én hittem, reméltem, hogy ha a czukorprémiumról szóló törvényjavaslat tárgyalása hosszabb időt fog igénybe venni, ez alatt a hosszabb idő alatt a t. kormány meggondolja a dolgot és el fog állani attól a merev álláspontól, a melyet a 16. §. tárgyalása alkalmával tanusított. Sajnálom, hogy ebben a reményemben és feltevésemben csalódtam, — legalább a mint az eddigi tapasztalatok mutatják, csalódtam, — mindamellett a czukorprémium feletti vitának egy nagy eredményét már most is konstatálom.

Méltóztassanak visszagondolni arra, hogy ebben a képviselőházban is és kint a közönség köreiben is, milyen kevés érdeklődés mutatkozott minden alkalommal, mikor kizárólg közgazdasági érdekű javaslatokkal, közgazdasági érdekű kérdésekkel foglalkoztunk. *(Úgy van! Úgy*

Digitized by Google

van! a szélső baloldalon.) A képviselőházban üres terem előtt kellett egynehány szónoknak elmondania aggodalmait, a közvélemény alig foglalkozott vele, még a hirlapok is olyankor voltak a legüresebbek, olyankor adták a legrövidebb tudósításokat az egész tárgyalásról, mikor a közgazdasági kérdések voltak napirenden, mert igen jól tudták, hogy az országban ezekkel a kérdésekkel igen kevesen törődnek. Ennek talán egyik oka az is volt, hogy ezekben a kérdésekben rendkivüli nagy volt nálunk a tájékozatlanság és épen nagy szerencsének tartom azt, hogy egy ilyen kérdésben, a minő a czukorprémium kérdése, a mely kérdésről az ország legnagyobb részében azt sem tudták, hogy az voltaképen micsoda, a mely kérdés tekintetében nem volt tájékozva még a képviselőháznak is nagy része az iránt, hogy ezen a czímen Magyarországot évenkint milyen nagy mértékben károsítják meg az osztrák javára, ezen kérdésben világot vetett az a hosszú, az a kimerítő, az a tartalmas vita, a mely a képviselőházban a legutóbbi hetekben folyt le. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha a vita kezdetén talán úgy állott is a dolog, — a mint mondottam, — hogy belejátszott ezen vita meghosszabbításába azon törekvés, hogy a czukorprémiumról szóló javaslat által a sajtószabadságot is megmentsük, most a vita végén egész máskép áll a helyzet, mert meggyőződött az ellenzék is, meggyőződött a közvélemény is arról, hogy itt olyan fontos közgazdasági kérdésről van szó és Magyarország közgazdasági érdekei itt oly súlyosan vannak sértve azon törvényjavaslat által, hogy nemcsak összeköttetésben a sajtószabadsággal, nemcsak összeköttetésben a másik javaslattal, hanem önmagában véve ez a czukorprémiumról szóló javaslat is, teljes okot szolgáltat arra, hogy önmagáért ellenezzük és ostromoljuk azt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És én hiszem és remélem, hogy ennek a vitának meglesz a jövőre nézve is az a kivánatos és örvendetes eredménye, hogy a magyar közönség érdeklődése most már nagyobb mértékben fog a közgazdasági kérdések felé fordúlni, és hogy azután nem lesz lehetséges Magyarországot közgazdasági kérdésekben újra becsapni. De volt ennek a vitának még egy másik, szintén örvendetes eredménye, a mely abban áll, hogy e vita folyamán sikerült megkorrigálni azon tévedéseket és hibákat, a melyek a legutóbbi választások alkalmával közéletünkbe beférkőztek. A legutóbbi választások alkalmával mindenki azt hihette, azt várhatta volna, hogy a választásokat túlnyomólag a közjogi, közgazdasági vagyis azon kérdések fogják uralni, a melyek az Ausztriával való kiegyezésre vonatkoznak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Tudta mindenki, hogy ez az országgyűlés lesz hivatva megkötni a vám- és kereskedelmi szerződést Ausztriával, hogy ez az országgyűlés lesz hivatva megállapítani a quótát. Nagyon természetes, hogy ilyen körülmények között gondolni sem lehetett arra, hogy más kérdések fogják a választásokat befolyásolni. És egészen ellenkezőleg történt: egy nagyon ügyes, kissé szemfényvesztő játék által sikerült a közgazdasági érdekeket tökéletesen háttérbe szorítani és a választásokat az egyházpolitikai kérdésekhez kötni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem az volt a kérdés, hogy az egyik jelölt és a másik jelölt mennyire van elhatározva arra, hogy Magyarország gazdasági érdekeit Ausztrtával szemben megvédelmezi; hogy Magyarország vállaira egy hajszálnyival több terhet sem enged rakni, és a jelenlegi állapotot mennyivel kivánja javítani? A kérdés az volt: hogy az egyházpolitikával szemben milyen állást foglal el, hogy reviziót kíván-e, vagy nem? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy református-e vagy katholikus? E szerint alakúltak a pártok és ezen jelszavakat dobálták és hangoztatták a pártok. És ha azon szempontból tekintjük ezen körülményeket, hogy a kormány és a szabadelvű párt uralmát fenn tudja tartani, akkor reá nézve kétségtelenül nagyon előnyös és nagyon kedvező volt ez a helyzet, és úgy látszik, hogy a t. kormánynak az volt a szándéka és számítása, hogy továbbra is fenn fogja tartani azt az állapotot, a melynek következtében a különböző ellenzéki pártok vak dühvel rohannának egymásnak, gyöngítik és rontják egymást, és ezalatt a kormány összetett kezekkel nézi, hogy az ellenzék ő vele szemben mi módon válik napról-napra gyöngébbé és tehetetlenebbé. Arra számított a kormány, hogy meg fog maradni ez az állapot, a mikor itt a néppártot a függetlenségi párt ellen, a függetlenségi pártot a két 67-es alapon álló ellenzéki pártok ellen lehet harczba vinni. Azt hitte, hogy egyik esetben a nemzeti párt a katonai kérdésekben tett koncessziók folytán fog szelidebb hangot hangoztatni, a másik esetben a függetlenségi párt, vagy a néppárt lesznek a kormány részére kihasználhatók.

Nos hát, ha erre számított a kormány, a most itt folyt viták megmutatták, hogy ebben a számításában teljesen és alaposan csalódott. Mert megmutatták az összes ellenzéki pártok, hogy ha van is köztük eltérés bizonyos elvek tekintetében, különbség bizonyos törekvésekben, de az ország közgazdasági érdekeinek, a nemzeti közszabadságnak megvédésében valamennyi párt egy, és valamennyi párt egyetért. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Tegnap Komjáthy Béla t. barátom Ausztriára mutatott rá és azt mondta, hogy Ausztria népei úgy tesznek mint a czigá-

Digitized by Google

nyok, egymás közt veszekednek, egymást bántják, egymást ölik, mikor azonban kivülről bárhonnan ellenség mutatkozik, akkor egyszerre valamennyien az ellen fordúlnak közös érdekeik megvédésére. Hát ha Ausztria népei ezt az eljárást követik, a mely eljárás szerintem helyes, akkor ezt akarjuk mi is követni itt a ház ezen oldalán, hogy valahányszor Magyarország gazdasági érdekei vagy közszabadságai ellen akár a kormány részéről, akár a t. túloldalról, akár Ausztria részéről intéztetik támadás, olyankor mi mindig mint egy ember és egy test egyetértünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha tehát az ebben a házban lefolyt hosszas vitának nem lett volt semmi egyéb eredménye, mint a miket felsoroltam, már akkor is azt hiszem, nem lehet joggal mondani, a mit tegnap Groisz Gusztáv képviselő úr mondott, hogy a ház hónapok óta minden eredmény nélkül tölti el itt az időt.

A közvéleménynek fölébresztése, a közfigyelemnek a közgazdasági kérdésekre való ráterelése és az összes ellenzéki pártok egyetértése, ezen egyetértés létrehozása a közgazdasági érdekek megóvásában, mind oly nagy eredmények, a melyekre nemcsak hogy büszkék lehettünk, a melyeket nemcsak nagyon hasznos eredményeknek kell elismernünk, hanem a melyeket önök a túloldalon is önmagukra nézve örvendetes eredményeknek kell hogy elismerjenek.

Mert hiszen, ha a t. túloldal annyiszor szereti hangoztatni az ő hazafiságát és ép olyan hazafiságot vindikál magának, mint a minővel a ház ezen az oldalán ülők bírnak, akkor én ezt kétségbe nem akarván vonni, azt hiszem, hogy a hazafiság abban áll úgy az önök részéről, mint a miénkről is, hogy Magyarország érdekeit minden túlkövetelléssel szemben a legerélyesebben megvédelmezzük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ausztriával szemben a vám- és kereskedelmi szerződés megkötése előtt állunk. Bármikép jöjjön létre az a szerződés, alkudozás eredménye lesz. És én azt hiszem, hogy ha önök át vannak hatva attól a hazafiságtól, a melyet mi érzünk, akkor önöknek aggódva kell a kiegyezési tárgyalások elé menniök, aggódva kell kérdezniök: Mire fogunk mi támaszkodni, mi fog a mi álláspontunknak erőt adni, hogy Magyarország érdekeiből egy jottát se áldozzunk fel, hogy meg tudjuk védelmezni a nemzet közgazdasági érdekeit minden túlkövetelléssel és kizsákmányolással szemben. Akkor megvigasztalhatja önöket ezen aggodalmaikban az a tudat, hogy Magyarországon a közvéleménynek érdeklődését épen ezen irányban mi törekszünk, törekedtünk és a jövőben is törekedni fogunk felébreszteni, és hogy itt egy erős közvélemény és annak kifejezéséül egy erős ellenzék áll, a melyre önök bátran hivatkozhatnak, a mikor Ausztriával tárgyalásokba fognak bocsátkozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezek az eredményei voltak az eddigi vitának, és azt hiszem, hogy senki sincs jogosítva ezek után azt mondani, hogy céltalan, eredménytelen obstrukciónak nevezhető lett volna az az eljárás, a melyet mi követtünk. És mégis e működés elé, a melyet mi kifejtettünk és a mely arra való, hogy felébreszsze a nemzetet és megerősítse az ellenzéket, e működés elé gátat akar vetni a t. miniszterelnök úr.

Ebben a működésben törekszik ő minket kifárasztani azon indítványnyal, a mely most tárgyalás alatt van, de a mi nem fog neki sikerülni, mint már előbb kifejtettem. Ezen működésben akar ő minket megakasztani azon fenyegetések által, a melyeket híresztel és híreszteltet, hogy a parlament szólásszabadságának korlátozására irányuló rendszabályokat tervez. Ha a t. miniszterelnök úr az ügyek gyors elintézésére törekszik, ezt az ülések meghosszabbítása által nem fogja elérni. Egészen más út az, melyet követni kell annak, a ki normális lefolyású, nyugodt tárgyalásokat akar.

Ha ezt a célt akarja a t. miniszterelnök úr, és semmi mást, akkor elsősorban félre kell tennie azt a merevséget és csökönyösséget, a melyet ő az ellenzékről jövő minden argumentummal és minden kívánsággal szemben alkalmazni szokott. *(Úgy van! a baloldalon.)* Meg kell tanúlnia azt, hogy másoknak a véleményét, argumentumait is meg kell becsülnie, és félre kell tennie azt a merev álláspontot, a mely a sic volo, sic jubeo-ban nyer kifejezést. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Felhozták, t. ház, hogy olyan indítvány, a minőt most terjesztett elő a miniszterelnök úr, máskor is feküdt már a ház előtt és akkor elfogadtatott a nélkül, hogy az ellenzék valami nagyobb ellenzést fejtett volna ki azzal szemben. Hisz ez tökéletesen igaz. De épen az az előzmény bizonyítja, hogy a miniszterelnök úrban mennyire hiányzik a tanácskozások tapintatos vezetésére való képesség. Mert azt látjuk, hogy akkorában ilyen indítványok úgy voltak keresztül vihetők ebben a házban, hogy beleegyezett abba az egész ellenzék; mindnyájan átlátták annak szükségét és az akkori kormányférfiak az ellenzék vezető férfiaival egyetértésben léptették életbe az ilyen intézkedéseket. A miniszterelnök úr ellenben semmibe sem veszi másoknak a nézetét, másoknak az aggodalmait; ő mereven ragaszkodik egy bizonyos állásponthoz, akár tetszik, akár nem tetszik az másoknak, követeli, hogy azt mások elfogadják, a kiknek pedig nem tetszik, azok hallgassanak, mert ha nem hall-

Digitized by Google

gatnak, akkor rendszabályokról beszél, a melyekkel az ellenzéket meg fogja félemlíteni.

Sima Ferencz: Nem félünk tőle!

Okolicsányi László: Hiszen azt, hogy a szólásszabadság korlátozására irányúló törekvés a t. kormányban megvan, mi igen jól tudjuk. De tudjuk azt is, hogy ez a törekvés nem is új. Hiszen a mostani országgyűlésen már egy ízben hallottunk itt olyan beszédet, a mely quasi bejelentése volt annak, hogy szükséges lesz nálunk bizonyos, a szólásszabadság korlátozására irányúló rendszabályokat életbe léptetni. Olyan időben, a mikor az ellenzék egyáltalában semmiféle nagyobb tevékenységet ebben a házban ki nem fejtett, a mikor az ellenzéknek egy tekintélyes pártja teljesen tartózkodott a vitától, a mikor simán folynak itt a költségvetés fölötti tanácskozások és aránylag igen rövid idő alatt letárgyaltatott a költségvetés, ha pedig történtek felszólalások, azok — nagyobbrészt legalább — a túlsó oldalról eredtek: ily időben, folyó évi február hatodikán a képviselőház tárgyalta egynehány törvényhatóságnak a házszabályok módosítására vonatkozó kérvényét és ezen tárgyalás alkalmával a t. túloldalról egyik képviselő úr, a ki pedig a kormány szándékai és tervei felől igen jól szokott tájékozva lenni, ezt mondotta *(olvassa)*: »Én a szemközt ülő képviselőtársamat csak röviden kívánom figyelmeztetni arra, hogy ma már a magyar parlament az egyedüli hely tudtommal, a világon, a hol mindeddig lehetséges volt a szólásszabadságot minden korlátozás nélkül biztosítani. Minden más parlamentben hozattak be a szólásszabadsággal űzött visszaélések megakadályozására hivatott rendszabályok és ott, hol a parlamentarizmus a legerősebben össze van nőve a nemzeti élettel, ott, a hol a parlamentarizmusnak klasszikus talaja van, Angliában, a legmesszebb menő intézkedések történtek. Szomorú kényszerhelyzet vitte bele mindazon parlamenteket, a hol szabadságszerető emberek ültek ilyen intézkedések meghozatalára. És én azt hiszem, hogy minket is csak egy szomorú kényszerhelyzet vihetne arra, hogy e tekintetben a magyar parlament tradicziójával szakítsunk.«

Ezeket a szavakat mondotta Tisza István gróf képviselő úr folyó évi február hó hatodikán akkor, midőn valamennyien úgy fogtuk fel, hogy ezekben a szavakban a szólásszabadság korlátozásának bejelentése, vagy legalább az azzal való megfenyegetés foglaltatik. Ürügy kellett, alkalom kellett arra, hogy ezt az intézkedést napirendre hozzák. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt az ürügyet szándékoznak és készülnek megteremteni azzal az erőszakoskodással, a melyet előbb jellemeztem, azzal a merevséggel, a melyet tanúsítottak nemcsak itt e házban, hanem a bizottságokban és abban az értekezletben is, a mely nehány nappal azelőtt épen a parlamenti tárgyalások normális menetének helyreállítása érdekében gyülekezett össze.

T. ház! Ez a jelenlegi helyzet emlékeztet Plátónak, azon író munkájának egyik helyére, a mely írót a miniszterelnök úr közelebbről ismer. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Plátó azt mondja egyik munkájában, hogy mikor az athéneiek hajót akarnak a vízre bocsátani, akkor úgy-e bár olyan embert keresnek, a ki a hajó kormányzásához ért. De mikor az athéniek a köztársaság kormányzására keresnek ki férfiút, akkor mégis gyakran választanak olyant, a ki köztársaság kormányzásához nem ért.

Ha már most, t. ház, mi azt látjuk, hogy a mi hajónk oly irányban halad, a mely önkénytelenül arra vall, hogy a hajót kormányozó kezek nem értenek a kormányzás művészetéhez, akkor szerintünk a helyzet olyan, mint mikor a hajó legénysége, a hajó személyzete odaáll a hajóskapitány elé, figyelmezteti, hogy te veszedelmes helyre viszel bennünket, ott sziklák, zátonyok vannak, a hol össze fog törni a hajó, ott örvény van, a mely azt a hajót el fogja nyelni, fordítsd meg a hajót, tereld más irány felé s akkor a hajóskapitány azt állítja, hogy neki az ő tekintélyét meg kell óvnia, ő neki nem szabad úgy feltűnnie, mint hogy ha ő a hajó legénységétől megijedne, hisz ő a kapitány, ő a kormányzó, tehát a hajónak abban az irányban kell haladnia tovább, a hogy ő akarja, mindegy akár sziklára, akár zátonyra jut, akár összetörik, akár elsodorja az örvény. Ily kormányzati bölcseséggel nem lehet más eredményekhez jutni, mint az erőszakhoz. Ily körülmények közt nevetségesnek találom azt, hogy ha a többség és a kormány, melynek a hatalom minden eszköze rendelkezésére áll, azt mondja, hogy ő nem tehet engedményeket egy kisebbségnek, mert ezt az ő presztizse kizárja; ez úgy látszanék, mintha a fenyegetéstől megijedne és meghátrálna a kisebbség előtt. Komoly férfiaknak nem kenyere a fenyegetőzés. Mi erről az oldalról soha nem fenyegetőztünk s nem is fogunk. De mikor hallottuk azt a fenyegetőzést, hogy erőszakot fognak alkalmazni, semmisem volt természetesebb, mint annak kijelentése, hogy erőszakra csak erőszak lehet a válasz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A fenyegetés tehát arról az oldalról jött. Mi azonban nem fogunk megijedni, mert tudjuk, hogy ezen fenyegetés beváltásához sokkal több kell, mint többség, merevség és konokság. Szomorú jelenség lesz az, ha mégis sikerülni fog az, a mit én nem hiszek: ezt a fenyegetést beváltani és Magyarország parlamentjének szólásszabadságát

Digitized by Google

korlátozni, s akkor, mikor a mi kizsákmányolásunkra törekvő idegen érdekekkel fogunk szemben állani, Magyarország képviseletének szájára rátenni a szájkosarat.

Ennek az erőszakoskodásnak első kisérletét látom én a miniszterelnök úr indítványában s ép ezért, mert ilyen czélzata van, mert ez az indítvány ily erőszakoskodással fenyegető kisérletként terjesztetett elő, azt el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Pulszky Ágost! *(Mozgás).*

Pulszky Ágost: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Harmadnapja tanácskozunk s körülbelül 12 órát töltünk el annak megvitatásával, vajjon a ház napirendjét egy órával megtoldjuk e. Kétségen kivül az a jelenség maga, hogy a túloldalról egy ily egyszerűnek látszó kérdés tekintetében ily ellenállás fejtetik ki, de másrészt az is, hogy a kormány és a szabadelvű párt részéről nem sajnáljuk ezt az időt a kérdés megvitatásától, mutatja azt, a mit a t. képviselő urak tegnap és tegnapelőtt is többizben említettek, hogy nem vagyunk normális parlamenti viszonyok közt. Nem is kell visszatekinteni a két hónapi hosszas, megszakított általános vitákra, hogy meggyőződjünk, hogy itt csakugyan oly állapot állott elő, mely a törvényhozás rendes működésétől eltér és esetleg a törvényhozás további rendes működését nagymértékben veszélyezteti. Teljesen jogosúltnak látom tehát ez esetben azt, hogy ha úgy az ellenzék, valamint a kormánypárt részéről e tekintetben most a szituácziót őszintén megvizsgálni törekszünk, és egyszersmind lehetőleg egyesült erővel törekedünk arra, hogy bármelyek legyenek vélemény-eltéréseink a törvényhozás teendőinek megoldására vonatkozólag, maga a törvényhozás menete közös akarattal, együttes hangulatban, együttes megállapodás mellett biztosíttassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha ebből indulunk ki, azt hiszem, téves volna egyelőre, úgy a mint az előttem szóló t. képviselő úr tette, visszatérni az egyes fázisokra, melyek az utolsó két, vagy három hónap óta felmerültek. Felesleges volna tán bővebben kutatni azt, miért tartotta szükségesnek annak idején a ház egy igen tekintélyes pártja a passzivitást és aztán ép olyan szükségesnek minden további indokolás nélkül rendkivüli aktivitásba lépni. És tán nem lesz szükséges kutatni azt, mi volt oka annak, hogy a szokásostól messze eltérő, azon messze felülemelkedő jelentőség lett tulajdonítva a ház egy más pártja részéről oly előterjesztéseknek, melyek nyugodt megvitatása a kormánypárt részéről is kilátásba volt helyezve. Mondom, talán nem volna czélszerű a múltakra e szempontból visszatérni, ha a közös érdeket, a parlamentarizmus nagy és fontos biztosítékainak megszerzését szem előtt tartjuk. Épen nem kivánok bővebben foglalkozni sem azon vádakkal, melyeket Okolicsányi László képviselő úr felhozni jónak látott, sem azon támadásokkal, melyeket ő akár a szabadelvű párt, akár a kormány ellen intézett. Mert azt hiszem, hogy a kinek szivén fekszik a parlamenti viszonyok szanálása, az a jelen pillanatot nem tekintheti olyannak, mely akár a kormány megbuktatására, akár egyes személyek támadására alkalmas volna. Mihelyt e térre átmegyünk, mihelyt egyes összletes kérdések megoldása tekintetében akarjuk a nézetkülönbségeket bővebben fejtegetni, melyek a ház előtt feküsznek, nem fogjuk elérni a parlamenti viszonyok szanálását. Ezt csak úgy érhetjük el, ha magunkba térünk és arra vonatkozólag jövünk tisztába minden részről, melyek a parlamentáris alkotmány érvényesülésének feltétlen elvei, melyek azok, melyekhez onnan is, innen is állandóan ragaszkodnunk kell, ha azt akarjuk, hogy tanácskozásaink ne erőszakkal, ne mechanikai többséggel, mint mondták, hanem valóban az ország meggyőződésének kifejezésével jussanak előre. *(Helyeslés jobbról.)* S midőn egyenesen e föltételek kutatását tűzöm ki czélomúl és e szempontból kivánom a helyzetet vizsgálni, legyen szabad egy pillanatig eltekintenem a pártoknak egymáshoz való viszonyától és tisztán azon alapforrásokhoz térnem vissza, — ha talán egy pillanatra kissé doctrinernek is talál látszani, — a mely alapforrásokból meríti a parlamentáris kormányforma erejét, meríti minden üdvös és eredményes voltát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elismerem gróf Apponyi Albert képviselő úrral együtt, hogy pusztán mechanikai úton a parlamentáris kormányforma nem kezelhető és elismerem azt is, hogy vannak számos nem irott tradicziók, konvencziók és házszabályokba nem is foglalható elvek, melyeket szem előtt kell tartanunk, ha azt akarjuk, hogy a parlamentáris működés állandóan biztosítva és nyugodt legyen. De, t. ház, azt hiszem, hogy az igen t. képviselő úr, mikor ezekre rámutatott, nagyon egyoldalúlag vette ezeket vizsgálat alá, és hogy talán némelyeket a leglényegesebbek közül, — a melyeket okvetlenül figyelembe kell venni, — elhallgatott. Ezeket akarom — talán szerénytelenség tőlem — a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt a parlamentáris kormányforma a maga lényege szerint azon alapszik, hogy itt minden képviselő, mint az ország és az ország érdekeinek képviselője sem párttekintet, sem egy kormány támogatása, ellenzése vagy megbuktatása, sem semminemű személyes érdek által nem vezettetheti magát. *(Derültség balfelől.)* Ez a parlamentarizmus első és főkelléke. A nézetek azonossága alapján a választási harczban

Digitized by Google

való együttműködés és egymással szemben való harcz következtében előállnak a pártok. De semmi konkrét kérdésre vonatkozólag egy előzetes ethikus szempontból az mint pártkérdés tekintetbe nem vehető, hanem tekintetbe vehető és veendő mindig a maga feltétlen érdeme szerint, és ezért t. ház, mikor itt a szabadelvűpárt a maga részéről mindig elfogadta és mindig irányadónak tekintette és megengedte tagjainak, hogy véleményeiket szabadon, minden tartalék nélkül kifejthessék *(Ellenmondás balfelől.)* és sohasem tette addig, a míg az általános politikai meggyőződés közösségét fenforogni látta, az egyes kérdések tekintetében való vélemény-felfogásokat, a párthoz tartozásnak múlhatatlan feltételeivé, sőt e tekintetben mindig szabad kezet engedett: engedjék meg a t. képviselő urak, hogy ugyanezen követelményt felállíthassam az ellenzékre nézve is és most ebből csak annyit vonhassak le, hogy azt nem imputálhatjuk valami különös előzékenységnek vagy érdemnek, — a mit az imént szólott képviselő úr is felhozott, — hogy olyan törvényt, a melyet az ország szempontjából nagy haladásnak, az ország vágyai és követelményei sok tekintetben kielégítésének tekintettünk mi is és önök is, nem vontak az obstrukczió, vagy ha úgy tetszik, tüzetes diszkusszió körébe, nem használtak fel mint fegyvert egy más kérdésben való eredmény előidézésére. *(Helyeslés jobbról.)* A mikor ezen törvény diszkussziója itt a ház előtt felmerült, ismételve hallottuk tegnap, tegnapelőtt és máskor is, hogy azon körülményben, hogy a katonai nevelés-ügyre vonatkozó reform-törvények elfogadása tekintetében nem történt késleltetés a ház tárgyalásaiban, bizonyítja azt, hogy a kormánynak és szabadelvű pártnak nincs egyáltalán jogosúltsága azon aggodalmak szempontjából, a melyeket ezen rendkivül hosszú tárgyalásokhoz hozzáfűz. Egyéb eredményt ebből ez alkalommal levonni nem kivánok.

A második okvetlen és feltétlen követelménye a parlamenti életnek az, hogy itt minden programm, minden elv kijelentése egyszerűen úgy eszközlendő, de oly értelemben is fogadandó el, a melylyel az tulajdonképeni és általában a közönség által elfogadott értelme szerint bir.

Ez, gondolom, szintén egy magától értetődő elv, csakhogy ennek alkalmazása igen messze vezet; oda, hogy a parlamentben minden vitatkozás, a legélesebb is, a míg az az elvek körül forog, vagy a személyek működése körül, annyiban, a mennyiben azok elvek megtestesítésére, érvényesítésére alkalmasok, vagy nem: jogosúlt is meg van engedve.

A mi a parlamentarizmus elvei szerint nem jogosúlt és soha megengedve nincs és nem lehet, az a vitatkozás nem azért, hogy egy elvet érvényesítsünk vagy megdöntsünk, hanem azért, hogy egy harmadik be nem vallott czélt szolgáljunk.

Egy vitának azon szempontból való irányzása, hogy ne a vita közvetlen czélja tekintetében nyújtassék felvilágosítás a képviselőháznak és a közönségnek, és ne ez irányban történjék a kapaczitáczió, hanem egy vita azért, hogy egy más javaslat, egy más elv előbb vagy később kerüljön tárgyalás alá, emígy vagy amúgy döntessék el: a parlamentarizmus általános elvei szerint egyáltalában meg nem engedhető. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És a ki azt a theoriát állítja fel, hogy a parlamentáris taktika jogosúlt, az álljon el azután a parlamentarizmusnak azon eszményi, azon igen magasztos, de gyakorlatilag nem érvényesített vázolásától és követelésétől, a vele szemben ülők részéről, a mely hasonlít Rafael angyalaihoz, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Piombo! Elnök csenget.)* a kik gyönyörűen vannak megfestve és mindenesetre remekei a festőművészetnek, de a kik a földön nem állnak és a földön soha nem jártak.

Ebből tehát, t. ház, az következik, hogy a parlamentarizmus általános elveit említeni, a parlamentarizmus szanálását azon általános elvek érvényesítésétől várni, igen is jogosúlt, a melyektől, mondom, annak eredményessége a maga teljes tisztaságában függ, hogyha azokat a saját részünkről is elfogadjuk.

És itt ismét csak egy, egyáltalában nem provokáló és gondolom, az öntudatosság legszerényebb követelményeiből következő visszautasításra gondolok egy vád tekintetében, a mely azon padokról ismételve felhangzott. Ismételve hallottuk ott, hogy erőszakot követ el a kormány és pártja a t. ellenzéken és erőszakot követett el a lefolyt két hónap alatt is, mikor a legnagyobb higgadtsággal és türelemmel hallgatta végig az ellenzéki beszédeket. És azáltal gyakorolta volna ezen erőszakot, hogy az ellenzéket engedte beszélni, de a maga részéről nem beszélt. *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Hát, t. ház, elismerjük, hogy ez volt a vád, ez felhangzott nem egy, nem két beszédben, hanem ismételve, de erre csak azt felelem, hogy ott, a hol vitarendező bizottság működése kezdődik, ott a parlamentáris vitatkozás megszünt, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert ott aztán többé nem az egyesek meggyőződésének kifejtése, nem a kölcsönös kapaczitáczió képezi a czélt, hanem azon taktikai szempontok, azon taktikai felfogások, a melyek nem direkte, hanem indirekte akarnak hatni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt, ha a parlamentáris viszonyok szanálását várjuk és kivánjuk, — egész őszintéknek kell lenni, — úgy vissza kell térni a parlamentáris normális

Digitized by Google

működés előfeltételéhez: bevallásához annak, — semmi jogi kötelezettség itt nem képzelhető, — hanem őszinte bevallásához annak minden részről, hogy az egyes vitákban csak azon viták tárgyait és azon vonatkozásokat tekintsük, a melyekkel az illető kormány ezen tárgyakkal együtt van, nem pedig egyéb kérdéseket, nem pedig egyéb bármily fontosnak jelzett célokat. S megvallom, itt gróf Apponyi Albert t. képviselő úrnak beszédében a múlt két általános vitára vonatkozólag azon igyekezettel találkozom, hogy ezen általános vita lehetőleg ne mint a kormány, vagy mint a szabadelvű párt ellen intézett, hanem mint objektiv indokokból kiinduló tüntettessék fel; de megvallom, hogy azon érveket igen szerencsétleneknek tartom és olyanoknak, a melyek, ha alaposaknak ismertetnek el, jövőre is a parlamenti viszonynk ily értelmű szanálását teljesen lehetetlenné teszik. Mert mit mondott a t. képviselő úr? A czukoradó javaslatra vonatkozólag azt mondta: Igenis szükségesnek tartotta ő is és teljes szolidaritást vállal e tekintetben az ellenzék többi pártjaival, szükségesnek tartotta azt, hogy az első törvényjavaslatnál, a mely az Ausztriával való kiegyezést is érintő közgazdasági viszonyokra vonatkozik, hogy az első ilyen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával bebizonyúljon, hogy itt az országban az ellenzék részéről egy határozott ellenállás várható minden oly törekvés iránt, a mely az ország érdekeit Ausztria érdekeinek alárendelni kivánja. *(Igaz! Ez a helyes! a bal- és szélső baloldalon.)*

Biró Lajos: Hiszen ez a helyes!

Pulszky Ágost: Engedelmet kérek, t. képviselő úr. A t. képviselő úr, meg vagyok győződve, — ki is fejezte igen erélyes módon, — ezt helyesnek tartja, de én arról vagyok meggyőződve, hogy ebben egyike rejlik a parlamentáris működésre vonatkozólag a legtévesebb és leghelytelenebb kijelentéseknek. Mert engedelmet kérek, épen ilyen törvényeket illetőleg czélszerű-e azt megmutatni és az ország érdekeinek előmozdítására vezet-e, ha megmutatjuk, hogy úgyszólván áthidalhatatlan véleményeltérések és felfogási különbségek vannak e házban és a hazában? *(Zaj balfelől.)* És elfogadhatjuk mi a jogosúlt parlamentáris vitatkozás és a kölcsönös méltányosság alapján álló pártok közt ellenünk fegyverűl azt, hogy egy törvényjavaslat, a mely kellő meggondolás után, a mely a ház bizottságában való tárgyalás után kellőleg megfontolva előterjesztetik, okvetlenűl érdekeinknek Ausztria irányában való nagymérvű feláldozása? Ha a t. ellenzék azon feltevésből indúl ki, ha mielőtt még a vitára tüzetes mód és alkalom van itt, már is urbi et orbi azt hirdeti, mikor egy a kiegyezést — mellékesen említem csak — igen mellékesen érintő törvényjavaslat tárgyalása van szóban, hogy a kormány és a szabadelvű párt Ausztriának akarják kiszolgáltatni az ország érdekeit, *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Az igaz!)* és ha ennek igazságáról meg vannak győződve: akkor normális és egészséges parlamenti viszonyok addig, míg ilyen ellentétes felfogások és meggyőződések vannak, itt be nem következhetnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Méltóztassanak csak azon eshetőségekre gondolni, a melyek előtt áll az egész ország, alkotmányánál fogva mindig, — egyébiránt ez nemcsak a mi hazánk körűlményei tekintetében forog fenn, hanem fenforog a külföldön is majdnem minden államra vonatkozólag, mert nincsen egyetlen állam, a mely kereskedelem és pénzügyi viszonyaiban minden egyéb államtól feltétlen független volna és oly értelemben volna autonom, hogy mintegy el volna szigetelve egy tenger közepén és minden magának szükségest feltétlenül termelhet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ilyet mi sem akarunk!)*

Minden állam a világon megköveteli, — a mienk kétszeresen, — hogy azon nemzetközi érintkezésekben, a melyek gazdasági, kereskedelmi és szövetségi érdekek szempontjából fenforognak, egy bizonyos időpontig az illető ország önállóan meghatározhassa politikáját és ezt kellő időben közölhesse szövetségeseivel, egyéb államokkal, a kikkel érdekei fenforognak, egyéb alkudozó felekkel. Nálunk ez különösen és nagy mértékben fenforog. Fenforog nemcsak az úgynevezett kiegyezési kérdésekben, hanem fenforog egyéb ügyekre is. Már most, t. ház, bármiképen vélekedjünk ezen közjogi viszony helyes, vagy helytelen voltáról, addig, a míg annak törvényes voltát elismerjük, addig, a míg elismerjük, hogy a ház és az ország feltétlenűl túlnyomó többsége ezen közjogi viszonyt helyesli és fenn akarja tartani, ...

Polczner Jenő: Mi nem akarjuk fentartani!

Pulszky Ágost: ... e háznak és minden pártjának okvetlen kötelessége gondoskodni arról, hogy ezen kérdések kellő időben, kellő határidőkig letárgyaltassanak, hogy e tekintetben az ország akarata a kellő időben és kellő mértékben juthasson érvényre. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És kérem, önök meg lehetnek arról győződve, és meg voltak elődjeik is azokon a padokon győződve arról, hogy a közjogi viszony kártékony és helytelen; de ebből sohasem vezették le azt a vádat, hogy az uralmon lévő párt, az uralmon lévő kormány Ausztriának feláldozza öntudatosan és akarva az ország érdekeit. *(He-*

Digitized by Google

lyeslés jobbfelől. Zaj balfelől. Elnök csenget.) Mert ha ezt a felfogást pártolják, akkor természetesen nemcsak úgyszólván a nagy alkalmakra, a közjogi kérdések elveinek megoldási alkalmaira tartják fenn a szertelen támadásokat és a parlamenti rendes eljárástól való eltérést, hanem akkor azt követik mindig és oly időben, a mikor maga az ország becsülete is megkívánja, hogy kifejezésre jusson többségének akarata, a mely időben az ország érdekei megkövetelik állandóan, hogy a törvények bizonyos határidőre és bizonyos napig megalkottassanak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezért nem helyes, t. képviselő urak, az az elv és az az elmélet, a melyet a czukoradóra vonatkozólag követett magatartásukra nézve gróf Apponyi Albert képviselő úr felállít.

De époly kevéssé fogadható el a másik szempont, a melyet a 16. szakaszra vonatkozólag felállít: nem annak lényegérs, hanem annak indokolására vonatkozólag, hogy miért mozgat meg az ellenzék minden követ, hogy a 16. szakasz elejtessék, és miért tartja ő azt a kormánypárttól csekély áldozatnak, talán nem is áldozatnak, hogyha ezen térre rálép. Mert azon indokolás megint olyan természetű, a mely a parlamentáris rendes kezelés és rendes élet alapelveibe beleütközik. Ha a t. képviselő úr azt mondja, hogy mikor egy kérdés forog fenn, a melyet a többség másodrendű kérdésnek tekint, a melyre vonatkozólag azonban elsőrendű nagy aggodalmakat táplál, akkor azt követeli a hazafiúi bölcseség és azt követeli a kölcsönös méltányosság, hogy a kormánypárt álljon el attól, a mit mellékesnek, vagy legalább nem lényegesnek tekint, és ne is térjen át, hanem engedjen tért azon aggodalmak érvényesülésére, a melyeket az ellenzék, mint föltétleneket még az 1848-iki törvények szentségéből merített argumentumokkal is táplál; hát ha így állna a dolog, akkor kétségen kivül rég meg van oldva ez a kérdés. *(Egy hang a szélső baloldalon: De ha nincs bölcseség!)* Ha csak egy oly kérdés forogna fenn, és ha úgy feküdnék a t. ház előtt a 16. szakasz ezen egész ügye, hogy itt egy intézkedésről van szó, a mely másodrendű jelentőséggel bír, de a melynek tekintetében az ellenzék rendkivüli aggodalmakat komolyan táplál, és pedig olyan aggodalmakat, a melyeket az ország többsége is mélyen átérez: akkor szó sem lehetne arról, hogy úgy a kormány, valamint pártja részéről a legnagyobb készség kifejezésre ne jutna *(Mozgás a szélső baloldalon.)* e tekintetben a megoldás előmozdítására. *(Egy hang a szélső baloldalon: Miért nem tették? Ez volna a lovagiasság!)* Hát épen azt akarom megjegyezni és kifejteni, hogy ennek megvolt a módja annak megvan a módja még a jövőre is; nincs elzárva az út, *(Halljuk! Halljuk!)* de mindennap lépések történnek arra, hogy a kapú, a mely ide vezet, ha csakugyan ez egyedül az ellenzék czélja, elzárassék. *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Mert mi történt tényleg a t. házban? *(Halljuk! Halljuk!)* Az, hogy mikor a bűnvádi eljárás életbeléptetéséről szóló törvényjavaslat általános vitája, és az esküdtszéki intézmény életbeléptetéséről szóló törvényjavaslat általános vitája megindúlt, akkor ezen általános vita keretébe vonatott be ezen specziális intézkedés, és akkor, mikor olyan nagy terjedelmű kérdések forogtak szóban, és mikor olyan merész és nagy mérvű kezdeményezés történt, a kormány részéről egy törvényjavaslatban, mint a minő az esküdtszéki rendszernek és a bűnvádi eljárás egészen új alapra fektetésének érvényesítésével együtt jár, mikor olyan nagymérvű kezdeményezés történt, nem hallottunk egy szót sem, a mely e kezdeményezés jelentőségét, előnyét az országra nézve, érdemét egyáltalában elismerte volna. *(Ellenmondások a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Hanem mit hallottunk? Azt hallottuk, hogy a mikor ez a kormány és e párt, a mely a szabadelvűség kérdésében akkor egy oly lépést tett, mint a minő lépés az előtt egyáltalában hosszú idők óta nem történt, hogy ezen kormány és ezen párt a legfeketébb reakczióval lett vádolva, hogy egy formális irtó eljárás lett a sajtóban és a parlamentben ellene megindítva, a mely formális irtó eljárás ellenében egyebet, mint a hallgatást, egyebet, mint az észretérés pillanatának bevárását a kormány és pártja nem is követhetett. *(Felkiáltások a baloldalon: Észretérés?)*

Ha a t. képviselő urak azt követelik tőlünk, hogy mi minden vádjukat, a hazafiatlanság, a reakczió, az Ausztriával való paktálás vádját nyugodtan hallgassuk és igaznak elfogadjuk; ha a t. képviselő urak azt kivánják, hogy mi engedjünk ezen kérdéseket illetőleg, a melyek tényleg szóban forognak, a t. képviselő urak pedig oly érzékenyek, hogy a maguk eljárását, mely kétségtelenül a legnagyobb mértékben hozzájárúlt ahhoz, hogy ily abnormis parlamenti állapot megteremtessék, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* még érinteni, még egy jelzővel jelezni se lehessen: hát ebből csak egy következtetést vonok le és ez az, hogy ily alapon normális parlamenti viszonyok közé még vissza nem térhetünk, mert normális parlamenti eljárás sohasem lehet olyan, mely az egyik rész tekintetében megköveteli a szemrehányásoknak feltétlenül elfogadását és a nyilvánosság előtt való feltétlen meghunyászkodást, míg a másik rész, ez esetben az ellenzék, önmagára nézve nem követi ezt, hanem még múlt eljárásának helytelen következményeit jelző egy epithetontól

Digitized by Google

is megijed és oly kevéssé számol magával, . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Bünbánatot mutasson?)* Nem bűnbánatot, bűnbánatról szó sincsen, t. képviselő urak, hanem hogy belássák, hogy normális eljárás feltétlenül csak ott lehet, a hol az igazság érzete megvan. Mert azt követelni, hogy mi feltétlenül elismerjük azt, hogy nekünk soha sincsen és nem is lehet igazunk és ez a követelés jogos legyen; de hogy az már parlamenti sértés, ha az ember azt találja mondani, hogy a t. képviselő urak eljárása nem volt igazságos és nem volt áthatva a tiszta parlamentáris helyzetet teremtő és egyedül ez ország előnyét elérni igyekvő minden párt és személyes tekintettől elválasztott törekvéstől: *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy mozgás a szélső baloldalon.)* ha azt látjuk, hogy a t. képviselő urak itt abban a véleményben vannak, hogy csak a fegyverek, a melyekkel eddig éltek, jogosúltak voltak és ezt önök elismertetni kivánják, akkor nagyon félek attól, hogy a normális politikai állapotokra visszatérni nem fogunk. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem arról van szó!)*

Azt mondják a t. képviselő urak, hogy nem erről van szó. Én azt hiszem, hogy csakugyan arról van szó, Mert úgy veszem észre, . . . *(Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak!

Pulszky Ágost: . . . hogy a mi a 16. §. kérdését magát illeti, igen egyszerű lett volna a megoldás. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a t. ellenzék e tekintetben az általános vitában a törvény javaslat általános szempontjainak keretében forog, ha nyugodtan megvárja, hogy a 16. §. megvitatása akkor kerüljön szóba, mikor a 16. §. tényleg a ház előtt fekszik a részletes tárgyalások folyamán; *(Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)* ha nem vádakkal kezdik, hogy itt reakcióról, vagy a sajtószabadság elnyomásáról van szó, hanem egyszerűen tárgyi argumentumokkal kifejtették volna a t. ház előtt azt, hogy ők nagy aggodalmakat táplálnak: legyenek meggyőződve, hogy erről az oldalról szükségképen egészen más feleletet és egészen más tárgyalási készséget találtak volna és találnának. *(Nagy zaj és közbekiáltások a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Hiszen felelhetnek a képviselő urak. Jó lesz most nem konverzálni. *(Derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Pulszky Ágost: Mert az igen tisztelt képviselő urak szeretik azt a vádat hangoztatni gyakran, hogy ez a párt feltétlenül a kormány kezében van, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon. Zaj jobbfelől.)* hogy ez a párt minden tekintetben feltétlenül nem az argumentumok, nem meggyőződése, hanem feltétlenül a kormány parancsszava szerint határoz és szavaz. *(Úgy van! Úgy van! balfelől. Ellenmondás jobbfelől.)*

Örley Kálmán: Ez nem igaz!

Pulszky Ágost: A t. képviselő urak most is erősítik asszeverációjukban azt, hogy ez így van, és ugyanabban a lélekzetben gróf Apponyi Albert igen tisztelt képviselő úr és azon részről is hivatkoznak ezen párt jogásztagjaira, a kik ellenkező véleményen voltak és vannak, *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* és nem gondolják meg azt, hogy ha azt mondják, hogy a 16. §. tekintetében a jogászvilág és az ellenzéki körök egyhangú meggyőződése szerint rendkivüli aggodalomra van alap, ugyanekkor épen az általános tárgyalás megkezdése előtt az ő lapjaikban oly jogászok részéről, a kik mindenesetre — legalább azok szerint, a miket a múltban tőlük hallottunk — tekintélyek előttük, ismételve és ismételve oly rendszabályok lettek követelve, a melyek messze túlmennek a 16. §. keretén. Csak hivatkozom az Egyetértésre, a melyet bizonyára nem fognak ellenzéki lapnak deklarálni, *(Derültség a szélső baloldalon.)* — tévedtem a szóban, — kormánypárti lapnak deklarálni, hivatkozom azon czikkekre, melyeket abban dr. Sik Sándor irt, csak hivatkozom Edvi Illésnek azon czikkeire, melyeket a Budapesti Hirlapban, szintén ellenzéki lapban, megjelentek, csak hivatkozom azokra, a miket e bizottság előtt egy oly képviselő, a kinek nézeteivel és eljárásával a legkevésbbé szoktam e házban egyetérteni, de a kit önök mindenesetre a jogászvilág kitünőségének tartanak, Polónyi Géza képviselő úr kifejtett, nem azon szempontból, hogy ezeknek igazságuk volna, de csak annak bizonyítására, hogy nem lehet olyan általános, a reakczió tekintetéből merített aggodalom, nem lehet oly egyetemleges azon meggyőződés, hogy teljesen felesleges és szükségtelen munkát végzünk, *(Helyeslés jobbfelől.)* midőn a 16. §-ban foglaltakat ide beterjesztettük, csak ennek bizonyítására hozom fel, a mi egyszersmind megerőtleníti azon tekinteteket, melyeket gróf Apponyi Albert e tekintetben felhozott.

Megvallom, gróf Apponyi Albert úrnak e tekintetben való okoskodása kissé emlékeztetett azon vitára, mely a buddhista és a mohamedán között folyt. A mohamedán meg akarta győzni a buddhistát vallásának helyességéről és így okoskodott: A buddhisztikus hit nem ismer túlvilágot, legfeljebb megsemmisülést; ha tehát a buddhisztikus hit igaz, akkor akár hiszi, akár nem hiszi, egy az eredmény. A mohamedán hit ismer paradicsomot és poklot; ha tehát mégis a mohamedán hit talál igaz lenni, akkor a buddhista rendkivül nagy veszedelembe kerül, ha nem

Digitized by Google

akarja elhinni, mert akkor büntető szankczió áll fenn rá nézve. Így mondja gróf Apponyi Albert képviselő úr is: A kormánypárt nem tulajdonít neki valami lényeges alkotmányjogi jelentőséget, mi azt tulajdonítunk neki, hogy ejtse el a kormánypárt azon rendszabályt, a melyet szükségesnek tart — a mint mondám — a magánbecsület megvédése s az esküdtszékek helyes funkczionálása szempontjából, mert hátha mégis a reakczió benne van és hátha ez bekövetkeznék, hogy a mi argumentumaink igenis jogosak lehetnének. A mohamedán papnak nem sikerült a buddhistát meggyőzni, mert a buddhista azt mondta: A meggyőződésem, a hitem igazságáról benső látásom erősebb, semhogy egy ilyen probabilitási kalkulusnak engedjek.

A 16. §. tekintetében a kormánypárt nem azt mondta, hogy előre és egyáltalában ki van zárva minden lehetősége annak, hogy ez bármely irányban megváltoztattassék.

Polczner Jenő: Bánffy mondta! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pulszky Ágost: Nem azt mondta, hanem azt mondta igenis, hogy addig, a míg hatalmi kérdéssé tétetik ez a szakasz, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Mi csináljunk?)* a míg minden oly eszközhöz akar az ellenzék hozzányúlni, a melylyel be akarja bizonyítani azt, hogy a kormánypárt legyen bár mily számos és bármily hatalmas, ezt az akaratot és szándékot még is ki birja játszani és még is meg birja törni a kormány és pártja akaratának érvényesülését, hogy addig, a míg így állíttatik fel a probléma, addig erre más felelet nem lehet, mint hogy ebbe nem a 16. §. miatt, hanem az alkotmányos elvek kompromisszója miatt belemenni nem lehet. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* A mi részünkről én nem emlékezem egyetlen kijelentésre, a melyben ez egyszerűen hatalmi kérdésnek lett volna kinyilatkoztatva. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Ellenmondások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Polczner Jenő: Most is annak nyilatkoztatja! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Pulszky Ágost: Bocsánatot kérek, most épen azt magyarázom, t. képviselő urak, hogy addig, a míg ily kisérlettel vagy ily pretenzióval vagy olyan esküdözéssel találkozunk az ellenzék részéről, mint a minőt gróf Apponyi Albert és Komjáthy Béla t. képviselő urak szájából hallottunk, hogy ők ilyen reakczionárius kisérletet minden eszközzel, minden körülmények között, ha kell, meg fognak akadályozni, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* addig, a míg ezeket hallhatjuk, addig lehetetlen e tekintetben bárminemű érdemleges vitatkozásba bocsátkozni; mert addig egyáltalában nem arról van szó, hogy mi legyen a tartalma a 16. §-nak, hanem arról van szó, hogy lehetséges-e itt a házban a többség akaratát érvényesíteni, *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* vagy lehetséges-e, hogy a kisebbség bizonytalan ideig nemcsak ezen, hanem más kérdések tárgyalását is lehetetlenné tegye. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De mihelyt ezt nem tapasztaljuk, mihelyt itt a diszkussziók már a normális keretbe visszaindúltak, akkor, — hiszen én magam is, mikor az általános vitában részt vettem, megmondtam, hogy én az elvhez, a mint az a 16. §-ban be van fektetve, állandóan ragaszkodom, de annak alkalmazásához, annak szövegezése tekintetében nem ismerem félre, hogy esetleg — bár ilyet még nem tudok e pillanatban — egy szerencsésebb szövegezés is lehetséges, mondom, mihelyt visszatérek a normális parlamentáris viszonyokhoz, mihelyt az ellenzék feladta, mert ezt fel kell adnia . . . *(Nagy zaj és derültség a szélső baloldalon)*

Győry Elek: Ez a hatalmi kérdés! Először muszáj, azután engedünk! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Pulszky Ágost: Hát t. képviselő urak, mindnyájunknak először muszáj, mert mindnyájunknak kell a parlamentarizmus elvét, az alkotmányos kormányzás elveit tekintetbe vennünk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* Mi, t. képviselőház, mint előbb is mondtam, nem ismerjük el, hogy ott csupa büszkeség, itt csupa meghunyászkodás lehessen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Igenis, mi onnan is, innen is áldozatokat hozhatunk, áldozatokat kell esetleg hozni, de innen is, onnan is nem szabad azt mondanunk, hogy azt a színt pedig feltétlenül meg akarjuk tartani, mintha minden előző követelésünk, minden, a hosszú vitában kiejtett szó feltétlenül kötelezne bennünket és feltétlenül helyesnek ismerendő el. *(Élénk ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Ismétlem, ha a t. ellenzék múlt eljárását minden tekintetben kifogástalannak, minden tekintetben kritikán felül állónak tartja, akkor még a normális parlamentáris viszonyok ideje el nem érkezett, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* mert akkor még nem történt meg ezen magába szállás és azon önmagába való visszatérés, *(Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon. Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* a mely kétségtelenül az ország idejének elpazarlása vétkét legalább kiegyenlítené. *(Zaj balfelől.)*

Hát, t. ház, hisz meg vagyok győződve arról, hogy el fog érkezni előbb-utóbb annak az ideje, a mikor itt normális parlamenti viszonyok lesznek. Arról is meg vagyok győződve, hogy

Digitized by Google

akkor a 16. §. kérdése nyerni fog olyan megoldást, a melybe talán — nem tudom, — a t. képviselő urak, de mindenesetre az ország is bele fog nyugodni és megnyugvását meg fogja találni. De hogy ez előbb vagy utóbb következzék-e be, ez nem rajtunk, hanem merőben a t. képviselő urakon áll. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj és ellenmondás balfelől.)*

Mi, t. ház, eddigelé sem szabtunk feltételeket, azt hiszem, jövőre sem kívánunk feltételeket szabni arra, hogy hogyan térjünk vissza a normális parlamenti viszonyokra, mert az azokra való visszatérés kötelesség, kötelesség az ország szempontjából minden körülmények között; egy kötelesség, a melynek teljesítését nem szabad sem innen, sem onnan feltételekhez szabni. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: Hát tessék teljesíteni!

Pulszky Ágost: Hogy teljesítsük, a kormány módot akart adni a háznak arra, hogy most, miután a diszkussziók igen hosszúkra nyúltak, a t. ház üléseinek idejét meghosszabbítsa és így az argumentáczióra szabad időt és szabad tért nyerhessünk. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* A mi részünkről, a szabadelvű párt részéről és annak vezére: a kormányelnök részéről, — nem tudom, — hogy bárminő más feltétel, hogy bárminő más követelés intéztetett volna a t. ellenzékhez. *(Zaj és ellenmondás balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Barta Ödön: Miért nem beszél a miniszterelnök?

Pulszky Ágost: Beszélt akkor, mikor ezt az indítványt előterjesztette, és azt hiszem, hogyha csak a miniszterelnök szólana és pártja nem, rögtön készen volnának a felelettel, hogy hiszen csak a miniszterelnök úr szól, de pártja nem beszél, úgy a mint azt a czukoradóról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál tették a képviselő urak, a hol a párt — beismerem — keveset szólt, és pedig keveset szólt azért, mert tudta, hogy a miniszter úr feleletében mind az ellenséges argumentumok részletesen meg lesznek czáfolva, tudta, mert azokat hallotta már a miniszter úrtól a pénzügyi bizottságban is, és tudta, mert bizalma volt és megszokta azt tudni, hogy a mit a pénzügyminiszter úr előterjeszt, azt egyszersmind képes is megindokolni, úgy hogy a pártnak további indokolásra e tekintetben szüksége nincs. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a jobboldalon.)*

Tehát most egyes képviselők beszélnek, és megvallom én azt, hogy ma, mindazon törekvések után és daczára, hogy lehető sima lefolyást nyerjenek azon diszkussziók, a melyek köztünk fenforognak; mindazon törekvések daczára, a melyekre való készségét a miniszterelnök úr és a szabadelvű párt is kijelentették, midőn azon értekezletre, a melyről Komjáthy Béla és Okolicsányi László képviselő urak megemlékeztek, a magok részéről is megjelentek, mindezen törekvéseket csupán az az egy kívánság sugallta, hogy nagyobb válságba ne döntsék parlamentarizmusunkat, mint a minőben már is van.

És itt, t. képviselő urak, mellékesen meg kell emlékeznem azokról, a miket Komjáthy Béla t. képviselő úr a tegnapi napon erre vonatkozólag mondott. Azt mondotta, hogy itt garancziа lett követelve az ellenzéktől arra vonatkozólag, hogy a kiegyezési javaslatokat el fogja fogadni, *(Több hang a szélső baloldalon: Nem mondotta! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hogy ismeretlen javaslatokhoz hozzá fog járúlni, vagy hogy legalább azon biztosíték követeltett arra, hogy nem fog azok ellenében oly fegyver felhasználtatni, a mely alkalmas azok keresztül vitelének megakadályozására. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Konczedálom ezt a formáját, mely azonban nem vág egészen össze azzal, a mit az igen tisztelt képviselő úr ebből következtet. De ez mellékes. Csak azt akarom kijelenteni, hogy ezen követelmény felállítása ily alakban nem történt meg. Megtörtént az, hogy ki lett jelentve, hogy a parlamentáris normális viszonyokhoz való visszatérés szüksége minden oldalról elismertetik, de nem úgy, hogy ez csak egy alkalomra és egy pillanatra érvényesüljön és azután ismét azon jeleneteknek legyen ez a terem színhelye, a minő jeleneteknek színhelye volt az elmúlt két hónapban . . .

Justh Gyula: Milyen jelenetek? *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Milyen jelenetek? Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Kérek csendet! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Milyen jelenetek?)* Kérdezték a képviselő urak, nem szükséges ismételni.

Pulszky Ágost: Azt kérdezték, milyen jelenetek? *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Igen! Igen!)* Oly jelenetek, a melyekben azt láttuk, hogy egyszerűen azért, hogy az idő kihuzassék, oly férfiak lettek felszólítva, kiknek a kérdések tekintetében való kompetenczіája felől, csak egy vélemény lehetett az egész házban. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Barta Ödön: Itt mindenki kompetens!

Pulszky Ágost: És ennél sokkal szomorúbb és sokkal komolyabb jelenetek, hogy itt oly pártok, a melyek diametraliter ellentétes meggyőződésűek, a melyek a 67-es alapnál messzebb túlmenők az Ausztriához való deferenczіában, *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* a melyek más részről a 67-es alapot megtámadják, *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások balfelől: Hát a polgári házasság?)* a melyek

Digitized by Google

közt sem a nemzeti érzés azonossága, sem az elvek azonossága, sem a czél azonossága nincs, szövetkeztek nem egy közös elv keresztülvitelére, nem egy elv érvényesülésének megakadályozására, *(Hosszantartó, zajos ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)* hanem szövetkeztek arra, *(Zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem szövetkeztünk!)* hogy egy kormányt és pártot buktassanak, szövetkeztek arra, *(Zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem igaz! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hogy boszút álljanak. *(Zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem igaz! Rágalom!)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet!

Pulszky Ágost: Hiszen kérem, . . . *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz: Nincs szövetség köztünk!

Pulszky Ágost: Ez ismét újabb jelenség annak bizonyítására, a mit mondtam, mert mikor a tegnapelőtti napon gróf Apponyi Albert, Molnár János, Kossuth Ferencz képviselő urak ezen szövetséget nyiltan hirdették, *(Zajos ellenmondás a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: A sajtószabadságot!)* szolidaritásukat kifejtették és elismerték a közös vitarendező bizottság létét... *(Zajos ellenmondások a bal- és szélső baloldalon: Felkiáltások! Eláll! Eláll!)*

Elnök: Most már kérek csendet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Igazat beszéljen!)* Csendet kérek. A képviselő uraknak meg kell hallgatniok az ellenvéleményt is. *(Egy hang balfelől: Lehetetlen!)* Dehogy lehetetlen, csak próbálják meg. *(Zajos derültség, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Pulszky Ágost: Azt a közbekiáltást hallom, hogy: nem igaz. Hát hivatkozom az összes képviselő urakra, hogy gróf Apponyi Albert *(Éljenzés balfelől.)* azon második feleletében, a melyet gróf Tisza István igen tisztelt barátom felszólalására adott, nem azt mondta-e, hogy szolidaritást és felelősséget vállal mindazért, *(Zajos ellenmondás balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* minden mozzanatért, melyet pártja a többi ellenzéki pártokkal egyetemben foganatosított, és hivatkozom Kossuth Ferencz saját szavaira, hogy ő részéről teljesen és mindenben helyesli a vitarendező bizottság eljárását. *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ezzel csak azt akartam bizonyítani, hogy volt egy közös vitarendező bizottság; ezt elismerték. És hogy közös vitákat hogy lehessen szövetség nélkül rendezni bizonyos czélra, az ismét a parlamenti eljárás azon titkai közé tartozik, melynek monopóliumát úgy látszik Justh Gyula és Rakovszky István képviselő urak bírják. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

Végzem felszólalásomat.

Igenis, mi is szükségesnek tartjuk a normális parlamenti viszonyok visszatérését, mi is másodlagos, alárendelt kérdésnek tekintjük a 16. §-t. S a szabadelvű párt — legalább a mennyire én hallottam — soha semminemű feltételekhez nem fűzte azt, hogy úgy mint eddig is tette a normális parlamenti eljárás keretében megmaradjon. De normális parlamenti eljárás nem alku, nem kompromisszum, nem egyezkedés útján, hanem csak a kedélyek megnyugvásából és nyugodt belátásából kerülhet ki. A ki megkezdi a normális parlamenti eljárást, az már helyre is állította. De nem az kezdheti meg, a ki eddig is követte, hanem az, kinél legalább a szimptomák vannak meg arra nézve, hogy eljárása nem normális. Jól tudjuk, hogy a mai körülmények között még nincsenek meg e normális eljárásnak feltételei. E tekintetben önökhöz appellálok. Szövetkezzenek velünk, hogy ezeket helyreállítsák, helyreállítsák eljárásukkal, helyreállítsák magatartásukkal, helyreállítsák egész felfogásukkal, ne tüntessék úgy fel a viszonyokat, hogy abból mindenkinek, a ki egy beszédet hall azon padokról, úgy az általános vitában, mint ezen kérdésben felhangzani, annak rögtön azt kelljen hinni, hogy egy-egy lélekharang kondúl meg Magyarország parlamentarizmusának rendes eljárása felett. Vessenek véget ezen eljárásnak, térjenek vissza abba a mederbe, melyben húsz év óta folynak itt a parlamenti tanácskozások, mikor fontos kérdések vettetnek fel. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát adják meg a módot! Zaj.)* Ne követeljük, hogy előre konczessziót adassék e nek fejében. Mert ezt a konczessziót egy öntudatos párt a parlamentarizmus árán meg nem teheti. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Mi tudjuk, hogy ma még helyreállítható a parlamentarizmus rendes eljárása, de azt is tudjuk, hogy helyreállítható közös egyetértés nélkül is, megvannak eszközei, megvannak annak módjai. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Állunk elébe!)* Ne hívják fel, ne idézzék fel a küzdelmet, mert ha az bekövetkezik, akkor önöknek és nekünk is sok áldozatot kell meghozni, és a mitől félek, esetleg áldozatot kell hoznunk azon parlamentáris tradicziókból, a melyek eddig érintetlenül megmaradtak. De ha más áron nem, akkor ezen áron is meg fogjuk tudni valósítani azt, hogy hazánk alkotmánya végveszélybe ne dőljön a parlamentarizmus elfajulása folytán. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* El fogjuk érni azt, hogy ismét teljesen normális állapotok uralkodjanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennek érdekében kérjük a képviselő urakat, járúljanak hozzá az indítványhoz. Hogy ha hozzá nem járúlnának a napirenden levő indítványhoz, világosan ki lenne tüntetve, hogy

Digitized by Google

más újabb eszközhöz kell nyúlni, más eljárást kell követni a többségnek, mert azt megteheti *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől. Nagy zaj balfelől.)*

Elnök: Molnár János képviselő úr személyes kérdésben kér szót. *(Hosszas zaj. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Molnár János: T. képviselőház! Pulszky Gusztáv *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, tessék helyükre menni. *(A baloldal felé:)* Kérem, menjenek helyre innen is. *(Élénk helyeslés.)*

Molnár János: Pulszky Gusztáv t. képviselő úr azt mondotta az imént, hogy miként Apponyi és Kossuth t. képviselő urak felszólaltak, és beismerték, hogy valamely szövetség létezik közöttük, úgy én is beismertem, hogy a néppárt és a t. függetlenségi párt között valamely közösség, vagy valamely szövetség léteznek.

Erre nézve van szerencsém kijelenteni, a mit mindnyájan tudnak, hogy e tekintetben fel sem szólaltam, egy hangot sem mondtam, annál kevésbbé ismerhettem el, hogy szövetség van köztünk. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kossuth Ferencz képviselő úr személyes kérdésben kiván szólni.

Kossuth Ferencz: T. ház! Kötelességemnek vélem kijelenteni, hogy az a párt, a melyhez tartozom, nem szokott semmi párttal szövetkezni, mint a hogy nem szövetkeztünk a kormánypárttal akkor, midőn a kormánypárt elveinknek egy részét átvette és megvalósította, hanem támogattuk elveinket, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* úgy nem szövetkeztünk most a néppárttal, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* sem más párttal, hanem megyünk a magunk egyenes útján, a mit hazafiságunk kijelöl. Érvényesíteni akarjuk azt az elvet, hogy a sajtószabadság hazánkban egy szentély, melyhez nyúlni nem szabad és megvédjük a sajtószabadságot. Ha a parlament más pártjai is ugyanezen álláspontou vannak, azokkal ezen elv védelmében igen is együtt működünk, de nem szövetkeztünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: T. ház! A nagy zajban nem tudtam egészen pontosan kivenni, a mit Pulszky Ágost t. képviselő úr mondott; de úgy értesültem, hogy azt mondta, hogy én és Justh Gyula képviselőtársam szövetséget kötöttünk *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem azt mondta!)* Erre kijelenthetem, hogy köztünk más szövetség nem áll fenn, mint a közszabadság megvédése a túloldal támadása ellen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Pulszky Ágost: T. ház! Szavaim értelmének félremagyarázása miatt csak azt vagyok bátor kijelenteni, hogy Rakovszky István képviselő úr téved, mert az ő nevét csak ott említettem a Justh Gyula képviselő úr nevével együtt, a hol azt mondtam, hogy a két képviselő úrnak parlamentáris privilégiuma, vagy monopóliuma úgy értelmezni valamely kijelentést, a mint ők értelmezik, de a hogy mi nem értelmezhetjük. Egyébiránt, a mit a szövetségre vonatkozólag mondtam, nem volt egyéb, mint konstatálása azon tényeknek, melyek gróf Apponyi Albert és Kossuth Ferencz képviselő urak részéről a szolidaritásra, Rakovszky István képviselő úr részéről pedig utólag a szabadság közös megvédelmezésére vonatkozólag mondattak úgy, hogy azt hiszem, e tekintetben félreértés többé nem foroghat fenn. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Lakatos Miklós jegyző: Hock János!

Hock János: T. ház! Mikor nagy válságoknak a pillanata érkezik el és mikor egy nemzetnek igazán alkotmányos szabadságának biztosítékai vannak koczkára téve, szükséges, hogy mindazokat a zavarokat, a melyek egy ily helyzet előmozdításának indicziumait képezik, békés egyetértéssel és nyugodt tárgyalással iparkodjunk az útból elhárítani, *(Úgy van! balfelől.)* mert lehet pártellentétek közt hatalmi kérdésen felépíteni politikai rendszereket és elfogúltságot, de mindezeknek a válaszfalaknak le kell omolniok akkor, a mikor mindnyájunk közös kincse: a haza üdvének és jólétének előmozdítása ezt az áldozatot tőlünk megköveteli. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Kénytelen vagyok bevallani, hogy azok a kisérletek, melyek e zavaros helyzetből való kibontokozásra irányúltak e napokban a parlamentben és a parlamenten kivül, azért nem vezethettek a kivánt eredményre, mert a mint ismételni vagyok bátor múltkori beszédem egyik passzusát: »a politikában sokkal nagyobb szerepe van a szántszándékos félreértéseknek, mint a jóhiszemű tévedéseknek.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ha mi azt akarjuk, hogy a zavarból csakugyan a kibontokozás kezdete megindúljon, az őszinteség politikája, azt hiszem, a legjobb politika. *(Helyeslés a baloldalon.)* Tartozom kimondani, hogy nem azon törekvéseket perhorreszkálom, a melyek a kormánypárt vezérszónokának mai beszédjében homályosan el voltak rejtve, — mert hisz mindnyájan törekszünk a parlamenti béke és normális viszonyok helyreállítására, — de helytelennek tartom azt a taktikai eljárást, hogy épen azokat az egyéneket küldik e békekisérleteknek ajánlatára, a kiknek személyisége,

Digitized by Google

parlamenti múltja, a sikernek lehetőségét már előre kizárja. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Derültség a jobboldalon.)* Meggyőződésem az, hogy ha annak a békének komoly előmozdítását a t. túloldal is teljesen bona fide akarta volna eszközölni, akkor legelőször is a klotűrt — házi klotűr alakjában Pulszky Ágoston képviselő úrra alkalmazta volna. *(Derültség balfelől.)*

Megvallom, hogy soha még úgyszólván oly nyomott helyzetben nem szólaltam fel, mint mai beszédemben, mikor a parlamenti szokás, és a vitának az alakulása okvetlenül kötelességemmé teszi, hogy kizárólag a felszólaló képviselő úrnak eszméjével foglalkozzam. Helyzetem nehéz azért, mert azok az eszmék sokkal homályosabbnak, semhogy azokat tisztán követhessem és azokkal szemben precziz álláspontot foglalhassak el.

A beszédnek első részére kevés a reflexióm, mert ez Laplace elméletét juttatta eszembe a föld képződéséről. Bizonyos alaktalan gőztömeg maga körül elkezd rémítő gyorsasággal forogni és magából idomtalan gőztömegeket lök ki a világegyetembe, hogy a zavart megcsinálja. *(Derültség.)*

Pulszky Ágost képviselő úr beszédében is a szavak csak arra valók voltak, hogy az eredeti gondolatot eltakarják. Erre a beszédre én azt a közbeszólást tettem, hogy őszintén megvallom, nem értem, a minek oka talán az én értelmi fegyelmezettségem hiányában rejlik, mert észjoggal tüzetesen nem foglalkoztam; de az ketségtelen, hogy a beszéd e része még a túloldalról sem birt azzal a lelkesítő hatással, a melyet ott a hangulat békés voltánál fogva igazán megkövetelhettünk volna. Azonban azzal a részével a beszédnek, a melyet nem értettem, mégis jobban meg voltam elégedve, mint azzal a részszel, a melyet megértettem, *(Élénk derültség balfelől.)* mert a beszéd második része talán önkénytelenül és öntudatlanul, de mindenesetre magában hordta nem a béke megcsinálásának, hanem a béke megbontásának minden szándékát. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A mit Komjáthy képviselő úr tegnap mondott, nagyon helyesen alkalmazható nemcsak gróf Tisza István felszólalására, hanem Pulszky Ágostonéra is, hogy rendet akarnak csinálni egy puskaporos malomban és egy szeles embernek a kezébe adják a fáklyát, hogy bevilágítson ott a sötétségbe és megcsinálja ott a rendet. *(Úgy van! balfelől.)*

A béke és nyugalomnak legelső feltétele a komoly szándék, másodszor pedig, hogy a pártok egy ily kompromisszum létrehozatala alkalmával tudják legyőzni mindazokat a szenvedélyeket, a melyeket pártelfogúltság vagy büszkeség egymással szemben akadályúl felállíthat és iparkodjanak megtalálni a közös operáczió-nak terét, a hol azután szándékaik a parlamenti tárgyalások normális lefolyását és erőteljes biztosítását eredményezhetik. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy azonban ne pusztán a vádolásnál maradjak, a mely polemiának nagyon jó, de a viszonyokat és a helyzetet kellőkép nem domborítja ki, egymásután iparkodom Pulszky Ágoston képviselő úrnak a kisérletét a békére kritika alá venni és csak azután fogok rátérni magának a szavakba elburkolt szándéknak a kritikájára. *(Halljuk balfelől.)*

Mindkét oldalról tiltakozások hangzottak fel képviselőtársamnak azon állítása ellen, hogy a közjogi alapon álló ellenzék és a másik ellenzék és a néppárt nem vették tekintetbe ama politikai különbségeket, a melyeket programmpontjaik egymás között mereven felállítanak, hanem czeket lerontották, szövetkeztek és eme szövetség alapján támadták meg a szabadelvű pártot, hogy kormányát megbuktathassák. Két oldalról már elhangzott a tiltakozás; hiszem hogy Apponyi Albert gróf sem maradt volna adós a válaszszal, de ennek nevében, bár nem megbizásából, hanem hiszem, hogy intencziót követve, én nyiltan kimondhatom, hogy minket semmiféle szövetség meg nem szégyenithet, a melyet mi alkotmányos küzdelmeinkben akár ezzel az oldallal, *(a szélsőbalra mutat)* akár a néppárttal esetről-esetre kötünk. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mi, uraim, nyilt programmal állunk az ország előtt és tudja rólunk mindenki, milyen sarkalatos elvek alapján törekszünk hazánk jólétét és üdvét előmozdítani. Összezavarni a programmpontokat csak az akarja, a ki zavart akar csinálni, hogy azután a zavarosban bátran halászhasson, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* csak az akarja összezavarni, a kinek szándékai vannak eme viszony folytán a közjogi alapon álló ellenzéket kompromittálni, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* felfelé bemutatni, hogy ime Apponyi Albert újra megtette a misik lépést ama irány felé, a mely őt kormányképtelenné teszi és egyedül mi vagyunk azok, a kik a jelenlegi viszonyok között Magyarország gouvernementalis pártját képezzük. *(Élénk tetszés. Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Ellenmondás a jobboldalon.)* Megengedem, uraim, hogy nem ez volt a szándék, de hogy elrejtett magja ez volt, és hogy ekként alkalmat adott efféle félremagyarázásokra, azt, ezt hiszem, önök előtt, t. ház, felesleges bizonyítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Kétségtelen, hogy gróf Apponyi Albert felszólalásában kiemelte, hogy az ellenzék eljárásáért elvállalja a szolidaritást, elvállalja ama

Digitized by Google

taktikai eljárásért, a melyet mindnyájan követtünk akkor, a mikor közszabadságunknak, a sajtószabadságnak a védelmét nem voltunk képesek kapaczitáczió útján a begyakorolt szavazógép ellenében megvédelmezni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj, mozgás a jobboldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ez a békéltetés? Elnök csenget.)*

Ennélfogva, t. ház ....

Elnök *(csenget)*: Most én akarok szólni. Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy azt, a mit a parlamenti illem megkiván, hogy a pártok egymással udvarias kifejezésekben beszéljenek, jó lesz megtartani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez ellen való vétés megtorlást von maga után és azt idézi elő, a mit senkisem akar itt: a parlamenti hang lesülyedését. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hock János: Megengedem, hogy a vita hevében olyan kifejezést alkalmaztam, a mely talán a túloldal érzékenységét sérti, de bocsássanak meg, uraim, mikor egy-két hónapos vita után az ellenzék békeajánlatokat tesz és indítványokat terjeszt elő és a túloldalról még csak annak a kritikájával sem találkozunk, csupán egy pár formális felszólalása van, úgyszólván, a parlamenti küzdelem másik részről bazirozva, akkor talán ezzel az erős kifejezéssel nem cléggé ildomosan, de eléggé találóan jellemeztem a t. túloldalt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondás jobbfelől. Egy hang jobbfelől: Ez azután szép folytatás!)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam igenis elvállalta a szolidaritást az ellenzék eljárásáért, de ott is Pulszky Gusztáv t. képviselőtársam egészen más dolgokat magyarázott beszédjébe, mint a mit tényleg e párt vezére mondott. Felolvasom az egész szöveget, érthetőbb, mint Pulszky Gusztáv úr okoskodása. *(Derültség a baloldalon.)*

Méltóztassék ezt mérlegbe vetni, összehasonlítani azzal a kategorikus váddal, a mivel Pulszky Gusztáv képviselő úr illette, s őszintén megmondani, hogy gróf Apponyi Albert ezt a támadást megérdemelte-e?

Azt mondta ugyanis *(olvassa)*: »Talán nem szerénytelenség részemről, hogyha magamra veszem azt, a mi az itt levő ellenzéki pártok egyikének felelős vezetésére vonatkozik. És akkor kijelentem az igen tisztelt képviselő úrnak, hogy én ennek a felelős vezetésnek külső látszatát egy perczig se tartanám meg, ha e felelős vezetésnek tudtán és beleegyezésén kivül bármik is történhetnek azon pártnak részéről, a melyhez tartozni szerencsém van és kijelentem egyuttal, hogy az ellenzéknek eddigi harczáért és annak minden egyes mozzanatáért a felelősséget és szolidaritást büszkén elvállalom.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Azt hiszem, t. ház, világosabban nem tolmácsolhatom gróf Apponyi Albert szándékait, mint a hogy azt gróf Apponyi Albert maga tolmácsolta. Mert mikor kijelentette, hogy igenis pártjának — mint felelős vezére — mindenféle mozzanatáért és politikai cselekvéséért elvállalja a felelősséget és szolidaritást, bizonyára a hermeneutika alapszabályai szerint ezt a pártot értette. De ha önök ezt az egész ellenzékre kiterjesztik is és eljárásuk szolidaritásáért bennünket felelősségre kivánnak is vonni, nos, én ki merem mondani, hogy ebben a kérdésben, a melyben a közszabadságot együtt védelmeztük, elvállaljuk a legteljesebb szolidaritást. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Ezt mondjuk.

Hock János: Figyelmeztetem a belügyminiszter urat, hogy ezzel mi nem teszünk egyebet, mint követjük azt a példát, a melyet önök rendszerüknek élet-halálharczában tettek, s a mit a szabadelvű párt az egyházpolitikai reformjavaslatok tárgyalása alkalmával követ: akkor elvi álláspontokban önök találkoztak, tehát a harczuk is egységes volt; most mi találkozunk elvi álláspontokban és ez közöttünk a harcz egységét jelenti. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház! Pulszky Ágost képviselő úr sajnálattal említette fel, hogy nem vagyunk normális parlamenti viszonyok közt. Igaz, de hogy idejutottunk, tessék elhinni, ebben nagy része van a t. képviselő úrnak is, *(Helyeslés és tetszés a baloldalon.)* mert akkor, a mikor elvi ellentétek vannak a pártok között, még érthető az elkeseredett ütközet, de akkor a mikor saját bevallásunk szerint is nem annyira elvi ellentétek, mint lényegtelen és alárendelt jelentőségű kérdések körül folyik a harcz, mereven ragaszkodni ily kérdésekhez nem szabad, mert sokkal nagyobb érdekek foroghatnak koczkán. Erre czélzott gróf Apponyi Albert képviselőtársam is beszédével, a melynek nyugodt, kiméletes, konczilián hangját, azt hiszem, a túloldalról sem fogja tagadni senki, jóhiszeműségét pedig csak azok tagadják, kik mindenáron ellentétet akarnak felállítani a nemzeti párt felfogása között és azon találkozó pontok között, melyek a t. túloldalnak meggondoltabb elemeit épen a sajtószabadság kérdésében vezetik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Gróf Apponyi Albert nyiltan megmondta: »Mikor mi távol vagyunk attól, hogy erőszakoskodjunk, mikor mi távol vagyunk attól hogy a többségnek jogát arra, hogy az ő akarata érvényesüljön, megtagadjuk, mikor csak figyelmeztetjük a t. többséget arra, hogy ezzel

Digitized by Google

a joggal is, mint minden joggal, csak bizonyos, nem kodifikálható erkölcsi korlátok között lehet és szabad élni, mikor önöket kérjük arra, hogy az egész országnak a megnyugvást, talán egy kis hiúsági áldozat árán adják meg, midőn ezen hiúság dédelgetését a legjobb esetben követni fogja azután az a szomorú dicsőség, hogy sikerült megrendszabályozni a sajtót a parlament megrendszabályozásán keresztül, a kiegyezést pedig követni fogná az a ragyogó dicsőség, hogy magasabb érdekek kedvéért önök is, mi is a szükséges mértékig le tudtuk magunkat és egyéni szenvedélyeinket győzni: akkor, t. ház, nem lehet nehéz a választás.«

Erre a hangra, melynek minden sorából az államférfiúi meggondoltság, a nyugalom, a parlamenti béke helyreállítása világosan látható, azzal a hanggal válaszolni, melyet kaptunk a túloldalról, ez a békét közöttünk elő nem mozdíthatja. Én megvallom, daczára 11 évi parlamenti múltamnak és e sok csalatkozásnak, — mert a parlamenti gyakorlat az illuziót letörli az ember lelkéről, — abban az illusióban ringattam magamat, hogy mikor egy, a vitától távol álló vezér, a ki nincs obligálva, idejön és itt vitát nem folytat és ekként az önök ellenszenvét nem is ébreszthette föl, felajánlja a t. kormánynak, hogy ne egymás legyőzésével, hanem egymás megértésével iparkodjunk a békét összehozni, akkor vártam, hogy feláll a t. túloldalról a párt illetékes vezére, a miniszterelnök. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Úgy voltam, mint Ibsen Nórája a forduló ponton. Vártam én is a csodát. Vártam, hogy feláll báró Bánffy Dezső és jó szándékának és békére irányuló jó akaratának biztosítékát nyújtja és azt fogja mondani: Mihelyt mi nem egymást legyőzni akarjuk, hanem egymást megérteni, megnyitom erre a módot és a tanácskozás útját. De önök harczba küldték gróf Tisza Istvánt, kinek talán az volt a feladata, a minő feladata volt Antoniusnak Julius Caesar holtteste mellett. Az volt a feladata, a mit Shakespeare elbeszél, hogy mikor Rómában a szabadság forgott koczkán, akkor Brutus, Cinna és Casca oda mentek, megölték Caesart, ki összerogyott Pompejus szobrának lábainál. Ebben a pillanatban dőlt el úgyszólván a római birodalom sorsának újjáalakítása. Egyfelől a már szolgasághoz szoktatott nép, a mely a czirkusz gyönyöreit és a zsarnok által osztott zsoldot és jutalmat megszokta, abszolutizmust kivánt; másfelől pedig Brutus szabadságszeretete, mely többre becsülte annál a rabszolgaláncnál, még ha aranyból van is, a szabadságot, állott egymással szemben és nem tudták, melyik ponton fog győzedelmeskedni a római nép közszelleme. A szolgaságra hajlik-e, vagy pedig felemelkedik a szabadság verőfényes és tiszta levegőjébe? Ebben a pillanatban a szabadsághősök kiadták a jelszót: Menjetek a szószékre, a fórumra, a város minden terére és kiáltsátok, hogy »váltság és szabadság«, mert Caesar, a zsarnok, ki Rómát rabigába akarta hajtani, meghalt Brutus fiainak tőre alatt.

E válságos pillanatban, mikor egy nemzet sorsa forgott koczkán, Antoniust kérték fel, hogy tartson védbeszédet Caesar holtteste mellett. Antonius így kezdte: Itt fekszik sebeiben, kiterítve, némán és beszél hozzátok sebeivel, s figyelmeztet, mit tett ő Rómáért. Idehozta országok zsákmányait, Kelet és Nyugot kincseit, hogy szétoszsza a nép közt és Rómát boldoggá tegye! Hát ha még végrendeletét említeném, az őrületbe hozna titeket! Nem említem, hogy titeket tett örököseivé, mert ez haragra ingerelne benneteket — pedig Brutus derék, becsületes férfiú! Hát e maró szatirájú védbeszédet, mely arra volt szánva, hogy fellázítsa Rómát, és megnyerje a szolgaság ügyének, ezt mondta itt el Tisza István gróf és folytatta Pulszky Ágoston! *(Úgy van! balfelől.)* Mikor a parlament békéje fekszik kiterítve, a szenvedélyek kiélesítése által talán meggyilkolva és keressük a kibontakozást: ennek nem az az útja, hogy félrehajtsuk a palástot, mely a vérző sebet elfedi és rekriminálunk, hanem, hogy nézzük, hol az egyezkedés lehetősége. De ezt sem gróf Tisza István, sem Pulszky Ágost beszédében nem találtam. Gróf Tisza István nagyobb öntudattal és politikai tapintattal, Pulszky Ágost mezítlenül és kézzelfoghatóan szólt. Ő rá nem is alkalmazom a shakespearei hasonlatot. Úgy tett ő, mint a ki a megbokrosodott lovat le akarja csillapítani, és tüzes taplót tesz a fülébe s csak az az egy vigasztalja: hisz nem én ülök a kocsin! *(Zajos tetszés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gróf Tisza István hangja, érvelésének egész alapja azt mutatta, hogy ő a békét csak száján hordja, szivében nem; úgy tett, mint a szatir, a ki egy szájjal hideget és meleget is fúj. Csak annyira iparkodott hozzánk közeledni, hogy a felelősség rá ne háramoljék; de midőn látta, hogy csakugyan valami bizonyos közeledés állt be a hangulatokban, úgy tett, mint a nagy égitestek, melyek midőn egymáshoz közelednek, egy ismeretlen égi erő ismét messze löki őket egymástól. Látva a közeledést, ő vetette bele a jó hangulatba a robbanó dinamitot, hogy minél távolabb lökje egymástól a pártokat s a kormány ürügyöt nyerjen azon erőszakos eszközökre, melyeket tán a jövő reményében báró Bánffy Dezső által a maga részére akar kikapartatni. *(Zajos tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Mihelyt a szél el volt vetve, a melyből biztosra jósolták a vihart, künn a folyosón gróf Tisza István ismét fehér lepelben jelent meg az ellenzék előtt és azt mondotta: ő nem érti, hogy az ő beszéd-

Digitized by Google

jében, hangjában, tartalmában mit találhatott olyat az ellenzék, a mi őt ezen fölháborodásra jogosította.

Én a kedélyek nyugalmát nem akarom azzal felzavarni, hogy gróf Tisza István beszédét röviden regisztráljam, csak egy pár passzust leszek bátor a t. ház figyelmébe ajánlani ezen beszédből. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ezek azok a passzusok, a melyekhez ő a béke kötelékeit akarta csatolni *(olvassa)*: »El vagyok rá készülve, hogy alkalomadtán elferdítik, a mit most mondok, de mégis kimondom, hogy bármily nézetei legyenek valakinek e kérdés körül, a lehetőségig kompromisszumra lépni azokkal, kik a reformnak elvi barátai, helyes és indokolt lehet, de a mai pillanatban nem kompromisszum az, mit t. képviselőtársam ajánl, hanem alku, melyben kijelentik, hogy nem akadályozzák meg bizonyos törvényjavaslatoknak kellő időben törvényre jutását, ha ennek fejében azon kérdésben, mely ez egész ellenzéki akczió kiinduló pontja volt, a többség lerakja kondiczió nélkül a fegyvert.« *(Felkiáltások jobbfelől: Igaza volt!)*

Ha a dolog úgy állana, a mint a képviselő úr mondja, igaza volna a képviselő úrnak; mert nem képzelhetek magamnak gyávább többséget, mint a mely meghunyászkodva a kisebbség erőszakoskodása előtt, kegyelemért könyörögne, mert annak a többségnek legyen bátorsága az ilyen eljárásból levonni a konzequenciát és nyiltan kiállani, hogy igenis mi kötelességünket teljesítjük. *(Felkiáltások jobbfelől: Azt teljesítjük!)* De a mit gróf Tisza István itt gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamnak inszinuált, abból egy betű sem áll. Gróf Apponyi Albert t. képviselő úr — felolvastam beszéde azon részét — nyiltan kimondja, hogy ne mint győzők és legyőzöttek álljunk egymással szemben, hanem iparkodjunk kompromisszumra jutni nagy érdekekért, nem párt-érdekekért, hanem a haza érdekeiért. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ilyen konczíliáns hangra a visszautasítás ezen büszkeségével felelni csak akkor lehet, mikor valaki már felszólalásának kezdetén az ilyen intencziónak, sőt még a kisérletnek lehetőségét is kizárja. *(Helyeslés a baloldalon.)* Különben talán megengedném, hogy tévedek, ha csak a jelen esetben állnánk szemben gróf Tisza István ezen békéltető kisérletével, de nekünk erről parlamenti gyakorlatunk van. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Emlékeztetem a házat arra az esetre, mikor a közigazgatási javaslat tárgyalása volt itt szóban és mikor gróf Szapáry Gyula ült ott a miniszterelnöki székben — akkor neki éljeneztek — és gróf Szapáry Gyula iparkodott a közös megegyezés lehetőségét megtalálni, azt mondván, hogy mindazok a parlamenti pártok, a melyek közt elvi alapnak s a közigazgatás államosítását tekintik programmjuknak, találják meg a közös működésnek lehetőségét. Ez volt az a közös működés, a melyre a háznak jelenlegi t. elnöke igazságügyminiszter korában rámutatott. És mikor a tárgyalások folyamán a béke, a nyugalom egyes kérdésekben — mert a nagy törvények mindig kompromisszum árán jönnek létre — a nemzeti párt és a t. túloldal között közeledésre vezetett, ki volt ott a bizottságban, a ki mindig a közeledés alkalmával odavetette a bombát, hogy úgy szólván még inkább eltávolítsa egymástól a pártokat? És mikor az nem sikerült és mikor egy közös munka eredményét a megállapított törvényjavaslatot a bizottságban elfogadták, ki volt a szabadelvű párton, a ki minden incziden nélkül felállott és kijelentette: Igaz, hogy megcsináltuk a nemzeti párttal együtt a bizottsági javaslatot és gróf Apponyi Albertnek több javaslatát életbe léptettük, keresztül vittük és az ő eszméi ezen javaslatban érvényesültek, de e párt kijelenti, hogy csupán saját erejére támaszkodva akarja keresztülvinni e törvényt. *(Igaz! Igaz! a baloldalon.)*

Mit jelent ez t. ház? Egyszerűen visszautasította a formális egységet, elfogadta az eszmék tárgyában a közösséget, de midőn formális egyesülésről volt szó, kijelentette, hogy a nemzeti párt és Apponyi Albert nem számít, »saját erőnkre támaszkodva is keresztül tudjuk vinni.«

Uraim! Egyáltalában beláthatjuk, ha Apponyi Albert 15—16 éves szereplésére visszatekintünk, hogy valahányszor a közeledés lehetősége állott elő, mikor Tisza Kálmán volt a hatalmon, ő ellenezte, midőn pedig más kezében volt a hatalom, egyenes leszármazó örököse, a ki talán azt a hatalmat is várománynak tekinti, volt mindig az, a ki annak útját állotta. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És Apponyi Albertet folyton diszkreditálni akarják. Mikor egy évtized előtt felhivta a figyelmet a szocziálizmusra és azt mondta, hogy egy csepp szocziális olajat kell az állam gépezetébe önteni, akkor szocziálista vezérnek kiáltották ki, most pedig, midőn már a szomorú jelenségek mutatkoznak a közélet organizmusában, nem mutatnak rá az ő előrelátására, hanem formális intézkedésekkel iparkodnak a mélységes bajt orvosolni. Mikor Apponyi Albert a Szent István-társulat elnökségébe lépett, hogy a katholikus hit érdekeit szolgálja, mint bárki más, a parlamentben saját vallásának érdekeit, akkor a kormánypárti sajtó ráfogta, hogy ultramontán vezér. Mikor szabadelvű eszméket vetett fel, azt mondták, hogy ideális államférfi, a kivel gyakorlati politikát csinálni nem lehet. Mikor közjogi követelésekkel állott elő, megvádolták, hogy a kiegyezést megbontja és a szélsőbalhoz közeledik. Mikor a hadsereg kérdésében azokat a reformokat sür-

Digitized by Google

gette, melyeket önök később átvettek, kijelentették, hogy az dinasztia-ellenes áramlat, mert ő Felsége hadserege formáit és kereteit semmi körülmények közt érinteni nem engedik. Szóval nem arra törekedtek, hogy Apponyi Aibert nagy tehetségét a közügy érdekében megnyerjék, nem az volt az elvi álláspont, hogy Apponyi Albert nagy ember, a kinek elvei azonban tévesek, tehát nekünk kell ez a nagy tehetség az ő téves elvei nélkül; hanem megfordítva, azt mondták, nekünk Apponyi Albert elvei kellenek, de az ő nagy személye nem kell. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hisz nyilt, világos dolog, hogy midőn Tisza István gróf kimondja *(olvassa)*: »Tegyük fel, hogy létrejön az alku. Hát mondják a t. képviselő urak, mi lesz az alku következése? Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam azt mondja, hogy ha ez az alku meglesz, valósággá válik a parlamentarizmus és az egész országban helyreáll a megnyugvás. Hát én egyenesen t. képviselőtársamat kérdezem, hogy 48 órával ezen alku megkötése után elfogja e ismerni, hogy Magyarországon valósággá vált a parlamentarizmus? Sutba fogja-e dobni mindazt, a mit húsz esztendő óta mondott erre vonatkozólag?« T. ház! Ha önök normális parlamenti viszonyokat akarnak teremteni, és nemcsak alkalomnak tekintik a mai helyzetet arra, hogy megvívják a döntő csatát egy alárendelt jelentőségű kérdésnél és behozzák a parlament megfegyelmezését, akkor önöknek ezek után a hangok után indúlni nem szabad; s mikor én itt megtámadom e törekvéseket, nem ama gondolat ellen, melyre mindnyájan lelkileg törekszünk: a parlamenti nyugalom helyreállítása és normális biztosítása ellen foglalok állást, hanem azon modor és hang ellen, a melylyel azt a törekvést diszkreditálják és veszélyeztetik. *(Úgy van! balfelől.)* Mert én komolyan akarom, hogy igenis akkor, mikor Magyarországnak nagy érdekei, egy kiegyezés előtt állva, megkövetelik, hogy az ország erejét egyesítse és belevigye a küzdelembe, hogy a mérlegbe egy egységes nemzeti akaratot dobhassunk a túlkövetelésekkel szemben, akkor ez az egység meg ne bontathassék és egyes alárendelt jelentőségű kérdésekkel darabokra ne tépettessenek a pártok, hogy azután a divide et impera alapján gazdaságilag is letiportathassunk. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Én belátom, hogy a parlamentáris fegyelem nálunk nem versenyezhet a többi államok parlamentáris fegyelmével. Hiszen tudjuk, hogy még olyan szabadelvű államok is, mint Anglia vagy Francziaország, behozták a klotűrt s bizonyos feltételek mellett megrendszabályozták azt a parlamentet, de egészen mások ott a viszonyok, mint a minők a mi választási viszszaéléseink mellett. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Akkor, t. ház, mikor egy nemzeti akarat impozánsan megnyilatkozik a maga tisztaságában, mikor az az összeállított képviselőtestület pedig azt mondhatja: Uraim, én elvek alapján, zászlók alatt tömörültem; a nemzet figyelmét ráirányoztam ama pontokra, a melyeknek szolgálatában állok és a melyeket képviselni akarok; az én tagjaim tehát kerületök szabad meggyőződésére és többségére támaszkodva képviselik itt mandátumuk alapján a népet; az, t. ház, egészen más esés, mint a mikor az a képviselő azt mondja: Én pedig hivatalos jelölt voltam, a kit levitt a főispán, a kinek a pártkassza adott összeget megvesztegetési célokra, azt a kerületet sohasem láttam, azt a kerületet sohasem ismertem, *(Mozgás jobbfelől.)* de bejöttem nem a saját erőmből, hanem mert odaküldött engem a t. kormány és zsandárszuronyok élén nyújtották nekem a mandátumot. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ily választás, t. ház, a mely úgyszólván egyértelmű a hivatalos kinevezéssel, nem a nemzeti többség tiszta akaratának a megnyilatkozása. S ha önök összeállítanak egy parlamentet, mely külső erőszak alapján toborozza össze itt a képviselőket, figyelmeztetem önöket egy nagy veszélyre, a melyet minden magyar ember lelkében kell, hogy megérezzen. Bárminő kormányválság esetében egy olyan hajlamú államférfi, a ki ön-czélját föléje helyezi Magyarország összes érdekeinek, ugyanilyen eszközökkel megcsinálja a maga többségét, ha kell a Reichsrath részére is. *(Nagy mozgás jobbfelől.)* T. képviselőtársaim, ha őszintén akarunk beszélni, a mely hangulat, azt hiszem, szükséges a béke törekvésekre, tegyük kezünket a szivünkre, és ismerjük el, t. ház, hogy Magyarországon a választási szabadság részint a tömeg erkölcsi érzékének hanyatlása, részint az ezzel karöltve járó kormányzati befolyások folytán oda süllyedt, hogy a nemzetnek többé nincsen ellenálló képessége. Van egy-két sziget a korrupczió tengerében, a mely tartja és felemeli a szabadság zászlóját, de a többi területen évtizedek óta átrohant a Tiszának árja és elborította ezeket a tiszta helyeket is iszappal. *(Helyeslés balfelől.)*

Hát, t. ház, ily viszonyok között, mikor azt látom, hogy a mi parlamentünk nem a nemzeti akarat igaz megnyilatkozása, — már úgy értem, t. ház, hogy ama eszközök, melyekkel a korteziát folytatják, legalább is a nemzeti akaratot kétségessé teszik, — akkor még ide is behozni a klotűrt és megrendszabályozni azt az egy-két képviselőt, nem jelent mást, mint egyszerűen a törvényhozói gépet elrontani, teljesen tönkretenni és a korlátlan párthatalmi abszolutizmust állítani helyére. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a klotűr azután pusztító hatású s úgy járnak vele, mint Napoleon

Digitized by Google

az ő corps législatif-jével, melynek kétharmadát összevásárolt és kormány által kinevezett többségből alkották meg, s a melyről azt mondja a franczia történelem, hogy ez nem volt parlamenti többség, nem volt alkotmányos testület, hanem az királyi kinevezett képviselőház volt, nem az eszméknek és elveknek megvitatására, hanem egyszerűen a kormány akaratának regisztrálására. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Én képzelhetek esetet, mikor előállnak a parlamenti fegyelemnek megszorítására a kormánynak jogai, de ezt a jelen alkalommal, azt hiszem, senki az ellenzékre nem alkalmazhatja. Mi volt a mi küzdelmünk? Erőszakos megállítása a gépezetnek? A parlamenti mechanizmusnak kizökkentése a folyamatából? Nem. Mi csak jogainkkal éltünk és az ellenzék nézeteit talán hosszasan, az időre való tekintet nélkül tárta fel aggodalmaival együtt a haza érdekében, de az ilyen vitára, mely az obstrukcziónak még nem formális megnyilatkozása, csupán talán a véleményeknek szabadabb kiterjesztése; erre Bright azt mondotta: »A kisebbség csak akkor mindenható, ha a többség valamely dolgot helytelenül cselekszik, . . .

Mezei Mór: Azt már egyszer hallottuk!

Hock János: . . . míg ha oly törvényeknél fejtenek ki obstrukcziót, a melyeket a nemzeti érdek követel, szemben találja magával a kisebbség az egész nemzet közvéleményét.«

T. ház! Ezt a Bright-féle álláspontot alkalmazhatjuk mi a jelen küzdelmeinkre. Küzdelmeinkben azért van erő, mert ez a küzdelem nem magánérdek védelmére irányúl; ez a küzdelem a közérdeket védelmezi. Angliában mikor Gladstone a szabadelvű párt vezére, behozta a klotűrt, akkor igenis az ir kisebbség erőszakoskodása, az államegységtől való elszakadása volt az, a mely egy nemzetbontó, egy állambontó törekvéssel szemben az erőszakot alkalmazta. És mentek-e mégis valamire? Nem, t. ház. Az a kisebbség mindenkor meg fogja találni az eszközöket, hogy a legerélyesebb rendszabályok mellett is, ha obstrukcziót akar kifejteni, azt a többséggel szemben gyakorolhassa. Az erőszak politikája nem helyes politika, mert ha harczra provokálnak, akkor megkezdődik a párbaj, a társadalmi és politikai párbaj, életre-halálra, a melynek talán lehetnek egyesek hívei, mert hiszen rájuk nézve az ilyen harcz a megélhetésnek forrása, de mindazok, a kik a haza javára őszintén akarnak közremunkálni, az ilyen ellentéteket lerombolni akarják és egyetértést akarnak. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* De még akkor is, a mikor Gladstone a szabadelvűség lobogója alatt a klotűrt életbeléptette, mit csinált? Hogy megmutassa Angliának, hogy itt a parlamentarizmus van veszedelemben és csak ezt védelmezi és nem a szabadelvűség zászlaját mocskolja be reakcziónárius intézménynyel: egyidejűleg a klotűrrel a választási jog legkorlátlanabb kiterjesztésére is nyújtott be törvényt Angliában. *(Helyeslés balfelől.)*

De mit találunk minálunk, uraim, minden téren? A jogoknak megcsorbítását, összevonását. *(Úgy van! balfelől.)* Egy kézbe, a kormányzati hatalom kezébe akarják adni mindazon jogköröket, a melyek által a nemzetnek erkölcsi élete, politikai exisztencziája, gazdasági léte igazgattatik. Már pedig, t. ház, minél több hatalom egyesül egy kézben, annál könnyebben vezetheti azt a hatalmat jogtalan visszaélésekre. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Midőn lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy a parlament összeállításában megvannak azon veszedelmek, a melyek magukban hordják a romlás csiráit, akkor legalább a parlament ügykezelésére ne terjeszszük ki az erőszakot, mert üres formai eszköz marad a parlament, a melyből az éltető szellem teljesen hiányzik. Igaza van Apponyinak, hogy az az entente cordiale az ellenzéki pártok között okvetlenül szükséges, hogy fennállhasson a parlamentarizmusnak legerősebb biztosítéka. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ne tekintsük mi egymást ellenségeknek, hanem tekintsük egymást versenytársaknak, a haza üdvében történendő dolgainkban, *(Mozgás jobbfelől.)* és törvényhozási akcziónkban. Ha ilyen szempontból mérlegeljük, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* a dolgokat, akkor megtaláljuk kétséges esetekben, vagy válságos pillanatokban mindig az egyetértést is, de, t. ház, a parlamentáris közszellemnek és hangulatnak épen eme békés egyetértéséből is egymás iránt táplált jóhiszeműségünkből kell előállani. A mikor pedig ezen kellékek hiányzanak, ne csodálja a t. ház, hogy ez az ellenzék is élet-halál harczot vív a többség ellen, mert a nyúl mindig úgy fut, a hogy az agár hajtja. *(Derültség balfelől.)* Ha önök erőszakot erőszakra alkalmaznak; ha önök elnyomják ott künn a választási közjogot, megakadályozzák itt a szólásszabadságot; megrendszabályozzák egyszer a sajtót, másszor a parlamentet; kiirtanak minden alkotmányos alapot, a melybe a nemzet szabadságának gyökerei kapaszkodnak: nekünk nincs más kötelességünk, mint megállani a helyünket; eltiporhatnak önök bennünket, de egyúttal a haza szabadságát is eltiporták testünkön át. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Én új tervet és eszmét bárminő kompromisszum létrehozatalára nem vethetek fel, mert erre én jogosítva nem vagyok. De talán őszintén beszélhetek, midőn a hangulat után ítélve a készséget nemcsak ezen oldalon, hanem

Digitized by Google

a másik oldal nyugodt, komoly gondolkozású elemeinél is konstatálhatom. Ha önök csakugyan ebben az irányban akarnak nyugalomra jutni; ha így akarják a parlamentáris tárgyalás biztonságát és nyugalmát helyreállítani, kérve kérem önöket, válaszszák meg a békéltető bizottság tagjaiul azokat, a kiknek múltja, vérmérséklete, a kiknek parlamenti működése ilyen reményekre bennünket feljogosít. De, t. ház, ha már a kisérlet kezdetén olyan egyének védelmezik ezt a törekvést, a kiknek érdekében áll kizárni annak lehetőségét: no hát akkor közöttünk nincsen megalkuvás és közöttünk egyetértésről szó nem lehet, mert nincsen meg az őszinteség. *(Zajos helyeslés balról.)*

T. ház! Engedjék meg, hogy a dolgok rövid fejtegetése és polemiája után figyelmeztessem a t. túloldalt, hogy nem tudjuk, minő veszedelmek előtt állhatunk, mert ha az a harcz, a melyet táplálnak és szítnak, csakugyan elfajúl, hogy hol fog megállani, mit fog romba dönteni, nem tudjuk. Az a kihajított kő sohasem tudjuk, hol esik le s minő kárt okozhat. Azért, t. ház, ha az állami élet vezetését erős kezekkel és nyugodt fővel, komoly, meggondolt hatalommal viszik és ha az a gyeplő megbízható, okos államférfiúi tapintattal biró kezekbe van letéve, soha sem féltem, hogy a legnagyobb veszedelmek közt is az a szekér a helyes utat meg nem találhatná. De mikor úgy akarnak ellentállni, hogy a végveszedelem pillanatában oda dobják a gyeplőt pusztán jusztament-politikából, daczból, akkor még az a kocsi is összetörhetik és gyakran az alkotmányosságnak mechanizmusa is rombadőlhet és végveszélybe dőlhet vele maga a parlamentarizmus is. Már pedig ép a parlamentarizmus lényege, szelleme megköveteli, hogy a veszélynek pillanatában mindnyájan együtt működjünk a közös nagy czél felé s jobban szeressük a hazát, mint gyűlöljük egymást. *(Helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert nem a parlament külső szerkezete az, a mely erőt ad a nemzetnek. A parlamentarizmussal is úgy vagyunk, mint a patak mentén növő fűzfával, a melynek belseje pudvás és korhadt, csupán a külső héjában van némi nedvkeringés, de már a szélrohamnak nem tud ellenállnia. Mit érünk mi a parlamentarizmussal, ha külső kellékei és formái fennállanak, de a bensőben nincs meg az éltető szellem és hiányzik az erőteljes vérkeringés, mely az eszmék szolidaritásában és a törekvések jóhiszeműségében megnyilatkozik. *(Tetszés balfelől.)*

Uraim! Őszintén, hazafias aggodalmaimnak akartam kifejezést adni e kérdésben. Nem beszéltem a párt megbízásából, hanem a magam lelkének megnyilatkozásai szerint. Mert sokkal nagyobb veszedelemnek tartom azt, a mi reánk előre veti árnyékát és a parlament nyugalmát felzavarja, mint azt a meghajlást, a melylyel egymást nem megtörni, hanem kiegyenlíteni akarjuk és mindnyájan találkozunk egy közös czélban: a nemzet javának és boldogításának előmozdításában.

Nem fogadom el az indítványt. *(Hosszantartó, élénk helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: A holnapi ülés napirendjén lesz a mai ülésre kitűzött két tárgy és azonkivül a ház a szokott időben rá fog térni a kérvények tárgyalására.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

146. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi julius hó 24-én, szombaton,

Berzeviczy Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa. — Kérvények 5. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal jegyző úr, a javaslatok ellen felszólalókat Lakatos Miklós jegyző úr jegyzi.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1897. évi julius hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel? Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

A napirend szerint következik az indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítványok és az interpellációk könyvében újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl szolgál.

Következik a napirend értelmében a miniszterelnök indítványának tárgyalása az ülések idejének meghosszabbítása iránt.

Molnár Antal jegyző: Gajári Ödön! *(Halljuk!)*

Gajári Ödön: T. képviselőház! Sajnálom, hogy a tegnapi ülés utolsó szónoka, Hock János t. képviselőtársam nincs jelen. Az ő tegnap elhangzott, valójában igen érdekes beszédéhez kívánnék nehány reflexiót fűzni. És mikor ezt teszem, ki kell jelentenem, hogy nekem nem szándékom a békítési kisérletekben részt venni, valamint hogy nem szándékom a vitába új eszméket dobni. Hiszen ez a kérdés minden irányban annyira meg volt beszélve, hogy alig lehetséges, hogy valaki új eszméket vessen fel. Arról azonban előre meg vagyok győződve, hogy fejtegetéseim félreértésekre fognak vezetni és bármily konczilians legyen is a hang, a modor az általam előadandókban, azon bizonyos részről olybá fognak vétetni, mint hogyha én a béke elleni törekvés czélzatával szólanék a most folyó vita tárgyához.

De hogy bebizonyítsam, hogy nem az elkülönző, hanem az egyesítő momentumokat keresem még a t. barátom, Hock János képviselő úrnak tegnapi felszólalásában is, kijelentem, hogy egyben vele tökéletesen egyetértek. Nem az ő eszméjének, nem az ő mondásának tartom és tudom ugyan, hanem a haza bölcsének, hogy a közéletnek, a közélet egészséges lüktetésének egyik főkelléke, hogy jobban tudjuk szeretni a hazát, mint a mennyire gyűlöljük politikai ellenfeleinket. Ebben a t. képviselőtársammal teljesen egyetértek és igénytelen felszólalásom fonalán igyekezni fogok gyakorlati bizonyítékokat szol-

Digitized by Google

gáltatni arra, hogy a személyes gyűlölség tőlem teljesen távol áll.

De azután, a mikor t. képviselőtársam ezt a tételt felállítja és azt követeli tőlünk, hogy higyjük el neki egész őszintén, hogy ezt a tételt ő a gyakorlati életben is vallja, akkor igen messze megy attól, hogy abban az őszinteségben, a melyet ő fennen hangoztatott, komolyan higyjünk, — azaz talán épen tegnapi beszédében rászolgált arra, hogy mi a tegnap elmondottakat őszintén vegyük.

Mert mikor t. képviselőtársam a mostani parlamenti helyzetnek ecsetelésével és abban a pártoknak helyzetével foglalkozott, akkor egészen őszintén jellemezte, élesen domborította ki a nemzeti párt elfoglalt álláspontjának okait, azt mondván: Mi nemzeti párt nem lehetünk az egy órai meghosszabbítás mellett, mert a kormány pártja, a szabadelvű párt, keztyűt dobott az odanyújtott békejobb helyett; Tisza István és Pulszky Ágost képviselőtársaim beszédei határozott visszautasításai voltak a békeajánlatnak. Hát én komolyan akarom venni ezt a békeajánlatot. El akarok feledni egy perczre mindent, a mi az utóbbi időben történt; elfeledni azt, hogy a mi közéletünkben olyan kínos, mondhatnám egészen heveny beteg állapot áll elő már hosszabb idő óta, hogy egészen mások vagyunk akkor, midőn itt benn állunk egymással szemben, mint a hogy élünk egymással künn a társadalomban. A kik ott künn egymást tisztességes, becsületes embernek, jó hazafinak tekintjük, mert legtöbbünket baráti viszony is köt össze, t. ellenzéki képviselő urak, ugyanazok, mihelyt ide bejövünk a parlamenti küzdtérre, elfeledjük azt a kölcsönös tiszteletet, a mely bennünket társadalmi téren összefűz és használunk egymás ellen — önök épen úgy, mint mi néha — oly kifejezéseket, *(Igaz! Igaz!)* oly fegyvereket, a melyeket csak azzal indokolhatunk, hogy a közéletnek vehemens küzdelme adta azokat a fegyvereket a kezünkbe; de társadalmi, ethikai indokot arra senki találni nem képes. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Erre vezetem én vissza a mai állapotnak vigasztalan képét.

Hiszen azok is, a kik azt mondják, mint tegnap Hock János t. képviselőtársam, hogy Magyarország oda jutott már, hogy akárki üljön ebben a kormányszékben, legyen bár neki hazafiatlan czélzata, ebben a nemzetben kihalt any nyira az ellenállási képesség, hogy még az abszolutizmust is meg lehet szavaztatni, annak is többséget lehet szerezni. Hát kérdem a t. képviselőtársamat, hiszi-e ezt őszintén?

Sima Ferencz: Mi rólunk nem!

Gajári Odön: Látja, t. közbeszóló képviselőtársam, én önről sem hinném el. *(Tetszés a jobboldalon.)* És kérdem, ha hiszi a képviselő úr, azt hiszi, hogy jó hazafi akkor, a mikor hazánk ellenségeinek ilyen tanuságtételt szolgáltat? *(Tetszés jobbfelől.)* Hát hogy ha még tisztességi tekintetből megállhatna is ez a vád ellenünk, hiszen önéknek, ha önök jó hazafiak, el kellene ezt a vádat hallgatniok, nehogy ilyféle kisérletek, a melyektől hála Isten ma távol állunk, de a melyeknek lehetősége nincs kizárva, megtörténjenek, azért, mert az mondatik itt Magyarország törvényhozásában palam et publice, hogy a magyar nemzetnek ellenállási képessége nincs. *(Úgy van! Tetszés jobbfelől.)*

Polczner Jenő: Maguk nem a nemzet!

Gajári Ödön: Nem értettem a t. képviselő úr közbeszólását, ha érteném, felelnék reá. *(Felkiáltások a jobboldalon: Azt mondta, hogy mi nem vagyunk a nemzet!)* Mi nem tartjuk magunkat kizárólag a nemzetnek, de mi az ellenzéki pártokkal együtt tartjuk magunkat a nemzet-összeség képviselőinek. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De nem is tartjuk magunk számára lefoglalva kizárólag a hazafiságot sem. Mi megengedjük a képviselő uraknak, hogy jó hazafiak, de kérjük az urakat, hogy engedjék meg minekünk is, hogy a magunk módja szerint szintén jó hazafiak legyünk.

Kubik Béla: Nem szolgáltunk rá az ellenkezőre soha!

Gajári Ödön: Annak a közbeszólásnak, a mit a mit az imént Polczner Jenő t. képviselőtársam tett, ha annak egyáltalában volt értelme, csak ezt az értelmét tulajdoníthatom.

T. képviselőtársam eljutott ahhoz a tételhez, — a miben szintén egyetértek vele, — hogy a mai helyzet kibonyolítása végtelenül nehéz, és t. képviselőtársam konczedálta, — magam is aláirom azt a tételt, — hogy lehetnek momentumok egy parlament életében, a mikor a parlamenti fegyelem szigorításáról kell gondoskodni.

Ezzel a tétellel való egyetértés után azonban kimerül már azon momentumok sorozata, a melyekben egyetérthetek t. képviselőtársammal. Mert a t. képviselő úr gróf Tisza István és Pulszky Ágost képviselőtársaimnak nagyon mereven vetette szemére, hogy ők — mondjuk ki egyenesen a szót és sokkal finomabban tudja kifejezni gondolatait — kétszinűen jártak el ebben a mostani parlamenti helyzet megbeszélésben; úgy állította oda gróf Tisza István, valamint Pulszky Ágost barátomat, mint hogyha ők mást cselekedtek volna itt bent a házban és más törekvéseket szolgálnának künt a folyosón.

Én nem birtam egyetlenegy argumentumot sem felfedezni t. képviselőtársam beszédében, a mire ezt a vádját alapíthatta volna. Előttem úgy áll a dolog: a nemzeti párt hallgatott az egész költségvetési vita folyamán, hallgatott később is, tétlenül nézte, mi történik itt a parlamentben, hozzájárult ahhoz az elítéléshez, miben az egész

Digitized by Google

parlamentarizmus részesült az ellenzék részéről. És mikor a dolgok itt úgy folynak, miként folynak, megjelenik a nemzeti párt vezére és azt mondja: én majd rendet csinálok köztetek, parlamenti pártok, megmondom, mit kell ebben a dologban tenni, és követeli minden felelősség nélkül, hogy mi első pillanatra mindjárt tegyük meg azokat a feltételeket, a mikhez ő a felajánlott békét fűzi. Ezzel szemben, t. képviselőtársam megbocsásson, hogy azok után a tapasztalatok után, mikben az ország épen gróf Apponyi Albert részéről részesült, mi bizonyos kautelákat állítottunk fel, és azt hiszem, hogy a legnagyobb mérvü könnyelműség lett volna a szabadelvű párt részéről, hogy a felajánlott béke jobbot, mielőtt látja azt, hogy tényleg komolyan megvan az a szándék, hogy a parlamenti élet gyökeresen szanáltassék, hogy a béke minden oldalon, az egész vonalon helyreálljon, hogy a parlamenti élet biztosíttassék, nemcsak ma az egy órai javaslatra, nemcsak holnap a czukorprémiumra, nemcsak holnapután a bűnvádi eljárási javaslatra, hanem általában egy normális funkczió jöjjön létre a parlamentben, fogadja el az ad hoc béke-jobhot, hogy egy sokkal erősebb küzdelemnek nyújtson biztos alapot, biztos támpontot a gyengeség kimutatásával. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez oly helytelen dolog lett volna, mire t. képviselőtársam helyesen mutatott rá: a többség megalázása. *(Felkiáltások balfelől: Ezt nem mondta!)* Tegnap mondta a t. képviselő úr, hogy a többség meghunyászkodó megalázását jelentené és nem tenne egyebet, mint a parlament vezetéséről való abdikácziót.

Mikor a t. képviselő úr nekünk ugyanakkor a szemünkbe vágja azt a vádat, hogy mi nem elvi harczot folytatunk, hanem állandó személyes küzdelmet gróf Apponyi Albert érvényesülése ellen, és azt a tételt állítja fel igazolásául a nemzeti párt mai álláspontjának, hogy minekünk mindig kellenek azok az elvek, melyeket gróf Apponyi Albert vallott, de kellettek az ő személye nélkül, t. képviselőtársam talán nem gondolja meg, hogy mit mond, hogy tulajdonképen egy antiparlamentáris követelményt állít fel velünk szemben. Mert én az én véges eszemmel és csekély formuláris képességemmel úgy tanúltam és ezt is követem, hogy nekünk elvek mellett kell kitartanunk, elveket szolgálnunk, tekintet nélkül arra, mely személyek azok, kik azon elveket hűségesen, kipróbált erővel keresztül viszik. *(Úgy van! jobbfelől.)*

T. képviselőtársam szemünkre veti, hogy például a közigazgatási reformnál a szabadelvű párt egy jelentékeny része, mondhatnám túlnyomó többsége üdvözölte Tisza Istvánnak azt a magatartását, hogy ez a reform ne alkottassék meg úgy, mintha annak megalkotásával e párt gróf Apponyi Albert személyes nagysága előtt földig hajolt volna; szemünkre veti, hogy mi helyeseltük Tisza István amaz önérzetes nyilatkozatát, hogy igenis mi megegyeztünk az elvekre nézve gróf Apponyi Alberttel, de azok érvényesítésére magunknak is van elég erőnk, hogy érvényesítjük vele is szivesen, esetleg ellenére is; szemünkre veti, hogy ez csak ürügy volt arra, hogy gróf Apponyi Albert azon közeledéstől, melyet több ízben tapasztaltunk, az utolsó pillanatban visszarettenjen, és ismét az ellenzék, vagy mint önök mondják, a nemzet vezére maradjon.

Nem egy eset volt, hogy örömmel láttuk a közeledést a nemzeti párt vezére és köztünk. Volt alkalom ily közeledésre a Janszky-ügyben, — csak azon esetekről beszélek, melyeknek személyes tanúja voltam. Mikor a Janszky-ügy felmerült, mely annyira felkorbácsolta a kedélyeket, hogy az utcza is demonstrált pártunk, de főleg Tisza Kálmán személye ellen, mikor először osztották két részre az ellenzéki urak a nemzetet: osztrák és magyar pártra, és mikor végre ő Felsége az ügyet azzal a hatalmas kézirattal végleg elintézte: azt hittük, hogy ez elintézéssel szemben kell, hogy megszünt legyen a nemzeti pártnak minden, a közös hadsereg szellemére vonatkozó posztulátuma, s arra nézve egységes vélemény jött létre a nemzeti s a szabadelvű párt között. S mit tapasztaltunk? Az utcza demonstrált tovább. A ház ülései viharos jelenetekkel voltak tele. Sem az utcza demonstrácziói, sem azon viharos jelenetek ellen a nemzeti párt vezérének egyetlen szava sem volt, sőt mikor ama legfelsőbb kézirat napirendre tűzéséről volt szó, ő is ezt kivánta.

De jerünk tovább. Készséggel elismerem, hogy a legvehemensebb lökést a szabadelvű reformoknak a Wekerle-kabinet alatti létrejövetelére épen gróf Apponyi Albert nagyszabású beszéde adta. Mikor az elkeresztelési ügy napirendre került, a nemzeti pártnak általam személyében mindig igen tisztelt vezére, remek szónoklatban mutatott rá, hogy gyökeresen hozzá kell fogni az orvosláshoz és nem szabad a nemzet testében benhagyni azt a sokszoros rákfenét, mely a múlt szervezetében gyökeredzik. Gondolom, 1890. májusában tartatott ez a fenomenális hatású és sikerű beszéd. Konczedálom azt is, hogy e nélkül a beszéd nélkül aligha került volna napirendre az egyházpolitikai reform, de annak a beszédnek a hatása a szónok illusztris politikai és társadalmi állásánál, sőt életviszonyainál fogva is akkora volt, hogy azt kellett mindenkinek hinnie, hogy a szabadelvű reformokra az idő teljesen elérkezett. Ebben a hitben volt az egész ország. Alig volt különbség a pártok között s csak sporadicze jelent-

Digitized by Google

keztek oly nézetek, hogy a szabadelvű reformra szükség nincs. És mi történik? Nagy és hosszadalmas küzdelem következik be. Mindenki hozzászól a felvetett reform részleteihez, mindenki elmondta a maga nézetét egyetlen nagy faktoron kivül, a ki tulajdonképen a legnagyobb lökést adta. Csak gróf Apponyi Albert képviselő úr hallgat, hogy mikor a reform egész komplexuma itt van a ház előtt, mindenkivel összefogjon a reform megbuktatására. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

T. képviselőház! Mi voltunk-e tehát azok, a kik akkor áthidathatlan űrt ástunk gróf Apponyi Albert t. képviselő úr politikai érvényesülése és a szabadelvű párt között? De azóta is akárhányszor volt küzdelem a pártok között. Tegye szivére kezét a t. képviselő úr, egyforma fegyvereket használtunk-e mi és önök? *(Felkiáltások balfelől: Nem! Soha!)* Rá fogok mutatni.

T. képviselőtársam! Egy tény konstatálásával szemben, — mikor Pulszky Ágost t. barátom szövétségnek jellemezte ezt az eljárást, a mi most az ellenzéki pártok között folyik, — tiltakozott az ellen és azt mondotta, hogy igenis mi szövetkeztünk valamikor a függetlenségi párttal a reformokért; hogy az szövetség volt, de az önöké nem az.

Azt mondotta t. képviselőtársam, hogy ő nem szégyenli a szövetséget. Mi nekünk sincs okunk szégyenleni, hogy a szabadelvű reformokat a függetlenségi párt oly kitartással és elismerem sok önmegtagadással támogatta, tekintettel arra, hogy mint szélső pártnak nagyon óvatosan kell őrködnie a fölött, hogy a népszerűségi liczitácziőban a rövidebbet ne húzza. Inkább odadobta népszerűségét és kitartott.

Polczner Jenő: Mert mi nem liczitálunk!

Gajári Ödön: Akkor képviselőtársaim mit tettek önök a függetlenségi párttal szemben? Bevádolták, hogy a kormánynyal paktál. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Mit tettek önök velünk szemben hónapokon át? Hallottuk beszélni, hogy mi a hatvanhetes alap védelmezői a hatvanhetes alapot nem tekintjük semmibe, hanem paktálunk, szövetkezünk a függetlenségi párttal.

Justh Gyula: Most megfordítva van! *(Derültség balfelől.)*

Gajári Ödön: Önök, a kik ennek a szabadelvű pártnak meghunyászkodást, megalázkodást és az önrendelkezési képesség teljes hiányát vetik szemünkre: akkor, mikor az első Wekerlekrizis alkalmával a szabadelvű párt erélyesen remonstrált, önök azt mondották, hogy demonstrálunk a korona ellen, pedig nem mi voltunk azok, a kik a perronon demonstráltunk a korona mellett. *(Derültség jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Azt hiszem, hogy e tények egyszerű felsorolása elég annak illusztrálására, hogy t. képviselőtársamnak az a tétele, hogy mi gróf Apponyi Albertet személyében üldözzük, nem áll meg. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ezzel ellenkezőleg, mit tesznek mi velünk állandóan a t. képviselő urak? Megtörténik, hogy a szabadelvű párt egy tagja elesik. Levonja magára nézve botlásának legsúlyosabb következését. Mikor az apagyilkost akasztófára viszik, akkor megbocsát neki a társadalom és ezen bocsánat jellemzéséről szokásban van néhol, hogy az államügyész meg is csókolja. Bokross Élek bármit vétett is, levonta magára nézve a következtetést. Családja maradt, a kiknek mégis közelállója volt, és önök minden kimélet nélkül, mert politikai rendszerükhöz hozzáillik, azt a sebet állandóan felszaggatják és ennek a pártnak, a melyről önök sem állítják, hogy azonosíthatta magát azokkal a tényekkel, ezt untalan szemére vetik. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Vajjon önök körében nem fordúltak-e elő ilyen esetek, és visszaszolgáltattuk mit önöknek azokat a dolgokat, a melyekkel önök ezen a réven ellenünk állandóan bűnöznek? Mikor egy főispán olyan eljárást követ, mely első pillanatra úgy tünik fel a közönség előtt, mintha meg nem engedett dolgok volnának azok, a melyekkel vádoltatik és az illető levonja magára a következtetést, mert látja, hogy saját becsületének, megtépett reputáczióján helyreállítására egy egész élet munkája aligha lesz elegendő; kisül rövid vártatva, hogy hiszen az a dolog, a mivel vádoltatott, tulajdonképen nem is így áll, mint a hogy állíttatott róla, hogy nem cselekedett egyebet, mint a mit cselekedtek ezen és más oldalon azok, a kiket egyénileg teljesen korrekt és tisztességes embereknek tartunk. De önöknek kellett akkor az az áldozat, kellett az exisztenczia szétrombolása azért, hogy rámutatva a romra, azt mondják, hogy az egész rendszer ilyen rom. És ezzel elérkeztem, t. képviselőtársam, odáig, a hova tulajdonképen akartam, hogy rámutassak, t. képviselőtársam tegnapi beszédére, hogy nem veszi észre a t. képviselő úr, hogy bizonyos hajszáknak éle, — a mely az ellenzéki részről nem egyének által, de főleg a sajtóban állandóan jelentkeznek — egyetlen ember, egyetlen személy ellen irányúl. Hogyha mélyire tekintünk a dolgoknak, az egész inkompatibilitási harcz, az a nagy láz, a mi fölmerült, tulajdonképen gróf Tisza István személye ellen csúcsosodik ki. *(Úgy van! jobbfelől. Ellenmondások és felkiáltások balfelől: A rendszer ellen!)*

Képviselőtársam tagadólag int, pedig a lapok nap-nap után ezt bizonyítják. Hiszen, ha való volna csak részben is azon sok gyanúsítás, a mivel gróf Tisza István személyét illették: akkor gróf Tisza Istvánnak csakugyan el

Digitized by Google

kellett volna köztünk játszani létjogosúltságát a politikai küzdelemre. *(Gróf Károlyi Sándor közbeszól, de szavai nem hallhatók.)*

Nem értettem a nemes gróf közbeszólását!

Elnök: Kérem, ne tessék kérdést intézni a közbeszólásokra vonatkozólag!

Gajári Ödön: A nemes gróf valamit mondott, de nem értettem.

Elnök: Kérem a képviselő urat, közbeszólásokra ne tessék reflektálni!

Gajári Ödön: Kérem a képviselő urat, ha valami mondani valója van, legyen szives olyan hangon mondani, hogy azt meghalljam.

Gr. Károlyi Sándor: Hát ezt nem értette a képviselő úr? Jó!

Gajári Ödön: Mi nem élünk hasonló fegyverekkel a t. képviselő urakkal szemben. Mikor ott gróf Károlyi István részéről — hogy gróf Károlyi Sándor úrnak közelebbről érdeklő dolgokat mondjak — a szocziális kérdés itt szóvá tétetett a képviselőházban, akkor elküldötték nekem, a szabadelvű párt lapja szerkesztőjének azokat a hiteles értesítéseket, hogy tulajdonképen az alföldi mozgalomnak egyik indító oka az, hogy az ottani latifundiumok kihasználják a munkaerőt és uzsoramunkát végeztetnek. *(Felkiáltások balfelől: Hitelesek voltak azok?)*

Gr. Károlyi Sándor: Csak a »Nemzet«-ben olvastuk!

Gajári Ödön: És a t. képviselő úr, a ki, mint a nagy tőke egyik aggressziv támadója szerepel a közvélemény előtt, mindig immunis lesz velünk szemben azon támadásoktól, mert mi nem akarunk hasonló fegyvereket alkalmazni. *(Felkiáltások a baloldalon: Csak azért?)*

Kubik Béla: Ha igaz, csak tessék használni!

Gajári Ödön: Talán el is tértem kissé tárgyamtól? Visszatérek Hock János t. barátomnak fejtegetéséhez. Azzal igazolja t. képviselőtársam — a mint kimutattam — a nemzeti párt magatartását, hogy a szabadelvű párt részéről gróf Apponyi Albert személye nem találkozott azzal az előzékenységgel, a melyet tőlünk elvárt volna. Én kimutatni igyekeztem, hogy nem személyi és nem bennünk rejlő okok azok, hogy azon előzékenység nem juthatott olyan formában kifejezésre, a mint azt sokan a nemzeti pártban szerették volna; de akkor, a mikor a t. képviselő úr ezt szemünkre hányja, legyen annyi önbirálattal, hogy ne cselekedje ugyanazt, és ne essék ugyanabba a hibába, a minő hibát a mi szemünkre hány. Mi, szabadelvű párt majd csak megélünk valahogy *(Derültség és felkiáltások balfelől: Azt tudjuk!)* a magunk sokkal szerényebb, talán csekélyebb erejével, de a közügynek egészen őszinte és minden hátsó gondolattól ment szolgálatával. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Mi egészen őszintén azt mondjuk önöknek, és ezt a magam személyében mondom, felhatalmazást sem párt, se senki részéről arra nem birok, hogy nézzenek körül, obstrukczió-e ez ma, vagy micsoda? Önök azt mondják, hogy nem obstrukczió. Én nem tudom, hogy miért védekeztek ezen szó ellen. Utóvégre akárminek hivjuk,... *(Közbekiáltások balfelől: Még nem az!)* én készségesen elismerem, hogy a szónak valódi értelmében önök nem obstruálnak; mindenesetre a magyar ellenzéknek magas szinvonalát bizonyítja, hogy daczára a hosszadalmas vitának, daczára e vitában kétségtelenül jelentkező, sőt többszörösen kifejtett intencziónak, úgy a 16. §-ra vonatkozó vita, mint a czukor-adó vita, valamint ez a vita is az ellenzék részéről a lehető legmagasabb szinvonalon állott. Egyes kivételektől eltekintve, a szónoklatok megütötték a legmagasabb mértéket. Hogy e tekintetben teljes elfogulatlanságról tegyek tanubizonyságot, Sima Ferencz, Polónyi Géza, Kálmán Károly t. képviselő urak egész remekeit produkálták a szónoki művészkedésnek. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)* Nem is értem, hogy az obstrukczió elnevezésétől miért félnek; mert hisz az obstrukczió is legális fegyver. Én el birom azt képzelni, hogy bármily szigorú házszabályok mellett egy párt, vagy a pártok többje egymagában vagy összeszövetkezve meg akarja mutatni azt, hogy az a parlamentarizmus, a mely ott létezik, az nem bír nélküle cselekedni semmit, hogy ő kimutatja, hogy faktornak kell elismertetnie ebben az államban: ez egy egészen jogosúlt dolog. Hogyha csak a szomszédba megyünk, hol egy népfajnak élet-halál harcza jelentkezik egy ilyen obstrukczióban, tagadhatja-e bárki is, hogy az az obstrukczió, ha ily alkalommal jelentkezik, legális, törvényes fegyvere a kisebbségnek? Miért védekeznek önök? Miért fáznak attól az obstrukczióról? *(Közbekiáltások balfelől: Mert még nem az, de majd az lesz!)*

Kubik Béla: Az osztrák dolgokhoz csak nem lehet hasonlítani. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gajári Ödön: Hát, t. képviselőtársam, ez a megkülönböztetés is jellemzi a mi közéletünket. A mit igénytelen felszólalásom kiindulásakor is mondtam, az őszinteség hiányzik a mi közéletünkből. *(Közbekiáltások a baloldalon: Az igaz!)* Ha az urak bevallják, hogy igenis van obstrukczió....

Buzáth Ferencz: Be fogjuk vallani! *(Derültség jobbfelől.)*

Kubik Béla: Mihelyt az lesz, azonnal bevalljuk. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Gajári Ödön: Most tagadják?...

Kubik Béla: Most tagadjuk, igen, mert tényleg nem az! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Digitized by Google

Gajári Ödön: Hát t. képviselőtársamat, Justh Gyula urat, egyébként társadalmi úton, ha szabad itt is nyiltan kimondanom, t. barátomat, sokkal őszintébb embernek tudom, semhogy letagadná azt, hogy ha ezt nem is meri obstrukczionak nevezni, az, a mi itt Magyarország parlamentjében történik, nem más, mint a többség érvényesülésének parlamenti eszközökkel való megakasztása.

Kubik Béla: Korlátozása!

Elnök: Kérem Kubik Béla képviselő urat, hogy ne szóljon minduntalan közbe. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajári Ödön: Hát t. képviselőtársam a korlát és akadály között oly különbséget lát? *(Derültség jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nagy különbség!)* Hát elismerem, hogy van különbség, de ha mi magunk előtt korlátot látunk és a t. képviselő úr azt mondja, hogy az egy mesterséges valami, a mit folyton tesz, akkor megmutatja nekünk az utat, hogy mit kell a többségnek cselekednie, hogy akarata mégis érvényre jusson: le kell dönteni azokat a korlátokat. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kubik Béla: Ha a felelősséget elvállalják!

Gajári Ödön: Ilyen körülmények között, mikor a parlamenti szituáczió egészen őszintén megítélve és minden rekrimináczió nélkül gondolkozva felette, ilyen: vajjon, hogy higyjünk mi abban az őszinteségben, a melylyel nekünk a békejobbot nyújtják mára, talán holnapra, talán holnaputánra, hogy azután, mikor szétmegyünk a nyári szünidőre és összejövünk a nyári szünidő után, újból kezdjük ezt az egész komédiát...

Kubik Béla: Ha provokálni fogják! *(Zaj.)*

Gajári Ödön: Mert, hogy komédia ez az egész, az a szónak igazi értelmében áll. *(Mozgás és zaj.)*

Justh Gyula: Egészen őszinte!

Gajári Ödön: Önök azt mondják most: Békülni akarunk! Miért akarnak önök ma békülni? Önök már megcsinálták a főpróbát arra nézve, hogy a többségi akaratot a mai házszabályok mellett tehetetlenné lehet tenni még, tekintettel az ellenzék egyes tagjainak nagy szónoki tudására, olyan erőszakos eszközök nélkül is: mindössze minden paragrafushoz, minden alineához egy-két — nem is kell, hogy mindenki, de több — képviselő hozzászólal és itt minden nagyobb törvényt lehetetlenné tesz. Hát hiszen, hogy ha ezt az urak végig akarják csinálni az egész vonalon, akkor lehetetlen a parlamentarizmus Magyarországon, *(Úgy van! jobbfelől.)* akkor egyáltalán lehetetlen mindenféle törvényt alkotni...

Polczner Jenő: Nem kell a 16. §.!

Gajári Ödön: ... És kapóra jött önöknek a 16. §. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, épen annyira tudják önök is, mint mi, hogy a 16. §-ban oly kevéssé van sajtószabadsági jogsértési czélzat. *(Élénk ellenmondások és derültség a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Szentiványi Kálmán: Csak rendszabályozás!

Gajári Ödön: Egyszerű fórumkérdés az egész, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* és azután, ha a dolog mélyét nézzük, hogy tulajdonképen a nemzet közvéleménye daczára sajtónk a 16. §. mellett foglal állást, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* akkor csak sajátságos sajtóviszonyainkban találom ennek okát. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Vajjon meg méltóztatik-e engedni, hogy tovább beszélhessek? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Kérjük! De egy kissé hangosabban!)* Mint a sajtó egyik munkása közelről látom azt a főzést, a mely ezen boszorkánykonyhán folyik. *(Halljuk! Halljuk! Felkiálások: Hangosabban!)* Én tulajdonképen nem tartozom a sajtó hivatásszerű munkásaihoz; sohase vettek be engem a sajtó emberei; nem ismertek el hivatásbeli munkatársaiknak két okból. *(Derültség jobbfelől.)* Először, mert egy meglehetős hosszú politikai élet után jutottam oda; másodszor, mert egy úgynevezett félhivatalos lapért vagyok felelős. Azt mondják: hiszen tulajdonképen nem is sajtó az, a minek élén én vagyok, mert én minden elvemre nézve tartozom kompromittálni a szabadelvű párttal és a szabadelvű párt vezérével. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát én utána néztem ennek a dolognak, bogy mennyiben áll ez, mert ha így volna, akkor természetes dolog, hogy lényeges különbség van a foglalkozás ethikai kérdese tekintetéből, az én foglalkozásom és más kollegáim foglalkozása közt. Hát én konczedálom, hogy a politikai elveket illetőleg, főleg azokat tekintve, a miknek kifejezést a vezetésem alatti lapban adok, tartozom tekintetbe venni azokat a főbb irányelveket, a melyek a szabadelvű párthoz és a szabadelvű párt vezéréhez csatolnak és e tekintetben nekem elveimre nézve folytonosan tranzigálnom kell, vagy ha ezt a tranzakcziót nem birom, akkor levonom magamra nézve a következtetést és eltávozom annak a lapnak a szerkesztéséből. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát elismerem azt a bizonyos politikai és ethikai viszonyt, a melyben az én organumom áll a szabadelvű párttal a közvéleménynyel szemben. De hát hogyan áll ez, t. képviselőtársam, más lapokkal? Hiszen ma a sajtónak egy része nem vezetni akar, de vezettetik divatos áramlatok által. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* A sajtónak jelentékeny része üzlet. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Nem közönbös az, hogy

Digitized by Google

6000 plébános előfizető, ennyi és ennyi iparos előfizető vajjon holnap nem küldi-e vissza a lapot.

Polczner Jenő: Hát a szubvenczió?

Gájári Ödön: Az imént megmagyaráztam t. képviselőtársaimnak. Megnyugtatására mondhatom, hogy daczára annak az anyagi összefüggésnek, a melyben a lap nem a kormánynyal, hanem a szabadelvű párttal van, a szubvenczió kérdése sohasem lehet a szemrehányásra ok, mert az teljesen arányban van a teljesített munkával és épen úgy honoráltatik az a munka másutt, mint a »Nemzet«-nél. *(Igaz! jobbfelől.)* Ha most azután azt veszszük, hogy bizonyos függési viszony áll azon lapok közt és a közvélemény, az előfizetők közt és ezen függési viszony talán nem határolható úgy körül mint az én függésem, akkor én függetlenebb vagyok, mint a sajtónak az a része, mely divatos áramlatok után fut. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Nemcsak t. képviselőtársaim, de a sajtónak egyik orgánuma sem fogja ezt elismerni.

De hát nem erről akartam beszélni, a közbeszólások némileg eltérítenek tárgyamtól; hanem arról, hogy az üzleti érdeknek egyik momentuma az, hogy a lap megtöltessék mindenféle érdekes, szenzácziót keltő, csiklandoztató anyaggal. Nem mondom, hogy általában így van, hanem lehetnek lapok, a melyek pályáznak arra, hogy az egyéni becsületet mentől közelebbről érintsék csak azért, hogy a figyelmet ezzel magukra irányozzák. *(Ugy van! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: A »Nemzet« is csak így közli azokat!

Gajári Ödön: Nincsenek ilyenek? Alig hiszem, hogy tagadni merik, mert léteznek ilyenek. Nos például Kubik Béla t. képviselőtársam nem vette azt észre, hogy az a seb, melyet a sajtó üt az egyéni becsületen, az nem reparálható a sajtó útján? Hogyha valaki meggyanusíttatik, ha valakinek a nejét, leányát hírbe hozzák, azt nem lehet reparálni a sajtó útján? *(Eg. hang balfelől: Csak nyilvános tárgyalással!)* Hát azt akarja t. képviselőtársam, hogy ha valaki családtagjának ilyenű megsértéseért elégtételt keres, olyan fórum előtt keresse, a hol a publiczitással még nagyobb kárt okoz? *(Helyeslés jobbfelől.)* Hát, t. képviselőtársaim, érzik önök, hogy az ország ezen kérdés lényegében nem helyesli mostani eljárásukat? *(Helyeslés jobbfelől. Zajos ellenmondás a szélső baloldalon.)* Érzik önök, hogy nagyon vastag játék az, mikor ugyanazt az agyonbeszélést — megengedem, nagyon művelt és szellemes modorban — folytatták a czukorprémiummal szemben és űzik ma az egyórai meghosszabbítással szemben? De hát ebből mi következik? Az, hogy mi hiába egyezünk ki ma az egyórai meghosszabbítás iránt, holnap a czukorprémium iránt kellene kiegyezni, holnapután pedig, a mint mondám, a 16. §. iránt. Én azt hiszem, lehetséges lenne ott is módokat találni; de aztán később, mikor önök már a főpróbát ilyen sikerrel megcsinálták a parlament munkájának megakasztására, vajjon miféle garancziát nyújtanak nekünk arra nézve, hogy a parlament munkaképessége, a törvényalkotás lehetősége meglesz ebben a parlamentben? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ilyen körülmények közt a helyzet kulcsa nem a mi kezünkben, a szabadelvű párt kezében van, hanem az önök kezében Ha önök helyreállítják a normális közéletet, megszüntetik velünk együtt az oktalan éleskedést, — ez oktalan szót abban az értelemben véve, hogy ok nélkül éleskedünk gyakran egymással, *(Tetszés jobbfelől.)* — ha önök a kölcsönös megbecsülést állítják a szándékos megbecstelenítés helyébe: *(Helyeslés jobbfelől.)* akkor helyre fog állani a rend minden erőszakos eszköz alkalmazása nélkül, ellenkező esetben pedig ennek a többségnek, ha csak abdikálni nem akar, le kell rombolni azon gátakat, korlátokat, a melyekkel önök a parlament munkaképességét akadályozzák. *(Élénk éljenzés és taps jobbfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Gróf Tisza István képviselő úr személyes megtámadtatás czímén kér szót.

Gr. Tisza István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szót kérek személyes kérdésben. Midőn Gajári Ödön t. barátom azon nyilatkozatot tette, hogy ha az ellenem szórt vádak csak részben is igazak volnának, eljátszottam volna jogomat a kisélet terén való szereplésre, gróf Károlyi Sándor t. képviselő úr kétszer is tüntetőleg azt mondta rá, hogy: úgy van. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát én nem tudom, a t. képviselő úr ezt, hogy úgy van, arra értette-e, a mit Gajári Ödön t. barátom mondott, mert ha vele egyetértését akarta volna kifejezni, *(Felkiáltások balfelől: Igen!)* akkor nincs szavam. Ha azonban t. képviselőtársam úgy értette a dolgot, hogy én csakugyan eljátszottam a közélet terén való szereplésre a jogomat, *(Felkiáltások balfelől: Nem azt mondta!)* akkor volna hozzá szavam. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hát én kérek ez iránt felvilágosítást, s ha az igent olybbá vehetem, hogy nem az utóbbira mondta, akkor felszólalni nem fogok.

Elnök: Gróf Károlyi Sándor képviselő úr — gondolom — személyes kérdésben kiván szólani.

Gr. Károlyi Sándor: T. Ház! Abban az értelemben mondtam, a mit mondottam, hogy a Gajári Ödön képviselő úrtól hallott azon passzussal én is egyetértek. Máskülönben — azt

Digitized by Google

hiszem — a kérdés nem is ide, hanem máshová való volna. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István: Én azt tartom, hogy az a kérdés, vajjon egy képviselő eljátszotta-e jogát a közélet terén való szereplésre, a politikai szereplésre, *(Zaj a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* igen, vagy nem, ez ide is való. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És ennek folytán mégegyszer teljes tisztelettel és teljes higgadtsággal kérem: feljogosít-e t. képviselőtársam szavainak olyan értelmezésére, hogy ő ezt kétségbe nem vonja, hogy nekem a politikai szerepléshez jogom van? *(Élénk felkiáltások balfelől: Megmondta!)*

Ha így értette felszólalását, teljesen meg vagyok nyugtatva.

Elnök: Hock János képviselő úr személyes kérdésben kiván szintén szólani.

Hock János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok nekem jogot adnak, hogy személyes kérdésben, vagy pedig félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása czímén kérjek szót és vegyem igénybe a ház türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* De miután, t. ház, Gajári Ödön képviselőtársam volt szíves annyira figyelmére méltatni, hogy mai beszéde alkalmával pontról-pontra iparkodott tegnapi beszédem tartalmát, irányzatát czáfolni, engedje meg a t. ház, hogy pusztán a személyes természetű felszólalás keretéből, épen a tanácskozás tisztázása véget kiléphessek és a ház engedelmét kikérjem, hogy részletes felvilágosítást adhassak.

Elnök *(csenget)*: T. ház! A t. képviselő úrnak személyes kérdés czímén, szavai értelmének helyreigazítása végett szólani még joga van. Ő azonban előre jelzi, hogy ezen a kereten kénytelen lesz túlterjeszkedni. *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Nem lehet! Nagy zaj és mozgás a balés szélső baloldalon.)* Csendet kérek! Ez a házszabályok 155. §-a értelmében a napirendtől való eltérés, a melyre csak a ház adhat engedélyt. Ezt kéri a képviselő úr. *(Felkiáltások a jobboldalon: Megadjuk!)* Azt hiszem, a ház megadja az engedélyt. *(Helyeslés.)*

Hock János: T. ház! Miután oly tárgy forog szőnyegen, a melynek lényegében, azt hiszem, mind a két pártnak intencziói egyetértenek: vagyis a parlament normális tárgyalásának helyreállítására, én is iparkodom minden szenvedély és minden egyéni elfogultság nélkül hozzászólani a kérdéshez *(Halljuk!)* és megadni egyúttal Gajári Ödön t. képviselőtársam beszédére azt az ellenvilágítást, a melyre parlamentáris szereplésénél fogva az ellenzék hivatva van.

Képviselőtársam hosszasabban terjeszkedett ki tegnapi beszédemnek azon alluziójára, a melyben én gróf Apponyi Albertnek parlamenti múltját, szereplését vázoltam és a melylyel szemben reámutattam a többségnek szokásos magatartására. Én azt hiszem, hogy gróf Apponyi Albertnek alkalma lesz az ő vádjaira még személyesen is reflektálni. De a mennyiben gróf Apponyi Albert személye előttem olyan, hogy egy pillanatra sem akarom a közönség előtt homályban tartani az ő politikai szereplését, megadom röviden az én felfogáson szerint jóhiszeműleg a czáfolatot.

A képviselő úr a Janszky esetet említé; ebbe én nem megyek bele, mert közvetlen parlamenti tapasztalatom nem volt még e házban és nem ismerem a kérdést személyesen, jól. De már az egyházpolitikai magatartását, a melyet a képviselő úr élesen említett és azért akczentuált talán, hogy gróf Apponyi Albert következetlenségét bizonyítsa, azt már vele együtt küzdöttem és meg is tudom erre tenni a reflexiómat.

Tény és igaz, t. ház, hogy gróf Apponyi Albert volt az, a ki a reformok kezdeményezője volt éveken keresztül a házban és járult hozzá ahhoz, hogy tanácskozásainkban az ügykezelés formális menetén kivül még eszméket és elveket is tárgyalhattunk. Tény az, hogy ő vetette itt fel az egyházpolitikai reformot is, azzal a czélzattal, hogy Magyarországon egy egységes kodifikácziót és állami bíráskodást biztosítson, tekintettel a különböző vallások eltérő ügykezelésére. Így akart egyöntetűséget létrehozni a házasságjog terén. De gróf Apponyi Albert nem ment addig a radikális határig, a melybe aztán az egyházpolitikát belevitték a felekezetnélküliség törvénybeiktatásával, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* melynek következményeit vidékenként már tapasztalhatják, mert épen a református egyházak emelnek legújabban panaszt, hogy a felekezetnélküliség nagy princzipiumát, a mely a lelkiismereti szabadságnak kétségtelenül egyik lényeges járuléka, egyes vidékeken kellőleg megérteni, felfogni nem tudják s anyagi szempontból tekintik. Szóval ürügynek arra, hogy a felekezeti kötelezettségek anyagi terhei alól is kibujhassanak. *(Igaz! Igaz! balfelől.)*

De, t. ház, gróf Apponyi Albert az egyházpolitikai reformok egész komplexumát vetette fel és ebben az egyházpolitikai reformban benfoglaltatott az is, hogyha pedig az állam jogilag elválasztja magát az egyházaktól, válaszsza el magát tényekben is és adja meg a katholikus egyháznak a maga autonómiáját. Önök azonban kiszakították egyes princzipiumaiból az ő általa termelt reformok komplexumából és ezzel a dolgot minősítették, qualifikálták, mássá tették, mint a mit ő akart. Különben is, t. ház, csak egyre figyelmeztetem a t. házat és a képviselő

Digitized by Google

úr elfogulatlan kritikáját. Amaz egyházpolitikai harczra, a mikor Szilágyi Dezső, a ki a szabadelvűségnek zászlóvivője volt és a kinek személyében a liberális reformoknak tipusát látta a ház akkor, Szilágyi Dezső kijelentette, hogy gróf Apponyi Albertnek egyházpolitikai álláspontja pedig a liberálizmus szempontjából meg nem támadható, mert mihelyt ő az egységes házasságjognak kodifikácziójába belemegy, mihelyt az állami ingerencziát elismeri a biráskodás terén, akkor a kötésnek formája többé nem liberális kérdés, *(Helyeslés balfelől.)* hanem csupán czélszerűségi kérdés és nem von le semmit az ő szabadelvűségéből, legfeljebb azt teszi vitássá, hogy az ő államférfiúi tapintata helyesen számolt-e a magyar közviszonyokkal? De, t. képviselő úr, még tovább megyek. Hogyha gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam önökkel szemben mint ellenzék megtagadta volna is közreműködését ama eszmék mellett, a melyeket ő vetett fel, hát gróf Apponyi Albert még akkor is parlamenti gyakorlatra támaszkodhatott volna és rámutathatott volna Gladstone elvi álláspontjára, a ki kijelentette, hogy az ellenzék sem eszméket adni, sem azokat támogatni nem köteles, azokat igenis a kormánynyal szemben ellenezni köteles, mert az ellenzéknek legelső kötelessége és hivatása, hogy megbuktassa azt a kormányt *(Úgy van! balfelől)* és eszményeit, elveit saját maga hajtsa végre. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Mikor Gladstone kormányra jutott, a ki a szabadelvűségnek szintén nagy alakja és úgyszólván epochális tényezője, a szemére vetették neki, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy azon programmot és elveket lépteti életbe, a mely programm és elvek ellen mint ellenzék küzdött, akkor Gladstone azt mondotta: »Igenis küzdöttem ellene, és ha nem küzdöttem volna akkor ellene, most nem volna módomban nekem ezen programmpontokat életbe léptetni. *(Úgy van! balfelől.)* Mert a kormányzati teendők nem pusztán abból állanak, hogy egyes elveket kisajátítsunk és beilleszszük a magunk gondolkodásának körébe. A kormányzati ügyek kezelésében, szellemében is van különbség. A kormányzatnál tehát nem pusztán az elvi álláspontok a döntők, hanem az az intenczió, az a szellem is, a mivel vezetik az ügykezelést, mert a legjobb elveket is el lehet rontani, ha azoknak kiviteli módozatai és irányzata nem helyesek és nem egyeztethetők össze az illetőnek gondoskodásával. *(Úgy van! Ugy van! balfelől.)*

De teljesen igazat adok abban a t. képviselő úrnak, hogy a politikában meg kell az elvek mellett állani. Igaza van. Az az elv képezi a parlamentáris kormányzatnak tengelyét, hogy minden párt egy zászló. E zászlóra fel van írva a programm és ez azért történik, hogy a nemzet nagyközönsége és a tömeg, a mely nem kritizál, hanem impresszionista, megláthassa arról a zászlóról tisztán, hogy minő alapelvek körül csoportosúlnak a pártok, s ekként támogathassa vagy megvonhassa tőlük a támogatást. Apponyi Albert ily elvek zászlaját emelte magasra, de — bocsánatot kérek — önök eme elvek zászlaját egyszerűen kicsavarták a kezéből, egymásután vették át ama programmpontokat, a melyek Apponyi Albert pártját évtizedeken keresztül, önökkel szemben helyezte. Ez az oka, hogy sohasem érvényűlhetett nálunk a parlamentarizmusnak az az alapelve, hogy a parlamentarizmus az elveknek váltógazdasága, a mely megköveteli, hogy a nemzetnek minden erejét kiaknázhassuk a nemzet czéljainak előmozdítására és a nemzetnek boldogítására. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Minden párt a parlamentben egy elvet képvisel, s azzal bukik, vagy azzal az elvvel győzedelmeskednie kell. De ha önök ma elveszik tőle ezt, holnap elveszik azt, és ha elmennek a konfiskálás terén egészen odáig, hogy talán még szomszédaik zászlaját is kezükbe ragadják, hogy ha kedvező lesz az alkalom arra, akkor nincs többé parlamentáris élet, mert nincs meg az elvek váltógazdasága sem. Akkor van egy egyeduralmi rendszer, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a mikor egy párt a kormányzatot örökségként birja és átadja utódainak. A nemzetnek fejlődése megkivánja a parlamentarizmusban az eszméknek erőteljes lüktetését és vérkeringését, megkivánja az anyagcserét. Önök ezt akadályozzák meg. Miért? Mert nem az elvek képezték az elválasztó vonalat, nem az volt a talaj, a melybe életgyökereikkel kapaszkodtak, hanem azok az érdekek, a melyek alapján ezeket az elveket is mellékesen szolgálták. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Az elv tehát sohasem volt czél, hanem csak eszköz, a hatalom biztosítására. *(Helyeslés.)* T. barátom, Gajári Ödön azután rátért arra, hogy mi rendszeres üldöztetést akarunk folytatni a párt tagjai ellen és felemlíti itt Bokross Elek esetét. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem volnék humanista és nem volnék keresztény ember, ha egy meghalt ember sírjára én is le nem tenném a kiengesztelődés pálmáját. A halottaknak megvan az a joguk, hogy az élők velünk szemben a kritikának teljes mértékét ne gyakorolják, hanem mindig a kegyeletnek humanizmusával lépjenek ahhoz a megszentelt sírhoz. Bokross Elekben mi nem is az embert támadtuk, hanem azt a politikai pártvezért, a kit önök megtiszteltek azzal, hogy az elnöki székre emeljék és önök közül mint méltót megbizták azzal, hogy a párt nevét, tekintélyét és politikáját képviselje. Mikor a képviselő úr engesztelést követel a meghalt emléke iránt,

Digitized by Google

akkor egy élő ember iránt én is igazságot követelhetek. Figyelmeztetem arra, hogy Bokross Eleknek bukása egy ellenzéki egyén: gróf Klebelsberg Zdenko tönkretételét okozta, *(Élénk mozgás jobbfelől. Úgy van! a baloldalon.)* a ki feltárta a sebeket és rámutatott még akkor a korrupczióra, a mikor önök e sebeket nem akarták feltárni és védelmezték Bokross Eleket. *(Zaj jobbfelől.)* Gróf Klebelsberg Zdenko vértanuja lett ennek az ügynek, mert bezárták és elítélték akkor, mikor jogos alapon mutatott rá a közügynek nyilt sebeire, ráirányozta az általános figyelmet. És ha egyenlő mértékkel akar t. képviselőtársam mérni, akkor a humanizmust ne csupán a halottak iránt, hanem az élők iránt is gyakorolja. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De a rendszernek sebeit mi nem pusztán ebben a két esetben tártuk fel és ostoroztuk. Mert hiszen, valamint a rothadás nem tartozik az élő szervezethez, úgy egyes visszaélések sem jelenthetnek még általános betegséget. De mikor mi a korrupczióról beszéltünk, t. képviselőtársam csak azt a két menthető esetet említi fel és állítja a ház szeme elé, a mely a pártrendszert még teljesen nem kompromittálja. De nem említi egész sorozatát azon visszaéléseknek, mik egész országszerte a rendszerhez hozzánőve vannak és annak természetes következményét képezik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A ház előtt csak a magasan kidomborodó tárgyak azok, melyek lekötik figyelmünket. Az ország szine előtt csak oly egyének botlásai tünnek fel, kik a közélettel össze vannak nőve; de ha mindenki önök közül megteszi saját tapasztalatai körében az észleleteket, s reá teszi kezét azon vidék szivére, vérkeringésére és nézi, hogy a közélet minő tisztességtelen erekben hömpölyög, meg fogja találni a romlás indiczium ait az egész vonalon és látni fogja, hogy a rendszerben van a visszásság, ott van határozottan a kárhoztatandó politikai decadence. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, t. képviselőtársam, de nem tartom azt sem igazságosnak, hogy mikor Bokross Eleket védelmezi, gróf Károlyi Sándort támadja. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársam említi, hogy az ellenzék szemébe is vethetnének vádakat, és csak a kormánypárti lojalitás hozza magával, hogy a hivatalos, vagy a kormánysajtóban az ellenzék férfiainak hibáit nyilvánosságra nem hozzák. Igy többek közt felemlít egy levelet, a mely igazolná, hogy az alföldi nagy latifundiumok birtokosai úgyszólván erőszakosan csinálják ott uzsora-eljárásukkal a szocziális kérdést. Ez igazán magánügy, mert hogy gróf Károlyi Sándor mit fizet és hogyan szerződik az ő cselédeivel, az a ház elbírálási körébe nem tartozik. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* De reámutathatok arra a hatásra, melyet gazdasági téren épen gróf Károlyi Sándor gyakorol. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mikor egy oly latifundium birtokosa, mint épen ő, kinek a gondviselés és születési körülményei megadták a módot, hogy a közügyektől elvonva szenvedélyeinek vagy örömeinek élhessen, állásának kötelességeit odafordítja, hogy részt vesz teljes erejével a közügy teendőiben, *(Élénk éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* és a közszellem által kijelölt vezére Magyarország agrár-közönségének, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ilyenkor elmondhatom én is, hogy Deák Ferencz példája szerint az igazi hazafiság és igazi törvényhozói kötelesség ott kezdődik, mikor valaki saját önérdekét el tudja választani a közügytől, és áldozatokat hoz a közügynek a hazáért és nem él meg a közügyből és a hazából. *(Élénk tetszés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársam továbbá azt mondotta, hogy minő biztosítékot nyújthat az ellenzék, hogy ama obstrukcziót nem folytatja, mely magas színvonalon ugyan, de a parlament tanácskozásaiban mégis megnyilatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, az obstrukczió mindig egy kényszerhelyzet köyetkezménye. A minő mértékben nyomják az ellenzéket, époly mértékben reagál az az ellenzék. Hogy ha látja, hogy a többség legális eszközökkel az alkotmány által elfogadott és gyakorolt módon vezeti a kormányzást, akkor az a kisebbség képtelen arra, hogy obstruáljon, és a nemzet eme obstrukcziót helyeselje. De mikor, — a mire tegnap is rámutattam — az ellenzék kiirtására úgyszólván rendszeres hadjáratot vezetnek és mozgósítanak minden hatalmi eszközt, akkor az az ellenzék félig összetörve, félig megsebezve itt a parlamentben feljajdúl és azt mondja: Ha ellenem személyes küzdelmet folytatnak a végletekig, ha letörik erőszakkal az ellenzéki ellenállást és a közvélemény megnyilatkozását; nos hát e rendszert mi is erőszakkal fogjuk megdönteni. *(Zaj jobbról.)* Igy provokálja az erőszak mindig az erőszakot. Azért a parlamenti tárgyalásoknak mindig a többség és a kisebbség közszelleméből kell kifejlődnie. Hisz a kisebbség adja az ellenvilágitást, a mely a nemzet előtt a tárgyat a másik oldalról is megvilágítja, s hozzájárúl ahhoz, hogy az önök világításával együtt az eszméket teljesen tisztázza. E közszellem mindaddig fennáll, míg az erőszakoskodás határára nem lépünk, csakis ezután fejlődhetik ki az obstrukczió. De önök nem a közszellem erősítésére törekedtek. Azt hitték, hogy az ellenzék is afféle városligeti gépember, mely

Digitized by Google

csak arra való, hogy a többség jókedvében magát rajta kipofozhassa. *(Élénk tetszés baloldalról.)*

Végzem szavaimat. A képviselő úr rámutatott, hogy eljárásunk nem lehet jogos, mert fiktiv ürügyekkel harczolunk a sajtószabadság védelmében, melyet senkisem támadott. És csakugyan egy kézzelfogható, úgyszólván a szenvedélyekre appelláló érvet hozott föl, midőn említette, hogy a családi élet és a magánélet megbolygatásával lépten-nyomon találkozunk a sajtóban. Szomorú tünet volna, ha sajtónk a botrányokban és piszokban keresné megélhetése feltételeit. De nem hiszem, hogy a képviselő úr, — ki tán nem tartja magát teljesen hivatásos ujságirónak, — ne vállalná el az ujságírókkal a szolidaritást a tekintetben, hogy e kinövések nem a sajtónak általános jellemvonásai, hanem ama zúgsajtó visszaélései, mely a sajtó reputáczióját és tekintélyét aláássa. *(Helyeslés balfelől.)* De ha a sajtó szereplését meg akarjuk érteni, kutatnunk kell mélyebben is, mert a sajtó mindig a közszellem exponense. Az a sajtó egy napig sem tarthatja magát, melylyel a közönség együtt nem gondolkodik; mert a sajtó az a trombita, melybe a hangot mindig a közönség tüdeje adja. Ha a sajtó lépten-nyomon botrányokat közöl, ha rámutat a közélet visszaélésére: ezt csak azért teheti, mert naponkint látja, hogy a rendszerből kifolyólag a korrupczió kézzelfogható jelei mutatkoznak. A mi beteges irányzat van a sajtóban, magam is kárhoztatom. De higyje meg a képviselő úr, hogy a sajtó csak igazságaiban rettenetes, hazugságaiban sohasem árt, *(Ellenmondás jobbfelől.)* mert emlékezhetünk kormányrendszerekre, melyek éveken keresztül megéltek hazugságokból, de olyanra nem, melyet a sajtó hazugságai megdöntöttek volna. *(Zajos tetszés balfelől.)*

Lakatos Miklós jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! Az idő annyira előrehaladt és én előreláthatólag hosszasabban venném igénybe a t. ház türelmét és mert a napirend ki van tűzve akkép, hogy a ház korábbi határozatához képest 12 órakor a kérvények tárgyalásához kell hozzáfogni: kérném a ház határozatát arra nézve, hogy beszédemet holnapra halaszthassam, mert ha nem, akkor kénytelen leszek a házszabályokban előirt kötelezettségnél fogva, beszédemet most elmondani, de akkor azután a kérvényeket a napirendről le kell venni. *(Felkiáltások szélső balfelől: Holnap! Holnap! Felkiáltások jobbfelől: Most!)*

Elnök: A háznak határozata van arra nézve, hogy a t. ház szombaton, mikor kérvények sorjegyzéke van napirenden, 12 órakor a kérvényekre tér át. Most $^3/_{412}$-re van, azt hiszem, hogy a házszabályok 160. §-a értelmében a képviselő úr kérheti, hogy beszédje áttétessék a jövő ülésre; természetes a ház van jogosítva a felett határozni. Kérdem tehát a t. házat, kivánja-e a ház, hogy a képviselő úr most szóljon, vagy megengedi-e, hogy beszédét a jövő ülésre halaszsza? *(Felkiáltások: Ma! Ma! Holnap! Holnap!)* Kérem, a kik megengedik, ...

Justh Gyula: Névszerinti szavazást kérünk, ha a ház ezen kérdés felett szavazattal kiván dönteni! *(A szavazást kérők jegyzékét átnyujtja az elnöknek. Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Azt hiszem, a ház beleegyezik, hogy a képviselő úr a jövő ülésen mondhassa el beszédét. *(Helyeslés.)* Ezt határozatúl kimondom. *(Felkiáltások jobbfelől: Ma! Ma!)* Ki van mondva a határozat, hogy a ház megengedi, hogy a képviselő úr beszédét a jövő ülésen mondhassa el. *(Zaj.)*

Mielőtt most a kérvényekre áttérnénk, az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Következik a kérvények 5. sorjegyzékének (Irom. 215) folytatólagos tárgyalása — és pedig a 96. sorszám alatti kérvény.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Kiss András és társai szegedi lakosok, Ökrös Sándor és társai vésztői lakosok és Pogány István és társai szeghalmi lakosok kérvénye, az általános választói és gyülekezési jog tárgyában.

Feszty Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! A megnevezett lakosok az általános választói jognak behozatala és a gyülekezési jognak törvény útján való szabályozása iránt kérvényeznek, és pedig akként, hogy az elől megnevezettek minden 20 éves férfira kivánják kiterjeszteni az általános szavazati jogot, és pedig titkos módon, az utóbb nevezett két kérvényező és társai pedig minden 20 éves férfira és nőre és szintén titkos módon. Miután, igen t. ház, ilyen tartalmú kérvény a 32. országos gyülésen már tárgyalva lett, a kérvényi bizottság javaslatát tisztelettel van szerencsém azzal beterjeszteni, hogy hivatkozással a házszabályok 195. §-ára a kérvények az irattárba helyeztessenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Ezen kérvények tehát, hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, a ház irattárába tétetnek.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Csorvás község munkás lakosainak kérvénye, a 322. számú belügyminiszteri rendelet visszavonása és a szavazati jog kiterjesztése iránt.

Feszty Béla előadó: T. ház! Csorvás község munkás lakosai a 322. számú belügyminiszteri rendelet visszavonása iránt kérvényeznek és azonkivül azt kérik, hogy minden 24 évet

Digitized by Google

betöltött munkás mint védő és adófizető szavazati joggal birjon. Az idézett számú belügyminiszteri rendelet az 1894-ik évben kelt és Arad-, Csanád-, Csongrád-, Bihar-, Békés-, Jász-Nagykún-Szolnok vármegyék, továbbá Hódmezővásárhely és Szeged városok törvényhatóságaira vonatkozott, és pedig oly irányban, hogy tekintettel az ott azon időben előfordult munkás agrár-kommunisztikus izgatásokra és mozgalmakra, melyek által a személy- és vagyonbiztonság máris veszélyeztetve volt, utasítva lettek a nevezett törvényhatóságok arra, hogy a május 1-én való munkás-felvonulás alkalmával rendezni szándékolt tüntetések betiltassanak, továbbá az illető törvényhatóságok területén minden gyűlés, ideértve, a munkásegyleti gyűléseket is, további rendelkezésig betiltassék. Azonban e rendelkezésnek oly irányban nem lett foganatja, a mint az czélozva lett, a mennyiben a munkások titkon gyűléseztek, és igy a kérvényi bizottság mindezekre való tekintettel a kérvényt kiadatni javasolja a belügyminiszternek.

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? Szólni senkisem kivánván, kimondom a határozatot, hogy a kérvény a bizottság javaslatához képest kiadatik a belügyminiszter urnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Sós Sándor és társai bácsfeketehegyi lakosok, Fónagy Imre és társai nagyszalontai lakosok, Kiss István és társai kötegyáni lakosok és Bor Áron és társai sarkadi lakosok kérvénye önálló vámterület felállítása iránt.

Feszty Béla előadó: A nevezett lakosok az Ausztriával kötendő vám- és kereskedelmi szerződés felmondása és önálló vámterület felállítása iránt kérelmeznek. Miután t. ház a 38. országos ülésen 412. jegyzőkönyvi szám alatt ilyen értelmű kérvényben határozat már hozatott: a kérvényi bizottság javaslata az, hogy hivatkozással a házszabályok 195. §-ára a kérvények irattárba helyeztessenek.

Elnök: Hivatkozással a házszabályok 195. §-ára, ezen kérvények a ház irattárába helyeztetnek.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Budapest székes főváros közönsége kérvénye, a népoktatás államosítása iránt.

Feszty Béla előadó: T. ház! Ezen kérvényre vonatkozólag mindenek előtt van szerencsém megjegyezni azt, hogy a sorjegyzék kinyomatásakor sajtóhiba fordult elő, a mennyiben az előadói javaslat és az azt ily módon magáévá tett bizottsági vélemény szerint a házszabályok 195. §-ára hivatkozással lett volna kiadandó ezen kérvény a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak. Miután a 42. országos ülésen már ily tárgyban határozat hozatott, kérem a t. házat, hogy ennek figyelembe vételével a 195. §-ra való hivatkozással sziveskedjék a kérvényt a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak kiadni.

Elnök: A kérvényi bizottság módosított javaslata értelmében tehát ezen kérvény a házszabályok 195. §-a szerinti elbirálás alá kerül és a vallás- és közoktatásügyi miniszternek adatik ki.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Podhradszky József nyugalmazott tanár kérvénye nyugdijának megváltása tárgyában.

Feszty Béla előadó: T. ház! A kérvényező Podhradszky József nyugalmazott tanár előadja kérvényében, hogy 16 évig mint tanár működött Magyarországon, ezutáni működése után 433 forint nyugdíjat kap. Kiköltözött azután Szerbiába, a hol helyettes tanári működést folytat, s jelenleg azon kéréssel fordúl a képviselőházhoz, hogy egyezzék bele abba, illetőleg arra való intézkedést tegyen foganatba, hogy ő a legutóbbi évi fizetését végkielégítésképen megkapja s ez esetben lemond további nyugdíjigényéről. Annak igazolására pedig becsatol két orvosi bizonyítványt, hogy ő körülbelül 7—8 évig még elélhet és igy az üzlet az államra nézve előnyös lesz. Ha pedig ezt meg nem engednék, akkor kéri, hogy ő a magyar állampolgár kötelékéből elbocsáttassék, és megengedtessék neki a szerb állampolgársági kötelékbe belépni, egyúttal pedig a 433 frtnyi nyugdíját továbbra is élvezhesse.

A bizottság tekintettel arra, hogy úgy ethikai szempontból, de azon koczkázatnál fogva sem, mely azzal jár, hogy a végkielégítés kérésébe a ház, és illetőleg a kormány beleegyezzék, mert az illető holnap vagy holnapután is meghalhat, e kérését nem tarthatja teljesíthetőnek; viszont pedig úgy a nyugdíjtörvényből, mint más idevonatkozó szabályokból világosan kitűnik az, hogy nyugdíjat csak magyar állampolgár élvezhet, mindezeknél fogva a kérvényi bizottságnak javaslata az, hogy a kérvény visszavétel végett a ház irodájába letétessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólni? Tehát kimondom határozatképen, hogy a kérvény visszavétel végett a ház irodájába tétetik le.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az állami tisztviselők országos szövetségének kérvénye helyzetük javítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: Az állami tisztviselők országos szövetségének végrehajtó bizottsága az iránt kérvényez, hogy az 1896. évi február havában egy emlékiratot nyújtott be a kormányhoz, majd később ugyanazon év végén kérvényben kérelmezte ezen emlékiratnak elintézését, mely azt tárgyazza, hogy a fizetési osztályok módosíttassanak, a fizetések emeltessenek, s azonkívül a lakpénz is rendeztessék.

Daczára annak, hogy ezen fizetési rende-

Digitized by Google

zéssel az állami költségvetés évi 700—800.000 forinttal volna megterhelve, tekintettel arra is, hogy az állami tisztviselők ez idő szerinti dotacziójának szerénységét elismeri, a bizottság azt javasolja, hogy a kérvény a miniszterelnök úr útján a kormánynak adassék ki.

Elnök: Kíván valaki szólani?

Sima Ferencz: T. ház! Már a múlt ülések egyikében, midőn egy kérvényt tárgyaltunk, felszólaltam azon gyakorlat ellen, a mely a mi parlamentünkben uralkodik, hogy a kérvények az egyes szakminisztereknek kiadatnak, annak minden kilátása és reménye nélkül, hogy valamikor a képviselőház tájékozást nyerne az iránt, hogy vajjon ezen kérvények tárgyában az illető miniszter urak részéről milyen intézkedés történt.

És akkor, midőn az állam összes tisztviselői kérnek, folyamodnak a magyar képviselőházhoz fizetésüknek javítása, tehát exisztencziájuk jobbátétele érdekében, e fölött a kérvény fölött egyszerűen napirendre térni úgy, mint azt a kérvényi bizottság előadója javasolja, hogy az a miniszterelnök úrnak kiadatik, nem tudok, mert abban abszolute semmi garancziát nem látok arra, hogy ezen kérvény a képviselőházhoz valamikor a miniszterelnöki irodából visszakerüljön bármilyen irányú javaslattal, hogy ezen kérvény értelmében és érdemében történik-e valami intézkedés.

Én tehát tekintettel arra, hogy már a múlt ülések egyikén hangsúlyoztam, hogy a kérvényezési jog csak akkor bír némi értékkel azokra nézve, a kik ide fordúlnak a képviselőházhoz, ha a kérvények méltányosabb és gondosabb elbánásban részesülnek és az elbánás alapján olyan határozattal vannak ellátva, a mely egyúttal involválja, hogy a képviselőháznak mód nyújtatik később ezen kérvény érdemében érdemlegesen is határozni, én ilyen elintézését a kérvényeknek egyáltalában helyesnek nem tartom és épen ezért bátor vagyok az előadó úr javaslatát kibővíteni egy határozati javaslattal, hogy:

»Utasíttassék a miniszterelnök úr, hogy az állami tisztviselők helyzetének javítása kérdésében ide becsatolt kérelem tárgyában annak idejében tegyen jelentést a t. házhoz.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki ehhez a kérvényhez szólni?

A miniszterelnök úr kíván szólni.

B. Bánffy Dezső miniszterelök: T. ház! Sima Ferencz képviselő úr ma egy hete a kérvények tárgyalása alkalmával egy hasonló kérvénynél azt az indítványt tette, hogy a kormány jelentéstételre utasíttassék. Akkor elmondtam azon nézetemet, hogy ez a gyakorlatnak meg nem felel és nem is indokolt és nem is szükséges. De, ha minden egyes kérdésre vonatkozólag a kormány jelentése ide a ház elébe jön, egy bizonyos jellegével bírna szinte mondhatnám az adminisztrálásnak, és azt gondolom, hogy talán e parlamentnek nem az adminisztrálás, hanem más természetű és fontosabb kérdések tárgyalása a hivatása. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Különösen magára a szóban levő kérvényre vonatkozólag az nem is lehet szükséges, mert elismerem, hogy bizonyos esetben szüksége foroghat fenn a jelentéstételnek, de itt arról van szó, hogy az állami tisztviselők országos szövetsége kéri, hogy az 1893 : IV. törvényczikk végrehajtassék, illetve, hogy az azon törvényben lefektetett elvek szem előtt tartásával a tisztviselők helyzete javíttassék.

E tekintetben, t. ház, a törvény egész határozottan intézkedik. Megállapítja öt évi cziklusra egy részét a tisztviselők fizetése rendezésének, megállapítja továbbá tíz évi cziklusra a másik természetű rendezések kérdését. A törvény meg lévén alkotva, a kormány a törvény értelmében eljár és ennek a törvénynek szem előtt tartásával gondoskodik arról, hogy a tisztviselők jogos igényei, törvényben lefektetett jogai kielégíttessenek.

Ily körülmények közt, t. ház, a nélkül, hogy egyáltalában kicsinyelném a kérdést, s hogy el ne ismerném, hogy a tisztviselőknek jogos, igazságos kívánságuk az, hogy anyagi helyzetük javíttassék, és a törvényben lefektetett elveknek megfelelőleg fizetésük rendeztessék, úgy gondolom, hogy továbbmenőleg intézkedni nem lehet, jelentéstételnek szüksége nem forog fenn, mert a kormány igenis ezen kérvény alapján, de ezen kérvénytől eltekintve is a törvény értelmében is, a kellő intézkedéseket meg fogja tenni. *(Helyeslés.)*

Kérném ezeknél fogva a kérvényi bizottság javaslata értelmében határozni és a kérvényt az összes kormányhoz, illetve a miniszterelnökhöz kiadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sima Ferencz: T. ház! Tekintettel a miniszterelnök úrnak ezen kijelentésére, én a határozati javaslattól elállok, *(Helyeslés.)* mert ebben a miniszterelnöki kijelentésben teljesen benfoglaltatik az én óhajtásom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ennélfogva kimondhatom, hogy a ház a kérvényi bizottság javaslatát magáévá téve, ezen kérvényt a kormánynak kiadja.

Molnár Antal jegyző: Szabolcs vármegye közönségének felirata, a cselédtörvény módosítása tárgyában.

Feszty Béla előadó: T. ház! Szabolcs vármegye törvényhatósága az iránt ír fel, hogy a cselédtörvény módosíttassék és ebben legfőbb garanczióját látná a szocziális kérdés megoldá-

Digitized by Google

sának. Legfőképen azon szempontot tartja szem előtt, hogy a vitás bérkérdés oldassék meg, mert rendszerint a cselédek ott szenvednek rövidséget, hogy ha a rosszakaratú gazda visszatartja az esetleg jól megérdemelt bért, akkor az illető cselédnek bírósághoz kell mennie és míg a tárgyalás és az eljárás megtörténik, a cseléd rövidséget szenved.

A kérvény abban a három főpontban csúcsosodik ki, hogy a gazda a vitás bérösszeget 48 óra alatt az illetékes hatóságnál letegye, az eljáró hatóság ilyen értelemben nyolcz nap alatt intézkedjék és az igazságtalan és rosszakaratú gazdával szemben a cseléd megóvassék.

Tekintettel arra, hogy a belügyminiszteriumban úgy is történtek intézkedések a cselédtörvény revíziója tárgyában, a kérvényi bizottság magáévá teszi és kiadni javasolja a belügyminiszternek ezt a kérvényt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván valaki hozzászólani?

Sima Ferencz: T. ház! Én nem tudom, hogy tulajdonképen a belügyminiszterium hatáskörébe mennyiben tartozik a cselédtörvény reformálása. *(Felkiáltások jobbfelől: Odatartozik!)* Csak részben tartozik a belügyminiszterium hatáskörébe, a mennyiben a cseléd követelésének kielégítése iparhatóság útján történik, vagy a mennyiben az illető politikai hatóság hatáskörébe tartozik.

De a cselédtörvénynek reformszerű átdolgozása olyan fontos közgazdasági érdeket képez, a melyet immár meggyőződésem szerint a t. képviselőház elutasíthatatlan feladatának tekinthet. Mert a kik a cselédviszonyokat Magyarországon ismerik, és ezekkel kapcsolatban cselédtörvényeinknek rendkivül hézagos volta felől tájékozva vannak, azok bizonyára tudják, hogy a mi hiányos cselédtörvényeink szolgálnak jórészben okúl a munkás-elégületlenségi állapotok terjesztésére és tenyésztésére is.

Én a magam részéről, bár hozzájárulok az előadó úr javaslatához, speciell a tekintetben, hogy a törvény a cselédbéreknek a pontos határidőhöz kötött kiadására vonatkozólag módosíttassék, de felszólaltam azért, mert az egész cselédtörvénynek reformszerű átdolgozása a gazda és cseléd közötti viszony szabályozása szempontjából oly fontos közgazdasági érdeket képez, hogy mikor ez az ügy a parlament előtt fekszik, nem szabad ezt minden szó nélkül hagyni.

A bizottság javaslatát különben elfogadom.

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Buzáth Ferencz: T. ház! A kérdés igen kisszerűnek, de mégis nagyon fontosnak látszik, és ugyanazért én a magam részéről is, ha mindjárt nem is abban az irányban, a mint a törvenyhatóság a cselédtörvény módosítása tárgyában a t. képviselőházat megkereste, de épen azért, mert nagyon is szükséges az, hogy a mai cselédtörvény, a mely inkább a cselédet szolgáltatja ki a gazda önkényének, alaposan módosíttassék és reformáltassék, ennek szükségét kívánom hangsúlyozni. Mert nagyon sok fontos következménye van annak közgazdasági és egyéb tekintetben is, ha a cselédet teljesen kiszolgáltatjuk a gazda önkényének. Magam is személyesen tapasztaltam a mai viszonyok között, hogy akárhányszor a cseléd a gazdával szemben jogos és méltányos igényeinek sérelme miatt a hatóságokhoz fordúlt, ott azután az erősebb a gyengébbnek a követeléseit rendszerint teljesen elnyomta és így a cseléd igazságos, jogos követeléseivel szemben rendesen nem talált orvoslást.

Én tehát szintén csatlakozom Sima Ferencz t. képviselőtársam indítványához és melegen ajánlom a t. képviselőház becses figyelmébe, hogy a cselédtörvény úgy módosíttassék, hogy abban minden tekintetben nemcsak a cselédek jogai, hanem — természetes dolog — a gazda jogai is megfelelő módon megvédessenek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata nem támadtatott meg. Kíván még valaki szólani? *(Nem.)* Szólani senkisem kíván, a vitát bezárom.

A belügyminiszter úr kíván szólani.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Habár a felszólalt képviselő urak mind a ketten elfogadták a kérvényi bizottság javaslatát, mégis tekintettel arra, a mit felhoztak, szükségesnek tartom csak nagyon röviden kijelenteni azt, a mit bátor voltam erről a kérdésről a legutóbbi költségvetés tárgyalása alkalmával itt kinyilatkoztatni, hogy igenis a cselédtörvény egészének revideálása munkálat alatt van, hogy e tekintetben a belügyminiszterium tárgyalásokat folytat az itt szintén érdekelt földmívelésügyi miniszteriummal, és hogy a törvénynek az átdolgozása nemcsak egyes kiragadott kérdésekre nézve, a melyekhez ez a mostani kérvény is egy adatot szolgáltat, hanem igenis a dolognak egész komplexumára történik. *(Élénk helyeslés.)*

Hogy felszólalok, ez kizárólag azért történik, mert egyáltalában nem ismerhetem el alaposnak — habár megengedem, hogy vannak kivételek, a melyek azonban a főszabályt megerősítik — azt, a mit Buzáth Ferencz képviselő úr felhozott, hogy a cseléd ki lenne szolgáltatva, mert a hatóságok mindig az erősebbet védik. E tekintetben, azért, mert talán egy ily esetről tudomása van, azért még egyáltalában a közigazgatási hatóságokat ily váddal terhelni nem lehet, mert ezek igenis mindenütt a törvény álláspontján állanak és megvizsgálva a tényszerű viszonyokat, a kifejlett tényállás és az igazság szerint hozzák határozataikat. A legnagyobb baj az,

Digitized by Google

hogy a cselédek nem akarják respektálni a törvényt, és habár a törvény ezt tiltja, csak hét- vagy hónapszámra akarnak szerződni

Én a közigazgatási hatóságok ellen felhozott vádat szó és ellenmondás nélkül nem hagyhatom, egyébként pedig kérem a t. háza, méltóztassék elfogadni a kérvényi bizottság határozati javaslatát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz: T. ház!

Elnök: Mi czímen kiván szólani?

Buzáth Ferencz: Személyes kérdésben, illetve félremagyarázott szavaim helyreigazítása czímén.

Az igen tisztelt miniszter úr beszédemre, a melynek az intencziója az volt, hogy ezen fontos érdekek orvoslást találjanak, olyan váddal illet engem, a melyet szó nélkül nem hagyhatok, mert én a világért sem vádoltam a közigazgatási hatóságokat, hogy egyáltalában ők az előttük felmerült jogos panaszukkal szemben, mindig az erősebbeknek adnak igazat, hanem épen egy konkrét eset alkalmából felemlítettem, hogy igenis nekem is van oly esetről tudomásom, hogy jogos igényekkel szemben a hatóság az erősebbnek adott igazat. Én tehát olyan törvényes intézkedéseket szeretnék létesíteni, hogy minden tekintetben ki legyen zárva, még egy esetben is az, hogy a gyengébb felett az erős győzzön, csupán csakis ezt kivántam felhozni, de egyáltalában semmiféle szándékom nem volt arra nézve, hogy én a közigazgatási hatóságot oly váddal illessem, mint a milyenre a t. belügyminiszter úr az ő beszédében hivatkozik.

Elnök: A kérvényi bizottság határozati javaslata megtámadva nincs, ennélfogva kijelentem, hogy a ház határozatához képest a kérvény kiadatik a belügyminiszternek.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A fiumei kereskedelmi és iparkamara a közraktárak államosítása iránt kérvényez.

Feszty Béla előadó: A fiumei kereskedelmi és iparkamara a közraktárak államosítása iránt kérvényez. Kérvényében előadja, hogy az ottani elevátor és közraktárak a leszámítoló- és pénzváltó-bank üzemében állnak. Miután azonban ez nyereségre dolgozó vállalat, nagyon sértette az ottani kereskedelmi köröket, a minek következménye az ottani piacz kereskedelmének pangása, irigykedés és gyanúsítások lettek. Teljes garancziát az ottani kereskedelmi kamara csak abban láthatna, ha az állam venné üzembe az ottani közraktárakat. Felhozza még Ausztria példáját, a hol Trieszt érdekében 11 millió forint áldozatot hozott az állam az ottani közraktárak államosításával. Felhoz még egyéb indokokat, a melyeket a bizottság némileg magáévá tevén, van szerencsém tisztelettel azt ajánlani, hogy a kérvény kiadassék a kereskedelmi miniszter úrnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólani senkisem kivánván, kimondom, hogy a kérvény kiadatik a kereskedelemügyi miniszter úrnak.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Lábdy Antal és társai szegedi háztulajdonosok a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása iránt kérvényeznek.

Feszty Béla előadó: Lábdy Antal és társai szegedi háztulajdonosok kérvényükben előadják, hogy az 1879. évi szegedi árviz után meghozott 1880 : XVIII. törvényczikk egy kivételes törvény, a melynek czélja az volt, hogy a veszteséget és nyomort enyhítse, és mielőbb lehetővé tegye Szeged városának újjáépítését. Felemlíti továbbá azt is, hogy daczára annak, a mi a törvény 3. §-ában nyilvánúl, hogy a város szabályozása folytán előállott új telkeken teljesen újonnan épített és az adómentességi törvény kihirdetésétől számított tíz év alatt lakható állapotba helyezett épületekre nézve is 14—16—18 évi adómentességet biztosít; daczára ezen intézkedésnek és a törvényben kifejezett ezen intenczionak ellenére az ottani pénzügyi közegek a kérvényezők állítása szerint tévesen magyarázzák a törvény ezen intézkedését, a mennyiben már a folyó évre kivetették a házbér- és házosztályadót, és pedig új telkeknek tisztán azokat magyarázzák, melyek köztérből keletkeztek, azokat pedig, melyek városi szabályozás, széttagolás és eldarabolás folytán állottak elő, új területnek nem tekintik. Így jelenleg még két-négy-hat évi adómentesség áll fenn egyes házakra, azonban téves magyarázat folytán már az idén kirótták az adót.

Miután a kérvényi bizottság csakugyan látja, hogy ezen törvény némileg magyarázatra szorúl, a kérvényt kiadatni javasolja a pénzügyminiszter úrnak.

Lakatos Miklós jegyző: Polczner Jenő!

Polczner Jenő: T. ház! A mostani világban, midőn a czélszerűségnek és a mindennel való megalkuvásnak elve az uralkodó; mai romlott közéleti viszonyainkban, midőn oly áramlat is követel magának, pláne a törvényhozásban, elismerést, mely a tisztességet és becsületet különböző osztályokba kivánja sorozni; midőn a közéleti cselekvésnek rugóját és indító okát igen sűrűn az önérdekben keresik és — valljuk meg őszintén — ebben azt gyakran meg is találják: a képviselőt, ha egyesek vagy egész tömegek magánérdekének védelmére kel, bármint távol álljon is tőle mindaz, a mi nem tisztességes, könnyen terhelhetik azzal a gyanúval, hogy felszólalásában személyes vagy pártpolitikai érdekek vezérlik. Nekem sohasem volt szükségem, és most, midőn Szeged árvízkárosúlt, szeren-

Digitized by Google

csétlen államkölcsönös háztulajdonosainak kérelmét támogatni és a t. ház jóakaratú figyelmébe ajánlani akarom, most sincs szükségem arra, hogy ezen vád ellen védekezzem, vagy azt elhárítani törekedjem. Mert, habár az én vélekedésem szerint a képviselőnek joga van arra is, hogy saját kerülete polgárai igazságos és jogos érdekeinek védelmére ebben a házban is kelhessen, mégis méltóztassanak szivesen tudomásul venni, hogy én Szeged város tanyavilágának és a város belterülete külső részeinek derék, önérzetes, a hatalom előtt soha meg nem hajló, hazafias, független gondolkozású polgárainak az akaratából foglalok ebben a házban helyet. Már pedig, hála az égnek, a Tisza-szabályozást nem sikerült annyira elrontani, hogy az 1879. évi szegedi világra szóló katasztrófa még a szegedi tanyákat is romba döntötte, vagy hullámsirba temethette volna.

Ezek a polgárok, kiknek kérelme a t. ház előtt fekszik, kevés kivétellel Szeged város egy egészen másik országgyűlési képviselőválasztó kerületének polgárai, kiknek többsége az árviz és az ennek folytán bekövetkezett viszonyokból származott bajaikban és nyomoraikban a segítségét önerejükön kivül a kormánytól, a hatalmon lévő párttól és ennek jóindulatától várva, az árviz óta ellenzéki képviselőt ebbe a parlamentbe nem küldöttek. Ez ugyan elég nagy bűnük és hibájuk, de mert én azon egyébként kifogástalan erkölcsü és tisztességes jellemü polgárokkal jó- és balsorsban együtt éltem és együtt élek és azt a czifra nyomorúságot, melybe önhibájukon kivül kerültek, velük együtt szenvedem: azt hiszem, ez elég jogczim arra nézve, hogy e polgárok kérelmét a t. ház előtt pártoljam. Ebben engem csak az igazság és kötelességérzet vezérel, mert a kérvényezőknek igazok van. Ők a t. háztól várják, hogy igazaikat a pénzügyi közegek túlkapásaival szemben meg fogja védelmezni.

A kérvényezők a legapróbb részletekre kiterjedő alapossággal bizonyítják kérésük igazságos voltát; én indokaik részletes felsorolásába nem bocsátkozom. Csak azt említem, hogy múlt év junius havában, midőn itt a házadótörvény némely rendelkezéseinek módosításairól szóló törvényjavaslat tárgyaltatott, Szeged város törvényhatósága tehát, nem az egyesek, hanem a város egyeteme, azzal a kéréssel fordult a házhoz, hogy az 1880: XVIII. törvényczikk azon rendelkezésére, a melylyel a város szabályozása által előállt új telkeken a törvény kihirdetésétől számított tiz év alatt épült házakra nézve 14—16—18 évi adómentesség engedélyeztetett, kiterjesztessék a további tiz év alatt épitendő házakra is, mert a városnak tiz évre tervezett rekonstrukcziója nem sikerült és az akkor alakitott mintegy 7000 új háztelekből 2000 még ma is beépítetlenül áll és ezek beépítése adómentességi kedvezmény nélkül évtizedekig nem remélhető. A város azt is kérte, hogy a régi törvényben megadott 14—16—18 évi adómentesség további öt évre kiterjesztessék, hogy az illető háztulajdonosok bajaikat ezalatt kiheverhessék és ne kelljen a házakat százával árverés útján eladni. A város e kérelme eléggé meg volt okolva; indokolták azt egyébiránt Szeged város országszerte ismert bajai. De bár a pénzügyi bizottság sok jóindulattal elismerte, hogy Szeged városának még most is joga van rendkivüli intézkedésekre, daczára annak, hogy a város egyetemének kérelmét itt a házban nem kisebb férfiak, mint Kossuth Ferencz, Helfy Ignácz és Herman Ottó teljesítendőnek indítványozták, sőt daczára annak, hogy Gajári Ödön képviselő úr, sőt maga az igen tisztelt pénzügyminiszter úr is sok méltányossággal nyilatkozott Szeged városáról és annak nemes törekvéseiről, ezen kérelemnek mégis vajmi kevés sikere lett, mert a pénzügyminiszter úr kijelentette, hogy sajnálattal bár, de a legjobb indulata daczára is a kérelem teljesítéséhez, a kért kedvezmény megadásához nem járulhat, mert, mint mondá, ez nem jelentene egyebet, mint azt, hogy oly építkezők, a kik tudva, hogy semmiféle kivételes kedvezményekre nem számíthatnak, azért, mert Szegeden házat építettek, ajándékot kapnának, a melyre soha nem számítottak és ez sem igazság szempontjából, sem adópolitikai szempontból nem volna indokolható.

Ez az észjárás egészen rávall a Bánffy-kabinet észjárására, a mely ajándékot az osztrákoktól nem fogad el, de az osztrákoknak milliókat áldoz, viszont az ország polgárainak ajándékot nem ad, de azoktól behajtja ezen milliókat. Most nem a város egyeteme, nem a törvényhatóság, hanem az egyes árvizkárosult szerencsétlen államkölcsönös háztulajdonosok vannak itt, a kik nem ajándékot, nem elnézést, nem kedvezést, de még csak méltányosságot sem kérnek, hanem azt kérik, hogy legyen igazság, hogy a törvény vagyis az 1880: XVIII. tcz. hajtassék végre, és hogy ne vonassék meg tőlük kormányzati úton az az előnyös kedvezmény, melyben őket a törvény részesítette és részesíteni kivánta. Ugyanis az 1880: XVIII. tczikknek 3. §-a akképen rendelkezik, hogy a város szabályozása folytán előállott új telkeken a törvény kihirdetésétől számított 10 év alatt újonnan épített házak általánosságban 14 évig; azok az épületek pedig, melyek a kis-körúton, mely később Tisza Lajos körútnak neveztetett el, épültek, 16 évig, azok pedig, a melyek a kis körút és a Tisza folyam között épültek, 18 évig mentesek a házadó alól. Ez az adómentesség a törvény rendelete szerint

Digitized by Google

kezdetét vette azon épületeknél, melyek az 1884. évi deczember végéig lakható állapotba helyeztettek, 1885. évi január 1-ső napján; azon épületekre nézve, melyek később helyeztettek lakható állapotba, az építés bevégzését követő bérleti időszak első napján. Ebből a törvényből tehát kétségtelen, hogy azok a házak, melyek a város szabályozása folytán előállnak és 1884. deczember hó végével lakható állapotba helyeztettek, még 2—4, illetve 6 évig volnának házadótól mentesek és csak a 1899, 1901, illetőleg 1903-ik évben volnának első izben házadó alá vonhatók. Ámde a pénzügyi közegek a kincstár iránti érdekektől elkapatva s a polgárok érdekeit jóformán semmiben sem véve, azon épületeket, a melyek a törvény világos rendelkezése szerint 1884. deczember végéig lakható állapotba hozattak, már most az 1897. évre vonták házadó alá azért, mert szerintük új telkeknek csak azon telkek tekintendők, a melyek az árviz előtt háztelkekül és házhelyekül soha nem használtattak, hanem a melyek az árviz előtt utczának, vagy köztének használt területekből alakíttattak.

Miután azonban az 1879. évi árviz előtt utczának, vagy köztérnek használt területekből legfölebb csak 120 telek alakíttatott, lehetetlen, hogy a törvényhozás csak azt 120 telket, illetőleg 120 épületet kivánta volna a közönségesnél hosszabb ideig adómentességben részesíteni. Ezért a csekélységért kár volt volna ezt a törvényt meghozni, Szeged városnak hangoztatott érdekében azt a nagy dobot megütni, mert ott bizony nem 120, hanem 7000 telek alakíttatott. Különben a ki tudja azt, hogy mi történt Szegeden az 1879-iki árviz után, és hogy miképen történt a város szabályozása és a város szabályozása folytán az új telkeknek alakítása: az azt is tudja, hogy a városnak azon része, a mely az árviz által elöntetett és romba döntetett, a város szabályozása és rendezése szempontjából sík területnek, tabula rasa-nak tekintetett. Előállottak azután a királyi biztosságnak a mérnökei és a jövendő várost úgy, a mint azt képzeletükben megalkották, megrajzolták, ebbe tereket, utczákat, kör- és sugár-utakat vonaloztak és ezen vonalak közé mintegy 7000 szabályos háztelket állítottak be. Ezek szerint kétségtelen, hogy az akképen eszközlött, előállított és átalakított telkek, alkottattak legyen azok akár azelőtt ház helyekül alkalmazott területekből, akár ezekből és közterületekből, akár pedig pusztán csak közterületekből: a város szabályozása folytán előállott olyan új telkeknek tekintendők, a melyre emelt épületek, a törvény világos, kétségbevonhatatlan értelme szerint 14—16—18 évi adómentességben részesítendők.

Arra felügyelni, hogy a törvény úgy hajtassék végre, mint azt maga a törvény rendeli, a törvényhozásnak szép és nemes feladatát képezi. Azok a polgárok teljes bizalommal fordúltak ide, hogy a pénzügyi közegek túlkapásainak gátat vetve a törvény a maga igazi és valódi értelmében hajtassék végre.

Bocsánatot kérek, hogy ezzel a kérvénynyel a szokottnál hosszasabban foglalkoztam, de érzem, hogy az idehozott ügy megérdemli, hogy azt a t. ház komoly méltatás tárgyává tegye.

Azok a szerencsétlen szegény háztulajdonosok, a kik óriási áldozatkészségükkel a város felépítésének első úttörői, annak a művelődésnek, melyet ez a nagy magyar alföldi város teljesít, feltámasztói és fentartó elemei voltak, azok megérdemelnek legalább is annyit, hogy velük szemben igazságosak legyünk, és hogy ne engedjük, hogy rajtuk törvénysértés követtessék el.

Ha nem akarjuk, hogy azok a világszerte ismertessé vált szomorú példák ismétlődjenek, hogy a házak az építkezési állami kölcsönhátralékok miatt a 80-as évek folyamán és a 90-es évek elején százával bocsáttattak árverés alá, akkor nem szabad megengedni azt, hogy azon, még most is igen szomorú és nehéz viszonyokkal küzdő polgárok a rájuk nehezedő viszonyok között is idő előtt a törvény megfelelő félremagyarázásával jogtalanúl terheltessenek és sujtassanak. Hiszen ha azok a kérelmezők, a mostani terhekkel az uzsoraszámba mehető állami kölcsönrészleteinek viselésén túl már most is kénytelenek volnának a törvény kedvezményeinek elvonásával még a házadót is viselni; ez az ő létüknek, Szeged város fejlődésének, ebbe a fejlődésbe vetett bizalomnak, s ezzel sok fontos országos, sőt Szeged város különleges helyzeténél fogva, ott az Alföldön annálfogva, hogy a magyar nemzetiség végvára, főleg a magyar nemzetiségi érdekeknek is veszélyeztetését vonná maga után.

Azoknak a kérvényezőknek igazuk van és ők nem is kérnek egyebet, csak igazságot. Én az ő kérelmüket pártolom és a t. háznak is pártolásra ajánlom. Minthogy pedig magam is tanuja voltam annak, hogy a kérvényezők küldöttségét az igen tisztelt pénzügyminiszter úr milyen szíves, lekötelező előzékenységgel fogadta, szeretem hinni, hogy a pénzügyminiszter úr a saját hatáskörében is meg fogja a megfelelő intézkedéseket tenni, s ezért indítványozom és kérem a t. házat, miszerint ezt a kérvényt pártolni, a pénzügyminiszter úrnak pártolólag kiadni méltóztassék.

Az eziránti indítványt a házszabályoknak megfelelőleg ezennel írásban beadom és kérem a t. házat, hogy ezen, a kérvényi bizottság javaslatát módosító indítványomhoz hozzájárúlni szíveskedjék.

Digitized by Google

Elnök: Kíván még valaki hozzászólani?

Sima Ferencz: T. ház! Nagyon rövid kívánok lenni, mert hiszen magának a kérvényi bizottságnak jelentése azt mondja, hogy a kérvényi bizottság előtt is úgy tűnik fel a kérdés, hogy a folyamodóknak valószínűleg igazuk van. Tehát a kérvényi bizottság erre a meggyőződésre jutván, természetes dolog, hogy mivel ezen kérdéssel alaposan foglalkozott, illő tájékozást nyújt e tekintetben a háznak. Tudjuk azonban, hogy adóügyi kérdésben milyen retortán megy keresztül egy dolognak elintézése. Míg az ügy a pénzügyminiszter úrhoz jut, addig az illető adózó polgárokon az exekucziót is végrehajtják és legtöbbször magának a pénzügyminiszter úrnak intézkedésénél is az alantas hatóság véleménye az irányadó és döntő. Daczára annak, hogy a pénzügyi bizottságnak javaslata azt a reményt helyezi kilátásba, hogy a folyamodó szegedi polgárok kérvénye kedvező elintézést nyerhet a pénzügyminiszteriumnál, tekintettel azon körülményre, hogy a képviselőház Szeged város polgárainak hasonirányú kérvényét mindig meleg érdeklődéssel kisérte, nagyobb figyelemre méltatta, azért, hogy a képviselőház tudomást vehessen arról, hogy vajjon a pénzügyminiszter úr a kérvényi bizottság javaslata értelmében intézte-e el a folyamodók ügyét, én erre nézve vagyok bátor határozati javaslatot benyújtani, a mely odakonkludál, hogy a pénzügyminiszter úr annak idején intézkedéséről tegyen a t. háznak jelentést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki hozzászólani? Szólani többé senkisem kíván: a kérvény feletti vitát bezárom.

A pénzügyminiszter úr óhajt nyilatkozni.

Lukács László pénzügyminiszter: Természetesnek fogja találni a t. ház, hogy ennek a kérdésnek meritorius tárgyalásába ez alkalommal nem kívánok belebocsátkozni. Nincs is arra rendeltetve ez a vita, hogy a dolog merituma felett tárgyaljunk. A t. képviselő úr is a meritóriumot csakis kérésének megokolására hozta fel s ezért én is csak a kérdés formális részéhez kívánok pár szóval hozzászólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, teljesen közönbös a dolog megítélésére nézve az, hogy a múlt alkalommal, midőn a ház-adómentesség kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyaltatott, a t. képviselő úr akkori beszédemből minő impressziókat nyert? hogy teljesen közönbös a kérdés megítélésére nézve az, hogy vajjon más kérdésekben adunk-e Bécsnek ajándékot vagy nem? Hogy vajjon a t. képviselő úr képviseli-e azon kerületet ezen az országgyűlésen, vagy nem? Mert méltóztassék meggyőződve lenni a t. képviselő úrnak, hogy adminisztrácziómban és egyáltalán tevékenységemben az a momentum, hogy egyik vagy a másik kerületet ki képviseli, egészen alárendelt jelentőségű, semmiféle befolyással az elhatározásra nincs. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennélfogva csak annyit jegyezhetek meg, hogy az, hogy Szeged város sorsa iránti érdeklődésemnek tanújelét adtam, bebizonyúlt abból is, hogy midőn az imént említett törvényjavaslat tárgyaltatott, a kormány önként hajlandó volt bizonyos kedvezményeket Szeged városára nézve is felvenni a törvénybe. Nem ment ugyan azon határig, a meddig Szeged város maga indokoltnak tartotta, de hogy nem maradt minden segítség nélkül: azt a törvénynek a szövege bizonyítja.

Biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy azon fontosságot, a melylyel Szeged városa minden tekintetben bír, magam is ismerem, és ezzel az érdeklődéssel fogok viseltetni a város ügyei iránt, és ezzel fogok mindig a kérdések elbírálásánál is eljárni. Ennélfogva, bár megvallom, semmiféle súlyt arra nem fektetnék, vajjon a t. képviselőház pártolólag adja-e ki a kérvényeket vagy csak egyszerűen, mert akár egyszerűen tétetnek át a kormányhoz, akár pártolólag, azok egyformán lelkiismeretes vizsgálat és tárgyalás anyagát képezik . . . *(Helyeslés jobbfelől.)* Példákat tudnék felhozni a legutóbbi múltból is, hogy olyan kérvényeknél is, a melyek nem pártolólag, hanem egyszerűen tétettek át, a kérvényezőknek a kívánsága a kormány által teljesíttetett. Ez tehát bizonyítéka annak, hogy nem szoktunk egyszerűen napirendre térni az ilyen kérvények felett, hanem épen olyan lelkiismeretesen tárgyaljuk, mint bármely más esetben. Ennélfogva, a mennyiben a t. képviselőház indokoltnak méltóztatik találni, nekem az ellen, hogy ez pártolólag adassék át a kormánynak, semmi észrevételem nincs. *(Helyeslés.)* Az ellen azonban van észrevételem, a mit Sima Ferencz képviselő úr ismételten javaslatba hozott, mert magam is abban a véleményben vagyok, hogy ha egyszer szokásba hozzuk azt, hogy az ilyen adminisztratív ügyekről folytonosan jelentések tétessenek a t. képviselőháznak, csakugyan az az eset áll elő, hogy a törvényhozás működésének körébe oly feladatok vonatnak, melyek oda nem tartoznak. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ez az állami hatalmak összezavarására vezet, a mi semmiesetre sem helyes és kívánatos, *(Helyeslés jobbfelől.)* minélfogva kérem, hogy a jelentéstétel kötelezettségét elejteni méltóztassék. A t. ház érdeklődő tagjainak mindig módjukban áll tudomást szerezni arról, hogy egyik vagy másik kérvénynek mi volt a sorsa. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezek alapján kérem Sima Ferencz képviselő úr javaslatát mellőzni; a másikat pedig, a mennyiben a t. ház indokoltnak tartja, elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Sima Ferencz: Szót kérek, mint indítványozó, mert az igen tisztelt pénzügyminiszter úr felszólalásomnak helytelen magyarázatot adott. Itt nem egyszerű kérvényről van szó, a mely kiadatik a pénzügyminiszter úrnak elintézés végett, hanem az illetők azért folyamodnak, hogy miképen magyarázza a pénzügyminiszter úr azt a törvényt, a melyet a t. ház 1880-ban megalkotott. A t. ház tehát méltán érdeklődhetik az iránt, hogy az egyedül csak általa magyarázható törvénynek a pénzügyminiszter milyen interpretácziót ad. Az én indítványom épen e szempontból konkludál oda, hogy a jelen esetben a pénzügyminiszter úr jelentést tegyen, mert eltekintve magának a kérvénynek általunk képzelt és legalább általam vált méltányosságától, tekintettel arra, hogy az illető folyamodók törvénymagyarázatot kéretnek, a ház jogosan kiván tájékozást a felől, hogy az általa alkotott törvény szellemének miképen akar és miképen fog a pénzügyminiszter úr végeredményben érvényt adni? E szempontból teljesen elesik az én felszólalásom a t. pénzügyminiszter úr azon felfogásától, hogy a kérvények visszaterjesztése adminisztraczionalis kérdést képez és adminisztraczionalis terhet róna a házra. Én tehát e szempontból kérem határozati javaslatom elfogadását.

Elnök: T. ház! Két módosítvány, illetőleg határozati javaslat nyujtatott be. Azt hiszem azonban, hogy mindkét képviselő úr, a ki azokat benyujtotta, bele fog nyugodni abba, hogy azokat csakis módosításnak, vagyis toldásnak tekintsem, mert hisz a tekintetben, hogy a kérvény a pénzügyminiszterhez utasíttassék, mindakettő egyetért. *(Helyeslés.)* Ennélfogva azt, hogy a kérvény a pénzügyminiszter úrnak kiadassék, a ház határozataként a bizottság javaslatához képest kimondom.

Következik a határozat Polczner Jenő képviselő úr azon módosítására vonatkozólag, melynél fogva ezen kérvény pártolólag adassék ki a pénzügyminiszternek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: Tessék a kérdést feltenni! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen ki van mondva a határozat!)*

Elnök: Én be nem fejeztem azt, a mit mondani akartam. Szavazást kivánnak? *(Igen.)* Kérem azon képviselő urakat, a kik Polczner Jenő képviselő úr módosításának elfogadásával a kérvényt pártolólag kivánják a pénzügyminiszter úrnak kiadatni, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen a miniszter is hozzájárúl!)*

Kivánnak ellenpróbát? *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Igen!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik nem akarják pártolólag kiadatni a kérvényt, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

Én ezt többségnek tartom, tehát kimondom, hogy a ház többsége Polczner Jenő képviselő úr módosítását nem fogadja el.

Következik végül Sima Ferencz képviselő úr javaslata, mely szerint a pénzügyminiszter úr utasíttatnék, hogy ezen kérvény elintézéséről, illetőleg interpellácziója tekintetében a háznak jelentést tegyen.

Elfogadja a ház ezen módosítást: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Lukáts Gyula: Nem vagyunk határozatképesek!

Elnök *(csenget):* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége nem fogadja el. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem vagyunk határozatképesek!)*

Ezzel a kérvények V. sorjegyzéke letárgyaltatott és a mai ülés napirendje ki van merítve.

Indítványozom, hogy a ház legközelebbi ülése hétfőn délelőtt tíz órakor kezdődjék, napirendjét képezze pedig először is az ülés idejének meghosszabbítására vonatkozó miniszterelnöki indítvány, ennek befejezése után pedig a czukorprémiumról szóló javaslat tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ha ezt a ház helyesli, úgy ezt határozatképen kimondom.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Szilágyi Dezső **130—133, 136—139, 142—145.**
Berzeviczy Albert **141, 146.**
Láng Lajos **129, 134, 135, 140.**

Jegyzők:

Esterházy Kálmán **129, 140.**
Lakatos Miklós **141, 142—146.**
Lázár Arpád **135—140.**
Molnár Antal **129—134, 141—146.**
Nyegre László **135—140, 142—146.**
Rakovszky István **129—134.**

Előadók:

Benke Gyula:

Az 1896. év pótnegyedében és az 1897. év I. negyedében történt túlkiadásokról **135.**

Engelmayer József:

Büntetőtörvénykönyv 512. §. és kihágási btkv. 59. §. módosítása **134.**

Fenyvy Béla:

Kérvények V. sorjegyzéke és pedig:

1. sz. Székes fővárosi tanszemélyzet kérv. államvasutakon állami tisztviselőkével egyenlő utazási kedvezmények iránt;

2—9. sz. Szombathelyi kir. fogházőrség, pozsonyi I. és II. fokú bíróságok szolgaszemélyzetei és börtönőrei, kolozsvári, debreczeni és kassai, székesfehári, győri, kolozsvári, karánsebesi ügyészségi, bozovicsi, orsovai és teregovai fogházőrök kérv. anyagi helyzetük javítása iránt;

10—30. sz. Békés, Zala, Szabolcs, Sopron, Ung, Jásznagykunszolnok, Nógrád, Sáros, Abauj-Torna, Tolna, Hunyad, Baranya vmegyék; Marosvásárhely v., Komárom v., Kassa v., Debreczen v., Selmecz- és Bélabánya v., Győr v., Versecz v., Pécs v., Zombor város kérv. a quóta emelése tárgyában;

31—50. sz. Debreczeni I. és II. fokú bíróságok, szolnoki, balassagyarmati, kaposvári, nyiregyházai, soproni, tordai, sátoraljaujhelyi, nyitrai, eperjesi, zalaegerszegi, gyulafehérvári, ipolysági, máramarosszigeti, beregszászi, komáromi, lőcsei, marosvásárhelyi bíróságok és ügyészségek személyzetének kérv. a millenáris évnek nyugdíjukba háromszoros beszámítása iránt;

51—55. sz. Aradmegyebeli, szilágymegyebeli, szatmármegyebeli, szolnok-dobokamegyebeli, hevesmegyebeli állami tisztviselők kérv. a millenáris évnek nyugdíjukba háromszoros beszámítása iránt;

56. sz. Csurgói róm. kath. tanítóegylet kérv. a millenáris évnek ötszörös beszámítása iránt;

57—59. sz. Sopron, Szilágy, Torontál vármegyék közönségének kérv. az ipartörvény 16. §-ának módosítása iránt;

60—71. sz. Sopron vm., Nagyvárad, Komárom, Marosvásárhely, Debreczen városok, Temes vm., Hódmezővásárhely v., Nógrád, Zólyom, Szatmár, Szilágy, Torda-Aranyos vmegyék kérv. gör. katholikus püspökség felállítása tárgyában;

72—84. sz. Sopron, Nógrád, Udvarhely, Gömör-Kishont, Moson, Szabolcs, Ung vmegyék, Komárom, Arad, Debreczen városok, Nyitra, Besztercze-Naszód, Krassó-Szörény vmegyék kérv. megyei tisztviselők fizetésének javítása tárgyában;

Digitized by Google

85. sz. Ipolysághi kir. adóhivatalnokok kérv. fizetésük és lakbérük rendezése tárgyában;

86. sz. Kalocsai biróságok és ügyészség személyzetének kérv. nyugdíjuk és fizetésük rendezése tárgyában;

87—90. sz. Bars, Bereg, Udvarhely, Beszterczе-Naszód vármegyék közönségének kérv. az állampitészeti hivatalok körül mutatkozó hiányok pótlása iránt;

91—93. sz. Nógrád, Udvarhely vármegye, Budapest székes főváros közönségének kérv. az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíjügyének egységes rendezése iránt;

94. sz. Técsi Lajos 1848/9-iki nyug. honvédhadnagynak kérv. nyugdíjemelés iránt;

95. sz. 1897. évi április hó 18-iki budapesti népgyülés kérv. a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése iránt **134**.

96—98. sz. Kiss András és társai szegedi lakosok, Ökrös Sándor és társai vésztői lakosok, Pogány István és társai szeghalmi lakosok kérv. az általános választói és gyülekezési jog iránt;

99. sz. Csorvás község munkás lakosai kérv. a 322. számú belügyminiszteri rendelet visszavonása és a szavazati jog kiterjesztése iránt;

100—103. sz. Sós Sándor és társai bácsfeketehegyi lakosok, Fónagy Imre és társai nagyszalontai lakosok, Kiss István és társai kötegyáni lakosok, Bor Áron és társai sarkadi lakosok kérv. önálló vámterület felállítása tárgyában;

104. sz. Budapest székes főváros közönsége kérv. a népoktatás államosítása iránt;

105. sz. Podhradszky József nyug. tanár kérv. nyugdíjának megváltása tárgyában;

106. sz. Állami tisztviselők országos szövetségének kérv. helyzetük javítása iránt;

107. sz. Szabolcs vármegye közönségének kérv. a cselédtörvény módosítása tárgyában;

108. sz. Fiumei ker. és iparkamara kérv. a közraktárak államosítása iránt;

109. sz. Lábdy Antal és társai szegedi háztulajdonosok kérv. a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása ügyében **146**.

Heltai Ferencz:

Statisztikai hivatal **131**.

Psik Lajos:

Hock János igazolása **144**.

Schmidt Gyula:

Győrffy Gyula;

Nopcsa Elek b.;

Nagy Mihály;

Rakovszky István mentelmi ügyei **133**.

Szónokok:

Apponyi Albert gr.:

Ülések meghosszabbítása 331, 339.

Asbóth János:

Cukoradó 237.

Bánffy Dezső b.:

Budapesti népgyülés, 1897. ápr. 17-iki, kérv. sajtószabadság fentartása és hirlapbiztosíték eltörlése ügyében 135.

Állandó országház építésének előhaladása 1896-ban 187.

Ülések meghosszabbítása 305, 326.

Állami tisztviselők kérv. helyzetük javítása iránt 407.

Barabas Béla:

Czukoradó 308.

Barta Ödön:

Czukoradó 59.

Ülések meghosszabbítása 405.

Benko Gyula:

Az 1896. év pótnegyedében és az 1897. I. negyedében történt túlkiadások (*előadó*) 142.

Benyovszky Sándor gr.:

Czukoradó 32.

Berger Ignácz:

Czukoradó 189.

Berzeviczy Albert, *mint elnök* **141, 146.**

Biró Lajos:

Czukoradó 300.

Blaskovics Ferencz:

Czukoradó 178.

Boda Vilmos:

Czukoradó 93.

Buzáth Ferencz:

Szabolcs vármegye felirata a cselédtörvény módosítása tárgyában 408, 409.

Dániel Ernő b.:

Meltzl Oszkár interpellációjára: a romániai csatlakozó vonalak tárgyában 137.

Asbóth János interpellációjára: az oraviczai explozió tárgyában 137.

Digitized by Google

Darányi Ignácz:

Hock János interpellációjára: az alföldi munkásmozgalmak ügyében 68.

Engelmayer József:

Büntetőtörvénykönyv 412. §. és kihágási btkv. 59. §. módosítása (*előadó*) 117.

Eötvös Károly:

Rendőrség erőszakoskodása, vígszinházi tüntetések, interp. 87, 91.

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző* 129—140.

Fáy István:

Czukoradó 258.

Feszty Béla:

Kérvények 5-ik sorjegyzéke (l. Előadók rovatában) 128, 129, 130, 131, 132, 405, 406, 407, 409.

Gajári Ödön:

Ülések meghosszabbítása 395.

Groisz Gusztáv:

Ülések meghosszabbítása 356.

Gulner Gyula:

Czukoradó 221.

Heltai Ferencz:

Statisztikai hivatal (*előadó*) 43.

Hentaller Lajos:

Czukoradó 22, 25, 44, 188.

Az egyesült államok törvényhozása által fölemelt beviteli pótvám, interp. 64.

Személyes kérdésben (Bartha Miklós érdekében kegyelmi kérvény) 188.

Herczeg Ferencz:

Személyes kérdésben (czukoradóvita kapcsán, Bartha Miklós érdekében kegyelmi kérvény) 167, 188.

Hock János:

A munkásmozgalmak tárgyában interp. 64, 69, 70.

Budapesti népgyűlés, 1897. ápr. 18-iki kérvény a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése tárgyában 132, 136.

Czukoradó 209.

Ülések meghosszabbítása 387, 402.

Holló Lajos:

Czukoradó 150.

Illyés Bálint:

Czukoradó 30.

Ivánka Oszkár:

Czukoradó 293.

Justh Gyula:

Azon rendelkezések, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában, interp. 113, 116.

Kérvények tárgyalásának órája 277.

Hock János választása 349.

Ülések meghosszabbítása 405.

Kálmán Károly:

Czukoradó 240.

Károlyi Sándor gr.:

Czukoradó 81, 306.

Ülések meghosszabbítása 401.

Kiss Albert:

Czukoradó 104.

Komjáthy Béla:

Ülések meghosszabbítása 360.

Kossuth Ferencz:

Ipolysághi kir. adóhivatalnokok kérvénye 129.

Budapesti népgyűlés 1897. ápr. 18-iki, kérvénye a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése tárgyában 135.

Ülések meghosszabbítása 326, 340, 387.

Török-görög békealkudozások, keleti kérdés, interp 139.

Kubik Béla:

Interpellációk elintézésének megsürgetése 22.

Lakatos Miklós, *mint jegyző* 141, 142—146.

Láng Lajos, *mint elnök* 129, 134, 135, 140.

Lázár Árpád, *mint jegyző* 135—140.

Lepsényi Miklós:

Czukoradó 165, 167.

Lukács László:

Czukoradó 279.

Lábdy Antal és társai kérvénye a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása tárgyában 412.

Lukáts Gyula:

Fiumei kormányzói állás betöltése, interp. 140.

Czukoradó 297.

Major Ferencz:

Czukoradó 39.

Marjay Péter:

Nagylétai gör.-kath. rom. egyházban felmerült zavargás, interp. 85.

Czukoradó 122.

Digitized by Google

Meskó László:
Czukoradó 118.

Meszlény Lajos:
Czukoradó 228.

Meszlény Pál:
Czukoradó 304, 306.

Mezőssy Béla:
Czukoradó 192.

Mócsy Antal:
Czukoradó 71.
Ülések meghosszabbítása 349.

Molnár Antal, *mint jegyző* **129—134, 141, 142—146.**

Molnár János:
Az arató-sztrájk tárgyában, interp. 63.
Ülések meghosszabbítása 329, 387.

Neményi Ambrus:
Czukoradó (*előadó*) 44, 325.

Nyegre László, *mint jegyző* **135—140, 142—146.**

Okolicsányi László:
Ülések meghosszabbítása 373.

Olay Lajos:
Napirend, miniszteri válaszok elhalasztása 92.
Kérvények tárgyalásának órája 276.
Az egyleti szabályok megerősítése, interp. 277.
A külföldi munkások alkalmaztatása 278.

Páder Rezső:
Ülések meghosszabbítása 372.

Papp Elek:
Czukoradó 96.

Perczel Dezső:
Hock János interpellációjára az alföldi munkásmozgalmak ügyében 70.
Eötvös Károly interpellációjára a budapesti rendőrségnek a vigszinház május 31-iki előadásán gyakorolt eljárása tárgyában 85, 90.
Napirend, válasz elhalasztása 92.
Rátkay László interpellációjára a német szinielőadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának tárgyában 109, 112.
Justh Gyula interpellációjára azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában 112, 115, 116.
Szabolcs vármegye felirata a cselédtörvény módosítása tárgyában 408.

Pichler Győző:
Ülések meghosszabbítása 367.

Polczner Jenő:
Lábdy Antal és társai kérvénye a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása tárgyában 409.

Polónyi Géza:
Czukoradó 262.

Pulszky Ágost:
Ülések meghosszabbítása 379, 387.

Psik Lajos:
Hock János választása (*előadó*) 348.

Putnoky Mór:
Czukoradó 235.

Rakovszky István, *mint jegyző* **129—134.**
Budapesti népgyűlés 1897. ápr. 18-iki, a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése tárgyában 135.
Czukoradó 142, 167.
Személyes kérdésben (Bartha Miklós érdekében kegyelmi kérvény) 167.
Téglagyári munkások ügyében interp. 232.
Ülések meghosszabbítása 387.

Rátkay László:
A német szinielőadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának betiltása tárgyában interp. 110.

Reiter János:
Czukoradó 44.

Schmidt Gyula:
Györffy Gyula ment. ügye (*előadó*) 93.
Nopcsa Elek b. ment. ügye (*előadó*) 93.
Nagy Mihály ment. ügye (*előadó*) 93.
Rakovszky István ment. sérelme (*előadó*) 93.

Sima Ferencz:
Czukoradó 3.
Szombathelyi, pozsonyi stb. fogházőrök kérv. anyagi helyzetük javítása iránt 129.
Ipolysághi kir. adóhivatalnokok kérvénye illetményeik rendezése tárgyában 131.
Budapesti népgyűlés, 1897. ápr. 18-iki, kérv. a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése tárgyában 132, 136.
Ülések meghosszabbítása 340.
Hock János választása 348, 349.
Állami tisztviselők kérv. helyzetük javítása iránt 406, 407.
Szabolcs vármegye kérv. a cselédtörvény módosítása tárgyában 408.

Digitized by Google

Lábdy Antal és társai kérvénye a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása iránt 412, 413.

Sturmán György:
Czukoradó 61.

Szalay Károly:
Czukoradó 33.

Szentiványi Árpád:
Czukoradó 205.
Ülések meghosszabbítása 306.

Szilágyi Dezső, *mint elnök* **130—133, 136—139, 142—145.**

Szluha István:
Czukoradó 23.

Tisza István gr.:
Ülések meghosszabbítása 335, 371, 401, 402.

Visontai Soma:
Czukoradó 247.

Wittmann János:
Czukoradó 213.

Wlassics Gyula:
Marjay Péter interpellációjára a nagylétai görögkatholikus román egyházban felmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása tárgyában 83.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések:

Igazoló állandó bizottság jelentése:

Hock János igazolása (*Előadó*: Psik Lajos) **144.**

Igazságügyi bizottság jelentése:

A büntető törvénykönyv (1878 : V. törvényczikk) 412. §-ának és a kihágási büntető törvénykönyv (1879 : XL. törvényczikk.) 59. §-ának módosítása **134.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Kérvények 5-ik sorjegyzéke (*Előadó:* Feszty Béla) **134, 146.**

Közgazdasági bizottság jelentése:

A központi statisztikai hivatalról szóló törvényjavaslat (*Előadó:* Heltai Ferencz) **131.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Győrffy Gyula;

Báró Nopcsa Elek:

Nagy Mihály;

Rakovszky István mentelmi ügyei (*Előadó:* Schmidt Gyula) **133.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

A czukoradóról szóló 1896. évi XIX. törvényczikk hatályának meghosszabbítása **129—142.**

Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentései:

A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1896 : VI. törvényczikk) az 1896-iki számadási év pótnegyedében előfordúlt túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése (*Előadó:* Benke Gyula **135.**)

A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1897 : XI. törvényczikk) az 1897-iki számadási év I. negyedében előfordúlt túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése (*Előadó:* Benke Gyula **135.**)

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

Adóhivatalnokok kérv. illetményeik rendezése tárgyában (l. Kérvények. Ipolysági stb.) **134.**

Alapszabályok (l. Egyleti) **140.**

Alföldi munkásmozgalmak (l. Interpa. HockJános) **131.**

Állami tisztviselők helyzetének javítása (l. Kérvények, 5-ik sorjegyzék.) **146.**

Állandó országház építésének előhaladása 1896-ban. (Irom. 224) **137.**

Hozzászóltak:

Bánffy Dezső b. 187.

Amerikai egyesült államok törvényhatósága által felemelt kiviteli pótvám (l. Interp. Hentaller Lajos) **131.**

Aratók sztrájkja (l. Interp. Molnár János) **131.**

Bartha Miklós-féle kegyelmi kérvény (l. Czukoradó, Rakovszky István 142) **136, 137.**

Hozzászóltak:

Hentaller Lajos 188. Herczeg Ferencz 167, 188.
Rakovszky István 167.

Beszéd megszakítása szünet czéljából (l. Czukoradó: Barabás Béla 308. — Holló Lajos 150. — Sima Ferencz 3) **129, 135, 142.**

Beviteli pótvám (l. Amerikai) **131.**

Bizalmatlansági szavazat a kormánynak (l. Ülések meghosszabbítása, Sima Ferencz htjv.) **143.**

Bizottságok.

Függő államadósságot ellenőrző bizottság. Horváth-Toldy Lajos gr. lemondása **130.**

Börseadó (l. Czukoradó, Lepsényi Miklós htj.) **136.**

Digitized by Google

Büntető törvénykönyv (1878 : VI. törvényczikk) 412. §-dnak és a hihágdsi büntetőtörvénykönyv (1879 : XL. törvényczikk) 59. §-dnak módosítdsa (Irom. 193, 221) **134.**

Hozzászólt:

Engelmayer József (*előadó*) 117.

Cselédtörvény módosítdsa (l. Szabolcsm. kérv.) **146.**

Czukoradó, 1896. évi XIX. tcz. hatályának meghosszabbítdsa (Irom. 188, 199) **129—142.**

Hozzászóltak:

Asbóth János 237.
Barabás Béla 308.
Barta Ödön 50.
Benyovszky Sándor gr. 32.
Berger Ignácz 189.
Bíró Lajos 300.
Blaskovics Ferencz 178.
Boda Vilmos 93.
Fáy István 258.
Gulner Gyula 221.
Hentaller Lajos 22, 25, 44, 188.
Herczeg Ferencz 167, 188.
Hock János 209.
Holló Lajos 150.
Illyés Bálint 30.
Ivánka Oszkár 293.
Kálmán Károly 240.
Károlyi Sándor gr. 81, 306.
Kiss Albert 104.
Lepsényi Miklós 165, 167.
Lukács László 279.
Lukáts Gyula 297.
Major Ferencz 39.
Marjay Péter 122.
Meskó László 118.
Meszlény Lajos 228.
Meszlény Pál 304, 306.
Mezőssy Béla 192.
Mócsy Antal 71.
Neményi Ambrus (*előadó*) 44, 325.
Papp Elek 96.
Polónyi Géza 262.
Putnoky Mór 235.
Rakovszky István 142, 167.
Reiter János 44.
Sima Ferencz 3.
Sturmán György 61.
Szalay Károly 33.
Szentiványi Árpád 205.
Szluha István 23.
Visontai Soma 247.
Wittmann János 213.

Czukoradó-törvényjavaslat levétele a napirendről (l. Czukoradó, Rakovszky István htj.) **135.**

Czukoradó-törvényjavaslat visszautasítdsa a közgazdasági bizottsdghoz (l. Czukoradó, Sima Ferencz htj.) **129.**

Czukorgyárak állami kedvezménye (l. Czukoradó, Papp Elek htjv.) **133.**

Czukorgyárak üzeme (l. Czukoradó, Blaskovics Ferencz htj.) **136.**

Czukorrépa- és czukorrépamagtermelés tanulmányozása Németországban (l. Czukoradó, Papp Elek htjv.) **133.**

Czukorrépatermelési szerződési minta (l. Czukoradó, Papp Elek htjv.) **133.**

Dalcsarnokok megrendszabályozása, (l. Interp. Justh Gyula **133.** — Rátkay László **133.**

Díjnokok illetményei, 1897 : XXIV. tcz. **137.**

Egyesült Államok (l. Amerikai) **131.**

Egyetemi telekvásárlások 1897 : XXV. tcz. **137.**

Egyházpolitikai új törvények törlése (l. Interp. Molnár János) **131.**

Egyleti alapszabályok megerősítése (l. Interp. Olay Lajos) **140.**

Ellenzéki pártok szövetkezése (l. Ülések meghosszabbítása, Pulszky Ágost 379, 387) **145.**

1896 : XIX. tcz. hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat (l. Czukoradó.) **129.**

Felekezetlenség eltörlése (l. Interp. Molnár János) **131.**

Fiumei kormányzói állás betöltése (l. Interp. Lukáts Gyula) **134.**

Fogházőrök kérvénye anyagi helyzetük javítása iránt (l. Kérvények, Szombathelyi stb.) **134.**

Fogyasztási adó, hat krajczáros, eltörlése (l. Czukoradó, Papp Elek htjv.) **133.**

Földadó leszállítása (l. Czukoradó, Lepsényi Miklós htj.) **136.**

Függetlenségi egyletek (l. Egyleti alapszabályok) **140.**

Görög-török békealkudozások (l. Török-Görög) **134.**

Hadi tengerészet parancsnokának meghívása (l. »Zenta« hajó vizrebocsátása) **142.**

Hajó vizrebocsátása (l. »Zenta«) **142.**

Ház nyári szünete (l. Ülések meghosszabbítása. Páder Rezső htjv.) **145.**

Házadókedvezményi törvény (l. Lábdy Antal) **146.**

Házszabályok, 195. §. (l. Kérv. 5-ik sorjegyzete) **134.** — 68. §. (l. Igazolási ügyek, Hock János) **144.** — 1—155. §. (l. Napirendtől eltérés.) **146.**

Hentaller Lajos—Neményi Ambrus-féle ügy (l. Czukoradó) **131.**

Herczeg Ferencz—Rakovszky István-féle ügy (l. Bartha Miklós) **136.**

Hirlap biztosíték eltörlése (l. Sajtószabadság) **134.**

Honvéd nevelő intézetek 1897 : XXIII. tcz. **137.**

Igazolási ügyek:

Hock János **144.**

Hozzászólt:

Justh Gyula 349. Psik Lajos (*előadó*) 348, Sima Ferencz 348, 349.

Sipeky Sándor **130.**

Interpellácziók elintézése (l. Napirend előtt) **130.**

Istentisztelet megzavarása (l. Nagylétai) **132.**

Károlyi Sándor gr. — Tisza István gr.-féle ügy (l. Ülések meghosszabbítása, Károlyi Sándor gr. 401) **146.**

Kartellszerződések, l. Czukoradó, Papp Elek htjv. **133.** — Meszlény Pál htj. **142.**

Kartellekben nem résszes czukorgyárak (l. Czukoradó, Papp Elek htjv.) **133.**

Katonai nevelőintézetek magyar alapítványi helyei, 1897 : XXII. tcz. **137.**

Digitized by Google

Keleti kérdés (l. Török-görög békealkudozások) **134.**

Kérvények:

Szombathelyi, pozsonyi stb. fogházőrök kérv. anyagi helyzetük javítása iránt (5. sorj. 2—9. sz.) **134.**

Hozzászóltak:

Feszty Béla (*előadó*) **129.** Sima Ferencz **129.**

Békés, Zala stb. kérv. a quóta emelése ellen (5. sorj. 10—30. sz.)

Hozzászóltak:

Feszty Béla (*előadó*) 129. Kossuth Ferencz 129.

Ipolysági kir. adóhivatalnokok kérv. illetményeik rendezése tárgyában (5. sorj. 85. sz.)

Hozzászóltak:

Feszty Béla (*előadó*) 130. Sima Ferencz 131.

Budapesti népgyűlés, 1897. ápr. 18-iki kérv. a sajtószabadság fentartása és a hirlapbiztosíték eltörlése tárgyában (5. sorj. 95. sz.) **134.**

Hozzászóltak:

Bánffy Dezső b. 135. Kossuth Ferencz 135.
Feszty Béla (*előadó*) 132. Rakovszky István 135.
Hock János 132, 136. Sima Ferencz 132, 136.

Állami tisztviselők orsz. szövetségének kérv. helyzetük javítása iránt (5. sorj. 106. sz.) **146.**

Hozzászóltak:

Feszty Béla (*előadó*) 406. Sima Ferencz 406, 407.
Bánffy Dezső b. 407.

Szabolcs vmegye közönségének felirata a cseléd-törvény módosítása tárgyában (5. sorj. 107. sz.) **146.**

Hozzászóltak:

Buzáth Ferencz 408, 409. Perczel Dezső 408.
Feszty Béla (*előadó*) 407. Sima Ferencz 408.

Lábdy Antal és társai kérv. a szegedi házadókedvezményi törvény integritása tárgyában (5. sorj. 109. sz.) **146.**

Hozzászóltak:

Feszty Béla (*előadó*) 409. Polczner Jenő 409.
Lukács László 412. Sima Ferencz 412, 413.

Kérvények elintézéséről miniszteri jelentés sürgetése (l. Kérvények 5-ik sorjegyzéke; Ipolysághi kir. adóhivatalnokok; Budapesti népgyülés: Hock János htj. — Sima Ferencz htj.) **134.**

Kérvények 5-ik sorjegyzéke (l. Kérvények tárgyalása **140.** — Irom. 215) **134, 146.**

Hozzászólt:

Feszty Béla (*előadó*) 128, 129, 130, 131, 132, 405, 406, 407, 409.

Kérvények tárgyalásának órdja (Sorjegyzék tárgyalásának elhalasztása) **140.**

Hozzászóltak:

Justh Gyula 276 Olay Lajos 277.

Kihágási büntetőtörvénykönyv módosítása (l. Büntetőtörvénykönyv) **134.**

Kormánysói állás (l. Fiumei) **134.**

Központi statisztikai hivatal (l. Statisztikai) **131.**

Külföldi munkások alkalmazása (l. Interp. Olay Lajos) **140.**

Lábdy Antal és társai kérvénye a szegedi házadókedvezményi törvény interpretálása iránt (l. Kérvények, 5-ik sorjegyzék) **146.**

Mentelmi ügyek:

Győrffy Gyula (Irom. 217) **133.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 93.

Nopcsa Elek b. (Irom. 218) **133.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 93.

Nagy Mihály (Irom. 219) **133.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 93.

Rakovszky István ment. sérelme (Irom. 220) **133.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 93.

Munkásmozgalmak, l. Interp. Hock János **131.** — Molnár János **131.**

Munkások, külföldiek alkalmazása (l. Interp. Olay Lajos) **140.**

Nagylétai görög-katholikus romdn egyházban felmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása (l. Interp. Marjay Péter) **132.**

Napirend:

Hozzászóltak:

Olay Lajos 92. Perczel Dezső 92.

Napirend előtt:

Interpellácziók elintézésének sürgetése **130.**

Hozzászólt:

Kubik Béla 92.

Napirendről való levétele az 1896: XIX. t.-cz. hatálydnak meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatnak (l. Czukoradó, Rakovszky István htjv.) **135.**

Napirendtől eltérés (l. Ülések meghosszabbítása, Hock János 402) **146.**

Neményi Ambrus—Hentaller Lajos-ügy (l. Czukoradó) **131.**

Német előadások bétiltása (l. Interp. Rátkay László) **133.**

Nyári szünet (l. Ház nyári szünete) **145.**

Obstrukczió (l. Ülések meghosszabbítása) **144.**

Oravicsai explozió (l. Interp. Asbóth János) **134.**

Orfeumok megrendszabályozása (l. Interp. Justh Gyula **133.** — Rátkay László **133.**

Országház (l. Állandó) **137.**

Osztrák »Reichsrath« elnapoltatása (l. Czukoradó, Holló Lajos htjv.) **135.**

Quóta-emelés ellen (l. Kérvények) **134.**

Rakovszky István—Herczeg Ferencz-féle ügy (l. Bartha Miklós) **136.**

Digitized by Google

Rayonirozás (l. Czukoradó, Meszleny Pál htj.) **142.**

Rendőrségnek a Vígszinház 1897. máj. 31-iki előadásán gyakorolt eljárása (l. Interp. Eötvös Károly) **132.**

Romániai csatlakozási vasúti vonalak (l. Interp. Meltzl Oszkár) **134.**

Sajtószabadság fentartása és hírlapbiztosíték eltörlése (l. Kérvények, Budapesti népgyűlés) **134.**

Statisztikai hivatal, központi (Irom. 185, 216, 222) **131.**

Hozzászólt:
Heltai Ferencz (*előadó*) 43.

Szabadságolások:
Chorin Ferencz **133.**
Halassy Gyula **133.**
Légrády Károly **135.**
Madarász József **144.**
Nákó Kálmán gr. **143.**
Papp Sámuel **131.**
Perényi Zsigmond **132.**
Pildner Ferencz **145.**
Schwicker Henrik **129.**
Szerb György **130.**
Tolnay Lajos **144.**
Trauschenfels Emil **132.**
Weisz Berthold **135.**
Zmertych Iván **138.**

Szabolcs vármegye közönségének felirata, a cseléd-törvény módosítása tárgyában (l. Kérv. Szabolcs) **146.**

Szegedi házadókedvezményi törvény (l. Kérv. Lábdy Antal) **146.**

Sztrájk a téglagyárakban (l. Interp. Rakovszky István) **138.**

Sztrájk, aratók sztrájkja (l. Interp. Hock János) **131.** — Molnár János **131.**

Téglagyári sztrájk (l. Interp. Rakovszky István) **138.**

Tisza István gr., — Károlyi István gr.-féle ügy (l. Ülések meghosszabbítása, Tisza István gr. 401) **146.**

Török-görög béke-alkudozások és a keleti kérdés (l. Interp. Kossuth Ferencz) **134.**

Törvényczikkek szentesítésének bejelentése:

1897: XXII. A császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteinél magyar koronaországokbeli ifjak részére létesített állami alapítványi helyekről szóló 1882. évi XXV. törvényczikk módosításáról;

1897: XXIII. a honvéd nevelő- és képzőintézetekről;

1897: XXIV. az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról;

1897: XXV. az egyetemek számára szükséges telekvásárlásokról és építkezésekről **137.**

Túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások, hiteláttruházások:

1896. év pótnegyedében (Irom. 192, 223) **135.**

Hozzászólt:
Benke Gyula (*előadó*) **142.**

1897. évi I. negyedben (Irom. 193, 223) **135.**

Hozzászólt:
Benke Gyula (*előadó*) **142.**

Új országház (l. Állandó) **137.**

Ülések időtartama (l. Ülések meghosszabbítása, Páder Rezső htjv.) **145.**

Ülések meghosszabbítása, miniszterelnök indítványa **143.**

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 331, 339.
Bánffy Dezső b. 305, 326.
Barta Ödön 405.
Gajári Ödön 395.
Groisz Gusztáv 356.
Hock János 387, 402.
Justh Gyula 405.
Károlyi Sándor gr. 401.
Komjáthy Béla 360.
Kossuth Ferencz 326, 340, 387.
Mócsy Antal 349.
Molnár János 329, 387.
Okolicsányi László 373.
Páder Rezső 372.
Pichler Győző 367.
Pulszky Ágost 379, 387.
Rakovszky István 387.
Sima Ferencz 340.
Szentiványi Árpád 306.
Tisza István gr. 335, 371, 401, 402.

Válaszok elhalasztása (l. Napirend: Olay Lajos 92. — Perczel Dezső 92) **132.**

Választási ügyek (l. Igazolási ügyek).

Vám, beviteli pótvám (l. Amerikai) **131.**

Vámterület, külön (l. Czukoradó, Sima Ferencz htj.) **129.**

Vígszinházi tüntetések (l. Interp. Eötvös Károly) **132.**

Vizsgálati költségek (l. Igazolási ügyek, Sipeky Sándor) **130.**

Zenta nevű torpedóhajó vízrebocsátása **142.**

Interpellációk:

Asbóth János: Az oraviczai explozió, a pénzügyminiszterhez **134.**

Eötvös Károly: Rendőrségnek a Vígszinház 1897. május 31-iki előadásán gyakorolt eljárása, a belügyminiszterhez **132.**

Hentaller Lajos: Amerikai Egyesült-Államok törvényhozása által felemelt beviteli pótvám, a kereskedelemügyi miniszterhez **131.**

Hock János: Alföldi munkásmozgalmak, a kormányhoz **131.**

Justh Gyula: Azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában, a belügyminiszterhez **133.**

Digitized by Google

Kossuth Ferencz: Török-görög béke-alkudozások és a keleti kérdés, a miniszterelnökhöz **134.**

Lukáts Gyula: Fiumei kormányzói állás betöltése, a miniszterelnökhöz **134.**

Marjay Péter: A nagylétai görög-katholikus román egyházban felmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása, a vallás- és közoktatásügyi és a belügyminiszterhez **132.**

Meltzl Oszkár: Román csatlakozási vasuti vonalak, a kereskedelemügyi miniszterhez **134.**

Molnár János: Aratók sztrájkja, a miniszterelnökhöz és az összkormányhoz **113.**

Olay Lajos: Egyleti alapszabályok megerősítése, a belügyminiszterhez **140.**

Olay Lajos: Külföldi munkások alkalmazása, a belügyminiszterhez **140.**

Rakovszky István: A téglagyári munkások ügyében, a kereskedelemügyi- és a belügyminiszterhez **138.**

Rátkay László: A német színi előadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának betiltása tárgyában, a belügyminiszterhez **133.**

Interpellációkra adott miniszteri válaszok.

Belügyminiszter (Perczel Dezső) válaszai:

Eötvös Károlynak: Rendőrségnek a vígszínház 1897. május 31-iki előadásán gyakorolt eljárása tárgyában **132.**

Justh Gyulának: Azon rendelkezésnek, mely szerint a fővárosi dalcsarnokokban bevégzett cselekményű darabok nem adhatók, haladéktalan végrehajtása tárgyában **133.**

Rátkay Lászlónak: A német színielőadásoknak egyszersmindenkorra leendő betiltása és az orfeumokban a bevégzett cselekményű szindarabok előadásának betiltása tárgyában **133.**

Kereskedelemügyi miniszter (Dániel Ernő b.) válaszai:

Asbóth Jánosnak: Az oraviczai explozió tárgyában **134.**

Meltzl Oszkárnak: A román csatlakozási vasuti vonalak tárgyában **134.**

Vallás- és közoktatásügyi miniszter (Wlassics Gyula) válaszai:

Marjay Péternek: Nagylétai görög-katholikus román egyházban felmerült zavargás és isteni tisztelet megakadályozása tárgyában **132.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 6683

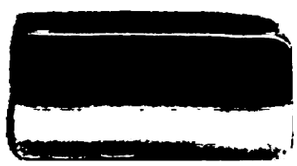

Digitized by Google